Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

PETRI

NAVARRA
DE RESTITVTIONE
IN FORO CONSCIENTIÆ

TOMVS SECVNDVS,

Qui est de rebus ablatis restituendis.

FACULTAD DE TEOLOGIA
Univ. de Deusto
BILBAO

Hac secunda editione ab infinitis mẽdis summa cura & diligentia repurgatus, duobusq; copiosissimis Indicibus, summarijs atq; glosis (quibus omnia hoc opere contenta brebissimè intelligi possunt) à doctissimis viris additus.

BIBLIOTHECA COMPLUTENSIS SOCIETATIS IESU

TOLETI,
Ex officina Petri Roderici, typographi Regij.
M. D. X C VII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LA COMPAÑIA DE JESUS PROVINCIA TOLETANA

ERRATAS.

PAgina 7. linea. 10. dominiorũ. 8. 9. hunc. 12. 16. dominũ. 13. 35. ablationẽ. 16. 17, alrius. 21 6, dicitur & 37. detinet. 23. 21 Sutore. 26. 28. iuiſet. 31-7. iuuſtitia. & 13, reſtituere. 44. 8. dolus. 46. 15. habet, &. 25 pater. 51. 35. periculũ. 55. 21 mulier 63. 24. pares. 68. 12 petenti. 74. 31. propter dicat oportet. 83. 24. nonnulla. 88. 1. filios. 89. 5. rationẽ ſui ſtatus 95. 8. in conſideratione. 103. 15. altario. 107. 7 debet. 108. 2. ſi niſi de, ſi in fide. 112. 34. vt ſit 112. 28. domi nati. 115. 8. cuius, & 11. iſta. 116 15. & 120, 1, abeat. 125. 34. quod. 143. 11 ſine. 145. 16 crat. 151. 34. dominum. 252. 3. reſpõd. dic reſpub. 154. 1. vtque. 170 22. factã 154. 25. exuperantes. 184. 9. elicitus, & 17. alias, 188. 3. omiſsio. 191. 31. damnati. 193. 11. libidine. 194. 38. petenti. 211. 32. ſeu debitæ ſed alienæ. 241. 14. patiatur. 146. 36. nullam. 255. 34. vitioſa. 271. 26. vt. 276. 18. quem 310. 23. ipſe. 312. 15. in. & 16. dario. 314. 15. vſus. 320. 10. ſit vſura. 323. 14. obeius, & 35. magni, 325 26. oculus. 329. 1. mutui. & 10. oblatum. 350. 9. conſideratur. 351. 36 cambij, 362. 27. ſed, 377. 16. patiendo, & 38. ille. 373. 31. futuri. 380. 10. petijt, & 24. conſulerem, 391. 1. pacto. 395. 2. nauigat 400. 33. minores. 402. 13. ſicut. 408 27. volent. 415. 23, tranſlato. 447. 6. in omni euẽtu perdetur, & 70. periculum. 448. 2. lex, & 6. amiſsio. 455. 6. præmium, & 9. ſalinarum vel chartarũ. 465. 22. peccat. 464. 11. prædicti, 486. 3, cauſam, & 32, in variatam. 490. 36. manent eorum obligationes. 497. 1. bellandi irent. 500. 34. participans. 520. 31. non tenentur. 525. 14. loco. 532. 28, tore, 542. 4. jn, 593. 12. iure. 604 34. cauſa. 614 24, dominium. 623. 8, ad diſtamen. 661. 23, de. 674. 7. inuentis. 679, 10. quæ. 687. 6 inuentor. 691. 22. inuentione. 700. 14, faceret 703. 34, non poſſunt. 704. 2, vliſsimo, & 30, inuendibile. 707. 9, inuenibus. 713. 14, domini. 726. 2. aucto, dic, aut, 752. 38. ade conſequenter. Multo magis ſi creditor in neceſsitate, 756. 38. poſſet 760. 29. licita. 764. 38, negligentiã. 777. 1. habito. 792. 13. ſpecie. 794 1, dominium, & 3, aliena 796. 24 alias res. 798. 37, non bis. 801. 35. eum, dic, eſt 803. 13. vendenda.

Gloſarum erratæ.

PAgina 73. gloſa. 2, querunt. 106. 4. religioſus dic ſecularis à religioſo. 113. 2. ſi mi ſi de dic ſi in fide. 143. 2. indifferentem. 144. 1, venditorem, dic exactorem. 371. 3, vt lucrum, dic vt mutuum, 373. ſtatutũ, dic ſtatim. 381, ſperetur, dic ſperet, 400 doris non ſoluꝛe, idẽ, 402, 427 1, in pignoratione, 413, vſurarius acquirit 417, vſu cõ ſumptibiles 449, 1, læuis culpa, 455, in præmiũ, 508, Chriſtianis, dic Turcarum, 554, 2, induere, 578, recipiunt, adde, & de his quæ functionem nõ recipiunt 610, 2, rebus ſuis. 636, 1, occidens, 662, reſtituturum, 715 1, iniuſtam, 752, 2. par, 776, tolle nor, in fine. Eaſdem gloſas corrige in ſummarijs.

El licenciado Orduña.

Si aliquot mendatia præter aſſignata (quæ pauca aut nulla erunt) curioſus lector, in gloſis inuenerit, ea in ſummarijs correcta reperiet, & eoniva.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX LIBRORVM CAPITVM ET QVÆSTIONVM

quæ in hoc secundo Tomo continentur.

Numerus paginam indicat.

LIB. TERTIVS.

De lædẽte in rebus fortunæ. 1

CAPVT PRIMVM.

De restitutione rei alienæ ex delicto acquisitæ. 3

PRIMA Dubitatio. Quæ quantitas in furto peccatum mortale constituat? 18

2. Vtrum accipere modicum, inuito domino, sit peccatũ mortale? 22

3. Vtrum furans acũ à sutore, & alia huiusmodi, mortaliter peccet, & incurrat excõmunicationem? 23

4. Vtrũ plures simul, vel successiuè vnus sciens alie alio, vineã destruẽtes & alia huiusmodi restituere teneantur? 26

5. Vtrum furans paulatim, quatuor argẽteos, sine intẽtione plus furãdi, si postea vnũ aliud & quantitatem notabilẽ facit furetur, mortaliter peccet? 29

6. Vtrum magnam quãtitatem furans, à pluribus modicum accipiẽdo, mortaliter peccet, & teneatur resti. 31

7. Vtrum excommunicatio ob deuastationẽ vineę data, eos qui paruã quantitatẽ accepe runt (cooperatione & scientia aliorũ secluſa) cõprehẽdat? 34

8. Vtrũ ad quãtitatem notabilẽ peruemens, per modica furta paulatim ablata, totã sumam restituere teneatur? 36.

Secunda pars capitis primi, de furtis filiorum & vxorum. 39.

PRima Dubitatio. Vtrũ filius, & vxor occultè aliquid à Patre & marito accipiẽtes, restituere teneantur? 40

2. De filijs furantibus? 41

3. Vtrum filius licitè retineat, & accipiat bona aduentitia? 42

4. Vtrum filius bona profectitia accipere, & retinere possit? 44

5. Vtrum filius possit retinere

Universidad de Deusto
Biblioteca

bona profectitia post mortē patris,non computando in diuisionem. 46.
6. Vtrū vxor eleemosinas magnas, ignorante marito,facere posit? 50.
7. Vtrum de lucris factis durante matrimonio,vel ad donandum,eleemosynas faciendū, vel in alios vsus erogandos, vxor posit occulte accipere. 53.
8. Vtrum bona superlucrata tēpore matrimonij,sint cōmunia,ad æquales partes,& quo iure. 54.
9. Vtrum coniugum, alter statim acquirat vsumfructum, & lucrorum dominium, & possessionem? 62.
10. Quid fieri debeat, cum est dubium,an bona sint lucrata vel patrimonialia, quia non est inuentarium factum tempore matrimonij? 66.
11. Vtrū in his lucris attendi debeat locus,vbi celebratur cōtractus matrimonij,an vbi habitat maritus. 66.
12. Vtrum lucra ex emptione, vel alio contractu oneroso, sint communia. 67.
13. Vtrum donationes communicari debeant? 70
14. Vtrum illicitè acquisita sint partibilia? 72
15. Vtrum acquisita per adulterium,sint communia vtrique coniugi? 74
16. Vtrum lucra de bonis castrēsibus adquisita, sint communia? 76
17. Vtrum damna constāte matrimonio, sint communicanda? 80
18. Vtrum lucrum ex præscriptione,ob fidem habitam ante matrimoniū, sit cōmune? 82
19. Vtrum meliorationes factæ in rebus maioratus,sint communes? ead.
20. Vtrum vxor quæ suscepit filium ex adulterio, vel alienū sibi supposuit,teneatur ad restitutionem? 83
vlti. Vtrum vxor posit de communibus bonis, durante matrimonio, donationes fratibus pauperibus facere. 86

Tertia pars capitis primi de furtis religiosorum,seruorum, famulorū, ac vassallorum. 89

PRima Dubitatio. De furtis religiosorum. 92

2. Vtrum in religione in qua stabilitū est ne pro sacrificijs stipendium accipiatur, possint religiosi sub onere restitutionis accipere? 100
3. Vtrum religiosus, quid accipiēs ex bonis monasterij,mortaliter peccet, & ad restitutionem teneatur? 105
4. Vtrum serui possint fugere à domino, & an redire teneantur? 109
5. Vtrū seruus posit habere pecium,& de rebus à se adquisitis disponere? 115
6. Vtrum famulus accipere possit de bonis dominorum, etiā si faciant pro eleemosyna facienda? 117
7. Vtrum famulus videns alterū conseruum furari, restituere teneatur,si domino non manifestet? 117
8. Vtrum vasallij, & alij subditi mortaliter peccent,defraudādo gabellas,seu vectigalia Regia? 121
9. Vtrum ex fructibus propijs, alijsq; rebus venditis, ad sub leuandas domus, familiæque necessitates, debeatur gabella in conscientia? 125
10. & noua dubitatio. Vtrum ex contractu priuatim facto per verba contrahētium, in conscientia gabella debeatur? 127
11. Vtrum lęsus à Rege,vectigalium defraudatione, recōpensationē sibi facere posit? 131
12. Vtrū cessante fine, pro quo dantur pedagia, aut alia tributa cesset obligatio contribuēdi? 134
13. Vtrum si non sit certum causam exigēdi vectigal cessasse, peccet defraudās,aut exigēs? 138.
14. Vtrum emere, à defraudāte gabellas,sit licitum? 142
15. Vtrum hæres,vel legatarius, debeat in conscientia gabellas ex rebº defuncti, quas ęstimatas accepit? 144
16. Vtrum accepta per venationem,piscium captionē, arborumque cesionem, sint restituenda? 148
17. Vtrum vęnantes contra prohitionem, teneantur capta restituere? 153

Quarta pars capitis primi, de reliquis generibus furtorum. 158

PRima Dubitatio. Vtrū accipiēs eleemosynam simulata paupertate, vel cōsanguinitate,teneaꝰ ad restitutionē? 159

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. De falsante monetam, conseruante, aut ea vtente. 165
3. Vtrum falsantes monetam, teneantur ad restitutionẽ? 172
4. Vtrum princeps teneatur ad restitutionem, si maiorem imponat monetis valorem, quã sit pondus & materia? 175
5. De falsantibus litteras, & scripturas. 179
6. Vtrum furans ob necessitatẽ, cum ad pinguiorẽ fortunã venerit, restituere teneatur? 183
7. Vtrum auferens rem, domino videnteet non contradicẽte, furtum cõmittat, & restituere teneatur? 199
8. Vtrum qui in naui periclitãti alienas merces in mari proijcit, causa alleuiandi nauem, peccet, & restituere teneatur? 200.
9. Vtrum creditor, vel læsus, qui causa compensationis à debitore occultè aliquid accipit, peccet mortaliter, & restituere teneatur? 205
Alia. Vtrum quando compensatio illicita est, oriatur restituẽdi obligatio? 217
vlti. Vtrum liceat propiam rem auferre, per apertam vim, ab eo qui eam retinet? 218.

CAP. SECVNDVM.

Prima pars, de restitutione rei alienæ ex contractu. 222.

PRima Dubitatio, quod nam sit iustum pretium rerum vẽnalium? 223
2. Vtrum si Toleti res valet. 8. ex legẽ, & in Castella. 12. licitum sit Toleti. 12. vendere obligãs se huius expẽsis rem perlaturus in Castellam? 226
3. Quod sit aliarum rerum pretium? 227
4. Vtrum liceat aliquando res vẽdere carius, quã valeãt? 232
5. Vtrum sint aliquæ causæ, ob quas liceat rem pluris vẽdere vel vilius emere, quã valeant. 236.
6. Vtrum qui nulla causa iustificante, vilius emit, vel carius vendit, excusari possit ob donationem. 245.
7. Vtrum venditor teneatur dicere vitiũ mercis, sub peccato, & restituendi onere? 251.
8. Vtrum qui scit rem breui minus valituram, possit vendere integro pretio hic & nunc currente in ciuitate 257.
9. Vtrum licitæ sint mercatorũ conspirationes, vulgo monopolia. 265.

10. Vtrum vendens rem, cũ pacto de retro vendendo, teneatur ad restitutionem? 272
11. Vtrum liceat carius vẽdere, pecunia credita, quam numerata? 276
12. De venditione lanarũ. 292
13. Vtrum vendens rem fructiferam, ad certũ tempus, fructibus interim perceptis, nõ cõputatis insortẽ teneatur restituere? 299
14. Vtrum qui minoris emit debitum futurũ ab aliquo, teneatur ad restitutionem? 305
vlti. Vtrum venditiones, & emptiones, vulgo *mohatras*, licitæ sint & inde nascatur restituẽdi onus, etiam apud mediatores? 307.

Secunda pars capitis secundi, de re aliena restituẽda ex contractu mutui adquisita. 311

PRima Dubitatio. An vsura sit intrinsicè mala. 313
2. Vtrum sit vsura lucrũ, ex mutuo sperare? 320
3. Vtrum vsurarius mentalis, teneatur ea mente acceptũ restituere? 328
4. Vtrum liceat mutuare, cũ pacto, vt mutuatarius mihi remutuet, vel à me aliquid emat, iusto pretio vel operas suas mihi liceat iusto pretio? 341.
5. In qua mensura, pondere, aut numero, reddi debeat mutuũ quando pretium eius mutatum est? 348
6. Vtrum liceat mutuare cũ pacto, vt mihi, vel filio, aut consanguineo, beneficium eccle siasticum, aut aliud temporale conferatur? 354
7. Vtrum ratione damni emergentis, sine vsura vltra sortem liceat recipere? 361
8. An ratione lucri cessantis, liceat vltra sortem aliquid recipere? 364
9. Vtrum si seruentur conditiones quædam appositæ ad lucrum cessans, licitũ sit statutũ lucrum, certum, vel incertũ, exigere? 373
10. De cæteris causis accipiendi vltra sortem? 380
11. Vtrum liceat mutuatori excerpere fructus pignoris, eos in sortem minime computãdo? 397
12. Vtrum dominus fœudi, recipere possit fructus, cũ in pignus illi datur à fœudatario. 404.

Universidad de Deusto
Biblioteca

13. Vtrum liceat mutuare adiecto pacto, vt iniuria remittatur mutuatori? 409
14. Vtrũ vsuratius, acquirat dominium vsurarum? 413
15. Vtrum qui ex mutuo obligationem aliquam mutuatario imposſuit, teneatur ad aliquã reſtitutionem? 419
16. Vtrum lucrata, per vsuratiã pecuniam acquiſita, reſtituenda ſint? 424
17. Vtrum hæredes vſurariorũ reſtituere teneantur? 426
18. Vtrum omnes cooperantes vſurario, teneantur reſtituere inſolidum? 428.

Tertia pars capitis ſecundi, de reſtitutione rei alienæ ex cõtractu ſocietatis acquiſitæ. 436.

PRima Dubitatio. Vtrum contractus ſocietatis ſit licitus? 440.
2. Vtrum aliqua ratione ſaluari poſsit hic contractus, ſaluo capitali, quod quis conſert ſiuè ſit pecuniæ, ſiuè laboris, ſiuè inductus? 441
3. Quo pacto fieri debeat diſtributio lucrorum, & damnorũ in ſocietate? 443
4. Vtrum ſi capitale perdatur, damnum debeat eſſe cõmune inter ſocios? 448
5. Vtrum damna ſociorum, extra capitale, ſint cõmunicanda? 451
6. Vtrum expenſæ quas facit apponens induſtriam, faciendæ ſint, de corpore ſocietatis? eadem.
7. Vtrum contracta ſocietate ad quinquenium, taliter quod alter ponit pecuniam, ego vero induſtriã, quæ pecuniam adquet, ſi in primo anno capitale pereat, an ego tenear valorem operarum quatuor annorum ſoluere? 452
vltu. Vtrum primum quod apponens induſtriam lucratur, in ſocietate, verbi gratia, *el prometido*, debeat communicari cum ſocijs? 455.

CAPVT TERTIVM.
De reſtitutione rei alienæ ex officio acquiſitæ. 457.

PRima Dubi. Quomodo quis teneatur de dãno in officio dato? 459
2. Quando peccet ſcriba & reſtituere teneatur? 463
3. Quando peccent mortaliter iurati, & reſtituere teneãtur. 469.

Cap.

CAPVT QVARTVM.
De currentibus cum fure, ſeu damnũ dante. 477
Prima pars, de participantibus in iniuſta acceptione. ead.

PRima Dubitatio. Qui dicantur cooperatores, in damnodato? 478
2. Vtrum ſemper cooperatores in damnodato, teneantur ad reſtitutionem, aut duntaxat, quando ſunt cauſę, vel cõcauſæ, ſine quibus non? 480
3. De explicatione harum omnium cauſarũ in particulari. 486. Iuſsio, conſilium. ead.
Conſenſus, palpo, participans. 493. mutus, non obſtans. 536
4. Vtrũ omnes ſupradicti, in iniuſta actione concurrentes, teneantur inſolidum? 499
5. Vtrum quod dictum eſt de efficacia vel cauſalitate ſine qua non, verũ ſit de omnibus cauſis ſupradictis? 580
6. Vtrum ratum habens, teneatur ad reſtitutionem? 511
7 Quæ nam ex omnibus 9. cauſis ſupradictis, ſit principalior? 514.
8. Vtrum vno reſtituente, cæteri qui inſolidum tenebantur, liberi ſint à reſtitutione? 520.
6. Vtrum remittente damnificato alicui ex participantibus, cęteri liberi maneant? 532.
10. Vtrum furem receptans cũ ſpolijs ad ipſum fugientem, vt mortis periculum euadat, teneatur ad reſtitutionẽ. 534.
Vltima de alijs tribus cauſis, negatiuè ad iniuſtam læſionem concurrentibus? 536.

Secunda pars capitis quarti, de participantibus in re aliena ex contractu. 549.

PRima Dubitatio ſit. Vtrum fideiuſſor in conſcientia teneatur debitum ſoluere, an ſatis ſit eſſe paratum ſi conueniatur à creditore, & condemnetur? 552.
2. Vtrum is, ã quo petitur conſilium in aliquo contractu efficiatur fideiuſſor, ſi approbauerit? 554.
3. Vtru fideiuſſor teneatur principali deobligato. eadem.
4. Vtrum fideiuſſor teneatur inſolidum. 555.
5. Vtrum fideiuſſor maneat obligatus, termino prorogato à debitore. 556.

Universidad de Deusto
Biblioteca

5. Vtrum fideiussor maneat obligatus termino prorogato à debitore. 556.
6. Vtrum dãna, & interesse, quæ incurrit fideiussor teneatur soluere principalis? 558.
7. De testamentarijs. 558.
8. Vtrum legatarius teneatur restituere hæredi, qui non detraxit Falcidiã ex errore? 561.
9. Vtrum teneatur hæres soluere debita defuncti, si semel accepta hæreditate illa non sit sufficiens? 561
10. Vtrum clericus possit fideiubere? 562
vlti. Vtrum fideiussor ante solutionẽ possit agere contra principalẽ, vt eum à restitutione liberet? 564

Tertia pars capitis quarti, de participantibus in re aliena. 565

PRima Dubitatio. Vtrũ omnis habens rem alienam, teneatur restit. 567
2. Vtrum cum quis rem alienã consumpsit, in quo proprio sumptui pepercit, teneatur restituere tantum, quantum ex re aliena accepit, an tantũ quantum sibi pepercit? 569
3. Vtrum fructus rei alienę possessæ, etiam bona fide, teneatur quis restituere? 570
4. Vtrum is qui rem alienam bona, vel mala fide tenet, debeat eam vero domino restituere, an satis sit eam reddere ei, à quo accepit? 571
5. Vtrum ille qui bona fide rem alienam vendidit, cognita veritate, teneatur contractũ rescindere? 576.
6. Vtrũ in rebꝰ quę in se functionem recipiunt sit verũ quod accipiens de manu furis sciẽter, teneatur ad resti. 577
7. Vtrum accipiens rem de manu furis, gratuito vel cõtractu oneroso, teneatur eam restituere? 582.

CAPVT QVINTVM.

De impediente bonorũ alterius. 585

PRima Dubitatio. De bonorũ alterius impediente. 587
2. Vtrum in casu quo impediẽs restituere tenetur, teneatur insolidum, an vero pro parte? 593.
3. Vtrũ in casu quo vi aut fraude aliquis rem indebitam alicui impediuit, in quo arbitrio boni viri tenetur, vnde quantitas illius restitutionis auendi debeat, vt maior iudicetur, à viro prudenti? 602.

LIBER QVARTVS.

De circunstantijs in restitutione seruandis. 606

CAPVT PRIMVM.

Quid restituendum sit? 607.

PRima difficultas. Vtrum res aliena bona fide accepta, si eadẽ bona fide sit consumpta teneatur quis eam restituere? 609.
2. De re, quæ nec bona, nec mala fide possidetur, sed dubia quadam conscientia? ead.
3. Vtrum qui rem iniustè habet alienam, teneatur illam restituere in specie? ibidem
alia. Vtrum qui rem alienam habet si apud eũ pereat, teneatur eius valorẽ domino restit. 611
4. Vtrũ res illa quæ perijt in manu furis (quæ cum alias non esset peritura apud dominũ, restituenda est) an tunc restituenda sit secundum meliorẽ statum quẽ res habuit apud furem? 619
5. Vtrum interesse & fructus, teneatur fur domino restituere? 623
6. Vtrum redditus ex locatione rei alienæ, sint domino restituendi? 628
7. In qua quantitate est restituẽdum? 629
8. An res ex naufragio amissa, sit restituẽda domino, ab eo qui illam à periculo eripuit? 630
9. Vtrum lucrata per pecunias furtiuas, vel vsuras acceptas, sint de necessitate restituenda? 632.
10. Vtrum homicida teneatur pro vita, & membro ablato, pecuniam restituere? 636.

CAPVT SECVNDVM.

Cui restitutio facienda est? 659

PRima Dubitatio. An aliquando liceat restituere vero domino, prætermisso proximo iusto possessore? 656
2. Vtrum res ablata à personis ecclesiasticis, sint eisdem restituẽda, an vero pauperibꝰ. 659
3. Vtrũ qui rẽ accipit de manu furis, possit ei eã restituere? 661

Universidad de Deusto
Biblioteca

4. Vtrum quãdo aliquis rẽ accepit de manu eius, qui non est verus dominus illius, sed bona fide possidet, liceat vero domino eam restituere? 662
5. Vtrum debitor restituens creditori sui creditoris, sit liber à restitutione? 663
6 Vtrum licitum sit restituere, aut soluere debitum domino quem scio ipsa pecunia, alteri damnificaturum? 667
7. Cũ dominus est ignotus, cui restitutio facienda sit? 669
8. Vtrum cum debitũ est incertum, & creditor nõ est persona particularis, cui & quomodo facienda sit restitutio? 679
9. De inuẽtis ad quos pertineãt. 686.
10. De transeuntibus ad indos. 691.
11. De rebus quas flumina deferunt, ad quos pertineant? 693
12. Vtrũ turpiter acquisita, pauperibus restituenda sint. ead.

CAPVT TERTIVM.
Vbi restitutio facienda est. 718

PRima Dubitatio. Vtrum teneatur debitor, suis expensis rem deferre ad locum creditoris, si nimis distet? 719
2. Vtrum teneatur debitor in eadem ciuitate existens, rem ipsam ad domũ creditoris perferre? 722
3. Vtrum qui in vno loco accepit mille aureos mutuos, vt in eodẽ loco redderet, si postea sit in alio teneatur ibidem soluere? 725
4. Vtrum debitor mittens ad locũ creditoris rẽ debitã, si culpa nuncij res pereat in eadẽ maneat obligatione debitor. 727.

CAP. QVARTVM.
Quando est restitutio facienda. 727

PRima Dubitatio. Quãdo homo peccet, contra præceptũ restituendi? 729
2. Vtrum magis peccet, qui rem detinet per aliquot spatium, quam qui sæpius illam, intra idem spatium furatur? 735
3. De causis differẽdi restitutionem? 736
4. Vtrum ob extremam necessitatem debitum extinguatur, ita vt etiam si ad pinguiorem fortunam venerit debitor, restituere non teneatur. ead.
5. Vtrum si dominus etiam sit in extrema necessitate, debitor in illa existens, teneatur restituere? 739
6. Vtrum cum detrimento honoris teneatur quis restituere? 742
7. Vtrum cũ detrimento rei propiæ familiaris, teneatur quis restituere debita iusta, vel etiã res iniustè acceptas? ead.
8. Vtrum prætextu lucrãdi, possit debitor solutionem differre? 752
9. Vtrum pati existente necessitate in creditore, liceat solutionẽ differre? ead.
10. Vtrum cessio bonorum, excuset à restitutione? 753
11. Vtrum satisfaciat debitor, paulatim soluendo & restituẽdo? 759
12. Vtrum qui restituere tenetur, satisfaciat, si in testamento mandet hæredibus, vt ipsi restituãt? 762
13. Vtrum sacerdos licitè negare possit absolutionem pœnitenti, nisi prius fuerit facta restitutio? 764
14. Vtrum si debitor anticipat solutionem, teneatur creditor acceptare, ita vt debitor liber maneat 767
15. Vtrum debitor possit omittere, vel differre restitutionẽ, quia creditor, vel ipse debitor est excõmunicatus? ead.
16. & vlti. Vtrum propter ingressum religionis, liberetur quis à debitorum solutione? 769.

CAPVT QVINTVM.
De modo restituendi. 773.

PRima Dubitatio. Vtrũ si internuncius non restituat, vel casu, vel malitia, teneatur debitor restituere? 775
2. Vtrum modus ille restituendi quo precibus importunis, & huiusmodi, remissio obtinetur à creditore vel dilatio, sit securus? 782
3. De modo quo debet raptor restituere? 783
4. Vtrum semper quod remissio libera est, & ex corde, sit creditor liberatus à restitutione? 784.
5. Vtrum cum debitor humiliter petit remissionem debiti animo tamẽ quod si non concederetur, non solueret, obtenta libera remissione, teneatur restituere? ead.
6. Vtrum princeps possit remittere debitori debitum. 786.

Cap.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT FINALE

De ordine restitutionis. 787

PRima Dubitatio, quis ordo sit seruandus in restitutione? 789.

2. Vtrum cum debita totam hęreditatē exhauriunt, possint, solui expēsæ funeris? 800

3. Vtrum deponens, & commodans præferatur, vbi depositū vel commodatum, vel etiam pignus non extat. 801

4. Quid dicēdum de priuilegiatis? cad.

5. Vtrum cū plures sunt creditores & hæreditas nó sufficit, licitū sit, vni priori in tempore, aut priuilegio totum soluere. eadem.

6. Vtrum ordo creditorū ad soluendum necessario seruādus sit in conscientia, ante omniū iuris declarationem? 802

7. De vsurario. cad.

8. Vtrum debita ex contractu, præponi debeant, debitis ex delicto? 803

9. Vtrum paupertas sit sufficiēs ratio præferendi creditorem cæteris? 808

10. Quo ordine teneatur soluere hæres? 809

vlti. Vtrum sit peccatum mortale ordinē traditū in præcedēti quæstione, quoad hæredū restitutionē, trāsgredi? 810

FINIS.

PRAEFATIO
AD LECTOREM.

QVONIAM putamus nullam esse nationem tam immanem atque barbaram, quæ vnum sui effectorem, ac Deum non agnoscat, à quo sibi sit, & fœlicitas, & cuncta alia bona conferenda: quæquē nolit hanc salutem sempiternam ac cætera necessaria sibi cōferri, quin potius contra, summum esse huius vitæ negotium, nihilquè melius homini, nihil magis expetendum, nihil omnino tanta salute præstantius nō arbitretur: idcirco ad id, nos, toto (vt aiunt) pectore, negotium assequendum iuuare pro viribus decreuimus. Sane etsi quondam nobis faciendū putabamus: vt de salutari hac philosophia iuxta latissimam eius rationem doctrinam traderemus, id est, in omnem Theologiam conscriptam aliquam rationem studiosis viris offerremus, fontesquē aperiremus, vnde tota hæc nostræ salutis philosophia manasset, quam cælestis ille Magister dominus, ac R. N. Christus Iesus é cœlo deuocauit, vt ea, veluti quadam magistra, morumquê disciplina instructi, ad eum, à quo fuimus profecti, redditum securum haberemus. Tamē cum inspecta fragilitate, ac imbecillitate valetudinis nostræ longum, & omnino difficile opus, nostrisquē

impar

Universidad de Deusto
Biblioteca

impar humeris suscipere existimaremus: cumque etiam sæpius graues doctique viri, quorum apud nos non exigua merita constaret, à nobis contendissent, vt scholasticis disputationibus, tanquam minus vtilibus (licet altioribus illis quidem, & in Ecclesia perne cessariis, iureque laudandis) dimissis, de quibus multa à sapientibus essent literis prodita: de morali doctrina vix tandem esset aliquid planè, & his temporibus accommodatè scriptum, de ea animum ad scribendum accommodarem: eorum ego acquiescens præceptis, ad hanc veluti mansuetiorem musam me referre, statui. Commouit me rei magnitudo, amicorum eorumque grauium, ac religiosorum crebra, & importuna solicitatio: proximorum ac nostra fortasse etiam vtilitas. Quamuis (fatendum est enim) obijciebatur interdum metus quidam, & angor cogitandi: fore per multos, quibus noster hic labor non probaretur, non paucos contra esse dicturos, id nobis tamen bono ac forti animo superandum putauimus, cogitantibus eam esse viuendi conditionem, vel potius confusionem, quam vitare nullo modo possemus, nisi vel mũdo fugeremus, vel nihil omnino scriberemus. Cũ præsertim cõsideratẽ, ipse mecum fuisse complures, ita Ecclesiæ Christi amantissimos, de eademque præclarè meritos, qui neque inuidorum ac improborum hominum metu exterriti, neque obtractationibus quidem compulsi vllis, quibus etiam sæpe moueri solent fortissimi viri, ab honestissimo sanctissimoque proposito destiterunt. Non ergo putaui mihi omnium minimo esse quidquam pertimescendum, si ad tantorum virorum cœtu me aggregassem, vt quasi communi cũ illis officio functus, laudem, vel vituperationem communẽ haberẽ.

Cogi-

Cogitanti vero mihi, cum multa essent in hac morali Theologia disputatu digna ciuiumque nostrorũ spirituali saluti vtilissima, non posse me aduersa semper valetudine vtentem integram de re morali (quæ longissima est) elucidationem conficere, veniebat in mentem fore vtilius, si de restitutione sermonem instituerem. Cum enim iustitiæ tum excellentis per se virtutis: tum vero ad moderandam religionem imo, & temporalem rempubl. maximè necessariæ præcipua pars sit male partum restituere, maleque retentum, neminem certè, non modo clericorum, sed ne laicorum quidem hominum illam putamus ignorare oportere, ac propterea operæpretium fuerit radices inuestigare vnde restituendi obligatio procederet, vt omnes aut certè ij, qui animarum suarum omni argento & auro pretiosiorem rationem ducere statuunt, id melius ac facilius consequi possent. Cum autem duo sint iudicio meo, restituendi impedimenta, cupiditas, & ignoratio, quarum hæc intellectum deprimit, illa voluntatẽ: concionatorum diuini verbi putamus esse primum auferre impedimentũ, hominũ voluntatem à temporalibus & fluentibus bonis ad vera, & incommutabilia transferendo: Theologorum munus esse proprium mentem via, & ratione illustrando operã dare, vt à prauis cogitationibus, & erroribus, quoad fieri poterit liberentur mortales. Quoniã vero nos Theologi, inquam circundati quoque sumus infirmitate. Quis enim sit tam absolutus doctor qui omnia ad vnum resecare, & suis librare ponderibus possit? Quis tã vigilans, qui non quandoque dormitet? Quis demũ tam linceus, qui in tantis, & quasi perpetuis huius

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius mundi tenebris nihil offendat? ideo si id quod cupimus minus consequi, at illud tamen consecuti videbimur, vt cũ Christianis nostris voluntate atque studio nostro non defuisse, tũ etiam sapientioribus, etiã hominibus melius philosophandi viã præmunisse videremur, quẽ certè vnicũ fructum mihi propono laborum & vigiliarum mearum, si inquam doctos homines quandoque meis assertis, quæ probabunt allectos quandoque ijs, quæ non probabunt cõmotos, ab infructuosis studijs ad hanc per necessariam in ecclesia moralem scientiam traducerẽ, in quo sanè vehementer laudanda est, Hispanorum nostrorũ his tẽporibus piã & vtilis opera, qui salutis animarum suarum cupidi, quibusdam artibus (quarum nulla aut parua esset vtilitas) omnino neglectis, in hanc salutarem exercitationem operam dare iam pridem consueuerunt.

Nos igitur etiam si nullam gloriam adepti erimus (quam sane minime consectamur) eo contenti erimus, tamen si vel bonorum conscientijs opem aliquã attulisse, vel certè eruditorum animos ad hanc vtiliorẽ philosophiam impulliſſe, putaremur. Et cũ omnium partium huius disciplinæ, quæ ad rectam viuendi viã pertinet, quæ Theologia de moribus, aut moralis appellari solet, potissima nobis illa videatur esse, quæ suũ vnicuique iustitia tribueret, cuius præcipuus actus sit eũ, cui dãnum intulisti, aut alia iniuria lacessiueris restituendo, satisfaciendoque placare, ideo de restitutione animus est, quã primum sermonẽ instituere.

Ergo diuino præueniente, & subsequente adiutorio

rio ad quatuor pro nunc libros totam hanc disputationem reducemus, vt via & ordine nostra constet oratio. In primo libro de Restituendi necessitate, & natura per duo capita differitur. Secundus liber, primam illam, & præcipuam circunstantiam explicare oportebat, qui ad restitutionem teneretur, quoniam vero id esset perlongum, in duos distribuere sumus coacti: vt alter, qui secundus liber esset, ageret de damnis redintegrandis: quamobrem quatuor habet præcipua cap. primum, de dante damnum in communi: secundum, de lædente in bonis spiritualibus: tertium, de damnificante in vita & membris: quartum denique de iniuriante in fama, & honore. Alter igitur, qui ordine tertius liber est, de rebus restituendis disputaret per quinque capita. Primum de restitutione agit rei alienæ furto & rapina occupatæ. Secundum deeiusdem rei restitutione ex contractu adquisitæ. Tertium de alieni redditione ex officio partis. Quartum de currentibus cum fure & damnum dãte. Quintum denique de impediente boni assecutionem. Tandem quartus liber reliquas circunstantias considerat in restitutione obseruandas per sex capita. Quorum primum, explicat quid restituendum est? Secundum cui restitutio fiet? Tertius vbi & quibus expensis? Quartum quando? Quintum denique, quo ordine restituere oportet? Quibus pro modulo ingenij nostri, si non omnia, at ea tamen quæ frequentius contingere solent in restituendo explanare studebimus.

In quibus si quid erit, quod alicui omnino non arrideat, veniam iuuentuti dare debebit, in qua adhuc sumus, eôque tempore assiduis infirmitatibus retardati, tum alienioribus occupationibus impediti ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuimus, vt interdum de nouo incipere magis quàm cœpta contexere cuperemus. Sin autem quidpiam erit, quod iure laudari posse videbitur Deo Opt. Maximo, à quo omne datum optimũ emanat, feret acceptum, pro nobisque Deum orari petimus.

Cum instituti nostri in hoc opere rationem reddiderimus lectori: placet nonnulla præmittere, quæ animaduertere lectorem ante operis ingressum, par iudicamus. Primum sibi velim lector persuadeat, me hic nihil minus facere velle quàm contendere, & aliorum placita refutare. Hoc enim indignum est sapientis grauitate, modestia, atque constantia: sed solum veritatis inuestigandæ studio, quid verisimilius sit in opinionum diuersitate ostendere. Quapropter nobis placeret magis nullum in specie doctorẽ impugnandum citare, quod sane præstare non possumus sine magna & eruditionis debitæ & vtilitatis legentiũ iactura. Quare etsi permulti fuerint, ij denique viri clari, quos commemoratio posteritatis, vel cepit, vel incendit, & in spem quandam immortalitatis rapti fortasse etiam non reprehendenda ad scribendũ sint adducti: nos certè non ita: quin potius cũ iubente Apostolo, *omnia in Dei gloriã, & in N.D.N. Iesu Christi* facere parati, id nobis præcipuè propositum esse debet, vt diuinam in hoc opere gloriam complectamur, & omnino consectemur, quod si re (quod nollemus) non præstabimus: nam nostram fragilitatem extimescimus: id nihilominus vehementer optamus, acã Domino, vtid in nobis perficere velit cõtinẽter petimus.

Deinde nihil mihi credi volo nisi probanti. Vnde nec mirabitur quispiam, si aliorum dicta atque sententias etiam probari postulemus. Alioqui non plus

quam

quam humanæ fidei assensum præstare, vel possumus, vel debemus. Quæ sanè humana fides ad pariendam scientiam, quam hic præcipuè requirimus parum, aut nihil valere liquet.

Rursus postrationẽ (intelligo autem nomine rationis etiam firmũ testimoniũ, vel scripturæ, vel iurium vel etiam patrũ) D. Tho. doctrina & authoritas apud me valebit plurimum. Non ita tamen, vt cum constans nos testimonium vel ratio vrgeat proterui eum defendamus. Non enim placet quorundam hominũ stylus, qui Thomistæ & haberi, & nominari volũt, quique in eius verba adeo iurasse videntur, vt nihil sit, quod ipsi absque vlla examinatione, tanquam certum verumquè defendere non dubitent. Quod sane nec mihi, nec ipsi D. Tho. nec vlli maturo iudicio viro placere posse intelligo. Nunquid omnia ad vnguem examinare potuit D. Thomas: quod si potuisset, nunquid erat certa & infalibilis regula veritatis indagãdæ vt nihil aliis ingenijs natura, aut Deus inuestigandũ reliquisset? Num Aristoteli id natura concessit? cum tamen ipsius D. Thom. & omnium gentium vno consensu circa naturalia pari ingenio nullus extiterit? At quoties & D. Thomas, & nos ab eius opinione recedimus (Vlterius, vt propius accedamus) Quis inter Christianos Doctores Augustino vel doctior, vel acutiorã quo tamen Sanctus Thomas quandoque recessit ratione conuictus Demũ, si D. Tho. Aristotelem, seu Augustinum, aut quempiam aliũ Doctorẽ, sibi vt regulã proposuisset, quomodo Philosophia, quomodo tandẽ Theologia ab eo amplificata fuisset? Vt igitur cætera omittamus, persæpe eius doctrinã cõsectabimur, authoritatẽq3 grauissimã, cui nos oi fere, quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

scimus (si quæ illa sunt) ab eo edoctos esse ingenuè, & aperté confitemur: non ita tamen confirmaté ei adhærebimus, vt cum ratio efficax, vrgensquè occurrat, vel nostra, vel aliorum, quod fiet perrarò, non eam celerius, vt æquum est amplectamur. Sanctum quippe est (teste Arist. libro primo Eth.) veritatem amicitiæ in honore anteponere. Vnde ni fallor vulgatum illud axioma manauit, *amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas.* Namque eo in capite de Platone, eiusque ideis, licet authore tacito loquebatur.

Hanc certe admonitionem præmittere volui, non quo tanti ac præclarissimi viri velim inminuere amplitudinem & gloriam, quod flagitium flagitiosissimum ipse reputarem, sed eo feci vt securius lector opus nostrum ingredi, ac egredi possit, intelligens nihil esse absque discussione, ac examinatione relictum quando id quod à summo, & Angelico viro traditum est discutiẽdum, ac declarandum arbitramur.

Prærerea curabimus in referendis testimonis, & aliorum placitis, testes oculatos nos exhibere, quorũ si libros ad manum non habebimus, eos à quibus referuntur notabimus. Percrèbuit enim non paruus abusus eorum, qui non, vt oportebat suo momento, & & æqua æstimatione res ponderantes, sed populari quadam trutina aliorum, referunt sententias, quas ipsi non legerunt, sed vel dictis aliorum, vel codicibus, sæpiusque fide non bona, quæ omnia ad faciendam fidem, apud grauitatis præsertim studiosos, parum, aut nihil roboris habere videntur. Amplius intelligat lector, nos fures esse nolle laboris alieni. Nó. n. adeo gloriæ cupidi sumus, vteâ his modis, &

artibus

artibus parare velimus. Creuit hac ætate (mea quidẽ sententia) librorum numerus, eo quòd plerique alio rum labores manu scriptos, suo nomine euulgant, vel certè aliorum Doctorum res & studia alio stylo, & oratione immutata, quasi suos, nouosquè libros reuẽdut: è quibus priores mihi videntur gloriæ populari: posteriores verò lucro inseruire: omnes in turpissimo fallendi genere versari. Vnde ortum est illud quod et si sordida oratione verè à quibusdam ista considerantibus dictum audiui ex eorum persona: *mutaui stylum feci librum, da mihi nummos.*

Nos igitur, qui nec spe quæstus venimus ad scribẽdum, nec humana, & populari gloria capti, ad quam fertur optimus quisque, quæ sane non vera & solida gloria est, sed veræ gloriæ resonans tanquam imago gloriæ. Nos igitur ista omnia fugere cupientes: sic faciendum putauimus, vt cum occurrat discutiẽda quæstio, vel doctrina tradenda quæ ab aliquo sit rectè disputata, ad eum lectorem cum bona gratia remittamus. Tum ne tempus inaniter consumamus. Tum ne aliorum labores & gloriam nobis petulanter arrogemus. Denique, ne ea quæ præclarè, & copiosé ab eis tradita sunt, nos tenui ingenio, & inculto sermone nostro deturpemus. Quamobrem tunc rem duntaxat aggrediemur, cũ aliqua legemus in ipsis quæ vel nõ placent omnino, vel examinatione, & declaratione egeant, vel certè, quia apud multos requirenda veritas sit quæ à nobis breuiore, & clariore oratione colligitur, vt vel sic labore, & molestia lectorem liberemus.

Vlterius animaduertere lectorem volumus, sæpius nos ex vtroque iure text. atque rationes ducere in hoc opere. Ex quibus ea quæ ex iure ciuili citamus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nõ ita certa eiecimus, vt nõ putemus eum oportere curiosius perspicere. Consulto n. prædicta iura ac leges cõmunis (inquã) iuris ciuilis, nõ ad vnguem expẽdimus. Tú, quia qui Theologicè scribimus, non multũ ns sentẽtijs niti debemus. Tũ, quod eas leges habere vim, minimé putamus, sed intra latitudinẽ (vt aiunt) opinionis tanquã sapientium quædã dicta esse accipiẽda, & certe suspiciẽda. Vnde ad iudiciũ sentẽtias ferẽdas, magisquã ad ligandã cõscientiã ante condemnationẽ pertinere censemus. Denique quod ad manũ nõ semper haberemus, vt examinate ac põdere possemus. Quod certe cõtra præstitimus in iuribus Canonici corporis, ac in legibus ciuilibus nostri regni quæ cũ leges veræ sint, vim coactiuã obligantem quæ habeãt etiã ante sentẽtiã, cũ nõ mere pœnales erunt, nostrũ erat certé eas videre, & suis librare põderibus, quippe cũ ex eis, & peccati & restitutionis ratio sæpe dependeat. Illas ergo cõmunis iuris ciuilis leges ex alio rũ fide à quibus citatis accepimus, accipiet lector: has vero ex nostra fide ac labore. Quãuis in hac secunda editione admonere debeo eandẽ ns & iuribus fidẽ adhibendã esse, si quicé eas Cæsareas leges per me ipsum videre ac perlustrare licuit. Alia quæ hic non aduerti mus lectoris pietati, ac prudentiæ relinquimus.

Illud modo addere debeo post primã editionem huius operis, fuisse me à doctis ac religis. quodã viro sub reprehẽsum, eo quod diceret à methodi ratione quodã modo deuiasse, eo quod prius egerim de restitutionis natura, & ratione in cõmuni, deinde de speciali bus rationibus restituẽdæ, vt de homicidio, famæ restitutione, &c. Postremo vero iterũ quasi ad primum rediẽs, egerim de circũstãtijs restitutionis in cõmuni:

futurum

futurũ dicebat melius fide omnibus restitutionis circũstãtijs generatim agerẽ, postea vero de specialibus restituẽdi causis, de homicidio, famæ restitutione, &c.

Huic ego cõsilio, etsi is sum, qui illud à viris talibus petere et capere soleo, minime acquiescẽdũ putaui, cũ in eo recti methodi rationẽ deserere viderer quã antea ipse tenuissẽ. Rectus ergo disputãdi ordo exigebat vt post necessitaté, naturãq, restitutionis explicatã (quã 1. lib feciisse videmur) mox lib. 2. de restitutionis circũstãtijs agere inciperemus. Cũ autẽ prima & potissima circũstãtia sit personæ dãnificãtis, statim certè explicauimus qui tenerẽtur ad restitutionẽ, obidq; c. 1 egimus de dãnificãte in cõmuni. Cũ ergo de dãnificãte cepta iã disputatio fuisset, & ordinis ratio, imo & breuitatis exigebat, vt de omnibus in speciali dãnificãtibus simul ageremus, sic enim & integrũ disputatũ esset de prima circũstãtia læsoris, s. et nõ oporteret in fine disputationis rursus de specialibus nocẽtiũ generaliter agere, et capita quæ de dãnificãte ingenerali dicta fuissent, iterũ repetere. Alioqui si particularia huius circũstãtiæ, reijciẽda erãt ad calcẽ huius operis disputationis in generali, pari certè ratione agendũ erat, vt cũ ad aliã circunstãtiã accederemus, v. g. quid restituẽdũ est, nõ aliud diceremus, quã ea quæ generalia sunt, quo fieret vt ad alium locum remittenda essent peculiaria huius circunstantiæ, vt quid pro re spirituali, quid pro honore, quid pro vita, &c. esset restituendum. Quid planè, & confusionem generaret, & methodi rationem everteret. At certe ram sumus methodi obseruatores, vt in priori editione, claritati, cuius fumus maximè studiosi defuissemus, nec enim eiusdem prorsus rei duo capita efficeremus

coacti

Universidad de Deusto
Biblioteca

cōacti ſumus longiora illa efficere, cui certe damnum in hac ſecunda editione obiandum duximus, ſine methodi læſione, dum ſub eodem capite plures §. diſtinxemus, vt certe maior & maior foret diſtinctio, & faſtidium à lectore vitaretur, qui velut de longa via ſeſus, iterum atque iterum poſſet conquieſcere.

Ad extremum admonendus lector prius videtur nō deſuiſſe aliquos quibus affirmandū videretur, plura, quæ in hoc opere ſcripſimus, ex aliorum codicibus, ac laboribus magis quam ex noſtro ſenſu & inuentione eſſe deprompta. Mirabar eos, qui de me plura noſſent, quam ego de meme vehementer eram ſolicitus, quonam tandem modo aſtutam ac falſam opinionem depellerem, quidam cenſebant me iureiurando negari debere, quod ita iniqué ac falſo eſſet impoſitum. Quidācōtra dicebāt, etſi falſum eſſet negare non debere, nihil me poſſe agere melius. Nā & clari hoc tēpore viri & fecerūt, & non negarunt. Imo certè grauiſsimi quidam ac religioſi viri, cū quibus cadere expoſtulaſſem eis veritate comperta, acriter me reprehenderunt, eo quod manu ſcripta videre noluiſſem, fuiſſequé opus factum melius ſi omnia vidiſſem, quæ à claris viris eſſent prælecta, & conſiderata.

Ego vero aliter erā reſpōdere ſolitus, me non veniſſe adſcribēdū ob gloriā populārē, ſed Dei gloriā, & animarū ſalutē complexū fuiſſe. Qua porpter de falſa vulgi opinione curare nihil, quod vero falſa ea ſit nō aliter oſtendi debere, quā ex operis rarione, ſtylo, methodo, citacionibus, rebus ac ſententijs, quas minimé vſitatas poſitas, & vulgatis manu ſcriptas videri ſperabā, ab iis qui earum rerū eſſent eruditi.

DE

OPERIS
DE RESTITVTIONE, TOMVS SECVNDVS.

DE REBVS RESTITVENDIS,

PETRO A NAVARRA, THEOLOGO TOLETANO AVTHORE.

LIBER TERTIVS, DE lædente in rebus fortunæ.

POTISSIMA de reſtitutione operis pars, poſita videtur eſſe in explicandis quæſtionibus, caſibuſque innumerabilibus penè enodandis, quibus proximo nocumētum inferri ſolet. Hic enim de vi & fraudibus in furto, & rapina commiſsis, in vſuris, emptionibus, cenſibus, cambijs, ludis, officijs, &c. eſt diſputandum. Et quoniam immenſam ferè diſputādi materiam præbet hic liber, placet cum reſolutione claritatem cōiungendo, in quinque præcipuè capita diſtribuere. In primo de iniuria diſputabitur, & damno dato ex delicto, domino nullo modo cōſentiente: putā per furtum, & rapinam, &c. In ſecundo, de fraudibus & iniurijs in contractibus admiſsis, vbi aliqualis eſt domini conſenſus in rei alienatione: nempè de vſura in mutuo, depoſito, pignore, &c. de iniuſtitia in emptione & venditione

Huius ſecundi tomi diuiſio, in quinq; capita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

venditione, ludo, &c. In tertio tandem de damno in officio commisso, vbi permulta sunt explicatu digna. In quarto, de participantibus in re aliena, & in iusta acceptione. In quinto denique de impediente boni consecutionem.

2 QVONIAM verò, vt initio huius operis dicebamus, intentionis nostræ in eo scribendo semper fuit Christianorum, præcipuèque confessariorum vtilitati consulere: ob quam potissimum rationem minutiori hoc volumine, & in quarto, vt aiunt Typographi, excudi curauimus, quo facilius, & accommodatius vbique portari posset: propterea iustum iudicabimus fore, quoniam plus creuerat opus, quàm putaramus, vt eadem commoditate, ac vtilitate inspecta, in duos tomos illud resecaremus. Ita fieret, vt is, qui sub duobus voluminibus habere voluisset ob maiorem commoditatem, posset. Quod quidem eo libentius faciendum intelligimus: quoniam huc vsque (si lector animaduertit attentius) de damnis reparandis à nobis est disputatum. Par igitur censebamus, cùm de rebus reddendis scribere inciperemus, distincto in loco tractare. Tradidere profecto viri sapientes, duobus modis contingere damnificationem ac læsionem solere. Est enim dãnificatio non lucrosa: quales sunt omnes penè, de quibus antea disputatũ est; vt est bonorum animi læsio, bonorum corporis & famæ, vbi constat damnificatorem nihil vtile sibi adferre, & comparare. Est & lucrosa damnificatio, vt in furto contingit, vsura, ludo, alijsque contractibus, de quibus dicere properamus. Cùm igitur priore parte huius nostri operis, de mera læsione egerimus, ac consequenter de damnis reparãdis: oportebat sanè de lucrosa læsione, ac proinde de male ablatis, & adquisitis restituendis sermonem facere separatim. Et quemadmodum in priore volumine duo continentur libri, quorum primus de necessitate, & natura restitutionis in communi disserit, Secundus specialius de damnis datis resarciendis: ita in hoc secundo volumine, quod totidem libris constat, faciendum arbitramur. In postremo enim de accidentibus, & circunstantijs restitutionis generatim agemus, in altero de rebus restituendis ad particularia, qui huius. 2. tom. prior erit.

Duplex est læsio, lucrosa, & non lucrosa.

3

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De restitutione rei alienæ ex delicto adquisitæ.

SVMMARIVM.

DOMINIA rerum iuste ac necessario introducta sunt. num. 6
Iure diuino & naturali omnia communia sunt, sunt tamen dominia, ob cõmune pacis, iustitiæ bonum, & ob particulare cuiusque. num. 6
Hæreticũ est asserere ecclesiæ personis non licere dominia habere. num. 7
Licitum & necessarium est viris ecclesiasticis, possessiones & bona habere. num. 8
Dominium, aut diuisio rerum, non iure naturali & diuino, sed iure gentium introductum est. num. 9
Iure diuino, iustorum quo ad effectũ omnia sunt. n. 12
Si bonorum applicatio secundum diuinas regulas faciẽda esset, iusti quidem præferendi essent. num. 12
Rerum diuisio a primis parentibus & alijs antiquioribus fieri potuit. num. 13
Rerum diuisio, etiam fieri potuit per populũ, antequam haberent regem. num. 13
Tripliciter homo rerum dominium habere & amittere potest. num. 14
Licet de iure naturali sit Regi obedire, tamen quod huic obedire teneamur est de iure humano. n. 15
Tam populus quam princeps, iusta subsistente causa

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dominia rerum dare, & auferre possunt.num. 16
Ob crimem hæresis.l.lesæ maiestatis.l.alterius cuius cunque criminis, Rex aliquem dominio suarum rerũ spoliare potest.num. 17.
Dominium etiam ex voluntate possidentis perditur.n. 17
Furtum & rapina, peccata sunt.num. 18
Differentia inter furtum & rapinam.num. 18
Differentia inter contumeliam & detractionem.num. 19
Furti definitio.num. 20
Desinitionis furti explicatio.num. 20
Rem alienam accipiens vt eam ab hoste seruet, furari non dicitur.num. 21
Res justo bello captæ, spolia dicuntur.num. 22
Fur rem nõ accipiens, sed illam comburens, non furtũ propriè, sed iniustitiam facere dicetur.num. 23
Auferens iniustè seruitutem a domino, & censum.l. iura accipiens, furtum committit.num. 24
Furtum genere suo peccatum mortale est.num. 24
Furtum est contra iustitiam & aqualitatem iure naturali seruandam.num. 24
Furtum contra septimum præceptum Decalogi est.n. 25
Quando priuata authoritate. l. publica puniti, sine signis contritionis decedunt, nulla pro eis fiet oblatio.num. 26
Licet ex malitia .l. animo nocendi. l. cupiditate rei alienæ rei modicæ acceptio fiat, peccatum mortale nõ erit, neque a iudice accipiẽs puniri potest.n. 28
Mẽdatium iocosum, etiam ex deliberatione, peccatum tantum veniale est.num. 29
In omni materia præcepti, paruitas a mortali excusat.num. 30

PRO

PRO dicendorum intelligentia placet id, quod Doctores latissimè disputare solent, de dominio scilicet rerum, breuiter quædam præponere. Longam enim de ijs texere disputationem instituti nostri nõ est, qui non tam rerum speculationes, quam ea quæ ad bonam in rebus, quæ possidentur, conscientiam comparandam & conseruandam necessaria esse putabimus, emolimur. Nullus enim est nobis antiquior labor, quam Christianorum spirituali saluti consulere, vt si eis aliquando (quod certè præstitimus, licet indignè, confessiones audiendo, consilia præbendo, &c. pro ratione valetudinis nostræ) prodesse curauimus occupati: prosimus (licet immaturè) ægroti, atque otiosi: vt merito si nos, non nobis, sed fratribus etiam nostris nati esse videamur. Cumque in omni scientia, & virtute proximũ docere, & misericordiæ egregium opus sit, & à sanctissimis Patribus verbo, & opere vehementer commendatum: tamen singulariter eum, qui iustitiæ excellẽtis virtutis, atq; in Rep. & Ecclesia nostra valdè necessariæ eruditionẽ tradat, singularem profecto gloriã, ac apud Deum præmiũ adepturũ putamus: ac propterea omnes hortamur, vt pro ratione captus sui, in id opus, vel operando, vel docendo incumbant. Qui enim sic faxit, non inuitus veridicam eam vocem audient, qua sic pronunciatur: *Qui alios ad iustitiam erudiunt, tanquam stellæ firmamenti fulgebunt in perpetuas æternitates.* 4 5

Primum igitur omnium plures hic quæstiones tractari possent de rerum dominio, ac diuisione. An fuerat licitè introducta, & quo iure, aliaque plura, quæ hic ad vnguem non examinabimus, ne in plus, quam volumus crescat oratio. Supponemus tamen quædã, quæ necessaria iudicamus ad hanc de rerum familiarum restitutione disputationẽ melius intelligendam videntur. 6

Primum igitur suppono dominia rerum iustè, ac necessariò esse introducta, vt probat D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 1. & 2. Soto. 4. lib. de Iusti. & iur. per totum fere lib. Gab. in. 4. d. 15. q. 2. Scot. ibid. q. 2. Palud. & Ricar. & alij Scho. in. d. dist. 15. Med. C. de Rest. q. 1. Cou. trac. de Contract. *Dominia rerum iustè, ac necessario introducta sunt.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioseph. Angl. tract. de Restit. q. 1. de Domini. Licet enim in statu innocentiæ melius foret, vt Deus ipse ordinauerat omnia esse communia. Iure enim diuino, & naturali omnia communia sunt, vt Theologi fatentur, ex August. vt patet ex. c. quo iure. 8. distinct. tamen supposita corruptione per originale, vetusque peccatum, longè conuenientius est rerum dominia esse diuisa, non modò ob commune pacis, & iustitiæ bonum: sed etiam ob particulare cuiusque. Nam homo naturaliter est solicitior de ijs, quæ ad se solum pertinent, quam de eo, quod est multis commune, teste experientia, & Paulo dicente: *Omnes quærunt, quæ sua sunt.* Tum quia sic pacificus hominum status melius conseruatur, si vnusquisque rem suam seorsum possideat, & ex oppositio confusio oriretur, & iurgium: vt communiter videmus in ijs, qui domum, aut quidpiam commune habent, etiam si fratres, & filij, & parentes sint. Vnde sapienter Abraham etiam cum fratre diuisit omnia, ad iurgium, & lites vitandas. Tum denique, quia aliàs ij, qui essent robustiores, ac viribus valentiores ditissimi essent, & omnia occuparent: studiosis atque benemeritis, contra pauperibus, miseris, & abiectis, quæ omnia latius persequi animus non est hoc tempore. Satis fuerit scire oppositam sententiam esse hæreticam, vt August. refert lib. Hæres. c 50. de Vadianis, siue Antropomorphitis, qui docebant non licere Eccles. personis dominia habere, ac diuitias possidere. Licet Epipha. ibi ab August. relatus non Hæreticos, sed Schismaticos vocet. In quo errore successerunt Vvaldenses, vt refert Aenas Siluius lib. de Origine Bohemorum. c. 35. Imò Vvitcleph, & post eum Lutherus, qui impiè persuasit secularibus Principibus, vt bona Ecclesiarum diriperent, quod in multis Germaniæ oppidis factum audiuimus. Sed vt dixi reiecta est ab August. hæc hæresis. Nam & Apostolos aliqua possedisse ex sacris literis cognouimus, & probat latè Alphon. Cast. lib. 2. de Hæres. verb. Apost. hæres. 2. vnde Iosue. 21. Sacerdotes ex Dei precepto possessiones habebãt. Et in nouo Testamento Pontifices circa tempora Apostolorum verbo & opere id licitum esse testati sunt. Pius Papa & Martyr, qui

Iure diuino & naturali, omnia communia sunt, sunt tamẽ dominia ob cõmune pacis, iustitiæ bonũ, & ob particulare cuiusque.

7

Hæreticum est à serere, ecclesiæ personis nõ licere, dominia habere.

8

fuit

fuit XIII. Pontifex à B. Petro, in epist. ad Italicos. Vrbanus, Lucius, & alij plures pontifices, vt est videre. 12. q. 1. 2. 3. &c. & Concil. Calcedon. cap. 22. vnde apertè in Concil. Constan sessio. 8. talis hæresis est dãnata. De qua re latè scripsit Clitoueus in opere, quod edidit pro declaratione Concil. Senosensis, & Castro lib. 6. de hæres. verbo, *Ecclesia*, hæres. 4. Si igitur licitum est, & necessarium viris Ecclesiasticis possessiones, & bona habere, quãto magis laicis id licebit? Iustè igitur, & necessario facta est rerum diuisio, & appropriatio dominorum. Non loquimur autem in præsenti de dominio, prout distinguitur ab vsu, & vsufructu, qua ratione Doctores docent dominium esse ius, seu potestatem quomodolibet vtendi, & alienandi rem, secundum substantiam. Vsusfructus est potestas vtendi re, & alienandi fructum: salua tamen rei substantia. Vsus verò est ius vtendi re infructifera salua substantia. Hic enim nomine dominij promiscuè intelligimus omne id, quod ex rebus temporalibus vtile est, siue substãtia, siue fructus, siue vsus. &c.

Licitum & necessariũ est viris ecclesiasticis, possessiones & bona habere

9

SECVNDO præsupono iustam hanc rerum diuisionem non esse introductam iure naturali, aut diuino: sed iure hominum, aut gentium. Licet enim ipsa ratio naturalis dictaret, imò vt necessariũ præciperet in republica dominia rerum esse distincta, supposito peccato, vt diximus: tamen nulli in particulari natura præcipit hoc, vel illud esse appropriandum: & ita in communi de iure naturali est rerum diuisio ob necessitatem, natura docente ac propriè, & strictè, vt quis hoc possideat, & quantum cuique detur, ex humana institutione est. Et quamuis de iure diuino antiquo distinctæ essent prouinciæ Iudææ, & Abrahæ, & eius posteritati applicata terra promissionis, & Sacerdotibus decimæ, &c. tamen id iam expirauit, & iure nouo diuino nulla terra, nec decimæ quoad quotam vllis sunt assignatæ, Totum ergo est de iure humano. Vnde August. vt habetur distin. 8. cap. 1. sic ait: *Quo iure defendis villas Ecclesiæ diuino, an humano? Diuinum ius in scripturis habemus. Humanum in legibus Regum. Vnde quisquis possidet, quod possidet, nònne iure humano?* Et infrà: *Tolle iura Imperatorũ, quis*

Dominium, aut diuisio rerũ, nõ iure naturali & diuino, sed iure gentiũ introductum est.

10

Universidad de Deusto
Biblioteca

audeat dicere, hæc villa est mea? Quod si obijcias eundem Augustinum epistol. 48. ad finem, & refertur. 23. q. 7. vbi arguës contra Donatistas, qui quærebantur se spoliatos ab Imperatore, sic ait: *Res terrena à quocunque possideri non potest, nisi, vel iure diuino, quo cuncta iustorum sunt, vel iure humano, quod in potestate Regum est terra.* Falsò igitur vos, ô Donatistæ, res appellatis vestras, quas nec iusti possidetis, & secundum leges Regum terrenorum admittere iussi estis. Ad hunc locum dupliciter respondet Glos. in d. cap. 1. distin. 8. & c. 1. 23. q. 7. Primùm, quod benè fieri potest, vt iure diuino, aliquid sit proprium, sed quid sit illud, non explicat. Secundo respondet, quod ius diuinum ibi appellatum est ab Aug. ius Canonicum. Sed nec hoc placet: quia ait Aug. iure diuino cuncta esse iustorum: at iure Canonico, id esset falsum: maximè, quia ius diuinum est, quod in scripturis reperitur, vt dixerat idem Augustinus in d. c. 1. distin. 8. quod habetur tractat. 6. ad c. 1. Ioan. at ius Canonicum in sacris literis non reperitur. Ideò mihi videtur: Primùm sic explicari posse, quod omnia sunt iure diuino iustorum, quoad effectum. Quia ex quo omnia contemnunt, vt Deũ habeant, omnia habere videntur, iuxta illud Pauli. *Nihil habentes, & omnia possidentes.* Vel iure diuino cuncta esse iustorum: non actu, sed quia eis sunt cuncta communicanda in necessitate, maiori ratione quàm peccatoribus. Nam profectò, si bonorum applicatio, secundum regulas diuinas esset facienda, proculdubio iusti essent præferendi. Omnia enim propter electos, & sane si omnia propter semetipsum creauit Altissimus, ipse vero eis non indiget, sed homines: relinquitur omnia esse propter iustos creata, qui sunt filij Dei, & dij, iuxta illud: *Ego dixi dij estis vos, & filij excelsi omnes.* Quia igitur, si Deus applicationem faceret, iustos præferret, propter quos omnia creauit, verè dici potest iure diuino cuncta esse iustorum. Aliter sensum verum verbis Augus. vix adhibere possum. Omitto hic liberas actionem famas, & huiusmodi, quorum homo iure naturali dominus est, vt Sot. docet. quæstion. 3. articul. 1. conclus. 3. Hic enim de bonis fortunæ agitur.

11

12

Iure diuino, iustorum quo ad effectum, omnia sunt.

Si bonorũ applicatio secundum diuinas regulas facienda esset, iusti præferendi essent.

13

Tertio

Tertio præsuppono, hanc rerum diuisionem fieri potuisse. Primum à parentibus primis, & alijs antiquioribus, qui vixerunt circa mundi primordia: vt ab Adam, & filijs eius ante diluuium: à Noè & filijs eius post diluuium. Nam post diluuium quasi de nouo conditus, mundus videtur fuisse. Vnde, vt adnotauit Domin. Sot. 4. lib. de iust. & iure, quæstion. 3. art. 1. conclus. 3. inditium huius fuisse videtur, quod legitur Genes. 4. quod Cain offerebat de fructibus terræ: Abel autem de pinguibus ouibus, arietibus, &c. Si autem non de proprijs bonis, sed de communibus offerret, non esset tanta laude dignus. Secundò fieri potuit per populum antequam haberet supra se regem. Cùm enim superiorem non habeat, nisi se alicui subijcere velit, potuit dominia & possessiones distinguere, & particulares obedire tenerentur, sicut membra corpori. Vnde distin. 2. capit. 1. dicitur, *Lex est constitutio populi, qua maiores natu cum plebibus aliquid sanxerunt.* Et cùm rex seu princeps à populo electus, eius vices habeat, consequenter ille potuit temporalia bona iudicio suo diuidere, vt expressè traditur Institutis de iur. natur. §. sed quod principi.

Rerum diuisse, a primis parentibus, et alijs antiquioribus fieri potuit.

Rerum diuisio etiã fieri potuit per populum antequam haberet regem.

14

Quarto præsuppono, quod sicut homo tripliciter poterat iustè rerum dominium habere, ita tripliciter amittere potest. Primum, ex dispositione iuris, iustis tamen de causis. Si enim potuit, vt probauimus à principio dominium diuidi, cùm non sit minor authoritas legis facta diuisione, sequitur, &c. Maximè, quia ex quo populus Regi se subiecit, consequenter consensit in id, quod iustè ille decreuerit. Est enim in principe publicus consensus inclusus. Si ergo populus, qui est corpus, auferre potest, vt constat iusta de causa, consequitur, &c. Quod verò populus id facere possit post factam diuisionem, ex eo constat. Quia, vt sæpè dixi, est corpus cui naturaliter debent obedire membra. Meo enim iudicio maior est authoritas populi in subditos, quàm sit regis à populo electi. Nam rex dominationem habet iure tantum humano ex voluntate, scilicet populi. Licet enim de iure naturali sit regi obedire: tamen quod iste sit rex, & quod huic teneamur

Tripliciter homo rerum dominium habere, & amittere potest.

15

A 5 obe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

obedire, id tantum est de iure humano, scilicet ex electione libera populi: at populus non solum in communi superior est iure naturali, verumetiam hic populus. Est enim de iure naturali, quod ego sim subiectus huic meo populo, & senioribus eius, qui sunt meum corpus: Sic ego intelligo illud: *Vox populi vox domini*: non ita solum, vt vulgariter solet intelligi, quod id verum certûmque sit, quod vt plurimum homines de populo dicunt. Sæpe enim vulgus erroribus subiectum est, sed quod populus, id est maiores natu, scientia, prudentia & dignitate decernunt, id tanquam Dei vocem ac præceptum esse accipiendum. Igitur tam populus, quàm princeps iusta subsistente causa possunt dominia rerũ dare & auferre. Vnde illud quòd habetur in lege, de quibus. ff. de Legibus, scilicet ipsę leges nulla ex alia causa nos tenent, quàm quòd iudicio populi sunt receptæ, sane est intelligendum. Aut quod est sermo vbi princeps non est electus à populo: sed ipse se gubernat, vt patet in repub. libera, aut si in ijs loquitur, quæ habent regium dominatum, intelligi de tacito consensu populi, qui est translatus & inclusus in principe. Populus enim liberè regi se subiecit, vt idem sit consensus regis & populi. Et ob id dicitur. Nulla ex alia causa nos leges tenent, quàm quod iudicio populi sunt receptæ. Maximè, quia, vt multis placet, ita populus in regem sui potestatem transtulit, vt non se omnino priuaret, quo minus posset iusta de causa illum deponere.

16

Tã populus quã princeps, iusta subsistẽte causa dominia rerum dare, & auferre possunt.

12

QVAE verò sit iusta causa in rege, vt aliquem spoliet dominio suarum rerum, arbitrio sapientis relinquitur: vt in præscriptione, cum quis rem alterius bona fide certo tempore retinet, ad vitandas infinitas lites, debito, elapso tempore efficitur possidentis regis, aut populi legisque authoritate. Similiter ob crimen aliquod, vt si iniustum gerit bellum, aut ob crimen hæresis vel læsæ maiestatis, vt habetur in cap. Cum secundum, de Hæres. lib. 6. Aut quia cadit in commissum ob non solutionem. Aut ob occultationem mercium, ne soluat vectigalia, &c. Atque idem est ratione sententiæ iustæ à iudice habẽte principis locum, ratione criminis latæ. Secundò perditur dominium ex voluntate

Ob crimẽ hæresis, vel læsæ maiestatis. l. alterius cuiuscũque criminis, potest Rex aliquẽ dominio suarũ, rerũ spoliare.

voluntate possidentis, siue ratione contractus, siue alterius liberæ commutationis, aut per spontaneam donationem, aut per successionem in hæreditate, aut legatum. His enim modis tranfertur dominium, perditur vel acquiritur, quia vnusquisque in re propria est moderator & arbiter. Et illud. Nihil tam naturale, quàm voluntate, &c.

Dominium, etiã ex volũtate possidẽtis perditur

18

QVINTO præsuppono furtum & rapinam esse peccatum. Cùm enim (vt ostẽsum est) iustè rerum diuisio facta fuerit, consequens est iustè vnumquenque res suas possidere. Cum igitur priuata authoritate proximum suis commodis, bonis, iustisque possessionibus priuat, manifestum est inique agere, & contra iustitiam, rectàmque rationem. Sed an sit peccatum mortale dubitatio est.

Furtũ & rapina peccata sunt

PRO cuius explicatione animaduerto, vt Doctoribus placet, quod licet furtum & rapina circa eandem materiam sint: differunt tamen ex eo, quod in rapina auferatur bonum temporale à proximo palàm, & apertè, ac per vim: at in furto dolosè, & occultè. Vnde sicut contumelia differt à detractione, vt supra docuimus, quod detractio fit occultè, contumelia apertè, ita. &c. An verò istæ sint substantiales differentiæ, nihil modò curamus. Planè D. Thom. de detractione in honore id sentit. quæstio. illa. 73. &. c. ex eo. de furto verò. 2. 2. quæstio. 66. artic. 4. & ibi Caietan, Couarru. regula peccatum. 2. part. §. 1. num. 2. Sotus. 5. de Iustitia, quæstio. 3. articulo secundo, docent specie differre. Quod verum putamus, propter specialem deformitatem rationis repertam in rapina. Vnde, vt infra dicemus, vltra restitutionem rei rapina occupatæ, facienda est distincta ac propria satisfactio ratione iniuriæ violentiæ, & contemptus illati proximo, vt docuit Mercad. tractatu de restitutione cap. 3. imo D. Thom. quæstio. illa. 66. art. 9. Ex quo colligo rapientem non satisfacere, si in confessione dicat rem proximi furatum esse, vel iniustè occupasse, sed explicare debet circunstantiam mutantem speciem, nempe per vim sustulisse.

Differẽtia inter furtũ & rapinam.

19

Differẽtia inter cõtumeliam, & detractionem.

20

Ex ijs plana est furti definitio. Est enim *vsurpatio dolosa rei alienæ inuito Domino.* Quæ difinitio habetur Instit. de obligat. quæ ex delict. §. 1, eũq, recipit. D. Th. 2. 2. q. 66. art. 3. & ibi

Furti definitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

3.& ibi Cai.Nauar.cap.17.nu.1.Gab.in.4.dist.15.quæst. 3 Angel.verb.furtum.§.1.Sylvest.furtū. quæst.1. Couar. 2,illa part.§.1 num.1.Iulius Clarus lib.5.Sent.§.furtum.

Definitionis furtis explicatio.

DICITVR vsurpatio,seu acceptio:nam solā tactionem seu contrectationem (quidquid Nauar. & Couar. dicant)non putarem esse furtum vt Cai.sensit.Quę enim tibi iniuria fit,eo quod quis tuum palliū contrectet, si nō accipiat,vel aliud damnum inferat? Item dicitur vsurpatio,
21 seu acceptio, Quoniam, qui realiter non apprehendit, etiā si damnum inferat,non committit furtum propriè loquendo.Qui enim domum, vel sata comburit tua, non certè illa esse furatum dicemus. Quod modò animaduertere lectorem magnopere volumus, ob ea, quæ infra dicemus. Dicitur *dolosa seu occulta*, ad differentiam rapinæ, & etiam quia illa,quæ est iocosa vel officiosa,ad reddendum cautio rem dominium,non est furtum.Vnde immerito Cai.putauit superfluū apponi *dolosa*, quia inquit animus furādi non magisrequiritur ad furem,quā animus adulterādi ad adulterum:fallitur.n.Cai. nam *fraudolosa*, non aliud significat quā occultam.Dicitur *rei alienæ*.Quia vel propriæ,vel eius, quæ putatur propria, vel iure debebat esse propria, furtū non est.Quidā dicunt nō esse addendum *inuito domino*, vt Sot.art.1.& Cou.&Cai. vnde.D.Tho.eam nō addit. Quia eo ipso,quod est aliena,præsumitur inuitus Dominus. Quo niā ignorātia(inquit Sotus)causat inuolūtariū.aliter probat Cai.quia si occultè accipitur,constat, quod ex parte peccātis inuito domino accipit, & nihil ad peccatum si dominus est inuitus (ait Cai.) aut non, ad naturā.n.actus respicere debemus.Sed fallūtur lōgè.Sępe enimvel cōsanguinei, vel amici rē sub ratihabitione accipimus, quā tamen cōstat esse alienā.Itē,quī vt eā seruēt ab hoste, vtiliter gerendo rē proximi,rē alienā accipiūt,& tamen furtū nō est:est igitur furtum,*aprehensio dolosa rei alienæ inuito domino*:quas tantum particulas esse de essentia putamus,alias nāq; quas Nauar. Gab.& alij adhibent ex iurisconsulto.in.l.1.ff. de Furtis, sub his contineri.Nā proprietas, possessio,& vsus,nomine rei intelligūtur, vt Cai.tanus animadnertit. Illa etiam
22 particula,quod sit *rei mobilis*, quam ponunt. Gabr. & alij, parum

Rem alienā accipiens,vt eam ab hoste seruet furari non dicitur.

parū est necessaria,quod & Cai. sensit,putans falso addi talē particulam. Domū enim potest quis furari,occultè eā ingrediendo,& retinēdo prædiū & iura.&c sed ait Gab.hoc
22 non esse furtum,sed spolium. Sed nō placet. Tum quia spolium nō est vitiū aut peccatum:Nam res iusto bello captæ spolia dicuntur,& etiam res mobiles in bello acquisitæ dicuntur spolia,nō ergo spolium est iniusta acceptio rei immobilis.vnde Sapien.10.dicitur,*iusti tulerunt spolia impiorū*. Illam vero particulam,*ad lucrandum*,quam recipiunt Iulius Clarus,& alij,reijciunt Sot.Cai.& Couar.tāquam superuacaneam & falsam.Quia etsi fur rem accipiat ad comburendum,furtū erit,& ita falsō apponitur(ait Soto.&Cai.) illa particula. Nos autē,nō falsam,sed inutilem, sicut alias prædictas putamus. Quia licet finaliter non sit ad lucran-
23 dum:tamen eo ipso, quòd rem alterius subripit, iam lucratus est,& ditior factus,eo saltem tempore,quo illam accepit,& possidet, atque ea augetur. Cuius signum est, quod si pallium.v.g.non acciperet,sed ante combureret in domo alterius,quàm manu apprehenderet,non furtum committisset propriè,sed iniustitiam quandam. Tum enim esset dānificatio merè,non lucrosa:in ea ergo particula,quā dicitur *acceptio* iam est inclusum lucrum. Et hinc est illa communis Doct.dist.de lasione lucrosa,& non lucrosa. Nam lucrosa damnificatio dicitur, quando re ipsa nihil accipitur, etiam ad horam, vt cùm occidis, infamas,comburis,&c. Lucrosa verò dicitur,quando aliquid reale,& vtile aufers,siue apud te permaneat,siue secus, & ita in his teneris ratione rei, simùlque ratione iniustæ acceptionis: in illa verò solum ratione iniustæ acceptionis. Quæ obseruanda erunt pro multis,quæ in hoc opere sunt à nobis illustranda. Aliam parti
24 culam addunt Gab.& Sylvester,quòd sit *rei corporalis*,quæ non placet Nam qui seruitutem aufert à Domino iniustè, & qui censum, vel iura accipit,furtum committit, & tamen non sunt corporalia,quamuis ex corporalibus pendeant,ne que recte concedit Gabr. horum oblationem non esse furtum.

Fur, rem nō accipiens.sed illā cōburens ante quam accipiat, nō furtum proprie,sed iniustitiam facere dicitur.

Auferens iniustè seruitutem a domino, & censum.l.iura accipiēs,furtum committit.

COMMVNIS ergo est Doctorum sententia,furtū genere suo,esse peccatum mortale. Ita docuit, D. Thom. quæst.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Furtum genere suo, peccatum mortale est.

quæst. 66. citata. art. 6. Sotus, quæst. illa 3. art. 1. & 3. Nauar. cap. 17. num. 3. Med. C. de restit. quæst. 4. Sylvest. furtum. quæst. 2. & cæteri omnes, cuius veritatis duas rationes assignant prædicti Doctores. Primum, quia charitas proximi læditur, mutuaque societas, & amor iure naturali præceptus: Tum, quia est directè contra iustitiam, & æqualitatem eodem iure seruandam. Violare autem iustitiam, & charitatem, genere suo graue malum est. Peccatum igitur mortale est furtum. Adde esse contra septimum præceptum Decalogi, quod frangere in re graui non potest non esse culpa mortalis. Et propterea, vt suprà dicebamus, tom. 1. licitum est fures pœna graui infamiæ, flagellorum, triremium, imo mutilationis aurium, vel manuum, tandem mortis pœna plectere, quidquid dicat Scot. suprà à nobis impugnatus.

Furtum est contra iustitiã, & æqualitatem, iure naturali seruandam.

25

Furtum contra septimum præceptum Decalogi est.

Sed veritas & ratio, omniumque populorum consuetudo, & sententia est in oppositum, vti copiosè probat Iulius Clar. libr. 5. Sent. §. furtum. versicul. *Sed quæro*, maximè cum famosus est latro, & de pluribus magnisq; furtis infamatus, & conuictus. Quare constat esse peccatum mortale genere suo, furtum. Vnde in Concil. Trib. & refertur in cap. fures, de Furtis, sic dicitur. *Fures & latrones, si furando, & deprædando occisi sunt, visum est pro eis non esse orandum.* Et reddit rationem Gloss. Quia in mortali peccato eos decessisse constat. Vbi obiter aduotet lector, quod licet confessio facta Diacono, non sit sacramentalis, tamen ad id valet: vt si ei fiat, possit pro eo orari, vt in d. c. dicitur, & excommunicatus non censeatur. Imò adderem, quod si laico fiat etiam ipsi occidenti, poterit sepeliri in loco sacro, & pro eo orari. Quia iam præsumitur, non in mortali peccato decedere. Et sic ego intelligere soleo cap. Placuit 23. quæstion. 5. ex Concil. Brachar. 1. cap. 34. vbi dicitur: *Nulla oblatio fiat pro ijs, qui furs sce'eribus puniuntur.* Si sus enim germanus est, quã do priuata authoritate, vel si velis etiam publica punit', sine signis contritionis decedunt, nulla fiat oblatio, &c. aliàs non. Quidquid aliqui velint, & ita explicat gloss. in d. cap. placuit allegato. cap. 34. Eccles. & Zach. 5. Ex imperfectione tam in actus, vel deliberationis, vel materiæ, fatentur, idem DD. esse veniale. Vt probat in specie Medin. C. de restitut.

26

Quando priuata authoritate l. publica, puniti, sine signis cõtritionis decedunt, nulla proinde fiet oblatio.

restit. quæst. 4. versic. quæres fortassis. Couar. 1. lib. Var. cap. 3. numer. 12. Nau. Sot. S. Thom & Caiet. vbi supra. Sylvest. quæst. illa 2. Cordu. loco citato. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 4. §. 3. Angel. furtum. §. 34. idem Caie. in summa, furtum. in prin. Falsa enim omnino est Gabr. sententia. in 4. dist. 15. q. 3. notab. 3. ita scribentis. Quantuncumque rei nio dicæ acceptionem esse peccatum mortale, nisi ex subreptione fiat. Si enim ex malitia, vel animo nocẽdi, vel ex cupiditate rei alienæ fiat, peccatum erit mortale. Quam dicit esse sententiam. B. Thom. Et certè nonnullam præbuit occasionem. D. Thom. fuisseque in hac sententia quodãmodo videtur. Ait enim: Furtum minimæ rei est peccatũ mortale, si accipiens habet animum nocumentum proximo inferẽdi, etiam in talibus minimis. Quam sanè sentiã, tenuit Theophylactus, in expositione text. in. § Gallinarum. Instit. de Rer. diui. Corset. tractat. de Excellentia q. 4. Hip pol. in. l. furem. num. 8. ff. de Sicar. pro quanto docet posse adiri prætorem, dariq; actionẽ furti debere pro re parua. Φ colligitur ex d. §. Gallinarũ. & ex. l. vulgaris. ff. de Furt. & in cap vulgaris. de pœnit. dist. 1. Quod cõfirmat Hiero. in cap. fin. 14. q. 1. *Fur*, inquit, *etiam in minimis iudicatur.*

27

28

VERVM falsa omnino est (vt dixi) ista sententia: nec ei, vel ratio, vel iura suffragantur, neque D. Thom. vt benè Caiet. animaduertit, id sensit, quidquid intelligat Gabr. Re enim vera vanum esset, & superfluum, ne dicam iniquissimum, pro quadrante, aut obolo aliquem publicè punire, furtique actionem contra eum concedere. Hic enim locum habet illa veterrima, veritissimàque sententia: Summum ius summa iniuria: siue enim ex malitia animo nocendi, siue rei alienæ cupiditate, si modò ea cupiditas animusque nocendi ad notabilem quantitatem nõ se extẽdat: neque mortale peccatum incurri, neque iudicem iuste punire posse, certò est tenendum. Et ita docẽt prædicti auctores: estque omnium receptissima sententia. Quamobrem parum, vt sapientibus placet, pro nihilo reputatur. Et in omni præceptorũ, iuste sit æmateria, paruitas excusat à mortali, adhuc in ipsa corporis & famæ læsione, quæ maior est quam pecuniæ. Alias solum esset veniale, quando quis agit

Licet ex malitia. l. animo nocendi. l. cupiditate rei alienæ, rei modicæ acceptio fiat, peccatũ mortale non erit, neque a iudice accipiens puniri potest.

29

contra

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra rationem ex subreptione, quod nullus dixerit. Nã re vera mendacium, iocosum etiam ex deliberatione, tantum veniale est. Sensus vero. D. Thom. & Hieron. in. d. c. fi. planus est, esse peccatum mortale, quando animus est notabiliter nocendi. Et ita est intelligenda Ofilij, & Trebatij sententia relata in. d. c. vulgaris, & habetur lib. 47. ff. tit. 2. l. 21. Quod ipsius Trebatij ratio declarat, dum ait: *Qui aurem alicuius tangit, totum eum videtur tetigisse. Proinde, qui ex acerbo frumenti modicum abstulit, & qui dolium aperuit, & parum vini accepit, non tantum eius quod abstulit, sed totius furtum videtur fecisse.* Id inquam ostendit ad animum furantis attendisse, qui ita docuerunt. Et ita merito docent cõmuniter Doctores in omni materia præcepti, paruitatem excusare a mortali. Ita inquit Med. q. illa. 4. & Gerson de Vita spirit. lect. 5. in Alphabeto. 39. litera H. & G. Sed non ita vniuersaliter verum putamus, nisi sano modo intelligatur. Ob id enim paulò ante dicebam, *in materia iustitiæ*. Læue enim videtur, quod Tobias canem habuerit, sed lęue non est Deũ id affirmare, vt credatur. Ac per hoc in infidelitate, odio Dei, & peccato contemptus non excusat materiæ modicitas. Suppositio igitur, quod furtum rei minimæ, quomodocunque fiat, dum tamen animus ad magnam summam non extendatur, non esse peccatum mortale, neque furti actione teneri, iure inquiri potest, quæ sit ista materiæ quantitas. Sæpè enim quæsitum, rarò autem, aut disputatum, aut benè responsum audiui. Placet ergo in confessariorum gratiam, paulò alterius id explicare. Video enim doctissimorum hominum de hac causa, varias omnino sententias.

Mendatium iocosum etiã ex deliberatione, peccatum tantũ veniale est.

30

In omni materia præcepti, paruitas a mortali excusat.

31

De quantitate requisita in furtis, ad peccatum mortale.

SVMMARIVM.

DVORVM *argenteum. l. 3. l. 4. quantitatem furari, peccatum mortale est, secundum aliquos. imo furari*

furari vnius argentei quantitatem. num. 31
Duorum ducatorum quantitas, ex natura rei peccatum mortale inducit, & duorum regalium quantitas si a paupere auferatur, secundum alios. num. 32
Centum argenteorum. l. centum aureorum quantitas ex natura rei, materiam peccati mortalis non facit secundum alios. num. 33
Vera sententia authoris, quod certa regula sine ordine ad personam, de furto in communi loquendo, statui non potest. num. 34
Aureorum duorum quãtitas, respetu diuitum & principum, natura rei, omni alio damno extrinseco seclusо, notabilis est. num. 35
1000. scutos furari adhuc in ordine ad Regem & diuitem, graue damnum est. num. 35
Quatuor regalium numerus, peccati mortalis materia non est, in ordine ad diuitem. l. communem personã, secus respectu pauperis. num. 36
Peccatum mortale est vnum aureum diuitibus inuitis accipere, a pauperibus vero vnum argenteum, & 4. aut. 5. a communibus personis. num. 39
Voluntas furandi, nisi ad rem minimam limitetur, peccatum mortale est, ex Cai. num. 40
Animi præparatio, nisi sit per aliquem actum præcedentem ad aliquod peccatum constituendum, sufficiens non est. num. 41
Vera sententia, quod furans acum a sutore non peccat mortaliter, nec incurrit in excomunicationẽ. num. 43
Vsura iniustitia est, tamen neque furtum, neque rapina potest dici. num. 44
Debens ex promissione, venditione, aut mutuo pecuniam, & non soluens vltra terminum, iniusti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiam & non furtum committit.num. 45
Vsurarij, & decimas dare nolentes, licet non proprie, improprie tamẽ furtum committunt.num. 45
Furans rem paruam sciens notabilem molestiam domino sequuturam, mortaliter peccat.num. 46

Prima dubitatio.

SIT igitur prima difficultas. Quæ quantitas rei furto occupatæ sit notabilis, vt peccatum mortale cõstituat? Nauar. in summa Latin. c. 17. num. 3. litera. E. putat dimidiũ

31 argenteum esse quantitatem notabilem, & mortaliter peccare, qui illud furatur, & à fortiori integrum argenteum furari mortale erit, vt ille in specie docet. Quod idem te-

Duorũ argẽteorũ. l. 3. l. 4. quãtitatem furari, peccatũ. m. est secundum aliquos, imo furari vnius argentei quantitatẽ.

net Cord. in sum. q. 109. qui expressè sensit furtum vnius argentei regalis, esse mortale peccatum. Hæc autem cum nulla ratione probent nõ est cur audiãtur. Docet præterea duorum argenteorum quantitatem furari esse mortale, & per cõsequẽs. 3. vel. 4. Hoc autẽ probat, quia in quibusdam Episcopatibus habetur in constitutionibus, ne pro quantitate minori duorum argenteorum, vel centum dipondiorum detur excomunicatio: ergo sentire videtur pro integra illa quãtitate dari posse. Et per cõsequẽs erit peccatũ mortale. Secundò, quia (dicunt) tria regalia non sunt res parua: ergo cùm sit sententia D. Thom. & omnium, tantum furtum rei paruæ à mortali excusari, sequitur, &c. Veruntamen friuola est hæc ratio: id enim probare debuisset, si quidem hoc controuertitur, an illa summa sit grauis aut leuis, & ideò grauem esse supponere non debebat. Probat tertiò, quia quantitas illa est grauis, de qua multum displicet domino quod auferatur: sed hoc etiam, nihil est, & quod probare deberet. Vt enim Caiet. rectè docet, quem ipse Nauar. sequitur num. illo. 3. litera A, non est mortale furtum rei paruæ, & si sciatur dominum malè laturum: non ergo rectè infertur ex displicentia domini grauc esse damnum in

32 genere furti. Solùm ergo restat illa ratio prima de excommunicatione pro hac sententia. Secundò etiam apparenter probatur ex. §. Gallinarũ. Instit. de Rerum diui. vbi datur actio & pœna grauis, pro furto vnius Gallinæ. Hanc Na-

uar.

uar. & Cord. sentẽtiã sequitur Couar. lib. 1. Vari. c. 3. nu. 12.

Secunda opinio docet quantitatem duorum ducatorũ esse mortale ex natura rei, & si aliud damnũ inde nõ resultet (sic enim loquor in præsenti) non tamen quantitatem duorum regalium, nisi à paupere auferatur. Ita sentit Sot. 5. de Iust. q. 3. artic. 3. ad. 3. & idem Cord. iuxta suam loquẽs sententiam in sum. q. 70. puncto 2. §. *la razon*, Angel. furtum. §. 33. Maior in. 5. dist. 15. q. 25. col. 1. Imo Sot. centum quadrãtes furari, qui sunt. 12. argentei, docet esse mortale, loco ci- 33
tato, & Syluest. furtum. q. 2. Pedraça præcepto 7. §. 39. §. *la 2.es.* Hæc sententia nõ probatur ab his authoribus, nisi quia dicta quantitas duorum vel trium argenteorũ videtur parua, & vt Sot. insinuat etiam vnius auri.

Tertiã sententiam audiui à quibusdam asserentibus cẽtum argenteorum nummorum, imò alijs videtur centum aureorum quantitatem non facere materiam peccati mortalis ex natura rei, & obiecto: secus enim est quando ex tali furto quis pateretur aliud graue damnũ. Tunc enim etiã vnius acus furtum esset mortale. Hæc sententia probari potest duplici ratione. Prima est, quia peccatum furti, cùm sit iniustitia, attendi debet ex magnitudine damni illati. Si enim nullum damnum sit, aut iniuria, nulla est iniustitia, & ita nullum peccatum, nec restituendi obligatio sub mortali: sed fieri potest, vt quis nullũ damnũ sentiat ob quinque & decem aureorum ablationem, vt Rex, vel alius Princeps, aut diues: ergo ex obiecto non est graue damnum: & saltem vnius aurei, vel duorum in quocunque homine, vbi non sequitur aliud graue damnum, quam illius summæ 34
priuatio, non videtur esse graue damnum: sed saltem hoc argumento conuincere volumus, quod à diuite etiam inuito sine mortali auferri posset. Secundò probant isti, quia ob viles res], & contemnendas, vt est quantitas. 50. vel 100. aureorum non est credendum hominem in æternum damnari, neque peccati mortalis damnari debere. Tertio obijciunt, quia ablatio modicę famæ peccatũ efficit veniale, & tamen maius damnum est quãm 100. argenteorum. Si ergo maius damnum est veniale, quomodo minus, scilicet furari. 30. vel. 50. erit mortale?

Centum argẽteorũ. l. cẽtum aureorum quantitas, ex natura rei materiã non facit peccati mortalis, secundũ alios.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Certa regula sine ordine ad personã, de furto in communi loquẽdo, statui non potest.

Verumtamen in hac re mihi videtur. Primum non posse statui certam regulam loquendo de furto in communi sine ordine ad personam, vt sensit Io. Med. C. de Rest. q. 10. §. occurrit. Cum enim furtũ sit mortale, quia graue damnum infert, non potest intelligi inferri, nisi alicui personę saltem in genere, putà Principibus, diuitibus, cõmunibus personis, vel pauperibus. Vnde, quod vni magnum est detrimentũ, alteri nõ est magnũ. Primo ergo mihi videtur,

35 quod secluso omni alio damno extrinseco quod quis incurrit ob furtũ ex obiecto, natura rei respectu Principum, & diuitũ notabilis quantitas est duorũ aureorum, quidquid tertia dicat opinio. Ita sane sensit Nauarrus, Sotus, Corduba, Syluester, Maior Angelus, &c. nec vllus negat Doctorum. Tum, quia etiã diuites hanc quantitatẽ non contemnunt: nec arbitrio prudentis parua est, etiam respectu diuitum; cũ ea plura bona notabiliter vtilia cõparari possint, vt latius in solutione argum. 1. 3. sententiæ dicam. Tum, quia ex dictis constit. Synod. colligitur, quod pro vno aureo, & duobus dari potest, & ex opposita sententia multorum furtorum ianua aperiretur.

Aureorum duo tumquantitas, respectu diuitũ & principũ, natura rei, omni alio damno extrinseco seclusso, notabilis est

Vnde ad primum argumentũ tertiæ sentẽtię respondeo illud probare furari. 100. scutos à Rege non esse mortale: cũ modicũ, vel nullum damnum inde sentiat. Respõdeo ergo adhuc in ordine ad Regem, & diuitem esse graue damnũ. Quia licet vsibus personalibus Regis non notabiliter noceat: tamen ad alios vsus Regis ad cõparanda necessaria ad vsus Regios, soluendum seruis, subueniendum necessitatibus, &c. per illam quantitẽ notabiliter iuuaretur, & per illius ablationẽ ea priuatur: & ita illi, & eius rei familiari fit notabilis læsio. Ex quo colligitur a fortiori, quod etiã respe

100 scutos furari, adhuc in ordine ad Regẽ & diuitem, graue damnum est.

36 ctu cõmunis personæ esset notabilis quãtitas, ita non solũ ad alios vsus, sed etiam ad proprios personales pateretur notabile damnũ. Et hanc solutionem prębet Maior vbi supra his verbis. *Quamuis auferens à Rege Francorum duos duodenos non lædat notabiliter, tamen aufert ab eo notabile bonum.*

Secundo videtur nimis dura sententia Nauar. Cord. & Coua. etiam quo ad duos argẽteos, & planè reijcitur âviris grauibus: ideo putarẽ, vt colligitur ex Sot. Ange. Mai. &c.

quatuor

quatuor regalium numerum non esse peccati mortalis materiã, vel si est, hanc minorem nullam esse, siue à diuite, siue à communi persona auferãtur: secus si à paupere. Hæc mea sententia, est opinio horum Doct. & rationibus præcedentis puncti probatur. Vnde ad rationem Nauarr. respond. quod non dicitu in illis constitut. quod pro furto duorum, vel trium regalium detur excommunicatio, sed quod pro minori non detur. Ex quo non infertur pro illa dari posse. Solũm enim voluerunt Episcopi abusum tollere: ne pro ita vili quantitate, tam tremenda censura decernatur, quæ minor esset duorum argenteorum: non tamen ob id senserunt pro illa esse dandam. Sed quid nõ sit faciendũ ostendunt, 37
sicut egregiè Hieron. respondens hæreticis, qui Mariam cognitam esse à Ioseph post Christi natiuitatem dicebant, ob illud Euangelij: *Et non cognouit eam, donec peperit filium suum primogenitum*, colligebant postea cognouisse: ait Hieron. Nõ sequitur: Nã Scriptura nõ quid factũ, sed factũ nõ fit ostẽdit. Vnde argumẽtũ ab authoritate, negatiuè insirmũ est. Hoc nõ tam propter hoc argumentum, quàm vt ad alia multa lectorem instruamus, libenter explicuimus. Ad §. Gallinarum. respond. vt colligitur ex Ange. quod ibi datur actio, & pœna, quia præsumitur maiori voluntate furãdi fieri: quæ solutio non est omnino cõtẽnenda. Consentit enim cõcinnè Hiero. super epist. ad Titũ. ad. c. 2. *Fur*, inquit, *non solum in maioribus, sed etiam in minioribus iudicatur. Nõ enim id quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur*, &c. refertur in c. fin. 14. q. 6. vnde Gratianus eo loco: *Furtum*, inquit, *non tam in quantitate rei, quàm in effectu furantis consideratur.* Et hanc nostram sententiam sequitur glos. in. d. cap. cùm dicit, pro minima re potest agi de furto, vt in §. Gallinarum Ecce minimam rem appellat.

Quatuor regaliũ numerus, peccati mortalis materia non est in ordine addiuitem. l. communẽ personam, secus respectu pauperis.

Secundo respond. & fortasse melius ex Soto, quod ibi non dicitur vt vnius gallinæ furtum puniatur, sed gallinarum, & anserum, & ita si duæ aut tres essent, vt ex. d. §. cõstat, meritò punirẽtur, sicut de peccato mortali. Et vt mihi videtur, ibi solũ dicitur, q̃ si gallinæ, anseres turbati euolauerint, & alius animo lucrandi ea detinẽt, furtum cõmittit, quod verissimum est, itaque ibi non dicitur, quod punia- 38

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, vel detur actio furti, vel de dolo, sed declaratur natura furti esse alienum retinere animo lucrandi, id est, sibi retinendi seruata tamen ratione debitæ quantitatis. Vnde ridiculum esset, & crudele aliquē publicè flagellare, aut punire ob quatuor argenteos, vel ob gallinā tantū. Aliter respōdet Couar. loco citato, quē supra reiecimus cū Nauarro.

39

Peccatum mortale est, vnū aureum diuitibus inuitis accipere à pauperibus verò vnum argenteum, & 3. aut 4. à communibus personis.

Constat igitur ex dictis, quod diuitibus inuitis, etiā si reges sint, mortale est accipere duos vel tres, imo vnū aureū: à cōmunibus verò personis quatuor, aut 5. argenteos, à pauperibus vnū, vel duo regalia, & hæc seclusis alijs dānis extrinsecis, vt dictum est, & à Doct. citatis habetur, præsertim Soto. Cord. & Ant. quia vt dictum est respectu dictarum personarum graue peccatum est quodcunque ex dictis, vt explicatum est.

Secunda dubitatio.

Secunda dub. an accipere modicū inuito Dño sit peccatum mortale? Omnes fatētur nō esse mortale. Quia ex imperfectione obiecti, sicut ex imperfectione volūtatis (quia non est omnino deliberata) eximitur à malitia mortali. Sūt

40

quędā in quibus Doct. discrepant. Licet enim fateantur omnes, esse peccatū mortale, furtū rei lęuis, quādo fit animo capiēdi rē notabilē: tū enim furtū esse paruū cōtingit ex necessitate, cùm aliàs si esset occasio nō staret per volūtatem quia magnā acciperet: tamē dub. est, an satis sit aliquē habere animū furandi, nihil de notabili vel paruo cogitans, vt sit mortale, Caiet. 2. 2. quæst. 66. art. 6. ad 3. videtur sentire, quòd volūtas furādi absolutè est peccatū mortale, nisi limitetur ad rē minimā: quā sentētiā docet Couar. num. illo. 12. sic intelligēs Caie. Verùm si rectè perpendatur, id nō docet, postea enim se explicās dicit, quòd si quis eo animo pergat ad furandū, quod si rē notabilē inueniſſet acciperet, peccat mortaliter. Si tamē ita se applicaret ad furandū, quod nō nisi rē minimā acciperet, tantum peccat venialiter; & sanè ita mihi videtur. Impossibile enim videtur, quod quis se applicet ad furandū in genere, non habēs saltē implicitè determinationē accipiendi paruū vel magnū. Si enim exerceri nō potest actus, nisi circa aliquod istorū, non potest volūtas se aliter ad operandum applicare, & ita

Voluntas furādi, nisi ad rem minimam limitetur, peccatum mortale est, ex Caiet.

41 sententia Couar. citata vix in practica reperiri potest.

Supposito

Supposito ergo quod implicitè quis intēdit aut magnum furari aut paruū, vidēdū est, an signū discretionis, vt Caiet. dicit determinatæ voluntatis sit, quod si rē magnā inueniſſet subriperet. Hoc enim nō videtur satis esse meo iudicio. Nā sola animi præparatio nō sufficit ad aliquod peccatū constituēdū, nisi illa sit per aliquē actū præcedētē. Mulier enim, quæ exposita est ad peccādū, non eo ipso peccat, nisi quādo aliquo actu decreuerat, etiā si data occasione cōcederet, cùm nullū sit instās diei, in quo negaret fornicationē, si rogata esset: & tamē nō quolibet instanti peccat: sic ergo qui sic furatur, vt si rē notabilē inueniret eam acciperet, nisi id aliquo præcedēti proposito fecerit, non videtur peccare mortaliter, quāuis in praxi frequētius cōtingat præparationē illā animi esse actū aliquē elicitū à volūtate. Accipe aliud simile: occìdit aliquis ferā nihil de inimico cogitās, sed si sciret esse inimicum occiderer, non est dicendum illum peccasse peccato homicidij, nisi illa animi præparatio esset aliquis præcedens actus, sic, &c.

Animi præparatio, nisi sit per aliquē actū præcedētē, ad aliquod peccatum constituendum, sufficiēs nō est.

42

Tertia dubitatio.

Tertia dub. supposito eo, quod authores fatentur, quod si ex furto rei paruæ sequitur notabile dānū, esse mortale, vt si quis furetur acū à futore, ob quod per tres dies nihil lucratur in oficio, an illud sit, furtū mortale, & ex cōmunicatio lata à sutore ob furta cōprehēdat illū, donec reddat interesse? Audiui enim multos asserentes talē excōmunicationē illū cōprehendere. Ratio eorū est: quia excōmunicatio datur ob furtū, sed illud etiā est furtū respectu valoris operarū v. g. 5. argenteorū: si quidē est iniustitia, igitur in aliqua specie erit: non rapinæ, ergo furti. Maximè quia causa est furtū, scilicet ablatio acus, igitur iniustitia inde secuta induet naturā eiusdē furti. Verū ergo libēter recedo ab hac opinione. Excōmunicatio enim ob furta fertur: furtū autē nō est quodcumq; dānū datū, vt suprà diximus. Furtū siquidē est acceptio, & apprehēsio rei alienæ iniustè: at hic nulla est acceptio illorū argēteorū. Nō igitur propriè ille furatus est. Quod etiam ex eò apertius colligitur. Quia si quis acciperet calamū, à magno lucro impediēs notariū. v. g. à lucro. 100. aureorū, non suspenderetur ob illud crimen: nec actio de furto daretur, neq; esset habitus infa-

43

Furans acum à sutore, nō peccat mortaliter, nec incurrit excommunicationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mis talis damnificator, quæ omnia secus essent, si esset verum furtum. Cùm igitur revera non sit furtum, propriè loquendo: non est cur pœna excommunicationis extendatur ad illum, etiam si peccauerit ob iniustitiam & restituere teneatur. Quam meam sententiam video apud Nauar. cap. 17. num. 3. litera. B. citàtque Sot. lib. 5. de Iustit. quæst. 2. art. 3. & Sylvest. verbo. *furtum*, pro contraria opinione, quod scilicet est verè ac propriè furtum. Sed melius docet ipse Nauar. vt dixi, ob rationes à me factas, & ob eas, quas ille insinuat. Quia scilicet, qui furatur rem illam paruã, ex qua damnum. 10. ducatorum sequitur, non condemnabitur in duplo, aut quadrupulo illius damni, sed rei furto susceptæ, vt habetur in. §. duplũ. &. §. quadrup. Instit. de Actio. & idem de excommunicatione docuit sub litera. E. versic. tertio quod.

44

Iam igitur ad argumentum istorum respon. quo clarius nostra sententia ostendatur. Falsum enim supponit, quòd tantum sint duæ species iniustitiæ, scilicet furti, & rapinæ. Constat enim vsuram esse iniustitiam: & tamen nõ est furtũ, cùm nõ penitus clam fiat, sed altero sciente. Nec rapina, cũ nec penitus palã auferatur, aut per vim: sed media species inter illas. Item, qui debet alteri ex contractu licito scilicet ex promissione, vel venditione, aut mutuo pecuniam, nolens soluere vltra terminum, iniustitiam committit, & tamen non est fur, vel raptor: sed alia species innominata iniustitiæ: & ita non punitur tales, vt latrones. Alias sequitur, quod si daretur excommunicatio alicui ob furta illi facta, comprehenderetur vsurarius, & debitor quicunque, quod nullus fatebitur. Igitur illatio illius damni etsi iniustitia est, furtum tamen non est, nisi acus ablatæ. Vnde cùm furtum tantum sit veniale, sequitur, &c. Non nego omnem iniustitiam, esse quodammodo furtum, illòque præcepto, *non furtum facies*, esse prohibitam. Quare vsurarios, & qui decimas dare nolunt, vel aliud iustum debitum soluere, furtum commitere, & res alienas inuadere: sed non dicitur propriè furtum, nisi à proximo possidente res auferatur. Hoc enim & infamiam, & pœnas iuris habet, & nisi excommunicatio generaliter feratur pro iniustè retentis, vel

Vsura iniustitia est, tamen neq; furtum, neq; rapina dici potest

45

Debens ex promissione, venditione, aut mutuo pecuniam, & non soluens vltra terminum, iniustitiã, et non furtum committit

Vsurarij, & decimas dare nolẽtes, licet nõ propriè, improprié tamẽ furtũ committunt.

vel damnis factis, non nisi ablatores comprehendit.

Tandem animaduerto eum, qui furatur rem paruã, sciẽs secuturam notabilem molestiam domino, vel quia ea valdè delectabatur, vel quia, vt Sot. ait, ita est pusilli animi, quod rei minimæ amissione valde perturbatur, peccare mortaliter. Ita sensit Sot. 5. de Iust. quæst. 3. art. 3. ad. 3. Nauar. cap. 17. numer. illo. 3. litera. B. &. C. Sylvest. furtum. quæst. 2. Sed non est peccatum mortale furti, aut iniustitiæ, sed tantum contra charitatem, vt constat.

46

Furans rem paruam, sciẽs notabilem molestiam domino sequuturam, mortaliter peccat.

De ijs qui per exigua furta, ad notabilem quantitatem perueniunt.

SVMMARIVM.

PLures simul vineam destruẽtes, & mortaliter peccant, & vnusquisque ad restitutionẽ tenetur. n. 46

Si vnum alterius ignarus non sit, sed non cooperans acceptioni alterius parum furetur, & omnes simul damnum notabile inferunt, peccant mortaliter. num. 48

Furans modicum, completa iam notabili quantitate, mortaliter non peccat, tenetur tamen restituere. n. 49

In vetinendo, pares sunt, tam priores quam posteriores fures. num. 50

Prior in paruo furans, licet in furando non æqualiter, tamen in non restituendo cum posteriori damnificat. num. 51

Accipiens. 4. argenteos paulatim, sine intentione plus furandi, si postea concupiscentia ductus, aliud accipiat, quod faciat quantitatem notabilem, mortaliter peccat. num. 53

Id solum, quod ex injusta læsione debetur, restitutionẽ requirit num. 55

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magnam quantitatem furans, a pluribus modicum accipiendo, retinere nõ potest, & si dues sit, mortaliter peccat. num. 57

Licet actio de se damnificatiua sit, si de facto efficaciter non damnificet, non inducit obligationem restitutionis. num. 59

Licet paucum a pluribus furando, nulli in particulari iniuria fiat, fit tamen toti reipub. & generi humano magnũ nocumentum. num. 60

Restitutio paruæ quantitatis acceptæ a pluribus, dominis incertis, facienda est pauperibus: si autem certi sint domini, vnicuique debetur sua pars minima. num. 62

Excomunicatio non incurritur, nisi ob mortale peccatum. num. 63

Si ex acceptione parua alicuius, damnum notabile impleatur, non restituens, & retinens, excomunicãtur. num. 64

Modica paulatim furans, & ad quantitatem notabilem perueniens, non totam summam, sed illud tantum quod notabilem quantitatem facit restituere tenetur. num. 67

Tota summa, quæ notabilem quantitatem facit, copulatim, & non copulatiuè sumpta, damnificat. num. 70

Quarta dubitatio.

Plures simul vineam destruentes, & mortaliter peccant, & vnusquisque ad restitutionem tenetur.

Quarta dubitatio. Vtrum si plures simul vel successiuè vnus sciens de alio? Et quidẽ si ita coniuctim pergunt ad diripiendum, quod vnus sine altero non ivuslet, & ita vineam destruunt: & mortaliter peccare vnumquenque, & ad restitutionem teneri insolidum fatentur omnes quos vidérim. Estque ratio plana: quia totius damni vnusquisque causa fuit, ac per hoc quisque tenetur in solidum damnificato, vt infra cap. 4. latius dicemus, nõ minus, ac si inuicẽ se

47

prouocassent consilio, vel alia cooperandi ratione, si autem etsi vnus alterius ignarus non esset: sed non cooperans acceptioni alterius, parum furatur, sed omnes simul inferunt damnum notabile, an peccat mortaliter? Sot. in 4. distinct. 22. quæst. 1. artic. 2. casu. 3. putare videtur non esse tantum veniale in hoc casu. Licet enim dicat absolutè esse veniale, quando plures deuoliunt vineam vnoquoque modicum accipiente, loquitur quando vnus de alio nescit, & reddit rationem: Quia non simul fecerunt. Vnde videtur sentire, quod si vnus de alio sciret, peccaret mortaliter. Eadem est sententia Cord. & Mai. quæst. illa. 25. §. sed contra totum, & clarius quæst. 25. §. 2. argum. Med. C. de Restit. quæst. 10. §. occurrit hic. versic. ad primum casum. Nauarr. in sum. Hispan. cap. 17. num. 130. in sum. enim Lat. solum docet negariuam, vt Sotus. scilicet, quod si ignorans vnus de alio fecit, non tenetur restituere Sed, vt dixi, Cord. Mai. Med. & ipse Nauarr. in sum. Hispan. apertè loquuntur. Et idem tenuit Couarru. 1. lib. Varia. cap. 3. numer. 12. & Ioseph. Angles in Flores Theologic. part. 2. de Restit. diffic. 7. Sed contrariam sententiam audiui à quibusdam, quasi certissimam, & sine vlla dubitatione defendentibus, quòd scilicet nullus restituere tenetur. Quia inquiunt vnus non est causa furti alterius: sed tantum sui, quod leue seu veniale peccatum est. Scientia enim (dicunt isti) nihil facit, cùm semper sit verum quòd solum est causa læuis damni.

48

Vèrum Doctorum sententia mihi verior videtur: ac ratione, quia supposita scientia aliorum furum, ego plànè consentio meo actu in damnum notabile, vt constat. Imo efficio, cũ supposita illa scientia, si ego non furor illud paucum, non sentiet proximus notabile damnum. Si autè furor, illud sentiet damnum notabile. Meo igitur actu infero damnum notabile & id scienter citra illum autem non inferretur: acceptio igitur illa mea est peccatum mortale. Dices igitur, si iam completà notabili quantitate, quis accederet furans modicum, peccaret mortaliter, restituereque teneretur sub mortali, si enim

Si vnus alterius ignarus non sit sed non cooperans acceptioni alterius parum furatur, & omnes simul damnum notabile inferunt, peccat mortaliter.

scientia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Furans modicũ completa iam notabili quãtitate .m.nõ peccat, tenetur tamẽ restituere,

ſcientia ſola ſufficit paruorum furtorum aliorũ multo magis ſufficiet ſcientia damni notabilis iam illati. Verum reſpondeo non eſſe ſimile,is enim ſic accedẽs parumq; furans,mortaliter non peccat accipiendo, quoniam damnum notabile iam erat datum, & ita dici non poteſt,quod meo actu proximus ſentiat damnum notabile, quod ante non ſentiret. Vnde non ſum cauſa ſine qua non damni ab alijs illati,ſicut quando ego primus compleui damnum, vt dictum eſt.

50 Sed an tenebor reſtituere meam partem ſub mortali vt (cęteri tenentur) non nullam habet dubitationẽ. Videor enim teneri,eo quod non eſt maior ratio de retẽtione meę paruæ quantitatis, & aliorum, at illi tenentur (vt ſtatim dico) alias quilibet excuſaretur, & nũquam damnum notabile repararetur. Quomodo ergo (inquies fortaſſe) non peccans mortaliter auferendo, peccat mortaliter non reſtituendo?

In retinendo pares ſunt, tã priores quã poſteriores fures.

Reſpondeo,eam eſſe rationẽ,quia aliud eſt loqui de furto,aliud de reſtitutione,nam furtum committit primo accipiendo, ſed non reſtituere committur retinendo,quia in prima apprehenſione nõ ſunt pares, ſed vnus tantum fuit,qui damnum notabile primus dedit, hinc eſt, quod vnus ſolus peccauerit mortaliter furando, at in retinendo pares ſunt omnes,tam priores,quam poſteriores fures,tam enim damnificat non reſtituendo vltimus ablator, quam primus, & ita in retinendo nullus eſt ordo,ſed quilibet ęque damnificat non reddẽdo. Ideo etiam quod perſpicies ſi paulum attendas,nam revera vnus,aut duo priores ablatores,non peccauerũt mortaliter furãdo, at tenẽtur ſub mortali reſtituere,quando completa eſt ab alijs notabilis quantitas. Vnde ergo? ſane, quia accipiendo, quando accepit non damnificauit notabiliter,quia erat prior in paruo damno, ſed modo non reſtituendo æque damnificat ſicut poſterior,& ita doctores fatentur teneri ſub mortali ſuam partem reſtituere. Sic igitur. &c. Et ad horum rationem patet. Licet enim ego non ſim furti aliorum cauſa, tamen ex meo actu ſequitur proximo notabile damnum hic & nunc, ſuppoſitis ſcilicet his circunſtantijs,temporis,loci,ac perſonarum. Imo,

51 *Prior in paruo furans, licet in furãdo non æqualiter, tamen in non reſtituendo cum poſteriori damnificat.*

vt ex

vt ex dictis Doct. colligitur, tenetur ſub mortali reſtituere vnuſquiſque ſuam partem. Quia dum illi ſciunt ab alijs partes furto eſſe ſuſceptas, vel actu ſuſcipi, iam vnuſquiſque, nam modo accipiendo fuit in cauſa, vt damnum notabile, ſit datum, verum etiam retinendo ſuam, facit damnum notabile, quod vitaret vnuſquiſq; ſoluendo ſuam. Licet enim ego parum furans non ſim cauſa furtorum aliorum, tamen vim cauſa damni notabilis proximo illati, vnde ſi nõ cooperer furtis aliorum, cooperor furto notabili, & notabiliter damnificãti. Si autem vnus ſemel ſuam portionem ſoluit, non tenentur alij ſub mortali, meo iudicio. Quia iam retinẽdo nulli facit iniuriam notabilem, vt infra dicam. 52

Quinta dubitatio.

Quinta dub. eſſe poteſt, ſuppoſito, vt ſuprà oſtendimus ſ. argẽteos eſſe quantitatem notabilem. An is, qui paulatim accepit ab eodem quatuor ſine intentione plus furandi, poſtea verò concupiſcentia ductus accipiat vnum aliud, peccat mortaliter in illa acceptione: Nauarr. nu. illo. 3. &. 140. putat tantũ eſſe veniale, licet reſtituere teneatur ſub mortali. Ratio eius eſt: quia obiectum illius acceptionis, non eſt tota ſumma ſ. argenteorum, vt patet, & apertè id probare poſſumus. Quia actio hæc iniuſta modo exiſtit, ergo eius terminus, tempus & obiectum, à quo indiuiduatur: at tota ſumma non eſt hodie, tota igitur ſumma non eſt obiectum huius actionis, ſed tantum illa læuis. Igitur actio ipſa ſolum eſt venialiter mala. Limitat autem Nauar. ſuam ſententiam, in. d. num. 140. quando continuato tempore ſine magnis interuallis accepit. Non enim inquit ſub mortali tenerentur famuli, qui vno menſe paruam quantitatem, & poſt alium vel duos menſes totidem, ita vt ad quatuor annos conflata ſit quantitas notabilis. Tum enim nec reſtitutionem ſub mortali faciendam arbitratur.

Accipiens. 4. argenteos paulatim, ſine intentione plus furandi, ſi poſtea concupiſcentia ductus aliud accipiat, quod faciat quantitatẽ notabilem, mortaliter peccat.

Porrô. Med. Mai. Cord. & Couar. vbi ſuprà, contra ſentiunt, & meritò, eſſe peccatum mortale, cùm primum notabilem quantitatem attigit, licet paruo furto. Moueor autẽ ea ratione, quia vt patet ex dictis dubij præcedentis, poſita illa actione ponitur notabile damnum, & ablata, tollitur: ergo illa actione, datur notabile damnum proximo. Quicũque enim ex acto ſuo, etiã lęui, ſcit proximũ paſſurũ

eſſe

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse notabile dānū, & illud facit, verè est causa moralis illius damni: vnde mirū est, quod Nauar. docuerit in casu præcedentis dubij illā acceptionem esse mortalē solū, quia ego scio de furtis paruis aliorū, in hoc autem casu neget: cùm lō gè sit maior ratio in hoc casu, vbi & scientia aliorū paruorum furtorum est, & non ab alijs: sed à me commissorum.

54 Quid enim interest, an paulatim, vel simul proximum spolies, cum semper sit æquale damnum?

Vnde ad rationem Nauar. satis constat ex dictis me esse casum grauis damni illa acceptione. Præterea, quia omniū sententia ille tenetur restituere sub mortali, saltem eam postremā quā accepit, quod & ipse Nauar. fatetur libēter, igitur peccatum præcessit mortale iniustitiæ: sed respōdet Nauar. hanc rationem minimè conuincere. Nā ex peccato veniali oriri potest restituēdi obligatio sub mortali: imo absque vllo peccato, vt patet (inquit) in re cōmodata, aut credita, ex cuius acceptione sine peccato facta nascitur restituendi obligatio. At tamen solutio prædicta non satisfacit

55 vllo modo. Vt enim priore huius operis tomo lib. 2. cap. 1. nu. 42. acriter probasse videor, restituendi obligationē propriè incurri non posse absque mortali culpa: quoniā, vt ibi dicebam, omnis restitutio iniustitiam præsupponit. Quod enim non ex delicto, sed ex contractu debetur, vt commodato, credito, &c. vel ratione rei alienæ, non iniustæ acceptionis, soluere, non restituere dicimus. Id igitur solum, quod ex iniusta læsione debetur, restitutionem requirit. Cùm igitur hoc loco de restitutione loquamur, quæ ex furto, atque iniusta actione debetur impossibile est omnino absque culpa, eaque mortali incurri. Vnde exempla Nauarr. non sunt ad rem. Commodatum enim soluimus, & pecuniam creditam non restituimus. Et hoc ob id absque peccato tenemur ea reddere sub mortali: nunquam igitur dabit Nauar. vllum exemplum, nec quisquam alius, quo quis teneatur sub mortali reddere id, quod ex mero delicto, seu iniusta acceptione debet, nisi mortaliter peccauerit, vel subripiendo, vel damnum dando. An verò tenearis totam summam restituere sub mortali, vt Nauar. fatetur, infra dub. 9. explicabo.

Ex peccato veniali, imo absq; vllo peccato, restituēdi obligatio oriri potest. secūdū Nauar.

Id solum quod ex iniusta læsione debetur, restitutionem requirit.

56

Sexta

Sexta dubitatio.

Sexta dubitatio, quando vnus à pluribus modicum accipiendo magnam quantitatem furatur? Prima enim opinio est, quam refert Cord. ex Angel. in Mor. cap. 5. fol. 37. quod non peccat mortaliter, qui isto modo magnam sibi quantitatem adquisiuit. Et ratio est non leuis pro hac opinione: quia nulli datur damnum notabile, ergo nulla est industria mortalis, cuiusdam sententiæ est Medin. quando accipiens esset pauper, & non faceret in fraudem legis: sed vt communiter fieri solet, tempore messis, aut vindemiæ, quando pauperes paulum hinc, paulum inde, magnam congregant quantitatem. Nauarrus in hoc casu diceret, quod nunquam peccat mortaliter accipiens: bene tamen tenetur restitueret cùm aliquid magnum quæsitum est. Sed hæc sententia Nauarr. iam suprà intellecta est. Quod ad sententiam attinet Med. licet non adeò improbabilis aliquibus videatur, etiam si illas paruas quantitates accipiat inuito domino, tamen

57 verius videtur, quod si inuito domino accipiat, sit eadem ratio, ac si a diuite acciperet. Esse enim pauperem secluſa extrema, aut graui necessitate non potest iustificare furtum, quod in diuite esset mortale, vt infrà dicemus. Cùm extra illas necessitates, non habeat ius ad alienum, sicut nec diues, & semper ita fieret in fraudem legis.

Magnam quantitatem furans a pluribus accipiendo, retinere non potest & si diues sit mortaliter peccat.

Vera igitur est sententia Sot. Mai. & Cord. & forsan eadem fuit Med. & Nauarr. Ij enim omnes docent: Primò, saltem esse mortale retinere, excepto Med. qui obscurè loqui videtur: Secundò, docent omnes, quod si sit diues mortaliter peccat, excepto Nauarr. quem supra reiecimus. Quod ergo mortaliter peccet, vt aiunt Cord. Sot. Mai. & Med. & retinere non possit, vt omnes docent, sine mortali, etsi probatam cuperem vidisse, tamen iudicio meo ex eo probatur, quia præceptum septimum Decalogi, non solum de non faciendo damno proximo, sed de non accipiendo alienum, quod iure meum non sit, datum est. Dicit enim. *Non furtum facies*, id est, non apprehendes bonum proximi. Vnde decimo præcepto, quod est idem cum hoc (nisi quod

48

de actu

de actu interno loquitur) ita habetur: *Non concupisces rem proximi tui.* Qui ergo alienum notabile capit, re vera frangit præceptum, licet non agat contra motiuum huius præcepti, quod fuisse videtur, ne proximus notabiliter damnificetur, Dico, *etiam si non ageret*, &c. quia re vera etiam puto
59 notabile damnum dari in eo actu, vt in solutione argumenti dicam. Aliâs sequitur, vt absque vlla industria honesta, & sine peccato mortali posset quis diues fieri, quod videtur absurdum omnino: quam rationem tangit Corduba in 4. opi. Alioquin, is qui ex rebus communibus alicuius ciuitatis, v.g. depositarius, qui *del alholi*, vel ex alijs communibus bonis magnam raperet quantitatem, non peccaret mortaliter, quod irrationabile videtur.

Argumen. pro prima opinione nunquam vidi plenè satisfactum. Nam Doctor. citati nihil respondent, nec illud Soti rem absoluit, qui respondet, quod quãtitas per se est magna, siue â diuite, siue â paupere accipiatur, & ita est mortale. Ad aliud enim non respondet. Si enim damnum facit nemini notabiliter, quomodo erit mortalis iniustitia illud accipere? Alij respond. quod si non facit damnum notabile, id per accidens est: quia scilicet sunt plures. Nam per se, & ex natura rei, acceptio illa dãnificatiua est notabiliter, & ideô hoc satis est. Possumus pro his simile adducere de furante duos aureos. Tum enim, licet non inferat damnum, tamen id per accidens est, & ideô non excusatur illud furtum â mortali. Verûm nec hæc solutio omnino placet: quia quamuis actiõ de se sit damnificatiua, si tamen de facto, atque efficaciter non damnificat, non debet restituendi obligationem inducere. Vt si quis aliquem ense percusit, qué tamen lædere non potuit, nisi læuiter, vel quia erat armatus, vel alia de causa, non tenetur restituere, vt homicida, licet eius actio dãnificatiua erat. Ita, vt infrà dicemus, quando aliquis furatur rem, quæ alioquin erat apud dominũ peritura, & eodem modo, non tenetur restituere, & tamen per accidens est quod non nocuerit. Sic igitur cùm hic, & nũc de facto damnum non sit secutum notabile, non tenetur restituere. Adde, quod accipere rem notabilem â pluribus non est per accidens, sed per se, non lædere vnumquenq; notabiliter.

Licet actio de se damnificatiua sit, si de facto efficaciter nõ damnificet, nõ inducit obligationem restitutionis.

60

notabiliter. Ex natura enim talis actus, qui est inter multos id cõsequitur. Vnde respectu talis actus, nõ est per accidẽs.

Ideo alij respondent, quod licet non sit rationabiliter inuitus de suo damno: est iure inuitus quod sibi ablatum sit aliquid, cum quo fur, & aliorũ furtis magnã sibi quantitatẽ adquirat. Sed nec hoc videtur ad rem. Tũ, quia nec illi imminet cura de alijs, vel de lucro furis, si ei nõ facit iniuriã, vel si facit, tamen minimam. Quare ego dicerem, quod licet nulli in particulari fiat iniuria, fit tamen toti Reip. ac generi humano graue nocumentum, quod sine labore, & industria, solum aliena subripiendo, quis laute viuat sine peccato mortali. Tũ enim nullus esset, qui artes & honesta exercitia quæreret, sed furtis assuescerent. Ex quo sequeretur, Reipub. grauis ruina, & pernicies, atque ita ipsum ius naturale dictat esse graue malum, grauequè peccatum. Adde, quod etiam nec Resp. nec omnes creditores, simul sumpti vllum damnũ caperẽt, qui, vt dicebã sunt iure inuiti: tamẽ satis esset illa prohibitio, *Non furtum facies*, quæ intelligitur in re notabili, vt esset mortale contra agere. Licet enim intentio legis fuerit iniurias graues damnáque vitare, & hæc cessare videatur in hoc casu: tamen non cessat ipsa prohibitio acceptionis rei alienæ notabilis. Sicut ratio legis de non fornicando est damnum prolis vitare: & tamen si in aliquo casu ob facultates hominis, vel alia de causa nullum foret tale damnum, non ob id dici potest tũc nõ esse mortale, & intrinsicè malum. Quia quãuis, cesset ratio legis in aliquo particulari: quia tamen non cessat in communi, semper extat in suo vigore, prohibitio & peccatum. Sic igitur, &c.

Licet paucum a pluribus furando, nulli in particulari iniuria fiat, sit tamen toti reip. & generi humano, magnum nocumentum.

61

Quid? quod dici potest, & non obscurè, quod non fuit illa sola intentio legis: sed etiam dãnum, & perniciem communẽ vitare. Si vnusquisq, furando posset sine mortali peccato diues fieri, & magnam sibi quantitatem comparare, vt nostra ratione dicebamus.

Dices, quomodo ergo restitutio fiet? Respondeo, quod si domini sunt incerti, pauperibus facienda est restitutio, vt infrà dicemus: sin autem certi, vnicuique debetur minima pars, quousque a se abdicauerit notabilem quantitatẽ, ita, vt quantitas manens non sit magna.

Restitutio quã titatis paruæ acceptæ a pluribus dominis in certis, facienda est pauperibus: si autem certi sunt domini, vnicuique debetur sua pars etiam minima.

62

Universidad de Deusto Biblioteca
FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

Septima dubitatio.

Septima dub. vtrũ excommunicatio data ob deuastatiõnem vineæ, v.g. comprehendat eos, qui paruas quantitates
63 acceperunt secluſa cooperatione, & ſciencia aliorum? Sot. in. 4. diſt. 22. q. 1. art. 2. poſt medium, verſic. *arguitur*, docet comprehendere eos: quia licet peccatum non fuerit mortale: tamen quia damnum eſt notabile, ideò vtendum eſt eo remedio. Et meo iudicio poteſt hæc ſententia hac ratione confirmari: quia talis excommunicatio non eſt iniuſta. Imò iuſtè ac neceſſario expedita, ne alter tanto opere damnificatus ſine ſatisfactione maneat. Si igitur iuſta eſt, peccatũ ergo mortale præſupponit, & per conſequens non reſtituere erit mortale, & excommunicatio comprehendet quemcunque nolentem reſtituere.

Excõmunicatio niſi ob contumaciã mortalẽ ferri põt nõ, ſecũdum Nauarrũ.

Contrariam ſententiam docet Nauar. cõtrario argumẽto, & merito ductus: quia excõmunicatio ferri non poteſt, niſi ob contumaciam mortalem, qui autem non peccat mortaliter accipiendo, & non reſtituendo, nõ poteſt eſſe mortaliter cõtumax. Aliàs, qui cõtra Eccleſiæ præceptũ nollet pomum reddere, vel mendacium iocoſum nõ dicere, eſſet mortaliter cõtumax, & excommunicari poſſet, igitur. &c.

Mihi videtur in hac re, quod excommunicatio de facto lata eum non comprehẽdit: quia niſi aliud declaretur Prælati non habent voluntatem excommunicandi, niſi ſecundum formam iuris. Eſt autem forma iuris, & diſpoſitio, & communis Doctor. ſententia, vt non niſi ob mortale delictum excommunicatio feratur, & incurratur, ergo, &c. Vnde ſi aliqui Prælati eas excommunicationes dederunt: ideò eſt, quia non eis conſtat vllum peccaſſe mortaliter, ſed meritò contrarium præſumunt. Atque in hoc Nauarr. ſententia placet. Ad Soti rationem Reſpon. tum agendum eſſe alijs remedijs, vt notabile damnum reſarciatur, vel patienter ſuſtinendum.

Excõmunicatio nũ incurritur, niſi ob mortale peccatum.

64

Sed obijcies, quod licet non peccet mortaliter accipiendo: tamen non reſtituendo ſuam modicam partem mortaliter peccat, cum ſciat nocumentum notabile eſſe illatum, & ipſe ſuam reſtituẽdo illud vitare poſſet, qua certè ratione melius Sotus ſuam ſententiam confirmaſſet. Nõ enim læui momento eam duco.

Quare

Quare ego (niſi lecturi ſecus videatur) diſtinguerem: Si enim cum mea portione parua impletum eſt damnum notabile, comprehendet me tanè excommunicatio, ſi eam non reſtituam, v. g. quantitas quinque argenteorum eſt notabilis, non autem quatuor: ſubripui (neſciens de quatuor furtis paruis) ab eodem quintum, ſi non reſtituam, tenebor excommunicatione ea ratione: quoniam licet in accipiendo mortaliter non peccauerim ob ignorantiam aliorum: tamen in retinendo veritate cognita mortaliter pecco ac ſi denuo acciperem, cum retineo iniuſte, id quod notabiliter damnificat, & quo reſtituto non extaret damnum notabile. Vnde non quia veniale eſt, vt Sot. ait, ſed quia mortale excommunicatione comprehendor. ſi autem talis eſt mea quantitas parua, quod ea reſtituta damnum notabile non ceſſaret, non putarem comprehendi. Quoniam non pecco mortaliter vllo modo. Non enim teneor ratione iniuſtæ acceptionis, aut retentionis ſub mortali, cum conſtet acceptionem ſolum fuiſſe venialem, retentionem ſimiliter, ſi quidem ea non infero damnum notabile, vel ea depoſita non reparo notabile damnum. Nec teneor ratione rei, vt patet, cùm ſit parua.

Si ex acceptione parua alicuius, damnum notabile implea tur, non reſtituens & retinens excõmunicã tur.

65

Secundo mihi videtur, quod Eccleſia poſſet talem excommunicationem decernere: quia licet verum ſit, quod pro peccato veniali præciſè, quod non habet annexum notabile damnum, crudele eſſet tam tremenda ferire ſententia: tamen quando eſſet tale, quod haberet annexum grande nocumentum, non crudele, ſed rationi conſonum eſſet Eccleſiam eam pœnam apponere (præſertim cùm extet dicta præſumptio mortalis peccati in aliquo) & ſic graue damnum reparetur. Quare ſi de facto, & expreſsè excommunicatio diceret, ferri in eos qui modica etiam acceperunt, eos comprehenderet. Et ita veram puto in hoc caſu Soti ſententiam. Nec tamen fertur excommunicatio pro peccato veniali ſimpliciter: ſed pro veniali habente annexum notabile nocumentum proximi. Sed non conſulerem prælatos eas excommunicationes dari permittere.

66

Universidad de Deusto
Biblioteca

Octaua dubit. vtrum qui paulatim furatur modica, cum peruenit ad quantitatem notabilem, teneatur sub mortali
67 restituere totam summam? Verbi gratia, supra diximus, peccatum esse mortale accipere. 5. regalia à personis medij, aut cõmunis status. Petrus ergo accipit paulatim vsque ad quatuor. Dubitatur an si accipiat. 5. argenteum teneatur omnes. 5. restituere, vel satisfaciat soluendo vnum.

Med. loco citato in. 2. dub. & sequentibus, Cord. quæst. illa 70. dub. 2. §. dixeruntque, putant teneri sub mortali ad integram restitutionem, nec legi alium, qui quæstionem diſputet. Duas reddunt rationes hi Doctores. Prima, quia si tota summa simul acciperetur teneretur totam soluere, ergo non minus in nostro casu. Quia vt referũt ex Hieronym. *Parum refert an aliquem paulatim, an simul expolies.* Secundo probant, quia tota summa est accepta, ergo iustitia postulat, vt tota reddatur, vt æqualitas & iustitia saluetur. Addo tertium, & fortasse fortius argumentum. Quia quodcunque damnum notabile est resarciendum sub mortali, sed per totam simul summã datum est damnũ notabile, & nõ per quatuor, verbi gratia, ergo omnes. 5. argẽtei, & nõ minus solui debẽt. Quarto denique, quia alias sequitur, quod teneretur quis sub mortali lęuem quantitatẽ restituere. Quia omniũ sententia tenetur restituere sub mortali, & satisfacit reddẽdo vnum, ergo ad vnum tenetur sub mortali, & ita ad læuẽ quantitatem teneretur sub mortali.

Modica paulatim furãs, & ad quãtitatem notabilem perueniens, non totã sũmam, sed illud tantũ, quod notabilem quãtitatem facit, restituere tenetur.

Ego sanè ab hac sententia perlibenter recedere soleo, motus vna aut altera necessaria ratione. Primo quia nullus tenetur plusquam damnum notabile datum proximo auferre, sed soluendo vnum penitus remouet damnum notabile. Siquidem soluto vno argenteo manent quatuor tantum, quæ non est iniuria notabilis. Non ergo ad plus tenetur. Sed dicunt aliqui, quod quatuor prout sunt partes totius summæ non est quantitas parua, sed magna. Caterum id ego ridendum existimo. Quia cum iam sit solutum vnum, non est pars illa quatuor totius summæ.
68 Si quidem non est debitum. 5. sed quatuor argenteorum. Dicere enim quod soluto vno argenteo debentur adhuc 5. omnino falsum est, si ergo summa debita soluto vno, est quatuor tantum, ergo non est pars debiti: sed totum debitum, non minus ac erat antequam quintum illud accepisset. Secundo, esto, si pars: tamen non quæcũque pars est soluenda sub mortali: sed tota summa. Ideo enim aſsiguamus totam summam, infra quam non est damnũ notabile, quia tota illa simul accepta damnificat, non quæcunque pars illius etiam notabilis. Alias sequitur, quod etiamsi solueret, v. g. quatuor, teneretur sub mortali ad vnum quod restat. Quia prout est pars totius est graue damnum, vt ipsi dicũt. Et tanè quo ad mores attinet: quid rogo plus dãnificat, accipere seu retinere quatuor postquã 5. accepisti & soluisti vnum, quam cũ quatuor sola accepisti? Non enim ista quatuor sola accepta minoris damni sunt, quam illa quatuor priora, ob illam relationem rationis, quam dicunt ad illud quintum?

Tandem id ipsum probo tertio, quoniam solum peccauit mortaliter accipiendo illud quintum, ergo reddendo illud liberatur à peccato iniustæ acceptionis, atque ita iniustæ retentionis. Quia non aliter iniustè retinet, quam iniustè accipiendo. Est enim, vt supra dixi iniusta acceptio, principium & causa iniustæ retentionis. Vnde si bona fide accepit quintum, tenetur sub mortali illud soluere. Quia si formaliter, id est, scienter accepisset, mortaliter peccasset accipiendo.

Vltimo id etiam hac ratione conuinco. Quia vt omnes Doct. fatentur supra citati, mortaliter peccat, qui sciens de damno lęui aliorum in aliqua vinea, ipse furatur paruum, quo impletur quantitas notabilis, & vnusquisque ex omnium sententia tenetur restituere suam partem sub mortali sed vna restituta, sequitur quod alij tenerentur sub mortali restituere, si quidem aliæ partes sunt illius totius quod erat notabile, quod tamen nullus fatebitur. Non ergo tota summa reddenda est sub mortali. Hæ sanè rationes lõgè efficaciores sunt, quam priores, quibus respondendum est, prius animaduertendo, quod cum supra diximus quantitatem notabilem esse. 4. vel. 5. argenteos à communibus personis acceptos, non ita indiuisibiliter accipiendum est, vt si 70 desit vnus, aut duo dipondei, non sit iam quantitas notabilis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilis. Parum enim plus minus ve dicitur quantitas notabilis. Atque ita non satis esset vnum dipondeum restituere. Nam eo restituto adhuc manet latitudo quantitatis notabilis,& ita oporteret vnum vel dimidium argenteum restituere,& sic de alijs dicendum.

Ad primum igitur respõd. idem esse iudicium de eo, qui simul accepit, vt patet ex dictis. Vnde malè sumunt illud, vt certum, quod si simul omnia acciperet, teneretur omnia simul restituere. Ad secundum, quod iustitia postulat omnia reddi, sed nõ sub mortali, nisi quando debitum relictũ est notabile. Vnde si fiat paruum, aliqua via, non tenetur ad plus. Ad tertium & quartum â nobis facta, quæ fortiora videntur dicendum. Ad tertium, quod tota summa damnificat notabiliter copulatim sumpta,& non copulatiuè (vt terminis Summuliſtarum loquamur) ita est sanè: sed inde non colligitur, quod sit tota copulatim restituẽda sub mortali: sed colligitur, quod si qua via potest effici, vt non sit illa suma coniunctim, ad hoc solum tenetur. Quia solum damnificat illa coniunctim, & non copulatiuè. Cum ergo solutione vnius desinat esse summa illa coniuncta, sicut deficiente vno Apostolo non est verum, quod omnes sunt duodecim, ita ad illud solum tenetur, vt reddat id, quo illa non sit tanta summa coniũctim. Quia eo solo damnificabat. Si autem teneretur omnia, quæ accepit soluere, sumẽdo verbum *omnia* copulatiuè, rectè inferretur, quod tenetur vsque ad vltimum argenteum. Ad vltimum, quod tenetur soluere sub mortali vnum, non ratione vnius, sed ratione nocumenti cuius erat causa: sicut tenetur quis soluere sub mortali acum sartori, licet sit læuis, ratione nocumenti quod infert, eo quod solutione illius vitat notabile damnum, atque ita ratione illius tenetur læue illud soluere sub mortali

Tota sũma, quæ notabilem quantitatẽ facit, copulatim, et non copulatiuè sũpta, dãnificat.

71

SECVNDA PARS

De furtis filiorum & vxorum.

SVMMARIVM.

PARVITAS, aut magnitudo quantitatis, in filijs & vxoribus, a patre, l. marito furantibus, nõ ex natura rei, sed ex alijs circunstantijs attendi debet. num. 70

Si circunstantijs omnibus attentis iudicatur, magna quãtitas à filia, l. vxore, a patre furata, etiam si sit bona intentione, mortale peccatum constituit. n. 70

Filius notabilẽ quãtitatem a patre furans, si esset præsumptus consensus patris, mortaliter nõ peccat. n. 73

Filius de bonis paternis, extreme grauiter indigẽtibus, eleemosynam dare potest. num. 73

Filius capiens de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, non peccat mortaliter. nu. 73

Pater accipiens a filio bona adquisita ex beneficio curatu & simplici, habente administrationem, si filius ea possidet, peccat mortaliter. num. 74

Si relinquens, & donans rem filio, conditionem appo suit, ne patris vsusfructus quæreretur, filius eam retinens, non peccat, nec restituere tenetur. n. 75

Filius, bona aduentitia, vltra congruam sustentationẽ, & moderatam recreationẽ, & aliquas eleemosynas, patri restituere tenetur, quo ad vsũ fructũ. n. 76

Filius familias habet vsum fructum beneficij, viuente patre. num. 77

Illicite a filio adquisita, ad patrem pertinent, sicut licite parta. num. 78

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bona, quæ filius adquirit ex bonis patris, quo ad proprietatẽ sibi adquirit, quo ad valorem industriæ, & laboris sui in adquirendis.num. 79
Si filius sit sub potestate patris, omnia adquisita sunt profectitia, & patri debita.num. 80
Filio plura de bonis paternis in ludis, mulieribus. &c. expendenti, minus quam cæteris obuenire debet.n. 81
Donatio filio facta a patre, & contra, non valet.num. 81
Nisi iure naturali illicitum esse constaret. l. propter fraudem filiorum. l. aliam causam, filius accipere potest a patre concessa. num. 82
Quinque speciales donationes validæ sunt.num. 82
Ob alias etiã rationes validæ sunt donationes.n. 83
Donatio parentum filio facta non remuneratoria, licet valida sit, tamen si excedat quantitatem reuocãda erit, secundum leges plurimas.num. 83
Excommunicatio lata, ad instantiam patris, nec filium, nec vxorem furantes comprehendit. 85

Prima dubitatio.

72

PRIMA dub. sit: vtrum filius & vxor cõmittant furtum & restituere teneãtur, si à patre & marito aliquid occultè accipiãt? Sot. in illo art. 5. putat in re non magni momenti non esse furtum, secus in re graui, de qua potest pater, & maritus rationabiliter esse læsus, & idem docet Merc. tract. de Restitut. cap. 13. versic. *mas por lo.* Sed non explicant hi Doctor. quomodo attendi debeat hæc quantitas materiæ. Quare mihi videtur, quod hæc paruitas materiæ nõ debet attendi ex natura rei, vt suprà sumus eloquuti in extraneo furante: sed secundum qualitatem personarũ filij & patris, mariti & vxoris, attento etiam amore eorum, & alijs circunstantijs. Vnde licet excedat quantitatem quatuor argenteorum, non est putandum mortale inter vxorem & maritum, sed vt dixi attenta qualitate, statu, diuitijs, imo et iam amore mutuo. &c.

Paruitas aut magnitudo quãtitatis, in filijs & vxoribus, a patre. l. marito furantibus, nõ ex natura rei, sed ex alijs circunstantijs attendi debet.

tuo. &c. Non enim est rationabile, vt maritus velit, & vxorem, & filium ita stricte viuere, vt non quãdoque gaudeat cũ amicis, cognatis, ludis, pigmentis, &c. possit aliqua expẽdere, quæ pro qualitate personarum, &c. non magna vtendantur. Et ita in ijs certam regulam de notabili quantitate dari posse, non putamus: cum varij sint hominum status, & aliæ circunstantiæ. Id tamen animaduerto, quod si circunstantijs omnibus attentis iudicetur magna quantitas, tunc erit mortale, nec excusabit bona intentio vxoris, vel filij, etiã si vellet ad eleemosynam largiendam: cum pater sit rationabiliter læsus, vt dubitatione sequenti dicemus.

Si circunstantijs omnibus attẽtis iudicatur, magna quantitas a filio. l. vxore, a Patre furata, etiam si sit bonæ intentionis, mortale peccatũ cõstituit.

Secunda dub. sit adhuc de filijs. An peccent mortaliter aliquid accipiendo? de quo disputat Gabr. in 4. distin. 15. quæst. 4 dub. 5. Nauarr. cap. 17. num. 141. & num. 156. Sot. vbi suprà. Mercad. cap. 13. & alij citati. Et sane iam diximus esse furtum, quamuis si modica sit quantitas non sit mortale. Modica verò quantitas, vt dicebam, non est ea, quæ parua dicetur, si extraneus acciperet: sed maior esse potest, iuxta boni viri arbitrium, attenta qualitate personæ, diuitijs, & alijs circunstantijs.

Secunda dubitatio.

73

Filius notabilẽ quantitatem a patre furans, si esset præsumptus consensus patris, mortaliter non peccat.

Secundo putamus, quod etiam si esset notabilis quantitas, si tamen esset præsumptus consensus patris, non peccaret mortaliter, vt quia scit & tacet, aut similia illi dare solet, idque ex cõsuetudine vel patriæ vel paternæ domus, ex amore alijsque signis iudicare debet, ita docet Gabr. in 4. distin. 15. quæst. 4. dub. 5. Nauar. num. 158. Maximeque hoc verum est, cum filius est absens in studijs, & ad honesta operã ea dispensat, vt ad eleemosynam. Tunc enim credi potest patrem ratum habiturum, cùm moderatè ea dispẽset iuxta suum statum. Tertiò putamus, quod extremè vel grauiter indigẽtibus potest de bonis paternis eleemosynã dare, vt infrà dicam de vxore. Quarto potest ad libitum accipere de bonis suis castrensibus, vel quasi castrensibus. Bona castrensia dicuntur, quæ filius in bello adquirit, siue occasione militiæ à parentibus, cognatis, &c. vt air Sylue. verb. pecu. q. 1: Quasi castrensia, quæ officio publico adquirit Nẽpe medici, aduocati, scribæ, magistri: vel ob quod uis officium ob quod publicum stipendium accepit. Et licet

Filius de bonis paternis extremè grauiter indigentibus, eleemosynã dare potest.

Filius capiẽs de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, non peccat mortaliter.

74

Universidad de Deusto
Biblioteca

cet Gab. & Sylu. vbi suprà dicant esse necessarium publicũ salarium: & ita colligit Sylue. quod adquisita a notarijs cõmunibus, & medicis non sunt quasi castrensia, tamen verius est, quod videtur docere Nauarr. num. 141. quod satis est quod publica causa sit, vt ars, vel scientia: licet salarium non sit publicum. Et idem est de adquisitis à clerico ex officio suo, vel beneficio simplici, & Curato, quæ docet, & probat Nauarr. in dicto num. 141. Sed contrarium sensit Siluest. quæst. 2. dicens, adquisita ex beneficio Curato imo ex simplici habente administrationem, non esse quasi castrensia, & ita de illis testari non posse. Sed de hoc aliàs, de his igitur, bonis potest accipere: imo pater, si filius ea possidet peccaret mortaliter ab eo accipiendo. Sunt enim ista bona filij, tam quoad dominium, quam quoad vsum fructum, vt ex legibus, et doctoribus communiter cõstat.

Pater accipiens a filio bona adquisita ex beneficio curato, & ex simplici habente administrationem, si filius ea possidet, peccat mortaliter.

Tertia dubitatio.

75 Tertia dub. an filius licitè accipiat & retineat bona, quæ dicuntur aduentitia? Ea sunt, quæ neque ex bello, vel officio publico, nec à patre vel eius causa habet: sed aliunde, vt sunt, quæ neque ex bello vel officio, sed quæ hæreditario iure à matre vel consanguineis, aut amicis, vel suo labore & industria, vel fortuna fauente adquisiuit: exceptis (vt ait Sylu.) donatis à rege vel regina, quæ sunt castrensia vel quasi. De his ergo putat Nauar. non posse quidquã accipere, nisi furando. Quoniam talia bona patre viuente sunt patris, quoad vsumfructum, licet filij sint, quoad proprietatem, sicut infra dicemus de dote, arrhis, & lucris coniugum. Probat Nauar. ex. l. non solum. C. de bon. quæ lib. & l. cum oporteat. C. eodem. & ita secundum ius commune cũ fratribus succedit pater per Authent. item. C. eodẽ. quãuis in regno Castellæ solus pater succedat per l. 6. 7. Taur.

si relinquẽs. & donãs rem filio conditionem apposuit, ne patri vsusfructus quæreretur, filius eam retinens non peccat, nec restituere tenetur.

Mihi videtur primũ, quod si is, qui relinquit, & res donauit eam conditionem apposuit, ne patri quæreretur vsusfructus, nõ peccat filius nec restituere tenetur quidquã, vt patet in Authen. idẽ, cod. tit. & ita docuit Nauar. & omnes.

Secundo videtur, quòd insufficienter probet Nauarr. suam communemque sententiam in nostro regno. Licet enim iure communi, & vbi illud seruatur, verũ habeat illa sententia, tamen cũm iure naturali filius non debeat patri vsum

vsumfructum sic adquisitorũ, & nullá legem nostri regni, qua id disponatur adducat. nõ video cur filius teneatur illa bona patri tradere in foro conscientiæ ob illas leges. Proinde ergo iudicio meo debet, quia re vera lex est in Hispania, id disponens, & ita tenetur ea patri reddere, vel saltem valorem vsusfructus illorum tempore vitæ patris, vt patet, aliàs furtum committeret. l. autem huiusmodi habetur part. 4. tit. 17. lege quinta, *Dene ser* (inquit) *la propriedad del fijo q̃ gano las tales cosas, y el vsofructo del padre en su vida.* Tertio videri posset aliqui, si filius familias non sustentatur à patre non teneri illi ea tradere. Est enim velut emãcipatus. Vnde in dicta. l. dicitur: *Por razon del poderio, que ha el padre sobre el fijo.* Verbi gratia, est filius in aliena prouincia, vel ciuitate seruiens, & suo labore, vel industria, vel fortuna adquisiuit aliqua, non tenetur ea ad patrem mittere. Verùm ego putarem teneri restituere, vltra id tamen quod ad suam honestam substentationem, & moderatam recreationem, & aliquas eleemosynas, satis erit. Semper enim est sub patria potestate, quandiu emancipatus non est: quare viderint filij, qui ad Indos, vel alias prouincias proficiscuntur quomodo de ijs bonis aduentitijs disponant nulla suorum parentum memoria habita.

76

Filius bona aduentitia vltra congruam sustẽtationem, & moderatam recreationem, & aliquas eleemosynas, patri restituere tenetur quoad vsum fructum.

Sed quid dicendum de filio familias beneficium habente. An vsusfructus sit patris? Omnes fatentur minimè ad patrem pertinere: ita Gregor. Lop. in. d. l. 5. Bart. in. l. litis. ff. de Negot. gest. & alij quos ille refert. Nullam reddunt rationem, ea tamen est iudicio meo, quia hæc bona sunt quasi castrensia, si quidem ex officio publico habentur. Si enim quod medicus & aduocatus lucrantur in officio, verè quasi castrense est, vt infra dicam, multo magis, quæ ex beneficio quod datur ob publicum in Ecclesia officium obeundum, vt castrense, sibi adquiret, atque adeò si ex Cathedra, &c. idem putarẽ etiam si beneficiatus non sit, sed simplex Sacerdos, vel Diaconus, qui aliqua lucratur ex ratione sui ministerij & officij, & ita sensit Nauar. in. d. num. 141. ex Authen. Presbyteros. C. de Episcó. & Hostien. & Panor. & communi. in cap. quianos de Testam.

77

Filius familias habet vsũfructum beneficij viuente patre.

Denique rogas, an saltem illicitè adquisita sint patris quoad

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoad vsumfructum: Gregor. Lop. in d. l. 5. putat non pertinere ad patrem. per. l. quod seruus. ff. de Adquir. possess.
78 &. l. quod autem. ff. pro Socio. quod idē tenuit Ioan. And. in addit. ad Specul. tit. de actor. §. 1. super verbo, *aduentitiū*. & Alexand. in d. l. quod seruus. Cui ego sententiæ non acquiesco. l. enim. 5. prædicta vniuersaliter loquitur, dicens: *Por su industria, o ventura, o por otra guisa*, tum etiam, quia fraus, & dolos nulli debet patrocinari. Non ergo ob flagitium filius debet esse melioris conditionis. Vnde infra latius probabimus illicitè adquisita ab altero coniuge, modo restituta non sint, obligata esse communia bona vtriusque in foro conscientiæ. Quare cùm si illæ leges extent teneretur vltra suam honestam sustentationem, & moderatam recreationem eleemosynas, &c. patri restituere, vt dictum est. Quarto videtur, quod emancipato filio, debet illi dari media pars bonorum, & vsusfructus, vt docet Sylvest. q. 3. & probat inst. per quas perso. no. acq. §. 1. Vnde si pater præmoriatur filijs, accipient illa bona filij, & non communicabunt alijs, vt Sylvest. docet, secus de profectitijs, in quibus omnes concurrere debent, & communicare.

Illicitè a filio adquisita, ad patrem pertinēt, sicut licitè data.

4. Dubitatio.

Quarta dub. de peculio, seu de bonis profectitijs? Ea enim dicuntur profectitia, quæ filius adquirit, vel ex patre, vel causa, aut occasione patris, aut de eius bonis: an hæc
79 filij accipere possint? Nauar. in num. illo 144. & Sylvest. verbo. pecul quæst. 3. fatentur furtum committere, si capiat & retineat, & ad restitutionem teneri. Quia horum bonorum tam proprietas, quàm vsusfructus est patris: hoc tamē Nauar. nullo iure probat, sed tamen ita planè decernitur in d. l. 5. tit. 17. partit. 4. in eo verbo: *Ca quanto quier que ganē*, &c. Quod si obijcias, Quid ergo amplius habent ista bona, quam alia patrimonialia patris, vt filij profectitia bona dicantur, cùm neque in proprietate, neque in vsufructu quid quam habeant filij? Respondet Sylvest. quæst. illa. 3. id solum ius filium habere, vt si patris bona publicentur: ista tamen non possunt, vt patet ex lege, si finita. §. si de vectigalib. ff. de Dam. infect.

Mihi tamen videtur, primum, quod ea bona quæ filius adquirit

adquirit ex bonis patris, quo ad proprietatem sibi adquirit, quo ad valorem industriæ, & laboris sui in adquirēdis illis bonis. Ita censuit Nauarr. in d. num. 144. & Ange. ver bo. peculium. Rosel. §. 7. & 8. Supplem. & Ioan. de Pla. vt refert Sylu quæst. 2. Montaluus in l. 7. tit. 4. lib. 3. fol. 100. Quia talia non sunt totaliter profectitia: sed partim aduētitia ob laborē, & industriam filij, & ita mortuo patre plus tali filio obuenire debet, quàm aliis, qui non laborauerūt, neque auxerunt bona patris. Quod probat Nauar. ex Bar. in. l. 1. §. nec castrense. ff. de Coll. bon. & in. l. cum oport. C. de bon. quæ lib. Decius in. l. illud. C. de Collat. à num. 10. quæ vera putat Nauar. cum duabus limitationibus. Prima vt pater habeat vnde alatur, aliàs cùm filius teneatur illū alere, non lucrabitur illa bona. Secunda, vt expressè, vel tacitè protestetur eo se animo seruire, vt pater ei det tantum quantum suā opera, & labor valeant.

Bona quæ filius adquirit ex bonis patris, quoad proprietatē sibi adquirit, quo ad valorem industriæ et laboris sui, in adquirendis.

80

Vnde vt ait Nauar. num. 148. si non protestauit à se, vel ab hæredibus petiturum, non potest deposcere à fratribus hæredibus: quia amore filiali, & non ex debito iustitiæ pater dare debebat. Sed contrà hoc esse videtur: quia filius iure naturali tenetur seruire patri sine salario, cū ab eo alatur, & fustentetur: nō ergo potest valorem sui seruitij exposcere à patre lege iustitiæ, licet iustum sit, quod pater ei plusquam cæteris remmuneret, qui nihil laborauerunt. Et ob hanc rationem video Sylvest. putasse verbo, peculium. quæst. 1. quod talia lucra sunt profectitia totaliter, & ipsius patris, & clarius quæst. 12. qui distinguendo docet, q̄ si filius est sub patris potestate, omne est profectitiū, & patri debitū, sicut omne lucrum à seruo. Et ita habetur in. l. si ita. §. fi. ff. de Vsu & habita. & in. l. per serum. §. fin. de Acquirend. rērū dominio. Si tamen filius non est in potestate patris, vera est Nauar. & Angel. & aliorū opinio. Et sanè hæc Sylvestr. opinio, & Speculi mihi placet. Tum ob. d. l. 5. dicit enim: *Ca quanto quier que ganan de esta manera, por razon de sus padres, todo es de sus padres, que los tienen en su poder*, ob dictam rationem. Hoc autem, vt infra explicabo in fine 6. dub. Idem ego putarem à contrario esse dicendū de filio, qui plus expendit de bonis paternis in ludis, mulie

Si filius sit sub potestate patris, omnia adquisita sunt pro fectitia, & patri debita.

81

Filio plura de bonis paternis, in ludis, mulieribus, &c. expēdēti, minus quā cæteris obuenire debet.

ribus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ribus, vestibusque extraordinarijs, &c. Minus enim ei obuenire debet arbitrio prudentis, quàm cæteris, sed si pater ista donet, est maior difficultas.

Quinta dubitatio.

Sit igitur quinta dub. An filius possit ea retinere, etiam post mortem, non computando in diuisionem. Nauar. num. 145. putat non posse in conscientia retinere, & ita tenetur eam partem deducere in legitimam. Quia donatio à patre facta filio, & econtra à filio facta patri, nõ valet. Quod probat ex l. fin. C. de impub. quia reputantur pro vna persona, sed cũ id Nauar. nõ probet aliqua lege nostri Regni, nihil ad conscientiam referunt istæ leges, sed vt sapientũ dicta sunt accipiendæ. Et licet secundum illas iudicaretur in foro contentioso, sed ante sententiam non obligant, & ita non putarem filium malè accipere, quę patris cõcessu habet: nisi ita esset enormis læsio, vel in fraudem filiorum, vt iure naturali illicitum esse constaret. Speciales tamen quædam donationes validę sunt, etiam in foro iudiciali. Prima est donatio facta in dotem, vel matrimonium, vt patet per l. Pomponius Philadelphus. ff. Famil. hercis. & ff. de Collat. bon. & de Collat. dot. per totum. Secunda, rerum mobilium facta pro bello. C. Famil. herciscun. l. 4. Tertia vsusfructus, quem in bonis filij aduentitijs habet pater. l. cùm oportet. & l. non solum §. fin autem. C. de bon. quæ liber. Quarta, donatio facta pro seruitijs, vt supra dicebamus, tantum scilicet, quantum extraneo ob similia merita dari posset, quibus consentit Syluest. verbo, Peculiũ. quæstione. 19. maximè, quia ista est magis renuntiatio, quam gratiosa donatio. Quinta, in omnibus casibus, in quibus valet donatio facta inter maritum, & vxorem, quos infra referemus.

Donatio filio facta a patre, & contra, non valet.

82

Nisi iure naturali illicitum esse cõstaret. l. propter fraudẽ filiorum. l. aliam causam, filius accipere potest a patre concessa.

Quinq; speciales donationes validæ sunt.

83

Qui vero sint ij casus refert idem Nauarrus cap. 17. numero. 140. circa quod mihi videtur, vt infra dicam, quod non solùm in illis casibus, sed in omnibus valent in conscientia tales donationes: nisi aliqua lege nostri Regni prohibeantur, & irritentur, vel sint contra ius naturale ob fraudem filiorum, vel enormem læsionem, vel nimiam paupertatẽ, quã donans incurreret. Sed hoc idẽ esset in donatione facta extraneo, & multo magis valeret inter virũ & vxorem

Ob alias etiam rationes, validæ sũt donationes.

vxorem. Nam cùm bona maneant apud alterum illorum, si illi non ita defraudacentur, ac si manerent apud alienum. Vnde vt bene adnotauit Nauar. numero. 146. donatio patris, & matris facta filio, quæ non est remuneratoria, quamuis valeat, & morte confirmetur, quia non reuocata est: tamen si excedat quantitatem, de qua patres disponere possunt donando, iuxta varias Regnorum leges, reuocanda est, quantum opus erit ad præiudicium aliorum filiorum vitandum: in Regno autem nostro Castellæ, est 5. pars bonorum, vt patet ex l. 5. 46. & 7. Tau. Imò etiam tertia pars alicui ex filijs, quæ *mejoria* dicitur. Notat etiam Nauarr. numer. 150. quod legatum à patre relictum filiæ, cui dotem, vel partẽ dotis debebat, videtur reliquui in solutionem. cap. qui abstulerit. 12. quæst. 2. quia est debitum, quod lege debetur. Et idem erit dicendum de quocunque relinquente legatũ suo creditori. Licet enim non explicet se facere intentione soluendi: tamen reuera iure præsumi debet, causa debiti soluendi legasse. Magis enim soluere velle debet, quàm donare, & ita erunt extincta debita pro ratione legati, quod est

Donatio parentum filiofacta non remuneratoria, licet valida sit, tamen si excedat quantitatem reuocãda erit, secundum leges plurimas.

84

apprimè notandum propter eos, qui aliqua debita habent, siue ex furto, siue ex vsura, siue aliquo iniquo titulo. ij, enim vt suæ bonæ æstimationi consulant, satisfaciunt, si dixerint certè personæ tale legatum, vel aliquid simile se reliquere. Ex his facilè est iudicare, quando filius accipiendo de bonis patris furtum committat, & restituere teneatur, tam eo viuente, quàm post mortem, aliis fatibus, vel hæredibus: etiam si ille liberè donauerit, si donatio non valeat, vt suprà diximus. Hæc tamen latiùs, & magis in singulari persequi, instituti nostri non est: Legantur apud Nauarrum, & alios iure peritos. Nauarr. inquam, numer. 156. vsque 162. & apud Syluest. verbo, Peculium, per totum. Iurisperiti enim est ista disputatio magis propria. De excommunicatione autem lata ad instantiam patris propter furta, dubitatio esse poterat, an comprehendat filium, & vxorem furantes. Respondet Sot. loco citato, minimè comprehendere. Non enim est credendum, quod sit eius intentionis, tam grauiter & acriter eos propter prædicta furta fieri velle.

85

Excõmunicatio lata ad instantiã patris, nec filiũ, nec vxorem furãtes comprehendit.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De vxore, ignorante marito, eleemosynas faciente.

SVMMARIVM.

In extrema & graui necessitate proximi, vxor ignorante marito, eleemosynas facere potest, etiam in quantitate notabili. num. 86

Licet consuetudo in mulieribus esset eleemosynam dare, si maritus talem eleemosynam prohibere declarasset, vxor se abstinere tenetur sub furto. num 86

Vxores licite elargirentur, voluntate mariti non obstãte, si lege aliqua incerta quantitate cautũ esset eas posse dare. num. 87

Ad vitandum damnum corporale mariti, vxori eleemosynam dare licitum est. num. 87

Quando vxores ex arte adquirunt, possunt eleemosynas dispendere de iure communi, si non sit in notabili quantitate. num. 88

Idem dicendum, si occulte aliquid accipiat ad ea, quæ sunt familiæ necessaria. num. 89

Mulier absente marito. l. amente. l. nimis fatuo, & aut curatore indigẽte, vera in bonis dispensatrix manet. num. 90

Vxor ex summa, a marito absẽte pro victu assignata, non potest aliquid auferre, cum præiuditio familiæ, secus cum propio. num. 91

Non potest vxor occulte accipere, ad eleemosynas l. alios vsus, aliquid de bonis lucratis durante matrimonio, sicut nec de bonis mariti. num. 92

Vxor tenetur restituere ablatum a marito, modo præ-

dicto, & non sufficit pœnitere cum voluntate cõputandi, quod accepit in sortem, soluto matrimonio. n. 93

Ratio quare pupillus non tenetur restituere bona, a tutore ablata, sed sufficit in sortem sibi cõputare. n. 94

Maritus bona dotalia in sustentationem domus decẽtem consumens, non tenetur restituere, nisi habeat alia, vnde integram dotem relinquat num. 94

Bona superlucrata, constãte matrimonio, sunt cõmunia ad æquales partes, a quouis coniugũ acquirãtur. n. 95

Non est de iure communi, nec de naturali, aut diuino, talis communicatio bonorum lucratorum, tempore matrimonij, sed solum de iure huius regni. num. 97

Mutua societas ex iure diuino est inter coniuges, ad mutuo reddendũ debitũ, nõ ad diuidendũ bona lucrata. n. 97

Bona lucrata, pecunia mariti & vxoris, sunt de iure naturali communia. num. 98

Idem dicendum est de fructibus castrensibus, & quasi castrẽsibus, & donationibus, etiã a Rege, & de fructibus patrimonij. num. 99

Tempore sponsalium, donec non est simultanea habitatio, non est hæc cõmunitas bonorũ, iure regni. n. 101

Ille coniux, cuius culpa diuortium fit, priuatur communicatione in his lucris. num. 102

Prædicta etiam verificantur, in matrimonio putatiuo, bona fide. num. 103

Quando ob impedimentum inuincibiliter ignoratum, separantur coniuges, lucra adhuc post separationẽ sunt communia. num. 105

Valet donatio simplex, facta a quouis coniugũ, in matrimonio putatiuo, & successione reciproca ab intestato. num. 106

Legatum a patruo consobrinæ vt nuberet, etiam si

Universidad de Deusto
Biblioteca

matrimonium factum irritum fiat, ob impedimentum, illa mortua, non tenetur ille cui illa postea legauit, illud restituere patruo. num. 107.

Sexta dubitatio.

Sexta dubitatio, an vxor possit facere eleemosynas magnas ignorante marito? Nauarr. cap. 17. num. 153. Gabri. in 4. distin. 15. quæst. 4. art. 3. dub. 2. Durand. quæstio. 8. num. 6. Bonauen. in 4. distinct. 15. art. 2. quæst. 1. docent, vt supra tactum est, non posse ex bonis mariti disponere in quantitate notabili. Est enim maritus administrator talium bonorum. Excipiunt tamen casus quosdam, in quibus id efficere potest. Primus, in extrema necessitate proximi, at quæ idem ego puto in graui. In vtroque enim casu obligat præceptum eleemosynæ, de superfluo quidem naturæ in extrema, de superfluo status in graui, vt infrà dicemus, & in specie adnotauit Cordub. in sum. quæst. 125. distinctione. 9. Si igitur ipse facere tenetur, ipsa potest accipere, vt elargiatur: sicut poterat ipse accipere, qui eget, vt infrà dicemus. Secundus, quando esset regionis, aut loci consuetudo, vt mulieres aliquas panis, aut vini eleemosynas faciant. Tunc enim, etiam prohibente marito posset; quia præsumi potest nolle illum eas consuetas, sed excedentes prohibere: etiam moderatas, si ipse se prohibere declarasset; non obstante consuetudine, mulier abstinere teneretur, aliàs furtum committeret. Atque ita docuit Nauarr. vbi supra. Cordub. in summ. quæstione. 325. distin. 6. & Syluest. & Anton. 2. part. tit. cap. 19. §. 1. quem casum Syluest. quæst. 5. dicto. 5. verbo, Eleemosyna, & dona. quæst. 11. concedit vxori. Imò Palud. con. 2. Gabr. dub. illo. 2. propos. 3. Angel. verbo, Eleemosyna. §. 7. Quorum ratio est, quoniam consuetudo dat iurisdictionem. Sed mihi non placet ista ratio: quia, vt dicebam, quando de contraria mariti voluntate constaret dare non posse, atque ita nō videtur habere iurisdictionem: quamuis non omnino improbabile videatur vrgente tali consuetudine dari posse, & tunc etiam renuente marito facere posset. Si enim lege aliqua cautum esset, vt mulieres in certa quadam quantitate eleemosynas facere

Sexta dubitatio.

86

In extrema, & graui necessitate proximi, vxor ignorante marito, eleemosynas facere potest, etiam in quantitate notabili.

Licet consuetudo in mulieribus esset eleemosynam dare, si maritus talē eleemosynam prohibere declarasset, vxor abstinere se tenetur sub furto.

87

Vxores licite elargirentur, voluntate mariti non obstante, si lege aliqua in certa quantitate cautum esset, eas posse dare.

possent, non obstante contraria voluntate mariti, licitè elargirentur, cum igitur consuetudo, vim legis habeat, sequitur, &c.

Tertius casus est, cùm facit ad vitandum damnum temporale mariti, vt fecit prudens Abigail. 1. Reg. 25. vel spirituale, vt Deus eum illuminet, & conuertat. Ita Silu. vbi sup. Gab. propos. 5. Quartus casus est Nauar. casu. 8. qui ait, quod si nouit aliquam artem texendi, suendi, & c. cùm dederit marito sufficientem dotem, potest iure communi libere impendere, nisi in loco vbi lucra sunt cōmunia, vt in regno Castellæ. Vnde opinio. D. Tho. meo iudicio. 2. 2. quæst. 32. art. 8. ad. 2. Siluest. eleemos. quæst. 5. dicto. 5. & cōmuniter Theologorum, & Summistarum, dicens absolutè posse mulierem de proprio lucro eleemosynas facere, intelligēda est de iure communi: vbi scilicet aliud per speciales prouinciæ vel alicuius ciuitatis leges non disponatur, imo existimarem prædictam doctorum sententiam locum habere, etiam in eo loco vbi ex lege speciali lucra sunt communia, quādo id quod sua arte vel industria adquirit non est aliqua magna & notabili quantitate. Tunc enim eleemosynas facere posset de sic acquisitis. Sua enim sunt, siue id sit ex tacito quodam consensu maritorum, siue ex consuetudine huius regni Castellæ, qua solent mulieres quotidianum suum laborem filiarum, & famularum, sibi retinere. Maxime, quia de his solent aliquibus necessitatibus, saltem proprij vestitus, vel etiam filiarum consulere, ad quæ pater tenebatur. Vnde de his lucris quotidianis non magni momenti accipienda est communis Doct. sententia, etiam in nostro regno. Atque idem est cum propter necessitatem spiritualē mariti eleemosynas facit. Cuius rationem assignat Palud. in distin. 15. quæst. 3. art. 6. concl. 2. quia mulier habet proprietatem in bonis communibus, & ita si ob malitiam, vel negligētiam viri eidem periculum immineat potest ex illis ipsa obuiare: sed parum refert habere proprietatem. Quia ad vitandum periculum illius corporis, vel animæ, etiam extraneus, de ipsiū domini bonis posset facere.

Quintus casus est, vt supra tangebam, cùm pro rebus necessarijs in familia victus, aut vestitus aliquid occultè

Ad vitandū dānum corporale mariti, vxori eleemosynam dare licitum est.

88

Quādo vxores ex arte acquirūt, possunt eleemosynas dispendere de iure cōmuni, si nō sit in notabili quātitate.

89

Universidad de Deusto
Biblioteca

Idē dicendum, si occultè aliquid accipiat ad ea quæ sunt in familiæ necessaria.

accipit. Vt præter cæteros docet Merc. cap. 13. Facit enim ipsa, q̄ ille facere tenebatur, atque ita rationabiliter læsus esse non potest, cum rem eius vtiliter gerat. Sextus casus ponitur a Palud. conclusione illa 2. Si est absens, & non reliquit dispensatorem loco suo. Contrarium sensit Nauarrus dicēs in vtroq; casu proxime posito, quod siue ob amētiā, siue absentiā, nō potest plus de eleemosyna facere, quam eius maritus facere esset solitus. Mihi magis placet Palud. sententia. Quia etsi eam Nauarrus sine iure, ac ratione asserta dicat, ipse certè in idem vitium incidit, quod reprehendit. Cum neq; iure, neq; ratione probet. Sentētiæ igitur Palud. ob id acquiesco. Quia, nisi aliud sit per superiorem statutum, deficiente viro, mulier est veluti caput filiorum, propinquæ domus gubernatrix. Quæ marito absente, ipsa suscipit administrationem illius domus, cum aliud per maritum, aut superiorem non statuitur. Licet enim non sit ordinarius dispensator, tamen in casu particulari, quo maritus abest, & ille nullum reliquit, rationabiliter præsumi potest, quod has, & similes non magni momenti dispensationes, suo loco relinqueret, neq; vllum nus, vel ratio aliud postulat. Atque ita tenet Medina C. de eleemosyna, capite 4. et C. ne cum maritus est amens, non solum ex cōmissione implicita, vt cùm est absens dixi: sed etiā a iure administrationem habere videtur. Illum enim tutor aliquis à iudice marito non assignatur, mulier administrationem habet, & cùm à marito non habeat, ipso iure habere videtur. Vbi animaduerto, quod dictum est de amente, intelligere Palud. & Siluest. etiam de fatuo: quod non putarem, nisi tanta esset fatuitas, vt arbitrio prudentis egeret curatore. Alias quia stultè, & imprudenter se gerat, non potest mulier, quia prudentior sit, in administrationem se ingerere.

Mulier absente marito. l. amēte l. nimis fatuo, & aut curatore indigeat, manet in bonis vera dispē satrix.

91 Vxor ex summa, à marito absente pro victu assignata, non potest aliquid auferre, cum praiudicio familiæ, secus cū proprio.

Septimus casus: cùm maritus peregrinaturus ei reliquit certum quid, & ipsa aliquid de victu, & vestitu detrahit, cuius gratia, illa certa summa assignatur, parcius viuendo. Quem ponit Paludan. & ego extenderem quando etiā præsens, peregit cum vxore, vel dādo ei certam summam pro expensis totius anni, quod inter nobiles fieri solet.

Et ita generaliter illum ponit Nauarr. & Syluest. Sed limitandum censeo, quando illa parcitas non esset in præiudicium familiæ, sed in his quæ pertinent ad suam personam. Alias non excusarem eas quæ lucrantur in damnum filiorū & famulorum, subtrahendo atque minuēdo de necessarijs, vt nonnunquam fieri solet. Vltimus denique casus, cum habet bona paraphernalia, de quibus statim dicemus, & omnes admittunt, & manifestum est.

Septima dubitatio,

Septima dub. placet specialiter interrogare, An de lucris factis durante matrimonio possit vxor eleemosynas facere vel donationem, vel ad erogādum in alios vsus occultè accipere? Non desunt, qui dicant licitè posse accipere, & tantum quantū redire debet ad eam, vel ad liberos soluto matrimonio. Sic profectò scribit Palud. in dict. conclu. 2. casu penul. Contrarium tradit Nauar. vbi supra, qui censet idē esse iudicium de bonis mariti, ac de huiusmodi lucris. Quod senserat Gabr. in. 4 distinct. 15. quæst. 4. dub. 2. propos. 3. & Cord. in sum. quæstio 71. dict. 2. & quæst. 125. dict. 6. Huic vero sententiæ mihi adhęrendum est. Mouetur ea ratione. Quia quamuis talium bonorum habeat proprietatē mulierem ipso iure, vt statim examinabimus: tamē administratione, & vsumfructum ipsa non habet, sed maritus, non igitur potest, &c. Secundo, quia ante solutum matrimonium non potest certo sciri quantum ad eam pertineat, vt infrà dicemus: non ergo potest, vt Palud. ait, tantum summere quantum ad eam redire debet soluto matrimonio.

92 Nō potest vxor occultè accipere ad eleemosynas. l. alios vsus aliquid de bonis lucratis durante matrimonio, sicut nec de bonis mariti.

Denique quia alioquin etiam de dote posset accipere, cū præparatione animi, vt non plus quam ad eam pertinebit soluto matrimonio, accipiat; quod est apertè maritū defraudare. An autem si de dote aliquid, vel de prædictis lucris communibus de facto acceperit, & alicui fortasse filio naturali, vel alteri dederit, teneatur ad restitutionem, tam ipsa, quam qui accepit: an verò satis sit pœnitere de peccato cū voluntate computandi quod accepit in sortem, soluto matrimonio, maioris difficultatis est. Quidam enim dicūt non teneri ad restitutionem. Quia non retinet alienum, sed proprium, quemadmodū nec pupillus tenetur de clam acceptis à tutore, nec deponēs pecuniā, si eam occultè acceperit.

93

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia suum aufert, non alienum. Contrariam sententiam sequitur Nauar. etiam si accipiat quadraginta aureos pro nutrice sua. & Cord. dict. illo. 6. ad finem, quod illi nō probāt. Porrò placet mihi Cord. & Nauar. sentētia. Quia vt suprà docuimus omnium sententia, nomine rei alienæ etiam vsus fructus, vel vsus solus intelligitur. Licet ergo rem suam quoad proprietatem accipiat, verè furtum committit, & per consequens restituere tenetur ablatum.

Vxor tenetur restituere ablatū à marito, modo prædicto, & non sufficit pœnitere cum voluntate computandi quod accepit in sortem, soluto matrimonio.

94 Ad rātiones factas Respond. Nauar. nō esse simile, quia pupillus & depositarius tenentur in rationum redditione sibi imputare quod acceperunt, quod in effectu inquit Nauarr. est restituere. Sed imperfecta est, & non satisfacit ista ratio: Quia satis habebunt contrarium opinantes, si eis concedatur mulierem non teneri ad huiusmodi restitutionem nisi in tempore reddendarum rationum, tum sibi quantitatem acceptam imputando, quod in effectu est restituere. Quare ego aliter ad rationes factas respondeo non esse similes. Quia licet depositarius, & tutor habeant licitè vsumfructum: tamen non habent in sui vtilitatem, sed in vtilitatem pupulli & deponentis, & ita eis non fit iniuria ex ablatione rei: at marito debetur vsusfructus dotis & lucrorum, in eius gratiam, vt ex illis onera matrimonij sustenter. Vnde planè est ei facta iniuria. Tandem fatétur econtrà Nauar. vbi suprà, & Gabr. quæst. illa. 4. dub. 4. proposi. 4. quod maritus distrahens dotem mulieris, aut donatum propter nuptias, tenetur ad restitutionem, vt constet, quod intelligerem, si in expensis extraordinarijs cōsumeret, vel in fraudem illius alienauit. Si enim ad specialem sustentationem decentiæ status faceret, non peccaret distrahendo, cùm sit omnium administrator: tenetur tamen, si habet aliunde, integram dotem, & donationes propter nuptias saluas relinquere. Sed quia sæpè præsupponere videmur lucra inter coniuges durante matrimonio esse communia: placet id quia quotidianum est, & confessionibus necessarium, breuiter exponere, vt sic ratio furti inter maritū & vxorem magis eluescat.

Ratio quare pupillus non tenetur restituere bona à tutore ablata, sed sufficit in sortem sibi computare.

Maritus bona dotalia in sustentatione decēte domꝰ cōsumēs, non tenetur restituere, si vero habeat aliūde, integram dotem relinquere tenetur.

95 Octaua igitur difficultas. Vtrum bona superlucrata tēpore matrimonij, sint communia ad æquales partes, & quo

Octaua dubitatio.

iure? Disputāt de hac re Sotus. 4. de Iustitia & iure, quæst. 7. art. 2. ad secundū. Nauar. in summa Hispan. cap. 17. num. 155. Couar. 3. Variar. cap. 19. à nu. 2. sed latiùs Anto Gom. super legē Taur. 50. 51. & 52. nu. 69. & infra, Gregor. Lop. in. l. 2. tit. 14. par. 3. gl. *aquellas cosas.* & in. l. 16. tit. 11. part. 5. *todos los bienes.* Didacus Perez vbi supra, sup. d. ll. Segur. tract. de hac re. Cord. in summa, quæst. 125. Gabr. in. 4. dist. 15. q. 4. dubitatione. 2. omnes hi authores fatētur, omnia superlucrata constante matrimonio esse cōmunia ad æquales partes, sive a viro, siue ab vxore adquisita sint, & ita seruatur in practica: estque expressa decisio legū nostri Regni. Ita habetur in. l. 1. tit. 4. ordinamenti, lib. 5. idem in. l. 4. ibi dem, & l. 1. 16. 77. for. ll. lib. 3. tit. 3. & l. 2. 4. & 5. tit. 9. lib. 5. *Recopilat.* & in. l. 77. Tauri. & l. 203. & 205. Styli curiæ. Et ita etiam seruatur in consuetudine apud Bituricenses, & Gallos, vt refer Didacus Perez.

Bona superlucrata, constante matrimonio, sunt communia ad æquales partes, a quouis cōiugū acquirantur.

96 Dubitatio tamen est. An id etiā sit verum de iure cōmuni naturali, vel diuino, vel humano. Anton. Gom. videtur docere esse de iure canonico. Probat enim dictā conclusionem ex cap. debitum, de Bigamis, & cap. cum societas. 26. quæst. 2. & cap. 2. de Spōsali. Adde cap. 2. de Donatio. inter virū, vbi non obscurè videtur definitum. Couar. verò putat etiam esse verū de iure Cæsareo, & ita putat Antonius Gom & afferunt plures leges, quas non est nostrū examinare. Imo quidā alij iuristæ, quos affert Didacus, putāt esse verum iure naturali & diuino. Et probari potest: quia ex natura contractus matrimonialis nascitur inter virū & vxorem quædā societas, & naturalis cōmunicatio, tam in animo, quām in corpore. Vnde dicūtur duo in carne vna: sed societas, est ratio vt lucra & dāna sint cōmunia, ergo idem est verū de iure communi. Et hæc sententia est communis Doctorū iuristarū, vt testatur Didacus Perez. Verūtamen mihi placet contraria sententia, quæ est eiusdem Didaci Perez. & videtur Nauarr. vbi supra. & eam tenet Cordub. quæst. 129. summæ, quod scilicet attento iure communi non sit talis communicatio lucrorum tempore matrimonij: sed tantum in Regno nostro ob dictas leges, et vbi talis consuetudo vigeat. Tum, quia iura citata id non probant:

Non est de iure communi, nec de naturali, aut diuino, talis cōmunicatio bonorum lucratorum, tempore matrimonij, sed solum de iure huius regni.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tum, quia solum in nostris regnis hæc practica seruatur, & vt ferunt in partibus Galliæ, Bituricensium. Signũ ergo est nõ esse de iure communi, & multo minus de iure naturali & diuino, quorum istud derogari non potest, neque illud derogatum esse dicendum est.

Vnde ad prædicta iura respon. Primum ad cap. debitũ: illam naturalem societatem, quæ etiam est de iure diuino, vt ex dict. cap. constat, esse ad cohabitandum, & ad generandum, & mutua obsequia præstandum, non tamen ad diuidendum cum altero bona superlucrata. Vnusquisque enim, iure naturali & diuino, dominus est eius, quod suo labore & industria adquirit. Et per hoc patet ad rationem: Illa enim probat quandam societatem largo modo, scilicet in amore, cohabitatione, generatione, &c. Non tamẽ quod sit cõtractus etiam implicitus societatis, sicut est inter eos, quorum vnus pecuniam ponit, alius industriam, vt sit commune lucrum. Vnde multi coniuges, præsertim viri togati cũ cõtrahunt, an velint lucra esse partibilia id expresse nolunt. Signum ergo est non esse pactum implicitum, alias sequeretur, quod damna & diminutiones in patrimonio vtriusque essent etiam diuidenda, alias iniusta esset societas: at constat maritum de damnis in dote teneri, non vxorem; non ergo lege societatis, &c. De eadem societate animorum, & corporum loquitur cap. 2. de Sponsa. & cùm socictas. 26. quæst. 2. vt ex ipsis patet. A liâs colligeretur ex illis, quod bona tempore sponsalium quæsita erunt diuidẽda. Cùm. c. illud loquatur de societate despõsatorum, quod infrà dicemus ex omnium sententia falsum esse. Magis tamen vrget cap. 2. de Donatio. cum revera loquatur de participatione in lucris. Sed bene respondet Perez esse intelligendum de bonis, quæ ex pecunia mariti & vxoris adquisita sunt. Ea enim iure naturali communia sunt, sicut in quauis alia societate, & ita aperte docet glos. in. d. cap. in verbo diuisionem Et ita significat Vrbanus dum ait: *Possessiones etiam, quæ ipsis dum simul viuerent cuiuscunque contractus titcommuniter obuenerunt*, Ad iura Cæsarea, bene respondet Perez, loqui, quando inter ipsos actum est, & conuentum de contrahenda societate, non tamen quod ipso iure, contractu

Mutua societas ex iure diuino est inter coniuges ad mutuo reddẽdum debitæ, non ad diuidendum bona lucrata.

98

Bona lucrata, pecunia, mariti & vxoris sunt naturali communia.

99

tracta censeatur. Sed quidquid sit de illis legibus parum refert, cum enim non habeant vim legis ego examinari nolui.

Ex quibus colligo primo, idem esse dicendum de fructibus patrimonij vtriusque, tam naturalibus quàm mixtis, quod diximus de industrialibus. Ita docet Anton. Gom. num. 70. & Didacus Perez. l. 3. in fin. & Gregor. Lop. l. illa. 17. tit. 12. part. 4. & ita decernitur in. l. 4. tit. 9. lib. 5. recop. & l. fin tit. 3. lib. 3. for. ll. Et ratio esse potest, vt tangit Perez, quia ista sunt quædam lucra adquisita durante matrimonio. Lex autem de omni lucro loquitur, igitur, &c. idem est dicendum de fructibus alijs extra patrimonium, vt fructus bonorum castrensium, & quasi castrensium, imo & donationum quarumcunque, etiamsi fiant â Rege. Sic enim habetur in. l. 5. tit. 9. lib. 5. recop. Et hæc omnia vide ad verbum Decreta. l. 3. & 4. lib. 5. ordina. Idem de fructibus perceptis ex patrimonio, quod est maioratus, vt sensit Gom. & Pala. Rub. in sua repet. cap. per vestras, fol. 38. Vtrum vero meliorationes factæ in rebus maioratus durante matrimonio sint communes, dicemus infrà.

Sed limitat, vt prædicta sint vera de fructibus actu existentibus, vel natis, siue sint collecti, siue non, & similiter de natis seu apparentibus: alias nõ communicãtur, sed sunt eius cuius est proprietas. Vnde etiamsi sit fundus merè rusticus, aut ager seminatus, etiam si non sint nati, seu apparerant, diuidendi sunt. Satis enim est esse pendentes, sicut & fructus pecorum, qui sunt in ventre. De paraphernaliũ fructibus dicit Anton Gom num. 71. similiter esse communes, idem Didacus Perez in. l. 2. ad finem: sed quamuis mihi videtur id nulla lege probari posse, leges enim citatæ tãtum loquuntur de fructibus patrimonij vtriusque, & castrensibus, & donationibus, &c. dici tamen potest, quod, vt leges iustæ sint, oportet dicere fructus paraphernalium esse etiam communes. Si enim castrensium, & quasi castrensium fructus sunt communicandi vxori, cur non communicabuntur viro bonorum paraphernalium fructus? Alias essent iniustæ illæ leges, & leonina societas, qua vir damnum sentit & non cõmodum. Neque esset æqua ratio vtriusque.

Iden dicendum de fructibus castrensibus, & quasi castrensibus, & donationibus, etiam a rege: & de fructibus patrimonii.

100

101

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tempore sponsa-lium, donec non est simultanea habitatio, non est hæc communitas bonorum, iure regni.

Denique cum prædictis authoribus tenet Olanus in Anti no. littera F. num. 96.

Secundo colligo superlucrata tempore sponsalium non esse communia: leges enim citatæ tantum loquuntur post contractum matrimonium. Imò non satis est contractum esse, & consummatũ: sed requiritur simultanea cohabitatio, vt docet Gom. numer. 72. Rub. fol. 37. vbi supra. Didacus Perez. in l. 4. §. intelligitur tamen. fol. 169. ad fin. Couar. in epitome. 4. Decretalium, part. 2. cap. 7. §. 1. numero. 6. & ita habetur in l. 1. Ordin. titul. 4. libr. 5. & l. 205. Styl. & alijs suprâ citatis, vbi dicitur: *Habitando de consuno. Estando en vno, &c.* Id probat Gome. quia tunc incipit societas inter coniunges: sed, vt suprâ diximus, non innitimur sotietati

102 in hac bonorum communicatione. Et ita ratio est dictarum legum dispositio, quibus disponitur, dicta lucra communia esse post contractum matrimonium, & cohabitationem, & merito: quia tunc incipit vxor præstare curam, & diligentiam. Vnde tempore sponsalium res manet sui domini, iure naturali. Et sanè si esset ex vi contractus societatis, etiam tempore sponsalium, essent lucra communia. Nam in capit. societas. & in cap. 2. de Sponsalibus, suprâ citatis, dicitur esse societas inter sponsos. Quia parum refert non habitare simul, si ex vi societatis essent communicanda, vt patet in alijs societatibus, quibus minimè obest sociorum diuersa habitatio. Ratio ergo est dictarum legum dispositio, vt dixi, ita docet ipse Perez, in lege quarta. fol. 166. col. 2. ad finem.

Ille cõiux, cuiꝰ culpa fit diuortium, priuatur cõmunicatione in his lucris.

Sed quid si diuortio separati sint coniuges? Respondent Anton. Gomez & Dida. Perez, quod si separatio contingat culpa vxoris, scilicet ob adulterium, non erit particeps lucrorum: & idem est è conuerso, si culpa mariti separatur, vt docet Didacus Perez, vbi suprâ, scilicet ob illius sæuitiã. Et idem est si ob aliam causam separaretur, scilicet ob furorem alterius, vel aliam infirmitatem. Ille enim, qui non

103 sua culpa fecit diuortium, non priuatur lucris. Et ratio tũc est, quia cùm priuatio sit pœna, non debet imponi, nisi ad sit culpa. Vnde immeritò docuit Segura in repet. l. vnum ex familia. §. sed si Fundum, numero. 30. ff. de leg. 2. Quod etiam

etiam si fiat culpa mariti, non est priuandus. Sed sanè eadẽ est ratio de vtroque, cum in hoc æquales faciat lex. Non enim malitia viri eum iuuare debet, & mulierem innocentẽ bonis alioqui debitis priuare. Lege Couarr. 3. Variar. cap. 13. num. 10. versi. 5. ad prædicta.

Tertio colligo, prædicta vera esse in matrimonio putatiuo bona fide. Ita Anto. Gom. num. 69. in fine, & num. 77. Didac. Perez, in dict. l. 4. §. dubitari sæpe, & §. vtrum autem. Rodericus Suarez in repetitio. l. 1. titu. *de las gananciasꝰ* fol. 7. lib. 3. for. ll. quæstio. 1. Couarr. epitol. citato. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 7. Segura, tract. cita. fol. 8. & 223. num. 97. §. cum ergo, & Panor. in cap. 2. de Dona. ita deciditur in l. 4. titu. 6. lib. 3. for. ll. Barba. in cap. ex his, de Pig. Ioan. Lup. in Rep. rub. eod. inter. §. 62. num. 23. & 36. Id probat Gom. ex cap. 2. de Dona. Sed non puto inde pro bari. Quia vt supra diximus, ibi nõ est sermo de his lucris sed illis, quę vtrobique pecunia adquisita sunt. Et ita miror cur Perez, qui nostram expositionem sequutus est, afferat illud. cap. Et probatur per tex. in l. 4. titu. 9. lib. 3. for. ll. Vbi decernitur, quod si vxor iusta ignorantia, cum marito scien te impedimentum cohabitabat, commoda quæ ex matri monio prouenium, ad ignorãtem, non ad fiscum pertineãt, ita æque, ac si verum coniugium fuisset. Et ita videmus in re nostri regni cautum esse, vt ea, quæ sciens ignoranti detdit in dotem, vel alium titulum amittat, & apud ignorantem mancant: vt habetur in l. 50. titu. 14. part. 5. Ratione etiam id probatur: quoniam lex cum bona per medium diuidenda esse constituit, planè animadnertit communia onera laborem, & industriam coniugum, quæ certè in matri monio putatiuo iustè ignorato ita concurrunt, ac si re ipsa verum esset.

Prædicta etiam verificantur, in matrimonio putatiuo, bona fide.

104

Notant tamen dicti authores hoc esse verum, quando vel vterque, vel alter ignorantia inuincibili contraxit, & vixit. Tum enim, qui ignorantia laborauit, non priuatur lucris, etiam facto solemni diuortio, vel morte interceden te. qui vero scienter contraxit, vel si vterque sciebat, impedimentum, non erit dicta communicario, vt dicitur in d. l. sed vnusquisque suã lucra, & suarũ rerũ fructus obtinebit cum

105

Quando ob impedimentum, inuincibiliter ignoratum separãtur coniuges, lucra, adhuc post separationẽ, sũt communia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cùm maneat in iure naturali quo vnusquisque sibi lucratur, &c. vel ad fiscum deuenient.

Notat etiam Gom. num. 77. quod donatio simplex inter eos non valet, nec successio reciproca ab intestato, vt ipse probat ex. l. 1. & per totum. & c. ff. de donatio. inter virum & vxorem. & ibi communiter doctor. Ita Cyn. Iacob. de Rauen. & Sal. in. l. qui contra, de incest. Chass. consil. 4. col. 1. Couar. vbi suprà. Imo aperte videtur definitum in. l. cùm hic status. §. fin. ff. de Donatio. inter virum & vxorem. Vbi

106 iuxta literam magis receptam decernitur, donationem factam inter coniuges putatiuos morte non confirmari. Mihi tamen videtur contrarium verius. Tum quia in. d. l. 50. tit. 14. part. 5. apertè dicitur data â coniuge sciente, in dotẽ, vel aliam causam, ignorantis esse. Et est aperta sententia gloss. in. dicta l. qui contra, de incest. Alias, nec relicta in testamento essent alterius, quod dicendum non est. Vnde ipse Couarr. in addi. vltimis, quæ habentur in impressione facta Cesaraugustæ sententiam mutauit, asserens iurisconsultum in. d. l. cùm hic status, locutum esse de coniunge nõ ignorante, vel qui certè crasse ignorabat: qualis est tutor pupillæ & senator libertinæ. Ij enim ignorantiam prætendere non poterant. Sed quidquid sit de iure Cæsareo, quod dixi, ex. d. l. 50. nostri regni: ex ratione & æquitate, verisimilius est.

Valet donatio simplex facta a quouis coniugum, in matrimunio putatiuo, & successione reciproca ab intestato.

Ex his colligo decisionem eius quæstionis, quæ a nobis

107 olim interrogata est. Patruus si quidem puellæ consobrinæ, vt in matrimonio locaretur mille aureos reliquit: nupta est, defunctaque sine filijs: fratri suo bona relinquit: postea autem impedimentum dirimens coniugium cognitum est adfuisse. Quærebatur, an frater puellæ teneretur ad restitutionem prædictorum mille aureorum, & licet nonnulli dicerent esse restituendos in hoc casu, eo quod matrimonium verum non fuit, cuius gratia legatum est factum: nos contra putauimus, sequiturque ex prædictis apertius. Voluntas. n. legantis ac donantis, non ad eam Metaphysicam an matrimonium re esset canonicum & validum relata est: sed id duntaxat voluit, vt illa licitè & honestè coniugij remedium consequeretur, quod certè per putatiuum ignoratia

Legatum a patruo consobrinæ vt nuberet, & etiam si matrimonium factum irritum fiat, ob impedimentum illa mortua, nõ tenetur ille cui postea illa legauit, illud restituere patruo.

tia probabili matrimoniũ consecuta est. Sed dicunt isti, ipsam dum viueret retinere posse, & restituere non teneri hæredibus donatoris, non autem eius hęredẽ succedere, vel legatum sustineri. Sed certè id ęquiter dicitur. Si enim retinere poterat, quia sua erant retinebat, ac per consequens ipsa relinquere potuit, legare, ac donare.

De lucris coniugum.

SVMMARIVM.

IN omnibus societatibus, statim transfertur dominiũ ex parte rei lucratæ in quemlibet socium, & hoc secundum ius naturale. num. 108

Idem dicendum de lucris coniugum, quorũ statim qui libet adquirit dominium. num. 109

Vxor potest acquisitionem lucri renunciare, ob damnum ex illa illi imminentem. num. 110

Nonnulli contrahunt matrimonium, hac conditione, vt vxor renunciet lucrum. num. 111

Debitor renuncians donationem. l. hæreditatem aut similẽ per quod redditur impotens ad soluendum, peccat contrà charitatem. num. 112

Fructus rei dotalis, sunt communes. num. 113

Maritus & eius hęredes, tenentur restituere vxori, ea quę maritus dissipauit, & eo bonis defuncti vxor potest damnum recompensare. num. 114

Non licet vxori recompensare sibi, de bonis lucro peditis a marito. num. 115

Non facto inuentario bonorum tempore matrimonij, bona nõ debent præsumi de patrimonio mariti. n. 116

Non est vnicus aliter verum, communicationem in lucris coniugũ attẽdi, secundum locũ in quo celebra-

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur matrimonium, & non secundum locum habitationis.num. 117

In his lucris non attenditur nisi tempus celebrationis contractus dotalis, simul & cohabitationis.n. 118

Si mutent coniuges domicilium, vbi lex de communicatione lucrorum nõ viget, talis communicatio cessat, si lucra sunt ibi adquisita.num. 119

Lucra ex venditione, aut alia negotiatione onerosa, sunt cõmunia vtriq; cõiugi pro tẽpore matrimonij.n. 120

Fauor legis est, vt salua dote, lucra sint cõmunia.n. 121

In donatione facta, ob benemerita condigna, communicant coniuges. 122

In lucris per contractum innominatum, coniuges cõmunicant.num. 123

Non communicant in vsufructu fundi, cuius ante matrimonium alter habebat proprietatem, & per matrimonium reualidatur proprietas vsu.num. 123

si augeatur valor fundi tẽporis decursu, domino quæritur augmentum.num. 123

Donationes non sunt nisi illius coniugis cui fiunt, siue a rege siue ab alio.num. 124

Cum vxor non habeat administrationem sed vir, donatio vxori facta, præsumitur facta viro, non tamen ita vt vxorem totabiliter defraudet.num. 125

Nona dubitatio.

Nona dub. sit, vtrũ, coniugũ, verbi gratia vxor, alter statim adquirat vsumfructum, & lucrorum dominium, & possessionem: An verò solum habeat ius & actionem personalẽ? Multum autem refert meo iudicio hęc quæstio. Quia si statim adquirit dominiũ, facit fructus suos, si lucra illa sunt fructifera, non secus acres, quæ suo domino tantum fructificant. Communis sententia iuristarum est, vt refert Anton. Gom. nu. 76. quod in bonis adquirẽdis, tam in matrimonio, quàm in quauis alia societate statim quæritur dominium alteri

801

teri socio, quamuis cogatur, qui lucratur eos communicare. Vnde in. l. 5. tit. 6. 5. lib. Recop. maritus potest alienare res integras per eum adquisitas cõstante matrimonio, absque vxoris consensu. Verum contrariam docent Ant. Gom. & Couar. lib. 3. illo. Var. cap. 19. nu. 2. Bald. Ioan Lop. Chass. Didac. Segura. Rod. Suarez. & Palud. in. 4. distin. 15. quæst. 3. art. 6. concl. 2. idem docet. Mihi videtur primô de omnibus societatibus id esse verum, quod scilicet statim transit dominium: & est expressa decisio legis. 57. versic. vlt. tit. 18. part. 3. Dicere autem, quod intelligitur media traditione, diuinatorium est, vt ait Gom. Imo id etiam verum putarem iure naturali, quo debet esse æqualis vtriusque socij conditio. & ita sicut vnus statim adquirit dominium & possessionem, ita & alius immediatè adquirit: quod infra cum de societate agemus fusius explicabitur, alioqui adquisita nullius essent.

In omnibus societatibus statim transfertur dominium pro parte rei lucrate cuilibet socium, & hoc secundum ius naturale.

109

Secundo, idem videtur cum Gom. & Couar. de matrimonio non ob rationem ipsorum. Quia scilicet inter coniuges est societas: in societate autem statim quæritur dominium & possessio socio. Quia, vt supra diximus, societas inter virum & vxorem ipso iure contracta, non est ad lucra, sed ad animorum, & corporum communionem. Ratio ergo est, quia iura ciuilia absolutè decreuerunt lucra esse communia, & quo ad hoc par esse coniuges volunt, ergo intelligit vtrumque vel neutrum dominium adquirere. Et sane si res superlucrata esset fructifera, iam plus accresceret vni, nempe habenti dominium, quod iniustum esset. Cum lex igitur indifferenter loquatur, atque eodem modo de vtroque, certumque sit alterum statim acquirere dominium, sequitur. &c.

Idem dicẽdum de lucris coniugum, quorum, statim quilibet acquirit dominium.

110

Dices, quod secundum leges ciuiles, in contractibus nõ transfertur dominium, nisi per realem apprehensionem, & traditionem rei. Resp. Quod cùm id non sit de iure naturali, vt infra latè probabimus, imo nec de iure communi, potuit lex aliud statuere, statuissèque videtur, vt dicebam, cum pares faciat coniuges in dictis lucris & fructibus. Nec dum, quod illud verum esset vt argumentum obiicit in contractibus hæc societas hæc viri, & fœminæ non est cõ

tractus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tractus, vt supra dixi, & quamuis esset: tamen hoc speciale est in contractu societatis, vt in adquisitis, & adquirendis tempore societatis, statim transferatur dominium pro parte in socium, vt aperte illa l. part. declarat. Sed rogas: An si sequatur damnum v.g. vxori, ob talem adquisitionem dominij, puta, quia teneretur ad debita vel ad aliud onus possit renunciare illi adquisitioni? Respon. affirmatiuè Gom. num. 76. Probatque quibusdam legibus. Et ratio est, meo iudicio, quia cum lex. sit in fauorem priuatum, ipsius potest eidem cedere, si onus timet, imo simpliciter potest renunciare actioni personali, etiam in virum, vt docet latè Gom. in l. 60. Tauri, & Perez in l. 4. fol. 169. Et ita disponitur expresse in d. l. 60. Taur. Atque ita nonnulli ea conditione cõtra hunt matrimonium, vt vxor renunciet lucris, & non adquirat medietatem. Et ratione probatur, Quia quamuis donatio inter virum, & vxorem non valeat: tamen cum quis eorũ ex donatione nõ fit pauperior, tenet, licet alter efficiatur ditior. Quia tunc cessat ratio prohibitionis, scilicet ne mutuo amore se spoliẽt, imo vt suprà diximus lege solũ Cæsarea donatio inter virum, & vxorem ostenditur prohibita. Sic itaque probari potest horum doctorum sententia, quam sequitur Couar. in epit. cap. illo. 7. §. 1. num. 11. Sicut etiam liceret renunciare legato, hæreditati, vel fideicommissioni. Vnde colligit Gom. quod licitè potest debitor renũciare legato, vel hæreditati in fraudem creditoris. Nolle enim non adquirere, non est pauperem fieri, seu patrimoniũ minuere. Quod probat Couar. num. 18. Quia is, qui repudiat, nihil ex suis bonis perfectè adquisitis amittit: sed id agit, ne lucretur, & ob eam ipsam rationem, numero præcedenti existimat esse prohibitum alterum coniugem donare alteri cõiugi, & incapacem posse renunciare parti lucrorum sibi obuenienti. Non enim illa est vera donatio, vel si est, non prohibita, cùm non pauperior ex ea fiat, siquidem nihil ex suis bonis dimittit, sed cessat à lucro. Sed certè ego hoc vltimum non excusarem à peccato. Quoniã, si non iustitiam, saltem charitatem proximi lædit. Tenetur enim quisque si facile potest damno proximi obuiare: maximè, cùm ille eius causa in eo damnoso statu constitutus est. Si igitur

Vxor potest ac quisitionem lucri renunciare, ob damnum ex illa illi imminẽ tem.

III

Nonnulli cõtra hunt matrimonium hac conditione, vt vxor renũciet lucris

II2

igitur creditor mea causa patitur sui debiti iacturam, quod ille recuperare posset, si ego legatum, hæreditatem, vel donationem admitterem, vel renunciationem non facerem, qua me potentem soluere, imponentem reddo: non sanè videor legi charitatis, ne dicam iustitiæ, satisfacere, tali loco & tempore renunciando.

Tandem idem videtur dicendum de fructibus rei dotalis, & donationis propter nuptias, quod dictum est de fructibus lucrorũ, quod scilicet sunt cõmunes. Licet enim Gabr. in 4. dist. in. 15. qu. est. 4. dubio. 2. dicat, maritũ lucrari eos fructus ob onera matrimonij, debet intelligi quo ad vsumfructũ, in quo mulier nihil habet: non quoad proprietatem.

Hinc soluere licet pulchram, & quotidianam dubitationem: An scilicet maritus teneatur ad restitutionẽ vxori faciendã, si ex communibus bonis, vel certè integrè suprà adquisita donet, dissipet, vel alienet, & per consequens eius hæredibus. Et consequenter, an possit vxor secreto se recõpensare, cũ iam maritus est moriturus ratione huius læsionis? In qua difficultate Nauar. in sum. cap. 17. num. 155. putat minimè licere vxori compensationẽ prædictã facere: neque maritum, vel eius hæredes teneri illi ad restitutionẽ eorum, quæ ex communibus lucris ille benè vel malè dissipauit. Quia inquit Nauar. ea solũ quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, cẽsentur lucra. Cætera enim licet pro dimidio quæruntur vxori, tamen reuocabiliter, ita maritus ad quem spectat libera eorũ administratio potest bene l. malè illa sibi, & vxori reuocare. In quam sentẽtiam citat Ioan. Lup. Rub. de Donationib. inter vir, & vxor. Porrò salsam (pace eius dixerim) censeo eius sententiam: quin potiùs arbitror, maritum atque eius hæredes teneri ad restitutionẽ eorum, quæ maritus in magna quantitate expendit sine cõsensu vxoris. Maximè, cum mulieribus, & huiusmodi illicitè dissipauit. Ac proinde, seruatis conditionibus iustæ cõpensationis, quæ infrà adducentur, posse tantundem de bonis defuncti occultè accipere, quantum læsa & damnificata est, vt docet Couar. infrà citandus. Id autem, ex suprà dictis satis est apertum: vt enim, suprà ostendimus, vxor habet dominium, & possessionem talium lucrorum: vir autem

Debitor renuncians donationẽ l. hæreditatem, aut simile per quod redditur impotens ad soluendum, peccat contra charitatem.

II3

Fructus rei dotalis, sunt communes.

II4

Maritus & eius hæredes, tenentur restituere vxori, ea quæ maritus dissipauit, & ex bonis defuncti, vxor potest damnum recompensare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum habet administrationem, igitur solum licet ei alienare ex causa rationabili, & in ea quantitate, quæ non præsumatur in fraudem vxoris. Oppositum enim non administratio, sed dissipatio esset dicenda, & ita in communi praxi seruatur. Nam donationes, & alia, quæ in magna quantitate virfecit ex communibus bonis, computãtur in corpore bonorum, & illius hæredibus detrahitur. Solum igitur illæ donationes, quæ ex causa matrimonij, vt ad dotandũ filiã, &c. procedunt, suntcommunicandæ. Vt enim lucra, ita donatio intuitu matrimonij, alijque sumptus communicari debent, vt ibidem Couarr. docet. Vnde idem Nauarr. de donationibus in specie, fatetur esse detrahendã à donatore in bonorum diuisione: imò donatarium teneri ad restitutionem vxori eius, quod sine eius consensu accepit à marito. De ludo tamen perditis non putarem licere dictam compẽsationem facere: ille enim licet illicitus, tamen est contractus fortunæ, & industriæ, quo vt perdere ita lucrari poterat. Vnde sicut amissa in alio contractu oneroso, vt dicit Corduba in sum. quæst. 125. dict. 5. & Siluest. verbo donat. 1. q. 1. & 7. cõmunia debent esse, & lucrifacta, ita in hoc, &c.

115

Non licet vxori recompẽsare sibi, de bonis lucro perditis a marito.

10. dubitatio.

Decima dub. sit. Quid faciendum est, cùm dubium est, an bona sint lucrata, vel patrimonialia: quia non est inuentarium factum tempore matrimonij? Plures Iuristę, quos refert Perez. in l. 1. fol. 185. pag. 1. existimãt, potius esse præsumenda de patrimonio mariti: quia sic cessat omnis turpis lucri suspitio in vxore: imo est expressè determinatum in l. 2. titulo. 14. parti. 3. Sed merito contrarium docent Perez, loco citato, Anton. Gom. num. 70. Gregor. Lopez in l. parti. citata. Rodericus Suarez vbi suprà. Et est diffinitũ in l. 203. Styli, quæ est in vsu, vt admonent ij authores, per quam derogata est lex partitæ, & ius commune. l. Quintus Mutius. ff. de Dona. l. etiam si vxores. C. eodem titulo. vbi cessat ipsarum legum suspitio. Idem habes in lege prima, titulo nono. dict. lib. 5.

911

Non facto inuẽtario bonorũ, tẽpore matrimonij, bona nõ debẽt præsumi de patrimonio mariti.

11. dubitatio.

Vndecima dub. sit. An in his lucris attendẽdus sit locus vbi celebratur contractus matrimonij, an vbi habitat maritus? Rodericus Suarez, & alij quos refer Gometius, num. 75. existimãt inspiciendum esse domiciliũ mariti, & secundum

dum illius loci statuta iudicandum de lucris. Et probãt id ex multis iuribus communibus: sed meritò reijcitur hæc sententia à Gom. quia in l. 24. tit. 11. part. 4. expresse dicitur attendi debere locum celebrationis contractus dotalis. Dicere autem, vt Roderic. quod illa lex est intelligenda secũdũ ius cõmune, manifesta diuinatio est, vt ait Gom. quare melius ipse docet habendam esse rationem loci, vbi contractus celebratur: sic enim hodie habetur in. l. citata. Verum hæc sententia mihi non videtur vniuersaliter vera. Tum, quia fieri potest, vt cõtractus dotalis celebretur. v. g. Salmanticæ, sed cohabitatio sit Cordubæ vel Romæ, & ita tunc lucra communia esse non possunt. Item possunt aliquo tempore simul habitare Salmanticę, sed si Cordubam vel Romam petant, non videtur, quod lucra ex hoc tempore deinceps sint communia. Et vtriusque ratio est: quia in illa prouincia non est talis lex, vel consuetudo: nec lex iam obligat, vt patet. Solum enim obligat subditos, & pro eo tempore, quo sunt subditi.

117

Non est vniuersaliter verũ, cõmunicationẽ in lucris coniugũ attendi, secundum locũ in quo celebratur matrimoniũ, & non secundũ locum habitationis.

118

Quare mihi videtur, primum, quod domicilium vxoris, seu domicilium mariti non est inspiciendum, vt docet lex citata, Gom. & omnes. Secundò videtur, quod debet attendi tempus celebrationis contractus dotalis, simul & cohabitationis, vt docet. l. par. citata, Gom. & alij. Tertiò videtur, cum Didaco Perez in l. 4. fol. 168. col. 1. quod si domicilium mutent, vbi dicta lex, vel consuetudo non vigeat, cessat lucrorum communicatio ibi quæsitorum, sicut è contra uersò, si contraxerunt Romæ, & ibi cohabitauerunt: postea verò in Hispaniam veniunt, lucra in Hispania quæsita incipient esse communia, & similitudo, & argumenta facta id conuincunt. Nec contra hoc determinat lex part. quæ loquitur suppositò, quod sunt subditi, : aliud enim statuere non posset. Eo tempore, quo sunt subditi, & tunc disponit non mariti, vel vxoris domicilium, sed celebrati contractus attendendum esse locum. Hanc sententiam præter Perez tenet Anchar. consil. 13. col. 1. num. 1. & Aimon Crauet. consil. 30.

In his lucris nõ attenditur nisi tempus celebrationis contractus dotalis, simul & cohabitationis.

Si mutent cõiuges domicilium, vbi lex de communicatione lucrorum non viget, talis cõmunicatio cessat, si lucra sint ibi adquisita.

Duodecima dub. Vtrum lucra ex emptione, vel alio cõtractu oneroso, sint cõmunia? Respõdet Perez in l. 1. vers.

119

12. dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæro igitur, quod nomine lucri nō solum intelligitur, quod industria, opera, & solertia coniugis quæsitum est: sed etiā si alterius tantum nomine sit empta, aut vendita. Id tamen dicit esse verum, quando emptio, aut venditio est de communibus bonis, atque idem est de cambio, vel locatione, vel alio contractu oneroso. Vnde colligit, quod si lucrum sit ex venditione patrimonialis fundi, soli domino adquiritur. Probat ex l. 103. Styli, vbi dicitur. *Saluo loque probare cada vno ser suyo, apartadamente.* Idem putat dicendum de donatione remuneratoria, vt si quis aliquem alimentauit, & curauit, &c. A quo propter dicta merita posset repeti in iudicio, & daretur actio patenti. Tum enim habet rationem cuiusdam venditionis. Idem docet Gomez. numer. 72. casu. 5. Et potest probari ratione: quia si in dicta emptione, aut negotiatione maritus perderet, vxor non perderet suam partem: ergo si lucratur, sibi tantum, & non vxori lucratur.

120

Lucra ex venditione aut alia negotiatione onerosa, sunt cōmunia vtriquè cōiugi pro tempore matrimonij.

Verumtamen, saluo meliori iudicio, mihi videtur etiam lucra ex venditione, & quaque alia negotiatione esse communia. Id mihi persuadeo: Primum, quia leges citatæ sine distinctione loquuntur, cum absolutè dicunt. *Las ganancias son de ambos.* Nihil autem tam propriè dicitur *ganancia*, quā lucrum ex emptione & negotiatione: immerito ergo excipitur huiusmodi lucrum. Secundò, quia in d. l. titul. illo. 9. lib. 5 Recop. dicitur. *Todo lo que el marido, o la muger ganaren o compraren*, &c. Dicere autem illud debere intelligi, quā do de communibus bonis emptio sit, vel quando de propijs, nomine tamen vtriusque: diuinatorium est. Vnde quamuis dicatur illud verbum, *Estando de consuno*, non significat, quod de communibus bonis, vel saltem vtriusque nomine fiat, sed vt suprà explicabamus, cōtracto matrimonio cohabitando. Quasi ante hoc tempus non fiat communicatio. Ad legē. verò Styli citatam, respon. loqui de re empta quo ad dominium & proprietatem, non tamen quo ad lucra prouenientia ex illa, tempore matrimonij. Et re vera in hoc tantum sensu videtur loqui Perez in l. 2. §. *si el marido*, docens, Habita ex contractu oneroso constante matrimonio communicantur, non tamen habita titulo donationis vel ex succes-

121

ex successione. Ad rationē, quā nos fecimus, respon. hunc esse fauorem legis, vt salua dote, lucra sint communia. Et ita etiam si perdat vir in negotiatione, non debet vxor sentire damnum in dote. Si tamē sint alia lucra, vel fructus, in ipsis sentiet detrimentum vxor. Quia soluto matrimonio, & deductis patrimonijs vtriusque, cum lucra diuidētur non tantum continget vxori. Et ita in hoc exposita est damno, & commodo. Idem est etiam dicendum de donatione facta, ob benemerita condigna, & alias indebita, & quibus daretur actio. Vt enim docet Perez, & Gom. in l. 29. Tauri, nu. 23. & Couar. in cap. cum officijs, ad finem, potius censetur debiti solutio, quam donatio: & potius est lucrum ex industria, quam ex alterius liberalitate, vt dicit Perez in l. 1. §. *E si fuere*. Et ita filius, qui similem donationem accepit à patre, non tenetur conferre in medium, cum fratribus, vt docet Gom. De donatione autem castrensi, & alijs, iam pergimus dicere. Solum aduerto idem esse dicēdum de omnibus lucris, & alijs contractibus etiam innominatis, meo iudicio scilicet, *do vt des, do vt facias, &c.* Ista enim verè & propriè sūt lucra. Sed quid cum quis retraxit rem? Quod Hispanicè dicitur, *sacola por el tanto*, ratione consanguinitatis, vel societatis, vel alia ratione. An tunc lucrum ex illa emptione sit cōmune? Respon. bene Didac. Perez. §. dub. autem non vulgare: quod non. Id ipse multis argumentis, & legibus probat. Et, vt mihi videtur, ea est ratio. Quia huiusmodi lucrū non est adquisitum titulo oneroso, neque aliqua industria conatio, legatum, &c. Satis ergo est vxori pretium reddere: nō tamen lucrum.

Fauor legis est, vt salua dote, lucra sint communia.

Donationē factā ob benemerita condigna, cōmunicāt coniuges.

122

In lucris per cōtractū innominatum, cōiuges communicant.

Idem est dicendum, si alter coniugum ante matrimoniū habeat proprietatem fundi, & nō vsumfructum: sed postea tempore matrimonij incipit consolidari vsus, cum proprietate, propter eandem rationem: & ita docuit Greg. Lop. in l. 18. titu. 11. part. 4. & Perez vbi supra, in argumento. 7. Couar. epit. 4. Decret. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 9. Ant. Gom. in l. 50. Tauri, num. 78. Venit enim hoc lucrum occasione rei, & non ex industria, vt accepta iure hereditario, retracta, donata, &c. Ex quo infert Couarr. & Perez, quod si fundus augeatur

123

Non cōmunicāt in vsufructu fūdi, cuius ante matrimoniū alter habebat proprietatē, & per matrimoniū reualidatur proprietas vsu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

geatur temporis decursu in valore ob publicam æstimationem, similiter domino quæretur augmentum ob eandem rationem.

Si augeatur valor fundi temporis decursu, domino quæritur augmentum.

13. dubitatio.

Decimatertia dubit. Vtrum donationes communicari debeant? Videtur enim etiam communicandas, quia sunt quædam lucra. Tum etiam, quia. l. 1. titul. 4. lib. 5. ordin. & alijs. legib. citatis dicitur, quod donatio facta à rege non communicatur: ergo à contrario sensu, si ab alijs fiat, erunt communia. Alias nullum esset illius legis beneficium in regijs donationibus, si cæteræ etiam non communicantur, & in lege. 4. ord. tit 4. lib. 5. putatur æqua ratio de lucris, fructibus, & donationibus. Dicitur enim. *Los bienes que fueron ganados ò mejorados durante el matrimonio, y los fructos y rentas de los bienes castrenses, officios, y donadios.*

124

Donationes non sunt nisi illius cõiugis cui fiũt, siue a rege siue ab alio.

Verumtamen dicendum est cum Perez, in. l. 1. §. illo, *è si fuere.* Rode. Suar. in repet. l. 1. tit. 3. lib. 3. for. ll. fol. 5. col. 2. & Gom. in. l. citata. Taur. num. 72. casu. 2. huiusmodi donationes (& idẽ puto de muneribus siue à Rege, siue à quouis alio fiant) non esse communes, aut communicandas, sed eius tantum esse cui fiunt. Et sanè de donatione Regis expressa est lex. 1. Ordin. citata. Et de donationibus aliorum habetur in. l. 1. & 2. titul. 3. lib. 3. fori. ll. imo ex dicta. l. Ordin. id colligitur. Dicit enim. *Si fuere donadio de Rey, ò de otri, y lo diere á ambos, ayalo marido y muger, y si lo diere á vno, ayalo aquel á quien lo diere.* Vnde sicut illud verbum *de Rey* cã dit super sequentia, ita & illud, *o de otri.* Et ratio est quam assignat Perez. Quia donatio non est propriè quæstus, cùm non veniat ex industria, vel labore, sed ex alterius liberalitate. Videtur tamen insinuare Gom. quod si donatio fiat in tuitu vtriusque, verbi gratia, vxori ob contemplationem mariti, vel econtra, erit communicãda. Sed leges & alij authores absolutè loquuntur. Vnde ad argumenta respond. quod donatio non est propriè lucrum, seu quæstus. Lucrũ enim seu quæstus, vt dictum est, & bene docuit Perez, est id, quod labore vel industria, vel alio titulo oneroso adquisitum est, neque est argumentum à contrario sensu, cùm vt

125

dixi, leges etiam loquantur de donatione facta ab alijs, quam à Rege. Ad aliam. l. Respon. quod si attentè legatur, sermo

sermo, est non de donatione, seu re donata, sed de fructibus illius, quos fatemur esse cõmunes, sicut de fructibus dotis, vt diximus supra dub. 8. corol. 1. Non autem mihi certe displicet, quod dixi significare Gom. quia teste Aristot. *propter quod vnumquodque tale, & illud magis.* Si ergo donatio fit vni ratione alterius, magis videtur fieri illi alteri, idque potissimẽ verum putarem, quando fit marito ratione vxoris, vt si frater vxoris diues tibi donatione faciat. Cùm enim vxor non habeat administrationem sed vir, ideo viro donare præsumitur vt administret, non vt totaliter vxorem defraudet. Si enim rogaretur donator, an vellet maritum solum totaliter sibi rem adquirere, quis credat, quin omnino non consentiret? implicitè ergo vult alterum cuius gratia fit donatio fieri etiam participem donationis. Atque idem est dicendum de legatis & hæreditatibus, siue ex testamento, siue ab intestato, siue à patre, siue à matre, siue à consanguineo vel amico, vel extraneo, vt docet Perez in l. 2. ordin. & est expressa determinatio. l. 2. titul. 4. lib. 5. ordin. Hæc enim non sunt proprie lucra, aut quæstus, sed habent rationem donationis, quod ipsum docuit Gom. nu. 72. casu. 3.

125

Cum vxor nõ habeat administrationem, sed vir, donatio vxori facta, præsumitur facta viro, nõ tñ ita vt totaliter vxorẽ defraudet.

126

De illicitè adquisitis.

SVMMARIVM.

Adquisita contra iustitiam, non sunt cõmunia. n. 126

Accepta ob turpẽ causã, in quib; nulla est restitutio facienda dati. l. pauperibus, vtrique coniugi quæritur. n. 126

Religiosi quærũtur monasterio, quia quod monachi est, monasterij est. num. 127

Lucrifacta per ludum prohibitum, sunt communia vtriusque coniugis. num. 128

Non solũ lucra, sed bona dotalia amittit vxor adultera, iuxta multorum doctorum sententiam. n. 129

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prædicta sententia est intelligenda, quãdo maritus procedit contra vxorem, authoritate iudicis.num. 130

Hæc pœna non incurritur, nisi potest sententiam, & legitimas probationes.num. 130

Ante iudicis sententiam, lucrum per adulteriũ adquisitum, est commune vtriusque coniugis.n. 131

Iniuria facta marito, non est æstimabilis pecunia, sicut nec honor, membrum, aut vita ablata.num. 132

Maritus ad solum vsum coniugalem, dominus est corporis vxoris. 133

Extra hæc regna, turpe lucrata poterit sibi mulier retinere, in his vero regnis pro parte.num. 134

Quæ acquisiuit maritus in bello, seu bona castrensia, cum salario Regis, sunt propria mariti, secus si cũ expensis de bonis vtriusque coniugis.num. 134

Retinere tantum possunt coniuges, bona in bello adquisita, quæ iure ad militem pertinent, non vero immobilia.num. 138

Bona mobilia duci debent tradi, vt iuxta iustitiã distributiuã distribuãtur, & quinta pars est Regis.n. 138

14. dubitatio. Decima quarta dub. de illicitè adquisitis. An sint partibilia? Didacus Perez in l.2. ordin. existimat solum esse cõmunia licitè adquisita. Quia in rebus inhonestis nulla dicitur societas. Et idem docet de adquisitis illicitè â filio, vel seruo, quæ patri, vel domino non quæruntur, in eam sententiam citatur Rodericus Suarez in repet. l.1. tit. de lucris. §. posset assignari.

Acquisita cõtra iustitiã, nõ sunt communia. Mihi magis placet sententia Sot. 4. de Iustit. & iure. quæstio. 7. art. 1. ad. 2. quod scilicet eadem est ratio de lucratis iustè, vel iniustè, quod sic accipiẽdum esse censeo. Vt si contra iustitiam adquisita sint, nullo pacto efficiantur communia, vt per furtum, rapinam, vsuram, iniustum bellum, &c. Hæc enim obnoxia sunt restitutioni. Et ita vel non adquiri-

adquiritur dominium, vel si adquiritur teneri non possunt. Sermo ergo est de acceptis ob turpem causam, in quibus nulla restitutio est facienda danti vel pauperibus, vt suo loco dicam. Primum ergo dicamus, quod hæc non soli alteri coniugi, sed vtrique quęruntur, licet non probat Sot. sic tamen probo ex legibus citatis, vbi vniuersaliter dicitur, *todo lo que ganaren.* Quamuis autem illicita sit causa, verè tamen est quæstus, seu lucrum. Vnde ipse Perez, Gom. & alij docent, & vt puto seruatur in praxi, quod mortuo coniuge deducto patrimonio, quod vterque attulit, & particularibus donationibus, residua omnia bona sunt diuidẽda. Secũdò, quia de adquisitis â monacho intra, vel extra monasterium illicitè, fatetur Perez ex glossa in cap. Abbates. 18. quæstio. 2. & Panormita. in cap. Religiosi quæruntur monasterio, cuius nulla alia ratio assignari potest, nisi quia quod monachi est, monasterij est. Cur ergo de filio, seruo, & vxore idem non dicemus, etiam si illicitè sint adquisita, cum etiam secundum iura, quidquid filij & serui est, patris, & domini est, & quod vxoris vel mariti adquisitum, vtriusque est. Adde, quod dolus & peccatum nulli debet suffragari, neque in damnũ alterius innocentis vergere. Si ergo actus ille esset bonus, bona essent alterius pro parte, cur ergo propter peccatum debet adquirere criminosus totale dominium, & alter, qui non est in culpa damnificari? Neque ratio Perez desumpta ex societate, aliquid probat. licet enim verum credam, quod in societate lucra illicita non sint communia, quia quando aliud non explicatur, semper intelligitur conuentionem fieri de licitè adquisitis: tamen communitatio, vt sæpe dixi, non initur in societate: sed in. l. quæ vult, nihil esse diuisum de lucris: sed omnia communia inter maritum & vxorem. Et forsan id quod de societate concessimus, non adeo firma ratione, aut iure probari potest; specialis tamen difficultas videtur esse de adquisitis per adulterium, & id statim. Vnde colligo, lucrifacta per ludum, etiam prohibitum, esse communicanda, neque certè in hoc dubitandum, ac proinde illicitè adquisita communia erunt, alias neque lucrifacta ab officiali in die festo, vel loco sacro, & huiusmodi essent communia.

Accepta ob turpem causam, in quibus nulla est restitutio faciẽda, danti. l. pauperibus, vtrique coniugi quæruntur. 127

Religiosi quarũtur monasterio, quia quod monachi est, monasterij est.

Lucrifacta per ludũ prohibitum, sunt communia vtriusq; coniugis. 128

5. dubitatio.

Decima quinta dubitatio. Vtrum adquisita per adulteriũ sint communia marito, & vxori. Legatur Didacus Perez in l. 4. vbi suprà ad fi. §. *viuere*, sed latius versi. *e mantuuierõ*. tit. 6. lib. 9. tom. 1. Anto. Gom. in l. 52. Tauri. nu. 80. & in l. 81. â nu. 46. & Anton. 2. part. tit. 2. cap. 15. §. 1. ad finem Ang. adulterium. §. 3. Armil. §. 3. Silu. quæst. 6. & resti. 2. versi. aliæ autem mulieres. Soto. in illa solutione ad secundum. Couarr. in epit. part. 2. §. 6. nu. 1. 2. & 4 cap. 7. & loco infrà citãdo. Omnes ferè citati fatentur, quod mulier commitens adulterium, siue viuente marito, siue post illius mortem luxuriosè viuens, amittit non solum lucra adquisita per maritum durante matrimonio, sed etiam dotem, & marito applicantur, vel hæredibus, & præter alia iura communia, quæ Couarr. & alij adducunt, ita habetur in l. 82. Tauri. & in l. 4. tit. 20. lib. 8. Recop. & in l. 2. ord. tit. 15. lib. 8. Et quãuis de iure cõmuni si ageretur criminaliter, hæc pœna nõ dabatur sed detrudebatur in monasterium, imo per l. nostri regni primâ tit. 7. lib. 4 for. ll. erat dispositum, quod si extarent filij, bona prædicta, non applicarentur marito: tamen hodie, vt ait Gom. in illa l. 81. nu. 46. in fine seruandum est, quod in legibus citatis diximus, quæ confirmatę sunt per l. 81. & 82. Taur. Id tamen lata sententia.

129

Non solum lucra, sed bona dotalia amittit vxor adultera, iuxta multorũ doctorum sentẽtiam.

Et prędicta vera sunt in matrimonio putatiuo, & in spõsa adulterante, vt expresse dicitur in d. l. Tauri. reddit rationẽ. *porque por ellos no quedo de hazer lo que deuiã.* Vtrum verò sit eadem ratio de bonis alijs extra dotem, & lucra, scilicet de paraphernalibus, arrhis, donationibus, & alijs bonis proprijs, & an sufficiat osculum, an requiratur vera carnalis copula, &c. legantur apud Couarr. Gom. Perez, Silu. &c.

130

Prædicta sentẽtia est intelligẽda, quando maritus procedit contra vxorem, authoritate iudicis.

Duo tñ ego adnotanda puto, primũ est, ꝙ vt dictæ pœnę subiaceat vxor propter, vt authoritate iudicis procedat maritus. Si enim occideret priuata authoritate, etiam in flagranti delicto, non lucrauitur dotem, nec alia bona communia, vt expresse determinatur in l. 82. Taur. Secũdũ est, quod dicta pœna non incurritur ipso facto, vt Couarr. tangit, num. 1. & Gom. sed post sentetiam, & legitimas probationes. Et ita inconsciẽtia propter prædicta iura nõ tenetur marito tradere illa bona.

Dubita-

Dubitatio ergo est, an alia ratione teneatur illa bona, vel in totum, vel in partem communicare marito. Silu. loco citato docet, quod in eo casu, mulier tenetur recompensare marito. Quia ei fecit iniuriam, & ita secundum hunc authorem, videtur, quod teneatur ei illa bona restituere propter rationem factam. Et etiam, quia corpus vxoris non est suum, sed viri, sed omnis fructus rei alienæ ei solum debẽtur, cuius res est, ergo, &c.

Hæc pœna non incurritur, nisi post sẽtetiam, & legitimas probationes.

Secunda opinio huic contraria est, quod nec totum, nec partẽ tenetur cõmunicare marito, sed sibi soli retinere potest. Ita colligitur ex Perez, dubit. 7. citato. Et ratio huius sententiæ est, quod quia lucratur socius non intuitu societatis, non est communicandum inter socios, cùm ergo mulier non ex societate, sed contra illam adquirat, sequitur, &c. Et eadem erit ratio de viro si forsam aliquid adquirat ob fornicationem cum aliqua.

131

Tertia vero sentẽtia est Soti, in illa solutione ad secundũ quæ mihi magis arridet. Quod scilicet tale lucrum sit commune, sicut illa licitè, vel illicitè adquisita. Sermo autem est secluſa donatione. De hac enim suprà diximus: dubio 13. Hæc ergo sententia mihi placet. Tum, quia leges citatæ vniuersaliter dicunt. *Todo lo que el marido, o la muger ganaren durante el matrimonio.* Cum ergo istud sit proprie quæstus, sequitur, &c.

Ante iudicis sẽtentiam, lucrũ per adulterium adquisitum, est cõmune verius que coniugis.

Secundo, quia peccatum non debet patrocinari peccanti, & nocere innocenti, ergo si mulier iustè adquirens non sibi soli, sed etiam marito quærit, cur ex eo, quod peccando quærat, sibi soli in totum quærit.

132

Vnde ad argumentum Syluest. Respon. Quod iniuria facta marito non est æstimabilis pecunia, sicut nec honor, nec membrum, nec vita ablata, vt infrà dicemus, & ita nihil tenetur ex iustitia restituere, sed eo modo, quo possit satisfacere. Quãuis autem etiam pecunia satisfacere teneretur non sequitur, ꝙ pecunia ab eo accepta sit ei reddenda, sed quod æstimetur valor iniuriæ, & illum reddat marito, & ita si magna summa ei oblata fuit in prætium adulterij, non tenebitur totam restituere. Sicut econtra si parum accepit tenetur suplere. Imo si non accepit vllam, tenebitur

Iniuria facta marito, non est æstimabilis pecunia, sicut nec honor, mẽbrũ, aut vita ablata.

ex bonis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex bonis proprijs recompensationem facere, quod sane nullus dicet. Vnde ex hoc magis confirmari videtur illa nostra opinio, quod ex iustitia non tenetur quis pecunia re compensare vitam, vel honorem ablatum, nisi solum damna illata, & sanè si argumentum Sylvest. probat, similiter vir, qui adulterat, tenetur recompensare vxoris iniuriam, quod raro aut nunquam fit. Ad aliud quod nos fecimus de fructibus, respond. quod maritus non est ita dominus corporis vxoris, sicut est pallij, vel alterius rei; sed solum ad vsum coniugalem.

133 *Maritus, solum ad vsum coniugalem, est dominus corporis vxoris.*

Ad argumentum secundæ sententiæ sæpius respondimus, non titulo societatis esse hanc bonorum communicationem, sed ex dispositione legum, vt dictum est. Nec vt aliqui putant huius sententiæ est Anton. 2. part. tit. c. cap. 5. §. 1. in fine, & Couarr. regula peccatum. 2. part. §. 1. num. 3. in fin. Ij enim authores, solum docent non esse obligationem restitutionis danti, vel pauperibus, vt expressè cõstat ex ipsis: sed dicunt esse eandem rationem ac de meretricio publico, & alia simili causa turpi acceptum: non tamen dicunt, quod in nostro regno non sit diuidendum cum marito. Imo Couar. pro sua sententia citat Sotum, loco à nobis citato, qui tamen contrarium docet in hoc particulari. Solum ergo illi docent, quod non tenetur restituere danti nec pauperibus: sed extra hęc regna sibi poterit mulier retinere. In his verò pro parte. Imo, vt ego existimo Couarr. & Anton. potius nostræ sententiæ accedunt. Cum enim dicant idem esse ius de hoc lucro, & de alijs turpiter adquisitis, & vt probabimus dub. præcedenti, etiam turpiter adquisita sunt communia, fit, vt hoc supposito, secundum hos authores hoc lucrum sit commune.

134 *Extra hæc regna, turpè lucrata, poterit sibi mulier retinere, in his vero regnis pro parte.*

16. dubitatio.

Decimasexta dubit. de bonis castrensibus. Resp. Gom. num. illo. 72. casu. 4. & Perez in illa. l. 2. §. *O en hueste de Rey* quod si vir suis expensis fuit in bello, vel Regis salario, adquisita in bello facit sua totaliter: si tamen absque salario principis, & communibus expensis eat, lucra erunt communia, & ita statuitur expressè in. l. 2. Ordina. citata. Et ratio est quam lex assignat. *Caussi como la costa es communal de ambos*, &c. Addit. l. *Y esto que es dicho de suso de las ganancias*

nancias de los maridos, se entiende de las ganancias tambien de la muger. Ratio differentiæ assignatæ à lege est: quia quando cum salario Regis iuit ad bellum, cùm illud sit sufficiens, præsumit lex, quod non erogauit aliquid ex communibus bonis. Quando verò sine salario necessario, aliúnde debuit sustentari. Vnde colligit Perez, quod iuuenis, qui alitus est in studijs, si non probet aliunde habuisse, non potest sumptus recusare.

Quæ acquisiuit maritus in bello, seu bona castrensia cum salario Regis, sunt propria mariti, secus si cũ expensis de bonis vtriusque coniugios.

Sed quid dicẽdũ de captis in iusto bello? Perez & Gomez videntur dicere, quod lex solum loquitur de stipendio. Hoc enim est proprie, quod maritus facit suum: ideò dicũtur capta in bello esse communia. Tum, quia hæc etiam sunt verè castrensia, cùm sint adquisita in bello. Tum, quia lex dicit: *Si fuere en hueste sin soldada a costa de si y de su muger, quanto ganare desta guisa todo sea del marido y de la muger.* Cùm hęc ergo sint lucra, titulo oneroso quæsita, scilicet labore, & industria, sequitur, &c. Sed cõtra prędictam videtur esse lex. 4. Ordin. tit. eodem. vbi decernitur, quod bona castrensia ad quisita durante matrimonio, sint alterius tantum: *Sin que el otro aya parte en ellos, segun lo quieren las leyes del fuero.*

135 *Idem de captis in bello iusto.*

Omissa solutione Didaci Perez, quæ non videtur ad rẽ. Respondet Gom. quod in hac lege est sermo tantum in officijs, & donationibus concessis à Rege: quia illa dona & beneficia non communicantur, sed planè hæc solutio non satisfacit. Tum, quia officia sunt quasi castrensia, lex autem prædicta etiam loquitur de castrensibus. Dicit enim: *Que los bienes castrenses, officios y donadios*, nũ sunt cõmunia. Tum, quia ibi plane, tanquam diuersa ponuntur officia & donationes, & vtrumque dicitur alteri tantum quæri. Frustra ergo, & sine fundamẽto est dicere, quod est sermo de castrensibus, & quasi castrensibus, quæ donãtur à Rege. Hæc enim non sunt castrensia, nec quasi castrensia, sed donationes, & ita diuinare est, dicere, quod per castrensia, & quasi castrensia intelligit donatione adquisita. Cum præsertim statim ponatur verbum, *& Donationes*, quasi quid distinctum à primis.

136

Quare mihi videtur exponi posse primo de castrensibus, & quasi, adquisitis cum salario Regis, vel expensis mariti.

Hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc enim, vt ex l. 3. patet, & nos supra diximus, non communicantur vxori. Neque hoc est contrarium l. 2. vt patet ex dictis. Secundo respondeo, quod bona castrensia sunt salarium, quod datur militibus, non capta in bello iusto,
137 vel alio modo licito mediante bello adquisita: dicit ergo l. 4. quod bona castrensia, id est, stipendium publicũ, vel quasi castrẽsia, id est, officia publica, sunt quoad dominium mariti solius. sed l. 2. solum dicit, quod lucrata in bello sunt communia, id est, capta ibi iustè. Sed quia ego vtrũque puto esse bonum castrense: ideò prima solutio magis placet. Vnde colligo maledicere Gomet. & Perez, quod quasi castrẽsia sunt communia, cum l. 4. apertè dicat, officia esse illius tantũ, sicut de castrensibus & donatione dixerat. Et ita de his similiter est dicendũ, q̃ si cõmunibus expensis adquisita sunt, erũt cõmunia, vt dicit lex. 2. aliàs erunt mariti, si ex vel suis expensis, vel donatione regia habeãtur, vt dicit lex. 4. Fructus tamẽ omniũ istorum cõmunes sunt, vt supra dixi.

138 Nec valet obiectio Perez, quia talia bona quasi castrensia data sunt â Rege propter remunerationem, & ita ob causam onerosam, & per consequens donatio erit communis. Sed in hoc seruandum est, quod diximus dubitat. 12. ex ipso authore, & ex Gom. Si enim repeti posset in iudicio, tunc habet rationem emptionis, vel alterius contractus, & ita erit communis in alijs rebus: non tamen in officijs huiusmodi cùm lex aperta sit, quæ dicit alterius tãtum bona quasi castrensia. Tandem est notandum circa hoc, quod prædicta communicatio, vel retentio captorum in bello, solum intelligitur de illis bonis, quæ iure pertinent ad militem. Nam bona immobilia soli Regi adquiruntur, vt docet Perez in l. 1. ad finem. & Couar. reg. pecc. §. 11. nu. 6. & nos diximus priore tomo, lib. 2. cap. 3. num. 287. & habetur præter iura communia in l. 5. 8. & 19. tit. 26. part. 2. & l. final. tit. 18. eodem partit. & l. 19. tit. 28. part. 3. vt etiam docet, & citat Gregor. Lop. in illa l. 5. titul. 26 part. 2. Hæc ergo bona, nec mariti, neque vxoris, sed solius Principis efficiũtur. Res verò mobiles sunt capientis, duobus tamen seruatis. Primũ, q̃ omnia tradantur duci, vt ea diuidat ordine iustitiæ distributiuæ, secundum merita cuiusque, vt habetur in d. l. 19. & in c. iu

Retinere tantũ possunt coniuges, bona in bello adquisita, quæ iure ad militem pertinẽt, non vero immobilia.

in cap. ius militare. d. 1. Secũdum, vt quinta pars mobilium Regi adiudicetur. vt habetur in d. l. 4. tit. 26. part. vt docet ibi Greg. Lopez, & Perez, vbi suprà: & idem habetur in l. finali tit. 1. lib. 6. ordin. Limito tertio, nisi ciuitas fame, vel alia necessitate pressa aliquo pacto se tradat. Tunc enim militibus nihil adquiritur, sed iuxta voluntatem regis eis diuidenda sunt, vt habetur in. d. l. 29. de quibus egimus vbi supra.

Bona mobilia Duci debẽt tradi, vt iuxta iustitiã distributiuã distribuãtur, & quinta pars est Regis.

De communicatione dãnorum inter coniuges, durante matrimonio.

SVMMARIVM.

Si augmentum non sit industriale in rebus proprijs vnius coniugis, solum illi accrescit. l. minuitur per damnum, secus si sit industriale. num. 139

Damnum dotis, antequam æstimetur est vxoris, post æstimationem, mariti, sicut, & commodum. num. 141

Si meliorationes maioratus sine industria aut expẽsis fiant, non est commune prętium, secus si fiant. n. 141

Vxor qui alienũ filiũ ex adulterio suppossuit, non tenetur cum periculo vitę se prodere. num. 144

Si nullum sit periculum vitę, & creditur profuturã proditionem, tenetur vxor declarare veritatẽ. n. 145

Tenetur ex propria dote, aut bonis, vxor, restituere legitimo successori. num. 155

Mater non tenetur suadere filio per adulterium suscepto, vt dimitat hæreditatẽ, & religionem iniret, si non sperat profuturum. num. 147

Circunstantiæ quibus teneatur filius credere matri, reuelanti illegitimum. num. 148

Verius est regulariter contineri. num. 148

Pater adulter præter expensas in alendo filio consump-

tas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tas, tenetur restituere in integrum, damna per filiũ illata, veris hæredibus num. 149
Vxor parentes aut filios ex alio matrimonio, etiam non extreme indigentes, tenetur occulte alere ex bonis dotalibus, l. proprijs lucris, num. 151
Virum non solum patres aut filios ex alio matrimonio alere tenetur, sed etiam fratres pauperes, in iure naturali, & secundum iura nostri regni. n. 152
Prædicta debent computari in partem marti, sicut & vxoris, si ipsa ea largita est. num. 153
Mulier potest aliquid fratribus, misere viuentibus, donare. num. 153
Debet vxor ad prædicta petere licentiam a marito, & si nollet, potest occulte ea distribuere. num. 154
Leges quę obligant ad alendos fratres, loquuntur nõ solum secundum naturalem necessitatem, sed etiam secundum status decentiam. num. 155

17. dubitatio.

Decimaseptima dub. sit. An damna constante matrimonio sint etiam communicanda? Ratio dubitandi: quia si detrimenta quæcunque in dote, & alijs bonis, etiamsi casu fian essent communia, ergo & lucra casu, vel fortuna, vel alia occasione, præterquam ex industria, debent esse communia, & ita donationes, legata, &c. quod suprà ostẽdimus esse falsum. Huic quæstioni respondet Perez, satis confuse, & ideò ex eo nihil potui colligere. Quam obrem mihi videtur dicendum, quod si augmentum factum est, vt supponimus sine vlla industria in alijs rebus à dote: siue proprijs mariti, vt patrimonium castrense, &c. Siue vxoris, vt arrhæ, & paraphernj, eius tantum erit lucrum cuius est dominiũ, vt ex dictis patet. Et similiter damnum illius tantum erit: si verò fructus, vel augmentum, sit industriale, vel naturale: ex re tamen adquisita in tempore matrimonij, illud erit cõmune vt supra diximus. Damnum enim in re ipsa non erit commune, sed illius tantum cuius est res, neque in hoc fit iniuria

Si augmẽtũ non sit industriale in rebus pprijs vnius coniugis, solum illi acrescet. l. minuitur per damnum, secus si sit industriale.

iniùria alicui eorum. Nam vtriusque æqua est conditio. Si enim damnum sit in patrimonio viri, ipse solus sentiet: & similiter si in bonis proprijs vxoris: voluit autẽ lex lucra esse cõmunia, non tamen dana ob iustas causas, inter quas eam assequi videor. Quoniam dicta cõmunicatio, vt sæpiùs dixi, non tã est iure contractus societatis, quã iure speciali singulorũ regnorum, vbi lex positiua considerans cõmunem industriã, laborẽ, ac ingũ matrimonij, quod vterque portat: voluit etiam, vt adquisita cõmunia essent. Ac proinde æquitati consentaneum est, vt superlucrata communicentur: damna verò ad vnumquemque pertinẽat per se, modò vni, modo alteri, æqua enim est vtriusque sors. Addetiã, quod damna in ipsis lucris communibus, etiã sunt communia per æquales partes, vt patet.

Si verò damnum sit in re dotali maior est difficultas, & similiter de augmento non industriali, vel ob æstimationem maiorem ex rerũ euentibus, vel quia consolidatur dominium vtile cum directo, in quo l. 18. tit. 11. part. 4. sic statuit. Quod damna & incommoda dotis ante cõtractũ matrimonium solius mulieris sunt. Eadem enim est ratio de his, ac de supra dictis, si verò post, vel æstimata est dos, vel non: si non est apreciata, etiam est vxoris damnum & commodum: si verò æstimata est, tum erit damnum & cõmodum viri. Cuius ratio esse potest, quia, vt tangit Greg. Lopez, æstimatio habet rationem venditionis, & ita ratione illius transit dominium in virum durante matrimonio, & ita damnum & commodum illius erit: hoc tamen legatur latiùs apud Gregorium Lop. in illa l. 18. tit. 11. part. 4. & Didac. Perez in l. 4. tit. 4. lib. 5. Ordin. fol. 166. colu. 2. ad finem. §. sed huic vltimo. Et secundum prædicta, & non aliter vera sunt, quæ dicit Couar. in epit. 4. Decret. part. 2. c. 7. §. 1. nu. 9. ad finẽ, cùm dicit, meliorationes in re matrimonij factas constãte matrimonio ipsi marito cedere: pretiũ tamẽ esse cõmune, cui cõsentit Did. Perez in d. l. illa 4. fol. 166. col. 1. ad fin. & probant ex l. 9. tit. 4. for. legũ.

141 *Damnũ dotis, ante quã æstimetur, est vxoris, post æstimationem, mariti, sicut & cõmodũ.*

Sed quid dicendum, si coniux vendidit propriam rem cum pacto redimendi, vt si vtatur facultate redimendi tẽpore matrimonij, res sit effecta maioris valoris? Respõdeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum Didaco, & Gregor. Lop. in illa. l. 18. titulo vndecimo part. quinta, quod augumentum solius erit eius, cuius est
142 proprietas. Oritur enim tale lucrum occasione rei, vt suprà diximus.

18. dubitatio. Decima octaua dub. Vtrum lucrũ ex præscriptione ob fidem habitam ante matrimonium sit commune? Couar. in epitom. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 10. putat communicãdũ. Mihi contraria sentẽtia placet, quæ est Perecij. Huiusmodi enim lucrum habetur ex initio incommunicabili: finis autem iudicari debet secundum initium, vt ipse Couar. fatetur, vt vidimus suprà de vsufructu consolidato: ergo cum nec labore, aut beneficio coniugũ, sed occasione rei, legis beneficio, & bonæ fidei proprietarij, sequitur, &c. Non enim video cur maior sit ratio de vsufructu consolidato; quàm de præscriptione.

19. dubitatio. Decima nona dub. Vtum meliorationes factæ in rebus maioratus sint communes, ita vt saltem pretium illarũ pro medietate debeatur alteri coniugum, & eius hæredibus. Pala. Rub. in rep. cap. per vestras, De donation. inter vir. & vxo. fol. 38. col. 4. docet saltem precium esse commune & contrarium. quod decretum est in lege. 46. Tau. esse iniquum. Verumtamen Coua. vbi suprà, & Perez in fine dub. 11. contrarium cẽset, quod omnium latissimè probat, & prosequitur in dicta. l. 46. Eam tamen limitat Perez vt tamen vera sit in melioratione ædificiorum, quia lex solum in hac specie loquitur. Lex autem, inquit ille, irrationabilis non est extendenda. Vnde expensæ ibi factæ non sunt soluendæ: in alijs vero rebus maioratus expensæ soluendę sunt. De lucri tamen communicatione nihil dicit.

143 Ratio autẽ huius sentẽtiæ & legis defensiua est, ait Gom. lib. illo super leges Tauri, lege prædicta, nume. 4. quia licet sumptus facti in re aliena bona fide, sine quibus res periret, vel peior fieret, debeantur solui ei, qui fecit, cũ res vero domino traditur: hoc tamen solum verum est quãdo legitimus dominus succedit in re sua meliorata in perpetuum: tamen secus est in maioratu, & eius bonis. Successor enim tantum petit rem pro vita sua, & aduenien te die, vel conditione tenetur alteri ad maioratum vocato

cato restituere. Sed valdè iniquum est, vt pro breui tempore, quo rem habiturus est, magnas expensas soluat. ergo lex est iniusta, & sententia vera.

In hac re mihi videtur, primo, q̃ si res maioratus meliorentur sine vllis expensis, vel industria, meliorationes, neque earum pretium commune est. Nam si alia bona solũ sunt proprietarij, multò magis lucra maioratus, qui maiora habet priuilegia. Secundo videtur, quod si labore & expensis communibus vtriusque coniugis meliorẽtur, verior est sentẽtia Dida. Perez, quæ est media. Primo enim contra Gom. & Couarr. vniuersaliter loquentes, est, quod lex solum loquitur de ædificijs: & ita cũ lex sit adeò grauis, & nõnullam iniustitiæ apparentiam habens, non debet extendi. Quod verò æqua sit ædificia tenendum est, cum Perez, Gom. & Couar. propter rationem Gometij.

Si meliorationes maioratus, sine industria aut expensis fiant, non est cõmune preciũ, secus si fiant.

144

Vigesima dub. hic esse posset, circa coniugem: quomodo teneatur mulier, quæ suscepit filium ex adulterio, vel alienum sibi supposuit, ad restitutionẽ? In quo quoniam plurima sunt à sapientibus tam iure peritis quàm Theologis, literis prodita, qua in causa plura eruditissime confert Couar. in reg. peccat. 1. part. à num. 3. & Cord. lib. 1. qq. quæst. 31. & in summa quæst. 27. Castro de lege pœnali. lib. 2. cap. 11. alijq; permulti, quos suprà retuli, lib. 2. capite. 4. num. 408. vbi nulla de hac re tetigimus: ideò placet vnum, aut alterum verbum hic adiungere. Primum præsuppono, quod cum periculo vitæ, seu famæ, etiamsi amplissimum sit patrimoniũ, quidquid Sot. Couar. Adrian. Med. & alij ibi à me citati senserint, non tenetur se prodere, & latè prosequitur Medin. C. de Restit. quæst. 3. causa. 4.

20. dubitatio.

Vxor quæ alienum filium. l. ex adulterio supposuit, non tenetur cum periculo vitæ, se prodere.

145

Secundò contra præsuppono, quod si absque vllo modo, seu periculo facere potest, tenetur veritatem propalare: quia cùm fuerit efficax causa damni, tenetur lege iustitiæ cessantibus grauioribus damnis operam dare, ne verus & legitimus hæres hæreditate defraudetur. Quo fit, vt si dictã reuelationem ad hũc finẽ nihil profecturã putat, etiamsi manifestatione nihil damni faciat: facere potest, & hoc est sine controuersia à Doctoribus receptum.

Si nullum sit periculum vitæ, & creditur profuturam proditionem, tenetur declarare veritatem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tenetur ex propria dote aut bonis, vxor, restituere legitimo successori.

Quid enim prodest se infamare, si nullius est vtilitatis, nullâmque viam parat, vt hæreditas ab iniusto possessore abstrahatur, & legitimo successori restituatur? Tertiò præsuppono, & fatentur omnes, quod si mater habet bona aliqua paraphernalia, vel quæuis alia de quibus possit liberè disponere, siue etiã de dote, mortuo marito, tenetur quo ad possit restituere.

Sed an teneatur, si hoc non sufficiat, filio reuelare, vt dimittat hæreditatem, vel religionem ingrediatur, nõnulla dubitatio est: quidam enim docent non teneri. Tum, quia
146 non tenetur subire illam infamiam etiam apud filium: cũ fama sit altioris ordinis etiam apud dominum, quãm diuitiæ. Secundò, quia filius non ei erit creditur us: non enim tenetur ei talia dicenti credere. Alij verò docent contra, vt Sot. 4. de Iust. quæst. 7. artic. 2. ad secundum, quod tenetur se filio manifestare, vt ille cognita veritate dimittat, non ex lege iustitiæ, sed ex lege charitatis. Alij autem docent ex lege etiam iustitiæ teneri, etiam si sciat filium nõ creditur ũ: quia si modo non credit, scit tamẽ veritatem, & tandem conscientiæ scrupulus stimulauit, quousque restituat, cùm debeat mater, vt supponimus, probabiles persuasiones, & signa credendi ostendere. Sicut si ego rem alienam, quam bona fide possideo vendidi, tenor cognita veritate, saltem manifestare emptori veritatem, etiam si mihi crediturum non putem. Non enim vtraque manifestatio inutilis dici debet, cum habeat filius spurius efficax motiuum, quo non potest aliud certius, ad credendũ. Accipe aliud simile (inquiunt ij Doctor.) nã prædicator veritatẽ pronunciare tenetur, etiã si nihil se proficere intelligat, cùm Euãgelium annunciat, ne saltem ignorãtiam veritatis habeant audientes. Ita sensit Adrianus in 4. q. 1. de Restitut. §. sed restant duo. & Quolibet. 1. art. 2. ad
147 secundum. Palud. dist. 27. q. 2. artic. 1. conclusio. 3. & infra, & alij, quos refert Couar.

Mihi videtur breuiter in hac re verius docuisse Castrũ, Couarrubiam, Medinam, & alios ab his citatos, non teneri matrẽ ita inutiliter reuelare, & se infamare. Quoniam talis reuelatio eo tẽdit, vt damnum resartiatur læso, cuius si nulla

nulla est spes, nullo modo tenebitur. Sicut in correctione fraterna, quando moraliter certum est nihil profecturam, abstinendum est. Maximè, quia etiam non est parui æstimanda bona apud filium fama, à quo vel damnũ aliquod, vel certè reuelatio apud alios iure timeri potest. Vnde ad rationes factas iam responsum est. Imò existimat Couarrubias, quod etiam si sciat filium crediturum ob circunstantias occurrentes, vt si moriens, coram testibus, & iuramẽto affirmat, &c. non tenetur se prodere: quia, inquit, etiam ijs stantibus filius non tenetur credere. Ac proinde nec ipsa est cogenda, vt se prodat: ad id verò, quod tangebatur. Vtrum filius teneatur credere matri? Quidam enim ex Doctoribus fatentur eum teneri. Huius sententiæ est Adrian. Palud. & Sot. quibus accedit Medin. C. de Restit. quæst. 5. causa. 4. sed mihi videtur melius docere Castro, Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 6. ad secũdum. & tom. 2. opusculorum, opusculo. 17. Respon. respon. 14. dub. 2. Anto. Gom super. l. 9. Tauri, num. 3. & Couarru. loco citato, quod non tenetur ei credere. Sed ego distinguendum putarem: nam si rationes affert probabiles, & moraliter conuincentes, vt quod tempore conceptus maritus aberat, & ipsa eum non odio habeat, vel alium plus amet, neque aliqua alia suspicio adsit mẽdacij. His enim, alijsque similibus concurrentibus, vt si ipsa sit bonis moribus, firmata in temeratæ conscientiæ, nec solita mentiri, si in articulo mortis sit, vel tempore sancto, putà hebdomada sancta, &c. vera est Adriani, & Medinæ sententia. Sed quia raro arbitror talia esse signa, & rationes ita conuincentes, vt nõ multæ dubitationes supersint, neque solo matris testimonio, maximè ita fædè de se dicenti, vt ideò ipsi credere debeat, cumque in dubijs melior sit possidentis conditio: ideò regulariter verior est Castri, Caietani, & aliorum opinio, vt supra dicebam. Quam eandem sententiam tenet Nauar. cap. 16. nu. 49. de ipso adultero, qui non tenetur credere ipsi adulteræ dicenti esse filiũ suum, quando mater est, vel lenis in loquendo, vel solita cum alijs adulterari, vel si ipsa dubitat, an sit filius mariti, vel denique, quia existimat probabiliter eam ad se obligãdũ mentiri, iuxta D. Antoninum 2. part. tit. 2. c. 7. sub finẽ.

Nõ tenetur mater suadere filio per adulterium suscepto, vt dimittat hæreditatẽ, & religionẽ intret, si non speret profuturum.

148

Circunstantiæ quibus teneatur filius credere matri, reuelanti illegitimum

Verius est regulariter contineri.

149

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vltimo tandem placet aduotare, ad quid teneatur adulter. Docet enim Sot. non teneri insolidum, lib. 4. de iust. quæst. 7. art. 2. citato, motus ea ratione: quia, inquit, non videtur esse proxima causa illius damni. Verumtamen verius docet Nauar. num. illo 49. Si luest. verbo. adulterium quæst. 5. Anton. 2. parte tit. 2. cap. 8. & alij plures. Probat Nauar. quia æquè proxima causa est adulter, sicut ipsa adultera dãni illati. Siue enim ex adulterio, siue ex partu, siue ex vita eius qui genitus est dãnum sequitur, certè ipse principalior, & proximior causa fuit. Tenetur igitur in solidum vterque: id tamen certum est apud omnes, quod alimenta & impensas, quas in nutriendo fecit pater putatiuus, vel hospitalis si expositus fuit, vel dotem si quam ei dedit, tenetur restituere. Plura alia notat Nauar. & alij in hac re, quæ nos gratia breuitatis prætermittimus.

Pater adulter, præter expensas in alẽdo filio cõsumptas, tenetur restituere in integrũ dãna per filium illata, veris heredibus.

150

Vltima dubitatio.

Vltima dub. Vtrum vxor possit de communibus bonis durante matrimonio donationes facere fratribus pauperibus? Sanè ex suprà dictis satis constat, quo pacto eleemosynas magnas extraneis, & donationes cõsanguineis, vel amicis facere non potest: de donationibus tamen fratribus factis, specialis dubitatio existit. Videtur enim lege naturali teneri ad alimenta fratri pauperi præstanda, etiã extra grauem necessitatem, sicut tenetur parentibus, & filijs proprijs, etiam ex altero matrimonio, ex suis bonis succurrere, siue dotalibus, siue lucris ad eam pertinentibus, magisque id probari videtur iure nostri Regni, lib. enim 3. for. tit. 8. l. 1. sic dicitur: *si el padre o la madre viniere á pobreza en vida de los hijos, quier que sean casados, quier que no: mandamos que segun fuere el poder de cada vno, que gouierne al padre, y ala madre (si los ouiere) que los fuere ente) Otrosi mandamos, q̃ si huuiere algũ hermano, que fuere pobre, sea tenudo dalo gouernar, e si el padre o la madre murieren, los hijos gouiernen aquel q̃ finca re, e si se casaren denle la mitad del gouierno q̃ antes le dauan, y no sea tenudos de gouernar la madre ala tra, sino quisierẽ.* Igitur ob dispositionẽ huius legis tenebitur, siue vir, siue vxor, non modo parentes, sed etiam fratres alere ex suis bonis.

151

Verum Cordub. in summ. quæst. 125. dict. 7. & 8. existimat vxorem id facere non posse, prædictasque leges fore accipien-

accipiendas de viris, qui alere tenentur fratres pauperes, nõ de vxoribus, nisi de licentia mariti, quam dixi non cogi posse, vt assensum præstet, vel vt ipse alere teneatur fratres suæ vxoris: hanc autem interpretationem, nõ aliter, fundat Cordub. quâm, quia vir administrationem habet bonorum omnium. Mihi certè videtur in hac controuersia, Primum, quòd si pater, aut mater vxoris egeat etiam si non extremè, atque idẽ de filijs eius alterius matrimonij, teneri vxorem, si via iuridica maritus adduci fine scandalo, aut rixis, alijsve inconuenientibus non potest occulte illos sustentare ex suis bonis, vel dotalibus, vel lucris, vt ipse Cord. confitetur. vbi suprà, dict. 8. & 9. Ratio est plana, quia parentes, & filij ius habent ad petenda alimenta à filia, & matre: igitur maritus habens administratione eorum bonorum tenetur illis exhibere necessaria, computando tamen vxori ex suis bonis: dum igitur id præstare non vult, gerit sua ex parte iniustum bellum. Ac proinde non est rationabiliter læsus: si ab eo occultè auferatur, dũ iuridice sine inconuenienti cogi non potest.

Vxor, parentes aut filios ex alio matrimonio, etiam non extremè indigentes, tenetur occulte alere ex bonis dotalibus, l. pro prijs lucris.

152

Secundo putamus, quod ipse vir non modo parentes, & filios, verumetiam fratres alere tenetur, si pauperes sint, vt idem Cord. fatetur, & in d. legibus expressè decernitur, quod idem sensit Gloss. in d. si quis à liberes. & vtrum versi. iustè. ff. de Liber. agnos. & Bart. ibidem Gloss. in l. 1. C. de alen. liber. Cyn. Bartol. & communiter doctor. cũ Gloss. in l. qui filium. ff. Vbi pupil. educ. deb. Ioan. Faber. in. §. Si minus, verbo. Sed etsi quis num. 2. Instit. de Actio. Iason. ibidem num. 4. Gregor. Lop. in gloss. fin. l. 4. tit. 19. part. 4. Ang. Aretin. in d. §. Si minus. Imo id ipsum extendit Gregor. Lop. ad fratres naturales. Quod licet non existimẽt procedere ex iure naturali: hoc enim iure ad parentes & filios obligatio extendi videtur, non ad fratres, tamen iure nostri Regni: imò prædicti Doctores iure communi ad seruandũ censet. Quid enim apertius, quàm verba dictarum legum fori supra citata, quæ certè non solum post sententiã, verùm in conscientia obligare arbitramur? Dispositiua enim, & non pœnalis dicta lex, est: Notat autẽ benè Cordub. prædictas donationes computãdas esse

Vir non solum patres, aut filios ex alio matrimonio alere tenetur, sed etiã fratres pauperes in iure naturali, & secundum iura nostri regni.

153

Universidad de Deusto
Biblioteca

153 *Prædicta debēt cōputari in partē mariti, sicut & vxoris, si ipsa ea largita est.*

Mulier potest aliquid fratribus misere viuētibus donare.

in partem ipsius mariti, vel ex quinto si filius habet post mortem. Sicut etiam quando mulier ex mariti licentia eas faceret, alioqui iniustum esset ex communibus bonis suis benefacere notabiliter, vt supra dictū est, cùm fiat in fraudem vxoris, aut filiorum.

Vltimo igitur, saluo meliore iudicio, putarē posse vxorem pauperibus fratribus miserē, atque afflictē iuxta suum statum viuentibus, aliqua donare ad eorum alimenta ministranda: saltem id certius erit nec eam, nec accipiētem ad restitutionem teneri. Moueor ea ratione, quoniam in prædicta l. 1. Fori, apertè præcipitur, vt diues, siue liber, siue in matrimio existens alat fratrem, sicut & parentes, eodēmque verborum tenore vtrunque præcipitur: cur igitur sine illo textus fundamento excipiendæ sunt mulieres, cùm vniuersaliter loquatur lex? Si enim sermo est tantum de viris. Non igitur filios & parentes alere liceret virtute illius legis, si quidem responderi posset (licet diuinando) legem tantum esse de viris elocutam. Dum ergo etiam de fratribus accipiendam esse censet Cord. dict. 9. Cur cùm vniuersaliter loquatur, cùm de fratribus agat, nō erit generaliter accipienda: & quemadmodum ipse Cord. censet, non præiudicari iuri administrationis mariti per hoc, quod occultē vxor parentibus, filijsque subueniat etiam illo renitente. Quia, inquit, non est credendum leges negare vsum suarum rerum vxori in his casibus, ita profecto iure dici potest non negare legem vxori administrationem: imò apertè concedere, vt indigentibus fratribus subueniat, quod licet non ita sit de iure naturali, at certē ob bonam gubernationem, charitatemque seruandam potuit lex id concedere. Vnde sicut fecit fratres hæredes ab intestato, qui tamen iure naturæ non succedebant, ita potuit fratre renuēte ius pauperi dare, vt ab illo alimenta petat ob commune bonum Reipub. generisque conseruationem, quibus non obscurè consonat lex mutus. ff. de Iure dotium, vbi sic scribitur:

154 *Manente matrimonio non perditura vxori ob has causas dos reddi potest, vt se suosque alat, vt fundū emat idoneum, vt in exilium relegato parenti præstet alimenta, aut egenum virū, fratrem, sororēmve sustineat.*

Petere

Petere igitur licentiam à marito vxor debebit, sed si dare nolit, nec via iustitiæ id consequi posset, non videtur à ratione alienum virtute dictarum legum (cùm iam maritus iniustē neget, & irrationabiliter) occultè ministrare posse fratri grauiter indigenti, aut secundum rationem in sui statu miserè agenti, qui vel laborare non potest, vel non decet. Illud ad extremū animaduerto, q̄ licet sint opiniones, vt Cordub. refert, dict. 10. an huiusmodi obligatio subueniendi fratri pauperi, quæ ex lege positiua ducta est à nobis, sit implenda secundum status decentiam, an secundum naturalem necessitatem, tamen verius est, vt Cord. docet, esse faciendam secundum personæ qualitatē, alias, meo iudicio nullum esset legis beneficium iubentis alere fratrem pauperem, si non esset id præstandum secundum personæ qualitatem & statum, si quidem extraneos, secundum naturalem necessitatem alere tenemur de superfluis. non dico status, sed etiam naturæ: cùm ergo peculiaris obligatio sit ad fratrem, consequens est debere esse, secundum decentiam sui status. Ex ijs ergo, quis non facile intelligat quando furtum committitur, quando restitutio ab vxore, filijsque debeatur?

Debet vxor ad prædicta, petere licentiam a marito, & si nollet, potest occultè ea distribuere.

155 *Leges quæ obligant ad alēdos fratres, loquuntur, non solū secundum naturalem necessitatem, sed etiā secundū status decentiam.*

TERTIA PARS,

De furtis religiosorum, seruorum, famulorum, ac vaßallorum.

EXPLICATIS vxoris ac filiorum furtis, & restitutionibus, de cæterorum subditorum furtis, ac restitutionibus, agamus.

De furtis Religiosorum.

SVMMARIVM.

REligiosi, qui possunt in propriis domibus singulariter vivere, & administrationem bonorum habent, ex licentia particulari. num. 158

Si religiosus perfectus, ex probabili superioris licētia aliquid retineat, non peccat mortaliter. num. 160

Si religiosus bona aliqua temporalia possideat irrevocabiliter, facit contra votum paupertatis, etiam volente, & sciente superiore. num. 160

Religiosus qui non est paratus ad mandatum superioris bona temporalia relinquere, tenetur restituere, & peccat contra votum. num. 161

Licite possunt admittere haec bona religiosi, si deponātur in potestate publici officialis monasterij. n. 161

Religiosi non possunt ad suum usum habere, seu possidere haec bona, licet non sit cōtra ius naturale, aut contra votū ex superioris licentia. num. 163

Solum ad pios usus & sanctos, potest superior licentiam habendi bona religiosis dare. num. 164

Superior, iuste potest concedere determinatum usum pecuniae. num. 165

Regularis de licentia Prelati potest habere mobilia bona, & peculiariter. num. 166

Concilium solum, proprietatem prohibuit. num. 167

Regularis potest esse testamentarius, modo speciali instituto nō prohibeatur. num. 167

Religiosi societatis Iesu, solum suis cōstitutionibus prohibentur. num. 167

Modus, quo nō sūt illiciti redditus vitales monialiū. n. 168

Redditus

Redditus isti, quoad proprietatem & usumfructum sunt monasterij, eius bonis incorporati. num. 168

Si falentes superiorem extra pios usus, & necessarios expendant, peccant mortaliter. num. 168

Recipientes, tenentur monasterio restituere, modo pervenditionem iustam non accipiant. num. 169

10. tantum ducatos potest dispendere Abbas, aut Abbatissa de his bonis. num. 169

Peccant mortaliter religiosi, quibus speciali constitutione est prohibitum ne accipiant stipendium pro spiritualibus ministerijs, si accipiāt. num. 170

Mortaliter peccant regulares, qui aliquid ob dicta spiritualia accipiunt, etiam si habeant facultatem retinendi aliqua, & dispēsandi. num. 172

Non vovent obedientiam simpliciter regulares, sicut castitatem, & paupertatem. num. 173

Stipendium nolle accipere pro ministerijs spiritualibus, genus est paupertatis. num. 174

Non ex eo quod dispensat superior in modo iusto adquirendi pecunias, dispensat in modo adquirendi, opposito voto paupertatis. num. 175

Sanctissima constitutio, quod religiosi non accipiant aliquod stipendium, his temporibus. num. 177

Tempore antiquo, non esset iniusta contraria cōsuetudo, eleemosynas suscipiēdi pro spiritualibus ministerijs. n. 177

Religiosi suscipientes aliquod stipendium pro spiritualibus, non peccant contra iustitiam, sed contra votum religionis. num. 179

Non est restitutio, proprie loquendo, soluere stipendium acceptum a religioso. num. 180

Religiosus non potest sine superioris licētia usurpare, imo superior localis absq; cōcētus. l. provincialis, nō

potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest bona immobilia alienare. num. 180
Peccat mortaliter religiosus sine licentia superioris vsurpans bona mobilia. num. 181
Si indigeat religiosus bonis aliquibus mobilibus, & superior nollet illi dare licentiam ad ea habenda, potest occulte accipere. num. 181
Ad restitutionem tenetur religiosus dans aliquid ex bonis dictis alicui extra religionem, sicut & ille cui exibetur. num. 182
Religiosus aliquid bona fide acceptans, non tenetur amplius restituere, quam id, per quod ditior est factus. num. 182
Liber est religiosus a restitutione, si res monasterij alienauit, tenetur tamen suadere cui dedit, teneri ad restitutionem. num. 183
De reditibus proprijs, adhuc nisi in pios vsus, non potest religiosus dispensare. num. 184

Prima dubitatio.

PRIMA dub. est de furtis religiosorum. Circa quod primum dubitatur. Vtrum licet religiosis, præcipuè monialibus habere eos redditus vitalitios, quos sibi, vel parentes, vel consanguinei assignant pro suarum necessitatum ratione. Multi enim sunt hoc tẽpore viri graues, qui huiusmodi consuetudinem damnant, tanquam sit contra iura diuina atque humana. Et potest probari hæc sententia ex cap. Ioannes frater, de Regular. ibi, Mandamus, & in cap. Monachi, de statu monacho. & in cap. Super quadam, & in capite. Cum monasterium, eodem titulo. Imo id videtur esse prohibitum iure naturali & diuino, cum faciant apertè contra votum paupertatis, quod prohibet habere aliquid proprium, administrationem, vel possessionẽ bonorum temporalium: maximè cum sunt bona immobilia, qualia sunt huiusmodi redditus annui. Vnde in. d. cap. Cum ad monaster. sic dicitur. *Prohibemus in virtute sanctæ*

156

obedientiæ, ne quis monachorum proprium, aliquo modo possideat: Sed si quis aliquid habeat propriũ, id totũ in cõmune resignet, &c. Et infra, dicitur, quod super hoc nec Abbas, nec Papa potest dispensare, quasi sit contra ius diuinum & naturale. Et in Concil. Trident. nouissimè, sess. 25. cap. 2. sic scriptũ leginus. *Nemini igitur regularium tam virorum, quam mulierũ liceat bona mobilia, vel immobilia cuiuscũque qualitatis fuerint etiam quouis modo ab eis adquisita tanquam propria, aut etiam nomine conuentus, possidere, vel retinere: sed statim superiori tradantur, conuentuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad vsumfructum, vel vsum, administrationem aut commendam. Administratio autem bonorum monasteriorum, aut conuentuum ad solos officiales eorundem ad nutum superiorum amouibiles, pertineat, &c.* Hanc sententiam ex scriptoribus tenet Gerson, alphab. 23. Litera, G. & Gerard. Pyrr. in tracta. de dispens. Eccles. concl. 2. & habetur in lib. monumenta ordin. Minorum, & alij, vt refert Cordu. in sum. quæstio. 54. versicul. *la primera.* 157

Contrariam sententiam docet Syluester. verb. Abbas. quæst. 3. dist. 7. Innoc. in cap. Insinuante. Qui cler. monac. loquens in specie de dictis redditibus. Ioan. Andr. in reg. Non est obligatorium, de regul. iur. in. 6. Nauarr. vt refert Cordu. tract. de red. Eccles. quæst. 1. fol. 6. 23. & 24. nu. 84. & ex parte sequitur Cord. in. d. quæst. 54. cum quibusdã limitationibus. Primò, vt prædictum ius, vel alia quæuis res illi concessa, sit reuocabilis pro voluntatem superioris. Secundò, vt non habeat apud se: sed in manu publici officialis per superiorẽ assignati, qui in monasterijs monialium dici solet *la bolsera*, &c. Sicque saluandam esse consuetudinem censet, non obstante dispositione, dicti Concil. Trident.

Porrò libet de more per puncta veritatem explicantes quid veritimilius videatur distinctè ac breuiter aperire. Primum igitur mihi videtur, quod de religiosis varié est ferenda in hac re sententia, iuxta varias constitutiones, consuetudines, priuilegia, & concessiones à legitimo superiore concessas. Vt enim ait Nauar. quatuor inter alia videntur 158

Universidad de Deusto
Biblioteca

Religiosi q possunt in propriis domibus singulariter viuere, & administrationem bonorũ habent, ex licẽtia particulari.

dentur esse genera religiosorum. Quoddam est eorũ, qui sunt beneficiati, & singulariter in suis domibus degunt cum debita licẽtia, quibus concessa est regulariter, vel saltem eis petentibus conceditur licentia administrandi, & dispensandi suos redditus, etiam testandi in causas pias, quod etiam in quibusdam ordinibus militaribus fit. Et de ijs non est quæstio. Hos enim quoad hoc parum ab Episcopis, vel alijs clericis distinxerim. Aliud est eorũ, qui separatim â monasterio degunt: vt nec à monasterio petant, nec ab eo recipiãt aliquid, sed suo labore, & industria, vel eleemosynis victum, & vestitum comparent: idque cũ debita licentia. Et nec de ijs loquimur: nam ij redditus non habent, & si aliquid eis superest concessum eis videtur à superiore, quamuis propietatem non habeant, sed omnia adquirantur monasterio, cum parati sint ea relinquere. Et simile est, de ijs, qui licet in monasterio velut hospes viuunt in aliquo cubiculo: tamen nõ sequuntur cõmunitatem, nec ab ea ad victũ, vel vestitutum aliquid recipiunt: sed eis assignatur certa quantitas pro suo vestuario à monasterio, vel ipsi suo labore, vel eleemosynis comparant, si autẽ aliquid eis deest quærũt, vel patiẽter agũt, si supereſt sibi reseruant, vt dictum est, dominio tamen semper apud prælatũ existente. Et nec etiam de ijs loquimur, vt dictũ
159 est. Tandẽ est genus religiosorũ perfectũ, qui in communi viuunt, & victum, & vestitum à religione petunt, &c. & de ijs præsens quæstio procedit, quales sunt quinque mendicantes ordines, & aliæ obseruantiam sequentes. Primùm igitur dictum est, de ijs religiosis, quod si aliquid etiam mobile accipiant, vel retineant latenter, superioreque ignorante: si quãtitas sit notabilis peccãt mortaliter, etiamsi dicãt paratos esse relinquere cum eis iussum erit. Non enim paratus esse potest, qui operam dat ne superior intelligat. Et de his loquuntur iura prædicta, in quibus grauiter hoc religiosorum genus reprehenditur. Et aperte contra ius ipsum naturale & diuinum committunt, cum habeant saltem possessionem & dispensationem rerum temporalium, fidem primam irritam facientes, qua à solo Christo victum, vestitumque speratu-

ros professi sunt, non a sua (vt ita dicam) arca, vel bursa. 160

Si religiosus perfecte, ex probabili superioris licentia, aliquid retineat, non peccat mortaliter.

Fateor equidem, quod si religiosus ex præsumpta quadam licentia probabili superioris ea retineret, vt ad aliquã necessitatem, vel alia causa, cui superior verisimiliter consentiret, non peccaret mortaliter, per q plures fortasse excusari possent hoc tempore religiosi, qui vel ignorantia. l. consideratione magis, quam prauo affectu, & cupiditate in recipiendo, & retinendo, & elargiendo, denique res tẽporales dispẽsando liberaliores sũt, quã oportebat. Ij autem secum cogitare debẽt, an ita sit, quod superior re cognita contentus foret, ne mentiatur iniquitas, vel sui amor excæcet. Sunt enim qui id sibi facile persuadent, cum tamen nihil sit, quod eorum superiores magis detestẽtur.

Si Religiosus bona aliqua tẽporalia possideat, irreuocabiliter facit contra votum paupertatis, etiam volente, & sciente superiore.

Secundo mihi videtur, quod si prædicti redditus, imo quodcunque aliud temporale bonum præter ea, quæ illi a monasterio ministrãtur possideãtur irreuocabiliter, etiã si sciente, & voluntate superiore, obtineãt, faciũt cõtra votũ paupertatis, & illicitè, vel inferior retinẽt, vel superior concedit. Ita sane docuerunt vtriusque sentẽtiæ doctores. Et ratio est plana: quia hoc est habere proprietatem & liberum rerum dominiũ, quod voto paupertatis liberæ maioris perfectionis causa â se abdicarũt. In quo maximè se
161 fu loquuntur iura prædicta, præcipuè in. d. cap. Cum ad monasterium, vbi declaratur esse contra ius naturale & diuinum, & Papam dispensare non posse.

Religiosus qui non est paratus id mãdatum superioris bona tẽporalia relinquere, tenetur restituere, & peccat contra votum.

Vnde infero, quod religiosus, qui dicta bona ita possider, vt nõ sit animo paratus ea ad superioris nutũ relinquere, peccat manifestè cõtra votum, & tenetur ea restituere & à se omnino abdicare, iuxta omniũ sentẽtiã, & iuriũ dispositionẽ, præsertim dict. Concil. Trid. Secundò infero, quod qui dicit se animo esse paratum ad iussum superioris relinquere: tamen fundendo querelas, & murationes & huiusmodi, non est tuta conscientia, non modo ob scandalum, verumetiam ob votum pauperatis. Cùm constet licentiam illam esse coactam, magisque permissionem esse dicendam, sicut alia mala permittuntur, ne maiora eueniant.

Ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Licite possint admittere hæc bona Religiosi, si deponãtur in potestate publici officialis monasterij.

Tertio existimo, quod si prædicta bona, & pecuniæ nõ sint in potestate ipsius regularis: sed publici officialis ad id per superiorem assignati, quæ in religionibus fœminarum *bolsera* vocatur, licitum est talia bona admittere. Ita sane docuit Sylvest. Nauarr. & Cordub. citati etiam post decretum Concil. Trident. Cuius ratio est, quia cùm sint in potestate publici officialis, in superioris potestate esse dicuntur, cum officialis locum habeat superioris, & non aliter eas dispenset nisi ad nutum superioris. Adeo, vt si 162 quando domus egeat in communi ex illis pecuniis ad bonis prouideantur necessaria domus. Quod certè non raro superiores tentare deberent, vt discerent subditi non proprietatem sed vsum, & eum ad nutum superioris se habere, quare tunc nec cum superiore, nec irreuocabiliter possidet, vt constat.

Sed an liceat de superioris facultate ipsi priuato regulari dicta bona possidere, maior dubit. est. Videtur enim quod non liceat propter prædicta iura, maximè ob dict. Concil. Tridenti. dum dicit: *Nec liceat superiori stabilia bona alicui regulari concedere, etiam ad vsumfructum, vel vsum, vel cõmendam, administratio autem bonorum monasterij ad solos officiales pertineat, &c.* Ex alia tamen parte videtur fieri posse. Quia sicut aliam, ita istam, vel illam potest superior facere officialem domus, & ita facere videtur eo ipso, quòd dat licentiam habendi apud se, & facit illam (vt aiunt) *bolseram* quò ad se. Vnde quod illa illo modo possidet, in potestate superioris esse dicetur: sicut etiam dicitur esse in potestate prælatæ, quando in manu publicæ depositariæ habet. Mihi tamen videtur non licere propter dictã 163 Concilij dispositionem, licet iure communi non esset prohibitum, nec si contra ius naturale. Quando enim sciente superiore, & concedente, nihil occultando possidet, & quodammodo, vt personam eius gerens, & publici officialis, non facit contra paupertatis votum, & iura antiqua, cum præsertim ad nutum superioris habeat & paratus sit resignare, vel in publicos vsus cõuertere, cùm opus erit, &c. At tamen supposito. d. decreto, non existimo id licere. Et ita in specie docuit Cord. in. d. q. 54. §. 10. 3. fol. 147. Ratio

Religiosi non possunt ad suũ vsũ habere, seu possidere hæc bona, licet non sit cõtra ius naturale, aut cõtra votum, ex superioris licentia.

huius

huius est quia in. d. Concil. in hac specie prohibetur dum dicitur, nec administrationem, & vsumfruct. nec vsum posse concedere. Non ergo solum negat proprietatem, vt aliqui explicare conantur. Id enim iure naturali, & vi voti paupertatis (etiam Papa dispensante) est prohibitũ, vt suprà docebamus. Proprietas enim omnino opponitur rationi paupertatis & voti, sed prohibet vsumfructũ, administrationem, & commendam, quæ alias ex Papæ cõcessione vel superiorum licita erat, vt suprà diximus in illis generibus religiosorum, & ex sentẽtijs doct. antiquorũ ius antiqum interpretantium. Volens enim certè in hoc re formare prædictas licentias ac libertates, quæ malorũ, non bonorum operum semina sunt. Et quidem Concil. dispo 164
sitio valdè rationabilis ac necessaria in Christiana rep. & ad ædificationem debitam, quam ex se dare regulares debent sęcularibus, & ad propriam eorum perfectionem & disciplinam retinendã, iurîque valde consentanea est censenda. Si enim alia ratione, & causa prælatus huiusmodi bona cõcedere potest, ea certè dũtaxat esse potest ad pios & honestos vsus, siue suarum necessitatũ, tã victus quàm vestitus, in quarum subsidium illi redditus permissi ac cõstituti videntur, quæ certè (non nego) esse solent, vel extremæ, vel graues: siue vt aliqua indigna religione sua, vitent illis redditibus, vel bonis, & fortasse non modo indigna, & manibus laborando, & vendendo cibaria, vt sibi succurrant, vel diuinis officiis, & laudibus subtrahendo, quibus vacari oportebat, sed etiam quandoque grauia peccata, dum contra sacram honestatem, & pudicitiam à diuitibus necessaria extorquent viis non bonis: siue tandẽ alia quauis ratione in pios vsus erogando. Non itaque ad prophanos vsus ac illicitos potest superior eam facultatem tribuere: sed ad pios, & necessarios: Nam cum quidquid habent regularis, monesterij sit, sicut superior, qui non est dominus, sed dispensator, non potest ea extra pios ac licitos vsus erogare, multò minus poterit facultatem facere, vt regularis nõ in has pias causas dispenset. Et quia quando certa & distincta persona eius nomine publici officialis est designata, minus suspicio esse potest, quod in non

Solum ad pios vsus & ãctos, potest superior licentiam habẽdi bona religiosis dare.

165

Universidad de Deusto
Biblioteca

pios vsus erogabitur, quàm si eidem res committeretur, cũ in causa propria nemo sit rectus iudex, hinc est quod Concil. iustissimè permisit, & voluit, vt apud publicum officialem vsusfructus, & administratio resideret, non apud ipsum priuatum regularem, etiam de licentia superioris, & etiam amouiliter. Ex quo colligo, quod si superior in particulari certam pecuniam, vel aliam rem concederet tẽporali regulari determinatè ad certum vsum, non vagè illi reliquendo dispositionem, & administrationem, posset certè concedi, neque id est contra prædictum Concil. neque administratio propriè dici potest, sicut de facto fit, dum ad eam, quam *Bolseram* vocant, accedunt petentes aliquid, explicando ad quid, & quomodo petunt.

Superior iustè potest concedere, determinatũ vsum pecuniæ.

166 Tũc enim, cognita necessitate, vel alio pio vsu eis datur quod petunt. Et ita significauit Cordu. dum dixit, quod habere redditus, seu stabilia bona sub sua potestate ad res indeterminatas, etiam ad nutum prælati reuocabilia, etiamsi non habeat proprietatem, sed vsumfructum, vel administrationem, est prohibitum per. d. Concil. & ita sine Papæ licentia habere non posse.

Regularis de licentia prælati potest habere mobilia bona, & peccaret aliter.

Ex his colligo, quod bona mobilia habere potest regularis de licentia prælati ad nutũ eius auferabilia, aliàs si ad id non esset omnino paratus, etiã si sint libri & alia supellectilia, vel pecunia, &c. planè peccaret. Horũ enim sola est prohibita proprietas per. d Cõcil. nihilq; innouatum ad ius antiquum, imo ad ius naturale, quo semper est proprietas prohibita nulla cadẽte dispensatione, etiã Papæ, stante voto paupertatis. Dixi, *stante voto*, quia vt nostra fert opinio, Papa dispẽsare potest in votis solemnibus religiosorũ etiã cõtinentiæ, vt alibi à nobis est ostensum. Horũ ratio est plana, quia si proprietatẽ haberet, ũ non posset superior ad nutũ auferre, dum ergo necessariũ est posse auferre, sequitur planè proprietatem bonorũ etiã mobiliũ habere non posse, sed solum vsum, vel administrationẽ, quod argumento est, quod de illis testari nõ possunt, cum verè sint monasterij quoad proprietatem. Horũ ergo proprietas dũtaxat non vsus, vel administratio prohibita est per dict. Concil. expedire autem proximè puta-

Concilium solũ proprietatẽ prohibuit.

rem, vt non concederentur talia mobilia bona, maximè pecunia ad indeterminatos vsus, vt occasio malè expendendi vitaretur, vt supra dicebam: sed semper ad certum & determinatum vsum pium, & licitum, & necessarium, & à superiore cognitum. Ex dictis colligo, quod regularis potest esse testamentarius, nisi ei specialiter, à suæ religionis instituto prohibeatur, vt revera prohibitũ est religiosis S. Francisci, quibus etiam per ius commune est prohibitum, Clem. Exiui, de Verbo. signific. Et ita docuit Cordu. vers. *Per tanto*, religiosis tamen Societatis IESV suis tantum constitutionibus prohibetur.

Regularis potest esse testamentarius, modo speciali instituto nõ prohibeatur.

Religiosis societatis Iesu, solũ suis constitutionibus prohibetur.

168 Secundo colligo, licitè fieri posse, quod in monasterio sanctimonialium de paruis illis redditibus est consuetum non obstante dispositione prædicti Conci. Quia non ipsis priuatis committitur, vt audio, vsusfructus, vel administratio, neq; eis pecunia datur ad indeterminatos vsus, sed administratio, & possessio est penes quandam religiosam, quæ depositaria vel *Bolsera* vocatur, à superiore designata, & illi manifestantur necessitates, & causa ad quam pecunia exigitur: quod potius est iuxta prædict. Concil. dispositionẽ, dum dicit: *Administratio autem bonorũ monasterij ad solos officiales spectet, &c.* Nec refert Cõci. loqui de bonis monasteriorũ. Nam hęc bona monasterij sunt quo ad proprietatẽ & vsumfructum, & ei incorporata, vt docet Cord. quãuis sint designata ad certas necessitates, & pias causas particulariũ monialiũ, sicut alia bona eiusdẽ monasterij esse solẽt, ad necessitates cõmunes, imo etiã particulares monialiũ, sicut apud curam infirmorũ gerentẽ, &c.

Modus quo non fiũt illiciti redditus vitales monialium.

Redditus illi quo ad proprietatem & vsumfructũ sunt monasterij, & eius bonis incorporati.

Tertio colligo, quod si extra pios, & necessarios vsus expendant, vel decipientes superiorem, vel depositariam aut eis assentientibus, peccant mortaliter contra votum, quia nec prælatus tale peculium vel pecuniam concedere potest, vt supra dicebã, nisi ad necessitates & vsus licitos. Sicut enim ipsorum bonorum monasterij, & horum quæ monasterij sunt, dominus non est superior, sed dispensator. Ac per hoc qui receperint, nescio an retinere possint. Videntur enim ad restitutionẽ teneri monasterio. Cũ cessante causa concedendi talẽ vsum, cesset facultas vtẽdi. Et

Si fallẽtes superiorẽ extra pios vsus, & necessarios expendant, peccant mortaliter.

169

Universidad de Deusto
Biblioteca

Recipientes tenentur monasterio restituere, modo per venditionem iustã nõ accipiant.

ita videtur, siue dando, siue recipiendo nullum adquirere dominium in ea re: maximè si titulo gratuito accepit. Nã si per venditionem, & huiusmodi, non tenetur. Quia non damnificauit monasterium, cùm tantum dederit, quantum accepit, & in vniuersum omnes, qui à religiosis accipiunt extra piam, & licitam causam, sibi consulãt, maxime ignorante prælato. Non enim facilè excusandos ducerem à restitutione, vt dicam. dub. 3.

10. tantum ducatos potest dispendere Abbas, aut Abbatissa de his bonis.

Sed quæ quantitas dari poterit cum consensu superioris ad pias causas? Respondet Cordub. versic. *para mayor*, quod Abbas, seu Abbatissa poterit de ijs & alijs bonis monasterij parum quantitatem dare, vt. 10. ducatos, non plus. Id enim ad prouincialẽ pertinet, qui habet iurisdictionem quasi episcopalem.

170

Secũda dubitatio.

Secunda dub. An in ea religioni vbi speciali constitutione stabilitum est, nequis pro Missis, prædicationibus, confessionibus, alijsque similibus ministerijs obeundis, stipendium solitum, & aliàs licitũ, accipiant, peccent mortaliter accipiendo, & ad restitutionem teneantur? Alicui quidem fortasse videri posset non esse peccatum mortale, supposito, quod in dicta communitate constitutiones non obligent ad peccatum. (Si enim obligarent planum esset peccatum) si igitur in dicta cõmunitate nulla regula obligat ad culpam, videtur, quod nisi specialiter alicui sub excommunicatione, vel virtute sanctæ obediẽtiæ prohibeatur, non erit peccatum mortale.

Peccant mortaliter religiosi, quibus speciali cõstitutioni est prohibitum, nè accipiant stipẽdium pro spiritualibus ministerijs, si accipiant.

Mihi tamen videtur esse peccatum mortale. Fit enim apertè cõtra votum paupertatis. Ex quo enim vouit paupertatem, non est capax dominij: at actus est dominij disponere de dicta pecunia, siue habeat apud se, siue apud alium, igitur, &c. Dices saltem liceret si ita contraheret, faciam centum sacra, vt centum argenteos des certæ personæ pauperi, vel consanguineo. Sanè idem putarem: Est enim virtuale quoddã dominiũ, & pecuniarum dispensatio. Quando enim ex pacto talia sacrificia efficio: iam nõ gratis, sed stipendio facio: & ita est actus recipiẽdi pecuniã. Rursus, cù alter illam pecuniã illi tertio tribuit nomine meo, tantundẽ est ac si ego tribuerem, & ita iã haberẽ

171

rerum

rerum familiarium dispensationem. Licet enim nomine videtur eleemosyna: tamen revera contractus est iustitiæ commutatiuæ dati & accepti. Si tamen alter centum argenteos liberè daret secluso pacto: ego autem gratificandi gratia centum sacra promitterem, sine dependentia vnius promissionis ab altera, licitum esset.

171

Maior tamen dubitatio est. Si talis regularis licentiã haberet ad aliqua retinẽda & dispensanda: vt si causa infirmitatis resideat in aliquo oppido, vel alia iusta de causa de superiorem licentia, habeatque à superiore pecuniam, & facultatem aliquid recipiẽdi & dispensandi pro rebus pijs, sibique necessarijs. Num liceret aliquid recipere pro Missis? Maximè cùm occultissimè fuerit factum. Et idem videtur si esset in monasterio, sed acciperet pecuniã pro rebus sibi necessarijs, vt pro vestitu & similibus: quæ ei danda erant a monasterio? Videtur enim in vtroque, & similibus casibus esse licitum hac ratione. Quia ille ratione illius dominij, seu dispensationis rerum, non peccat. Quia capax est retinendi & expendendi pecuniam. Siue enim in primo casu ob expressam, siue in secundo ob implicitã licentiam superioris bene posset talem pecuniam admittere. Igitur contra votum paupertatis non peccat, cum vt diximus dub. præcedenti, reuocabile quodam dominiũ, seu rerum familiarium dispensationem, habere possit. Neque etiam peccat contra constitutionẽ, quæ præcipit causa Missarum nihil posse accipere, quandoquidẽ non obligat ad culpã. Nulla igitur videtur esse ratio, cur dicamus talem peccare mortaliter. Et quamuis hoc asserere nõ improbabile existimabamus aliquando, ob hanc vrgentem argumentationẽ: verius tamen credimus peccare læthaliter regularem, qui eo genere adquirẽdi pecuniam vtitur, etiam si aliàs capax sit pecuniæ retinendæ, ex licentia expressa vel præsumpta superioris. Cuius ea ratio est: quoniam in hoc planè efficitur cõtra paupertatis votũ: quod vt intelligas attende: Vouent ij paupertatem iuxta ipsius religionis constitutiones, at vna paupertatis constitutio est, ne recipiant aliquid ob dicta munia spiritualia, atque diligenter est aduertẽdum pro hac & simili materia pec-

Mortaliter peccant regulares, qui aliquid ob dicta spiritualia accipiunt, etiam si habeant facultatem retinẽdi aliqua, & dispensandi.

172

Universidad de Deusto
Biblioteca

cati mortalis, circa actus religiosorum: an materia in qua delinquitur sit de se paupertatis, vel castitatis, an tãtum
173 obedientiæ, ita vt res aliãs licita sit, secluso voto, seu præcepto diuino, licet sit contra obedientiam. Tunc enim nõ erit peccatum mortale, nisi cum interminatione excommunicationis, vel virtute sanctæ obedientiæ præceptum erit. Verbi gratia, quod vnus in alterius cubiculum intret, de se non est cõtra Dei præceptum, vt esset furtum, vel blasphemia. Neque etiam est contra aliquod votum castitatis, vel paupertatis, vt esset vxorem ducere, vel proprium habere. Dices etiam, vouerunt obedientiã, fateor: sed non simpliciter, vt paupertatem, & castitatem, sed iustę declarationes eiusdem communitatis, quarum vna est, vt nulla regularum constitutionum, vel mandatorum generalium, aut specialium, obliget ad peccatum, nisi vel ad pœnam ordinariam, vt in ordine sancti Dominici, vel arbitrariã, vt in societate Iesu: excepto, vt dixi, quãdo sub excommunicatione, aut in virtute sanctæ obedientiæ indicitur, vel alijs verbis, quibus intentio obligãdi ad mortale percipiatur. Igitur illud est considerandum, an materia, circa quã committimus sit materia alicuius precepti diuini, vel materia voti alterius ab obedientia. Tunc enim mortalis erit transgressio. At autem stipendium nolle accipere ob spiritualia munia quæcũque, genus est paupertatis. Non enim solum ad paupertatis rationem pertinet, ꝙ non habeas pecuniã, sed etiã, quod hoc, vel illo modo non adquiras, etiãsi posses habere. Qui enim hoc modo adquirit ius, adquirit ex illo cõtractu: adeo vt alter illi obligetur ad dãdũ. Neq; excusat si dicas esse eleemosynam. Licet enim nomine sit eleemosyna, verũtamen est stipendium, quod alter sõluere obligatur directè, vel indirectè. Pertinet igitur ad ordinem paupertatis non modo, vt nõ accipias, vel retineas pecuniã, sed etiã, vt nõ habeas ius ad
175 pecuniã ex contractu, vel pacto ante inito. Cũ igitur paupertatis hic modus, genusque sit, & expresse traditus, & commendatus ab ipsis constitutionibus in quantum paupertatis est: sequitur plane, quod dum vouisti paupertatem

Non vouent obedientiam simpliciter regulares, sicut castitatẽ, & paupertatẽ.

Stipendium nolle accipere pro ministerijs spiritualibus, genus paupertatis est.

tatem iuxta tenorem constitutionum eiusdem communitatis, eodem actu vouisti, non modo â pecunia accipienda, sed ab hoc genere accipiendi, abstinere. Vnde non eo ipso, quod superior tecum dispensat, vt habeas pecuniam iustis de causis, censendum est dispensasse in modo acquirendi, qui contrarius est, non solum obedientiæ, sed etiam latitudini voti paupertatis eiusdem religionis. Vides quemadmodum fiat contra votum, ac proinde sit mortale peccatum?

Non ex eo quod dispensat superior, in modo in ſto acquirendi pecunias, dispensat in modo acquirendi, oppoſito voto paupertatis.

Sed rogitant multi, quid vtilitatis habeat ista constitutio omni nouitate plena? cum nihil fuerit in Ecclesia tam vetus, tamque vsitatum atque receptum, quam vt sacerdotes domini de altero viuant. *Dignus est enim operarius mercede sua*, nec conueniat os alligare boui trituranti. *Si enim spiritualia in eis seminamus, quid mirum est si ab eis carnalia metamus?* Esseque videtur magis conueniẽs ministris domini, vt ob laborem, aut meritum in animarum salute impensum, victum, aut vestitum, quibus esse debent, cum Apostolo contenti, â Christo expectent: quam si omnino liberaliter absque suo labore &
176 merito consequerentur. Sicut Christo redemptori nostro, teste D. Thom. magis gloriosum fuit ex merito habere gloriam saltem corporis, & nostram gratiam, & gloriam, & alia, quæ à principio sanctæ conceptionis ei collata non fuerunt, quam si omnino gratis ac liberaliter haberet. Vnde & adultis maior erit gloria, qui proprio merito ac laboribus pro Christo aditis adepti fuerunt gloriam: quam paruulis, qui omnino sine proprio actu fuerunt iustificati. Maximè, quia multi deterrentur à petendis Missis, alijsque diuinis officijs, & suffragijs. Cum intelligant non esse eorum eleemosynas, vel stipendia admittenda: quod si omnes de Ecclesia facerent, vide quam frigesceret, quamque iaceret fidelium feruor, sacramentorum, sacrificiorumque vsus, & denique diuinus cultus.

Verum enimuero sanctissimam esse ac sapientissimã eam constitutionem hisce temporibus, & si nouam, at sacra quadã nouitate institutã, putamus. Singulariter enim

177 *Sanctissima cõstitutio, quod religiosi non accipiant aliquod stipendium his temporibus.*

dixi *hisce temporibus*. Quando in Ecclesia tot sunt pastores proprij, tôtque mercenarij, vt ob priuatorum pauco tûmque hominum hanc constitutionem, nec deterreantur fideles, nec priuentur fructibus Sacramentorum, Missarum, suffragiorûmque pro viuis & defunctis: sed omnes æqualiter admittantur sine personarum exceptione, qui eam eleemosynam facere possunt. Aliis autem priscis temporibus, vbi maior erat ministrorum penuria, ea fortasse esset inundatio, vt scilicet stipendia omnes ministri acciperent, ne eorum voluntas laborãdi in vinea domini deseruescerent, nè ve fideles ipsi auerterentur, vt dicebam, & non omnes indifferenter admitterentur, sed pro voluntate Sacerdotis, ad specialia suffragia, Missas, Sacramenta, &c. Constitutiones autem pro ratione & varietate temporum diuersas esse debere, nemo est qui nesciat. Adde eodem: nam revera, qui hanc seruant constitutionem tantum abest, vt pigritentur dicta munia gratis obire: vt etiam tãto diligentius, ac suauius, rectiore in Deũ intentione ea præstent, quàm ij, qui oculum habent ad temporalia, quanto stipendium à Deo, & denarium illum vitæ æternæ, laborantibus promissum, puriùs expectant. Is enim quem purè imbuerit proximorum ardor, ac Dei maior gloria, longè diligentius, ac perseuerantius laborabit, quàm is, qui pecuniam, licet minus principaliter expectat: nam revera multi sunt, qui ea munia dimitterent, nisi sperarent, vel distributiones, vel fructus, vel stipendium. Vides igitur quanto firmiùs, ac perseuerantius ij laborent, qui omni temporali præmio neglecto Dei gloriam, & animarum salutem complectũtur. Præterea id valdè conducere putamus, vt maiore cum ædificatione proximi, & voluntatis promptitudine, egregiâque animi alacritate (experientia teste maioreque libertate diuina tractare, proximòsque monere, ac veritatem docere possint, quàm si quodãmodo subiecti ea perficerent. Denique, vt priscũ nostrorũ Patronũ, sanctissimûmque morem toti Ecclesiæ non solûm vtilem, sed omnino necessarium, iure laudandum & conseruandum esse censemus, sic istum morem, nihil pro labore in spiritualibus

Tẽpore antiquo non esset iniusta contraria cõsuetudo, eleemosynas suscipiendi, pro spiritualibus ministerijs.

178

seminãdis in penso, accipiendi, non modò non esse condemnandum in speciali aliqua cõmunitate (quæ eiusdem Ecclesiæ membrum est) sed vehementer esse probãdum, tanquam perfectissimũ, arbitramur. Ita fiet, vt Ecclesia circũdata varietate sic existens, dum vnus quidem sic, alius autem sic, teste Apostolo, omnes eodem adhortante glorificemus Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi. Sed quia de restitutione agimus hoc tempore, ad restitutionem nostra se conuertat oratio. Posset autem regulariter R. P. quidpiam quod in hoc vltimo casu, de quo proximè agebamus nulli restituere tenetur: sed retinere potest, & in vsus sibi necessarios vtilesque expendere. Cûm enim superioris habeat facultatem, sitque factus capax expendẽdi pecuniã, non tenetur superiori tradere, neque verò ei qui dedit, cùm illi non faciat iniuriam: operę enim eius illud valent. Licet enim mortaliter peccauerit peccato irreligionis ex voti fractione, non tamen peccatum cõmittit iniustitiæ. In primo verò casu, cûm scilicet licẽtiam non habeat pecuniam retinendi, tenetur superiori tradere, non tam lege iniustitiæ, quàm religionis voti, quæ prohibet proprium sine superioris facultate retinere, & ita in nostro casu, non est restitutio propriè loquendo, cûm non committat contra iustitiam.

179 *Religiosi suscipientes aliquod stipẽdiũ pro spiritualibus, non peccant contra iustitiã, sed contra votum religionis.*

180 *Non est restitutio, propriè loquendo, soluere stipendium acceptum a religioso.*

Tertia dubitatio. Vtrum religiosus peccet mortaliter, & ad restitutionem teneatur, si quid acceperit ex bonis monasterij? Et primûm omittamus bona immobilia, vt possessiones, iura, &c. Hæc enim vsurpare non potest sine superioris licentia. Imò superior localis absque consensu alienare non potest, Prouincialis seu Generalis consensu alienare non potest, secundum varias constitutiones, aut cõsuetudines religionum. De mobilibus ergo quæstio est. In quo primum videtur certum, quod si non essent res necessariæ, vel si essent, tamen superior concederet, si peteret, mortaliter peccaret vsurpando. Mouetur ea ratione: quoniam in eo planè facit contra votum paupertatis exercens actum dominij. Si enim eam accipit, vt sibi debitam, quasi ius habeat ad communia bona monasterij, exercet actum dominij,

Tertia dubitatio.

Religiosus non potest sine superioris licentia vsurpare, imo superior localis absque consensu. l. prouincialis, nõ potest bona immobilia alienare.

181

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccat mortaliter religiosus, sine licentia superioris vsurpans bona mobilia.

Si indigeat religiosus bonis aliquibus mobilibus, & superior nollet illi dare licentiam ad ea habenda, potest occultè accipere.

182

Ad restitutionē tenetur religiosus dās aliquid ex bonis dictis alicui extra religionem, sicut & ille cui exhibetur.

Religiosus aliquid bona fide acceptans, non tenetur amplius restituere, quā id, per quod ditior est factus.

183

vt patet cum nulla requisita licentia vti suam, vel sibi debitam rem vsurpat. Quod si eam rem non, vt suam, vel sibi debitā apprehendit: igitur furtum cōmittit, cùm alienū sibique non debitū vsurpat: vtroque igitur modo peccat, & restituere tenetur, saltem si res extet. Tertiò videtur, quod si res talis foret, quæ ad priuatorū religiosorū vsum erant necessariæ, vt cibaria, medicinę, vestes, &c. & sua necessitate proposita, adhuc superior nollet cōcedere, posset ipse sine peccato & restitutione accipere: cuius ratio est, quia superior dare debebat. Ad hoc enim sunt bona illa communia constituta, vt necessaria subditis ministrētur, vnde superior non est dominus corū bonorum, sed dispēsator, igitur bellum ex sua parte gerit iniustum. Maximè quia in necessitate extrema, vel graui, quales sunt prædictæ iure naturæ, absque omnis voti paupertatis præiudicio accipere potest religiosus, nec hoc est actum dominij, aut proprietatis admittere, cùm nō ex iustitia, sed ex charitate, religionisque institutis debita res sit, sed vsum rerū necessariarum habere, quod voto non repugnat.

Vltimo videtur, quod siue res sit immobilis, siue mobilis, siue vsu consumptibilis, siue non consumptibilis, peccat mortaliter, & si alicui extra monasterium dederit, & ad restitutionem tenebitur ipse, & recipiens: ita sanè sensit Cordub. in summ. quæst. 109. Estque ratio plana, quam supra tangebam, eamque reddit Cordub. Nam eam accipiendo à monasterio sine prælati facultate, furtum admittit, & actum proprietatis, quorum vtrumque illi vetitum est, vt constat. Ex quo colligo, quod si res extat, tenetur eam monasterio restituere, tam ipse, quàm is, qui de manu eius accepit: cū vterq; iniustè acceperit, & retineat: quod si consumpta est ab accipiente bona fide, quoniā putauit licitè illi dari, solum tenebitur, si res extet, vel in quantū ex ea ditior remansit, vt idem Cordub. sentit, & nos infrà cap. 4. huius libri latiùs dicemus. Illud adnotabo, quod religiosus ipse non tenetur ad restitutionem si rem alienauit, vel ipse sine licentia, & necessitate vlla consumpsit. Restitutio enim ex proprijs esse debet, non ex alienis, at regularis nihil habet proprium: ac perinde sicut verè impotens

potens liber est à restitutione. Duo tamen facere iudicio meo tenebitur. Primùm ad inducendum eum, cui dedit, vt restituat, docens eum retinere non posse. Secundò si habet redditus aliquos ex debita licētia, vt supra dicebam de moniahbus, vel aliam supellectilem, ex ijs restitutionē facere. Licet enim horum proprietatem non habeat, tamē vsum à se abdicare potest, & debēt, vt sic aliquo modo satisfaciat. Deniq;, vt supra dicebā dub. 1. etiā de proprijs redditibus, nisi in pios vsus, & de superioris licētia alicui dare nō potest, recipiensq; ad restitutionē obligatus erit, vt ibi ostendebam.

Liber est religiosus a restitutione, si res monasterij aliena sit: tenetur tamē suadere cui dedit, teneri ad restitutionem.

184

De redditibus proprijs, adhuc nisi in pios vsus, non potest religiosus dispensare.

De furtis seruorum.

SVMMARIVM.

Si serui maneāt in regno dominorū seruire tenētur, & capiētes eos proprijs dominis reddere debēt. n. 185

Prædicta sunt vera, quando seruus non habet pecuniam qua se redimat, non alias. num. 186

Prædicta non solum est declaratio iuris positiui, sed etiam naturalis. num. 178

Licet teneatur seruire qui libere se vendit, non tamen qui coactè captus est. 188

Non licet inducere seruum ad religionis ingressum, sicut neque ad clericatum. num. 189

Fugere seruus potest a Turcis, ad Christianum Regnum. num. 190

Seruus a quocumque emptore fugere potest. num. 190

Seruus natus ex captiuo, similiter fugere potest. num. 190

Seruus ex eo tantum quia filius captiui, si fugiat bona fide putans non esse seruum, per 20. annos perscribit inter absentes, & per decem inter præsentes, & sit liber. num. 191

Infidelio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infidelis potest iuste fugere, si bello iniusto est captus, & Christianus etiã bello iusto, si nisi periclitetur. num. 191
Potest Christianus ab alio Christiano bello iusto captus fugere, secundum ius, & consuetudinem nostri regni. num. 192
Non potest Christianus ab alio Christiano captus, in seruitutem retineri. num. 193
Non est in vsu lex docens, in extrema necessitate parentes filios vendere posse. num. 193
Seruanda est communis praxis, circa seruitutem filiorum captiuorum. num. 194
Non possunt Lusitani retinere Ethiopes quos decipiunt. num. 195
Seruus iniuste detentus in seruitute, potest res sibi acquirere. num. 196
Existens in seruitute iusta, potest sibi retinere donatũ sub conditione ne detur domino. num. 197
Non est illicitum seruis habere pecuniam ad victum & vestitum, cũ hoc cedat ad vtilitatẽ domini. n. 198
Non est tanta incapacitas ad res temporales in seruo ac in religioso. num. 198
Non erunt immunes a peccato & restitutione famuli, cibaria communia accipientes a dominis, si moniti nolint omittere. num. 200
Famulus videns seruum furari, tenetur monere ne furetur, priusquam illum manifestet. num. 101
Domesticus tenetur ex iustitia furantem extraneum manifestare. num. 202
Si fur sit domesticus, sola famula, cui cura domus cõmissa est ex iustitia tenetur manifestare, reliqui tamen ex charitate. num. 202

Si lata

Si lata sit negligentia famula, cui est custodia designata, tenetur restituere damna. num. 203
Non peccat famulus, qui ob rationabilem causam nõ vult seruire, etiam posito pacto ad seruiẽdum. n. 204
Fidelitas quæ frangitur secluſa materia iustitiæ, ad veniale tantum obligat. num. 205

Quarta dubitatio. Quarta dubit. de seruis. Vtrum serui, qui se ipsos furẽtur, se à domini seruitio subtrahentes, teneantur ad se restituendum, id est, Vtrum possint fugere à dominis, & an redire teneantur? Nauar. cap. 7. num. 103. docet peccare tã ipsum, quam consulentes, & teneri ad restitutionem precij. Et sermo est de seruo capto in bello iusto, & gloss. in cap. ius gentium. 1. distinct. Fortun. in. l. manumissiones. col. 4. Couar. regul. peccatum. §. 11. num. 4. Quamuis vt ipse se explicat nu. 9. non aliud sensit, quam senserat lib. 1. Var. vt statim refero, & ipse testatur. Idem habet Pedraza in sum. præcept. 7. post num. 15. sed in textu nihil. Silu. verbo, Seruus. quæst. 3. dicto. 2. & verbo Furtum. quæst. 9. &. 7. Hoc non probat Nauar. sed probari meo iudicio potest. Primô, quia ille sic captus occidi poterat iustè, ergo si seruitute contentus est, dominus tenebitur illam implere: ficut si liberaretur à morte ob aliud crimen ea lege, vt perpetuo seruiret. Secundô, quia relegatus in exilium perpetuum, vel in carcerem perpetuum, aut missus ad triremes fugere non potest. Sententia enim est iusta, & ita bellum ex parte illius esset iniustum, ergo à simili, si iustè possidetur, &c. Nec satis intelligi posse videtur, quo pacto ille fugere possit, si seruire tenetur. Adde cap. 1. &. 2. Si quis seruum. 7. quæst. 4. 185

verum cõtraria sententia mihi videtur vera, quòd. s. fugere possit. Quam tenet Sot. 4. de iust. quæst. 2. art. 2. conc. 3. Coua. 1. Varia. cap. 2. num. 10. ad med. & in reg. pec. 2. p. §. 11. num. 6. Bañes. 2. 2. quæst. 40. art. 1. Ioseph Angles in flor. 4. senten. quæst. de dominio, artic. 2. concl. 5. sed limitat Coua. vt. s. solum vera sit ad fugiendum ad propriã patriam, nõ tamen, vt vagẽtur per regnum, vbi sunt serui.

Et ita

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si serui manẽt in regno dominorũ, seruire tenentur, & capientes eos pro prijs dominis reddere debẽt.

Et ita mihi videtur. Neque id negaret Sot. imo id plane Bañes adnotauit, quod. s. dum sunt in regno dominorum suorum seruire tenentur, cum sint serui, & captiui. Et ita recipientes eos peccant contra iustitiam: nisi illos retinerent, vt liberent à vexatione domini iniusta, vt docet Alex. Alensis. 3. p. quęst. 48. membr. art. 3. qui huius nostræ sententiæ videtur: possunt tamen fugere è regno, & captiuerio, tam in patriam, quam in alia distincta regna. Hanc sententiam Sot. non probat, Couar. vero eam probat ex quadam. l. part. infra adducenda, quæ lex de seruis extra regnũ nõ probat. Et ideo in iure naturali quærenda est ratio, ea tamen mihi videtur esse. Quia non minus pretiosa est libertas, quam vita naturalis; per seruitutem enim inducitur mors ciuilis. Et ex consequenti pretiosior quam truncatio, vel flagella, aut alia similis pœna corporalis: sed potest quis à carcere fugere in quo iustè detinetur ob vitãdam mortem, mutilationem, vel flagella, ergo multò magis poterit ad vitandam seruitutem & mortem ciuilem. Et ad hoc videtur, quod natura ipsa tribuat vnicuique plenissimam facultatem libertatis consequendæ. Et hæc vera puto, quãdo ille non haberet pecuniam, qua se redimeret. Si enim haberet, teneretur, vel se redimere, vel manere. Nam certè defraudaret dominũ suo debito sine necessitate. Tunc enim non gaudet priuilegio naturæ, quæ solum in necessitate talem facultatẽ dare videtur. Vnde sicut non licet alienum accipere, nisi in necessitate graui, vel extrema, quia scilicet aliter tuæ necessitati occurrere potes: ita &c. Id etiam secũdò probo Deu. 23. Quo in loco præcipiebat dominus in hũc modum: *non tradas seruum domino suo, qui ad te cõfugerit: sed habitabit in vna vrbium tuarum, ne contristes eum.*

186

Prædicta sunt vera quando seruus nõ habet pecuniã qua se redimat, aliàs nõ

Tertio sentẽtiã istam probo nõ leuiter ex. l. 23. tit. 14. par. 7. vbi dicitur: *Si el sieruo fuesse a tierra d moros, y dsq̃ fuesse ya en salvo, y ẽ su libre poder, se tornasse despues por su libre voluntad en la tierra de los Christianos para andar como Moro de paz, e forro. Et estonce maguer lo hallase su señor, nõ lo podria tornar a su seruidumbre, porque el señorio que el auia sobre el, se perdio luego que llego a tierra de moros y tornò en la libertad primera.*

187

primera.) Ex quo argumentor. Si in sua patria existens iure est liber, ergo media necessaria, & ad hoc ius consequendum naturaliter ordinata, licita erunt? Et sane non solum (vt mihi videtur) hæc est dispositio legis positiuæ, sed declaratio iuris naturalis. Si enim ipse iure naturæ, non habet ius ad fugiendum in suam patriam: cur ergo lex tantum confert priuilegium? An quia peccauit fugiendo? Peccatum autem nullo est præmio dignum: sed potius pœna. Cur ergo lex hoc beneficium confert? nisi quia credit iure naturali fugam potuisse arripere, vt se liberũ efficiat. Atque idipsum decernitur in. l. 23. titul. 29. part. 3. & ibi Gregor. Lop. Denique, si ille ante quam bellũ esset finitũ fugere posset à captura (id enim nemo negauerit) cur finito bello eodem iure fugere non poterit? Si enim bello terminato, & domino pacificè possidente fugere non potest istorum sententia, ideo est, quia cùm iustè sit captus, & seruus effectus, furtum committeret se à domini potestate subtrahendo, sed cùm non minus iustè tunc possideatur, & captus sit, non ergo liceret tum effugere? quod dicendum non est.

Prædicta non solum est declaratio iuris positiui, sed etiam naturalis.

188

Vnde ad primum respondeo, quod si seruus ipse, vt vitaret mortẽ consensit se pacto seruituti tradere ne occideretur, etiãsi explicitè id faceret, non tenetur. Quia necessitate coactus fecit. Si autẽ liberè renunciasset priuilegio naturalis libertatis, vt qui se vendit, secus est. Et quid quid sit de hoc, saltẽ hoc est verũ, quod si nullũ fecit pactũ, sed captiuo ductus est omnino coactè, fugere poterit.

Licet teneatur seruire quilibet qui se vendit, nõ tamẽ qui coactè captus est.

Ad secundum, quod exilium, carcer perpetuus, & triremis, non ita grauia sunt, sicut prædicta seruitus, vel captiuitas. In hoc enim omnino est alterius fere, vt iumentum est domini sui, at in illis plura liberè possunt fieri. Vt ludere, canere, studere, dominium rerum habere, &c. Denique solum in aliqua determinatare carent libertate, scilicet incarceratus, vt si in ea domo, quo excepto, in alijs est sui iuris. Nec mirum quod bellum sit in vtraque parte iustum. Nam etiam damnatus ad mortem iustè detinetur in carcere: & tamen ipse iustè fugit. Et quãuis teneatur seruire quamdiu est captiuus, id est, quãdiu est in regno

189

Domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domini sui, quod est locus captiuitatis, tamen potest nó esse captiuus iure naturæ & gentium, & cùm desinat esse captiuus per fugam, non tenebitur: & hoc decernitur in l. part. vt infra dicemus. Ad can. ergo citatos Respond. Sotus, locutos esse de seruis emptitijs, id est, qui se ipsos vēdiderunt, nec displicet solutio: Cuius etiá signum est, quod non dicit captiuos sed seruos. Sed tamen meo iudicio responderi potest aliter, quod vt constat, ibi est sermo de ingressu religionis. Dicitur enim, quod non liceat abducere seruos à dominis suis prætextu religionis. Et ita fatemur, non licere ad religionem inducere, licut neque ad clericatum. Quam expositionem adducit Turrecrem. in eum locum. Aliam etiam adducit, quæ videtur etiam recta, quod scilicet non licet prætextu religionis, id est, Christianitatis. Quia revera per baptismum non tollitur seruitus carnalis: sed tenentur serui post Christianæ religionis professionem seruire dominis carnalibus, iuxta doctrinā Apostolicam. Hæc enim non sunt ita naturalia, sicut vita & libertas. Et ita natura non dat eam facultatem, si tamé religio esset extra locum seruitutis, v.g. Christianus apud Turcas captiuus vult religionem ingredi, & ideo fugit in Hispaniā, facere potest. Quia terminus immediatus & proximus illius fugæ est libertas naturaliter concessa, licet posteà ille sua voluntate & voto ingrediatur.

Non licet inducere seruum ad religionis ingressum, sicut neque ad clericatum.

190

Fugere seruus potest à Turcis, ad Christianū regnum.

Seruus a quocūque emptore fugere potest.

Seruus natus ex captiuo, similiter fugere potest.

Ex quibus colligo, quod ab emptore quocunque fugere poterit. Non enim capiens potuit maius conferre ius emptori, quàm ipse habebat, vt Iosephus adnotauit. Sed quid si serui sint dominati? Putat enim Angles fugere nó posse, quod nulla ratione probat. Sed id mihi non placet. Si enim natus est ex capto in bello, similiter fugere poterit. Non enim potius ius habet dominus in vernaculum, quàm habebat in parentē captū, vt de emptore dicebam.

Obiter tamen not. quod eisdem legibus decernitur, quod si seruus fugiat à domo domini sui, manens inter Christianos, si bona fide (putà, quia erat filius ancillæ, & credebat se non esse captiuum) ambulet. 20. annis sine domino, efficitur liber, nec repeti potest: meoque iudicio hoc est verum inter absentes; nam inter presentes. 10. anni sufficerent,

191

sufficerent, vt statuitur in illa l. 23. tit. 29. part. 3. docetq; Greg. Lop. in l. 23. part. 7. citata. Secundò statuunt eædē leges, quod si mala fide fuit fugitiuus per 30. annos, etiam sit liber, sed vt notauit Gregor. Lop. in d. par. 3. cōtrariū est verū de iure canonico, & omnino seruandum. Malæ enim fidei possessor nūquam præscribit. Sed de ijs infra.

Seruus ex eo tē tum quia filius captiui, si fugiat bona fide putās non esse seruū: per 20. annos perscribit inter absentes, & per decē inter præsentes, & sit liber.

Quod vero Sylvest. docet de seruo Christiano, quod fugere potest, non videtur sibi constare. Nam si bellum in quo captus est, iniustū fuit, poterit æquè fugere infidelis, cùm iniustè detineatur in seruitute, si vero iustū, non est cur Christianus sit liber. Nam si occidi poterat, multò melius in seruitutē redigi. Solū ergo verū esse potest, quod Sylu. docuit, quādo in fide periclitaretur. Sed & tunc nó solum potest, sed tenetur fugere periculum illud. Nec potest tunc dominus esse rationabiliter læsus: nam magis tenetur suæ animæ æternæ saluti, quam domini vtilitati tēporali consulere. Vnde Couarr. in reg. pecca. 2. part. §. 11. num. 6. putat, Sarracenos ac Turcas semper contra nos gerere bellum iniustum, cùm prouincias Christiani nominis tyrannicè perfidè ac crudeliter occupauerint. Ac proinde etiam periculo fidei secluso fugere posse. Illud concedam Sylvest. quod Christianus captus ab alio Christiano, etiā in bello ex parte capientis iusto, licitè potest fugere etiā ad manendū in eodem regno. Nā licet de iure iustā incurrat seruitutem: Si enim iure posset occidi, vt dicebam, multò magis in seruitutem redigi, cùm præclarè cum eo agatur mortem pro seruitute commutādo. Vnde Augus. lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 15. ita scribit. *Origo vocabuli seruorū inde creditur dūtia, quod ij, qui iure belli possent occidi à victoribus cōseruabantur, & serui fiebant à seruādo appellati.* Quamuis inquam hoc sit verum de iure: tamen de cōsuetudine oppositū seruatur inter Christianos, vt supra, lib. 2. cap. 3. num. 287. scripsi, & in hac specie docuit Sylvest. & Bart. quos ibi retuli. Et præter hos Anton. in sum. de fecerunt, tract. de Restit. cap. 3. Couar. in regu. peccatū 2. part. §. 11. num. 6. Merca. tractat. 1. c. 15. Caiet. in summ. verb. bellū, versi. Fac ergo. Ioseph. Angles in flor. 4. Sēt. q. de dominio, art. 2. concluſ. 3. & iure nostri regni cautū videtur

Infidelis potest iuste fugere, si bello iniusto est captus, & Christianus etiā bello iusto, si nisi depericlitetur.

192

Potest Christianus ab alio Christiano bello iusto captus fugere, secūdum ius & consuetudinē nostri regni.

193

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non potest Christianus ab alio Christiano captus, in seruitutem retineri.

videtur in l. 1. tit. 2. par. 4. Cùm ergo nec in seruiente à capiente teneri, nec vendi alteri possit, iustè fugere poterit. Illud non negabo, quod si filius venditus est à patre ob extremam necessitatem, etiamsi alteri Christiano vendatur, fugere nō poterit. Ex quō enim iure venditus, factusque seruus est, iniuriam faceret fugiendō emptori. Quod vero iure vendi possit, constat ex iure communi, l. 2. ff. de Ijs, qui prop. fil. imo iure nostri regni, vt habetur in l. 8. tit. 17. part. 4. quæ incipit. *Quexado seyendo el padre de fambre, &c.* Et ita docuit Iosephus, & Merca. vbi supra, quāuis vt Merca. adnotaut, nunquam inter fideles visum est.

Non est in vsu tex docēs, in extrema necessitate parentes filios vendere posse.

194 Hoc loco, nisi operis angustia obsisteret, disputare libuisset, id quod est in praxi receptissimū de filijs seruorū dominātis, & de paruulis in bello captis, rātio dub. est, quod ij, cum innocentes sint, quomodo in seruitutē redigi ac retineri possunt? cùm iniquum videatur hominem quemcunq; naturali libertate priuare, sicut & in carcerē mittere absq; vllo suo proprio delicto. Maximē, quia teste Augus. lib. 19. de Ciuit. Dei. c. 15. Conditio seruilis iure intelligitur posita peccatori, & infra nomen istud culpa meruit, non natura. Quod si obijcias in bello contrahi seruitutem: respondet August. quod ibi pro contrario peccato dimicatur. Itē qui ob eandem rationē, teste August. seruus fieri potest victus, quia occidi poterat, cùm igitur huiusmodi innocentes occidi nō possint, erit consequēs, vt nec serui iure effici queant. Sed vt dixi, huius rei explationem modò dimittimus, praximque, communem iustasque de hoc leges seruandas esse diximus.

Seruanda est cō munis praxis, circa seruitutē filiorum captiuorum.

Secūdo posset disputari de seruis Aethiopiæ, *de Cabo, y Guinea*, quomodo iustè retineri possint, cum vt Merca. docet cap. illo. 5. nullo iure serui sint facti. Tum, quia sæpissimè inter eos bella iniusta mouentur, vt potè inter barbaros nulla rationis aut iuris consultatione, & ita ibi innumeri capiuntur. Tum, quoniam cum sciant Hispanos tanti æstimare Aethiopem seruum, ipsi nullo bello existēte se ipsos venantur, sicut si animalia essent bruta, vnde insiliti contra omnem iustitiam serui in Hispaniam veniūt. Item ipsi domini tēporales pro leuissimis culpis, & sæpè

195 sine

sine vlla prorsus, vel falsis testibus, vel eos decipiēdo ad seruitutem deputant lucri prædicti causa, eos, & integras eorum familias, ita vt ante essent ad portum ducti & vēdi ij, quàm scirent causam, ad seruitutem. Rursus patres ipsi sine vlla necessitate eos vendunt. Denique inter ipsos sunt, qui habent hoc genus negociationis, vt emant oppidum, aut villam integram, & eos postea ad portum ducāt, vt eos carnuos vendāt Lusitanis, vel alijs Hispanis. Postremoq; ipsi Hispani eos allicientes, *como son bocales con bonetillos, cascauelez, espejos, &c.* eos in nauim inducunt, veliscq; extentis cū præda recedūt. Quod si isti vera sunt, vt Merca. testatur, quomodo iustè tales serui retineri possint nō vid eo. Quare Merca. arbitratur, mercatores Lusitanos peccare, & ad restitutionem teneri, cū sit satis verisimile eos alienam rem emere. De priuatis autem, qui Hispali, aut alibi vnum vel alterum emit, non audet aut probare, aut damnare, magis autem inclinat, vt etiam non liceat emere, & retinere. Quia inquit, ex infecta origine, nō potest aqua sana procedere. Denique ad confessorem remmittit: sed nos qui in confessorum gratiam scribimus, non ad cō fessores quæstiones remittere debemus, sed eos potius dubijs leuare, certam doctrinam eis tradentes: Quare ego distinguerem. Si enim est sermo de emente cum prædicta suspitione, & dubitatione, non auderem, vt bene Merca. ait, iustificare, cùm discretum sit, & probabile dubiū iniustitiæ, nisi aliunde veritas iustæ seruitutis cōstaret. Si autem sermo est de emente bona fide, & ibi possidente, nō putarem teneri ad dimittendū illum. In dub. enim bona fide possidentis conditio ac ratio melior est.

Non possunt Lusitani retinere Aethiopes, quos decipiunt.

196

Quinta dubitatio.

Quinta dubitatio. Vtrum seruus possit habere proprium, & de rebus a se adquisitis disponere: Primum certum est, quod si iniuste detinetur in seruitute, non est priuatus iure habendi bona. Vnde quæcunque licitè adquisierit, non subtrahendo seruitium domino, puta donatione, ludo, & huiusmodi sibi adquirit. Secūdo certum est, quòd si ea conditione bona aliqua sint seruo donata, vel relicta, vt non adquirantur domino, tunc sibi in se adquiret, etiam existens in iusta seruitute, & non tenebitur

Seruus iniustè detentus in seruitute, potest acquirere sibi res.

Universidad de Deusto
Biblioteca

197 *Existens in seruitute iusta, potest sibi retinere donatum, sub eōditione ne detur domino.*

domino communicare. Et ratio est plana: quia eo ipso, quod domino communicaret, nō essent ei donata vel relicta. Vnde si illi sunt donata, ille solus possidebit. Quare vel non habebit, si dominus se intromittere velit, vel si non se intromittat ipsi adquirentur. Alioquin, si incapax esset talis donationis, vel beneficij, nunquam se redimere posset. Si enim quæcunque ipse adquirit, vel ei donantur, quacunque conditione fiat, domini sunt. Quomodo tandē posset, vel â se, vel ab alio pro eo pretium redemptionis dari? Maximè, quia si dominus sciat donationē, vel legatum huiusmodi, iā consentit, eo ipso, quod nō se intromittit. Et idem supra diximus de bonis relictis, vel donatis filio gratia patris, ea conditione, vt pater non se ingerat in ea, quæ revera sunt, sicut castrensia, cùm tamen deberent esse profectitia, ex totaliter patris.

198 *Non est illicitum seruus habere pecuniā ad victum & vestitum, cū hoc cedat in vtilitatē domini.*

Tertio, non putarem esse illicitum eum habere pecuniā ad vestitum, vel esum proprium. Illud enim cedit in vtilitatem domini. Tum, quia ipsi habiliores fient ad laborem. Tum, quia releuant dominum ordinarijs expensis, quas facere debebat. Quartô asserimus, quod si ea conditio non adsit, omnia ab eo adquisita siue labore, siue fortuna, siue donatione, sunt domini. Non enim est capax dominij. Quod enim in religioso facit votum, in seruo facit conditio seruilis. Vnde sicut quidquid monachi est, monasterij est, vt supra diximus: ita, &c. Ne tamen intelligas, tantam esse incapacitatem serui ad dominium, vel ad res temporales possidēdas, quāta religiosi. Hic enim, etiā donationes sibi sub conditione factas, vt ipse solus habeat, recipere non potest. Neque etiam ea, quæ ad ordinarium ipsius victum & vestitum sunt necessaria sine superioris facultate, tenere potest. Dico *ad ordinarium*. Quoniam hæc ministrātur à religione. Si enim esset extrema, vel grauis necessitas, recipere posset, si modô ei à religione non prouideatur. Vel quia non potest, aut quia non creditur eius necessitatem: at seruus incapax istorum non est, imo quoniam iure quidquid adquirit domino adquirere, naturali, scilicet vel humano, non adhuc legimus, neque facilè assignābitur.

Non est tāta incapacitas ad res temporales in seruo, ac in religioso.

Sed

Sed quid si ancilla, verbi gratia, non deficiendo a debito seruitio, siue vigilando, siue delicijs sibi subtrahendo, aliquid lucraretur? videtur enim ista sibi non posse lucrari. Tum, quia quidquid adquirit, domino adquirit. Tum præcipue, quia in eo amittit vires suas, quæ domini sunt. Siue ergo quia damnificat dominum, siue quia quemadmodū quidquid fundus dat, domini est, quia cultura domino fructificat: sic quidquid seruus, vel ancilla suis viribus pariat, dñi esse videtur. Aliàs liceret illi dimidiū victus, & vestitus, sui vendere, vel partem, & partius viuendo sibi lucrari, quod videtur esse in præiudicium domini: Ex alia parte videtur, quod serui non sic possideātur a domino, vt fundus, vel iumentum, & ita non postulat ratio, & ius naturæ, vt ita sint alterius, quod nō possint aliquid (cum non desint domino) possidere, vel sibi subtrahere, & ita videtur dici posse, quod modô debito non defraudēt obsequio, & non notabiliter defatigentur in laborando, vel parcè viuendo, licitè possent taliter adquisita retinere. Non enim est dominus rationabiliter læsus de tali adquisitione.

199

Sexta dub. de alijs famulis, de quibus certum est morta liter peccare accipiendo de bonis dominorum, etiamsi faciant pro eleemosyna conferenda. Nunquam tamen, aut rarô putarem esse mortale, cùm res accepta non est pecunia: sed cibaria communia, præcipue si sibi, & non ad dānum alijs accipiant, quod sentit Nauar. cap. 17. num. 140. Tum, quia ista nō magna esse solent. Tum, quia dominus de his non est rationabiliter læsus. Cùm ob huiusmodi alij, ex ordinario cibo, sumptus excusentur. Tanto enim minus posteâ hora consueta comedunt, quāto plus occultè ad comedendum acceperunt. Moneri autem debent, vt fideliter gerant res dominorum, eas tuendo atque conseruando, non inutiliter & superfluè consumendo. Cùm enim non proprio labore adquisierint, non liberales esse debent in expendendo. Si enim hoc scienter, vel admoniti non obseruent, non erunt à peccato & restitutione immunes.

Sexta dubitatio.

200

Non erunt immunes a peccato & restitutione famuli, ad cibaria cōmunia accipiētes à dominis, si moniti nollint omittere.

Septima dub. Vtrum famulus videns alterum consetuū

Septima dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliqua furari teneatur ad restitutionem, si non manifestet domino? Quibusdam enim videtur teneri ad restitutio-
201 nem. Quia dicunt famulus, vel ancilla est custos rerũ domini, & ita ex officio tenetur manifestare. Sicut infrà de custodibus vinearum & prædiorum dicemus. Secundò id placet probare ex capite, qui cũ fure, de Furtis. Vbi simpliciter scientem rem proximi furto abstrahi, & non indicantem teneri dicitur, &c. Et ita docere videtur Syluest. rest. 7. quæst. 5. dict. 2. Verum ita indistinctè accepta hæc sententia non placet. Quare primum mihi videtur, quod non liceret statim illum manifestare domino, sed teneretur primùm illum secretò admonere, si est spes emendandi. Alias peccaret contra charitatem ex dimissione ordinis fraternæ correctionis, & proximum iniustè infamaret. Atque ita multis alijs commodis illum priuaret, scandalum in domo excitaret, &c. Si verò, dicta spes non esset, teneretur sub mortali, illius peccatum detegere ei, qui prodesse posset, vel tandem domino pandere. Legem enim charitatis tenetur magis damnum tertij innocentis vitare, præsertim proprij domini.

Famulus videns seruum furari, tenetur monere ne furetur, priusquam illũ manifestet.

202 An verò ex officio & lege iustitiæ teneatur, maior dub. est. Et crederem esse distinguẽdum. Quia vel fur est extraneus, i. non domesticus, sed qui aliũde venit. Et tũc videtur vera prædicta sententia, quod vnusquisque famulus ex officio famulatus custos esse debet domus, ne extranei illã aggrediantur. Sicut etiã personæ custos est, & tã personæ quam rerũ vtilitati ex officio tenetur consulere. Si verò esset de domo ipsa, fur, tum non putarẽ teneri lege iustitiæ, nisi is famulus, vel ancilla, cui particulariter cura domus commissa est, sicut is cui dicta cura domus cõmissa est, qui œconomicus seu villicus appellatur, quique rerum claues apud se retinet. Is enim ex fidelitate & iustitia tenetur tam ab internis, quàm ab externis bona domi norum custodire. Cæteri verò, etiamsi contra charitatem faciant: sed non videntur contra iustitiam facere, si taceant, modò aliter non cooperarentur, vt tamen peccatũ vitetur mortale, manifestare tenerentur, vt dictũ est. Vnde colligo, quod omnia damna secuta domino ex negligẽtia vel

Domesticus tenetur ex iustitia, furãtem extraneum manifestare.

Si fur sit domestico, sola famula cui cura domus cõmissa est, ex iustitia tenetur manifestare reliqui tamẽ ex charitate.

tia vel taciturnitate eius, cui specialiter cura domus, vel partis domus cõmissa est, tenetur famulus ille restituere, si tamen negligentia fuit lata, quia prudentẽ nõ adhibuit diligentiã. An verò leuis sufficiat: cum hic non solum ex delicto, sed etiam ex officio ortum habeat damnum, infrà dicemus. Tandem dubitatio esse posset, an famuli possint in bonis dominorum occultè se ingerere gratia compensationis? Sed infrà cùm de compensatione agemus explicabimus. An autem cum famulus in morbum incidit, possit dominus salarium eorum defraudare, & cibatom. 1. lib. 2. c. 2.

203 *Si lata sit negligentia, famula cui est custodia designata, tenetur restituere damna.*

Cum autem tria genera sint subditorum, actumque sit de duobus primis. s. de seruis, & de famulis, qui suo stipendio seruiũt, placet modo agere de tertio. i. de subditis seu vassallis. Quomodo teneantur ad restitutionẽ ex furto, vel defraudatione. Quamuis primum libẽter quæram de suprà dictis famulis. An qui certo stipendio promisit seruire, vel causa discendi officium ad certum annorum numerum. Vtrum peccet mortaliter fugiendo à domino? Respon. meo iudicio, quod si est aliqua rationabilis causa: Quia dominus asperæ est conditionis, & cum male tractat, aut nimis parcè cibaria præbet, ita vt vix ad se sustentandum sufficiat, vel nõ eum bene docet officium, vel denique melior atq; vtilior lõge viuẽdi occasio se sibi offert, non seruiendo. In his enim casibus saluo meliori iudicio, putarem non peccare mortaliter abeuntem, neque nolenti reddire esset neganda absolutio. Non enim tenetur cum notabili suo de nouo emergente damno stare cõtractui. Neque dominus est rationabiliter læsus. In duobus tantum casibus putarem peccare. Primùm, si ex fractione obligationis sequatur domino damnum notabile, vel quia non inueniat alium, vel in tali occasione recessit, quæ ipsum notabiliter damnificaret. Tunc enim mortaliter peccaret, & se restituere teneretur domino, saltem in illo vltimo casu recitato. Nõ enim vt ipse lucretur debet dominũ, seu aliũ tertiũ damnificare. Maximè, cùm dominus ius habeat ex obligatione. Secũdò etiã, si dominus

204 *Non peccat famulus, qui ob rationabilem causam nõ vult seruire, etiam posito pacto ad seruiendum.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

non damnificetur notabiliter si absq; vlla causa habeat. In quo quidam dicunt frangere fidelitatem & iustitiam, quod est ex genere suo mortale. Quod nō putarem: quia si nullum, vel non magnum damnum patitur dominus, veniale tantum erit, etiam sine causa vlla recedere. Cuius ratio est, quia lege iustitiæ non tenetur sub mortali, cùm vt supponimus, dominus iacturam notabilem non incurrat: fidelitatem autem, quæ frangitur secluſa materia iustitiæ omnes fatentur ad veniale tantum obligare.

205 *Fidelitas quæ frangitur, secluſa materia iustitiæ, ad veniale tantū obligat.*

De vaſſallis, & alijs ſubditis.

SVMMARIVM.

Vaſſalli & ſubditi, in conſcientia Regi debent gabellas, ante quam exigātur, ſed vage ſecundum ius naturale, & determinate, ſecūdum poſſitiuum. num. 207
Gabellæ, iure naturali, & non tantum poſſitiuo debitæ. num. 208
Quota gabellæ de iure humano. num. 209
Mercator non tenetur deferre ad domum exactoris, ſed illi debitum manifeſtare. num. 210
Ex fine, forma, materia, & perſona imponente, iniuſta redduntur vectigalia. num. 211
Poſt condemnationem incurritur pœna tranſportantibus impoſita. num. 211
Laicus non debet in conſcientia gabellam de rebus venditis, aut portatis ad ſuas neceſsitates extremas l. magnas. num. 212
Conſuetudo exigēdi vectigalia ab his indigentibus, iniuſta eſt, ſi princeps aliunde habeat. num. 213
Pauperes nihil debent de ſuppellectili, aut proprijs fructibus venditis. num. 214

Mediocri ſtatus tenentur ſoluere gabellam de rebus venditis. num. 214
Priuilegium clericorum, vt nihil debeant de rebus venditis, aut connectis ad ſui ſtatus decentia ſint. num. 215
Si emunt clerici, intentione vendendi, tenentur ſoluere. num. 215
Laici ex parui venditione, nihil debent. num. 215
Non quæcunque venditio eſt negotiatio. num. 216
Si rei venditæ non ſit facta vera traditio, vt rei mobilis l. facta vt immobilis, contractus ſine inſtrumento non obligat ad ſolutionē gabellæ. n. 218
Per traditionem ſecundum leges communes, transfertur dominum. num. 219
Simoniaci non incurrunt pœnas iuris, ante traditionem rei. num. 220

Sit igitur octaua dubitatio. De vaſſallis & alijs ſubditis, vtrum peccēt mortaliter defraudando gabellas ſeu vectigalia regia? loquimur autem præcipuè de his tributis, quæ in Hiſpania (*alcauala* vocantur.) Quidam enim ſine dubitatione vlla exiſtimant non peccare defraudantes ſine mendacio, modò non abſcondant merces, & occultè vendant, ſed in foro & alijs conſuetis locis: modò etiam parati ſint ſoluere, ſi exigantur. Hanc ſententiā tenuit Angelus, verbo pedagium. §. 6. Nauar. cap. 17. num. 202. & latius cap. 23. num. 55. & 60. quam etiam ſententiam tenet Sot. 3. lib. de Iuſt. quæſt. 6 art. vlt. ad finem & quæſt. 6. art. 4. poſt. 2. concluſionem lib. 4. licet cum temperamento, ſi cum rigore (inquit) requirantur. Prædictis igitur limitationibus fatentur ij doctores vectigalia ante quam exigantur non deberi in conſcientia. Vnuſquiſque autē ex prædictis doctoribus ſuo innititur fundamento: Primùm ait Angelus: quia licet quando ponerentur vectigalia per legem præceptiuam, peccaret defraudator, tamen

Octaua dubitatio.

206

Universidad de Deusto
Biblioteca

men communiter (inquit ille) non ponuntur præceptiue: sed tãtum per verbum (*statuimus*) vt quilibet soluat sub pœna cadendi in commissum. Quæ phrasis non significat præceptum: sed solũ, quod soluat pœnam, & id post sententiam. Nauar. longe alia ratio. Quia vbi lex est ciuilis, etiamsi præceptiuo verbo feratur, non obligat de facto ad culpam mortalem, si habet pœnam temporariam. Quam propositionem ipse late probat. Ex qua sequitur, quod cũ leges vectigalium habeant pœnam temporalem,
207 & alias sint ciuilis potestatis, non obligant ad mortale. Et sanè Ang. verbo obedientia. §. 1. videtur hoc ipsum fundamentum Nauar. tenere, tam in ciuilibus quam in ecclesiasticis legibus, quod non obligãt ad mortale, nisi quando ex cõtẽptu, vel consuetudine transgrediũtur. Quãuis enim §. 2. dicat esse peccatum mortale transgredi statutum pœnale, quãdo simul habet prohibitionem: tamẽ ibi loquitur, secundum præmissam doctrinam. §. prioris .s. quando ex contẽptu, vel ex consuetudine quis trãsgreditur statuta.

Vassalli & subditi, in conscientia Regi debent gabellas ante quam exigãtur, sed vagé secundum ius naturale, & determinatè secundum positiuum.

Mihi sane non placet hæc sentia: sed opposita, quæ docet in conscientia deberi antequam exigantur. Mouetur autem ex eo, quod vectigalia iure naturali debẽtur regi temporali: sicut decimæ in communi debentur ministris Ecclesiasticis. Cuius ratio est in vtroque: quia ius naturæ postulat, vt regi, cuius officium & cura est in temporalibus regendi in pace; & iustitia internos, & expellendi externos hostes, debeatur sufficiẽs patrimonium, decẽsque sustẽtatio suæ personæ & ministrorũ, qui in id officium incumbunt. In hoc enim est vel at reip. seruus, aut custos. Vnde rex est propter remp. Sed vt constat tributa ad id sunt statuta, igitur sunt iure naturali debita, ipsi regi vagè, & in communi: quia quoad cotam non est iuris naturalis, sed positiui: sicut in Ecclesiasticis decimis cõtingit.
208 Cũ ergo quotę taxatio moderata est, & iusta (de his enim gabellis loquimur modo, quæ iustę sunt, seu moderatę) sequitur aperte esse debitum iustitiæ. Sicut qui ex alio cõtractu debet Petro cẽtum, vel quia ei seruit, vel quia custos est sui fundi, vel domus, vel alia causa. Alienum ergo

à ratione est dicere esse, vel statutũ pœnale, vel non obligare ad culpam, cum iustitiæ transgressio sit.

Secundo, quia ex hac opinione fieret, vt qui fraudaret mendacio & periurio, nõ teneretur ad restitutionem. Siquidem licet peccauerit: sed ante condemnationem nihil debet, cuius contrarium docet ipse Nauar. num. illo. 202. cap. 17. cur enim mendacium, vel absconsio merciũ facit, vt qui non erat debitor, sit debitor.

Circa fundamentum tamen Nauar. & Angel. de legũ harum obligatione ad mortale, nõ est cur in hac parte disputemus, alibi fortasse redibit sermo. Hoc certum sit, gabellas iure naturali debitas esse, vt dictum est: nõ autem sola Regis ciuilis obligatione, vel ordinatione. Vnde & hoc nostrum fundamentum attulit Couar. regul. peccatum. 2. part. §. 5. num. 5. Sylvest. gabella. 3. quæstio. 8. & quæst. 5. ad medium. verticulo, *Vnde huiusmodi*. Caietan. in summ. verbo, vectigalia iniqua. §. 1. verticulo, *Tustorum*. Armilla. gabella. quæst. 6. & quæst. 15. & verbo, pedagiũ. §. vnico. Gabriel. in. 4. distinctio. 15. quæstio. 5. conc. 7. Med. de Restitutio. quæst. 13. Castro de lege pœna. lib. 1. cap. 20. & lib. 2. cap. 2. conclus. 1. corol. 4 ad finem. Cord. in sum. quæst. 95. ad. 1. dub. Anton. 2. part. titu. 2. cap. 13. imo idem Soto, vt infra dicam, & ita videtur decerni in l. 9. titu. 10. lib. 6. Ordin. infra citanda. Pro quo vide. l. 120 & 170. & 129. *del quaderno*.

Gabellæ, iuræ naturali, & nũ tantum positiuo debitæ.

209

Dices in hac sententia sequi eum, qui via Regia vendit, etiam si nullus exigat teneri ad soluendum. Respond. ita esse, & in specie fatentur Cordu. & Couarru. Non tamen incurret pœnas ciuiles, vt patet per. l. 7. titu. 11. lib. 6 Recopil. & l. 9. & 10. lib. 6. Ordin. & l. 5. titu. 7. part. 5. & l. 69. 97. & 107. *de las alcaualas*, à contrario sensu, & refertur, titulo. 29. l. 13. 14. & 18. lib. 9. Recopilatio. Et est ratio, quia vt dixi, iure naturali debetur, & ita nulla consuetudine abrogari potest. Et quamuis quota sit de iure humano, contra quod valet consuetudo: tamen talis consuetudo non est cum consensu principis. Quis enim credat principem consentire, vt sibi iusta quota nõ soluatur? Alias liceret, decimas non soluere ob consuetudinem

Quota gabellæ de iure humano

defraudandi, non cognita & tollerata. Vnde quia non exigunt aliquando, non est quia remittant: sed quia non
210 vident.

Ex quo colligo minus bene Sotum docuisse locis citatis, quod si cum rigore requirantur, licet nó sit licitum eludere exactorẽ: licet tamen nõ soluere, cùm ex igitur. Hoc enim non placet, quia, vel loquitur de nimio rigore, id est, de iniusto vectigali. Et tunc eludere licitum est citra mẽdacium, in quo non dubitamus: si de iusto loquitur, sicut est rigidum rerum, sed iustum pretium: tunc antequam petantur debentur. Alias si quia cum rigore exiguntur vectigalia, simpliciter non debentur. Cur rogo, eo solo quod petãtur debebũtur? Cur si fraude merces abscondantur? Cur si negentur simplici mendacio, vel iuramento debentur? Vtrobique etiam docet, quod si res vendita non est grandis prætij, non tenetur quid soluere, nisi petãtur. Sed gratis etiam dicitur. Cùm nullam reddat rationem. Maximé, quia vix assignari potest, quod si grande pretium, vnde semper maneret scrupulus.

Mercator non tenetur deferre ad domum exactoris, sed illi debitum manifestare

Verum est, quod non tenetur mercator deferre ad domum exacturis, sed illi manifestare debitum, & ita decernitur in l. 120. *del quaderno delas Alcaualas*, & refertur, lib. 9. Recopila. titulo. 19. lib. 13. Idque sub pœna soluendi duplum.

211

Ex fine, forma, materia, & persona imponẽte, iniusta reddun tur vectigalia.

Vnde Cordub. minus bene quæst. illa. 95. ad secundum, docuit non esse idem dicendum, *de los portazgos*. Eadem enim est ratio. Tamdem circa quotam hanc soluendi vnũ de decem, vt hodie fieri videmus, an sit iusta vel secus, Theologi non est determinare, sed bonorum prudentium quæ arbitrij. Quę autem in genere sint iniusta vectigalia. & gabellæ, rectè explicantur à Caieta. verb. vectigal. in princ. & cap. 2. versic. *Quartum*. Siue quæ imponuntur à non habente potestatem, vt potẽ tyranno, siue quæ ex forma, vt si plus grauentur minus grauandi, siue ex fine, vt si non pro publica vtilitate, sed pro particulari bono Principis, siue ex materia, vt si imponantur super rebus necessarijs, & non potius in negotiatione, &c. De pœna autem transportantium ex regno triticũ, aurũ, equos, &c.

Post condemnationem incurritur pœna transportantibus imposita.

Verum

De pœna autem transportantium ex regno triticum, aurum, equos, &c. verum docet Cord. quæst. illa. 95. Sunt enim leges pœnales, & ita post cõdemnationem debetur, quod sensit Sot. in. d. lib. 4. de Iust. art. 4. cõclus. 2. citata. 212

Nona dubit. Vtrum ex fructibus proprijs, aliisque rebus venditis ad subleuandas necessitates domus, atque familiæ, debeatur gabella in cõscientia? Videtur enim quod non. Ex rebus enim ad vsus necessarios venditis, non est æquum exigere ex decem vnum, sicut neque iustum est vectigal soluere ex his, quæ aliquis transportat ad vsus propriæ domus: sed tum dumtaxat in vtroque casu, quãdo quis vendit, vel transuehit lucri, & negotiationis causa: vt sũt mercatores, & huiusmodi. Sed cõtra videtur esse quod ex cap. quanquam, de Censibus, clerici tenẽtur soluere gabellam ex rebus venditis, vel transportatis negocij causa: non autem de alijs. Quod si hoc ipsum concedimus laicis, vbi est clericorum ab his exactionibus immunitas? Laici igitur gabellam debent ex rebus venditis, seu portatis ad vsum proprium. *Nona dubitatio*

Mihi videtur primum, quod ex rebus, quas laicus vendit, seu portat ad suas necessitates extremas, vel magnas, non debetur in conscientia gabella. Quod aperte docuit Caietan. in summ. verbo, vectigal. in princ. Pedraza Præcep. 7. quæst. 26. Nauar. cap. 17. num 202. Anton. d. 2. part. cap. 24. Sot. 3. quæst. 6. artic. vltim. Armil. verbo. gabella. §. 2. Siluest. gabella. 3. quęstio. 5. Angellus vbi supra. & ita decernitur in l. 5. tit. 6. part. 5. imo iure Imperiali sub pœna capitis id prohibetur. C. vectigal. l. vniuersi. Oppositum enim esset nimium ius, & proinde nimia iniustitia. Siquidem vtriusque habet ius naturale ad hoc, quod ipsum facit liberum, & immunẽ ab huiusmodi exactionibus in rebus tam necessarijs, fieret enim, vt ait Caie. & Sot. vt qui plus egeret plus solueret, cum plus portare, seu vendere cogatur, quo certe iniquum est. *Laicus non debet in conscientia gabellam de rebus venditis, aut portatis ad suas necessitates extremas vel magnas.*

Sed an sic id sit in consuetudine, putat Nauar. & Antonin. fore iustum. Angel. vero existimat talem consuetudinem esse iniquam, & non iusti ficare, quod etiam sensit Caiet. vbi suprà §. reputatur. & Gabriel. in. 4. distinct. 15. quæst. 213

Consuetudo exigendi vectigalia ab his indigentibus, iniusta est, si princeps alunde habeat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

214 *Pauperes nihil debent de supellectili aut propriis fructibus venditis.*

quæst. 5. conclusio. 2. litera. L. sed bene distinguit Silu. quod si Princeps habet aliunde, scilicet ex mercibus lucri causa venditis, vel aliunde, vera est sententia Angel. & aliorum. Cum tunc sit contra ius naturale de illis gabellas exigere. Si tamen non haberet, recte posset cõsuetudine excusari. Vnde colligo, quod pauperes, qui vendunt aliqua ex fructibus propriis, vel ex supellectili, nihil debent. Cum id faciant ad supplēda necessaria vitæ, vltra quod vel paulum habent, vel nihil: secus de immobilibus. Qui enim hæc habet, pauper non est.

Mediocris status tenentur solue re gabellam de rebus venditis.

Secundo videtur, quod personæ qualitatis, & etiã mediij status, teneatur soluere ex propriis fructibus, & alijs rebus venditis, & transportatis causa conseruandi statum. Quod ratio in principio facta demonstrat: & ratio ipsa postulare videtur, cum status non sit carum rerum, quæ ita sunt strictæ necessitatis. Atque ita iustum est, vt qui statum, ac qualitatem personæ, & familiæ potest, & vult sustentare, contribuat ex rebus vẽditis, vel translatis, ad publicas necessitates, quarum gratia tributa, & vectigalia sunt imposita. Sicut etiam ratio exigit, vt ex rebus venditis, atque trãslatis causa negociationis, & lucri, gabella soluatur. Et per hæc patet solutio ad rationẽ suprà factam: nam priuilegium, & immunitas clericorum consistit in hoc, vt ex rebus venditis, vel connectis ad proprium vsum, etiam decẽtis status, nihil debeãt. Sicut quando vendũt fructus sui beneficij, res immobiles, & huiusmodi. Et denique quando id vendũt, quod emerãt intentione reuendendi, quodcunque sit. Si enim emptum foret ea intẽtione, deberẽt ex eo: est enim vera negociatio emere, vt carius vendas, quod (vt dictũ est) laicis non concedimus.

215 *Priuilegium clericorum, vt nihil debeant de rebus venditis, aut cõtectis ad sui status decẽtiam.*

Si emunt clerici, intentione reuendendi, tenentur soluere.

Tertio denique arbitramur, quod ex paruarum rerum venditione etiam laici non debent gabellam. Vt si quis vendat rem valentem duos, vel tres argenteos, & huiusmodi. Ex quo in magno rigore, non debentur. 6. vel. 8. dipondei, non inquam in his tenetur etiam sub veniali. Quod docuit Sot. aperte, lib. illo. 3. citato. Quam licet supra in hoc visi fumus aliquantum notare: id tamen factum est

Laici ex paruis venditione, nihil debent.

tum est, quia nõ assignat in particulari aliquod exemplũ quo eius mens, & sententia posset percipi: ac ne quis maiorem inde licentiam sumeret, quam necesse est. Huius ratio 216
est: quia non est intentio legislatoris, nec si esset rationabilis foret ita res constringere: vt ex quacunque venditione, etiam rei minutissimæ vellet tributum sibi solui. Secus tamen putõ de reuendẽtibus, quos *regatones* vocant: quia licet minutatim vendant, tamen paulatim in fine anni magnam quantitatem vendiderunt, & id ex officio, ac negociationis lucrique causa.

Vltimo addo, quod licet Caiet. loco citato doceat nomine negociationis intelligi quamcunque venditionem, ex quo sequi videtur, quod si quis vendit aliquid de propria supellectili, vel ex paruis suis fructibus ad suas necessitates supplendas, soluere debet tributum: tamen non omnino verum putamus iuxta prædicta. Si enim ipse fatetur esse iniquum ex rebus ad vsus proprios, & necessitates deportatis vectigal exigere: quia inde sequitur, vt qui plus eget, plus soluat, cur non æque de venditione id dicere oportet? Quando, vt dixi, venditio fit ex necessitate, & indigentia extrema vel magna: nam certè, qui plus indiget plus soluere cogitur. Maximè, quia afferre necessaria domus, & familiæ via portationis, vel venditionis non refert quidquã ad iniustitiam. Alioqui clerici deberent gabellam ex quacunque re vẽdita, etiam proprij patrimonij, & beneficij, &c. siquidem ex negociatione debent gabellam. Est autem secundum Caiet. negociatio quæuis venditio.

Non quæcunque venditio, est negotiatio.

Decima dub. an gabella debeatur in conscientia ex ipso contractu priuatim facto per verba contrahentium? An 217
sit necessaria publica venditio per instrumentum, vt ex tunc deberi incipiat. Hanc disputationem, & si satis necessariam tamen non legi apud vllum Doctorem, nec disputatã audiui, quæ tamẽ si sequens videtur in praxi, eiusq; fœpe mentẽ meam subijt cogitatio. Ex vna parte est efficax ratio, vt debeatur ante publici instrumenti celebrationem. Quoniã substantia venditionis solo contrahentium consensu perficitur, verbis dummodo explicetur, vt satis

Decima, & nona dubitatio.

latẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

latè infrà.cap.2. ſumus probaturi,non ſolum iure naturali,ſed etiam poſitiuo legum ciuilium. Vbi enim non ſpecialiter requiritur ſcripturæ ſolemnitas,vt in contractu cenſus,& huiuſmodi,valida iudicabitur venditio per iudices, modò de veritate per teſtes conſtet: Scriptura enim vel ſchedula ſolum videtur eſſe quædam aſſecuratio, & vallatio venditionis ſubſtantialiter factæ. Igitur cùm gabella debeatur ex rei venditione, ſequitur,&c. Secundo, quia multò plura ſunt,quæ ſine ſcriptura venduntur,quà cõtra, & ita penè defraudaretur omne patrimonium Regis. Ex alia autem parte eſt,quod ſequitur, vt eiuſdem rei
218 multoties gabella ſolueretur: quia fieri poſſet, vt partes ante ſcripturam factam à conuentione recederent. Et deinde eadem facilitate,iterũ priuatim conuenirent quo fieret,vt triplex gabella deberetur. Primùm propter primam venditionem. Secundò,propter receſſum à contractu:nam tunc vendita eſt res ab emptore ipſi primo venditori. Tertiò,quia ipſe prior vendito⁹,iterum vẽdit,cùm tamen omnia iſta videantur pro vno actu eſſe computanda. Et certè ità poſſent iſtæ priuatæ conuentiones multiplicari,vt ſæpe fieri ſolet,vt plus deberetur, quàm res valeat. Secundò,quia gabella debetur per legem regiam:igitur videtur,quod ante regiam ſcripturam non debeatur ex Principis voluntate. Tertiò denique,quia ſæpiùs contingit, vt in hoc loco fiat conuentio, & alio loco ſcriptura: & ita cùm in conſcientia teneatur in loco conuentionis ſolu⁹re,poſſet cogi à publicano in alio loco,quod non eſt veriſimile. Ego ſanè primæ ſententiæ magis adhæreo, ob rationes ibi adductas dum a ſapientiori inſtrhor, quàm limitarem, dummodò traditio rei facta ſit. Licet enim ante traditionem vera ſit venditio,imò translatum dominium,vt infrà dicemus cap.2. tamen ſecundum leges communes,& imò ſecundum iudicium forenſe, non cenſentur,niſi per traditionem transferri dominium,vt infrà dicemus. Et hinc eſt,quod ex duobus emptoribus,vel donatarijs præponitur in rei vẽdicatione ille, cui res prius tradita fuit, licet alteri prius fuerit vendita, vel donata, vt habetur in.l.quoties.de Rei vẽdi. in princi. & in fine.

Si rei venditæ non ſit facta vera traditio vt rei mobilis, vel facta vt in mobilis, contractus ſine inſtrumento non obligat ad ſolutionẽ gabellæ.

219

& probat

& probat Gloſſa in reg.qui prior, lib.6. Cuius ratio, inquit,eſt:quia vendendo adhuc fuit dominus rei,ſed vendendo,& trahendo tranſtulit dominium, & ob id ſecundus præfertur. Denique in reſciſione contractus requiritur realis reſtitutio,& appræhenſio. Hæc igitur omnia licet in conſcientia,vt infrà dicemus,non ſunt neceſſaria tamen ſecundum iura,& forenſia iudicia requiſita ſunt. Et
220 ob id iure præſumi poteſt gabella,quæ per iura cõſtituta eſt non ante deberi,quam ſit perfecta venditio iudicio legum,& iudicum. Animaduertãt ergo confeſſores, an res tradita ſit,ſiue reali,& vera traditione,vt cũ corporaliter ditur,& accipitur,ſiue etiam ficta,vt cum res eſt immobilis, vel incorporea,vt domus, vel cenſus, aut ius regium. Tum enim traditione inſtrumẽti,& tituli cenſetur facta traditio. Sicut etiam traditione clauium, domus, ciuitas, vel caſtellũ tradi cenſetur: ſi enim tradita nõ fuit aliquo modo, quantumuis ipſi tractauerint, & concluſerint, & poſtea receſſerint,& reuendiderint nihil prorſus debetur. Et per hæc patet ad obiecta, ſub meliore tamen cenſura, quæ adhuc ex praxi forenſi Rotæ circa ſymoniam confirmãtur. Nam etiam ſi ſymoniaci tractauerint,imò concluſerint non incurrunt pœnas iurium excommunicationis, & priuationis beneficiorum ipſo facto latas, vt diximus lib.2.cap.2.num.426.niſi traditio ſubſecuta fuerit,qua ſit ſymonia realis. Verum rogati ſumus, an ſi quis ita emit rem,vt ipſe,vel is,quem ille nominauerit illam habeat,an poſtea cum rem illi tradit,debeat gabellam:cui ita reſpondi,ſi res nondũ eſt appropriata vlli eorum,ſed adhuc pendet applicatio ob iuſtas aliquas cauſas,non debetur nouũ tributum:at ſi ſemel fuit alicui appropriata,ſanè in rigore deberi videtur ab eo, qui rem iam applicatã habebat.
221 Cuius ratio eſt,quia in primo caſu non eſt niſi vna venditio. Primæ enim venditione vterq; fuit propoſitus,vnde poſtea quando appropriatur non celebratur noua venditio,ſed prior,quæ indeterminata erat,diſtinguitur, at ſemel appropriata iam eſt nouus venditor nouaque & diſtincta venditio,ac proinde alcauala debetur.

Per traditionẽ ſecundum leges cõmunes,tranſfertur dominiũ

Symoniaci non incurrũt pœnas iuris,ante traditionem rei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De recompensatione sibi faciente defraudatione vectigalium, si sit læsus a Rege.

SVMMARIVM.

Si gabellæ non sunt venditæ, aut locatæ, læsus a rege potest sibi recompensare defraudatione vectigalium. num. 222

Etiam si gabellæ sint locatæ, aut venditæ, potest sibi prædictam recompensationem facere. num. 222

Rex non transfert dominium directum, sed ad summum vendit vsumfructum in venditione iurium. num. 223

Idem dicendum de redditibus sæcularibus aut ecclesiasticis. num. 224

Non potest in vsufructus donatos a rege, aut locatos, læsus a rege se ingerere, si prædiales sint, secus de reliquis redditibus. num. 225

Rex non potest sine peccato, regni curam dimittere, & sic tenetur viasa securare & alia. num. 227

Si rex curam custodiendi dimittat, subditi non tenentur soluere tributa. num. 228

Princeps peccat exibendo tributa, etsi habeat animum restituendi damna. num. 228

Cum animo consulendi bonum commune, potest exigere rex tributa, licet in prabos postea vsus cosumat. num. 229

Si abusus timetur, possunt ciues non reddere. num. 229

Predicta de tributis, pedagijs, & quidagijs intelligenda. num. 230

Cessante

Cessante causa, quoad quotam saltem, cessat huiusmodi tributum. num. 231

Non potest rex titulo præscriptionis, tributa retinere aut exigere. num. 232

Secus esset si non esset publicum tributum, sed peculiare debitum patrimonij regis. num. 233

Cõsuetudo immemorialis (cæteris existentibus) sufficiens est ad tributa exigenda. num. 233

Si tributum publicum a tempore immemoriali incipit exigi vt priuatum, potest præscribere, secus si semper manet publicum. num. 233

Dubitare dicitur quis, quando perplexus, sine rationibus probabilibus manet. num. 235

Opinio addit rationes probabiles. num. 235

Peccat qui dubius primo modo de iusta causa imponit aut exigit tributa. num. 235

Si subditus est ignorans aut vulgaris, non peccat ex obedictia exigẽdo hæc vectigalia, secus si doctus. n. 236

Non peccat princeps noua tributa exigendo, in casu quo sint varijs pro vtraq; parte doctorũ opiniones. n. 237

Ad securitatem conscientiæ, sufficit opinionem, licet minus probabilem sequi. num. 237

Gabellæ damnatæ, si sine legitima authoritate vel imponuntur, vel exiguntur, non quicumque dominus potest eas exigere. num. 238

Existentibus his opinionibus pro vtraque parte, possunt subditi defraudare. num. 239

Vndecima dubitatio. Vtrũ læsus â Rege possit vectigalium defraudatione recompensationem sibi facere? Primùm suppono recompensationem esse licitam, seruatis conditionibus quibusdam, vt infra dicemus. Quæ si in hac materia non seruentur illicita erit, sicut in cæteris

Vndecima dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

teris recompensatio. Secundò suppono, quod si redditus isti non sunt locati, aut venditi, siue in perpetuum, siue redimibiliter: sed Rex suis famulis & gestoribus administrat, licitam esse talem compensationem: quia tunc tertio damnum non infertur, sed à debitore res vendicatur. Atque idem est iudicium, si talia iura vendita, vel locata sunt ei à quo fueris læsus ob eandem rationem. Quæstio ergo est, quando locata sunt publicano à quo dãnificatus non es, sed à Rege. Videtur enim non esse licitum: quia cũ emptores illarum gabellarum, qui publicani dicuntur, eas emerint, non sunt bona Regis, sed emptorũ: & ita fieret damnum illis iniustum. Sicut nõ liceret, si Paulus mihi debet decem, & ille vendit pallium Petro, subripere prædictum pallium a Petro, vt mihi compensationem faciam: quia iam non est suum, sed emptoris, & ita facerem damnum innocenti. Aliàs liceret ab vsufructuario mei creditoris fructus subripere, gratia compensationis.

Si gabellæ non sunt vẽditæ aut locatæ, læsus a Rege potest sibi vecõpensare defraudatione vectigalium.

222

Etiamsi gabellæ sint locatæ aut venditæ, potest sibi prædictã recõpensationẽ facere.

Verumtamen verius existimo id esse licitum, vt docet Sylvest gabella. 3. q. 9. Respondẽtque rationi factæ. Primò, quia cùm publicani semper minoris emant propter fraudes plurimas, ideò non damnificantur. Secundò respondet, quòd Rex non potest vendere meum, quod ego regi aliàs debebam, si ipse mihi non deberet. Hæc igitur secunda ratio Sylvest. licet brevis, firmissima tamen est, quam sic accipe: Intelligendo, quod Rex non vendit huiusmodi lictoribus sua iura: ita vt illorum transferat proprietatem, vel dominium in illos, imò quando magnatibus, atque Ecclesijs iura aliqua Rex vendit, siue perpetua, siue redimibilia, similiter non transfert dominiũ. Nõ enim ipse vult vllo modo alienare aut præscindere à suo patrimonio. Et quamuis dicantur emptiones, seu venditiones, propriè non sunt, nisi locationes quædam, seu impignorationes talium iurium: fructuum autem venditiones. Vnde solum sunt vsufructuarij. Et hinc fit, de iure non posse vendi iura, quæ quis adeptus est à rege, siue titulo gratuito, siue per prædictam conductionem (quæ, vt dixi, emptio sollet appellari) nisi habita licentia & cõsensu regis. Quod certè opus non foret, si rex il-

223

Rex non transfert dominiũ directũ, & ad summũ vẽdit vsum fructum, in venditione iurium.

eorum

lorum dominium transtulisset. Cum vnusquisque in re propria sit moderator, & arbiter. Et ita necesse est de iure vt si ille, qui habet iura, vult ea vendere alteri, vel dõnare impetret à rege, vel per viam gratiæ, ita, vt Rex conferat ei, qui habiturus est, vel per nouam venditionem, seu locationẽ. Si igitur quando huiusmodi iura, perpetuò dat gratis, vel titulo oneroso, non dat dominium directũ, sed vsũ fructum, multo minus dabitur prædicto publicano, qui per certum tempus nouem, scilicet annorũ, vel huiusmodi ea tradit.

224

Hinc igitur prædicta sententia infertur, posse, scilicet læsum a rege sibi compensare in dictis gabellis. Si enim ius illud est regis, potest in eo se compensare, sicut in re sui creditoris auferendo ius illud, quod rex habet, & eo vtendo, non soluere. Quamuis non sit proprie auferre, cũ revera non habeat ille ius in me: sed est efficere, vt illud ius, quod habebat cesset, & nõ sit. & hoc est, q̃ voluit Silu. cum ait, quod Rex non potest vendere meũ, est autẽ meũ, & non suum, quod ego illi debeo, quãdo ipse tanrundẽ mihi debet. Atque idem est de alijs redditibus, siue Ecclesiasticis, siue sęcularibus. Læsus enim in eo casu vere dici potest: neque decimam, neque pensionem aliquam debere. Si igitur nihil debet principali, seu domino directo, profectò nihil etiam debebit publicano, vel exactori, qui nõ aliud ius habet, quàm dominus directus. Alias vẽdidisset rex, aut prælatus prædicto publicano rem alienam, aut bona non sua. Vnde colligitur parũ referre vsũ fructũ venditũ, esse ius ex prædijs, pane, vino, oleo, vt cõtingit in redditibus Ecclesiasticis, vel mere pecuniarium, vt in iuribus regijs, & censibus. Semper enim propter dictam rationem potest ipse non soluere, cum contra ipsum nullum ius sit. Viderit autem publicanus quo pacto conducit, petatque refusionem a domino directo qui eũ damnificauit vendens, quod in effectu nõ erat debitum. Quamuis enim verum sit eam esse differentiã inter vsum fructum ex prædijs, & vsum fructum ex prædictis redditibus, quod si vsus fructus est prædialis, vt si prædium sit ab aliquo locatum, vel donatione vsus fructus translatus,

Idem dicendum de redditibꝰ secularibus, aut ecclesiasticis.

225

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non potest in vsufructus donatos a Rege aut locatos læsus a Rege se ingerere si prædiales sint, secus de reliquis redditibus.

non potest læsus a domino directo in eos fructus se occulte ingerere, cum revera fructus illi sint alieni eo ipso, quod nati sũt sub insta possessione vsufructuarij: sicut de pallio vendito a meo creditore dicebam: at vero in reddi tibus siue sint iurã, siue census, siue decimæ, lõge secus est. Qui hos fructus nunquã possedit, vel res, vel vsufructua rius, cum ex me non ex prædio sint percipiẽdi. Vnde an tequam ego soluam nõ sunt realiter obligata regi, vel ha bẽti locatum vsumfructum: cum revera non sint nati, ne que iure nasci debeant. Et ob id licet in his se recompẽ sare: non autem in alijs. Et per hæc patet ad rationem ini tio quæstionis positam. Emptor enim pallij, seu vsusfruc tus habet dominium, & iustam possessionẽ, & ita esset in alieno mihi retributionem facere. Secus est in gabellis, vt dicebam, quarum dominium, & possessio nunquam fuit vel regis, vel publicani, sed mea.

226

Duodecima dubitatio.

XII dub. Vtrum cessante fine pro quo dãtur pedagia, seu alia tributa, cesset obligatio contribuendi? Vt si esset murorum, mœniorumque ædificatio, pontiũ erectio, viarũ assecuratio. Ioan. Med. C. de Rest. quæst. 14. §. aliud dubiũ docet, quod deficiente causa non tenentur subditi solue re: sed princeps nõ tenetur accepta restituere. Cuius etiã sententiæ est Angel. & Gabr. infra citandi. Ratio Medi næ est, quia princeps nõ tenetur copulatiue ad assecuran das (verbi gratia) vias, & ad restituenda damna: sed tan tum disiunctiue, ita vt alterum faciens satisfacit, solum damna restituendo, debito suæ obligationis. Sicut ergo quando primum facit; scilicet vias assecurare, non tene tur de damno secuto: ita e contrario, si alterum faciat: scilicet resarcire damna, non tenebitur ad assecuran dum.

227

Rex non potest sine peccato regni curam dimittere, & sic tenetur vias assecurare.

Verũ id sine ratione sibi persuadet Medi. Quin potius opinor sine peccato non posse regni curã dimittere. Quia id ex officio habet, & ob id ei assignatur patrimonium a ciuibus. Atque ita ex eodem officio tenetur vias assecu rare, & similia præstare, cum sit custos publicus totius regni. Et ita non satisfacit solum damna restituẽdo. Vn de obligatio restituendi damna non est ex contractu, vt exi-

vt existimat Medina, sed ex delicto, scilicet ex negligentia. Et sane frustra daretur ei tributum, vt solum tene retur damna resarcire. Si enim viarum custodiam nõ assu mit, quid vtilitatis est ciuibus paratum esse restituere, vt gabellæ ei assignentur? vnde sequitur, quod revera subdi ti non tenentur ea soluere, si semel curam custodiendi di mittat rex, quod in omni contractu conditionali vsu ve nit. Nã causa, seu conditione non subsecuta, cessat obli gatio. In vno certè casu veram putarem Medinæ opinio nem, quando pericula non essent personalia, sed realia. Tunc enim satis esset resarcire damna. Sicut in eo qui nauem assecurat, vel gubernat nõ peccat curam dimittẽ do, si nullius personæ periculum immineat, si damna, & interesse restituere est paratus. Secus si damnũ esset per sonale. Non enim est credendum, ita stultos esse subdi tos, vt suarum personarum assecurationem tributis emãt eaque soluant ei, qui nullam habeat de illis curam, quamuis sit paratus dãna restituere. Quid enim mihi refert re gem esse paratum meis hæredibus damna vitæ restituere, si ego eam perdo?

228

Si Rex curam custodiendi dimittat, subditi non tenẽtur solucre tributa.

Quare videtur primo dicendũ, principem peccare exi gendo tributa, etsi habeat animum restituendi damna. Ita plane sensit Caiet. verb. vectigal, ad principiũ. Quia sine debito pribat tributa, & consequenter ius habent subditi non soluendi: imo ad restitutionem teneretur, nõ solum damnorum, sed tributorum. Si enim ad priuatum finem princeps tributa exigeret, ad imbursanda, vel inu tiliter consumẽda, esset tyrannica exactio, & rapina, etsi aliãs necessitas publica postularet illa tributa, ex quo eo animo, & intẽtione exigit. Quamuis si animum mutaret & necessitas publica exigeret, non teneretur nisi ad dam na. Secundo videtur, quod si animum habet prospiciẽdi communi bono: sed ex negligentia in alios vsus vtiles conuertit non priuatos, sed publicos, iuste exigit. Li cet postea male consumendo, & forsam id voluit Me dina. Quia cum semper habeat ius regis, potest im ponere tributa animo consulendi regno. Si tamen a perte constaret prodigalitas, & in futurum timeretur

Princeps peccat exigendo tributa, etsi habeat animum restituendi damna.

229

Cum animo consulendi bonũ cõmune, potest exigere rex tributa, licet in prauos postea vsus consumat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

abusus, non tenerentur subditi reddere, vt plane Caiet. docet: Tum enim necessitas publica assumitur pro forma, re tamen fraus est, & rapina, & licet non ammittat ob peccata regni dominium, tamen vsus merito negaretur occulte defraudando, cum timeatur abusus. Sed tenebitur restituere accepta? Respond. ex dictis constat teneri. Quia illa non accepit sibi, sed conditionaliter ad certum opus. Sylvest. gabel. 3. quæst. 4. &. 6. ita docere videtur ex illo verbo finali (*nisi vt dictum est*) & Caietan. cùm dicat esse rapinam. & id est verum, etiam si opus pro quo datur, non permaneat, vt viarum custodia. Vnde si accepta vno anno non consumpsit, poterunt defraudare sequenti anno ciues, & ipse de suo patrimonio tenetur illa restituere, etiam si iam viarum pericula cessauerint.

Si abusus timetur, possunt ciues nõ reddere,

230

Predicta de tributis, pedagijs, & quidagijs intelligenda.

Hæc diximus quando aliquo fine datur tributum, vt ad pontem, fontem, viarum, custodiam, mœnia construenda, &c. & dicuntur pedagia, & quidagia. De vectigalibus ergo modò videndum est, quæ alia de causa dantur, & illa cessauit, vt ad bella, &c. Nam Medin. putat quæst. illa. 14. quod cessante a tempore immemoriali, non cessat obligatio soluendi dicta tributa. Quia titulo præscriptionis rex ea retinere potest.

Mihi videtur primo, quod si a paucis annis cessauit, cessat obligatio. Et ita fatetur Medi. Et omnes. Et ratio est clara: quia sicut imponere non potest sine causa, ita nec continuare, vt notum est, neque tunc præscriptio locum habere potest. Secundò videtur, quòd siue absolutè, siue multis annis cessauit idem est dicendum. Huius sententiæ fuerunt Gabr. in. 4. distin. 15. quæst. 5. Sylvest. gabella. 3. quæst. 8. &. 9. Angel. pedag. quæst. 6. Caiet. in sum. verbo vectigal. cap. 1 & in recipue, cap. 2. Cordub. in sum. quæst. 95. a. 1. dub. Quod sane ob rationem. 1. dicti, satis probatur. Quod enim titulo præscriptionis Rex colligere non possit dicta tributa, etiam à tempore immemoriali, ex eo probatur: quod ista tributa non sunt sicut alia, quæ illi debentur ex prædijs, vel huiusmodi, tum enim locum haberet præscriptio, quia cùm titulo contractus emptionis vel donationis, &c. ea retineat, si non constat de titulo

231

suffragatur ei præscriptio, sicut in alijs priuatis personis & maioratibus. At ista tributa non sunt ex cõtractu, sed ex debito naturalis iuris, quo subditi tenẽtur Regem alere, secundum decentiam eius ad pacem & bella: & ita cùm constet de titulo, non potest recurri ad præscriptionem: constat autem, quod si causa cessauit, & de præsenti non subsistit, iam tributum saltem quoad quotam nõ est debitum iure naturali, vel ex determinatione legis humanæ: cum minimè sit necessaria ad publicam necessitatem, cùm vt supponimus cessauerit. Non ergo titulo præscriptionis retinere, aut exigere potest, cũ ista regia onera quorum ratione debentur, cessauerint. Secus esset, vt dixi, si non haberet rationem tributi publici sed priuati debiti patrimonij regis, tunc enim haberet locum præscriptio. Illud bene addit Cordub. in. d. dub. 1. & quæst. 103. eiusdem sum. quod licet ad tempus cessauerit causa, si tamen probabiliter existimetur necessitas superuentura, ad quã paratus est & obligatus rex, licitè posset dicta tributa suscipere, non autem. v. g. si non adsit custodia in castellis & huiusmodi, vel quia inimici non timentur, vel quia castellum est destructum. Quod idem adnotauit Angelus. d. §. 6. Sylvest. gabella. 3. quæst. 5. versic. 3.

Cessante causa quoad quotam, saltẽ cessat huiusmodi tributum.

232

Non potest Rex titulo præscriptionis, tributa retinere, aut exigere.

Secus esset si nõ esset publicum tributũ, sed peculiare debitũ patrimonij regis.

Sed obijcio pro Medin. cap. super quibusdam, de Verbo. signific. vbi dicitur pedagia non interdicta esse, quando consuetudine exiguntur, à qua non extat memoria. Resp. quod ibi etiam dicitur, quod imposita à Concilio, vel Imperatore non sint interdicta, & tamen non inde sequitur quod sine causa rationabili liceat Imperatori, aut Concilio ea imponere. Sic ergo fatentur consuetudinem immemorialem esse sufficientem authoritatem, sicut in rege & Concilijs: cæteris tamen existentibus iustis causis. Et quod planè sic hic sensus illius capitis patet. Quia postquam egerat de Concil. Imperatore, & rege, addit quartum, scilicet consuetudinem. Non ergo loquitur de consuetudine in eodem Rege & Principe, sed extra illos, puta quia extra illos est etiam legitima authoritas exigẽdi tributa ex consuetudine. Ita explicat Caiet. in summ. verbo, vectigalia, in principio. Dicens ibi annumerari

233

Consuetudo immemorialis, cæteris existentibus, sufficiens est ad tributa exigenda.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quatuor, authores vectigalium, scilicet Concilium, &c. Ad aliam rationē Med. quod sicut res cæteræ, ita ius exigendi vectigalia potest præscribere: Respond. quod si tributum, quod vt publicum exigitur consueuit ab immemoriali tempore exigi, vt priuatum, verum est sanè: sed si manet semper in ratione publici tributi, opus est noua consuetudine, sed vero titulo, ac si denuo imponeretur. Si quidem constat plane, quo iure exigatur. Vnde sine causa bona fides locum habere non potest, nec alia requisita ad præscribendum. Idem dicendum est de decimarū solutione.

Si tributum publicum a tēpore immemoriali incipit exigi, vt priuatum potest præscribere, secꝰ si semper manet publicum.

Limitari tamen debent prædicta, nisi aliæ necessitates regni instent. Tum enim licet cessauerit causa vectigalium: tamen reuera cùm aliunde oriantur causæ non dubito quin licitè etiam exigantur, & est quasi quædam commutatio materiæ. Et ita non est rationabiliter læsus populus, cùm ipse deberet denuò contribuere ad suas necessitates, & sui regni.

Decimatertia dubitatio.

XIII. dub. Quid dicemus si non est certum ipsam causam cessasse, sed dubium: & per consequens dubitatur, an sint iustæ gabellæ, an tunc peccet exigens vel defraudans? Caiet. in sum. verbo. vectigal. cap. 1. notab. 2. docet, excusari subditos exactores. In dubijs enim obedientia excusat, qui verò non sunt subditi, ac non ex obedientia faciunt, non debent se periculo iniustæ axactionis exponere, idem Angel. verbo pedagium. §. 6. qui addit teneri ad restitutionem subditos, quādo cognouerint tributa fuisse iniusta. Vnde videtur, secundum eundē, quod quandiu manet dubium non tenentur restituere. Addit secundo, id esse verū de antiquis pedagijs, non de nouis, & de augmentationibus: nā de his potius præsumuntur esse iniusta in dub. nisi apertè constet de eorum iustitia, quod ipsum docuit prædictus Caiet. notabili. 4. Gab. in. 4. d. 15. q. 5. cōclus. 7. & Sylu. gabel. c. 3. q. 3. vers. 2. & colligitur ex cap. Quāquam, de Censibus. vbi dicitur: *Pedagiorū exactiones, tam iure Canonico, quam ciuili, regulariter merito sunt damnata*, id est, nouæ exactiones, vt omnes Doctores exponunt. Et vt colligitur ex Sylues. per noua tributa ea intelligūtur,

134

telligūtur, quæ immemorabilia non sunt: nam si principij eorum aliqua extat memoria, quamuis essent antiqua in dubio censerentur iniusta, nisi certò constaret esse legitima. In hac re mihi videtur, quod adhoc, quod ille, qui voluntariè imponit, vel exigit tributa sit in tuta conscientia, non est necessaria euidens iustitia causæ, quāuis prædicti Doctores videantur oppositum dicere. Pro cuius explicatione animaduerto, vt alibi latiùs ostendi, aliud esse dubitare de aliqua re (nihil autem refert dubium esse facti, vel iuris, iudicio meo, quamuis nonnulli distinguant) aliud autem esse opiniones. Dubitatio enim tum esse dicitur, quando sine rationibus probabilibus huius, vel illius partis, quis non magis ad hanc, quàm ad illam partem se inclinat, & veluti perplexus veritatem ignorat: Tum autem est opinio, quando, licet veritatem ignorat, existunt tamen probabiles rationes & authoritates vtraque ex parte. Dico igitur: Primum, quod si dub. sit primo modo (illud enim propriè dub. dicitur) peccat qui voluntariè, vel imponit, vel exigit tributa, in quo sensu loquuntur omnes citati Doctores. Et est plana ratio, quia se exponit periculo iniustitiæ & furti, de quibus dubijs tam in dānificatione, & in acceptione, quam in rei alienæ possessione inferiùs hoc lib. 3. cap. 1. disputabo. Secūdò mihi videtur, quod si subditus est ignorans, vel alia communis persona excusabitur ratione obedientiæ, vt miles, qui nescit, vel dubitat bellum esse iniustum: & lictor seu carnifex, qui exequuntur sententiam superiorū. Etiamsi eis non constet de iustitia causæ. In hoc etenim casu sunt accipiendi prædicti Doctores, non enim subditos oportet superiorū mandata discutere, sed iudicium potius submittere iusta esse credendo, quando non est euidens iniustitia. Si autem sit doctus, vel aliter peritus, cui incumbit scire iura, sicut Regis consiliator, & personæ huiusmodi, non sufficit superioris mandatum, vt exigere possit. Siquidem durante illa dubia conscientia, quæ solum superioris mandato tolli nō potest, exponeret se periculo iniustitiæ, quod est intrinsicè malum. Sicut neque mulier, quæ dubitat de morte mariti potest nubere, vel debitū petere: quia se exponit

235

Dubitare dicitur quis, quādo perplexus sine rationibus probabilibus manet.

Opinio addit rationes probabiles.

Peccat qui dubitq primo modo de iusta causa, imponit aut exigit tributa.

236

Si subditus est ignorans, aut vulgaris, nō peccat ex obedientia exigēdo hæc vectigalia, secus si doctus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

237 ponit periculo intemperātiæ, vt copiosè hoc lib. 3. c. 1. sumus dicturi.

Nō peccat princeps, nouatributa exigendo, in casu quo sint variæ pro vtraque parte doctorum opiniones.

Tertio existimamus, quod si dub. contingat propter opinionum varietatem circa rem, de qua agitur, quo in casu loqui videntur Doctores, præcipuè Caiet. quod non peccat superior noua tributa imponendo, vel exigendo: & à fortiori, neque is qui obedientia ductus ea exigit. Semper enim est licitum sequi probabilem opinionem: non enim cogit Deus, vel ratio, vt in humanis actibus certam veritatem sequamur, cùm id sit frequentius impossibile: sed probabilem ac verisimilem, cùm præsertim in iudicijs prudentialibus, & alijs dictaminibus practicis, raro sequamur: neque possumus, veritatem euidentem, & omnino certam. Sunt enim iuxta scripturam incertæ prouidentiæ nostræ. Satisque prudenter se habere videtur, qui sanorum sapientumque iudicia, ac sentētias sequitur. Vnde iuxta communiorem Theologorum sententiam, suffi-

Ad securitatem conscientiæ sufficit opinionem, licet minus probabilem, sequi.

cit ad securitatem conscientiæ probabili opinioni se cōformare, etiamsi sit minus probabilis. Vnde Rex potest bellum indicere, etiamsi de iustitia causæ sint opiniones, quod in cæteris humanis electionibus verum habet, vt est in excitanda lite, & huiusmodi. Ad prædictum autem cap. Quamquam, quod mouit hos authores, vt existimarent esse necessariam causæ euidentiam, respondeo non esse ad rem. Non enim loquitur quando res est dubia, siue per veram dubitationem, siue per opinionum varietatem. Solū enim dicit tributa, iure canonico & ciuili, regulariter esse damnata. Cuius sensus est iuxta glossam, si absque debita authoritate fiant. Et quod hic sit verus sensus patet. Dicit enim iure Canonico esse damnata. Constat autem, vt omnes fatentur, non esse alibi in iure Canonico condemnata, nisi in cap. Super quibusdam. de verbor. signific. Ibi autem, vt suprà dixi, solum dicitur ea tributa non esse prohibita, quæ authoritate Concilij, Imperatoris, &c. sunt constituta. Quasi cætera sint improbata. Vnde cū prædictū cap. Quamquam. ex lib. 6. nihil aliud agat, quàm referre ius: ius autem sit istud, & non aliud: maximè constat. d. capitis intentionem fuisse ea solum

238 vectigalia, seu gabellas esse damnatas, de quibus mētio fieret in. d. cap. super quibusdam. Nempe cum sine legitima authoritate ex quatuor ibi relatis, vel imponūtur, vel exiguntur. Et quia regulariter sine prædicta authoritate exigi solent, maxime in multis Italiæ locis, cui responsū Pōtificis dirigebatur, vbi vnusquisq; dominus exigere vult id circo. d. cap. parum ad rem facit.

Gabellæ damnatæ, si sine legitima authoritate vel imponuntur vel exiguntur, non quicūq; de minus potest eas exigere.

Quarto arbitramur, quod quamuis princeps licite exigat, in. d casu possūt quoque subditi defraudare. Ratio est eadem, quæ regem, & alios exactores excusat. Si enim subditi pro se habent etiam opinionem, & probabiles rationes, plane sunt moraliter certi, quod nō debent, & ita possunt se probabili opinione conformare. Maxime cum possideant suas res, quibus in dubio non se debent spoliare, cum possidentis conditio sit melior. Itaque nec rex exigēdo peccat, nec subditus non soluendo, sed vterque suum ius persequitur. Neque mirum accidere debet dari bellū veluti iustum ex vtraque parte, ratione ignorantiæ probabilis, quæ excusat ambas partes: & ita in hoc apertè consentit Cord. quæst illa. 95. ad. 1. dub. versic. *Porque en el caso.* Quomodo autem debet se gerere confessor, docet Silu. gabel. 3. quæst. vlt.

239 *Exigētibus his opinionibus pro vtraque parte, possunt subditi defraudare.*

De emente a gabellas defraudante.

SVMMARIVM.

QVi emit ab eo quem scit defraudare iniuste gabellas, etiam si taceat, non tenetur ad aliquam restitutionem, nec peccat. num. 240

Lege charitatis non teneor, cū dispendio meæ cōmoditatis, vitare damnum proximi. num. 241

Non communicatur quis peccato, alteri prædo materiam differentem, etiam si male vsurū sciat. n. 241

Lex solum penalis, quæ obligat emptorem, vt admoneat

Universidad de Deusto
Biblioteca

moneat Venditorem ad gabellæ solutionẽ.n. 243
Quando valor rei acceptę non excedit valorem hę-reditatis, hæres non tenetur in conscientia solue-re gabellam, siue res sit appreciata publice siue priuate, secus si plus valeat.num. 244

Decima quarta dubitatio.

XIIII. dub. Vtrum emere à defraudãte gabellas sit illicitum? Et primùm supponimus, gabellas esse licitas, ac
240 moderatas. Alias enim, si nimio cũ rigore, atque iniustè exigerentur, sicut non peccaret defraudans cum vendit, ita nec peccaret, qui sic ab eo emit data fide q tacebit. Imo quodammodo manifestando illud, peccaret, cum vẽditor eius causa patiatur nocumentum iniustum. Sermo ergo est de iustis, & moderatis, quæ in conscientia deberi antequam exigantur supra docuimus.

His ergo suppositis dub. est, an qui emit ab eo, quem scit eas defraudare, peccet, & restituere teneatur? Maxime cum fidem præstet, se taciturum. Quidam docent peccare contra charitatem, non contra iustitiam: quia est causa damni aliorum. Siquidem sua taciturnitate, & eo quod celauerit plus debent soluere cæteri mercatores, quia ex facta conuenientia sunt cõscripti, Hispanice *encabeçados*. Alij docent, neque esse contra charitatem, neque contra iustitiam, si emat ab externis, qui non sunt scripti. Bene tamen si a ciuibus, maxime in his, qui ex conuentione scripti sunt ad soluendum, eo quod illos damnificat, vt dictum est. Verumtamen, saluo meliori iuditio, videtur, nullam esse culpam, nec restituendi obligationem, nõ solum Regi, seu publicano, sed neque etiam cætui mercatorum, qui sunt conscripti, id est, *a los encabeçados, o de el gremio*, etiamsi tacere promiserit. Moueor ea ratione: quia dupliciter dumtaxat intelligi potest, quod ego in hoc casu peccem tacendo. Primũ peccato proprio, ac distincto, in quo vendens non communicat, scilicet ob omissionem reuelandi, & contectionem peccati alterius, vel non peccato proprio ac distincto: sed quia cooperor peccato vendentis, consentiens, & efficaciter iuuans actionem in

Opinio.

Qui emit ab eo quẽ scit defraudare iniustè gabellas, etiã si taceat, non tenetur ad aliquam restitutionem, nec peccat.

241

iustam. Siquidẽ ille nõ damnificaret, si ego non celarem, vel aliter fauerem peccato: at neutro modo reus sum culpæ, vel restitutionis. Primùm non est peccatum omissionis: quia ego non teneor reuelare crimina quæ fiunt in ciuitate. Nam adhoc potest quis teneri ratione publici officij, quod ego non habeo, vel ex communi lege charitatis, qua teneor damnũ proximi vitare, quæ sanè me non obligat, quãdo amitto cõmoditatem, vel vtilitatem meam ex manifestatione. Mihi enim integrum est hanc celebrare emptionem: si autem facilè possem vitare aliorũ damnũ siue omissione meæ vtilitatis, teneret sanè, idque tantũ lege charitatis. Sicut etiam deberem latronẽ reuelare, qui Petri bursam præscindit: & in hoc casu si fieri posset, monitio præcedere debet, vt suprà dixi. Non ergo hac via teneor ob peccatum, scilicet omissionis: quia non obsto, vel non manifesto, neque verò cooperor actioni iniustę. Tũ, quia cùm non sim publicus officialis, vt dicebã, mihi non imputatur læsio alterius. Deinde, quia licet præbeam, vel occasionem, vel materiam peccandi, tamen illa occasio, seu materia non habet determinatè malum vsum: sed indifferentem: quando autem præbeo proximo materiam, qua ipse potest bene & male vti, etiam si sciam vsurum male, non sum dicendus communicare illius peccato. Sicut qui vendit agnum ei, quem scit eo vsurum ad sacrificandum idolis. Et qui locat domum fœminæ, quam scit in ea fore peccaturam: quia vsus illius rei non est necessario malus, sed potest esse bonus & malus. Vnde, quod fuerit malus, alterius malitiæ debet imputari. Sic igitur dicendum in proposito. Cùm ego mea emptione præbeo materiam vendendi rem mihi vtilem, quam venditionem potest ille bene celebrare debitum tributum soluendo, & alia, quæ debita sunt seruando, sequitur aperte, quod mihi nõ imputatur iniusta illius actio. Secus esset, si ego consulerem actionem iniustam, vt scilicet rem venderet tributo non soluto.

Lege charitatis nõ teneor, cũ in dispendio meæ cõmoditatis, vitare damnũ proximi.

242

Dices, promitto illum contegere. Sed hoc nihil est: quia si tacere possum sine peccato, ergo possum illi promittere me esse taciturũ, aut non reuelaturũ. Notandum tamen:

243

Non cõmunicatur quis peccato, alteri præbẽdo materiã differentem, etiã si male vsurum sciat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen est circa prædicta, quod per leges ciuiles institutũ videtur, vt emptor admoneat exactorem de gabella, vt dicitur in l. 120. *del quaderno delas alcaualas.* & refertur in l. 31. & 32. tit. 19. lib. 9 Recopil. Sed dici potest eam non esse præceptiuam, sed pœnalem, vt deduci videtur ex calce illius: etsi esset præceptiua nescio an vim habeat, cùm contraria sit consuetudo. Et sanè admodum satis onerosa esset illa lex, si in cõscientia obligaret quẽlibet emptorem ad quærendos exactores, quibus denunciaret. Plura alia circa gabellas, vectigalia, pedagia, & alia tributa discuti poterant: sed restitutionis materiæ breuitas, breuiores nos esse facit. Quare id tantum quæram, sitque.

Lex solum pœnalis, quæ obligat emptorẽ, vt admoneat venditorem ad gabellæ solutionem.

Decima quinta dubitatio.

244 Decimaquinta diffi. an hæres, vel legatarius teneatur in conscientia soluere gabellam ex rebus defuncti, quas æstimatas accipit? Et sanè quidam distingunt dicentes, si res defuncti accipiat per appretiationem priuatam, nihil debet: sin autem per publicam, vt quando in subhastatione, aut foro publico, Hispanicè *el almoneda*, suscipiat, tenetur soluere. Tunc enim est vera emptio: non autẽ quando per appretiationem inuentarij sibi applicauit. Alijs fortasse videtur vtroque casu gabellam deberi: Eo quod vera emptio & venditio intercedere appareat. Siquidem rem non suam, sed defuncti, prætio, & æstimatione accepit, quod emptionis proprium est. Ego, saluo meliori iudicio, in foro animæ putarem nihil in vtroque casu deberi à legatario, vel hærede: dummodò valor rei acceptæ nõ excedat valorem hæreditatis, aut legati. Aliàs enim deberetur. Itaque distinguendum censeo. Habes, v.g. legatum 100. ducatorum à defuncto, petis ex rebus appretiatis, aut quæ in subhastatione venduntur res valẽtes 100. ducatos, nihil debet vẽditor ex illa ratione. Idem est de hærede. Reliquit defunctus domum valentem 500. aureos. Sunt quinq; hæredes, datur vnicuique 5. pars domus, valens 100. qui cuique contingunt, nihil debetur gabellæ, aut alterius tributi. Si autem legatarius, vel hæres, vltra 100. aureos quidpiam æstimatum accipiat, soluere tenebatur defunctus, id est, testamentarius, aut is qui vendit. Horum ratio ea est. Quoniam in ijs non interuenit emptio,

Quando valor rei acceptæ, non excedit valorẽ hæreditatis, hæres non tenetur in cõscientia soluere gabellam, siue res sit appretiata publicè, siue priuatè, secus si plus valeat.

emptio, aut venditio: sed vniquique quantitas suæ hæreditatis, vel legati in rebus defũcti, quas ille eligit, assignatur. Et ita est partitio quædam, vel diuisio bonorũ, magis quam emptio. At quando vltra valorem legati accipit per æstimationem, vel publicam subhastationem, non habet locum ista assignatio: sed vere illi res venditur, cum res pecunia tradatur, quæ, vt in praxi frequentia notanda censemus esse. Et quidem hanc sententiam, tanquam magis piam, & probabilem amplectimur. Quod enim debeatur non omnino improbandum putamus. Non in hærede sed in legatario. Quoniam hæredes per mortẽ testatoris dominium in rebus illius adquisierunt, siue in totum, si vnus est hæres, siue pro parte postea diuidenda, si sint multi, & inde est, quod cum diuisio fit, & vnicuique sua pars assignatur, non celebratur vlla venditio, sed quod in communi, & in confuso illius erat, distinguitur, & separatur: at vero legatarius non habet dominium in rebus testatoris quando illi in specie non est aliquid legatum, sed tantum habet ius ad valorem, & ita cũ in rebus testatoris accipit, vere emit, cum id quod non est suum, sed hæredum data pecunia sibi adquirat. Vnde in communi modo loquendi est conformius: nam vere legatarius dicitur emere, hæres vero quidquid accipiat ex rebus defuncti, cum sit earum vniuersalis dominus, non accipit alienum, data pecunia, sed suum, vel ad quod in specie habet ius, atque ita non dicitur emere. Sic igitur in rigore dicẽdum videtur probabiliter. Quod enim supra dixi, & magis piũ & proinde probabilius in odiosa vectigalium materia apparet. Quia tamen etiam subditi peccare possent, furtum 246
que committere per illicitas venationes contra voluntatem dominorum nemorum, & per arborum cæsionem in montibus prohibitis, pisciumque capturã: ideo antequã hinc discedo, quo subditorum furantium disputationem absoluam, breuiter de venatione pauca propono.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De restitutione acceptũ per venationem, piscium captionem, arborumque cæsionem,

SVMMARIVM.

Domini iustis de causis, prohibere possunt venationes, & inferiores tenentur huic præcepto parere num. 247

Omnia animalia iure naturali saltim, negatione, cõmunia sunt, & ista vnicuiq; ius est aucupãdi. n. 248

Ob bonum publicum tantum, potest princeps hanc venationem prohibere. num. 248

Iusta causa supremus princeps ad sui recreationẽ prohibet venationem locorum cõmunium. num. 249

Domini inferiores possunt in propriis locis, etiã non septis, eam prohibere. 249

Bona, iure gentium communia, possunt per principem alicui applicari. num. 251

Iure naturæ permissum & licitum, per legẽ humanam potest prohiberi. num. 251

Nõ applicat princeps per venationis prohibitionẽ, sibi vel alteri feras. num. 252

Si fieret appropriatio per prohibitionẽ venationis, tenerentur restituere venatores sine licentia. n. 253

Solum vsum venandi auferunt principes per prohibitionem, non acquisitionem. num. 253

In subsidium publicum necessitatum, princeps posset per iustam legem prohibere dominium rerum venatarum. num. 254

Tunc accipientes restituere teneruntur, cui facta est applicatio harum ferarum. num. 254

Et in

Et in pœnam ante sententiam possunt priuari prædicto dominio. num. 254

Clericis, quieta venatio, recreationis causa, non prohibetur. num. 256

Inquieta venatio & cum strepitu, prohibetur iure humano. num. 256

Episcopi non peccant, causa recreationis, sine strepitu venando. num. 256

Venantes contra prohibitionem, non tenentur ad restitutionem prædæ captę. num. 257

Non accipit alienum qui venatur, sed per aprehensionem facit suum. num. 257

Nec clericus nec laicus die festo, & cum prohibitis instrumentis venando, tenentur ad restitutionem. num. 257

Nihil rei captæ tenẽtur restituere, qui in fundo alieno, & contra expressam domini voluntatem, venantur. num. 258

Duo modi ferendi legem pœnalem, ex quorum vno, oritur restitutio ante sententiã, & ex altero post sententiam tantum. num. 260

Si fundus aut ager sit locatus, & fructus nõ ex venatione, sed aliũde principaliter consistat, non tenetur restituere, qui cõtra voluntatẽ venatur. n. 262

Si vi aut fraude domini venationem aliquis impediret, tenetur ad restitutionem. num. 263

Simpliciter ad nihil tenetur venator, qui secluſa fraude, dominũ, seu vsufructuariũ non impedit. n. 263

Domini illorum locorum, non possunt vllatenus prohiberi a venatione. num. 263

Diuersa ratio de fructibus arborum, vel heruarum, ab his feris. num. 263

 Sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Decima sexta dubitatio.

247 Sit igitur decima sexta dubitatio. Vtrum accepta per venationem,& per piscium captionem arborumque cæsionem,sint restituenda? Et quomodo peccatum in his cõtingere possit? Et quamuis plures doctores de hac re disseruerunt: copiosius tamen Couarrubias,regula peccatũ 2.part.§.8. per totum, Cordub.in summa.quæstio.119. Medin. de Restitutione. quæst.12. Sot. de Iust. quæst. 6. art.4.& alij quos infra citabimus,& latius citat Cordub. in.d.quæst.119.

Domini iustis de causis, prohibere possunt venationes,& inferiores tenentur huic præcepto parere.

Primum fatentur omnes,quod ad dominos prohibentes venationem attinet, iustis de causis posse eam prohibere, tenerique inferiores ad parendum iusto præcepto. Sic sanè docuerunt Couarr. Medin. Cordub.& Sotus locis citatis.Caietan. Opusc.17.Respõd. responsione 12.Nauar.cap.17.num.120.Sylvest.verbo venatio.& restitutio.2.§.16.&.17. & restit.3.quæst.3.in fine,& quæs. 4.& restit.7. quæst.2.& restit.8. quæst.2.Gabr.in.4. distinct.15.quæst.5.Speculũ conscientiæ.lib.1.cap.68.Angel.& Armil.venatio. Glos.in cap. Qui venatoribus. 86. distinct.& Cardin.Turrecrema. ibidem,& vt refert Couarru. Martinus Lauden. Card. Alexand.Rebuff. Stephan.Bertrand. Thomas Grammat.Guillel. Benedict. Andr.Tiraquel.Boerius.& alij à Couar.relati. Ac proin de plures sunt regiæ constitutiones in regno Castellæ,variis de causis venationem prohibentes,vel in certis locis, vel certis instrumentis,vel certorũ animalium,&c. quas iniustas esse dicendum non est.

Quæ verò sint istæ causæ venationem iustificantes,nõ putamus eas esse, quę commodum, & vtilitatem domini
248 priuatam concernunt:sed opus esse,vt ob publicum bonum prohibitio fiat. Vt enim vectigalium iustitia ex publica, non ex priuata principis vtilitate enascitur, vt paulò ante dicebam: sic sanè de venationis prohibitione dicendum.&c. Vt enim in vectigalium impositione proprium exigitur: ita in venationis prohibitione commune auferetur.Cùm enim omnia animalia tam volatilia,quã terrestria & aquatilia cõmunia sint iure naturæ,saltem negatiuè, quia nullius sunt propria: sed vnicuique ius est ea aucu-

aucupandi, iniustè ageret princeps, qui eo iure priuaret vnumquenque ob suam commoditatem priuatam,nisi ob publicum bonum,ius naturæ interpretando ac limitando.Sicut ea ratione thesaurorum & mineralium certã sibi partem applicauit ad publicas necessitates reipublicæ. Tale igitur est,ne venatio totaliter consumatur,vel notabiliter imminuatur,vt esset,si tempore generationis animalium,exerceretur. Item vt vitentur rixæ & contentiones,quæ contingere solent,nisi prohibeantur. Ne etiam homines agriculturam dimittant,& alia necessaria & honesta negotia.Hæc enim potissima causa fuisse mihi videtur prohibendi personis Ecclesiasticis venationem. Ne huic exercitio dediti,& plus ius iusto occupati, literarum studia,prædicationem,orationem & huiusmodi dimitterent. Deinde verò causam quoque sufficiẽtem putamus, si supremus princeps ad sui recreationem aliquorum locorum etiam communium, & non septorum venationẽ impediret. Id enim ad publicum bonum quodammodo spectat, vt ipse curis publicis melius vacare possit,animũ quandoque rexalando ac soluendo. An verò idem sit de inferioribus dominis infrà dicemus. Id certũ est,& à nullo dubitatum,quod in propriis locis etiam non septis possent illam prohibere. Imò quisque priuatus. Si enim potest prohibere ingressum sui prædij, consequenter venationem ibi fieri vetare potest. Sed quia non desunt, quibus videatur principibus etiam supremis minimè ius esse venationem impediendi,vti existimauerunt (referente Couarr.)Hostensis,Ioan.Andr.Cord.& Anton.Decius cons.197.& 271.& alij plures,eorum rationes placet adducere. Primùm quoniam ea,quæ sunt iuris gentium & naturalis, princeps tollere non potest,vt habetur in.§.sed naturalia Instit.de iure naturali gent. & ciuili,& 5.dist.in princ.& cap.vlt.dist.6.At venandi libertas propriè est iuris naturalis & gentiũ,vt declaratur in.l.1.&3.&.l.quod in littore.ff.de aquirend.rerum domi.§.feræ, instit.de rerum diuisio.l.1.in princip.&ff.de aquir.posses.Ijs enim legibus decernitur in ijs,quæ adhùc nullius sunt iure naturæ & gentium per priorem occupationem dominium adquiri,

Omnia animalia iure naturalia saltim negatione, cõmunia sunt, & ista vnicuique ius est aucupandi.

Ob bonum publicum tantum, potest princeps hãc venationem prohibere.

249 *Iusta causa, supremus princeps ad sui recreationem prohibet venationem locorum communiũ.*

Domini inferiores possũt in propriis locis etiam non septis eam prohibere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

250 quiri, quod etiam habetur in l. 16. tit. 28. part. 3. non igitur per principem tolli potest ius istud, venandique potestas. Ad hanc rationem respondet Couarru. ex Caietan. quod ea, quæ sunt iure naturæ communia, possunt a principibus concedi, & applicari, vt in posterum ea priuata, non communia sint. Sicut enim occupatio rem communem, facit propriam occupantis: ita respub. & rector poterit sine occupatione id efficere. Siquidem omnia ab initio communia fuerunt: lege autem humana facta fit rerum distinctio inter priuatos. Secundo etiam respondet, quod iure naturæ omnia sunt communia negatiuè, ac permissiue. Ex quo enim nullius sunt, permissum est cuique ea accipere. Ea autem, quæ iure naturali, vel gentium permissa sunt, & licita, possunt per legem humanam prohiberi. Vnde (inquit) licet recta sit argumentatio. Hoc est iure naturæ prohibitum, ergo lege humana permitti nõ potest, tamen non est recta argumentandi ratio, hoc est iure naturæ permissum, ergo per legem humanam prohiberi non potest.

251 *Bona iure gentium communia possunt per principem alicui applicari.*

Verum ergo, & si ista vere dicta non inficiar. Nam & verum est, quod per legem, seu principem possunt bona iure gentium communia alicui appropriari, non minus ac per ipsam primam occupationem propria fiunt: verũque etiam est non recte inferri ex eo, quod aliquid sit iure naturæ concessum, quod non possit prohiberi per humanã legem: verum denique est, vt Couarru. & Caiet. docent non esse communia possitiue, sed tantum negatiue, sicut domus, aut fundus est communis multorum. Quamuis in quam ista omnia vera esse putemus, tamen nec ad rem, neque ad veritatem instituti nostri, quidquam agere putamus. Non enim eo solo quod princeps venationem prohibeat, applicat feras sibi, vel alteri, imo id fortasse non posset facere: nisi quando dicta applicatio esset necessaria ad commune bonum, quod raro fiet, cum ea vtilitas modica sit: quod ergo de facto per legem venationẽ prohibentem non sit facta dicta appropriatio, ex eo probo. Quia alias qui contra prohibitionem venaretur, teneretur restituere accepta in conscientia ante sententiam

Iure naturæ permissum & licitum, per legem humanã potest prohiberi.

252 *Non applicat princeps per venationis prohibitionem, sibi, l. alteri feras.*

quod

quod vt infrà dicemus, omnium fere sententia falsum est, sequeq; inde patet. Quia si dictarum ferarum per prohibitionem venationis facta est applicatio â rege, vel sibi, vel alteri, igitur qui venatur alienum accipit, nec suum vllo modo facit per apprehensionem & captionem. Quod eui 253
dentius fit per exemplum in hac specie ab ipso Couarru. adductum. Si enim ex eo quod per legem humanam, vel priorem occupationem res communes, priuatæ, & proprię factæ sunt, ob idque, qui ea sibi acciperet, furtum committeret, restituerèque teneretur ante sententiam: ita profecto, si ad eundem modum, vt Couarru. & Caietan. volunt prohibitio venationis & animalium appropriatio iam tãdem apertè sequitur capientes animalia contra prohibitionem debere in conscientia restituere, nec vllo modo sua facere per captionem. Non ergo de facto applicant alicui animalia principes, venationem prohibendo, neque acquisitionem ferarum prohibent, aut vetant: sed vsum venandi prohibent iustis de causis, vt suprâ diximus, illas in sua tamen libertate & communitate iuris naturalis relinquendo.

Si fieret appropriatio per prohibitionem venationis, tenerentur restituere venatores sine licentia.

Maior verò dubium est, an posset si vellet vetare dominij adquisitionem, ipsas per legẽ applicando. Sunt qui cẽseãt id à principe etiam supremo fieri nõ posse. Tum, quia traditio rei iure naturali requiritur ad dominij adquisitionẽ: igitur quamdiu aues, vel animalia sunt libera, & à nullo capta nullius esse possunt, quantumcunque lex velit applicare. Secundò, quia res communes iure naturæ per apprehensionem propriæ efficiuntur, igitur quamdiu res nõ apprehendit, suæ nõ sunt. Quomodo ergo dominiũ quod non habet applicare potest? Maximè, quia faceret iniuriã omnibus de rep. vel regno, qui ius habent venandi, piscãdi, & quærendi res natura sua communes.

Solum vsum venandi auferunt principes p prohibitionem, nõ acquisitionem.

Mihi tamen videtur rectè fieri posse per aliquam iustam legem, vt venantes non quærant dominum captorum: modò tamen debito fine lex illa tradita sit. Hæc sanè assertio planè est Caietan. & Couarru. præcipuè nu. 6. 254
Quod & argumenta ab eis suprà facta planè conuincũt. Non enim minoris virtutis est huiusmodi lex, quã lex di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nisi subsidium publicarum necessitatũ, princeps nõ posset p iustam legẽ prohibere dominiũ rerum venatarum.

stinctionis aliorum bonorum, & applicandi thesauros heruas, nemorũ, &c. Adde, quod sicut occupatio priuati facit rem communem, propriam: ita respond. & rector multò melius, ob iustam causam id facere poterit. Hunc verò finem dumtaxat esse puto, quando ob reipu. paupertatem id fieret, vel in subsidium publicarum necessitatum. Hac enim sola de causa applicari posset ferarum captio, piscium, & lignorum cæsio, ita vt accipientes priuati capta nõ facerẽt sua: sed restituere tenerẽtur. Licet enim rationes suprà factæ, publicam honestatem contingant: at tamen non sufficiunt ad dominium impediendum: sed ad vsum prohibendum: vt diligenter consideranti patebit. Fateor, quod in pœnam possent ipso facto ante sententiam priuari. Sed hæc nimis esset rigida pœna. De quo infra dicemus. Argumenta verò istorum facilè soluas. Ad primum respond. falsum supponere, quod sit necessaria rei traditio ad dominij translationem: imõ, vt infrà probabimus. cap. 2. nec iure naturali, nec diuino necessaria est. Ad secundum, quod etiamsi nõ sint à principe apprehensæ feræ, possunt conferri, eas applicando ei, cui expedierit: vt dictum est. Sicut cũm per humana iura facta est rerum diuisio, id quod non erat legislatoris, potuit ab eo cuicunque iuxta rationis mensuram, applicare.

Tunc accipientes restituere tenerentur, cui facta est applicatio harum ferarum.

Et in pœnã ante sentẽtiã possent priuari prædicto dominio.

255 Secundo fatentur omnes, clericis prohibitam esse venationem iure quidem humano, vt habetur in cap. Quorundam. 34. d. & Clem. 1. §. Porro, de statu monacho. & cap. 1. & sequenti. de Cle. venatore, & de cler. vel monach. c. 1. & in cap. an putatis. 86. d. & cap. Cum A. posito. de Cẽsibus. Et in Concil. Agath. cap. 55. & in Cõcil. Epaunon. cap. 3. & refert Burch. lib. 2. Decret. cap. 213. & Iuo. part. 6. cap. 188. & part. 5. cap. 366. & part. 3. cap. 30. idem habetur in l. 47. tit. 6. part. 1. & cap. qui venatoribus. 86. distinctione, quamuis immeritò Couarr. hunc text. afferat. Ibi enim loquitur Augustin. de venatione arenaria, quæ de se illicita est etiam laicis. Fiebat in arena pugnando cum bestijs: & ad hoc operas suas impij quidam homines locabant. Hoc ergo reprehendit Augustin. non modò ita venari, sed aliquid talibus venatoribus donare. Vt patet ex. d. text.

text. & duobus sequentibus. Hîc verò loquimur de venatione, quæ dicitur saltuosa, quæ fit in siluis per saltus, &c. Vbi obiter placet exhibere intellectum ad text. in cap. An putatis. 86. d. vbi videtur generaliter prohiberi etiam saltuosa venatio, etiam laqueis vbi. Ambr. reprehendit eum etiam laicum, qui canes producit, saltus siluasque perlustrat. Loquitur enim de venante in diebus quadragesimæ. Vnde ait. *An putatis eum ieiunare, &c.* Vt autem animaduertit Glos. in. d. cap. 1. de Cleri. vena. non prohibetur clericis quieta venatio, & recreationis causa. Et ita docent omnes Doctor. Vnde per oppositum colligunt Doctor. quod non quieta, sed clamosa cum strepitu canum, & accipitrum, & falconum, &c. illis non est licita, vt in. d. c. 2. planè dicitur. Non etiam prohibetur causa recreationis & necessitatis, sed voluptuosa, & ex cõsuetudine. vt in. d. cap. 1. apertè dicitur. Imò neque prædictam quietam, & recreatiuam venationem Episcopo licere putat gloss. in. d. c. Sed certè, si absque strepitu, & scandalo fieret non condemnarem ad mortale. Cùm in. d. iuribus æquè de omnibus sermo sit. Rationem huius constitutionis suprà tetigimus. Ne scilicet his operibus intenti, & voluptate venandi capti, diuina prætermittant.

256

Clericis quieta venatio, recreationis causa, nõ prohibetur.

Inquieta venatio, & cum strepitu, prohibetur iure humano.

Episcopi nõ peccãt, cã recreationis, sine strepitu venando.

Sit igitur decima septima dubitatio. Vtrum venantes contra prohibitionem teneantur capta restituere? Quod est principale instituti nostri? Couarr. & cæteri, locis citatis planè fatentur, venãtes contra prohibitionẽ non teneri ad vllam restitutionem prædæ captæ; nec legi qui oppositum sentiat. Et mihi videtur verisimum. Cuius ratio est ex suprà prænotatis, aperta: quia, vt ostensum est, per prohibitionem non appropriantur animalia alicui sed tãtum vsus honestis de causis prohibetur manentibus communibus iure gentium, & nature. Et ita qui venatur non accipit alienũ: sed per apprehensionẽ facit suũ. Sicut & primi occupatores rerũ, per acceptionẽ res suas faciebãt.

Decima septima dubitatio.

257

Venantes cõtra prohibitionem, non tenẽtur ad restitutionem prædæ captæ.

Nõ accipit alienum qui venatur, sed per apprehensionem facit suum.

Ex quibus plura inferre decet. Primùm, quod ij qui cõtra prohibitionem venantur, quando prohibitio est non tam substantiæ venationis, quàm modi, vel personæ, nulla est restituendi obligatio, vt clericus, cui ratione decentiæ per-

tiæ personæ; vtquè diuinis vacet. Item laicus, qui diebus festiuis, ne diuina audire dimittat. Prætereà, qui instrumentis prohibitis venantur; & huiusmodi, vt ex dictis constat. Nec refert esse turpe lucrum. Vt enim infra lib. 4 dicemus, nõ turpe, sed iniustum lucrum est restitutioni obnoxium. Secundò infero, quod etiamsi venatio secũdũ substantiam prohibeatur: imô & in specie quorundã animalium, vt vrsorum, aprorum, ceruorum, &c. Non est aliquid restituendum, nisi talia animalia sint alicui applicata, vt dictum est.

Nec clericus nec laicus die festo, & cum prohibitis instrumentis venando tenentur ad restitutionem.

258

Tertiò colligo, quid dicendum de venante in alieno fundo. Putat enim Ioseph. Angl. in flor. 4. sent. quæst. de Rest. sic venantem teneri ad restitutionem, si prędium est vndique clausum: Quia, inquit, licet sint feræ, tamen sunt captæ, & veluti passeres in vinculo, & constitutæ sub dominio detinentis: imô idem putat si extra prædium venetur feram, quæ consueuit redire. Est enim, ait ille, furtum ac si seruum furetur consuetum domum, vbi nutritur, redire. Possumusque nos in gratiam huius sentẽtię, id ipsum probare per legem. 16. titul. 28. part. 3. vbi in hunc modũ dicitur: *Si quando algun ome quisiesse entrar a caçar en heredad agena, estouiesse ay el señor de ella, y le dixesse que non entrasse a caçar, si despues contra su defendimiento prisiesse alguna cosa, estõce nõ deue ser del caçador, sino del señor de la heredad.* & glos. in. § feræ. Instit. de rer. diuis. igitur etiam si quis venetur in fundo alieno, & contra expressam domini voluntatem, nihil tenetur restituere rei captæ: sed vel damni, vel iniuriæ in ingrediendo. Ita Couarr. num. 2. illatione. 4. Med. quæst. 12. Ratio est plana, vt ex dictis patet: quia per prohibitionem non est ferarum adquisitio impedita, quę in nullius bonis sunt, vt dictum est. Nec dominus fundi dominium in ea animalia vllum habet, cùm ea nondum apprehenderit, quidquid dicat Iosephus. Apprehensio enim est quæ feras appropriat: quis autem dicat ex eo solo, quod fundum claudat feras ibi existentes, aut venire consuetas iam apprehendisse? Neque verò adducta conuincunt: nam: vt ad. d. l. prius respondeam. Primum non probatur per hanc legẽ simpliciter, quod capta omnia in alieno

Niquil rei captæ tenetur restituere, quam fundo alieno, & cõtra expressã domini voluntatẽ venatur.

259

alieno fundo sint restituenda. Solum enim lex loquitur quando venator est admonitus, ne venetur in dicto loco. Vnde antequam dominus prohibeat, quicquid venatur suum facit, & ita ibi dicitur: *Si ante que gelo defendiesse el señor, ouiesse algo caçado, todo quanto prisiesse deue ser del caçador, e nõ ha que ver enello el señor de la heredad.* Si verò admonitus sit, procedit difficultas. Et sanè satis ibi putant respondere ad eam legem Med. & Couar. quod lex illa pœnalis est, ac proinde in conscientia nõ obligans: sed post sententiam: quæ expositio verisima videtur nobis, si sanè intelligatur: licet Couar. multis hinc inde allatis, de irregularitate, simonia, &c. eam refutare contendat. Nam idem profecto, tandem docet, quod illa. Itaque pro rei explicatione, et conciliatione, vtriusque Doct. animaduerte re opus est, legem pœnalem dupliciter emanare posse à legislatore. Primum ita, vt in pœnam alicuius criminis, vel sine crimine ob iustam causam, impediat dominij adquisitionem, incapacemque reddat adquirentem dominio, in quo casu sine dubio in conscientia nulla expectata sentẽtia, sic adquisitum retineri non potest, vt latiùs nos cap. 2. lib. 4. explicaturi sumus. Et in exemplis à Couar. adductis, id videre licet. Neque in hoc casu negant Sot. ac Med. in conscientia talem pœnalem legem esse seruandam. Secundò modo fieri potest, vt in pœnam criminis aliquis ipso iure condemnetur in priuationem alicuius, vel in solutionem, & huiusmodi, qua ratione retineri potest ante sententiam. Requiritur enim iudicialis executio. Maximè cum pœnam non ipso facto, sed ferendam cõtinet. Talisque est lex prædicta partitæ. Etsi enim decernat ad dominum fundi pertinere, non ex hoc impedit ferarum captarum adquisitionem à principio: sed tantum sanxit in pœnam criminis esse domino fundi restituendas. Vnde donec iudex per eam legem sua sentẽtia condemnauerit, legem exequendo, minimè in conscientia tenebitur ad restitutionem venator. Et hoc voluerunt Med. & Sot. sicque est Couar. dictam legem interpretatus.

260

Duo modi ferendi legem pœnalem, ex quorum vno oritur restitutio ante sententiam, & ex altero post sententiam tãtũ.

261

Ad rationes verò Ioseph. respon. Falsum enim supponit esse in dominio possidentis fundum per solam fundi clausu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

clausuram. Cùm ipsæ non sint domesticæ, vt columbæ aut seruus, qui iam sunt apprehensi. sed feræ, & omnino cõmunes iure gentium. Vnde non est eadem ratio de columbis & seruis domi nutritis. Hæc enim iã sunt apprehensa, & in dominio possidentis, etiamsi vagentur extra columbarium, vel extra domum, sicut gallina, canis, vel aliud animal domesticum.

Sed obijcias, quod sæpè fundus, & ius capiendi est alicui locatum, quod in fluminibus contingit. Et in montibus, quorum ligna, quorũmque certæ quædam partes locantur alicui ad piscandum. Qui ergo contra horum voluntatem venatur, & piscatur, iniuriam facit, cum prædaminuatur, vt patet. Est enim simile, ac si furaretur alios
262 fructus arborum, & huiusmodi ex fundo locato alicui, quod constat esse manifestam iniuriam. Ob quam efficacem rationem Florian. in l. diuus. §. de Serui. rust. prædio. Felin. in cap. omnes leges, distinct. 1. colum. vltim. existimant feras in alieno agro captas, quando fructus agri consistit & percipitur ex venatione, esse restituendas in animæ iudicio, nec vllo modo effici capientium, ob rationem factam, & per text. in l. item si fundi. §. aucupiorum offic. de Vsufruct. quomodo intelligeda videtur in dicta l. par. Contrariam sententiam sequitur Couar. vbi supra, illatione 5. Med. & alij, quæ etsi verior mihi videatur, placet tamen lucidius explicare.

Si fundus aut ager sit locatus & fructus non ex venatione, sed aliũde principaliter consistat, nõ tenetur restituere qui contra voluntatem venatur.

Primum dicimus, quando fructus agri non consistit ex venatione, sed aliunde principaliter, licet ibi animalia aliqua nutriantur, &c. nihil est omnino restituendum, vt satis probatum est in principio huius illationis. Nec cõtrà docuit Felin. & Flor. prædicti. Secundò videtur, quod sic venans nõ tenetur in totum restituere quod accepit, sed solum ad id dũtaxat teneretur, in quo, vel dominus agri,
263 vel vsufructuarius damnificatur. Putà, quia ille plus erat capturus, vel si venator illius laqueos abstulit, vel aliter damnificauit. Denique cùm illa animalia capienda, non sint statim in dominio domini agri, vel vsufructuarij, sed tantum in spe, & iure percipiendi, non omnia animalia capta: sed vel damnum illatum, vel lucrum cessans, vel interesse,

interesse, quod alter patitur esset restituendum.

Tertio videtur, quod si vi aut fraude, aliaque iniusta via impediret proprij domini venationem & capturam, teneretur, vt latè dicemus cap. 5. Impedit enim ius proximi via iniusta, quamuis non insolidum, vt infra dicemus, sed quantum probabilis valeret spes, vt dictum est, & fusè declaratur à nobis.

Si vi aut fraude domini venationem aliquis impediret, teneretur ad restitutionem.

Vltimo tandem videtur, quod simpliciter ad nihil tenetur venator, qui secluſa fraude, vi aut mendacio dominum, seu vsufructuarium non impedit, etiamsi vel aues, vel pisces capiat, vt docuit Couarr. in. d. l. illatione. 5. & Med. loco citato.

Simpliciter ad nihil tenetur venator, qui secluſa fraude, dominum seu vsufructuariumnõ impedit.

Ratio est ea quam tangit Couarr. quia sicut ante prohibitionem: ita & post prohibitionem domini fundi, seu vsufructuarij, dominus seu vsufructuarius ipse nullũ ius habet ad feras, seu dominium intra proprium agrum enutritas. Prohibitio enim domini non potest esse sufficiens
264 ad applicandum sibi feras, vt propria, quæ antea nullius erant. Quid ergo, inquies, differt dominus, & vsufructuarius ex vna parte, & alius ex aduerso aduenies ad venãdum? Siquidem feræ captæ non magis sunt domini fundi, quàm alterius. Respondeo, quod cùm dominus fundi, vel etiam cùm Princeps concedens certa pecunia alicui ius venandi, ij inquam a nemine possunt non modo puniri, sed ne prohiberi quidem à venando, & hanc libertatẽ, seu licentiam pecunia emunt, vel locant, secus de alijs, vt patet, qui venando peccant, & eis non erit impune. Et denique satisfacere tenentur pro iniuria facta in vetito loco venando.

Domini illorum locorum nõ possunt vllatenus prohiberi a venatione.

Ex quibus constat, vt bene Couar. adnotauit, parum refert, quod fructus agri tantummodo referantur ad venationẽ, vel sint alij distincti: cum nunquã id quod est proprium, sed commune, accipiatur à venatore. Nec est eadem ratio de alijs fructibus heruarum, arborum, &c. Ij enim iam sunt apprehensi & appropriati, quod certè de animalibus liberis, & iure naturæ communibus secus est.

Diuersa ratio de fructibus arborũ vel heruarum ab his feris.

Plura alia de venatione scribi possem: hæc tamen & ad resti-
265

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad restitutionem, & ad consuetam, quam studemus, breuitatem, sufficiant. Cætera legantur apud doctores, quos satis plures suprà iudicabimus.

QVARTA PARS,

De reliquis generibus furtorum.

TRADITIS specialium furtorũ rationibus, inter filios, inquã, & patres: maritum & vxorẽ: dominum & famulos, &c. iam communia omniũ personarum furta ad huius capitis complementum explicare par erit.

De accipiente eleemosyna simulata paupertate, vel alia fictione.

SVMMARIVM.

Peccat, qui simulata paupertate, petit eleemosynã, non tamen tenetur ad restitutionem dãti. n. 267
existimãs esse cõsãguineũ, illi eleemosynã dedit, tenetur iste restituere pauperibus consanguineis, ordine charitatis. num. 268
Hæc eleemosyna sic accepta, in pauperes debet dispendi a ficte accipiente. num. 268
Si certo scit recipiens ficte, quod solum dat ex fine eleemosynæ, vel misericordiæ, tenetur dare indigẽti, si vero ex cõsanguinitate, ipsi cõsãguineo. n. 269
Si simulato pauperi constet reuocasse hãc donationẽ, antequam pauperi vero, vel consanguineo nunciasset, tenentur dãti restituere, secus si non. n. 270

Nullo

Nullo modo pauper simulatus potest retinere eleemosynam. num. 270
Donatio non est valida secundum leges, nisi eo animo accipiatur, quo donatur. num. 271
Si pauper simulatus probabiliter putaret deuenturum esse ad inopiam, retinere potest ficte acceptum. num. 271
Donatio facta Iacob, valida fuit. num. 272

Prima igitur dub. sit. Vtrum accipiens eleemosynam simulata paupertate, vel aliqua qualitate, vt si sese fingit amicum, vel consanguineum, cum non sit, teneatur ad restitutionem? Caiet. in sum. verb. restit. Sot. 4. de iust. quæst. 7. art. 3. Bar. Med. lib. 1. sum. cap. 4. §. 35. fol. 189. Henr. de Gand. Quodlibet. 14. q. 11. vniuersaliter docent nullam esse obligationem restituendi: quia etiãsi paupertas ob quam datur nõ subsistat, tamen hæc non est causa finalis dandi eleemosynam, sed charitas Dei, & hæc subsistit, qui Solem suum facit oriri super bonos, & malos. Aliter probat Henric. quia diues liberaliter contulit volens indigentiæ succurrere. Et quamuis non sit revera indigentia, tamen ille potest conferre, sicut si pater, qui elegit primo genitum ad hæreditandum, si postea credẽs illi relinquere hæreditatem, alium instituet, modo non esset extraneus, sed filius, qui potest institui, rata esset hæreditatio. vnde Genes. 27. error Isaac non fecit irritam benedictionem. *Prima dubitatio.* 266

Oppositam sententiam tenet Nauar. in sum. cap. 17. nu. 107. & Apol. contra Sar. 24. nu. 1. q. 1. Med. C. de rest. q. 24. & q. 2. versic. de eo quod secundo. & C. de Vsur. c. de vsur. restituenda. versic. his non obstantibus. Adrian. in. 4. tract. de rest. quæ incipit cõsequenter quæro. Scot. in. 4 d. 15. q. 2. art. 3. Angel. rest. 1 verb. turpe lucrum. §. 3. Gabr. in. 4 d. 15. q. 4. conclusio. 7. qui asserunt, quod si paupertas fuit causa finalis dandi eleemosynã, vt semper est, tenetur ad restitutionem. Tunc autem est causa finalis, quando cognito, quod alter habeat sufficienter, non dare tur. Et 267

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. Et mihi hæc sententia magis arridet. Quam vt intelligas, vti à me accipitur nonnullis conclusionibus, gratia perspicuitatis, vti soleo, propono. Primùm arbitror peccare ad minus eum, qui isto fallendi genere vtitur, vt ex sese constat. Cùm proximum illudat, ac decipiat. Sed an hæc deceptio mortalis sit: & an etiam contra iustitiam cum vinculo restitutionis, secunda conclusione ita propono. Nõ tenetur sic accipiens restituere danti. In quo priori opinioni consentio, ea motus ratione. Quia donatio est ex charitate, vel certè ità præsumi debet. Dum enim quis notorius peccator non est, bonus, & in charitate esse præsumi debet, actus ille igitur factus credi debet propter Deum finem supernaturalem, & non propter aliam bonitatem, aut finem creatum, aut circunstantiam naturalé. Ergo vbicunque sit præsens indigentia aliqua & vera, etiam si non sit in hac, vel illa persona, amico, scilicet coniuncto, vel consanguineo, extat vera causa principalis illius donationis. Aliàs si huic nempe amico fieret, & non illi, supposita æqualitate in ordine charitatis, & indigentia, non ex charitate, & propter Deum fieret. Cùm ergo ob Deum, & charitatis radice facta sit, semper tenet irreuocabiliter donatio. Et ita, qui accepit poterit, ac debebit dare vero indigenti, etiam inuito eo, qui eleemosynam fecit, si in æquali propinquitate sic ac ipse ordine charitatis seruato, vt in d. quæst. 2. docet. Medi. Ex quo concluso colligo. Quod si erat extraneus, & qui contulit id sciebat, illi est danda, & consimiliter de alijs.

Peccat qui simulata paupertate petit eleemosynam, nõ tamen tenetur ad restitutionem danti.

268

Si existimans esse cõsanguineũ, illi eleemosynã dedit, tenetur istè restituere pauperibus consanguineis, ordine charitatis.

Secundo colligo, sic intellectam Nauarru. rationem de duabus causis finalibus verã fore. Adquiritur enim Deo ius, & quo ad illum valet donatio, licet non quo ad proximum simulantem, ac per hoc impendendum esse acceptũ in ea, quæ ad Deum spectant. Nempe in pauperes & pia opera, quæ nomine pauperum intelliguntur, vt lib. 4. dicemus.

Hac eleemosyna sic accepta, in pauperes debet dispendi à fictè accipiente.

269

Quod si aduersus hanc conclu. obijcias, quod non semper elemosyna proficiscitur ex habitu supernaturali charitatis, vt facta censeri debeat ob Deum finem supernaturalem, vt patet de eleemosyna facta ab infideli, vel Christiano

stiano in peccato mortali, vel deniq; à iusto in gratia existenti, non cogitante tamen de fine supernaturali: tunc ergo reuocare posset donator præfatam donationem, si cõditiones aliæ re vera non extent, sed tantum simulatæ, ac proinde danti esset restitutio facienda: Sed respon. vt suprà dicebam, iura quæ decernunt, quod dum non manifestè constat, eum esse prauum ac peccatorem præsumi debet bonus, ac in charitate, ex charitatèque donasse. Quod si aliquando id certo constaret, tum sane secundum existentiam finis, quo adductus est ad donandum, erit iudicãdum. Si enim ex eleemosyna tantum virtute morali. i. ex misericordia naturali dedit, verò indigenti dari debebit: si ex alia virtute, vt si ex consanguinitate, amicitia & huiusmodi, verò consanguinei dari debet, & non ipsi danti, vti in hac speci prædictus Medi. in d. q. 2. sensit. Nõ enim (inquit ille) donatio procedit ex errore. Licet enim errauerit in eo cui dedit, sed non errauit in eo cui dare intendebat. Sciebat enim esse pauperes in ciuitate, sciebat esse consanguineos in eo gradu, & ita respectu illorum donatio non ex errore, sed ex scientia & voluntate profectaui detur. In eo certè casu putarem danti esse restituendum, siue ex charitate virtute infusa dederit, siue ex alia adquisita morali virtute, cùm donator ante reuocauit donationem, quàm simulator dedisset, vel saltem nunciasset pauperi vero, vel consanguineo. Quoniam donatio ante acceptationem veri donatarij non valet, nec est in conscientia obligatoria, sicut nec quæuis alia promissio, vt inferius dicemus. At dum non constat simulatori de reuocatione, non danti, vt dictum est, sed verò pauperi, vel aliam circunstantiam à dante intentam, habenti, restitutio facienda est.

Si certo scit accipiens fictè, qui solundat ex fine eleemosynæ, i. misericordiæ, tenetur dare indigẽti, si vero ex consanguinitate, ipsi consanguineo.

270

Si simulato pauperi constet, reuocasse hanc donationem, ante quã pauperi vero, i. consanguineo nunciasset, tenetur danti restituere, secus si non.

Tertio igitur existimo (id quod est directè contra priorum authorum sententiam) nullo pacto sibi retinere posse deceptorem. Quam hercule sententiam duabus validis rationibus (quantum ego iudicare possum) confirmo. Primùm, ille actus, licet sit ex amore Dei imperante: tamen à misericordia virtute, morali est elicitus, siue sit moralis misericordia infusa, siue adquisita. Non enim id refert.

Nullo modo pauper simulatus potest retinere eleemosynam.

271

Universidad de Deusto
Biblioteca

Igitur non aliter dirigitur atque imperatur à charitate Theologica virtute, quàm mediante natura proximi obiecti misericordiæ, sed obiectum misericordiæ est indigentiæ leuatio, quare dans eleemosynam ex charitate nõ aliter intendit donare, quàm leuando miseriam: si igitur non est miseria seu indigẽtia, nõ est voluntaria donatio, dominijque abdicatio, nec verus actus misericordiæ, sed actus meræ charitatis, nempe, beneficentiæ, cõstat autem, quod ille non intendit benefacere, sed misereri, atque eleemosynam elargiri. Alioqui daret etiam cognito, quod non erat indigens, cuius oppositum supponimus, & de se patet. Secundò moueor, quoniam donatio secundum leges valida non est, nisi eo animo accipiatur, quo donatur, vt infrà dicemus, at qui ficta paupertate recipit, non potest eo animo accipere, vt scilicet suæ indigentiæ subueniat, quæ nulla est, subreptitia igitur est, & iniusta talis retentio. Nullo ergo modo vera est Soti. Henric. & aliorum sententia.

Donatio non est valida secũdum leges, nisi eo animo accipiatur, quo donatur.

Id concedam huic sententiæ, quod si accipiens probabiliter putaret se breui ad inopiam peruenturum, posset sibi retinere. Quod verò ampliat Henric. quod sibi possit reseruare, vt sibi succurrat, quando erit senio confectus, vel vt possit diuino obsequio vacare liberè, non admitto. Non enim hę sunt sufficientes causæ, vt alienum retinea tur, verique pauperes præsentes defraudentur, quorum est ea eleemosyna. Cum intentio dantis fuerit presenti necessitati opem ferre, non illi remotæ, & minime vrgenti. Quare ad argumenta Soti patet solutio ex dictis. Charitas enim Dei non mouet immediatè ad eleemosynam, ni si media misericordia, quę respicit indigentiam, vnde obiectum proximum eleemosynæ, & causa immediata non subsistit. Ad argum. Henric. respon. quod licet diues possit liberaliter donare, sed de facto non donat simpliciter in hoc casu, nisi supposita vera indigentia. Comperta enim veritate non dedisset, quæstio enim non est an possit, sed an reuera faciat. Ad illud de hæreditate dicendum, quod licet in foro exteriori valida haberetur illa donatio, quod modo non discutio: secus in conscientia iure naturali secluſa dispositione legis positiuæ. Ad illud de Iacob respond.

Si pauper simulatus probabiliter putaret deventurũ esse ad inopiam, retinere potest ficte acceptum.

272

Donatio facta Iacob, valida fuit.

põd. quod fuit valida. Quia diuina ordinatione sibi erat hæreditas illa assignata.

Ex quibus planè constat, prædictam restitutionem faciendam esse pauperibus veris, vel consanguineo vero, si consanguinitas fuit causa donationis, &c. quod ex supra dictis satis est apertum. Si enim sibi retinere non potest, nec danti est restituendum, relinquitur pauperibus esse debitum, eisque restituendum.

De falsante, conseruante, aut vtente falsa moneta.

SVMMARIVM.

Qui falsam monetam faciũt, conseruant, aut ea scienter vtuntur, peccant mortaliter, & tenẽtur ad restitutionem damnorum. num. 274

Tam iure cæsareo quam nostri regni, interdicta est sub grauissimis pœnis, falsæ pecuniæ percussio. num. 274

Ignoranter vtens pecunia adulterata non peccat, veritate tamen cognita tenebitur ad restitutionem. num. 274

Accipiens monetam falsam putans esse bonam, ad alium eam cognitã transferre non potest. n. 275

Secundum aliquos, excudens monetam in debita materia, & iusto pondere, sine principis facultate, nec falsarius erit, nec restituere tenebitur. n. 276

Excudens monetam indebita materia & iusto pondere, sine licentia Regis, falsarius censeri debet. num. 278

Ex sententia authoris, qui sine facultate principis,

vel licet in debita materia & pondere, monetam excudat, vere sunt falsarij, & restituere tenentur. num. 279
Moneta potest fieri parui valoris a Rege vel respublica. num. 280
Moneta habet valorem ex publica institutione, nō ex rei natura. num. 280
Definitio falsæ monetæ. num. 280
Glossa, falsa moneta in thesauro publico conseruari debet. num. 282
Rex Aragoniæ fecit falsam monetam, sigillo patris vtendo, nec Pontifex illi male consulit. num. 283
Prædicto modo fuit recte excussa, ad vitandum populi scandalum. num. 284
Ante tramem. facti interpretationē, falsarius fuit Rex Aragoniæ. num. 284
Publicis personis nimi adulterantur per materiæ legitimæ, aut ponderis subtractionem. num. 284
In nostro regno pœna antiquitus impossita falsarijs, non erat mortis, bene tamen modo. num. 285
Non est falsarius extenuans pecunias relinquens indebita materia & pondere, licet aliqua extraordinaria pœna dignus. num. 286
Tenentur ad restitutionem adulterātes materiam aut pondus nūm. n. 288
Idem est de extenuantibus & expendentibus publicam regis monetam. num. 88
Percutiens monetam sub regio nomine, etiamsi sit integra & perfecta, ad restitutionē tenetur. n. 290
Nūmos minoris ponderis faciens, quia alios maioris ponderis fecit, est falsarius, & tenetur ad restitutionē, nisi eidem personæ dederit vtrosque. n. 292

contulit. Conficit ille priuatim literas, vel apostolicas vel regias, vt executioni, quod concessum est, mandetur, sane falsarius erit, & grauiter legibusque puniendus. Tandem, id ex August. confirmo, libr. 2. contra Parmen. cap. 13. & refertur. in dict. capit. Quod quidam, versicul. si non: Vbi sic ait. *Si enim aliquis furtim, non in monetis publicis aurum vel argentum percutiendo signauerint, nonne illis punitis, &c.* quo in verbo gloss. *varijs* (inquit) *pœnis huiusmodi afficiuntur.* C. de Falsisimo, per totum. Iuris pœnæ isti subiacet.

Quare argumenta pro prima sententia à nobis facta, quæ non infirma videntur resoluamus. Ad primum respond. gloss. eum regem falsarium non fuisse, quia (inquit) nō semper inscriptioni monetæ fides adhibetur, sicut nec inscriptioni sepulchri. Pictura enim largam habet licentiam iuxta illud, *Pictoribus atque poetis, &c.* Vnde (inquit) gloss. si fur ex auro vel argento monetam publicam falsam faciat, in thesauro publico conseruabitur, vt August. docet in d. cap. Quod quidam. In qua solutione duo adnotare debeo. Primum, fateri gloss. eam esse falsam monetam, vt nos diximus. Secundò esse insufficientem solutionem. Si enim picturæ quis non creditur, rex ille falsarius non fuit, cùm æqua ratio sit in priuato, falsarius non esset, etiam si è mentito signo regio excussérat, non ergo à falsitate excusat hæc ratio, quod picturæ sit larga licentia. Vnde aliter respondet Gofred. vt patet ex margine dict. capit. in Gregor. editione, dicens, quod obiectio procederet, si prædictus Rex Aragoniæ fecisset excudi monetam nomine patris, at id non fecit: sed solum vtebatur veteri, sed minus quadrat hæc solutio. Tū, quia, vt statim dicam, si quis defraudet pondus nummorum, etiam si authoritate regis faciat sine populi consensu, falsarius est, vt expressè docuit Couarr. in d. cap. 8. nu. 1. Tum præcipuè, quod ibi non est sermo de veteris monetæ vsu, vt in obiectione. Id enim alij Innoc. reprobatur, & pœnitentiā pro eo regi imponendam censetur, si sciens fecit, sed sermo est, de eo quod ab Innocent. regi mandatur, vt nouam sub nomine patris excudat, vnde hæc so-

282 *Ex glosa, falsa moneta in thesauro publico cō seruari debet.*

283

lutio Gofred. non est ad rem. Ego igitur sic ad obiectionem respondeo, quod nec Rex in eo falsarius fuit, nec Papa falsitatem consuluit. Nam cum illa tussio fuerit in vtilitatem populi ac regni, vt dispendia & damna accepta compensarentur, iam ibi extitit populi consensus, saltē virtualis. Ac proinde falsum crimen procul abfuit. Cùm enim clam, & inuito populo vel principe dicta signatio efficitur, tunc demum falsitas committitur. Nec mendacium vel à Papa consulitur, vel à rege & ministris est admissum: nam quod ea pecunia esset regis patris, multis viis & sensibus intelligi poterat. Non enim esset sensus, quod illa eadem numero pecunia excussa fuit à patre; sed vel in specie vel in genere, vt iurisperiti loquuntur, vel erit sensus: quod hæc est patris, id est, subrogata loco monetæ patris; vel quæ debebat esse patris, vt potè, quæ legitima & integra iam esset. Maximè, quia figura & pictura, cum non loquatur, sed repræsentet, mendacium non habet, vt patet in comœdijs. Et in hoc proposito glossæ solutio erit accipienda, vt scilicet excusetur à mendacio. Nam pictores largam habent libertatem, id est, sine mendacio plura effingere possunt. Eam vero simulationem ad vitandum populi scandalum factum fuisse constat.

Rex Aragoniæ nō fecit falsam monetam sigillo patris vtēdo, nec Pōtifex illi malè cōsulit.

Prædicto modo fuit recte excusa, ad vitādū populi scandalū.

284

An autem ille rex fuerit falsarius ante prædictam satisfactionē, iuramentique interpertationē, sanè ex d. c. constat fuisse, si sciebat, cum iurauit, d. monetam defectuosum, vt paulo ante dicebam. Tum, quia illa erat falsa moneta, & ita appellatur à Rom. Pontifice. Dixit enim *Si falsam esse credebas, iuramentum fuit illicitum, &c.* Si ergo falsum monetam approbauit, sequitur, &c. Deinde, quia sicut à primatis deprauatur moneta per occultam sigilli regis violationem, vt dictum est, sic contra publicis personis nummi adulterantur, ac falsantur, per legitimæ materiæ violationem, & ponderis subtractionem, vt plane sensit Couarr. in d. numer. 1. præcipuè clam, & sine populi consensu. Et Syluest. quæst. 8. ex Hostien. & Panor. Et probat ex l. eleganter. ff. de Pignor. actio. Imo si bonum reprobet, putat Syluest. peccare, sicut si malam acceptet.

Ante iuramenti facti interpretationem, falsarius fuit Rex Aragoniæ.

A publicis personis nummi adulterantur ac falsantur, per materiæ legitimæ violationem, & ponderis subtractionem.

acceptet. Ad secundum patet solutio, cùm ostensum sit eam non esse veram, & legitimam monetam, imo falsam, violatam, veræque imitatricem, ac resonantem. Ad tertium etiam patet, nam omnes habet conditiones falsæ monetæ. Est enim cum dolo, vt patet, & cum iactura, vt infrà ostendemus, cum agemus de restitutione: est denique veritas mutata, vt declaratum est. Ad quartum, de attondente, radente, vel extenuante pecuniam publicam. Respondeo, quod si eam reliquit diminutam ex pondere iustō, planè falsarius est, non minus ac si à principio excuderet minoris ponderis, vt Couarrub. cæteriq; fatentur. Vnde horum pœna est: vt si liber sit condemnetur ad bestias, si seruus, vltimo supplicio puniatur. Id autem putat Couarru. solum procedere in tondente auream monetam, vel tingente auro monetam alterius metalli. Et quamuis olim non esset in nostro regno pœna mortis imposita, vt patet ex l. 9. tit. 7. par. 7. vbi iudicis arbitrio pœna relinquitur, hodie tamen pœna mortis, & amissionis omnium bonorum afficitur, vt constat ex pragmatica regum Catholic. de monetis, §. 97. & multò antea cautum erat à Constantino, vt habetur in l. 1. tit. 22. lib. 9. C. Theod.

285

A publicis personis nummi adulterantur, per materiæ legitimæ, aut ponderis subtractionem.

Pœna antiquitus in nostro regno imposita falsarijs, non erat mortis, bene tamen modo.

Si autem ita monetam circuncidit, extenuat, vel tondet, vt relinquat in legitimo pondere, quia forte erat exuberans in pondere, putat Rosell. verbo falsarius, esse falsi criminis pœna puniendum. Verum melius docet Syluester, in d. quæst. 8. & Angel. §. 9. verbo falsarius. Reddit rationem Syluest. quia cùm dicitur, quod attondens monetarum sunt falsarij, intelligitur de iustis monetis, quæ inde remanent leuiores. Ego aut. maliter probo: quoniā ex parte materiæ, & ponderis falsitas non est, neque ex parte formæ. Si quidem illa est vera moneta, eadem numero à principe instituta, & signata, nullo ergo pacto falsarius dici debet, quamuis nonnulla extraordinaria pœna affici possit. Et per hæc patet ad quintum. Cùm bonum commune damnificat sic fingens monetam, regisque patrimonium minuat, & deniq; regiam potestatem auctoritatemq; vsurpat, non minus, ac si se iudicē faceret, vel aliud

286

Nō est falsarius extenuans pecunias relinquens indebita materia, & pondere, licet aliqua extraordinaria pœna dignus.

publi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

publicũ officium vsurparet, cùm missus atq; electus non sit. Quis enim id non videat directè publicũ bonũ lædere? Ad sextũ, quod de expendente falsam monetã tãgit, respondeo iudicio meo, quod si nesciẽter faciat, nõ est tal-

287 sarius, restituere tñ tenebitur, cũ cognouerit, ijs, quibus falsam transtulit monetã, vt supra dixi, si autẽ sciẽter, falsarius erit, sicut ipse percussor, attõsor, &c. Sed nõ ita grauiter peccat, nec iure punitur, vt alij. Non enim habet pœnã mortis in nostro regno, vt docet Couar. num. 4. Nã vt patet ex §. 62. dict. pragma. Ferdin. & Elizab. punitur exilio. 4. annorũ & publicatione dimidiæ partis bonorum, & id si indicet eum â quo habuit falsam monetam, alioqui pœna ordinaria falsi, mortis scilicet, punietur, vt idem Couarr. censet, & habetur in l. 78. Styli de iure tamen cõmuni ciuili, etsi controuersia sit apud iuris peritos, tamen Couar. in. d. nu. 4 & Sylu. quæs. 6. pũtãt secuti Bart. & Panor. solum pœna legis ordinaria, capitis scilicet, fore puniendũ expendentẽ sciẽter, quãdo numni essent stãnei, aut plumbei, non alias. De ijs enim solũ loquitur lex, cætera iurisperitis relinquimus. Hæc enim sufficere videntur, Theologo, & confessori, vt peccati naturam, speciem, & grauitatem expendat. Modo de restitutione agamus.

288 *Tertia dubitatio.*

Tertia dub. Vtrum falsarij huiusmodi teneantur ad restitutionẽ in foro cõscientiæ? Et quidem de falsantibus monetam ex parte materiæ, quia vel non est vera, vel impura ex admistione alieni metalli: non dubiũ quin teneãtur ad restitutionem. Atque idem prorsus est quãdo adulteratio est ex parte ponderis. Cõstat enim hos esse fures, & raptores: non solũ regis patrimoniũ, verum omnẽ cõmunitatem dãnificantes, quibus præcipuè pœnæ sunt legibus impositæ. Atque eadem est prorsus ratio de circunci

De expendentibus idẽ est, & de extenuantibus publicam Regis monetam.

dentibus, radentibus, tingentibus, vel extenuantibus publicã principis monetã. Quod enim ad furtum, & damni illationem attinet, idem est omnino, ac si â principio defectuosam minusque valentem excuderent. Denique idem est etiam dicendum de expendẽtibus adulterinam monetam. Omnes enim isti idem prorsus damnum reip. priuatisq;

Tenentur ad restitutionẽ adulterantes materiam aut põdus nummi.

Secunda dubitatio sit de falsante monetam, aut conseruante, vel ea vtente. Qua in re breuiter nonnulla tangemus. Primum certum esse debebit huiusmodi falsarios peccare mortaliter, si scienter pecuniam adulterent, vel adulterata vtantur, vel eam obseruent, imo ad restitutionem teneri damnorum ex tali falsificatione consecutorum, cum sit apertè contra iustitiam commutatiuam. Quod specialiter damnatum est iure canonico & ciuili, grauiterque punitum, vt constat ex Innocen. 3. in cap. quanto, de Iureiuran, vbi Rex Aragoniæ iniquè egisse decernitur, si scienter falsam monetam seruari fecit, igitur à fortiori si eam fabricasset. Vnde in Extrauag. Ioan. 22. vt refert. Syluest. verb. falsarius, quæst. 6. excommunicantur omnes tales in regno Francorum. Et Pius. V. nuper in sua Extrauag. quæ incipit, *Cum nihil magis.* In iure autem ciuili tam Cæsareo, quam nostri regni, passim sub grauissimis pœnis interdicta est pecuniæ falsa percussio, vt referunt Syluest. quæst. illa. 6. Nauarr. cap. 17. nu. 167. Gabr. in. 5. aut. 4 distinct. 15. quæst. 9. per totam. Angel. verb. falsa. §. 4. & seq. Rosel. eodem verb. Iulius. Clar. lib. 5. Sent. §. falsum. Couarr. tract. qui dicitur veterum collatio numismatum. cap. 8. Armill. verb. falsarius, quæst. 9. & 10. Secundo certum esse debet, quod si quis ignoranter adulterata pecunia vtatur, adulterata inquam in materia, vel in pondere, excusabitur â peccato ob fidem bonam, tenebitur tamen ad restitutionem, cùm rẽ intelligat. Quod planè sensisse video Innocen. 3. in. d. cap. Quanto, scribens ad Regem Aragoniæ Petrũ 2. cui consulit, & mandat, vt si monetam patris sui, quam seruari iusserat bona fide credidit esse legitimam (cùm tamen revera esset defraudata) reprobet prædictam monetam, aliàmque cudat ad legitimum pondus redactam, per quod ait Innocen. dispendium vitari possit à ciuibus acceptum.

Secunda dubitatio.

274 *Qui falsam monetam faciunt, conseruant, aut ea scienter vtũtur, peccãt mortaliter, & tenẽtur ad restitutionem damnorum.*

Tam iure Cæsareo quam nostri regni, interdicta est sub grauissimis pœnis falsæ pecuniæ percussio.

Ignorãter vtẽs pecuniæ adulteratæ, nõ peccat, veritate tamen cognita, tenebitur ad restitutionem.

275

Sed rogabis, an si ego monetam pro bona accepi, quæ tum falsa est, vel minus valet, possim eam ad alium trãsferre? Syluest. quæst. illa. 6 docet, quod si ignoranter accepit, sed scienter expendit, tenetur ad restitutionem,

Accipiens moneta falsam, putas esse bonam, ad alium eam cognitam transferre non potest.

quasi eadem bona fide transtulerit non teneatur. Ego verò quidquid Syluest. & nonnulli dicant, respon. doleo simpliciter non licere. Error enim meus alteri nocere non debet, sed errorem suos teneat authores. Alias si lapidem vitreum in tuo inuenires fundo, putásque bona fide esse pretiosum, magno venderes pretio, excusari debe res ob fidem bonam? Quod enim ab alio acceperis, aut quauis alia via adquisieris nihil refert. Quod in hac specie rectè docuit Nauarr. in. d. num. 107. Quæ doctrina diligenter obseruanda est: nam ex ea infra probabimus eum, qui fanecam tritici valentem 14. pro 12. emit, non posse, vt seruet indemnem eisdem. 20. alteri vendere, licet alij minus doctè aliter sentire videantur. Docent autem prædicti authores, & specialiter Syluest. & Nauar. & Hostien. in sum. tit. de Censo, §. ex quibus, ver. sic. quid si moneta, quod restitutio facienda est damnificatis, si sit communitas vel priuatus aliquis, alioqui pauperibus, quod infra nos docebimus.

276

Secundum aliquos, excudens monetam in debita materia, & iusto pondere, sine principis facultate, nec falsarius erit, nec restituere tenebitur.

Præcipua igitur est dubitat. Vtrum excudens monetam sine principis facultate occulte, in debita tamè materia, & iusto pondere, sit falsarius & restituere teneatur? Et sanè aliqui existimant non esse falsarium, nec pœna ordinaria puniendum: ita sensit Hippo. in. d. qui falsas. ff. de Falsis. num. 66. & Host. vt patet ex margine Greg. editionis in. d. cap. quanto. *Modo enim non falsetur moneta* (ait) *nec alteri præiudicetur, non refert hoc vel illo modo cudi.* Primum, quoniam, vt constat ex. d. cap. Quanto, Innoc. 3. cõsulit ac præcipit prædicto Regi Arageniæ, vt pecuniam excudat in legitimo pondere, ac materia nomine patris eiusdem quondam: quomodo ergo ille à falsitate excusaretur, & ab ementita moneta, nisi quia in materia, & pondere legitimo nõ fraudauit? Secundo, quia talis pecunia est vera, & eiusdẽ valoris ac rationis cum cæteris; quomodo ergo falsarius dicetur veræ, & legalis pecuniæ effector? Tertio, quoniã falsitas dicitur mutatio veritatis cũ dolo, & iactura, vt tradũt Doct. & ex eis Sylu. verb. falsarius. in princ. Vnde ad falsitatis esse, (vt more Logicorũ loquar) tria requiruntur,

quiruntur, prædicta veritatis mutatio, dolus, & iactura. Vno enim deficiente, nec falsitas erit, nec punibilis, vt idẽ Sylu. expresse tenet, ex Hostien. & Azo. at in nostro casu, nec veritatem mutat numismatum, nec cum iactura villa, vt constat: non ergo falsi crimen committit ille talis.

Quartò, quia is qui vel attonder, vel extenuat pecuniã exuberantem in pondere, non est falsarius: modò eam in iusto pondere & valore relinquat: igitur idem erit de cõstituente regio signo, & in iusta materia & pondere, licet priuata authoritate. Quinto, quoniam de ratione falsificationis monetæ est boni cõmunis damnificatio. Est enim directè contra bonum publicum, vt hæresis, proditio, &c. Vti Doct. communiter tradunt, & in specie Iul. Clar. lib. 5. Sent. §. falsum. nu. 1. Et huius signum est, quod quilibet de populo potest accusare etiam si eius non interfit. At in hoc casu non damnificat directè cõmune bonum, sed solum impedit regem, aut monetarium à quodam maiori lucro. Sextò, quia is qui expendit talem monetam, nõ est falsarius, ergo nec qui excusit. Quomodo enim eadem pecunia in vno vera, in alio falsa esse potest? Solum igitur is est falsarius, falsiq; criminis pœna puniendus, qui ita priuata authoritate sub publica inscriptione, ac signo, numismata expendit, vt veritatem materiæ mutet, subtituendo v. g. alchimiam pro auro, vel aliud metallum vero & puro admisceat, vel pondus imminuat, quo planè totã communitatem defraudet & damnificet. His igitur à nobis excogitatis efficacibus rationibus Hippol. sententia vera effici videtur.

278

Excudens monetam in debita materia & iusto pondere, sine licẽtia Regis, falsarius censeri debet.

279

Ex sentẽtia authoris, qui sine facultate principis (licet in debita materia & pondere) monetam cudunt, vere sunt falsarii, & restituere tenentur.

Verum enimuero ego planè existimo, huiusmodi homines esse verè falsarios, & falsariorum ordinaria pœnã puniendos. Moueor autem ea ratione: quoniã prædicta moneta adulterina & falsa est omnino, etiãsi in materia, & pondere defectũ non haberet vllũ. Tradiderunt verissimè doctores tres esse de substantia monetæ, materiam, pondus, & publicã formã, vt signũ, quibus omnibus deficiente vera moneta non est sed falsa, vt docet glossa in dicto (Quanto) in verb. patris. Nauarr. Syluest. aliq; Doctores

locis

Universidad de Deusto
Biblioteca

locis citatis, imo iudicio meo, magis ad veritatem monetæ requiritur publica cussio, licet minus damnificat in hoc defectus, quàm in materia, & ponderis quantitate, non solum quia forma magis est de essentia rei, quàm materia, non modo in naturalibus, verum etiam in artificialibus, idque præcipuè, quia moneta valorem, & vim habet ex institutione publica, & hominum placito, non ex naturali bonitate substantiæ, aut ponderis. Si enim est communitas libera, ex communi conuentione ciuium valor est inditus, qui ex placito voluerunt eam materiam & pondus pretium esse, ac mensuram rerum: si à principe, virtualis populi consensus & authoritas. Vnde numisma, quod publica non tradit, & proponit authoritas, numisma nō est, sed metallum quoddam depictum, cuius non leue signum est. Tum, quia potest rex aut respub. in hac vel illa materia monetam percutere, quæ certè tunc moneta erit vera, cæteris etiam in optima materia cassatis, & nullarum virium, eo solum quod careant authoritate regia. Tū, quod, vt infrà dicemus, potest Rex vltra valorem auri, &c. & ex eo sarum in sigillando, aliquod lucrum accipere ratione formæ impressæ publicæque cusionis, à qua aurum habet esse pecuniæ. Si igitur moneta non ex natura rei, sed publica institutione ac impositione vim habet & valorē, consequens est, quod ea quæ à rege vel respub. non emanat, & proponitur, vera moneta non est, sed insimulata, ficta, & falsa, veræque monetæ imitatrix. Vnde Barto. in l. qui falsam, ff. de Falsis, definiens falsam monetam, ait eā esse, quæ cuditur ab eo, qui non habet publicam cudendi authoritatem, & in l. 1. ff. de contrahenda emptio. docet Iurisconsul. authoritatem rei pub. vires tribuere nummis, & apertè in l. penul. titul. 7. part. 7. falsi dicuntur nummi, qui non sunt regia authoritate percusi. Id etiam à simili ostendo. Nam qui literas vel instrumenta etiam ad bonū falsificaret: vt si quis priuatus vteretur publico sigillo Papæ aut regis ad id quod re vera iustum est, imo à Papa, vel rege cōcessum, falsarius esset sanè. Pone gratia exempli, quod Papa verbo tenus in voto, vel matrimonio dispensationem concesserit, vel & easdem aliquam (vt aiūt) con-

280 *Moneta potest percuti in hac vel illa materia à Rege vel respublica.*

Moneta habet valorem ex publica institutione, nō ex rei natura.

Definitur, falsa moneta.

281

priuatisque inferunt, licet diuersis vijs, & artibus. Licet enim in ratione atque specie falsi criminis non æqualiter peccent prædicti, grauiusque aliqui ac minus grauiter alij puniatur, tamē in genere iniustitiæ omnes æqualiter peccant, & proximum damnificant, cum igitur restitutio directe læsionem attendat, quam auferre curat, hinc est omnes prædictos pariter ad restitutionem teneri. Accipe simile. Rapuit à te Petrus pallium, furatus verò est Ioannes: sanè, quod ad speciem attinet grauius Petrus, qui rapina, quàm Ioannes, qui furto accepit, peccauit: sed quoad restitutionem vterque pari gradu tenetur, cū æqua de vtraque via damnum sit illatum. 290

De falsantibus autem solum publicam formam, & sigillum regium, de quibus Aug. loquitur in. d. c. Quod quidam, dubium est, Nauarr. & Sylvest. in. d. quæst. 7. docent non teneri ad restitutionem: secus arbitratur de attondentibus. Ij enim restituere tenentur principi vel communitati, vel monetario materiam, quam auferunt, cùm fuerit per errorem apposita. Mihi videtur primū, quod sic attondentes & radentes tenentur restituere, vt Nauar. & Sylu. & omnes fatētur principi, vel ei, qui nummos cussit. Denique ei, cui illud plus perit, cum constet esse furtum, & alieni retentionem. Si autem damnificatus ignoretur, pauperibus est restituendum, vt idem Nauarr. & Sylvest. fatentur, & nos infra dicemus.

Quid restituere tenētur isti falsarij.

Secūdo existimo, quidquid dicant prædicti authores, teneri etiam ad restitutionem percutientes monetam sub regio nomine, etiamsi sit integra & perfecta. Regi enim & monetario damnum inferunt. Quo enim ipse ius expendunt ex mentita moneta, eo minus rex & monetarius sui veram expendūt. Vnde licet priuatis damnum non inferatur, regi & monetario lucrū auferetur, idque fraude, & mēdacio, sicut enim si quis libros imprimeret secretò sine licētia eius, qui priuilegium habet, restituere teneretur arbitrio boni viri, quantum ea fraude impeditus est priuilegiatus à vendendo & lucrando, vt infra latius: ita cū Princeps, vel monetarius soli ius habeant efficiendam monetam eàque via lucrū capiendi, tenetur impediens iniustus

Percutiens monetā sub regio nomine, etiamsi sit integra & perfecta, ad restitutionem tenetur.

291

verisimile

verisimile illud lucrum restituere. Qua certè ratione restituendi reatum incurrere semper putauimus eos qui vinum, quod vocant, *de no entrada*, occulte inferunt in ciuitatem. Quamobrem priuilegium habentes defraudantur, vt infra latius fortasse. Maxime, quia etiam facit iniuriam ciuibus priuatis. Cum enim ea moneta non sit, vt supra hostendimus: sed simplex aurum, vel argentum non habet alium valorem, quã ponderis, sicut quoduis aliud aurum, vel argentum. Et ita pluris illud vendit, quam valeat, præsertim, q̃ posset adulterata moneta cognosci, si crimen illius aliqua via probaretur, & ita non reciperetur, nisi pro solo auro, vt revera est. Quo fieret, vt non solum damnum perdendi monetæ valorem: sed etiam pœnam innocens incurreret, qui authorem, vel eum â quo accepit ostendere non posset.

292

Ex quibus in fero peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem eos, qui à Rege obtinent licentiam cudendi. 20. mille. v. g. ducatos, ipsi autem occulte. 30. milia percutiunt, sicut etiam tenetur restituere, qui licentiam habet a priuilegiato excudẽdi. 1500. libros, ipse verò. 2000. cudit, sicut enim in totali cusione monetæ. 1. libri, damna refert suprâ relata, ita certe indicta occultata parte, vt satis constat, quotidianum est, & valde nota.

Sed scisciabis, an excudentes nummos minoris ponderis, quia alios excusserunt exuperantes, teneãtur ad restitutionem? Sylvest. in d. quæst. 8. putat teneri ad restitutionem, imò esse verè falsarium ex Hostien. Ioan. Andr. Petr. de Anchar. & Innocen. quod verum putarem, nisi idem qui minores accepit exuperantes recepisset. Tum enim iniuria non fit, deberet tamen moneri de minoribus, ne ille eos expẽdat in aliorum damnum, sed vt reducãtur ad æqualitatem.

Numos minoris ponderis faciẽs quia alios maioris ponderis fecit, est falsarius & tenetur ad restitutionẽ, nisi eidẽ persona dederit vtrosq;.

(t)

De

De Principe maiorem valorem monetis imponente, quam sit pondus & materia.

SVMMARIVM.

IVste in praxi seruatur, quod princeps detrahat aliquid de vera nũmi materia, propter expẽsas factas in excusione. num. 293

Propter regis necessitatẽ, licet aliquid minuere de monetæ pondere. num. 293.

Magnum & notabile lucrum, sine populi consensu Rex non potest ob excusionem recipere. num. 294

Princeps non tenetur recipere alterius regis numismata in eo valore quo vtuntur ipsi, qui percusserunt. num. 295

Ratio quare cambiorum vsus iustificatur in diuersis regnis, non in eodem. num. 296

Non peccat quis emendo pecuniam vbi minus valet, & deferendo ad locum vbi plus valet, nec est falsarius. num. 296

Rex suo vtitur iure minuendo materiam pecuniæ, & per accidens est quod apud exteros in eodem valore maneat, ac antea. num. 297

Leges sunt prohibentes asportationem pecuniæ ad alia regna. num. 297

In hoc Regis lucro, sufficit ciuitatum agentes, conuenire cum magnatibus. cum. 298

Quarta dubit. An Princeps teneatur ad restitutionẽ, si maiorem imponat monetis valorem, quam sit pondus, & materia? Gloss. in. l. 1. C. de fal. & Bart. in. l. 2. §. 1. ff. Si

Quarta dubitatio.

certum

Universidad de Deusto
Biblioteca

certum petat, doceat, tantum valorem esse debere, quantum prius erat in pondere materiæ. Verùm falsa videtur hæc sententia, Quoniam Rex, aut monetarius monetam suis expensis facere non tenetur. Cur igitur deducere nō poterit expensas, & laborem impensum? Sed dicunt de iure fieri de publico monetam debere: sed non conuincit. Tum, quia si expensæ de publico soluerentur saltem laborem, & industriam suam posset Princeps exigere. Dein de licet id esset verum de iure, tamen consuetudine non ita de publico soluuntur: maximè, quia id tantum conten dimus, quod si aliunde expensæ, & labor non soluantur poterit de ipsis nummis aliquid detrahendo sibi satisfacere. Et ita seruatur in praxi, & docet planè Syluest. quæst. illa 7. secutus Innocen. & communiter Doctores. Vnde videmus experientia argenteum regale minus de materia habere, quàm emi posset de argento simplici. 34. dipondijs. Imò, cū consuetudine & vsu nūmi pondus in veteresc at, & minuatur, videmus in nūmos veterrimos, & multū consumptos, idem valere ac nouos, cum tamen pondus sit minus, quod non liceret in alijs vasis aureis vel argēteis, sed pondus deberet attendi.

293 *Iustè in praxi seruatur q̄ princeps detrahat aliquid de veranūmi materia propter expensas factas in excusione.*

Maior autem quæstio est, an vltra pondus, & expensas possit aliquid lucri accipere, minuerēque de dicta moneta. Videtur enim licere: nulla enim videtur ratio cur præter expensas, & laborē possit aliquid superaccipere Princeps. Tū, quia extraneis fieret iniuria â quibus Rex nullo titulo id potest exigere, Innoc. relatus à Syluest. in d. quæst. 7. & Panormitan. in d. cap. Quanto, de iure iur. & ipse Syluest. docent licitum esse, si Rex indigeat, & id modicum sit, quod non videtur à ratione alienum. Cùm enim ratione sigilli publici materia illa habeat vires monetæ, & altioris ordinis fiat ex publica institutione, & percussione, non mirum, si plus valeat, quàm similis quantitas, & pondus etiam elaboratum, quod tamen moneta non sit. Argento enim, verbi gratia, publico signo Regis excusso, ab eoque proposito potest hæc, vel illa res haberi, & appretiari. Est enim illarum propium pretium, at simili pondere etiam laborato id de iustitia haberi non posset.

Propter Regis necessitatē, licet aliquid minuere depōdere moneta.

294

Vnde

Vnde argentum, v.g. ex rigore naturalique sua substantia tantum valet, quantum aliud simile argentum in bonitate, & quantitate, & non plus: at pecunia virtualiter est omnia. Hoc enim significat illud, *pecuniæ obediūt omnia*. Ob hanc ergo dignitatem, & vim, quam ex publico signo habet, videtur, vt prædicti docent Doctor. posse aliquid lucri regem accipere, id tamen moderatum esse debet. Magnum enim, & notabile, nisi de consensu populi, sine falsi crimine non posset.

Magnum & notabile lucrum, sine populi consensu, Rex non potest ob excussionem recipere.

Et per hæc patet ad rationem factam, illud solum vrget, quod de extraneorum iniuria proponebam. Ob eam enim rationem Panormitan. dictam sententiam limitando sensit eam non procedere, si moneta extra Regnum foret aspergenda: quia, ait, cum damno sibi non subditorum non potest tale lucrum accipere: quam limitationem ita tenendam censet Siluest. vt non putet aliter Innoc. sententiam recipi debere. Ego vero Innocen. sententiam indistinctè, vt ille tradit, tenendā esse censeo. Ij enim Docto. veram naturam monetæ non expendunt. Monetæ siquidem valor, vt supra dicebam, non ex natura rei, sed hominum placito, & conuentione consurgit: quo fit, vt valor monetæ non sit idem apud omnes. Quod enim naturale est, idem est apud omnes, quod ad placitū est variabile, secundum prouinciarum, & nationum varietatem. Digitalis enim argenti quantitas non æque valet in hoc, vel illo Regno, maxime cum sigillata est, & pecunia facta. Non enim alius princeps, vel communitas recipere tenetur huius Regis vel communitatis sigillum, & numismata in eo valore, quo ipsi qui percusserūt, vtūtur, cùm ei subditi nō sint: sed aliam conuentionem, & placitum ipsi inter se facientes valorem, ac æstimationem imponunt alieno numismati, siue id faciant speciali lege sua, vel consuetudine. Igitur quatumcumque Rex, verbi gratia, Hispaniæ argentei regalis æstimationem & valorem taxet, non cogit, nec cogere potest extraneum Principem, aut communitatem, vt eo valore eam recipiat, & expendat, sicut potest suos subditos: sed illi liberi sunt, vt si moneta diminuta sit in materia, & pondere, ipsi etiā de valore & æsti

295 *Princeps nō tenetur recipere alterius regis numismata, in eo valore quo vtuntur ipsi qui percusserunt.*

mationc diminuant,eã sic recipiẽdo,& expendẽdo. Siuẽ ergo expẽdenda sit in alio Regno, siue non, nulli faciat Princeps iniuriã. Certe si vlla fieret, subditis qui cogũtur eam recipere, fieret, non alienis, quibus nec vis nec fraus vlla infertur. Et hinc iustificatur, vt infra tom. 3. fusè dicemus, cambiorum ad diuersa regna lucrum acceptũ: non autem in eodem Regno (voco autem idem Regnũ, vbi eadem lex viget eiusdem principis, licet diuersum Regnum nominetur: Toleti enim, & Castellæ, Regna diuersa sunt, sed in proposito eadem, cum eisdem iuribus, & legibus sint subiecta) hæc inquã est ratio iustitiæ dictorum cambiorum: quoniam cũ extranei sint, liberi sunt ad imponendum alienis nummis valorem, siue ex raritate, vel copia, siue ex bonitate auri, vel aliunde: & ita cum sit diuersa æstimatio potest idem nummus ibi pluris, aut minoris vendi, quod in eodem Regno locum non habet, vbi eadem lege, & publica cussione idem est vtrobique valor, de quo fortasse inferius. Et hinc est, quod Siluest. docuit quæst. illa. 6. quod qui pecunias diminuti ponderis emit, vbi minus valent iusto pretio, & defert ad locum vbi in distincte integre vẽdũtur, nõ est falsarius, nec vllo modo peccat. Ad rem igitur. Cum extranei liberi sint in admittendo tales diminutos nummos, & eis valorem imponendo iustum, non possunt esse rationabiliter læsi. Alio qui nec cum populi consensu posset fieri diminutio ponderis, quod Siluest. & Panormit. plane negant.

296 *Ratio quare cãbiorũ vsus iustificatur in diuersis regnis, non in eodem.*

Quod vero sequatur, inde probatur: quia, vt ipsi dicũt extraneis damnũ inferretur. Vides quo pacto Princeps licite id faciat, iureq; vtatur suo: extraneorum autẽ intererit, quid sibi vtilius videatur facere in recipiẽdo. Quod si aliquid paterentur dispendij, si forte ob ignorantiam diminutionis de nouo factæ pluris acciperent monetã, quam solerent, aut cognita veritate darent, id per accidens est omnino, cum Rex suo vtatur iure. Addo prædictis, quod tantum abest, vt moneta spargi debeat ad alienos, vt potius cõtra, apertæ sint leges prohibentes extrahi monetam ex proprio Regno ad aliud. Vnde Regi illorum damnificatio imputanda non est,

297 *Non peccat emẽdo pecuniã vbi minus valet, deferendo ad locũ vbi plus valet, nec est falsarius.*

Rex suo vtitur iure minuendo materiam pecuniæ, & per accidẽs est quod apud exteros in eodẽ valore maneat ac antea.

sed ipsis, qui rẽcepiunt, & vtinam nõ recipissent, vt suum dispendium vitarẽt, quod sanè eorum non est, sed Regni à quo moneta extrahitur, & corraditur, quo velut spoliato alieni ditescunt. Vide an nos illis, an illi nobis damnũ inferant. Quid verò intelligatur nomine populi, cùm dicimus, eius consensum requiri vt pecunia notabiliter minuatur, non est huius loci discutere. Id dicimus cum Innocen. & Syluest. in dicta quæst. 7. in fine, sufficere maiorem partem magnatum. Cui ego adderem, & ciuitatum agentium per suos procuratores. Singulorum enim siue ciuitatum, siue particularium difficile, ac impossibile esset, vereq; dicitur negotium Regni reputari negotiũ vniuersitatis.

Leges sunt prohibentes asportationem pecuniæ ad alia regna.

298 *In hoc regis lucro sufficit, ciuitatum agentes conuenire cum magnatibus.*

De falsarijs literarum, & scripturarum.

SVMMARIVM.

Falsarij literarum, omnia damna ex falsitate sequuta restituere tenentur. num. 298
Falsitas, non solum dicendo falsum, sed tacendo verum, committitur. num. 298
Solum quoad forum exterius, cælantes aut comburẽtes scripturam sunt falsarij, quoad interius iniustitiæ peccatum admittunt. num. 299
Secus si aliquid addat, vel minuat, de literis & sensu. num. 300
Aduocati & notarij, ostendentes iura partis contrariæ, alteri parti, falsarij sunt. num. 300
Conditiones per quas excusantur a peccato, aperientes clausas literas. num. 301

Quinta dubitatio sit, de falsarijs literarum, & scriptura rũ, & idẽ per omnia, ac de monetã falsantibus dicito. Idq; nos breuiter dicimus, vt prædicti fatentur, omnia dãna

Quinta dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

299 *Falsarij literarũ, omnia dãna ex falsitate secuta restituere tenentur.*

ex falsificatione secuta esse restituenda. Vnde videant scribæ, notarij, secretarij, officiales, & mercatores, quanto in periculo versentur: maximè cùm tales scripturas, aut libros rationum, testamenta, & alia instrumenta cælant, lacerant, vel comburunt, sint ne falsarij. Quod enim sint, & damna omnia, & interesse restituere teneantur, planè sentit Sylvest. quæst. 3. in dicto verbo, falsarius. Bart. in l. Paul. ff. de Fals. & l. quæ tabulas. ff. de Furt. Falsitas enim nõ solum committitur dicendo falsum, verum etiam tacendo verum, cum confiteri tenebatur, vt Bartol. docet in Authen. Presbyter. C. de Sacrosanct. Eccles. & Sylvest. quæst. 2. Quorũ ego sententiã, licet probem, quod attinet ad Torũ exterius: in conscientia tamen non putarem peccatum committi falsitatis, ita vt in speciem mutet ab iniustitia, itaque comburens, dilacerans, cælans scripturã, & huiusmodi, licet merito legibus, falsariorũ pœna punia tur, saltem extraordinaria, tamen peccatum ipsum, quo ad Deum, & confessorem attinet, non est in specie falsi criminis, sed iniustitiæ contra debitam officij rationem, nisi vel rasura vitiet literam, vel adulterinum apponat sigillum, vel addat, aut minuat de literis & sensu, vel denique (quod difficultate non caret) si aperiat testamentum clausum, & huiusmodi.

Falsitas non solum dicendo falsum, sed tacẽdo verum committitur.

Solum quoad forũ exterius cælantes, aut comburentes scripturam, sunt falsarij, quoad interius, iniustitiæ peccatũ admittunt.

300 *Secus si aliquid addat, vel minuat de literis & sensu.*

Id autem ex eo probo, quoniã falsitas est veritatis mutatio cũ dolo & iactura: ij autem nihil commutant, sed negatiuè tantum se habent cælãdo, vel destruendo, vnde & faciunt contra fidelitatem officij, & contra iustitiam cõmutatiuam, imò & contra iuramentum. Alias testis, qui taceret veritatem, quã exponere tenetur, falsus testis dicere tur, non solũ in iudicio, sed in foro animæ, quod non videtur dicendũ. Ex quibus si qui in conscientia falsi essent appellandi, eos certè dignissimè tales crederem, qui deposita instrumenta aduersario ostendũt, quos in crimẽ falsi incidere in exteriori foro non dubitat vllus Doctorum, quos refert, & sequitur Sylvest. quæst. 1. quare sibi prospiciant aduocati, & notarij, huiusmodi ostendentes, aut relãtes iura partis aduersariæ, & hæc de monetarum, scripturarumque falsificatione dicta modò sufficiant.

Aduocati & notarij ostendendentes iura partis contrariæ alteri parti, falsarij sunt.

De aperiente verò literas, seu epistolam alterius clausam, vel sigillatam, nolo hoc loco fusè discutere, sit ne falsarius, in quo Doctor. præcipuè iuristarum video varias sententias, id certum sit esse peccatum mortale, vt libr. 2. cap. 4. part. 5. obiter dixi, & damna inde secuta esse restituenda, vt si aduersario ostendisti, &c. nisi, vt Doct. fatentur esset superior, vt facit religionis prælatus, pater, maritus, &c. vel si fecit inaduertenter, vel sub ratihabitione, aut quia putabat rem non esse magni momenti, aut si literæ haberentur pro derelictis, aut denique, nisi essent literæ à meo aduersario missę, in quibus, an aliquid aduersum me iniustè tractetur, iure dubitarem, & denique vt singulariter Sylvest. animaduertit, quæstio. illa. 1 quando quis aperiret ad obuiandum iniusto malo corporali, vel spirituali: sed de his hactenus. Nam de falsificantibus mẽsuras, & pondera infrà disputabitur, cùm de emptione & venditione agetur.

301 *Conditiones per quas excusantur à pecato aperientes clausas literas.*

De furante ob necessitatem.

SVMMARIVM.

Fleemosynam dare, in extrema necessitate existenti, in præcepto est. 302
Obligatio iustitiæ subsidiaria est, licet non commutatiuę, eleemosynam extreme indigenti præbere. 304
Per ius ea quæ erant communia secundum ius naturale, sunt appropriata hac sub intellecta cõditione, vt extreme indigenti reddantur 305
Omnia in extrema necessitate sunt communia. 306
Nõ se habet modo extremè indigens, ac se haberet, ante diuisionem rerum factam per ius gentium. 306
Existens in graui necessitate, tenetur reddere debitum lege iustitiæ, secus si in extrema, etiam creditore in ea existente. 309

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tenetur videns, & non succurrens extreme indigẽti, ad damna. num. 311
Si extreme indigens habeat artem, vires, vel aliam spem probabilem hæreditatis, non habet ius ad rem diuitis, nisi per viam mutui, aut locationis. num. 312
Necesse est omnino extremam esse necessitatem, vt sit debita res diuitis indigenti, titulo iustitiæ. n. 313
Obligatio dandi extreme indigenti ex debito legali. n. 314
De superfluo est obligatio, tam clericis, quam laicis, faciendi eleemosynã indigentibus, si adsit grauis necessitas. num. 314
In Euangelio condemnantur non subuenientes magnis necessitatibus. num. 317
Superfluitas status, sicut nec grauitas necessitatis, non in puncto consistunt. num. 319
Sola determinatio ampliandi statum ad debitos fines, sufficit, vt non habeat quis superflua. num. 320
Bañez existimat succurrendum esse de necessarijs ad statum grauiter indigenti. num. 320
Non satisfacit obligationi diues, mutuando sic indigenti, aut locando. num. 320
Absolute tenemur dare indigenti extreme, ex iustitia, & grauiter ex charitate, si tam temporalibus, quam naturalibus indigeat. num. 321
Non est necessarium plus quam vsum donare, sic indigentibus, si res sint vsu non consumptibiles. n. 322
Si aliquo casu sic indigens egeat, non solum vsu, sed dominii rei vsu non consumptibiles, tenetur illã illi quo ad vtrumque dare. num. 323

Si sic

Si sic indigẽs alio loco habeat bona, nõ opus est ei dare, sed locare, aut vẽdere prætio credita pecunia. n. 324
Non tenetur quis donare indigenti, qui spem habet hæreditatis, aut artem scit. num. 324
Licitũ est in extrema necessitate, alienum auferre. n. 326
Satis est obligatio ex iustitia aut charitate, vt a iudice quis possit cogi, ad impelendã obligationẽ. n. 328
Accepta in graui necessitate, tenentur quis restituere, cum ad pinguem deuenerit statum. n. 330
Si res sit vsu consumptibilis, non tenetur existens adhuc in graui necessitate, ad pinguiorẽ status deuenies, restituere. num. 332

Sexta dubit. sit, de furante ob necessitatẽ nunquid peccet, & restituere teneatur cũm ad pinguiorem fortunam venerit? Ex vna enim parte videtur nõ esse peccatũ vllũ, nec restitutionis obligationem aliquã: quia, vt dicitur, in necessitate omnia sunt communia, quod & naturale, & diuinum de eleemosyna præceptum ostendit, & cõprobat. Ex alia parte est, quod si furandi licentiam ob necessitatem semel admittamus, facilè vnusquisque necessitatem fingeret, nullusque laborando victum quæreret, sed paupertatis prætextu aliena eriperet, quod esset magnũ reipublicæ malum, & perturbatio. Vnde in cap. Si quis de Furt. ex pœnitentiali Theodori. sic scribitur: *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres.* & de restitutione expressius habetur in cap. Odoardus. de Solut. 302

Sexta dubitatio.

Pro huius quæstionis plena explicatione, plura hic cõferre oportebat de eleemosyna, quæ quoniã alterius sunt speculationis, placet breuiter ea præsupponere. Primũ ergo suppono, in extrema necessitate teneri, quemq; ad succurrẽdum sua eleemosyna proximo, dummodo ipse, qui eleemosynam facere debet non sit in eodem extremo constitutus: neque in hac doctrina vllus vnquam sapiens dubitauit: sed eam omnes concorditer recipiunt: in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eleemosynã dare, in extrema necessitate existẽti, in præcepto est.

Tantumque à sanctis nostris patribus: in sacrisque literis expressa est, vt superfluum sit hoc loco eam confirmare. Id verò cõtrouerti solet apud Doctores: An in tali necessitate subuenire sit obligatio iustitiæ, an tãtũ ex charitate? Quidã enim dicũt tãtũ esse obligationem ex charitate, non ex iustitia. Et potest probari hæc sententia: quia dare eleemosynã etiã in extrema necessitate, est actus charitatis & misericordiæ. Si enim eleemosyna ex sua ratione est actus â misericordia illicitus, & â charitate imperatus, vbi est maior ratio eleemosynæ, scilicet in extrema necessitate: quia si est maior indigẽtia proximi, maior erit ratio charitatis & misericordiæ: at id quod est debitũ ex iustitia, nec charitas, nec misericordia, nec eleemosyna dici potest. Ne igitur asseramus tale opus in tali necessitate, nõ habere meritũ & laudem charitatis & eleemosynæ, fatendũ est nõ esse obligationem iustitiæ. Secũdo, quia alia sequeretur, quod qui nõ succurreret, cùm posset teneretur ad restitutionem ipsius rei, quæ erat largienda, vel saltem damnorũ ex non subueniendo, secutorũ. Sicut iudex ex omissione eius, quod facere tenebatur.

303

304

Obligatio iustitiæ subsidiariæ est licet non cõmutatiuæ, eleemosynam extremẽ indigẽti præbere.

Hac sententiam tenet Nauar. in sum. cap. 24. num. 7. & tractat. de reddit. Eccles. nu. 16. Sot. 4. de Iust. q. 7. art. 1. ad 4. & 5. lib. 3. quæst. 3. art. 4. Verumtamen mihi videtur eam esse obligationem iustitiæ, nõ simpliciter ex iustitia cõmutatiua, vt rectè probat Med. cõtra quosdam, qui id asserebant. C. de Restit. quæst. 3. causa. 1. quo pacto intelligo eundẽ quæst. 9. versic. *Hoc patet exemplo.* sed ex iustitia subsidiaria, quod censuit D. Thom. quæst. 15. de malo. artic. 2. ad. 4. & perdoctè & breuiter Caiet. 2. 2. quæst. 118. art. 4 ad. 2. Couar. 3 lib. Variarũ. cap. 14. num. 5. Sarmientus de Reddit. Eccles. part. 3. cap. 4. nu. 5. contra Nauar. Bonauent. in 4. distinct. 15. dub. 11. in expositione literæ. Med. quæst. illa 3. citata: imò ipse Sotus coniectus quodam argumento, quod scilicet cogi potest quis ad dandã eleemosynã extremè laboranti, concedit esse quodãmodo obligationẽ iustitiæ. Et probo hãc sententiam. Primò ex doctrina sanctorum Patrũ, qui sæpè docẽt, habentes superflua si non erogent extremæ indigentibus

tibus, res alienas retinere & inuadere, & non suas, & esse raptores. & c. & Eccles. iast. cap. 4. dicitur: *Eleemosynam pauperis non defraudes, & redde illi debitum suum.* Vbi verbum illud *debitum & reddere*, actum iustitiæ, seu restitutionis importat.

305

Secundo, quia in extrema necessitate iure naturæ, omnia sunt cõmunia, non quidem in eo sensu, quod habẽs superfluum amittat dominiũ, & res illi superflua fiat egẽtis propria, quoad dominiũ, neq; etiã quod vterq; habeat dominiũ illius, sicut duo habent dominiũ cõmune pallij & domus: sed in eo casu, quo mutuatur habet dominium rei mutuatæ, quia scilicet nec dominiũ sit cõmune ipsi, & mutuatario, nec sui ipsius, cùm potius sit solius mutuatarij, cuius est res, sed quod habet ius ad rem mutuatã, & est illi debita: quia anteâ erat sua, & ratio fuit reddibilis, sic in præsenti, cùm iure naturali res omnes essent cõmunes, per ius gentiũ datæ sunt, & factæ res propriæ translato dominio in apprehendentẽ: reddibiles et tamen, vt scilicet necessitate extrema existente res esset reddenda ipsi indigẽti a vero domino, & possessore, sicut illi debita, quæ conditio implicita fuit, & esse debuit in rerum diuisione, vt iusta esset, & non in perniciem humani generis. Cũ ergo habens superfluum, licet sit vere dominus, solũq; dominus illius rei sit: tamẽ velut si mutuarius quidam esset earũ rerũ, tenetur ex iustitia reddere indigenti rem ad quã habet ius, quandiu necessitas durat extrema. Et hic videtur esse sensus germanus sanctorũ Patrum, cũ dicũt, habentes superflua esse dispensatores, vt ait Ambros. *Et quod panis, quem habẽt famelici est. &c.* Et hac ratione sic explicata ruunt multa, quæ aliqui ex Med. & Nauar. vbi supra cõfingunt, cõtra hoc quod dicimus, in extrema necessitate omnia esse cõmunia: quia, dicunt ex charitate cõmunicãda. Sed cõtra, ergo in graui necessitate omnia sũt cõmunia? quod nullus dicit. siquidẽ ex charitate sunt cõmunicanda, nec sanctorum dicta, vt dixi, saluantur.

Per ius, ea quæ erãt communia secũdum ius naturale, sunt appropriata hac subintellecta cõditione, vt extremè indigenti reeddantur.

306

Omnia in extrema necessitate communia.

Ex quo constat, quod neque abrogatur, aut tollitur ius gentium, sed eo stante impletur ius naturale. Tum etiam constat, quod extremè indigens non se habet, ac se

Non abrogatur per dicta ius gẽtium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nō se habet modo extreme indigens, ac se haberet ante diuisionem rerū factam per ius gētium.

haberet ante factam rerum diuisionem. Tum enim si res illi esset debita, esset sua quoad dominium, saltem negatiuè, quia nullius alterius esset propria: modò autem non est sua, sed alterius, sicut veri domini possidentis, & habentis apprehensionem: est tamen illi debita, eique ex iustitia communicanda, & ita solum habet ius ad illam. Sicut si quis donaret, vel in testamento mihi aliquam possessionem relinqueret, ea lege & onere expresso, vt si Petrus verbi gratia, frater illius (qui modo dives est) in inopiam 307
incideret, illi necessaria ministraretur ex dicta possessione certè nemo negaret, quin illi ex lege iustitiæ succurrendū foret ex dicta possessione, sic igitur, &c. ea dūtaxat esset differentia, nō hic teneretur ex iustitia commutatiua conferre, in nostro vero casu ex distributiua est enim debitū, vt bene Caiet. tradit. 2. 2. quæst. 66. art. 2.

Item secundum istorum, & Soti sententiam, debitore, & creditore in extrema necessitate existentibus, potest debitor sibi retinere debitum: quia secundum istos, res illa cōmunis est facta iure naturæ, & melior est conditio possidentis: Sed adhuc quæro, omissa eorum ratione. Aut debitor vtitur re sibi debita, aut non. Si secundum: illicitè eā retinet, & contrectat, cùm alterius sit, & alteri debita: & 308
ita possessio est iniusta, & illius vsus. Si primum: qua ergo lege? Non charitatis: quia ea est regula certa, quod si ego licitè accipio, alter tenebatur dare, sed alter non tenebatur dare ex charitate. Sibi enim magis tenetur in æquali articulo. Ergo ex charitate non est mihi debita ab illo. Adde, quod lex charitatis non dat mihi ius ad rem alienam, si est æquale damnum domini rei. Aliàs si ego essē in graui necessitate, & debitor similiter, per charitatis iura possem retinere, & peccaret dominus accipiendo de manu mea rē suam, quod est apertè falsum: debitū ergo iustitiæ est q̄ mihi extremè indigēti suffragatur. Vlterius, cur in graui necessitati si aliæ sint graues nó possum ego accipere â diuite, in extrema vero possum etiam si aliæ sint extremæ? Vnde, quæso, ista diuersitas? ni si quia ego in extrema accipio meum, ad quod habeo ius

lege

lege iustitiæ. Ex charitate enim sola ego determinatè non habeo ius, vt dicebam, sed ille cui vult dives dare: sicut in communi necessitate. Vnde si creditor sit grauiter indigens, etiam si aliæ sint graues necessitates, potest subripere à debitore, quod facit lex iustitiæ, quam habeo. Igitur in extrema necessitate obligatio est ex iustitia: quia scilicet cùm sit æquè mea, ac sua in hac necessitate, & ego possideam, vtor re mihi debita, & meliori iure quàm alter, cùm melior sit conditio possidentis. Et ita ex charitate non tenetur eam velle mihi dare, sed ex iustitia. Deniq; secundum istos, patri extremè indigenti teneor de superfluo lege iustitiæ. Quæro, ex quo contractu, legato, &c. Sanè nihil est, nisi charitatis ordo, ad filios autem, & vxorē 309
apertior est lex iustitiæ, sed ad patrem nulla videtur esse iustitiæ obligatio, quæ nō sit ad fratrem, vel ad extraneū extremè indigentem, maximè ad personam publicam, cui videtur esse maior obligatio iustitiæ, quàm ad patrem. Huius denique non leue signum videtur, quod si ego debeo Petro pecuniam, & vterque sumus in graui necessitate teneor illi reddere debitum, non ex lege charitatis, quia mihi magis tenetur, sed iustitiæ. Cùm ergo extrema necessitate me, & illo patiente tunc tenear, sequitur cessare legē iustitiæ ad illum, & rem esse meam ex iustitia. Addo. D. Thom. 2. 2. quæstion. 66. articul. 7. ad 2. *Per extremam*, ait, *necessitatem, non est furtum, quia efficitur suum, quod quis accepit, &c.*

Existens in graui necessitate, tenetur reddere debitum lege iustitiæ, secus si in extrema, etiam creditore in ea existente.

Respondeamus ergo ad argumentum istorum, ex cuius solutione hæc apertiora fient. Primò supponunt, quod non tenetur quis de damno illato alteri, quando prouenit ex eo, quod non facit ex charitate, quod tenebatur facere, sed tantum quando sequitur ex omissione eius, quod tenebatur facere ex iustitia. Hoc enim nō est tā certū, quā ipsi putāt. Nam illatio talis damni est iniusta, & ledit proximum eum damnificando: ergo siue proueniat ex omissione charitatis, vel debiti iniustitiæ, ipsa tamē in se est iniusta. Si enim ex charitate teneor, & non facio, ergo volūtariè nō facio, & si scio ex eo quod nō fecero, futu

rum

rum esse damnum fratri, voluntaria causa sum, & efficax illius damni: & ita licet non teneat rem facere ex iustitia, & omissio in se non sit injusta: tamen teneor ex iustitia non amittere actum charitatis debitum, si est causaturus damnum & iniustitiam, cùm ergo verè ego sim causa dimi, per actum illicitum, & peccatum mortale, sequitur lædere iustitiam, & ad restitutionem teneri. Sed quoad hoc non multum hos Doctores reprehendimus. Licet enim ista ratio efficax videatur: tamen vt lib. 2. c. 2 diffic. 3. dicebamus, horum Doctorum suppositio, atque doctrina vera est, & ei acquiescendum. Domus igitur illud, falsum tamen est, quod non tenetur restituere damna extremè indigenti secuta, eo quod nō succurrit sic laboranti, neque hoc supponere etiam debebāt, sed probare. Imo cùm Ambros. dicat: *Si non pauisti occidisti*, potius colligitur oppositum: quia omnis occisor voluntarius peccat contra iustitiam, & tenetur damna restituere. Vnde super Psalm. 118. 311 *Hoc est*, inquit, *occidere hominem vitæ subsidia denegare*. Imo id apertius scriptura testatur, Ecclesiastici cap. 34. vbi sic dicitur: *Panis egentium, vita pauperum est: qui defraudat illum homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panē, quasi qui occidit proximū suum.*

Tenetur vidēs, & non succurrens extremè indigenti addāna.

Dices inde sequi, quod non defendere proximam obligat ad restitutionem damnorum, & non indicare latronē, & similia. Respondeo, quod si defensio erat: quia fame moritur, vel veste, aut medicina infirmus eget, vel dando illi ensem, vt se defendat, vel denique aliam rem simlem extremè necessariam, teneor ad damna, vt dictum est. & rem ipsam illi dare ex iustitia illi debita: si tamen res qua indiget, est vel meum testimonium, vel meæ vires & industria, &c. non teneor ad damna, neque ad rem ipsam ex iustitia illi dandam: quia non est iure naturę communis, nec illi debita, & ita nullam iniustitiam illi facio: sicut nec qui non consulit, castigat, corripit, docet, orat, & alias spirituales & corporales eleemosynas non exhibet, etiamsi extremè eis indigeat, non peccat contra iustitiam, sed tantum contra charitatem: quia res illæ non sunt iure naturæ cōmunes, sicut est aqua, panis, vestis, domus, &c. In nostro autem

autem casu suum est, quando per pecuniam, vel alia simi 312
lia bona, est subueniendum.

Nec sequitur, quod rem ipsam teneatur dives restituere si euasit indigens necessitatem: quia hæc obligatio absolutæ iustitiæ non est: sed subsidiariæ, vt probat Medina vbi suprà, cuius precipua ratio est, quia hæc res non est communis absolutè, nisi ex causa, scilicet extrema necessitate vrgente, vt dictum est. Et ita illa cessante, cessat obligatio iustitiæ, sicut & charitatis obligatio cessat, & ita nullum ius manet ad rem iustitiæ, aut charitatis contra diuitem. Et ita his duabus limitationibus, meo iudicio, tenet hanc sententiam Medina. Prima, quod iustitia sit subsidiaria. Secūda, quod res non sit propria, imò nec cōmunis extremè indigenti, sed illi debita, & communicanda ab eo, qui possidet, & est vere dominus illius. Et sic respondet ad dicta Sanctorum, qui dicunt aliena retinere diuites, & esse raptores, &c. Non, quod non habeant verū dominium, & res vere sint suæ: sed quia quantum ad culpam & peccatum sint raptores: quia debita nō soluunt. Sicut diceretur alienum retinere, qui non reddit mutuū, vel qui ex possessione non administrat, vt paulo ante dicebam, licet sit verus dominus illius. Et tandem tertiam nos addimus limitationem, quod sit indigens bonorum naturalium, & corporalium, de quibus dixit Deus: *Dominamini eorum, &c.*

Si extreme indigens habeat artē, vires, vel aliam spem probabilem hæreditatis, non habet ius ad rem diuitis, nisi per viā mutui, aut locationis.

Imò addo quartam limitationem, quod si extremè indigens, verbi gratia, cibo, domo, veste, aut pecunia, habeat aliquam artem, vires, vel alium modū, aut spem probabilem hæreditatis, aut aliquid simile, tūc non habet ius ad rem illā, nec ad illius vsum simpliciter, nisi per viam mutui, venditionis, au locationis, vt dub. sequenti dicemus. Quare necesse est omnino esse necessitatem extremam, vt sit ei debita lege iustitiæ, & illam habens re sua vti dicatur. Imo, vt paulò post dicemus, hæc conditio requiritur, vt illi sit ex charitate debita. 313

Necesse est omnino extremam esse necessitatē, vt sit debita res diuitis indigenti, titulo iustitiæ.

Vltimo addam argumentum pro nostra sententia. Quia obligatio dandi extreme indigenti est obligatio debiti legalis, vt isti fatentur. & S. Tho. 2. 2. quæst. 118. artic.

artic.4. ad.2. ex Basiljo. Sed dicunt isti, quod non quodcunque debitum legale est iustitiæ, vt expressè docet idem D. Thom. eadem quæst. artic.3. ad.2. sed debitum legale in acceptione & conseruatione diuitiarum. Sed fateor ita esse. Cùm ergo sequenti artic. dicit ad secũdum, diuitem teneri erogare diuitias ex debito legali, loquitur planè de debito legali, quod est ex iustitia, siquidem tale debitum est circa diuitias, & res temporales disponendas. Et valdè consonat ijs, quæ supra diximus, quod scilicet non quæcunque res, qua proximus indiget extremè est ei debita ex iustitia, sed cùm est res temporalis, vel diuitiæ.

314

Obligatio dandi extremè indigenti ex debito legali.

Secundo præsuppono, extra necessitatem extremam esse obligationem, non solum Ecclesiasticis personis, sed etiam sęcularibus faciendi eleemosynam de superfluo status, quidquid dicat Nauarr. in condesen. proximi, numer.28. & num.79. Alexan. Alensis. 4. part. quæst.113. Gerson in regula morali Alphab.24. litera. V. & 32. litera O. Panormit. in cap. Si verò, de Iureiur. Rosell. verb. eleemosyna, & verbo. mutuum. Gabr. in.4. d.16. quæst.4. Maio. d.15. quæst.5. Med. C. de eleemosyna, referens pro ea sententia Anton. & Caiet. Opusc. de indulgentiis, quæst.3. &. 2.2. quæst.7. art.5. Duran. in.4. dist.15. quæst.6. Conrad. de contrac. quæst.10.

De superfluo est obligatio, tã clericis, quam laicis, faciẽdi eleemosynam indigentibus, si adsit grauis necessitas.

Quidquid igitur ij dicant doctores, tantum in extrema necessitate esse præceptum dandi eleemosynam, nos putamus extra hanc necessitatem esse etiam obligationem eam tribuendi, in magna scilicet, aut graui necessitate, vt ad leuandum aliquem aliqua longa, aut graui infirmitate, vel aliqua notabili infamia, aut ne cadat ab statu, vt à captiuitate iniusta liberetur, &c. aut aliquod aliud magnum malum incurrat, idque de superfluis naturæ & status, non de necessario etiam ad statum. Videôque hãc communem esse sententiam virorum grauium. Ita sensit. Nicol. de Lyra, & Carthusianus in illud. 1. Ioan.3. *Qui habet substantiam huius mundi, &c.* Abulensis super Math. cap.6. quæst.34.35 &.74. Bonau. in.4. dist.25. quæst 2. art. 1. ad vltimum, dum dicit de superfluis naturæ & necessarijs

315

rijs status est eleemosyna satisfactoria, quia nõ est in præcepto, sed de superfluis status non est ex iustitia satisfactoria, quia est in præcepto. Si autem loquitur in extrema necessitate falsum docuisset, nempe quod de necessariis status non est in præcepto, Richard. id docet apertè, dist. 15. quæst.2. art.2. Palud. ibidem. Sotus in deliber. in causa paup. Angel. eleemosyna, quæst.2. Siluest. quæst.1. Cord. lib.1. qq. quæst.26. Adrian. in.4. de Rest. quæst. de eleemosyna. Couarru. 3. Varia. cap.14. Armill. eleemosyna. §.2. &.3. doctissimus Bañes, quæstio.32. art.6. dub.1. &.2. & plane multi ex doctoribus, qui pro prima sententia a nobis citati sunt (quia sic referri solent) hanc sententiam tuẽtur revera. Nam Medin. C. de eleemosyna. q. de necessitate faciendi eleemosynam, plane id docet, dum dicit de superfluis naturæ, & status esse subueniendum extremam necessitatẽ, vel quasi extremã patienti, & cũ dico, *quasi extremam* (inquit ille) intelligo notabilẽ, & aretãm necessitatem, etiãsi extrema non sit. Durand. vero dubius est, vt ex loco citato apparet Alex. Nauar. Caiet. & Anto. modo hanc, modo illam sequuntur, in qua etiã varietate etsi aliquibus videatur. D. Thom. cõtrariæ fuisse huius tamen est revera sententiæ, licet. 2.2. quæst.32. art. 5. videatur dicere soluni in extrema necessitate esse eleemosynam erogandam, tamen nõ clare suam expressit mentẽ. At enim in.4. dist.15. quæst.2. art.1. quæstiunc.4. apertè hanc sententiam tuetur, imo & Armill. §. illo.2. qui & D. Thom. pro hac citat sententia.

316

317

Hanc igitur doctrinam, etsi satis ornatè atq; copiosè, tum authoritate sanctorũ: tũ rationibus non ingratè prosequi possemus, tamen vna aut altera ratione eam confirmabimus. Primum Matth.25. puniuntur dãnatis homines, quia non fecerunt eleemosynã: sed non est credibile, quod omnes illi neglexerint necessitatem extremam. Ij enim quam rarissimi erunt. Quare sermo erit de magna necessitate neglecta? Maximè, cùm ibidem propterea, quod non operierint nudum, non visitauerint infirmum, & in carcere detentũ, condẽnãtur à iustissimo iudice, cũ constet has nõ esse extremas necessitates, sed graues? vt docet

In Euãgelio cõdemnantur, nõ subuenientes magnis necessitatibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

docet Med. vbi supra in solutione ad. 3. Secundô, Quia in extrema necessitate tenetur quis de superfluis naturæ necessarijs, aut status, ergo in grani tenetur de superfluis status. Nã ad plus teneretur in extrema, quàm in graui.

318 Tum etiã, quia cur non debet seruari hæc proportio, vt si extrema necessitas postulat abscindi superflua naturæ, quod grauis non postulet abscindi superflua status. Maior enim distantia est inter superflua naturæ & status, quã inter necessitatem extremam & grauem, vel saltem æqualis. Vnde ipsa ratio & ius naturę postulat, vt de superfluis status, necessitati graui proximi succurramus.

Adde, quod leue detrimentum tenetur quis pati in tẽporalibus, pro magno detrimento fratris vitando, ex lege charitatis. quæ autem leuior iactura, quàm eius rei, quæ nec ad tuendam naturam, neque ad sustentandum statum est necessaria. Fieret etiam ex opposita opinione, quod non plus tenerentur eleemosynam largiri diuites & potẽtes, quàm pauperes & communes homines. Nam si solũ homo dives & potẽs, cùm in hac etiam teneatur quilibet habens vltra necessaria naturæ, sequitur, &c. quod tamẽ nec rationi, neque scripturæ, nec sanctorum doctrinæ consonare videtur. Tandem, quia cùm rerum dominia introducta sunt iure gentium iustè, est autem iustum & rationabile, vt grauiter laborante proximo, alius non possideat superflua, & naturæ & statui, igitur, &c. non tamen æquitas postulat, vt communiter indigenti, qui non magnum damnum passurus est, conferatur. Et hanc nostram sententiam idem Caiet. in sum. verbo eleemosyna, breuiter, & optimè tradit. Quamuis non videatur distinguere necessitatem grauem & communem. Sed moderãda est eius

319 sententia ad grauem tantum, vt dixi, vt bene docet Medina.

Dices, quod si de superfluis status est præceptum, videtur esse inutile, cùm assignari non possint hæc superflua, sicut superflua naturæ. Cum enim superflua naturæ non sint ex authoritate, sed ex naturæ necessitate mensuranda, facilè assignari possunt superflua & necessaria naturæ: at status pendet ex electione & voluntate hominis, quæ

quæ nunquam saciata est adquirendarũ rerum, & ita vel ad mutandum statum nobiliorem, vel si non est illius capax, ad augendum, & ampliandum præsentem, necessaria erunt, & ita nulla erunt superflua. Respond. tamẽ necessaria status, vt bene. D. Thom. quæst. illa. 32. & Caiet. in sum. non in puncto consistunt: nec necessitas grauis ex parte alterius, qui accepturus est eleemosynã. Neque etiam facile definiri potest a viro prudente, cum ex electione alterius pendeat, & ita iudicium hoc relinquendũ est fidei, & prudentiæ ipsius, qui res habet. Si enim augere statum, vel mutare vult, non ex libidinæ auaritiæ, aut in fraudem pauperum, sed quia syncerè iudicat sibi conuenire ob aliquos honestos fines, maiorẽ familiam habere, & opulentius viuere, aut ad altiorem statum conscendere, sola eius determinatio sufficit, vt quæ ad hoc deseruiunt necessaria dicantur, & non superflua. Vnde quia rari sunt, qui nollunt, vel statum maiorem habere, vel in infimo opulentius viuere, ideo vt Caiet. notat, rari sũt, qui de superfluis status teneantur. Quam obrationem vt suspicor, Dominicus Bañes statim citandus censuit de necessarijs ad statum esse graui necessitati succurrendum.

Superfluitas stãtus, sicut nec grauitas necessitatis, non in puncto consistit.

320

Sola determinatio ampliãdi statum ad debitos fines, sufficit, vt non habeat quis superflua.

Banez existimat succurrẽdum esse de necessarijs ad statum, graniter indigẽti.

Tercio suppono, præcepto eleemosynæ non satisfacere eũ, qui mutuat, locat, aut vẽdit, nisi donet simpliciter, quidquid Adrian. dicat Quodlib. 1. art. 2. & in. 4. de rest. quæst. 33. Nauar. cap. 24. num. 5. & c. 17. num. 61. Couar. reg. pec. part. 2. §. 1. num. 3. Oppositum enim docte docet Sot. 4. de iust. quæst. 7. art. 1. ad. 4. Sarm. 2. part. defen. monito. 4. num. 5. & 6. Dominicus Bañes super. 2. 2. D. Thom. quæst. 32. art. 6. dub. 3. Cord. quæst. illa 26. ad 7. Med. C. de eleemosy. cap. 6. & de Resti. quæst. 3. c. 1. Licet hoc loco magis in sententiam oppositam deflexerit. Hæc tamen verissima est sententia, & saltem quo ad res vsu consumptibiles, vt Sot. & Sarm. docent. Eamque cõmunem esse sententiam, imo â sanctis patribus traditam, oppositamque esse falsissimam testatur Bañes.

Non satisfacit obligationi diues, mutuãdo sic indigenti, aut locando.

321

Sed pro clariore notitia sic respondeo. Primum contra Nauarr. existimo, quod quando indigens non habet bona temporalia alio loco, nec habet vires, artem, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Absolute tenemur dare indigenti extremè ex iniitia, & grauiter ex charitate, si tã tẽporalib9, quã naturalibus indigeat.

nec proximam spem aliquorum tenemur illi succurrere donando donatione absoluta. Quod ex eo probo, quia de eleemosyna est præceptũ tam charitatis in graui, quâ charitatis, & iustitiæ in extrema: sed eleemosyna, licet non sit actus liberalitatis, supponit tamen donationem liberalẽ sicut genus addita indigentia, sicut differentia, ergo est præceptum dandi gratis, seu donandi. Tam maior quam minor huius ratiocinationis, supra probatæ sunt satis. Hinc tamen excipiendæ sunt res vsu non consumptibiles, in quibus non est necessariũ donare rem, sed vsum, qui est prætio æstimabilis, & ita sufficit commodare. Cuius ratio est, quia ad indigentiam subleuandam, impertinens est, quod ille sit dominus equi. v.g. in quo fugit, vel domus, in qua se defendit, aut vestis, aut lecti. Vere enim succurrit suæ necessitati per vsum, & ita equus non fit illius quoad proprietatẽ, at pecunia, vel cibus, siue quo ad vsum, siue quoad dominium (hæc enim duo inuicem consequuntur) necessaria est ad prædictã necessitatem. Vnde non satis est mutuare, quia hoc nihil est dare, cum vsus præter ipsas quoad dominium nihil sit, & ita qui tenetur dare vsum, tenetur transferre dominiũ, & sicut non potest repetere vsum, quia iã non est, ita nec dominium, quod consumptum est.

322

Non est necessarium plus quam vsum donare sic indigentibus, si res sint vsu non cõsumptibiles.

Verum est, quod aliquando extreme laborans potest indigere dominio rei, vsu nõ consumptibilis. v.g. equi aut domus, &c. & tunc esset donanda res, & non solum vsus, vt si fame moritur, & proximus nihil habet, nisi equum, vel palium. & Tunc tenetur illa donare, & trãsferre dominium, vt ille vendat, & inde emat panem pretio illius: sed hoc per accidens est. Quiatunc res illa non datur ad proprium vsum, sed vt substituatur loco rei vsu consumptibilis, ac per hoc, sicut tenebatur dare pecuniam, si haberet, ita & pallium, vel equũ, qui est virtualis pecunia. Tã dẽ quia singulariter Christus dixit, *quod superest date eleemosynam*, non dixit mutuate, aut vendite credita pecunia, sed date eleemosynam. Quid autem est, *dare eleemosynam*, nisi donare? & omnino liberaliter concendite. Alias dicemur diuitibus dare eleemosynam, cum alicui patenti

323

Si aliquo casu sic indigens egeat, non solum vsu, sed dominio rei vsu non consumptibilis, tenetur eã illi quo ad vtrunque dare.

mutuo

mutuõ, damus, quod est ridiculum. Quis enim eleemosynam appellet, quod tibi integre reddendum est? Secundo videtur dicendum, quod si alio loco habeat bona, nõ opus est donare, sed vendere, vel locari iusto pretio, credita pecunia. Ratio est clara, quia ille non est extremè vel grauiter indigens, simpliciter loquendo. Vnde non tenetur alter ad aliud, quâm, vt instanti necessitati subueniat, quod mutuo dando perficit. Itaque sic quia in bello indiget equo, non solum non teneor donare, sed neque etiam commodare, sed vendere, vel locare iusto pretio, expectata solutione.

324

Si sic indigens alio loco habeat bona, non opus est ei donare, sed locare, aut vendere pretio credita pecunia.

Sed quid si bona non habet in alio loco, habet tamen vires, artem, seu spem probabilem proximè habendi? in quo casu quamuis omnes fateantur, quod non tenetur donare: quia ille non est simpliciter indigens, sed mutuare, vendere, vel locare ad terminum: tamen dubiũ est inter doctor. vtrum tale mutuum, vel dilata solutio possint esse tãtũ cõditionalia, ita vt si ad prosperam veniat fortunam, soluere debeat, ipso libero manente, & non obligato ad perueniendum ad eam fortunam, an verò sit obligatus dare operam, vt adquirat, vnde soluat: mihi distinguendum videtur. Nam si sit subueniendum de superfluo status potest paciſci, vt reddat si habuerit, non teneo tamen illum obligari, vt habeat. Quia non est tam graue onus imponendum alteri propter amissionem rei paruæ, vel nullo modo necessariæ: & ordo charitatis, id videtur postulare. Ita Medin. C. de eleemosyn. cap. 6. Et idem est, si est de necessario status, vt docet Med. quãuis eius ratio non ita placeat: Si verò de necessario status est illi subueniendum, æquum est, vt pauper det operam cùm possit, perueniendi ad illam fortunam. Existimo tamen, quod si pauper vellet religionem regredi, ordo charitatis postulat, vt liber relinquatur. Cuius ratio est: quia non est iustum, vt propter extremam necessitatem, quam ille nullo modo vitare potest, sit peioris conditionis, & magis inhabilis reddatur ad statum perfectionis spiritualis, quã esset aliás. Quamobrẽ non est rationabilis illa conditio, quod det operam, vt perueniat ad pinguem

325

Non tenetur quis donare indigenti, qui spẽ habet hereditatis, aut artem scit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortunam: seeus esset extra necessitatem extremam: quia tunc indigentiæ potest aliter subuenire, scilicet vendendo aliquid, vel huiusmodi: & ita si nō vult, sed mutuo accipere, tenetur consequenter priuare se illo iure, vt mutuum reddat. 326

Dices quod per ingressum religionis nullus fit liber â debitorum solutione & restitutione, vt infrà dicemus lib. 4. c. 4. Respondeo, id esse verum, quando debitum est simpliciter extra necessitatem cōtractum, & habet actu, vel de facili habere potest, si parum expectet. Nūc autē, nec debitum est absolutū & simpliciter, sed si melior status succedat, & neque etiam habet actu, seu facile habere potest, cum oporteat illum manibus laborando quærere. Imò certè si debitum esset ex alio contractu præcedente necessitatem sine occasione eleemosynæ, adhuc nō teneretur per multum tempus expectare, vt manibus debitum quæreret ad restituendum, maxime cū nobilis est, vel non est solitus laborare, &c. vt D. Thom. & alij plures docent, quos sequimur infrà lib. 4. c. 4. licet in hac specie Ioan. Med. & Gerson aliter opinentur, quam sententiā non hercule sum probare solitus.

Licitum est in extrema necessitate alienum auferre.

Ex his igitur iam tandem colligitur solutio principalis quæstionis. Vtrum liceat furari, id est, alienum auferre ob necessitatem? Omnes enim fatentur esse licitū in extrema necessitate, nec de his debet intelligi d. c. Si quis, quod ex supra dictis satis est comprobatū. Sed an in magna necessitate liceat id efficere, Doctorum dissensio est: nā Couar. in d. regula peccatum. 2. part. §. 1. nu. 3. existimat non licere propter. d. cap. Si quis. Vbi sermonem esse docet de omni necessitate vltra extremam. Idem censuit Sot. lib. 5. de Iust. quæst. 3. artit. 4. *Quia, inquit, ad ea, que quis tenetur facere non ex iustitia, sed ex charitate sola, non potest inuitus cogi, siue in iudicio, siue extra.* Consentit Caiet. 2. 2. quæst. 66. artic. 7. cuius ratio est: quia nullus pauper determinatè habet ius ad illa bona: solum enim diues tenetur dare cui voluerit. Loquitur enim Caiet. consequenter ad aliam suam sententiam, qua existimat in communi, & graui necessitate esse præceptum eleemosynæ 327

ratione superflui, non ratione necessitatis: quam sententiam tradit Dominicus Bañes. 2. 2. quæst. 32. art. 6. Licet enim eo solum, quod habet superfluum tenetur illud erogare, etiam communibus pauperibus, pro sua tamen volūtate: & ita rationabiliter est læsus, si ab hoc determinato subripiatur. Sed, vt supra docuimus, & alibi latius, graui ten indigēti ratione necessitatis est subueniendū, sicut extreme indigenti: subueniendum, inquam, in particulari. Cum ergo teneatur diues huic in particulari succurrere, non est rationabiliter læsus. Fundamentum vero Soti minus verum est. Alias non liceret in extrema necessitate auferre: nam secundum eum, neque tunc tenetur diues ex iustitia, sed ex charitate. Vnde ipse vi huius argumenti pressus, loco citato, concessit obligationem iustitiæ aliquo modo in extrema necessitate, vt saluaret, quod possit cogi aliquis a iudice ad subueniēdū extreme indigēti. 328

Sed certe ista non sunt necessaria, vt alibi ostendi. Satis enim est illū obligari, siue ex charitate, siue ex iustitia, siue ex alia virtute, vt possit a iudice cogi ad implēdum, vel ad pœnas dandas, si non impleat, vt de hæretico patet, qui non peccat contra iustitiam, sed contra fidem, de blasphemo, & huiusmodi. Potest ergo siue iudex, siue ipse egens etiam illo nolente accipere. Si enim ipse dare tenebatur, iam actu debito consentit, & non est rationabiliter læsus. Fundamentum vero Couar. ex dicto cap. etiā est friuolum, vt statim explicabimus. Melius ergo docuit Medina cap. 7. de eleemosyna, quod potest in graui, seu magna necessitate sustipere, quod etiam docuerat Ange. verbo furtum. §. 37 Nauar. c. 17. num. 4. & ipse Couar. satis probabilem reputat in dicto num. 4. quamuis probabilius censeat quod diximus, cum Adrian. in. 4. de Restit. versic. Quia dictū est. Almain. in. 4. distinct. 15. quæst. 2. tandem Syluest. nostram tenet sententiam, verbo, furtū. quæst. 15. dicto. 2. in hæc verba: *Licet, supplementum cum Panormit. vt illi imponitur a Rosella, &c. potest tamen quis excusari, licet non sit in necessitate extrema, a peccato furtiue subripiēdi, quando scilicet ille sic abundat & ita sic necessitatur, quod de præcepto sibi subuenire tenetur, quod quando sit, &c.* Idem docuit 329

Satis est obligatio ex iustitia aut charitate, vt a iudice quis possit cogi, ad impelendā obligationem.

cuit gloss. in d. cap. Si quis. & idem Angel. verbo, furtū. q. 36. & 37.

Igitur ad prædictum caput plures adhibet expositiones suprà Couar. Ego vero dicendum existimo cū glossa ibidem, esse sermonem, quando necessitas non erat magna, & ob id iubetur pœnitere quasi peccauerit rem illam detrahendo. Vnde, inquit glossa, ex eo quod pœnitentia imponitur, colligitur, quod modica fuerit necessitas. Si enim magna fuisset, non poneretur pœnitentia, quæ
330 plane expositio est D. Thom. 2. 2. q. 66. artic. 7. ad. 1. *Decretalis*, inquit, *loquitur in casu, quo non est vrgens necessitas.*

Sed quāuis hæc expositio sufficienter prædictum textum explicet: tamen aliter ego explicarē. Videor enim mihi intelligere, textum prædictum loqui de necessitate graui, seu magna, atque vrgēti, quæ grauis dici solet. Moueor, Primum: quia, inquit Theodorus, in d. cap. *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, &c. pœniteat hebdomadas tres.* Perpende ex vna parte, quod non accepit nisi cibaria, aut vestem: ex alia, quod necessitas erat famis, aut nuditatis, quæ inter graues necessitates computantur. Ergo quid iniquitatis habuit vestem ad se operiendum, cibaria ad famem placā dam accipere? Deinde, *quia si reddat*, inquit, *non cogatur ieiunare.* Si nulla pœnitentia illi imponitur reddendo, argumētū est, quod nō peccauerit auferēdo. Sēsus igitur est, quod propter moram in restituendo illi imponitur pœnitentia. Vnde si restituit non illi imponenda est, & ita viderut plana textus interpretatio. Quod ex hac expositione sequi debetur, non me latet, quod accepta in graui necessitate, etiamsi sint vsu consumptibilia, restituenda sunt, cum quis ad pinguiorem fortunam venerit. Ideo expositio glossæ probabilior apparet. Neque vero omnino hanc nostram despiciendam censeo: non enim id omnino certo colligitur. Vt enim exponit Ioan. Medin. C. de rest. quæstio. 3. causa. 1. in. 5. argumento pro sententia Adrian.
331 ibi non erat sermo de rebus alienis in necessitate consūptis: sed de rebus furto sublatis, & permanentibus. An autem teneatur cum ad pinguiorem fortunam venerit, satis constat

Accepta in graui necessitate, tenetur quis restituere, cū ad pinguiorē deuenerit statum.

constat ex dictis, quod non tenetur, si in extrema, vel graui necessitate subtraxit, resque sit vsu consumptibilis, vt apertè docet Sylvest. quæst. illa. 15. dicto. 3. & alij supra citati, quod tenentur donando, subuenire. An autem sit eadem ratio, de debitis ex cōtractu, an extinguantur per necessitatem grauem, vel extremam, maioris inquisitionis est, quod infra lib. 4. cap. 4. examinabimus, vbi etiam prædictum cap. Odoardus, latius discutietur.

Si res sint vsu consumptibiles non tenetur existens adhuc in graui necessitate, ad pinguiorē statū deueniens restituere.

De auferente rem, domino vidente, & non contradicente, & de proijciente, tempore naufragij, res alienas in mari.

SVMMARIVM.

AVferens rem, domino vidente, ex timore, aut verecundia non prohibente, tenetur restituere. n. 332

Donatio cum metu cadente in virum constantem, & alio inferiori, anulatur. num. 332

Secluso metu & verecundia, non est furtum. n. 332

Proicijens merces alienas in mari, tēpore naufragij, non peccat. num. 333

Non tenetur talis proiector, transacto naufragio restituere. num. 334

Quilibet ius habet naturale, remouendi impedimenta, propriæ salutis & vitæ. num. 335

De bona fide consumptis nullus tenetur. num. 336

Septima dubit. An auferens rem, domino vidente, & non contradicente teneatur restituere, & furtum committat? Sylvest. furtum, quæst. 1. Nauarr. cap. 17. num. 4. Angel. furtum. quæst. 8. fatentur, quod si non prohibere fit ex timore, vel verecūdia, vel alia simili causa: quia scilicet

Septima dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet commodè non potest tunc impedire, tenetur fur ad restitutionem. Et ratio est plana: quia non sponte cõsentit, sed coactè, aliàs non consensurus. Vnde cum verecundia illa, impotentia, vel timor sit causa principalis dãdi, non potest illa voluntate dominium transferri. Et ita censuit Adrian. in 4. de Resti. quæst. 2. col. 4. versi. *Ex quibus*, quod etiam probat Nauar. per not. in l. interpositas. C. de Transactio. & l. metum. 1. & 2. ff. Quod metus causa; & nos, Deo annuente, in 3. huius operis tomo disputabimus vbi ostendemus donationem omnem annullari per omnẽ metũ, non modò cadentem in virum constãtem, (id enim in foro exteriori requiritur) sed per omnẽ alium inferiorem metum, etiam reuerentialem, modò sit causa principalis actus, vel contractus: ita vt eo non intercedente nullo modo actus, vel contractus fieret. Et ita docuit Nauar. in d. num. 4. sicut & cõtractus, vel donatio alijque actus, cui ignorantia aut dolus causam dederit. Secluso autem metu verecundia, &c. fatentur non esse furtum. Tũ, quia liberè consentiat. Et Angel. 83. d. cap. Error, vbi Innoc. ait: *Error cui non resistitur, approbatur, &c.* Docet autem Nauar. ibidem, quod si esset probabilis præsumptio, quod dominus non esset malè laturus, licitè posset accipi, & id planum est ex notatis à nobis suprà in explicatione definitionis furti. Id enim non potest dici detrahi domino inuito, vt docuit Panormitan. in cap. Si quis, de Furtis, & habetur in l. inter nos. §. rectè. ff. de Furtis. Si autem dubitaret, an dominus æquo animo esset passurus, putat Nauar. quod peccaret, quia se exponit periculo iniustitiæ, vt habetur dicto. §. rectè.

332 *Auferens rem, domino videnti, ex timore, aut verecundia non prohibẽte, tenetur restituere.*

Donatio cũ metu cadente in virum constantẽ, & alio inferiori, annullatur.

Secluso metu & verecundia, non est furtum.

333

Octaua dubitatio.

Octaua dub. Vtrum ille, qui in naui periclitanti alienas merces in mari proiecit, causa alleuiandi nauẽ, peccet, aut restituere teneatur? Planè certum est, quod pro tunc non peccat, cum si dominus talium rerum adesset, aut faceret ipsum, aut facere deberet, ne proximus periret. Sed an elapso eo articulo teneatur proiector restituere, maiut dubium est. Sanè videri alicui posset talem teneri ad restitutionem. Quoniam sicut ille, qui in extrema necessitate rẽ proximi furatur, tenetur elapsa necessitate, si in

Proijciens merces alienas in mari, tempore naufragij, non peccat.

si in pinguiori fortuna est constitutus restituere domino, qui solum id, quod esset, ad subleuandam præsentem inopiam necessarium, tenebatur concedere: ita certè in hoc casu non tenebitur dominus talium mercium eas donare, aut omnino illi concedere, sed ad eum vsum, & presentẽ necessitatem, qua elapsa reuiuiscit ratio debiti, & restituendi obligatio. Nullum profecto legi Doctorem, qui hanc partem teneat. Oppositumque verissimum existimo, quod proculdubio decernitur ad l. Rhodiam, de iactu. l. 1. §. Cũ in eadem naue. & in specie loa. Medin. docuit quæst. 3. de Restit. causa. 1. versic. *Sed contra hanc.* Cæterum in assignanda huius legis veritatisque ratione, non nulla existit dubitatio. Quidam enim dicunt eam esse causam, quia in extrema necessitate omnia sunt communia, & ita res illæ sunt proiicientis, quibus pro sui necessitate extrema, vt necessarium erit ad eam succurrendam, vti potest. Quo exemplo, & casu probare contendunt, in extrema necessitate non mutatione, & commodatione, sed vera donatione esse opitulandum. Verùm Med. qui in d. quæst. conatur defendere eam sententiam, quam suprà ex Adrian. reiecimus, quamque ipse in C. de Eleemosyna reiecit, asserit non esse eam rationem: sed quoniam cum obtempestatem obortam res illa erat peritura, cum ipsis hominibus, non manfit ex ea proiectione dominus damnificatus plus, quàm si ab hominibus proiectæ non essent. Porrò ista mihi ratio non probatur. Quamuis enim res illa aliena saluafore cõstituta domino, non ego illi quidquam satisfacere deberem, qui, ure meo vsus illam proieci in mare, vt omnino periret. Iure enim naturali gaudet vnusquisque rẽ pellendi impedimenta propriæ salutis & vitæ. Si enim animal alienum mihi mortis causam fore putarem licitè occiderem, nec restituere teneor, si euadere nõ possum mortem, nisi segetes, vel vuas conculcando fugiẽs, nihil mihi est satisfaciendum, etiamsi nec animal, nec segetes aliquo fuerint perituræ. Ibi enim vera quodammodo res illa, & dominus per illã vim, licet inculpabilem mihi inferunt, quam repellere alia vi licitum est sine onere restituendi.

334

Non tenetur talis proiector, transacto naufragio restituere.

335

Quilibet ius habet naturale, remouendi impedimenta, propriæ salutis & vitæ.

336

Universidad de Deusto
Biblioteca

De bona fide eō sumptis, nullus tenetur.

Secundō id ostendo alia vrgenti ratione: quia da rem non fore perituram, me vtò fore, nisi rem perderem, nemo sanæ mentis mē peccare affirmaret rem perpendo, cùm vt supra dicebam ipse dominus eam perditum iret, vt proximus a morte liberaretur. Tum obijcio, si nō peccat proiector, restituere non tenetur. De bona enim fide consumptis, aut destructis re non extante, nullus tenetur. Vel enim tenetur ratione rei, vel iniustæ actionis. Non ratione iniustæ actionis, vt patet, nec rei: quia non est: nulla ergo ratione tenetur. Tandem, quia si fame periret, & res esset ad famem extinguendam necessaria, licitè, & sine restituendi onere ea vteretur. Cū igitur alter vsus, proijciendi scilicet, sit ad vitā tuendam necessarius eodē iure ea vti poterit ad proiiciēdū, & certe maiori, eo quod infert vim præstatque impedimētum ad eius vitam, quod iure naturali tollere potest.

337

De creditore, vel læso a debitore, gratia cōpensationis aliquid occulte accipiente.

SVMMARIVM.

QVando ad inuicem sibi debent aliqui, potest iusta conscientia vterque debiti sibi compensationem facere, etiam si iurasset soluere. num. 339

Si tantum vnus debitor est creditor non potest occulte recompensationem sibi facere, si alia via potest. num. 340

Negatiue facta recompēsatio inter duos ad inuicem debentes, est licita, non vero si positiue fiat. n. 341

Non liret prædicta compensatio, adhuc negatiua in depositis. num. 341

Deductio est partialis compensatio, quæ adhuc in de

posito locum non habet. num. 342

Commodatum fit gratia commoditatis, depositum vero gratia deponentis. num. 343

Tute potest (quando aliter non potest) creditor compensare sibi debitum de bonis deponentis debitoris, seruatis certis conditionibus. num. 343

Leges negantes prædictam compensationem in deposito, non in conscientia, sed in foro iudiciali loquntur. num. 344

Peccat qui alia via honesta potest debitum recuperare, occulte & dolose recuperando. n. 344

Conditiones quibus absque peccato potest fieri occulta compensatio. num. 345

Prima cōditio, Si debitū sit ex lege, præcepto, siue iustitia, &c. ita vt debens in conscientia teneatur ad debitum, occulte accipere licitum est. num. 347

Non licet propter mutuum alicuius datum, ab eodē accipere mutuum. num. 347

Renuntians beneficium in aliquem, non potest auferre ab eo aliquid occulte, etiamsi ingratus sit. num. 348

Idem dico de alijs, conferentibus aliquid gratuito alicui. num. 348

Nec etiam est licita hæc occulta acceptio, quando datur beneficium, actione remanente, ad cogēdū donatarium ad remunerationem. num. 348

Si tamen habeat intentionem amplius bene faciēdi, potest ab illo aliquid occulte accipere. n. 349

Secūda conditio. Debitum liquidum, & certum debet esse, vt creditor occulte accipere possit. num. 349

Tertia cōditio. Vt debitum accipi occulte possit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

non plusquam debetur accipi debet. num. 350
Quarta conditio. Debitum in actu & non in potentia, debet esse, vt occulte accipi possit. num. 351
Quinta conditio. Si alia via commode debitũ accipi non posset necessarium est, vt occulte accipiatur. num. 351
Sexta conditio. Vt debitum occulte accipiatur, accipiens, debitorẽ vel hæredes, de debito soluto admonere tenetur. num. 352
Seruatis prædictis conditionibus, excommunicatio lata non incurritur contra occulte accipientes debitum. num. 353
Si acceptio seu compensatio fuit illicita, excommunicatio ligat. num. 354
Qui paratus erat, tempore excommunicationis restituere, non incurrit eam. num. 355
Accipiens rem suam sine licitis conditionibus, non incurrit excommunicationem latam contra recõpensantem. num. 357
Non incurrit excommunicationẽ, si videat solus & non denuntiet. num. 358
In quibus casibus compensatio possit esse. n. 358
Si salarium datũ famulo est liquidum, seruatis conditionibus supradictis, famulus recompensationẽ sibi facere potest. num. 359
Ex iniusta compensatione, ob defectum vnius ex quatuor conditionibus, oritur obligatio. num. 361
Non oritur obligatio restitutionis si compensauit occulte debitum, potens alia via. num. 362
Aliæ conditiones, quas adducit Angelus, vt peccatum imo restitutionis reatus non incurratur. num. 362

Dupliciter

Dupliciter potest quis retinere alienum, aut vt inuasor, aut per occultum furtum. num. 367
Extrema necessitate laborans, si alia via victum necessarium non potest acquirere, per vim potest a diuite auferre. num. 369

Nona dubitatio.

Nona dub. Vtrum creditor, vel læsus, qui a debitore gratia cõpensationis aliquid occulte accipit, peccet mortaliter, & ad restitutionem teneatur? Quæstio quotidiana, & in hac materia præcipue. Hanc quæstionem disputat Cordub. in sum. quæst. 111. versic, *quanto a lo.* 2. & lib. 1. qq. q. 35. Alexand. de Ales. 4. part. quæst. 68. memb. 3. art. 1. Nauar. cap. 17. num. 112. & infra Caiet. 2. 2. quæst. 66. mem. 3. &. 5. Sot. lib. 5. de Iust. quæst. 3. art. 3. Siluest. furtum, quæst. 12. &. 13. & bellum. 1. quæst. 9. & bellum 2. quæst. 8. Med. de Rest. quæst. 3. causa. 12. Palud. dist. 15. quæst. 2. art. 2. concluf. 5. Richard. distinct. 15. quæst. 7. art. 1. Gabr. quæst. 3. dub. 3. & quæst. 4. concluf. 2. Panormit. in cap. Bona fides de Depos. Angel. verb. furtũ. qu st. 4. 338

Primum reiicienda est sententia Panormit. in cap. Bona fides, de Depos. putantis locum non esse compensationi, nisi res vtrinque debita sit vsu consumptibilis, vt pecunia, vinũ, &c. Si enim diuersæ sint rationis, vt quia ego tibi mulam debeo, tu vero mihi pecuniam, non licet compensationẽ facere. Quia (inquit) fore alterius interest mulam habere, potius quam pecuniam. Alij dicũt, vt refert Med. causa illa. 12. quod quando sunt diuersæ rationis, quod vnum debitum est pecuniarum, alterum rei in specie. v. g. equi, tum licet ei, qui pecuniam debet eam retinere non autem, qui equum habet, nisi iudicis authoritate. Quia dicunt, non est iustum quemquam ob debita in rebus suis diminutionẽ pati. Ita glos. in cap. Bona fides de Depos. f. eciei (inquit) ad pecuniã non potest fieri cõpẽsatio, &c. Sed profecto quod ad conscientiam attinet (dimitto modo iudiciale forum) nõ video prædicta distinctiones ad rem agere. Nam vel est sermo cum aliũd ad re- 339

cuperan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quando ad inuicē sibi debēt aliqui, potest iusta conscientia vterque debiti sibi recompēsationem facere, etiamsi iurasset soluere.

cuperandum debitum, remedium adhiberi potest: & tunc quamuis liceat cum vterque est pecuniarum debitor, cōpensationem facere, at non licet quando alter est tantū debitor, cū vsurpat officiū iudicis, vt infra dicemus. v. g. debeo tibi centum ducatos, ex mutuo, tu verò mihi, tantundem debes ex emptione, vel legato eius, cuius hæres es. Tum sane etiamsi per iuidricam viam possum â te legatum meum, vel debitum petere, tamen bene in conscié tia possum compensationem facere non soluendo tibi cētum, dum mihi non soluis, at si inuicem non sumus debitores, sed tu mihi ex seruitio, legato, vendito, vel alia causa debes, & non vis soluere, si alia via possum recipere à te, non est mihi integrum occultē accipiendo compensationem facere. Et est ratio differentiæ: quia in hoc casu aufero à te positiue rem, licet mihi debitam, in quo & iudicis officium vsurpo, & tu eris rationabiliter læsus, quod cum à te possem exigendo accipere, occulte & ignorante te in rebus tuis manum mittam, vt infra dicemus. At in. 1. casu nihil à te accipio: sed negatiuē me habeo non soluens, sicut tu mihi non soluis, in quo nec tu rationabiliter conqueri potes, nec reipub. officium propria authoritate suscipio. Et hinc est, vt doctissimus tradit Couarru. in Relect. cap. Quamuis pactum. 1. part. §. 4. numer. 5. id ipsum licitum esset, etiamsi iurasses soluere, eo quod compensatio huiusmodi est quædam solutio secundum iura, vt planè dicitur in. l. si debitor. ff. Qui potio. & in. l. Vel permutauit. ff. de libe. causa. Si autem sermo est cum aliud remedium adhiberi non potest, nulli facio iniuriam, si in quibusque rebus, etiam in specie extantibus, mei debitoris compēsationem faciam, vt infra probabimus, meo iudicio, quando compensatio est facienda non positiuē per positiuam ablationem, sed negatiue, vt dictum est, non soluendo debitum, quod tu itidem mihi debes. Et tunc adhuc non eam admitterem, quia si negatiua futura est, dumtaxat compensatio, etiam fieri poterit mea quidem sententia in rebus specie extantibus, non admittentibus functionem. Si enim mihi debes pallium, ego vero tibi mulam, quia inuicem commodauimus

341

Negatiuè facta recōpensatio inter duos ad inuicem debētes, est licita, nō vero si positiuè fiat.

modauimus tenente pallium reddere, nescio quid iniquitatis habeat nolle reddere mulā, sed eam retinere, vt mihi retributionem ad æqualitatem faciam. Vides quo pacto illa distinctio de rebus, admittētibus functionem, eiusdem aut diuersarum rationum parum ad conscientiā attineat.

Non licet prædicta cōpēsatio, adhuc negatiua, in depositis.

342

Id tamen hoc loco est obseruandum prædictam compensationem, etiam negatiuam, locum non habere in depositis. v. g. depono apud te pallium vel pecuniam, cùm alias tibi debitor essem, non licebit tibi ex deposito satisfacere. Item quod maius est, deposuisti apud me pallium, ego verò apud te deposui ensem, vel pecuniam, vel certe aliud pallium, nulli nostrum licebit compensationem facere, sed vnusquisque debet reddere depositum alteri. Sic enim iura voluisse videntur propter fidelitatem, & exuberantiam bonæ fidei, quæ in deposito conuenit obseruari. Ita sanè sensit Ioan. Medin. quæst. 3. de Restit. citata, causa illa. 12. & Couarru. in Relect. cap. quamuis pactum. 1. part. §. 4. num. 9. versic. *Item non*: & est aperta decisio Greg. 9. in cap. Bona fides. de Depos. *Contra de positum*, inquit, *compensationi vel deductioni locus non est, vt cōtractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiā minime referatur, &c.* hæc ibi. Vbi nota, quod deductio est partialis quædam compensatio, quando scilicet partem debiti in re aliena, tui inquam debitoris deducis. Igitur depositum ita priuilegiatum est, vt nec compensatio integra debiti, nec deductio illius, in ea locum habeat. Idemque decretum est in. C. de Depos. l. Si quis vel pecunias, vnde sumpta est pars prædictæ Decretalis. & l. vlt. C. de Depo. & in nostro regno. l. 5. titul. 3. & l. 27. tit. 14. part. 5. & ita nec depositum cum deposito compensari posse ibi decernitur, sed primo recipiat, qui primo deposuit rem. Et quod magis mirum accidit, prædoni restituí debet depositum. ff. eod. l. 1. §. si prædoni. Vide quāta fidelitas ex parte depositarij requiritur, & ita sentit glos. in. d. cap. Bona fides. Estque omnium sententia, cuius rationem assignat Medin. quoniā commodatio fit gratia commodatarij cōmuniter, vt nos infrà latius dicemus, depositum verò gratia deponentis,

Deductio, est partialis cōpensatio, quæ adhuc in deposito locum nō habet

343

Commodatū fit gratia cōmodatarij, depositū verò, gratia deponentis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iurè potest, quãdo aliter non potest, creditor compensare sibi debitum de bonis deponentis debitoris, seruatis certis conditionibus.

344

Leges negantes prædictam compensationem in deposito, non in conscientia, sed in foro iudiciali loquuntur.

Peccat qui alia via honesta potest debitum recuperare, occultè & dolosè recuperando.

nentis, & ob id in hoc nullũ ius habet depositarius, sicut habet commodatarius, & alijs contractibus vtentes, quæ in conscientia seruanda videntur ob dispositionem prædicti cap. Bona fides, vt Med. significare videtur. Quamuis certè non auderem condemnare eum, qui aliter debitum liquidum recuperare non potens in deposito compensationem faciat, seruatis omnibus conditionibus rectæ recompensationis infrà ponendis. Iure enim naturali potest quis vim vi repellendo (vim enim rebus meis facit qui eas iniustè retinet) quod suum est, sibique debitum accipere. Res enim quæcunque debitoris mei mihi semper est subiecta & obligata, saltem ratione personæ. Vnde dici posset prædictum cap. vel loqui in foro iudiciali, vel si in pœnitentiali, quando aliter res poterat recuperari, sine depositi acceptione. Iudicet tamen sapientior. Ad rem igitur, vt accedam.

Omnes plane præcitati doctores fatẽtur ex natura rei esse peccatum, occultè, ac dolosè, rem etiam propriã recuperare, quando alia honestiore via res haberi poterat, & id siue res in specie extet, vt si depositum, vel equm quẽ commodasti insciente possessore accipias, siue non extet, v. g. si valorem rei sibi ablatæ occulta ista via subripias. Tum, quia fit iniuria ministris iustitiæ eorum officium vsurpãdo. Vnde merito dicitur neminem debere sibi ius dicere. Tum, quod possessor iustus est rationabiliter læsus cum eo nõ prænonito res auferatur. Denique exponitur periculo eam bis soluendi: & meo iudicio datur ei occasio iudicia temeraria admittendi, aut suspicandi de ijs, qui nõ acceperunt: domesticisque sæpe scandalum inde nascitur: maximè si iustè possidebatur, nimirum depositi, pignoris, &c. Postremoque nisi quędam adsint conditiones, simpliciter loquendo, rectæ rationi non consonat: Quod, vt mihi videtur docuit Gregor. lib. 10. Epistol. Epist. 35. & refertur â Grat. in can. lator. 2. quæst. 7. & Burc. lib. 1. c. 182

345 & Iuo. part. 5. cap. 292. *Si nihil Ecclesiæ,* (ait) *sed proprium se dixerit abstuliſſe, quamuis graue, & iniquum fuerit, vt non à nobis, vel à Metropolitano hoc petierit.*

Quæ verò sint hæ conditiones, quibus absque peccato fieri

Conditiones quibus absq; peccato potest fieri occulta compensatio debiti.

fieri possit (Rest. enim quando necessaria est, statim dicam) afferũtur ab his Doctor. Prima est, quã ponit Cord. vt debitum sit ex iustitia, non ex charitate. Si enim tantũ ex charitate, non licet compensationem facere. Probat Cordu. quia sola lex iustitiæ obligat ad restitutionem: si igitur alter ex charitate tãtum tenetur, cum restituere nõ teneatur, non potest ab eo auferri: & secundum hãc sententiam tenebitur ad restitutionem, qui ex tali debito sibi satisfacit. Hanc tamen doctrinam approbare ipse non

346 *solco.* Vt enim supra ostendebam, si ille tenetur dare, alter iuste potest accipere. Non enim ei facit iniuriam, neque potest iuste expostulare, quod alter accipiat. Vnde grauem patiens necessitatem ab eo qui nõ dat eleemosynam, etiamsi ex charitate tantummodo teneatur, potest occulte accipere: imo & cogi posset à iudice ad id præstãdũ, quod ex charitatis lege tenetur, vel alia virtute à iustitia, maximè cum proximi vtilitatem cõcernit. Quocirca, qui ex voto tenetur aliquid dare, etiamsi non ex iustitia, sed ex religione & fidelitate ad Deum, cogi posset ad implendum, etiamsi Sot. & nõnulli contra senserunt, vt alibi dicebamus.

Id fateor non putare me Cordub. in eo sensu locutum: sed tunc demum, quando ita tenetur ex charitate, quod non ex præcepto, sed tantum ex honestate, debitoque morali antidotum, tenetur. Tum, namque acipere nõ posset: cum tale debitũ gratitudinis, & liberalitatis sit quod non debitum dici deberet: sed condecentia quædam. Et 347 ita plane locutus est Cordub. in quo multi fortasse erãt putantes ab integrato, & cui plura beneficia contulerũt, posse compensationem accipere.

Est igitur prima cõditio, vt debitum sit ex lege, & præcepto, siue iustitiæ, siue charitatis, siue religionis, vel alterius virtutis, ita vt debens in conscientia teneatur ad debitum ex plẽdum, nec sine peccato prætermittere posset. Si enim debitum tantum est morale, antidotale, seu gratitudinis, vt dictũ est, non liceret occulte accipere. Et hinc est, quod antidota non licet in pactum deducere ob mutuum, vt cap. 2. part. 2. latius ostendam, quin vero esset

Si debitũ sit ex legis præcepto, siue iustitiæ, & ita vt debens in conscientia teneatur ad debitum, occulte accipere licitũ est

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsura, cum tamen, vt ibi etiam probaturi sumus, licitũ sit debitum ex mutuo, pactione adiecta, recuperare, ea certe ratione: Quoniam debitũ huiusmodi antidorale, non est simpliciter, sed secundum quid debitum, simpliciter autem indebitum.

Non licet propter mutuum alicui datum, ab eodem accipere mutuum.

Quo fit primo, vt si mutuum alicui semel, aut sæpius dedisti, non liceat tibi occulte ob pecuniam mutuo accipere. Licet enim ille ex honestate, antidoraliq; debito teneretur tibi mutuo dare, at nulla lege iustitiæ, vel charitatis, ad id tenetur. Ac proinde cum debitum legale, non sit, non licet occulte accipere. Secundo colligo, quod is, qui in alterum beneficium, vel præbendam renunciauit spe adductus, quod ille referret gratiam (atq; idem dico de omni alio, qui hæreditatẽ relinquit sub ea spe, vt filio illegitimo suo subueniet, &c) non potest ipse, vel filius à donatario, legatario, hærede, vel beneficiario, quidquã accipere, etiamsi ignarus sit, vt dictum est. Cum in cõscientia ad id non teneatur. Tertio colligo, quod is qui amico, vel consanguineo pauperi, vel alimenta dedit, vel alia donauit ob amicitiam, paupertatem, vel cognationem non potest ab illo, si ad meliorem fortunam venerit aliquid in compensationem accipere, etiamsi gratiam reprehendere nolit. Ex quo enim gratis, vel eleemosyna dedit, nullo pacto, vel obligatione intercedente ex parte accipientis beneficium, non tenetur in conscientia, nisi ex honestate, vt dictum est. Dices, quod saltem posset occulte detrahere, quando tales essent donationes, & beneficia, quod in iuditio daretur actio, & cogeretur donatarius, & beneficiatus ad remunerationem. Verum respondeo nec tũc licere, nisi lata sententia. Ante sententiam enim nihil debetur. Quamobrem sicut peccaret, imo ad restitutionem teneretur accipiens aliquid ratione pœnæ, quæ ante condemnationem non debetur, vt Cord. sentit, ita cũ ratione dictorum beneficiorum, quæ ante iudicis sententiã minime debentur. &c. Illud concederem, quod si adhuc benefactor beneficia continuat, poterit absque peccato aliquid accipere à beneficia recipiente, non quidem in recompensationem donofactorum, sed in rationem futurorum,

Idem dico de aliis cõferẽtibus aliquid gratuito alicui.

Nec etiã est licita hæc occulta acceptio, quãdo datur beneficium actione remanente, ad cogendum donatarium ad remunerationẽ.

349

Si tamẽ habeat intẽtionem amplius beneficiẽdi, potest ab illo aliquid occulte accipere.

rum, quæ præstiturus est, & actu præstat mutata intẽtione, vt ea quæ daturus sit non tam eleemosyna, quàm compensando sic accepta præbeat. Non enim necesse est, vt is cui restitutionẽ facio intelligat me restituere. (Alias qui secreto restituunt nõ satisfacerent) sed satis est, vt in effectu illi detur, quod debitum est, siue ipse intelligat gratis dari, siue non, & secundum hæc poteris plura deducere, in quo multos, vt dicebam falli existimo.

Est igitur prima conditio, vt debitum legale sit, siue lege charitatis, siue iustitiæ oriatur. Secunda, vt debitum sit liquidũ & certum. Si esset enim res ambigua, non liceret certa possessione alterum priuare, vt latius infra cap. 10. Vnde Gregor. 9. in. d. cap. Bona fides. ait: *Compensatio admittitur in alijs contractibus à deposito, si causa ex qua postulatur sit aliqua.* & ob id dici solet, quod liquidi ad non liquidum non est compensatio. Vnde quod ait Gabr. in. 4. dist. 15. q. 4. concluſ. 2. quod in foro pœnitentiæ liquidi ad nõ liquidum habet locum compensatio, falsum est, nisi sane intelligatur. Habet enim verum quo ad restitutionem, si post oblationem dubiũ auferatur. Verbi gratia. Eras dubius an tibi decem deberentur, abstulisti occultẽ: post acceptionem autem liberatus es à dubio: certe enim cognouisti tibi debita fuisse, non teneris restituere in foro pœnitentiæ, at si dubius adhuc manes, non liberaris à restitutione, & vltra accipiendo peccasti: at in foro exteriori cogeris restituere si liquida non fuit compensatio, si propria authoritate cepisti in pœnã peccati. Vnde lata sententia teneris restituere, etiãsi certo res tua esset. Aliter autẽ verã non puto eius sententiam. Tertia cõditio, vt non plus capiat, quàm sibi debetur. Et hæc plana est. Respectu enim excessus, furtum esset, & cũ restituendi obligatione. Cum non rei propriæ, sed debitæ, seu alienæ contrectatio sit.

Si debitũ sit liquidum & certum, creditor occulte accipere potest.

350

Debitũ accipi occulte potest, quando nõ plus quã debetur accipitur.

Quarta, quod debitum sit actu, non potentia, vt aiunt. Qua ratione non licet aliquid accipere ratione pœnæ, quæ non debetur, nisi lata sententia, vt etiam Cord. adnotauit. Si autem pœna ipso facto esset imposita, licitũ videtur ei ad quem pertinet illam, vel eius valorem occultè accipere. Licet enim ille nõ teneretur in se exsequi sententiam,

351

Quando debitũ est in actu & nõ in potẽtia, occulte accipi potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentiam, seque re illa priuare, & ad fiscum deferre, vel ad eum, cui adiudicata ex ipso iure, quod infra lib. 4. cap. 1. exactius habetur. tamē iā res illius est actu, cùm illi nulla expectata sententia sit applicata, ac proinde ius habet in re, vel certe ad rem. Maximē, quia licet nō teneatur ipse sua sponte exhibere, tamen requisitus tenetur tradere: sicut etiam quando pœna erat ferenda, si pronuncietur sententia, petitus dare tenetur. Ac proinde non fit ei iniustitia, si accipiatur ab eo alijs seruatis circunstantijs.

Quādo alia via cōmodè debitū accipi non potest, occultè accipere licitum est.

Quinta conditio, & potissima est, quod non possit alia via debitum recuperare, vel non possit cōmodè, siue in iudicio, siue extra, vt quia vel ille non vult soluere ratione potentiæ, vel iudex non cogit ex iniquitate, vel non sine scandalo, inimicitijs, aut expensis: vel ob defectum probationis, & huiusmodi. Vltimo, vt admoneat debitorem, vel hæredes, iā debitū esse solutū, ne bis soluant, vel aliud damnum incurrant. His ergo seruatis, licitum erit occultè se compensare. Et ratio est plana: quoniam si alia via, quod tuum est recuperare non potest, & debitum alioqui est verum, omnino secluſa fraude, & certum &c. non potest possessor efficaciabiliter læsus, cùm alter iure vtatur suo. Adde, quod, vt infra probandum est a nobis, licitum est per vsuras (quæ non sunt veræ vsuræ) vltra sortē recipiendo debitum recuperare: multo ergo magis occultè licebit omnino debitore ignorante, accipere, vbi minus scandalum, aut inconueniens timetur. Atque idem est si contractu emptionis & venditionis se recompenset pluris vendendo, & huiusmodi. Et ita confirmat Alexand. 3. egreg. hanc conclusio. in cap. 1. de Vsur. Vbi postquam grauiter condemnauit clericum, qui detestandis vsurarū lucris insistit, subdit: *Nisi forte Ecclesiæ beneficiū fuerit, quod redimendum hoc modo de manu laici videatur.* Deniq;, vt aptissimo Pont. Rom. verbo vtar, qui sic se occulte compensat, suam redimit vexationem suumque debitum. Vnde sicut vim vi repellere licet, ita certe dolum, & occultam vim dolo excludere (qui non est dolus, sed cautū prudēsque factum) integrum sanè esse debebit.

352

Quando debitū occultè accipitur, accipiēs debitorem, vel hæredes, debito soluto admonere tenetur.

353

Ex his colligo, quod excommunicatio lata, cōtra eos, qui

more non alio salario recepto, quàm honæ educationis, & honesti vestitus non plus exigere possunt, vt qui Hispanice, *pajes*, dicuntur. Item ij quibus dominus certas horas diei relinquit ad studia frequentanda, minus etiam debetur, vnde illis solus victus dari solet, non vestitus nec salarium: nisi fortasse pro calceis & huiusmodi. Alij deinde sunt quos Hispanice dicimus *escuderos*. Alij qui vel ad scribendum, vel quid simile præstandum conducuntur, quibus omnibus inspectis, & infinitis prope modis varijs inter se, seruiendi, arbitrio boni viri relinquere oportet pretium seruitij conferendum.

361

Nona dubitatio

Nona dubitatio. An semper quando illicita est compensatio oriatur restituendi obligatio? Mihi in hac controuersia videtur. Primùm, quod si illicita est, quia deest prima cōditio, id est, quando sine debito legali, saltem ex lege charitatis & præcepto, est restitutio facienda. Cum accipiatur indebitum simpliciter, & omnino alienum. Secundò quando deest secunda. Quia scilicet plus accipitur, quàm debetur. Tertiò si deest quarta, quia accipitur debitum in potentia, vt pœnæ, &c. Quartò, si deest secunda aliqualis dub. esse poterat. Cui ego distinguendo respōderem. Si enim tempore quo dub. incepit alter possidebat, non liceret subripere occultè. Cum enim possidentis conditio melior sit, iniustum esset eum certa possessione priuare, vt infrà libro 4. latius tradam: si verò ego possideo, vt si debitum est pecuniarium, vel ego ante possidebam, & ille tempore dubij à me abstulit, non incurrerem restituendi reatum compensationem secretam faciendo, ob eandem rationem: melior est enim possidentis conditio. In vltimo igitur casu, quo mortaliter peccat, restitutio nulla debetur, quando scilicet alia via recuperare poterat, quàm occulta retributione sibi facta, siue quia via iuridica commode poterat, siue quia petendo amicabiliter, bonisque verbis accipere, &c. Semel namque peccato in accipiendo admisso, cū suum iam habeat, & iniustitiam nullam committat retinēdo, sequitur nihil esse restituendum, imo nec in accipiendo commisit; licet enim illicita fuerit subtractio, sed nō

362

Ex iniusta compēsatione, ob defectum vnius ex quatuor conditionibus, oritur obligatio.

Non oritur obligatio restitutionis, si compensauit occultè deli tum, potens alia via.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iniusta tamen, vt patet, & ita accipiendus est D. Tho. 2. 2. quæst. 65. art. 5. ad tertium, vniuersaliter docens, accipientem rem suam in compensationem non teneri ad restitutionem.

Alia conditiones, quas addu cit Angelus, vt peccatum, imo restitutionis reatũ non incurratur.

Alias cõditiones proponit Angel. vt peccatum, imo restitutionis reatus non incurratur. Primum, vt non intercedat periculũ mortis corporalis, vel alterius læsionis magnæ. Et id verissimum est sine dubio, vt patet. Secundo ait, Restitutio est facienda si incurcat scandalum sui vel alterius, cui forte res erat commendata, & id aliqualiter dubitationem habet. Nisi enim aliquod damnum temporale custodi immineat, non video cur ex solo scandalo alteri dato, & multo minus de scandalo sibi dato, teneatur ad restitutionem. Peccatum enim scandali, contra charitatem est directè. Opponitur enim ædificationi, quę sicut misericordia & huiusmodi, charitatis filia est, at restitutio ex læsione iustitiæ solum consurgit. Maximè, quia scãdalum est damnum spirituale, quod voluntarie accipitur, & ita de rigore restitutionem non exigit, vt lib. 2. cap. 2. diffusè explicauimus. Quid demũ pro scãdalo restituet? Vnde tertiũ casum, quod adiicit, si periculo peccati mortalis admiscetur, periurio scilicet, & huiusmodi, eisdem rationibus est refellendum. Peccatum igitur mortale est ita compensationem admittere, sed restitutio nulla debetur.

363

Vltimo hic disputari posset, an intercedente iuramẽto ex parte alterius, vel vtriusque, liceat eo quoad formam prætermisso compensationem facere. Sed latius cũ de iuramento disputabimus, quod iam inceptamus, dicemus. Legat interim qui volet Med. in dicta quæst. 3. casu. 1. ad finem. qui ad iurantis intentionem rem totã relatã esse vult. Cæterum Couarr. eruditissime veritatem tradit in relect. cap. quamuis pactum. 1. part. §. 4. num. 9.

364

Vltima dubitatio.

Postrema dub. sit. Vtrum liceat propriam rem auferre per apertam vim ab eo, qui eam retinet? Nõ est autẽ quęs. quando alter iuste possidet, imo ita possidet, quod dare non tenetur, vt si habeat pignus vel rem locatã, vel vsum fructũ, &c. Tunc enim neque occulte liceret eam suscipere, cum cõstet iniuste me auferre ius, vsum, vel vsum fructum,

tum, qui ad alterum pertinet, etiamsi res, quoad proprietatem mea sit, vnde ad restitutionem tenebor, vt constat, imo quando alter in nullo defraudatur, sed iuste tamẽ tenebat: vt in deposito cõmodato, fatentur Doctores nõ licere illum occulte spoliare, nisi possessore prænonito, vt supra ostensum est, quam speciem tradidit D. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 5. ad. 3. Quæstio igitur in eo est posita, an in casibus, quibus licet occulte spoliare, liceat vi apertè irrogata rem propriam, vel sibi debitam recuperare? Et procedit quæstio quando alia non restat via illam recipiendi, siue priuatim petendo, siue via iuridica exigendo, siue occulte se compensando.

365

Qua in quæstione Sot. 5. de Iustit. & iur. quæst. 3. art. 3. ad primũ, existimat minime fas esse ita subripere: sed potius ferendam esse rei iacturã, ne respublica perturbetur. Quod si respublica ita esset conturbata, aut tyrannide oppressa, quod nullus posset suũ ius obtinere, posset quis cũ aliqua violentia citra armorum sumptionem. &c.

Cæterum hanc egõ distinctionem vix tandẽ intellige re possum. Vel enim talis propriæ rei ablatio fit iure defensionis, aut iure vindictæ atque vltionis de recepta iniuria. Si iure defensionis, in omni reipub. pace licitũ erit ita recuperare. Iure enim naturali etiam vim arcendo cõcessum est, vt copiosè admodum lib. 2. cap. 3. per totam illius. 3. partem est à nobis ostensum. Sin autem iure vindictæ id efficiat, sane etiã & perturbata repub. vel à tyranno oppressa, licitum nõ erit. Vindicta enim virtus est publicæ potestatis, non priuatæ, quod eodem lib. 2. cap. 3. ex Doctorum sentia tradidimus. Hac enim potestate solus Deus, eiusque locũ tenens princeps, in terra gaudet. Vnde & malefactores punire, & bella vindicatiua iniuriarum receptarum priuatæ potestatis non est: Præsertim in Euangelica lege, vbi malum pro malo priuatis personis reddere est prohibitum: sed bonum pro malo. Quã obrem ipse Sotus fatetur, quod etiam perturbata respublica non licet te vindicare, etiamsi ius tuum obtinere nequeas, nec in ius externorum bonorum te restituere cũ violentia liceret.

366

367

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed certe si alterius rem cum illius vi & oppressione recuperat, nescio quomodo vindicta non sit, non personæ sed rerum. Iudices enim non modo personales ciuium iniurias vlciscuntur publica potestate, verum etiam rerum familiarium. Quod si adhuc contendas hanc ereptionem illata vi, & oppressione non esse vindictam etiam rerum amissarum, sed illarum defensionem, cur tandem negare debebis in repub. pace licere, si aliter recuperare nequis, maxime si absque scandalo fiat, & absque vitæ, siue suæ, siue debitoris periculo. Quamobrem ego ita distinguendũ in hac disputatione censerem. Dupliciter enim potest quis rem meam tenere iniustè, vel per apertam iniuriam & vim, vt mearum rerum inuasor, aut per occultam iniuriam & iniquitatem, vt si furto rem occupauit meam, vel depositum, aut commodatum denegat. In hoc 2. casu licitum non putarem in quouis reipub. statu illata impressione velle recuperare. Id enim esset vindicatiuum bellum inferre, aut proximum pro iniuria punire, quod priuato ciui nullo iure permittitur, vt dicebam. Nemini enim licet sibi ius dicere manu armata: In priore autem casu fore licitum, siquidem ex quo ille vi abstulit aggressor fuit, & consequenter ex mea parte defensio, vnde impressionem in eum facere possum vsque ad necem, non modo antequam auferat, sed etiam post, si nollit relinquere, fugiatemq; transfigere, vt satis declaratum est à nobis in d. cap. 3. imo cùm iam domi, vt sibi videtur quietus cum re perdictam iniuriam, & vim ablatam retinet, non putabamus omnino absurdum vi ab eo auferri posse, seclusso tamen scandalo, & vitæ periculo, cùm adhuc vis, & aggressio prior continuata, & perseuerãs videatur, atque in hoc casu audebamus id approbare, quin potius cõmunem sequendo sententiam, non fas esse vel occidere, vel vi auferre affirmabimus, d. cap. 3. num. 410. eo quòd tum vim non inferat, & quodammodo iniqua occupatio transierit in rem iudicatam, qua propter vindicta ac punitio conferri iure posset, magisque quàm defensio iniuriæq; propulsatio, & ita aperte sensit Caiet. 2. 2. quæst. 66. art. 8. ad finem, putans etiã ab infideli res iniuste possessas auferri

Dupliciter potest quis retinere alienum, aut vt inuasor, aut per occultũ furtum.

368

369

qui furtum cõmisserunt, non comprehẽdit eos, qui ita occulte subripuerũt gratia cõpensationis. Quod ipse docuit Nauar. vbi supra num. 114. Angel. quæstione. 41. Cordub. in dicta quæst. 111. Medin. quæst. 11. Siluest. dicto verbo, furtum, quæstione. 14. & excommunicatio. 2. notabili. 4. dub. 8. Gabriel. loco citato. Et sane si seruentur prædictæ conditiones, quibus licitam esse docuimus compensationẽ, non dubitat vllus ex dictis Doctoribus, quin excomunicatio prædicta non liget, alias esset iniusta, cũ sine culpa, & peccato furatur, etiamsi diceret, non obstante, quod in compensationem accepisset. Haberet enim intollerabilem errorem: quia ex quo sibi licite satisfecit iã non est alienum, sed suum, quod retinet. Sed si desint cõditiones, nõnulla est altercatio. Qua de re Siluest. quæst. illa. 15. plures refert opiniones: ipse autẽ distinguit. Nam si literæ non faciunt specialem mentionem de compensatione, sed generaliter expediuntur contra tenentes aliquid contra Deum, & conscientiam, non ligat, & in hoc nulla est controuersia. Si autem specialiter de compensatione, putat teneri ad denunciandum, nisi intelligeret fore cogendum ad restitutionem. Tum enim idem est, ac si literæ loquerentur de restitutione, vt dictum est in primo membro. Concludit ergo, quod si compensatio fuit illicita, vtquia nimia, vel quia dubium erat debitum, &c. ligatur ea sententia: non autem si licita fuit, cum errorem intollerabilẽ cõtineat. Eandem sentẽtiam planius sequũtur Med. & Cord. putantes, quod in casu illicitæ compensationis ligat excomunicatio.

353

Seruatis prædictis conditionibus, excommunicatio lata nõ incurritur contra occultè accipientes debitũ.

354

Nos aliter putamus esse dicendum, ac distinguendum. Nam si acceptio, seu compensatio fuit illicita: ita vt esset iniusta, restitutioque facienda, vt exemplis Siluest. appareat, quia nimia, vel rei nõ certo, & liquido debitæ, & alijs casibus, quos referã in vltima dub. ligat excomunicatio. Nõ ea certe ratione, quia acceptio fuerit illicita: imo plus dicam, non ob eam rationem, quia fuerit iniusta. Excommunicatio enim, quæ contumaciam requrit, nõ ob peccatum præteritum, etiam iniustitiæ dari potest, sed ob futurum, vel ob præteritum pendens in futurum. Hoc enim

Si acceptio seu cõpẽsatio fuit illicita, excõmunicatio ligat.

355

Universidad de Deusto
Biblioteca

contumacia, & inobedientia. Quod inde apparet, quia si vere excommunicatur, pro furto præterito; tempore autem literarum iam pœnituerat, & restituere paratus erat sine mora, nullo pacto comprehendetur ea excommunicatione. Vides apertè quemadmodum excommunicatio non fertur, ob peccatum etiam furti & iniustitiæ, præteritum, nisi ratione inobedientiæ, & cõtumaciæ, quæ ex futuro pendet. Ratio ergo excommunicationis non est, quia furatus est, vel iniuste se compensauit, sed quia non restituit, aut retinet contra cõscientiam. Cum igitur etiã si illicitè acceperit, vt quia alia via honesta habere poterat, & voluit propria authoritate occultè accipere, non ligabitur excommunicatione lata cõtra recompensantes se specialiter, cùm ille retinendo, & non restituendo nõ peccat, licet peccauerit accipiendo. Atque ita euidenter iudicio meo constat, quod etiamsi acceptio fuerit illicita, modo non fuerit iniusta, non ligabitur excomunicatione: si quidem quando iniusta non fuit acceptio, retentio, seu nõ restitutio (quę sola est sentẽtiæ excomunicationis ratio) illicita non est, aut culpabilis.

Qui paratus erat tempore excommunicationis restituere, non incurrit eam.

Accipiens rem, suam sine licitis conditionibus dictis, nõ incurrit excõmunicationem latam contra occultè recompẽsantem.

Sed rogabis peracutè, an semper cum cõpensatio fuit iniusta, liget iniustũ acceptorem. Videtur enim ex doctrina nostra ligari. Tũ, quia excommunicationes istæ, licet non dentur pro quocunque peccato in accipiendo: dãtur tamen ob iniustam acceptionem, quæ sic interuenit. Secũdo, quia si acceptio prima fuit iniusta, similiter erit retentio. Non enim tractu temporis res aliena furis fieri potest? Respondeo, quod revera etiamsi compensatio iniusta fuerit, vel quia plus, quã sibi deberetur, accepit, vel quia debitum non erat certum, vel quia in rebus, quæ non erant ipsius debitoris: sed in specie aliorum compensationem fecit, &c. adhuc fieri potest, vt non comprehendat excomunicatio. Fieri enim posset rebus variatis non esse iniustam retentionem, vbi compensatio, vel prima accentio iniusta fuit, vt si dubitatio de iure, vel dominio rei ablatæ sit per certificationem debiti, & huiusmodi. Excõmunicatio autem, vt dictũ est, non pro iniusta acceptione, sed pro nõ restitutione, aut retentione fertur. Fateor

359

quod in

quod in tertio casu semper cum est iniusta acceptio, erit & retentio. Cum scilicet res, quam accepit erat alterius a debitore, vt constat. 357

Secundo, sequitur ex dictis, & in specie docuit Cord. quod in eo casu, quod non tenetur, qui se compẽsauit, restituere, aut se reuelare, non tenetur quicunque alius denũciare, etiamsi specialiter excommunicatio decernatur in scientes, & non manifestantes, ob rationes factas. Addit etiam Cord. quod etiamsi iniuste fecerit accipiẽdo, & nõ restituendo, modo animum habeat restituendi, non tenetur sciens denunciare, atque idem si non possit restituere. Cum enim fur non peccet, nec eum excommunicatio comprehendat, ex quo promptus est restituere, vel non potest: multo minus comprehendet excommunicatio nõ denunciantem, qui minus principalis est. Imo fortasse peccaret denunciando, si ex reuelatione vexationem speret in debitore iniustam: quia cogetur soluere, quod non potest, & huiusmodi, &c. Adde, quod debet prius secreto monere, antequam denunciet, vt si poterit fieri, & damnum alterius vitetur cum bonæ famæ fratris conseruatione, & pœnæ debitæ immunis fiat. Denique si probari non potest furtum, puta, quia ego solus noui, non etiam debeo reuelare, nec me non denunciantem excommunicatio ligabit, cum frustra sit illa reuelatio, potiusque damnificet, quam prosit, & ita docuit Corduba.

Denũciator debet prius monere denunciãdũ.

358

Non incurritur excommunicatio, si videat solus & non denunciet.

Tertio colligo cum Medin. emphyteotam, qui ratione compensationis per biennium non soluit pẽsionem, nõ perdit in foro animæ possessionem. Vbi enim culpa non est, non potest esse pœna commissi, nec alia vlla. Quarto colligo, quod in delictis compensatio etiam locum habet, vt Medina, & gloss. in dicto cap. Bona fides, adnotauit. Vnde si altero coniuge adultero, alter adulterium cõmitat, perdit actionem contra alterum. Paria enim crimina mutua compensatione tolluntur. Et id m est in pœnis. Si enim vterque contrahentium venerit contra conditionem oppositam, neuter in alterum habet actionem. An vero in detractione, famæque restitutione

In quibus casibus compẽsatio possit esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

locum habeat compensatio, satis dixi libro secundo. c. 4. dubitatione octaua, numero 358.

359 *Si salarium dato famulo est liquidū, seruatis cōditionibus supra dictis, famulus recompensationem sibi facere potest.*

Vltimo tandem colligo, quid sit sentiendum de famulis, qui gratia compensationis in bonis dominorum, quæ ipsi tractant, manum extendūt, quod latè Cordub. explicat in princip. illius. q. 111. Sanè si debitum salarium est liquidum ob pactum expressum, aut tacitum, vel consuetudinem patriæ, & talis generis seruitiorum, &c. planum est se posse compensare, seruati scōditionibus supra positis. Non enim ij peioris conditionis esse debent, quam cæteri creditores: imò tantum illis magis licitum esse debebit quanto magis sine scandalo se compensare possunt, cum bona dominī sæpè tractēt. Tota ergo dubitatio est, quod sit iustum salarium, & precium seruitij eorum, vt intelligi possit iustam esse compensationem, & omnino æqualē. Et sanè Cord. & alij, multum laborant in huiusmodi salarijs precijsque taxandis, at autem nos arbitramur in hac re duo esse dicenda. Primum, si expressè vel tacitè, vel ex consuetudine iam est precium currens, vel conuentum, illud est seruandum, sicut in omnibus mercibus, & locationibus personalibus rusticorū, & huiusmodi. Et quemadmodum in alijs mercibus ex eo quod sit magna copia, vel rogans quis vendat precium, vilescit insteque efficitur minus: ita cum quis non indigens aliquo famulo ad illius instantiam, & preces recipit, minus esse debet, quod illi debetur, & ita conuentio minoris fieri potest, quam sit salarium aliorum conseruorum, qui iam præexistebant in domo necessarij, vt in hac specie Cord. & Nauarr. adnotarunt.

Si verò salarium nec expressa conuentione, nec ex consuetudine est assignatum, tum putamus secundo certam regulam à Theologo dari non debere: sed prudentis arbitrio relinquēdum, qui inspecto genere seruitij, vel totius anni, vel certorum dierum, vel in rebus leuibus, aut contra, grauibus & onerosis: inspecta etiam qualitate personę seruientis, & alijs huiusmodi circunstātijs, moderabitur, quod illis debetur. Præcipuè tamen (meo iudicio) semper est consuetudo consideranda. Vnde quidam sunt, qui ex

360

more

auferri non posse per vim priuata authoritate, secus autem est (ait ille, & bene) de rapiente seruum iniustè detentum. Hoc enim non transiuit in rem iudicatam, sicut res præfatæ, sed semper durat iniuasio, continuèque infertur iniuria personalis dum detinetur. In eo autem non video dissidere Docto. quinuero Caiet. & Sot. art. 5. in specie, locis citatis fatentur, extremè laborantem posse vi illata sibi necessaria, ac debita eripere, id Sot. nō aliter probat quam, quia adeo (inquit) naturalis iuris fastigium tenet sui conseruatio, vt non sit rapinæ peccatum violenter auferre, sed ista ratio, quod probandum erat supponit. Non enim declarat cur tantum sit huiusmodi fastigium, vt liceat sine rapinæ peccato, &c.

369

Quare ego ita dicerem: quod extremè laborans tenetur antequam vim vllam inferat petere, alioquī quantumcunque fastigium iuris necessitas illa teneat non excusabit à peccato rapinæ, atque iniustæ coactionis soli potestati publicæ concessæ, quod si dives dare nolit, licitum erit eum rapere & vim inferre: ea certè ratione, quia cum ille dare teneatur, & non det, planè occidit, vimque quandam licet negatiuè infert. Si enim non pauisti occidisti, atque adeò velut inuasorem vitæque meæ ablatorem iniustum licebit vi illata necessaria vitæ (quæ mea sunt) recuperare. Si enim qui decimas, vel qui alienum dare nollunt, res alienas iure dicuntur inuadere, & ille quoque qui vitam non seruat, cum debeat, illum dicetur inuadere. Nihil enim refert hoc, vel illo modo vita proximum priues.

Extrema necessitate laborans, si alia via victū necessarium nō potest acquirere, per vim potest à diuite auferre.

370

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT SECVNDVM

De restitutione rei alienæ ex contractu.

IN hoc cap. de Cõtractibus in genere, dèque omnibus speciebus contractus satis acommodata se offerebat disputandi materies: cæterum quoniam Deo adiuuante post hunc. 2. tomum perfectum, tertium adiicere cogitamus, qui de contractibus erit, ab ea nunc disputatione abstinendum duximus, eo contenti, vt trium, quatuor ve contractuum naturam, & id breuiter expẽdamus, qui in praxi fiũt frequẽtissimẽ, ne opus de restitutione mancum aliquo modo videatur. Agemus igitur in hoc cap. 2. primo de empti. & vend. 2. de mutuo. 3. de loca. & condu. 4. de societatis contractu, cæteris ad dictum. 3. tomum reiectis.

De iusto pretio rerum venalium.

SVMMARIVM.

IVstum verum pretium est, quod per legem, aut vrbis rectorem taxatum est. num. 1

Excedere legitimum pretium in magna quantitate, mortale est, in parua vero veniale. num. 2

Clericis, neque exteris, nõ licet dictũ excedere pretiũ. 3

Iuste potest quis vẽdere iuxta legis taxationem, etiã si minus æstimetur cõmuniter. num. 4

Iudicium principis, & taxatio præferri debent æstimationi communi. num. 5

Non licet res pluris vendere, quam valeat in loco vbi tradenda est. num. 7

Si quis

Si quis transportaturus esset merces in alium locum vbi plus valent, potest deductis expensis vendere eas in loco vbi minus valent, pro pretio maiori, secus si non esset transportaturus. num. 8

Iustum pretium est, quod excõmuni prudẽtũ æstimatione summitur, attentis. 6. circunstãtijs. n. 9

Pretium in æstimatione cõmuni consistens, triplex est, infimum, medium, & supremum. n. 11

Aliquæ res singulares, tantum valent, quantũ apud dominum æstimantur. num. 12

Prima igitur dub. quod nam sit iustum pretium rerum venalium? Legatur D. Thom. 2. 2. quæst. 77. artic. 1. ad. 1. Sot. 6. de Iust. quæst. 2. art. 3. Med. quæst. 31. & 36. Gabr. quæstio. illa. 10. art. 1. not. 3. dist. 15. 4. Sylu. verb. negotiũ, quæst. 2. casu. 6. & verb. emptio. quæst. 6. Ange. empt. nu. 7. Merc. cap. 6. & 8. Nauarr. cap. 23. nu. 78. Scot. in. 4. dist. 15. quæst. 2. Castr. de leg. pœn. lib. 1. cap. 12. Caiet. quæst. 77. cita. art. 1. Couar. 2. Varia. cap. 3. à princ. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 16. §. 3. Maior. in. 4. distin. 15. quæst. 29. Conrad. de Cõtractib. 3. part. quæst. 56. conclus. 5. Nauar. cap. qualitas, de pœn. dist. 5. num. 45. Gerson tract. de cõtractibus quaternario. 5. consid. 7. littera O. Pedraza præcept. 7. §. 13. Vigue. in sum. Cord. in sum. quæst. 84. not. 2. Omnes fatentur primo illud esse iustum rerum pretium, quod per legem, aut vrbis rectorem taxatũ est. Cuius ratio est, quia cum pretium iustum sit, quod æquale est valori rei, attentis omnibus circunstantijs facientibus ad valorem, sicut ad gubernatores & principes pertinet, cætera reipub. moderari, ita & rerum pretia taxare, & statuere sua prudentia & æquitate, alias daretur occasio diuitibus tempore sterilitatis annonam augendi, & exhauriendi pauperum bona, & alijs multis damnis, quæ latè prosequitur Med. vbi supra.

Prima dubitatio. 1

Iustũ rerũ pretiũ, est quod per legẽ aut vrbis rectorem taxatum est. 2

Secundo fatentur omnes hoc pretium esse indiuisibile, quod dicitur legitimum, id est, lege taxatum, & ita illud

Excedere legitimum pretium in magna quantitate, est peccatum mortale, in parua vero veniale.

illud excedere est mortale peccatũ in re notabili, veniale vero in re exigua. Vnde licet postea decursu tẽporis merces pluris æstimentur, communiter apud omnes, vt tritici cum tempore sterilitatis, non licebit secundum communem æstimationem vendere: sed secundum publicam æstimationem Principis, qui non passim leges mutare, & condere debet. Id enim esset imprudentiæ. Vnde cum tempore conditionis legis omnia prospexerit, quæ ad rei iustũ valorem pertinebant, non propterà tenetur vel reuocare, 3 vel lex iniusta iudicanda: quia aliquãdo in communi æstimatione populi plus valeat res ob magnam penuriam, vel aliam causam, vt dictum est. Quamuis, vt Doctores notant, leges mutari debent cum notabiliter circunstantiæ variantur, adeò, vt si Princeps esset negligens notabiliter, iã inciperet lex esse iniusta, & in conscientia non obligare, sed vt dixi id passim fieri non debet.

Tertio fatentur, etiam clericis, aut exteris nõ licere dictum pretium excedere. Licet enim non sint subiecti legibus ciuilibus, sunt tamen legi naturali iustitiæ, quæ suppo-
Clericis nec exteris, non licet dictum excedere pretium. sita assignatione iusti valoris prohibet superuendere. Si enim non essent in conscientia tuti, si res quarum nulla est taxatio venderent, vel emerent pluris, aut minoris cõmuni æstimatione, cum lex non minorem habeat vim ad pretia taxanda, sequitur, &c.

Difficultas tamen est, primò. Vtrum si communis æstimatio rem minoris æstimet, quàm est à lege taxata: Verbi gratia, tempore abundantiæ communiter æstimatur fanega tritici. 10. argenteis, an liceat totum pretium legis
4 accipere, scilicet. 14. argenteos: Mercad. illo. 7. Bart. Medin. in sum. c. 14. §. 25. dicit, quod si lex in fauorem emptoris facta est, vt dicta pragmatica tritici, nõ licet totum legis pretium exigere, sed solum illud quod in populi æstimatione currit: in alijs verò in quibus in fauorem vendentis taxatio facta est, vt in venditione iuris, aut census, tunc etiamsi vilius sit pretium in communi æstimatione, putà vnum per. 18. poterit, venditor sic vendere, vt lex dicit, scilicet ad rationem vnius pro. 14. Sed difficilis est hæc sententia, quod hac ratione probo: quia vel pretiũ assignatum

natum per legem est iustum, vel iniustum Non est dicendum esse iniustum, vt supra ostendimus, cum semper sit pro Principibus iudicandum rectè omnia perpendisse, vt iustitiam & æqualitatem seruarent. Tum secũdo, quia si iniustum est pretium quando fit in fauorem emptoris, cur non similiter quando in fauorem venditoris fit taxatio? Nulli enim siue emptori, siue venditori licet iniuriam facere. Est ergo iustum pretium, & verè est ita dicendum. Tunc cum illud sit iustum, ergo qui illo pretio rem vendit, nullam facit iniuriam?

Dices cum Merc. & Med. quod minoris æstimatur res cõmuniter, & ita pretium iustum est illud minus. Sed hoc
Iuste potest quis vendere, iuxta legis taxationẽ, etiam si minus æstimetur communiter. falsum omnino est, cum communis æstimatio, vt omnes fatentur, locum non habeat in assignando pretio, quando lege & æstimatione publica Principis taxatio facta est, cum constet iudicium Principis & Senatorum longè anteferendum esse in valore iudicando communi hominũ iudicio, & æstimationi. Aliàs sequitur apertè, quod tempore sterilitatis liceret pluris vendere, quam taxatum est, si-
5 quidem pluris æstimatur communiter tunc merx, quod tamen nullus concedet: igitur stante taxatione rei per legem tantundem, potest quis licitè recipere, etiam si minoris æstimetur.
Iudicium Principis, & taxatio, præferri debent æstimationi cõmuni.

Vnum tamẽ ego fateor, & forsan sic locutus est Merc. & Medin. significat, quod vbi lex non taxat rei pretium sed statuit & præcipit, ne vltra certam quantitatem res vendatur, nihil tamen curans, an illa sit iusta & æqua taxatio, tunc revera non posset plus recipere, quam communiter æstimatur, vt bene docuit Mercad. Quia tũc lex pretij quantitatem relinquit in naturali iure de cõmuni æstimatione, præcipit tamen ad euitanda damna reipub. ne certus terminus excedatur. Et sic putarem veram, vt re 6
vera est verissima, hac ratione dicta sententia. Id tamen quod distinguit de pretio assignato in fauorem emptoris vel venditoris fictum videtur, cũ lex semper seruet æqualitatem cum omnibus, alias esset iniusta. Vnde si quando in fauorem emptoris iusta est taxatio, etiam debet esse in fauorem venditoris facta. Ex quo colligo falsum etiã esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod docet, q̃ dũ omnes cõmuniter vendunt vilius, quã per legem ordinatum est, iam est legi derogatum: & ita tenentur vilius vẽdere, nec vti possent legis taxatione. Nõ enim ita facile credendum est, legem reuocari, aut derogari, nisi certo temporis spacio id fieret, vel aliter cõstaret de reuocatione Principis.

Secunda dubitatio.

Secunda dub. Vtrum si Toleti, verbi gratia, res valet. 8. ex lege, in Castella vero valet. 12. etiam ex lege, ob maiorem penuriam illius in eo Regno. Vtrum existens Toleti posset rem vendere. 12. obligans se suis expẽsis rẽ perlaturus in Castellam, vt ibi fiat traditio? Respond. ex Medin. q. 36. §. Aliud. dub. primum, quod si contractus nõ celebretur Toleti, sed fiat conuentio de celebrando illo in Castella, cũ res ibi sit portata, licite fieri potest. Ille enim non vendit Toleti, sed in Castella vbi res tanti valet, licet conuentio facta sit Toleti, ipse que suis expensis portat, & sibi res perit, si casu pereat, cum dominium non sit translatum: & ita in nullo fit iniuria emptori. Maior ergo difficultas est, si celebratus sit contractus Toleti. Tunc enim videtur illicitum, tũ quia lex prohibet eo loco res vendi. 12. si ergo ibi celebretur contractus, iam ibi res vẽditur vltra pretium legis, & etiam cõtra legem. Secundo, quia cum celebrato contractu transferatur dominium in emptorem, iã si res casu, vel sine lata culpa periret in via, periret emptori, & non venditori, cum res iam sit emptoris: & ita grauaretur emptor, cum & res pluris vendatur quam valeat, & suo periculo transportanda sit, venditore manente cum lucro, & securitate. Et ita Merc. cap. 10. fol. 38. absolute tenet nõ licere rem pluris vendere, quam valeat in loco, vbi traditio facienda sit.

7

Non licet res pluris vendere, quam valeat in loco vbi tradenda est.

Nihilominus optimè respondet Med. sub distinctione, quia vel venditor erat res illas portaturus in Castellam, & tunc licitus esset cõtractus: quia tunc quod superaccepit, non est ratione venditionis, vel mercis venditæ. Sic enim non liceret, vt argumentum factum probat, sed ratione interesse, quod ammittit vendendo Toleti, cũ ipse esset missurus in Castellã merces, vbi simile lucrũ reportaret: & ita tãtũ potest superaccipere, quãtũ verisimiliter lucraturus esset si ipse res mitteret, deductis expensis, & periculo transportatis, quæ sunt penes emptorem, cum tamen alias si ipse mitteret, deberent esse penes ipsum, licet Med. contrariũ videatur dicere. Si enim ipse esset missurus, vltra expensas deberet subire periculum, & quãdo completus est contractus, iam periculum est penes emptorem: vnde cum sit pretio æstimabile, sequitur, quod debet deduci periculum, sicut ipsa translatio, quibus deductis putarem, quod adhuc, etiãsi Toleti fieret traditio esset licitum, cum revera ob interesse accipiat, & ita parum refert, res tradatur hic, aut ibi. Si autem rem non erat portaturus, tunc non posset pretio in Castella currente vẽdere, sed Toleti vbi res venditur. Cuius rationem assignat Medin. quia est in fraudem legis. Sed profecto mihi videtur, non tolum esse in fraudem legis, sed directe contra legem: quia cum excessum pretij non accipiat ob interesse cessans, nec alia causa rationabili, solum accipit ratione mercis, cuius sane valor hoc loco non est tantus, igitur iniqua est venditio, & ad restitutionem tenetur. Hæc quæ diximus, meò iudicio accipienda etiã sunt, quando diuersitas pretij est in diuersis locis ex communi æstimatione. Quod enim ad iniustitiã attinet, parũ refert an diuersum sit pretiũ in alio loco ex lege, vel æstimatione cõmuni.

8

9

Si quis transportaturus esset merces, in alium locum vbi plus valent, potest deductis expensis vendere eas in loco vbi minus valent, pro pretio maiori, secus si non esset transportaturus.

Tertia dubitatio.

Tertia dubit. Quod sit aliarũ rerum pretium? Fatentur omnes, quod in mercibus, quæ non habent publicã taxationem a lege, vel a rectoribus populi, iustũ pretium esse illud, quod ex communi æstimatione prudentium hominum desumitur. In qua etiam æstimatione concurrere debent circunstantiæ illæ, quæ attendi debent a Principibus, cum pretium lege taxant, vt est. Primo, bonum commune. Secũdo, expensæ. Tertio industria, & labor. Quarto, lucrum cessans mercatorum. Quinto, copia, vel penuria mercium, pecuniarum, emptorum, & venditorum, & similia, quæ prudẽtia ipsa, & æquitas naturalis rationis posfulãt, & denique moderatum quoddam lucrum mercatorũ. Vnde colligitur, quod sicut in mercibus, quarũ est publica taxatio, per superiores, non licet illam excedere, etiamsi communiter æstimetur pluris ob aliquam circunstan-

Iustum pretium est, quod excõmuni prudentũ æstimatione sumitur, attentis. 6. circunstãtijs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

10 circunstantiarum variationem, vt supra diximus: ita in mercibus, quæ communem habent æstimationem non licet pluris vendere, quam sit illa æstimatio, etiamsi priuatus homo pluris æstimet rem. Sicut enim iniquum est, vt hominum communis æstimatio non subsit æstimationi Principum, ita quod vnius, vel duorum hominum priuatorum æstimatio præualeat cõmuni æstimationi. Semper enim est credendum, potius priuatum hominem malè iudicare, & falli in vero & iusto pretio assignando, quàm omnes communiter.

Contra hanc tamen veritatem, quo magis eluceat proponamus. Primum argumentum, quia communiter res valere solent plus & minus. Quid ergo tunc agendũ? Secundo, quia vnusquisque est in rebus suis moderator & arbiter, vt habetur in.l. in re mandata. C. mãdati. Tertio, quia vt cõmuniter dici solet, tantũ valet res, quanti vẽdi potest. Quarto, quia ex S. Tho. & omnium sentẽtia, quãdo quis particulariter rem aliquam æstimat, potest illam pluris vendere, quam valeat, ex lege, vel communi æstimatione: quia licet non valeat tantũ in se, valet tamen ex plus vendenti. Respõdeo ad primũ, quod, vt omnes prædicti auctores fatentur, pretiũ, quod ex cõmuni æstimatione desumitur nõ consistit in indiuisibili, sicut pretium legitimum: sed latitudinem habet, dicique solet pretium infimũ, mediũ, & supremum, quod alij vocãt rigurosum, vel rigidũ, omnia tamen sunt iusta. Et ratio huius est clara: quia cũ hoc pretium cõsurgat ex multorum iudicio, & æstimatione, fieri nequit, vt punctim vnũ & idẽ ab omnibus statuatur: sed quod vnus iudicat iustum, alius plus minusve iudicat, &c. & ita vnius vlnæ panni pretium iustũ erit. 25. 27. & 28. argẽteorum. Primum infimum, Secũdum mediũ, Tertium supremum, at pretium legale, cùm ex vnius iudicio, scilicet Principis, vel rectoris depẽdeat. (Alij enim sunt velut illius consultores) ideo potest pũctim assignari, & debet illud seruari indiuisibiliter. Patet ergo, ad primũ argumentum, quo pacto etsi vnus pluris, alius minoris vendat, intra latitudinem tamen iusti pretij vendit, cùm ex cõmuni æstimatione pretiũ sumitur. Ad

11

Pretium in æstimatione cõmuni cõsistens, triplex est, infimũ medium, & supremum.

secundum

secundum respondendum meo iudicio, sicut ad tertium, quod cum dicitur vnusquisque in rebus suis, moderator & arbiter, & quod tantum valet res quãti vendi potest: hoc tantum verum est in rebus particularibus, quæ nec lege, nec æstimatione appretiari solent, vt sunt gemmæ exquisitæ, & similia, quæ quia raræ merces sunt, nec lege, nec æstimatione communi sunt taxatæ, & in his verum est tantum valere, quantum secluſa fraude, & vi vendi possunt, & quantum arbitratur dominus mercis. Vnde in his, vt Medin. Sylvest. & omnes fatentur, iustum prætium sumitur ex iudicio boni mercatoris, attentis circunstantijs supra positis. Sic Nauar. Angel. Gabriel. & Caiet. & omnes, & ita dici potest, quod hæ res singulares, & raræ tanti valeant, quanti à suo domino fiunt. Ita Sot. arti. 3. quæst. 1. ad. 2. & rationem optimam, licet communem reddit: quia cum res hæ sint parum necessariæ in repub. & solum ad splendorem, & curiositatem pertineant: & ita nulla vis infertur emptori ob pretij magnitudinem, at infertur in rebus communibus, & necessarijs: & ita nõ licet istas quanti potest vendere, sed quanti vsu communi valent. At vbi est lex, vel communis æstimatio, cessat priuata æstimatio, & potestas appretiandi, vt bene docuit Io. Med. vbi suprà in solutione ad. 1. & quæst. 32. §. quia to opponuntur.

12

Aliquæ res singula res, tãtum valent, quantũ apud dominum æstimantur.

Aliam expositionem adducit Medin. ibidem. & Sot. quæstio. 1. arti. 3. ad primum, & Anton. quod tantum valeat res, quanti vendi potest: iustè tamen, & sine vi, vel fraude & dolo, id est, infra latitudinem iusti pretij in rebus habentibus pretium naturale, seu arbitrarium.

13

Et sic etiam intelligi potest (quamuis Sot. repugnet) illud dictum. l. in causæ. ff. de Minor. §. idem Pomponius, quod liceat contrahentibus inuicem se decipere, scilet infra latitudinẽ iusti pretij, vt Conrad. exponit.

Sed de his latius infra.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

De vendentibus res carius quam valeant.

SVMMARIVM.

RES vltra iustum pretium carius vendere, aut vilius emere (modo non excedat dimidiam iusti pretij quantitatem) licitum est. secundum aliquos iuristas. num. 14

Vendere rē plus iusto, etiā intra dimidiū iusti pretij, peccatum mortale est, & obligat restitutionē. n. 15

Leges non aprobāt deceptionem, sed permittunt. n. 16

Si venditori res nō est vtilis, & emptori necessaria, non licet eam carius vendere. num. 19

Res pretiū habētes ex sola æstimatione, licet carius vendere, ratione inopiæ, & vilius ratione abundātiæ emere, secus si sit iusta principis lege taxata. num. 20

Venditori licet rem carius vendere, ratione damni quod patitur, rogatus ab emptore. num. 23

Labor, industria, & periculum, non augent pretium taxatum lege, aut æstimatione. num. 24

Secus si res non sit taxata. num. 24

Prudentum inditio pretium taxandum est. num. 25

Non est præsumenda donatio, quādo ob necessitatem absolutam pluris emitur res, & vilius venditur. num. 26

Necessitas, vel facietas vendentis, non facit illicitam eptionem viliori pretio. num. 28

Ob emptorum paucitatem licet rem vilius emere, cum aliquali limitatione. num. 29

Causa

Causa honestans eptionem rei viliori pretio. n. 31

Hæc causa solum currit quando merces habent pretium naturæ, secus si legale. num. 31

Quando ex intentione eptorum, & absque eorum ignorātia redditur plus iusto pretio, non tenetur venditor ad restitutionem. num. 33

Alia causa plus accipiendi quam res valeat ex lege, vel communi cursu, potest esse, ratione oficij mercatorum. num. 34

Respublica maius pretium determinat pro mercibus a publicis mercatoribus vendendis, quam ab alijs. num. 35

Ratione circunstantiæ oficij, non potest in pretio excedere mercator vltra id quod est a republica taxatum. num. 39

Alia causa vilius emendi est, emere in magna quantitate, & simul num. 36

Multipliciter potest quis proximum in pretio defraudare, in contractu eptionis & venditionis. num. 38

Si quis sciens, & nulla necessitate compulsus consanguineo, & maxime vir vxori vendat minori iusto pretio, emens erit tutus in conscientia, & hoc non procedit si vendat quis extraneo. n. 39

Vsurarum acceptio ab eo qui scienter, & sine necessitate eas ofert, illicita est. num. 40

Quando sunt certa donationis signa, iuste potest iustum pretium excedi. num. 41

Absurdum est dicere, quod ob ingratitudinem venditio reuocari potest, qua parte est donatio excessus. num. 42

Si quis referens rei valorem, & sine leuitate animi, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

mi & necessitate rem carius emat, non præsumitur donatio, nisi alia rationabilis causa donationis gratuitæ appareat.

Quarta dubitatio.

Quarta dub. sit. Vtrum liceat aliquando res carius vendere, quam valeant. Cum enim explicauimus, vnde determinetur valor. & iustum rerum pretium, oportet quęrere an aliquando liceat pluris vendere? Doct. citati hanc disputationē edisserūt, & specialiter Med. q. 32. Sot. q. 3. art. 1. lib. illo. 6. Couarr. 2. Variarū cap. 4. nu. 4. S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. art. 2. Maior. q. 40. versic. 8. arguitur. Conrad. quæst. 57. conclus. 1. Adrian. Quodlib. 6. art. 3. Caiet. vbi supra, & Quodlib. 16. qq. cap. 12. Castr. d. lib. 2. cap. 10. Nauarr. in cap. qualitas, de Pœn. dist. 5. num. 45. & latius in cap. Nouit. de Iud. not. 6 Corol. 9 Pedraza præcept. 7. §. 13. Bart. Med. in d. cap. 14. §. 25. Et quidem fuerunt nō nulli iuristæ, quos citati doctores referunt, qui putarunt licitum esse rem vltra iustum pretium vendere carius, aut emere vilius, modò nō excedat dimidiam iusti pretij quātitatem. Id probant. 1. ex illa. l. in causæ. ff. de Minor. §. illo idem Pompon. & in. l. Item si pretio. §. final. ff. Locati. Vbi dicitur, licitum est naturaliter contrahentibus inuicem se decipere. Secundo, quia talis contractus habetur vt rarus, non solum lege ciuili, sed etiam Canonica, vt patet ex cap. Cū dilecto de Emptio. & vendi. Si ergo vtrū que ius approbat, securus erit in conscientia defraudator. Huius sententiæ videtur fuisse Gerson. vt ex Med. quæstio. illa. 32. colligitur, ego apud ipsum non inueni, sed suspicor eius fuisse sententiæ. Nam in tabula lib. sic dicitur. *Decipere se licet in contractu*, citaturque litera S. tract. de contract. sed deest illa pars. Tenet tamen revera ita Gerson in reg. moral. tracta. de auaritia litera. Cuius sententia est, quod licet non sit licitum vēdere vltra iustum pretium, sed non tenetur (inquit) defraudās intra dimidium iusti pretij restituere excessum, cuius ipse nullam rationē assignat. Eiusdem sententiæ fuit Durand. ord. Mino, vt refert Anton. Cuiuscunque tamen sit sententia, falsa est penitus,

Res vltra iustū pretium carius vēdere, aut vilius emere (modo non excedat dimidiam iusti pretij quantitatē) licitum est, secūdū aliquos auaritias.

15

penitus, imo Anton. loco citato putat erroneam, & animarum saluti periculosam. Cōtrariamque sequuntur omnes doctores citati, asserentes quemcūque excessum iusti pretij scienter esse illicitum, & debere in conscientia, vel rescindi contractum, vel ad æqualitatem reduci. Et ratio est aperta, quia ibi violatur iustitia, quæ æqualitatem postulat prætij, ad rem ergo, in conscientia est iniustus, ac illicitus contractus. Vnde in cano. hoc ius. 10. quæst. 2. dicitur, quod si plus in rei Ecclesiæ venditione offeratur quàm valeat, non debet recipi, sed iustum pretium, & August. 13. de Ciuit. Dei. cap. 3. *Vili emere & carè vendere vitium est*. Ex quibus infertur teneri ad restitutionem qui sic proximū iniustè damnificauit. Secundo obijcit Med. ad hominem, quia si deceptio est vltra dimidium iusti pretij, tenetur in conscientia restituere nō solum excessum, quod est vltra, sed totum excessum à iusto pretio, vt ipsi fatētur. Igitur totus excessus â iusto pretio iniuste accipitur & retinetur. Si enim iustè accepit, & retinet, satis erit restituere excessum vltra dimidium. Ad primum argumentū respōd. Primo id esse verum, vt supra dixi, intra latitudinem iusti pretij, infra quam licitum est inuicem se decipere, id est, plus aut minus accipere, quæ non est deceptio, nisi similitudinaria. Deceptio enim proprie peccatum est semper, & ita explicauit Couar. cap. illo. 3. Secundò cū Soto. quæst. 2. art. 3. & quæst. 3. art. 1. ad. 1. vnde in cap. semper, de regu. dicitur, semper debet vir bonus facere, non solū quod licet, sed quod honestum est. Med. quæst. 32. respondet, quod dicitur naturale, id est, à natura corrupta proueniens, & quod dicitur licere, scilicet impune, quia leges non dant actionem, vt rescindatur cōtractus vel ad æqualitatem reducatur, ad vitandas infinitas lites. Et per hoc patet ad secundum. Non enim approbant deceptionem: sed permittunt, vt dictum est, vt explicat etiam D. Tho. Quodlib. 2. art. 10. & Bart. Med. vbi supra.

Vendere rem plus iusto, etiā intra dimidium iusti pretij, peccatum mortale est, & obligat ad restitutionē.

16

Leges non approbāt deceptionē sed permittunt.

17

Dices, quod tantum res valet, quanti vendi potest, vt patet ex. l. 1. §. Si hæres. ff. ad. l. Trebel. l. quærebatur. ff. ad. l. Falcidiam. l si quis vxor. §. vltimo. ff. de Furt. Resp. cum Nauar. num. 80. intelligi de pretio quo vendi potest,

Universidad de Deusto
Biblioteca

suppoſito loco, tempore, & modo vẽdendi, &c. ſecluſo dolo, & fraude, & metu, vt colligitur ex. l. pretia rerũ. ff. ad l. Falcid. & Alexand. ibi. Anton. 2. par. titu. 1. §. 2. cap. 16. Sed quia diximus licere, aut ſaltem non eſſe iniuſtum infra latitudinem iuſti pretij emptorem decipere, quæri poteſt vtiliter. Vtrum ſi, verbi gratia, vlna pani valeat. 24. argẽteis, pretio infimo. 25. medio. &. 26. rigido, tũc emptor conuenit cum venditore. 24. nũmis argenteis, & emit 6. vlnas: venditor vero, non metitur fideliter, & tantum dat illi. 5. vlnas, & ſemis, cuius pretium eſt. 12. argentei, aut
18 licet ille fideliter metiatur. 6. vlnas, occulte tamen accipit 12. argenteos vltra conuentionem, dub. eſt, an hic teneatur ad reſtitutionem exceſſus? Et videtur, quod non, cum non excedat a iuſto pretio. ſ. ad rationem. 26. Ex alia parte videtur iniuſtum, cum non ſtet conuentioni, & illud vi extorqueat, nam ſi emptor id ſciret, non emeret, & ita rationabiliter eſt læſus, cum alibi idem emere poſſet minoris. Sane caſus eſt diſputabilis, & quotidianus. Et mihi videtur primo, peccare venditorem ob fraudem, & dolũ. Sed nunquid contra iuſtitiam, ita vt teneatur reſtituere? Sane ex alia parte apparet, quod non, quia doctores communiter dicunt, quod intra latitudinem iuſti pretij licet carius vendere, ſiquidem ſeruatur æqualitas, & iuſtum pretium. Quod autem conuentio expreſſa minoris vendendi præceſſerit, tantum probat, quod contra fidelitatẽ peccet ob dolum, non tamen contra iuſtitiam. Nec emptor eſt rationabiliter læſus de exceſſu prætij, quia ex quo vult emere, non ei fit iniuria, quod illi vendatur pretio iuſto. Quod amplius declaratur ex eo, quod ſi quis ignorãs iuſtum pretium daret. 26. pro vlna, non tenetur vẽditor aliquid reſtituere, non ſane alia ratione, niſi quia iuſto pretio vendidit, licet ſupremo. Item, ſi quis neceſsitate
19 coactus ſciens daret. 26. pro vlna, tutus eſſet in conſcientia venditor: at ſi iuſtum non eſſet pretium, non excuſare tur eo, quod alter ſciens, & volens det, quia neceſsitate coactus dat. Si igitur in his caſibus eſt a reſtitutione immunis, quia non iniuſto pretio vendit, ergo ſimiliter quãdo pactum præceſſit, ſiquidẽ tantidem, & nõ plus accipit.

Quod

Quod enim pactum expreſſum præceſſerit, non facit ad iuſtitiam dati, & accepti, ſed ſolum ad fidelitatem, & veracitatem: qua ratione venditor peccat frangendo fidelitatem, & verba ſolida non faciendo, cogita.

Verum, & ſi hæ rationes apparentes videantur, oppoſitum verius exiſtimo, quod. ſ. ille teneatur totum conuentionis exceſſum reſtituere, rationes ſiquidem factæ ſolũ probant ratione venditionis, & præciſſæ iuſtitiæ, emptorem non damnificari, at ſuppoſita conuentione certe aliter eſt ſentiendum, nam tunc non præciſſa venditio inter
cedit, ſed admiſta donatio, ac remiſſio exceſſus, quo ille iu 18
re poterat vendere, itaque etſi venditor ius habeat accipiendi. 26. quia illud iuſtum pretium, tamẽ eo ipſo, quod conuenit ad rationem. 24. ſiue quia ſua intererat, ſiue quia gratiam voluit præſtare, ſiue alia cauſa, eo ipſo ceſſit illi iuri, & donationem quandam fecit emptori, cui certẽ ex illo actu ius quæſitum eſt ad rem ob illud pretium, & nõ maius: vnde, qui conuentione facta defraudat, vt reducat ad pretium iuſtum, rigidum tamen, furtum committit, & reſtituere tenetur alienum. Et ita communiter fieri ſolet conuentio emendi muſtum, & alias merces, pretio tẽpore collectionis fructuum currenti, non ſupremo, nec infimo, ſed medio: & ita qui poſtea ex eo aliquid defraudaret raptor eſſet. Vnde licet dictam ſentẽtiã a ſapientiſsimo quodam & acerrimo viro, meoque olim magiſtro audiuerim, ac ob id in priori editione ſub dubio reliquerim cogitandam, tamen hoc, quod modo ſcribo, cogitãti mihi verius, ac ſine dubio, tenendum videbatur.

Quod vero dicitur licere contrahentes infra iuſtum pretium ſe inuicem decipere, non eſt ad rem, nam. l. accipiendum eſt in foro exteriori, in quo licitum habetur. I. non datur ob quamcunque deceptionem: vel ſi in foro animæ eſt intelligendum, cum non præceſſiſſet expreſſa
pactio de pretio, ſed cũ emptore putãte. 26. eadem dedit, 19
& ita pactus eſt, qui ſi ſciret eſſe rigidum pretium, nõ daret: tunc enim, licet deceptus fuerit intra iuſtam pretiũ venditor, nihil reſtituere tenetur, & in hoc ſenſu rationes inductæ locum habebunt.

Quinta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quinta dubitatio.

Quinta dubit. sit. Vtrum sint aliquæ causæ ob quas liceat rem pluris vendere, vel vilius emere quàm valeat. Legatur Med. quæst illa. 32. Sot. quæst. 3. art. 1. Gab. quæs. 10. art. 2. Merc. cap. 10. fol. 42. Angel. §. 9. verb. emptio. Pedraza præcept. 7. §. 13. Nauarr. nu. 79. Couarr. cap. illo. 3. Sylvest. quæst. 6. & 7. S. Thom. quæstio. 77. art. 1. & ibi Caiet. verb. emere in sum. Anton. 2. part. titu. 1. cap. 16. §. 13. Couarru. num. 4. & 5. Omnes fatentur, primo quod si venditori vtilis non est, & necessaria emptori, non licet eam superuendere. Hoc enim esset vendere illi suam necessitatem & vtilitatem. Cuius ratio, vt Anton. adnotauit est, quia tunc non ex conditione vendentis, cûm nullum interesse amittat, neque ex conditione rei, quia in se non valet tantum, ergo nulla ratione pluris vendi potest.

Si venditori res nõ est vtilis, & emptori necessaria, non licet eã carius vendere.

Secundo fatentur omnes, quod ratione penuriæ mercium merito potest pluris vendi, sicut & ratione abundantiæ vilius emere, quod cum grano (vt aiunt) salis intelligi debet, scilicet in rebus non habentibus publicam taxationem. In ijs enim cum valor tantum sit naturalis, & arbitrarium, qui ex communi cursu & æstimatione sumitur, & extante penuria, vel copia mercium consequitur, quod pluris communiter æstimetur, ideo licet pluris vendere, quia illud est suum iustum pretium, at vbi pretium est legitimum, non statim ob rerum penuriam augeri debet, quia quandiu lex rationabiliter perseuerat semper obligat, licet in particulari casu deficiat ratio legis. Ad hanc causam reducitur copia, & abundantia pecuniarum, & similiter emptorum & venditorum. Ad hanc etiam redit causa quæ sumitur ex tempore & loco. Quia reuera, radix maioris pretij in vno & alio loco est maior abundantia pecuniarum & minor mercium, & maior emptorum, & penuria venditorum, & similiter, quod hoc tempore belli. v. g. vel pestis, aut in principio, vel fine nundinarum causa est maior mercium copia vel paucitas. &c.

20

Res pretium habentes ex sola æstimatione, licet carius vẽdere ratione inopiæ, & vtilius ratione abundãtiæ emere, secus si sit iustæ principis lege taxata.

21

Tertio docent omnes ex D. Thom. quod si venditori res vtilis est vel necessaria, vel eam magis æstimat, licet carius vendere, quia licet res in se tantum non valeat, id est, communi æstimatione: valet tamẽ plus vendenti ex sua æstimatione, & ideo colligunt à contrario, quod si emptori non esset vtilis emptio, & venditori esset vtilis vẽditio, posset emptor vilius emere ob eandem rationem, quia licet in se magis valeat, tamen ementi non tantũ valet. Sed meo iudicio limitari debet hæc sententia, vt vera sit, quãdo ex emptione damnum venit emptori, vel aliquod lucrum ei cessat, quod verisimiliter alias erat habiturus, vel certe, quia ei placet, eumque delectat. Tunc enim priuare se illa affectione est pecunia æstimabile. In his ergo casibus, & similibus liceret, non tamen quia plus æstimet vẽditor præciſse. Et procedunt hæc de pretio etiam legali, quod in his casibus excedi posset. Ratio ergo horum est 22
quia tunc nõ ex vi venditionis, & ratione mercis vẽditæ illud superaccipitur, sed ratione damni, quod incurrit, vel interesse, quod amittit, vel complacentiæ, qua se priuat. Ista enim sunt pretio æstimabilia, & ita non fit contra legem, aut cõmunem æstimationem plus accipiendo, quia illis tantum determinatur pretium rei, non damnorum, &c. at si solum eam vellet superuendere, quia eam multũ æstimat, tunc sane non posset, quia, vt supra diximus, priuata æstimatio locum non habet, quãdo lege vel cõmuni æstimatione res est appretiata, nisi in illis rebus, quæ consuetæ nõ sunt & necessariæ, vt supra diximus.

Dubitatio tamen est, si venditor se offert sponte, possit pluris vendere, an tantum possit, cùm rogatur, & solũ ad instantiam emptoris vendit. Couar. Med. & Merc. dicunt id esse necessarium, quod intelligi debet, vt Silvest. & Nauar. num. 83. explicant, quando, scilicet venditor non ratione venditionis, & in gratiam emptoris damnũ patitur, vel lucrum cessat ei, sed quia ipsi alias est vtile rem vendere, & sui gratia vendit. Tunc enim vendenti, 23
& non ementi venit imputandum damnum, & interesse, quod ex venditione patitur. Et sic intelligo D. Thom. quæst. 3 de malo, art. 4. vbi sic dicit. *Qui emit rem aliquam, tãtum pro ea, inste dat, quantam valet, non autem quantum ille, qui vendit, ex eius carentia damnificatur.* Quod apertè est cõtra id, quod ipse docuit quæst. illa. 77. nisi illud accipiatur, quãdo ipse in gratiam emptoris illud damnum patitur: hoc autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Venditori licet rē carius vendere, ratione damni quod patitur ex eiꝰ carētia, rogatus ab emptore.

autem, quando ſua neceſsitate motus ſuam rem vendit, idque merito, quia in hoc caſu, vt dixit Medin. & Merc. ipſe ſibi non emptor eſt cauſa damni, & ideo nō eſt emptori, ſed ſibi imputandum damnum, omnes etiam fatentur, quod non licet ſuperuendere, quod plus valeat emptori. Id enim eſſet vendere illi ſuam neceſsitatem, vel commoditatem, vt ſi eſſet domus iuxta meam, quæ mihi eſſet valde vtilis, vel neceſſaria, non liceret pluris vendere quàm in ſe valeat, niſi ratione damni ſecuti venditi, vel intereſſe. Quod enim alteri ſit vtilis, nō ex me eſt, ſed ex illo. Ita Nauar. cap. illo. 23. num. 71. ex D. Thom. Scot. & omnium ſententia.

Tertia cauſa eſſe poſſet, ratione induſtrię, laboris, & expenſarum mercatoris, & periculorum, &c. Med. quæſt. 31. §. prædictis tamen. Cordu. quæſt. 84. not. 3. Couar. nu. illo. 3. Conrad. quæſt. 16. concluſ. 3. Sot. & alij omnes aſſerunt ea cauſa non poſſe rem carius vendi, quâm in cōmuni æſtimatione valeat, & â fortiori (meo iudicio) quàm lege taxatum ſit. Et ratio eſt aperta, quia regula veri pretij, non ſunt dictæ circunſtantiæ, niſi quando res non habet determinatum pretium ex communi æſtimatione, vel publica taxatione, & ita hanc metam tranſgredi nō poteſt, cum tam lex, quam cōmunis æſtimatio ea omnia perpendant in valore aſsignando. Quod ſi aliquādo plures ſumptus quis fecerit, non propterea excedere debet iuſtum pretiū, vt ſe ſetuet indemnem. Hæc enim eſt mercatorum conditio, vt lucro & damno ſint expoſiti, Alias ſi dictæ expenſæ, labores, &c. eſſent regula pretij, ſequitur, quod ſi quis exiguo labore, & ſumptibus rem acquiſiuit, non poſſet pretio currente lege vel conſuetudine vendere, quod nullus dicet. Solum ergo habere poteſt verum hæc cauſa ad exigendum omnes ſumptus ſuos, & aliquid pro labore, & induſtria, ac periculis, quando res eſt exquiſita, & quæ non habet aſsignatum valorem à lege, vel commni curſu, vt ſæpe diximus ex omnium ſententia.

24

Labor, induſtria, & periculum, nō augent pretium taxatum lege, aut æſtimatione.

Secus ſi res non ſit taxata.

25

Docet tamen Nauarr. numer. illo. 78. ex Gabr. d. 15. q. 10. quod deficiente æſtimatione gubernatoris, vel communi,

muni, dominus rei poteſt pretium ſtatuere, conſideratis expenſis, induſtria laboribus, & periculis, quæ ſubijt in transferendis, curandis, & conſeruādis, &c. Sed quia vnuſquiſque in propria cauſa iudex eſſe non poteſt, meo iudicio, facile, & amore ſui, & cupiditate lucrandi decipi poſſet. Id circo illud iuſtum putarem in his rebus, quod iudicio prudentum videtur eſſe tale, attētis prædictis. Quod ſi ipſe ita eſt rectæ intentionis, vt ſua conſcientia ſine remorſu id dictet, verum eſſet Nauarr. aſſertum.

Prudentū iudicio pretium taxandum eſt.

Quarta cauſa, carius rem vendendi, & vilius emēdi eſſe poſſet donatio admiſſa, & hoc certiſsimum eſt apud omnes, cum volenti & ſcienti non fiat iniuria. Difficile tamē eſt, quando ſit libera, vel coacta donatio iudicare. Nunquid cum quis neceſsitate cōpulſus vendit, dicitur coacte donare? Conrad. quæſt. 57. Angel. §. illo. 7. Anton. cap. 16. §. 3. Syluest. emptio, quæſt. 9. putant tunc nō eſſe liberam donationem exceſſus: & ita emi nō poſſe vilius, aut vendi carius, quàm communiter, vel lege res æſtimetur, probant. Tum, quia hoc eſt affligere afflictum. Tū, quia revera ille non daret paruo pretio ſi iuſtum rei valorē ex lege, vel æſtimatione communi inueniret: ergo inuoluntarie dat, ſicut qui vſuras ſoluit, quia aliter nō inuenit mutuum, vt ſuæ neceſsitati ſucurrat?

Cauſa carius vendendi, & vilius emēdi, eſſe poſſet donatio admiſſa.

26

Verum contrarium, & melius docet Caiet. 2. 2. q. 77. artic. 1. & in ſum. verbo, emere. Sot. 6. de Iuſt. q. 2. art. 3. prope finem. Nauar. cap. 23. num. 79. 83. & 84. Syluest. emptio. q. 32. §. Circa tertium. Cord. in ſumm. quæſt. 84. not. 3. Omnes ergo hi docent, quod cauſa vendendi, ſeu emendi vilius, nimirum ex neceſsitate, non facit illicitam, aut inuoluntariam emptionem & venditionem. Alias dicendum eſſet (inquit Caiet.) quod res pauperum plus valerent, quam diuitum.

Mihi autem, vt clarius procedam in hac re, primo videtur, cum Conrad. Angel. & Anton. quod ibi non eſt vera donatio, quod etiam docuit Caiet. & Couarr. 2. Variarum, cap. 4 num. 14. §. Supereſt. & ita titulo donationis non poſſe retineri. Quæ enim donatio eſt ea qua quis neceſsitate preſſus rē dat, nō aliter daturus, niſi vt ſuā redimat vexatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non est præsumenda donatio, quãdo ob necessitatem absolutam pluris emitur res, & vilius venditur.

vexationem, etsi iustam, vnde sicut in oblatione vsurarũ nõ est donatio, etiam si quis dicat se velle donare: quia re vera necessitate coactus donat, quia aliter nõ potest mutuum inuenire, ita, &c. neque hoc Caiet. & alij negant, excepto Med. qui contendit esse veram donationem, & titulo donationis retineri posse, quamuis statim se declarans nobiscum teneat. Probat autem, quia si ea non esset

27 vera donatio ob inuolũtarium admixtum, sequitur, quod vix illa emptio excessiuo pretio, aut venditio erit secura in conscientia: quia non reperitur aliquis qui excessiuo pretio emat, aut viliori vẽdat, nisi aliqua necessitate simpliciter, vel secundum quid ad aliquem alium finem, qua cessante tale pretium non daret. Sed, vt dixi, verius videtur, quod non sit vera donatio: quia revera est ibi metus magni damni vitandi, qui in virum cõstantem cadere potest, vt ait Angel. & ita non est plenum voluntarium in donationibus requisitum, vt probauimus. Et ita sensit Nauarr. num. 88. quod scilicet, cùm quis necessitate compulsus pluris emit, v. g. triticum, non est præsumenda donatio. Et Couar. 2. Variar. cap. 4 nu. 8. & 9. ad finem illorum, num. 11. ad finem. Secus quando necessitas esset, & ex suppositione putâ ad alium finem, lucri, vel voluptatis, &c. Illud enim est nimium, & leue inuoluntarium, & ita cum eo potest stare vera donatio: quod limita, si appareant certa donationis signa, aliàs nec tunc præsumi debet donatio, vt infra dub. sequenti.

Secundo mihi videtur, quod Caiet. & alij docent contra Conrad. & alios, quod sic acceptum non sit iniustum, nec restituendum. Non enim attendunt, quod illud non accipitur, titulo præsumptæ donationis, sed titulo venditionis &

28 emptionis. Cuius ratio est, quia merx illi vltronea est: & ita emptor rogatur, & vt Sylvest. dicit, potiùs vt seruiat pauperi emit ab eo, alioquin non empturus. Quia ergo merces illæ ex modo vendendi vilescunt, quia rogat venditor, & amplius non inuenit pro illis: ideo in hoc foro res non plus valet, & ita iusto pretio emitur, licet si minus, respectu eorum, qui rogantur vendentes, vt statim dicemus. Et ita verissima est illorum Doctorum sententia

sententia, quod necessitas, vel satietas vendentis non facit illicitam emptionem viliori pretio, cum revera in illo foro rogandi & modo vendendi res vilescat. Cuius signum, vt ait Caiet. est, quod si eadem merx prorsus diuitis illo modo venderetur, scilicet, rogando emptorem, procul dubio non plus pro ea inueniretur, nõ ergo necessitas, vel satietas, quæ sunt causæ vendendi, sed modus ipse vẽdendi est, qui rei valorem imminuit, vel auget. Et per hæc patet ad rationes Conrad. & aliorũ: & ita docet Nauar. numer. 84. & Sylvest. verbo, emptio. quæstione. 7. licitũ esse minoris emere rem, quando emptores sunt pauci, & emptor non adeo indigebat: sed pietate motus emit, vt cum quis a paupere suam operam solo victu, vel aliud emit vilius, quam alias emeretur, ne famem patitur.

Necessitas, vel satietas vendentis, nõ facit illicitam emptionẽ viliori pretio.

29 *Ob emptorum paucitatẽ licet rẽ vilius emere cum aliquali limitatione.*

Vnum tamen ego annotarem pro temperanda hac sententia, quod verissimum puto, quod si quis ita repente in aliquod graue malum incideret, & ad illud euadendum rem venderet, verbi gratia, gemmã vilissimo pretio: quia revera ita est tempore, & loco astrictus, vt non inueniat, nisi vnum aut duos, qui eum sic videntes, vt lapidem lucrentur, vilissimo pretio acquirunt. Tunc enim extorta esset, & iniusta commutatio, cum revera adhuc in illo foro rogandi, non ita vilesceret res, quin si per tempus, & locum liceret, non inuenirentur plurimi, qui plus darent: & ita adhuc in illo foro, & modo vẽdendi iniustitia committitur, & deceptio esse potest vltra dimidiũ iusti pretij, vt statim dicemus de licitationibus, sic intelligo Silvest.

30 quæst. 9. citata. Ponit enim exemplum de moriente fame qui electum equum vno pane commutat. Aduertendum est etiam meo iudicio, quod in his necessitatibus cũ revera graues sint, sæpe currit præceptum eleemosynæ. & ita cum donare teneatur venditor, aut saltẽ mutuo dare, non erit conscientia securus venditionem extorquendo.

Secundo potest esse difficultas circa hoc, an qui ex leuitate mentis, & imprudentia emptoris rem pluris vendit, iniustitiam committat. Nam Angl. Conrad. & Anton. quibus videtur consentire, Silvest. emptio. quæst. 9 idẽ putant esse dicendum, cum est imprudentia ex parte de

Universidad de Deusto
Biblioteca

cepti, atque cum est necessitas. Forsan, quia ibi deest integrum voluntarium. Verum Medin. id non putat sufficere. Alij enim non tangunt hanc difficultatem, & probat: Sibi enim imputet stultus emptor, secus esset, si ita passio esset vehemens, quod tolleret iudicium rationis. Tunc enim idem esset, ac si omnino ignorantia inuincibilis adesset, quæ nullam redderet iure rationali venditionem, vel ad æqualitatem reduci deberet, sed prior sen 31
tentia videtur verior, si latitudo iusti precij excedatur.

Causa honestas emptionem rei vilioris pretio.

Quinta causa assignari potest vilius rem emendi, quâ modo tangebamus ex modo vendendi, puta quia vltro offeruntur vti licitationibus, in subastatione præconum, & in spolijs exercitus, quam admittunt omnes citati authores, Couar. num. 5. Nauar. nu. 75. Med. quæst. ill. 31. §. Similiter Nauar. nume. 78. ad finem. & 87. Pedraça præcepto. 7. §. 13. Caietan. art. illo. 1. & in sum. verbo, emere.

Nec causa solũ currit quando merces habent pretium naturale, secus si legale.

Et ratio est, quia cum modus ille vendendi oriatur ex multitudine mercium, & raritate emptorum: ideo secũdũ suprà dicta, merito res minoris æstimantur. Quod ego limitandum putarem, vt procedat duntaxat in rebus habẽtibus pretium naturale: nam si haberet legalẽ appretiationem, nil excusaret modus vendendi, vel penuria emptorum, nisi forsam manifesta donatio esset. Ratio est, quia cum, vt sæpius dixi, lex rationabiliter perseuerat, semper obligat, etiamsi circunstantiæ sint aliquo modo mutatæ, 32
aliàs liceret censum instituere ad rationem vnius pro. 12. si emptor rogaretur, quod est falsum. Sed nunquid in his mercibus præcipuè, quæ sunt in subastatione habet locum illud, tantum res valet, quanti vendi, aut emi potest? Med. enim videtur id docere. Sano tamen sensu accipi debet, vt Nauar. explicat nu. 80. & 87. Caiet. & Pedra. vt verũ sit, scilicet vt res tantũ valeat, quanti vendi potest, supposito illo modo vendendi, loco, tempore, &c. Vnde videndum est arbitrio prudentum, supposito hoc modo vẽdendi, scilicet rogando, & copia emptorum, &c. quantum rationabiliter æstimari potest, & illud erit iustum pretium huius fori, vel infimum, vel medium, vel supremum. Habet enim hoc forum suas leges, vt Medin. docui

docuit a legibus fori, ciuitatis, & mercatorum differentes: & ita quãuis vilius emere liceat in dictis auctionibus, & subhastationibus, quam currat cõmunis æstimatio fori ciuitatis: tamen emere, quam vili quis emere potest, iniquum est. Potest enim in his etiam auctionibus excedi latitu do iusti pretij: imo potest esse deceptio vltra dimidiũ iusti pretij, sicut in alijs foris, vt aperte decernitur in. l. 1. tit. 11. lib. 1. Recopil. & ita ibi dicitur, in his auctionibus vtendum esse remedio. l. 2. de Rescind. vend. Et sanè id contingere solet, vel ex ignorantia venditoris, aut emptoris, vel si plena scientia adsit, ex æmulatione emptorum. Sunt enim quidam ita tenacis iudicij, vt augeant, & ad- 33
dant pretium, ne alius rem ferat: ita vt aliquando res duplo maiori pretio, quam valeat noua apud mercatorem ematur. Tunc ergo dub. non est, quin iniustitia cõmittatur, & excedatur iustum pretium, quod iudicaretur a prudentibus in hoc foro considerato modo vendendi, & copia ementium, & cupiditate emendi, &c. In hoc tamen casu, meo iudicio, quando res ob intentionem emptorũ augetur vltra iustum pretium, non solum huius fori, sed etiã alterius communis in ciuitate venditor non tenetur restiture: quia, vt supra diximus, non quia quis rem minoris vendat, iusto pretio, vel emptor emat rem pluris iusto pretio ex leuitate, & imprudentia redditur iniusta vendi tio, aut emptio, cum in eo casu recte præsumatur donatio, cum nec ignorantia, nec necessitas, nec vlla vis, aut fraus adsit, & ita docuit Merca. in fine illius cap. 8. quia alia ratione id iustificat, scilicet quia in hoc genere venditionis publicæ ferè semper minoris venditur, quam valeat: sed fortuito casui subsitat, vt pluris quam valeat, vendi possit propter contentionem, & æmulationem emptorum, & 34
hoc auferre misero, qui periculo ferè communi aliquid amittendi se exposuit, nimis durum videtur.

Quando ex intentione emptorum, & absque eorum ignorantia redditur plus iusto pretio, non tenetur venditor ad restitutionem.

Sexta causa aliquid plus accipiendi, quam res valeat ex lege, vel cõmuni cursu esse posset ratione officij mercatorum. Med. q. illa. 31. §. Secundo erat, putat esse iustam causam: quia qui reipublicæ seruit, dignus est, qui ratione seruitij aliquid accipiat, sicut si conduceretur a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alia causa plus accipiendi quã res valeat ex lege, vel communi cursu, potest esse, ratione offici mercatorũ.

republica non dub. quin iustè ob officium aliquid recipere possit, cum ergo qui conductus non est, non minus seruiat reip. sequitur ratione illius seruicij, quod æstimabile pretio est, aliquid posse superaccipere. Econtra vero Sot. q. illa. 2. art. 3. concl. 4. licet tacito authore id sibi non placere docet. Quia, inquit, iustitia non habet respectum ad personas, sed ad valorem mercis in se.

Mihi videtur vera sententia Med. recte intellecta. Nõ enim puto Sot. illius mentem attigisse. Non enim Medin. docuit, quod licet vẽditori ex officio plus accipere, quam lege, vel communi cursu currat. Id enim falsum esset, non quidem ob rationem Soti, quæ facilè solui potest. Si dicas, quod parum refert, an ex re in se, vel ex persona sumatur quando iustè potest ille plus accipere, sicut cum ratione damni emergẽtis, vel lucri cessantis, suprà diximus posse carius vendi ex sententia etiam Soti, & tamen tunc valor non est ex re, sed ex conditione vendentis. Ratio ergo est
35 meo iudicio, quare id non liceat: quia resp. vel communis æstimatio respectum habent in assignando pretio ad officium mercatoris, sicut ad alias circunstantias: & adeo omnibus pensatis ille reputatus est iustus valor, vnde nõ licet postea ratione illius plus exigere. Quod ergo docuit Med. na est, quod potest res emi vilius ab eo, qui nõ habet officium vendendi, quam ab eo, qui habet ex officio, cum iustum pretium rei in manu huius non sit tantum, quantum in habente officium. Cuius ratio est, quia lex seu communis æstimatio determinans pretium, verbi gratia, vnius vlnæ panni. 26. argenteis, inter alia habuit respectum ad officium mercatorum, qui regulariter res vendunt, & ita ratione illius officij aliquid plus determinant pro mercibus, quam exigerent aliæ circunstantiæ, scilicet industria, expensæ, copia ementium, &c. Et ita cum specialiter æstimatio publica, vel cõmunis hominum facta sit pro mercatoribus, qui id ex officio habent, non possunt cæteri, qui id ex officio non habent, illam sibi regulam assumere, & vendere, sicut illi vendunt, cum careãt hac circũstãtia. Et hæc fuit sentẽtia Med. Ex qua colligitur, nõ esse dãnãdos, qui minoris cãdẽ mercẽ emũt a non

Respublica maius pretium determinat pro mercibus a publicis mercatoribus vendẽdis, quam ab alijs.

à nõ habente officium, sicut econtra, qui non habens officium venderet communi pretio proximum lederet, iustũ excedens pretium, sed debet detalcari arbitrio prudẽtum quod illi circunstantiæ augenti pretium responderet.

Vnde colligo, non esse rationẽ pluris vendẽdi in mercatoribus officium, sed quia illi rogantur, cum ipsis domi 36
existentibus homines ad ipsos confluant, non inquam videtur hæc esse ratio. Quia fieri potest, vt non habens ex officio rogetur, & tamen semper est verum, quod ipsi officio, quo fungitur, & paratus est ad vendendum indigentibus, aliquid debeatur, vt ratiõ Medin. probat. Ratio ergo non est, quia rogatus tantum, sed quia reipublicæ seruit, ratione cuius dignus est, aliquid accipere. Sed vt dixi tã hæc circunstantia officij, quam hæc, quod scilicet rogatur, æstimata est iam a republica, vel communi cursu cum cæteris circunstantijs, & ita non potest ratione illarum aliquid excedere a lege, vel communi æstimatione, & ita sequitur sententia Medin. non quod ipse possit pluris vẽdere, vt Sot. intelligebat, sed quod alij minoris vẽdere tenentur, qui id ex officio non habent, quod tãquam quotidianum est notandum.

Ratione circũstãtiæ officij, nõ potest in pretio excedere mercator, vltra id quod est a republica taxatum.

Septima, meo iudicio, & iusta causa est, emere res in magna quantitate, & simul. Minus enim valent, & mercatores, vt citius se expediant, æqui, bonique consulunt, & est valde in vsu ei, qui simul plura emit, vilius vẽdere. Est enim genus quoddam rogandi ex parte venditoris, cum semper velit, magisque vendere. Licet enim minoris, quã alij vendant, sed ita plus lucrantur, minoris vẽdẽdo, quia 37
plus venduntur, licet hoc aliquibus mirabile videatur.

Alia causa vilius emendi est, emere in magna quantitate, & simul.

Sexta dub. Vtrum qui nulla ex dictis causis iustificantibus vilius emit, vel carius vendit, excussari possit ob donationem. Et quæstio procedit, non quando ex necessitate alter contrahit. Iam enim docuimus supra, nõ posse cẽseri donationem. Nec secundo quærimus quando fraus, & vis alia adest, tũc enim etiam est planum, non esse donationem, sed quæstio procedit de eo, qui nulla necessitate pressus, nulla ignorantia seductus, aut vi apposita plus iusto emit, aut vendit.

Sexta dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Medina suprà citatus, causa 4. dub. præcedenti præsumi donationem videtur docere. Cuius sententiæ est Angel. Anton. & Conrad. quia, vt suprà diximus, quod seclusa ignorãtia, necessitate, vel leuitate animi præsumitur donatio, & potest probari hæc sentẽtia ratione Anton. quia volenti, & scienti non fit iniuria. Si ergo in hoc casu, spõte, & scienter consentit in pretij excessum, ergo illud donat, alias fieret illi iniuria, nisi interueniret donatio. Secũdo, quia, vt apparet ex l. si quis, dona. ff. de contrahenda emptio. & l. si sponsus. §. circa. ff. de Donatio. inter virum. & l. si vir vxori, in princ. C. ad Velleianum. & l. 2. §. si quis. ff. Si quis in fraudem, vt inquam apparet ex his leg. emptio viliori pretio ab altero coniuge prohibetur, & reddit ratio, quia intercedit donatio excessus, ergo, &c. Couar. 2. Variar. cap. 4. num. 8. & infrà latè probare nititur, nullam interuenire donationem in emptione, & venditione absolutè viliori, vel excessiuo pretio facta, idemque Caiet. 2. 2. quæst. 77. art. illo. 1. cuius sententiæ rationes statim adducam, si prius quid verum in hac re videatur aperiam.

38

Multipliciter potest quis proximum pretio defraudare, in contractu emptionis & venditionis.

Et vt omnia fere de iniustitia circa iustum pretiũ breuiter tangam, suppono multipliciter aliquem posse proximum in pretio defraudare in contractu emptionis, & vẽditi. Primo, læso ignorante iustum rei valorem. Secundo, sciente, sed necessitate vendendi præsso. Tertio sciente, & nulla necessitate compulso. Si primo modo contingat, omnes fatentur, vt Couar. latè probat num. 11. quod si defraudans est in mala fide, peccat accipiendo excessiuum pretiũ, & tenetur restituere etiã intra dimidiũ iusti pretij, si vero ignarus, sicut & defraudatus, tunc quam primũ sciat, tenetur ad æqualitatẽ reducere, vt nos supra latius in hoc cap. monstrabimus. Et sane, quod donatione se excusare non possit defraudans, satis liquet, siquidem ignorantia abstulit à defraudato volitionem requisitam ad donationem. Secundo modo contingat, iam supra probauimus dub. præcedẽti. causa. 4. nulla præsumi donationẽ, ũ necessitas libertatem donandi auferat. Si tamen tertio modo contingat, in quo etiam casu Caieta. & Couar. absolutè docent

39

te docent nullam esse donationem, alij vero censent esse donationem: mihi videtur distinguẽdũ: Quia vel defraudans est amicus, vel consanguineus, maximè, si est cõiux vel quid simile, & tunc præsumetur donatio, vt dicit prima opinio, & aperte leges citatæ. Et ratio est clara, quia ex quo sciens, & volens absque necessitate rem minori pretio vendit, & alias amico, vel consanguineo, quibus consuetum est gratis aliqua dare, rationabiliter præsumitur intentio donandi, & ita defraudans tunc erit in cõscientia tutus, retinendo pretij excessum, idque etiãsi leuitate animi faciat, vt supra diximus contra Angel. Antonin. &c. & in hoc casu vera est prima opinio.

Si quis sciẽs, & nulla necessitate compulsus, cõsanguineo, & maximè vir vxori, vendat minori iusto pretio, emẽs erit tutus in conscientia.

Si vero extraneus esset, nisi manifesta essent signa donationis, mihi videtur, quod emptor non sit in conscientia tutus, nisi alio titulo se excuset, quã donationis: maximè quando imprudentia, & leuitate animi, quis emit carius iusto pretio, & ita loquitur Caiet. & Couarru. Cuius vtriusque ratio est, quia inter contrahentes, maximè extraneos, vbi certa non apparent signa donationis, credendum est probabiliter præcipuam, imo totam intentionem esse emendi, & vẽdendi iuxta leges huius cõtractus, quæ est æqualitas iustitiæ: nihilque minus, quam gratuitam donationem cõcipere, aut intendere, quæ etiam doctrina in d. l. si sponsus, & l. si quis, aperta videtur. Nulla ergo ratio dictat, vt animum donãdi præsumamus habere eum, qui nec de donatione cogitat, nec donationis titulo emptori assem daret.

Hoc tamen non procedit si vendat quis extraneo.

40

Secundo obiicit Couar. quia læsio intra dimidium iusti pretij non toleratur â lege titulo donationis, vt patet ex legũ tenore, sed ex natura emptionis, quia scilicet non est enormis. Et sanè si lex donationem præsumeret, hoc solum impunè relinqueret, sed licitum in conscientia iudicaret, si ergo lex donationem non præsumit regulariter, cum rationabiliter præsumat emptorem non donare, sed emere iusto pretio velle, cur contrahens ipse eam præsumere potest rationabiliter?

Tertio, meo iudicio probari potest hæc sententia, quia vsuratum acceptio ab eo, qui scienter, sine necessitate eas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsurarũ acceptio, ab eo qui scienter, & sine necessitate eas offert, illicita est.

offert, illicita est, vt ipse etiam Med. fatetur, ergo nõ præsumitur continuo donatio. vnde revera, Medin. quæst. 2. dist. 32. §. *ello ille*, aperte nostram sententiam sequitur, cõtra Conrad. Angel. &c. Dicens, quod etiamsi concurrãt tres illæ conditiones, scilicet, quod emptor rectè scit iustum valorem rei, & quod non dat excessiuum pretiũ ex

41 necessitate, nec ex ordinata cupiditate, vel leuitate adhuc non potest præsumi donatio, nisi alia causa id præsumendi concurrat, puta quia venditor amicus est emptoris, aut cognatus, cui benefacere solet, aut saltem desiderat. Hæc Medin. Vnde immerito Couarr. num. 11. ad finem Medin. pro contraria sententia citat, quod scilicet quando nulla necessitate coactus quis emit maiori pretio, commodè præsumitur donatio. Nam revera id nõ sentit. Sed contrarium. Verum est, quod Couarr. copulatiuè refert ipsum, scilicet quãdo nulla necessitate, nullave causa vendẽdi. Si enim sic intelligat, quod nulla necessitate, nullave alia causa moueatur ad vendendum, commodè præsumitur donatio: verum docet iuxta nostram sententiam, & Medin. Alias si disiunctiue legas, contrariam sequi videtur. Sed planius sensus videtur copulatiuus, & suæ doctrinæ conformior.

Ad primum respond. quod scienti & volenti donare excessum pretij, non fit iniuria accipiendo, sed volenti tantum emere fit iniuria, nõ quidem vendendo iusto pretio, sed accipiendo vltra iustum pretium. Vnde argumentum rectè probat, quod non sit iniuria iustũ pretium accipiendo, vel excessiuum, quando sint certa donationis signa. Ad leges citatas iam responsum est. Cùm enim cõiuges sint magis coniuncti quàm consanguinei, rectè præsumitur donatio. Vnde in. d. l. si quis, dicitur, quod si constaret non animo donandi sed vendendi fieri, valeret vẽditio minori pretio.

Quando sunt certa donationis signa, iustè potest iustũ pretium excedi.

42

Dices, si nulla necessitate præmitur, & scit iustum valorem, cur vilius vendit, nisi quia vult donare? Respond, aliam causam esse posse vendendi, putà quia sua interest rem à se, vel à patrimonio alienare, & ita ea causa moueri potest, non donandi animo. Si autem constaret venditorem,

torem, nec vlla necessitate, nec aliqua alia causa vendere, tunc præsumeretur donatio, vt ex Couarr. diximus.

Aliqua etiam absurda infert Couar. ex opposita sententia. Primum, quod posset ob ingratitudinem vẽditio reuocari, qua parte est donatio excessus, cùm donationes ob ingratitudinem reuocari possunt. Quod non videtur verum. Item, quod susceptione liberorũ post cõtractum reuocari posset, quia donationes iure reuocari possunt nascentibus liberis. Itẽ, quod si habet filios reuocari posset, iure inofficiosæ donationis, quod & falsum, & cõtra communem praxim esse docet.

Absurdũ est dicere, quod ob ingratitudinẽ vẽditio reuocari potest, qua parte est donatio excessus.

43

Est ergo huius dubitationis resolutio, cum Medin. & vt videtur, cũ Caiet. & Couarr. quod etiam si quis ferens rei valorem, & sine leuitate animi & necessitate rem carius emat, non præsumitur donatio, nisi alia rationabilis causa donationis gratuitæ appareat, scilicet, vel quia cõtractus celebretur cum coniuge, amico, vel cõsanguineo, vel si cũ extraneo, ipse tamen emptor suũ declarat animũ. Alias causas infra examinabimus speciali bus dubijs, vt ratione dilationis, vel anticipationis, &c.

Si quis referens rei valorem, & sine leuitate animi, & necessitate, rẽ carius emat, non præsumitur donatio, nisi alia rationabilis causa donationis gratuitæ appareat.

De vitio mercis declarando, & de alchimistis.

SVMMARIVM.

Contractus est nullus quando non declaratur defectus rei, quicumque ille sit. num. 44

Hoc verum est, quando non sit ita notum vitium rei, vt emptor vincibilem valde habeat ignorantiam. num. 55

Non peccat contra iustitiã, qui iusto pretio rem vẽdens, non manifestat defectum illius. n. 49

Si ex occultatione defectus, damnũ temporale, aut periculum sequitur, peccat contra iustitiam. n. 46

Si emptor vitio cognito non erat empturus, peccat venditor, licet iusto pretio vendat. num. 47

Quando alias, etsi defectus declararetur, empturus quis rem erat, si iusto pretio vendatur, nõ tenetur venditor defectum manifestare. n. 49

Qui vitium occultum reticet, etiamsi descendat in pretio, nec peccat, nec ad restitutionem tenetur, cõtra Mercad. num. 50

Idem dico de emente rem, non habente vllum vitiũ, pro re defectuosa. num. 50

Si quis rem sanam aut pretiosam emat, inter alia involutam, satis erit dare pretium alterius rei, licet bonitatem eius, quod includitur, vẽditor nõ manifestet. num. 51

Ratione defectus licet vilius emere, etiamsi merx per legem maiori pretio taxata sit. num. 53

Res breui corrumpenda, integro pretio currenti vendi potest, quando emptor vult illam ad statim cõsumendam. num. 53

Ex dictis particulares casus deducuntur. n. 53

Alchimiam pro vero auro vendere, regulariter illicitum est. num. 54

Si per artem alchimicam potest verum aurum fieri, pro naturali potest vendi. num. 55

Ars alchimica non est illicita ex obiecto, si sine fraude fiat. num. 55

Qui scit ob futuras circunstantias res minus brebi tempore valituras, potest eas currenti pretio vendere. num. 56

Licitum est in casu prædicto vendere res pretio currenti. num. 60

Licitum est vendere pretio currenti res, quæ minus

minus valituræ sunt ob abundantiam mercium, quæ sunt in ciuitate actu, sed secreto ita vt nullus sciat, sed tantum venditor, aut alij pauci. num. 66

Idem dicendum est de contractu mutui, vel cãbij. n. 67

Septima dubitatio.

Septima dub. Vtrum venditor teneatur dicere vitium mercis sub peccato, & restituendi reatu? Legatur Sylu. verb. emptio. quæst. 19. & 20. Nauar. num. 89. Maior. in. 4. dist. 15. quæst. 40. col. 4. Angel. §. 8. verbo emptio. Medin. quæst. 34. D. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. & 3. & ibi Caiet. & Quodlib. 1. art. 20. Sot. lib. 6. de Iust. quæst. 3. artic. 2. Armil. emptio. §. 18. Conrad. quæst. 54. de Contractibus. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 17. §. 3. Gabriel. in. 4. distin. 15. quæst. 10. artic. 3. dub. 1. Mercad. cap. illo. 8. in princip. Pedraza. §. illo. 13. Gerson in reg. titulo de auaritia, litera V. Bart. Med. §. illo. 25. 44

-Primo fatentur omnes, quod si venditor rei defectuosæ dicat eam nõ esse defectuosam (vltra peccatũ mendacij, quod si in damnum, vel periculum notabile emptoris cedet erit mortale) contractus est nullus, si tale est vitiũ, quod veritate cognita non emeret, quia (vt in materia de contractibus tomo. 3. dicemus) dolo fit contractus dante illi causam, & id siue defectus sit occultus, siue manifestus, qui facile deprehendi posset, nam etsi ignorãtia cassa sit, tamen vt dicemus ibi, quando iniecta est â contrahente non firmat contractum. Merito enim emptor audiens nullum habere defectum, non apponit maiorem diligentiam. Et hæc etiam vera sunt de quocũque defectu, siue in substantia, vt si vendant auricalcum pro auro, siue in quantitate, vt modium pro faneca, siue in qualitate, vt equum infirmum, vel monoculum pro sano, & integro, atque id quod in alijs punctis dicemus, de defectu quantitatis & qualitatis, & substantiæ est seruandum. Quamvis enim Sot. magnas sibi difficultates excitare videatur, facile tamen est omnes soluere, regula illa, scilicet, *si emptor esset empturus &c.* vt statim dicam. 45

Contractus est nullus quando non declaratur defectus rei, quicumque ille sit.

Secundo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hoc verum est, modo non sit ita notum rei vitiũ vt emptor vincibilem valde ignorantiam habeat.

Secundo fatentur, quod vitia manifesta non tenetur venditor explicare cum facile cognosci possint, tenetur tamen si videat emptorem laborare, imperitia & ignorãtia inuincibili, quidquid immerito dicat Sot. contra cæteros. Tunc.n. iniuste damnificaret proximum venditor, si tamen esset vincibilis non teneretur dicere, cum ipse tũc non sit causa erroris, sed emptori imputabitur incuriæ admodum crassæ: tenetur tamen si excessiuum pretium accepit, non descendens in pretio ratione defectus, vt satis supra probatum est.

46 *Non peccat contra iustitiã, qui iusto pretio rem vendens, nõ manifestat defectũ illius.*

Tertio fatentur, quod vitia occulta non dicens, si iusto pretio vendat, non peccat contra iustitiam, & ita nihil restituere tenetur. Et ratio est clara, quia cum nõ læserit in pretio, nulla est iniuria, quod si ille cognita veritate non emeret, absolute contractus est nullus, vt diximus, si verô emeret, sed non eo pretio, nihil ad rem, quia ex quo vult emere nõ est rationabiliter læsus, si iusto ei pretio res vendatur, & ita non fit ei iniuria, nec est aliquid restituẽdum. Contractus enim est validus quamuis Sot. in. 1. casu dicat valere, & ita nihil esse restituendum, sed longe fallitur, & â cõmuni sententia immerito recedit, cũ magni referat an dolus det causam cõtractui, vt in primo casu, vel tantũ incidat, vt in secundo, vt infra late probabimus.

Si ex occultatione defectus dãnum temporale aut periculum sequi, peccat contra iustitiam.

Quarto fatentur, quod peccaret contra iustitiam si ex occultatione sequeretur damnum temporale vel periculum, quia ob iniustam deceptionem damnum illud incurrit, vt si res sit nociua, vel si est equus claudus, ratione cuius periclitetur ascensor, vel si monoculus, ratione cuius non ita facilè inueniet emptorem, aut denique, quia detineri non poterit diu res illa ad vsum propriũ, vel ad vendendum alteri, vt si est vinum corruptioni proximum.

47 *Si emptor vitio cognito nõ erat empturus, peccat venditor, licet iusto pretio vendat.*

Quinto fatentur, quod si emptor vitio cognito rem nõ esset empturus, & si detur iusto pretio & viliori ob defectum, peccatur. probat Medin. dicto. 2. quia fit damnum vel periculum emptori. Sed hoc non est ad rem, quia iam supponimus nullum esse. Secundo probat ex ratione deceptionis: sed hoc non probat peccare contra iustitiã, sed tantum contra charitatem. Et hanc doctrinã de peccato contra

contra charitatẽ ob deceptionem statim examinabimus. Probatur ergo, quod peccet contra iustitiam venditor, quia contractus est nullus ob dolum intercedentem, seu dantem causam contractui, iam ergo retineret, & acciperet alter rem proximi eo inuito. Tandem fatentur omnes quod non est satis manifestare defectum, eo modo quo proximus nõ intelligat. Sunt enim, qui dicant: hũc equũ tibi vendo, pro claudo, cæco, & manco, &c. quos defectus reuera non habet, & inter eos iniicit etiam defectum occultum, & sic emptor etiam putat reuera nõ habere talem defectum, quãuis vẽditor enumeret eum inter alios. 48
Hoc enim perspicue dat causã errori, & fallit emptorem.

Quæstio ergo inter Doctores in eo est. Vtrum qui tacet vitium occultum, ei qui illo non obstante emeret, sed non tanto pretio, si venditor vilius vendat, iusta exigentiam defectus, possit licite vendere, id est an contra charitatem peccet, nam contra iustitiã non peccat, vt in suppositione tertia ex omnium sententia diximus. Medina quæstione illa. 3. dicto. 3. conatur astruere, quod peccet contra charitatem sic occultans vitium. & Armil. emptio. §. 16. Probat primò, quia decipit proximum saltem negatiue, cum non pandat vitium suæ mercis, ad quod ex officio venditoris tenetur, sicut testis ex officio tenetur veritatem detegere: & ita tacendo, vel occultando illã, peccat contra charitatem, & peccato deceptionis. Secundo, quia contractus fuit extortus, & inuoluntarius, quoad pretij quantitatem, siquidem secluso errore non consensisset in precij quantitatem: ergo venditor pretium accepit, emptore rationabiliter læso. Affert exemplum Med. quia si quis a suo debitore parato debitum reddere, occultè acciperet, peccaret ex omnium sententia: ergo similiter venditor, occultè accipiens pretij quantitatem inscio emptore peccabit, licet alias sibi sit debitum ratione 49
mercis. Tandem probari potest hæc sentẽtia ex Ambros. lib. de Offic. In contractibus vitia eorum, quæ vænunt prodi iubentur, ac nisi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris transierit doli actione euacuabitur. Et ex. l. 2. de peric. & commo. dicitur planè, si intelligit venditor

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non duraturam bonitatem, vsq; ad diem, quo tolli deberet, nec admonuit emptorem, tenebitur.

Quando alias etsi defectus declararetur, empturus quis rem erat, si iusto pretio vēdatur, nō tenetur venditor defectū manifestare.

Verum tamen omnes alij contrarium docent, quod in casu non tenetur reuelare defectum, maximè cum nō sperat iustum pretium habere aliunde. Ratio est, quia illa non est deceptio, vt D. Thom. adnotauit, Quodlib. 4. ad vltimum. Nō enim tenetur ex officio suæ mercis defectus patefacere, neque id probat Med. Ambros. enim, & l. citata satis intelligi possunt, quando imminet damnum, vel periculum proximo, vel quando dolus dat causam cōtractui, vel si quando incidit: non tamen descendit pretio iuxta illius exigentiam, vt, D. Thom. exposuit locum similem Tullij. Nec proximus est rationabiliter læsus: quia cum, vt supponimus, rem esset empturus, non potest iure conqueri, quod iusto pretio ei detur. Nec est eadem ratio de accipiēte occultè debitum. Ille enim ideò peccat, quia iustitiæ officium vsurpat, non quia proximum, vel decipiat, vel occulte illo inscio rem accipiat. Docet tamē Nauar. quod facta venditione tenetur admonere emptorē de vitio, ne si alteri vendat integro pretio, sit causa dāni tertij. Idem Sot. adnotauit, & Anton. & Caiet. art. 5.

Qui vitiū occultum reticet, etiamsi descendat in pretio, nec peccat, nec ad restitutionē tenetur, contra Mercadū.

Ex quibus infero, non bene Mercad. docuisse peccare, & teneri ad restitutionem, qui vitium occultum reticet, etiamsi descendat in pretio. Id enim absolute non est verum, nisi quando tale est vitium, quod eo cognito venditio simpliciter non celebraretur, & non aliter, vt ex dictis constat.

Idem dico de emente vē nō habente vllū vitiū pro re defectuosa.

Secundo infero ex omnium sententia, idem esse dicendum de emente rem non habente vllum vitiū pro defectuosa. Tunc enim læsio se tenet ex parte venditoris, & ita læditur æqualitas, & iustitia ex parte emptoris: seruanda tamen sunt omnia supra dicta, vt emptor sit â culpa & restitutione immunis, scilicet quòd augeat pretiū, &c. Et hinc colliges quàm sit verum, quod contra Medinam diximus, quod venditor non tenetur ex officio vitia detegere. Cum enim æqua sit ratio de vtroque contrahente,
§ 51 quorum conditio debet esse æqualis, sequitur quod emens rem suam pro vitiosa, vel veram pro falsa, puta aurum

ta aurum pro aurichalco, &c. teneretur venditorem monere de bonitate rei. Et non esset satis pretium augere, cum ille alias esset venditurus, quod tamen nullus fatebitur.

Si quis rem sanam aut pretiosam emat inter alia inuolutam, satis erit dare pretiū alterius rei, licet bonitatē eius quod includitur, venditor non manifestet.

Tertio infero, ex Mercad. quod si quis rem sanam, aut pretiosam emat inter alia inuolutam, satis erit dare pretiū alterius rei, licet eius quod includitur bonitatem, & valorem non manifestet venditor. Verbi gratia, emit quis agrum vbi scit esse auri mineralia, aut fodinas auri, vel argenti, sufficiet dare pretium agri, quin vēditorem de thesauro doceat. Item agricola vendit olus vnum, quod fortè argenteo vno valet, inter ramos tamen veniūt aliquæ herbæ medicinales, & magni pretij, quas nouit pharmacopola, poterit argenteo illū facē emere, vt etiā docuit Sot.

Hanc doctrinam probant illi ex eo Christi dicto: *Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito*, &c. Vbi Christus approbat factum illius mercatoris. Secundo, quia in communi æstimatione res illa non valet amplius, cū cōmunis æstimatio solū attendat cōmunes circunstantias, non raras, vt est superficies in agro, & fasciculus lignorum ad ignem. Hæc tamen doctrina difficultate non caret, ob
§ 52 duas rationes. Prima, quia inter datum, & acceptum non est æqualitas, vt constat, nec donatio præsumitur, ergo læditur iustitia. Si enim emere lapidem preciosum à rustico vili pretio est contra iustitiam, quando per se venditur, cur si idem lapis venderetur inclusus in alia merce non dicemus esse eandem læsionem? Adde, quod si vēditor veritatem sciret nullo pacto venderet: ergo contractus fuit nullus, vel si venderet non eo pretio, & ita tenebitur emptor augere pretium, secundum exigentiam rei acquisitæ. Secundo, si esse bonitatem illam extraordinariam, vt Mercad. loquitur, sufficit, vt non teneatur emptor eam deducere ad pretium, & illud augere: ergo si vltiosa esset res vitio extraordinario, non teneretur venditor, vel monere, vel descendere in pretio ratione illius, cùm res illa cōmuniter æstimetur tanti: quia ad defectū raro in illo genere merciū accidentem nō habuit respectū. Nolo dictos dānare emptores, nec reprehēdere

præfatos

Universidad de Deusto
Biblioteca

præfatos Authores: sed meliori iudicio examinandum relinquo.

53 *Ratione defectus licet vilius emere, etiamsi merx per legē, maiori pretio taxata sit.*

Quarto infero cum Mercad. quod ratione defectus, licet vilius emere, etiamsi merx sit taxata per legem maiori pretio: quia leges, vel communis æstimatio determinantes rebus pretia sumūt res in sana dispositione & naturali, non respicientes id quod est per accidens.

Res breui corrūpenda integro pretio currente vēdi potest, quādo emptor vult illam ad statim cōsumendam.

Quinto colligo, quod res breui corrumpenda possit vēdi integro pretio currente, quando emptor vult illam ad statim consumendum: quia revera ad hunc vsum tantum valet in communi æstimatione, ac si haberet diuturnas dispositiones conseruantes, licet cōtradicat Conrad. quæstione. 66. &. 36. exemplo. 3. si tamen vel illam emptor esset conseruaturus, vel alteri venditurus, non excusaretur ab iniustitia, nisi emptorem moneret, vt ex supra dictis constat. Et ita docuit Medin. & Cordub. libro primo quæstionarij, quæstione decimaquarta. Nauarr. num. 89.

Ex dictis particulares casus deducuntur.

Ex his facile erit iudicare de defectibus in mensura, vel substantia, item de vsu pharmacopolarum, qui vocatur, *quid pro quo*, cum scilicet petenti tale oleum, vel vnguētum, dant aliud, vel quia illud non habent, vel alia causa, vel quia eiusdē effectus, & vtilitatis fore videtur. Si enim non est certus eiusdem esse vtilitatis, tenebitur ad dāna, pericula, & interesse, vt Medin. docet ad finem quæstionis, sed non oportet singula prosequi.

54

Alchimiam pro auro vero vēdere, regulariter illicitum est.

Vltimo tandem colligo de alchimia ex S. Thom. articulo. 2. ad primum. Nauarr, vbi supra, Sot. quæstio. 3. articul. 2. ad primum. Caiet, artic. illo. 2. Antonin. 3. parte, tit. 3. cap. 4. in principio. & 2. part. titulo. 1. cap. 17. §. 1. Sylvester alchimia. §. vltimo. quod regulariter illicitum est vendere pro auro vero. Est enim fraudulenta, & iniusta venditio, quia licet ad vsum vasorum prosit: tamen nec ad hunc vsum ita prodest, sicut verum aurum, cùm desit illi puritas veri auri, nec ad alios vsus quicquam valet, scilicet ad lætificandum, ad medicinandum, nec ita frequenter potest poni in sua operatione, nec adeò durat sicut verum aurum. Docēt verò Caiet. & Sylvest. quod vendi potest, pro eo quod est, licet non pro vero auro, quod planū est. Secundo docent omnes ex Di. Thom. quod si contingeret fieri verum aurum per illam artem, posset vēdi pro vero auro, & naturali. Vtrum verò fieri possit, lege Sylu. quæst. 3. Hoc enim â nostro instituto alienum est.

55 *Si p artē alchimichā potest verū aurum fieri, pronaturali posset vendi.*

Sed nunquid peccant exercentes hanc artem, supposito, quod seruent iustitiam, vt dictum est? Angel. verbo, *alchimia*, multis rationibus contendit probare hanc artem esse illicitam simpliciter: sed duæ sunt præcipuæ rationes. Primo, quia alchimistæ multa consumunt, & ad pauperiem vergunt. Ex quo sequitur, vel prodigalitas, vel damnum familiæ. Secundo, quia est circa publicam vtilitatem ob nimios sumptus. Sed melius docet Caietan. verbo, *alchimia*, in Summ. & Sylvest. vbi supra, nec vllus negat, ex obiecto non esse licitam, si fiat sine fraude. Ex se enim non habent repugnantia cum ratione: siquidem vtitur naturalibus causis ad naturales effectus, quod ad exercēdum, vel experiendum fieri potest. Ex circunstantia tamen adiuncta potest esse illicita, vel ratione prodigalitatis: quia ob imperitiam amittit patrimonium, & animos sumptus facit, vel si fiat per artem magicam, vel auxilio diaboli. Regulariter, etiam, est stulta, & ridicula, ex quibus patet ad rationes Angel. cætera vide apud Sylvestrum.

Ars alchimica non est illicita exobiecto, si sine fraude fiat.

Octaua dubitatio.

Octaua dubitatio. Vtrum qui scit rem breui minus valitura possit vendere integro pretio, hic & nunc currente in ciuitate? Legatur Ioan. Medi. quæst. 35. & quæst. 31. §. Vnde in hoc casu. Sylvest. emptio. quæst. 15. Sot. 6. de Iust. quæstione. 3. articulo. 2. ad vltimum. S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 3. ad quartum. & ibi Caiet. Cōrad. quæstio. 36. emptio. 3. & quæst. 66. de Contractibus. Couar. reg. peccā. 2. part. §. 4. num. 5. & 6. Cord. lib. 1. quæstionarij quæst. 24.

56 *Qui scit ob futuras circunstātias res minus breui tēpore valituras, potest eas currēti pretio vendere.*

Duplici ex causa potest aliqua merx æstimati minoris in futuro valitura, primo quia habet vitiū non actualiter, sed quia timetur breui habitura. Et quid sit dicendū in hoc casu, dixi dub. præced illatio. 5. Secundo potest fieri non ob vitium intrinsecum futurum. sed ob futuras circūstātias extrinsecas, vt quia est futura copia illarum mercium, & emptorum, pecuniarumque raritas. Et quidem fatentur omnes in hoc casu, sicut in primo dixi, quod si res sit statim con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

57 tim consumenda potest currenti pretio vendi: quia ad illum vsum tanti æstimatur communiter. Secundo, præsertim doctores consentiunt in eo, quod si ignota est vtrique contrahentium futura pretij varíatio, licita est venditio pretio præsenti. Tunc enim neuter alterũ decipit, æquaque vtriusque conditio est. Sicut etiam fatentur, tertio, quod si vtrique sit nota futura mercium copia, licitè accipitur pretium præsens, cum scienti & volenti non fiat iniuria. Quæstio ergo est, quando venditor ignoráte emptor scit futuram diminutionem pretij.

Ergo Cont. ad. putat in eo casu non posse emptorem integrum pretium de præsenti currens accipere. Quam sententiam Med. vbi supra latius astruere conatur, docentq; dicti authores teneri venditorem ad restitutionem, non quidem tanti quanta futurus est defectus pretij, sed quanti minoris æstimarentur merces, si futurum defectũ pretij cognóscerent omnes. Eandem sententiam, vt probabiliorem, & magis iuxta sequitur Gabr. in. 4. dist. 15. quæst. 11. artic. 3. dub. 6. & ex parte sequitur Cordub. vt dicemus. Eiusdem sententiæ fuit Cic. lib. 3. de Offic. Sed incidunt, cuius sententiæ fuit Antipater, quem ipse refert. Eandemque secutus est Bart. & alij Iuristæ, quos refert Couarr.

Probatur autem à Med. quatuor rationibus. Primo, quia quod parum distat nihil distare videtur, ergo idem esse debet iudicium, ac si merces actualiter essent in eó lo
58 co, vel saltem si non esset minuendum de pretio quantũ minueretur, si iam essent præsentes, tamen ob propinquitatem saltem superuenientium mercium, presentes vilescerent arbitrio boni viri. Sicut videmus, quod merces vnius loci vilescunt, quando in locis propinquis est illarum abundantia: sicut piscium iuxta mare in vrbibus, & locis maritimis. Secundò, quia rerum iustus valor non ex quacunque communi æstimatione desumitur, sed ex prudenti, & discreta, qualis non est ista, quæ ex ignorantia & errore ciuiũ procedit, cùm si scirent proximam rerum abundantiam, non tanti æstimassent. Nõ ergo ille qui modo currit est iustus ac verus valor, sed putatiuus, & ita nõ licebit,

licebit, secundum illum vendere. Tertio est extortus 59
contractus, quoad pretij quantitatem ex parte emptorum, siquidem veritate comperta non illud dedisset. Tandem, quia vendens rem breui corrumpendam, tenetur vel vitium exponere, vel saltem minus de pretio exigere ob defectum intrinsice occultum, ex omnium sententia, vt supra diximus. Si ergo valor rei similiter est minuendus, licet ob intrinsecam circunstantiam, tenebitur sane similiter vel illam circunstantiam exponere emptori, vel saltem pretium minuere secundum exigentiam illius. Hæ sunt Medin. rationes. Ex quibus ipse infert quorundam casuum resolutiones. Cic. autem alijs probat rationibus: Primo, quia licet non omne, quod tacemus, cęlemus aliquem, tamen quando emolumenti nostri causa alios volumus ignorare, cælare dicimus, ac per consequens fraudulentus est contractus, & hominis, vt ipse ait, versuti, bscuri, astuti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri. Vnde. 3. tom. cùm de contractibus in communi disseremus, plane ostendemus omnem contractum ignorantia factum nullius esse momenti. Secundo probat (& erat ratio 60
Antipatri) nam inter homines est lege naturæ societas naturalis, sed contra societatem est cælare socios quod illis est commoditati, igitur patefacere tenetur. Tertio obijcit, illum qui vendit ædes vitiosas, scilicet pestilẽtes, ruinosas, &c. Et hæc est ratio. 4. Modin. Sed hæc parum vrgent, beneque ad ea respondebat Diogenes; quod aliud est tacere, aliud cælare, aut fraude vti, non enim te nunc cęlo si non dico, quæ natura Dei sit, & quis sit finis bonorum, quæ tibi plus prodessent cognita, quam tritici vtilitas. Ad secundum de societate respondet, ita esse coniũctam naturaliter inter homines societatem, sed iam nõ est talis hæc societas, vt nihil suum cuiusque sit, & vt non cõsulat quis suæ vtilitati.

Contraria ergo sententia mihi placet, quod scilicet, in eo casu liceat merces vendere pretio currenti, vel ex lege, vel communi æstimatione. Ita sentit D. Tho. Caietan. Sot. Sylues. Angel. quĩ tamen eam nulla ratione probant. Idem sensit Couar. & Cordub. vbi supra. Cu-

Licitũ est in casu prædicto, vendere res pretio currenti.

ius sententiæ præcipua ratio est, quia iustus & verus rerum valor non ex priuata vnius, vel duorum pendet æstimatione, sed vel ex principis, vel cõmuni hominũ æstimatione, vt late supra probatum est. Cum ergo iuxta publicã & cõmunem hominum æstimationem, sit tunc pretiũ currens, sequitur aperte iusto, ac vero pretio rem vendi. Vnde supra docuimus, quod vbi est publica taxatio non
61 habet locum cõmunis æstimatio hominum, & vbi adest communis æstimatio non habet locum priuata vnius hominis æstimatio. Cum ergo in hoc casu solus sit vnus, scilicet venditor, qui vilius æstimat mercem ob scientiam futurorum, sequitur pretium nõ ob id variari debere, vel decrescere.

Sed respondet Med, hanc cõmunem æstimationem debere esse prudentem. Præclarè id quidem. Sed nunquid est imprudens & indiscreta lex ob meam scientiã priuatam? Est ne imprudens communis æstimatio ob eandem causam? Sed respondet. Procedit ex errore. An nunquid ob errorem est imprudens legislator, & hominum æstimatio? Non enim est imprudentia, sed prudentia potius res illas tanti æstimare, quod hic & nũc supposito, quod nesciat futuras merces, prudentissimus quisque haberet iudicium, & æstimationem. Aliud ergo est hominem falli, aliud imprudenter iudicare, quod debuisset Medin. aduertere, præterea, quia verum non est, quod dicta æstimatio procedat ex errore. Error enim est priuatio scientiæ debitæ in esse, at illud quod fortuito quodam casu accidit: præter omnium intentionem sciri non est debitũ, quare non ex errore, sed ex vera & sufficienti scientia
62 procedit d. appretiatio. Si ergo arbitrio prudentũ & discretorum ciuitatis tãti res æstimatur, sequitur aperte illud esse iustum pretium illius mercis, verum inquam, & non putatiuum, vt Medina dixit. Alias sequitur aperte, quod si etiam venditor ignorasset illarum mercium aduentum, sicut & cæteri ignorant, nõ posset vendi pretio currenti, quod ipse Medin. negat: Sequela patet, quia illa æstimatio omnium nõ est prudens & discreta, cũ ex errore procedat, vt ille loquitur, aduentiũ mercium. Ratio ergo

ergo illa falso nititur fundamento. Et ex his destructum est primum fundamentum Medin. Quod scilicet pretium tunc currens non est iniustum, & verum. Et sane mirabile est, quod iudicium omnium, quod ante erat prudens, ob solam meam priuatam scientiam efficiatur imprudens.

Tandem ab inconuenienti probatur. Quia ex sententia Medin. sequitur, quod liceret carius vendere pretio 63
currente, si venditor sciret breui futuram esse earum rerum inopiam, vt cum panis 8. assibus secundum communem æstimationem, scit pistor quidam breui, pauciſque post diebus exercitum decem millium hac transiturum, & ita pluris valiturum, v.g. duodecim, & nullus aliud scit præter ipsum, liceret ergo illi vendere illo pretio, ac si iã exercitus esset præsens in ciuitate in omnium notitia. Patet quia quod parum distat, nihil distare videtur, quis igitur hoc concedat? Item licet minoris æstimetur communiter, tamen est imprudens æstimatio, cum ex errore procedat. Nam si ciues scirent futurum exercitum, pluris æstimassent, ergo ex fundamentis Medin. apertè conuincitur quod liceret carius vendere, quod sanè nullus dicet. Postremò sequitur, quod etiamsi bona fide venderet, teneretur pretium restituere. Sed respondet Medin. quod non est eadem ratio. Quia quando ipse scit, iam dolosè celebrat cõtractum excessiuo pretio, & ita sunt emptores rationabiliter læsi, at quando bona fide; bona fides eum excusat, non solum â culpa, sed a restitutione excessus, quia licet in re sit acceptum excessiuum pretium, sed nõ sunt emptores rationabiliter læsi. Verum id non satisfacit, quia si excessiuum pretium accepit, etiam si bona fide fecerit, tenebitur cùm sciuerit, ad æqualitatẽ reducere, & emptores erunt rationabiliter læsi, de iniusto & excessiuo pre- 64
tio, si non restituatur, sicut in quocunque alio contractu, vbi re ipsa sine dolo contrahentium excessiuum pretium acceptum est. Sed in hoc diutius insistere non oportet.

Ad primum argumentum satis responsum est. Si enim parua distãtia nota esset communiter omnibus, minueret

Universidad de Deusto
Biblioteca

pretiũ: quia, quod parum distat, &c. quod non est in præsenti. Ad secundum iam satis ostensum est, esse prudentem, licet humana prudentia, & rectam æstimationem eam, quæ hic & nunc currit ex lege, vel communi hominum iudicio. Ad tertium, quod satis est voluntarius contractus, cum hic & nunc licet ex cõmuni æstimatione detur illud pretium. 65 Ad quartum respondetur non esse eãdem rationem. Quia quando venditur res defectuosa, ex parte illius est defectus, scilicet principium intrinsecum defectus: & ideo minoris valet: quod non cõtingit in nostro casu. Et quod non sit eadem ratio patet: quia ipse Medin. fatetur, quod bona fides, etiam in vendente rem corrumpendam, non excusat a restitutione, cum cognitum fuerit: & tamen quando est extrinseca circunstantia, vt in nostro casu, non tenetur restituere, non ergo est eadem ratio. Item ipse fatetur, quod in venditione rei defectuosæ non satis est descendere in pretio, secundum exigentiam defectus, sed requiritur manifestatio defectus: & tamen id docet non requiri in nostro casu, sed solum, quod minuatur pretium. Non ergo est par ratio de re defectuosa, & de re, cui de proximo aliæ similes accedere debent.

Ex his infero male Cordu. docuisse, quod quando pretium illarum mercium est vagum, id est, non impositum â lege, vel communi æstimatione, sed de nouo imponendum, vera est Med. sententia, forsam ea ratione ductus fuit. Quia quando pretium non est impositum, cum ipse venditor imponat, in cuius æstimatione res vilescat ob suam scientiam de futuris mercibus, sequitur iniustũ pretium, & imponere, & accipere. Non inquam placet hæc doctrina. Tum, quia non potest, vel raro, ad praxim accommodari. Cum enim merces regulariter sint cognitæ, & consuetæ in regno, vel ciuitate, semper habent ex communi consideratione prudẽtum impositum pretium. 66 Solum enim vera est hæc doctrina in mercibus exquisitis, & non consuetis, in quibus, vt suprà diximus, vnusquisque est in re sua moderator, & arbiter, & quod tantum res valeat, quantum æstimatur â venditore, sed vt dixi id raro eueniet. Et adhuc in istis vera esse nõ potest, quia cũ

quia cum ipse venditor committat pretij taxationem rei publi. vel communi æstimationi, vel voluntati, imo & æstimationi, & voluntati emptoris, non facit villam iniuriã, nec excessiuum pretium accipere dicendus est. Nam demus, quod res illa de facto taxaretur, vel æstimaretur communiter, nunquid non iustè illo pretio æstimaretur? Si ergo iustum esset pretium impositum, cur non erit iustum pretium imponendum?

Secundo colligo, vt mihi videtur, quãuis nullus ex doctoribus nostræ sententiæ id asserat, quod etiamsi merces essent iam actu, sed secreto in ciuitate, si id nullus alius sciat, nisi venditor, vel fortè pauci alij, liceret vendere, pretio currẽti ob rationes factas. Illud enim est iustũ, quousque ex lege, vel communi hominum æstimatione, & scientia determinetur.

Licitum est vẽdere pretio currenti res, quæ minus valituræ sunt ob abundãtiam mercium quæ sunt in ciuitate actu sed secreto, ita vt nullus sciat, sed tantũ vẽditor, aut alij pauci.

Vltimo colligo, idem esse seruãdum in contractu mutui, vel cambij, ita vt si tempore quo mutuam dedi pecuniam, siue in cambio deposui, valebat tantum ex cõmuni cursu, vel taxatione, etiamsi, ego scirem breui minuendam ex regis decreto, possum repetere totũ valorem, quẽ habuit tempore mutui, imo etiamsi decretum esset iam factum, egoque solus sciam, quousque promulgetur, possum antiquum valorem exigere, vt præcedenti illatione dicebam. Ex dictis constat, quid sit dicẽdum ad quatuor illos casus, quos ponit, & resoluit Medin. secundũ suam opinionem. Ad primum enim respond. quod non peccat, qui sciens obsidionem futuram vẽdit res pretio currenti, nec qui locat domum in Curia pretio currenti, sciens breui inde discessuram. Neque opus est reliqua sigillatim persequi. Denique infero Siluest. verbo vsura. 1. quæstio. 15. minus consequenter loqui, & minus verè, cum dicit, quod scio breuiter minuendam in valore: vt alia eiusdem pretij soluatur, nisi quando illam essem cõsumpturus statim. Et ponit exemplum de merce breui corrumpenda. Melius enim Cordub. & cæteri ex nostra sententia, quod 68 etiamsi esset seruaturus, & altori venditurus, liceret mihi illam cum eo pacto mutuare, siquidem ex communi æstimatione, vel lege tantum in præsenti assequitur valorem.

Idem dicendum est de contractu mutui, vel cambij. 67

De mercatorum conspirationibus, vulgo monopolia.

SVMMARIVM.

Quadruplex modus quo fieri potest monopolium. num. 69

Vi aut fraude impedientes ne merces confluant ad ciuitatem vt suas carius vendant, tenentur ad restitutionem damni, secus si precibus impediant. num. 70

Qui rem expossuit mercato, non potest eam iterum retinere, vt vendat maiori pretio quam currenti. num. 73

Congerere omnes merces vt pluris vendat, iniustum est. num. 73

Non est iniustum priuilegium ad hoc concessum vt vnus tantum certam mercem vendat. n. 74

Iniustum monopolium, quando plures conueniunt minus iusto emere, aut plus iusto vendere, secus si conueniunt vt seruent quodcumque iustum pretium. num. 75

Prædicta monopolia per leges ciuiles prohibentur. num. 76

Vniuersaliter nō est verum dicere, quod habens plures merces ex necessarijs, tenetur vendere, cum necessitas incipit in rep. num. 76

Potest cogi a principe habens merces necessarias in rep. vt eas vendat. num. 77

Habentes

Habentes magnam quantitatem mercis necessariæ, in graui necessitate reip. tenentur vendere. num. 78

Restitutionis modus in monopolijs seruandus. n. 79

In mercibus admodū necessarijs, raro aut nūquam committitur monopolium. num. 79

Res ad humanum vsum necessariæ, iuste a principibus iusto pretio taxantur. num. 80

Vendere cum pacto de retro vendēdo, vel retro emēdo iniustū est, si fundus minoris quam valeat ematur, secundum Med. 81

Non committitur vsura, in pacto retro vendendi. num. 83

Tempore venditionis, secundum rei statum est iudicandum. num. 85

Nona dub. sit, Vtrum licitæ sint mercatorum conspirationes, quæ monopolia vulgo dicuntur, vt non nisi certo pretio vendant merces? Et quomodo teneantur ad restitutionem? Hanc disputationem tradidere, Syluest. verb. emptio, quæstio. 6. 9. 13. &. 18. restit. 3. dicto. 8. Angel. ars. §. 1. Cordub. in summ. quæstio. 78. §. *lo segundo se sigue*, ad fin. & idem Syluest. verb. negocium, casu. 6. &. 7. quæstio. 2. Anton. 2. part. titul. 1. cap. 16. §. 1. Couarru. 2. Variarum. cap. 4. numer. 5. Nauarr. in summ. num. 91. &. 92. cap. 23. idem Angel. emptio. §. 72. Caietan. 2. 2. quæst. 77. artic. 1. Sot. 6. de Iust. quæstio. 2. artic. 2. & 3. Ioan. Medin. C. de Restitutione, quæst. 30. versus finē. & quæst. 36. §. sequitur amplius, &. §. respondeo. Gabriel. in. 4. quæstio. 19. not. 3. Idem Angelus verbo, lædens proximum. verbo, restitutio. num. 3. & idem Antonin. 3. part. titul. 8. cap. 3. in principio. & cap. 4. §. 4. Mercad. tap. illo. 8. post medium, & cap. 14. & opus de cambijs, cap. 7. Bartholom. Medin. in dicto. §. 25. regula. 5. Et quidem multipliciter fieri potest, dictum mo- *Nona dubitatio.* 69

 nopolium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quadruplex modus quo fieri potest monopolium.

nopolium. Primo impediendo ne merces confluant ad ciuitatem, vt vel carius suas vendat, vel vt illas sibi emat ad vendendum, vel alio fine. Secundo retinendo suas merces vsque ad tempus caritatis, & etiamsi non

70 expectet futurum tempus: eas tamen seruat, vt sit raritas, vt qui asserunt multas merces, & dimidium illarum domi seruant, aut alibi, vt dum appareant pauciores, pretium crescat.

Tertio emendo omnes, aut plures merces, vt ipse solus vendat, & ita rogatus augeat pretium, vt qui tempore messis, & collectionis fructuum, quasi verrunt, & congregant sibi totum triticum, oleum, vinum, &c. & postea educuntur, & vendunt quanti volunt, quia alibi non inuenitur. Quarto fieri potest conuentione mercatorum & venditorum, qui coniurant se non vendituros tali pretio, nisi tanti, vnde coguntur emptores, illud pretium dare, ob rei necessitatem.

In primo casu Syluester, restitutio. 3. quæstione vltima, dicto. 8. & verbo emptio. quæstione. 3. absolute dicit peccare, & teneri ad restitutionem. idem docuit Angelus, verbo, restitutio primo, numer. 14. Nec solũ, inquit, tenentur damnum, quod alij sunt passi resarcire, sed etiã tenentur restituere, illud, quod pluris vendiderunt. Hæc sententia nisi sanè intelligatur, falsa videtur, scilicet, quãdo vi, aut fraude impediuit. Tunc enim vera est, & ita videtur sensisse ipse Angelus, vt patet eodem verbo. §. duodecimo, versiculo, *Impediens*. & etiam quia docent non solum ciuibus, sed etiam ipsis mercatoribus teneri ad restitutionem: & tamen certum est adhuc, secundum eos, quod si absque vi, & fraude solis precibus, vel persuasionibus eos fecit abire, nihil tenetur ipsis restituere, cũ ipsi non sint inuoluntarium passi. Quod ergo nec ciuibus teneantur patet, quia ciues non habent ius ad rem, vt patet, ergo eis nullam facit iniuriam, sicut qui precibus,

71 & persuasionibus auertit animum testatoris à legato, vel donatione facienda. Et idem videtur dicendum de eo, qui in publico foro admonet vicinum, vel amicum volentẽ ascendere in pretio, ne ascẽdat: modò tamẽ minus pro

Vi aut fraude impedientes, ne merces confluãt ad ciuitatẽ, vt suas carius vendant, tenentur ad restitutionẽ damni, secus si precibus impediant.

pretio

pretio non faciat rem vendi in illo foro. Tunc enim restituere tenetur, sicut qui mercem valentem. 10. in ciuitate ea via faceret vendi. 8. rogantur emptores ne emant. De hoc enim est idem iudiciũ ac de. 4. modo monopolij. Et ratio est, quia cùm merces illæ iam existant in ciuitate, & copia sit ementium, &c. iam habet ius quæsitum ad 72
illud pretium: & ita alter fuit causa, vt descenderet coactus à iusto pretio, quia animos emptorum auertit pacisc̃do cum illis contra venditorem, ne emant nisi tali pretio, vt in quarto modo de vẽditionibus dicetur, quod plenius ostenditur esse iniustum in mercibus habentibus publicam taxationem.

In secundo casu de absconditis merces, vsque ad tempus raritatis distinguerem. Aut enim in ciuitatẽ eas induxit animo vendendi, vel eas apud se retinet tempus magis vtile expectans. In hoc ergo secundo casu non putarem peccare, licet pretium augeatur, quod non augeretur, si ego rem meam, scilicet vinum, vel triticum exposuissem. Caritas enim illa mihi non imputatur, cum ego non fuerim proxima illius causa, sed prudentia mea vius merces conseruauerim, quamuis si ita fames & necessitas crescceret, vt enormiter pretium augescceret, verbi gratia, in duplum, non excusarem ab iniustitia, & restitutione tãti excessus. Arbitrio enim prudentum tale pretium est in iustum, & excessiuum. Ex quo enim merces illæ sunt in ciuitate, vel Regno, licet eas non exposuerit ad vendendum, ius habet respublica, & ciues illis vtendi iusto pretio, quod iustum erit arbitrio prudentis, si non vt antea, 73
cum non erat tanta raritas, saltem non ita excessiuum, & incongruens, de quo infra illatione prima. Si vero rem detulerit ad mercatum, vel aliter animo vendendi exposuerit, & postea eam abscondit, iniuriam facit reipublicæ abscondendo, quo eam carius vendat. Ius enim acquisiuit respublic. ad emendum eam illo pretio, quod reputatur iustum, habita ratione copiæ mercium, & nõ maiori. Non nego quin ille postquam rem detulit animo vẽdendi: imò iam venalem exposuit, possit non vendere: sed id dicimus, quod si vendat non potest maius pretium

exigere,

Qui rem exposuit mercato, nõ potest eam iterũ retinere, vt vendat maiori pretio, quã currenti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

exigere, quam si non abscondisset, quia charitatem iniustè induxit, cũ rem iam præsentem, & animo vẽdendi expositam magis valere fecit ob necessitatem, & iniusta coactione, quare meritò censetur violentiam reipublicæ inferre, & puniri possent per iudicem.

Congerere omnes merces, vt pluris vẽdat, iniustum est.

74 In tertio verò casu planior est ratio iniustitiæ, cùm pretium ille solus efficiat, qui omnes merces congessit, & ita vt volet, rem vendet, & miseri ciues cum aliunde rem habere non possunt, quam ab eo, tantum ei dant, quantum ipse petere vult, quod certè non ita fieret, si plures essent venditores. Ita Nauar. numero. 81. & Cordub. quæst. 85. sũmę. §. *A la tercera duda.* Mercad. cap. illo. 14. Vnde Pius V. hunc casum cum. 4. sequentibus, qui manifestam cõtinent iniustitiam, simul condemnat in sua decretali de cãbijs, his verbis: *Eos vero, qui conspirationem fecerunt, vel congestã vndique pecuniam ita ad se redegerunt, vt quasi monopolium pecuniæ facere videatur.* Nec est meo iudicio eadem ratio de priuilegijs Regum, a quibus conceditur, vt vnus tantum libros, vel certam aliam mercem vendat. Quoniã talium mercium simul â Principe pretium taxatur, & ita reipub. & emptoribus non fit iniuria, sed beneficium, at si pretium nõ taxaretur à Principe, iniustum esset omnino tale priuilegium, cum esset occasio, vt ille peteret quãtum vellet, & acciperet pro tali merce, & miseri ciues cogerẽtur dare, quantũ venditor vellet. Econtra verò damnãda est astutia emptorum contra venditores, qui deprimũt in foro multa venialia, quo pretium decrescat. Est enim hęc etiam violentia iniustè facta venditoribus, & genus monopolij vt dicit Nauar. num. 81. & Merc. cap. illo. 41. qui plura inde damna sequi commemorat.

Nõ est iniustum priuilegium ad hoc concessum, vt vnus tantum certam mercem vendat.

De quarto genere monopolij docent prædicti Authores concorditer, esse peccatum mortale, & iniustitiam, quãdo ex tali conspiratione pretium augetur, & charitas inducitur. Non enim iudicio meo quodcunque monopolium mercatorum, vt non nisi certo pretio vẽdant, est iniquũ, si revera illud est iustum pretium, & ne de suarum rerum valore ammittant inter se conueniunt, vt non nisi illo pretio vendant. Atque idem est, dum quis in publica licitatione rogat

ne rogat amicum, vel amicos, ne plus dent certa quadam quantitate, vt ipse iusto pretio, in simo tamen, vel mediocri rem habeat iuxta illud forum. Vel cum volẽs officiũ emere, rogat alios emptores, ne velint plus dare, &c. quod in vectigalium, vel aliorum prouentum emptione contingere solet. Ij enim caritatem non inducunt, sed vtuntur industria, & diligentia, vt res sibi iusto pretio detur, vel ipse iusto pretio vendat timens, vel in vendendo vtilitatem, vel in emendo augmentum magnum in pretio. Vel certè si inter se conueniant, vt non nisi pretio currente vendant, sed rigido pretio, iusto tamen. Illi ergo dicũtur iniquum monopolium contrahere, qui fraude quadam, & versutia inter se conueniunt, ne res vendant, vel emãt iusto pretio, etiam infimo vel supremo: sed potius, vt ne vendant, nisi vltra pretium iustum rigidum, vel ne emant, nisi infra pretium infimum. Id enim est aperta iniquitas, & violẽtia reipub. illata: cum inducat caritatem, & noua pretia, quæ certe non introducerentur, nisi ipsi sic inter se conuenissent: quod sanè turpissimum & pernicioſissimum genus expilandi rempublicam eo est iniquus, & sceleratius, quo merces sunt in repub. magis necessariæ, vt panis, triticum, carnes, oleum, &c. Vnde iuxta omniũ sententiam tenentur excessum iusti pretij restituere. Sicut enim vsuras soluunt miseri, qui non aliter mutuum inueniunt, vt suæ necessitati succurrant, nisi sub fœnore, quibus restitutio est sine dubitatione facienda: ita etiam miseri ciues necessitate oppressi, in rebus præsertim ad vitam sustentandam necessarijs, non aliter, quàm pretio, quod illi inter se statuunt, habere possint. Certè iniuriã accipiunt, & eis restitutio facienda est. Vnde merito per leges ciuiles talia monopolia prohibentur.

Iniustum est monopoliũ, quando plures cõueniũt minus iusto emere, aut plus iusto vendere, secus si conueniãt vt seruent quod cunque iustum pretium.

76

Prædicta monopolia per leges ciuiles prohibẽtur.

Vniuersaliter non est verũ dicere, q̃ habens plures merces ex necessarijs tenetur vendere, cum necessitas incipit in repub.

Ex ijs colligo. Primum, non esse vniuersaliter verum, quod docet Mercad. tractatu. 1. cap. 14. quod habens plures merces ex necessarijs, siue quis ex suis fructibus, siue quia emit spem colligendorum fructuum, tenetur vendere cùm primum necessitas incipiat in republica. Merces autem necessariæ dicuntur, triticum, hordeum, palea, boues, arietes, vinum, oleum, panni, linei, lanei, serici, & libri,

sine

77 sine quibus honestè, ac politicè viui non potest. Id enim est verum, quando, vel omnes merces emit, vt eas re seruans earum tempus expectet, quo excessiuo pretio vẽ deret, vt in tertio casu diximus: vel certè notabilẽ copiã, & quãtitatem habet sibi empram, siue ex suis fructibus, & videns extremam, vel grauem necessitatem, non incipit vendere. Quales sunt prælati, & domini temporales magnam tritici copiam habentes, & aliqui ciues particulares olei, & vini, insignem quantitatem reseruatam tenẽtes, qui in magno periculo versantur suarum animarum, tum augentes pretium, tum perire permittentes ob suam cupiditatem. Multo secus de illo, qui mediocrem quantitatem aliquam habet seruatam prudenter, vt supra diximus: Is enim caritatis causa non est.

Potest cogi a principe, habẽs merces necessarias reipublicæ, vt eas vendat.

Secundo colligo, cogi posse à Principe habentem mercem, vt triticum, & alia in republica necessaria, ad vendẽdum, & non conseruandum. Ita docet Mercad. cap. illo 14. Sylvest. emptio, quæstione quinta. Cordub. in summa quæstione. 119. puncto quinto. §. *ylo razon*. Id autem intelligite debeo ob bonum commune: quia scilicet respublica, extremam, aut grauem necessitatem patitur annonæ, vel etiam ne augeantur nimis pretia, vel denique ad seminandum habeãt agricultores, quas ob causas iure potest Princeps præcipere omne triticum inscribi, & manifestari, vt moderatum relinquens cuique ciui pro se, & domo sua, reliquum vendere cogatur iusto pretio, vt nostris

78 temporibus aliquando vidimus factum. Neque solũ putamus, tunc mãdatum huiusmodi, aut legem esse pœnalẽ, sed in conscientia obligare: maximeque ratione iuramenti, quod ab his exigitur de manifestando prædictas merces. Vnde non exhibendo, sed reseruando, vel abscondendo, & periuri sunt, & mortaliter peccant. Quod præter dictos Doctores docuerunt, etiam Couarrubias secundo Variarum resol. capite tertio, numero quinto, & Mexia in sua pragmatica, cõclusione tertia, numero tertio. Secluso tamẽ lege, vel mandato, vt illatione prima dicebam, nõ tenetur exponere venales merces huiusmodi, nisi vel extrema, vel grauis necessitas sit reip. & ipse insignẽ quandam

dam quantitatem absconsam habeat. Tunc enim, & non aliter causa est caritatis, pretijque excessiui, vt dictum est. Id vero, quod inquit Mexia, quod etiã poterit Princeps, minori pretio currenti taxare, sanè est intelligẽdum sic, vt si pretium nimis creuerit ob dictam reseruationem, & absconsionem suam, vel aliorum, poterit viliori pretio taxare, & iniustum erit illud excedere: illud enim est iustum, & quod currebat iniustum. Aliàs id facere non posset, sine iniuria ciuis merces huiusmodi habentis, nisi tanta esset necessitas, vt ipse ciuis donare teneretur, vel in totum, vel excelsum viliori pretij imposito.

Habentes magnam quantitatẽ mercis necessariæ, in graui necessitate reipub. tenentur vendere.

79

Vltimo colligo, benè docuisse Mercad. cap. illo. 14. restitutionem exercentium huiusmodi monopolia debere fieri arbitrio bonorum, qui considerare debent valorẽ, quẽ res illa esset habitura, secundum communem, & naturalẽ cursum, nisi ipsi conspirationem facientes merces cogerent, coemerent, vel reseruarent, &c. supposita anni abundantia, vel copia, expensis, &c. Qui etiã bene animaduertit, ip si perdere deberet in merce, eã statim cũ necessitas, vel expostulatio ciuiũ incipit, exhibendo, poterit expectare aliquantulum maiorem necessitatem, vt se indemnẽ seruet, vel etiam moderatum lucrum reporter, neque in hoc respublica poterit esse rationabiliter læsa. Denique est notandum in mercibus non multum necessarijs, raro aut nunquam in monopolium committi, it adnotauit Mercad. ad finem illius capitis, sed potius seruare poterunt, quantum volent huiusmodi, vt Hispanis verbis vtar: *Joyas ricas, tapicerias de seda, joyas, piedras de oro y plata, piedras preciosas, perlas, relojes, listones de Flandes, figuras, imagines, escuadeler, trompas de Paris, guantes, cadenas, &c.* Ex quo enim, sine illis vita honestè transigi potest, nullam vim, aut iniuriã, inferunt mercatores asseruantes, aut aliud monopolij genus exercentes.

Restitutionis modus in monopolijs seruãdus.

In mercibus nõ admodum necessarijs, raro aut nunquam cõmittitur monopolium.

80

Tandem colligo iuste earum rerum, quæ ad humanum vsum necessariæ sunt, à Principibus iustum pretij taxari. Sic enim vitatur pretiorum augmentum, cum vnusquisque intelligit se ob vnius anni, vel mensis, & quod

Res ad humanũ vsum necessariæ iuste a principibus iusto pretio taxantur.

peius

Universidad de Deusto
Biblioteca

peius est ob vnius diei necessitatem pretium augere non posse, vt fieri passim solet, in quo quia non desunt, qui contrarium sentiant, placet speciali quæstione paulo post id explicare.

Decima dubitatio.

Decima dubit. Vtrum vendens rem cum pacto de retrovendendo teneatur ad restitutionem? Hãc sane disputationem, etsi copiose explicaturi sumus 3. tom. cum de cẽsibus agemus. Est enim in censibus huiusmodi conditio admodum vsitata: nihilominus, quoniam eius, â quo hoc ste dissentire non possumus, precibus fumus coacti, dicemus aliquid, quod ad aliarum rerum venditionem pertinebit. Itaque vendis fundum adiecta pactione, vt si ad tẽpus quinque annorum pretium reddas, vel pone, quod quoties pretium reddideris rem tibi restituat, an is contractus licitus sit iudicandus? Barthol. Medin in d. §. 25. regul. 7. de hac re loquitur non admodum distinctè. Primum enim ait, quod vendere cum pacto de retro vendendo, vel retro emendo est iniustum, si fundus ematur minoris, quam valeat. Probat. Primum, quia est iniustitia, cùm rem minoris emat. Secũdo, quia est vsura palliata (ait ille) quia obligat venditorem ad reddendum pretium acceptum, & vltra petit pretiũ locationis eidem venditori factæ. Consecutionem vero ille non probat. Sic tamen puto probandam, quoniam illa impignoratio quædam est, vsque ad tempus solutionis pecuniæ acceptæ. Vnde cum sit capitale ad quatuor annos reddendum, & vltra redditus annuos quatuor annorũ est palliata vsura. Nisi enim hoc pacto explicet, nescio quo pacto statuere possit, d. contractum vsurarium esse. Vsura enim nisi in mutuo, aut impignoratione nõ reperitur. Si autem (inquit) iusto pretio fiat, non esset illicitus contractus. Secundo docet, quod pactum de retroemendo semper est iniustum, siue prædium iniusto, siue iusto pretio ematur.

Vendere cũ pacto de retro vendendo, vel retro emendo, iniustũ est, si fundus minoris quam valeat ematur, secundum Med.

81

82

Ego vero mentem doctissimi viri vix demum intelligere potui. Primum, quoniam in priori eius dicto de vtroque pacto loquitur reuendendi, & retro emẽdi, quod aliquando licite fieri posse docet, quomodo ergo in 2. dicto semper iniustum esse affirmat? Deinde, quia licet quãdo iniusto

iniusto pretio fit, iniustus sit contractus, nescio tamẽ quomodo sit vsurarius, si quidem est vera emptio dominio translato a venditore; quod alienum est omnino à ratione pignoris, vt statim dicam. Præterea, quoniam etsi totum valorem emptor reddat, non est iustus contractus: sed iniustus potius. Valet v.g. fundus 100. ducatos, si absolute emeres, illos dare, aut promittere deberes, si igitur cõditionate emis obligando venditorem, vt ad certum tẽpus redimat, & pretium reddat iniuriam facis illud onus ad obligationem illam imponendo, nisi ratione illius pretium augeas. Sicut econtra pone, quod prædium tibi gratum est, & ob id non vis perpetuo illo carere, sed vendis adiecta conditione, vt si post quatuor annos pretiũ illius reddas, tibi reuendatur, sane si 100. valet in se, minori pretio, puta 90. scilicet, vendere deberes, nisi ratione subiectionis, quam vnicis emptori (non enim potest alteri vendere, quod pretio æstimabile est) in pretio descendas, iniurius es, non igitur, quia iusto suo valore vendatur, mox est contractus licitus. Denique non intelligo quomodo semper damnat pactum retro emendi, qui aliquando iustificat pactum retrovendendi: imo ipsum pactum retro emendi expresse iuste fieri posse cẽset, si iustum seruetur pretium, vt ex primo eius dicto patet.

83

Non cõmittitur vsura in pacto retro vendendi.

Quamobrem ego, dum 3. tom. hanc disputationem plenius trado, breuiter duo dicerem. Primo, in pacto siue reuenditionis, siue redemptionis fundi, & aliarum rerum à censibus vsuram comitti non posse, cum vera sit, licet limitata & conditionata venditio, non impignoratio. Primo, quia fructus illius rei ad emptorem pertinent, etiãsi teneatur illam suo tempore reuendere, non ad venditorem, qui rei dominium â se abdicauit: at si esset pignus, fructus ad eum, qui dedit fundum pertinerent, essentque in sortem computandi, quod in nostro casu extraneum est. Secundo, quia si res casu pereat, non teneretur venditor pretium reddere. Emptori enim (qui dominus erat rei pro eo tẽpore res periit, at si esset mutuum, seu impignoratio capitale acceptum, esset restituendum, cum casu pignus perierit. Denique si res est meliorata, emptoris erit

73

Universidad de Deusto
Biblioteca

melioratio, sicut & deterioratio, & ita si post quatuor annos sit melior pluris erit redimenda, si peior, minoris, quæ aperta sunt emptionis, & venditionis veræ signa.

Secũdo videtur, quod si à rei valore in se ratione illius pacti oneroſi aſcendatur, vel deſcendatur, neque iniuſtus erit contractus. v. g. emis rem obligando venditoré, vt poſt quatuor annos redimat, debes augere pretium, vendis autem obligando emptorem, vt reuendat, debes minoris vendere. Tempore autem redemptionis, vel reuenditionis ſecundum rei ſtatum eſt iudicandum, cum iam ſit pura, & abſoluta venditio, ſicut quæuis alia. Neque hoc probare oportet, cum ex dictis ſatis conſtet. Plurima alia de emptione & venditione hoc ex loco, cũm in animo haberemus, detraximus, eo quod ad tertium tomũ reiecta commodius diſputabuntur. Quare ſatis erit modo de vendit. & emptio. pecunia credita, vel anticipata pauca referre.

85 *Tempore reuenditionis ſecundum rei ſtatum eſt iudicandũ.*

De vendentibus carius pecunia credita quam numerata.

SVMMARIVM.

Dilata ſolutione carius vendere mercatoribus licitum eſt ſecundum aliquos. num. 86

Dilatio ſolutionis eſt virtuale quodam mutuum, ſicut & anticipatio. num. 87

Palliata vſura eſt, pluris vendere ratione dilatæ ſolutionis, & minori pretio emere ratione anticipatæ. num. 88

Oppoſitum aſſerere periculoſum eſt. num. 89

Ratione lucri ceſſantis, & damni emergentis, poteſt in prædictis emptionibus, & venditionibus, plus exigi. num. 89

Augmentum

Augmentum in pretio poteſt accipi ratione donationis. num. 90

Ratione moræ, licitum eſt plus etiam accipere. n. 90

Ratione expenſarum, & damnorum incurſorũ a mercatore, licitũ eſt etiã plus accipere. num. 91

Expenſæ in debito recuperando, in conſcientia creditori ſoluendæ ſunt, ſecundum communi ſententiam. num. 92

Nec ob timorem & probabilem metum, ne fiat, vt moleſtiam patiatur creditor, & alia damna illi ſubſequantur, licitum eſt pluris vendere dilata ſolutione, ſecundum multos egregios authores. num. 92

Vendere licet carius, ratione periculi cui expectatũ pretium exponitur. num. 95

Periculum cui vẽditor ſe exponit, venale eſt, & pretio æſtimabile, num. 96

Fideiuſſor, tam ratione obligationis, quã periculi poteſt aliquid accipere, & paciſci. num. 99

Vſura palliata eſt, quãdo accipitur plus pro facto metu, venditione pecunia credita. num. 100

Metus debet eſſe probabilis, in prædicta venditione. num. 101

Prædictus metus debet in pactum deduci. n. 102

Dictum Alexandri. 3. non facit cõtra prædicta. n. 103

Optima interpretatio cap nauganti. num. 106

Non ſemper atque in omni vendutione, ad ſtatutum terminum incrementum paciſci licitũ eſt, ratione periculi. num. 107

Etiamſi ſecurum euaſerit capitale, acceptum incrementum retineri poteſt, vel accipi, ſi a principio datum non fuit. 107

Necessarium nõ est vt vẽdens credita pecunia sit magis inclinatus, vel indiferens, ad vendẽdum sine dicto periculo & incremento. num. 108

Anticipata solutione licitum est vilius emere, quando est periculum de rei traditione. num. 109

Intra latitudinem iusti pretij, licitum est carius vendere dilata solutione. num. 109

Vendere carius pecunia credita licitum est, quando res vendita esset in futurum seruanda, & augẽdũ esset eius pretium. num. 110.

Idem dicendum est de diminuente pretium ob anticipatam solutionem, quando liceat, & quando non. num. 113.

Vndecima dubitatio.

Vndecima ergo dubitatio sit. Vtrum liceat carius vendere pecunia credita, quam numerata, & an sit restituendi obligatio ex tali venditione contracta? Hæc quæstio præcipua est in hac materia, quæ ne longior efficeretur quàm vellemus, plura, quæ hic disputari à doctoribus solent, nos ad huius tap. partem sequentem reiecimus, vbi de causis accipiendi vltra sortem in mutuo agendum est. Igitur Anton. Cord. in sum. quæst. 78. refert quorundam sententiam, qui censeant saltem mercatoribus licitũ esse dilata solutione carius vendere. Eorum tres refert rationes. Prima, quia mercatores huiusmodi ex tali dilatione patiuntur interesse. Licitũ ergo est illud in pactum deducere, sicut in mutuo. Constat enim cum, qui pecuniam credit virtualiter mutuare, posseque lucrari si ei statim daretur, cum sit mercator, qui pecunijs ex officio negociatur, & quæstum consequitur. Vnde duos dicunt contractus admiscri. Primus veræ, & realis venditionis rei pro pretio currente, verbi gratia 10. & alius compensationis damni, & interesse recepti, qui est, *facio, vt des*, vel vt melius dicam, *patior, vt des*, cuius contractus pretium potest esse 15. Potest igitur credens solutionẽ pro re valente 10. ad statim, 15. exigere ad terminũ.

86

Dilata solutione carius vendere mercatoribꝰ licitum est, secũdum aliquos.

Secunda ratio adducta à Cordu. eadem est cum supra dicta. Tertia ratio eius est ab inconuenienti. Quoniam durum videtur sic damnari homines: maximêque Christianos, aliàs bonæ conscientiæ, qui hoc genere vtuntur, imo adeo necessarium est, vt sine illo & respublica & merciũ copię perirent, nec viui posset. Tertiã rationem ego addo pro hac sententia: quoniã iustum rerum pretium est illud, quod in communi hominum æstimatione in foro currit: constat autem cõmuniter minus æstimari rem statim soluendam, cum sint pauciores emptores, plus vero cum credito est soluenda, cum crescat cupiditas, & copia emptorum: iustè igitur ac ratiocinabiliter plus exigere, & pacisci potest mercator occasione dilationis pretij. Hanc sententiam tenuit quidam Raphael de Parnasio, vt Cordub. & Syluest. vsura. 2. quæstio. 1. referunt. Ego vero apud nullum legi doctorem. Quare vt meum sensum claritate resolutioni adiuncta explicem, placet per puncta more nostro procedere.

87

Primũ asserimus, dilationẽ solutionis esse quoddã mutuũ virtuale, ac implicitũ, vt est apud omnes doctores in cõfesso. Est enim ac si pecuniam acceptã de manu emptoris illim mutuo darem, atque idem est de anticipante solutionem. Re enim vera mutuo dat pecuniam, qui eam ante soluit quam deberet, & ob eam rationẽ fideiubens pro aliquo, vt infra dicemus, ex doctorum sententia idem facit, ac si mutuare obligaretur pro debitore, rem debitam. Ex hac igitur veritate alia certissima & receptissima apud sapientes infertur. Nempe ratione dilationis, vel anticipationis pecuniæ iniustum esse, & omnino vsurarium rem plutis vendere. Et est apertissima ratio, quoniam cum revera pecunia dilatio sit mutuum, iam exigeret ratione mutui lucrum. Dicitur autem palliata ista vsura, quia mutuum virtuale est, non expressum, vt diximus. In re enim vsura est, venditurque, nihil aliud, quam tẽpus, vt in mutuo infra dicemus, in hac autem certissima veritate omnes consentiunt, quos vidi ipse doctores D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. artic. 3. ad. 7. & Caiet. ibidem, Cordub. in dict. quæst. 84. Syluest. vsur. 2. quæst. 1. Nauar. in sum. cap. 17.

Dilatio solutionis est virtuale quoddã mutuũ, sicut & anticipatio.

88

Palliata vsura pluris vendere, ratione dilatæ solutionis, & minori pretio emere ratione anticipari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

num.81.&.206.&.228.Medin.quæst.3.&38.de Restitutione.Anton.2.parte,titulo quinto,cap.8.§.3.&.24.Conrad. quæst.35.de Contractibus.Gabr.in.4.dist.5.quæst. 11.dub.9.Sot.6.de Iust. quæst.4. art.1.Maior. distin.15. quæst.32.Couar.2.Varia.cap.3.num.6.Ang.vsur.1.§.39.

89 *Oppositum asserere periculosũ est.*

Esset que,vt existimo,oppositum asserere,in fide periculosum,vt etiam Cordub.adnotauit,cum esset in effectu vsurariam prauitatem reuocare,& ad iniustitias,& dãna in repub.multa viam dare,estque meo iudicio signũ euidens,quod ob solam dilationem res carius venditur,quãdo eo venditur carius,quo terminus solutionis est maior. Non est autem infallibile.Nam vt infra dicam,ratione lucri cessantis licitum est in ijs creditis pretium augere,& tunc constat,quo terminus largiòr erat,eo plus lucri cessare,ac proinde non statim,quod pretium crescat crescente dilatione,est putandum ratione meri temporis excessũ exigi.Illud est certum,quod si venditor cum rem credito vendit,non commensurat excessum pretij ad verisimile interesse,quod est passurus,sed ad temporis longitudinem fore iniustam,& vsurariam exactionem.Secundo igitur vti certum suppono,quod licet non ratione expectationis solius,tamen ratione aliarum circunstantiarum in vẽditione credita,admixtarum,licitum est pluris rem vẽdere.Prima autem,& precipua est lucrum cessans,vel damnum emergens,licet Sotus,& nonnulli contra docuerint, quorum sententiam funditus euertemus parte sequenti, vbi latè hanc causam iustam esse censebimus seruatis non nullis conditionibus:ac proinde hac de re modo non disputabimus.Et hoc forsam voluit,prima illa opinio Raphael.Mercatoribus enim communiter cessat lucrum ex mutuo,vel confidentia pretij.Et per hæc patet solutio, ad primam rationem suprà factam,quæ nitebatur in cessante lucro.Fatemur si quidem ingenuè,si verè lucrũ cesset, eaque adsint, quæ infra necessaria esse declarabimus in mutuo,fore venditionem iustam,nihilque ex ea esse restitutioni obnoxium.

Ratione lucri cessantis,& dãni emergẽtis,potest in prædictis emptionibꝰ & vẽditionibus plus exigi.

90

Tertio asseramus, ratione donationis admixtæ iustificari posse prædictam superacceptionem, non autem

super

superexactionem.Exactio enim donationi repugnat.Sed hæc de hoc titulo modo discutio,longe enim parte sequenti id ipsum declaratum probabo.

Augmentum in pretio potest accipi ratione donationis.

Quarto ratione moræ,siue mora sit pœna in pactũ deducta à principio, siue interesse, & damnum venditoris, quam etiam causam copiosè infrà discussam videre licet.

Ratione moræ licitum est plus etiam accipere.

91

Quinto ratione expensarum,damnorumque incursorum a mercatore,planum etiam suppono licere plus recipere,vt suprà in principio huius partis satis probaui.Hæc enim est conditio mercatorum,vt quandoque lucrentur, quandoque perdant oleum, vt aiunt, & operam:sicque in venditione numerata pecunia, non licet plus accipere ob dictam causam,alias si expensæ essent modicæ,non liceret rem pretio currenti vendere,sed de hoc titulo suprà latè dixi.Est enim ista causa communis ad venditionem omnium,etiam pecunia numerata,& ita in specie hãc causam merito reijciunt Mercad.tract.1.cap.13.&.14.Medi. Sot.& Couar.vbi suprà.

Ratione expensarum,& dãnorum incursorũ a mercatore, licitum est etiam plus recipere.

Vna hæc sola restat discutienda causa.An ratione periculi,cui exponitur capitale cõfidendo solutionẽ,liceat rẽ pluris vendere.Hæc enim difficultas proprie est venditionis creditæ:maxime miseris temporibus,vbi vel ratione paupertatis,vel malitiæ debitores solent deficere,& raro aut nunquam soluere,quæ credito acceperunt,aut non sine molestijs,& expensis capitale recuperare.Et sanè nullus negat ex citatis authoribus,quin licitum sit expensas à creditore in debito recuperando esse illi soluendas in conscientia,vt infrà lib.4.latius dicemus,cum sit iniusta,efficaxque causa damni illius.An autem ob timorem, probabilemque metum ne fiat,vt vel expensæ soluantur, vel capitale non rehabeatur,vel molestiam patiatur creditor,liceat à principio aliquid pacisci,magis dubiũ est.Et sanè multi egregij doctores id omnino improbabile censẽt assertũ,vt grauiter stabilire conatur Dominicus Sot. artic.illo.1.in fol.ad.1.Nauarr.cap.23.num 81.Conrad. de Contract.quæst.59.

92

Expensa indebito recuperando in conscientia creditori soluenda sunt, secũdũ omnium sententiam.

Probat Conrad.primo,quia in natura creditæ pecuniæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nec ob timorem & probabilem metum, ne fiat, vt molestiã patiatur creditor, & alia dãna illi sub sequãtur licitum est pluris vendere, dilata solutione, secundũ multos egregios authores.

includitur illud periculum. Solum enim is qui numerato pretio vendit extra illud periculum est, iam ergo liceret omni vẽdenti solutione dilata pluris vendere. Addo ego huic rationi eam firmitudinem: quoniã cum id ipsum sit de ratione contractus mutui, in quo creditur capitale mutuatario iam liceret in omni mutuo saltem vbi pignus, vel fideiussor non intercedit semper vltra sortem recipere. Secundo probat Conrad. quoniam illud ipsum lucrum, quod paciscitur, quod iam ad venditorem sicut ipsum rei pretium pertinet, cum inquam illud lucrum etiam credatur, liceret etiam ratione illius confidentiæ plus exigere, & cum hoc etiam credatur, similiter aliquid ratione periculi exposcere, & sic in infinitum, quod ridendum videtur. Has rationes leues existimat ipse Dominicus Soto, nec fallitur omnino. Quare aliter ipse eam sententiam confirmat: quoniam, inquit quamuis licitum sit alicui ratione periculi, quod patitur aliquid exigere, est enim pretio æstimabile illud onus, tamen id solum est verum quãdo iniuste, ac inuoluntarie patitur, non quando ipse se offert voluntarie, ad modum illius suæ sententia, qua arbitratur lucrum cessans, quod quis inuitus patitur posse in pactum adduci, non vero illud quod ipse venditor sua sponte subire ad sui vtilitatem mauult. Cum enim illi periculo à nullo coactus se exponit, iam videtur cedere illi actioni quam haberet, si re iam vendita, vel mutuo data, simile periculum eo ignorante atque inuito insurgeret. Sicut etiam ille, qui a nullo coactus, licet requisitus precibus, pecuniam negotio expositã, mutuo dat, videtur cedere lucro cessanti, imò revera nullum ei lucrum cessat, nec periculum subire vllum dicetur, qui libere omnino vendit, aut mutuat illo modo.

93

94

Secundo obijcit Sot. quoniam si venditor ob illud periculum esset vehementer vexatus, posteâ dum emptor soluit, nihil posset venditor vltra sortem recipere ratione præteriti metus, ac periculi, nec ab initio potuit in pacto deduci, alias qui venditor esset magis auarus, magisque meticulosus, melioris esset conditionis, pluriſque vendere metum posset, quæ omnia falsa videntur. Denique oppositã

oppositã sententiã his rationibus neruose esse confutatã putat Nauarr. in. d. num. 81. neruosiusque confutari posse asseuerat eõ quòd sit, ait ille, contra omnes Theologos & Canonistas, & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum per. c. in ciuitate, quo in. c. Ecclesia Catholica determinauit dicta pericula, quæ venditor in se suscipit non esse cõsiderabilia ad augendum pretium mercis in pecunia credita, sicut nec approbantes vsuras id mutui contractu ob dictum metum & periculum sortis accipiendæ.

Verum enimuero opposita sententia placet, quia licitum esse plerique Doctores affirmant ratione periculi, cui expectatum pretium exponitur aliquid plus in merce ascendere. Quemadmodum in hac specie ita sensere eruditissimus Ioannes Medina. C. de Restit. quæstio. 38. vers. ad. 3. causam. Mar. d. 15. quæst. 4. art. 7. Cordub. in. d. quæst. 78. vers. *tan poco*, idem Nauarr. sui quodammodo oblitus in sum. Hispana. cap. 17. num. 239. cap. 240.

95

Vendere licet carius ratione periculi cui expectatum pretiũ exponitur.

Huius sententiæ ratio est, quoniam licet mutuum gratis fieri debeat, ac consequenter solutionis dilatio, & ita pro neutro potest aliquid pacisci, vt supra ostensum est, tamen cum periculũ perdendi capitale intercedit nõ gratis fieri debet, sed venale est, pretioque comparabile. Si enim potest iustissime venditor, cum de securitate capitalis timet petere pignus, vel fideiussorem, vel aliam assecurationẽ ab emptore, vel mutuatario, poterit profectò tale periculũ ipse suscipit, pretium illius assecurationis exigere. Sed fatentur isti libenter esse prætio æstimabile talem periculi susceptionem, sed dicunt id esse verũ, quãdo inuitus venditor eum timorem & molestiam patitur, non autem quando ipse voluntarie se in timorem, molestiam, ac periculum constituit. Sed certe friuola est ista responsio, si enim ipsi fatentur, vereque ita est id periculum esse venale, quid refert voluntarie suscipere: maximeque ad preces alterius inclinatus, sicut de lucro cessante infra parte sequenti contra Sotum omnium ferè sententia dicturi sumus nihil prorsus obesse, quod quis voluntarie ad instantiã emptoris, vel mutuatarij iacturam lucri subire velit. Non enim ob id res desinit habere suum vã-

96

Periculum cui venditor se exponit venale est, & pretio æstimabile.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorem, vt ibi latè dicemus. Præterea, si quis à me petat, vt equum commodem, vel locem alicui, apud quem est verisimile equum petiturum, vel sua negligentia in præbēdo cibum, vel custodiendo, vel ob suam temeritatem, vel fugacitatem, &c. iustè potero conuenire, vt aliquid pro illo periculo, quod ad eius instantiam subeo, vltrà pretium locationis assignet, & eadem ratione si ipse, qui equum petit, sit ipse conductor, igitur idem erit in nostro casu. Certè diuersitatis nulla ratio assignari potest. Eam enim quam as-
97 signat Sotus probare nullo modo possum. Ait ille esse magnam intercapedinem, eo quod in locatione nō transferam dominium, & ideò potest verus dominus de periculo rei suæ pacisci, at qui vendit aut mutuo dat transfert dominium in alterum, ac proinde cum teneatur totum soluere, non est alio pretio grauandus ratione creditoris metus. Ego sane eam differentiam agnosco inter venditum, & mutuò datum ex vna parte, & locatum seu commodatum ex alia, quod in his non transferatur rei dominium, sed vsus duntaxat, in illis transfertur, sed quid ad hanc speciem facti attinet hæc distinctio, non reperio. Si enim periculum meæ rei commodato, aut locato traditæ in pactū deducere possum, ideò est, quia illius iacturam sustinere possum, at autem si pecunia credita iā mea non est, ius ad illam quantitatem semper habeo, cuius & ipsius rei iacturam facere probabiliter timeo. Tenetur, inquis, mutuatarius, vel emptor soluere totum pretium, & ideo non est amplius ratione metus creditoris grauandus. Quasi vero locator, ac commodatarius nō teneatur totam
98 rem commodatam, vel locatam reddere. Quomodo ergo vltra totalem rei solutionem grauas ratione metus, & periculi locantis & commodantis. Perpendis per omnia esse eandem Soti, similitudinem paremque rationem. Vides quemadmodum, quoniam vendibile est periculum susceptum, etiam si quis voluntarie, vt gratiam præstet, subeat, non ob id impediri, quò minus metus, ac periculi valorem pacisca tur.

Tertio tandem ex ratione fideiussionis, & assecurationis contractus id plane cōuincitur, cum ibi cōstet ratione periculi

periculi susceptī iuste exigi aliquid ab eo quem securum reddimus, ea certe ratione, quia si merx assecurata perdatur, vel principalis deficiat, expositus est assecurator, & fideiussor de rebus proprijs soluere, eas amittendo. Cùm igitur venditor ad terminum non minus exponatur discrimini rerum amittendarum, sequitur plane consimiliter esse considerabile periculum ac discrimen, cui pecunia credita obijcitur, vt ratione illius liceat absque peccato, atque iniuria aliquid petere, & recipere.
99

Sed dicunt isti, quod assecurator, & fideiussor non ratione periculi, sed obligationis in se iniectæ illud exigit: sed contra est, quod licet fateamur ratione obligationis, præcisè posse fideiussorem aliquid pacisci, vt infra dicemus, & ita nullo existente periculo licite accipere, tamen etiam revera pro ratione periculi susceptī, idque principalius, quàm propter obligationem ciuilem, potest aliquid pacisci ac petere. Quod ex eo constat, quantum cōiectari possum. Quoniam si fideiussor sis pro Petro debente centum ad annum, bonæ conscientiæ viro, diuite, & cætera, simulq; pro Paulo paupere, perditæque vitæ; quis mentis compos non videat, atque concedat, plus vt accipere possis pro fideiussione Pauli, quam Petri? Est igitur euidens signum, magis multo considerabile esse periculum, quam obligationem, ad augendum pretium, vt dictum est. Denique est non leue contra Conrad. argumētum, quod Medin. conficit. Ipse enim quæst. illa. 59. corol. 1. fatetur, quod etiam docet Sot. quod si vendens ad terminum timet se expensas in recuperando facturum, licite potest in pretio ascendere ratione illius timoris, quamuis postea timor ille ad effectum non perueniat: igitur, à fortiori, quādo timor est de perdendo toto capitali. Quæ enim maior ratio esse potest vnius quàm alterius?
100

Fideiussor tam ratione obligationis, quam periculi, potest aliquid accipere & pacisci.

Libet autem ex supra dictis, licet argumenta oppositæ sententiæ essent soluta in singulari, breuiter absoluere. Primum enim duæ rationes Conrad. nullius sunt momenti, quas ipse Sot. diluit. Ad primam ergo dicendum non indistincte ac generaliter approbare nos, vt aliquid superaccipiatur, nisi vbi verum, discretum, & probabile

adsit

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsura palliata est, quando accipitur plus pro ficto metu, in vēditione pecunia credita.

adsit periculum amissionis, quia pauper, fugax, &c. vel molestæ recuperationis & cum expensis, &c. Si enim fictum esset periculum ac metus, plane vsura illo palliata nomine esset dicenda, vt autem infra dicemus non dicitur fictum periculum, quia revera posteâ salua fors euasit dummodo discrete timeretur tempore cōtractus tale periculum. Non enim pro amissione capitalis illa quantitas promittitur & datur, sed pro expositione rei ad illud periculum, quod re præstitit, licet postea saluum capitale consistat.

101

Metus debet esse probabilis in prædicta venditione.

Id animaduertere debet lector, non pro ratione cuiuscumque metus, sed probabilis & discreti arbitrio prudentis superaccipi posse. Sunt enim nonnulli mercatores ita vel auari, vel melancholici, vt timeant vbi non est timendum. Ij enim, etiamsi securitates habeant debitoris, vel comedere, vel dormire sine anxietate non solent. Cum enim illius anxietatis, ac solicitudinis non debitor, sed ipsi sibi causa existant, non fas est debitorem ea pecunia cōpensare. Ad eam confir. quam nos afferebamus, facile cōcesseris idem esse de mutuo dicendum, vt etiam infra parte sequenti sumus dicturi. Ad secundum respond. pro periculo capitalis, & illius etiam incrementi, si forte illud etiam credit posse aliquid assignari. Ad primum, Soti satis est responsum, cum res de se venalis nō ex eo amittat valorem, quod voluntarie offeratur, licet diminuatur eius valor. Merces enim vltroneæ vilescunt, & ita fatemur, eum qui inuitus patitur periculum, vel lucrum cessans

202

posse plus exigere, de ijs vero parte sequenti fusius. Ad secundum, quod sicut de interesse lucri cessantis fatentur omnes, quod debet præcedere admonitio deductioq; in pactum, alias non iuste exigeretur, vt infra dicemus, ita de periculo dicendum. Non enim emptor cum eo onere emeret periculum, vel interesse id solum volumus, posse in pactum deduci.

Prædictus metus debet in pactum deduci.

Nauarri vero rationes & sententiam tanto celerius reijcere debemus, quanto rem ille certiorem esse æstimat. Cum enim dicat nostram sententiam, & neruose esse cōfutatam à Soto, neruosiusque à se confutari, rō quōd sit

contra

contra sententiam omnium iuris peritorum, & Theologorum, sitque ab Ecclesia declaratum esse illicitum, nihil ei aliud dicendum restabat, quam suam sententiam esse de fide, nostram erroneam esse. At autem extranea sunt ista à proposito, & à vero longe absunt. Vtque sigillatim eius rationes neruosiores debiles agnoscas, quæso dilligenter attende.

103

Primum, quod ait valide à Soto nostram sententiam improbari, satis ex suprà dictis constare arbitror contra se rationem habere: cum rationes allatæ me omnino conuincant, vt licitum sit, verisimile, ac discretum periculum tam in capitali perdendo, quam in expensis molestijsque perferendis in recuperando, & pecunia æstimari, compēsari, atque in pactum deduci. Deinde, quod ait esse contra omnium iuris peritorum, ac Theologorum sentētiam ex dictis etiam constat non esse omnino graviter assertū, cum doctores insignes, ac nobiles nostræ sententiæ indicauerimus fuisse, plureſque fortasse, quam suæ, vt à me citati sunt. Oportebat eum eam doctorum cæteruam retulisse, vt ipsi non modo dicenti, sed etiam probanti fidem præberemus. Quod tandem ait ab Ecclesia esse declaratum, id esse omnino illicitum, cuiusmodi hoc sit prorsus non intelligo. Existimo autem ob id ita docere, quod in capin ciuitate, de Vsur. (sic enim ipse citat) Alexād. 3. peccatum esse declrat vendere piper, cinamomū, vel alias merces valentes tempore venditionis 5. libras, cum pacto vt emptor statuto termino 6. libras persoluat, nisi dubiū esset an Rom. Pontif. merces illas plus minusve solutionis tempore valituras. Certè ista decisio nihil istorum sententiæ facit, imò euertit. Vt enim ex dictis verbis Pōtificis constat, nō damnatur venditor, qui ratione periculi, & dubij in capitali amittendo aliquod incrementum pacisci tur, nec de hoc quidquam ibi Pōt. cogitabat. Vn de asserere Pont. in eo capitulo declarasse, nō esse considerabilia, ad augendum pretium, est sanè nihil aliud, quam citare, quod ipse voluisset Papam declarasse, non quod ille declarauit. Præterea ibi mentio non fit de dubio, an pretium sit restituendum, aut soluendum, sed an

Dictū Alexan. 3 non facit cōtra prædicta.

104

res

Universidad de Deusto
Biblioteca

res empta maiori pretio esset plus minusve valitura, vt ex eo constat. Si enim de illo dubio, ac periculo ageret Pont. quo dubitatur verisimiliter sortem ad statutum terminum perituram esse, cum aperte Pont. ratione dubij, & periculi huiusmodi contractum approbet, iam in nostram sententiam Pontificis decretum asserendum esset. Videquam pro nostra sententia magis faciat, quam pro opposita. Ait enim vendētē rem, quæ valet in promptu. 5. pro. 6. in termino solutionis, admittere peccatum, nisi inquid, dubit. esset &c. Cogita qualiter ratione dubij rem iustificat,
105 quam alias illiciam, ac peccato obnoxiam pronunciauerat. Inde ergo sumamus nos non contemnendam argumētationem pro nostro sensu. Si enim in d. cap illicito, per dictam exceptionem eximitur, vendere rem ad terminum plus quam valet in promptu, propter dubium verisimile, quia sicut minus, ita plus valere potest, & ita venditor expositus erat vtrique sorti: cū in nostro casu verisimile est, non dico plus minusve rem valituram, sed etiam prorsus nihil, si vt verisimile est emptor in solutione deficiat, multō certè promptius iudicaret Pont. ratione huius dubij discreti, ac verisimilis rem valentem 5. libras pro 6. vendi posse. Vnde sicut piper illud, si valeret 8. libras tempore statuto, venditor non posset eas omnes petere, sed sex, vt pactum fuit à principio, quia non pro futuro augmento libram superaccepit, sed pro verisimili dubio, ita certè si res postea salua constiterit, poterit libram seu aliud incrementum retinere, cū non pro amissione, sed pro dubio probabili, cui se obiecit ad instantiam emptoris illius pepigit. Obiter verò adnotet lector hanc ipsam Alex. decisionē contineri, in cap. Nauiganti, eod. tit. vbi Gregor. 9. sic scribit. *Ratione huius dub. excusatur, qui panes, granum, vinum, oleū, vel alias merces vendit, vt amplius, quam tunc valeant in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen tempore contractus ea non fuerat venditurus.* In neutro igitur cap. fauetur sententiæ
106 Nauar. In neutro cap. sermo est de periculo, vel dub. amittendi pretium rei venditæ, licet inde nostra sententia magis probari posse videatur.

Adducunt tandem alij, contra hanc nostram sententiam resolu-

resolutionem Rom. Pont. in d. c. Nauiganti, vbi vt apparet apertissimè nostræ videtur damnari sententia, scribit siquidem Gregor. 9. in hunc modum: *Nauiganti, vel euntí ad nundinas, certam mutuans pecuniam, prò eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius est censendus.* Si ergo mutuans non potest incrementum accipere, eò quòd susceperit in se periculum, consequens est, vt vendens credita pecunia, qui in effectu mutuat, non excusetur ab vsura, eò quod suscipiat in se periculum. Sed vt benè adnotauit Med. in sol. ad. 4. & Sylvest. vsur. 2. q. 35. & Ange. vsur. 1. q. 38. prauè intelligitur ille tex. à multis. Sensus enim lōgè diuersus est. Mutuabat enim quidam negociatori nauigaturo, vel ad nundinas profecturo, ea conditione, vt ipse mutuans susceptò in se mercium, quas ille portabat, periculo, vel etiam ipsius pecuniæ, qua erat negociaturus, ei aliquid vltrà solueretur, quod est illum obligare occasione mutui, vt eum assecuratorem reciperet, pretio tamen iusto suæ assecurationis accepto: quod sanè illicitum est, cum obligationem vi mutui consequatur. Sicut etiam illicitum est mutuare adiecto pacto, vt alter à me emat, 107
vel alium contractum efficiat, etiamsi iusto pretio fiat. Vnde longè est à proposito illud Pontificis responsum, vt latiùs expendemus parte sequenti.

Optima interpretatio capitis Nauiganti.

Libet iam tandem, quædam ex dictis inferre, quæ ad limitationem, & declarationem huius q. de pecunia credita pertinere arbitramur. Primum igitur infero ex dictis, nō semper atque in omni venditione, ad statutum terminum licere incrementum pacisci ratione periculi etiam adhuc si non detur pignus, fideiussor, vel alia cautio, quando inquam discretè non timetur amissio capitalis, cum debitor, aut pauper, aut fugitiuus, aut periculosus non est, vt suprà tactum est.

Non semper, atque in omni venditione ad statutū terminū incrementū pacisci licitū est, ratione periculi.

Secundò colligo, quod etiamsi securum euaserit capitale, adhuc potest acceptum incrementum retineri, vel accipi, si à principio datum non fuit, cum, vt sæpe dixi, non pro certa amissione, sed pro dubietate, & periculo promissum fuit, quod revera passus est creditor, etiamsi periculum euaserit, tā perdendi, quā expensarū faciēdarū. Vnde

Etiamsi securū euaserit capitale, acceptum incrementum retineri potest, vel accipi, si à principio datū non fuit.

sit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit, quod si maiores sint expensæ, quam putabantur, non poterit plus exigere, aut illarum omnem quãtitatem: sed quod à principio conuentum fuit, sicut etiamsi nullæ existant, idem retinere poterit, vt dictum est. Sicut in casu prædictorum. c. In ciuitate, & Nauiganti: etiamsi res vendita plurimo postea æstimetur, non poterit venditor totum exigere, sed quod conuentum est ratione dub. an amplius vel minus, esset valitura. Sicut ẽcontra si paruo æstimetur acceptum retineri poterit, vt bene Med. docuit, & Cordub.

108

Necessarium nõ est vt vendens credita pecunia, sit magis inclinatus vel indiserẽs ad vẽdendũ, sine dicto periculo & incremento.

Tertio colligo non omnino placere, quod ait Ioan. Medin. esse necessarium, vt sic vendens sit magis inclinatus, vel saltem indifferens ad vendendum sine dicto periculo, & incremento. Si enim venale est illud periculum, nihil refert in foro animæ, quod ipse se offerat, malitque cũ periculo incrementum habere, quam securus sine incremento vendere, sicut nec obest, quod malit cum interesse lucri cessantis vendere, aut mutuare, vt latius parte sequẽti probaturi sumus, in quo a Med. n. discedimus.

109

Anticipata solutione licitũ est vilius emere, quando est periculũ de rei traditione.

Quarto infero licitum esse e contrario rem vilius emere anticipata solutione, quando est verisimile periculum de rei traditione, siue tale dubium sit ob malitiam debitoris, siue ob infortunia in re anticipatè empta contingibilia, &c. Imo & futura debita, quando periculo huiusmodi subiecta sunt, licitum est anticipata minori pecunia emere, quod magno argumento esse debet, vt nostram sententiam constare iure existimemus.

Iuxta latitudinem iusti pretij, licitum est carius vendere, dilata solutione.

Quinto colligo, quod res illæ, quæ non habent pretium legale, sed ex communi cursu fori, hominumque æstimatione, possunt pluris vendi ad terminum, quam vẽderentur in promptu ob latitudinem iusti pretij in talibus rebus repertam, quod & licitum, & in praxi frequentissimum esse existimo in ijs venditionibus creditis. Valet v. g. mensura panni iuxta infimum pretium 29. iuxta medium 30 in supremo vero 31 integrum est mercatori ad terminum vendenti 31. semper exigere, sicut contra est licitum eidem mercatori, vel alteri mercatori anticipata pecunia emere pro 29. ita certe animaduertunt citati doctores

res Nauar. cap. 17. num. 228. Barth. Med. in sum. cap. 14. §. 25. reg. 6. Syluest. quæst. illa dicta. 4. Couar. nu. citato Cordubа, in. d. quæst. 78. Ang. l. vsur. 1. quæst. 58. & cæteri omnes. Et ratio est plana, quoniam illud est iustum pretium, quod si exigeret numerata pecunia non peccaret contra iustitiam, multo ergo minus peccabit, si pecuniam credẽs illud idem iustum, licet rigidum pretium exposcat. In rebus autem legale pretium habentibus, locum non habet hæc doctrina, cum iustitia pretij non in latitudine, sed in indiuisibili consistat, vt suprà ostensum est. 110

Vendere carius pecunia credita licitum est, quãdo res vendita esset in futurũ seruanda, & augendum esset eius pretium.

Sexto colligo eam etiam esse iustam causam augendi pretij in pecunia credita, quod res quam vendis esset acceptura in futuro augmentum in valore certitudine quadam morali, vel saltem est inæquabile dubium plus minusve fore valituram. Dico inæquabile. Si enim æquale esset, non liceret pluris vendere, cum iam illi non cesset lucrum. Ita certè decernitur in. d. c. In ciuitate, vt suprà ostẽsum est, receptumque est cõmuni doctorum calculo. Sed an id sufficiat ad iustificandum præfatam superacceptionem, meritò dubitãt nonnulli, estque eadem. q. de mutuo. Nam Caieta. in. d. solut. ad. 7 probare conatur, prædictam conditionem sufficere ad iustificandum pretij augmentum, nec refert, ait ille: quod in cap. nauiganti alia cõditio requiratur, scilicet vt venditor rem illam, ad aliud vsque tempus seruaturus fuisset. Ibi enim erat sermo, ait Caiet. de venditione pecunia statim soluta, & ob id vtramque conditionem Papa exegit, quasi secus sit, quando pecunia ad certum diem erat soluẽda. Et ita in. d. c. in ciuitate, vbi sermo erat de venditione ad terminum, sola prior conditio requiritur, vt scilicet sit dub. rẽ plus minusve tẽpore solutionis valituram, quod idem sensit Conrad. q. 61. vt testatur Couarru. num. illo. 6. Cæterum nos hanc sententiã non probamus, cum apertè in. d. cap. Nauiganti, quod de eadem loquitur specie, ac cap. In ciuitate, ambæ conditiones apponuntur. Dicere enim in. d. cap. Nauiganti orationem haberi de eo, qui numerata pecunia vendit, prorsus omni vacat probabilitate. Tum, quia fatuus esset penitus venditor, qui ad statim soluendum carius 111

Universidad de Deusto
Biblioteca

112 carius emeret mercem, quàm valeat tempore contractus, vt patet. Tum, quia aperta verba Sum. Pont. contrarium ostendunt, dum ait: *Ratione huius dubitationis excusatur, qui pannum, granum, &c. vt amplius, quam tũc valeant in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus non erat venditurus.* Vides longe esse distincta tempora contractus in quo res venditur, & solutionis, quæ est ad terminũ. Et ratio, vt possũ iudicare, dictæ Rom. decisionis ea est, quoniam quando non erat mercem illam seruaturus, sed eam, vel consumpturus, vel alteri venditurus, iam nulla alia superest causa augendi pretij, quam solutionis dilatio & expectatio, quod iniquum est. Si enim seruaturus non erat ad illud tempus in quo plus res valitura credebatur, vel certe dubitabatur, nihil ei profuturũ erat augmentum futurum, vt constat, & ita ei lucrum non cessat vllum. Quomodo ergo ipse potest ratione illius lucri pacisci, quod ad eum pertinere nullo modo poterat: sed emptorem cuius res est, contractu celebrato. Vnde hanc sententiam frequentissimo omnium sensu receptam video. Ita sane docuit Sylvest. vsu. 2. q. 2. dict. 1. Couarr. nu 6. citato, Med. 113 q. 38. & Nauar. c. 17. nu. 242. Merc. c. 13. tract. 1. Mai. d. 15. q. 32. Sot. 6. de Iust. quæst. 4. art. vlt.

Idem dicendum est de diminuente pretiũ ob anticipatam solutionem, quando liceat, & quãdo non.

Vltimo tandem infero, idem per omnia esse dicendum de diminuente pretium ob anticipatam solutionem, quando scilicet liceat, quando vero secus. Quoniam autem de lanis specialis difficultas est, & similibus mercibus, placet speciali quæst. distinguere.

De venditione lanarũ, & de rem fructiferã ad certũ diem vendentibus.

SVMMARIVM.

IN republica necessarium est, emptionem lanarũ anticipari. num. 114
Vsura est vilius emere, ratione anticipatæ solutionis. n. 116

Non currit

Non currit ratio lucri cessantis, in prædicto contractu, anticipata solutione. num. 117
Modus quo prædictus contractus anticipatæ solutionis potest licite celebrari. num. 117
Ob quæ damna sequuta, ex anticipata solutione, potest quis vilius emere, sine vsura. num. 118
Licitus est prædictus contractus, assignato pretio verisimili futuro, tempore traditionis. num. 119
Similiter est licitus, si vendatur pretio futuro tempore traditionis indeterminatę. num. 120
Assignat author duas rationes, ob quas honestatur contractus. num. 120
Pecunia non plus valet quam sit eius præsens valor, si mutuo detur, etiamsi multi eam plus existiment, ob necessitatem, vel aliam causam. num. 123
Quãdo cognoscatur vsura palliata, in creditis & anticipatis. num. 124
Cambia quæ sicca dicuntur vsuraria. num. 124
Vendens rem fructiferam ad certam diem, fructibus interim perceptis non computatis in sortem, non tenetur ad restitutionem secundum Couarru. num. 126
In contractu emptionis & venditionis, rei dominium in emptorẽ (habita etiã fide de pretio) transfertur. num. 128
Venditor qui fructus, vel de pretio fructus, si de accepto, atque termino dato sibi reseruare contendit, quousque pretium soluatur, vsurarius vere dicitur. num. 129
Omnes fere Theologi contrariã tenent sententiã. n. 130
Emptio dupliciter celebrari potest. num. 131

Ante pretij solutionem est vera venditio. 133
Si res minori pretio quam valet vendatur, bene potest æquari venditio, nõ computando fructus in sortem. num. 133

Duodecima dubitatio de lanis, in quibus non dubitamus, sed plane fatemur esse in republica necessarium earũ emptionem anticipari, sicut & nauticarum credito venditionem fieri. Ob hanc igitur necessitatem nobiles quidã, & sapientissimi Theologi in eam sunt ingressi sententiam, vt licitum hactenus merces posse minoris emi ob rationem anticipatæ solutionis putarent, vt in hac specie sensere Dominicus Sot. in illa solut. cit. Cordub. quæst. 35. in sum. Couarr. lib. 2. Variar. cap. 3. num. 6. Angel. vsur. 1. §. 59. versic. *Aduerte.* Probant, quia has merces ita emi anticipatè in magnum reipub. cõmodũ resultat, nec aliter vẽdi possunt. Sed frivola est ratio, nam quod necessariũ sit anticipate vendi, tam pastoribus ob eorum necessitatem, quam mercatoribus, vt eas lauare possint, & in Flandriã, siue in Italiam transferre, & ob alias rationes, quæ optime annotãtur in illa relatione posita à Cordub. in dicta quæst. 85. tamen id solum conuincit esse anticipandam solutionem: non tamen, vt minus iusto pretio currenti fiat. Vnde ratio hæc Cordub. & Couarr. nullius est momenti. Melius ergo probat Cordub. secunda ratione. Primum, quia si omnes lanæ, quæ anticipatione emuntur vendẽrẽtur tempore traditionis, non plus valerent in pretio infimo, vel certe modicum plus, quam valent tempore, quo celebratur contractus anticipatus. Si enim tempore traditionis, plus valere solent: ideo est, quia est earũ raritas causata ex emptionibus anticipatis, vt fere omnes lanæ sint obligatæ, & venditæ. Quod si emptiones anticipatæ non fuissent, eodem pretio venderentur tempore traditionis: imo certe minori, temporibus alijs anni cum celebratur anticipata emptio, cum tunc esset maior copia ob tonsionem, quã alijs anni temporibus. Nõ ergo ob id peioris cõditionis debent esse emptores, quod anticipatur solutio, cum

114 *In rep. necessarium est emptionem lanarũ anticipari.*

115

cum in eo officium potius præstent pastoribus mutuando pecuniam. Eo igitur pretio quo valerent, si non mutuo anticipatêque pecuniam accepissent pastores sub dicta venditione, eo inquam pretio, poterit celebrari emptio: at illud idem est quo anticipatê emuntur: imò fortasse maius, igitur siue attendas pretium currens tempore, quo celebratur emptio, siue quod revera esset futurum tẽpore traditionis, si non anticiparentur emptiones nõ vilius, sed iusto pretio emuntur.

Secundô probat Cord. quia etiamsi plus valerent tempore traditionis: tamen id quod minus datur anticipatè, non est ob anticipationem solã, sed quia minus valet res in spe antequã colligatur, vt patet in alijs fructibus terræ, qui anticipatê emuntur, ob pericula, expensas, &c. Sic ait Cordub. ob alias rationabiles causas valent minus lanæ antèquam reddantur, vt est, quod pastores plus vendiderunt, quam colligant: & ita defraudantur emptores, & vix pecunia â pastoribus recuperatur, potest etiam mori grex, & non dari lana. Maximè, quia cũ pastores iam pretium susceperint, parum curant de lanæ conseruatione: & ita tradunt lanam contaminatam, sudore affectam, & inutilem, quod non facerent, si pretium non recepissent. Addamus nos alias duas rationes pro hac opinione, primum ratione lucri cessantis: nam ea pecunia poterat mercator negociari, & lucrari. Tum secundò, quia ex copia venditorum decrescit pretium, at sunt multi venditores pecunia anticipata, & pauci numerata pecunia: igitur illud est iustum pretium, quod in hoc foro currit, vt suprà dicebamus de pecunia credita.

116

Verumtamen Medin. vbi suprà, & Nauar. cap. 17. num. 82. non probant hunc contractum, quanuis Nauar. ratione lucri cessantis admittat, & idem Couar. fatetur vrgentissimas esse contra eam sententiam Med. rationes, & sententiam tutiorem esse, quam etiam sequitur Mercad. tractatu illo. 1. cap. 13. Quare mihi in hac re videtur simpliciter dictus contractus vsurarius, tam in omnibus alijs mercibus, quam in prædictis lanis. Primum enim ratione anticipationis plana est vsura, vt omnes fatentur: quare alias ratio

Vsura est vilius emere, ratione anticipata pecuniæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nes examinemus oportet. Ratio ergo illa Sot. iam satis est exclusa. Quod enim hic contractus naturam suam exigat fieri anticipata pecunia, non colligit debere fieri viliori pretio, sicut nec in mercibus nauticis, quas ob sui magnitudinem necesse est credito emere, non ob id sequitur posse carius vendi, quam in promtu valerent.

Deinde ratio Cord. falsum supponit: nam revera minus datur in præsenti, quam valebunt tempore traditionis illarum. Alias cur non conueniunt de celebranda venditione, vel obligatione ad tempus tonsionis, vel traditionis, si idem est pretium, vt vsuræ suspicio tollerctur? Ratio vero illa Nauar. de lucro cessante, non placet. Primum enim lucrum debet cessare: non autem cessat ei, qui non in alia re decreuerat negociari, cum in hac arte, & non in alia, à se motus non occasione emptoris pecuniam collocat. Alias omnis mercator credens, vel anticipans pecuniam in quacunque negotiatione id efficere posset, pluris venderet, dicens se habere pecuniam occupatam, posseque in alia re non credẽdo, vel anticipãdo negociari. Cui certe dici posset, cur non ita faceret, vt ei lucrum non cessaret? Est ergo fictum hoc lucrum. Vnde minor Nauar. qui hanc Sot. opinionem acriter carpit, hac via illam excusare. Præsertim quia etsi lucrum verè cessaret: tamen nisi præmonito venditore de interesse, in pactumque deducto omnium sententia tolli non potest, vt infrà dicemus. Ea etiam ratio, quæ à nobis est allata de copia venditorũ, cũ anticipatur solutio, copia emptorũ cũ creditur pretiũ, nõ excusat, vt suprà probaui. Alias semper tã in ijs, quã in omnibus mercibus liceret carius vendere, credito, & vilius emere anticipatè: quia revera credita pecunia plures reperiũtur emptores, quã numerata, & anticipato ptio plures fũt vẽditores.

117 *Non currit ratio lucri cessantis in prædicto contractu, anticipata solutionis.*

Modus quo prædictus contractus anticipatæ solutionis potest licite celebrari.

Quare sic mihi videtur licitè hos, & similes contractus celebrari. Primum, si verè cessaret interesse, vt si ipse decreuerat in alia re negociari, & contemplatione pastorum anticipat in hac negociatione pecuniam, interesse in pactũ deducto, sicque, & nõ aliter Nauar. & Cord. sententiã putarẽ verũ. Secũdo, si esset in mora pastor in reddẽda lana ad tempus præstitum. Tum enim interesse, quod emptor

emptor patitur culpa venditoris existit, atque ideo potest ratione illius si est verisimile futurum minoris, emere: ideo etiamsi a principio non esset pactum, atque conuentum. Aliud enim est interesse ratione moræ in non soluendo, quod debetur in conscientia, vt infra lib. 4. cap. 1. explicabimus. Est enim ex delicto, & veluti iniusta acceptione: aliud autem interesse lucri cessantis, quod ex contractu & cõuentione partium solummodo debetur, quod in pactum à principio deductum esse oportet. 118

Tertio si vera sunt, & non ficta illa inconuenientia, & damna tali lanarum emptioni, anticipatè, annexa, vt in dicta relatione posita à Cord. asseritur. Qualia sunt, quod pastores plus pecuniarum accipiunt, quam possint lanarum reddere, ac per hoc non implentes promissum ad debitum terminum damnificant emptores, & vt supra dicebam, cum iam pretium receperint, nihil curant bonam lanam dare, sed impuram, & parũ vtilem. Denique vix, aut raro pecunia à pastoribus recuperatur, & huiusmodi. Hæc enim si vera sunt, damna pretio æstimabilia videntur, ob quod minoris valẽt tales merces, talibus subiectæ incõmodis. Quam ob causam supra docuimus ratione periculi in capitali recuperãdo, vel non sine expensis, posse pecunia credita augeri pretium, & contra si res tradenda in eo sit periculo minui posse, cũ præuenit pretij solutio. His deficientibus, vsuram certe hunc contractum continere putabo, vt ostensum est. Illa etiã ratio quę tãgitur à Cord. quod scilicet perire possent pecudes, ac proinde lana non dari, &c, sicut ijs contingere solet, qui emũt terræ fructus, antequã sint nati, aut collecti, nõ est alicuius momenti: id enim esset verũ, quando periculũ lanarum esset penes emptorẽ. Nunc autem penes vẽditorem est, cui perit lana, si perit. Vnde si eis ad terminũ lana nõ traditur, pecunia reddenda est, at in segetũ fructuumque emptione penes emptorem manet damnum & periculum.

Ob quæ damna sequuta, ex anticipata solutione, potest quis vilius emere, sine vsura.

119

Igitur ijs omnibus cessantibus, vt dixi, iniustus est contractus, nisi vno ex duobus modis fiat: Primum, vt statim assignetur pretium, quod est verisimile futurorũ tempore traditionis, & ita siue posteà maius sit, aut minus integra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Licitus est prædictus contractus, assignato pretio verisimile futuro tempore traditionis.

erit emptio, cum æqua sit vtriusque sors, quod non solum in lanis: sed in oleo, musto, & alijs mercibus fieri potest licitè. Vterque enim damno & commodo expositus est, vt aperte colligitur ex dicto cap. in ciuitate & Nauiganti, vt difficultate superiore late disputabam.

120 *Similiter est licitus, si vēdatur pretio futuro tēpore traditionis indeterminata.*

Secundo modo etiam licite fiet, vt conuentio statim celebretur de re postea tradenda pretio tempore traditionis currēte. Et hic modus quàm maxime licitus, ac iustus mihi esse videtur, & in praxi receptissimus, vtiliorque mi seris venditoribus quibus pecuniæ, quasi mutuo dantur, quibus & res ipsas quas vendunt, colunt, & augent, & alijs necessitatibus occurrunt: cùm tamen eodem pretio prorsus rem vendant, quam si pecunia præuenti non essent, vēdidissent. Cauere tamē debent pastores, & lanarū domini, ne quia pecuniam acceperūt, & in tuto sunt quodammodo positi, inter se conueniant pretium pro voluntate imponentes, quod monopolij genus tanto esset iniquus, quanto magis abstinere deberent ij, quibus & pecunia & officium præstitum est.

Assignat author duas alias rationes ob quas honestatur dictus contractus.

Duas in gratiam acutiorum lectorum addam rationes, & causas, quam ob rem non solum in lanis, sed in quibuscunque mercibus ob anticipatam solutionem iuste pretiū augeri posse videatur. Tum, quia simul emitur à pastoribus magna lanarum quantitas, & simile est de ementibus alias merces simul. Ex hoc enim vilescit pretium, vt patet experientia. Quam profecto causam minimè improbamus. Tum enim non iam ratione anticipatæ solutionis, sed ex modo, & commoditate vendendi pretium variatur. Vnde supra docuimus, quod in ipsa venditione ad statim potest minoris res simul emi, quàm alias esset iustum pretium. In hoc enim modo vendendi, hoc est iustū pretium.

121 Restat igitur postrema supra tacta causa, quam acriter à doctissimis quibusdam audiui. Dicunt enim, quod quē admodum res in publica subhastatione, aut licitatione vē dita minus valet ex modo, scilicet vendendi: sic enim cū re ipsa rogatur emptor, ex quo emptorum penuria laboratur: ita prorsus ex modo vendendi credita, vel anticipata solutione

solutione crescit, vel decrescit rerum valor. Nam & vltro offertur, & non est tantus ementium concursus anticipato pretio. Verbi gratia, exponuntur in foro fructus, vini, olei, &c. tradendi post quatuor menses, reperiuntur pauci emptores, sunt namq; pauci qui exbursare (vt inquiūt) aut possint, aut velint, dicunt isti illud esse iustum pretiū, quod supposito illo modo vendendi reperitur. Siue enim quia vltro offertur merx, siue, quia postulator statim pecunia, non sunt tot cupidi illius rei, & ita naturaliter modum & circunstantiam vendendi vilescit. Quem sanè dicendi, atque opinandi modum tenuisse videtur Ioan. Medin. qui quæstione citata in argumento contra se facto eum adducit, argumentum insolutum relinquens, 122
quasi eiomnino acquiescceret, quam ipsam sententiam secutus fuerat ante Angel. Clausio in summ. verbo, vsura. 1. quęstione. 59. ea tamen limitatione adhibita, si (inquit) merx esset in tali loco, vbi communiter emptores non habent pecunias, sed emunt ad tempus. Tunc enim plus iusto pretio, &c. Et reddit rationem, quia mercator potest illam mercantiam ob dictam causam minus, aut magis æstimare.

Equidem sæpius hanc sententiam mecum ipse considerans fragilem omnino, & apparentibus rationibus instituta ipse censeo, magis ad excusandas huiusmodi emptiones, quam ad veritatem inueniendam. Licet enim ex modo vendendi, quia publice subhastatur, vel vltro offertur liceat minoris emere: tamen ex parte eius modi, quod scilicet credito, vel anticipatè venditur, non licet pretiū mutare, licet ex tali modo vendendi crescant, vel decrescant emptores. Illa enim maior æstimatio ob anticipationem, vel dilationem pretij non est rationabilis & iusta, iudicio prudentium, cum in sola temporis diuersitate fundetur, quod vsurarium est, vel in necessitate emptorum, & cupiditate insatiabili mercatorum. Alioquin in omnibus 123
creditis augmentum pretij, & in omnibus anticipatis decrementum approbare deberemus, dicentes ratione modi vendendi, copiæ, vel penuriæ mercatorum iustificari eiusmodi superacceptiones, crescereque iuste rerum vale-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem. Nã ad anticipate emendum pauci, ad credito emendum multi inuenirentur, corrueretque magna ex parte Doctorum vsitatissima verissimaque sententia, tum in se, tum ad coercendas mercatorum cupiditates, & auaritias maxime necessaria. Vt igitur pecunia non plus valet si eam mutuo des, quam sit eius præsens valor, taxatio, & æstimatio, etiamsi ad mutuo accipiendum plurimi inuentatur, qui eam pluris, quam sit eius præsens valor æstiment ob necessitatem, vel aliam causam. Alias cambia sicca essent iustificãda, vbi sola temporis diuersitas intercedit: ita certè merces quæcunque non plus valent, quam sit earum pretium æstimatio seu taxatio, etiamsi ad eam credito, vel mutuo (vt melius dicam) accipiendam plures reperiantur, quàm inuenirentur ad statim soluendum. Alioquin quo magis anticiparetur, solutio, magisque differretur, eo pluris vendere rem liceret: cum tamen D. Thom. & omnium recte sententiam vno consensu certissimum signum, nulloque alio certius esse soleat ad detegendum & omnino cognoscendum, quando in creditis & anticipatis vsura committatur palliata, quam si eo augeas pretium, quo plus expectas solutionem, eoque diminuis, quo eam plus anticipas. Si enim lanas empturus eras ad spacium trium mensium recipiendas pro. 15. eas vero emis pro. 12. anticipando solutionem, lanarum traditionẽ duos annos expectando, euidens est vsuræ labes, venditionis nomine palliata. Quod & in cambijs, quæ sicca dici solẽt, idem prorsus deprehenditur, si eo interesse augeas, quo nundinæ tardiores sunt futuræ, vel aliquæ sint intercalatæ, vt suo dicemus loco. Cum in ijs omnibus, non rei valorem præsentem & verum, sed temporis potius vendere velle conuincaris. Stringendæ igitur non laxandæ habenæ sunt, vt nobis quidem videtur in hac lanarum specie, & similibus mercatorum abusibus. Quare etsi hic vltimus modus dicendi nonnullam liciti speciem præ se ferre videatur, quem, certe doctissimum, & in omni genere literarum Theologicarum doctrina & grauitate insignem virum defendere vidi. Nos tamen ab eo libẽtius in hac parte recedimus, recedendumque sapientibus in repub. Christiana

Pecunia nõ plus valet quam sit eius præsens valor si mutuo detur, etiãsi multi eam pluris extimãr, ob necessitatem, vel aliã causam.

124

Quãdo cognoscatur vsura palliata, in creditis & anticipatis.

Cambia quæ sicca dicuntur vsuraria.

125

Christiana viris putamus: ne si in rigore licitus esset (quod non puto) auaritiæ, atque in explebili mercatorum cupiditati ansam, materiamque præbeamus, exhauriendique miserorum pauperum substantias, rationem ac viam demus. Atque hæc de hac quæst. dicta sint.

Decimumtertium dub. Vtrum vendens rem fructiferam ad certum diem, fructibus interim perceptis non cõputatis in sortem, teneatur ad restitutionem? Hæc sane quæstio non minus grauis est ac præcedẽs, quam omniũ copiosissime disputat Didac. Couarr. lib. 3. Variar. resol. cap. 4. qui existimat non teneri ad restitutionem vendito rem fructus huiusmodi percipientem vltra sortem, etiam si emptor non sit in mora reddendi pretij. Eandem sententiam sequuntur plerique iuristarum, etiam antiquorum, Soc. in. l. de diui. 4. notab. ff. Soluto matri. & ibi Clau. col. vlt. Hieron. Cagno. in. l. Curabit. C. de Act. empt. & denique omnium fere sententia iurisperitorum in eo consentit. Conuicti autem sunt ad hanc sententiam tenendam. Primum ob. l. prædictã Curabit. Vbi Cæsar sic ait, *Curabit præses prouinciæ compellere emptorem, qui nactus possessionẽ fructus percipit, partem pretij, quam penes se habet cum vsuris restituere, quas & perceptorum fructuum ratio & minoris ætatis fauor, licet nulla mora intercesserit generauit.* Quid apertius? Ratione etiam probat, quia si emptor fructus percipit nondum soluto pretio, iustum est, vt, & pretij vsuras vsq; ad fructuum quantitatem soluat venditori, qui re sua se libere spoliauit, cum eam tradere minime teneretur, nisi pretio soluto, igitur dum fructuum iacturã pati vult, ex quo interesse fructuum plane illi cessat, cõsequens est pos se saltem illud in pactum deducere, omni mora cessante. Et hanc putat esse ipsissimam rationem prædictæ. l. Curabit. Et idem decernitur in. l. 2. C. de Vsur. & l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de Actio. empt. Vbi sic ait Iurisconsultus. *Cum re emptor fruatur, æquissimum est cum vsuris pretij dependere.* Idem denique constat ex. l. vlt. §. vlt. ff. de Fund. dot. Tertio tandem probat Couar. suam sententiam ea ratione, quoniam licet vsuræ lucratoriæ sint reprobatæ & iniustæ, at vsuræ recõpensatoriæ eius scili-

13. Dubium.

Vendens rem fructiferam ad certam diẽ, fructibus interim perceptis, non cõputatis in sortem, nõ tenetur ad restitutionẽ, secũdũ Couar.

126

cet,

cet, quod alteri est debitum, quodque erat habiturus, licitæ sunt, & probatæ per leges & rationem, vt docent
127 Bald. Paul. & Salicetus in illa l. 2. & Anna. in cap. 12. col. penult. & cap. conquæstus, col. 1. de Vsur. Hiero. Cagnolus in d. l. Curabit, col. 2. Et ita nos infra probaturi sumus parte sequenti, licitum esse ex mutuo lucrum reportare, quando alias erat debitum, aliter recuperari non poterat ratione huius recompensationis. Cum igitur prædicti fructus ante pretij solutionem pertineant ad venditorē, sequitur per modum compensationis licitè vsuras accipere secundum quantitatem fructuum ab eo percipiendorum. Sic enim Couar. hanc sententiam intelligit: non tamen secundum quantitatem eorum fructuum, quos emptor percepit. Cùm ratione interesse cessantis, non ex pretio, sed ex fructibus hanc iustificat fructuum acceptionem, consequens est, vt si nullos fructus esset capturus vēditor, non posset iuste aliquid in eorum compensationem exigere.

Addamus nos quartam rationem pro hac sententia. Quoniam, vt multis videtur cum Caiet. 2. 2. supra citata venditio perfecta non est ante pretij solutionem, sed est velut dependens, atque omnino imperfecta. Igitur ante solutionem res fructifera & fructus nō perfectè, ad emptorem pertinere est putandum. Ac proinde ratione illorū posse vsuras fructuum percipiendorum à venditore in pactum deduci. Hanc sententiam volui ita diligēter probare, eo quod a doctoribus iure peritis sine vlla dubitatione defenditur, ex eaque plura, vt ipsi dicunt opportune deducunt ac inferunt ad apertiorem d. Cæsareæ cōstitutionis intelligentiam & interpretationem. Quorum alia quot attingit ipse Couar. nos omittimus, quia breuiores esse cogimur quam vellemus, legat lector apud illum & cæteros citatos doctores.
128

Mihi enim ista hæc sententia omni carere veritate ac probabilitate semper visa est: aliterq; accipiendā & interpretandam fore dictam à Cæsaribus editam sanctionem. Mouor autem ea ratione potissimum, quæ omnino contraria est fundamento ipsorum, quod existimem fructus medij

medij temporis ante solutionem omnino ad emptorē pertinere, esseque suos, sicut & rem ipsam aliàsque res, quarū iustam nactus est possessionem, siue emptione numerata pecunia, siue alia ratione: nihilque prorsus iuris venditorē ad eam rem habere semel contractu celebrato, & re tradita, nisi ad pretij exactionē, quo soluto ab emptore nō admissa mora, omnino iustitiæ, & rationi satisfeciisse. Quod ex eo ostendo, quoniam, vt suprà probatum est à nobis, estque receptissima, & iurium, & doctorum sententia; quā 3. tom. huius operis fusè probabo, in contractu emptionis, & venditionis transfertur rei dominium in emptorē etiā quando fides habetur de pretio. Alioqui si emptor dominium rei sibi venditę prorsus non adquireret, sed possessionem dumtaxat, vel vsum pretio assignato, iam non emptio, sed locatio esset dicenda. Iam deinde periculum rei penes venditorem, non penes emptorem esset, sicut in omni locato, & conducto, in omnique actu in quo rei dominiū non confertur, constantissimum est. Si igitur vera venditio, & emptio est, vt loquimur, dominium fructiferę possessionis apud emptorem est, ob idque pretium assignauit, sua vt esset, sibique caderet, aut staret. Dum igitur venditor fide accepta, terminoq; dato de pretio, fructus sibi reseruare contendit, quousque pretium soluatur, quid aliud agit, quam fructus rei alienæ: ac proinde rem alienam pro pecuniæ expectatione vsurpare, quod vsurariū esse quis non videat? sanè si econtra rem istam acciperes, vt si rem emisses anticipato pretio, meliore quodam colore defendere posses tuum istum sensum, vt scilicet vēditor posset fructus sibi reseruare, etiam pretio accepto: quoniam ex quo res tradita non est, atiamsi pretium sit exhibitum, dominium omnino est ab eo deperditū, emptorique adquisitum, vt insignes doctores tradiderunt. Sola enim rei traditione, realique, apprehensione rei dominium adquiritur, & transfertur, quod nos tom. 3. satis constanter falsum esse firmabimus, nō modo iure naturali, sed etiam positiuo, ostendentes, ad dominij adquisitionem minime rei traditionem necessariam fore vllo modo, sed mutuum contrahentium assensum. Sed vti dicebam istud apparentius defendi-

In contractu emptionis & vēditionis, rei dominiū in emptorē (habita etiā fide de pretio) transfertur.
129

Venditor, qui fructus, vel de pretio fructus, si de accepta, atq; termino dato sibi reseruare cōtendit quousq; pretium soluatur, vsurarius vere dicitur.
130

Universidad de Deusto
Biblioteca

fendi posse videtur. At in nostro casu, vbi res ipsa tradita est in potestatem, & apprehensionem corporalem emptoris, ipseque est possessionem nactus admisso beneficio de expectando pretio, quod est illi mutuare virtualiter vsque ad certum tempus, omnis certè veritatis, omnis rationis, iustitiæque fines excedit, asseuerare fructus talis rei sic emptæ, & traditæ pertinere ad venditorem, quoniam illi pretium non est solutum. Si esset pecunia numerata, rogo, nonne iniquissimum esset fructus illos vēditori adscribere? Ideo igitur, ô iurisperiti, ei applicandos putatis, quoniam solutionem differt, pretiumque expectat.

Omnes fere Theologi, cōtra riam tenēt sententiam.

Quare prædictam sententiam meritò retundunt viri Theologi plerique. Eam reiecit Syluest. quæst. 11. dict. 2. Franc. Maior. in. 4. distinct. 15. B. Bernardin. & Archid. vt refert idem Syluest. sum. Rosell. vsur. 1. §. 47. Armill. vsur. quæst. 15. Gabr. in. 4. distin. 15. quæst. 11. conclus. 4. & casu 3. Angel ibidem.

131

Emptio dupliciter celebrari potest.

Placet verò nobis quo rē totam breuiter explicemus, multis quę dici non ingratè poterant, prætermissis, distinguendo animaduertere duobus modis posse emptionē celebrari. Primum, vt dictum est purè, & simpliciter vendēdo, fide data de pretio, quo pacto sententia nostra, doctorumque Theologorum verissima comprobata est. Altero modo, nō vt venditio pura sit, & simpliciter, sed cōditionata, & dependens à tempore solutionis faciendę, ita vt modo non ematur res, nec mancat eius dominium, & periculū penes emptorem, etiamsi ille nactus sit possessionem, sed tantum fiat pactum, & conuentio de celebranda in posterum emptione cum pretium exhibetur, quo casu verissima est Couar. & iuristarum sententia, pertinere scilicet fructus ad venditorem, quousque pretium soluatur. Et ratio est plana, quia illa non est venditio ad terminum propriè loquendo, sed potius venditio est numerata pecunia, post terminum tamen facienda, modo tamen sponsio sit, & obligatio, vt certa sit venditio futura. Sicque à principio non stat rei dominium penes emptorem (quem emptorum potius dixeris) sed penes venditorem, vel potius venditurum: ac proinde dum pretium non solui-

132

tur,

tur, id est, dum emptio numerata non celebratur, perceptorum fructuum ratio (vt ait Cæsar) vsurarum restitutionem etiam nulla mora intercedente, generabit.

Neque aliter, salua iustitia doctorum iuristarum, sententiam saluam esse posse intelligo. Satisque dicta l. Curabit per dictam limitationem, & distinctionem interpretabitur. Nec refert appellet emptorem, quasi iam præcesserit actualis venditio, & emptio. Dicitur enim emptor, quia empturus est, sponsionemque aut obligationem de emptione factā habet. Quid quod satis aptè intellexeris eam legem loqui de interesse pretij non soluti, quod certè in pactum deduci potest, etiam nulla mora existente, vt supra docuimus. Hoc enim significant illa verba, *perceptorū fructuum ratio, & minoris ætatis fauor generauit*, quasi dicat, quod fructus venditor percipere posset, quod si minoris ætatis sit, satis generat præsumptionem illum voluisse pecunia sua lucrari, & ita curatores compelluntur minorum pecuniam ad aliquod honestum lucrum adhibere, ne patiatur minor ætas interesse. Iubet ergo lex, quem emptorem appellat interesse persoluere. Sic enim ratio fructuū perceptorum, & minor ætas exigit, ne iacturam patiatur iniustè. Et hoc probat prima ratio Couarru. quæ vt ipse bene docet est ratio ipsius Cæsaris in dicta l. Curabit. Vn de non fructuum percipiendorum quantitati, vt vult Couarru. sed verò interesse, quod venditor patitur, æquari debet vsurarum restitutio.

133

Ad tertium verò respond. falsum esse, quod fructus absoluta emptione debiti sint venditori, vt ratione compēsationis vsuram accipiat, vt ostensum est. Quarta vero ratio nostrā nihil probat, cum tom. 3. satis probabimus, ante solutionem esse veram, & perfectam venditionem quoad eius substantiam, & dominij translationem.

Ante pretij solutionem est vera venditio.

Illud postremò proponam, quod. Couarru. iurisperitorumque sententiam absque peccato, & iniuria teneri, & exerceri posse existimo: si possessio, verbi gratia, minoris iusto pretio venderetur ob dictam fructuum perceptionē. Quod ita declaro: valet (explicausa) ager, aut ius regiū vel alius cēsus, si statim, & pure vēderetur, mille ducatos

Si res minori pretio quam valet vendatur, bene potest æquari venditio, non computādo fructus in sortem.

vendit

Universidad de Deusto
Biblioteca

vēdit autem illum expectata solutione ad duos annos ex pactione, vt fructus ex illo capias, dum tibi pecunia non soluitur, sane si illum integro ducatorum milliario vendas fructibus tibi, dum pretium non soluitur, reseruatis iniuste agis, vt ostensum est, sin vero. 800. ducatis vēdas, licita erit conuentio. Tunc siquidem non potest dici ratione creditæ solutionis fructus percipere, sed ideo eos fructus percipis quasi in partem solutionis alias, integri & iusti pretij. Quis enim non videat minus valere rem, cuius fructus venditor sibi reseruat, quam si pure vendidisset, eôque minoris esse valoris, quo plurium annorum vsum fructum retinere vult? His igitur duobus modis, & non aliter ab iniquitate huiusmodi contractum liberabo, siue priore, suspendendo emptionem, ac dominij translationē, siue posteriori compensando emptori in pretio fructuum perceptionem, qui iure naturali perfecta venditione ad emptorem pertinebant. Si enim iustum rei pretium dat quo purē venderetur ad præsens, ipse verò quia sua interest, vel officij præstandi causa dilationem solutionis dat voluntariam, quomodo tandem fructus absque iniustitia retinebit? Sed de his hactenus.

134

De minoris emente debitum futurum, & de mohatris.

SVMMARIVM.

Licitum non est emere debitum, verbi gratia. 100. soluenda ad annum, pro. 90. statim solutis, cōtra aliquos. num. 135
Assignantur plures modi, quibus communiter fiunt venditiones & emptiones, quæ vulgo appellantur mohatras. num. 138
Corduba generaliter omnem mohatram damnat. n. 139
Peccatum mortale committit cum onere restituendi, vendi-

di vendens in prædicto contractu plus iusto, & emens vilius. num. 139
Similiter dicendum est de mediatore, qui se tenet ex parte illius qui iniuste emit ac vendit. n. 140
Modo iustum non excedatur prætium in prædicto modo, contractus est licitus, licet aliquando ratione scandali videatur illicitus. num. 141
Adducit author alios modos emptionum & venditionum, quæ vulgo appellantur mohatras. num. 142
Mediator restituere tenetur, si iustum pretium excedatur. num. 143

Decimaquinta dubit. sit. An qui minoris emit debitum futurum ab aliquo, teneatur ad restitutionem? Procedit vero quæstio, quando nullum est periculum, aut dubium in debito vindicando, siue totius pretij debiti, siue expensarum, ac molestiarum in recuperando. His enim extantibus, vt dubit. 12. dicebamus, licitum est ratione talis probabilis dubit. aliquid pretio diminuere ementi, sicut vendenti in pretio ascendere, vt ibi dicemus. Et video nonnullos ita sentire, vt licitum putent emere debitum, v.g. centum soluenda ad annum, pro, 90. statim solutis. Sic tenuit Innocen. in cap. In ciuitate de Vsur. Nauar. cap. 17. num. 230. Caiet. verbo, vsura. sub finem. cap. cogor. hoc in loco. Probat Nauar. Tum, quia minus est habere actionem, quam rem. Secundo, quia non mutuat, sed emit ius ad centum. Et hæc est secunda ratio præcipua Caiet. & huius sententiæ. Addo ego, quia plus soluit, qui ante tēpus soluit, vt scribitur Instit. de Action. §. plus.

15. Dubitatio.

135 *Licitum nō est emere debitum v.g. 100. soluenda ad annū pro. 90. statim solutis.*

Cæterum ista sententia mihi probata nunquam est, cum ansam multarum præbeat vsurarum, ne dicam vsuram vere continere, quare eam ex processo confutat Medin. tract. de Camb. cap. 7. & de Rest. quæst. 38. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. Gabr. quæstio. illa. 11. dubit. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sylueſt. vſur. 2. quæſt. 14. Sot. lib. 6. de iuſt. quæſt. 4. art. 1. Ang. vſur. 1. §. 63.

Ratio eſt plana, vt parte ſequenti latius patebit. Quoniam pecunia futura, quando certa eſt, non minoris eſt pretij, quam præſens. Alias omnis venditio dilata ſolutione excuſaretur, & omnia cambia, & recambia, quæ ſicca appellantur. Sed reſpondet Caietanus, quod non pecunia, ſed ius venditur, quod minoris æſtimationis eſt, cum *paga acerba* dicitur, id eſt, futura: quia nondum maturuit, vt poſſit colligi. Sed hoc nihil eſt. Nam ius ad 100. cum ita certa ſunt, ac ſi eſſent in arcâ, tantum va-
136 let, ac. 100. præſentia. Alias ſola temporis expectatio daret valorem rei, quod vſuris ianuam aperire eſt. Neque certè licet pluris æſtimetur præſens, quam futura pecunia iuſtificat. Vt enim ſupra dicebam dubit. 12. illa æſtimatio non rationabilis, virorumque prudentium eſt, ſed vel neceſsitatem patientium, vel auarorum mercatorum, vt lucrentur. Vt enim rectiſsimè, Medin. ille qui dat. 90. pro. 100. virtualiter mutuat. 90. accepturus ab eo. 100. licet per manum alterius. Alioqui plura ſequerentur abſurda ait Medin. Primum, quod mutuator poſſet dicere, ego dabo. 90. vt mihi des. 100. poſt annum, quia illis. 90. emo à te ius ad. 100. quod in effectu eſt vſura. Secundo liceret vendere rem valentem. 90. pro. 100. in finem anni, dicendo ſe illis. 90. emere ius ad. 100. quod vendibile eſt, minorique pretio, vt ipſi dicunt. Tertiò liceret ipſi debitori redimere proprium debitum minoris, ita vt ſi debet. 100. dando. 90. liber eſſet. Diceret enim ſe emere omne ius, quod habet creditor, contra ſe, quod Nauar. videns apertè ex ſua ſequi ſententia, conceſſit. Caiet. verò non eſt auſus, videns manifeſtam vſuram.

Tandem obijcio contra Nauar. argumentum, quod il-
137 le contra ſe facit, & minime ſoluit. Obijcit enim ipſe ſibi, quod emere debitum futurum minoris anticipata ſolutione eſt vſura, vt ipſe docet nu. 230. quomodo ergo licet ſuũ redimere debitum minoris? Reſpondet, quod hoc licet ceſſante fraude vſurarum: frudem appellat vſuram, meo iudicio, quod redimat emendo ius non debitum, ſeu pecu-

pecuniam futuram. Quaſi vero hoc, vel illo modo loquaris, varijs nominibus contractum re ipſa eundem iuſtificare poſsis. Vnde illa concordia Doctorum per prædictam diſtinctionem facta à Nauarr. inutilis eſt. Nec eſt eadem ratio de cenſibus. Hic enim emitur ius in certa poſſeſsione ſignatum, quæ perire poteſt, & ita cenſus peribit, vt tom. 3. trademus. Ex quibus patet ſolutio rationum Nauar. noſtra vero facile ſoluitur, ſi intelligas dictam legem loqui de eo, qui cogitur ante tempus ſoluere, 138
ex quo patitur intereſſe. Is enim, qui ante tempus ſoluit, plus ſoluit quã debebat. Vel intellige plus ſoluere, quia gratiam præſtat & officium, quod non debet: non quia pecunia plus valeat anticipata, ſicut dici ſolet, *qui cito dat, bis dat.*

Vltima dubitatio ſit. Vtrum venditiones & emptiones, quas vulgo *mohatras* vocat, ſeu *baratas*, licitæ ſint, & inde naſcatur reſtitutionis vinculum, etiam apud mediatores? Fiunt ſane multis modis huiuſmodi contractus, vt ſcribit Mercad. tractatu primo, capite vltimo. Indiget, verbi gratia, quis pecunia, quam cambio habere ei integrum non eſt, vel quia termini cambiorum, vel feriæ ſunt breues, vel quia ſorum nimis carum exiſtit, vel quia timentur plura recambia, vel denique fidem, aut (vt vulgo dicitur) creditum non habet. Petit igitur à mercatore merces creditas ad annum pretio exceſsiuo, quas illi ſtatim vendit numerata pecunia pretio viliſsimo, habetque centum cum damno & iactura. 25. vel. 30. Quæritur an is contractus iniquitatem habeat ex parte venditoris credito maiori pretio, vel ex parte ementis numerato viliori, vel ex parte proxenetæ, ſeu mediatoris interuenientis? Sine Cordub. in ſumm. quæſtione. 79. §. *Io ſe gundo*, generaliter damnat omnem mohatram, ſicut, & omne monopolium & fraudem. Mercad. cap. illo finali, etſi exiſtimat licite fieri hunc contractum ſi aliquis tertius rem emat: non licere tamen eidem qui credito vendidit, minoris emere. Maxime, ſi res non eſt emptori tradita. Quod non aliter probat, quam ex populi opinione, qui cũ idẽ ipſe, qui carius credito vendidit, redimit

Aſsignãtur plures modi, quibus cõmuniter fiũt emptiones, & vẽditiones, quæ vulgo appellantur mohatras.

139

Cordub a generaliter omnem mohatram damnat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vilius, male iudicat eos agere. Secundo probat, quia re ipsa est mutuum nomine venditionis palliatum: siquidem est idem prorsus, ac si mutuo daret. 100. & 20. aut. 30. ob interesse, & dilationem temporis acciperet, quantum scilicet valet iactura ementis: ac perinde existimat esse restituendi obligationem.

Peccatum mortale committit, cum onere restituendi, vendens in prædicto cõtractu plus iusto, & emens vilius.

Cæterum ergo nullam iustitiam, vel iniustitiam maiorem video, cum per se venditor redimit, ac cum alius tertius, modo sint cætera paria. Nempè, quod vtrobique excessuum, vel vtrobique iustum seruetur pretium. Itaque si iustum seruetur pretium, licet maius vel minus secundum latitudinem iusti, siue idem, siue alius coemat, non cõmittitur iniustitia, vel vsura vlla: sin autem iustum excedatur, siue in venditore credito, siue in emptore ad statim, etiam cum tertius intercedit, erit iniustus, & restitutioni obnoxius contractus. Hanc sane sentẽtiam tenet Nauarr. cap. 23. num. 91.

140

Primum igitur in hac re putamus, quod si iusti pretij latitudo excedatur, erit peccatum mortale, & cum onere restituendi tam in vendente ad terminum pluris, quam in emente ad statim minoris, vt omnes fatentur, & probatione non eget: imo non solum iniustum, sed vsurarium erit, cũ constet ratione temporis excessum exigi, vt Mercad. adnotauit.

Similiter dicendum est de mediatore, qui se tenet ex parte illius, qui iniuste emit, aut vẽdit.

Secundo dicendum putamus, quod ad mediatorem attiner, quod si se tenet ex parte venditoris tenetur ad restitutionem insolidum, cum cooperetur actioni iniustæ, vt constat: si verò se tenet ex parte emptoris, nec peccat, nec restituere tenetur, imò beneficium emptori præstat. Vt enim ipse emptor facit, ita & proxeneta eius precibus adductus potest illi industriã, & beneficiũ præstare.

Tertio dicimus, quod si iustum seruetur pretium, licet rigidũ, in vendente credito, pium in emente ad statim, etiam eodem homine existente, potest peccari mortaliter contra charitatem, vt Nauar. ad notauit, ratione scandali, atque etiam propriæ infamiæ, cum ob appariẽtiã quãdã iudicatur à videntibus vsurarius. Tãdẽ asserimus, vt ad difficultatis neruũ accedamus propius, nõ peccari cõtra iusti-

141

tiam,

tiam, nec restitutionis onus incurri modo iustum non excedatur pretium, vt tenuit Nauarr. & Angel. verbo, vsura. §. 60. Moueor ea ratione, quia vt omnes consentiunt merces vltroneæ vilescunt. Hac enim ratione alius tertius emere potest absque iniustitia rem illam minori pretio, quod expresse idem Cordub. sensit in dicta quæstione, asserẽs ob hanc rationem posse iura regia minoris vendi. Si igitur ipsum pretium, quod alius affert, venditor ipse dederit, nullam faciet iniuriam: imò, vt ait Nauar. fortasse merebitur idem mercator pretium illud præbens, cũ illi beneficium exibeat eum â labore quærendi emptorẽ liberando, & fortasse cum sui dedecore. Secluso igitur scãdalo licitè fit prædictus contractus, sineque vsura, ac restituendi obligatione. Primum autem Mercad. argumẽtum solutum est. Si enim prima facie condemnari solet huiusmodi contractus, id cõtingit ob turpem apparientiam, & suspicionem, quam habet, atque ob id scandalo, peccari posse docuimus.

Modo iustũ non excedatur pretium in prædicto modo, cõtractus est licitus, licet aliquando ratione scandali videatur illicitus.

142

Ad secundum respondeo non esse mutuum, siquidem accipiens aliquid mutuo reddere tenetur, quod accipit mutuatori, at neque mercator in hoc casu exigere, nec emptor illi reddere tenetur, vt patet. Vnde est mera, & propria emptio & venditio. An autem ipsi proxenetæ liceat prædictam mohatram facere, dubitatio restat. Solet enim præter duos prædictos modos aliter mohatra exerceri. Nam ipse mediator, Hispanicè *el corredor*, petit à mercatore ad soluendum post annum centum vlnas panni pacto adiecto, quod si intra mensem vnum vel duos, ei offerat alium, qui se in ea quantitate debitorem efficiat, ipse liber sit â debito, & solutione. Tum quærit egentes, qui mohatras agere volunt, agitque cum illis se mohatram eis oblaturum cum iactura viginti pro cẽtum ea lege, vt obligentur præfato mercatori ad solutionem. Tum igitur ipse mediator quærit emptores at statim, venditque prædictas merces cũ iactura. 10. aut. 15. pro centum, lucraturque ipse. 5. aut. 10 pro centum, vltra id quod accipit pro merce de sui laboris mediatione. Hoc negociandi genus damnat Mercad. in dicto capite vltimo, versiculo, *Lo tercero sue*

Adducit author alios modos emptionum & venditionum, quæ vulgo mohatras appellantur.

143

Universidad de Deusto
Biblioteca

len; docetque agere contra iustitiam, tam accipiendo lucrum, quam mercedem sui officij. Mercedem enim, ait ille recipere non possunt; quia ipsi sunt principales venditores, nō mediatores, vt patet. Lucrū minus capere possunt, quia principales esse nō possunt. Est enim huiusmodi proxenetis prohibitū emere, & vendere ea, de quibus agunt inter partes, ob plura incōuenientia, quæ ex reuendendo sequuntur. Maxime, quia est mediator & pars, testis & actor, accusator & iudex.

Mediator restituere tenetur, si iusti pretij excedatur.

Ego in hac re breuiter respondendum censeo iuxta prædicta. Si enim iusti pretij latitudo excedatur, tenebitur mediator, cum revera sit principalis damnificator. Si autē iustum non excedatur pretium, peccabit quidem, eo quod agat contra legem sui officij (prohibentur enim proxenetæ per leges Regni sibi emere, ea quæ sibi ad vendendum commissa sunt) at lucrum inde captum minime tenetur restituere. Vt enim cæteri non damnificant, sic nec prædictus mediator vllo modo damnificat magis, quam ipse principalis: imo ipse re vera est principalis, vt patet, licet contra legis prohibitionem, in quo, vt dixi, peccat. Illud certe confitendum est cum Mercad. quod mercedem officij accipere non potest, siquidem revera non est mediator, nisi falsoi, & ficte, cum ipsi sit mediator & venditor. Si igitur lucrum accipere potest, quia principalis & pars, mercedem nō poterit accipere, cum nō sit tertius: si autem vere mediator est, accipere quidem mercedem poterit, non autem lucrum, vt constat, in eo ergo Mercado, sententia non placet, quod neutrum approbauit. Alterum siquidem probandum est, non vtrunque vel iustificandum, vel damnandum.

144

***

SE-

SECVNDA PARS.

De re aliena restituenda ex contractu mutui adquisita.

SVMMARIVM.

Mvtui definitio, & explicatio definitionis. num. 145

Mutuum periit mutuario, oppositum est in deposito & commodato. num. 146

Definitio vsuræ. num. 147

De fide est, vsuras esse prohibitas. num. 148

Vsura iure naturali prohibita est. num. 149

In rebus vsu non consumptibilibus, bene potest vsus vendi & separari. num. 150

Vsura ex obiecto intrinsice mala est, secundum aliquos. num. 151

Lucrum accipere occasione mutui, nō est intrinsice malum, sed ratione circunstantiæ adhibitæ potest honestari, aut damnari. num. 153

Si vero sit accipere pretium ex vi mutui, vt cōmuniter vsura dicitur, est intrinsice malum. num. 154

Sicut Deus non potest dispensare in vsura propria, sic neque in homicidio proprie dicto. num. 157

VT in emptionibus & vēditionibus, de quibus pauca præfati sumus, innumeræ fraudes & iniustitiæ interuenire solēt, sic in mutui contractu infinitæ propemodū vsuræ, quibus nō minori cū malo reip. proximus iniuste læditur. Ac propterea explicatis quibusdā breuibus cōmu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

communioribusque de emptione & venditione quæstionibus, oportet breuiter trascurrendo nonnulla de vsuris,
145 quæ in mutuo contingere solent edocere. Singula enim persequi, vt rei dignitas ac necessitas horum temporũ exigebat, est à nostro instituto huius 2. tom. alienum, integrã atque exactam perfectamque de emptione & venditione de mutuo, cambijs, censibus, donationibus, ludis, locationibus, & alijs contractibus disputationem texemus tom. 3. aliqualis modo horum noticia sufficeret, vt modi lædendi saltem in communi quadam doctrina tradantur, quo restitutionis ratio magis eluceseat. Igitur explicata natura emptionis & venditionis in quarei dominium pro pecunia transfertur, proxime consequitur mutui contractus.

Mutui difenitio, & explicatio difenitionis.

Ex dictis supra de cõtractibus ita communi, satis aperta est ratio & natura contractus mutui. Est enim datione reuocabilis rei vsu consumptibilis translato dominio, quã uis hanc vltimam particulam, Med. C. de vsuris, in princip. non apposuerit, ea fortasse ratione ductus, quod supra docuimus omniumque sententia receptum est, eo ipso, quod res vsu consumptibilis datur, dominiũ transferri necesse esse. Dicitur reuocabilis ad differentiam donationis & pretij, seu rei datæ in emptione, quæ irreuocabilia sunt. Dicitur vsu consumptibilis ad differentiam locationis, & commodati, quæ sunt in rebus functionem non admittentibus, vt domus, quæ locatur, equus, qui commodatur. Dicitur *translato domino*, ad differentiam depositi: nã reverà sæpe deponimus res vsu consumptibiles apud aliquem, vt oleum, vinum, pecuniam, &c. quarum tamen dominium non transfertur in depositarium, vt infra probabo.

146 *Mutuum perijt mutuario, oppositum est in deposito & commodato.*

Ex quo infertur, vt adnotauit Medin. quod si mutuum etiã sine culpa mutuatarij pereat, & ipsi non mutuanti perijt, cuius oppositum est in deposito & commodato: cum horum neque depositarius, neque commodatarius dominium adquirant. Quo etiam fit, vt commodatarius & depositarius habeant actionem realem ad rem commodatã vel depositam in specie: at mutuator solum habet personalem

nalem actionem ad eam rem, vel aliam similem in genere, quod declaratum habetur in l. 2. ff. Si certũ petat. vbi sic scribitur: *Mutuum damus recepturi, non eandem speciem quam dedimus, alioquin, vel commodatum erit, vel depositum, sed idem genere.* Et hoc est quod dici soler à iurisperitis genus nunquam perire. Quia cum sit obligatio personalis, quamuis res pereat, manet persona obligata, & talis est natura mutui. Ex his ergo vsuræ definitio colligitur, quæ & si varie à nonnullis doctoribus tradi soleat, mihi tamen aptior videtur definitio in hunc modum. *Vsura est pretium vsus rei mutuo datæ.* Quam descriptionem recepit. D. Tho. 2. 2. quæstio. 78. artic. 1. alijque permulti, qui eius naturã diligentius considerauerũt. Ob idque dicta est vsura, quasi illicita venditio vsus rei mutuo datæ.

147 *Colligitur definitio vsuræ.*

Primum igitur hic occurrebat de vsurarum prohibitione disputatiõ. Qua in re, quoniam & secundum fidem veritas iam declarata est, & quoniam hic strictim de contractibus agimus, plenam huius rei elucidationem ad. 3. tomum relatam esse voluimus. Satis fuerit illud, vt certum præmittere, quod eleganter tradiderunt D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. art. 1. & de malo. quæst. 13. art. 4. Dur. in. 3. dist. 37. quæst. 2. Altisi. lib. 3. tract. 21. Ioan. Medin. tract. de Vsur. quæst. 2. Richar. in. 4. dist. 15. quæst. 5. Scot. ibid. quæst. 2. Gabr. quæst. 11. Alexan. Alen. 3. part. quæst. 36. memb. 4. Merc. tract. de Vsur. cap. 1. Conrad. de Contract. quæst. 22. conclus. 2. Couar. lib. 3. Variar. resol. cap. 1. num. 5. Dominicus Sot. 6. de Iust. quæst. 1. art. 1. Nauar. cap. 17. num. 207. estque communis iurisperitorum, & Theolog. sententia. Imo, & sanctorum patruum antiquorum, vt patet ex Gregor. Nazianze. relato à D. Thom. & August. recitato. 14. quæst 4. cap. Quid dicam. *Quid dicam* (inquit) *An crudelior est, qui subtrahit aliquid, an, qui trucidat pauperem fœnore?* Vnde Ambros. in cap. vltim. eodem. *Sine ferro dimicat* (inquit) *qui vsuras flagitat.* Quo circa in cap. Quoniã de Vsur. ex Concil. Nizen. aiunt patres, iure diuino vsuram prohibitam esse in vtroque testamento. Ac propterea in Concil. Vienen. decretum est, asserentes pertinaciter vsuras esse licitas, tanquam hæreticos fore puniendos,

148 *De fide est, vsuras esse prohibitas.*

vt habetur in Clem. ex graui, de Vsur. Quæ dere legat cu
149 riosior præfatos Doct. & patres, & totum titu. de Vsur. in
antiquis Decretalibus, & in. 6. & 14. quæstion. 4. per to-
tam, & 47. dist.

Vsura iure naturali prohibita est.

Id solum explicabo, quo pacto sit contra ius naturale vsurarium lucrum tollere, vt restitutionis ratio euidentius appareat. Et sane quantum ego possum iudicare, ratio D. Thom. etsi Metaphysica quodammodo videatur, at efficacissima, & ex ipsa mutui natura, & ratione acutissimè elicita est, quam inter omnes illustrauit Durand. in. d. quæst. 2. Accipe ergo isto modo. Quis enim nesciat rem bis vendentem, id est, pro duobus pretijs iustitiam violare, aut certè si nihil vendens pretium exigat? At hoc facit fœnerator, cum ex mutuo incrementum extorquet: Nam mutuum omne in his rebus solum cõtingit, quarum vsus est earum consumptio. Vinum enim, oleum, aut pecuniam mutuo damus, quarum quidem rerum functio, in quadam distractione consistit. Si igitur in ijs rebus earum vsus est earum consumptio, consequens est, vt dominium transferri
150 in aliquem nequeat, quia simul vsus transferatur, nec contra vsus tradi valeat, nisi substantia rei, & proprietas conferatur. Si igitur aliquis velit vendere vsum reseruato dominio, vt sibi reddatur, idem bis vẽdere conuincitur apertissimè, siquidem vult rem ipsam quoad substãtiam, & dominium sibi integrè reddi, & pro vsu seorsum pretium exigere distinctum, quod iniquum, & iniustum est, aut nihil vendit, cum vsus præter ipsam rem vsu consumendam nullius pretij distincti existat. Atque ob id dicta est vsura pretium vsus rei vsu consumptibilis: secus autem est in alijs rebus quarum functio salua rei substãtia exiberi potest, vt est domus, quæ locatur, aut equus, qui commodatur. In his enim vsus salua æquitate, & iustitia, pretio vendi potest, cum per earum vsum res non consumatur, vt constat. Nec refert pecuniam non absumi per vsum. Non enim ita est accipiendum, vt Richard. Scot. & Couar. bene animaduerterunt vbi supra. Cum enim pecunia expenditur, consumi dicitur. Vnde vulgari sermone docuimus,

In rebus vsu nõ cõsumptilibus, bene potest vsus vtendi separari.

gastar el dinero, sicut dicitur, *gastar el trigo, ò aceyte*, at non

dicimus, *gastr el caualloo, gaste mi casa*, qui vel locaui, vel cõmodaui, aut vẽdidi. Vnde eadẽ est prorsus ratio pecuniæ, 151
atque aliarũ rerum functionem admittẽtium. Neque Scoti instantia aduersus hanc fortissimam rationem ex cap. Exijt, de Verbo. signific. quidquam debilitat, vt curiosus facile poterit intelligere.

Neque verò duas rationes, quas Scot. profert ad hanc communem probandam infirmas censeo, quas elucidat eruditissimus Couar. nos breuiter proponimus. Tũ, quia in mutui datione transfertur dominium. Hoc enim significatur mutuum, id est, *do tibi meum*, igitur si vsura sortem recipit, pro non suo recipit, vel vendit non suum. Tum, quia esto, quod pecunia esset vsurari; cõcesso mutuo tamen pecunia non fructificat, nisi ratione industriæ alterius, vult ergo habere fructũ de industria aliena, quod est planè iniustum.

Sed obijcies, quod mutuatarius sua voluntate dat vsuram, quæ ergo iniquitas est accipere, & exigere? Respõd. mutuatarium non sponte, sed coactè lucrum concedere: quia scilicet aliter mutuum habere non potest. Secus autem est de vendente ob necessitatem, vt supra dicebam 152
parte præcedente. Id enim non facit iniustam emptionẽ, viliori pretio, quia vilescit res ex modo vendẽdi: at mutuo nihil nisi tempus venditur. Si autẽ quis secluso omni, siue necessitate, siue fraude daret, non iam vsura, sed donatio esset dicenda: sed id quam rarissimè fieri cum cõsanguineo, vel amico, &c. vt statim dicemus.

Ex his colligo illius dubitationis solutionem, an vsura sit intrinsicè mala. In quo explicando vidi multorum hominum in altercando varias sententias. Quidam enim dicebãt esse intrinsicè malam ex obiecto, sicut mendacium: ita vt neque Deus possit dispensare, vel vllo fine aut circunstantia à malitia denudari: quoniam intrinsicè est iniustitia deformitas ad rationem. Alijs verò contra videbatur, quod potest bono aliquo fine fieri licitè, siue authoritate Dei dispensantis, siue quia aliàs tibi debitum recuperes. Deinde, quia non potest esse peior vsura, quam furtum, rapina, vel homicidium. At hæc non videtur mala in

Vsura ex obiecto intrinsicè mala est, secundũ aliquos.

trin-

trinsice & obiecto. Si quidem bono fine, seu circunstãtia
possunt à malitia denudari, vt si furtum fiat, vel ho-
153 micidium authoritate publica. Sic igitur vsura non e-
rit sicut mendacium ita de se & intrinsice mala, vt
non liceat quandoque ex variatione circunstantiæ fieri
bene.

Mihi videtur in hac controuersia facilẽ esse solutio. Nã si nomine vsuræ nihil aliud intelligas quã lucrũ vltra sortẽ occasione mutui, nõ est mala intrinsice, & ex obiecto: sed ex ratione circũstãtiæ adhibitæ põt bene aut male fieri, siue ea Deus tale lucrũ faciat tuũ, sicut Aegyptiorũ vasa & spolia fecit Israelitarũ, siue quia tibi debitũ recuperes, siue ratione lucri cessantis, &c. Sicut etiã si homicidiũ nihil aliud importet, quã proximũ de medio tollere, nõ est intrinsice & ex obiecto malũ, sed ratione circũstãtiæ licitum est & laudabile, vt si sis publica persona, vel te defendas: sed nec prædicta est proprie vsura, sed apparẽs & similitudinaria, sicut nec homicidium publica potestate, siue, vt te defendas non est propriè, seu vere homici-
154 dium, vt supra tom. 1. cap. 3. lib. 2. latius probabam. Sicut neque etiam spolia, quæ Iudæi tulerunt de Aegypto erãt vere furta, licet haberent quandam furti imaginem. Si autem vsura, vt revera est proprie sumatur, prout scilicet importat accipere lucrum ex vi mutui, ideſt tanquam pretium mutui, vere est intrinsice mala & rationi repugnãs, vt neque diuina dispensatione, neque vlla circunstantia iustificari possit. Est enim essentialiter iniuria & iniustitia, sicut etiam homicidium, seu furtum, si consideretur secundum differentiam athomam, essentialiter & intrinsece mala sunt, quando scilicet homicidium nulla legitima causa siue publicę potestatis, siue propriæ defẽsionis, &c. fieret. Atque idem est de furto, vnde nunquam Deus in
155 homicidio, seu furto (proprie loquendo) dispensauit, cùm sint essentialiter contra rectam rationem. Et hanc nostrã resolutionem egregie scriptam apud Medin. videre licet C. de Vsuris, cap. de Vsura, an sit vel vnquam fuerit licita, versicul. *Iam ad argumenta*. Est enim mala (inquit ille) ex obiecto non partiali, sed totali, quod est

Lucrum accipere occasione mutui, nõ est intrĩsice malum, sed ratione circunstantiæ adhibitæ, potest honestari aut dãnari.

Si vero sit accipere pretiũ ex vi mutui, ut communiter vsura dicitur, est intrinsece malũ.

est accipere incrementum propter mutuum, vbi nulla alia causa legitima accipiendi interuenit.

Vnde malè Altisiod. docuit in hæc verba loco citato. *Quod hominem occidere peccatum est in se, sed non secundum se, sed dare ad vsuram peccatum est in se, & secundum se.* Friuola sanè est ista distinctio. Nam vel homicidium, vel (vt melius dicam) occisio hominis fit, cum omnibus debitis circunstantijs, & tunc & in se, & secundum se est licita, si verò aliqua deest, ita est de se malum, vt vsura, imo peius est de se. Cum constet in vsura non esse maiorem malitiam, quam furti, at peccatum homicidij maius est omni furto, 156
vt patet. Et consequenter falsò docet homicidium ex Dei præcepto posse esse meritorium, vt esset in Abraham, si filium immolasset, & Saul ex domini præcepto interficiendo Amalechitas non peccauit. At vsuras exercere etiam ex Dei præcepto nõ licere. Hoc enim omnino falsum est. Nam si sumat vsuram impropriè, vt suprà diximus, pro eo solo, quod est accipere vltrà sortem in mutuo, quo pacto accipitur ab Alexandro de Ales. 3. p. q. 66. memb. 1. Gab. in. 4. d. 15. q. 11. nota litera. E. & glos. in cap. conquestus, de Vsuris; sed tũc non est de se mala, sed omnino indifferẽs. Est enim veluti genus vsuræ vitij, quod ex differentia cõtrahente potest fieri malè & benè, vt illa glos. Gabriel. & Alexand. fatentur eam vsuram esse illicitam. Sed de hac non loquimur.

Et hac certè ratione etiã homicidium est licitũ, prout scilicet importat solum occisionem hominis in genere, nõ contrahendo ad circunstantias, quibus iustè, vel iniustè 157
fit. Sed hoc impropriè est homicidium, vt sup. lib. 2. cap. 3. docui. Quis enim homicidam vocet iudicem, publica tunc potestate occidentem?

Si verò de vsura propriè sermo sit, prout est acceptio, vltrà sortem iniusta, certè non minus hominis occisio hac ratione est iniusta, imò multo magis. Nec Deus omninò dispensare potest, cum sit omninò rectæ rationi cõtrarium. Quarè eandem prorsus doctrinam, cum Altisiod. docentem Alexandrum, vbi suprà reijcere debemus ob eandem rationem, quem Gabriel in. d. q. 11. notab. 2. ad. 5. arg. cum retulis-

Sicut Deus non potest dispensare in vsura propria, sic neque in homicidio proprie dicto.

retulisset, sic cum excusat, dicens homicidium in propria significatione, non includere iniustitiam, sicut vsurã. Sed hoc satis est reiectum, alias iudex occidens malefactorem homicida esset dicendus, quod & contra August. & contra veritatem esse satis ostendi, tomo priore, libro. 2. cap. 3. in principio, vnde ipse Gabriel de hac expositione dubitans, *An* (inquit) *sit Alexandri alius sensus detur ille.* Ipse tamen Gabr. per omnia nobis cunt sentit.

De lucrum ex mutuo sperantibus, & de vsurario mentali.

SVMMARIVM.

LVcrum in mutuo sperare quidam damnãt. num. 158
Mutui occasione lucrum sperare minus principaliter, ita vt lucrum non sit causa principalis seu finalis, licitum est, secundum Medinam, & alios. num. 158
Causa finalis non est illa sine qua cętera non fiunt, sed illa cuius gratia cętera appetuntur. n. 160
Refertur modus dicendi Med. & quoad aliqua aprobatur. num. 160
Amicitia potest iuste intendi in mutuo. num. 162
In mutuo licet intendere lucrum, non ex vi mutui, sed ratione amicitiæ. num. 163
Non licet adhuc minus principaliter vt debitum, ex mutuo immediate lucrum intendere, nisi media amicitia. num. 166
Furtum est sperare aliquid ex mutuo, tãque ex causa immediata. num. 168
Licet sperare immediate amicitiam ex mutuo, & media illa lucrum. num. 168

Reiicitur

Reiicitur distinctio inter sperare, & intẽdere, adducta a Medina. num. 169
Differentia inter amorem seu intentionẽ, & spẽ. n. 170
Sacerdos potest iuste exigere debitum sui stipendij, mutuans vero nihil ob mutuum. num. 171
Intellectus. c. consuluit. num. 171
Vsurarius mẽtalis omnino restituere tenetur, secundum aliquos. num. 172
Sola voluntas recipiendi aliquid ex mutuo, non obligad ad restitutionem. num. 173
Si quis dat mutuum animo exigendi lucrum, postea tamen illud accipit, & datur gratis, non est vsurarius. 174
Restituere tenetur mutuans, aliquid accipiens a mutuatario coacto, adsoluendum quibuscumque signis. num. 174
Adducũtur adoctoribus quatuor modi mutuãdi. n. 176
Omnis obligatio restituendi, nascitur ex iniuria, læsione, vel damno dato proximo. num. 178
Accepta per simoniam mentalem, non sunt restituẽda, secundum. c. fin. de simonia. num. 180
Confirmatio sententiæ authoris, ex decisione Greg. Pap. num. 182
Ex sola interna praua intentione, obligatio restitutionis non oritur, nisi aliquod pactum intercedat. num. 182
Caput consuluit non præcipit, sed consulit, vt praua intentione accepta ex parte mutuantis restituantur. num. 184
Non sufficit mala acceptio sed iniusta, vt quis teneatur restituere, qualis non reperitur in prædicto casu. num. 186

Vsurarius

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsurarius mentalis, recepta gratuita intentione mutuatarij quocumque explicito animo, absolute nõ tenetur restituere. num. 188

Voluntas gratuita mutuatarij colligitur, quãdo gratio vultu aliquid præter mutuum offertur, aut alijs existentibus signis in mutuante ad petendum lucrum. num. 190

Nulla est lex obligans mentalem Vsurarium ad restitutionem. num. 192

2. Dubitatio.

Secunda dubitatio. Vtrum sit lucrum ex mutuo sperare? In qua re tres reperio sententias. Quidam enim simpliciter lucri intentionem seu spem in mutuo damnant, vt omnino existiment esse illicitum, etiamsi omne pactũ secludas, siue ex mutuo, siue ex amicitia, siue principaliter, siue minus principaliter: maximè quando alias non esset mutuaturus. Et probatur hæc sententia. Primum ex illo Lucæ.6. vbi Christus inquit: *date mutuum, nihil inde sperantes.* Vbi omnem spem & intentionem lucri condemnauit. Secundo ex Vrb.3. in cap. Consuluit, de Vsu. sic dicente: *Qui mutuat, alias non mutuo daturus, eo proposito, vt licet omni conuentione cessante, plus tamen forte recipiat pro huiusmodi lucri intentione, quam habet, iudicandus est male agere.* Tertio, quia ille qui eo animo mutuat alias non mutuaturus, plane ratione mutui incrementum, quærit, & cum mutuum nullius sit valoris, sed gratis agendum, sequitur iniusto, imo nullo titulo lucrum desiderare, quod vsurariæ mentis est.

158 *Lucrum in mutuo sperare, quidam damnant.*

Mutui occasione lucrum sperare minus principaliter, ita vt lucrum non sit causa principalis seu finalis, licitum est, secundum Medin. &

Secunda opinio in hac re est Medinæ. C. de vsuris. q. 1. versic. *restium inquirendum.* Couarr. 1. libro Variar. resolut. cap. vlt. nu. 4. & reg. peccatum. 1. parte initio. num. 8. & vlt. Syluest. verb. vsura. 1. & 4. Conr. q. 19. de Contractibus, concl. 2. Gab. in. 4. distinct. 5. quæst. 11. Ij omnes tentur, quod minus principaliter, & impulsiue potest quis mutui occasione lucrum sperare, non ita tamen, vt lucrum sit causa principalis, seu finalis. Sed in explicanda natura causæ

causæ principalis, seu finalis, & impulsiuæ, seu minus principalis variant multi. Quidam enim dicunt, vt Sylvest. vsura. 1. quæst. 1. causam principalem, tũc esse lucrum, quando ea non existente non mutuo traderet. Quando enim nihilominus traderet, sed non ita placide, tunc dicitur impulsiua. Mihi non placet ista expolitio. Quia causa sine qua non potest esse minus principalis. Cõstat enim, quod clericus nõ diceret horas, nec Missam, nisi spe lucri, & distributionis, at non ex eo sequitur causam principalẽ orationis, seu Missæ esse pecuniam. Deinde quoniam ipse Med. fatetur, rerum esse animum vsurarium mutuare ipe lucri, alioquin non mutuando. Cum tamen ipse fateatur non posse lucrum principaliter ex mutuo. Imo neque ex amicitia per mutuum conciliata desiderari, quod ipsum fatetur Couar. loco citato. Ea igitur est causa principalis, seu finalis meo iudicio in aliquo actu, vt optimè explicat idem Med. & Nauar. num. 209. quæ per se appetitur, & propter quam aliud appetitur. Id. n. est de ratione finis, vt per se desideretur, & ex affectu illius alia sint volita, vt media ad illum. Ea. n. quæ sunt ad finem, non tam propter se, vt potio, quam ex amore, & cupiditate finis, sunt volita. Hinc que prouenit, quod causa principalis, seu finalis pro eodem reputetur ã doct. vt in specie est intelligere apud Couar. & Medin. loco citato. At causa minus principalis, seu impulsiua, est, quæ non affectu per se, sed alterius est volita, & concupita, etiamsi esset causa sine qua non: non. n. ista repugnant. Vnde de ratione causæ principalis magis est dignitas, & cuius gratia cætera concupiscimus, quã quod sit id, sine quo actus non existeret. Hæc ita planè declarata esse volumus, non modo, vt hac in quæstione horum doctorum sententia intelligeretur, verum etiam quia sæpe à doctoribus in moralibus disputationibus de causa finali, & impulsiua, de minus principali, ac principali mentio fieri solet.

Mutui occasione lucrum sperare minus principaliter, ita vt lucrum non sit causa principalis, seu finalis, licitum est, secũdum Med. & alios. 159

160 *Causa finalis non est illa sine qua cætera non fiunt, sed illa cuius gratia cætera appetuntur.*

Quo ergo supposito, docet Med. Primũ, quod ex mutuo non licet immediatè lucrum intendere, vel sperare. Ille n. distinguit spem ab intentione: Intentio enim (ait ille) est de eo quod principaliter volumus, & respicit causam

Refertur modus dicendi Medinæ & quoad aliqua approbatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

finalē, vnde D. Tho. 1. & 2. q. 12. & morales Theologi planè fatentur semper intentionē esse de fine, at spem putat esse de re munus principaliter, & impulsiuē cōcupita. Vnde multa speramus euētura, quæ tamen nō intēdimus, nec ex eorum affectu operamur, vt illa eueniant, etiamsi sciamus ex nostro opere illa esse euentura. Docet ergo primū, quod ex mutuo non licet immediatè lucrum intendere, nō modo præcisè lucrum, sed etiam simul cum amicitia, ita vt hæc duo motiua immediatē, & ex æquo terminent voluntatem, quod ille tanquam clarum relinquit, & est verisimum vt infrà dicam, cum ita solo titulo mutui, ac debitū, seu pretij non ex amicitia speretur, vel intendatur, quod animi vsurarij est, & iniusti. Quanuis ille aliter probet, quia scilicet iam esset principaliter, & finaliter, cum propter mutuum velis. Secundo docet, quod si nō immediate, & ex æquo fit lucrū siue per se præcisè, siue simul cū amicitia intentū, sed ordine, ita vt mutuans immediatè intendat amicitiam non propter se (id. n. omnium sententia est licitum) sed propter lucrum inde euenibile, vitiat mētem, eamq; reddit vsurariā. Probat ille, quia tūc lucrū est principaliter in mutuo intentū, & magis principaliter quā amicitia, quia teste Arist. *propter quod vnūquodq; tale, & illud magis*. Si igitur vult amicitiā propter lucrū, magis vult lucrū. Quare sicut ille qui furatur propter mæchiā, est magis mæchus, quā fur, vt idem docet philosoh. ita qui causa mutui vult amicitiā propter lucrū, magis est fœnerator, quā amicus dicendus, parum ergo refert, quod mediatè, vel immediate lucrum requiras. Et idem fatetur Couar. Tertiò docet Med, quod ex amicitia mutuo conciliata, quanuis non liceat intendere lucrum, licet tamen sperare. Tunc. n. lucrum non est causa finalis, sed impulsiua ipsius mutuationis, & ita lucrum ex gratitudine, & beneuolentia speratur. Quo mouetur ad mutuo dandum, qualiter non moueretur si sciret mutuatarium fore ingratum. Id siquidē fieri potest absque hoc, quod affectus mutuantis tendat in lucrum, sed in detestationem ingratitudinis. Et quoniam gratitudine mouetur, ob id dicitur causa impulsiua. Vnde cōstat, ait ille, posse esse causam sine qua nō & impulsiuā, tamen

161

162

tamen nō finalem, vel principalē. Hæc est huius doc. sententia acuta & docta admodum satis.

Veruntamen, vt fatear verū, non mihi placet hæc sentētia. Quare vt meū sensum explicē sigillatim procedo. Primū ergo mihi videtur, quod amicitiā & beneuolentiā tēporalem, siue principaliter, siue minus, siue finaliter in mutuo intendere & cōciliare licitū est. Quod omnes doct. fatētur, desumpseruntq; ex D. Tho. q. 11. a. 78. Ratio est plana, quia illa pecunia non est æstimabilis. Et etiā, quia nihil tēporale ex obligatione, sed omnino mere libere speratur, cōsequiturq; munus à manu & lingua per accidēs ad amicitiā, morale antidoraleq; debitū iure appellatum. Secundo videtur verū illud primū assertum Med. à nobis supra receptū, nō tā eius rationem, sed ob quam nos attulimus. Cum enim lucrū occasione mutui intendimus immediate, sine respectu ad beneuolentiā, sicut ad principium illius, ex vi mutui veluti pretiū debitū intēdimus, quod est aperte cōtra rationem & iustitiā, vt ex. 1. dub. satis est apertū. Quid. n. tā iniquū quā pretium intendere ex iniusto, vel nullo tit. quale est ob mutuū, seu vsum pecuniæ? Tertio ergo mihi videtur à veritate aliena omnino illorū sententia. Sit. n. lucrū ex media amicitia, sicut ex causa intēdatur, nihil nocet esse amicitiam principaliter propter lucrū. Moueor hac ratione, q̄ vsura essentialiter est iniustitia ac furtū, vt omnes fatentur cū eodē Med. at impossibile est esse iniustitiā alicui illatā in eo, quod ille libēter dat, & omnino sponte, igitur impossibile est ibi esse animum vsurarium. Sicut. n. dici non posset mens furandi, ea qua quis cupit aliquid voluntariè datum ab amico, sed solùm quando quis proponit inuito domino furari: ita certè, cùm quis non cupit tale lucrū coacte, & ex necessitate mutui, vel vt illius pretiū datū: sed ex grata voluntate alterius, non potest dici vsura, vel iniustitia, nec proximus de illo animo potest esse racionabiliter læsus, sicut de animo furādi. Hæc sane argumētatio magnę est apud me momēti. Nō sperno duas Soti rationes, quę satis et sanè efficaciter hanc conclusionē probant 6. de Iust. q. 1. ar. 1. Hanc nostrā sententiā aperte tenet Nauar. c. 17. n. 109. Nec te moueat quod

163

Amicitia potest iuste intendi in mutuo.

In mutuo licet intēdere lucrū, nō ex vi mutui, sed ratione amicitiæ.

164

Universidad de Deusto
Biblioteca

ille dicat intentionem principalem, accipiendi lucrum ex mutuo vsuram constituere. Loquitur.n. de mutuo præcisè, ita vt si exigas mẽte tua, velisque accipere tanquam debitum, & veluti coactè à proximo, & non omnino ex benevolentia lucrum ipsum: nam si detur ex amicitia, apertè fatetur esse licitum, in illo verbo: *Vbi etiam cum communi asserimus, quod tam principaliter, quam secundariò possumus sperare lucrum amicitiæ, & lucrum ex amicitia, & gratitudine.* Eandem sententiam tenet Angel. vsura. 1. quæst. 2. Caiet. 2. 2.
165 quæst. 78. art. 1. & Opusc. de vsuris, tom. 2. Opusculorum, Merc. tract. de vsuris, cap. 10. in prin. vers. *Digo lo tertero.* Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 1. & art. 4. vers. *Restat autẽ.* Cuius illa secunda ratio eadem est ferè cum nostra. Quia cum vsura interior & exterior sint eiusdẽ rationis, & speciei, cõsequens est, q si licet accipere lucrum ex gratitudine, licebit etiã sperare ex eadẽ gratitudine. Tãdẽ hęc est D. Thom. sentẽtia, in dicta quæst. 13. de malo, artic. vltimo.

Maior autem dubitatio est. Vtrum immediatè ex mutuo, sine respectu ad amicitiam liceat sperare, vel intẽdere lucrum saltem minus principaliter: Supra enim docuimus in secundo puncto, non licere etiam quando lucrum non est causa præcisa, sed simul cum amicitia ex æquo tamen appetitur. Et quidẽ Nauar. in. d. nu. 109. modò ait modõ negat. Nam in principio illius nu. aperte docet, quod intẽtio minus principalis ex solo mutuo nõ vitiat, & supra idẽ docet in illo verbo: *vbi etiam, &c.* idem simpliciter docuerunt Sylvest. & Conrad. locis citatis.

Probat Nauar. suam sententiam. Primo, ex glos. & Inno. c. Consuluit, de vsu. Secundo, quia licitum est seruire
166 Ecclesiæ, & prælatis spe secundaria beneficij. Denique (ait ille) licitũ est adesse officijs diuinis ob distributiones quotidianas minus principaliter, & ideo seruire ob retributionem temporalẽ, vel æternã, nõ autem principaliter, igitur, &c. Idem putat verum Caiet. locis citatis, licet contra sentire videtur. q. 77. artic. 1. in calce artic. Cæterum Sotus art. illo. 1. Med. loco citato, vers. *de lucro etiam intẽto*, melius docent nulla ratione esse licitũ, etiã minus principaliter immediate ex mutuo, id est, pro vsu pecuniæ aliquid

quid intendere, vel vt debitum, nisi media amicitia, vt suprà dictum est. Quod ipse Nauar. in breui contextu sui oblitus sensit, dum in. d. num. 109. ait. *Ita quod licet nullum, neque principale, neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, &c.* Ratio est plana, quia cũ lucrum immediatè terminat mutuationem, siue vt causa præcisè, siue vt concausa simul, ex æquo tamen cum amicitia, necesse est lucrum non liberaliter sperari, & titulo gratioso, & iusto: sed ex debito causa mutui, quod est titulo iniusto, & nullo, vt sæpe diximus sperare. Si autem ratio sperandi est omnino contra iura naturalia, & diuina, quomodo minus principaliter vel impulsiuè licebit intendere? alias liceret occidere, & furari, denique peccare minus principaliter, & impulsiuè.

Nõ licet adhuc minus principaliter vt debitũ, ex mutuo immediatè lucrum intendere, nisi media amicitia.

167

Quare ad argumenta respondemus. Et primum ad rationes proximè factas. Deinde ad argumenta primæ & secundæ opinionis dubitationis principalis, quo prædicta magis præluceant. Igitur ad primum dicendum, nihil referre glo. & Inno. in. d. cap. Consuluit, contra tenuisse. quid? quod glos. absolutè dicit non licere lucrum sperare in spe mutui principaliter, sed secundario sed non explicat, an illud secundario sit ratione amicitiæ, vel immediatè, & præcisè, causa mutui. Ad secundum respondeo, quod in seruitio Ecclesiæ, vel prælato exibito, in oratione, & Missa haberi potest intentio secũdaria, & (vt dicũt) sinister occultus ad præmium temporale, quia non intenditur, vel speratur, vt pretium seruitij beneficium spirituale, verbi gratia, nec econtrà accipitur distributio temporalis, vel pitãtia promissa, sicut pro pretio, sed vel ex
168 libera voluntate conferentis beneficium, vel ex eleemosyna seu ratione stipendij officij exibiti in spiritualibus præstandis. *Dignus enim est operarius mercede sua.* At cum incrementum immediatè ex mutuo accipitur, vt debitum ac pretium mutuationis, quæ iure naturali inuẽdibilis est, intenditur etiam secundario alienum, & non suum subtrahere, quod iuri naturæ est repugnans. Vnde non est simile. Et per hoc patet ad rationem de mercede, & retributione diuina minus principaliter sperata, quod satis est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Furtum est speratre aliquid ex mutuo, tamquã ex causa immediata.

à proposito alienum. Alias ea similitudine probares licitũ esse furari intentione minus principali, tam furtum enim est velle ex mutuo lucrum, sicut ex causa immediata, ac velle furari. Vtrunque enim contra iustitiam est, vt satis suprà ex patrum sententijs constat.

Licet sperare immediate amicitiam ex mutuo, & media illa lucrum.

Ad rationem Medi. respond. eo argumento rectè concludi, intendentem amicitiam propter lucrum magis velle lucrum, & ita melius colligeret esse magis auarum, quàm amicum, cum magis velit pecuniam, quam amicitiam: non tamen, quod sit vsurarius, cum non immediatè ex mutuo, sed media beneuolentia lucrum intendat. Hæc enim cogitatio habendi, scilicet augmentum ex liberali voluntate alterius iniusta non est, vt patet: cum tamen de ratione vsuræ etiam mentalis sit iniusta saltem cogitatio, & animus, sine quo impossibile est intermenire vsuram illã. Sed obijcit Med. contra hoc, quia quod lucrum ex gratitudine speret effectiuè, & non ex mutuo, non valet excusare à labe vsuræ, quia etiã vsurarius verus sperat lucrũ ex voluntate mutuatarij effectiuè, & nõ effectiuè ex mutuo. Sed miror doctissimum virum hac argumentatione conũci. Constat enim, quod licet verus vsurarius sperat lucrum effectiuè, ex voluntate mutuatarij, & non ex mutuo: tamen illa voluntas est coacta, & rationabiliter inuita, nõ valens transferre dominium: at cũ ex amicitia, & gratitudine speratur, omnino sponte intenditur. Vnde est obiectio à proposito aliena. Maxime, quia vis nostræ disputationis non est in eo, q̃ ex gratitudine speretur effectiuè lucrũ, & nõ ex mutuo, vt si occasionaliter. Hoc enim ad mores parũ refert. Nõ enim q̃ effectiuè à gratitudine, sed quin à gratitudine there spõte, & ex beneuolẽtia speratur, siue id sit efficiẽter, siue vt voles, iustè ac licitè speratur.

169

Reijcitur distinctio inter sperare, & intendere, adducta à Medina.

Ex dictis colligo inutilem, ne dicam falsam videri eam distinctionem Med. de spe & lucri intentione: vt liceat sperare, non intendere: quia sæpe speramus, quæ nõ intẽdimus, &c. Hæc inquã parum constãter dicta videntur. Et enim vel res, quæ futura est respicit voluntatẽ nostrã, vt bonũ eius, vel vt malũ, vel est impertinẽs ad illã, vt potẽ q̃ de illis nihil curamus. Et quidẽ si ad nos nihil attinent,

nent, dici non potest cadere sub spem nostrã. Spes enim est de bono proprio, adeo vt Theologi docere soleant, & vere eo differre spem, à charitate (idem enim est de spe ac quisita, & amore naturali) quod charitas seu amor vult bonũ futurũ prout est in se. Vnde charitate volumus Deũ esse, viuere, esse beatũ, &c. etiamsi nos eo non fruereimur. At spes essentialiter est amor cõcupiscentiæ, & vt Hispanice dicã, *interesal*. Vult enim bonũ futurũ prout sumi, & à se fruendũ. Vide quantũ absit à spe, quod sit de re non bona, vel si bona, ad se tamẽ nõ pertinente. Quod si quando in pertinacia quædam, quæ non cupimus, nec intendimus, sperare videamur, nõ eam ego spẽ, sed expectationẽ, vel (vt melius dicã) spectationem nominauerim. Spes enim de bono est, & ad nos pertinẽte. Si vero malũ est, certe spes nõ est de illo, sed potius timor & fuga. Itaque de re futura nec bona nobis, nec mala expectatio, vel potius (vt dicebã) spectatio quædã est: de re mala nobis, timor: de bono nostro spes, amorque cõcupicentiæ. Quomodo ergo esse poterit spes lucri in vsurario, lucrũ non intendente? Sperãs ergo intendit, & cupit, & cõtrà. Neque certe vllus doctorum differentiam inter hæc inuenit vllo modo.

170

Differentia inter amorem, seu intentionem, & spem.

171

Sacerdos potest iuste exigere debitum sui stipendij, mutuans vero nihil ob mutuum.

Secundo infero, vt supra dicebam contra Nauar. non esse simile de clerico celebrãte quantum ad hoc, quod est commodum speciale inde sperare. Id enim est licitũ etiã tanquam debitum sui stipendij intendere, imõ etiam ciuiliter exigere, vt docet Med. vers. *corollarie sequitur*. Quæ longe se aliter habet in mutuo. Vlterius colligo eam etiã distinctionẽ Med. quod aliud est mutuare spe lucri, aliud propter spem, hoc non licere, illud licitum esse, non etiam multi esse momenti. Quia quod propter eam spem, seu propter lucrum mutuo des, etiam finaliter, & principaliter, modo tamen ex radice amicitiæ ortum esse velis, nulli facis iniuriam. Nec est cogitatio iniqua, licet auaritiam quandam præ se ferat. Sicut etiam mutuo dare intercedẽ te quæstu, alias non daturus, etiam auaritiæ nõnullum est signum: at iuxta omnes non vitiat.

Tandem colligitur intellectus ad dictum c. Consuluit. Loquitur enim Pontif. de eo qui corrupta mente lucrum,

Intellectus cap. Consuluit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt pretium, & vt debitum intendit, etiamsi non ex liberalitate esset datū: sed quacunque ratione, & maxime alias
172 non mutuaturus, quod vt supra dicebam, & Caietan. docuit, magna vsurarij animi præsumptio est. Et hic intellectus sane ex litera conijcitur. Docet enim Pontifex in fine dicti cap. Sic accipientes tali intentione esse ad restitutionem efficaciter inducendos. At si loqueretur de acceptis ex vera voluntate dātis & gratitudine, id nō scripsisset. Nam restituendum id esse nullus dixerit, cū nullus omnino sit læsus, vt statim dicemus.

3. Dubitatio.

Tertia dubitatio sit. Vtrum vsurarius mentalis teneatur ea mēte acceptum restituere? Grauis est hæc quæstio, & non minus quam præcedens apud doctores agitata. In quo prima opinio docet esse omnino restituendum, siue ei qui dedit, siue vt alij volunt pauperibus. Igitur prima opinio asserit, non solum quādo mutuatarius veluti exactus, ac coactus: sed etiam quando omnino sponte ac libere donat nihil proficere ei, qui habet vsurarium animum accipiendi vltra sortem ex mutuo etiam, omni pactione cessante. Ita docuit Panormitanus & Innocen. in cap. Cō suluit, de Vsur. Ioan. Andr. in regula peccatum, de Regulis iuris, in. 6. Adrian. in. 4. in tract. de Vsur. versic. *Octauū dubium.* Almain. in. 4. d. 15. quæst. 2. Henric. in. c. in ciuitate. col. vlt. glos. in cap. finali de sententia excom. Caietan. 2. 2. q. 78. art. 1. licet opus, de vsur. q. 3. cōtra sentiat. Cord. in. d. reg. peccatū, Anchar. in reg. pecca. veniale, q. 1. col. 6. de reg. Laurentius Rodulph. in tract. de Vsur. q. Med. C. de Vsur. cap. de Vsur. restit. Ad secundum arg. Alex. consil. 63. Card. in Cle. vnica. q. 24. & eandem glos. in. d. c. Consuluit Bart. Med. lib. 1. c. 14. sum. §. 21. Nauar. cap. 23. numer. 102. versic. *Quinto, quod non.* Mercad. tract. de
173 vsur. cap. 10. in prin. versic. *Digo lo tercero,* in illo verbo, *requiere se tanto.*

Vsurarius mentalis, omnino restituere tenetur, secundum aliquos.

Nos vero quoniam contrarium verum esse omnino cē mus, cum nobilibus doctoribus, quos statim indicabimus, certa ab incertis secernere, ac veritatem punctis aut conclusis declarare par erit.

Primum igitur fatentur omnes doctores vt certum, quod

quod quantumuis prauus sit animus causa sola matui recipiendi, si modo nihil exterius acceperit, non est aliquid restituendum, quod in simili quæst. de simonia docuimus supra cap. 4. huius operis, & ratio est manifesta cum sola mala intentio, qui est actus immanens, non possit vllum damnum inferre. Vnde sola pœnitentia tale peccatum expiandum est, vt omnes fatentur, & decreuit in simili illo de simonia casu Rom. Pontif. in cap. finali de Simonia. Secundo fatentur, quod etiamsi contra, aliquid sit exterius acceptum, sed tamen gratis est ab altero ablatum, & ab eo titulo amicitiæ & donationis acceptum, nihil est etiam restituendum. Tunc enim non interuenit peccatum etiam mentale vsuræ. Vt enim optime D. Thom. docuit in d. q. 78. artic. 2. non debet esse peioris conditionis post mutuū imō melioris quam antea. Atque idem est si animo exigē di accepit, sed postea intentionem retractat, & indebiti, ac donationis animum habet. Licet enim peccauerit pro vsuraria intentione, tamen restituere iam non tenetur: cū in meliorem sit mentem mutatus, vt donatum retineat, nō vt solutum. Tertio suppono, quod si aliquo pacto prauā voluntatem insinuauit mutuatario, quo factum est, vt ille timore quodam lucrum reddat, ne posteà non mutuet, vel ne auferat ab eo principale, &c. non solum peccat, sed restituere tenetur, cum illa iam non sit libera donatio, sed coacta, & minime ad dominium trāsferendum sufficiēs. Quod cum omnes fateantur, specialiter Sco. in. 4. dist. 15. quæst. 2. art. 2. Duran. q. 5. art. 5. Sotus, & alij, vnde immeri to Medina vbi supra existimauit impertinentē esse hanc insinuationem prauæ voluntatis lucri, modo (inquit) constet de libera voluntate dantis. Quomodo enim, rogo, de libera, vel coacta voluntate constabit: nisi per signa, quæ ego ei, cum mutuaui, dedi? Si enim omnino placide, & libē ter, ac prompte dedi, iure ille præsumere potest, me lucri intentionem nō habere, quod sane ipsemet Medina fassus posteà est, dum ait limitando quod dixerat: Cōfert enim, inquit, insinuatio volūtatis ad obligationem restitutionis. 175
Quia si insinuata voluntas lucri fuit, rationabiliter præsumi debet, quod mutuatarius non animo donandi lucrum

Sola volūtas recipiendi aliquid ex mutuo, non obligat ad restitutionem.

174

Si quis dat mutuū animo exigendi lucrū, postea tamē illud accipit, & datur gratis, non est vsurarius.

Restituere tenetur mutuās, aliquid accipiens a mutuatario coacto ad soluendū quibus cumque signis.

dederit, sed quasi a mutuante exactum tacite, vel expresse. Vide quam sit pertinens ipso teste voluntatis insinuatio, imo cum ait Sotus eo ipso, quod animus quocunque signo sit explicitus, vel insinuatus, iam non mentalis, sed conuentionalis potius vsura sit dicēda, quæ semper ad restitutionem obligat, sequitur plane maxime, id conferre. Quare monitos lectores velim in societatibus contrahendis & alijs contractibus, in quibus vsura timetur, vt diligentissime inspiciant, an deponens pecuniam, vel aliter
176 mutuo dans signa aliqua dederit sperati lucri, an non. Si enim dederit, certe violentissima præsumptio ac ratio cogitandi est, quod alter non libere offerat, est arbitranda, quod si nullum fecerit verbum, vel nutum id significans, sed mente tantum prauam cogitationem, & spem lucri retineat, iam dicere quod agere debet, properamus. Hoc enim in quæstionem vertimus. Fatenturque Med. & Sot. quod si absque insinuatione coacta offerentis voluntas probabiliter præsumatur, etiamsi ipse nulla lucrandi signa dederit, tenetur ad restitutionem, sicut ècontra si dederit signa, tamen certus est omninò libere dare, non tenetur: sed vterque casus, quam rarissimè continget, cum interim conceptus, non nisi per signa, & notas externas cognosci possunt.

Adducuntur a doctoribus quatuor modi mutuandi.

Quarto tandem adnotant doctores, quatuor modis posse contingere mutuationem. Primum, ita vt vtraque ex parte sit purus animus, vt si mutuās omninò libere, & ex gratitudine speret, & mutuatarius eo prorsus animo offerat. Et in hoc manifestum est, nec peccatum interuenire, nec restitutionis obligationem. Cum nec mutuans habeat intentionem illicitè habendi, nec dans habeat aliquo modo coactionem. Secundo contrà quia vtriusque mens mala est, quia scilicet mutuans etiamsi non fit ex amicitia, sicut ex causa, sed siue hoc, siue illo modo vult habere vltrà
177 sortem causa mutui, accipiens verò mutuum, quia videt, vel putat non posse aliter sibi consulere nisi dando, ac per consequens, vt Caietanus ait, mala est intentio, non quia facit, sed quia patitur malum: & tunc plana est vsuræ macula, & restitutionis obligatio, non solum, quia

quia mutuans lucrum ex mutuo principaliter, & turpiter intendit, sed præcipuè, quia datur ei inuoluntariè, & iniustè, & in hoc casu omnes fatentur esse intelligendum potissimè dictum cap. Consuluit, quod infrà latius referetur. Tertio modo potest contingere, ita vt ex parte tantū mutuatarij claudicet sana intētio, quia scilicet ipse coactè, & velut debitum dat, non aliter cogitans se habiturum mutuo pecuniam, sed mutuator, bona fide, & intentione mutuo dedit, sine vlla prorsus intentione iniustra lucri. Et tūc etiam conueniunt omnes, quod durante inno centia ex parte danti is mutuum, nec peccat, nec restituere tenetur. Cum autem veritatem cognouerit tenebitur restituere, in quātum tamen est locupletior factus. Cum enim bona fide processerit, & adquisiuit non tenebitur ex iniusta acceptione, sed ratione rei, & ita de consumptis non tenetur, nisi sit factus locupletior ex re aliena, vel nisi extet acceptum, vt infrà cap. 4. latius fūmus dicturi.

178 Quarto, & vltimo contingere potest, quando corrupta est intentio mutuantis, ita vt lucrum vt mutuū intendat immediatè, at offerens sana, & spontanea intentione dedit, & de hoc casu præsens quæstio procedit. In quo, licet omnes fatentur esse peccatum mortale interuæ vsuræ, cum idem sit ac si haberet voluntatem furandi, vel alia via iniusta rem proximi habendi: tamen an teneatur sic adquisitum abdicare, & restituere, Doctorum decertatio est.

Omnis obligatio restituendi, nascitur ex iniuria, læsione, vel damno dato proximo.

His igitur explicatis, mihi verisimà videtur oppositæ sententia, quòd scilicet nulla sit restituendi obligatio sic acceptum. Moueor hac euidenti ratione: quoniam omnis restituendi obligatio nascitur ex iniuria, læsione, vel damno dato proximo, vt supra lib. 1. omniū sententia latè esse diximus, quantumque sit intentio lædendi, & dānificādi: at hic exterior dānificatio, aut læsio nulla est, cum ipse placide & volūtarie dare velit, nulla necessitate pressus, nullo metu coactus, aut fraude deceptus. Quis enim quod alter nocendi habeat animum appellet iniuriam, vel efficacem læsionem? Iuius? Igitur iure naturali & diuino dominus sit eius quod ei ita donatur. Neq; certe vllo modo

potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

179 potest dans de illius acceptione conqueri, aut esse inuitus, cum ipse mere gratis, & voluntariè dare voluerit. Neque est contemnendum simile à Soto adductum ad hanc veritatem comprobandam. Si enim ego animo furandi, ac nocendi, pallium Petri accepi, quod posteà comperi esse meum, nullo modo teneor restituere, licet de interno furto agere debeam pœnitentiam: quia revera exterius non nocui, cum meum sit, quod accepi. Tantundem igitur est in hoc casu, cum ille sua voluntate fecerit meum, quod liberè donandũ ob gratitudinem putauit. Atque idem est si furto ablatum pallium ille postea libere remisit. Non enim pro mala intentione teneor restituere, nec donans vel remittens potest esse rationabiliter læsus. Vnde infrà lib. 4. edocebimus eum, qui omninò liberam remissionem debiti obtinet à debitore: animo tamen corrupto, quod etiamsi ille non remmitteret, non restituere, posse licitè retinere, nec ad restitutionem esse, obligatum. Quo argumento vsum video Couar. & Sylu. ad hanc speciem loco citato. licet nonnulli contra senserint. Sic igitur in hoc casu, &c.

Moueor secundò, in hanc communem, ob resolutionem Rom. Pont. in c. finali, de Simonia. Vbi decernit accepta per simoniam mentalem, modo pactum absit exterius, nõ esse restituenda. Quod latè suprà lib. 2. c. 2. à nu. 388. probauimus. Cuius certè resolutionis ea ratio est, quoniam alter voluntariè pecuniam dedit, atque ita ei non fit iniuria. Sed respondet Adrian. esse dissimile: quia restitutio simoniacè adquisitorum debet Ecclesiæ fieri, quæ facultatem habet ius suũ remittendi, vt fecit in dicto cap. At restitutio vsuræ debet fieri priuatis personis, quam nec Papa, nec Imperator potest remittere. Verum hanc solutionem loco citato diximus, & eam reijcit ipse Ioannes Medin. Ecclesia enim, vt ex dicto cap. constat, nullam gratiam, vel remissionem simoniaci præstare voluit, nec decebat. Cum potius semper odio, & detestatione contra simoniacos procedat. Sed per viam declarationis, & responsionis, vt apertissimè ex d. text. colligitur. Maxime, quia vt infrà ostẽdemus, lib. 4. cap. 2. res per simoniam accepta est

180 *Accepta per simoniam mentalem, non sunt restituenda, secundum c. fin. de simonia.*

danti,

danti, & non Ecclesiæ restituenda. Vnde discrimen nullum est.

Omitto modo solutionem Bart. Med. ad dictum cap. qui dicere audet, Roman. Pontif. secutum esse in eo responso opinionem probabilẽ: sed probabilior (inquit) est opposita. Suscipere enim reuerenter, vel potius suscipere Pontificum decisiones decet. 181

Qua propter aliter respondet Ioan. Med. dictum cap. finale esse accipiendum in foro exteriori, in quo non compellitur resignare acceptum per simoniam, secus in cõscientia, quo in foro tenetur resignare etiam pecuniam acceptam, sicut etiam vsura mentali adquisita per dictum cap. Consuluit, quod in animæ foro loquitur. Quam opinionem in eadem fere specie adhibet gloss. in dicto cap. Cõsuluit, dum contra illius decisionem affert cap. In ciuitate, eodem tit. & respondet in eod. cap. esse sermonẽ quoad iudicium Ecclesiæ, in dicto vero cap. Consuluit, in foro animæ, vt Medin. docet. Sed iam nos in d. 2. lib. late hanc expositionem reiecimus. Plane enim Pont. ibi in conscientia loquebatur, dum ait: *Sola pœnitentia suo satisfacere creatori.* Si igitur etiam restitutio esset necessaria, laqueũ animæ iniceret, si solam pœnitentiam, non restitutionem declarasset esse necessariam ad satisfaciendum creatori. Neque hæc verba iudicantem in foro exteriori sonant, sed certe animarum salutem, & conscientiam quærentem, & solicitè curantem. Ex quo constat responsum Pont. in dicto capite, magnum esse pro hac conclusione argumentum.

182 *Cõfirmatio sententiæ authoris ex decisione Greg. Papæ.*

Nec minus efficax sumitur, ex eadem simoniæ materia ex decisione Gregor. in regist. lib. 4. Epist. epist. 44. siue c. 88. in Synodo Romæ habita, cuius hæc sunt verba: *Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, vel* (vt habet alia litera) *ex pacto, neque exactus, neque petitus post acceptas cartas, vel pallium, aliquid cuilibet ex clero gratiæ tãtummodo causa dare voluerit, hæc accipi nullo modo prohibemus. Quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non ex ambientis petitione processit.* Non inficior in hoc text. sermonem esse videri de eo qui etiam sano animo accepit, cum dicat nullã esse

culpam

Universidad de Deusto
Biblioteca

culpam recipere: & ita explicat Med. Sed ego certè magis arbitror Pont. tunc nō fuisse recordatum de intentione internæ cogitationis malæ, vel bonæ, sed simpliciter ex natura rei esse locutum ac proinde vbi aliunde restituendi obligatio non consurgat, illud esse seruandum. Ex sola verò praua intētione restitutionis onus nō incurritur omnium sententia, modo ambitio, vel pactum etiam implicitum non admisceatur. Igitur, &c. Denique non obscurè facit ad hanc veritatem. l. inter omnes. §. rectè. ff. de Vsur. vbi sic scribitur: *Contrectans rem credens dominum inuitum, committit furtū. sed furto non est obligatus si dominus erat volēs.*

Ex sola interna praua intentione, obligatio restitutionis non oritur, nisi aliquod pactum intercedat.

183

Hanc denique sententiā sunt secuti plerique Theologorum ac Iurisperitorū. Ita docuit Sylu. vsura. 6. quæst. 3. Sot. lib. 6. de iustitia & iure, quæstione. 1. articulo. 2. Couar. regul. peccatum. 2. parte in principio, numero. 4. Caietan. sibi contrarius in Opusc. de vsur. quæstione. 3. tomo. 3. Opusculorum: ratione prorsus contraria adductus eius, quam in dicta. 2. 2. reddiderat: quia scilicet datio de se non est illicita, seu acceptio, sicut simoniaca, sed tātum ob causam. Quanuis his rationibus parum mouemur, vt infra libro. 4. capite. 2. latius dicemus. Idem sensit Richardus in. 4. distinctione. 15. articulo. 5. quæstione. 5. Eleazarus in Clementina. 1. de Vsu. Bald. in. l. penultima. ff. de Condictione ob turp. Gabriel. in. 4. distinctione. 15. quæs. 11. dubit. 17. Scotus in. 4. distinct. 15. quæst. 2. artic. 2. Angel. restitut. quæst. 18. Armill. vsur. quæst. 34.

Quare oportet contrariorum obiectiones obsoluamus. Primum obijciunt cap. Consuluit, de Vsur. vbi Vrbanus planè sic loquitur. *Consuluit nos tua deuotio. An sit in foro animæ vsurarius iudicandus, qui licet omni conuentione cessante, eo proposito mutuam pecuniam credit, vt plus forte recipiat, alias nō mutuo daturus.* Et respondet pro huiusmodi intētione, quā habent lucri, iudicandi sunt male agere, & ad acceptam in animæ iuditio restituenda efficaciter inducendi. Respond. enim cum Syluest. & Couar. quod dub. est an dicta decisio loquatur, cū debitor dedit liberè, vel coactus qua dā occasione mutui accepti. Imo potius est præsumendū, vt ijdē docēt authores, nisi probabilia amicitiæ signa appareant

184

pareant datum esse non libere. Et ob id Pont. decernit esse restituendum. Maxime, quia casus illius text. erat, cū ita mutuo dedit spe lucri, quod alias non esset mutuo daturus. Licet enim id sine corrupta intentione possit contingere, vt supra dicebamus: tamen probabilis est, ne dicā violenta præsumptio, quod mutuatarius non gratis dederit, sed causa mutui habendi. Maxime, quia in. d. c. non determinat Pont. esse restituendum, sed esse inducendū accipientem ad restituendū. Ex quo potius contra ego argumentū sumo: Si enim inducendus est, ac exhortandus, signū est non esse præcepto dispositū, aut declaratū, sed veluti consilium optimum, vt omnis vsuræ labes, & spes procul abijciatur.

Caput Cōsuluit non præcipit, sed consulit, vt praua intentione accepta ex parte mutuantis, restituātur.

185

Secūdo pro hac opinione obijcitur ex ratione Nauar. & Caiet. in. d. 2. 2. quia quando acceptio turpis est nō modo ob causam: sed etiam, quia in se illicita, acceptum est restituendum. Item regula Doctorum est (ait Nauar.) quod quando aliquid bene datur, sed male recipitur est restitutioni obnoxium, sicut qui pro sententia iustā male recipit ab eo, qui bene dat. Quam rationem noue â se traditā ait Nauar. Et huc tendit ratio Ioannis And. in mercurialibus, in regula peccatum: *Quia*, inquit, *contractus à principio fuit vitiosus, igitur effectus similiter.* Sed vt ad hoc vltimum prius respondeam, nihil vrget: quia (vt ait Angelus) hæc acceptio non procedit ex contractu, sed ex libera donatione. Ad alia dicendum, Primum falsum esse, quod acceptio sit de se illicita. Solum enim est illicita ob causam, scilicet ob intentionem malam. Vnde ipse Caietan. vtroque loco fatetur esse vsuram per accidens, non per se: sicut etiam lucrum acceptum â meretrice ob causam est malum, cum vtrumque gratis, & amanter detur, vt dictū est: vtrūq; inquā scilicet datum mētali vsurario, & meretrici. Præterea, quia, vt. in. 4. lib. dicemus, nihil refert ipsā esse prohibitam acceptionem, si retentio nō est prohibita, vt si incapax sit ad dominium adquirendum, nihil inquam ad restitutionē refert, secus ad peccatū, licet sciā. D. Tho. & nonnullos alter dixisse, vt ibi latius ostendimus. Quod vero datur pro sententia iusta restituēdū est, quia coactē datur,

186

Non sufficit mala acceptio, sed iniusta, vt quis teneatur restituere, qualis nō reperitur in prædicto casu.

datur, ad obtinendum, quod alter gratis facere debet. At que ita fatemur, quod si vt mutuum habeat, quod alter gratis facere debet aliquid coactus offerat, est restituēdū. Et tūc verum habet, quod datio est bona, receptio vero iniusta. Dico, *iniusta*, & non mala, quia non satis est receptionem esse malam, sed oportet esse iniustam, vt ibi dicemus latius.

187 Tertio obijciunt, quia non solum mutatio fœneratoria, sed etiam lucrum ipsum fœnebre est prohibitum per legem diuinam & naturalem, at acceptum illa intētione est fœnebre lucrum, igitur, &c. Respōd. si intelligas esse prohibitum: quia, scilicet, est peccatum, ac malum, fateor. Licet autem sit malum non est iniustum lucrum, vt patet. At hoc vltimum requiritur ad restitutionem. Ex quo vero gratis amanterque datur, non potest dans dici inuitus iniuriam passus, vel iniustum.

Tandem obijcitur contra nostram resolutionem: quia etiamsi alter donet gratis, tamen donatio non valet iure naturali, & positiuo. Nam cum non animo donationis, sed vt debitum recipiatur, videtur non acceptare, ac per consequens iure donationis, non habere dominium: ius autem debiti nullum prorsus habet: iniuste igitur retinet, & ita docuerunt Paul. Cast. in. l. 1. ff. de Donat. & Barth. ibidē. Verum respond. primum ex Couar. quod dicta sententia Bart. Paul. Castr. & aliorum, locum habet quando is, cui donatio facta est ignorat gratis sibi rem dari, sed potius existimat subesse causam debiti, quæ revera non est, donatio non valet. At vsurarius recte nouit nullam subesse causam debiti, nisi omnino iniquam, & nullā. Ob id enim peccat, simulque scit animo gratuito sibi dari: ac proinde confirmata est donatio, vel si non est perfecta donatio, est tamen, ait Couarruuias, irreuocabilis datio. Vnde is qui dedit datum repetens submouebitur exceptione doli.

188 *Vsurarius mentalis, recepta gratuita intentione mutuatarij, quocūque explicito animo, absolute non tenetur restituere.*

Secundo ego responderem, quod non est simile de donatione in communi, & in nostro casu. Nam vsurarius habet animum recipiendi datum, saltem implicite ex gratia, licet expresse velit, vt debitum: nam cum ipse nihil aliud, nisi lucrum illud concupiscat, quacunque via illud suum facere

facere possit, illud intendit per fas, & ita implicitum animum habet recipiendi gratuito. Tandem cum facile sit mutare animum: & vt donum recipere, facillimè à restitutione sese excusaret. Obligatio enim restituendi, quæ ex sola volūtate debitoris pendet, quis simpliciter restituendi obligationem appellet? Equidem Medinam miror, qui cum asserat etiam mentalem vsurarium intendero lucrū occasione mutui principaliter, etiá ex amicitia, asserat esse restituendum mentali vsura acceptum. Si enim iniustitia nulla est, siue interior, siue exterior, quo tandem modo induci potest restituendi obligatio? Primum exterior 189
læsio, vel iniustitia non est omnium sentētia, cū proximus nullum ex illa acceptione patiatur inuoluntarium. Nec interior, cum ille non habeat voluntatem capiendi aliquid ab inuito, vel vllo modo coactō, sed omnino ab amicabiliter & amāter dāte, quomodo dici potest donationem non acceptare, cum sciat sibi gratis dari, & animo gratis accipiē di admittat? Licet illam gratiam ex mutuo conciliare contenderit finaliter, & principaliter, vt ille loquitur. Vnde melius Couar. qui etiam illius sententiam tenuit, quoad mentale peccatum, docuit argum. ex donatione esse nullum. Quia donationem licet vsuræ animo, gratis acceptat. At nos suprà docuimus esse omninò impossibile, vsuram mentalem existere, vbi non est vllus nocendi, vel furandi animus, sed omninò gratis capiendi.

Sed rogabis, an quādo mutuans nescit, an gratis, & amicabiliter, an verò coactè, & ex radice sola mutui detur, teneatur restituere? Caiet. in dict. a. 2. & clarius in. d. quæst. 3. Opusc. de Vsuris docet, quod siue id sit, quia non cogitat, nec omninò scit quo animo ei detur, siue quia dubius est, nō tenetur ad restitutionem (inquit) quidquid sit de pec- 190
cato. In hoc enim dubius videtur, ratio Caietan. in. d. Quodlib. est: quia si ille, qui putat non gratis sibi dari non tenetur restituere, si re ipsa gratis est datum, nisi solū propter erroneam conscientiam, qua deposita iam acceptum, non tenetur restituere (habuit enim ibi nostram sententiam Caiet.) nō debet esse, inquit, peioris cōditionis, quia omnino id nescit, vel est dubius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mihi sanè videtur, quod ex natura rei non potest hæc mutuatarij voluntas diiudicari: sed ex circunstantijs occurrẽtibus, vt probè docuit Nauar. cap. illo. 17. num. 109. Ex qualitate enim rei datæ: ex signis amicitiæ: ex pauper tate, vel copia: ex iactura, vel lucro dantis: ex eo demum quod virtus gratitudinis poscit, &c. erit à prudente confessore donatio conijcienda. Ad auferendos tamen scrupulos ego crederem, quod modo mutuans, deponens, aut credens pecuniam, nulla dederit signa volendi lucri: neque etiam in dante tristis vultus in dando, vel alterius metus, aut coactionis appareant, rationabiliter potest existimare animo spontaneo, & causa gratitudinis sibi dari. Quod certè Angel. & Caiet. docuisse video, dum in. d. Quodlibet: Si nec directè, nec indirectè aliquid petijt, & alter sua spõte offert, potest donatione præsumere, etiamsi animum ignoret, vel dubitet aliquantum, quod est notandum, vt quotidianum ad auferendos scrupulos quorundam piorũ hominum: maxime viduarum, quæ apud mercatorem asseruatam habere solent pecuniam. Ex quo colligit Couar. male in hac disputatione Chatharium arguere Caiet. de errore, asserens Caiet. sententiam non intellexisse. Sed idem cum Caiet. sensisse. Nos Chatharium non legimus, quæ ex Caiet. docuimus interim nobis vera videntur.

Voluntas gratuita mutuatarij colligitur, quando grato vultu aliquid præter mutuum offert, aut alijs existentibus signis in mutuãte illud lucrũ, ad petendum.

191

Denique rogabis, cui restitutio erit facienda? Sanè à nobis id quærendum non erat, qui probauimus nõ esse prorsus restituendum. ac propterea inutile fuerit id inuestigare. Legat qui volet Couar. loco citato, Sotum, & alios, qui planè aduersus Caieta. fatentur pauperibus nihil esse restituendum, quod nos infrà, lib. 4. cap. 2. latius sumus probaturi. Tum, quia vt egregiè docet Couar. num. illo. 6. restitutio illicite adquisitorum facienda pauperibus, maximè eorum, quæ vsura sunt adquisita, non est iure naturali, aut diuino necessaria: sed tantum lege positiua humana, quæ verissima doctrina est à nobis infrà in dicto. lib. 4 celeriter complectanda. Quo fit, vt cum Ecclesia, vel lex aliqua humana non possit præcipere, vel prohibere actus internos iuxta communiorem Doctorum sententiam, quam cum de confessione ageremus sumus persecuti, quod non tenebitur

bitur mentalis vsurarius vitalis præcepti quidquam restituere. Secũdo, & positiue, quoniam restitutio rei turpiter acceptæ de volũtate dantis etiamsi exterior sit, nulli prorsus est facienda, vt late inferius sumus ostensuri. Et hæc ideo dicta de mentali vsura sufficiant.

192

Nulla est lex obligãs mentalẽ vsurariũ ad restitutionem.

De mutuantibus cum pacto, & de mensura, numero, & põdere, quo mutuum reddi debet.

SVMMARIVM.

IN mutuantibus cum pacto, nulla vsura intervenit, secundum aliquos doctores. num. 193
Non licet imponere obligationem mutuatario faciendi aliquem cõtractum, adhuc licitum, ex cõmuni doctorum sententia. num. 193
Non licet ponere obligationem aliquã mutuatario ex vi mutui. num. 194
Licet tantum primum celebrare contractum venditionis aut locationis, & post obligationem istã pecuniam anticipatam dare, quæ dicitur mutuatio virtualis. num. 194
Etsi locatio aut emptio non statim fiat, sufficit præcedat obligatio ad hos consumendos contractus. num. 195
Ex dictis infertur plurium casuum solutio. n. 196
Non licet pro anticipata solutione, solutionem aliã dilatare. num. 197
Modus honestandi prædictum contractum. n. 197
Licet mutuanti simul adijcere pactum, vt aliquem contractum licitum statim faciat. n. 198

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quamuis in præsenti aut vendere aut mutuare non sit pretio æstimabile, obligari tamen ad vendendum, vel mutuandum in posterum pretium, potest æstimari. num. 200

Docet priorem sententiam esse veram, sicut & communem. num. 201

Pro fideiussione aliquid exigi potest. num. 203

Sunt qui posse hoc fieri dicunt, si periculum aut labor subsit, & non aliter. num. 203

Quid sit fideiussor. num. 203

Licet mutuanti a mutuatario exigere aliquem contractum, quo se reddat indemnem. num. 204

Non est attendendus mutui valor, sed sola species, vt tantumdem reddatur. num. 205

Cum non constat de valore mutando, non est attendendus mutui valor, sed sola species ad reddendum. num. 206

Cum creditur valor mutandus, tunc lucrum cessans exigi potest. num. 206

Cum speratur mutui valorem augendum, obligandus non est mutuatarius, mutuum reddere, quando pluris valeat, & non antea. num. 207

Mutuo aliquid dare, cum pacto vt mihi, vel consanguineo meo beneficium aliquod ecclesiasticum, vel aliud temporale conferatur, illicitum est secundum aliquos: an vero tũc simonia an vsura potius admittatur nõ plane consentiunt. n. 219

Ratione mutui temporale officium sperare, vsurarium est. num. 220

Præsentanea temporalis officij non excedentis laborem impensum collatio mutuanti facta, non est vsuraria. num. 221

Sperare ecclesiasticum beneficium ex mutuo, vsura est & non solum simonia. num. 225

Accipere statim a mutuo ecclesiasticum beneficium non est vsura. num. 225

Tam pro re spirituali, quam pro quacumque temporali, vel emolumento, pecuniam accipere, vere simonia est. num. 226

4. Dubitatio.

Quarta dubitatio. Vtrum liceat mutuare cum pacto, vt mutuatarius mihi remutuet, vel à me aliquid emat iusto pretio, vel operas suas mihi locet iusto pretio? Videtur enim esse licitum, siquidem ex mutuo nihil lucri mihi accrescit. Quod enim mihi mutuat ipse gratis agere debet, & similiter, quod iusto pretio vendat, vel alium contractum faciat. Maximè, quando ex contractu ad quem celebrandum obligatur nullum ei damnum infertur omnino. Si enim gratia præstatur mutuanti, & etiam commodum temporale, sine vllo in cõmodo, vel damno mutuantis certè videtur nulla fieri iniuria mutuatario, ac proinde nõ esse vsuram, vel vllam iniustitiam. Quam obrationem in hac specie nullam interuenire vsuram docuerunt plures doctorum. Sic sanè sensit Adrian. in. d. quæst. de vsur. §. iuxta prædicta. Maior. in. 4. dist. 15. quæst. 25. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 10. Gregor. Arimi. vt refert Gabriel. in. 4. dist. 15. quæs. 11. dub. 1. Angel. vsur. §. 5. Rosel. quem refert Sylvest. secus dicunt ij doctor. si ob mutuum aliquid de iusto pretio diminueret, tunc enim esset vsura. Quia mutuans lucratur aliquid vltra sortem, vt patet, cum damno mutuatarij.

193

In mutuantibus cum pacto, nulla vsura interuenit, secundũ aliquos doctores.

Contrarium autem, quod talis mutuatio sit vsurariã, cõmunis doctorum sententia docet. Eo quod licet nihil boni lucretur mutuans præter id, quod sibi iusto pretio debetur ex emptione, locatione, &c. tamen imponit mutuatario ciuilem obligationem, & priuationem libertatis emendi ab altero, vel ad alterius molendinum eundi, &c. quam obligationem constat esse pretio æstimabilem, & ita exigit aliquid vltra sortẽ. Sic censet Dominicus Sot. 6.

Non licet imponere obligationem mutuatario faciendi aliquem cõtractum, adhuc licitũ, ex communi doctorum sentẽtia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de iustit. & iure, quæstio. 1. artic. 2. Nauarr. cap. 17. nu. 220 Caiet. in sum. verb. vsura exterior, causa. 8. Ioan. Med. de vsur. q. 1. & cap. de vsur. restituenda. §. ad rationes ante factas. D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad. 4. Bart. Medin: lib. 1. sum. c. 14. §. 24. fol. 132. Vnde colligunt ij Doct. quod tenetur in conscientia debitorem ab obligatione liberare,

194 & satisfacere arbitrio boni viri pro valore illius obligationis, & priuationis, libertatis alterius, & damnum si quod est secutum.

Non licet ponere obligationem aliquam mutuatario ex vi mutui.

Mihi videtur in hac re optimè loqui Gabr. in. 4. dist. 15. quæst. 11. art. 3. dub. 1. qui concordâdo distinguit. Nã. v. g. sit exẽplũ, quod est valdè quotidianũ in diuite mutuãte colono, vt emat boues, vel aliud sibi necessarium ea conditione & pacto, vt vineam suam, vel agrum collat iusto pretio. Hoc ait Gabriel. potest dupliciter cõtingere. Primum, vt solum celebretur contractus mutui, & ex radice, & causa illius extorqueat colendi agrum obligationem, ita vt locatio operarum rustici sit effectus dependens ex mutuo, & tunc planè est vsura, vt doctores secundæ opinionis docent. Et probant, si quidem occasione mutui alter manet libertate priuatus, & obligatus cum hoc, & non cum altero venire, quod est æstimabile pretio, cum posset si liber esset alio ire, quod pro temporum varietate posset esse illi commodius. Vnde ea spe, & libertate iniustè à mutuante priuatur causa mutui. Si autem primum celebratur contractus venditionis, vel locationis operarũ, & tũc diues habens illũ iam sibi obligatum dat pecuniam statim, nõ est vsura: sed anticipata potius solutio rei ex diuite emptæ, vel conductæ: & ita in praxi video sæpissimè fieri. Radix huius differẽtiæ, meo iudicio est, quia dãdo procedit contractus locationis, seu vẽditionis, & sequitur mutuatio, seu, quod idem est pecuniæ anticipatio (est enim, vt infrà dicemus anticipatio solutionis, mutuatio virtualis) tũc rusticus priuatur libertate â se ipso, & ob necessitatẽ, quã habet se locãdi, vel aliã rẽ vendẽdi. Sicut quicunq; vẽdẽs, vel suas operas locãs ex natura cõtractus se obligat, & libertatẽ alteri vẽdẽdi, vel se locãdi perdit. Anticipatio vero seu mutuũ tunc aduenies, omnino gratis sit,

Licet tantũ primum celebrare contractũ venditionis aut locationis, & post obligationẽ istã pecuniam anticipatam dare, quæ dicitur mutuatio virtualis.

295

& est

& est merum rustici beneficium: at quãdo primum celebratur mutuatio, & vi illius alter locat operas, iã coactus causa mutui priuatur libertate â mutuante, & ei ratione mutui obligatur dependenter â mutuo, quod constat esse iniustum, vt dictum est. Et maximè iustificatur prædictus diues, si locationem operarum, seu emptionem vini, aut tritici non differat ad futurum tempus, sed statim locatio, & emptio fiat, siue statim pretio assignato, siue relicto ad currens pretium tempore traditionis. Tũc enim emptio statim fit, & in partem pretij rei emptæ, vel locatæ pecuniam accipit suam. Sed, vt dixi, idem etiam est, etiamsi emptio, seu locatio non statim fiat, sed solum obligatio de futura emptione, & locatione, modo illa primum fiat, & in partem pretij locationis, vel venditionis faciendæ recipit pecuniam. Et sanè iudicio meo hoc vnum iudicium est iustitiæ huius contractus, quod si esset verè mutuum, esset pecunia data reuocabilis, ita, vt posset diues mutuũ datum repetere: cum constet ex omnium sententia mutuum esse donationem reuocabilem: at certè cum emptio vel locatio anticipato, vel obligatio de ijs faciendis præcedit, & in pretium, vel partem pretij pecuniam accipit, non potest eam petere diues, cum iam sit conuentum de pretio, & datum sit illi omnino irreuocabiliter pro re sua, quam est præstiturus. Sicut qui emit quodcũque aliud anticipato pretio, non potest cum volet pretium exigere, aut rescindere cõtractum. Cum igitur emptio, vel locatio, natura sua non sit irreuocabilis: mutuum verò omnino rescindibile, dum constat pecuniam sic datam reuocari non posse, manifestissimum est, non virtute mutui, sed venditionis, vel locationis anticipatæ receptam esse pecuniam, & factam obligationem colendi agrum. Ac proinde contractum esse iustum, quod debuissent prædicti doctores animaduertere, vt Gabr. tetigit, licet breuiter, & non ita lucidè, ac explicatum est.

Etsi locatio aut emptio non statim fiat, sufficit præcedat obligatio ad hos consumendos contractus.

196

Ex ijs infero multorum casuum solutiones, vti doctores adnotarunt. Primum do tibi mutuam pecuniam, vt tu mihi certo tempore, vel cum indiguero remutues, vsura est, vt D. Thom. apertè fatetur. q. 78. ad. 2. ar. 4. & ex eo

Ex dictis infertur plurium casuum solutio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

197 omnes docto. Hæc sunt verba. D. Thom. *Mutuo autem dato repugnat obligatio ad mutuum faciendum in posterum, quia etiam talis obligatio pecunia æstimari potest: & ideo licet mutuãti vnũ, aliud aliquod mutuum recipere, non tamen obligare ad mutuum in posterum.* Ex quo videtur planè damnabilem, ac vsurarium esse eum contractum, qui est in praxi frequẽs. Debes mille ad secundum annum: agis cum illo, te illi, ad primum annum. 500. daturum, ea lege & pacto, vt ille expectet pro reliquis. 500. ad tertium annum, sanè vsurarius est planè cõtractus. Quid enim aliud agis, quam mutuare illi. 500. anticipando per annum solutionem, vt ille tibi remutuet te expectando, & pecuniam pro alio anno relinquẽdo? Quidam tamen modus cogitandi mihi venire solet in mẽtem, quo licitè fieri possit dictus contractus, si prior. v.g. contractus, ex quo debitum resultat, reuocetur, & noui termini assignentur: debebas causa exempli, mille ad duos annos soluendo, si ita conuenias cum creditore, quod cõtractus. v.g. emptionis, ex qua debitũ resultat, rescindatur, & denuo fiat, assignato termino vnius anni ad soluẽdum mille, post tres verò annos reliquum soluturus: non eris vsurarius, ea certè ratione, quia ibi non gratia anticipatę à te solutionis, ille expectat, sed quia emptio talibus terminis celebratur, vt ad vnum annum mille, ad tertium aliud mille persoluas.

Non licet pro anticipata solutione, solutionẽ aliam dilatare.

Modus honestã di prædictũ contractum.

198 Secundo infero, licet in specie nullus adnotauerit, quod illicitum non est pecuniã mutuo dare adiecto pacto, vt alter aliũ contractũ statim celebret. v.g. mutuo vt statim vendas, vel aliud efficias iusto pretio. Item mutuo, vt mihi aliud mutues, quo ego indigeo. Cuius ratio est, quia nihil non modò de pretio, sed nec vllam extorqueo obligationem causa mutui. Quod enim ille vendat iusto pretio, vel mutuet statim, non est obligatio pretio æstimabilis, cũ ille in posterum non maneat ad aliquod obligatus. Et sanè hæc est aperta sententia. D. Tho. in. d. sol. ad quartũ, dũ ait, *Licet simul mutuãti vnum aliquod aliud recipere, non autẽ licet eum obligare ad mutuum in posterum.* Licet Medin. C. de Vsur. capit. de Vsur. restitut. versic. *Supposito ergo*, & Sot. 6. de iustit. quæst. 1. arti. 2. ad. 2. quod est. 4 D. Thom. con-

Licet mutuanti simul adijcere pactum, vt aliquem contractũ licitum statim faciat.

contra sentiat, & conetur D. Thom. in alium sensum adducere. Dicit enim loqui, quando statim gratis, & non ex conuentione alterum mutuum recipitur. Sed certè hæc interpretatio aliena est à mente D. Thom. Si enim loquitur D. Thom. de mutuo in continenti gratis facto: cur ergo inquit, quod in posterum, non licet? Si enim gratis fit, etiã in posterum licet recipere. Et sanè ratio etiam militat cõtra Sot. Quia cum, vt hinc supponimus, nullum debet intercedere damnũ debitori, nisi obligatio imposita, & obligatio ad statim, vel ad paruum tempus moraliter nullius est valoris, vt patet. 199

Dices, ille perdit libertatem vendendi, vel mutuandi alteri. Respondeo, quod illa ex quo est ad præsens, & nõ manet in posterum subiectus, nec minus mihi quam alteri vendidisset, vendit, non est pretio æstimabilis. Alioqui si ego absque mutuo ad emẽdum accederem, si hoc quod est vendere, est obligatio aliqua, etiamsi ille venderet voluntariè, maximeque si rogatus venderet, posset vltra iustum pretium recipere ratione actus vendendi, & obligationis illius, sicut potest ille, qui paratus est vẽdere, & mutuare ex obligatione aliquid recipere, quod certè est falsum. Et similiter ego, qui mutuo do, possem ratione illius actus, quo mea libertate me priuo aliquid exigere, quod nullus dixerit. Constat igitur, quod ipsum præsens vendere, vel mutuare non est pretio æstimabile per se. Secus est, vt dictum est, quando in futuro manet obligatus. Vnde frequentissimus est in praxi hic contractus, do tibi mutuo mille aureos, vt mihi. 1000. fanecas tritici vendas iusto pretio. Si enim emptio, & vẽditio statim fiat, licet res nõ statim traddatur, licitum est, vt ex dictis, & D. Thom. sententia patet. Itaque, valde frequens est in praxi hic contractus, mutuo dabo mille aureos, dummodo mihi vẽdas mille fanecas tritici iusto suo pretio. Rursus, vendam tibi 100. vini ampheras, ea lege, vt totidem mihi olei, aut tritici vendas, iusto vtrinque pretio seruato. Hæc enim obligatio, vt supra dicebam, aut nulla est, aut parũ onerosa: at autẽ non liceret mutuũ prædictum dare, aut vinũ vẽdere, te obligãdo, vt in posterũ venditionẽ, vel similẽ contractum

Quãuis rem in pſenti aut vẽdere, aut mutuare non sit pretio æstimabile, obligari tamen ad vendendum, vel mutuandũ in posterum, pretio potest æstimari. 200

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficias, nisi ratione dictæ obligationis in pretio descenderem. Perspice igitur quanti referat statim alterum contractum exigere, an in posterum differre. Maximè, quando traditio statim fieri etiam debet. Tunc enim in quo grauatus sit mutuatarius non video, vt ex. D. Tom. satis perspicuè colligitur. Cuiusque sententiæ doctissimus Victoria in specie citari solet. Et certè hoc planè videntur voluisse Adrian. Maior. Anton. & alij suprà citati Doctores. Vlteriùs pone gratia exempli, quod tu post annum in diges mille amphoris olei, Petrus verò mille fanecas tritici. Itaque conuenis illum promittens te illi ad eum terminum triticum daturum mutuo, dummodo ipse etiam promittat mutuaturum oleum: quis hunc contractum damnauerit? Licet enim obligatio sit in posterũ, eandẽ tu illi præstas, quæ sibi vtilis est futura: cur ergo si in præsens, vel intra duos dies vterq, idẽ facere velitis, nõ licebit absq, vsuræ labe? In hoc enim casu vtraque ex parte, vel nulla vel parum onerosa obligatio intercedit. Nolo tamen in hac re singularem ostentare me. Quare prior tenenda sententia erit. Quanuis singularis non essem, cũ planè ex D. Thom. constet, eamque Victoria docuerit, vt fertur, imo D. Anton. Adrian. Maior. & cæteri supra citati eam tradiderint. Si verò venditio non statim fiat, sed alter obligetur in posterum vendere, vel remutuare, erit vsurarius contractus. Semper tamen obseruari debet, nec ex contractu statim à mutuatario faciendo damnificetur, vt si cogas ratione mutui illum emere, id quod nõ indigebat, vel aliam mercem inutilem, & huiusmodi. Tunc enim plana est vsura. Et ita in specie docuit Barth. Medin. in dict. §. 24. casu 10. Cuius exemplum est, si mutuum des, vt mutuatarius â te emat iura, vel cẽsus parum vtiles, & difficiles, vel non securos ad recuperandũ fructus, vel sterilem fundum. &c. An verò liceat vendenti, non aliter vendere, quam emptorem obligando ad alium cõtractum ineundum, infrà disputabo dubit. 15.

201

Docet priorem sententiam esse veram, sicut & communem.

202

Tertio ex eadem radice colligitur, quod fideiussor potest aliquid exigere ratione fideiussionis, vt fatentur omnes. Sunt autem, qui existiment id esse verum tãtum quando est

do est periculum, vel alius labor in fideiussione. Sicut tenuerunt Syluest. verbo, fideiussor, quæstione vltima, & vsura. 7. quæstione. 6. Couarr. 3. lib. Variarum, cap. 1. & videtur Medin. C. de Restitut. quæstione. 38. §. ad tertiam causam, verticulo, *In oppositum*. Conrad. tractatu de Contractibus, quæstione. 40. S. Bernardin. in tractat. de Restitut. vt refert Medin. cap. illo, de Vsur. restit. Nos aliter putamus, nullo scilicet existente periculo posse aliquid accipere. Sic enim docuerunt Caietan. 2. 2. quæstione. 68. articulo. 1. ad quartum. Sot. 6. de Iust. quæstione. 1. articulo. 1. ad quartum. Naua. cap. 17. num. 283. & reuera Medin. apertè huius fuit sententiæ. C. de Vsur. restit. verticul. *Sequitur amplius*. Ratio planè colligitur ex doctrina suprà citata. & ita colligit Caietã ex dicta solutione ad quartum D. Thomæ. Quoniam illa obligatio, cum sit ad posterum, est pretio æstimabilis, cũ omnino libertatem dederit de fideiubendo in ciuili obligatione. Quod ex eo amplius deinõstro, quia alias ex Syluest. sententia sequitur, quod si ego mutuo darem pecuniam alicui, vt pro me fideiubeat, esset licitum, quod sanè nullus dixerit; cum lucrer illam obligationẽ fideiussoris. Adde, quod fideiubere nihil aliud est, quã se obligare ad mutuandam pecuniam principali, vt Caietan. docuit in solutione 4. & Medin. C. de Vsur. c. In quibus casibus, versi. *Oppositum tamen*, sed pro eo soluendum: idem enim est. Qui enim fideiubet, consequenter se obligat pro eo pecuniam dare: at vsura est mutuare, vt maneas obligatus ad remutuãdũ, igitur, &c. Vnde male docuit Syluest. vsuram in fideiussione esse non posse: quia, inquit, non est mutuum tacitũ, vel expressum, cũ fideiussor nihil præter fidẽ interponat, fatsum est certè, nec profundè fiaturam fideiussionis Syluest. expẽdit: sed ita fidẽ interponit, quod ciuiliter obligatur ad assecurationẽ, & mutuo dandum pecuniam principali, si opus erit. Vnde mutuum est implicitum, ac tacitum.

203

Pro fideiussione aliquid exigi potest.

Sunt qui hoc fieri posse dicant, si periculum, aut labor subsit, & non aliter.

Quid sit fideiussio.

204

Quarto colligo, quod si ille alter contractus, qui exigitur pertineat ad indemnitatem mutuantis, licebit exigere, vt si ea lege mutuet, vt iuramento, vel speciali obligatione sẽ astringat, ad reddendam sortem mutuo acceptam vel

Licet mutuanti à mutuatario cõtractũ aliquẽ exigere, quo se indẽnem reddat.

Licet mutuanti a mutuatario exigere aliquē contractū, quo se reddat indēnem.

205

5. dubitatio. Nō est attendēdus mutui valor, sed sola species, vt tantundem reddatur.

vel si obligetur ad aliquid aliud domino impignorādum, nō gratia lucri, sed pro sortis assecuratione, vt bene docet Med. C. de Vsur. versic. *Contra hoc iterum.* Et ratio est, quia ille ad id tenetur, neque meo iuditio, hoc est lucrari ex mutuo, sed damnum vitare, seu se indemnem seruare.

Quinta dub. est de mutuo. In qua mēsura, pondere, aut numero reddi debeat, quando pretium eius mutatum est? Verbi gratia, dedit quis mutuo decem olei amphoras, dū valebant singulæ ducato, & dimidio, dub. est: Vtrum liceat absq; vsura petere à mutuatario. 15. cū tantidem modo valeant, quanti decem antea?

Soto lib. 6. de Iust. quæst. 1. art. 2. Nauar. cap. 17. num. 242. Mercad. tract. 3. de Cōtractibus, cap. 5. versi. *En lo que*, respondent, siue pretium maneat idem, siue diuersum, mutuum reddendum esse in eadem quantitate naturali, eiusdem qualitatis, atque bonitatis, cuius fuit datum. Ratio eorum est, quia in mutuo, inquiunt, non est habenda ratio pretij rei, quæ mutuo datur, sed substantiæ eius. Nam si pretium consideretur, venditio potius erit, quam mutuum: cum in eo habeatur ratio respectus rei ad pecuniam, & proportionis, quod proprium est venditionis, quæ est datio rei pro pecunia. Qui ergo decem accepit mutuo, tantum tenebitur reddere decem eiusdem bonitatis.

206

Cum non cōstat de valore mutādo, non est attēdēdus mutui valor.

Oppositа tamen sententia mihi verior videtur. Pro qua tria sunt initio præmittenda, in quibus omnes cōueniūt. Primo certum est, quod nisi constet rem pluris valituram postea, sed hoc sit dubium, in hoc casu non est attendendum pretium rei, sed substantia, vt dicit prædicta opinio. Et ratio est euidens, quia sic nulla fit iniustitia: sicut enim potest minoris æstimari, & sic mutuum dans minus recuperabit, quoad pretium: ita etiam potest pretium crescere, & recuperabit rem minoris pretij, quam dederat. In hoc ergo casu nulli fit iniuria.

Secundo certum est, quod si is qui mutuum dat oleum, illud erat seruaturus vsque ad id tempus, quo pluris fieret cum verisimile esset actum iri pretium illius; tunc poterit amplius à mutuatario exigere, quā dederat ratione lucri cessan-

cessantis, iuxta pretiū & æstimationē spei. Quod quāuis non ita distincte explicuerit Sot. quia non satis perspicue procedit, Nauar. tamē id expresse distinguens de eo qui seruaturus erat vel non erat seruaturus, & de eo qui seruaturus erat, dicit id q̄ diximus: posse scilicet plus repetere ratione lucri cessantis. Si autē nō erat seruaturus, de hoc sunt opiniones. Et prima dicit hunc non posse repetere a mutuatario, nisi eundem numerum ponderis, vel mensuræ, quem mutuo dederat, quamuis tunc temporis minori pretio æstimetur.

Cum creditur valor mutādus, tunc lucrū cessans exigi potest.

207

Tertio cōueniūt omnes, mutuatariū liberum manere debere, vt mutuum reddat quando voluerit. Obligare enim ipsum, vt rem quæ modo paruo pretio vænit, non reddat nisi tēpore quo carius æstimetur, manifestā continet iniustitiā, tā quia custodem eū facit rei suæ, quā quia cogit, vt nisi cum maiori sumptu eam restituere non possit. In his ergo conueniunt Doctores vtriusque sententiæ.

Cum speratur mutui valorem augendum, obligādus nō est mutuatarius mutuum reddere quādo pluri valeat & non antea.

His positis, prædicta opinio mihi videtur falsa. Vnde dico, quod licet dans mutuum nō esset seruaturus triticum, vel oleum, si probabilis fuit, tunc spes pretium rei minus futurum, poterit plus pacisci sibi postea rei in pondere, numero, vel mensura substantiæ, quoadusque attingat valorem, & pretium rei mutuæ reddendum. Et ita si accepit mutuatarius 10. dum ducato & dimidio æstimabantur, potuerūt ab ipso exigi 15. quādo ducato singula æstimātur. Aliter enim manifesta fieret iniuria ei, qui mutuum dedit.

Hæc autem sententia primo rationibus confirmatur. Quarum prima sit, quia in cōmutationibus ciuilibus æquitas seruari non potest, nisi per ordinem ad pretium rerum, quæ commutantur, & in hoc omnes conueniunt. Cuius ratio est, quia res quod attinet ad contractus ciuiles non penduntur ex naturali perfectione: sic enim mus pluris fieret quam aurum, cum perfectioris sit naturæ. Sumitur ergo æquitas in commutationibus ex pretio, & numisma-te. Si ergo ego in te trāsfero dominium rei, cuius pretium sit 50. iniustum atque iniquum erit, non reddi mihi à te nisi rem cuius pretium sit 30.

208

Et inductione hoc confirmatur. Constat enim in donatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

natione & cambio non attendi substantiam rei, sed valorem. Liquet enim beneficentiorem esse eum, qui aliquem donat olei vrnis. 10. cum pretium eius est. 20. quam eum, qui eisdem donat, cum pretium eius non superat. 10. Fieri autem non potest, quod vt existente eadem mensura, quæ donatur, beneficium alterum sit maius, nisi quia mensura ciuilis, valor scilicet, atque æstimatio est maior. Similiter in cambio, seu permutatione, cum vinum oleo commutatur, nō cōdesideratur ipsa substātia, aut quantitas: sed valor & pretium commune, vt æquitas iusta seruetur. Cum
209 ergo in omnibus contractibus attendatur mensura ciuilis, scilicet valor atque pretium, vt nulla sit iniustitia, quare eadem non attendatur in mutuo proportio, & analogia, vt æquale reddatur, & non minus.

Si autem dicas, in cambio cùm res sint diuersi generis non posse attendi substantiam ipsam rerum, & mensuram naturalem: quia aperta esset iniuria, amphoram olei amphora vini commutare, eo quod res sint diuersæ naturæ, & ideo diuersæ etiam æstimationis. Similiter tibi diceretur, quod quāuis duæ amphoræ olei sint æquales in substantia, atque quantitate naturali: ita vt nō habeant, inæqualitatem intrinsecam: habent tamen inæqualitatem extrinsecam, quia sunt inæqualis pretij iuxta diuersitatē temporum. Parum enim refert, quod diuersitas pretij, aut æstimationis nascatur ex ipsa natura intrinseca rei, aut quod ex aliquo extrinseco, scilicet ex copia, vel penuria rerum: modo vtrobique sit diuersum pretium adque æstimatio. Et corroboratur hæc ratio: nam si modo cum mutuo do istas. 10. olei amphoras, vellem eas vendere: si. 15. aureis æstimantur tanti eas venderem, etsi hos. 15. aureos mutuo darem, eosdem. 15. teneretur mihi reddere mutuarius. Cum igitur idem illi mutuo rem. 15. aureis æstimatam, iam virtute do mutuo. 15. aureos. Et sane incredibile
210 videtur, quod cum mutuum eiusdem pretij, verbi gratia 15. aureorum datur in pecunijs, non sit vsura totidem. 15. repetere, si vero idem pretium detur in alia materia, repetere, illud sit vsura, cum in ciuilibus commutationibus aurum sit, quod auro æstimatur.

Secundo

Secundo suadetur hæc sententia. Nam sicut in tertio illo, in quo omnes cōueniunt, diximus, vsura est dare mutuo. v. g. 50. amphoras olei, dum singulæ aureo vno æstimā tur, & obligare mutuatarium, vt eas non reddat, quousque singulæ duobus aureis vęneant. Sed si prima opinio vera esset, nulla in hoc committeretur vsura: quia nō petit is, qui mutuum dat, vt plures amphoras rei mutuæ sibi reddat, quam ipse dedit prius. Ideo ergo est vsura, quia petit plus ratione pretij atque æstimationis, quam dederat. Respondent autem quidam huic rationi, ideo esse vsu 211
ram, quia mutuatarium facit custodem olei sui, & obligat, vt in se retineat eius periculum: Hoc tamen ridiculum est. Iam enim si quinque mille amphoras dedisset mutuo dū singulæ singulis aureis æstimantur, ea conditione, vt non sibi eas reddat mutuatarius, nisi quando singulæ binis valentauris, iam differret quinque mille aureos ob custodiā, quod absurdum est. Non est igitur vsura ob hanc obligationem, quæ centum, vt summum, aureis solui potest creditori: sed quia exigit duplum pretij, quam prius dederat. Et constat hanc esse rationem vsuræ. Nam si eum obligaret, vt eas non redderet, nisi dum tantidem væneunt, aut minoris, quam cum dantur, idem dicturi erant doctores, si quidem tāta est obligatio, cùm mutuum est æqualis pretij, & cum est minoris, & tamen non dicūt, nisi quod quādo cum obligat, vt soluat dum res erit maioris pretij, tenetur excessum restituere. Hinc ergo certū est in mutuo pretium rei esse attendendum. Vnde consequenter erit dicēdum, quod si quando mutuum dedit vilius res æstimabatur, eamque seruaturus non erat, non potest eandem cum res carius valebit mensuram, postulare.

Tertio eam sententiam instruo ex nummis. Nam si ego mutuo do mille aureos dum æstimantur. 13. drachmis, vel argenteis, ob inopiam auri, tenetur debitor quando æsti- 212
mabuntur. 11. argenteis, reddere plusquam mille, vt omnes fatentur vbi supra, & Syluest. Angel. & Armill. verbo, solu. §. 1. cum tamen hic contractus non sit cambis, neque vēditionis, sed mutui. Cur ergo ne sufficiet reddere eundem nummum, & idem pondus aureorum, sicut in

nostro

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostro casu reddere totidem amphoras olei? Ad hanc rationem respondent, numismatis mutuum, esse ipsiusmet pretij mutuum, atque æstimationis. Vnde qui dat mutuo nũmos, mutuum dat ipsummet pretium, & ideo reddendum est idem pretium à debitore. Sed hæc solutio apparens potius est, quam vera. Certum est enim pecuniam di
213 uersam esse â suo pretio, sicut oleum à suo. Pecunia enim est aurum, aut argentum, aut æs, quod videtur: valor verò aut pretium, est ipsamet æstimatio metalli. Quod constat: quia si quis mille aureos includat in arca seruandos, dum magna est auri copia, post verò eos educat ex ea, quando vrget inopia, certum est pecuniam esse eandem, valorem tamen & pretium esse diuersum, cum modo sit multo maius pretium, ergo non est ipsamet substantia naturalis, aut artificialis auri, vel argenti, sed hominum æstimatio differens â substantia, sicut in oleo. Hoc igitur argumentum efficaciter concludit, quod sufficiat tantũ auri in pondere, aut numero reddere, quantum acceptum est, quanuis pretium sit diuersum: quod tamen ipsi concedere non audẽt.

Vltimo demum inducitur. d. concl. quia alioqui fit licẽtia multis vsuris. Quilibet enim inuitaret homines inopes mutuo olei. v. g. aut vini, cum exigui esset pretij res, quia sciret posteà pretium fore maius, & potest dies fieri per solum mutuum, præcipuè si obliget mutuatarium, ne reddat, nisi quãdo pretium creuerit, & ipse soluat aliquid pro mutui custodia, quod ferè nihil est, vt diximus.

Si autem dicas contra hæc, nunquam in vsu attendi pretium, sed tantum substantiam mutui accepti. Respond. ita quidem verum esse: quia in cõmunibus mutuis, præcipue rerum parui momenti, non consideratur, neque spectatur augmentum pretij futurum, neque huius lucri, aut interesse meminerunt mutuum dantes, & accipiẽtes. In hoc enim
214 casu diximus, in primo notato omnes cõuenire, solum esse attendendam mensurã, aut pondus naturale rei, & perfectionem intrinsecam, non circunstantiam extrinsecam æstimationis pretij.

Hinc soluitur ratio primæ opinionis, quod scilicet si pretium attendatur erit venditio, & non mutuum. Hoc enim nihil

nihil cogit. Cùm tunc tantum dicatur esse venditio, quãdo res pecunia cõmittatur. In nostro tamen casu amphoræ olei non commutantur. 15. aureis, sed dantur muto decẽ amphoræ olei, dum olei 15. aureis æstimantur, vt postea reddantur 15. amphoræ tantidem valentes, & sic oleum oleo commutatur, quæ est vera ratio: mutui habetur tamen ratio prætij, vt plures, vel pauciores amphoræ reddantur, quo æquitas ac iustitia debita seruetur.

Huius nostræ sententiæ sunt Couar. 2. Varia. resol. cap. 3. num. 6. ad fin. Angel. verbo vsura. §. 36. Medin. C. de restitut. quæst. 38. §. inde sequitur, versus finem, Paluda. in 3. dist, 37. quæst. 2. conclu. 4. Scot. 4. distinct. 15. quæst. 2. Nauar. sibi contrarius, num. 224. cap. 1 . & nu. 217. Syluest. vsura. 1. quæst. 14. & citatur Conrad. in tractat. de Contractibus quæstione. 38. conclu. 5. à Medin. Hi tamen auhtores non ita efficaciter probant. 615

Adde prædictis nostram sententiam efficatiter colligi ex ca. Nauiganti de Vsur. vbi Greg. ait: *Eum qui mutuat solidum pro grano in eadem mensura reddendo excusatur ab vsura, dummodo tempore solutionis valor dubitetur.* Sentit ergo quod si valoris incremẽtum probabiliter cognosceretur, non posset mensuram, cùm prætiosior est, sine vsura recipere. Vnde glos. in illud verbum dubitatur. Sic ait: *Si ergo certum esset, quod tempore solutionis plus valeret, vsurarius esset, &c.* Sed clarius multò id statui videtur in d. cap. in ciuitate, vbi Alexand. 3. sic scribit: *In ciuitate tua dicis sæpè contingere, quod quidam piper, seu cinamum, seu alias merces comparant, quæ tunc vitræ quinque libras non valent, & promittum se illis, à quibus eas merces accipiunt sex libras statuto tempore soluturos, &c.* Et infra. *Peccatum incurrunt, nisi dubium esset eas plus minúsve tempore solutionis valituras, &c.* Et quãuis revera de venditione, loqui videatur Pont. tamen vt ostensum est eadem est ratio mutui, & permutationis.

Quibus adde aliam rationem, quia omne lucrum quæsitum ex mutuo ex obligatione mutuatarij, & quadam coactione est vsura. Dixi ex obligatione mutuatarij, quia vt ex suprà dictis patet, quod non sperat, vel exigit ex obligatione illius, sed ex amicitia, etiam si sit ex mutuo, 216

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est vsura. Constat autem eum, qui prætiosiorem exigit rem, quàm dedit, lucrum reportare ex obligatione in mutuo, igitur vsurarius est? Quãuis de substãtia frumenti nihil plus accipiat, tamẽ verè lucrũ accipit, vt patet. Est autem cõmunis doctorũ sentẽtia, quod siue sit pecunia,
217 siue res tẽporalis, siue valor quicunq; causa mutui acceptum, nomine vsurarum censetur. Tandẽ adde, quia alias liceret ita contrahere, de mutuo 100. fanecas tritici Toleti valentes 100. ducatos ea lege, vt eas mihi reddas Hispali, vbi valent 300. Si enim in mutuo non est attẽdendus valor, sed rei substantia, nullam certè tibi facio iniuriam: siquidem in naturali substantia æqualitas dati, & accepti seruatur, &c. Vides quàm planè detegitur illius opinionis falsitas. Item liceret in eodem loco sic cõtrahere, tu habes triticum deportatũ foris: ego ex meis fructibus collectũ, licet æqualis substantiæ, & bonitatis, accipe 10. fanecas ex meo ea lege, vt ex tritico de foris portato soluas. Certè iniquus atque iniustus est contractus. Siquidem plus valet, & vendi potest triticum forense ob portationis expẽsas, quas secum habet: licet eadem sit quantitas, qualitas, & substantia naturalis: non igitur, &c.

Quod si ad extremum obicias pro prima opinione ca. Si fœneraberis. cap. Plerique cap. Putant. can. Vsura est 14. quæstione. 3. & cap. Consuluit. de vsur. can. Si quis oblitus, & can. Nullus, eadem causa. Quibus iuribus decernitur, quod accipere maiorem mensuram quàm dedisti mutuo vsura est, & quod eadem omnino recipi debet, quę data est. Respond. quod ibi non est sermo, quando rei valor est mutatus, & à principio variatio illa cognita, vt nos
218 loquimur. Imo apertè in d. cap. Nauiganti, &c. in ciuitate ratione dubij, vel probabilis spei maioris valoris plus minusvè recipi debet. Imo ex is iuribus nostra colligitur sẽtentia. Cum ibi omne emolumẽtum, & accessio ex mutuo condemnetur.

6. Dubitatio. Sexta dub. An liceat mutuo dare cum pacto, vt mihi vel filio aut consanguineo beneficium Ecclesiasticũ conferatur, vel aliud officium temporale? Et quidem docent aliqui doctores esse illicitũ. Ita sensit Nauar. c. 17. n. 207. existi-

existimans eã mutuationẽ, non quidẽ esse vsurariã, quia nihil pecunia æstimabile per mutuũ adquiritur, sed spirituale, atq; ita dicit esse simoniam. Med. C. de restit. c. de restit. vsur. versic. *inde sequitur*, putat esse verè, & propriè vsurã: Probat ille, quia cum beneficiũ alioqui non sit debitum, iam lucrum ex pacto matui reportatur. Idem docet Merca. tract. de Vsu. c. 7. Adria. verò quẽ refert Med. distinguit, quia vel officiũ, seu beneficium quo ad redditus suos excedit valorẽ operarũ, & laborꝭ impẽsi, & tũc fatetur esse vsuram: si verò æquet, non erit vsura. Quia ex quo iustum seruatur pretium, lucrum ex mutuo non reportatur. Bart. Medin. §. illo 24. simpliciter ac generaliter vsurarium contractum censet.

219 *Mutuo aliquid dare, cum pacto vt mihi vel cõsanguineo meo beneficium Ecclesiasticum cõferatur, vel aliud temporale, illicitum est secũdum aliquos, an vero tunc simonia, an vsura potius admittatur, non plane consentiunt.*

Mihi sane videtur in iis esse distinguendum, & vt clarè procedã. Primũ existimo, ꝙ si officiũ sit tẽporale, sine dubio vsura cõmittitur, etiamsi labor & operæ impendendæ æquent, imo sint maioris valoris, quàm valor seu redditus officij, quidquid dicat Adr. Ratio est: quoniã illud est tẽporale pecunia æstimabile, nõ ergo ex pacto, licet ratione mutui expectare. Deinde quia, vt Med. ait, actus emptionis, vẽdi. locationis, & alterius cõmutationis etiã iusto pretio faciẽdæ, pecunia æstimabilis est, cũ nõ parui æstiment mercatores inuenire emptores. Vnde cũ redditus regij, siue Ecclesiastici, siue aliqua domus, aut fũdus vẽdi debẽt, solet certũ quid dari ei, qui tantũ pro ea re dederit etiam iustũ, imo sæpe infr. iustũ pretium, ꝙ Hispanice dicitur, *Prometido*. Et hoc, quia habere emptores æstimabile est pretio. Et ita solẽt mercatores alicui tertio, qui Hispanice vocãtur, *Corredor*, aliquid dare, vt ẽptores quærat. Sic igitur qui mutuat, vt sibi officiũ detur, etiãsi operę suæ lucrũ nõ excedãt, quia dat vt suæ operæ cõducãtur, ꝙ est æstimabile pretio, sequitur, &c. ꝙ intelligo iuxa supra dicta dub. 4. quãdo talis locatio vel cõductio, ẽptio vel alius cõtractus non statim celebraretur, sed maneret obligatus mutuatarius emere, locare, vel officiũ dare, &c. in posterũ. Nã si statim fieret officij collatio, nõ excedẽtis operas recipienda foret Adrian. sententia, vt illic ex Diuo Thoma disputando dicebamus, oppositæ sententiæ tamen sub-
221

Universidad de Deusto
Biblioteca

Præsentanea temporalis officij, non excedentis laborem impensu collatio mutuanti facta, non est vsuraria.

iecti. Nec refert, quod mercatores valde desiderent actū venditionis vt emptor possit actum illum vendere. Licet enim mercatores æstiment, quia plus lucrantur quando plus vendunt etiam iusto pretio, tamen illud lucrum mutuatario nihil nocet cùm nec damnificet, nec rem minus iusto pretio sit comparanda, nec ipsi onus vel obligatio vlla iniiciatur. Cùm, vt suppono, non maneat obligatus in posterum, vt dictum est.

Quo in loco antequam progrediar, placet id præmittere, quod verum putamus, & sensit Ang. vsur. §. 5. licet Medi. videatur contra sensisse, quod quotiescunq; mutuatario, nec in pecunia, nec in obligatione extorta, nec in aliquo pretio æstimabili grauatur occasione mutui, etiam si lucrum reportet mutuator, non est censenda vsura vt in d. casu patet. Quod dupliciter probo. Primū quia vsura essentialiter est iniustitia & læsio proximi, vt suprà ex Theolog. imo & iurium sententia, & patrum est habitum. Vnde est verè furtum, & septimo decalogi præce-
222 pto vetita. At quando in nullo læditur vel grauatur proximus nullum est furtum, nulla iniustitia, Igitur, &c. Deinde, quia vsura omnis obligat ad restitutionem omnium sententia, & quando ex pacto exteriori est non pauperibus, sed danti tantum, vt egregiè probat Couar. regula pec. 2. par. in prin. num. 4. at prædicti lucri nulli est restitutio necessario facienda: maximè mutuatario, cui nullum damnū vel iniuria est facta, non obligatio vlla imposita, igitur, &c. Fatcor, q̃ si in emendo, vel locādo est aliquod periculū, vel damnū, vt suprà dub. 4. adnotabā, non licet actum venditionis vel locationis ex mutuo quærere, & ob id in prædictis redditibus & domibus emendis, quia vel inutiles, vel periculosę sunt, datur quid pro ipso vēditionis actu, in quo vera est Medinæ sententia, & similiter proxenetis, Hispanicè *á los corredores*, pro labore inquirendis emptoribus talium rerum. Cùm igitur dāti officiū nullū periculū immineat, nec Reipublicę, cū suppono esse dignū, nec actus vēditionis vltra valorē officij, nec rei venditæ, alicuius est prætij, & suas operas merito va-
223 lere redditus officij, nulli certè facit iniuriam, actum illius

illius locationis, seu collationis officij ex mutuo deducē do: si verò operas excedit, iam ex mutuo læsio sequitur, saltem Reipublicæ, cum non tantum valeant eius operæ, ac redditus atque ita vsura esset, & iniustitia. 223

Dices, quod ille manet obligatus dare beneficium, & ita obligationē mutui causa extorqueo: Respōdeo, quod aut fit statim collatio simul cum cōtractu mutui, aut obligatur conferre. Si enim obligatur in posterum conferre, planè est vsura ratione obligationis mutuatario impositæ vt dictū est dub. 4. Si vero statim fiat collatio officij, etiā si maneat obligatus tradere in posterum, nihil vsuræ cōmittitur. Illa enim obligatio non est ex mutuo, sed ex natura collationis. Debetur enim collationi implet:o, & officij traditio. Sicut suprâ dicebamus de eo, qui mutuat, vt illi statim vendas rem, vel triticum iusto pretio. Nam etiā si differatur traditio, nihil refert. Nam ipsa obligatio ex emptione facta oritur, non ex mutuo, imo gratiam illi facit mutuans, cum traditionē differat. Eo enim ipso, quod vendens non vult rem statim tradere, vult sibi obligationem imponere, postea reddendi. Si enim ex mente D. Thomæ licitum est mutuare eo pacto, vt mihi aliam rē statim mutues, cuius sententiæ fuisse dicitur Victoria, verbi gratia, vinum, vt mihi oleum mutues statim: cur non poterit mutuator in gratiam mutuatarij expectare traditionem alterius mutui, quo tempore erit obligatus mutuatarius? sed certè ipse non â me, vel â mutuo meo, sed à se est obligatus, qui voluit rei traditionem differre. Itaque etsi illicita sit huiusmodi pactio, vt. 4. conclusione explicabo, ac mortale peccatum: at non vsuraria, sequendo eam sententiam, quā supra ex D. Thom posuimus. Licet nos nouitatem fugientes oppositam tenendam esse iudicamus, cum præsertim non nullam turpis lucri, ac fenoris speciem primo ipso conspectu habere videatur. Quapropter, quæ ex 224
Diuo Thoma, Victoria & ratione attulimus disputandi causa adducta à nobis putari debent.

Secūdo mihi videtur, quod si officium temporale, licet vendibile siue ex natura rei, siue lege, vel consuetudine, etiam potest vendi, si non gratis dare debet, etiamsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

operæ æquent redditus, & statim fiat collatio, est vsura. Et ita docuit vterque Medina. Et ratio est plana, quia cũ
225 sit vendibile iam lucrum, & in damnum mutuatarij reportatur ex mutuo, qui poterat pecunia vendere, vnde valorem illius officij tenetur mutuans restituere.

Sperare Ecclesiasticum beneficium ex mutuo, vsura est, & nõ solum simonia.

Tertio existimamus de beneficio Ecclesiastico, vel præsentatione, &c. quod si causa mutui conferens, vel præsentans non statim conferat, vel præsentet, sed obligatur in posterum id efficere, est vsura, vt Medina docet, & non solũ simonia, quidquid Nauar. dicat. Cuius ratio est, quia illa obligatio, & priuatio libertatis præsentantis, vel collatoris pretio æstimabilis est, vt patet, & ita ex mutuo temporale adquiritur, & tenetur pro illa obligatione satisfacere, vel eum ab ea liberare, vt dictum est dubitat. 4.

Accipere statim a mutuo Ecclesiasticum beneficiũ, non est vsura.

Quarto tandem dicimus, quod si statim est collatio, vel præsentatio facienda, non est vsura, vt bene Nauar. quidquid Medina dicat. Hæc enim obligatio, quæ sit æstimabilis pretio nulla est, vt suprà disputabam. Obligatio enim ad statim, seu ad paruum tempus, parui, vel nullius est pretij. Vt enim suprà dicebã, omnis obligatio promissio quædam est, at promissio omnis de futuro est, & ad posterum. Neque aliud temporale, quam beneficium per mutuum adquiritur, non ergo est vsura.

Maior tamen difficultas est, an sit simonia, ac per consequens peccatum mortale? Videtur enim, quod non. Siquidem non datur pecunia, vel aliquid pecunia æstimabile
226 pro beneficio. Mutuum enim nullius est pretij: sed gratis agendum, sicut ipsa beneficij collatio. Vnde potius videtur, vnum gratiosum amicitiæ officiũ pro alio dari. Alias non liceret sperare causa mutui beneficium, quod non videtur. Sed verior videretur Nauar. sententia, eoquod licet mutuum non sit æstimabile pretio, tamen est contractus temporalis, temporalia afferens emolumenta. Non est autem solũ simonia spirituale dare, vel accipere pro pecunia, sed etiam pro quacunque temporali re, vel emolumento. Fit enim iniuria rebus spiritualibus cuicunque temporali cõmodo res cõparãdo, atque exequendo. Dices etiã amicitia est temporalis, non ergo liceret ob amicitiam sperare

Tam pro spirituali, quam pro quacunque temporali, vel emolumento, pecuniã accipere, vere simonia est.

rare beneficium. At non est simile, quia quod amicitia fit non expectato, sed gratis fit. Id enim significat ratio amicitiæ, at hic loquimur ex pacto, & obligatione. Vnde fatemur non esse simoniam, sperare beneficium ex mutuo nõ immediatè, sed media amicitia mutuo comparata, sicut de lucro in vsura dicebamus.

De accipientibus lucrum cessans in mutuo, & damnum emergens.

SVMMARIVM.

DAmnũ ex mutuo emergens exigi potest, si quædam seruentur conditiones. num. 228
Conditiones aliquæ ad damnum emergens. n. 229
Nonnulla varietas est inter Medin. & Caietan. in explicando lucro, quod cessat, ea autem conciliatur num. 232
Non licet mutuanti de lucro cessante pacisci, nisi de bitoris aliqua culpa interceserit, secundũ aliquos iuristas & Theologos. num. 233
Licitum est mutuanti de cessante lucro pacisci, aliquot existentibus conditionibus. num. 235
Qui efficacem causam dat, ne aliquis aliquod bonum quod esset habiturus assequatur, ad restitutionem tenetur. num. 236
Pecunia est veluti quodam instrumentum lucri, num. 238
Voluntarie mutuanti, sicut & fideiubenti, satisfieri debet pro interesse. num. 240
Commodanti instrumentum artis ad alterius instãtiã, licitum est de interesse pacisci. num. 240

Non potest totum lucrum cessans exigi, sed ad arbitrium boni viri. num. 241
Totum damnum emergens, potest iuste exigi. n. 242
Quot nam conditiones ad pactum de lucro quod cessat faciendum, requirantur. num. 244
1. *Conditio, quod interesse sit verum, & non fictum. num.* 246
2. *Conditio, est vt lucrum sit causa amissionis lucri. num.* 246
3. *Conditio est, quod lucrum nõ excedat interesse quod est habiturus. num.* 247
4. *Conditio, quod non paciscatur totum interesse quod speratur. num.* 247
5. *Cõditio est, ne mutuatarius extreme indigeat. n.* 248
Mutuatario non existenti in extrema necessitate paupertatis, vel quasi extrema, etiam si sit tempus præcepti, potest interesse mutuas exigere. n. 248
Licitum non est prædictis conditionibus seruatis, sta tutum lucrum cessans certum vel incertum exigere, secundum Conradum. num. 249
Aprobat author hanc sententiã Conradi. 250
Qui mutuo pecunias conquirunt, cum interesse lucri cessantis, saltim pro eo tempore indigentes sunt. num. 252
Radix prohibitionis factæ a Pio. V. qua anticipatæ censuum solu tiones vetantur. num. 253
Contingere potest, vt in venditione non damnificetur emptor, ex anticipata solutione, secus in mutuo mutuatarius, ex solutione anticipatæ lucri cessantis. num. 254
In aliquo contractu venditionis, vt incensu, est iusta anticipata solutio. num. 254

Vt li-

Vt licita sit exactio, admonendus est mutuatarius de lucro cessante, non tamen requiritur vt sit iusta. num. 255

Septima dub. Vtrum ratione lucri cessantis, & damni emergentis liceat sine vsura vltra sortem in mutuo recipere? Hæc difficultas in praxi vsitatissima est, & Doctoribus etiam satis agitata, quippe quæ necessaria Theologo, & confessori cuique cognitu. Primum autem placet termi nos exponere. Damnum siquidem emergens dicitur, quãdo mutuator ex eo, quod mutuo dat incurrit in rebus suis iam habitis, & possessis, vel certè possidendis, iacturam, & detrimentum: vt si habes pecuniam, qua domum tuam refecturus, vel triticum congruo tempore, seu alia ad domus tuæ prouisionem empturus, precibus vero alterius pecuniam ei mutuo traddis, quo euenit, vt domus corruat, vel triticum, & alia necessaria tempore incongruo, & caritatis emas, vel certè, ad alias tuas necessitates pecunia egebas tua, at vt alteri placeres mutuo dando, coactus es ipse posteâ pecuniam cum cambijs, aut vsuris comparare, vel funduni vendere minus iusto pretio, vt mutuum dares. In his & similibus casibus damnum incurris ob mutuum, & id dicitur damnum emergens. 228

7. Dubitatio.

Est igitur quæstio, an ratione damni huiusmodi tibi ob mutuum emergentis possis pacisci, atque exigere vltrâ sortem: Lucrum cessans dicitur, non quidem iactura in rebus habitis, ac possessis: sed in interesse futuro, quod speras lucrari. Verbi gratia, habebas pecuniam, qua negotiari licita quadam arte, vel negotio decreueras, quo sperabas lucrum habiturum, sed contemplatione proximi petẽtis aufers à negotio, vel â voluntate negotiandi illam, vt mutuo des: quo fit, vt tibi cesset illud lucrũ, & interesse veris similiter speratũ. Quæritur an ratione huius iacturæ, & interesse quod mutui causa pateris, possis aliquid pacisci, atque repetere vltra sortem?

Et primum gratia distinctionis disputabimus de damno emergente. In quo omnes quos legerim, fatentur, quod si aut vi, aut fraude, imò etiam certè precibus adductus in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tale detrimentum mutuatarius coniecit mutuantem, licitum erit aliquid exigere, & pacisci. Sic sanè docuit D. Thom. q. illa. 78. art. 2. ad. 1. & ibi Caiet. Med. C. de Restit. q. 41. Adrian. quæst. 1. de Restit. §. 4. Angel. vsu. 1. §. 6. Sylu. vsu. 1. q. 16. & 23. Conr. de contract. q. 30. Gabriel. d. 15. q. 11. not. 2. Antonin. 2. part. tit. 1. c. 7. §. 9. Couar. 3. Variar. cap. 4. Sotus 6. de Iust. & iur. q. 1. art. 3. Nauar. cap. 17. nu. 112. & latius in com. de Vsur. num. 44. Bartholom. Med. lib. 1. sum. cap. 14. §. 24. fol. 131. Licet Scotus contra sentiat in 4. dist. 13. quæst. 2. vers. *De tertio*. Vnde non bene eum Medina legit reprehendens Adrian. quod cum ita citet. Reenim vera plane negat ratione damni emergentis licere vltra sortem exigere. Et ratio igitur communis sententiæ plana est. Quia ex beneficio mutui, non postulat iustitia, vt quis damnum incurrat. Vnde, vt. c. 4. latius dicemus, fideiussor potest damna petere, quæ ex fideiussione incurrit, vt aperte decernitur in cap 2. & 3. de fideiussoribus, & ita adnotant doctores, & merito, & tamen vt suprà dicebamus, ex mente Caiet. & Med. contra Syluest. fideiubere in effectu est mutuare.

Damnũ ex mutuo emergẽs exigi põt, si quædam seruentur conditiones.

229

Adde, quod in venditione cum quis damnum incurrit, potest rem pluris vendere, quia plus valet vendenti. Sic igitur licet pecunia non plus valeat in se, tamen plus valet mutuanti, vt patet. Aliqua tamen sunt obseruanda, vt notant doctores. Primũ quod damnum sit in re habita, vel quam certo debet habere, vt Caiet adnot. Nam si sit in re, quam habere debet sed non certo, se impedibiliter, iam ad lucrum cessans pertinet. Secundo, quod sit ex mutuo, facto, vel faciendo, alias non licite reciperetur. Tertio, quod admoneatur mutuatarius de eo damno, alias ei fieret iniuria, qui si sciret cum tantis expensis sibi esse mutuo dandum, vel non acciperet, vel aliunde mutuum sine emergenti damno quæreret. Et ob id notanter D. Thomas dixit, quod ille qui mutuat, potest absque peccato mortali in pactum deducere recompensationem damni, quasi debeat à principio conuenire, & esse cognitum mutuatario.

Conditiones ad damnum emergens.

230

Tandem putat, & bene Caiet. ad. 1. quod soluere collectas à principe, vel communitate impositas, vel imponendas,

das, & releuatio à solutione non est inter damna computãdum, & ita non liceret ea lege mutuare, vt â collectis huiusmodi, & tributis, aliisque debitis esset mutuator immunis. Damnum enim est rei debitæ amissio, at istiusmodi debitæ nõ sunt, sed ipse debet eas potius. Postremò adnotant, & in specie idem Caiet. docuit, & est planè aduertendum, quod si is qui mutuo accipit in mora soluẽdi, vt sæpissimè contingit in practica, ob quod mutuator coactus est accipere sub vsuris, vt suis rebus consuleret, computari debet in damno emergenti, & ita quidquid vsurario soluit, tenetur mutuatarius reddere.

Sed nunquid in hoc casu erit necessarium, monere mutuatarium, vt soluat, quod alias accipiet sub cambijs, vel vsuris? Respõdet Caiet. esse necessarium. Mihi sanè videtur, saluo meliori iudicio, non esse necessarium denũciare. Ex quo enim est in mora, fur est, eodem prorsus modo ac si à me accepisset inuito, & cum dies interpellet pro homine, non videtur in eo casu necessaria monitio. Et ita omnes fatentur, vt lib. 4. cap. 1. ostendemus, furem teneri ad restituendũ, nõ solũ rem sublatã, sed damna, & interesse creditoris. Nec refert si dicas, ego nesciebã illud damnũ incursurum, alias præsto soluissem, alias eandem furis excusationem admitteremus. Ex quo enim est in mora, casus, & omne dãnum illi imputatur cum sua negligentia, & lata culpa, ne dicam dolo alter damnum incurrerit.

231

In eo casu Caiet. sententiam veram putarem, si debitor etiam termino transacto verisimiliter confideret, & existimaret creditorem ratum habiturum, vel non ita cito vellepecuniam, & huiusmodi. Sed tunc non potest dici in mora. In mora enim dicitur, quando vel expræsè, vel verisimiliter cogitat, vel cogitare debebat contra domini volũtatem retinere, vt quia sæpius petijt, & huiusmodi. Vnde si per iudicem coactus est ad solnendum damna parti, vel rem vilius vẽdere, &c. de ijs omnibus morosus debitor tenetur etiam non admonitus. Debebat enim cogitare, dominium nolle dilationẽ maiorẽ dare, vt supponimus. Quod ex eo amplius intelligitur. Nam si debitor esset à creditore admonitus, vt solueret, & ipso soluere nolente creditor

232

dam-

Universidad de Deusto
Biblioteca

damnum incurrisset, quis dubitat, quin teneretur de damno, sicut fur rogatus, vt rem restituat, & eo nolente dominus rei damnum sit passus ex carentia rei suæ, etiãsi non esset admonitus de damno futuro creditori? Igitur idem erit in nostro casu. Ex quo enim erat in mora, & vere fur erat, admonitus est lege diuina, & sua conscientia, non minus ac si creditor admonuisset. Dies enim interpellat pro homine, vt habetur in l. cum quidam. ff. de Vsuris, vbi ait Iurisconsultus, *Vsuræ propter moram non soluentiũ exiguntur*, &. C. eod. l. vsuras, *Cogitur emptor, qui in solutionis mora est, vsuras insuper soluere venditori.* De lucro verò cessante, maior est doctorum cõtrouersia, & ideo placet speciali quæstione examinare.

1. dubitatio.

Octaua dubitatio sit, an ratione lucri cessantis liceat vltra sortem recipere? Quod autem sit lucrum cessans, dubit. præcedenti explicaui, liceat nonnulla varietas sit apud doctores in explicando. Medina enim vocat damnũ emergens, quando quis ratione mutui amittit aliquod bonum habitum, lucrum verò cessans, quando eiusdẽ mutui causa impeditur ab aliquo bono consequendo, quod non habebat. Verum Caiet. in dicta solu. ad. 1. amissionem boni habiti, vel habendi, computat in ratione damni emergentis. Vnde secundum eum, lucrum cessans est id, quod quis erat habiturus lucrãdo. Verum ego sic compono hos doctores, & veritatem explico. Nam si bonum habendũ erat certum, vt hæreditas futura, debitum soluendum, &c. proculdubio, vt Caiet. docet pertinet ad damnum emergẽs, cum revera sit amisio eius, quod habebatur, siue in re, siue in iure & actione certa ad rem. Si vero nõ erat certum, sed impedibile, solum pertinet ad lucrum cessans, & sic intelligendus est Medina loco citato.

233 *Nonnulla varietas est inter Medin. & Caietan. in explicãdo lucro, quod cessat, ea autem conciliatur.*

Non licet mutuanti de lucro cessante pacisci, nisi debitoris aliqua culpa interceserit, secundũ aliquos.

In hac sanè difficultate multo plus dubitant doctores quã in præcedenti. Sunt enim qui censeant non esse licitum pro interesse lucri cessantis aliquid exigere, nisi cum mutuatarius sit in mora. Ita communiter docent Iuristæ, & in specie Ioan. And. in. c. Nauiganti, de vsur. Anton. in cap. Salubriter, eodem tit. Innoc. in. d. Naui. artic. eandem sententiam secutus est Dominic Sotus lib. 6. de Iust. q. 1.

quæ. 1. ar. 3. qui docet nisi cum mutuat quis inuitus vi, aut fraude nõ potest deducere lucrum cessans, etiam si rogatus faciat. Imò videtur sententia D. Tho. q. 78. citata, art. 2. ad 1. per hæc verba: *Recompensationem damni, quod consideratur per hoc, quod pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere, quia non potest vendere id, quod nondum habet, & potest impediri multipliciter ab habendo.* Hæc D. Thomas. Et videtur esse sententia Iurisconsulti in. 6. l. Cum quidam ff. de Vsuris, his verbis: *Vsura non propter lucrum petentium, sed propter moram non soluentium infliguntur.* Eandẽ sententiam tenuit Sco. in 4. dist. 15. quæst. 2. vers. *De tertio*, etiam de damno emergente, vt suprà docuimus, Duran. in 3. dist. 37. quæst. 2. ad 1. & alij in dist. cap. Nauiganti, de vsu. Itaque ij omnes astruere conantur, quod nisi ratione moræ, aut alterius culpæ debitoris non licet lucrum cessans pacisci. 234

Hæc sententia primùm probatur ratione, verbisque Scoti. Quia si nõ vult damnificari, peccuniam sibi necessariam reseruet, cùm nullus eum necessitet ad faciendam misericordiam proximo. Mutuum enim gratis est agendum. Secundò ex rationibus Scoti, quarum prima & præcipua huc tendit. Quia preces non cogunt: maximè, cum ipse mutuator se offert: at lucrum cessare est hominem à lucro impediri & cohiberi: non ergo potest meritò dici lucrum cessans, cùm ipse sua sponte, siue precibus, siue ex se alteri mutuat. Vnde cùm sola vis, aut fraus causet inuoluntarium, sequitur, quod ijs seclusis non est verum, sed fictum lucrum cessans. Atque ita colligit Sotus eam opinionem esse periculosam, multisque vsuris viam dare. Tertiò eadem sententia probatur ex ratione D. Thom. Quoniam nemo potest vendere, quod non habet, & potest impedire multipliciter ab habendo. Cùm igitur tale sit lucrum cessans, sequitur, &c. Maximè, quia pecunia fructifera non est. Siue enim quia pecunia fructifera nõ est, siue quia lucrum est incertum & impedibile iniustum videtur certum lucrum pacisci, cùm mutuans ponat se in tuto, alter verò periculo sit expositus. 235

Ego sanè perlibenter discedo ab hac sententia. Quinimò existimo nullam esse vsuræ labem de huiusmodi lucro

Universidad de Deusto
Biblioteca

cro mutuantem, paciſci etiam non inuitum ſeu coactum vi, & fraude, & etiam ante moram mutuatarij, ſiue rogatus, ſiue ipſe ſponte id offerat, ſeruatis tamen nonnullis conditionibus infrà apponendis. Quemadmodum in hac
236 ſpecie docuerũt, Adria. Cai. Med. Conr. Angel. Syluest. Couar. Antõ Naua. Barth. de Med. & Gabr. locis ſuprà dub. præcedenti allegatis, & præter hos Pedraza, præcepto. 7. §. 14. Turrecrem, in c. Si res, 14. quæſt. 6. Merc. tra. de vſuris, cap. 10. §. *Eſtos titulos.* imò D. Thom. vt infrà dicam. 2. 2. queſt. 61. art. 4. ad. 1. & in 4. diſt. 15. quæſt. 1. ar. 5. queſt. 2. ad 4. Omnium verò latiſsimè Caiet. in dict. quæſt. 78. in reſponſione ad. 1. Armil. vſur. quæſt. 3. Cord. in ſum. q. 105. Fel. in c. 1. §. Eundem filium, de Offic. delega. & in c. Cũ venerabilis, de excep. Iaſõ Inſt. de Act. §. Fuerat, Pal. Rub. in rep. c. per veſtras, de Dona. inter vir. & vxor.

Hanc ſententiam ea ratione mihi perſuadeo, quia vt ipſe Sot. D. Thom. & omnes fatentur, quando lucrum illud alicui eo inuito ceſſaret mea cauſa, ſine dubio teneor ad reſtitutionem, licet non inſolidum, quod vt dixi idem Soto. confitetur, & apertè D. Tho. q. illa. 62. ad. 1. & in 4. citato, & nos infrà lib. 3. latiùs ſumus dicturi, cùm de impedientibus lucrum, ſeu alterius boni aſſecutionem diſferemus. Hinc enim eſt, quod ibi docebimus, eum qui efficacem cauſam dat, ne aliquis aliquod bonum, quod eſſet habiturus, aſſequatur, teneri reſtituere. Hinc ille, qui detinet agricolam aut artificem, omnium ſententia tenentur intereſſe amiſſum. Hinc fur, qui rem abſtulit alienam tenetur de omni intereſſe præter rei ablatæ reſtitutionem, vt lib. 4. c. 1. dicemus. Et debitor ex contractu licito, ſi in mora eſt (æquiparatur enim furi) conſimiliter tenetur ad intereſſe, quod dominus adquireret, & ad fructus, quos dominus eſſet ex re ablata percepturus. Hinc denique ille, qui impedimentum apponit ne ſemina fructificent aut arbores pullulẽt, tenetur ad veriſimile intereſſe quod dominus eſt paſſus. In ijs igitur omnibus, & ſimilibus, omnium ſententia eſt reſtitutio facienda, non in totum, ſed ad boni viri arbitrium, quia intereſt inter habere, & propè habere. Cùm autem futurum bonum, ſeu lucrum velut

Qui efficacem cauſam dat, ne aliquis aliquod bonum quod eſſet habiturus aſſequatur ad reſtitutionem tenetur.

227

lut in cauſa, & ſemine ſit inre ablata, cõſequẽs eſt dominũ eſſe damnificatũ, licet nõ in totũ, ac per cõſequens illi eſſe reſtituẽdũ. Igitur & in noſtro caſu erit dicendũ. Cùm etiã is, qui mutuũ accipit efficaciter impediat mutuatorem, ſe cum officio vtentem ad iacturam talis lucri, & intereſſe.

Verùm reſpondet Sot. & cæteri contrariæ ſententiæ, non eſſe ſimile. Quia in dictis caſibus læſus, patitur inuoluntarium & iniuſtum: ac proinde pro illata iniuria & dãno recepto eſt neceſſario reſtituendum. At mutuans, licet lædatur: tamen voluntariè id facit, & omninõ conſenſum præbet. Alioqui ſi non vult damnificari (ait Sco.) pecuniam ſibi neceſſariam reſeruet, à nullo enim niſi à miſericordia cogitur ad mutuandum. At in hoc multum fallũtur ij doctores. Aliud enim eſt in damnũ conſentire, aliud damnum remittere. Licet enim dans mutuum conſentiat in pariendo intereſſe, ſed non tenetur gratis conſentire, 238
ſed refuſione debita ſecundum iuſtitiæ exigentiam, priùs facta. Si enim tale intereſſe pati eſt pretio æſtimabile, vt revera eſt: alias inuitus patiẽdo nihil poſſet exigere, quid intereſt, vt illi conſentiat? imò eſt laudabilius, vt perdere velit illud etiam ſi ſibi recompenſetur, vt proximõ officium exhibeat. Alioquin nec ratione damni emergentis poſſet, niſi inuitus aliquid accipere: quia eo ipſo quod conſentit iam cedit ſuo iuri, & ita ſi horũ ratio valet hoc certè conuincit, quod Scot. cõceſſit, ſed omninõ falſũ eſt. Quod euidẽtiùs cõſtat in exẽplis ſuprà adductis. Nã ſi ruſticus, vel officialis rogatus velit lucri iacturã facere tui cauſa, rectè poterit ratione intereſſe aliquid accipere, cùm tui cauſa & contẽplatione illud amittat. Vides quàm impertinẽs eſt volũtariè facere, vel inuitum, ſi res alias eſt pretio æſtimabilis. Atq; idẽ eſt ſi petas ab aliquo inſtrumẽta artis, quibus erat lucraturus: certè non ſolũ quando vi, aut fraude acũ ſartori ſubripis, qua erat laboraturus, ſed etiam quando tuis precibus illi commodato, vel dono dedit, poteſt in pactum deduci lucri ceſſantis commoditas. Sic igitur ſe habet pecunia. Eſt enim veluti quoddam inſtrumentum, quo ille poterat lucrari, quod tui contemplatione illi extrahit à negotiatione vel arte.

Pecunia eſt veluti quoddam inſtrumentum lucri.

Eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est veluti semen, quod tui gratia ille à fructificando se mouet. Cur igitur si tui causa liberè faciat, & non coactus peioris debet esse conditionis, ac si coactus patiatur?

Certè adeò mihi verisima apparet ista sententia, vt eam indubitanter tenendā putem, vide quantum absim, vt Soto acquiescam periculum in ea reperienti. Secundò
239 probo hanc sententiam per tex. in c. Peruenit, de Fideiussoribus. Vbi Lucius tertius præcipit de omni damno & interesse satisfaciēdum esse fideiussori, si ex fideiussione incurrit, vt ibi explicat glos. & infrà cap. 4. nos latè probamus: at fideiussor in effectu mutuat, cùm fideiubet, vt suprà diximus, iam igitur voluntariè mutuanti pro interesse satisfieri debet.

Voluntarie mutuanti, sicut & fide iubenti, satisfieri debet pro interesse.

Dices, quod principalis erat in mora. Dicit enim Pont. illis non soluentibus coactus est, &c. Sed hoc nihil labefactat argumenti vim. Nam creditor potest fideiussorem primo conuenire etiam principali relicto, vt ibi glos. adnotat, & nos infrà dicemus. Et ita sine culpa principalis soluere solet. Maximè, quia ibi non dicitur, nisi illis non soluentibus, quod per impotentiam vel aliam causam fieri potuit. Imò ex ratione tex. nostra conuincitur sententia. Dicit enim vt fideiussorem seruent indemnem. Quia (inquit) non est iustum, vt dispendiū patiatur, vnde præmiū meruisset. Id ipsū probat Med. ex c. salubriter de vs. & Clem. Religiosi, de Priuileg. Sed non putamus esse adrem. Potest tamen probari ex c. Nauiganti, vbi decernit Pont. quod vendens res ad terminum potest plus exigere, si sit probabile, vel verisimiliter dubitetur plus fore valituras, si esset seruaturus, vbi apartè non coactum posse interesse deducere vides, & suprà latè probauimus, igitur, &c. Solutione verò argumentorum, quæ diximus magis elucescent. Et quidem argumentum primum, quod est Sco. satis est solutum. Alias concluderet damnum emergens in pactum deduci non posse, quod ille immeritò cō-
240 cedit contra omnium sententiam. Aliter etiam ex eo inferretur non licere artis instrumenta ad instantiam proximi commodanti aliquid de interesse pacisci. Dicendum enim esset illi, quod si non vult damnificari rem sibi necessa-

cessariam reseruet, &c. Ratio Soti satis est excussa. Non obest, siquidem voluntariè facere, imo ad meritum, rodest, ad iustitiam non efficit cum rem pretio æstimabilem in pactum ducat.

Commodāti instrumentum artis ad alterius instantiam, licitum est de interesse pacisci.

Dices, eo ipso quod pecuniam voluntariè extrahit à negotio, non cessat illi lucrum verum, sed fictum. Respond. quod vt bene Caietan. admonuit, potest quis pecuniam extrahere dupliciter à negotio. Primum auferendo illam ab eo statu, & tunc illam mutuando, voluntate enim pecuniam, & res habent diuersos status, non posset sine vsura mutuo dari, cum extracta sit ab statu negotiationis ad statum pecuniæ simpliciter, & ex hoc venerit ad mutuatarium. Si autem ille non prius voluit abstrahere, quam mutuare, sed contra, quia potius ex intentione dandi mutuo extrahit, tunc potest pacisci. Siquidē ex statu, in quo plus valet immediate est translta in mutuatarium, quod ille latius explicat exemplo de tritico, vt triticum, & vt semen. Ratio etiam ex Diuo Thoma & Durand. facilis est. Ea enim probatur non posse lucrum habendum taliter exigi, vt infra dicemus, non autem quod arbitrio boni viri nō sit aliquid dādū pro interesse. Alias, nec pro lucro agricolæ, vel segetum posset exigi aliquid. Quia nemo potest vēdere quod nō habet, sed impediri potest.

Non potest totū lucrum cessans exigi, sed ad arbitriū boni viri

Rogas autem in gratiam eorum, qui Thomistæ, & haberi, & nominari volūt nos certe esse volumus quæ fuerit illius in hac re sententia? Sotus indubitāter putat, propter verba allata ex d. art. 2. ad. 1. q. 78. negasse omnino ratione lucri cessantis posse aliquid accipi. Nos contra putamus. Nō enim sic accipiēda sunt ea verba, vt omnino neget aliquid posse pacisci, sed quod neget exigi posse totum lucrū speratū, aut cogitatū verisimiliter. Id enim esset iniquum, cū nondū habeatur: sed impediri multipliciter possit, vt ille ait. Magno enim argumento mihi est hunc esse sensum,
242 quod in dicta qu. 62. & in 4. Sententiar. plane fatetur impedientem ab assecutione lucri, vel alterius boni habēdi, teneri ad restitutionem, non insolidum, sed arbitrio bonorum. Quia, inquit, *nondum est habitum, & impediri potest multipliciter.* Quomodo igitur vna ratione contrarias conclu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Totum damnum emergēs potest iustè exigi.

siones colligeret, nisi quia hic, & ibi in totum exigi posse negat, hic & illic concedit pro parte exigi posse? Vnde de damno emergēte hoc docuit ex pacto peti posse. Quia scilicet in totum exigi potest, cum sit in re habita, vel certissimè habenda.

243 Non ignorabat sane D. Thom. parum referre inuitum, vel voluntariè facere, cum res data, vel dimissa est pretio æstimabilis. Alias cum D. Thom. nunquam distinxerit sed absolutè docuerit, non licere, lucrum futurum pacisci: diceremus etiam, inuitum exigere non posse ex mente illius, cum non sit habitum, sed impediri possit. Et certè intelligibile videtur, quod violentia faciat illicitum contractum, qui alias non est illicitus. Vt enim rectè Caiet. adnotauit, iniuriæ, seu violentiæ satisfactio debetur, restitutio vero rei ablatæ. Cur igitur latro, vel existens in mora restituere teneatur, vltra satisfactionem iniuriæ, planè consequitur tale interesse esse pretio dignum. Adde, quod revera fur, & morosus debitor plus tenetur restituere, quo maius erat futurum lucrum, & interesse creditoris, ob meliorem negotiationem, & ampliora lucra illius, quam si pecunia alia erat exiguo negotio exposita. Sicut qui fata melius dispesita ad meliorem fructum impediuit, quam alia minus culta, &c. Igitur ratio restitutionis non est iniuria, sed res ablata & interesse. Alias vbi esset maior iniuria, esset maior restituendi obligatio, quod infrà lib. 4. falsum cõtra Sotum definiemus.

Quæ tamen cõditiones requirantur, vt ratione lucri cessantis pactio prædicta fieri possit, non omnino cõuenit inter nostræ sententiæ authores. Quidam enim, vt Conr. plurimas: quidam non tot exigunt. Primum igitur, ait Conr. requiritur, quod ille nõ sit alias vsuris assuetus: sed hæc in
244 conscientia necessaria non est, nisi forsam ratione scãdali, vel in foro exteriori, vt Nauar. docuit. Secundo, ait Conr. requiritur, vt non statim accipiat, cui fauit Medin. Sed statim, quia subtiles habet pro vtraque parte rationes, specialiter dub. dis. putabo.

Tertio igitur docet Conr. quod debet esse ita dispositus mutuator, vt mallet ipse suam pecuniam ad dictum interesse

teresse habere, quam mutuare. Et similis est huic illa conditio Caiet. quod debet esse rogatus, vel saltem necessitate & charitate alterius compulsus ad offerēdum. Quia si ipse, vt lucrum certum, licet minus habeat, moueatur, ob sui vtilitatem mouetur, & ita iã non videtur velle negotiari: sed ad lucrũ mutuare, quod est planè vsura. Verum Med. non admittit hanc conditionem. Sed satis esse putat, si sit indifferēs, ita, vt data sibi opinione nõ hoc magis, quã illud velit, atque idem sensit Syluest. loco citato.

Quot nam conditiones, ad pactum de lucro quod cessat iuste faciendum requirãtur.

245

Mihi placet Nau. opinio, quod siue precibus alterius, siue sua spõte, siue affectu charitatis se offerat, siue lucri, nõ peccat contra iustitiã, vel peccato vsuræ, etiãsi magis inclinatus sit ad lucrũ certũ dato mutuo, quam ad interesse in negotiatione, modò tamen firmiter decreuerit negotiari, & causa alterius pecuniam extrahat. Ita Nauar. num. illo 212. in. 1. & 3. cõditione. Ratio est plana, quia, vt ex supradictis constat, cum interesse illud amissum sit pretio æstimabile, etiãsi hoc vel illo animo faciat, nihil obest. Iustitia enim cõmutatiua nõ ex hac, vel illa intẽtione, sed ex æqualitate rei datæ, & acceptæ attenditur. Si vero rogatus, siue quæsitus, siue spõte, siue principaliter ex charitate, vel necessitate proximi, vel ex amore lucri, &c. idẽ est, quo ad iustitiam iudicium. Si vero firmiter decreuit negotiari, dũ pecunia, si mutuo non dederit, dat autem causa, & cõtemplatione alterius, iam ille sane efficax est causa lucri amissi alioqui euenturi.

1. Cãditio, quod interesse sit verũ, & non fictũ.

His igitur reiectis, cõditiones cæteræ nobis placẽt. Prima igitur obseruãda sit, vt sit verũ interesse, & non fictũ, quã omnes recipiũt. & de se cõstat. Alias esset plana vsura. Potest autẽ esse fictũ, & nõ verũ meo iudicio dupliciter, vel quia nõ decreuit negotiari, vel si decreuit, tũ negotiatio est talis, ex qua verisimiliter lucrũ alicuius momẽti nõ speretur. Alias verum esset lucrum cessans.

246

2. Conditio est vt lucrũ sit causa amissionis lucri.

Secundo, quod mutuum sit causa amissionis lucri. Ita docuit Conrad. Caietan. Nauarr. Armill. &c. qualis non est, dicunt ij Doctores, quando mutuans habet aliam pecuniam in arca, quam mutuo dare posset, vel negotio exponere, sed vt bene Nauarr. adnotauit, id intelligitur, quando ea pecunia, quam sibi reseruat, alibi non

Universidad de Deusto
Biblioteca

247 esset sibi necessaria ad aliquas occurrentes necessitates, & vitæ naufragia, verisimiliter tamen & moderate, idem est si alias ob suam imperitiam, negligentiam, vel malitiam interesse patiatur, vt si volentibus creditoribus expectare, ipse tamen res suas vilius vendit, vt satisfaciat. Tunc enim mutuum non fuit causa talis damni, seu interesse, sed ipsa eius seu negligentia, vel malitia, &c.

3. Conditio est, quod lucrum non excedat interesse quod est habiturus.

Tertia, quod lucrum non excedat interesse, quod est habitura, & hæc planissima est, alias esset iniustitia, vt omnes fatentur.

Quarta, quod non paciscatur totũ interesse, quod speratur, sed vt ait Medin. quod deductis laboribus & expensis, & etiam attento, quod est in futuro, & in periculo bonus arbitrabatur: & hoc est, quod docuit D. Thom. ad 1. vt sup. dicebam. Non enim potest in totum exigere, cum nondum sit habitum, sed multis potius viis impedibile. Vbi est animaduertendum, quoc tunc non oportet esse maius, seu minus, sed quod postea euenerit teneatur mutuarius resarcire, & indemnem seruare mutuantem, & hoc modo magis licitum est lucrum cessans paciscivt patet: alio modo aliquid certum paciscendo à principio, siue postea comperiatur lucrum fuisse, vel maius, vel nullum. Et tunc est attendendum vt diximus, ne tantum paciscamur, sed minus arbitrio bonorum attentis circumstantiis omnibus expensis, & laboribus, &c.

4. Conditio, quod non paciscatur totum interesse quod speratur.

248 Quinta est, ne mutuaturius extremè indigeat. Ita enim docuit Conra. & Medin, quidquid nolit recipere Naua. putans satis esse ad præceptum elemosynæ mutuo dare, quod certè falsum esse omnino, supra docuimus. Igitur siue necessitas sit grauis, siue extrema, mutuator tenetur gratis donando subuenire, & ita non potest mutuando lucrum deducere.

5. Conditio est, ne mutuatarius extremè indigeat.

249 Circa quã conditionem rectè Med. animaduertit, q̃ si mutuatarius nõ est in extrema necessitate paupertatis, vel quasi extrema, quà nos grauem dicimus, etiamsi sit tẽpus præcepti potest lucrũ deducere. In quo Conr. & alios deceptos putat. Dixi singulariter (paupertatis) tũc enim vt dictum est, non modo interesse non exigere, sed sortem

Mutuatario nõ existẽte in extrema necessitate paupertatis, vel quasi extrema, etiam si sit

donare

donare tenetur gratis. Potest autem esse articulus necessitatis, & tempus præcepti non ex paupertate, sed ex iniuria alterius, vel aliunde, vt si latro sit fratrem occisurus, nisi dederit, centum. v.g. Tunc enim ex eo præcepto, ac necessitatis articulo teneor illi mutuo dare, non donare, cum ipse habeat alibi pecunias, & tũc etiã interesse paciscí. Vnde nõ est regula certa, quod quãdo est tempus præcepti tenetur lucrum non exigere, sed donare, vt vidimus. Vnde etiã aduocatus, medicus, & quis alius, etiamsi ex præcepto teneantur, possunt de mercede paciscí. In his ergo, & similibus casibus satis fuerit mutuare, & cum interesse, si verè cessat mutuatio. In quo casu Nauar. sententia locum habere posset. 249

Nona dub. Vtrum si seruentur prædictæ conditiones à doctor. positæ, liceat statutũ lucrum certum, vel incertum exigere? Contad. loco citato, putat non licere. Contra quam sententiam obijcit Medin. Primum, quod est licitũ Petro, qui sua arte, vel officio lucratur. 10. v.g. si occupetur à Ioanne petere ab eo, vt statim aliquid minus conferat, sicut etiam potest, qui fructus vineæ futuros, & incertos vendere statim pretium exigendo, licet minus. Cur igitur mutuans non poterit pro cessatione talis interesse aliquid in promptu exigere, vt ab ea spe, & lucro omnino desistat? Adde etiã, quia vt ex dictis in hac quęstione cõstat, estque de mente doctorum duplex contractus, licet implicitus semper interuenit in recipiente aliquid ob lucrum cessãs. Primus est mutui. Et ratione huius immediate nihil õnino recipitur. Esset enim apertè vsura, sed solũ sors est recipienda. Secundus est pactio accipiendi aliquid ob interesse amissum, quod est pretio æstimabile, & est quædã venditio furti boni. Sicut cùm venduntur fructus sperati, vel lucrum alicuius ex arte, vel labore manuũ. Cur igitur pro hoc bono probabiliter sperato in futuro nõ liceat aliquid in prõptu exigere. Si enim alicuius est pretij ista spes, & cessio à lucro futuro, cur non illius pretium exigere licebit? Adde secundo, quod si quis ex venditione. v. g. olei damnificatur, qui erat seruaturus ad futurum tempus, quo erat probabile plus valiturum, potest omnium

9. Dubitatio. Licitum non est prædictis conditionibus seruatis, statutum lucrum cessans certum, vel incertum exigere secundũ Conr.

250

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententia ad statim carius vendere: si igitur in venditione futurum lucrum, & interesse licet statim exigere, cur non idem in mutuo dicemus? saneres est difficilis.

Approbat author sententiã Conradi.

Nihilominus Med. sententiam Cõradi tenendam esse confet. §. Verum quidquid. Et mihi certè verisimile videtur, quãuis voluissemus ab alijs doctoribus tactam hanc difficultatem, & probatam fuisse. Eam enim solus
251 Medina probat, & quanuis efficaciter, tamen ab inconuenienti, seu reducendo ad impossibile. Ducit enim ex opposita sententia duo sequi inconuenientia. Primum, quod cogeretur aliquis soluere ratione minoris interesse, tantum quantum ratione maioris. v.g. mutuans habet. 15. cum quibus. 5. erat lucraturus verisimiliter, dat mutuo ex pactione adiecta, vt is, qui mutuum accipit, statim. 5. reddat, iam sane mutuatarius remanet cum. 10. tãtum, ex quibus soluit illa. 5. Si autem statim non dedisset, sed acciperet omnes. 15. non plus tenebatur dare, quam. 15. Ecce igitur quo pacto, mutuatarius accipiens in effectu. 10. est insoluturus. 15. scilicet principale, solutis iam pro interesse quinque. Et tamen si nihil statim daret mutuatori, sed integra quindecim retineret, eadem prorsus quindecim ex principali, & quinque ex interesse esset soluturus: at iniustum est mutuando in effectu decem tantum in eodem negotiõ, tempore, & circunstãtijs pro interesse exigere, quãtum pro quindecim, igitur, &c.

Secundo ducit ad inconueniens ex eo, quod sequitur, quod mutuatarius nihil accipiẽdo teneretur totam sortem reddere, quod est apertè iniustum. Nam, vt sunt ampliss. ma quædam negotia, fieri potest, vt quis cum viginti. v.g. alia. 20. esset lucraturus, tunc diceret mutuator se velle statim. 20. quæ erat lucraturus deductis laboribus, &c. & ita nihil secum ferẽdo mutuatarius, tenetur. 20. soluere, quod est certè ridendum, igitur, &c. Sed quæ tandem sit ostensiua ratio huius rei, nec ille, nec vllus explicat. Sed ad ar-
252 gumenta facta respondet, quod licet subtilia sint, tamen inferunt apertam iniustitiam.

Quare nos huius rei lucem sic quærendo, atque pulsando inuestigemus. Ac primum supponimus, eos qui mutuo

mutuo pecunias conquirunt: maximè cum interesse prædicti lucri cessantis, esse pro eo saltem tempore indigentes. Si enim pecunia tunc non egerent, quid opus erat rogando quærere? Imo interesse soluendo? Stultitiæ enim extremæ esset, laborando, rogando, atque recompensando, quærere, quod in arca haberet. Si igitur is, qui iam mutuo. 15. accepit, cogitur statim. 5. soluere: igitur iacturam suæ pecuniæ, & emolumenti, ex illa, ob quod mutuo accepit, cogitur substinere. Quare, sicut ipse mutuans interesse deduxit, quia pecunia indigebat ad negotiandum, & lucrandum: ita accipiens mutuo, quæ iam sua est, indiget ea ad damna vitanda. Et ita qua ratione ipse mutuans pactus est lucrum cessans, ita iste remutuans (anticipatio enim solutionis mutuum est) iustè potest exigere damnum emergens ex mutuo illorum. 5. seu anticipata solutione. Est igitur plana iniustitia petere, aut exigere mutuum sine interesse ab eo, qui, vt sibi subueniat, coactus est illud accipere cum interesse. Non ergo cogi debet, aut potest sine magna iniuria. 5. reddere, statim. Alias reddat totam sortem acceptam incontinenti, si lucrum esset duplicandum, quod est à veritate alienum. Alioquin etiam in censu liceret à censuario petere anticipationem solutionis, & ita, qui emit censum redimibile
253 vnius pro. 14. posset cogere ex conuentione censum accipientem, vt anticipatas illi. 14. pẽsiones reddat. Et ita miser censuarius accipiens censum, cum nulla pecunia maneret, qui tamen necessitate pecuniæ coactus censum imposuit. Et ob hanc radicem arbitramur in hac specie prohibitum esse à Pio. V. vt latè tom. 3. dicemus fieri solutiones, quas vulgo anticipatas appellant. Imo non solum in pactum, sed omnino non fieri decernit, quod quomodo intelligere oporteat ibi dicemus.

Qui mutuo pecunias conquirunt, maximè cum interesse lucri cessantis, pro eo saltem tẽpore indigentes sunt.

Quare ad obiectiones respondeamus. Ad primam respon. Medin. non esse simile, quia ille qui lucrum suarum operarum futurum, vel fructus nascituros vendit, transfert dominium, seu ius in alterum, at in hoc casu mutuans nihil iuris in alterum transfert, sed solum sortem mutuatam. Sed hoc iudicio meo non satisfacit, quia licet

Universidad de Deusto
Biblioteca

nihil transferat positiuum, tamen cedit lucro futuro, quæ cessio æstimabilis est pecunia, & hanc vendit, & trâsfert.

254 Respondeo igitur, simulq; ad secundam, quod est diuersa ratio de venditione, & mutuo. Non enim est contra naturam venditionis anticipatè solutionem principalis recipere ex conuentione partium. Fieri enim potest, vt emptor non damnificetur ex anticipando solutionem, imo sæpe iuuetur, vt in lanis, & huiusmodi, at in mutuo impossibile est non damnificari exigente natura mutui iquia cũ mutuum detur, & accipiatur ad succurrendum pecunia necessitati, eo ipsoque cum interesse accipiatur, omnino contra naturam huius est eam ipsam pecuniam à mutuatario statim auferre, & pactum de accipiendo est omnino violentum damnificatiuumq; proximi ex natura mutui. Et hinc est, quod si in aliqua venditione hæc ratio reperiatur, vt in censu, qui semper ob necessitatem imponitur fit iniustum tale pactum, & exactio. Est enim dare pecuniam, & non dare, vt constat, & sane quædam etiam hic occurrit alia non omnino despicienda ratio, cur tale pactum sit iniustum: quia cum talis exactio, nó modò ad statim, sed etiam post soluenda, iustificetur ratione lucri cessantis, certe si mutuans manet, verbi gratia, cum. 5. quæ est tertia pars sortis, non potest ex hac parte vltra sortem recipere, cum ipse, vel in arca reseruet, vel si cum illis vult negotiari possit: & ita solum interesse reliquorum decem, & eorum dumtaxat, quæ mutuatarius secum defert, & in illius potestate non relinquit interesse potest accipere.

In aliquo contractu venditionis, vt in cẽsu, est iniusta anticipata solutio.

255 Hinc plura deducere oportebat in practica vtilia, & quotidiana mercatoribus: nolumus tamen in iis prolixius immorari, lector curiosus deducet, legatque vtrunque Med. locis citatis, qui plura inferunt,

Vt licita sit exactio, admonendus est mutuatarius de lucro cessante, nõ tamen requiritur vt sit iusta.

Illud tantũ placet adnotare, necesse esse vt licita sit prædicta exactio, deducere in pactum, & monere mutuatariũ de lucro cessante, sicut etiam docuimus id esse obseruandum in damno emergẽte, quamuis id præcipuè esse animaduertendum credimus: esse omnino dissimilem in mutuo, & in emptione etiam credita pecunia, rationem. In hac enim non modo non licet, sed etiam iniustum est non admoni-

admonito emptore mercem credito vendere cum lucro cessante ei adiuncto, at in mutuo iniustũ non est, nec proinde restituendi obligatio vlla, sed solum necessarium est in pactum expresse adducere lucrum cessans ratione scãdali, ne mutuator videns excessum petere, non cognita causa, putet ex mutuo immediatè velle recipere, atque ita iudicet eum vsurarium, inquo & se infamat, & proximo scandalo est. Cur verò hic iniustũ nõ sit, & restitutionis nexus, illic dicebamus. Cũ enim sciat mutuatarius liquidò. 20. recipere, & ab eo exigit. 30. iã cõsentit in excessum, & cum alias iustus sit contractus ex parte mutuantis, licet nõ cognitus à mutuatario, nulla illi fit iniuria. Si enim ipse sine vllo excessu soluto vellet mutuũ accipere, aliũde quæreret, quod dum non facit, cum interesse vult implicitè, sic interesse: ergo re ipsa iustum est, nec potest esse rationabiliter inuitus: at non sic in emptione, quia exactus cum omnino nõ intelligat punctim rei valorem: putat illud, quod alter plus exigit esse in valore rei. Si enim certò cognosceret, mercem non tantum valere, sed ratione cessantis lucri tantum exigi, fortasse non emeret, sed quæreret alium venditorem, qui credito vendat sine interesse, licet supremo rei iusto pretio, & ita illi fit iniuria. Fateor equidem, quod si emptor peritus esset pretij rei, sicut quilibet rectè scit in mutuo, quod datur, & accipitur esse huius, vel illius valoris, idem dicendum esset in hoc casu, ac de mutuo dicebamus. 256

De cæteris causis accipiendi vltra sortem.

SVMMARIVM.

257

OB donationẽ rationabiliter præsumptam, licite accipitur vltra mutuatam sortem. 258

Quando præsumi debeat donatio prædicta. 259

Donatum a mutuatario dicente se id dare, quod speretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

se iterum mutuo accepturum, recipiendum non est cũ Med. nu. 261
Si quidpiam detur mutuanti vt obligatus maneat iterũ mutuare, iuste accipi potest. nu. 262
Explicatur late quando est valida donatio, ob mutui occasionem facta. nu. 263
Qui mutuo dedit alicui, reducendo ad memoriam mutua illi data, non in particulari sed in communi sic donatum recipere licite potest. nu. 264
An sit licitus contractus quo Reges diuitibus soluentibus eorum debita vltra quantitatem debitam quidpiã gratis dandum promittunt? nu. 265
Ob moram debitoris, aliquid extra sortẽ exigitur. 266
Mora non est quæ culpa vacat. nu. 266
Dominij translatio solũ durat, vsq ad terminũ præfixũ ante moram, nõ vero post illam, secundum aliquos. n. 267
Hæc opinio in primis in venditione absolute non probatur. nu. 268
Emptæ verus est dominus rei absoluto emptæ, tametsi prætium termino præscripto minime soluat. nu. 268
Semper apud mutuatariũ etiam post moram solutionis dominium durat. nu. 269
Seruatis quibusdam conditionibus licitũ est apponere pœnam, quam conuentionalem vocant, ob quã aliquid vltra sortẽ mutuans a moroso mutuatario accipiat. n. 269
Pœnam cõtractibus adhibere licet quam subire cogatur morosus debitor. n. 270
Id verum est, non solum de pœna legali & iudiciali, sed etiam conuentionali. n. 271
Conditiones seruandæ, in pœna conuentionali. nu. 271
Duo sunt discrimina, inter pœnam legalem & iuditialem ex vna parte, & ex conuentionalem ex altera. nu 274

Huius

Huiuscemodi pœnas oportet esse moderatas. n. 275
Mora obquam pœna incurritur, oportet quod sit notabilis. nu. 276
Euri ac moroso debitori par pœna imponi non decet. nu. 276
Pœna debetur ob inculpatam moram, quam quis sua cõtrahit culpa, secundum Med. nu. 277
Hoc verum est cum ex industria quis se impotentẽ soluere reddit, alias secus. nu. 278
Sors semper post moram debetur, sed interesse aliquãdo debetur, aliquando vero non debetur. nu. 279
Ob periculum recuperandi principale, aliquid vltra sortem mutuatam potest accipi. nu. 280
Mutuare aliquid ea lege, vt si ante decenium alteruter obeat, nihil soluatur omnino, sed si vterque vixerit mutuatarius aliquid teneatur reddere, vere vsura est. nu. 282
Pasciscendo rem sibi alias debitam, propter mutuum nunc factum fore soluendam, nemo vsuram committit. nu. 283
Non est licita compensatio quando via iuridica, vel alia non fraudulenta debitum haberi potest. nu. 285
Antidotale debitum exigi non potest per pactum mutuo admixtum, si vero debitum sit certum & determinatum, ex iustitia exigi potest. nu. 286
Mutuare cum pacto vt soluatur legatum in testamento minus solemni, vsurarium est, contra Medinam. nu. 287
Debitum dubium exigi non potest propter mutuum. nu. 287
Debitũ ex charitate, simpliciter ex mutuo acquiri minime potest. nu. 288

Decima

Universidad de Deusto
Biblioteca

10. Dubitatio.

258 *Ob donationem rationabiliter præsumptã, licitè accipitur vltra mutuatam sortem.*

Decima dubitatio de cæteris causis accipiẽdis vltra sortem. Inquo breuiter dicemus. Primum quod si adsit præsumpta rationabiliter donatio, licitè potest accipi vltra sortem. Sicut enim suprà cum de mentali vsura sermo esset, docuimus licitum esse in mutuo, licet non ex mutuo sperare, atque intendere ex amicabili donatione lucrum, ita in effectu accipere. Sicut autem contra nõ licet sperare immediate ex mutuo quasi debitum, & vt exactũ: ita nec licet exigere tanquam debitum, vt suprà docuimus, & omnes adnotant Doctores. Actus enim exterior & interior eiusdem rationis sunt. Huius rationem D. Thom. & cæteri ex eo assignant, quia non debet homo peioris esse conditionis post mutuum, cum potius præmium, & gratificationẽ mereatur. Exigit autẽ plures conditiones Medin. vt huiusmodi donatio præsumatur: sed iam nos suprà docuimus contra eum & alios, quod etiamsi, vt debitum mentaliter accipiatur, non nocet: vnde, vt suprà dicebamus ex Caiet. id tãtum requiri putamus, vt donatio præsumi possit, acceptumque iuste retinere, si dans mutuum nec directe, nec indirecte petiit, aut signa volendi lucrũ dedit. Hoc enim satis erit, vt rationabiliter voluntarie datum possit præsumi. Cui addo, quod si ante mutuum, vel simul cũ mutuo petitur, vel offertur, vel promittatur mutuario, non consulẽtem accipi, & retineri. Quia licet non petierit etiam indirecte: tamen cum ante mutuum dat, vel simul cũ mutuo, videtur causa mutui dare, metu ductus, ne vel neget, vel posteà iterum non mutuet. Et ob id hanc donationem, saltem inter extraneos, veram non putarem. Dixi inter extraneos, nam inter iam amicos, vel cõsanguineos, etiamsi ante aut post, vel munus, vel lucrũ, detur, potest rationabiliter præsumi libere donari, vt si filius matris viduæ, pecunias mutuo, vel ad negotiandum habeat, poterit dare lucra etiam magna, & ipsa recipere ante siue post datam pecuniam. Cum præsumi possit satis

259 rationabiliter gratis donare, quod ipse alias sine mutuo dedisset. Denique arbitrio prudentis confessoris, & piæ conscientiæ pœnitentis relinquitur, iis & similibus circunstantiis attentis. Vt, quia dans munus, vel excessum pauper

pauper est, vel is, qui minimè solet esse liberalis, qui, non tam ob negotiandum, & lucrandum pecuniam petit, quã ob necessitatẽ, &c. quæ latiùs prosequitur, doctissimeq; vt solet cætera, Ioan. Medin. cap. illo de causis accipiendi vltra sortem, causa tertia. Vbi disputans, an quandocunque mutuans intelligit munus, sed quidpiam extra sortem sibi dari, siue ante, siue post solutionem sortis, animo, & intentione, vt postea iterum cùm opus erit mutuet possit acceptum retinere? Respondet enim, quod si explicat se mutuo dare, vt sibi iterum mutuo detur, est illicitum: cùm donatio sit modalis onus, scilicet iniiciendo donatario vt mutuet iterum, ac propterea non est liberalis, & pura donatio: si verò illum liberum relinquat, licet explicet se dare, vt ei iterum mutuum det, nõ quidem onus ei iniiciendo in donatione, seu modo illius, sed liberum relinquendo: ad amicitiam tamen trahendo munere oblato, & tunc, ait, licita est muneris receptio: quia (inquit) talis muneris oblatio non pro spe, sed in spe sit futuræ mutuationis, sicut ipse vt suprà vidimus, putat licitam esse mutuationem in spe lucri, nõ pro spe retributionis futuræ. Probat exemplo: licitum est enim iudici recipere munus nõ ea intentione datum, vt bene iudicet. Tunc enim cum emat iudicium ob modalem donationem, non potest ea intentione datũ retinere: si verò detur, vt eius animus disponatur, vt bene iudicet, licitum erit accipere, cum sit libera donatio ex parte dantis. 260

Sed saluo meliori iudicio, illud mihi non omnino arrider, quod ait, quod etiamsi explicet se dare munus intentum explicando, se scilicet dare, beneficium alterius mutuationis sperando licitam esse ex parte vtriusque donationem & validam, id inquam non placet: quia si mutuatario innotescit sibi dari in spe futuri mutui, imò expressè illi denuncietur, certè donatio est ob causam, & spem futuræ mutuationis, & per consequens ob timorem ne iterum neget, quam certe spontaneam, & liberalem esse mutuans nõ debet existimare, sed vere modalem, & ob causam principalem mutui futuri. Sicut in exemplo posito si expressè dicas iudici: Accipe munus, quod offero sperãs sententiam 261

Donatum à mutuatario, dicente se id dare, quod speretur se iterum mutuo accepturum recipiendũ non est, cõtra Med.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententiam in mei fauorem daturum: sanè iudex existimare debet non libere, sed modaliter, vt iudicium ematur sibi dari. Quod enim dicat pro spe, vel in spe friuolum videtur, vt suprà docuimus. Nec etiam placet, quod ait,
262 dum mutuatarius iniicit onus suo mutuatori, vt iterum mutuet non posse recipi à mutuante, quia donatio est non libera. Fateor equidem donationem esse coactam: ita vt donationis retinere non posse mutuantem, vt in casu precedenti dicebam: at potest simpliciter retinere lege iustitiæ. Si enim ipsi onus iniicitur ad mutuandum cùm opus, habebit mutuatarius: igitur cùm ea obligatio prætio sit æstimabilis, poterit aliquid recipere, vt tale onus subeat, & obligationē. Magis ergo tūc licita erit dati receptio.

Si quidpiam detur mutuanti, vt obligatus maneat iterum mutuare, iustè accipi potest.

Qua ego sic dicerem esse distinguendum: nam aut offerens munus occasione mutui recepti, vel recipiendi, siue expressè, siue signis implicitis, aliquid de mutuo futuro explicat in particulari, aut tantum in communi, dicens se offerre, quia amicus est, & amicum habere cum vult, & officia illi præstare. Si primum quacunque ratione fiat, siue explicitè intentionem declarando, siue signis idipsum significantibus (nihil enim refert quid ex æquipollentibus fieri) donatio erit nulla, & consequēter receptio illicita, cùm revera metus ne iterum ei negetur mutuum det causam donationi: atque ita libera non sit, si verò nihil in spe de mutuo futuro significet, sed tantum de amicitia, & vt hispanicè dicitur *tener le ganada la voluntad*, licitè recipiet, etiāsi suū intentū prædictæ amicitiæ, & officiorū à se speratorū explicet. Tūc enim & donatio valet, cū seratur in amicitiā, & coactā esse intelligere nō potest, aut debet donatarius. q enim amicitiæ & gratificationis causa fit potius libere fieri est credēdū, quàm contra, a q, idē est de iudice, vt in exēplo ipsius Mar. stemus. Si enim ita illi offeras, vt speciatim te dare dicas, vt rectā pro te sententiam pronunciet, vel sperās rectā sentētiam laturum
263 (nihil enim refert in spe, vel pro spe donare, quoad mores attinet, si id aperte, vel signis alteri significas, vt suprà dicebam) revera donatio semper est modalis & emptio potius iudicij recti; si verò nihil de sententia in particulari

sari agis cum illo, sed te dare, vt gratum amicum & officiosum habeas, nihil obest, quo minus ille possit accipere, cum ille causam donationis, non sententiam in particulari, sed suam gratiam & amicitiam intelligat, quod certe 264
coactio dici non potest.

Dices, revera ille dat intentione habendi iterum mutuum, vel sententiam in particulari, ergo donatio non tenet, cum sit modalis, ac coacta? preclare. Sed alteri id non innotescit, vnde quàmdiu id non intelligit, sed amicabiliter datum putat, licite recipit & retinet: sed rogabis fortasse, id quod est quotidianum. Num is, qui mutuo dedit amico, vel alteri reducendo ad memoriam mutua illi data, petere possit aliquod ab eo temporale bonum. Videtur enim esse licitum. Cum datum ob eum respectum non libere petatur, sed prorsus ex radice, & causa mutui.

Mihi videtur primum, quod si nihil de mutuo in particulari commemorat: sed beneficia in communi, & alia bona temporalia, licite potest sic donatum recipere, cum intelligere debeat amicitiæ, & gratitudinis causa illi esse oblatū. Secundo videtur, quod si nullum iam mutuum pendet in futuro, saltem de proximo ab eo illi faciendum, qui beneficium est facturus, vel aliud bonum collaturus, licitum erit petere, & datum retinere. Cum enim mutua iam sint facta, & is à quo petitur non indigeat viterius mutuo, nec creditur verisimiliter saltem de proximo esse ab eo mutuo petiturus: liber est omnino ad dandum & non dāndum. Nulla enim necessitate, nullo metu, negandi sibi in posterum mutui cogitur ad dandum beneficium. Si verò contra speretur de proximo prædictum donatorem fore mutuum petiturum, non licebit, vt dictum est, mutua facta referre, & ob ea illum inclinare ad beneficium. Cum constet timore adductum, ne quando egebit sibi negetur, venire ad conferendum beneficium. Atque ita donationem non esse validam, ac plene liberam

Qui mutuo dedit alicui, reducendo ad memoriam mutua illi data, non in particulari sed in communi, sic donatum recipere licitè potest.

265

An sit licitus cū tractatis, quo Reges diuitibus soluentibus eorum debita, vltra quantitatē debitā quidpiam gratis dandum promittunt.

Postremo circa hoc idem rogabis, an sit licitus sequens contractus, quem ait. Medina in praxi, apud Principes cū diuitibus celebrari solere. Rex, vel alius tēporalis dominus debens ad certū terminū conuenit cū diuite, vt

termino

Universidad de Deusto
Biblioteca

termino ſtatuto pro ſe ſoluat, & aliquid vltra in ſchedula illa facta promittunt: addentes ſe ex tunc, & pro tùc gratis, ac liberaliter dare, &c. Bene enim reſpõdet Med. cuius doctrina iudicio meo ſeruanda ac notãda. Si enim accipẽs tale mutuũ virtuale ad res omnino neceſſarias, vt ad debita ſoluenda, ad ſub veniẽdũ familiæ, vel regnum ab hoſtibus defendendum, &c. Tunc ſane contractus eſt plane vſurarius. Cum non poſsit præſumi donatio libera, ſed
266 coacta, ob neceſsitatem. Secundò peti poteſt, non pro neceſsitate, ſed ad lucrum, vel augmentum. Et tunc prædictus contractus non eſt vſurarius, ſed iuſtè acceptum retineri poteſt. Rationabiliter ſiquidem præſumi poteſt donatio. Nam cum velit ad lucrum, velitque ea ratione pecuniã accipere, ideo facit, quia, & quod dat, & amplius lucrari ſperat. Ac propterea voluntaria eſt donatio omnino, & nihil eſt reſtituendum, quod eſt in omnibus donationibus maxime obſeruandum, vt quæ verbo tenus, quæ ex corde donatio noſci poſsit. Eſt enim vſitatiſsima excuſatio mercatorum, quod redditus ſeu lucrum ſibi libera voluntate donantur.

Ob morã debitoris, aliquid extra ſortem exigitur.

Secunda cauſa exigendi vltra ſortem poteſt eſſe mora debitoris in reſtituendo ſortem. Et quidẽ ſi ex mora creditor patiatur intereſſe, omnium ſententia eſt licitum accipere: imo ipſe debitor ad reſtitutionem tenetur, vt ſuprà docuimus. Omnes ſiquidem fatentur, lucrum ceſſans ex mora debitoris deberi, & vt infrà lib. 4. cap. 1. dicemus ad reſtitutionem tenetur. Aequiparatur enim furi, eſtque iniuſta effractaque damni cauſa. Neque opus eſt adnotare, vt aliqui animaduertunt, quod mora debet eſſe culpabilis. Nam ſi mora culpa vacaret, quia ſcilicet non eſt potẽs, vel fecit debitam diligentiam quærendo debitorem, vel offerendo, iam illa mora dici non poteſt. Mora enim vitium voluntariæ retentionis importat, ac propterea purgaſſe dicitur moram, qui vel obtulit, vel fecit, quod in ſe eſt, vt ſolueret.

Mora non eſt, quæ culpa vacat.

267 Sed rogant aliqui, an poſt moram duret translatio dominij apud debitorem. Et ſane reſpondẽt indiſtinctè nõ durare. Probant ex eo, quod ex tunc retinet inuito domino:

mino: translatio autẽ dominij fuit per volũtatem creditoris, vſque ad terminum: ergo durat dominium apud debitorem, & non amplius. Sed ſicut fur à principio nõ habet dominium, ita moroſus debitor à tẽpore moræ. Quod non probamus ita indiſtincte, niſi quando res extaret vẽdita, vel aliter tradita, &c. In quo etiam caſu, nec verum id putarem. Primum igitur ſi res non extat in ſpecie ex tempore moræ, non habet creditor dominium pretij, pecuniæque debitoris, ſed ſolummodo habet perſonalem actionem, vt neminem doctum negare poſſe puto. Si verò res extat etiamſi, vt dixi, aliquo colore defendi illa doctrina poſſet: tamẽ revera ei nõ aſſentimus. Quoniam ex quo facta eſt vera, & perfecta venditio, & res tradita, iam eſt in dominio emptoris, licet ille maneat obligatus ad ſolutionem prætij. Igitur quandiu ille à ſe non alienauit, ſemper eſt dominus, & fructus ſui ſunt, licet rei, & fructuum valorem reſtituere teneatur à tẽpore moræ. Alias ex tali re ẽpta, & poſſeſſa à debitore eſſet, primo reſtituẽdum venditori, quã doti mulieris, quod nullus dixerit, at pro dote ſunt bona hypothecata realiter: non autẽ ipſius vxoris, ſi non extat dos in ſpecie: dum igitur certum eſt, quod res cuius dominiũ non eſt apud debitorem, eſt primo reddenda creditori cæteris dimiſsis, vt infra lib. 4. ca. vlt. probabimus, ſequitur plane, quod non liceret, primò ſatisfacere vxori ex illa re, quod nullus fatebitur. Imò, vt infra. d. c. vlt. late ſumus probaturi, res empta dilata ſolutione, non eſt realiter hypothecata pro pretio, quidquid multi dicant, nedum, vt fateamur eſſe eiuſdem venditoris poſt moram.

Dominij tranſlatio, ſolum durat vſq; ad terminum præfixũ ante morã, non verò poſt illam, ſecundum aliquos.

268

Hæc opinio imprimis, in venditione abſolutæ non probatur.

Ad rationem verò iſtorum reſpondeo, quod nihil refert dominum eſſe inuitum poſtquã rem confidit, & tranſtulit illius dominium contentus pretio ſperato. Alias nõ eſſet pura venditio, ſed temporalis & conditionata, ſcilicet vſque ad tempus ſolutionis, cum pacto redemptionis, quod nullus dixerit. Niſi enim quis eam conditionem apponat, quod vendit vſque ad tempus, & ex tunc, ſi non ſoluatur rem vindicaturum, & reacceptum, quod eſt apponere venditioni pactum de redimenda re, vel re habenda,

Emptor verus eſt dominus rei abſolutè emptæ, tametſi prætio termino præſcripto minimè ſoluat.

269

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sēper apud mutuatarium, etiā post moram solutionis, dominiū durat.

benda, remisso pretio, semper est pura, & absoluta vendi tio iudicanda. Et certè quidquid de his rebus sit, quæ vendi solent, vt domus, palliū, &c. in mutuo illa doctrina vera es se non potest. Cum enim mutuum in rebus functionem recipientibus consistat, nō est dicendum, quod oleum, seu pecunia, eo ipso quod debitor est in mora, iam non sua sit, 270 sed alterius, scilicet mutuantis.

De mora ergo, non vt interesse, sed vt pœna maior dub. est, an nullum interesse creditore passo, vel passuro, liceat ratione moræ pactum apponere accipiendo vltra sortem. Scot. in 4. distinc. 15. quæstione 2. sub litera O. putat, pœnam conuentionalem tunc esse licitam ratione ratione interesse. quia ex mora damnificatur dominus, quibus verbis significare videtur, quod si tale non adsit damnum, vel interesse, non licet aliquid pacisci per modum pœnæ, idque ex eo deducit Medi. tenentq; nonnulli hoc tēpore.

Seruatis quibusdam conditionibus, licitum est apponere pœnā, quam conuētionalem vocāt, ob quā aliqd vltra sortem mutuans a moroso mutuatario accipiat. Pœnam contractibus adhibere licet, quā subire cogatur morosus debitor.

Veruntamen seruatis debitis quibusdām, iustisque conditionibus, non dubitamus quin licite possit fieri ratione pœnæ, sicut suprà docuimus, ratione lucri cessantis aliquid à principio pacisci, quemadmodum in hac specie docuerunt Medin. de Restit. c. illo, In quibus casibus, & cap. 4. Nauar. cap. 17. num. 215. Merca. tracta. de vsur. c. 7. versi. *Lo que se permite.* Anton. 2. part. tit. 1. c. 7. §. Quid de pœna.

Id verum est, nō solū de pœna legali, & iudiciali, sed etiam de conuentionali.

Et primum de pœna legali, qualis est posita curatori, qui in prædicta mora est, & de pœna iudiciali, quam iudex po test ratione moræ imponere, nemo dubitauerit pro ratione delicti, & retentionis alieni, iustè imponi posse. Quod etiam conuentionalis inter ipsos contrahentes apponi pos sit, etiam est fatendum. Quis enim dubitat, quin morosus debitor, retinens alienū inuito domino, peccet, iniustitiāq; committat, quodāmodoque furi assimiletur, ob quod non solū apud Deum pœna dignus est, sed etiā apud homines? Igitur potest ex conuentione partium pœna statui ei, qui suo tempore non reddat debitū, sicut etiā solet apponi ei, qui ex cōtrahentibus nō steterit contractui, aut sine causa 271 recesserit. Et id in praxi seruatur in contractibus cēsuum, vbi pœnæ contra morosum debitorem apponuntur, & vt iusta causa seruari mandantur.

Aliqua

Cōditiones seruandæ, in pœna conuentionali.

Aliqua tamen merito esse seruanda docēnt prædicti Doctores: Primùm, vt culpa, & verum delictū sit ex parte debitoris. Si enim non soluit, quia non erat potens, vel alia de causa, non potest iustè exigi pœna imposita. Pœnā enim sine culpa imponere iniustum est. Atque ita Nauar. & Merc. merito damnant imponentes has pœnas, cum restituendi obligatione, quando à principio sciebant debitorem in termino præfixo soluere non posse, vt Scot. vbi 272 supra docuit. Vnde sicut excommunicatio impotentem soluere non ligat, nec vlla alia pœna legalis, vel iudicialis, sic nec conuentionalis, &c.

Secundo requirere videtur Nauar. quod magis optet solutionem sui debiti, quam pœnæ incursionem, quod limitat Med. vt satis sit esse indifferentem: vt tam contentus sit cum sorte sine mora, quam cum sorte, & pœna post moram. Tunc enim, ait, non est vsurarius, cum lucrum non intendat ex mutuo. Addit etiam, quod si pœnam apponat intentione vitandi grauamen, & molestiam, quam aliqui creditores tollerant ob moram debitorum, non esset vsura: quia, inquit, intentio eius non est lucrari, sed satisfactionem suæ molestiæ, quæ pretio estimabilis est concupiscere: & ita est, ait ille, ac si pro interesse, & damno apponeret. Si vero, ait, eius intentio est zelus iustitiæ, & odiū iniustitiæ. Tunc habet vere rationem pœnæ. Et tunc desiderando magis pœnæ incursionem, licet nō peccaret peccato vsuræ, tamen peccaret contra charitatem, pro quanto vult proximum peccare.

Sed certè mihi videtur, quod etiamsi non malit solutionem sine pœna, nec etiam indifferens sit, non peccat peccato vsuræ etiam si lucrum prætendat. Et ad pœnæ incur- sionem sit magis inclinatus. Si enim alter revera est in cul- 273 pa, & de consensu illius pœna est adiecta, merito secundum iustitiam exigi potest ab eo pœna illa, & ille iure debet. Siue ergo hæc, siue illa sit intentio mutuantis, non potest facere iniustum, vel vsurarium, quod in re non est. Non enim ratione mutui, sed ratione culpæ, vel moræ lucrari prætendit, quod constat non esse contra iustitiam, imo illi conforme. Ad aliud sane peccati genus

Universidad de Deusto
Biblioteca

reducetur praua intentio: nam si cupit magis pœnæ incur
sionem, peccat contra charitatem, vt ait Medin. Cum ruinã
proximi spiritualem suo temporali lucro postponat: imo
etiamsi non lucro, sed iustitię zelo moueatur, peccaret, cõ-
tra charitatem cupiens magis pœnæ incursionem. Non
enim licet, vt punias proximum crimen committere velle,
vti aliqui iudices, & iustitiæ ministri, qui homicidia, rixas,
& concubinatus, siue, vt se strenuos ostentent, siue lucri
causa optant. Pœnæ igitur incursionem malle nunquam
licet, siue zelo iustitiæ, siue lucri cupiditate mouearis: iniu-
stum tamen, vel vsurarium etiam mentale non esset, vt dic-
tum est, nisi iam quis non mediante pœna in mutuo, sed
274 ex mutuo immediatè cuperet lucrum, cùm vsura esset
mentalis.

Neque miror Medinam ita dixisse. Loqitur siquidem
consequenter ad suam opinionem de vsura mentali supra
recitatam: qua putauit, quod modo lucrum sit causa fina-
lis, & magis volita, est vsura, etiamsi intercedente amici-
tia ex mutuo orta lucrum prætẽdatur. Nos contra puta-
bamus, quod nisi ex mutuo immediatè quæstus intenda-
tur, vel speretur, vsura mentis non est. Atque ita sicut li-
citum est sanè vsuræ mentalis macula sperare lucrum, oc-
casione mutui ratione amicitiæ mutuo conciliatæ: ita ratio-
ne pœnæ mutuo consecutę licet lucrum sine vsura prętendere. Vtrobique enim titulus non est iniustus.

Duo sunt discrimina inter pœnã & legalem & iudicialem ex vna parte, & conuẽtionalem ex altera.

Ex his colligo. Primò, differentiam esse inter pœnam legalem & iudicialem ex vna parte, & hanc de qua loquimur conuentionalem ex altera. Nam legalis ac iudicialis incurri non debet ipso facto, sed post iudicis declarationem & sententiã: at conuentionalis in conscientia post moram ante sententiam, vel declarationẽ debetur ex natura contractus, & communi mutuaque intelligentia contrahentium, quod idem est de amissione arrhæ, quæ Hispanicè dicitur, *Señal*, quam recedens à contractu amittit ipso facto, vt planè docent Sylvest. pœna. §. 14. Angel.
572 quæst. 12. Couarru. in Epit. 2. parte, cap. 16. §. 3. num. 11. licet contra conetur Nauar. cap. 23. numero. 68. multis, sed leuibus rationibus. Secundo differunt, quoniam conuentionalis

conuentionalis pœna non iustè exigitur, sine consensu, 275
contrahentium, at iudicialis, & legalis sine illius consensu imponitur, in vindictam criminis. Iudicem enim oportet ratione publicæ potestatis vti reo pœnam infigere.

Huiusmodi pœnas oportet esse moderatas.

Secundò colligo, quod prędicta pœna tam iudicialis & legalis, quàm cõuentionalis, debet esse moderata iuxta exigentiam culpę, nam posset iudex adeò paruam pœnam fauore, vel alia causa imponere, vt finis legis frustretur, qui est, vt illius metu debitor alienum non retineat, & ècontra posset imponere excessiuam, vt impium sit executioni mandare: plerumque tamen rigor pœnæ remittendus est. Atque eadem proportio seruari debet in conuentionibus. Pacta enim de admittẽdo pignore, vel re vendita, & huiusmodi, ob moram soluentis excessiua videntur, & iniu- 276
sta. Et idem est de omni alio contractu, quo res cedat in in comissum. Pensanda enim est bonorum arbitrio adæquatio pœnæ ad culpam. Quando enim immoderata pœna est, non liberè mutuatarius consentit, sed coactus: quia aliter habere non potest mutuum, vel censum, &c.

Mora obquam pœna incurritur, oportet quod sit notabilis.

Tertiò colligo, quod mora debet esse notabilis. Vt enim bene adnotauit Mercado in dicto cap. non vnius horæ, vel diei, vel etiam hebdomadæ spacium mora sufficiẽs dici debet, vt pœna incurratur, plus aut minus iuxta qualitatem negotij debiti, & morem soluendi, & aliarum circũstantiarum. Non enim peccare mortaliter putamus eum, qui etiãsi possit non ea hora, die, vel septimana elapsi termini debitum non soluit: sed arbitrio prudentum, de quo infrâ lib. 4. latius. Vnde, qui ita pũcto expleto, vel pignus sibi accipit commissum, vel aliam pœnam exigit significare videtur dolosè eam apposuisse & iniustè.

Furi, ac morosa debitori, par pœna imponi non debet.

Quartò colligo, quod legalis vel iudicialis pœna nõ debet esse tãta, sicut furi imponeretur, sed minor. Licet enim existẽs in mora notabili furi quodammodo æquiparetur: tamẽ minor esse debet pœna illi inflicta, vt notauit Med. cuius rationem non assignat. Ea verò esse potest, quan- 277
tum possum existimare, quoniam circa idem obiectũ maius est peccatum commissionis, quàm omissionis. Plus enim peccat, maiorique pœna dignus est is, qui proximum

Universidad de Deusto
Biblioteca

interficit, quam is qui non defendit, ne occidatur, cum posset, & deberet. Vnde, vt libro. 2. capite. 3. docuimus, fe occidi permittere, quandoque esse licitum, ob aliquem excellentiorem finem: se vero occidere nullo prorsus. Cum igitur fur iniustè positiuè operetur: existens in mora, negatiuè, quia nō soluit, ideo, &c. Maximè, quia fur nunquā licitè possedit, debitor vero à principio iustam habuit possionem.

Pœna debetur ob in culpatam moram, quā quis sua cōtrahit culpa, secundum Med.

Sed cum dictum sit, inculpabilem tarditatem non sufficere ad exigendam pœnam, dubitari potest. An si impotentia, seu impedimentum legitimum non soluendi, quis sua culpa incurrat, possit pœna exigi? Medin. loco citato putat non excusari, sicut non liberatur à soluenda sorte, & interesse, ita nec à pœnæ solutione. Ego, saluo meliori iudicio, dicerem, si fraudulenter se impotentē fecit, vt dissipando bona, & huiusmodi, vt tempore solutionis non esset potens, & pœnam sic euaderet, ac creditorem eluderet non excusatur, vt bene Medin. Si autem ob alias causas, licet culpabiles venit in inopiam, puta, quia vel fornicando sæpius in infirmitatem incidit, vel quia quod alterū occidit, in carcerē est cōiectus, vel sua culpa & inertia captiuus factus, non putarem aduenientе termino ex nō solutione pœnam incurrere. Quia ille tunc non peccat, & ante pœnā non debebat: igitur nec modo. Vel clarius sic obijcio. Peccatum moræ est essentialiter iniustitia. Est enim retentio inuito domino rei alienæ, sed is ante termini aduentum nō commisit iniustitiam vllam: quippe, qui iustè retinebat, nec post terminū est iniustus detētor, vt cōstat, igitur, &c. Atque idem est de eo, qui sua culpa in infirmitatem incidit, ob quod votum ieiunandi implere non potest, vel horas dicere &c. Nec est eadem ratio de sorte. & interesse. Hæc enim non sunt pœnæ, sed damna alterius. Est enim de ratione pœnæ, culpa, quamuis certè de interesse nō omnino concederem deberi, sicut debetur sors.

278

Hoc verum est, cū ex industria quis se impotētē soluere reddit, alias secus.

279

Quæ, vt melius intelligas, distingue. Nam si interesse est lucrum cessans à principio in pactum deductum, verè debetur, sicut & res ipsa, cum ratione rei ille teneatur. Si verò interesse non sit in pactum deductum, sed quod omni pac-

ni pactio secluso ex mora debetur, non putarem deberi, sicut nec pœna. Nam tale interesse solum debetur ex delicto, seu iniusta acceptione, seu retētione, at hic nulla est, vt constat, igitur, &c. sic & non aliter verum esse censeo, quod scribit præfatus Med. ad finē illius cap. quod si mutuās, ex nō solutione sibi facta in termino præfixo interesse patiatur, tenebitur debitor restituere, quando poterit, etiā si tunc esset impotens, & impotentiam sine culpa incurreret. Idemque verum dumtaxat putamus, si ita conuentum est à principio, & in pactum adductum. Sicut enim interesse lucri cessantis, quod creditor patitur mutuando, etiam ante terminum soluere tenetur debitor, si in pactū est deductum, sicut etiam ipsam sortem, vt paulo ante scribebam, cū illud debeat ratione rei, siue realiter acceptæ, vt est sors ipsa, siue damni dati, vt est damnum emergens, seu lucrū cessans, est enim virtualis acceptio, & vtraque iusta: ita sanē, & multo magis tenebitur, si paciscatur ad interesse post terminum præfixum etiam sine culpa, quod creditor passurus est. Hæc enim etiā est obligatio ratione rei. At interesse, quod in pactum non est deductum, solum debetur ratione delicti, & iniustē actionis, sicut etiam pœna hac sola ratione debetur: ac propterea nulla ratione verum esse potest, quod debeatur, non modo ob culpabilem impotētiam: sed omnino sine culpa debitoris. Vt enim latè probaui, lib. 1. cap. 1. etiamsi damnum dederis proximo, modo sine vllo peccato, & culpa dederis, nullo pacto quidquam restituere debes.

sors semper post moram debetur, sed interesse aliquando debetur, aliquando vero nō debetur.

280

Tertia causa esse potest, ratione periculi in recuperando capitali, quia forte est alienigena, fugitiuus, aut perditæ vitæ, denique verisimiliter potest dubitare, aut timere mutuator non recuperaturum, vel non sine molestia, aut labore, &c. Hanc sane causam latè explicabimus suprà, cum de venditione ad terminum ageremus. Eadem enim est ratio, cum solutionis dilatio sit quodam mutuum. Vnde breuiter nunc dicemus, quidquid dicat Nauarrus capite. 17. numero. 145. id esse licitum. Aestimabile enim est pretio, quod quis se iactare velit in tale periculum.

Ob periculum recuperādi principale, aliquid vltra sortem mutuatā potest accipi.

281

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde supra docuimus fideiussorem omniũ sententia posse ratione periculi soluendi pro principali, si fugiat, vel aliter periclitetur debitum aliquid exigere, ac fideiubere: sicut & solutionem differre mutuare quoddã est. Et hinc etiã est, quod in assecuratione licet aliquid exigere ratione periculi, vt patet. Neque verò contra hoc est text. in c. Nauigante de Vsur. vt ibi diximus. Verus enim intellectus est, quod si tibi mutuũ do eo pacto adiecto, vt meam assecurationem recipias dato illius pretio, est vsura. Quia ex mutuo obligationem extorqueo, qua mecum assecuras rem seu mercem, sicut etiam esset vsura, vt supra ostendimus mutuare, vt mecum alium cõtractum ineas etiam iusto pretio, vt bene explicant Angel. Medin. & Sylvest. quos ibi retuli, & Barth. Med. in sua Instruct. confes. ca. 14. §. 23. casu. 12. Quo ad hoc enim idem est contractus assecurationis, vel locandi operas. &c. Vnde non bene videtur interpretatus Nauar. mentem Pontif. in dicto cap. Nauiganti.

282

Mutuare aliquid ea lege, vt si ante decennium alteruter obeat, nihil soluatur omnino, sed sic vterq; vixerit, mutuatarius aliquid teneatur reddere, vere vsura est.

Id tantum volumus explicare, an liceat hic contractus. Accipe mutuo pecunias ea lege, vt si ante decẽ annos alter nostrum moriatur sis à soluendo principali liber, si vero vterque vixerit des aliquid vltra sortem. Sylvest. v. fur. 1. quæst. 36. putat esse vsuram. Vel quia periculũ (inquit) non excusat, quando ratione temporis aliquid accipitur. Vel quia occasione mutui exigit obligationem vltra sortem, vt paulò ante dicebamus ex d. cap. Nauiganti. Et quidem licet prima facie licitus videatur contractus, cum vterque expositus sit commodo, & damno: tamen vsurarius est, vt Sylvest. ait, quantum assequi possum. Non ob primam rationem. Illa enim falsum supponit. Cum enim dilatio temporis non est causa immediata lucri, sed periculum, vt ostensum est, iustè exigitur aliquid. Ea igitur est ratio, quam Sylvest. tangit secundo loco. Quia alius contractus extorquetur ratione mutui celebrari. Licet enim licitũ sit cõuenire, vt si mihi debes. 10. & alter moriatur sis liber: si vero vterque vixerimus aliquid plus soluas. Est enim *facio, vt des*, vel *do, vt des*: tamen mutuare, vt talem contractum & obligationem subeas etiam iusto pretio, illicitum

283

licitum est: sicut illicitum est assecurare merces illius qui nagat, vel ad nundinas pergit aliquo recepto. Tamen mutuare, vt sis assecurator, & mutuatarius tecum res suas assecuret vsura est, vt in d. cap. dicitur.

Paciscendo rem sibi alias debitam propter mutuum nunc factum fore soluendam, nemo vsuram committit.

Quarta causa est debiti recuperatio, rei alias tibi debitæ. In quo nullus negat, sed omnes quos legerim fatentur, quod non est vsura immediatè ex mutuo paciscì solutionem debiti. v. g. debet tibi Petrus decem, licitum est ei dare mutuo. 10. ea conditione, vt tibi reddat. 20. Ita docuit Ioan Medin. C. de Vsur. quæst. 1. §. Sed esto, & quæst. 3. §. Prima igitur. Bart. Med. §. 24. lib. 1. cap. 14. sum. Sylvest. vsu. 1. quæst. 8. Merca, ca. 10. tract. de vsur. §. . Angel. vsu.

Ratio est plana, quia ille nihil accipit vltra sortẽ, quod sit mutuarij, sed vel suum, vel sibi debitum. Sæpe enim diximus vsuram ad iniustitiam furtique peccatum pertinere. In eo autem, quod quis accipit suum, vel sibi debitum iniustitia esse non potest, aut furtum. Adde, quod, vt infra tom. 3. probabimus, licitum fuit Iudæis vltra sortem ab aliegenis sine vsura accipere, qui erant illis iniurij & debitores. Et cõsequenter ab vsuræ labe vacuum est, à quocunque alio quem meritò per vim, aut bellũ spoliare potes, vsuris, seu mutui ratione recuperare. Hæc autem vsura non est propria, sed similitudinaria, vt ibi latius dicemus, & adnotauit Medin. in d. cap. 3. & plane conceditur in ca. 1. de Vsur. vbi Alex. 3. prohibens clericis detestabile lucrum vsurarum, subdit: *Nisi forte Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum hoc modo de manu laici videatur.* Quibus verbis non in fauorẽ Ecclesiæ, vt ibi author qui casus proponit, interpretatur, sed declarãdo rei naturam plane decernit ad redimendum debitum licitum esse fructus pignoris, & aliud lucrum salua sorte retinere, vt ibi glos. concedit. *Quia* (inquit) *non alienum, sed suum recipit.* Vnde rectissime docuit eadẽ ipsa glos. idem esse de laico, cui etiã licet hoc modo redimere possessionem de manu iniusti detentoris.

284

285

Sed rogas, an aliud genus peccati admisceatur? Respõdet bene Medin. quod si in pactum deducatur debiti recuperatio, nullum est omnino peccatum cum fraudulenta

non sit, nec infamatoria mutuatio: sed planè secundū iustitiam, & de consensu debitoris. Si verò ille nō admoneatur vsurę, peccatum non est, vt diximus, & ita restitutio nulla est facienda, erit tamen peccatum, si alia bona via recuperari poterat. Non enim est licita compensatio (vt supra late docuimus) quando via iuridica, vel alia non fraudulenta debitum haberi potest. Postremo, quod etiam infamiæ propriæ, & scādali alterius causa est, dum nihil explicans vltra sortem accipiat, quamuis si mutuatarius sciret se debere, non esset cur scandalizetur, sed intelligere debet ad debiti recuperationem mutuantem facere, & ita indistincte approbatur in d. cap. debiti recuperatio. Sed dubitas secundo, an omne debitum pactione mutui liceat exigere? Respon. Primum, quod debitum antidotale, seu morale, non licet vt patet. Non est enim obligatio ciuilis, sed libera, quæ sine peccato dimitti potest, ac proinde ex mutuo ciuilis obligatio quæreretur, quod supra falsum ostendimus, & ita sensit Med. loco citato.

Non est licita cōpensatio, quādo via iuridica, vel alia nō fraudulenta, debitū haberi potest.

286

Antidotale debitum exigi nō potest per pactū mutuo admixtum, si vero debitum sit certū & determinatum, ex iustitia exigi potest.

Secundo videtur, quod si debitum est certum & determinatum, ex iustitia licitum est, vt diximus. Sicut enim licitum est mutuatarium obligare chirographo, vel iuramēto, vt sortem acceptam reddat, imo etiam, vt aliam rem etiam in posterū impignoret gratia assecurationis, vt Angel. §. illo. c. & Med. docent, vt supra explicauimus. Non enim cum periculo debet mutuare, ita, &c. Quid autem esset agendum, cum quis ex testamēto minus solemni ius habet ad legatum, & non vult testamētarius reddere? An sit licitum mutuo illi dare, vt legatum soluat? Med. loco citato licere censet. Putat enim ille validum esse in conscientia tale testamentum, vt supra docuimus. *Nec refert* (inquit) *quo nouam obligationem ciuilem quo ad forum exterius lucretur.* tum, quia non est ad rem indebitam, sed debitā: tum, quia nulla est talis obligatio ciuilis. Nam cum sit ex mutuo cognito iudex pactionem nullam censebit, vt pote vsurariam iudicatam.

287

Mutuare cum pacto vt soluatur legatum in testamento minus solemni, vsurarium est, contra Med.

Veruntamen, quod attinet ad casum testamenti, vsura mihi vādetur. Vt enim tom. 3. late ostēdam, nisi esset causa pia, etiam in conscientia est nullum, & ius nullum adquisitum

quisitum est tali legatario. Atque ita debitum non recuperat, sed nouum lucrum. Quod vero ad aliud pertinet, placet eius sententia. Si enim ille verè debet, non potest esse rationabiliter læsus, si ego cogā meo mutuo, debitum iustitiæ soluere. Grauamen enim, ad quod quis non tenetur est illicitum, nō aliud. Vnde colligo, quod si debitum liquidam non esset, ac certum: non posset sine vsura dicta pactio opponi. Siquidem mutuatarius in eo grauatur: cū non teneatur ad foram dubio existente debito.

Debitum dubiū exigi non potest propter mutuū.

288

Tertio videtur, quod si debitum nō est ex iustitia, sed ex charitate (vt medicus, qui morbo graui laborantē curare tenetur, vel quisque alterum defendere, si non sit alius qui proximum ab iniuria vel morte defendat, cū per aliū fieri non potest) docet Med. non licere, siquidem medicus & defensor non tenetur gratis facere, sed stipendio. Igitur mutuans iis & similibus lucratur id omne, quod illis iuste debetur ob suum laborem, & operas. Quod verū censemus, si ille diues sit, vel aliunde habeat, vnde soluat: si enim esset extremè indigens gratis curare teneretur. Quamuis casus sit impossibilis. Num si mutuo dare potest non indiget extremè, ac propterea simpliciter est vsurarius contractus, vt Med. docet. Alias plures causas afferūt Angel. & alij, inter quas est illa, si sit feudum Ecclesiæ vel emphytheosis domini directi, aut pignus foceri, quas nos specialibus. qq. examinabimus.

Debitū ex charitate simpliciter, ex mutuo acquiri minime potest.

De mutuatore excerpente fructus pignoris, eos in sortem minime computando.

SVMMARIVM.

DE fructibus pignoris quod a socero gener accipit, pro dote, communis sententia est, eos non esse in sortem computandos. nu. 290

Ratione lucri cessantis in dote non soluenda, socer potest fructus pignoris in sortem non computare cū secundum aliquos. nu. 291

Si donatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si donatio præsumatur, socer rationabiliter poterit fructus percipere. nu. 292
Ratione oneris matrimonij, non potest gener fructus pignoris accipere. nu. 292
Ab extraneo promittēte, fructus pignoris percipere ratione lucri cessantis in dote non soluenda, licitum est. numero. 295
Et si gener sit dives, potest percipere fructus pignoris ratione dotis dillatæ. 297
Quando terminus est assignatus de soluenda dote, potest gener fructus pignoris percipere. nu. 297
Non potest gener plusquam interesse de non soluenda dote recipere. nu. 298
Viduæ pauperi, debentur primo anno alimenta, ab hæredibus. nu. 300
Si vero dives sit non tenetur intra primum annum hæredes soluere dotem aut alimenta. nu. 301
Vsura nullo modo ob paupertatem admitti debet. nu. 302
Ratione interesse lucri cessantis, pactum & statutum licita sunt. nu. 302
Dominus fœudi potest recipere fructus, cum in pignus illi datur a fœudatario, secundum aliquos. nu. 303
Non licet domino fœudi fructus accipere fœudi, cum in pignus illi datur a fœudatario, si excedāt seruitum. nu. 304
Fundo aut fœudo meliorato, non potest licite dominus recipere omnes fructus. nu. 305
In pignoratione non transfertur dominiū vtile cum directo, sed solum est ad assecurationem. nu. 307
Solum ex delicto fœudatarij perditur vsus fructus, & consolidatur dominium vtile cum directo. nu. 308
Iuris capita de hac re loquentia, varie a doctoribus exponuntur. nu. 309

Licitum

Licitum est mutuare adjecto pacto, vt injuriæ vetioque priuata authoritate infligenda timetur, remittatur. nu. 311
Idem sensendum est de vetione injuriæ perpublicam authoritatem iniuste infligenda. nu. 212
Quidam dicunt licitum esse absque vsura mutuare, cum pacto nemutuatarius exigat aut pœnā, aut satisfactionem quam iuste posset exigere. nu. 312
Hæc sententia nō probatur, immo illa pactio omnino vsuraria est. nu. 313
Petere condonationem iniuriæ libere concedendam cum quis mutuat plane licet. nu. 314
Mutuare offenso, vt iniuriam occultam famæ remittat, vsura est. nu. 315
Mutuo dare fœminæ, vt copiam sui faciat corporis, vsura est. nu. 316

Sitq; vndecima dub. vtrum liceat mutuatori excerpere fructus pignoris, eos in sortem minime computando? Et sane licet omnes doct. quos infra citabo, fatentur esse apertam vsuram: siquidem vt mutui incrementum reportatur: tamen specialis quædam difficultas est inter sapiētes. Vtrū gener teneatur fructus pignoris pro dote in sortem computare. Et sane quod liceat non est cur dubitetur. Sic enim habetur in cap. Salubriter, de Vsur. & omnes doctores ita confitentur. Sed in assignanda ratione illius conclusionis, varia est doctorum opinio, multūq; conducit rationem veram intelligere, vt cognosci possit vsque ad quam quantitatem possit gener percipere non computando illam in sortem. Nauar. in sum. Latina. cap. 17. num. 213. & Bart. Med. §. 22. statim citandus, putant eam esse rationem percipiendi dictos fructus, quia præsumuntur donari à socero, interim dum dos non soluitur, quam donationem dicit colligi ex concurrentibus in cōtractu rei dotalis, idem tradit Merca. opusc. de Vsuris. cap. 8. & idem Nauarr. cap. illo. 17. num. 273. contra hanc opinionem præter infra dicenda, est, quod Papa non de donatione,

11. Dubitatio.

290

De fructibus pignoris, quod à socero gener accipit pro dote communis sententia est eos non esse in sortem computandos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

natione, sed de iustitia fuit interrogatus, vnde iam non
291 recte diceret propter onera matrimonij, non ergo donatio, sed iustitia quæritur.

Secunda sententia est eorum, qui dicunt rationem esse onera matrimonij, quæ gener supportat, & ita percipere posset tantum quãtum dicta onera requirunt. Hanc sententiam docuit Caie. 2. 2. quæst. 78. art. 2. in solutione ad 6. & Sotus. li. 6. de Iustit. quæst. 1. artic. 2. versus finem, Sylvest. vsur. 3. quæst. 2. Gabriel in 4. dist. 15. quæst. 11. post. 4. conclus. & eam ante tenuerat idem Nauar. in com. de vsuris, nu. 71. vt ipse testatur loco suprà citato. Angel. vsur. 2. nu. 25. Et fulcitur hæc sentẽtia ex ipso tex. vbi Pontifex eã reddit rationẽ. *Quia*, inquit, *non sufficiunt fructus, ad onera supportãda matrimonij*, sensit ergo esse sufficientẽ causã percipiẽdi, onerũ supportationẽ, idẽ sẽsit Mercad. vbi suprà.

Ratione lucri cessãtis, in dote non soluenda, socer potest fructus pignoris in sortem non cõputare, secundũ aliquos.

Tertia & vltima sententia est aliorum, quibus ego libẽter adhæreo, qui neutram ex dictis rationem sufficientem esse putant, solumque id licere docent ratione lucri cessantis, & gener patitur interim dum dos illi non soluitur. Ita senserunt Adrian. in 4. quæst. de vsu. verfic. *sed dub.* Ioan. Med. C. de vsuris, quæst. 2. §. ad c. salubriter. Almai. in 4.
292 dist. 15. quæst 2. Cou. 3. li. Varia. resul. c. 2. nu. 3. & sane videtur ipsius Sylvest. q. 3. vbi supr. vbi concludens omnia videtur sentire solum ratione interesse posse fructus percipere. Nec solum Sylvest. aperte huius fuit sententiæ, sed etiam Angel. §. illo. 25. & Conr. quæst. 35. de Cont. conclus. 5. & 7. Mai. in 4. dist. 15. quæst. 31. vers. *nonus casus*, & idem Armi. vsur. quæst. 22. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. qui incipit. *Quæritur etiam*. V. gener. Bar. in l. insulam. §. vsuras. ff. Solu. matrimon. Baldus in l. vltima. §. Præterea. C. de Iure dotium. Decius consilio. 116. num. 4.

Si donatio præsumatur, socer rationabiliter poterit fructus percipere.

Sed pro maiori declaratione quibusdã punctis rem explico. Primũ mihi videtur, & si donatio præsumatur, rationabiliter poterit fructus percipere: sed id attẽte considerandũ est ex amori soceri, & signis rationabilibus, ne mẽtiatur iniquitas sibi. Alias enim vsura erit, vt statim probabo.

Secundo mihi videtur cum tertia opinione & ratione onerum non potest fructus accipere. Quod ex eo probo, quia

quia dicta onera tenetur maritus supportare. Adhoc enim datur illi dos. Ergo ratione illorum non potest denuo aliud exigere. Dices non soluitur statim. Fateor, sed nunquid quia differtur solutio, potest ille vltra sortem accipere aliud quam lucrum cessans? Maximè quando voluntariè dedit dilationem. Tum, quia alias liceret alicui dare pecuniam ad vsuras, ad subleuanda onera, quibus grauatur.
293 Quod si dicas, id non licere, quia alij non tenentur sicut socer. Contra est, quia socer non tenetur ad onera supplenda, nisi media dote, quod si hanc dedit, & gener expectare voluit, ad nihil amplius tenetur socer, quã vt soluat interminо statuto. Est enim nihil aliud, quam si statim dedisset genero, & gener illi mutuo dedisset sub pignore, nam dilatio solutionis mutuum est. Denique, quia si statim esset soluta dos, certum est, quod non posset gener fructus percipere. Si ergo percipit propter onera soluta dote, poterit etiam fructus retinere. Et sane solũ videtur percipere ob dilatam solutionem. Vt enim inductione constare potest, quæcunque causa sufficiens est, vt quis accipiat vltra sortem dilata solutione, sufficiens etiam est, vt numerata pecunia accipiat, vt patet de donatione, lucro cessante, damno emergente, expensis, &c. Si enim ratione eorum, licet pecunia credita vltra sortem recipere, etiam licet eisdem causis extantibus aliquid plus exigere, etiam pecunia numerata. Si ergo gener ob onera sustentanda, & non ob dilationem percipit, cum sint eadem onera, liceret etiam numerata dote vltra recipere, quod est apertè falsum. Item esset licitum hoc pactum, quo socer diceret se habere ex dote mille aureos, non autem posse soluere, nisi post duos annos: dare autem velle statim centum, & post medium annum alia centum, manifestum est illa ducenta esse computanda in sortem, in quo sapiens non dubitarit. Quod autẽ
294 minus sit dare pignus valens singulis annis centum non video. Quod si hic vsura non est, neque in exemplo adducto vsura reperitur, quod assertu esset indignũ. Adde quod vt obijcit Couar. aliter non esset æqua decisio Pontificis, cum sæpius sint maiora onera matrimonij, quam fructuum valor.

Ratione oneris matrimonij, nõ potest socer fructus pignoris accipere.

Ad ca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad caput citatum pro secunda opinione respondeo, verum esse eam rationem redditam esse à Pont. sed, vt bene ait Medina, quia existebant onera matrimonij præsumit ius illum voluisse aliqua arte, seu negotiatione aliquid lucrari, vel aliquod damnum emergens, seu interesse vitare,

295 quod plane faceret, si haberet pecuniam præsentem. Vnde dicit Pont. cum *frequenter dotis fructus non sufficiant, &c.* quasi habens respectum ad fructus dotis, non autem quoniam onera sustentata iustificent contractum, nisi interesse verisimiliter præsumeretur, quod gener patitur. Et hãc expositionem ex Theolog. reddit Med. Adrian. Conrad. Couar. Ex iurisp. autem Panormit. in cap. Salubriter. Pau. Castr. Imol. in l. Insula. §. vsuras. ff. Solut. mat. & alij plures quos refert Couarru. Et ex ipso textu plane deducitur. Quia reddens rationem Pont. cur credat non teneri ad cõputandum fructus, sic dicit: *Quia frequenter non sufficiunt ad onera supportanda.* Vbi non frustra posuit particulam *frequẽter*, quasi præsumat ius ex eo, quod vt plurimum accidit, illum damnificari. Vnde dicit; *credimus.*

Ab extraneo promittente fructus pignoris percipere, ratione lucri cessantis in dote non soluendo, licitũ est

Ex quibus sequitur primum, vt puto Contra Nauarr. quod etiamsi maritus non esset gener, sed extraneus ei, qui dotẽ promisit posset fructus percipere. vt aperte colligitur ex ratione, cui inititur decisio illius capitis, scilicet interesse damni emergentis, vel lucri cessantis ad onera supportanda rationabiliter præsumpti. Dixi cõtra Nauarr. quia inter extraneos non ita facile præsumitur donatio, quam solam ipse, & Barth. Med. putant iustificare dictam fructuum perceptionem.

Imo putat Couar. ex Fortunio, quod etiamsi excedant interesse lucri cessantis, poterit gener, licet non extraneus percipere, dummodo onera non excedat. Cuius ratio est,

296 quia sicut exponitur periculo, eoque communius contingẽti, vt fructus sint minore oneribus, vt patet ex dicto capit. ita quando excedunt lucrum cessans, poterit accipere. Sed male meo iudicio. Primum enim probatum est ratione onerum nihil accipi posse. Secundo, esto ita esset, cur extraneus, cum habeat eandem causam non habebit? Tertio, quia si ratio Couarrubiæ valeret quia scilicet,

scilicet, ponitur periculo accipiendi minores fructus, vt dicitur in *illo* cap. sequitur, quod etiam excedentes onera posset percipere, quia sicut damno, ita & lucro debet esse expositus, quod tamen ipse negat.

Secundo sequitur, quod aliquid speciale definitur in eo cap. in fauorem matrimonij, scilicet, vt etiamsi nullum pactum præcesserit de fructibus percipiendis, ratione lucri cessantis possit maritus percipere. Id enim inest ex natura contractus rei dotalis, & declaratione, & præsumptione rationabilis iuris ob onera annexa, quod quia non reperitur in contractibus venditionis & mutui, non licet vltra sortem accipere etiam ratione interesse, nisi deducatur in pactum, vt supra vidimus. Ita adnotarũt Couar. Sylvest. & Panor. vbi supra. 297

Etsi gener sit dãnes, potest percipere fructus pignoris, ratione dotis dilatæ.

Tertio infero, quod si esset dives, & nullum ei lucrum cessaret, quia non putabat negotiari, secundum Angel. & Sylu. nominatos, non faceret fructus suos, vt ex dictis facile est colligere. Sed forte dici posset eo casu posse percipere, quia licet in re & in causa particulari cesset causa percipiendi, sed non cessat in communi ratio percipiẽdi, & per cõsequens neq; lex id cõcedens. Et ita cum lex est rationabilis & nõ cessat ratio legis in cõmuni, sequitur.

Quarto sequitur ex mente Conr. q. illa. 35. & Almain. in 4. dist. 15. q. de vsuris. Angel. §. illo 25. Armil. vbi supr. & Caiet. art. illo. 6. ad finem, & aliorum, quod si gener voluntariè dedit terminum soluendæ dotis, non facit fructus suos, quia iam nullum lucrum cessat, cum suo iuri cesserit per concessionem dilationis. Sed melius docet Couar. & Sylvest. quod per assignationem termini non amiserit suũ ius gener. Tum quia vere potest cessare, & lex semper præsumit cessare interesse, quod sane per termini assignationem nõ cessat, sicut in alijs contractibus venditionis credita pecunia per certi termini assignatoniem, non ob id non patitur vẽditor interesse. Imo vt Couar. ait iustiti ratione accipitur quando appositus est terminus, quia intra illud securus est socer, & quicunque debitor, quod non petetur debitum, & tamẽ si nullus esset appositus terminus, esset subiectus, vt quandocunq; peteretur à creditore 298

Quando terminus est assignatus de soluenda dote, potest gener fructus pignoris percipere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ditore capitale esset soluendum. Adde, quod quando non est appositus terminus absque vlla declaratione iuris, debetur lucrum cessans, non ob dilationem, sed ob moram: quia si terminus non est datus, statim est in mo-
298 ra, & ita si dato termino non posset percipere, sed solum quando non est datus, nullum esset beneficium illius cap. nec quid speciale esset tibi decretum, cum hoc ipsum cæteri habeant. Sensit ergo Papa, quod non solum ex mora, sed ex dilatione cessat lucrum.

Non potest gener, plus quã interesse de nõ sol uenda dote reci pere.

Ex quibus primo sequitur, quod non potest gener omnes fructus accipere, si excedant legitimum, & verisimile interesse, etiamsi illi essent necessarij ad onera sup portanda: sicus ècontra si fructus essent minoris æstima tionis, quam onera, posset gener amplius exigere, quousque concurrant, & æquent verisimile interesse, quidquid dicant Sylvest. & Angel. In quo non videntur lo quid consequenter ad tertiam, nostramque opinionem, quam, vt dixi, se sequi fatentur. Hæc collectio plane deducitur ex suprà dictis, & in specie adnotarunt Couar. Adrian. & Medin.

Sexto infero, quod non solum fructus pignoris in specie, sed etiam certam pecuniæ summam, seu pensionem posset gener pacisci cum socero sibi dari, modo interesse non excedat, q̃ fatentur Couar. Adrian. Mai. Gabr. Al mai, Ange. & Sylvest. vbi suprà, licet cõtra sentiãt D. An to. 2. part. citata, & plures Iurisperiti relati à Couarru.

Septimo infero, insufficientem esse eam rationem, quã alij reddunt, vt fructus suos gener faceret, quia dicunt te netur saluam seruare dotem, quod est pretio æstimabile. Hæc enim sententia ramus quidam, seu membrum illius secundæ opinionis est, quæ ob onera matrimonij dictam
299 fructum perceptionem iustificandam censet. Illa enim obligatio seruandi dotem, onus est matrimonij, ad q̃ ipse ipso iure tenetur, & ideo eisdem rationibus reiicienda est: maxime, quia etiamsi esset soluta dos teneretur illam saluam seruare. & tamen non liceret dote soluta fructus sibi vsurpare. Præcipue, quia in aliquibus regnis, vt in in Regno Portugaliæ, non tenetur seruare dotem, & ta-

& tamen ibi recte percipit fructus, quod non liceret, si ob illud onus perciperet.

Vltimo tandẽ infero, quid sit dicẽdum de vxore vidua. An scilicet, illa gaudeat eodem priuilegio, si ita accipienda
300 est declaratio prædicti cap. Nam Inno. in illud cap. Salubriter. Barth. Anchar. Alex. Anton. Rub. Matth. Aymon. & ex Theologis Caiet. vbi suprà ad. 6. putant non facere fructus suos, quia dicunt ratione onerum matrimonij percipit gener: cum ergo soluto matrimonio nulla sint onera, sequitur, &c. Sotus vero ècontra docet vbi supra, ab solutè posse eos percipere. Verum distinctione vtendum esse arbitror, quia vel vidua est pauper, & tunc in primo anno debentur illi alimenta ab hæredibus, secũdum Glos. Bart. & doct. in. l. 1. §. exactio. C. de Rei. vxor. act. & in. l. diuortio in principio, adnotant communiter doct. & Couar. vbi suprà, & merito sane. Quia cum intra eum annum non teneantur hæredes dare dotem, & si ipsa inops esset grauiter peteretur, ideo tantum poterit capere quantum alimenta requirunt, vt constat. Si vero dives est, non tenentur intra annum, vt dixi soluere dotem. l. vni. §. Exactio. C. de Rei vxo. act. nec in eo anno tenentur alimenta
301 dare. Vnde primo anno nihil de fructibus percipere potest, elapso vero illo poterit ratione lucri cessantis, quia iam sunt in mora, & non aliter, vt ex dictis constat. Ita docuit Couar. illat. 9. Angel. verbo dos. §. pen. Armill. vsur. §. 22. Sylvest. vsu. 3. quæst. 7. Quanuis conditio illa ad lucrum cessans ab eo apposita, scilicet quod violenter detineatur dos, & quod ipsam mallet habere dotem, impertinens sit, vt supra probaui.

Vidua pauper debentur primo anno alimenta ab hæredibus.

Si vero dives sit non tenẽtur intra primum annum, hæredes soluere dotem, aut alimenta.

Nono infero, quid sit dicendum, an iterum dum dos detinetur ab hæredibus, posset certa pẽsio singulis ànis vxori assignari, maxime cum est pauper. Quidam enim putant non licere, & tale statutũ, quod in aliquibus locis est esse vsurarium. Ita enim visum est Ioan. Lig. Imol. & alijs, quos refert Flor. & Cou. illa. 7. quorũ ratio est, quia ob dilationem pecuniæ acciperetur, quod vsurarium est. Alij ècontrà indistincte iustificant tale pactum, vel statutum. Quia (dicunt) *lex potest ad certam quantitatẽ reducere inter-*

Universidad de Deusto
Biblioteca

302 *esse incertum, quod patitur vidua.* Ita tenuit Bald. Carol. & Cæpol. relati à Couarr. imo Caiet. 2. 2. citata. Vtramque opinionem concordat Ange. verb. dos. §. penul. dicens, primam procedere quando ratione lucri accipiuntur fructus, vel certa pensio, at secunda habet verum, quando non ratione lucri, sed ratione lucri cessantis pensionem accipit.

Vsura nullo modo ob paupertatem admitti debet.

Mihi videtur primo, quod ratione paupertatis, pactum, vel statutū fieri licite non posset. Non enim vsura admittenda est ob paupertatem, nisi alia causa subsit accipiendi vltra sortem.

Ratione interesse lucri cessantis, pactum & statutum licita sunt.

Secundo mihi videtur, cum Flor. Couar. Syluest. Angel. Caiet. & aliis secundæ opinionis, quod ratione interesse lucri cessantis licitum esset pactum, & statutum. Et de pacto constat id licere, sicut in omni alia dilata solutione, & mutuo. De statuto etiã patet. Quia sicut cap. salubriter decreuit, fructus licite percipi à genero ob præsumptum lucrum cessans ex oneribus matrimonij ita posset statutum aliud edi, quod definiret certam pensionē accipi posse ob lucrum cessans rationabiliter præsumptum, maxime cum est pauper: Tunc enim magis præsumitur.

Tertio videtur, quod etiam si tale lucrum non præsumeretur posset lege statui, vt hæredes post annum darent
303 relictæ certam pensionem. Non quia vt putauit Panormitanus relatus à Syluest. quæst. 8. hæredes tenentur relictam alere, quandiu non soluunt dotem. Idem enim lege vel ratione non probatur, sed moueor ob rationem Caiet. & Syl. vbi supra. Quia ad vitandas lites, & solicitandos debitores in pœnam negligētiæ potest lex positiua, quæ rerum dominia diuisit id efficere & concedere relictæ: sicut etiam videmus, quod præcipit curatorem soluere pensionem minori, etiamsi non lucratus fuerit ob d. causam.

12. Dubitatio.

Duodecima dubitatio. Vtrum dominus feudi possit recipere fructus cum in pignus illi dātur à feudatorio? Sotus lib. 6 de Iust. quæst. 1. art. 2. ad 2. argum. Ioannes Medina. C. de vsuris, quæst. 2. §. ad caput. & q. 3. §. Prima igitur Glos. in cap. 1. de vsuris, in verbo beneficiū. Conra. quæst. 32. de Contractibus, Merc. Opusculo de Vsu. c. 8. in prin.

censent

censent licitè eos recipere non cōputando in sortē. Et probatur hæc sententia ex cap. 1. de Feu. & cap. Conquestus, de Vsuris. Vbi id videtur clarè definitum. Et ratione id probant, quia hæc, inquiunt, est natura huius contractus, quod cum ad dominū directum feudum redierit cōsolidetur dominium vtile cum directo, quia dominium directum attrahit ad se dominium vtile. Idem docent de emphytheosi, & similibus contractibus ob eandem rationem, certis tamen limitationibus, vt infra dicam.

12. Dubitatio.

Dominus feudi potest recipere fructus, cum in pignus illi dātur afeudatario, secundum aliquos.

Secunda sententia est Syluest. verbo feudum, quæst. 29. & 30. Angel. eodem verbo. §. vlt. & penul. Nauar. cap. 17. num. 218. Mai. in 4. dist. 15. quæst. 31. qui dicunt dominum directum facere fructus suos ob impignorantionem, quādo feudum â causa libera processit, id est, gratis datum est feudatario, non tamen quando titulo oneroso, & addito: *El vasallaje.* Vtraque autem sententia in eo cōsentit, quod potest aliquando fructus sine vsura recipere.

304

Tertiam sententiam his contrariā sequitur Couar. li. 3. var. resolutionū, cap. 1. nu. 4. Adria. in 4. quæst. de vsuris, versic. *occurrunt*, ad fin. & Gabr. in 4. dist. 15. quęst. 11. cōclus. 4. casu. 2. qui omnino putant non licere fructus accipere, si excedant seruitium, cum contrarium videatur plana vsura, quæ quidem sententia mihi admodum placet, sed prius quæ certa sunt apud omnes explicare intendo.

Non licet domino feudi, fructus accipere feudi, cum in pignus illi dātur afeudatario si excedant seruitium.

Primum ergo exploratum est, q̄ si vasallus velit præstare debitū seruitium, & dominus directus illud recipit nullo, pacto potest fructus retinere dominus directus. Ita enim decernitur in cap. illo. 1. de feud. vbi postquā dixerat fructus non esse computādos, subdit vasallum debere manere liberum à seruitio. Neque oportet id ratione probare,
305 cum de se sit manifestum, & omnes ita concedunt.

Secundo fatentur, quob si feudum, vel alius fundus melioratus est, nō potest dominus directus omnes fructus licitè colligere: sed eos solum qui naturaliter responderēt fundo, vel qui responderent deductis laboribus, & expēsis. Alias fieret iniuria vasallo: cum meliorationibus priuetur, quæ suis expensis emerserunt.

Tertio mihi videtur certum, quod si feudum non pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fūdo aut feudo meliorato, non potest licitè dominus recipere omnes fructus.

306

cessit à causa libera, id est, non gratis collatum est feudatario, sed titulo oneroso, ita vt feudatarius exbursauerit, ad habendum illud, quod fructus sunt omnino computandi, volente præstare seruitium: neque ex eo quod liberetur à seruitio faciet fructus suos dominus feudi. Et ita docuit Couar. Adria. & Gabriel. cū doctoribus secundæ opinionis, Nauar. Sylueſt. & Ange. Quia aliàs fieret illi aperta iniustitia, cum priuetur re sua, licet dominio vtili, q̄ sua pecunia adquisiuit, quod latius probabo pūcto sequenti.

Quarto ergo mihi videtur cum Couar. Adrian. & Gab. quod etiamsi libera donatione acceperit, modo tamen velit præstare seruitium, tenetur tamen excessum restituere, vel computare, si fructus excedant seruitium, sicut econtrà si fructus sint maiores seruitio, à quo liberatur interim feudatarius, tenebitur feudatarius supplere pecunia, vt illa cum fructibus æquiualeat seruitio. Hanc sententiam probo, primum contra Nauarr. & alios de secunda opinione. Quia quid refert, quod pecunia acceperit feudum vel libera donatione, quando dominium vtile non minus est feudatarij ex donatione quæsitum, quam ex alio contractu oneroso? Vnde non minus accipit alienum dominus feudi, quam vtile dominium retinet, non minus, inquam, retinet alienum, quando donatione contulit, quam quando oneroso contractu.

Modo ergo probanda est simpliciter, etiam contra authores primæ opinionis. Quia revera prædicta fructum acceptio, est penitus vsuraria. Siquidem dominium vtile est feudatarij: ergo vbicunque fructus sint, illius sunt. Cur ergo per impignorationem priuari debet? Dicunt. Hæc est natura huius contractus. Sed vnde ipsi hoc probant? num quid est lex aliqua, vel conuentum inter eos,

307

vt si in pignus dederit feudatarius redeat ad eum dominū vtile? Quod si id nunquam est conuentum, neque vlla lege sancitum: nec si talis lex aut conuentio esset, posset ab vsura excusari, nisi descenderetur in pretio ob illam cōuentionem: semper ergo alienum retinet dominus feudi cum fructus non cōputat in sortē. Nec refert dicere, quod vassallus liberatur seruitio. Quia si fructus abundantiores sunt, quam

seruitium, iniqua est illa commutatio. Nec iterum vlla lege, vel voluntate contrahentium sancitum est, vt si vassallus liberatur à seruitio dominus directus faciat fructus suos, vt infra dicemus, cum explicabimus iura citata pro prima opinione, quæ videntur hoc sonare.

Et sane ex oppositā sententia sequitur, quod in quolibet vsufructuario hoc ipsum contingeret, vt scilicet si impignorasset fundū domino directo, consolidaretur dominium vtile cum directo, quod Ang. & Mercad. & alij fatē tur valde immerito, cū impignoratione, non trāsferatur dominium vtile cum directo, nec ius vllum in re impignorata, sed solum datur ad assecurationē. Vnde si locatione accepisset, verbi gratia, qui locauit vineam, & ipsi impignoratam dedisset, vsumfructū amitteret. Siquidem dominiū directum attrahit ad se vtile, quod à vero longe abest. Itē

Impignoratione non transfertur dominium vtile cum directo, sed solum est ad assecurationem.

308

sequitur, quod si in depositum cōmodaretur feudum ipsi domino directo, posset fructus sibi accipere. Siquidē dicere licet, quod cum redierit ad dominū, iam ex re sua accipit fructus, & cōsolidatur vtile cum directo, quod est à ratione abhorrēs. Secundo hanc sentētiā probo, quia omne lucrum ex mutuo quæsitum, est vsurariū, at ex solo mutuo lucratur dominus fructus illos. Si enim ex solo mutuo lucratur consolidationem, ergo iam ratione mutui lucrum paciscitur, & consequenter est vsura eos recipere.

Dices, quæ ergo est natura huius contractus? Respōdeo ex Couarru. eam esse naturam, vt vassallus accipiat dominium vtile ea lege, vt soluat seruitium, quod si præstare nolit, priuetur vsufructu, & tunc redeat feudum ad dominum, & consolidetur vtile cum directo. Non enim est iniquum, sed æquum, vt cessante conditione, & causa, cesset effectus. Vnde si datum est dominium vtile, ex conditione, vt vassallus præstet seruitiū, eo nolente præstare non mirū si priuetur fructibus. Quare solum, quādo vassallus non vult reddere seruitiū, consolidatur dominium vtile cum directo. Et ita solum ex delicto, & culpa feudatarij perditur vsusfructus, non autem si ex alio contractu redeat, scilicet ex impignoratione, commodato, depositō, &c.

Solum ex delicto feudatarij perditur vsus

fructus, & consolidatur dominium vtile cum directo.

Quare oportet redeamus ad capita citata, quæ variè expoſita ſunt à doctoribus. Nam Gloſſa ibi dicit id eſſe ſpeciale in Eccleſia, vt ſcilicet, res illa citius veniret ad Eccleſiam: nec habere locum in laico: ſed merito Angelus dicit de hac Gloſſa non eſſet curandum, & impugnatur à Soto, Couarrubia, & Sylueſtro. Quia, quod eſt contra ius naturale multo minus ab Eccleſia fiet, quę ſemper vſuras ſtrictius prohibuit. Et vt Sylueſter notauit, textus dicit

309

Iuris capita de hac re loquẽtia, variè à.dd. exponuntur.

declaramus, quaſi non ſit priuilegium Eccleſiæ, ſed iuris naturalis explicatio. Et eadem ratione excluditur ſecunda opinio, quam refert Sylueſter. Nempe cap. illo loqui, quando ſic eſt conuentum. Quia non valet conuentio, vt vſura ſoluatur, vt ſupra dixi. Omitto alias expoſitiones, quas ibi refert Sylueſt. & impugnat, inter quas eſt ea, quod text. loquitur quando fructus æquipollent ſeruitio, quam ſequitur Couar. vbi ſupra, dicens fere ſemper ita contingere, & propterea iura decernũt poſſe fructus percipere liberato feudatario â ſeruitio. Quæ ſanè ſolutio mihi non omnino placet. Quia, vt bene notarunt Angel. & Merca. ſequitur, quod feudum nullum eſſet beneficiũ. Si enim fructus, regulariter æquiualent ſeruitio, quod beneficium confertur feudatario? imo eſſet iniuria, quando exburſat, vt aiunt, quo illud haberet, vt ſæpe fit. Imo aſſero, quod licet fieret etiam iniuria quando gratis collatum eſt, quoniam fructus non fert ager ſine labore & induſtria, quæ ponuntur à feudatario. Vnde ſi ipſe tantum ſoluit ſeruitij, quantum malent fructus, plane ſequitur eum perdere laborem & expenſas.

Quare ego ſic reſponderem, quod tex. citati tantum concedunt fructus non eſſe computandos in pignoribus feudalibus, non autem in alijs. Quia in pignore feudali, vltra capitale eſt aliquod aliud debitum domino directo, ſcilicet: *El vaſſallaje*, vel certa penſio, & ideo in hac pignoratione dicit Pont. quod vltra capitale poteſt fructus percipere, qui æquiualeant ſeruitio., quod tunc vaſſallus non exhibet, non tamen vult, quod vel omnes percipiat, vel aliquos vltra capitale, ſi ei præſtetur ſeruitium, vel pẽſio ſolita. At vero in alijs pignoribus, quia nihil eſt debitum

bitum mutuanti vltra capitale, ideo nihil poteſt ſalua ſorte percipere. Propterea ergo Pont. diſcrimen poſuit inter alia pignora & feudum Eccleſiæ. Et hanc expoſitionem ſecundo loco reddit Coua. quod ſcilicet ſanè intelligi debent dictæ deciſiones, quando ſcilicet ſeruitium, quod tũc vaſſallo remittitur, æquipollet fructibus. Et ita explicauit Adria. vbi ſupra, & colligitur hanc eſſe veram interpretationem ex cap. Salubriter, de Vſuris, vbi Pontifex abſolute dicit non eſſe computandos fructus dotis nunſolutæ, & tamen fere omnium ſententia non poteſt omnes percipere: ſed eos, qui æquipollent lucro ceſſanti, vt ſupra dixi. Vbi nota, quod cum dixit *Eccleſiæ*, nil ſpeciale voluit dicere de feudo Eccleſiæ, quod non eſſet ſeruandũ in feudis laicorum, vt ſupra diximus ex omniũ ſententia contra gloſſam. Sed quia loquebatur cum prælatis Eccleſiæ, qui quæſtiones proponebant de feudis Eccleſiaſticis, ideo in eadem materia reſpondẽs dixit, *niſi ſit Eccleſiæ, &c.* Idem enim de alijs reſpondiſſet.

Decima tertia dubitatio. Vtrum liceat mutuare adiecto pacto, vt iniuria remittatur mutuatori? Qua in re certum eſt, quod ſi iniuriæ vltio priuata timetur à mutuante, licitum eſt mutuo dare, vt vltionem iniuriæ remittat. Atque idem eſt, ſi publica authoritate, iniuſtè tamen, eſt vindicta infligenda, vt ſi calumnioſe accuſetur, &c. Ita docuit Sylueſter vſur. 1. quæſt. 8. & 11. Barth. Med. in ſum. lib. 1. ca. 14. §. 24. Merc. de vſuris, cap. 10. Sotus 6. de Iuſt. quæſt. 1. artic. 2. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. Item ſi quis. Altiſiod. lib. 3. tract. 21. cap. 1. verſ. *queritur iuxta hoc*. Angel. vſu. §. 3.

13. Dubitatio.

212

Licitum eſt mutuare, adiecto pacto, vt vltio quæ priuata authoritate infligenda timetur, remittatur. Idẽ cenſendum eſt de vltione injuriæ per publicã authoritatem iniuſtè infligendæ.

Ratio eſt plana, quia tũc nihil lucror, vel ab eo iniuſte accipio, ſed redimo vèxationem meam, quam ex mutuo licitum eſt vitare, in quo præcipuè caſu loquitur Anto. vbi ſuprà. Maior autem dub. eſt, quando ille iuſte poteſt petere pœnam, vel aliam ſatisfactionẽ â me exigere. Quidam enim cenſent tale pactum mutuo adiectum non efficere contractum vſurarium, vti viſum eſt Nauar. in ſum. Latin. cap. 17. num. 237. & Sot. lib. 6. de iuſtitia & iur. citato loco. Quorum ratio eſt, quia pœna non debetur in conſcientia ante ſententiam, nihil igitur ex mutuo lucratur

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditor. Ea sententia mihi, & cæteris citatis Doctoribus non probatur: quoniam iniuria læsus iustè potest in iudicio agere ad satisfactionem temporalem, cum verò addis mutuationi pactum de condonatione iniuriæ, consequenter ille priuatur libertate & iure petendi, quod habebat, manetque obligatus ad non petendum. Cum igitur constet sententia omnium, vsurarium esse mutui causa obligationem ciuilem proximo imponere, quæ æstimabilis est prætio, consequens est planè esse vsurariam pactionem. Si enim imponere proximo obligationem rei illi alias non incommodæ, vt quod ad tuum molendinũ veniat, vel tuas operas locet iusto prætio, vsuræ labe infectum est, quomodo non magis fœnori erit subiectum, cum obligationem omnino incommodum mutuatario imponis occasione mutui: cum perdere actionem iustam debeat, quæ æstimanda iure erat pretio aliquo. Fateor equidem, cum Nauarro, pœnam ante sententiam non deberi, ac proinde non putamus sic mutuantem teneri ad restitutionem valoris pœnæ cuius condonationem mutuo exigit, at tenebitur tamen valorem illius cessionis, & obligationis, qua ille ex pacto subiectus existit ad non petendum. Quod vero ait Sot. quod hoc nihil est aliud, quàm amicitiæ fœdus in pactum deducere, minimè excusat. Nam, vt supra dicebam, cum de donatione mutuatarij agerem, amicitiam in communi rectè quidem licet mutuo quærere, idque explicare, at in particulari aliquod officium, vel seruitium, vel obsequium in pactum deducere omnino non licet, cum illud sit æstimabile pretio. Maximè, quia contra rationem amicitiæ est tale pactum: si enim ex amicitia speras, non igitur ex legali ac ciuili obligatione. Eo ipso igitur, quod ille aliquid speciale facere obligatur, non ex amicabili voluntate, sed coactus, & ex obligatione ciuili mouetur.

Quidam dicunt esse absque vsura mutuare, cum pacto ne mutuatarius exigat, aut panã, aut satisfactionem, quamuis rem posset exigere.

313

Hæc sententia non probatur, imò illa pactio omnino est vsuraria.

314

Quare rectissimè illi censent, qui in hac specie facti distinguendo docent, quod si illud petitur, & conceditur ex vrbanitate quadam, & grati animi omninoque libere donantis significatione, licitum erit ita mutuare: maxime inter nobiles iudicio meo, apud quos tantum abest, vt tem-

vt temporale aliquid ob iniuriam acceptã luerari velint, aut petere, vt id potius degeneris animi iudicent, ac propterea condonatio liberrima censeri debet. At si petatur, vt legale debitum, vsura erit, vt dictum est. Et certè Sot. non loquitur consequenter ad eam opinionem, quam ille tenet, vt vidimus tom. 1. lib. 2. cap. 4. quod honos & fama pecunia æstimabilis est. Ex hac enim planè constat, condonationem prædictam pretio esse dignam, ac per consequens mutuo exigendam non esse.

Petere cõdonationem iniuriæ libere concedãdam, cum quis mutuat, planè licet.

315

Ex his colligo, quod si quis mutuaret offenso ea lege, vt restitutionem contumeliæ, vel occultæ detractionis cõtra illum commissæ iniuriam passus remitteret, esset aperta vsura. Illa enim satisfactio famæ, & honoris sublati restitutio (quæ fieri solet per veniæ petitionem, vel honoris, seu reuerentiæ exhibitionem, vt libro secundo diximus) ante sententiam debetur, magnique æstimatur ab iniuria perculso. Ac propterea, sicut esset vsura, mutuò, dare, vt damna temporalia, quæ ex detractione, vel contumelia læsus incurrit cõdonarentur, quia pretio sunt æstimabilia, & ante sententiam debita, sic prorsus, & multo magis, cum ex mutuo pacisci tur honoris & famæ restituendæ condonationem.

Mutuare offenso, vt iniuriam occultam famæ remittat, vsura est,

Dicas fortasse subtiliter falli nos, eo quod fama & honor pretio æstimabilia non sunt, quomodo ergo vsura intercedet, quæ est rei pretio æstimabilis? Ecrum ex mutuo? sicut supra docuimus vsuram non inueniri in eo, qui mutuat ob Ecclesiasticum beneficium, ea sanè ratione, quod lucrum illud non est pretio comparabile. Cæterum argutia hæc minimè veritati propositæ obsistit. Primum, quia quodcunque lucrum temporale ex mutuo partum fœnebre est, etiamsi pretium excedat, se ns de spirituali. Vnde & sapientium iudicio, mutuo dare fœminæ, vt sui corporis copiam faciat vsura est, & tamen in rigore pretio non est æstimabile. Deinde, quia ille non lucratur famam & honorem, sed famæ restitutionem, qui sanè actus onerosus, & molestus prætio æstimari potest, & debet. Cur enim mutuo das, sanè vt eam molestiã petendi veniam, &c. vires onus, & obligationem satisfaciendi, quod temporale lucrum est.

319

Mutuo dare fœminæ, vt copiam sui faciat corporis, vsura est.

An vsura

Universidad de Deusto
Biblioteca

An vsurarius acquirat dominium vsurarum. & ex mutuo obligationem mutuatario imponente.

SVMMARIVM.

Vsurariũ acquirere dominium eorum quæ per vsurã accipit, secundum aliquos. nu. 317

Vsurarius nullum ius ac dominium acquirit vsurarũ. nu. 317

Vsura iuxta omnium sententiam furtũ, ac genus iniustitiæ est. nu. 318

Sic acceptum non pauperibus, sed danti debet restitui, secundum omnium sententiam. nu. 319

Possessiones per vsuram habitæ, sunt restituendæ cum fructibus qui sunt in specie ei a quo sunt extortæ, etiam si alij sint creditores priuilegiati. 321

Dos mulieris de hipotecatis potest solui, minime de vsuris. nu. 322

Res vsu non consumptibiles, non sunt restituendæ cum fructibus, bene tamen vsu consumptibiles. 323

Vero domino, & non pauperibus aut ecclesiæ debent reuestitui res vsurariæ. nu. 323

Damnum patiens dans vsuras in mera restituendi, debet illi restitui. nu. 325

Prædicta adhuc sunt vera, etiamsi soluens vsuras habeat voluntatem transferendi dominium. nu. 336

Casus in quo mutuans alium contractum celebrat cum mutuatario absque vsura, & consequenter absque obligatione restituendi. nu. 327

Regulariter obligatur restituere, vel satisfacere mutuãs, si ratione mutui obligationem aliquam mutuatario imponat. nu. 327

tres

Casus in quo mutuans alium contractum celebrat cum mutuatario absque vsura, & consequenter absque obligatione restituendi. 327

Regulariter obligatur restituere vel satisfacere mutuãs, si ratione mutui obligationem aliquam mutuatario imponat. nu. 327

Tres casus in quibus mutuo admiscetur pactio de alio ineundo contractu. nu. 328

Quando damnum subijt mutuatario ex mutuo propter mutuantem, tenetur ad restitutionem. nu. 328

Quando nihil damni, sed solum obligatio supervenit ex mutuo mutuatario, tenetur mutuans ad satisfactionem. nu. 329

Si ratione mutui, a mutuante obligetur mutuatarius, vt det illi officium aut beneficium, ex quo damnum illi sequatur, tenetur restituere. nu. 331

Exceptis laboribus, & industria, fructus beneficiorum sunt restituendi. nu. 331

Si officium alias est vendibile, nõ potest ratione mutui exigi a mutuatario. nu. 332

At si officium gratis erat conferendum, nec pretio æstimabatur, tunc videtur probabile nihil esse restituendum. nu. 333

Lucrata per vsurariam pecuniã adquisita, restituenda necessario non sunt, ex sententia doctorum. 334

14. Dubitatio.

Decima quarta dubitatio, Vtrum vsurarius adquirat dominium vsurarum? Glos. in cap. Si quis vsur. 16. quæst. 4. plane concedi posse existimat, vsurarium eorum, quæ per vsuram acceperit dominium vere adquirere, quã sententiam secutus est Nauar. cap. 17. num. 256. Scot. in 4. distinct. 15. quæst. 2. versic. De tertio, ad 2. argumentũ. Palud. dist. 15. quæst. 2. art. 5. & vt probabilem tenet. Gab. eadẽ dist. quæst. 3. art. 3. dub. 5. propositione. 3. Adrian. in 4. q. de vsur.

317

Vsurarium est acquirere dominium eorũ quæ per vsuram accipit, secundum aliquos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vsur. Ant. 2. part. tit. 2. cap. 5. in principio. Ratio istorum est: tum quia voluntarie dantur, licet redibiliter, vt ait Scot. tum, quia donatio facta latroni valet, vt Palad. obiicit, ergo & facta vsurario.

Nos pace eorum dixerimus, falsam hanc sententiam putamus: ita, vt non solũ, quod ipsi plane fatentur, restituere teneatur turpiter acceptum, sed nec ius, aut dominium vllum quæsiuisse, sic sanè doctissimi viri censuerũt esse asserendum. S. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 3. in fine corporis. Castro de leg. pœna. folio. 112. Medin. C. de Vsur. quæst. de Vsur. restit. §. In tertio argumenti, cæteris omnibus fusius, Caiet. 22. quæst. illa. 78. artic. 3. & latius tom. 3. opus, tract. de Vsu. q. 1. Rich. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. Sot. 6. de Iust. q. 1. ar. 4 Cou. 3. Variar. c. 3. nu 6. Syl. v. 1. a. 6. q. 1. Altisio. li. 4. tra. 21. c. 1. Mer. tra. de Vsu. c. 11. Ang. vsu. q. 18.

Vsurarius nullum ius ac dominium acquirit vsurarum.

Huius veritatis varias rationes à Doctoribus assignatas refert, & eneruare contendit Med. loco citato. Vnde ipse tandem eam potiorem indicat, quod Dominus Deus, & leges omnes non consentiunt in prædicta dominij trãslatione: imo grauiter ei resistunt, cum præcipiant illico sine vlla mora esse restituẽda sic lucrata, cui rationi præcipuè nititur Angel. Nos verò hanc rationem etsi non infirmam arbitramur, tamen alias potissimas breuiter tãgere oportebit. Primum enim vsura furtũ est, iuxta omniũ sententiam genusque iniustitiæ. Quod etiam ratione probo, quia de ratione omnis iniustitiæ ac furti est, vt alienum dominio rationabiliter iuuito teneatur, quo ergo pacto vsurarius rem sic partam faciet suam, vel vllum ius, aut dominium in re adquiret? Alioquin fur, raptor, rerumq; alienarum inuasor dominium sibi compararet, quod nullus dixerit. Secundo, quoniam, vt supra ostendimus de ratione donationis est, & omnino cuiusque promissionis, in qua nihil recipitur in recompensationem, vt omnino spõtanea, & ex liberali gratáque voluntate procedat, id natura donationis exigente, quæ est actus liberalitatis. Igitur donatio prædicta, quæ omnium sententia coactionem habet admixtam, valida esse nõ potest, nec dominiũ transferre sufficiens. At nullus alius titulus esse potest retinẽdi, seu

318

Vsura, iuxta omnium sententiam, furtum ac genus iniustitiæ est.

di, seu quærendi ius, seu dominium, nisi donationis. Nam venditionis aut locationis omnino, nullus est cum mutuũ non sit prætio æstimabile, igitur, &c. Certe nescio quæ donatio esse possit, quæ vexationis, seu necessitatis redemptio, magis quã amicabilis donatio, est dicenda. Quod vero alius titulus esse non possit, rectè prosequitur Angel. Nam nec pro empto, pro mutuo, pro donato, pro transacto, pro hærede, pro derelicto, pro legato, pro dote, pro suo, pro vsucapto, pro præscripto, pro comisso, pro indicato, pro pœna, pro socio, pro soluto, vt satis constat. Non enim est alius titulus præter supiã dictos, quo dominium quæri possit. 319

Tertio, quoniam sic acceptum est restituendum (captuas de vsuris) non pauperibus, sed danti iuxta omniũ sententiam: signum ergo est, non esse dominium abdicatum. Sed respond. Scot. quod est abdicatum reuocabiliter, sicut in mutuo, vbi est redditio facienda. Sed hoc non satisfacit: quoniam illa est donatio quædam, ac per consequens irreuocabilis datio. Si enim reuocabilis esset, mutuum esset, vel quid simile, quod constat esse falsum. Maximè quando id quod datur est res non admittens functionem, verbi gratia, domus, aut fundus. Quæ enim est illa datio dominio translatio? Non donatio, quia reddenda est: non mutuum, quia res non vsu consumitur: non venditio, quia non æstimatur pretio: nec vlla alia translatio, vt dicebam: datio autem in genere, non in aliqua specie dari non potest. Et sanè ex obligatione restituendi fructus, vt bene Caietanus refert, plane refertus rem esse alterius. Quæ fuit ratio D. Thom. in dicto articulo tertio, dum ait fructus rei vsura acceptæ esse restituendos: *quia, inquit, sunt ex re, non sua.* Si enim res illius est, igitur illi 320 fructificat, licet ipse rei valorem debeat. Res enim domino vero fructificat, illiq; ue stat, & perit, at restituendi sunt fructus igitur. Præterea, quia vel restitutio hæc oritur ex cõtractu, vel ex delicto. Si ex cõtractu, iã igitur vsura licita esset, quod est hæreticum: nec certe restitutio esset dicenda, sed redditio, sicut redditur mutuo acceptum, vel pretium ex licito contractu debitum. Si ex delicto, cum

Sic acceptũ, non pauperibus, sed danti debet restitui, secundũ omnium sententiam.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

321 non sit aliud, quam furti & iniustitiæ, manifestū est non magis, quàm furem dominium adquirere vsurarum. Et denique quod hanc sententiam apprime confirmat meo iudicio est. Quoniam possessiones vsura quæsitæ, quæ in specie extant, primum omnium, sunt restituendæ eiâ quo extortæ sunt, cum fructibus in specie extantibus, etiamsi alij sint creditores priuilegiati, & in foro exteriori id etiá seruari iubetur, vt is, qui illas dedit, vndecunque eas euincat, & vindicet, signum est apertum esse adhuc in dominio mutuatarij. Si enim dominium illius esset apud vsurarium, vel vnquam fuisset, tantum esset obligatio personalis, nō realis ad eum qui dedit: & ita postponi deberet habentibus reales actiones, quod nemo cordatus affirmauerit. Nulli enim creditorum ex illis licebit satisfacere. Etsi enim possessiones vsurarij, quas ex pecunia fœnebri emit, vel adquisiuit, vendi debeant, vt decernitur in cap. Cum tu, de vsuris, vt creditoribus ex illis satisfiat: tamen illæ ædes, quas à mutuatario accepit, nullo pacto vendi possunt: sed ei, à quo fuerunt acceptæ restitui oportet, quod maximo argumento esse debet, vt dicamus esse adhuc in dominio illius, qui dedit.

Possessiones per vsuram habitæ sunt restituendæ, cum fructibus qui sunt in specie, ei à quo sunt extortæ etiam si alij sint creditores priuilegiati.

Dices, habet saltem mutuatarius sibi hypothecatam rem, & ita, licet illius dominium non habeat, præferri debet, cum non solum sit personaliter obligata. Sed fugax

322 ista solutio est. Tum, quia nulla ratione probari potest esse realiter hypothecatam danti, vt infra dicemus libro 4. ca. 4. si in bonis est, & dominio vsurarij. Nō enim expressa est hypotheca, cum non sub ea specie, ac conditione tradita sit: nec tacita. Hypotheca enim tacita per legem inducitur, at nulla lege probari potest, bona vsurarij esse realiter hypothecata dantibus vsuras, vt latius lib. 4. cap. 4. probandum est à nobis. Adde, quod esto ita esset, tamen saltem de illa possessione soluenda esset dos mulieris. Præfertur enim realibus hypothecis, quod certe verū non est.

Dos mulieris de hypothecatis potest solui, minimè de vsuris.

Tandem, quia sequitur ex opposita sentētia, quod vsurarius posset vendere & donare, & alienare, si non licitè saltem valide, bona vsura accepta, & recipientes vere domini fierent, nec ab eis posset recuperare is, qui vsuras, solvit,

soluit, quod indignè fatetur Nauarrus, limitans id esse verum, quando titulo oneroso est adquisita. Si enim gratio so titulo recuperari posset. Quod gratis sibi persuadet. Si enim vsurarius est verus dominus, sicut vendendo, ita donando alienare potest. Item si est verus dominus, siue apud se retineat, siue alius habeat ex illo, non plus quam personaliter, res erit soluenti vsuras obligata. 322

Ad extremū est pro hac sententia ea ratio, quam præcipuam arbitratus est Medin. Altisio. & Angel. quia reverā iure non solum humano, sed diuino, & naturali vsurarius est incapax translationis dominij, cum lex naturæ, & diuina prohibeant, non solum acceptionem, sed etiā retentionem quæsti fœnebris. Licet enim accipiēs mutuum possit donare gratis, & huic donationi non resistat Deus, & natura: tamen donationi, quasi ex debito, & coacte ex radice mutui omnino contradicit, & sic accipientem præcipit non retinere, sed omnino restituere. Si igitur retinere non potest, incapax certe est adquirendi, habendique rei dominium. Nullo igitur pacto verum esse potest, fœneratorem vsurarum dominium quærere, sed perinde acceptа per vsuram, esse apud illum, ac si essent apud furem.

Ex ijs ergo colligo, Primum, vt in specie Mercad. & Caietan. adnotarunt indistincte, prædicta esse vera in rebus vsu consumptibilibus, & non consumptibilibus. Semper enim sunt aliena, nisi quod duæ sunt diferentiæ, meo iudicio. Prima tangitur à D. Thom. articul. 3. quod scilicet res vsu consumptibilis non est restituenda cum fructibus. Illi enim sunt vsurarij, eiusque industriæ, cæteræ vero cum fructibus debent restitui mutuatario. Secunda, quia si est mixta pecunia, vel res functionem accipiens, perdit dominium mutuatarius, & transit in res, & dominium fœneratoris, vt latius infra dicemus, & Ang. adnotauit, at cæteræ res semper habent secum realem obligationem, & realem relationem (vt terminis Logicorum vtar) dominij passiui, vbicunque sint: vnde si pecunia, vel alia res vsu consumptibilis obsignata fuit, & manet eadem numero, est restituenda.

323 *Res vsu non cōsumptibiles, nō sunt restituēdæ cum fructibus, bene tamen vsu non consumptibiles.*

Vero domino, & non pauperibus, aut Ecclesiæ, debent restitui res vsurariæ.

Secundo colligo, quod res vsura acceptæ siue hæ, siue illæ, sunt restituendæ, non pauperibus, nec Ecclesiæ, sed vero domino. In quo nullus Catholicorum dissentit. Eo enim ipso, quod vsura est illicita, & iniusta, furtoque, & rapinæ à sanctis Patribus comparata, non potest absque iniustitia, & peccato retineri, non modo quando res extat, sed etiamsi non extet, cum ratione iniustæ acceptionis vsurarius teneatur, & ita ratione delecti manet obligata persona. Et ita decernitur in Clement. ex graui de Vsur. Vbi excomunicantur ij qui statuta facere, scribere, vel dictare audent continentia, quod soluantur vsuræ, vel solutæ, cum repetentur, non restituantur. Et in cap. Cum tu, de vsur. iubentur vsurarij, possessiones vendi, vt creditoribus satisfiat. Imo hæredes vsuratiorum etiam in crimine non participantes ad id tenentur, vt decernitur in cap. Tua nos, & cap. Michael, de Vsuris.

324

Huius autem illationis rationem reddit Medin. quia lucrum vsurarium est lege Dei, tam veteri, quam noua prohibitum, & non solum ipsa mutuatio: igitur illud retineri non potest, sed est omnino restituendum. Sed quid sit de efficacia huius rationis, tamen non probat iure naturali esse restituendum sic acceptum. Quare ea est ratio, quia tale lucrum iniuste retinetur, & contra domini voluntatem rationabilem. Sicut enim iudex accipiens aliquid ex pacto pro iusta sententia, tenetur restituere, cum iniuriam facit, vendens quod gratis facere eum oportebat, ita cum mutuum ex natura rei gratis fieri debeat, iniquum est, & iniustũ aliquid pro eo accipere. In nostra vero sententia paulo ante explicata, euidentior ista restitutionis obligatio iure naturæ constat. Cum enim vsurarius dominium vsurarum non adquirat, plane tanquam

325

alienum restituere debet, sicut alius fur, vel aliter habens rem alienam inuito domino.

Tertio colligo, quod si donatio esset omnino spontanea, & liberalis, ita vt id constaret mutuatario, vel saltem oppositum ei non constat, valida erit donatio, & licita ex vtraque parte, nihil restituendum omnino: quod quando locũ habeat copiose supra est à nobis explicatum.

Quarto

Damnum patiẽs dãsvsuras in mora restituendi, debet illi restitui.

Quarto colligo, quod non solum fructus rei vsu non consumptibilis deductis tamen laboribus, & expẽsis: sed etiam interesse, quod patitur vsuram persoluens, est restituendum, sicut fur, & iniustus possessor tenetur ad eadem. vt infra lib. 4. cap. 1. latius dicemus. Lucrata tamen ab vsurario pecunia vsuraria ipsius sunt, & minime restitutioni obnoxia, iuxta omnium sententiam.

326

Prædicta adhuc sunt vera, etiãsi soluit vsuras habeat voluntatem transferendi dominium.

Quinto colligo, prædicta à nobis esse adhuc vera, etãsi soluens vsuras habeat voluntatem transferendi dominiũ Quia voluntas coacta est, & nõ sufficiẽs ad validitatẽ qui donationis, vt est ostensum. Et ita multo magis erit verũ, quando (vt ait bene Caiet.) non voluit expresse transferre dominium, sed tantum soluere, seu dare. Non enim ex voluntate dandi sequitur necessario dominij transferendi voluntas vt patet, ait Caiet. de proiiciente merces in mari, sed melius exemplum ponere licebit in tradente pecuniam, seu aliam rem latroni, vt suam redimat vexationem. Re enim vera transferre dominium non intendit, sed exterius dare & acquiescere, vt iniustam vexationem fugiat, sed, vd dictum est, etiam si vere voluntatem transferendi haberet, quia coacta voluntas est, non adquireret latro dominium, quidquid Paulud. arguendo, non probando dixerit. Neque rationes Medin. contra hanc Caietan. doctrinam alicuius sunt momenti, vt legenti apparebit.

15. Dubitatio.

Decima quinta dub. Vtrum qui ex mutuo obligationem aliquam mutuatario imposuit, teneatur ad aliquã restitutionem? Sanè supra docuimus esse vere vsuram omnium fere sententia, licet nonnulli contra dixerint, tamẽ de restitutione maior est difficultas Nam Adrian. Maior Anton. Greg. Arimi. Ang. Rosell. & alij quos retulimus ad hanc ipsam causam dub. 4. Sicut fatentur non esse vsuram, ita nullã esse restituendi obligationem. Contra vero D. Thom. Caiet Sot. vterque Medin, &c. putant restitutionem vel satisfactionem omnino esse necessariam, cum contractum huiusmodi vsurarium esse censeant, ob impositam ei, qui mutuum petit, obligationem.

327

Nos vero, quoniam ibi multa de hac specie facti, & iuris docuimus, ne eadẽ bis repetamus, placet breuissimè, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

Casus, in quo mutuans aliũ cõtractũ celebrat cũ mutuatario, absque vsura, & consequẽter absque obligatione restituendi.

Regulariter obligatur restituere, vel satisfacere mutuãs, si ratione mutui obligationẽ aliquã mutuatario imponat.

328

Tres casus, in quibus mutuo admiscetur pactũ, de alio ineundo contractu.

ad restitutionem attinet animaduertere. Primum igitur videtur, quod cum iuxta dictam resolutionem, & distinctionem Gabr. ibi allatam, possit fieri sine vsura prædictus contractus, quando scilicet anticipatè solutionis, venditio, vel locatio celebratur, & in partẽ pretij, vt frequentissime in praxi contingit, nulla est restitutio necessaria, vt patet, cum nullum sit peccatũ, nulla iniustitia, vel vsura.

Secundo videtur, quod extra hunc casum regulariter necessaria est restitutio, vel satisfactio, quod, vt perspicue explicemus, velim lector animaduerteret, vt bene Medin. adnotauit, dupliciter fieri posse prædictam mutuationem adiecta præfata pactione de alio ineundo contractu. Primum, ita vt ex mutuo lucrum accrescat mutuãti sine damno, vel onere vllo ex parte mutuatarij, vt si ex mutuo paciscatur officium, vel beneficium, & huiusmodi. Secundo ita vt ex mutuo nihil lucri accrescat, quærit tamen obligationem contra mutuatarium, colendi agrum, vẽdẽdi, &c. licet iusto pretio.

Tandem si per mutuum compellat mutuatarium, à se emere aliquid mutile, vel illi non necessarium, vel plus iusto pretio, &c. quod sæpius in praxi contingit, vt ait Mercad. cap. 7. tracta. de Vsur. Cuius exempla sunt, si quis mutuo det, vt pecuniã, quam tibi debet, in aliqua merce accipias, olei, tritici, panni, vel serici, maxime si ascendit in prętio. Item si non ascendit, tamen alius nollet illam mercem. Non enim indiget merce, sed pecunia, & ita cogitur vilius vẽdere, &c. atque idẽ est, si ipsam pecuniam, quam mutuo petis, cũ ille habeat in arca, cogit te, vt mercibus accipias, & huiusmodi, totũ, vel partem. Denique idem est de petẽte cambium. v. g. mille aureorum, & illi das. 800. vt suplementum in merce accipiatur, &c.

Quando dãnum subijt mutuatarius ex mutuo propter mutuantem, tenetur ad restitutionem.

His igitur suppositis. Secũdo mihi videtur, quod in hoc tertio casu plana est vsura, & iniustitia, cum alter cogatur damnum subire ex mutuo. Atque adeo idem esse, ac si solueret. Vt enim sæpe diximus, dãnificare est, virtuale accipere, & dãnificari, virtuale soluere, neque in hoc vllus ex doctoribus dubitauit, sed concorditer fatentur omnes, tũc demum committi vsuram, & restituendi obligationem.

Tertio

329

Quando nihil damni, sed solum obligatio superuenit ex mutuo mutuatario, teneturmutuans adsatisfactionem.

Tertio videtur, quod in secundo casu etiam est restitutio facienda, non quidem lucri adquisiti ex secundo contractu, sed obligationis impositæ pretium reddere, vel aliter satisfacere. Et ratio est plana, quoniam illud onus & obligatio infligitur ratione mutui immediatè. Igitur iniusta est, & ad restitutionem obligans. Sed dicunt isti nihil lucratur mutuans. Sed falluntur certè. Quamuis enim nihil positiuum lucretur, tamẽ revera lucratur illam obligationem alteri impositam. Vt enim sæpius dixi oneris iniectio, seu alia quæuis damnificatio proximi, ablatio quædam est virtualis, & quod ad mores attinet nihil refert proximum lædas auferendo aliquid reale, vel merè damnificando illum sine tuo lucro. Alias, qui eo pacto mutuo daret alicui, vt domum suam igni comburi pateretur, non esset vsura. Siquidem nihil lucratur mutuans. Imo si diligenter consideres, ideo vsurarum positiua solutio, & acceptio est iniqua, & reprobata, quia damnificatiua proximi iniustè, non quia tibi lucrosa sit. Et hinc constat probatio primæ partis huius nostri secundi asserti, quod scilicet lucrũ sibi quæsitum ex secundo illo contractu non tenetur restituere. v. g. ex eo, quod ad officinam ad emẽdum venit, & huiusmodi lucratus est, illud sane restituendum non est, quando prætio iusto vendidisti. Siquidem illud non ex mutuo, sed natura licitæ negotiationis, & lucrosæ prouenit, non ex mutuo. Obligatio vero, quæ ex mutuo orta est, restituẽda vel satisfacienda est. 330

Dices, quid refert mediatè, vel immediate lucrum haberi, quando ex radice mutui quæritur? Multum profecto. Vt enim supra, sæpissimeque ostendi, non lucrum fœnebre, & iniustum censeri debet, nisi quando immediate ex mutuo prætenditur, & obtinetur. Si enim aliquis mediet iustus titulus, ex quo sicut ex causa lucrum assequamur, vsura dici non debet, etiamsi ille titulus ex mutuo occasionem habeat: vt cum media amicitia, lucrum cessans, debitum, donatio, &c. Non enim mutuum precedens vitiat, vel saltem iniustam reddit acceptionem, cum ex interueniente iusto titulo lucrum oriatur. Sic igitur licet emptio, & locatio, mutui occasione celebretur: tamen lucrum ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

331 *Si ratione mutui, a mutuante obligetur mutuatarius, vt det illi officium aut beneficium, ex quo damnum illi sequatur, tenetur restituere*

emptione & locatione ortũ est, sicut ex causa propria. Ac propterea sine iniuria vlla mutuarij accipitur & retinetur valore obligationis soluto, in quo damnum, & iniuriã accipit mutuatarius.

Tertio igitur dicendum in primo casu esse maiorem quæstionem. An officium, seu beneficium sic acceptum sit relinquendum. Et an similiter fructus ac prouentus percepti restituendi, &c. Et sane si beneficij collatio, seu officij alteriusve fauoris principij vergat in damnũ aliquod, vel iecturam ipsius, proculdubio est restitutio facienda, vt non modo Medin. sed Mercad. in d. cap. 7. egregiè adnotauit, imo Caiet. in d. art. 2. 2. quæst. 78. & communiter doctor. Tale esset cũ rege pacisci de priuilegio aliquo, vel exemptione, Hispanicè, *Que le haga hijo dalgo, ô comendador, ô caualiero*, & huiusmodi, ex hoc enim eximitur â tributorũ solutione, & huiusmodi quæ constat esse in damnũ mutuum accipientis. Et idem est, quando beneficij collatio non esset ei damnosa, vel tertio, vel reipub. sed tamen non statim fit beneficij seu officij traditio, sed obligatur in posterum conferre. Tũc enim vt supra diximus, valorem illius obligationis restituere tenetur, vt patet. Si autem in continenti collatio fiat, vsura non est (vt supra dub. 6. disputatiue proponebam) bene tamen simonia si beneficium erat Ecclesiasticum, vt ibi docuimus. Igitur quo ad restitutionem, simpliciter censet Medin. & Mercad. locis citatis esse restitutionem faciendam, non solum beneficij, illud resignando, sed etiam prouentuum perceptorũ. Quorum ratio est, quia talia sunt commoda vsurarie adquisita

332 nullũ autẽ taliter adquisitũ potest licite retineri diuino iure repugnãte, igitur, &c. Vnde colligit Med. q fructus & reditus officij, seu beneficij etiã Ecclesiastici sũt restituẽdi quando excedunt operas, & laborẽ in officio, aut beneficio impensum. Est enim lucrum vsurarium, vt dictũ est.

Exceptis Laboribus & industrie, fructus beneficiorum, sunt restituẽdi.

Mihi videtur, quod attinet ad beneficium Ecclesiasticum verum docere Medin. esse, scilicet restituendos fructus omnes ante resignationem perceptos, exceptis tamẽ laboribus & expensis. Ratio est meo iudicio, nõ quia vsuraria est mutuatio: sed quia simoniacus contractus, vt supra du-

pra dubit. 6. ostendi. Ac propterea collatio nulla iure naturali, cum ex pacto beneficij temporalis quæsitum sit, vt suprà diximus, ac per hoc fructus non fecit suos, neque Papa in hoc dispensare posset, nisi fructus donando. Ex vi enim contractus minimè: cum sit simonia intrinsice mala, & consequenter secluſa Papæ dispensatione, excommunicatus erit sic contrahens secuta traditione, & fructus restituere tenebitur.

Si officiũ alias esset vendibile, non potest ratione mutui exigi à mutuatario.

Quarto videtur, quod attinet ad officium temporale, quod si vendi potest lege, vel consuetudine, & solet, vsura est, & restituendum pretium, & valor illius, vt patet, & dubit. 6. explicabimus. Illud enim lucratur mutuans iniustè ex mutuo, cum damno mutuatarij qui illud vendere posset. Si vero gratis erat conferẽdum, non putarem esse restituendum, vel officium ipsum, vel fructus perceptos, etiam si excederent operas, & laborem. Mouetur ea ratione: quoniam, vt dubit. 4. ex sententia D. Thom. & ratione mõstraui, nulla est vsura mutuare cum pacto, vt alia res mutuo

333 detur, vel commodetur, vel vendatur iusto pretio, modo statim fiat vtrumque nõ relicta obligatione in posterum. Si igitur beneficij collatio, seu alterius rei temporalis gratis faciendæ est, vel si pretio fieri potest, sequitur nullam esse iniustitiam, nec vsuram mutuo dare, vt in continenti officium detur huiusmodi, siue gratis, siue pretio iusto dato, sicut de re mutuatione, vel alio contractu dictum est. Nec in hoc vlli fit iniuria, nec obligatio imponitur, aut alia quæuis iniustitia. Nec impedit, fructus excedere labores officij. Fructus enim non ex mutuo immediate: sed ex natura officij possidentur ob illius decentiam & annexionem. Sicut si quis mutuet ea lege, vt statim mihi aliquid vendat (in quo ille, nec postmodum manet obligatus, nec ex venditione iacturam vllam, vel damnum facit) non est vsura, vt latius ibidem disputandi gratia dicebamus. Si quis enim eam Soti opinionem teneat, qua tenet, non licere statim ad alium contractum ineundum mutuare, consequenter, & hunc contractum damnabit, sed quod dixi, probabilitate non caret. Maxime, quia vt omnium sententia constat, restitutio vsurarium non

At si officiũ gratis erat conferẽdum, nec pretio æstimabatur, tũc videtur probabile nihil esse restituendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pauperibus, sed danti facienda est: at huius officij fructus cõferenti non debentur, vt patet, igitur ex vi vsurarum non sunt restituendi. Sed hæc hactenus.

16. Dubitatio. Decima sexta dubitatio. Vtrum lucrata per vsurariam pecuniam adquisita, sint restituenda? In quo cum ferè omnes fateantur Doctores non esse necessario restituenda, cùm sint fructus industriæ vsurarij, de quo infra lib. 4. cap. 1. sumus iterum disputaturi, cum agemus de adquisitis pecunia furtiua, non oportet modo immorari.

De hæredibus, & cooperantibus vsurariorum.

SVMMARIVM.

ILli ad quos Vsurarij bona peruenerunt, insolidum certo ordine obligantur ad restitutionem, secundum Nauarr. num. 335

Oppositum tenent Med. Syl. & alij. num. 335

Filij, & alij extranei hæredes Vsuariorum, pro viribus hæreditatis restituere tenentur. num. 336

Filij vel hæredes succedentes in crimine Vsurarum, insolidum restituere tenentur. num. 336

Hæres, vel ignorantia, vel alia causa, non in vitio criminis, sed tantum in bonis defuncti succedens, tantũ portionem debiti ad eum pertinentem restituere tenentur. num. 337

Legatarius & donatarius, multo minus ad restitutionẽ tenentur, hæredibus deficientibus. num. 338

Ob nouem causarum genera, potest contrahi obligatio in solidum restituendi a cooperantibus in Vsura. num. 339

Regula hæc generalis & ab omnibus recepta est, omnes eos qui ad Vsurarum exactionem, aut etiam retentionem efficaciter cooperantur, teneri ad restitutionem insolidum

insolidum, sicut & ipse Vsurarius. num. 339

Ex cooperatione ad Vsurariam mutuationem, aut ad Vsurarum solutionem, non nascitur restituẽdi obligatio, secundum Medinam. num. 340

Agentes causam mutuatarij, non peccant, nec tenentur ad restitutionem secundum illum, etiamsi consulant mutuanti. num. 340

Iudices aut aliæ communitates compellentes soluere Vsuras, tenentur insolidum, secus permittentes. num. 341

Si vero permittant Iudæos a Christianis Vsuras accipere, peccant mortaliter. num. 342

Mediatores, famuli, factores, &c. & alij qui vera causa sunt iniustæ Vsurarum solutionis, tenentur ad restitutionem insolidum. num. 342

Famulus qui nihil omnino circa Vsuariam pactionem cooperatur, sed solum peccunias promissas amutuatario, ex domini mandato simpliciter postulat, a restitutione liber est, secundum Sotum. num. 343

Peccat tamen secundum Medinam, & ad restitutionẽ tenetur. num. 343

Licet secundum Syluestrum peccet, non tamen tenetur ad restitutionem, si illius Vsurarij lucri aliquid ad eũ non peruenit. num. 344

Si famulus, aut collector pecuniæ Vsuriæ exigat eam minis & importune, tenetur ad restitutionem, secus si tantum manualiter accipiat. 346

Conseruans pecunias Vsurarij, non tenetur ad restitutionem. num. 346

Idem dicendum est de tonsoribus, & alijs seruitia præstantibus Vsurario, ac de ementibus ab Vsurario, vel donatarijs. num. 347

Tabellio Vsuræ instrumentum conficiens, nec peccat, nec tenetur ad restitutionem, secundum Med. num. 347

Iosephus & Angelus putant eum peccare, nõ tamen te-

Universidad de Deusto
Biblioteca

teneri ad restitutionem, nisi quando scriptura vsurã continet palliatam. num. 347

Tabellio non tenetur restituere, quod salarij loco accepit.

Tabellio pallians vsuras sub forma iciti contractus, tenetur ad restitutionem, secus si maneat sub forma vsuræ. num. 350

Si sit consuetudo, aut statutum in populo de vsura, tabellio faciens instrumentum de vsura soluendo, tenetur ad restitutionem num. 350

Prædicta sunt vera si sint facta in fauorem vsurarij, secus si in fauorem mutuatarij. num. 350

De testibus idem dicendum est, quod denotario. num. 351

Idem de scribentibus debita in libris. num. 351

17. Dubitatio.

335

Illi ad quos vsurarij bona peruenerunt, insolidum certo ordine obligantur ad restitutionẽ, secundum Nauarrum.

Decima septima dubitatio sit, de hæredibus vsuriariorum, quomodo teneantur restituere? Naua. in sum. Lat. ca. 17. nu. 278. existimat ita teneri hęredes vsurarij ad restitutionẽ insolidũ, quod altero deficiente, siue ex impotentia, siue ex alia causa teneatur alter in totum restituere, etiãsi excedat partem debiti, quæ eum contingit iuxta vires tamen hæreditatis. Atque idem censet facere debere legatariũ & donatarium, si omnes hæredes deficerent. Quod probat ex. c. Tua nos, de Vsur. Vbi habetur, quod hęres vsuriariorum tenetur ad restitutionem, sicut teneretur defunctus, si viueret. Constat autem, quod si viueret, & media suorum bonorum pars periret, tenetur pro residua bonorũ parte integre restituere: ergo cum extent eadem bona, eadem obligatione ad hæredem descendentia, sequitur q hæres, etiam si bona in altero hærede pereant, tenetur de illa residua parte creditoribus satisfacere. De legatariis autem & donatariis putat teneri in quantum facti sunt locupletiores, atque eadem est ratio de hæredibus. Eam ipsam sententiam defendit gloss. in cap. Tua nos, de Vsur. in verbo, Cogendi. Probat Gloss. quia bona vsuriariorum sunt tacite hypothecata pro vsuris, vt sibi videtur probare text. in cap. Cum tu, de Vsur. igitur vbicunq; sint, transeunt

seunt cum eo onere. Oppositam sententiam tenet Med. C. de Vsur. cap. de Vsur. restit. in solut. 5. argum. Syluest. vsur. 6. q. 10. Coua. dict. lib. Variarum resolut. cap. 3. Sot. 6. de Iust. q. 1. artic. 4. conclus. Cieta. Opusc. de Vsu. quæstione. 5.

Oppositũ tenẽt Med. Syl. & alij.

336

Mihi videtur. Primum, quod filij, vel alij extranei hæredes vsuriariorum teneantur, restituere pro viribus hæreditatis; vt aperte decernitur in dicto cap. Tua nos, & in ca. Michael, eodem tit. Et colligitur, ex ff. de Regul. iur. Ex qua persona, quia cum hæres succedat in honere & bonis: debet etiam succedere in onere.

Filij & alij extranei hæredes vsuriariorũ, pro viribus hæreditatis restituere tenentur.

Secundo videtur, quod si filius, vel hæredes succedunt non solum in bonis, sed etiam in crimine vsuratum, tenẽtur insolidum. Et ita decernitur in dicto cap. Cum tu, vt statim dicemus. Ed ratio est plana, quia omnes participantes in iniusta acceptione tenentur in totum, ita vt altero deficiente ipse in integrum soluere debeat, vt infra cap. 4. huius ff. latius probaturi sumus. Vnde in C. de Fru. & li. expe. l. 2. dicitur: *Hæredes succedentis in vitium, par fortuna habendi est.*

Filij vel hæredes succedentes in crimine vsurarum, insolidum restituere tenentur.

Tertio mihi videtur, quod si res vsura accepta in specie extaret, teneretur illam, vel de illa restituere, vt notum est.

337

Quarto tandem verisima mihi videtur sententia Medinæ & aliorum, quod si hæres, vel ignorãtia, vel alia causa non succedit in vitio & crimine, sed tantum in bonis defuncti, non tenetur restituere, nisi eam portionem debiti, quæ ad eum pertinet, etiam si alter suam non soluat ob impotentiam, vel aliam causam. Ratio est plana, quoniam in successione & diuisione hæreditatis, sicut bona ipsius defuncti diuiduntur: ita etiam diuiduntur debita, & æs alienũ, quo ille grauabatur. Igitur quilibet hæres, sicut & in bonorũ partẽ, ita in debitorũ partẽ succedit, nõ in omni obligationẽ, sicut nec in omnia bona. Sicut enim æquitas & ratio postulat, vt qui sentit honorẽ, totaliter, sẽtiat etiã & onus in totũ: ita iustitia exigit, vt qui honorẽ & bona solum in parte consequitur, solum etiam in parte onus & obligationem suscipiat. Maximẽ, quia vsuriariorum bona nõ

Hæres, vel ignorantia, vel alia causa, non in vitio criminis, sed tantum in bonis defuncti succedens, tantum portionem debiti ad eum pertinentem restituere tenetur.

sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt realiter obligata, vt putat Gloss. & nos latè docebimus infra lib. 4. cap. vltimo. At obligatio personalis defuncti diuisione hæreditatis diuiditur, igitur, &c.

Ad rationes in oppositum patet solutio. Primum, quod sensus illius cap. est, quod hæres tenetur, sicut defunctus si viueret: quia obligatio restituendi transit ad hæredes, vt supra dictum est, vt habetur etiam in dicto c. Michael.

338 Quod vero ita ad hæredes transeat, vt vnusquisq; teneatur insolidum, aut plus quàm portio sui hæreditatis exigit, secundum respectum ad alios, nullo modo ex dicto c. colligitur. Ita respondent Medin. & cæteri Doctor. communiter & bene. Sed ego aliter solco respondere. Fateor enim licet id non credo, quod ex d. cap. colligitur esse vnumquemque hæredem in totum obligatum, do, inquam, illud, at non conuincitur intentum. Cum ibi Pontif. planè loquatur de hærede participāte in crimine vsurarum. Ait enim filium succedentem in crimine vsurarum teneri sicut eius parens, si viueret tenebatur, & idem de extraneo: de extraneo inquā, vt ibi loquebatur succedente, scilicet in crimine, ꝙ nos supra libēter cōfessi sumus. Vterque ergo intellectus satis est aptus. Secunda ratio, quæ est Gloss. satis est dissoluta. Nititur enim falso fundamento, vt infra cap. vltimo, li. 4. dicemus, quod bona vsurarij sunt tacitè hypothecata pro vsuris.

Legatarius & donatarius, multo minus ad restitutionem tenentur.

Ex iis ergo colligo, multo minus legatarium & donatarium teneri ad restitutionē deficientibus hæredibus. Maximè, quando ex legato, vel donatione, nō est factus defunctus non soluendo: & ita in specie docuit Med. consequiturque aperte ex dictis. An autem quando ex tali acceptione fit impotens, & res accepta de manu vsurarij non est eadem numero, sed res vsu cōsumptibilis alia numero, diuersa est Doctorum sententia, quod late explicabo inferius, cum de rebus de manu furis acceptis loquebamur. Eadem enim est ratio.

339

18. Dubitatio.

Decima octaua dubitatio. Vtrum omnes cooperantes vsurario teneātur restituere in solidum? Quales sunt consulentes, mediatores, proxenetæ, famuli, scribentes, colligentes, & seruantes pecuniam, &c. Et quidem de hac re non

non oportet hoc, loco plura conferre, infra enim c. 4. huius lib. latissimè disserturi sumus de participantibus in damno, & iniuria deque currentibus cum fure, qui, & quando restituere teneantur, & an insolidum, &c. Nouem enim genera causarum restituere tenentur, si verè & efficaciter ad iniustam actionem concurrunt, & omnes insolidum, si ad omnem actionem iniustam cooperati sint. Modo illud tantum explicabimus: an certa quædam personarum genera verè cooperari dicantur, & restituere teneantur. In quo primum ea est seruanda generalis regula, quam infrà latè tradituri sumus. Quod omnes illi, qui efficaciter, siue consulendo, siue procurando, siue scribendo, &c. cooperantur ad exactionem, vel retentionem vsurarum tenentur ad restitutionem insolidum, sicut principalis ipse. Quā doctrinam omnium calculo receptam fusiùs cap. 4. comprobabimus, & explicabimus.

Ob nouēm causarū genera, potest cōtrahi obligatio insolidū restituendi a cooperantibus in vsura.

Regula hæc generalis & ab omnibus recepta est, omnes eos qui ad vsurarū exactionem, aut etiam retentionem, efficaciter cooperantur, teneri ad restitutionem insolidū sicut & ipse vsurarius.

Ex qua certa & generali regula colligit Ioannes Med. quod ij, qui cooperantur mutuanti, vt mutuet sub vsuris, & econtra mutuatario, vt eas soluat, vel mutuum sub vsuris capiat, non tenentur ad restitutionem. Aliud quippè est (ait ille) cooperari ad exactionem, vel retentionē vsurarum, quod est iniustum, vt constat, & ad restituendum obligans omnino, in quo res vsurarij agitur, aliud cooperari ad mutuationē etiam sub vsuris & ad earum solutionem pro mutuo habendo. Id enim charitatis bonique consilij officium est, in quo negotiū mutuatarij agitur, vt sibi succurrat, vel ne iterum cùm egeat nolit alter mutuū concedere. Potius enim est illi consulere, & iuuare suæ vexationis redemptionē. Vnde quod ipse mutuatarius erat facturus tanquam licitum, & sibi necessarium hoc ei consulitur isto actu. Vnde qui mediatores sunt, & agentes ex parte accipientis mutuum, & cambium illicitū, etiam si consulant mutuanti, & illicito campsori, vt ita pecuniam sub vsuris præstet, non peccant (inquit) nec restituere tenentur, sed suam & suorum redimunt vexationem. Maximè, quia ante lucri acceptionem per solam mutuationem non damnificatur mutuararius, resque est quam posset mutuator sine peccato, & iniustitia efficere, si vellet. Quare non

Agentes causam mutuatarij, non peccant, nec tenentur ad restitutionem, secundum illum, etiāsi consulant mutuanti.

Ex cooperatione ad vsurariā mutuationē, aut ad vsurarum solutionem, non nascitur restituendi obligatio, jēcundum Med.

340

341

coope-

Universidad de Deusto
Biblioteca

coop eratur peccato vsurarij, præbens illi scandalum, ruinæque occasionem, sicut nec ipse, qui petit dum indiget, cooperatur iniustitiæ mutuãtis, vt dictum est, quin potius iuuat mutuatarium.

Iudices aut aliæ communitates compellantes soluere vsuras, tenentur insolidum, secus permittentes.

Secundo ego colligo, quod iudices, domini temporales, & aliæ communitates, quæ verbo, aut statuto compellunt vsuras soluere, tenentur omnino insolidum, cum sint causæ efficaces dãni, exactionis, & retentionis rei alienæ. Vnde in Clement. ex graui, de vsur. excommunicantur ij, qui statuta facere, scribere, vel dictare audent, continẽtia, quod soluantur vsuræ, vel solutæ non repetantur, vel restituãtur. Non tamen putarem teneri quando vsurarios permittunt nullum eis dantes auxilium, vel fauorem, ob necessitatem, vel aliam iustam causam, vt Sylvest. quæstione vndecima, vsur. 9. & Medin. vbi suprà. Tunc enim non eis imputatur, sicut causæ, sed potius redimunt populi vexationem. Ex quo planè perspicitur, id quod capite. 4. dicemus, & acutè Caietan. adnotauit, estque valdè notandũ: quod aliud est causa sine qua res non fit, aliud causa per quam fit: hæc tenetur ad restitutionem, etiam quando sine illa damnum fieret, non illa. Vides enim hoc loco quẽadmodum dicta permissio, sit id sine quo damnum nõ daretur: at non est id per quod datur, ne vllo modo, vt influens causa concurrit. Secus si permitterent Iudæos à Christianis accipere. Nam mortaliter peccarent, vt habetur in. c. Post miserabilẽ, de Vsur. & in Extra. Paul. 3. quę incipit: *Cupientes Iudæos.*

342

Si vero permittant Iudæos à Christianis vsuras accipere, peccant mortaliter.

Mediatores, famuli, factores, &c. & alij, qui vera causa sunt iniustæ vsurarũ solutionis, tenẽtur insolidum ad restitutionẽ.

Sequitur tertio, famulos, mediatores, factores, & procuratores, proxenetas, aduocatos, &c. teneri ad restitutionẽ insolidum, quando vere sunt causæ exactionis, vel iniustæ solutionis, &c. Nec refert, vt infra capite. 4. dicemus, quod non sint causæ sine quibus non: quia scilicet per alios fierent. Sunt enim causæ per quas fit, vt ibi dicemus. Et multò minus excusantur, quando ad mandatum dominorum faciunt, vt ait Medi. & omnes fatentur: quãuis tunc non teneãtur primo loco, cum non sint exequentes principales, sed instrumentaliter, vt ibi dicemus, & docet Medin. vbi supra, & Sylvest. vsur. 7. quæst. 8. & 10.

Circa

Famulus qui nihil omnino, circa vsurariam pactionem cooperatur, sed solũ pecunias promissas à mutuatario ex domini mandato simpliciter postulat, a restitutione liber est secundum Sotũ.

Circa hoc autem de famulis, dicunt aliqui non teneri ad restitutionem quando famulus non causat, vel concausat ipsam mutuationem cum pacto lucri, sed tantum conuentione facta per dominum, vel mediatorem, &c. Ipse pecuniam ad domini mandatum petit. Licet enim dominium vsurarum non adquiratur domino, & ob id alienum accipiant, & retineant: tamen dominus non est rationabiliter læsus, qui facta iniqua conuentione pecuniam repetit, & conseruat, sicut est rationabiliter læsus de agẽte ipso, qui ad conuentionem & pactionem vsurariam concurrit. Hic enim immutat voluntatem mutuatarij, & verè cogit: illi vero tantum se habent, vt deferentes nihil cooperando, vel mouendo animum mutuatarij, qui iam determinatus est ad soluendum, ita docuit Sot. 6. de Iustit. quæst. citata.

343

Peccat tamen secundum Med. & ad restitutionẽ tenetur.

Alij verò contra docent, potius peccare sic exigentes, vel accipientes, quia malitia & iniustitia vsuræ non tam consistit in ipsa mutuatione vsuraria, cum per illam adhuc proximus, non sit damnificatus: quam per acceptionem lucri indebiti vel non solutionem, aut non restitutionem iam accepti. Igitur famuli, qui, vel hanc acceptionem iniustam exequuntur, verè damnificant & restituere tenentur, & qui ad non solutionem, vel non restitutionem cooperentur retinendo in arca, quod est quodammodo exequi iniustam damnificationem, &c. Et ita sensit Medin. vbi supra.

344

Licet secundum Sylu. peccet, non tamen tenetur ad restitutionẽ, si illius vsurarij lucri, aliquid ad eum nõ peruenit

Tertiam opinionem sequitur Sylvest. vsur. 4. docens huiusmodi seruos exigentes, & colligentes peccare mortaliter, sed ad restitutionem non teneri, nisi aliquid ad eos peruenerit, vel cooperati sint ad iniustam mutuationẽ. Imo ait Sylvest. ex Monald. quod si quis minister ad mandatum speciale domini mutuat sub vsuris, puta quia dominus ei mandat, vt mutuet Petro. 100. sub vsuris, non tenetur restituere. Secus si esset mandatũ generale. Tunc enim ait, esset iam principalis in damno, cum in eius optione esset facere, & non facere.

Mihi sane, vt à postremis incipiam, falsa videtur hæc Syl. sentẽtia. Primũ enim duo illa stare non possunt, quod

peccat

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccat mortaliter,& tamen restituere non tenetur. Cum constet, si peccatum mortale est, esse contra iustitiam ob iniuriam & damnum proximo datum. Si enim actio principalis iniusta est; & iste peccat, quia illi actioni participat consequitur apertè ad iniustam læsionem cooperari, ob idque mortaliter peccare, & per consequens non esse à restitutione immunem. Deinde, quod ex Monaldo tanquã
345 singulare probat & commẽdat omnino abest à vero. Quod enim mandatum sit speciale, non excusat ab iniustia, quãdo obiectum ad quod cooperatur iniustum est. Alias dicere possemus, quod ille qui iussus est hominem quem maluerit occidere, teneri quidem ad restitutionem, non autem eum, qui ex mandato certum hominem interficit, quod est valdè absurdum. Sicut enim mandatum in communi, & generali non excusat iniustam executionem, ita speciale mandatum. Ea tamen esset iudicio meo differentia, quòd quando mandatum est generale, ob optionem quã habet damnificans, est etiam per se principalis, & ita tenetur primo loco, sicut exequens principale, vt dicemus cap. 4. at cum est speciale mandatum, tantum exhibet iniustum ministerium, & ita solum tenetur in subsidium, id est, deficiente iubente, qui principalis est, respectu enim instrumentalis causæ iubens primo loco tenetur. Et certè neque in hoc casu quidquid Sylvest. dicat putarem illum esse principalem. Licet enim optionem habeat, vt ab hoc vel illo vsuras paciscatur: tamen semper est minister, & iussus, præceptóque coactus facit nomine alterius: atque ita semper vt instrumentum operatur motum à principali, & ita semper tenetur secundo loco.

346 *Si famulus aut collector pecuniæ vsurariæ exigat eam minis & importunè, tenetur ad restitutionẽ, secus si tantum manualiter accipiat.*

Quare mihi hac in quæst. distinguendũ videtur, Nanfi famulus, aut pecuniæ petitor, & collector aliquo pacto cogat mutuatarium per soluere, siue importunis verbis & exactionibus, siue minis, & huiusmodi, vera erit Medin. sententia eum ad restitutionem teneri, cum sit iniusta vexatio, sitque de illo proximus rationabiliter læsus, &c. Nõ minus ac de iudicibus cogentibus supra dictum est. Si autem nullo modo illius voluntatem cogendo vel determinando, seu trahendo, sed iam determinato petendo, & accipiendo

cipiendo mãualiterque exequendo, recipiendoque pignus, ac tradendo pecuniam mutuam nomine sui domini non tenetur ad restitutionem vllam, in quo Soti placet sententia. Is enim non cooperatur vllo modo iniustæ exactioni, aut contractui, quę iam facta sunt, & taxatum pretium, & ita impertinẽter se habet sua opinio ad actionem iniustam, neque potest proximus de hoc esse rationabiliter læsus, vt pater.

Conseruans pecunias vsurarij, non tenetur ad restitutionem.

Sed nunquid erit idem de retinente & conseruante pecunian fœnebrem? Videtur enim, quod iniustitiam committat, cum alienum detineat inuito domino: maximè, cũ res aliena in specie ab eo detinetur, & asseruatur nomine vsurarij. Est enim plane furtum, incurritque in illud genus cooperandi, quod dicitur recursus. Sed non videtur sane. Tum, quia iste non est causa efficax damni. Vt enim
347 infra cap. 4. dicemus, non omnia nouem cooperandi genera, quæ à doctoribus recitantur, tenent ad restitutionem, nisi quando vere sunt efficaces causæ dãni illati: est enim consensus, qui est consensus, & non causa, & è conuerso est consensus, qui est causa: ita sane est recursus, solum recursus & non causa. Constat enim per hanc pecuniarum conseruationem non moueri vsurarium ad fœnerandum, qui iam satis ad id est determinatus, secus si ipse aliquo pacto animum fœneratoris moueret, vel confirmaret ad exactionem & læsionem dandam. Vnde de huiusmodi nõ est rationabiliter coactus persoluens vsuram.

Idem dicendum est de tõsoribus, & alijs seruitia præstantibus vsurario, ac deuẽtibus ab vsurario, vel donatarijs.

Quarto sequitur de barbitonsoribus, & huiusmodi: an possint sui laboris mercedem accipere? De iis enim eadem est ratio, ac ementibus ab vsurario, vel donatarijs & huiusmodi. Quo de articulo infra late disputandum est à nobis. Vbi explicamus, an redde minus idoneum vsurarium, vel furem ex tali acceptione, satis sit ad restitutionis obligationem incurrendam.

Tabellio vsuræ instrumentum conficiens, nec pecat, nec tenetur ad restitutionem, secundũ Medin.

Quinto specialiter disputat Med. de tabellione, qui vsurę instrumentum conficit, & meo iudicio eadem ratio de omni alio contractu iniusto in quo alter contrahentium damnificatur, existimatq; eum nec peccare, nec ad restitutionem teneri, quam sententiam sequitur Iosephus An-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gles, quæst.de restit.aduocat. diffi.6.concl.3. qui putat peccare mortaliter, sed non teneri restituere. Quia (inquit) solum est testimonium veritatis, ex quo non dat causam damni: imo cognita veritate vsurarij contractus, non compelletur soluere mutuatarius, saltem iure compelli non potest. Si autem de facto compellat, iudici, & non tabellioni damnum venit imputandum. Confirmat exemplo de eo, qui instrumentum exhibeat eius contractus, in quo est alter defraudatus, etiamsi ratione illius exibitionis per iudicem compellatur defraudatus stare contractui, non ei imputatur, atque idem de teste in iudicium producto, quia forte instrumentum veritatis non est. Ille enim coram iudice, de eo, quod vidit inter contrahentes deponendo non peccat, nec iniustæ condemnationis causa est, igitur, &c. Sed contra esse videtur, quod illud sufficeret ad irregularitatem incurrendam, si ex scriptura, vel testimonio, &c. Maxime cum scio, iniustum homicidium esse sequendum, non solum irregularitas, sed restituendi obligatio sequeretur ex testimonio, vel veritatis iniusta prolatione, igitur, &c. Adde, quod si ego, verbi gratia, vidi latronem minantem mortem alicui, nisi promittat, vel donet centum, si scio, quod manifestatione eius, quod vidi, scilicet ex promissione, vel donatione facta, ille compelletur soluere, licet iniuria iudicis, tenerer restituere, igitur idem erit de vsurario, qui est latro, & raptor. Docet tamen Ioseph. quod si scriptura continet vsuram palliatam, tenebitur restituere. Quia tunc vsura exigi potest in iuditio ratione scripturæ.

348

349

Ioseph. Angles putat eum peccare, non tamẽ teneri ad restitutionem, nisi quando vsuram continet palliatam.

Mihi videtur. Primum falsum docere Ioseph. peccare scilicet mortaliter, & non teneri ad restitutionem. Id enim satis reieci supra. Secundo falsum docere Medin. quod notarius, seu tabellio non peccat vsurarium instrumentum conficiendo. Etenim reuera sine mortali peccato facere non potest, cum sit eis specialiter prohibitum, sub grauibus pœnis legum nostri regni. Et Deinde, quia contraueniunt iuramento speciali de non scribendo huiusmodi scripturas, atque idem videtur dicendum, quando vsura est palliata, vt si ratione dilationis pluris vendatur

datur merx. Illa enim vera etiam est vsura, & legibus fortasse si probari posset vindicanda. Quo casu & mortale peccatum, & restitutionem censet Ioseph. incurri, secus si esset contractus iniustus, quia scilicet merx venditur ad statim plus iusto, non peccaret contra hanc legem, & iuramentum de instrumento vsurario conficiendo. Secundo mihi videtur, quod acceptam pro opere suo pecuniam non tenetur restituere, vt Sylvest. vsura. 7. & late probabimus infra lib. 4. cap. 2. cum agemus de turpis lucri restitutione.

350

Tabellio palliãs vsuras, sub formã liciti contractus, tenetur ad restitutionẽ, secus si non erat sub forma vsuræ.

Si sit consuetudo, aut statutum in populo de vsura, tabellio faciens instrumẽtum de vsura soluẽda, tenetur ad restitutionẽ.

Tertio igitur, ego sane vix adhæreo Medin. sententiæ, ideo placet opposita sententia, distinguendo tamen, vt Sylvest. quæst. illa. 7. ex Girard. & Odo. Nam vel palliant vsuras sub forma liciti contractus, vt quia revera est mutuum, vel pignus, & appellant venditionem, vel censum & tunc tenetur. Sed si vsura constat, tunc non tenetur restituere, vt ait Medin. ob rationes ab eo factas, cum tali concractu non possit se in iudicio iuuare. Si vero esset consuetudo iniqua in populo, vel statutum de Vsur. teneretur restituere, vt ait Sylvest. quidquid Medin. dicat. Tunc enim licet iudici imputetur, sed non inde excusatur tabellio, qui si sciebat iniustum debitum fore exigendum, sicut de latrone dicebam, & de irregulari, &c. Ratio vero Medin. id probat, quod non teneatur primo loco, sed iudex, qui iniusta sententia, & imperio cogit. Si vero contractus palliatur nomine sancto, siue dambij, venditionis, &c. tenetur omnino restituere. Cum enim in eo instrumento vsurarius inuenitur, & compellat ad solutionẽ vsurarum, efficax est causa damni, neque hoc negat apertè Medin. licet ex suis rationibus negare videatur. Quæ intelligo si faceret in fauorem vsurarij, nam si revera faceret in fauorem mutuatarij, puta quia indiget, & aliunde aliter non vult mutuo dare, non tenetur restituere, vt Sylu. docet. Et ratio est meo iudicio, quia tunc accipiens mutuum, non potest esse rationabiliter offensus, imo ei gratiam præstat, faceretque per oppositum iniuriam, si nollet contractum scribere, vt patet. Et in hoc casu Medin. sententia locum habere posset. Quo fit, testes instru-

Prædicta sunt vera, si sint facta in fauorẽ vsurarij, secus si in fauorẽ mutuatarij.

351

De testibus idẽ dicẽdũ est, quod de notario.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentorum, vel testes sine instrumento testificantes teneri, sicut notarium, vt Syluest. docet quæstione 9. Quod vero Syluest. docet notarium conficientem instrumentum in fauorem accipientis mutuum, peccare mortaliter, & non teneri ad restitutionem iam supra est reiectum.

Idem de scribẽtibus debita in libris.

Tandem idem erit dicendum de scribente debita in libris. Omnes enim isti, vt dictum est cooperantur exactioni iniustæ, & iuuant vsurarium ad extorsionem prosequẽdam. De iis autem omnibus aliisque generibus cooperantibus ad iniustam actionem inferius cap. 4. latior sermo

352 redibit. Hæc igitur nunc de hac difficultate, & de vsurarum materia dicta modo sufficiant. Plura enim in eã causam conferre nostri instituti limites excedit, qui non tam omnium contractuum naturas, difficultates, & resolutiones perfectas ex professo tradere curamus. Id enim Deo approbante ad 3. Tom. differimus, sed ea dumtaxat explicare, quæ restitutionis ad naturam pertinere posse videbantur.

TERTIA PARS,

De restitutione rei alienæ ex contractu societatis adquisitæ.

SVMMARIVM.

DEfinitio contractus societatis. num. 353
Genus societatis tripliciter contingere potest. num. 353
Licitus est contractus societatis, ex obiecto, nisi circunstantia vitietur. num. 355
Societatis contractus, cum pacto de securitate capitalis, illicitus est. num. 356

Quidam

Quidam dicunt pactum de assecuratione capitalis esse illicitum, si ante initam fiat societatem, vel simul cum ipso contractu societatis. num. 356
Licite potest alter pacisci cum alio de securitate capitalis, modo arbitrio boni viri, æquitas seruetur. num. 357
Licitum est pacisci cum negotiatore, vt acceptis centum quotanis quatuor reddat, & tandem ipsum capitale integrum seruet. num. 359
Nauarri consilium placet, vt explicite fiat assecurationis contractus. num. 359
Vt apte fiat lucrorum, damnorumve distributio in societate, solum esse periculum attendendum, non vero pecuniæ quantitatem, sensit Satus. num. 360
Contrariam tenet sententiam Nauarrus & alij, non periculi solius, sed etiam ipsius pecuniæ, rationem habendam esse. num. 361
Si æqualis sit industria, & pecunia, æqualitas in lucro est seruanda, si minor vna alia, proportio est seruanda. 362
Minus valet periculum sortis principalis quam sors. numero. 362
Non debet alter socius tantum de opere aut industria ponere, quantum valet pecunia alterius, vt æqualiter lucretur. num. 363
In pecunia triplex valor. num. 364
In opera seu industria duplex valor num. 364
In societate boni viri arbitrio opus est, ad pecuniæ & industriæ valores commensurandos. 365
Quatuor animaduertenda sunt ei, cuius arbitrio, & industriæ, est peccuniæ valor cõmensurandus. nu. 365
Tenetur de capitali aliquid soluere, qui possuit pecunias in societate, ponenti operas excedentes, si nihil lucretur num. 366

Quando vsus pecuniæ est tanti valoris, sicut opera ab ab altero socio posita, tunc non tenetur aliud de capitali reddere, etsi nihil lucretur. 367

Circa modum quo damnum sociorum commune esse debeat, amisso capitali, tres vt minimum sunt primariæ opiniones. num. 368

Capitale solum perditur socio ponenti pecuniam, si absolute initur societas, modo non sit lata aut læsis in altero socio. num. 370.

Si ex vnius periculi & alterius industria communis cumulus fiat, cuius dominium commune sit, tunc dānum pro rata est portione diuidendum. num. 371

Ad meundam hanc societatem, de qua in 2. quæstione necessarium est pactum expressum, vel consuetudine talem introductum. num. 372

Damna quæ socius ob societatem incurrit, communicanda sunt, duabus seruatis limitationibus. n. 372

Expensas factas ab apponente industriam, ex pecunia communi sociorum deducendæ sunt, secundum Syl. & alios, cum quibusdam limitationibus. nu. 373

Eleemosynæ moderatæ & discretæ, secus super abundantes, ex principalis societatis in quocunque loco possunt deduci. num. 374

Inita societate per quinquennium duratura, si capitale ante quinquennium pereat, non tenetur is qui pecuniam possuit aliam reponere, secundum Syl. & alios. numero. 375

Damna quæ eueniunt in societate, sunt refarcienda ab illo socio, cuius culpa accidunt ex mere. num. 376

Peccant grauiter locatores mularum, quando magnam pensionem, aut numerum dierum augent, aut vitiosam

vitiosam mulam vendunt. 377

Dominus pecudum, si cogit agricolam aliquid soluere pro tēpore quo nō laborat sine sua culpa, vel oues, aut mulam, & huiusmodi soluere, casu pereuntes, vel etiam culpa leuissima, peccat, cum onere restituendi numero. 377

Agricola in duobus casibus de casu fortuito tenetur, secundum Nauarrum. num. 377

Pacta quibus alicui ex sociis arbitrio boni viri damnū infertur notabile, sunt illicita. num. 378

De societate mariti & vxoris, & lucris communibus constante matrimonio, supra cap. 1. disputatum est. n. 378

QVAMVIS instituti nostri in hoc. 2. tom. non sit ex professo de contractibus disputare. Id enim tom. 3. latè sumus explicaturi: tamen de societatis contractu ad extremum huius cap. pauca dicemus, eo quod frequentius in praxi contingat, sintque nonnulla notatu digna. 353

Definitio contractus societatis.

Primum ergo suppono, nos hic non agere de omni genere societatis, vt de societate in delicto, vel amicitia, vel in matrimonio, &c. sed in mercatura. Secundo supponenda est definitio societatis. Est enim societas contractus plurium suam pecuniam, industriam, & laborem conferentium ad lucrum. Hæc definitio recipitur ab omnibus infra citandis, & est Tullii, vt notauit Azo. in sum. titu. Pro sociis, & alijs ex eo. Et colligitur ex libro primo. ff. Pro soc. toto titu. & ex Institution. & C. eodem titulo. Potest etiam colligi ex cap. Per vestras, de Donationibus inter virum & vxorem. Tertio supponendū est hoc genus societatis, de quo agimus, tripliciter fieri posse, vt notat Sylu est. verbo peculium. 2. q. 3. Primo generaliter omnium, scilicet, bonorū, vbi communicētur omnia quæsita ex quacunque causa, vel ex labore, vel ex negotio,

Genus societatis tripliciter contingere potest.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel ex donatione, aut legato, vel stipendio, &c. modo licite acquirantur: & contra omnia damna, etiam ex condemnatione iniusta, & iusta: si tamen socij in crimine participent, imo Couar. docet ex multorum iuristarum sententia. 3. lib. Variar. cap. 2. num. 3. versic. 5. *infertur*, quod etiamsi bona non sint æqualia, debet tamen fieri diuisio
354 in fine societatis ad æquales partes. Quia etsi alter bonis, & industria præstet: tamen ob spem alterius, si patrimonium habuerit pinguius, &c. iustificantur. De hoc genere societatis alia docet Syluest. quæ nos modo omittimus, cum raro inueniantur.

Secundo fieri potest, vt communicatio sit in omni lucro, labore, vel industria quæsito, & econtra in damno ex d. societate, sicut ex causa proxima prouenient. Vnde bona illa non communicantur, quæ citra quæstum acquiruntur, vt quæ veniunt ex officijs, vel meritis personæ, donationes, legata, hæreditas, salaria aduocationis, tabellionis. Nec debita, nisi quæ ex negotiatione contracta sunt, & omnia illicita lucra, quæ etiam Syuester probat quibusdam legibus: dicens hanc societatem semper intelligi, contrahi, quando sine distinctione contrahitur societas. De communicatione tamen bonorum, & lucrorum mariti, & vxoris, supra cap. 1. late disputatur. Tertius modus, & magis communis est, quando est societas, certæ rei, puta quia viuunt ad vnum panem, vt scholastici conuiuentes, vel ad certam negotiationem, vel aliud opus ex quo lucrum speratur, & in ea vnus ponit pecuniam, alter operam, vel vterque partem pecuniæ, & partem operæ. Et de hac societate hic sermonem facimus.

1. Dubitatio.

Prima ergo dubitatio sit. Vtrum hic contractus sit
355 licitus? S. Thom. 2. 2. quæst. 78. arti. 2. ad. 5. & ibi Caiet. & in sum. verb. societas, & Opusc. 17. Respons. 11. & idem D. Thom. Opuscul. 73. cap. 11. Mercad. tit. 1. cap. 9. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 7. Syluest. verbo societas, quæst. 2. Nauar. in sum. cap. 17. numero. 251. Angelus, societas, quæstione. 1. Armill. ibi. Sotus lib. 6. de iustitia, & iure, quæst. 6. art. 6. Iosephus Angles de Restit. quæst. de contractu societatis. Couar. lib. Variar. cap. 3. num. 2. Gabr. & alij, quos infra referam

referam, fatentur, ex obiecto non esse illicitum hunc contractum, nisi ex aliqua circunstantia vitietur. Et aperte colligitur ex illo cap. Per vestras, vbi Innoc. 3. præcipit, dotem cuiusdam fœminæ alicui mercatori committi, vt de parte honesti lucri viro detur ad matrimonij onera, &c. Nec eadem est ratio de mutuo, quia in mutuo dominium transfertur pecuniæ in mutuatarium, & ita mutuator securus est, etiam si pereat capitale, vnde lucrum reportaret ex solo mutuo: at in societate manet dominium apud deponentem, vt in societate pecudum euidentius constat, & per consequens periculum. Vnde lucrum non ex mutuo, sed ratione periculi reportat, sicut econtra qui operas confert. Videndum ergo est, an aliunde ex circunstantia possit esse illicitus huiusmodi contractus.

Licitus est contractus societatis ex obiecto, nisi circunstantia vitietur.

Secunda dubitatio. Vtrum aliqua ratione saluari possit hic contractus saluo capitali, quod quis confert, siue sit pecuniæ, siue laboris, siue industriæ? Et quidem fatentur omnes supra citati, simpliciter esse illicitum pactum de securitate capitalis. Et ratio supra facta id apertè probat. Cum revera esset mutuum nomine societatis palliatum.

2. Dubitatio.

356

Societatis contractus, cum pacto de securitate capitalis illicitus est.

Secundo fateri debent omnes, & docuit Nauarr. num. 257. Syluest. Angel. & Armill. quod si operæ ponantur per modum locationis ad arbitrium boni viri, potest quis certum lucrum pacisci. Sed tunc meo iudicio non est verè societas, cum totum damnum pecuniæ, & operæ sit penes ponentem pecuniam, & ita alter videtur se habere, sicut famulus, cui certũ salariũ assignatur propter suas operas, totũ tamen dammũ, & lucrũ cedit conferẽti pecuniã.

Si quis locat operas certũ lucrũ pacisc̃ens, nõ est contractus societatis.

Dubitatio ergo est, an altero ponente pecuniam, altero industriã eo modo, quo in societate ponitur, vtroque dãno subiecto, & lucro, possit alter pacisci, de salute capitalis? Non simpliciter, vt dixi, sed data pecunia pro assecutione illius, quo facto licite recipiat totũ lucrũ? Caiet. vbi supra existimauit, hoc pacto si fiat ante societatẽ initã, vel simul esse illicitum contractum. Idem Armill. §. 6 Imo, & dominicus Sotus, articulo. 2. simpliciter sine vlla limitatione docet esse illicitum tale pactum, si fiat cum socio, quamuis cum alio tertio, inquit, suum assecurare capitale licebit.

Quidam dicunt pactum de assecuratione capitalis illicitũ esse, si ante initã

Universidad de Deusto
Biblioteca

fiat societatem, vel simul cum ipso contractu societatis.

licebit. Ratio Soti est, quia ibi semper est vere mutuum, cum periculum non sit iam penes deponentem pecuniam. Eandem sententiam docet Merc. cap. illo. 9. ad finem.

Mihi magis placet opposita sententia, quam docte defendit Nauar. num. 254. & infra Sylvest. societas. 2. Mai. in. 4. dist. 15. q. 49. Couar. num. 4. Angel. §. 7. Angles diff. 1. concl. 1. qui docent, quod siue ante, siue post contractum, siue cum eodem, siue cum tertio, licite apponitur pactum de securitate capitalis, modo arbitrio boni viri æquitas seruetur, sicut in quouis alio contractu assecurationis, attento periculo, & lucro verisimili, &c. In hanc sententiam venio. Primo, quia, rogo, cur contractus assecurationis cum tertio, & post pecuniam positam est licitus, nisi quia ibi ratione periculi, quod subit assecuratur, (quod est pretio æstimabile) licet aliquo dato pretio assecurationem recipere? Cum ergo etiam sit prætio æstimabile periculum, quod subit socius assecurans, & ipse illius pretium tribuat, sequitur non minus licite assecurationem recipere posse cum eodem, & ante contractum initum. Quod si hic est verum mutuum, nescio cur non æque dicamus esse verum mutuum, dum assecuratur cum tertio. Secundo, quia socius potest alium cogere, ne pecuniam extrahat ex negotiatione, & tamen si esset verum mutuum ad id cogere non posset, qui pecuniam contulit, cum translatum sit illius dominium in illum, & sit iam sua. Et tertio id deducitur non leuiter ex cap. Per Vestras, de Do na. inter vir. & vxor. vbi disponitur, vt supra dixi, quod dos mulieris committatur mercatori, vt cum honesto lucro respondeat, & tamen certum est, quod non voluisset Papa periculo exponere capitale, id est, ipsam dotem, imo nec ipsum lucrum. Sentiebat ergo Pont. assecurari posse.

357 Licite potest alter sociorũ pacisci cũ alio de securitate capitalis, modo arbitrio boni viri æquitas seruetur.

Vnde immerito Sot. docuit, art. 2. ad. 1. quod Papa ibi solum delarat, quomodo maritus possit fructibus dotis vi uere, si illam ponat apud mercatorem, cum periculo illius. Hoc enim credibile non est, vt recte Nauarr. docuit. Et secundo immerito docuit esse mutuum, quia periculum est penes socium. Eius autem (inquit Sot.) est dominium

358

cuius

cuius periculum, & vtilitas. Hoc ergo falsum est, cum constet in assecuratis, periculum esse penes assecurantem (loquor autem quando est cum tertio), & tamen certum est, quod non est dominus illorum. Sed ait Secundo Sot. quia socius potest in eo casu de illa pecunia filiam dotare, ergo est dominus? Hoc friuolum est. Tum, quia id nequaquã facere potest. Tum, quia esto posset, nõ esset dominus. Nam depositarius bene potest sine damno domini vti pecunia, & tamen non est dominus.

359

Vnde colligo, licitum esse hunc contractum, depono centum aureos, vt eis Ioannes mercator negotietur, & mihi respondeat cum quatuor certis, & capitali similiter certo. Quia si lucrum verisimile, quod sperabatur dando illam pecuniam cum periculo damni, vel lucri, erat. 12. pro centum, & ego do illi. 6. pro assecuratione capitalis, scilicet. 100. &. 2. pro assecuratione lucri, quod est quatuor, nullam illi facio iniuriam, cum aliquid pretio æstimabile dem illi pro assecuratione. Et hunc contractum in specie docet Nauarrus, numer. 157. se vidisse in Gallia, & Italia frequenter. Et quanuis hic assecurationis contractus implicite contineatur in remissione verisimilis interesse, melius tamen esset, vt Nauar. docuit, quod explicite fieret assecuratio ipso assignato pretio. Tandẽ prædicta confirmo ex. l. Si non fuerit. ff. Pro socio. §. ita vbi sic dicitur. *Cũ operã vnius præstat pecuniã alterius, ita coiri potest societas, vt commune sit lucrum, damnum autem alter non sentiat.* Quæ sane lex iniusta esset, nisi excessus ille industriæ sufficeret pro pretio assecurationis. Igitur si excessus sit in pecunia, idẽ fieri posset. Vnde cõstat, non esse priuilegiũ dotis, nisi ratione assecurationis, vt bene notauit Ang. §. 7. & Ver. dos, quæstione 11. & Nauarr. num. citato contra Ioan. Andr. & Cardin. Fulgos. Bald. Hostiens. & Panormitanus, cum contractus sit aperte vsurarius.

Licitũ est pacisci cum negotiatore, vt acceptis centum quotannis, quatuor reddat, & tandem ipsum capitale integrũ seruet.

Nauarri consilium placet, vt explicite fiat assecurationis contractus.

360

Tertia dubitatio. Quo pacto fieri debeat distributio lucrorum, & damnorum in societate. Sotus. 6. de Iust. q. 6. art. 1. in corp. existimat nõ esse cõputandũ valorẽ pecuniæ in se, sed periculi cui obijcitur: vnde cũ ponit quis quinq; millia ducatorũ, alius vero operas valẽtes. 500. ducatos, debet lu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vt apte fiat lucrorum, damnorumvè distributio in societate, solum esse periculum attendẽdum, non vero pecuniæ quantitatem, sentit Sotus.

bet lucrum ad æquales partes diuidi. Quia (inquit) Sot. qui posuit industriam. 500. ducatorum, tantum capitalis posuit, sicut qui posuit 500. duc. Non enim debet respici quantitas pecuniæ, sed periculi, cui obiicitur, & certũ est, quod periculum quinque millium ducatorum, vt summum valet. 500. duc. cum inueniantur plures, qui hac quantitate assecurent. Ratio Soti est, Nam qui pecuniam ponit cũ alio, in societatem, non omnino dat, neque amittit, quia integra debet restitui, si salua maneat: qui vero industriam & laborẽ ponit, ita impendit vt nihil sibi restituatur, quãuis prospere admodum successerit negotiatio. Qui ergo ponit pecuniam, revera nihil aliud ponit præter periculum capitalis. Et ita videtur, quod licet vnus ponat. 2000. ducatorum, alius verò industriam, cuius prætium sit mille aut bis mille ducatorum, si lucrum sit trium millium ducatorum, diuidi debeat per æquales partes.

361

Nauarrus asserit non solum esse habẽdam rationem periculi, sed etiam ipsius pecuniæ.

Contrariam sententiam sequitur Nauar. num. 251. & Merca. cap. illo. 9. post principium. Ioseph. 9 diff., quod scilicet habẽda est ratio non solius periculi, sed ipsius etiã pecuniæ. Probat Mercad. quia in societatibus præcipuè diuturnis, tantum valet ipsum periculum, sicut sors, & ita quamuis Mercad. cum Soto dicat solum debere respici periculum, quia qui ponit. 2000. ducatorum, non ita illos ponit, quasi in puteum eos iaciat: tamen cum hoc dicit, periculum decem mille ducatorum valere tantundem, scilicet, decem mille ducatos, & quia non est vna vice solum, sed multis itineribus. Secundo ob periculum itineris. Tertio, quia ipsæ merces, aut corrumpuntur, aut quodammodo vilescunt. Quarto, quia non satis ad vadimonia in diem statutum solet veniri. Ex quibus colligit periculũ. 20000. ducatorum in India, idem esse cum ipsis totidẽm ducatis. Et ita iuxta Merc. non erit iustus contractus, quem Sotus approbat, scilicet, eorum quorum alter ponit viginti millia ducatorum, & alius industriam, quæ æstimatur duobus millibus ducatorum, & lucrum diuidunt æqualiter.

362

Nauar autem non probat efficaciter suam sententiã, meo iudicio, vt videre est apud ipsum.

Tribus ergo punctis, quid verisimilius videatur explicabo.

Si æqualis sit industria & pecunia, æqualitas in lucro seruãda, si minor vna alia proportio est seruanda.

cabo. Primum sit, quando vterque ponit pecuniam & industriam, seruanda est æqualitas pecuniæ ad pecuniam, & valor industriæ ad industriam, vel saltem proportio. Si enim sit æqualitas lucrum erit in æquales partes diuidendum, si autem alterius pecunia & industria, vel alterum eorum minus valeat seruanda erit proportio, & in hoc nullus dissentit. Et ratio videtur ostendere, cum hoc postulet ipsa æquitas, & iustitia, vt patet.

Minus valet periculum sortis principalis, quã sors.

Secundo mihi videtur falsum esse fundamentum Mer. quod scilicet periculum sortis sit eiusdem valoris cum ipsa sorte, quamuis sit in diuturnis societatibus etiam in India, cum certum sit, quod pro assecuratione viginti mille ducatorum in India, & pro societatibus diuturnis sufficiant decem & sex millia ducatorum, neque vllus erit, qui pro decem & sex millibus, non assecuret viginti millia. Alias si periculum viginti millium tantundem valet, sicut ipsamet, vt Merca. asserit, quod scilicet, qui pecunias ponit, non eas in puteum coniicit, liceret pro assecuratione centies mille ducatorum, totidem petere, quod ridiculum est, & stultus esset qui eos daret, cum melius foret exponere illos periculo, & lucro etiam eorum, ob idem prætium. In hoc ergo placet Soti opinio, minus valere periculum sortis, sorte ipsa, vel capitali.

363

Tertio videtur posse in concordiam adduci vtramque opinionem, quamuis absolute verior videtur sentẽtia Mercadi, & Nauarri, quod scilicet, non debet attendi solum periculum. Pro cuius explicatione addo. Primum, quid in vtraque opinione falsum videatur. Primum enim falsum videtur docere Nauar. quod debeat attendi valor ipsius pecuniæ. Hoc enim esse falsum apertè conuincitur ratione Soti supra facta. Tum, quia sit attendatur valor pecuniæ, & tantundem valoris operarum alter deberet ponere, cum constet, quod pecunia recuperari potest, si res bene succedat, nõ tamẽ operæ ipse, sed necessariò semper amittuntur, non esset æqua sors & conditio contrahentium, cum ponens industriam, tantum valoris ponat ac alter, & tunc in communi euentu eas perditurus est, etsi bene succedat, cum tamen alter suum capitale recipiat integrum. Quod

quis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis non videat quàm sit iustitiæ aduersum? Item quando non bene succedit, quia nullum fuerit lucrum, licet neque vlla fuerit iactura, certum est, quod qui pecuniam posuit, recuperabit suum capitale, licet non accipiat lucrum, qui vero posuit industriam, idem valentem, cum pecunia, & sine industria manet, quam si ipse locasset, sibi valuisset tantum, quantum alteri capitale. Aperta ergo est iniquitas, vt cogatur, tantundem operarum ponere, ac valet ipsa pecunia. Et in hoc placet sententia Soti contra Nauar. licet eam ipse non ita efficaciter probet. In opinione tamen Soti displicet, quod tantum attendi debeat periculum pecuniæ. Quod enim hoc etiam sit iniquum, & debeat aliquid considerari ex parte pecuniæ constat.

Non debet alter sociorũ tantũ de opere aut industria ponere, quantum valeat pecunia alterius, vt æqualiter lucretur.

364

In pecunia triplex valor.

Pro quo nota, q̃ in pecunia 3. reperiũtur, quæ habẽt per se valorẽ. Primũ est ipsa pecunia in se, quia. 10. millia ducatorũ. 10. millia ducatorũ valẽt. Secũdo pecunia prout ex posita negotiationi. Hæc enim vt sic plus valet, quã in se cõsiderata propter spẽ probabilis lucri, & ita est velut quidã vsusfructus pecuniæ. Licet enim pecunia ex se non fructificet, in negotiatione tamen fructificat. Vnde in lib. 1. & 3. de Vsufructu earum rerum, quæ vsu dicitur licitum esse legare vsumfructum pecuniæ. Et hinc est, quod hæc pecunia sic exposita negotiationi mutuari potest cũ pacto accipiendi vltra sortem, quod est ratione lucri cessantis, vt supra est ostensum. Cuius ratio est, quia in eo casu revera non fructificat pecunia nuda, sed ratione negotij. Tertium est ipsum periculum, cui exponitur, vt ex Soto diximus. In industria tamen tantum sunt duo, cum non sit aliquid permanẽs sicut pecunia, scilicet, ipse operæ, seu earum valor & periculum perdendi lucrum. Dixi, *lucrum*, quia perdendi illas secundum substantiam, & valorem proprium, non est periculum, vt supra diximus, sed semper amittuntur.

In operæ seu industria, duplex valor.

365

In societate, boni viri arbitrio opus est, ad pecuniæ & industriæ valores cõmẽsurandos.

Hoc ergo supposito cõstat apertè contra Sotum, non solum esse habendã rationem ad periculũ pecuniæ, sed etiã ad ipsam pecuniã, prout exposita negotiationi, quæ dicitur interusorium pecuniæ, seu vsusfructus. Vnde arbitrio boni viri taxandum est interusorium pecuniæ ex parte

parte ponentis illam, & periculum perdendi capitale, & ex parte alterius taxanda est industria, quæ est interusorium suæ personæ: quod si ista sint æqualis valoris, diuisio fiet ad æquales partes. Si vero altera excedat, fiet pro rata diuisio, & sic erunt omnia paria. Quia si est periculum, imo certum, quod in omni euentu industria, ita etiam est periturum, imò certum quod perdetur interusorium pecuniæ. Siquidem illud non redit, sed consistit in vsu, sicut ipsa industria. Vnde si erant æqualis valoris, nulli fit iniuria. Et rursus si est periculum in lucro ex parte ponentis industriam, etiam est ex parte ponentis pecuniam.

Quatuor animaduertenda sunt ei, cuius arbitrio, industriæ & pecuniæ, valor est commensurandus.

366

Vnum tamen est considerandum, quod in conferente pecuniam est aliud periculum, scilicet, amittendi capitale. Sed ista omnia pensanda sunt à viro prudenti, & meo iudicio illud recompensatur, cum periculo amittendi operas. Quia longè plus valent operæ, quam interusorium pecuniæ, imo inde accipit valorem interusorium pecuniæ. Quia si est maior industria, maior est spes lucri, etsi minor est industria, minus est interusorium. Omnia ergo perpẽdi debent à viro bono, vt periculum pecuniæ, & lucri, & interusorij, sint eiusdem valoris cum industria, & periculo lucri futuri. Hoc solum constet contra Sotum, quod vltra periculum pecuniæ collatæ, est deducendum aliquid amplius non pecuniæ in se, sed interusorium illius, quod constat alicuius esse pretij.

Vnde non videtur rectè assignasse rationem Armil. §. 2. cur ponens pecuniam stat maiori periculo, scilicet, perdendi illam, quàm ille qui ponit operam. Quia, inquit, hæc est natura huius contractus, & ideò est licitus. Hoc enim non placet, quia natura huius contractus & lex, ficut & omnium, est æqualitas & iustitia. Respond. ergo, vt dixi, quod cum operæ prætiosiores sint ipso interusorio pecuniæ, vt leges & ratio docent, ideò ex eò, quod superexcedunt interusorium recompensatur periculum pecuniæ. Sed vt dixi viri prudentis iudicio stãdum est semper.

Vnde colligo, quod si maior esset valor operarũ quàm interusorij pecũiæ, & periculi capitalis, si nihil lucraretur

teneretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tenetur de capitali aliquid soluere, qui possuit pecunias in societate ponenti operas excedentes, si nihil lucretur.

teneretur dominus pecuniæ de ipso capitali aliquid soluere. Non enim est vel huius contractus, quod alter semper amittat operas, sed lex iustitiæ quæ præcipit, vt sicut lucra ita & damna communicentur. Si tamen solum valerent operæ quantum valet interusorium & periculum, nihil ei esset de capitali dandum, cum æqualis fuerit amisso. Et hoc maximè notandum esse censemus.

367 Imo Couar. vbi supra putat, quod quando æquiualent opera & pecunia, si finita societate maneat capitale sine lucro est diuidendum, quod falsũ videtur, nisi vt infra explicabo dub. 4. Et revera ipse Couar. se explicat, dicens se loqui, vel quando est communis cumulus, vel quando industria non solum æquiualet vsui pecuniæ, sed ipsi pecuniæ, quod verisimum est. Et ita videtur docuisse Caiet. 2. 2. quæst. citata ad 5. Et quamuis in sum. videatur contra sentire, vt Armil. docuit, tamẽ illud ego verum puto, quãdo vsus pecuniæ erat tanti valoris, ac vsus industriæ vt revera loqui videtur Caiet. Tunc enim verisimi est quod si maneat capitale saluum, nulla ex eo facienda est, recompensatio socio, quia æquale damnum sustinuit, & semper est dominus suæ pecuniæ. Quare sicut in eo casu si aliquid de capitali deesset, non teneretur supplere alter, ita cum integrum manet, non habet alter ius ad aliquid illius. Et ita loquitur Ang. verbo societas, quæst. 7. vbi docet contra quosdam quod cum soluitur societas, primum omnium debet dominus pecuniæ sum sortem integram capere, qui vero operas posuit no potest, vt quidam dicebant pro sua opera alia centum, verbi gratia, accipere & deinde residuum lucrum diuidere. Quia, vt ait bene Angel. qui posuit operas non posuit aliquid consistens in sorte, vel capitali, sed fructum suæ personæ, qui correspõdet vsufructui seu interusorio pecuniæ alterius. Hæc Ange. & bene. Et idem docuit Syluest. quæst. vlt. qui aliam reddit rationem. Quia sequitur, quod qui ponit pecuniam non lucretur aliquid, nisi quando duplũ est lucrum, vt 100. pro centum, quod contingeret rarissimè, & idem docuit Sotus art. 1. ad 1.

Quando vsus pecuniæ est tanti valoris, sicut opera ab altero socio posita, tunc non tenetur aliquid de capitali reddere, etsi nihil lucretur.

368 4. Dubitatio. Quarta dubitatio sit. Vtrum si capitale perdatur damnum debeat esse commune? Ange. num. 10. refert tres opiniones

aliones quorundam Iuristarum. Prima, quod damnum debet esse commune per l. Si id quod. §. Item Celsus. & l. Cũ duobus §. Quidam Sagiaria. ff. Pro so. & hæc fuit opinio Iacobi de Aret. vt ipse refert.

Circa modum quo damnum sociorum commune esse debeat, amisso capitali, tres vt minimũ sunt primariæ opiniones.

Secunda opinio erat aliorum, qui dicebant eatenus debere esse commune, quatenus lucrum est commune ex l. si non fuerit. §. 1. ff. Pro socio. & l. Manifestissimi iuris. §. Sed cum in secundam à contrario sensu. C. de Furtis.

Tertia fuit sancti Bernardini, & aliorum, qui dicebant solum debere perire danti, quod etiam docuit Glos. in illo §. 1. Quod probat, quia si capitale est saluum, redit ad ponentem illud, ergo si perit, perit ponenti. Ipse vero duas sequitur opiniones. Prima, quod si capitale perit ante operas exhibitas damnum erit commune. Si post aliquas, aliquod damnum sentiet. Si post omnes nil sentiet. Sufficit enim illi perditio operarum, quod putat esse æquissimum in conscientia. Alia tamen opinio sibi magis placet de iure, & est tertia supra relata, quod solum perditur ponenti pecuniam. Quia sicut de salute illi nihil peruenit, ita nec de perditione. Hæc omnia refert & sequitur Sylvester, verbo, societas rer. quæst. 6. & vera putant hi autores quãdo nullum esset particulare pactum, vel consuetudo, sed absolute contracta est societas, nihil paciscendo de perditione capitalis. Hæc est sententia doctorum in hac re.

369

Mihi tamen videtur distinguendum in hoc. Dupliciter enim potest iniri societas. Primo absolute nihil paciscẽdo, & tunc vera est tertia sententia supra relata. D. Bernard. & Bartol. & Glos. §. illo 1. quam etiam Sylvest. & Angel. & Armill. quæst. 3. & Nauarrus num. 252. Sotus artic. 1. ad primum, & Couar. num. illo 2. & Iosephus diff. 10. vterioré putant tam de iure quam in conscientia. Et ratio est meo iudicio, quia societate absolute contracta dominium pecuniæ non transit in socium, aut sit commune socijs, sed retinetur à conferente pecuniam, ergo sibi soli perit, sicut sibi soli salua manet, & hoc siue ante, siue post operas exhibitas, & etiam quia, vt supra diximus, hoc est, proprium ponentis pecuniam, vt eam periculo exponat. Sed hoc limitandum videtur. Primo quando sine culpa leui, aut

370 *Capitale solum perditur socio ponẽti pecuniã, si absolutè iunitur societas, modo non sit lata, aut leuis in altero socio.*

saltem lata fœij perditur, alias teneretur de damno alteri sicut in depositario patet, ita Sylvest. quæst.9. Secunda est, quod operæ illius æqui valent commoditati, seu interusorio pecuniæ, vt supra dixi, alias teneretur, qui saluum haberet capitale recompensare alteri excessum valoris operarum, ex pecunia capitalis, sicut ècontra, si operæ essent minoris valoris, teneretur de damno, qui operas ponit, vt supra ostendimus, vt iustitia seruetur, & aperte docet Couar. num.4.conc.3.

371

Si ex vnius pecunia, & alterius industria, vnus communis cumulus fiat, cuius dominium commune sit, tunc dānū pro rata est portione diuidendum.

Secundo modo potest fieri societas tali conditione, quod ex pecunia vnius, & opera alterius, fiat vnus cumulus communis vtrique quoad dominium, sicut & futurum est lucrum commune, & hoc vel ex pacto, vel ex consuetudine, & tunc si æqualis sors fuerit coacta, erit æquale damnum etiam in capitali, sicut & lucrum deberet esse æquale, si autem alter minus posuit, tunc pro rata sentiet damnum, qui minus posuit, & similiter ècontra si opera perdita, manet capitale, debeat recompensari ei, qui operam perdidit pro rata, vel ad æqualitatem. Et ratio est clara, quia ille cumulus erat communis, ergo non est maior ratio, quod vni perdatur quam alteri, vel quod vni saluus sit, & non alteri: vnde sicut diceremus de ipso lucro, ita dicendum est de ipso capitali, & ita aperte sensit Nauar. num.253. & Armil. quæstio.10. & sic intelligendus est Couarru. dub.3. citatus, vt ipse se explicat ad finem illius numeri. Sylvest. etiam in fine illius quæstion.6. concilians opinionem D. Bernardini, ex vna parte dicentis pactum de sentiendo damno capitalis alteri socio esse illicitum. Hoc enim est verum, si simpliciter fiat societas. Opinio vero glos. 14. quæst.3.cap. Plerique & Panor. in cap. Per vestras, de Dona. inter virum & vxorem, dicentium esse licitum pactum, est vera cum capitale vtriusque communicatur, etiam quoad proprietatem, seu dominium, sed isto modo non intelligitur fieri, nisi pactum præcesserit, vel consuetudo terræ id habeat. Vnde ista distinctio Angel. & Sylvest. ex prima opinione, quam ipsi probant de opera exhibita, vel non exhibita, solum habet locum, quando fit cumulus communis insolidū, & nō aliter.

372

Ad ineunt ā hāc societatem, de qua in.2. quæst. necessarium est pactū expressū, vel cōsuetudine saltem introductam.

Quinta

Quinta dubita. Vtrum damna sociorum extra capitale sint communicanda? Respond. quod ea, quæ socius incurrit ex societate, sicut ex causa proxima communicanda sunt, vt diximus initio huius materiæ de societate secundi generis, vt si deferens pecuniā à latronibus est vulneratus & fecit expensas, & perdit aliqua, quæ secum nō tulisset, nisi communi nomine esset profectus. Ita Sylvest. quæ.9. & Angel. quæst.15. Armil. quæst.14. Quod ego limitarem, primo si aliquid remaneat de capitali & bonis, in quibus est societas. De alijs enim non tenetur alius refarcire, nisi in societate, primi vel secundi generis, quæ est omnium bonorum, vel omnium lucrorum. Et ita docuit Merc. cap. illo 9. prope finem. Secundo limitat Sylvester, quod damnum prouenit ex societate, sicut ex causa proxima. Nā si esset ex occasione remota, puta quia causa societatis abfuit à ciuitate, & consanguineus ideo alium instituit hæredem, nō tenetur socius ad illud refarciendum, sicut si eadem occasione adiuit regem, qui ipsum castro donauit, non teneretur lucrum illud communicare.

5 Dubitatio.

Damna quæ socius ob societatem incurrit, cōmunicanda sunt seruatis quibusdam limitationibus.

Sexta dub. Vtrum expensæ, quas facit apponens industriā, faciēdę sint de corpore societatis. Sylvest. q. 12. & Angel. eadem. quæst. secuti Bald. & Iacob. de Aret. & Cyn. dicunt esse deducendas ex communi pecunia, quia lucrum intelligitur deductis expensis. Limitant tamē hoc, exceptis sumptibus, quos domi fecisset. Hos enim societas præstare nō tenetur. Secundo limitāt, nisi consuetudo aliud haberet. Mihi tamē videtur, quod cōsuetudo in hac re nihil facit. Nā si contractus est sine consuetudine iustus, consuetudo nō potest facere iniustū, sicut si esset vsurarius nō iusti ficaretur per consuetudinē, sicut nec soluere vsuras cōsuetudine potest benefieri. Hęc enim nō sunt iura positiua cōtra quę cōsuetudo valet, sed naturalia, vt constat. Secūdo ergo vera videtur sententia dicta, quæ etiam est Mercad. & Couar. Nā exceptis sumptibus, quę domi factus erat cæteri fiunt intuitu societatis, vnde sicut cætera damna intuitu societatis sunt cōmunia: ita & hæc expēsæ, nisi forsam (meo iudicio) quando lucrū deberet esse æquale, & ipsius industria non tanti valeret. Tunc enim labor & expensæ

6. Dubitatio.

373

Expensæ factæ ab apponente in dustriam, ex pecunia communi sociorum deducenda sunt, secūdum Sylvestrū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non essent communes, sed eius qui ponit industriam & laborem habebuntque rationem capitalis: & ita ab ipso essent soluendæ, quamuis hoc hi authores nõ adnotauerint.

Sed quid dicendum de eleemosynis, quas elargitus est is, qui industriam confert, vt nostra etate insignis quidã vir, cognatione & amicitia nobis coniunctus summeque Christianus in amplissima quadam societate fecit. In eam enim negotiationem ingrediens decimam, eius quod lucratus foret, Deo per eleemosynas promisit: adeo, vt duodecim millia ducatorum dictæ eleemosynæ superarent. An, inquam cæteri socij, sine quorum consensu prædictã quantitatem expendi tenerentur deducere ex toto corpore societatis? Cui profecto quæstioni respondimus, eas eleemosynas, quæ moderatæ, & discretæ essent, quæque intuitu societatis ad eius fœlicem exitum pertinerent, esse ex communi lucro soluendas. Cuius ratio est, quoniam is qui apponit industriã iure ipso, absq; vlla sociorũ licentia potest eos sumptus efficere, quos necessarios iudicabit ad societatis augmentum: cumq. inter alias diligentias, & industrias humanas, nõ tenetur is qui pecuniã possuit aliam reponere, secundũ Syl. & aliorũ præcipua magisq. salutaris ad cuiusque negotij inceptionem sit Dei adiutorium & approbatio consequens est, & socium in hoc eorum negotium vtiliter gessisse, & eos factum huiusmodi æquí boniq; consulere debere: imo certe non solum in conscientia, sed in exteriori foro deducẽdas esse huiusmodi sanctissimas, ac prudentissimas expensas putamus.

374

Eleemosynæ moderatæ & discretæ, secus superfluæ, ex principali societatis, inquocumque foro possunt deduci.

375

Septima dubitat. An si contracta societas, verbi gratia, ad quinquennium, taliter quod alter ponit pecuniam, verbi gratia, mille: ego vero industriam, quæ etiam valet mille per totum quinquennium, si in primo anno pereat capitale, an ego tenear valorem operarum quatuor annorum soluere? Respondet Sylvest. q. 14. & Ang. ibi Armil. quæst. 10. Primo, quod non tenetur qui pecuniam posuit aliã ponere: quia finita est societas, & idem si ante ipsum quinquennium periret. Et hoc certum videtur, sed ad casum directe non respondent. Ideo mihi videtur, quod si fiat simpliciter societas non tenetur industriam præ-

7. Dubitatio.

Innita societate per quinquenniũ duratura, si capitale ante quinquenniũ pereat,

stare, cum illius dominium non sit translatum in alium: est enim eadem prorsus ratio, ac si maneat capitale perdita opera, vt dixi dub. 4. Ita Nauar. num. 252. imõ Sylvest. etiam huius est sententiæ. Nam plane fatetur, quod magis est, quod si perdita est maior pars pecuniæ, ita vt sit parua quantitas relicta, potest alter subtrahere suam operam, quæ plurimũ valet. Si tamen fieret cumulus cõmunis per imaginationẽ, vt dixi, quoad dominiũ sane teneretur medietate valoris industriq; prębere socio sicut, alter teneretur diuidere capitale, si existeret, perdita opera, vt tibi diximus.

non tenetur is qui pecuniam possuit, aliam reponere, secundũ Sylvest. & alios

376

Tandem notandum ex Merc. quod omnia damna quæ patiuntur socij ob aliquem ipsorum, satisfieri debent per eum cuius culpa accidunt, vt si ex societate pecuniam extraxit in dotem filiæ, ex quo sors minuitur, & per consequens lucrum. Item existens Hispali societatem habet cũ alio in insula sancti Dominici, & alio in noua Hispania degẽte, & cũ altero hic in Hispania, & vtitur argẽto misso in noua Hispania, vt soluat debita in Hispania, vel mittat merces in Insulã sancti Dominici: ex quo fit, vt nõ possit in proximam nauigationẽ merces quas in nouam Hispaniam mittere tenebatur, parare. Item socius mittit argẽtum, vt numerata pecunia vilius merces sibi emat, & ipse, vt vtatur pecunia eas emit credita pecunia, & carius. Hi omnes tenentur hæc damna resarcire.

Damna quæ eueniunt in societate, sunt resarcienda ab illo socio cuius culpa accidunt.

De societate circa pecudes lege Sylvest. societas secundo per totum, & Nauar. cap. illo 17. nu. 260. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 7. §. 39. Armil. §. 4. §. 19. & infra Gab. in 4. dist. 15. quæst. 11. ar. 1. dub. 2. Rosel. vsu. 3. §. 13. Iosephum diff. 4.

Qua in re permodica inter Doctores diuersitas. Si enim fiat, vt sæpè fieri solet per viam locationis obseruanda ea sunt, quæ docuimus parte præcedenti, dubitatione vltima, cum de Contractibus depositi, locationis, &c. generalem doctrinam tradebamus, & specialiter hoc loco docent citati Authores. Primum ne pensio in locanda mula, equo boue, & aliis pecudibus sit iniusta. Qua in re grauiter peccare, & cum onere restituendi putamus mulorum locatores, qui cum alterum egere videant, vel nimium pro singulis diebus exigunt, vel obligant ad certum numerũ die-

377

Peccant grauiter locatores mulorum, quando magnam pen

Universidad de Deusto
Biblioteca

sionem, aut numerum dierum augẽt, aut uitiosam mulam vendunt.

rum alteri non necessarium, vel, vt famulum secum deferat, & huiusmodi.

Secundo peccat, & cum onere restituendi, simulam vitiosam dedit, ex quo alteri damnum est secutum. Re enim vera tenebitur de damno. Primum si sciebat defectum, quia est in dolo. Deinde si ignorabat, tenetur de lata, & leui culpa, cum in vtilitatem vtriusque locatio sit, vt ibi dicebamus.

Dominus pecudũ si cogit agricolã aliquid soluere pro tempore quo non laborat, sine culpa, vel oues, aut mulam, & huiusmodi soluere, casu pereuntes, vel etiam culpa leuissima, peccãt & cum onere restituendi.

Tertio peccat, & cum restituendi onere, dominus pecudum, si cogit agricolam aliquid soluere pro tempore, quo non laborat sine sua culpa, vel oues aut mulam, & huiusmodi soluere casu pereuntes, vel etiam culpa leuissima, cum de ijs minime teneantur, vt supra dicebamus, & docet Nauar. num. 260. citato, & Barth. Medin. in sum. c. 14. §. 22. & omnes qui plane fatentur hæc omnia domini periculo subesse.

Sed rogas, an aliquo casu teneatur agricola, vel pastor, de casu fortuito? respond. cum Nauar. in di. num. 260. in duobus casibus. Primum si societas vera sit, & non mera locatio operarum. Tunc enim vterque socius expositus esse debet damno, sicut etiam commodo, tum autem oportet pastorem, aut custodem pecudũ participem esse etiam lucrorum, vt constat. Secundo, si ex conuentione speciali obligetur de leui, & casu fortuito ipse locatur, tam in pecudibus, quam in alijs animalibus conductis, sed oportet vt supra dicebamus, diminuere de pretio locationis, alias esset pactio iniusta, vt in specie Nauar. adnotat in dicto num. 260. Et ratio est plana, quia est quædam admixta assecuratio facta â cõductore, siue in totum rem perdis eam soluendo, siue in parte, quando scilicet conuentio fit, vt danda huiusmodi sint vtrique communia, quæ assecuratio pretio æstimabilis est.

378

Pacta, quibus alicui ex socijs, arbitrio boni viri, damnum infertur notabile, illicita sunt.

Denique vbi erit vera societas, ea regula seruanda erit præter supra dicta à nobis de societate, quam Nauarr. & Anton. probant, quod pacta, quibus alicui ex socijs arbitrio boni viri damnum infertur notabile, sunt illicita, quod in specialibus casibus iudicare potest vnusquisque.

De

279

De societate mariti, & vxoris, & lucris communibus constante matrimonio, hic non disputamus cum satis copiose supra cap. 1. cum de furtis filiorum, & vxorum agebamus, dixerimus.

Vltima dubitatio.

Vltimam disputationem in hac 2. editione adhibere placet. An primum, quod apponens industriam lucratur in societate, debeat communicari cum socijs. Hispane vocatur (*El prometido*) suscipis. v.g. locatione redditus regios, vel saconarum, vel charitatum, Hispanice (*Los naypes*) vectigalia Hispanice (*El alcauala, o puerros*) & huiusmodi, quando solus tantam molem satisdare non potest, agis cum amicis, vel consanguineis, vt etiam se obliget tecum in eo negotio, cum pacto vt ipsi etiam socij sint domini, vel lucri obuenientis: at autem in his redditibus locandis, vt pretium locationis augeatur, solet rerum premium proponere, quod vocatur (*Prometido*) vt si incerta quantitate constituatur à locatore, lucretur ille premium propositum ex lege, vt si alius pretium non ascendat, ipse cum locatio ne maneat: sin autẽ alius pretiũ augeat, ipse sit à locatione liber, & lucretur (*El prometido*) quæritur ergo, an is socius, qui negotium gerit, & industriam, sibi lucretur huiusmodi premium, an vero debeat esse commune, sicut lucra omnia ex negotio procedentia?

Anprimũ lucratum ab industriam apponente, vulgo (El prometido) communicari debeat inter socios.

280

Tale lucrum cõmunicari nũ debet inter socios, secũdũ aliquos.

Et quidem nonulli censent, tale lucrum solius esse eius, qui industriam, & assistentiam exhibet non aliorum. Eamouentur ratione, quia tale lucrum mere, industriæ est, siquidem ad pretium imponendum, obligationes, aut pecuniæ aliorum non sunt necessariæ: non ergo communicare tenetur cum alijs socijs.

Authori tamen communicãdum esse videtur,

Mihi vero semper est vissum, huiusmodi premium esse communicandum cum reliquis de societate. Moueor ex eo, quod istud est lucrum immediate ex societate prouenies, siquidem medijs obligationibus, seu pecunia socio rum locatio accepta est à principe, si enim nuda esset illius industria (*La postura non acceptaretur*) sed in virtute satisdationem, & fideiussionum accepta est, causam ergo socio rum pecuniæ, aut satisdationes contulerunt ad præfatum

281

præmium assequendum, simul cum industria socij, commune ergo debet esse tale lucrum.

Iniustum est vnum socium iacturam, alterum verò lucrum ferre.

Deinde quia ratione illius promissi præmij, prætium locationis est auctum, vt patet, at excessum illius premij ab omnibus soluitur, siquidem omnes obligati sunt, ad integrum pretium Regi soluendum: at contra iustitiam est, vt vnus socius iacturam sustineat, alter vero lucrum; dum ergo pro omnibus prætium regi soluendum augetur, augeri etiam debet lucrum promissi, quo pretij auctio compensatur. Pone rogo, quod in negotio iactura consequatur, quis dubitat, quin omnes socij illam sentiant, quam certe non acciperent, si prætium actum non fuisset (*concodicia del prometido*) vt patet? socij ergo debent esse illius, sicut & damni ex illo prouenientis.

(.·.)

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

De restitutione rei alienæ ex officio adquisitæ,

SVMMARIVM.

In Rebus fortunæ, tripliciter damnum inferri potest. numero. 1

Qui ex officio tenetur tueri Rempub. damna, & lesionem posititiam si inferat, tenetur resarcire. num. 2

Damna ex culpa lata, per omissionem illius, qui ex officio tenetur prouenientia, tenetur resarcire, num. 2

Tenetur de leui ille, qui ratione vtriusque officium habet, si stipendium accipiat. num. 3

Si quis non accipiat officium in sui vtilitatem, non tenetur de leui culpa. num. 4

Qui ex maleficio tenentur, solum tenentur ratione iniuriæ. num. 6

Tutor tenetur de leui, secundum omnium sententiam. num. 6

Artifex peritissimus in sua arte, de leui, & leuissima culpa tenetur. num. 7

Scriba accipiens aliquid, vt contra suum officium præstet, peccat mortaliter. num. 9

Præterea tenetur ad pœnam condemnationis. num. 9

Non tamen tenetur ad restitutionem. num. 9

Peccat contra iustitiam, si plus accipiat, quam taxatum per legem. num. 10

Hæc iniustitia cõmittitur, ob fraudem scribæ, aut ignorantiã ex parte negotiantis. num. 11

Peccat mortaliter Scriba, plus accipiendo quam taxatum, licet gratis detur. num. 11
Scribæ & officiales de camera, ad restitutionem tenentur gratis dati. num. 12
Scribæ publici ciuitatum, vel aliorũ locorũ, gratis datum non restituere tenentur, licet mortaliter peccent. num. 12
Reddere in quadruplum acceptum, est pœna Scribis, quæ ante condemnationem non incurritur. num. 14
Ratione extraordinarij itineris aut laboris, potest plus suscipere scriba. num. 15
Si consilium optimum exibeatur ab Scriba impartium concordia, & alijs similibus, potest vltra taxatum accipere, cum consilium ad officium non pertineat. nu. 16
Ob dignitatem suæ personæ datum, potest Scriba recte accipere. num. 17
Bene potest Scriba accipere plus, ratione qualitatis suæ personæ. num. 17
Regula generalis, ad omnes scrupulos tollendos circa Scribas. num. 18
Peccant mortaliter iurati, ob iniuriam nõ prospiciendi vtilitati corporali, & spirituali rei pub. num. 20
Iurati notabiliter negligẽtes in curando bonum speciale suæ parochiæ, mortaliter peccant. num. 20
Si sit peccatum publicum & a communitate factum, iuratus denunciare tenetur sine præuia monitione. num. 21
Si vero sit secretum, & a particulari persona factum, iuratus admonere, & non denunciare tenetur. num. 22
Quando negligentia, aut alia culpabili de causa, iuratus abest a congregationibus, peccat. num. 23
Prohibent leges ne iurati officio cauponum, aut institorum sint occupati. num. 24
Peccat qui officio iurati ante 18. annum fungitur. nu. 24
Peccat si curauerit, vt suffragijs elligatur procurator curiæ regiæ, & non sorte. num. 25

Probabilius tamen est, quod non peccent intendentes suffragijs elligi. num. 25
Tabelliones necessario sunt examinati, & idonei probati. num. 26
Iuratus non seruans bullam & caput quod est de pane, mortaliter peccat, & similiter quouis paschate non petiens eleemoysinam. num. 27
Etiam mortaliter peccat, qui in suis præcijs nondegit, aut prope eas quarum est iuratus. eum. 28

In rebus fortunæ, vtpliciter damnum inferri potest.

IRripliciter posse in rebus fortunę dãnum inferri est omnibus in concesso. Nẽpè ratione delicti. Secundo ratione cõtractus. Postremo ratione officij. Et sanê de dãno ex delicto proximo dato c. 1. huius 3. li. satis fumus effati, vbi de varijs furtorum generibus, debitisq; restitutionibus disputatum est. De iniuria vero, ac damno per contractus illatis c. 2. pluribus fortasse, quam par erat disseruimus. Extremum illud est, vt de iniurijs ex officio commisso sermonem faciamus: quoniam vero permolestatũ esset omnia officiorum genera fraudes, & iniustitias in eis admissas singulariter explicare. Requirebat enim separatũ, ac longissimum opus: ideo necessarium visum est in communi, ac generali quadam ratione doctrinã tradere, vt ex ea quisque studiosus de particularium officiorum peccatis, & iniustitiis aptè possit iudicare. Cætera, forrasse opere isto consummato perficere licebit.

1. Dubitatio.

Prima igitur dub. sit, quomodo quis teneatur de damno in officio dato. Et primum certum est, quod si positiua actione damnum inferat, ad reparationem tenetur ob iniustam læsionem. Si enim is, qui ex officio non habet ex damnificatione sui proximi, restitutionis obligationẽ incurrit, multo magis is qui de officio damna vitare, ciuesq; in pace, & bonis conseruare. Cum maiorem is irroget iniuriam. Quare de damno ex actione negatiuè secuto quæstio procedit.

2

Qui ex officio tenetur tueri Rempublicã, dãna & læsionem positiuam si inferat, tenetur resarcire,

Secundo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo certum esse debet, quod si ex eius omissione, ac culpa (omitto eos, qui dolo damnificant, quos certum est teneri ad restitutionem) damnum scienter sit consecutum, ex lata culpa resarcire damnum tenētur. His enim imputatur euentus ille ex sua eorum culpa proueniens, sicut causæ efficaci illius damni. Sicut nauis submersio ex negligentia lata nautæ proueniēns illi imputatur. In quo immorandum non est. Si enim damnum in delicto, & contractu proueniens ob culpam latam damnabile est, & restitutioni obnoxiū, multò magis si ex culpa sequitur eius, qui ex officio tenetur.

Damnū ex culpa lata, per amissionem illius qui ex officio tenetur proueniens, tenetur resarcire.

Tertio mihi videtur, quod si stipendium accipit ob officium exequendum, siue à priuatis, vt Episcopus, Curatus, Lector, Medicus, Aduocatus, Procurator, Scriba, &c. tenetur de leui culpa, cum in gratiam vtriusque officium habeat, vt supra docuimus, & latè tom. 3. dicemus cum de contractibus agemus. Verum contra hoc videtur esse Panor. in cap. Cum causa, de Testam, asserens iudicem teneri quidem de dolo, & lata culpa, non autem de leui & leuissima. Quam sententiam audire solebam à religiosissimo & doctissimo viro: Et potest, quantū assequi possum, sic probari ista sententia. Primum, quoniam idem propemodum est teneri ex officio, atque ex maleficio. Si enim ex officio diligentiam adhibere debes, iam igitur culpa in non adhibendo ad delicti rationem spectat: at autē ex delicto nullus tenetur, nisi ex lata culpa, igitur. Secundo, quoniam nemo tenetur in rebus alienis esse diligentior, sat fuerit, si diligens prudensque sit. Vnde Christus Redemptor noster ab Ecclesiæ officio, & spiritualia opera æternæ vitæ consequenda, non plus exigit, quàm esse prudentem, non prudentiorem: *Beatus*, inquit, *seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam*, &c. Si igitur qui prudenter œconomici officium gerit, dignus est mercede officio debita, consequens est vnumquemque cuique satisfacere officio suo, si culpam vitet latam etiam si leuem incurrat nonnullam culpam.

3

Tenetur de leui ille, qui ratione vtriusque officiū habet, si stipendium accipiat.

Nos autem putamus hac in re esse distinguendum. Si enim quis mercedem non accipiat, nec in eius vtilitatem officium

acceperit, verè erit prædicta sententia, vti de eo, qui ex cō tractu tenetur, supra dicebam. Si vero in sui gratiam officium est ei collatum, maximè si mercede exercēt tenebitur de leui. Mouetur in hanc sententiam. Primum, quia maior debet esse circunspectio, & diligentia adhibenda in operibus ad quæ quis ex officio tenetur, quàm in aliis operationibus communis vitæ. Constat autem quemcunque ex officio non obligato teneri de damno ex sua lata culpa proximo secuto, vt lib. 2. cap. 2. dicebamus. Igitur is qui de officio habet vitare, ad maiorem diligentiam teneri debet: & ita de leui. Vnde si, vt isti fatentur, eadem est obligatio ex officio, quæ ex delicto, certè ista ratio maximè valet, cū longe diligentiorem esse oporteat officialem, qui speciali obligatione, & mercede damna aliorū vitare tenetur, quā cæteri, qui solummodo ex communi quadā ratione communique officio ciuium. Vnde ij ex charitate, illi ex charitate & iustitia tenentur.

4

Si quis non accipiat officium in sui vtilitatem non tenetur de leui culpa.

Secundo, quia in contractibus tenetur quis de leui quādo vtriusque gratia fit, vt habetur aperte in cap. Bonafides, de Depos. & apertius in cap. Vnico, de Commodato. vbi Gregor. 9. id plane tradit, & ita fatentur omnes fere, quos eduloit doct. Nauar. in c. 17. nu. 184. Sylu. depositum quæst. 1. Angel. & Armil. ibi. Anton. 2. part. tit. 1. ca. 15. Cordu. in sum. quæst. 75. Et ratio est, quia quando contractus in vtilitatem alterius redundat, ipsa natura & recta ratio dictat, vt diligentior sit, quam si sua celebrare contractum nihil interesset. Et hæc est ratio illorum iurium. Non enim iura in hoc nouam constitutionem fecerunt: sed ius naturale dictamenque rectæ rationis declararunt. Si igitur officium, quod est quidam quasi contractus, in gratiam officialis vtilitatemque datur, ratio postulare videtur, vt prudentior quam alias esset esse debeat. Quo circa immerito isti dicunt alsimilari hanc obligationem obligationi ex delicto, imo magis obligationi ex contractu.

5

6

Tum, quia ij qui ex officio tenentur, vt tutor, iudex, &c. ex quasi contractu tenentur, vt placet sapientibus. Tum econtra, ij, qui ex contractu tenentur ex quasi officio quo dammodo certe tenentur. Depositarius enim quasi ex officio

ficio quodammodo certè tenentur. Depositarius enim quasi ex officio tenetur custodire diligentius rem sibi cõmissam. Deniq. quod magis ad rem facit, qui ex malificio tenentur, solum tenentur ratione iniuriæ, taque obligationẽ & subiectionẽ illorũ iniuria, & crimen fecit: ad obligationẽ.v.g. depositarij, & tutoris natura cõtractus, & officij imponit. Et hanc sanè sententiã (quidquid isti dicant) tenuit Sylvest. verb. culpa, quæst. 4. vbi prædictam Panormita. sententiam iuxta nostram distinctionem accipi debere censet, dum ait eam esse veram, quando non assumpsit officium vel quæsiuit, sed à superiore impositum acceptauit, quasi dicat, si nõ sui gratia, sed reipub. vel superioris, vel priuati accepit. Adde, quod de tutore fatentur omnes, quod tenetur de leui. Quæ autem maior est ratio vnius quàm alterius?

7 *Qui ex malefitio tenentur, solum tenẽtur ratione iniuriæ.*

Tutor tenetur de leui, secundũ omnium sententiam.

Illud fatentur omnes, q̃ si quis in aliqua arte se ipsum peritum, & magnum profiteretur, teneretur de leui, imo quandoque de leuissima. Quod imitat bene Sylu. quando alias diligentiorem inueniret, nisi esset deceptus sua alterius laude. Si enim quæsiuisset, & reuera inuenisset diligentiorem, & ob huius sui ipsius laudem, & professionem diligẽtissimi, illũ dimisit, tenebitur de leuissima. Illud puto recte intelligi debere, quod ait Sylu. quod tenetur de leui si ipse quæsiuit, & se obtulit: intelligi, inquam, debet quando ob sui vtilitatem se obtulit & quæsiuit, vel mercede id fecit. Si enim alterius charitate, & beneuolentia se obtulit & rogauit, non de leui, sed de lata tantum tenebitur, vt supra diximus de Contractibus.

Artifex peritissimus, in sua arte de leui & leuissima culpa tenetur.

Hæc autem in generali dicta sufficiant de culpa ac peccato in officio admisso, deque restitutione occasione officij agenda. Singulorum enim per se ac in specie officiorum fraudes ac peccata referre, ac discutere, eorum est quæ fieri nequeunt, in angusto præsertim opere, quod scribimus. Certe perlongum ac separatum tractatum materiæ huius ratio, & institutum requireret: quod præstabimus alio fortasis tẽpore, modo, lectori sufficerit ex generali doctrina adducta, no modo in hoc cap. sed in toto hoc opere ad particularia applicando, quid in quoque officio culpæ

8

culpæ ac restitutionis, occurrat, diiudicare. Ne autem omnino & hoc cap. vacuum & lectorem ieiunum dimittamus duorum officiorum in repub. naturam & rationem aperire statuimus, quorum alterum, quod scribarũ seu Notariorum est, etsi aliquãtulum à doctoribus memoratum at non pro dignitate, & necessitate: alterum, quod iuratorum dicitur, nusquam ab eisdem doctoribus explicatum, aut memoratum, vtrumque in repub. vsitatum, ac necessarium putamus esse. De quorum duorum officiorum obligatione ab amicissimo, suæque conscientiæ studiosissimo, nobisque coniunctissimo viro, qui vtroque in repub. munere fungeretur sæpe sumus requisiti, vt aliquid tractaremus quo facilius ea quæ ad rectam conscientiam conseruandam pertinerent lucide ac breuiter perspicere posset. Cui, cũ credibilẽ voluntatẽ, & in eum ipsum summa ac singularia studia deberemus, cumque & cæteris ciuibus eadem officia obtinentibus prodesse, lectorioperisque integritati satisfacere cuperemus placuit breuiore oratione de iis pauca perferre. Primum igitur de scribis.

9

Eritque secundum huius c. dubium, quando peccent in officio, & restitutioni teneantur? Secunda igitur in ordine disputatio sit, quando peccatum mortaliter scriba in officio ad restitutionem teneatur? In quo primum dico, quod peccat mortaliter si aliquid accipit, vt aliquid contra officium præstet, quod Hispanice dicitur, *Cohecho*, siue id efficiant ob pecuniam: vel humanum fauorem, vel aliã causam. Tum, quia non satisfaciunt legi & obligationi sui officij: tum etiam quia contrauenium iuramento à se facto. Et vltra hoc tenentur ad pœnam post condemnationem. An autem teneantur in conscientia acceptum restituere: quamuis aliquibus videatur cos teneri, quia est turpe lucrum, sed tamen ex dictis constat nullam esse restituendi obligationem neque danti, neque pauperibus, neq. vlli alteri. Quia scilicet fictur piter partum, quia est lege prohibitum, at non iniuste tamen. Siquidem spontanea voluntate ei datur: imo sæpius precibus dantis adductus, quasi maximum ab eo beneficium recipiat.

1. *Dubitatio. Scriba si accipit aliquid, vt quid contra officium præstet, peccat mortaliter.*

Præterea tenetur ad pœnam condemnationis.

Non tamen tenetur ad restitutionem.

10

Secundo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundo existimo, quod peccat mortaliter maius accipiens stipendium, quã sit assignatum per legem seu *Arancel* nouum, quod cõpilauit Atienza. Tum quia illa est lex confirmata per regem & eius Senatum, & ita obligat ad culpam in conscientia. Est enim lex mixta, quæ disponit faciendum, & transgressoribus pœnam adiungit. Tum secundo, quia illa est taxatio, sicut cæteri taxationes tritici & aliarum rerum. Atque ita illud est iustum prætium, & plus accipere est iniustum. Sicut esset iniustum pro tritico, vino, carne, & huiusmodi plus accipere, quam taxatum est per legem vel rectorem ciuitatis. Tandem quia iurant prædictæ scribæ & notarij, se impleturos prædictum *Arãcel*, & ita peccant peccato periurij & sacrilegij. Ex quo aperte colligitur, quod si plus accipiat non gratis & sponte oblatum, non modo peccat mortaliter vt ostensum est, sed restituere tenetur acceptum: cum sit aperte contra iustitiam plus iusto pretio accipiendo, sicut de vendente merces vltra iustum pretium dixi.

Peccat contra iustitiam si plus accipiat quam taxatur per legem.

11 Sed rogas quo pacto cognoscet prædictus tabellio sibi gratis non dari? Respõdeo duobus, vt puto, modis. Primũ si aliquo pactõ vim inferret, nolens facere scripturam, vel actum, nisi ei illa quantitas detur: est enim plane extorsio. Sicut qui soluit vsurã, quia non inuenit mutuantẽ gratis. Secundo quando intercederet fraus ex parte scribæ vel ignorantia ex parte negotiantis. Fraudem tũc committeret scriba cum diceret sibi deberi quatuor cũ debeãtur duo. Ignorantia negotiantis est cum nihil dicente scriba putat ipse deberi quatuor, quæ non daret si veritatẽ sciret. Vtrobique causã iniuste recipit, nisi veritatem manifestet. Quod si cum instruere nolit, non recipiat tamẽ totum oblatum, sed quod ad eum iure pertinet. Atque idem dico si dubitat scriba, an ei gratis detur, quoniam dubitat, vel dubitare debet nunc ille sciat taxationem Hispanice *El arancel*. vel non. Ponitur enim periculo iniustitiæ plus recipiendi, quam sibi debeatur. Vnde nisi certo sciret negotiantem esse prouectum & stipendia scire, non satisfacit, vt dictum est plus recipiendo, sed mortaliter peccat & restituere tenetur.

Prædicta iniustitia committitur ob fraudem scribæ, aut ignorantiam ex parte negotiantis.

12

Maiora

Maior dubitatio est, quando litigator probè nouit stipendia & *Arancel*, quo non obstante plus dare vult merè libere: num in hoc casu posset accipere, & an restituere teneatur? Cui respondeo primum peccare mortaliter. Facit enim contra iuramentum, & legem quæ præcipit non recipere etiamsi gratis detur. Ita sensit Nauar. cap. 25. num. 52. §. Qui conficit. Et probat ex iure communi, & Bald. in Aut. ẽ. sed hodie. C. de Episcopis & cler. 12

Peccat mortaliter scriba plus accipiendo quã taxatum, licet gratis detur.

Secundo dico, quod scribæ, qui vocantur de Camera, vltra peccatum mortale tenentur ad restitutionem. His enim sicut alijs regis officialibus, vt auditoribus, & alijs personis de Curia, non solum est prohibitum per leges, sed etiam facti sunt inhabiles & incapaces per easdem leges ad retinendum, & donatio omnino annullata, ita vt receptum nõ faciant suũ, vt habetur in l. 557. tit. 6. li. 2. Recopillationis. Sed tamen hæc lex, vt legem constabit, non reddit in capace hos scribas, ad retinendum donatum ante condemnationẽ, sed dicit solum peccare mortaliter, sicut & alij scribæ publici, quia eadem ratione prohibetur ne recipiant, etiam gratis, in lib. 1. lib. 4. tit. 27. recopilationũ, vnde eadem ratio est vtriusque.

Scribæ, & officiales de camera ad restitutionem tenẽtur dati gratis.

Tertio dico, quod scribæ publici ciuitatum, vel aliorum locorum, saluo meliori iudicio non tenẽtur restituere, quãuis contra senserit Bart. Medi. in sum. cap. 16. §. Licet peccent mortaliter contra officium & iuramentum. Ratio est, quia quamuis illis prohibitum sit per *Arancel* plus recipere etiam gratis oblatum, sed non impeditur tamen translatio dominij. Neque incapaces & inhabiles reduntur ad retinendum: sicut dixit de officialibus domus regiæ, quos merito oportet esse omni suspicione cupiditatis liberos: vt quia à longe veniunt negotiaturi ad curiam non cogantur suas facultates expendere, vt suas prætensiones consequãtur. Maximè, quia illis assignatur salarium à rege. Quæ omnia cessant in ordinarijs & publicis tabellionibus, & ob id noluit lex eos inhabilitare ad recipiendum, vel impedire dominium eorum, quæ illis gratis offerentur aut per viã muneris darentur. Et videtur esse sententia Nauar. vbi suprà. Nam cum diceret peccare mortaliter cum obligatione

Scribæ publici ciuitatũ, vel aliorum locorũ, gratis datum non restituere tenentur, licet mortaliter peccent.

13

ne restituendi, qui conficit instrumentum carentis iudicio aut ratione, statim loquitur de accipiente maius stipẽdium dicens, peccare mortaliter nullam fàciens mentionem de restitutione. Et num. 62. loquens de medicis docet peccare
14 mortaliter, & cum obligatione restituendi, si habentes stipendium publicum accipiunt aliquid etiam vltro datum, quod sane verum putarem, si aliqua lege humana fiant incapaces, sicut dixi, *De los escribanos de Camara*. Eam tamen legem nusquam ego vidi, nec Nauar. citat. Iure enim naturali non est incapax accipiendi & retinẽdi, quod illi gratis daretur, etiamsi haberet publicum stipendium, & allegat Anton. 3. part. tit. 7. cap. 2. §. 3. Angel. verbo medicus, §. 6. quæstio 5. ibidem.

Quod si ad hæc dicatur, quod in prædicto *Aranzel.* præcipitur, vt reddant acceptum in quadruplum. Respondeo ibi non præcipi restituẽdum acceptum, sed esse pœnam legis in odium transgressorum, pena autem ante condemnationem non debetur. Quod autem pœna sit, tanquã planũ relinquo. Tum, quia disponit reddi quadruplum, quod nõ est restitutio, quæ solum damni compensationem ad æqualitatem postulat. Tum, quia dicit fore per annũ suspendẽ dum ab officio prima vice: pro secunda vero officio priuãdũ, quæ patet pœnalia esse, quod ipsius legis tenor declarat cũ ait. *Si pena de boluerlo con el quatro tanto, y ser priuado, &c.* Vnde lex ipsa pœnas appellat.

Reddere in quadruplum acceptum, est pœna quæ ante condemnationẽ non incurritur.

Tertio igitur videndũ est, an ratione eundi de domo propria maxime nocte. Itẽ ratione occupationis, maxime cum bonas rationes ostendit, & consilia præbet, vt melius scriptura, vel actus fiat: an horũ ratione possit vltra stipẽdiũ aliquid accipere? Item quando ratione personę ei plus tribuitur, vt quia nobilis, aut ratione dignitatis personę dãtis, nẽpe optimatis, aut principis alicuius, quid decus duceret, tam exiguum stipendium dare. Denique quãdo scriba alia præstat officia, rogãs iudicẽ pro remissione pœnę, vel
15 diminutione, vel breui expeditione sui negocij, cuius fauore melius agitur cum reo.

Ad hæc igitur interdum nobis videbatur dici posse. Primum quoad occupationem attinẽt, & ad exitum de domo ad

mõ ad instrumenta conficienda, iam esse declarãta, & aucta stipendia per specialem prouisionem Regiam post dictum *Aranzel*, quæ seruanda est, quoad occupationem, & gressum de domo.

Secundo arbitror, quod si hora esset incommoda, nẽpe 16
nocte aut imbre cadente, aliaue intercedẽte cœli inclemẽtia, vel cum prandere eum oportebat, poterit tunc aliquid superaccipere, maxime libere oblatũ. Labor enim ille non est annexus scripturæ, sed extraordinarius, pretioque æstimabilis. Secus esset, si labor esset ordinarie annexus, vt ire in hieme, aut in æstate. Ob hoc enim nihil posset accipere, vel scripturã dimittat, si ita otio indulgere vult. Potest adhiberi exemplum de sacerdote, qui ratione eundi ad Ecclesiã, vel se vestiendi sacras vestes, &. non potest plus accipere, quam pithantiæ taxatio sit: sed si longe iret, & in hora sibi incommoda, etiam posset ratione illius laboris, quia extraordinarius est, aliquid recipere.

Ratione extraordinarij itineris, aut laboris potest plus suscẽpere Scriba.

Quarto igitur de eo, quod ratione consilij, vel ratione mediorũ bonorum, quæ ipse præbet, distinguẽdum est. Nã si consiliũ est de bene, & firmiter facienda scriptura, & similibus, nihil poterit accipere. Hoc enim ex ratione sui officij facere tenetur, sicut nec iudex, vt iustã ferret sentẽtiã, & firmam, quod de se facere debebat. Vnde pro his acceptum, iniquum est, & restituẽdum: si autem consilium esset in componendis partibus discordibus, vel in pretio, vel in tempore, vel aliquo alio, & alijs similibus, quæ non sunt de ratione sui officij, potest aliquid accipere, & retinere. Ipse enim solum tenetur facere solidã scripturã, vel actũ, admonere, cõsiliũque dare eorum, quæ ad eius firmitudinẽ pertinere videbũtur, quod enim amplius est, beneficiũ est collatũ, & bonũ opus pretio æstimabile. Vnde si aliquid ei detur pro eo opere, retinere poterit. Sicut in casu præcedenti dictũ est. Atque idẽ est, quãdo preces pro reo apud iudicẽ interponit suas: hoc. n. officiũ scribæ nõ est, sed procuratoris: sicut in pũcto præcedẽti officiũ erat aduocati, & cõciliarij. Tunc. n. nõ accipit in quantũ scriba, id est ratione scripturæ, sed in quãtũ aduocatus, seu Procurator, vt dictũ est. 71
Quæ oĩa pro pijs cõscientijs dicta sint. Nã qui latę sunt (vt aiunt)

Si consilium optimum exhibeatur ab scriba in partium concordia, & alijs similibus, potest vltra taxatũ pretium accipere, cum consiliũ ad officium non pertineat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

conſcientiæ poſſent horum occaſione plus accipere, quã hic conceditur. In explebilis enim cupiditas ex bono mali, & ex paruo multũ occaſionem ſumit.

Quinto tandẽ dicendũ, poſſe quoq; accipere, q̃ ei datur ob dignitatẽ ſæ perſonæ. Id enim nõ, vt ſcribæ, ſed, vt tali perſonæ datur: quia amicus, nobilis, aut cõſanguineus eſt. Quod ex eo deducitur, quod ſi eſſent alij, qui ita integrã & perfectam conficerẽt ſcripturam non illi daretur.

Ob dignitatẽ ſuæ perſonæ datum, poteſt ſcriba re tẽ accipere.

Vltimo accipi poterit, q̃ offertur, quãdo offerẽs eſt magnæ qualitatis vir. Nã ſi datũ ratione dignitatis ipſius ſcribæ retineri poteſt, multo magis datũ: quia ſic decet dignitatẽ dantis. Illud enim non datur reſpectu ſcripturæ, ſed ob qualitatem eius qui dat, qui meritò, ſi non reciperetur, recte poſſet de ſcriba expoſtulare, aut conqueri.

Bene poteſt ſcriba accipere plus ratione qualitatis ſuæ perſonæ.

Quod ſi obijcias legẽ prohibere etiã gratis oblatum. Reſpondeo primũ iam probatũ eſſe, q̃ licet peccet recipiẽdo ſed non retinendo, quia lex non impedit dominij tranſlationẽ. Secundo exiſtimo, quod in caſibus prædictis peccet recipiendo. Lex enim ſolũ loquitur quando datur & recipitur ratione officij ſcribendi, etiam ſi gratis detur, vt ſi debens duo, offerat quatuor libera voluntate, vt ſcriptura melius fiat, aut citius. Gratioſa enim donatio etiam propter hunc reſpectũ prohibetur: & merito, nec colore gratiæ extorſiones introducãtur, ſed in prædictis caſibus gratia non exhibetur ratione ſcripturæ, ſed ob extrinſecas cauſas officio, & ſcripturæ alienas, quibus lex eum neque priuat, neque priuare voluit.

Regula generalis ad omnes ſcrupulos tollẽdos circa ſcribas

Tandem placuit regulam quandam generalem dare ad omnes tollendos ſcrupulos quam docti homines adhibere ſolent, quæ talis eſt. Si negotiator dederit pluſquam debebat, timoratus ſcriba declaret ſibi non tantum deberi, exceſſum repudiando, quaſi per leges accipere non poſſit: quod ſi alter perſiſtat debere accipere, & quare gratis, ac libere â ſe dari: tũc iam tandem recta conſcientia accipere poſſe. Quam doctrinam etſi à ſapientibus traditam cognouerim non omnino tamen hercule ei aſſentior. Lex enim vetat omne genus gratiæ, ac liberalitatis & donationis. Maxime, quia nonnulli verecundia, pudore, vel, vt vrbani habeantur illud offerent, nõ omnino liberi

Vnde

Vnde ſecurius, ac verius videtur eſſe, quod ſupra dixi, vt reſpiciat cauſam muneris, ſeu gratiæ factæ. Quæ ſi fiat ratione ſcripturę tantum, reci i non poterit abſque peccato mortali, quamuis ſine reſtituendi obligatione. Sed ſi gratia & liberalitas fiat ob alios reſpectus, bene poterit recipi abſque vllo peccato, & retineri, quod facile diiudicare poterit diſcretus ſcriba, ac timoratus.

Illud ad extremum addam, quod in cap. Statutum, de Reſcriptis, in 6. decernitur, ne iudices delegati, & eorum notarij, ſeu ſcribæ à negotiatoribus non modo nõ exigãt, ſed nec recipiant munera præter eſculentum & poculentum, quod paucis diebus conſumi poſsit, & ad expenſas moderatas, cauſa negotij faciendas: alias receptio ſit nulla & retentio: ſed reſtituere teneantur, non obſtante quãcunque partis remiſsione. Putat autem Gloſſ. quod donationem acceptare poſſunt prædicti, id eſt, ſi ſemel reſtituerint & eis libere donetur à negotiatore: quia textus ſolum loquitur de remiſsione, quæ facilius fieri ſolet, quam donatio. Facilius enim quis, vt bene Caietanus adnotauit, verbo, reſtitutio, capit ſe, timo, remittit non habita, quam donet iam poſſeſſa. Et de ſcribarum ac notariorum officio hæc dicta ſint. Veniamus igitur ad iuratorum officium, de quo admodũ pauca (melius dixerim) nulla prorſus ſunt à ſapientibus, vel antiquis, vel modernis litteris prodita.

Tertia igitur dub. ſit, quando iurati peccent mortaliter, & reſtituere teneantur? Qua in re cum nullum legerimus, vel diſputantem, vel loquentem doctorem erit, iudicio arbitrioque noſtro per puncta res explicanda.

3. Dubitatio.

Primum igitur putamus peccare ob notabilem incurã Proſpiciendi vtilitati, & communi bono reipub. regibque obſequio. Hoc enim primum omnium iuramento promiſerunt, vt conſtat ex forma iuramenti, quod præſtant in manibus totius Senatus ciuitatis, & Præfecti eiuſdem ciuitatis.

Peccant mortaliter iurati ob in curiam non proſpiciendi vtilitati corporali & ſpirituali reip

Secundo peccant mortaliter ſi ſint notabiliter negligẽtes in curando bonum ſpeciale ſuæ parochiæ. Vt ſi in ea ſint publici concubinarij, publicæ ad ſudendum menſæ, mulierculæ mediatrices, quæ dicuntur *Alcahuetas*, malæ fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæ; Hispanicè *hechizerus*, si sint rixæ & iurgia ipse vel pacem non componit, & huiusmodi; & non curat hæc omnia priuatim cognoscere, vt ea manifestet, ei ad quem remedium adhibere incumbit. Hoc enim etiam iuramento promittunt, cum iurati recepti, & constituti sunt. Hoc sane est munus proprium, propriaque iuratorum institutio in insignibus vrbibus, vt sint tanquam oculi quidam in ciuitate, qui mala & damna reipu. animaduertant, & notent, & deferant ad regiam maiestatem, vel prælatos Ecclesiæ, vel denique ad eos, quorum interest salutare, remedium adhibere, vt sic tandem commune bonum reipu. regis obsequium, & Dei gloria, quotidie crescat, & proueharur in melius.

21 *Iurati notabiliter negligentes in curando bonũ speciale suæ parochiæ, mortaliter peccant.*

Sed circa hoc secundum pũctum dubitaret fortasse quispiam. An inuenies prælatus iuratus aliquos in supradictis, & similibus criminibus, posset manifestare sine præuia monitione, fraternaque correctione? Hæc sane dubitatio ex prædictis à nobis supra lib. 2. cap. 4. satis est perspicua. Idcoque breuiter dicimus, quod quando delictum, aut damnum factum, vel faciendum est publicum, non opus est secreta admonitione. Quale esset, si capitulum rectorum vrbis Hispanicè, *El ayuntamiento, o regimiento*, aliquid attentasset, quod esset in reipu. aut regis præiudicium, aut quod Ecclesiæ dignitatem offendat, vel Dei obsequium, tunc in quam sine monitione secreta tenetur publice repugnare, ac contradicere, regique aut prælatis, aut quibus incumbit de iure, manifestare. In manifestis enim non est necessarius iuris ordo, & præcipue in ijs, quæ non ab aliqua singulari persona, sed à communitate attentantur. Idemque esset dicendum de alijs criminibus, vt proditionis læsæ maiestatis. Hæc enim priuilegiata sunt, quæ ob eorum atrocitatem non requirunt præuiam monitionem, sicut in peccato hæresis, seruatis tamen ijs, quæ circa hæc diximus supra dict. cap. 4. Si autem crimen esset secretum, & alicuius personæ priuatæ, maxime clerici, vel fortasse religiosi: quanuis esset aliqualis infamia in parochia, deberet primum admonitiones præmittere, quæ si non sufficerent denunciare. Ita enim sui officij ratio postulat, & iuramenti ab eis

Si sit peccatum publicum, & à cõmunitate factum, iuratus denunciare tenetur, sine præuia monitione.

22 *Si sit vero secretum, & à particulari persona factum, iuratus admonere, & nõ denunciare tenetur.*

ab eis præstiti. Sed de ijs plura copiosè tradidimus in dicto priore tomo.

Tertio videtur videri posse alicui peccare mortaliter non venienti ad capitulum, dum sunt inuitati: tunc quoniam iurauerunt assistere prædictis capitulis, & congregationibus: tum quia si veniant, nequeunt præcipuam officij obligationem implere, quæ est bono communi prospicere. Si enim ignorant, quod proponitur, & attentatur à rectoribus vrbis, & similibus, quommodo tandem occurrerent debitis remedijs? Porro nos ista vera esse, locumque habere putamus duabus limitationibus. Primum, vt non intelligantur prædicta, si ob id absit, quod intelligit suam absentiam parum aut nihil obfuturam, quia sunt alij, qui supplere possunt idoneè, aut quia negotium non est tanti momenti. Secundo, si haberet aliud publicum officium, vt si, v.g. esset Scriba, Medicus, aut Lector, seu Professor alicuius facultatis, &c. in quo detrimentum pateretur prædictus iuratus. Tunc igitur dumtaxat peccatum erit mortale, quando vel negligentia abest, vel sine damno notabili abesse posset, vel si crederet sui absentia rem publicam damnandam fore. 23

Quando negligentia, aut alia culpabili de causa, iuratus abest à congregationibus, peccat.

Quid autem dicemus de specialibus mandatis ab vrbis præfecto emanatis erga has occupatas personas? vt si eis præcipiatur portas, põtesque ciuitatis custodire tempore pestis, aut vt iter aliquod efficiant ad negotia ciuitatis, &c. Respondeo, si id efficere potest sine magno alterius sui officij detrimento, tenetur obedire. Tunc enim mandatum est iustum: ac proinde obligatorium. Quare si die v.g. festo id sibi mandaretur, videtur teneri. Si autem cum detrimento alterius officij, non teneretur obedire, nisi omnimo nullus esset, qui id præstare posset, resque esset in maximam reipublicæ vtilitatem, quam debet priuato bono præferre. Præsertim cum id munus sponte susceperit, quo iure suo renunciasse videtur. In huiusmodi casibus sibi damnum imputet, quod euenerit. Vnde etiam leges prohibent, ne iurati certis quibusdam officijs sint occupati, veluti institorum, & cauponum, &c. 24

Prohibent leges ne iurati officio cauonum aut institorū sint occupati.

Quod autem attinet ad negotiationem fericorum, vel panorum, aliarumve rerum maioris momenti leges se referūt in senatus iudicium, vbi quod magis expediet decernetur, vt l. cc. tit. 3. lib. 7. Recopil. Et ita iam decretum est huiusmodi mercaturas non obstare iurati muneri, vnde neque mercatores peccant iuraturam petentes.

Peccat qui officio iurati ante 18. annum fungitur.

Quarto peccaret, si ante 18. annum iurati munere fungeretur, vt constat ex l. tit. lib. Recopil. Titulus tamen & possessio numeris non prohibetur: sed tantum functio. Possessio enim qualibet ætate potest obtineri, quamuis ante vsum rationis non sit propriè iuratus, cum non sit aptus iurare, sed solum ius sibi à patre relictum, & ab altero obtinebit.

25

Peccat si curauerit vt suffragijs elligatur procurator curiæ regiæ, & nō sorte.

Quinto peccat mortaliter altiorem in foro, & senatu maioremque gradum ambiens, quàm sibi ratione antiquitatis conueniat, etiamsi nobilis, vel æquestris gradus sit, sic enim iurant in primo ad hoc munus aditu.

Sexto peccare mortaliter videbitur, si nitatur ipse, vel consentiat, vt procurator curiæ regiæ suffragijs elligatur, & non sorte. Primo, quia id iurant & cum iuramentum sit rei licitæ, sub mortali sacrilegij obligabitur. Secundo, quia cū munus procuratoris magnū præseferat honorē, & vtilitatē cōtineat, nimis ambiretur, & ita si suffragijs nominare tur essent nimiæ factiones, inuidiæ & contentiones, quæ omnia cessabāt, si sors illud offerat. Et hic videtur finis huiusmodi cōsuetudinis esse, & iuramēti, ꝙ in hāc rē fit. Sic enim videmus etiam tabellionibus munus criminale sorte ascribi in quibusdam regni partibus ob eandē rationem.

Probabilius potest dici quod nō peccent intendentes suffragijs elligi.

His tamen non obstantibus, non videretur peccare, si curaret, vt suffragijs capituli eligeretur. Hoc enim esset magis consonum præcipuo iuramento bono cōmuni prospiciendi. Nam iuramentum contra bonos mores non obligat. & hoc quod diximus videtur esse contra bonos mores aut saltem impedire maius bonum, cū euidens sit, quod si forte exeat procurator, sæpe fiet, vt non sit aptus, neque idoneus, hic muneri, quod in dominum contingeret reipublicæ. Si autem suffragijs daretur, meritorū præcipua ratio haberetur, & conditionum, quæ ad id munus sunt necessariæ.

cessarię. Et hoc pacto consulitur tum bono communi, & curæ ciuitatum, tum etiam melius seruatur iustitia distributiua, quæ munerum huiusmodi ac dignitatum addictionem iuxta merita & ornamenta cuiuscunque fieri postulat, quasi præmium vt iustis ac prudentiæ ipsorum ciuium. Et id confirmatur. Non enim videretur laudabilis consuetudo, qua beneficia Ecclesiastica & Episcopatus sorti cōmitterentur, vel etiam munera Monarchiæ sæcularis, sed electione & suffragijs vel communitatis vel principis attribui conferrique debent dignis. Quod etiam in religionibus obseruari videmus. Cum igitur senatus curam ad alia munera idoneos semper eligat, multo magis id in hoc præcipuo munere & reipublicæ, maximè necessario, desiderari videtur, vt semper digniores magisque idonei eligantur, id que suffragijs capituli.

26

Tabelliones necessario sunt examinati, & idonei probati.

Neque idem est iuditium de tabellionibus. Hi enim necessario sunt examine tentati, & vt idonei probati. Vnde nulla videtur noua electio necessaria, sed æqualitas melius sorti quam suffragijs committi videtur: Sic enim obuiatur contentionibus & solicitationibus. Iurati vero neque examinati sunt dum admissi fuerunt, neque omnes ad omnia idonei: vnde manifeste occasio videtur dari damnis Reipub. si munerum vocatio sorti credatur, quæ vt cæca indignum forte, & minimè idoneum sæpius eliget. Quibus sanè efficitur, vt si non damnemus omnium consuetudinem qua sorte procurator præficitur, at id contendimus iuramentum ita seruandi nō obligare, cum maius bonum impedire videatur, vt declaratum est.

27

Iuratus non seruans bullam & caput quod est de pane, mortaliter peccat, & similiter quouis paschate non petiens eleemosynam.

Septimo mortaliter peccat non seruans vel seruari negligens bullam, & caput, quod est de pane: cum bulla illa sit iusta & iuramentum obliget. Quæ autem sit hæc bulla sciunt, aut saltem scire tenentur dicti iurati.

Octauo peccare videbuntur, si quouis paschate nō petierint eleemosynam per parochias pauperibus eiusdē parochiæ. Quamuis enim hoc nō iurauerint se facturos, videtur tamen iam esse consuetudo, quæ vim obtinet legis. Non tamen it, facile peccati mortalis damnari ob id debent meo iudicio. Non enim quælibet consuetudo etsi

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudabilis obligat sub mortali vt alibi probauimus, sed solum ea quæ ita fuit introducta, & obseruata, sicque intellecta à sapientibus ac viris probis, vt obligare existimetur sub præcepto. Nam alioqui non est consuetudo præcepti, neque obligans. Et ideo examinari, & videri debet qualiter prædictam consuetudinem viri probi ac sapientes cõmuniter interpretentur. 28

Etiam mortaliter peccat, qui in suis parochijs non degit, aut prope eas, quarũ est iuratus.

Nono peccare videbuntur mortaliter nisi in suis parochiis degãt, aut saltem prope eas quarum sunt iurati. Hoc enim ita decretum est leg. 10. tit. lib. 7. per D. Ioannem 2. Ocanniæ anno 1444. Cuius etiam rationem naturalẽ lex ipsa reddit, vt ita videlicet suo munere fungantur, & obligationi satisfacere possint, & l. 13. §. 8. tit. 2. lib. 8. Recop. vbi etiam alia redditur ratio. *Quia* (inquit) *relatum est nobis in parochijs nullum fere esse auitũ Christianum.* Et quidẽ ratio reddita per priorem legem videtur esse iuris naturalis residentiæ. Sunt enim iurati veluti parochi parochiarum, non ad sacramentorum administrationem vel curam rerum spiritualium, sed ad id quod supradictum, scilicet ad priuatum regimen, & gubernationem suæ cuiusque parochiæ. Nam, vt Aristo. docet in Politicis, domus quælibet personis quibusdam, constat, veluti marito vxore, filijs ac parentibus, dominis & seruis. Quemadmodum ergo hæ plures personæ domum perficiunt, ita plures domus vicum conficiunt, quem nos vulgo paulò latius parochiam vocamus, vel collationem, & plures parochiæ, vel collationes vnam construunt ciuitatem. Sicuti ergo in quauis domo est vnus, qui eius regimini præest, vt pater, aut maritus, aut dominus: & toti ciuitati præest alius, vt præfectus, vel gubernator vrbis, sic necessarium fuit cuilibet vico, collationi, vel parochiæ suum caput assignari, qui eius curam priuatam gereret, vt hoc modo melius commune reipub. bonum conseruetur, omnibus his tandem sub vno totius regni capite contentis scilicet sub rege, vt ita melius dominus familiam domus: iuratus parochiam: rex totum regnum administrarent, & suo quisque munere vtilius fungeretur. Et sicut dominus, vel pater non est iudex, vt aliquem domi tenere, & in vincula inijcere 29

cere, pœnasque legum in ipso exequi possit, ita nec iuratus est iudex, vt punire possit crimina suæ parochiæ, sed est, vt supra dixi, quidam veluti oculus, syndicus, vel procurator, qui notat ac animaduertit, id quod ad prædictum munus pertinet manente executione iustitiæ, & punitione criminum apud præfectum vrbis, si rei fuerint secularis ordinis, apud ordinarium vero, si Ecclesiastici sint, vel apud Prælatum si forent regulares, quos admonere debet præmissis priuatis animaduersionibus, & monitionibus, vt dictum est. 30

Vt igitur ad rem oratio redeat, dico rationẽ illam prædictæ legis videri ius ipsum naturale residentiæ, ad quam quilibet tenetur si ad ipsum gubernatio aliquorum ex officio pertineat. Et sicut supra diximus ratione huius residenti ir teneri iuratum adesse publicis consilijs in Senatu, vt scire possit quid rei agatur, quod publici & communis boni interfit: sic etiam adesse, & residere tenetur atque interesse in sua parochia, vt sciat atque prouideat ea quæ priuatæ vtilitatis illius sunt: & hoc sonat lex, dum dicit, vt adimplere possint ea ad quæ ex suo munere tenentur.

His tamen non obstantibus adhuc dicendum videtur non peccare mortaliter. Fertur enim de hac re actum esse in senatu, neque eius consulto decerni, vt huiusmodi leges obseruentur, atque executioni mandentur. Quod autem ad ius naturale attinet, statuo illum teneri aliter saltem solicite ad diligenter huic communi vtilitati parochiæ prospicere, nec omnino præsentiam in ea negligere. Cui satisfacere videretur si parocho, vel alicui illius parochiæ rem hanc ex animo commendaret vt se de necessitatibus eius parochiæ statim atque acciderint admoneant, ipse etiam aliquoties per annum eam lustraret & oculatius videret.

Ad rationem secundæ legis dico, eam loqui priuatim de Granatensibus: in ea enim ciuitate in quibusdam parochiis nullus fere erat auitus Christianus: vt optime Atiẽza aduertit in sua tabula, verbo, iurati. 31

Alia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alia etiam ad munus iuratorum pertinent, quatenus membra sunt senatus, quæ communia sunt etiam rectoribus vrbis, de quibus modo nihil dicimus: Qualia sunt seruare secreta, quæ in eorum capitulis tractantur; taxare victualia ciuitatis moderate, muneribus corrumpentibus neglectis, &c. De quibus & de aliorum officiorum obligationibus alibi fortasse vberius scribere licebit.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

De currentibus cum fure, seu damnum dante.

IN tribus prioribus huius 3. li. cap. conati sumus pro modulo explicare eos qui ad restitutionem teneretur in particulari, quales sunt furto, aut contractu, aut officio iniquâ actionem exequentes, de quibus sigillatim sub quadam tamen resolutione ac breuitate præfati sumus. Quoniam vero non ij solum qui proximum lædunt, sed hi etiam qui lædentibus cooperantur eis auxilium, vel consilium, vel fauorem præbendo, non minus restitutionis vinculo ligati â sapientibus iudicantur. iuxta illud: *Si videbas furem currebas cum eo, & cum adultero portionem tuam ponebas.* & ad Rom. 1. *Non solum, quia talia faciunt,* &c. Legibusque humanis grauissimè talium concurrentium, ac sociorum crimen vindicatur: id circo finita vt cunque expositione eius qui principalis causa damni est consequitur, vt explicemus secundarias, & adiutrices eiusdem nocumenti causas, vt sic planè ij, qui ad restitutionem tenentur, cognosci possint. 1

PRIMA PARS.

De participantibus in iniusta acceptione.

SVMMARIVM.

NOn solum illi qui in iniusta acceptione participant, vt iubens, consilium dans, &c. dicuntur participantes, sed etiam qui in ipsa re aliena participant. num. 2

Inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inter nouem genera damnificantium non computatur executor, & illo computato decem sunt genera personarum, quæ ad restitutionem tenentur. num. 2

Non solum accipiens, sed causam dans efficacem damni, restituere tenentur, secundum omnium sententiã. num. 2

Nouem genera cooperantium in iniustã acceptione non tenentur restituere, nisi constiterit esse concausas, secundum Caietanum. 4

Etiamsi causæ fuerint, si non fuerint efficaces, & eius virtute damnum subsequutum, non tenentur ad restitutionem. num. 5

Quãdo aliquis est causa non tamẽ sine qua nõ, quia vera si illa non adesset sequeretur effectus, ad restitutionem non tenetur, secundum aliquos. num. 5

Cum quis ita occidit vel furatur, vt si ipse non faceret, per alium tamen omnino fieret, ob id tamen a restitutione non excusatur. num. 7

Cum aliquo posito sequitur, vel ablato sequitur, aut alio modo sequitur effectus, tunc illud quod ponitur, vere causat. num. 10

Si ita res se habeat quod etiam si manifestaretur, non minus damnum daretur, non manifestãs, non est causa damni. num. 11

1. *Dubitatio.*

PRIMA ergo dub. sit, qui dicantur cooperatores in dãno dato? Atq; eadẽ est ratio in omni actu humano, adeo vt non solum exequẽti talẽ actũ, sicut causæ reali, & physicæ imputetur, sed etiam illis veluti concausis moralibus. Respond. breuiter omnium sententia his versiculis contineri.

2 *Quilibet insolidum, reddat prius iniuriator.*
Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans,
Currere cum fure faciunt, furtique reatum.

Ex

Ex quibus quædam sunt causæ positiuæ, vt iubens, consilium dans, consentiens, &c. quædã negatiuæ, vt mutus, id est, tacens, non obstans, de quibus omnibus ordine est dicendum. Vbi adnotare placet, q̃ non solum ij dicuntur participantes, & ad restitutionem teneri, qui in acceptione iniusta participant aliquo ex dictis modis, sed etiã qui in ipsa re aliena participant, vt quia ad ipsum peruenit bona fide. Is enim tenetur, vt dicitur ratione rei acceptæ, alij vero ratione iniustæ acceptionis. Primum igitur docere oportet de participantibus positiue, deinde de negatiuè concurrentibus.

Non solum illi qui iniusta acceptione participant, vt iubẽs, consilium dans, &c. dicuntur participantes, sed etiam qui in ipsa re aliena participant.

Primum suppono, quod inter hæc nouem genera damnificandi non computatur executor. Non enim ipse est cooperator, sed alij eidem cooperantur, scilicet imperans, consulens, &c. Vnde computato executore decem sunt genera personarum, qui restituere tenentur ex vna actione, scilicet executor, de quo latẽ suprà egimus. Is enim proxima est vera & propria efficax q̃ causa damni. Secundus damnificator est iubens. Tertius consilium dans. Quartus consentiens suo suffragio & authoritate. Quintus palpans, seu laudans crimen, siue sub specie mali, siue etiam sub specie boni, vt quia sic oportet malos tractare, aut commendans furem, quod subtiliter, vel fortiter egerit, ex quo mouetur ad similia perpetranda. Et idem est, quia non lædit, quod sæpe fieri solet inter iuuenes, qui socium vituperant, & accusant, eo quod vel non vlciscitur, ve aliud malefecerit. Sextus recursus, id est, receptor iniuste operantis. Septimus dicitur participans, qui non sumitur in communi vocabulo, sic enim omnes nouem sunt participantes, sed qui in ipso crimine adiuuat, & simul cũ altero exequitur realiter, qui dicitur proprie coadiutor, vel socius criminis, etiamsi vt mediator, vel explorator id facit. Octauus, mutus, id est, qui poterat loqui reprehendendo, vel prohibendo, vel consulendo, & tacuit. Nonus non obstans, id est, non præbens auxilium, vt nocumentum impediretur. Vltimus est non manifestans, vt testis vel alius qui non significat proximo damnum, vel impendens, vel post factum.

Inter nouem genera damnificãdi, non computatur, executor: & illo computato: decem sunt genera personarum qui restituere tenentur.

3

Secunda

2. Dubitatio.

Secunda dub. Vtrum semper prędicti teneantur ad restitutionem, aut certe dumtaxat quando sunt causæ sine quibus non, vel saltem concausæ. Et primum fatentur omnes teneri ad restitutionem omnes illos, qui causam damni efficacem dederint, & non solun accipientem. Quæ sanè doctrina & iuribus & rationibus satis est, & fuit semper probata. Vnde Apost. *non solum qui talia faciunt, &c.* Et illud: *Si videbas furem currebas cum eo*, Et Esaiæ 1. *Principes tui infideles, socij furum, &c.* Quod & Pontif. ac Patres passim docent, vt constabit ex cap. 1. de officio delega. & ca. Notum. 2. quæst. 1. & cap. Sicut dignum, de Homicid. quod fuse & eleganter tradit D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 7. & Theolo. passim dictitare solēt, præcipuè Caiet. ibi. & in sum. verb. restitut. Flor. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 11. & seq. Adrian. in 4. sent. agens de restit. §. 2. dub. 1. Maior. in 4. dist. 15. quæst. 26. Sylvest. restit. 3. §. 6. Medin. C. de restit. quæst. 7. & 8. Nauarr. cap. 17. num. 17. & 130. Gab. dist. 15. quęst. 2. art. 3. Palud. ead. dict. quæst. 2. art. Couar. reg. peccat. 2. part. §. 12. qui innumerabiles vtriusque iuris, & text. & doct. pro ea sententia indicat.

Non solum accipiens, sed causā dans efficacem damni, restituere tenetur, secundum omniū sententiam.

4

Secundo fatentur omnes, & specialiter Caietan. in sum. verbo restitut. quod omnia ista nouem genera cooperantiū non tenentur restituere, nisi quando constat saltem esse concausas. Accipe exemplum in consensu. Est enim consensus qui est causa, & qui est solum consensus, & nō causa, v. g. tractant aliquid de bello gerendo iniustè, requirūtur illi ad quos gerere expectat, consentiunt, horum consensus causa est, quia ex horum consensu pendebat negotium: audiunt tamen plerique de populo & placet eis, & dicunt fiat, horum consensus est, sed non causa. Hi igitur ad restitutionem non tenentur. Ratio est plana, quia ij, licet mortaliter peccent, at non damnificant exterius vt patet, cùm eorum voluntas, non fuerit causa, non concausa damni.

Nouem genera cooperātium in iniusta acceptione, non tenētur restituere, nisi constitit esse concausam, secūdum Caiet.

5

Tertio certum est, quod etiam si sit causa, si tamen efficax non fuerit & eius virtute damnum subsecutum, non tenetur ad restitutionem: Accipe simile das consilium, vt fiat furtum, vel rapina, si consilium non peruenit, vt esset causa

Etiam si causa fuerunt, si non fuerint efficaces, & eius virtute damnum subsecutum, non tenentur ad restitutionem.

secausa rapinæ, vel vt mihi videtur, si ante damnum illatum consilium reuocasti, non teneris restituere. Debet ergo esse & causa natura sua efficax, & in effectu damnificans. Atque idem videtur si consilium dedit ei, qui paratissimus erat occidere, ex quo consilio occisor, nec ad occidendum motus est, nec ad citius, vel acrius id faciendum. Id enim efficax causa dici non potest, licet causa esset natura sua damnificatiua.

Maior tamen quæstio est quando ita est causa, quod nō sit causa sine qua non: nam revera etiamsi causa illa non adesset sequeretur effectus. Et sanè sunt permulti, quibus videatur, tunc nullam incurri restitutionis obligationem. Cuius sententiæ est Gab. in 4. distinct. 15. quæst. 2. artic. 3. Sylvest. rest. 3. quæst. 6. Nauar. cap. 17. numero. 17. & num. 130. Palud. dist. 15. quæst. 2. art. 3. Adria. in 4. de Restit. cap. circa prædicta, Anton. locis citatis, & alij quàm plures. Ratio huius huius sententiæ est, quia causa est qua posita ponitur effectus, & qua ablata, aufertur, vt Philosophi communitet docere solent. Igitur quando ita concurrit vt etiam si non concurreret sequeretur effectus, non potest quidquam conferre ad effectum, sed se habebit per accidens & impertinenter.

Quando aliquis est causa non tamen sine qua nō iniustæ acceptionis, nam revera si illa non adesset sequeretur effectus, ad restitutionem non tenetur, secūdum aliquos.

6

Ex qua opinione illud sequitur, teste Med. q. 7. C. de rest. q̄ si quis occidit hominem, vel exercet vsuras, siue ex se motus, siue ad mandatum alterius, ita tamen quod si ipse non faceret per alium omnino fieret, excusatur à restitutione, quod certe omnis rationis metas prætergredi mihi videtur, negatque id Nauar. in expresso, & omnes cæteri doctores infra citandi. Quo fit, vt mihi non persuadeā sic hos esse intelligendos doctores, vt Medina & alij intelligunt, licet Gabriel magnam certe sic existimandi materiam dederit. Alias aperta esset contradictio apud Nauar. huius sententiæ authorem, qui cum prædictis, licet doceat, tamen Caietano contra asserenti consentit, prædictam illationem omnino negans. Vnde Couar. solum Palud. pro ea sententia in eo sensu accipit, in reg. peccatum. 2. par. relicto. §. 12. num. 2. Et certe posset saltem Gab. ielem ad eam causam adiungere. Nam cæteros, quos ille non no-

minat, qui videntur sententia Paludani fuisse, non in eō sensu accipiendos censet, *Paludano*, inquit ille, *quidam alij accesserit, quos tamen huius opinionis authores minime nominauerim: quippe, qui viderim eos D. Thom. resolutionem probare, quæ recte, & sincere intellecta, nequaquam iuuat Paludani sententiam.*

7 *Cum quis ita occidit, vel furatur, vt si ipse nō faceret, per aliū tamē omnino fieret, ob id à restitutione non excusatur.*

Quare sic mihi videtur dicendum in hac controuersia, quod cum quis ita occidit, vel furatur, vt ipse non faceret, per alium tamen omnino fieret, non ob id à restitutionis onere excusatur, modo vere aliquid influat, aliquidve conferat ad iniustam actionem. Profecto ita sensit D. Thom. 2.2. quæst. 62. art. 7. & ibi Caiet. & in sum. verbo restitut. versiculo, non obstat. Ioan. Med. C. de Restit. quæst. 7. Couarrubias num. illo. 2. Sotus. 4. de Iustit. quæst 7. artic. 3. & idem Nauar. num. illo 19. Et ratio est plana. Primum, quia scriptum est: *Necesse est, vt veniant scandala, væ autem homini illi, per quem scandalum venit.* Si enim Petrus non esset hæreticus, neque Ecclesiam oppugnaret, alius certe esset, qui id facinus committeret. scriptum enim est: *Oportet hæreses esse*, sed non ob id Petrus ab immani scelere excusaretur.

Deinde, quia licet non occidente, vel furante, alius occideret, vel furaretur: tamen revera tu cum occidis, vel furtorem occupas, vere damnum proximo infers, igitur legq charitatis, ac iustitiæ astringeris dānum reparare. Si enim alius non esset illaturus tale damnum, saltem teneris restituere. Cur ergo peioris conditionis esse debet innocens: atque ego melioris, eoquod sit alius facinorosus, qui damnum sit illaturus? Alioquin etiam excusandus esset à restitutione executor ipse, si ita contingeret, vt si tu non damnificares, alius id efficeret. Si ergo executorem ob eam rationem nullus excusauerit, cur consulentem, vel imperantem, vel aliter cooperantem excusabimus: quia alius non defuisset, qui consilium, vel consensum, vel refugium præberet? Alias ignis non diceretur causa combustionis, vt bene arguit Medina: quia non est causa sine qua non, cum alius ignis, si ille non combussisset, combureret. Nō igitur efficacia & vera causalitas primi aufertur, eoquod alius succederet, quod ipsum faceret. Et vt Medina ait, vt supra diximus, excusaretur vsurarius à restitutione per hoc, quod eo non

8

eo non mutuante ad vsuras alius fuisset mercator, &c. Vnde peracute ait Caiet. art. illo. 7. aliud est causa per quā fit, aliud causa sine qua non fit.

Dices quomodo igitur causa dici potest, si ea ablata non aufertur effectus, sed adhuc fieret? Hāc enim ego causam non appellarim. Respondeo, primum cum Medina, quod illa non est definitio causæ. Competit siquidem causæ præcisè: non tamen vniuersaliter causæ sufficienti, cum eiusdem effectus possint esse plures causæ sufficientes, vt de duobus ignibus diximus. Secundo, respondet eam non esse propriam descriptionem, sed eam quam Arist. tradit 2. phys. quod est principiū & causa motus. Præclare id sane sed adhuc defendendo eam definitionem dici potest, quod si ita se res habeat, vt ea sublata adhuc sequendus sit effectus, eodem modo ac si adesset, revera dici potest non fuisse causam sine qua non. Ac non sic est in præsenti. Quia revera, si ego non occiderem, licet alius occideret, sed non ita cito, vel ita acriter. Denique non eodem prorsus modo ille occideret, & ita plane sum causa sine qua non, & vera causa. Adhibeo simile. Laborat quis morbo læthali, quo certum est esse moriturum, accedit aliquis, & vulnus infert de se læthale, certe irregularis esset, & homicida, & vera non modo causa, sed etiam causa sine qua non: quia licet ea causa sublata esset moriturus, sed non ita cito, vel eo prorsus modo. Quibus addo hanc argumentationem. Pone duos Petro inimicos, quorum vterque ita cupit occidere, vt vno non occidente, alter nihilominus occideret, & ècontra, sequitur ex dicta sententia, quod nullus eorum si occidit, vel spoliauit teneretur. Cum hic non tenetur, cum si ipse non damnificaret, alter id feciset. Nec ècontra alter tenetur, quia eo non lædente alter læderet. Igitur etiamsi vterque læserit, nullus restituere tenetur. 10

9

Ex quo colligo, id quod supra tangebamus, & considerare volumus lectorem tanquam in hac re necessarium, ad dignoscendam causam damni illati, in moralibus, imo etiam in naturalibus: estque verissimum. Quandocunque aliquo posito, sequitur talis effectus, & eo ablato, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum aliquo posito sequitur, vel ablato nõ sequitur, aut alio modo sequitur effectus, tũc illud quod venitur vocare causa erit.

lato, vel non sequitur, vel si sequitur, alio modo sequitur, sine dubio causa erat illius effectus. Quia ex quo deficit ille solitus modus ex defectu illius, signum est habuisse influxum in ea re; & non solum esse conditionem, sine qua non. Quare cum certum sit, quod licet alius occideret, vel furaretur, sed non eo modo, aut tempore quo ego occidi, vel furatus sum, quod sum vera causa damni, sine qua non ita celeriter, vel alio modo fieret. Si vero sequitur effectus eodem prorsus modo, superueniens non est dicẽda causa. Quia sine illa & fieret, & eodem modo fieret, vt
11 supra dicebam de consulente homicidium, ei qui ita est paratus, & vehementer optat, vt non solum non moueatur ad patrandum ex meo consilio, sed neque ad citius, vel acrius: nec denique vllo modo variat actum. Tunc enim iure censeri potest me non fuisse concausam, cum nõ fuerim causa sine qua non.

Et sic intelligendi sunt doctores, quia contraria opinari esse videntur. Atque ita sensit Couarruuias versiculo, hinc patet, numero illo 2. Et sanè hæc omnia lucidius apparent in sexto genere cooperantium, quo in dictis versibus *participans* dicitur, id est, coadiuuans. Constat enim socium adiuuantem ad furtiuam rem auferendum, vel domum, seu vineam demoliendam, vel hominem occidendũ non semper esse causam, sine qua non fieret effectus simpliciter. Poterat enim alter sine socio rem auferre, & tamen proculdubio semper ad restitutionem tenetur coadiutor: quia semper aut necessario est causa sine qua non ita velociter, vel atrociter fieret. Constat enim ex adiun-
12 ctione alterius, melius ac facilius, citiusque fieri damnum, & propterea semper causa adiuuans tenetur ad restitutionem. Non enim potest non habere efficaciam & influentiam in actione iniusta, in quo differt ab alijs quinque prioribus causis: nempe imperante, consulente, consentiente, quę possunt non influere in actionem alterius, vel habere se vel concomitanter, vel impertinenter, vt supra dicebã, quod est apprimè notandum.

Hæc autẽ doctrina planius apparet in causis negatiuis vt nõ obstante, nõ loquente cũ ex officio tenetur. Si enim ita se,

ita se res haberet, quod etiamsi manifestarem non minus daretur damnum, non sum causa vllo modo: quia non sum causa sine qua non, & alias positiue non cooperor. Si enim damnum non daretur me manifestante vel non eodẽ modo daretur, puta, quia fur sciens meam remissionem, mouetur ad furandum vel ad citius furandum, iam sum causa censendus saltem actionis negatiua. Et hæc fuit aperta sententia Merca. cap. 7. versiculo: *En lo mesmo*, & versiculo: *Item las.*

Si ita res se haberet, quod etiã si manifestaretur nõ minus damnũ daretur, nõ manifestans nõ est causa damni.

Sed obiiciamus hoc loco lectori Theologo Metaphysicam argumentationem. Nam fieri potest, vt idem effectus, & eodem prorsus modo à duabus causis totalibus fiat, nõ modo virtute diuina, vt si à duobus corporibus solaribus eadẽ lux produceretur & penderet: sed etiam de facto, vt in consecratione Dominici corporis & sanguinis, dum 13
in die quo ordines celebrantur videmus, quod multi simul consecrant cum Episcopo, & ita totaliter, & independenter vnus ab altero, quod non est vera causa sine qua non. Constat enim quod tã hic conficit, quod si alius proferret verba non minus conficeret. Nec per alterius societatem in causando, effectus prouenit, vel velocius, vel facilius. Accipe idem in naturalibus & moralibus, potes enim dicere hunc esse effectum supernaturalẽ. Pone ergo quod duo imperant vni homini, vt aliquem occidat. Tunc neuter est causa sine qua non, non solum effectus, sed etiam modi. Quia ita fieret effectus, & æque cito, ob vnius, sicut ob vtriusque imperium, ergo neuter ad restitutionem tenebitur. Respon. tamen ad primum exemplum, nos loqui in causis naturalibus, & moralibus, in quibus semper ex consortio alterius effectus in modo prodeundi variatur. Si enim possibile esset actionem iniustam eandem omnino inuariarum à duabus causis naturalibus, vel moralibus prodire, vt in dicto exemplo de verborum prolatione cõtingit, certe vterque teneretur ad restitutionẽ damni illati. 14

Neque vero putes adhuc in naturalibus huius veritatis simile deficere, si attenties rem istam perpenderis. Pone, verbi gratia, quod vt in ordinationibus contingit ita simul A ferãtur à duobus maleuolis turpia detractionis, aut

Universidad de Deusto
Biblioteca

contumeliæ verba, vbi aspicis idem damnum prorsus eademque actione à duobus dari, & ita independenter, quod vno non dante per alterum, eodemq; prorsus modo damnum consequeretur. Quid tum dices? Quis horum tenetur damnum reparare? Certe aut vterque aut nullus, at nullum teneri dixerit nemo, alter ergo. Quis igitur cum vterque dicere posset sine se damnum ab altero dandum fuisse, sicque neutrum teneri. Sat igitur sit, vere in læsionem influere, etiamsi sine te læsio daretur proximo. Ad aliud vero dicendum quod si primus iussor ita animum exequẽtis rapuit, vt paratus esset facere, & ita cito & atrociter: secundus iussor nihil est operatus cum animum illius non mouerit. Si vero secundus, vel faciliorẽ vel velociorẽ fecit actionem, tũc est vera causa damni & restituere tenetur.

Tertiam difficultatem placet consumere in explicatione harum omnium causarum in particulari. Et primum de iussione atque consilio.

IVSSIO, CONSILIVM.

SVMMARIVM.

NVllus de consilio nociuo, tam contractibus, quam in delicto nisi de dolo tenetur, secundum Gabr. nu. 16

Contrariam aliqui tenent sententiam. num. 16

Si quis consulat delictum, re vera etiam ex ignorantia faciat, modo non sit inuincibilis, tenetur. num. 17

Si dans consilium ex officio dare solebat, etiam secluso dolo, tenetur, si eius negligentia res male succedat numero. 18

Si dans consilium, illud ex officio dare non teneatur, quamuis sit idiota, a restitutione excusatur, contra Med. num. 19

Etiam qui ex officio habent si nociuum dederint consilium, studium diligenter adhibendo, non tenẽtur, licet si accipiant stipendium ob consilium, deleui tenentur. num. 20

Si iussio & consilium, tantum sunt iussiones & non causæ efficaces damni, non incurritur restitutionis obligatio. num. 21

Imperans & consulens, si ante quam opus ab accipiẽte consilium exequatur, illud reuocet, non tenetur restituere. num. 22

Iussor & consulens, etiam si post peractam actionem iniustam mandet, vel consulat restituere, a restitutione liberatur, secundum aliquos. num. 23

Consulere alicui, vt minus damnum pro alio maiori vitando faciat licitum est. num. 24

Si aliquis a Petro & Paulo furari decreuisset, licitum est illum consulere, vt relicto Petro, Paulum damnificet, secus est si ab vno tantum decreuisset furari. numero. 24

Si damnum vnius esset magnum, alterius vero paruum & non notabile, licitum est ad paruum inclinare. numero. 25

PRIMVM est notandum quod, hic est sermo de imperante & consulente directe & scienter: nam de eo, qui dat consilium nociuum proximo ex ignorantia quadam, vt confessor, vel Iurisconsultus, vel alia priuata persona, cuius authoritatem atque consilium sequutus proximus graue damnum incurrit, iudicandum est iuxta supra dicto libro 2. cap. 2. cum disputaremus de damno casualiter dato culpa lata, leui, aut leuissima. 16

Nullus de consilio nociuo, tam in contractibus

Sed quia in hac specie video nõnullos doctores elocutos: breuiter eorũ sententias rationesq; attingam. Gabr. dub. illo. 2. existimat nullũ teneri de consilio nociuo, tã in Contractibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam in delicto, nisi de dolo tenetur, secũdum Gabr.

tractibus quàm in delicto, nisi de dolo. Et probat ex cap. nullus, de Regùl. iur. lib. 6. vbi dicitur nullus ex consilio dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur. Vnde si consuluisti, inquit, Petro, vt mutuaret debitori non idoneo scienter teneris, quia ex malitia, vel odio, denique dolose egisti.

Contrariam ali qui tenent sententiam.

Contrarium vero video sentire plerosque doctores, qui plane dicunt secluso dolo ex culpa lata, vel leui teneri quẽ piam, nociuum consilium dantem. Ita Nauar. cap. 17. num. 132. Sylues. restitutio 3. q. 6. dict. 1. & 3. Paluda dist 15. q. 2. art. 3. Medin. C. de Restit. quæst. 7. ad secundum. Ant. Floren. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 12.

17

Si quis consulat delictum, revera (etiam ex igno, rantia modo nõ sit invincibilis) tenetur.

Mihi tamen videtur distinguendum, vt distincte de more procedam. Potest enim esse sermo de consilio ad delictum, vel ad contractum. Nam si quis consulat delictum, revera tenetur etiã si ex ignorantia faciat, modo nõ sit invincibilis, & hoc omnes fatentur prædicti authores, & Gloss. in dicta regula nullus. Ille enim ex quo ad maleficium impulit suo consilio: maxime, cum scienter fecit, à dolo excusari non potest, vel si abfuit dolus, tamen culpa lata ad minus intercessit, quæ maxime in maleficio æquiparatur dolo secundum iura. Et quamuis non teneretur, actione de dolo, vt velle videtur. 2. d. glo. tamẽ tũc teneretur, nomine eius maleficij. Nam si consuluit homicidiũ, homicidia est, vt ex supra dictis patet, & in specie docuit Inn. 3. in cap. Sicut dignum, de Homicidio, & 50. dist. Si quis viduam: si consuluit furtum, fur est, &c. Non autem, tenetur ei cui dedit consilium, sed ei contra quem dedit, vt est supra dictis, lib. 2. cap. 2. de inducente alium ad peccatũ diximus. Voluntarie enim ille committit, & ita non po-

18

test ei fieri iniuria. Tum etiam quia sibi imputari debet. Scire enim debebat sibi non expedire. Tum denique quia ex improbitate sua, nullus debet reportare commodum & actionẽ, vt habetur in. l. Ita fullo. ff. de Furt. Et in hoc casu intelligenda est prædicta Gabrielis sententia. & textus in dict. Reg.

Si dans consiliũ ex officio dare

Si autem consilium datum est respectu contractus, distinguendum censeo, vti Med. distinxit, & alii doctores citati

tati intellexerunt. Si enim ille, qui dedit consilium is est, qui ex officio dare solebat vt Theologus, vel Confessor, Medicus, Aduocatus: vel ratione suæ eminentiæ, vel experientiæ, vt senes & alij, qui in arte vel negotio periti habentur, & nominantur, vel denique ratione stipendij. Hi, inquam, etiam secluso dolo tenentur, si eorum negligentia res male succedat, iuxta illud: *Si culpa tua datum est, &c.* de iniur. & dam. cap. finali. Imo si stipendium accepit non modo de negligentia lata, sed etiam de leui tenebitur vt supra docuimus. Revera enim isti tenebantur diligentes esse, imo diligentiores, si stipendium accipiunt. Si igitur debitam diligentiam non adhibuit, sibi damnum venit imputandum, sicuti efficaci causæ damni. Et ita sensit dict. glos. præter prædictos citatos Theologos, & Bart. in l. Non solum §. Si mandato. ff. de Iniur. circa finem. & l. Si remunerandi. §. Si tibi, &c. Si autem non tenetur ex officio, omnes licet fateantur non obligari, tamen Medin. distinguit. Quia quamuis sint idiotæ, vt mulieres, & alij inexpertes, si se ingerunt ad dandum consilium, tenebuntur: quia cum imperitia sua nociuum consilium dederint aliorum officium vsurpando, illis imputatur damnũ, etiã si bonam fidem habuerint. Quia eorum culpa datum est damnum: *Secus*, inquit, *si ab eis consilium petatur, & bona fide dederint. Tunc enim petentibus imputatur: quia ab imperitis consilium quæruntur.*

solebat, etiam secluso dolo tenetur si eius negligentia res male succedat.

19

Si dans consiliũ illud ex officio dare non tenetur, quamuis sit idiota, à restitutione excusatur cõtra Med.

Sed certe in vtroque casu putarem excusandos. Sicut enim quando ratione officij, eminentiæ, vel stipendij, tenentur de damno secuto eorum negligentia seu ignorantia, vt dictum est, siue ipsi se offerant, siue ab eis consilium petatur: turpe enim est nobili & patritio ignorare iura, in quibus versatur, aut versari debebat, vt dicitur in l. 2. ff. de Origine iuris: ita quando aliquis est idiota, aut imperitus, siue se offerat, siue alius ab eo consilium petat, certe si bona fide consuluit, quod optimum sibi videbatur, nullo pacto teneri debet de damno secuto, si enim scire non debebat, non potest dici efficax causa damni secuti. Petens enim sibi imputet, qui cum expertes doctosque viros audire posset, & de veritate erudiri, acquiescere voluit consi-

20

Etiam qui ex officio habent, si nociuum dederint consiliũ, studium diligenter adhibendo, nõ tenẽtur, licet si accipiãt stipẽdiũ ob consilium, de leui tenentur.

21

Si iussio & cõsilium tantũ sunt iussiones, & nõ causæ efficaces damni, nõ incurritur restitutionis obligatio.

Imperans & cõsulens, si antequã opus, ab accipiente consilium exequatur reuocet illud, nõ tenetur restituere.

Si iussor, & consulens, etiamsi post peractã actionem iniustam mandet, vel consulat restituere, à restitutione liberatur, secundum aliquos.

liis imperitorũ in quo facto virtualiter errare voluisse videtur. Imo existimo, quod etiam illi qui ex officio habent vt. v. g. Medicus, vel aduocatus, qui studium diligenter adhibuit, etiamsi revera nociuum dedit consilium, non tenentur si res non succedat ex voto: quamuis si stipendium acceperint ob cõsilium, aut medicinam, vt communiter fit, teneantur de leui, ex negligentia, scilicet, viri diligentioris.

Secundo not. quod iussio, & consilium tantum sunt iussiones, & consilia, & non sunt causæ efficaces damni, non incurritur restitutionis obligatio, vt supra declarabam, vt si vel animũ nõ mouit, quia iam erat paratissimus, vel si mouet, tamen actio non est opere subsecuta, vel alia de causa ineficacia fuerunt.

Tertio notandum, quod antequam qui iussus est, & consilium accipit, opus exequatur, iubens, & consulens reuocet mandatum, & consilium, si sequatur damnum, non tenetur imperans, & consulens restituere. Ita docuit Medi. vbi supra. Et ratio est plana, quia tunc actio iniusta non procedit ex eo cõsilio, vel imperio: sed alterius malitię imputatur, sicut totali causæ. Vnde in iure, vt suo loco diximus, immunis est ab irregularitate, imo ab excommunicatione, qui cum mandasset, vel consuleret clericum occidi, ante factum reuocauit, & dissuadere conatus est.

Maior tamen dub. est, an sit liber dictus iussor & consulens, si post peractam actionem iniustam mandet, vel consulat restituere. Respond. Alex. Alen. 4. p. q. 86. mem. 3. ar. 4. §. 2. Gabr. d. 15. quæ. 2. dub. 2. sub lit. P. Med. loco citato, quod non liberatur à restitutione, nisi in effectu alter restituat, & obediat præcepto restitutentis, sicut obedisset præcepto, vel consilio iniustæ actionis. Probat Gabr. hac ratione, quia sicut non incurrit obligationem restitutionis ex præcepto, si alter non obediat ei rem auferendo, licet mortaliter peccat, ita econtra non liberatur ab obligatione iam incursa, si alter non obediat restituendo, par enim est vtriusque ratio. Et sicut dato consilio vel imperio eo solo, quod ponatur in actu manente eorum obligatione, & non aliter ad restituendum, ita ècontra dato bono consilio, vel imperio de restitutione, &c. Vnde colligunt ij authores, quod

22

quod sicut præceptum vsurpandi rem alienam non obligat præcipientem, nisi cum vsurpator se præcepto conformauit: sic non absoluit eundem præceptum restitutionis, nisi cum se vsurpator ille conformat vere restituendo. Contra hanc tamen determinationem duas format rationes Gabr. quæ facile solui possunt, & ille soluit. Obicit etiam Medin. quæst. illa. 8. ex Chrysosto. & Iustiniani authoritate; Sed facile etiam soluit.

Consulere alicui vt minus damnũ pro alio maiori vitando faciat, licitum est.

Quarto not. licitum esse consulere alicui, vt faciat minus damnum ad vitandum maius ab eodem. Vt si quis decreuerat occidere Petrum, ego vero consulo, vt non occidat, sed vel percutiat, vel furetur. Quod intelligo si iam ille paratus erat minus facere, alias nõ liceret. Nõ enim sũt facienda vel consulenda mala, vt veniãt bona. Cum enim vtrumque facere decreuit, nõ ad malũ cõsulo, sed adminus. Itaq; terminus mei consilij est minus non minus malum, quod ille ex sese facturus erat, de quo alibi fortasse. Quod ergo liceat minus damnum consulere ex eo patet. Quia nec pecco in animam illius ob scandalum seu cooperationem ad eius peccatum, quia ex quo ipse paratus est vtrumque facere, potius cooperor ædificationi & charitati, vt anima eius non ita ruat, tantum abest, vt ruinæ eius spirituali cooperer. Nec pecco in proximum, quia supposito, quod magnum damnum illius vitare non possum, non est ratione abiliter inuitè læsus, quin potius beneficij loco numerare debet, quod facio. Sed rogas tamen, an si minus malum inferendum est alicui tertio liceat illud consulere. Quidam enim putant licere, si ille alias paratus est facere maius malum, neque in memoriam reuoco, cum ipse paratus esset. Si vèro non decreuit, nisi maius facere damnum, verbi gratia, Petro: non fas esset consulere, vt eo dimisso, minus furetur à Paulo, & sic intelligendam conseo Soti sententiam, qui loco citato simpliciter negat fieri posse.

23

Porro mihi in vtroque casu Soti sententia magis probatur. Non enim video quo pacto nõ faciat iniustitiã ei qui minus damnum passurus est, cum eius voluntatem dubiã determinet ad damnificandũ istum. Si enim ego nõ cõsulerem

24

Universidad de Deusto
Biblioteca

lerem fortasse huic damnum non inferret. Si igitur meo consilio in hanc partem efficaciter inclinatur, iam igitur ego sum efficax causa damni huius, rationabiliterque offensus esset iste, cum eius damnum sub dubio, quod euadere posset, per me certum reddatur. Itaq; distinguẽdum sic censeo: quod si ab vtroque sic simul furari decreuisset, vera est horum sententia. Et tunc sane etiam liceret consulere, vt minus malum faceret relicto minori, quod revera nõ esset inducere ad malum vllum, sed ad minus, siquidem minus est damnum vnius, quam duorum. Neque in hoc vllus potest esse rationabiliter læsus. Quia ille ad vtrũque erat inclinatus. Per hoc vero, quod ego liberem alterum, siue passurum maius, siue minus damnum non potest alter conqueri. Si vero tantum vnum ex duobus facere decreuerit, & dubitat, quodnam illorum faciet? Tunc certe non putarem illorum veram esse sententiam. Quia fas non est, vt supra dicebam, vnius damnum vitare, alterum damnificando. Et, vt Hispanice dicitur: *Quitar de vn santo para poner en otro, o hurtar para dar limosna.* Denique licitum non est alicui benefacere alteri malefaciendo. Cum enim ille adhuc sit dubius à quo furabitur, si per me eius voluntas determinatur ad hunc, ego plane sum efficax causa executionis iniustæ, quæ alias forte non fieret.

24 *Si aliquis à Petro, & Paulo furari decreuisset, licitum est illũ consulere, vt relicto Petro Paulum damnificet, secus est si ab vno tantũ decreuisset furari.*

25 *Si dãnum vnius esset magnũ, alterius vero paruum, & non notabile, maxime si ille esset pauper, licitũ est ad paruum inclinare.*

Verum quidem est, quod si damnum illius vnius esset magnum, alterius vero paruum, & non notabile, maxime si is dives est, ille pauper, licitum crederem inducere ad paruum, etiamsi ille non decreuisset, nec copulatim, nec sub disiunctione vnquam cogitasset de paruo. Non enim est rationabiliter inuite læsus, quod cum paruo detrimẽto suo, magnum alterius vitet. Nam ipse id ipsum facere deberet lege charitatis, & ego in causa mea ita facerem, vel leuem iacturam proximi magno malo postponerem. Deconsulẽte autem maius ei qui paratus erat ad minus, an insolidum teneatur, & de reuocante consilium, vel iniuriam infra dicemus. Et hæc de consilio, atque imperio dicta sint.

Consen

Consensus, Palpo, participans, Mutus, Non obstans.

SVMMARIVM.

Si ex censensu non pendebat negotium, vel si pendebat tamen iniusta actio non est subsequuta, ad restitutionem non obligat. num. 27
Si consensus in iniusta actione nõ sit causa sine qua nõ, licet peccatum causet, non tamen obligat ad restitutionem. num. 27
In quatuor casibus, existens in capitulo si nõ contradicat malæ actioni, peccat, & pœnam incurrit. num. 29
Primus secundus, & tertius casus num. 29
Quartus casus. num. 30
Laudatio criminis seu adulatio, si tantum est letificatiua, non obligat ad restitutionem, secus vero si est causatiua iniustitiæ. num. 31
Irridentes aut vituperantes eum qui nõ furatur, aut alio modo damnificat, ad restitutionem tenentur. num. 31
Similiter tenentur qui apud iudicem interueniunt, ne aliena fur restituere cogatur, excusando & defendendo illum. num. 32
Participans nihil aliud est, quam adiutor criminis. num. 32
De restitutione participantis, resp. distinctione, num. 33
De Mutuo, Non obstante, infra in hoc cap. dicetur. num. 34

CIRCA particulam consensus 1. not. id, quod supra dixi ponens specialiter exemplum in consensu, qui cum non est causa, sed solum modo consensus, non obligat ad restitutionem, vt si ex illo non pendebat negotium, vel si pendebat, tamen iniusta actio non est subsecuta,

Universidad de Deusto
Biblioteca

27 *Si ex consensu non pendebat negotium, vel si pendebat, tamen iniusta actio nõ est subsequuta, ad restitutionẽ non obligat.*

Si consensus in iniusta actione non sit causa si nequa non, licet peccatum causet, non tamen obligat ad restitutionem.

suiscecuta. Secundo not. vt egregie docuit Caiet. in d. summa §. attente. & Nauar num. 21. quod si consensus, vel suffragium, & idem est de consilio & mandato, non fuit causa sine qua non, quia scilicet, cum tale suffragium latum est, res erat finita & irrevocabilis, non tenetur restituere qui suffragium tulit, licet peccauerit mortaliter ob timorem, vel vtilitatem, vel alium humanum respectũ consentiens iniquitati. Verbi gratia, in aliqua communitate plura vota vincunt, & dum aperta feruntur, vltimus, vel ex vltimis videns præcedentium vota viciſſe, atque ita suum nihil prodesse, consentit iniustę actioni, non tenetur restituere: & idem est de quocunque alio, qui subscribit iniustæ luti. Tale enim suffragium est ac si non esset, nec nullam omnino causalitatem habet. Vnde sententia Med. quæst. 7. ad quintum, quem secutus est Cord. in summa, quæst. 291. contrarium existimantis, non placet. Cuius ea ratio est, quia arbitratur impertinens, quod alij suffragium tulerint, cum ipse suo suffragio facultatẽ præbeat executioni iniustæ. Affert exemplum in auditoribus regis, quod si plures eidem iniustæ causæ subscribunt non excusatur vltimus, quia vere fuit cum alijs causa illati damni. Sed verius est, quod ex aliorum sententia dixi, ꝙ si iam plures viscerant, nihil est prorsus operatum meum suffragium: & ita ille consensus non est causa, nec concausa, sed solummodo consensus. Alia vero ratio Medin. ex Innocen. de iis quæ fiunt à Mai. part. cap. dicente, quod existens in capitulo, si non contradicat malæ actioni peccat & pœnam incurrit, non est ad rem. Primum non citat caput, sed titulum. Deinde, sermo est de peccato & pœna, quod nos libenter fatemur, non de restitutione, quę solum causalitatem iniustam attendit.

28

In quatuor casibus, existens in capitulo si non cõtradicat malæ actioni, peccat, & pœnam incurrit.

In quatuor casibus veram putarem hanc sententiam. Primo si tale vltimum suffragium causa fuit, vt citius, vel acrius executio iniusta mandaretur, cum variet modum actionis, vt supra dicebamus, vere causa fuit actionis. Est enim euidens signum causalitatis alicuius agentis, quando si absque illo fieri poterat, tamen non eodem modo ac illo conquotente, vel denique si ob tale suffragium electio,

29

vel

vel sententia esset confirmanda. Secus si nec actio aliter prodit ob illud votum, & scitur esse confirmanda sine illo. Secundo, si illa vota non essent aperta. Tunc enim pastrem non potest scire, an suo suffragio, vel aliorum sit læsio facta, & ita dum hæc certitudo non habetur, quæ vix haberi potest, restitutionem facere tenetur. 1. Casus.

Tertio putarem veram quando tale iniustum suffragiũ erat ex prioribus, licet illud tulerit sciens atque confidens sequentes eius sententiæ fore. Quia licet sine me alteri damnificarent, tamen ego primum dedi efficacem causam damni, & positiue contuli ad eam læsionem. Et licet sine me fieret, tamen sine me non est factum. Et est similis casus, & ille quem supra ponebamus de occidente hominem, quia sciebat si ipse non occideret per alium fore occidendum. Tum, quia, vt ait Caiet. in instanti homo mutatur, & possent subsequentes dissentire, quorum duorum neutrum habet locum in primo casu. 2. Casus. 3. Casus. 30

Quarto denique vera esset dicta sententia quando vota priora essent revocabilia, vt Nauarrus adnotauit. Est enim eadem ratio, ac de primis. Poterant enim priores revocare & fortasse ita facerent, si illum viderent in contrariam partem declinare, & ita si revocarent, tenerentur ad restitutionem. Quia revera suo suffragio læsio est facta. Sed iudicio meo eadem est ratio in hoc casu, quia iste in effectu prior est, cum prius damnificauerit, licet quod ad sonum verborum & proferendi suffragium sit posterior. 4. Casus.

31

Laudatio criminis, seu adulatio, si tantum est lætificatiua, nõ obligat ad restitutionem, secus vero si est causatiua iniustitiæ.

CIRCA particulam (*palpo*) non opus erat repetere, quod laudatio criminis, seu adulatio si tãtum est lætificatiua non obligat ad restitutionẽ: si vero est causatiua iniustitiæ, quia ex ea mouetur quis ad reddendum, est restitutioni obnoxia. Et vt Anto. in d. §. 12 adnotauit, ad hoc genus reducitur, qui deridet, aut vituperat eũ, qui nõ furatur, vlciscitur, aut damnificat: vt si dicas amico, esse ignauum, ex quo pudore affectus occidit, aut ꝙ nescit, vel non audet furari, vel vltionem accipere, &c. Atq. idẽ est de receptore, qui vel nutrit & conseruat malefici um, vel est causa iniustæ detentionis, vel damnifi-

gator

Videntes aut vituperantes eũ qui nõ furatur, aut alio modo damnificat, ad restitutionem tenentur.

cator ob tale refugium impellitur ad opus perpetrandum. Est enim huiusmodi complexus causa damni illati & patrocinium quoddam iniquitatis. Tale vitium incurrunt ij apud quos fures & raptores cum spolijs latitant, & ij qui pro homine apud iudicem & principem interueniunt, vt ait Med. capit. de restitutione quæst. 2. in fine, ne ablata restituere cogatur, vel fauore impediunt, quo minus possint aliena recuperare, factum excusando, hominem defendendo, vt passim Aduocati facere solent. Vnde 24. quæst. 3. ait Vrban. Papa: *Quia aliorum defendit errorem multo amplius damnabilior est illis, qui errant.* Et Augustinus Epistola 54. ad Maced. relatus in cap. 1. 14. quæst. 6. sic ait: *Illud verò fidentissimè dixerim eum, qui pro alio adhoc interuenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem quantum honestè potest ad restitutionem non compellit, socium esse fraudis aut criminis.*

32 *Similiter tenetur qui apud iudicem interueniunt, ne aliena fur restituere cogatur, excusando & defendendo illum.*

Participans nihil aliud est quã adiutor criminis.

IAM explicaui quid nomine participantis intelligatur, scilicet adiutor criminis, vt si plures simul vulnerarunt vel rem abstulerunt, vel si fuit mediator vel explorator, & quomodo exequendo iuuauit actionem iniustam. De his enim specialiter dictum est: *Si videbas furem currebas cum eo, &c.* Est autem aliquis participans tam in acceptione iniusta, quam in re aliena accepta, de quibus inferius, Dicitur enim participans qua partem habeat vel in re vel in crimine.

Sed quid dicendum, de participantibus quodammodo iuste, vt si aliquis comes fuit damnificatoris, non, vt damnificaret, sed, vel vt defenderet socium ab aliquo malo ab aduersario inferendo, vel certe, vt damnum impediret ipsi etiam damnificato. Respondeo primum, quod si damnum non est subsequutum, puta quia alter sua causa non est perterritus, neque aufugit, neque aliud damnum incurrit, non tenetur comitans, vt ex supra dictis satis est constans, etiamsi animo nocendi, comitem se præbuerit.

33 Si verò metu fugit, vel vulneratus est, vel poliatus, vt in bello fieri solet, quando relictis spoliis fugiunt, qui non fugerent, sed quia vident alios cum bellatoribus ire, cum revera

revera non animo bellandi rent, sed vel impediendi bellum vel aspiciendi, vel aliquem miserum defendendi. Ij enim videntur non teneri, cum bona fide & intentione comitentur, atque adeo non videantur peccare. Alia ex parte videntur causa positiua atque directa spoliationis vel alterius damni.

De restitutione participantis, R. cum distinctione.

In hac re distinguendum est cum Med. quæst. 7. Nam vel talem bonum animum damnificato intimarunt vel ad uersarij alia via sciebant & tunc non tenentur, sed damnũ sibi imputent læsi, qui timiditate quadam stulte fugerunt ipsi enim talis fugæ causa non sunt. Si aut illi talem animum ignorabant, vel sciebant, nam credere non debebãt, planè tenebitur socius de damno, cum iuste potuerit præsumere læsus non in sui fauorem sed contra se aduersariũ comitari, licet revera animus bonus fuerit, rem scilicet, damnificari vtiliter agendi. Quia revera sua culpa causa fuit damni illati: sicut supra dicebam, ediuerso, quod habens animum nocendi, dummodo sua culpa efficaciter nocumentum non sequatur, non tenetur de damno illato. 34.

De restitutione insolidum, qua omnes supra dicti tenentur.

SVMMARIVM.

EXecutor insolidum, alij vero cooperatores positiue, solũ pro parte tenentur, secundum Nauarrum. num. 36

Quinque priores causæ tenentur insolidum ad damnum illatum, minime vero iuuans, & forens auxilium, secundum aliquos. num. 37

Consulens siue sit conditio sine qua non, siue influens, non tenetur insolidum. num. 38

Adiuuans tenetur insolidum, quando non tantum ad partem iuuauit. num. 39

Falsum est quod causa dicitur ea, qua non concurrente res non fieret, non vero illa, quæ licet defacto concurrat tamen fieret etsi non concurreret. num. 39

Quando aliquis consulit ad faciendum id, ad quod alias erat alius determinatus, non est causa efficax illius, & ad illud non tenetur. num. 40

Non potest intelligi, iuuare aliquem ad iniustam læsionem, quin sit causa iniustæ act. onis. num. 42

Miles diripiens domum aliquam, tenetur restituere, licet alij milites destruerent, si ipse non destrueret, secundum Ang. & alios. num. 44

Non tenetur aliquis nisi ad damnum illud, respectu cuius est causa adiuuans, aut consulens. num. 44

Quando simul pergunt ad destruendam vineam, tenetur quilibet in totum. num. 44

Solum Rex aut Dux in bello iniusto tenetur insolidum ad iniustum damnum. num. 45

Cum moraliter est certus, quod actio iniusta fuit ab illo, tenetur restituere, secus quando dubius, secundum S. Thom. num. 47

Non eo tantum, quod quis committatur in aliqua iniusta actione, tenetur insolidum, secus si concurrat ad actionem alterius, vt citius, aut atrotius fiat. num. 49

Quando quis determinatus est furari 100. & alter consulit vt furetur 200. ille tenetur ad 100. tantum. numero. 49

Christiani remigantes in triremibus non peccant, quando contra Christianos coguntur remigare. num. 54

Eadem est ratio de adhortante, præcipiente, consulente, ac non obstante, quando non tenentur. num. 53

Eadem est ratio omnium causarum, si vere influant licet non sint causæ sine qua non, nisi solius modi actionis. num. 54

Ex ratihabitione non nascitur obligatio ad restitutionem, nisi cum causam damni dat. num. 65

Licet

Licet in titulo summarij præcedētis de Mutuo, & Non obstante tractare promiserimus, quia tamen infra specialem quæstionē habere oportet, ideo ad quartā dubitationē accedamus. Vtrū omnes illi supra dicti teneātur insolidū, Nauar. cap. 17. num. 17. docet, quod executor semper tenetur insolidum, alij vero cooperatores positiue (de his enim modo agimus, scilicet iubens, consulens, consentiens, palpo, & receptator) solum tenentur pro parte quam acceperunt vel cuius damni causa fuerunt sine qua non fieret delictum, quod magis declaratum tradit num. 21. quam etiā sententiā sequutus fuerat Sylvest. rest. 3. quæst. 6. dict. 3. ponens regulam generalem, prędictam Nauar. doctrinam continentem, quam dicit esse omnium doctorum & summistarum communem, quando scilicet, ita quis causa fuit damni vel consilio vel mandato vel aliquo ex. 5. prioribus modis, q̄ sine ipso executor non noculisset, tenetur insolidū. Fuit enim causa sine qua non totius dāni, & etiā si nihil ad eū peruenerit, nec ipse aliquid dāni intulliſſet. Si vero damnū, sine illo datū fuisset: sed nō tantum, tenetur insolidum ad illud plus, cuius fuit causa sine qua non. Si vero damnum futurum fuisset & tantum esset actum, ac si ipse non concurrisset, ad nihil tenetur amplius, quam ad id quod ad eum peruenit, idem docet Gabr. q. illa 2. dub. 2. & Richard. in 4. d. 15. Adrian. in 4. de rest. §. de currentibus cum fure. Anton. 2. p. tit. 1. cap. 12. §. 12.

4. Dubitatio.

36

Executor insolidum, alij vero cooperatores positiuè, solum pro parte tenētur, secundum Nauarrum.

Alij vero existimant esse distinguendum inter has causas. Nam dicunt quod quinque priores tenentur insolidū, vt est iussio, consilium, &c. Sexta vero, scilicet adiuuans & ferens auxilium solum tenetur pro parte, ita docet Angelus, verb. furtum quæst. 12. Inno. & Panor. in cap. Sicut dignum, de Homicidio, vt refert Med. quæst. 8. & Sylvest. q. illa 6. dicto. 4. quorum ea ratio est, quia consilium vagatur per totum furtum, seu damnum datum, auxiliū vero restringitur ad id super quod præstatur, & ita non tenetur in solidum. Cuius sententiæ videtur Syl. dicto illo 4. fuisse: eam enim refert & non reprobat.

37

Quinque priores causæ tenētur insolidum ad damnum illatum, minimè, vero iuuans & ferens auxiliū, secundum alios.

Omitto opinionē Hos. simpliciter cōdēnantis oēs prædictas causas ad restitutionē insolidū, siue causa fuerit sine

Universidad de Deusto
Biblioteca

quā nō, siue nō fuerit, siue cōsiliū dederit, siue auxiliū. Leges.n.ab eo citatæ pœnā cōtinēt, vt Sylues.tenet, & Adria. quæst.1.de resti.in.4. vnde ante sentériā minime debetur.

38 Prætermitto etiam sententiam Glossæ in capit nullus ex consilio, de regulis iur.in.6. ponentis differentiam inter mandatum & consilium. Nam mandator (inquit) obligatur mandato, sed non consulens consulendo. Probat ff. Mand.l.2.& Instit.eodem.§. tria genera. Vnde secundum hanc opinionem consulens non tenebitur insolidum.

In tanta ergo doct. & sententiarum varietate, libet breuiter de more veritatem declarare, eam opinionem, vt antea cœperam sequendo, quæ asserit parum referre, quod præfatæ causæ sint causæ, sine quibus non, modo vere sint causæ cooperantes, & influentes in effectum, atque iniustam læsionem efficaciter, etiamsi alias absque illis iniusta actio consequeretur; vti docte ac resolute docuit Caietan. locis citatis, Sotus, Merc.d. & Couarru. vbi supra & latius Medin. quæstio.8.

Consulens si sit cōditio sine qua nō, siue influēs, non tenetur insolidum.

Primum igitur mihi videtur falsa Hostiē. sententia, & merito ab omnibus reiecta. Fieri enim potest, vt quis consilium det, vel furem comitetur, & tamen eius consilium, & præsentia nihil operetur, vt supra dictum est. Vnde solum potest teneri ad partē, vel ad nihil, si nihil accepit. Nec alio tum iniustæ actionis efficax causa fuit, siue sit sine qua nō vt vult prima opinio, siue saltem vere influēs, & simul cū allijs præstans effectum, vt secunda dicit opinio, & expresse notat Couar. §. illo hinc patet.

Secundo mihi non placet Inno. Panor. Angelique sententia, quā admittere videtur Sylu. in illo dict. 4. Quia, vt Med. quæst.8. docet, bene fieri potest, vt consilium solum modo feratur super partem, & tunc nō tenebitur in totū, vel quod auxilium feratur in totum, maxime quando sine

39 eius adiutorio res tota, nec pars furto auferretur, ita tūc tenebitur participatis insolidū. Verum est, quod vt Sylu. refert, & Adrian. non negant hi doctores participantem teneri insolidum: imo plane confitetur Innocen. tunc teneri insolidum adiuuantem, quando est in culpa respectu totius damni etiam eius, quod alius fecit.

Adiuuans tenetur insolidū, quā do non tantum ad partem adiuuauit.

Tertio

Tertio mihi videtur Nauarr. Sylues. Gabr. aliorumque de prima opinione doctrinam, non sic esse intelligendam, vt Caiet. 2.2. quæst. 62. art. 7. & Sotus in 4. de Iust. quæst. 7. art. 3. conclus. 4. intelligunt. Scilicet quod tunc sit aliquis causa, quando eo deficiente res non fieret, & tunc non sit causa quando per alium omnino fieret, si ipse non faceret. Id enim longissimè à vero abest, vt dubitatione 2. explicabam, & q doctissimi viri nusquā conscripsissent. Quis enim ignorat aliam esse causā, sine qua non sit effectus, aliam perquā fit effectus tantoque esse magis de ratione causæ, vt sit principiū, vnde motus, teste Arist. 2. li. Phys. quī ad esse id sine quo motus nō fieret: quāto affirmatio est rebus magis intrinseca, quā negatio, & ex eo nascatur per aliud non fieri, quod est id per quod fit quam è contra. Deinde, quia quis excusaret famulum vsuras exercentem, vel occidentem, quia si ipse non faceret, alius omnino id efficeret? Verissima est enim semper Euangelica sententia. *Necesse est, vt veniant scandala, væ autem illi per quem scandalum venit.* Vnde in foro iudiciali nusquam huiusmodi est admissa exceptio in criminibus, quod nisi ego facerem alius faceret, sed grauiter tales tanquam veri criminis authores puniuntur, sed de his supra locuti sumus.

Falsum est quod causa dicitur ea, qua non concurrente res non fieret, non vera illa quæ licet defacto concurrat, tamen fieret & si non concurreret.

40

Sensus, igitur illorum doctorum est, vt supra dicebam: quod si meum opus, consilium, vel mandatum nihil contulit in re ipsa, quia sine me ille erat facturus, atque proinde eius animum non impuli, nec actionem iuuaui, non teneor ad restitutionem nec in partem, nec in totum, si vero habuit efficaciam solum quo ad partem, quia meo consilio impulsus est ad plus furandū, vel damnificandum, teneor ad illud plus insolidum, quia ad illud non me habeo impertinenter: sed vere & efficaciter sum causa illius damni, quod ille certe sua sponte non erat facturus. Alias quo modo Caiet. qui horum impugnat sententiam fatetur, vt supra vidimus, quod is, qui fert suffragium postquam videt priores in numero sufficienti iniquè tulisse, non tenetur ad restitutionem. Quia (inquit) consensus eius nō est causa nec concausa, quia iam alij damnificarunt. vnde Medina coactus est fateri eum teneri ad restitutionem.

Quando aliquis consulit, ad faciendum id ad quod alius erat determinatus, non est causa efficax illius, & ad illud non tenetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fatendum igitur est, quod si vere est causa, vel concausa, ita vt ab ipso effectus prodeat, licet cum alio qui revera sine me erat facturus, teneri ad restitutionem, quia revera iniquæ actionis, atque totius damni causa seu concausa fuit, si tamen ita erat per alium facturus, quod meum consilium, vel operatio non contulit aliquid ad alterius actionem: sed sine me & simpliciter fieret, & eodem modo, ac tempore, non teneor insolidum, neque etiam pro parte, & revera hunc esse eorum sensum colligitur ex Anton. dum dicit: *Si autem sine opere illo, &c.* & redit rationem, *Quia nihil per opus aliorum additum est, &c.* Vnde specialiter hæc omnia clarebunt in. 6. causa, scilicet in auxilium ferente, & coadiuuante, in qua ex alterius adiutorio facilius ac citius sit, quo argumento est vere influere in lęsionem datam. Si vero nec actio cessaret, nec alio modo prodiret ex mea ope, certè causa non sum, nec ad restitutionem teneor, vt ipse Sot. fatetur, si quis scalam tangat admonentibus illam latronibus, vel si quis pecuniam vsurarii asseruet. Ex hoc enim actio iniusta aliorum, non aliter prodiret, ac modo prodit ex mea cooperatione, quod est signum me nihil conferre ad illam.

41 *Prædictus modus est verus sensus Gabrielis & aliorum.*

Ex quibus colligo, non recte docuisse Nauarr. in dict. numer. 21. vt dicit ex mente Diui Thomæ, & communi, quod participans in crimine, seu adiuuans in delicto cooperando, aliquando solum tenetur ad id, quod ad ipsum peruenit, scilicet, quando non fuit causa sine qua non. Quia (inquit) sine illius ope totum damnum inferretur. Hæc enim doctrina primum communis non est, cum Medin. Sot. & Caietan. ex professo impugnare conẽtur. Nec Diuus Thomas eam doceat, vt ipse citat. Deinde, quia vehementer facit suspicari sententiam Sylvest. & Adrian. tenuisse in eo casu, quo doctissime est à Sot. & Caietan. confutata. Quia, vt sæpe dixi, vix tandem intelligi potest, quod sit adiutrans iniustam læsionem, tamen non sit concausa actionis iniustæ, imo causa sine qua non modi actionis, vt dubitatione tertia apertissime commonitrabam. Quis enim intelligere possit cum, qui latronem iuuat in re auferenda, vel quia ille non potest,

42 *Nõ potest intelligi iuuare aliquem ad iniustã lęsionẽ, quin sit causa iniustæ actionis.*

est, vel non vult ob metum, vel periculum sine me rem auferre, non vere cooperari iniustæ actioni, & vim conferre in illa, cum constet citius ob illius iuuamen, & opem domum spoliari? Atque idem de omni alio. Dicere enim quod quia ab alio suscipi poterat, furto res illa & in effectu acciperetur, ego qui iniquæ actionis adiutor, & amplificator fui, sim à restitutione immunis, omnes rationis lineas egreditur. Cum, vt scite Caietan. docet non causam sine qua non sit actio, sed causam per quam sit attendere oportebat. 43

Secundo colligo, quid sit dicendum de militibus spolian tibus vrbem iniuste. Iosephus Angles in flor. 4. Sententia. quæstion. de restituti. ex bello, diffic. 10. docet omnes milites teneri insolidum ad restitutionem totius prædæ, & non tantum ad id, quod abstulit vnusquisque. Probat, quia vnusquisque causa est totius damni. Siquidem omnes se mutuo iuuabant. Vnus enim totam spoliare non poterat. Quam sententiam videtur tenuisse Sot. vbi supra dum scribit, quod tunc tenetur vnus de ablatis ab alio, quando ceu vna manus damnum fecerunt. Nauar. vero contra in. d. num. 21. & Anton. §. illo. 12. docent loquentes consequenter ad eam doctrinam de causa sine qua non quod si totum damnum vrbis sine me daretur, non teneor ad restitutionem omnium damnorum vrbis, sed eorum tantum, quæ vel ad me peruenerunt, vel eorum, quæ sine me non essent illata, quod ipsum docuit Sylu. bellũ quęst. 7. conclu. 6. Ex qua sententia, vt ab eisdem videtur intelligi, sequitur, quod miles iniuste occidens, & eripiens omnia bona alicuius domus, & huiusmodi, non tenetur restituere: quia revera talia damna ab alio milite sine ipso essent illata, quod nefas est, vt concedatur, vt sæpe docuimus. 44 *Miles eripiens domum aliquam tenetur restituere, licet alij milites destruerẽt alias si ipse non destrueret, secũ dũ Ang. & alios.*

Melius ergo docent Sot. & Angles, quod etiamsi alius direpturus fuisset, si tamen ego positiue diripui, teneor insolidum ob rationem factam, quod ipsum, vt statim referam, tenet Couar. in regul. pec. 2. part. §. 12. num. 2. Caiet. Adrian. & Medin. vt ille refert, quamuis ego, vt verum fatear vix possum huic sententiæ adhærere. Nisi enim consilio, auxilio, &c. concurram ad damnũ ab omnibus illatũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

44 non video quomodo vnusquisque causa dici possit totius damni, eo solo quod cum cæteris pugnet. Sane dux respectu totius damni exercitus, & tribunus respectu damni illati à suis subiectis, causa est vera damni, atque ita insolidum tenentur de subditorum præda, & illi etiam quibus cum res est communicata, qui consilium causatiuum vel auxilium ad totum damnum dederunt: at priuatus miles efficax causa non est damni ab alijs illati.

Non tenetur aliquis, nisi ad dānum illud, respectu cuius est causa adiuuās, aut consulens.

Dices, quod sicut cum multi ex professo, & vt Hispani dicunt, *degan lla*, pergunt ad deuastandam vineam, tenetur vnusquisque in totum vt supra ostendimus in hoc 2. lib. cap. 1. num. 47. ita in exercitu cum omnes veluti vnum damnificans damnum inferant, tenebuntur quilibet insolidum. Respon. non esse simile. Nam qui vineam illo modo demoliuntur ex pacto & communi voluntate inter ipsos, vnus ab alio motus, & econtra habent se tanquam vna manus & vnum agens: at milites non vnus cum alio rem gerit, vel alium inducit. Tale enim pactum seu mutuū consilium vix inter tres vel quatuor de exercitu solet interuenire, vt sic vnam domum spolient. Et quamuis eo ipso, quod ad bellum iniustum nomina dederunt, & assistunt direptioni peccent mortaliter, & authoritatem & consensum præstent, tamen ille consensus non est causatiuus dāni alterius. Qui enim in alia domo rapit, non mouetur per eum, qui alibi furatur, imo fortasse, neque eum nouit aut vnquam vidit in exercitu, imo etiam ipse nollet, vt alter eriperet, quo ipse abundantius spoliet, sed omnes tantum

Quando simul pergunt ad destruendam vineam, tenetur quilibet totū.

45 spoliant causa & occasione generalis Ducis & Regis, & ita solum dux vel Rex qui consilium eis, vel consensum causatiuum & efficax dederunt, tenentur in totum, cæteri vero tantum de his quæ ad eos peruenerunt, sicut in dict. cap. 1. num. 49. dixi de accipiente paruam quantitatē sciēs de aliorum paruis furtis, sed non cōcausans: & de his quorum fuerunt vera causa, siue vsurpando, siue consulendo, siue etiam specialiter comitando, vt de diripientibus vineā dixi, &c. etiam si non sint causæ sine quibus non: quia per alium fieret. Vnde non omnino admittimus dictam Iosephi sententiam quam ante tenuerat quidem Couar. in regula

Solum Rex aut Dux, in bello iusto tenentur insolidum ad in totum damnum.

peccatum. 2. parte. §. 12. num. 2. & probabilem censet Syluester, restitutio. 3. quæst. 6. dict. 4 vbi referens sententiam Monaldi ait, quod si plures vadunt in simul quasi 46
vnus exercitus quilibet tenetur insolidum. Quia vnus (inquit) sine alio non auderet ire nec posset interre damnū. Quia in tali casu quilibet alium iuuat, & facit fortiorem, & ita quilibet est cooperator. idem tradit Caietanus secūda secundæ quæstione 62. art. 7. Adrianus, & Ioannes à Medina locis superius indicatis, quibus profecto planè suffragatur Glossa in lege Si innixa. ff. de Sicariis, versus finem aliique per multi. Veries enim videtur, quod dixi & docet Nauar. & Syl. locis citatis Angel. bellum quæst. 10 & Palud in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 5. & Sotus huius sententiæ videtur fuisse cum ait tunc tantum teneri milites insolidum, quando plures seu vna manus domum aliquam spoliauerunt: id significat, quando omnes vno cōsilio, vel alio genere cooperandi se excitantes, vel coadiuuantes concurrunt: at de damno quod miles à me remotissimus, à meque omnino incognitus intulit, certè ego teneri non possum. Alioqui, si ille deprædasset, incenderet, virginibus & monialibus abuteretur me nesciente, & forsan si scirem impediente & detestante, ego tenerer restituere illa facinora, & damna in integrum, & si plura fecisset, ad plus tenerer pro illius voluntate, quod denium omnino videtur.

Igitur solus tenetur Dux vel miles de damnis à se datis, vel rebus à se captis. Secundo de ijs, quæ alius fecit eo sciente, & auxilio fretus, & à fortiori si consilio, imperio, fauore, &c. Tertio si ipse specialiter cum alijs quibusdam domum spoliasset, vel aliud damnū intulisset. Cum enim ego sciens de aliorum damno, vel furto eos iuuans ipse diripio, totius damni causa sum, vt in hoc lib. 3. cap. 1. nu. 47. dixi de vastantibus vineam.

Denique ex. d. sententia sequeretur, quod omnes qui adsunt in exercitu saltem armati, & ad bellum inscripti, 47
essēt irregulares, & si ipsi nō percussissēt, nec occidissent, non enim probant teneri ad restitutionem homicidiorum ab alijs factorum, nisi quia vt ipsi dicunt sunt concausæ

damnorum quæ aquolibet fiunt, eo quod se saltem assistentia mutuo iuuant, & faciunt fortiores: at nemo concausans homicidia potest nõ fieri irregularis, essent ergo omnes irregulares, sicut & restitutioni sunt obnoxij, quo sanè
48 negat ipse Couar. in Clementi. si furiosus. 2. part. §. 3. num. 2. Ann. & Panor. in cap. petitio de homicid. & ita habetur in dict. cap. petit. si ergo cum bellum iustum est nullus miles sit irregularis, nisi propria manu occidat, non ergo est causa, eo solum q̃ sit socius exercitus; quod enim sit iussũ vel iniùstum belli, nihil prorsus attinet ad veram causalitatem, vt patet, non enim minus causa est mortis Iudex mandans occisionem iniustam, cuã priuatus eam mandãs iniustè, si vtriusq; mandatum efficax fuit: dico singulariter iuuans, quia quando iam dato notabili damno, ego sciẽs licet non cooperans meam partem accipio, vt in bello fit, non teneor de toto damno ratione solius scientiæ vt ibi dicebam, nu. 48. solũ enim teneor ratione scientiæ, quãdo per me damnum notabile completur, vt ibi probaui, tũc enim causa sum mortalis damni illati.

Tertio colligo, q̃ si dubium est an posſitiuè, & efficaciter contulerim ad damnum, vel an fuerim causa sine qua non, iuxta Na. & aliorum sententiã. Respõ. Syl. rest. 3. q. 3. d. 2. q̃ nõ tenetur. Quoniã in dubiis, maximè in materia iustitiæ melior est cõditio possidẽtis, lege si ob turpe, ff. de Cõd. ob turpem causam. Vnde solũ tenetur quãdo certius esset saltem moraliter, quod ab eo actio iniusta efficaciter processerit. Quod non obscurè docet D. Thom. quæst. 62. citata art. 7. dum dicit. *Tũc solum non tenetur, cum probabiliter æstimari potest, quod ab eo actio iniusta sit subsecuta*: quod licet solum doceat, de quatuor causis, tamen de omnibus esse accipiendum, vt verum infra dicemus, dub. 5. Quomodo autem cognoscetur, quando fuerit vera causa efficax, vel sine qua nõ, explicat Grab. dub. illo. 2. in fin. Nos vero iam explicauimus.

Cum moraliter est certus quod actio iniusta fuit ab illo, tenetur restituere, secus quando dubius, secundum S. Thom.

Quarto colligo, quod non eo ipso, quod quis comitatur in bello, vel in alia iniqua actione alium tenetur insolidũ,
49 sed tantum pro parte quæ ad eum peruenit, vel damni ab eo illati: si vero cõcurrit ad actionẽ alterius, ita vt citius, vel

vel atrocius, vel aliter fiat, quàm per se fieret, etsi alter per se esset facturus, tenetur insolidum, vt sæpè dixi: cum aperte sit causa huius actionis indiuiduæ hic & nunc secundũ eius substantiam simul cum altero, quidquid dicat Nauar. &c. Et licet sint causæ partiales, tamen vnusquisque est causa totius iniusti facti & totius damni. Non enim dicitur causa partialis, quia partem effectus causat, sed quia vnaquæque per se nõ causaret totaliter, & illo modo, sicut vtraque simul.

Non eo tantum quod quis comitatur in aliquã iniusta actione, tenetur insolidum, secus si cõcurrat ad actionem alterius, vt citius aut atrocius fiat.

Quinto colligo q̃ si quis erat paratus furari. v. g. 100. & ego consulo, vt furetur. 200. non teneor insolidum, vt docet Medin. q. illa 8. ver si culo, *Respondeo*, & Cou. nu. 4. versus finem. Et ratio est clara, non quia non est conditio sine qua non vt aliqui probant: quia dicunt ipse erat furaturus per se. 100. Vnde ego sum causa sine qua non excessus. Id enim iam expugnauimus, ex quo intelleximus Nauarr. opinionem male ab eo esse intellectam, contra mentem Soti & Caietan. sed ea est ratio, quia ex quo alter erat paratus furari. 100. meum consilium fuit impertinens, nec ad illã eius voluntatẽ aliquid contulit. Si tamen ille meo consilio motus putatur, vt citius faceret, vel atrocius, vel alio modo, certe insolidũ teneor, vt sæpe dixi: cum sim causa substantiæ huius actionis in indiuiduo. Vnde, quod ait, Adrian. quæst. illa de restitu. §. iam duo, quod si consilium fuit de tota summa tenetur insolidum, non placet. Quia si alter iam erat firmus in furandis 100. & meo consilio non est variata eius voluntas, & exterior actio lædendi saltem in modo actionis, perinde est ac si nihil omnino consulu issem. In eo casu vera esset ista sententia, vt Medi. concedit, quando ex illius consilio animus foris circa priora. 100. plus firmaretur & determinaretur. Tunc enim est causa efficax saltem modi actionis.

50

Quando quis determinatus ad 100. & alter consulit vt furetur 200. ille tenetur ad 100. tantum.

Sexto infero, quod Nauar. cap. 27. num. 63. docet Christianos remigantes in triremibus Turcarũ contra Christianos, licet non sint excommunicati per Bullam Cœnæ, peccare tamen mortaliter, quod ægerrimo animo se tenere testatur. Non videns quo pacto eos excuset. Quia (inquit) ex hoc sequitur eos nunquam posse absolui, nec cõ-

municare

municare nisi proponat non facere. Non docet autem Nauarr. an peccent contra iustitiam, vel tantum peccato scãdali, quia cooperantur ruinæ aliorum spirituali. Sed necesse videtur, vt concedat, esse etiam contra iustitiam, cum sint adiuuantes iniustæ actionis, comprehensi in illo. 6. genere cooperantium scilicet participans.

51

Remigantes intrirenibus Christianis, non peccant, quando contra Christianos coguntur remigare.

Mihi ergo videtur eos non peccare contra iustitiam, nec ad restitutionem teneri, imo nullo modo peccare, cum metu mortis id faciunt. Quia illi nõ iuuãt actionem aliorũ de se iniusta. Id enim mortis metu præbendũ est, sed tantõ deferunt nauẽ ex hoc ad illum locum: ensem vero vel telum non mouent, at deferre vehiculum ad illum locum indifferens est, & ex sese potest vnusquisq; bene, aut male vti eo iumamine, quod si male vtatur, etiam si ego sciam illum male vsurum, sibi certè, non mihi est imputandum, sicut auriga, qui mulierem Toleto defert Marritum, licet sciat illam ibi suo corpore malè vsuram, & eo fine Marritum petere, tamen ille non imputatur, qui opus ex se indifferens facit, quod illa in eo loco posita male se gerat malitia eius est non mea asportationis.

52

Nos igitur, vt piam & doctissimum Nauarr. ea animi ægritudine, & commotione liberaremus, qui non suscipere ægritudinem propter alios debemus, sed eos potius leuare ægritudine, hac firma ratione excusari eos posse censemus, vt & confessionem, & Eucharistiam sana conscięcia suscipere valeant: quamuis qui apud Turcas, & in hoc officio versantur, per raro salutare hoc beneficium, vel velle consequi, vel posse putamus, cum hi qui in Christianorũ locis remigare solent, vix tandẽ (q̃ non sine dolore dici potest) etiã occasione oblata, id agere velle videamus.

5. Dubitatio.

Quinta dub. sit. Vtrum, quod dictum est de efficacia vel causalitate sine qua non, verum sit de omnibus causis supra dictis. Hanc proponimus quæstionem ob eam doctrinam, quam D. Thom. tradit. 2.2. quæst. 62. artic. 7. & clarius in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 5. quæstiuncula 3. Merca. tractat. de restitut. cap. vltimo Antoni. §. illo 12. & alij plures, scilicet ex nouem aliis generibus personarum, quinq; teneri ad restitutionem, scilicet, iubens, consentiens, recepțã par-

participans, non obstans: cæteras vero quatuor scilicet, consilium, palpo, mutus, & non manifestans, non semper, sed quando verè sunt causæ efficaciter damnificantes. Hæ enim quatuor causæ ait D. Thom. in d. quæstiunc. 3. non 53
semper ad restitutionem obligant, sed in certis casibus, scilicet, quando consilium v.g. vel laudatio criminis efficaciam habuerunt, & alias iniusta actio commissa no fuisset.

Iis igitur vix adhæret ingenium nostrũ. Primum, quoniam immerito discrimen inuenit inter consilium, & refugium ex vna parte, & imperium & consensum & laudationem ex altera: quod idem dico de negatiuis causis. Ponit etiam differentiam D. Thom. inter non loquentem & non manifestantem ex vna, & non obstantem ex altera. Hæc enim differentia tam in affirmatiuis, quam in negatiuis causis admittenda non videtur: ita vt quædam ex illis semper teneantur restituere, aliæ non, nisi cum illis duabus conditionibus scilicet, vt sint efficacia respectu nocumẽti illati, & quod sint tales, quod sine illis damnificatio secuta non fuisset. Primum inquam id apparet difficile, vt differentia inueniatur. Nam si consilium potest esse inefficax & similiter refugium, similiter etiam mandatum & consensus possunt non habere effectum, vel si effectus sequatur, non ex illis, sicut ex causa & dependenter, cum iam posset animus executoris esse firmatus & res acta, cum mandatum, vel consensus, seu suffragium accesit. vt apertissimè ex omnium sententia supra ostendimus. Et econtrario consilium efficax esse potest, in aliquo casu, mandatum vero inefficax. Atque idem est in ordine causarum negatiuarum. Nam sicut non obstans est efficax damni causa, cum tenebatur impedire ex officio: ita etiam, qui non loquitur, vel non manifestat, cum ex officio facere debebat. Et sicut ij excusari possunt ab iniustitia, vel quia non tenebantur manifestare, & reprehendere verbo, vel quia damnum non est subsecutum: ita non obstans excusatur quando, vel non tenebatur obsistere, vel si tenebatur non obstitit, tamen damnificatio non est consecuta. Vides igitur per omnia eandem esse rationem omnium causarum. 54

Eadem est ratio de adiuuante, præcipiente, consulente, ac nõ obstante, quando tenetur.

Secundo

Secundo, quoniam videtur D. Thom. plane Nauar. & Sylueſt. ſententiam docuiſſe in ſenſu à nobis ſupra expoſito. Dicit enim loco citato duo requiri, vt illæ quatuor cauſæ inducant obligationem reſtitutionis: Primum, vt habeant efficaciam circa actionem iniuſtam. Secũdo, vt ſint tales, quod alias iniuſta oblatio commiſſa non fuiſſet. Verba ſunt D. Thom. imo in d. 2. 2. teſte Caiet. D. Thom. eidem ſententiæ fauere videtur, dum dicit, quod in conſenſu eſt obligatio reſtitutionis in eo, ſine quo rapina fieri non poſſet, & Palud. in. 4. diſt. 15. artic. 5. docet id à parte. §. de ſeruiente, vt ſupra docuimus. Igitur non reputat D. Thom. ſufficiens, vt vere & efficaciter conferat in actionem iniuſtam, ſed etiam requiri, vt ſit cauſa ſine qua non delictum non fuiſſet commiſſum. Quod licet D. Thom. in his quatuor cauſis doceat. Nauar. vero, Sylueſt. & alij in omnibus: tamen difficile eſſe ſupra oſtendimus. Cum ſatis omnino eſſe probauerimus, vt revera influat, & cauſet actionem iniquam, etiamſi alias actio illa cõmittẽda fuiſſet.

55

Eadem eſt ratio omnium cauſarum, ſi vere influant, licet non ſint cauſa ſine qua non, niſi ſolius modi actionis.

Quare ego aliter exiſtimauerim. Primum eandem eſſe rationem omnium cauſarum, ita vt ſi vere influant, licet non ſint cauſa, ſine qua nõ, inducere obligationem reſtituendi, dum tamen ſint cauſa ſine qua nõ modi actionis, vt ſupra ſæpe explicaui. Ita D. Thom. ex parte videtur ſententia, quam in. 4. citato docuerat, commutaſſe. Cum ex duabus conditionibus, quas in dicto. 4. exigebat, vnam tantum admittit, & poſuit in dict. 2. 2. eam ſcilicet, quam nos concedimus. Sic enim ait: *In alijs autẽ quatuor cauſis non ſemper quis tenetur ad reſtitutionẽ, ſed tunc ſolũ tenetur conſiliator, aut palpo, id eſt, adulator ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quòd ex eiuſmodi cauſis fuerit iniuſta acceptio ſubſecuta.* Vides vbi non exigit ſecundam illam conditionem, ſcilicet, vt ſit cauſa ſine qua non. Sed primam tantum, ſcilicet, quod ſit efficax cauſa, ex qua iniuſta actio ſit ſubſecuta. Dixi ex parte mutaſſe ſententiam, & non ſimpliciter. Quia plane fatetur Diuus Thomas in dicto articulo ſeptimo ſecunda ſecundæ, quod ea eſt differentia inter eas cauſas, quod illæ, ſcilicet iubens, conſentiens, recuperans, participans, & non obſtans ſemper tenentur

56

nentur reſtituere, at aliæ quatuor ſcilicet conſiliator, adulator, tacẽs, & non manifeſtans ſolum quando eſt efficax cauſa, quod quomodo excuſare, aut defendere poſsim, non reperio.

Sexta dub. Vtrum ratum habens tenetur ad reſtitutionem? Bene reſpondet Med. q. 7. ad quartum, quidquid dicat Nauar. cap. 17. num. 133. & Anton 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 12. referens Paludanum in eam ſententiam, quod niſi ſit cauſatiua aliquo modo ex ſe non obligat ad reſtitutionem. Etiam ſi eius nomine ſit facta. Per ſolam enim ratihabitionem, non damnificatur proximus. Dignus tamen eſt, quod puniatur, eo quod probet & ratã habeat iniquitatem, quam alter ſuo nomine fecit. Et ita ſi eſſet homicidium clerici, eſſet excommunicatus, vt iura decernunt. De quo infra li. 2. egiſſe me memini. Ratihabitio autem dicitur æquipollere mandato, quoad ſpeciem peccati tantum

6. Dubitatio. Ex ratihabitione, an naſcitur obligatio ad reſtitutionem, niſi cum cauſam dãni dat.

57

De principalitate harum cauſarum.

SVMMARIVM.

CErta ordinem, quo reſtituere obligantur ij, qui ex diuerſis cauſis eam obligationem contrahunt, varietas eſt apud doctores. num. 58

Qui illicite retinet, aut conſumpſit rem alienã, principalis cenſendus eſt, quo ad reſtitutionem. num. 60

Cum ex damno illato nemo quidquam adquirit alienum, primo loco obligatur ad reſtitutionem exequens factum iniuſtum. ſecundo vero loco mandans & conſulens, ſecundum Nauar. & alios. num. 61

Contra alij ſentiunt, conſulentem ſeu mandantem prius, exequentem vero poſterius obligari. num. 62

Dicendum

Dicendum est, absolute loquendo, posteriorem sententiã esse veriorem, sed re penitus cõsiderata duæ prædictæ sententiæ contrariæ non sunt, imo ambæ verum dicunt. num. 62

Quando imperans aut exequens vt causæ principales habendæ sint. num. 64

Iubentes vi coactiua primo loco, eorum vero ministri exequentes, secundo loco obligantur. num. 64

Non eodem gradu obligantur, qui ob reliquas damni dati causas restituere tenentur, sed certo ordine. num. 65

Illi qui propter eandem causam restituere obligantur, ac subinde in eodem gradu non debent se expectare, sed quilibet altero non expecto, damnum tesarcire tenetur. num. 65

Hoc tamen cæteris paribus intelligendum est: nam aliquando eodem loco, restituere obligantur, qui ex causis gradu distinctis restitutionis obligationem contraxerunt. num. 67

Contra Alcocer, consiliarius non est exequente prior, quoad vinculum restituendi. num. 68

Pluribus ad restituendum insolidum obligatis, si vnus restituat, reliqui damnum restituere minime deinceps tenentur, si de conscientiæ foro sit sermo. secundum doctores num. 68

Sed in foro contentioso aliud esset. num. 69

Restituenti non est aliquid ab aliis restituendũ: ita Angelus qui tamen vnum excipit casum. num. 69

Hæc opinio in foro exteriori procedit, sed in foro conscientiæ reijcitur a D. Thom. num. 70

Participans in lucrosa damnificatione tenetur restituere ipsi restituenti, quod ab omnibus recipitur. num. 70

Cum damnificatio lucrosa non fuit, distinctio est addenda,

hibenda, & aliquando cæteri obligantur restituenti restituere, secundum Caiet. num. 71

Tertia opinio dicit, semper absque distinctione, imo restituenti, cæteros deberi æquis portionibus satisfacere. num. 78

Quarta opinio probabitur ex, Alcocer, & alijs. num. 80

Quinta opinio quæ æquior videtur, asserit restituenti, omnes reliquos pro suæ damnificationis modulo, & idcirco pro rata, non vero æquis portionibus, iuxta boni viri arbitrium, satisfacere debere. num. 84

Quamuis quinta opinio inconscientia videatur æquissima, tamen a communi sententia non videtur dicedere. num. 89

Si multi sunt pares incõcurrendo ad factum iniustum, tenebuntur æquis portionibus primo restituenti. numero. 90

Non omnes socij in exequendo, in æquali gradu tenentur. num. 90

Antequam vnus restituat, omnes cum sua portione cõuenire possunt, vt debitum damnificato restituatur. numero. 90

Si principali damnificatus debitũ condonet, reliqui a restituendi obligatione liberantur. num. 92

Si condonatio fiat minus principali, non erit a restituendo deobligatus principalis, iuxta Anto. & communiter doctores. num. 93

Attendenda est remissio minus principali facta, inde pendet sit a restitutione liber principalis, nec ne. numero. 94

Cum plures eodem obligationis gradu restituere tenentur, & vnã, á damnificato debitum remittitur, ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo remissionis factæ, colligendum est, an reliqui liberi mancant. nn. 95

7. Dubitatio.

58 Septima dubita. Quæ nam ex ijs omnibus causis principalis sit? Sane cum ostensum à nobis sit ex doctorum sententia, omnes prædictas causas teneri ad restitutionem, oportet explicare, quæ illarum sit principalis in hac obligatione, vt intelligi possit, quis primo loco tenetur restituere. Id enim ad conscientiam maxime conducit. Secundus enim in obligatione etiam insolidum, non tenetur restituere, nisi deficiente primo, vel non potente, vel nolente restituere, & ita per ordinem. Ante enim quam id intelligat, non tenebitur iudicio nostro properare ad restituendum. Si autem in pari gradu teneatur, si insolidum, vel pro rata, altero non expectato, restituere tenetur, vt patet. Interest ergo magni id lucide Explicare. Per obscure enim, ac breuissime doctores ista prætergrediuntur.

Circa ordinem quo restituere obligantur ij, qui ex deuersis causis eam obligationem contrahunt, varietas est apud doctores.

Igitur D. Thom. 2. 2. quæstion. 62. artic. 7. ad 2. docet principalem in restitutione esse præcipientem, vt iudex qui iniuste aliquem condemnat, vel alius priuatus dominus, vt dominus vsuras exercere præcipiens seruo, vel aliquem occidere, aut infamare, Merc. cap. 18. §. *En vna*. Ioan. Medin. C. de resti. quæstio 8. Cordub. in sum. quæst. 70. Secundo ponit exequentem, in quo gradu non solum intelligitur sextum illud genus personarum cooperantium, scilicet participans, sed ipse etiam damnificator, qui per se & physica causa est iniustæ actionis, quia extra illa nouem genera est concurrentium. Et ob id dicitur in primo versu. *Quilibet insolidum*, primus iniuriator, id est, qui iniuriam executus est. Cum non tam sit particeps, & cooperans peccato alicuius: sed potius nouem cæteri participes, & cooperantes peccato ipsius. Non refert D. Thom. in speciali alias causas; sed sic esse dicendum de alijs per ordinem docet, quasi tertio loco sit dans consilium, quarto consentiens, &c. Alij vero aliter explicant. Mercad. enim primo ponit imperantem: Secundo consentientem: Tertio

59 fauentes

fauentes & iuuantes: Quarto, participantes in delicto: Quinto, negatiuè concurrentes. Sed cap. 7. versicul. *La primera*, post imperantem ponit exequentem in restitutione. Et tertio consulentes, vel inducentes. Alij denique plurimum variant in ordine isto explicando.

60 Placet ergo breuiter veritatem exponere. Primum igitur asserimus non loqui modo de retinente rem bona fide, de quo infra dicemus, cum disputabimus de participantibus in re aliena. Ille enim solum tenetur ratione rei acceptæ: sed loquimus de obligatis ratione iniustæ acceptionis & cooperationis in delicto. Secundo ergo putamus, quod si damnificatio fuit lucrosa, id est, aliquid possitiuè, ablatum, vt pecunia, vestis, &c. principalis in restitutione est ille, qui illicite habet apud se quocumque alio illicito contractu, vel actione habeat mala fide. Atque idem est etiam si non habeat, si eam consumpsit. Et ratio est plana: quia ille qui maiorem iniuriam & damnum facit, magis est obligatus refundere & restituere, quam qui minus de damno ad iniuriam infert. Sed is qui iniusta etiam commisit acceptionem, & rem apud se detinet, longe maiorem iniuriam irrogat, quam ille solum, qui fuit causa auferendi, sed non habet, vel si habet, sed non fuit causa ablationis: cum teneatur tam ratione rei acceptæ (quæ semper clamat) quam iniustæ acceptionis, & iniuriæ illatæ: igitur, &c

Qui illicitè rē tinet, aut consumpsit rē alienam, principalis censendus est, quoad restitutionem pertinet

Nec refert rem esse ab eo cōsumptam, vel alienatam, quia cum ex ea lucrum deportauerit fide non bona, tantundem est, ac si in specie extaret, & ita manet personaliter obligatus loco rei alienæ consumptæ. Et ita iure tenetur primo loco satisfacere ac omnino restituere. Neque hoc vllus ex doctoribus negat. Vnde D. Thom. in illa solutione ad secundum: *Illi* (inquit) *qui sunt principales in facto*, id est, in crimine, & ad quos res peruenit, tenentur restituere etiam ijs qui restituerunt, quasi ij sint in obligatione restituendi principales. Ita docent omnes prædicti authores, & in specie Couar. 2. part. §. 12. num. 3. Adrianus versicul. *Secundo dubitatur*. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 12. Maior in 4. quæstione. 26. Med. quæstione. 8. Syluest. quæst. illa 6. Si vero damnificatio non fuit lucrosa, puta incendium do-

61

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum ex damno illato quidquam nemo adquirit alienum, primo loco obligatur ad restitutionẽ exequens factũ iniustum, secundo vero loco mãdans, & consulens, secundum Nauar. & alios.

mus, vel segetum, occisio, aut vulneratio, detractio, &c. docent aliqui primum locum tenere causam physicam, id est eam, quę realiter exequitur factum iniustũ. Ita docuit Nauar. loco citato, & Barth. Medi. in sum. lib. 1. cap. 14. §. 30. *regula.* 5. causam vero moralem secundo loco, vt imperans, consilians, &c. Et potest probari hæc sententia. Quia causa realis & exequens proximius, & immediatius attingit effectum iniquum, & iniuriam illatam. Maiorem enim iniuriam facit, qui iniicit manus in personam, vel res alicuius, quam is qui præcipit, vel consulit, qui remotius se habet: is ergo principaliter & primo loco obligatus est ad refusionem illatæ iniuriæ.

62

Contra alij sentiunt, consulentem, seu mandantem prius, exequentem vero posterius obligari.

Verum D. Thom. contra sentire videtur in illa solutione ad secundum, & aperte docet Mercad. cap. illo vlt. & Sylu. d. 7. qui docent primo loco teneri eum, qui rem habet furto, vel alia via illicite conquisitam, & in hoc omnes conueniunt, vt supra ostensum est. Secundo loco quãuis primo in ratione damnificandi non lucrose, eum qui iussit, Tertio loco, eum qui executus est iniquitatem, &c. Et videtur fere omnium sententia, quæ ea ratione probatur: quia maior malitia, & damnificatio residere videtur penes mandantem, quam penes exequentem. Maxime, quia hic de moralibus actionibus agimus, vbi necesse est, moralem causam plus agere, atque attingere ad effectum iniuriæ, & damnificationis, quam naturalem: cum mota & veluti coacta operetur. Vnde experientia constat, quod iniuriatus plus iubenti, quam exequenti solet irasci. Magis enim conqueri potest de iudice inique eius necem mandante, quam de carnifice exequente, quasi ille maius damnum, atque iniuriam fecerit.

Dicendum est, absolute loquendo, posteriorem sententiam esse veriorem, sed repenitus consideratã, duæ prædictæ sententiæ contrariæ non sunt, imo ambæ verum dicunt.

Mihi autem videtur docere vtranque opinionem veram: neque inter se se dissidere, quauis si absolute loquendum sit, verior sit D. Thom. & aliorum sententia. Horum ratio, quãtum ego possum existimare, ea est quod exequens respectu aliarum causarum (iubente excepta) est causa vera & propria non instrumentalis. Non

63

enim exequutor, seu minister est instrumentum consiliatoris, consentientis, adulatoris, &c. Imo ediuerso omnes

nes ij inseruire potius videntur operãti, & ei quodãmodo ministrare: & ita cæteris paribus, id est, omnibus existentibus causis propriis, non vna alterius administratio & instrumento, propius ac immediatius attingit actionem iniustam, quam cæteræ, vt supra obiiciendo ponebam. Atq; ita sicut habens maiorem partem læsionis maioremque inferens iniuriam, tenetur primo loco respectu causarum moralium quarumcunque, excepta, vt dixi, præcipiente, cum remotius, ac proinde minus effectum attingat, at de præcipiente, non ita. Nam exequens respectu præcipientis non est propria causa, sed instrumentum assumptum, licet liberum. Vnde iudices & domini medio famulo, sicut instrumento operantur. Actio autem omnis præcipuè magisq; tribuitur principali agenti atq; motori, quam exhibenti nudum ministerium. Vnde dicere Philosophi solent, quod instrumentum operatur in quantum motum à principali agente. Omnis igitur siue bonitas siue malitia actionis potissimum proficisci est putanda ab agenti principali, quod est imperans. Atque ita ille primo loco tenetur respectu executoris. Et ita D. Thom. aliorumque sententia verissima est. Maximè, quia iubens fere semper est causa sine qua non. Miser enim executor, nunquam rem attẽtasset, nisi impulsus ab imperante, & ita coactus venit ad actionem exequendam. Itaque iubens ita damnum dat, quod sæpius sine ipso non daretur, magisque voluntariè dat, quippe qui â nullo motus & coactus, & ita maiorem irrogat iniuriam, quam executor.

63

64

Quando imperans & quando exequens, causa principalis habendæ sint.

Ex quibus colligo primum, quod si imperans non habet vim coactiuam, vt sunt iudices habentes iurisdictionem, & dominus respectu famuli, pater respectu filij, maritus respectu vxoris, vel alius quisque qui minis aut motu alteri præcipit, &c. imperium non est causa principalis respectu exequentis: sed contra exequens tenetur primo loco quia acceptis prædictis causis tale præceptum non habet vim præcepti, sed consilij. cum nullo pacto cogat exequentem timore saltem aliquo rationabili ad operandum, & ita planè decernitur in l. tit. 3 part. 7. & lib. 15. eadem. Vnde minus vere docuit Ioan. Medin. in d. quæst. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Cordu. quæst. 70. Bar. Medi. §. illo. 30. quod inductor semper est causa principalis, & tenetur primo loco. Id enim falsum est, cum inductio secluso præcepto, non habeat vim coactiuam, & ita solum locum simplicis persuasionis, seu consilij.

Iubētes vi coactiua prædictos, primo loco, eorū vero exequētes secundo loco.

Secundo colligo, quod carnifex, & alij ministri iustitiæ, & aliorum dominorum, qui vere domini sunt, & aliàs potestatem habent coercitiuam, non tenentur primo loco respectu dominorum de damnis datis ex eorum iniusta executione, sed primo loco tenetur dominus ratione imperij. Deinde exequens iniustus, sicut causa instrumentalis, & ministerium præbens iubenti, & omnes alij, qui ex parte instrumenti se habent, vt arma præbens, vel instrumenta ministrans ad maleficium.

65

Non eodem gradu obligantur qui ob reliquas damni dati causas restituere tenentur, sed certo ordine seruato.

Tertio colligo, quod licet alicui videri possit cæteras omnes causas prædictas æque, atque in vno loco teneri, sicut consilium respectu consensus, & econtra, consensus, & consilium respectu adulationis, & recursus, & ecōtra, &c. ita, vt si tantū. v. g. inueniretur adulator, & cōsiliator, qui possent restituere, neuter primo loco teneretur: sed in pari gradu, neque desunt, qui id sentiant: tamen mihi certe videtur non omnes hos in eodem gradu teneri, sed ordine quodam prioris, & posterioris.

Moueor ex eo, quod hę causæ differūt specie, in genere causandi & attingendi. Diuerso enim modo causat homicidiū, v. g. cōsiliator, & consentiēs, & adulator. Maior. n. differētia in causando est inter consiliatorē, & adulatorē, quā inter duos cōsiliatores: cū ergo hi numero differāt, igitur illi specie, & genere causandi discreti sūt. Si igitur specie differūt in ratione causandi, cōsequēs est, vnā causā perfectius & proximius attingere effectū, quā aliā. Duo enim specie diuersa eiusdem perfectionis esse nō possunt. Ordo igitur est inter huiusmodi causas, ita, vt illa cuius actio immediatius, & principalius producit effectū, primo loco teneatur respectu alterius. Sicut de præcipiēte diximus respectu executoris, &c. Vnde D. Tho. in illa solutio. secundi, postquā dixerat primo loco teneri imperantē. Secundo exequentē subdit, *& sic de alijs per ordinem.* Sensit igitur esse ordinem causandi

66

causandi inter alias causas, & ita vnam prius, alteram posterius teneri. Vbi enim ordo est, ibi prius & posterius esse necesse est. Et ita docuit Alcozer in summa cap. 21. primo loco esse imperantem, licet ad hunc gradum adiungat consulentem immerito. Secundo docet esse executores. In tertio (inquit) sunt receptores. In quarto, qui non impediunt cum ex officio tenerentur. In quinto custos specialis domus, vel vineæ. In sexto, qui tacuerunt, vt sunt testes præsentati, & interrogati, &c.

Illi, qui propter eādē causam restituere obligātur, ac subinde in eodem gradu non debent se se expectare, sed quilibet altero nō expectato, dā nū resarcire tenetur.

Quarto infero, quod vbi causæ in eadem specie, & gradu erunt, tenentur restituere vnus altero non expectato, verbi gratia duo consiliantes, duo executores, &c. etiamsi non simul tempore fuerant in delicto, sed vnus alteri accessit, & idem est de consentientibus, licet successiue suffragia tulerint. Hoc vero intelligo cæteris paribus, id est, respectu eiusdem criminis, alias fieri potest, vt exequens, consilians, cum sint diuersi gradus, teneantur eodem loco. Verbi gratia, furantur duo exequendo, ij vt dictum est in pari tenentur gradu cum crimen furti æque commiserint physice ac realiter: accedit postea consiliator amicus, qui magis esset dicēdus inimicus, & vni eorum consulit, ne restituat, vel si aduocatus aut confessor sit in culpa lata, vt non restituat. Ij igitur licet sint alterius generis, in eodem tamen gradu tenentur cum altero. Quia succedunt in persona alterius, qui in pari gradu tenebatur: & ita non possunt plus aut minus obligari, quia non plus aut minus damnificant, quam sit debitum. Siue ergo id faciat consulendo, vel iubendo, vel receptando, &c. non plus minusve obligatur, quam exequens, qui iam non vult, vel non potest restituere, obligabatur, & ita in pari gradu, licet causa sit diuersi generis. Quia, vt dixi non in prima actione communi iniusta participat cum altero exequente, sed in speciali actione, qua alter non restituit.

67

Hoc tamen cæteris paribus intelligendum est, nam aliqui eodē loco restituere obligantur, qui ex causis gradu distinctis, restitutionis obligationem cōtraxerunt.

Quinto colligo, male docuisse Alcozer in summa capit. 21. §. *Aduertasse*, quod consiliator est principalis respectu exequentis, & ita priori loco tenetur respectu illius, quod falsum esse satis ostensum est.

68

Cōtra Alcozer, consiliarius non est exequente prior, quoad vinculum restituendi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

8. Dubitatio.

Octaua dub. Vtrum vno restituente cæteri, qui insolidum tenebantur liberi sint à restitutione? Et quidem omnes fatentur, quos ego legerim, quod damnificato, cæteri non tenentur restituere in conscientia. Ita docet. D. Tho. in dict. solutione ad secundum quæstione illa. 62. & in 4. distinct. 15. quæst. 1. artic. vlt. quæstiuncula. 3. Syluest. rest. quæst. 6. dict. 6. Gabr. dub. illo. 2. Caiet. artic. 6. circa respō. ad 2. dict. quæst. 62. Sotus 4. de Iustitia & iure, quæst. illa. 7. artic. 3 ad secundum, Medin. quæst. 8. Mercad. lib. de restit. cap. vlt. Angel. furtum. quæst. 16. Scot. in 4. dist. 15. q. 1. §. de quarto, & Couarru. §. 12. num. 3. clarius Mercado, cap. 7. §. *La primera es.* Anton. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 14. Barthol. Medin. §. illo. 3. Et ratio est plana: quoniam ratio ac bona fides non permittit, vt idem debitum bis exigatur, vt patet in l. bona fides. ff. de Regul. iur. Alias multo plura bona reciperet damnificatus, quam ab eo essent ablata, quod æqualitas iustitię non patitur, & ita ille cui satisfactum est, tenetur in iudicio animæ cedere actionem ei qui totum soluit, ac per hoc si non cedat ipse succedit ipso iure naturali exigente in eius persona, non quidem, vt à quolibet totum exigatur. In foro autem contentioso non tenebitur cedere actionem illi qui soluit, quia vt habetur in l. si plures la. 2. ff. de Administra. tuto. & in l. 1. de Tute. & ra. distra. §. Nunc tractemus. Qua fronte petere potest cessionem, qui ex culpa sua amnatur.

Pluribus ad restituendum insolidum obligatis, si vnus restituat, reliqui damnum restituere minimè deinceps tenentur.

Si de conscientia foro sit sermo secundum doctores.

69

Secundo fatentur & expresse docuit Couar. quod si is, qui restituit rem ablatam, accepit, nihil tenentur socijs criminis eidem reddere. Vt enim supra dicebamus, qui rem accepit, vel tenet est principalis. Igitur prima opinio est Angel. quæst. illa. 16. qui docet, quod vno restituente alij tenent ad ei satisfaciendum aliquid, quia obstat (inquit) turpido sua. Limitat tamen, nisi ipse fuisset causa sine qua non inducendi eum qui soluit. Quæ opinio si in foro exteriori procedat vera est. Quia, vt supra dicebamus nō dabitur actio cuicunque ex participibus etiāsi iam soluerit contra alios. Qua enim frōte potest petere cessionē actionis à damnificato, qui culpa sua damnatur? In conscientia vero reiicitur à Gabriel. Syluest. & Medin. cum D. Tho. & cæteris

Sed in foro contentioso aliud esset.

Restituenti non est aliquid ab alijs restituēdū.

& cæteris omnibus, qui plane fatentur cæteros in conscientia teneri primo satisfacienti. Tum, quia gessit vtiliter eorum negotium, & ita ipsi tenentur habere ratum & satisfacere. Tum quia non debēt esse prioris conditionis, qui pœnitent & restituunt, quām rebelles. Tum denique: quia soluens succedit in loco damnificati, & eius representat personam: & ita omnia illius iura sua sunt.

Ita Angel. qui tamē vnum excipit casum.

Secundam opinionem excogitauit Caiet. artic. illo. 6. & sequutus est Dominicus Soto in d. solutione ad 2. Ioseph. Angl. quæst. quis tenetur restit. dub. 1. conclu. 1. & 3. Bart. Med. in sum. lib. 1. cap. 14. §. 30. tanto minus moralem & fortasse minus ad rem faciētem, quanto magis Metaphysicam. Ij igitur tradunt Primum quandam distinctionem, scilicet quod dupliciter potest aliquis participans esse in damno illato proximo. Primum ex iniusta acceptione lucrosa, vt si abstulit rem etiamsi eam consumpsit. Consumpta enim male fide censenda sunt ac si extarent. Secundo ex acceptione iniusta, omnino non lucrosa, vt in combustione domus vel occisione, aut detractione. Docent ergo duo ij authores: Primum quod participans in damnificatione lucrosa, siue res extet, siue non, tenetur ei qui restituit. Et id certè verissimum est, omniumque sententia receptissimum. Cuius egregia redditur à Caiet. ratio. Quoniam ille qui restituit pro damnificato substituitur in eius loco, efficiturq; sicut ille dñs rerum ablatarū siue extent, siue (quod idem est) sint mala fide consumptæ. Quoniā talis refusio fieri debet iure restitutionis rei acceptæ, cum fiat ei, qui subrogatus est in dominio illarum rerum. Vnde optime Syluest. d. 7. ex sententia D. Thom. & omniū his consentiens, ait: quod, qui rem habet tenetur ratione ipsius rei, itaque qui rem habet nunquam est liber à restitutione, etiam si principalis in facto satisfecisset. Qua propter quantum ad restitutionem, semper qui rem habet est principalis, licet non fuerit principalis in delicti participatione, & hoc clarum esse docet ipse Caiet. & mea sententia omniumque opinione verum.

70

Hæc opinio in foro exteriori procedit, sed in foro conscientiæ reūcitur à D. Thom.

Aliud autem (inquit) Caiet. est obscurum, scilicet quando acceptio positiua non fuit, & omnino non lucrosa, vt

71

Participans in lucrosa damnificatione tenentur restituere ipsi restituenti, quod ab omnibus recipitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

72 *Cum damnificatio lucrosa non fuit, distinctio est adhibenda, & aliquando cæteri obligantur restituenti restituere, secundum Caietanum.*

dictum est de incendio, seminum conculcatione, &c. Obscuritatis autem dubiique ratio ea est, ait Caiet. Quia in eo casu ei, qui soluit non tenentur cæteri ratione rei, vt patet, cum nulla fuerit, quæ ad eos deuenerit, vt in ea pro vero domino subrogetur. Neque vero tenentur ei ratione actionis, qua tenebantur iniuriato. Is enim qui restituit, non subrogatur in iniuria, vt patet, ergo, &c. Respondet igitur Caie. distinguendo. Nam vel is qui pro omnibus restituit, fuit ab alijs inductus in damnificatione danda, vel econtra ipse illos induxit, vel tertio omnes æquè spõte se habuerunt. Si enim ipse fuit inductus, tenentur cæteri ei restituere, saltem æquis portionibus. Si vero ipse fuit eorum inductor, omnino liberi manẽt, illo restituente, qui eos induxit. Quorum ratio est: quia quando ipse fuit inductus, successit damnificato, non tantũ in damno, quod ille passus est: sed etiam in damnificati, quia ipse ratione illorum damnificatus est, sicut ipse iniuriatus & constitutus in statu restituendi: & ita successit dãnificato in iniuria. At quando ipse fuit inductor, solum succedit damnificato in damno: non autem in damnum pati. Quia tunc nullum est damnum ab alijs passus: imo alij ab ipso sunt passi, cum sint ab eo ad damnificandum inducti, & per illum in statu restitutionis coniecti. Si autem, æquè spontanei fuerunt in damno: tunc iterum peracute subdistinguit. Quia, si ita venit cum illis ad lædendum, quod sine illis ad maleficium perpetrandum non iuisset: quia periculosa erat aggressio, & sine sociis non fuisset ausus: aut quilibet sine alio iuisset. Si enim primo modo fiat, cæteri tenentur saltem æquis portionibus. Si vero secundo modo, non tenentur ei refundere de rigore, sed de æquitate quadam.

73 Horum etiam est eadem ratio, ac supra dicta. Quia quando ita venit in damnum, quod sine sociis non venisset, iam socij damnificauerunt illum indirectè, cum posuerunt eum in statu restituendi insolidum, qui si non cum eo venissent non damnum commisisset. At quando sine illis iuisset, sed tamen socialiter ire voluerunt, cæteri illum non damni

damnificauerunt de rigore, ex æquitate tamen tenentur illi. A Equũ est enim vt socij in læsione, socij etiam esse velint in restitutione. Quoad hoc autem tertium membrum Couar. sequitur Caiet. adiiciens, quod in hoc vltimo casu, quo Caiet. ex æquitate quadam socios teneri docet soluẽti, ipse putat reducendam esse ad rigorem, ex rigoreque esse agendum, & restituendum. Quia cum quilibet fuerit causa damni, tenetur damnũ passo insolidũ, vel pro parte cuius fuit causa, igitur alij pro eo soluenti tenentur restituere. 74

Veruntamen vt vere dicam, mihi videtur hæc Caiet. Soti, aliorumque sententia, tum contra veritatem, tum cõtra D. Tho. doctrinam apertè. Primum enim Diuus Thomas in artic. 6. ad tertium, sic ait: *Postquam restitutio damnificato facta est per vnum, alij non tenentur ei restituere, sed magis refusionem facere ei qui restituit.* Sed respondet Caiet. quod loquitur D. Tho. quando acceptio erat lucrosa, ita vt illi tenerentur ratione rei acceptæ etiam consumptæ. Sed certe hæc solutio nullo prorsus modo satisfacit. Tum, quia D. Tho. absolutè loquitur: Tum quia potius loqui videtur de damnificatione pura, & non lucrosa, cum dicit, quod restitutio est necessaria ad remouendum damnum eius, à quo est aliquid iniuste ablatum. Constat autem, quod dũ domus, vel seges comburitur, remoueri debet damnum ei à quo domus, vel segetes sunt ablatæ: igitur in eo casu loquitur D. Tho. Vnde licet artic. 7. ad secundum solummodo loqui videtur de ijs, qui ratione rei tenentur: tamen de omnibus loquitur hoc loco. Imo in illa etiam solutione ad 3. cum dicit principales in facto teneri ad restitutionẽ, & eos ad quos res peruenit. Non is est sensus, quod vtrumq; simul requiratur, sed quod & qui damnificarunt tenẽtur, & etiam tenentur, qui rem habent, licet nõ damnificauerint. Vnde sæpe in iure, *&*, sumitur pro, *vel*, vt explicabamus li. 2. ca. 3. cum adhiberemus intellectũ ad tex. in ca. 2. de Homicidio, & habetur in l. si mora ff. Soluto matrim. vt docet Nauar. cap. 17. num. 211. 75 76

Verum ratione eam reiiciamus opinionem. Miror enim Caiet. & Sotum in eam venisse sentẽtiam, vt eo solo quod indu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

induxerit priuetur portione, quæ ei debebatur ab alijs, vel eo quod non sine alijs iuisset cariturus sit actione cõtra alios. Nullus enim nullam faciendo iniuriam, vim, vel
77 fraudem potest nouam restituendi obligationem incurrere, si ante non habebat. Sæpius namque ex omnium sententia docuimus solum ex iniustitia, talem obligationem oriri. Si igitur is secluſa inductione suam partem habere debebat, & cæteri ei tenebantur, cum inductio & persuasio nullam faciat illis iniuriam, cum non inferat inuoluntarium: non dici potest esse vllam iniustitiam cum suo iure & portione priuantur. Quod vero Caie. obiicit, quod damnificato succedit, cum inductus est non solum in damno, sed etiam in damnificari seu damnum pati, omnino falsum est. Nam damnificatus, cui isti & omnes insolidum tenebantur, iniuste & inuoluntarie atque inuitus omnino rationabiliter passus est damnum, vt patet: cum ab eo sit res occulte sublata, vel per rapinam, vel domus combusta, &c. At iste, qui inductus est licet occasione aliorum sit in statu restitutionis: tamen non est iniuste in eo statu, non inuoluntarie damnificatus, non denique vllo modo inuitus, sed potius sciens ac volens in eam obligationem est ingressus. Preces. n. & suasiones non cogunt. Si igitur scienti & volenti non fit iniuria, neque dolus, cur tandem esse inductum, vel inductorem, quidquam oneris iustitiæ inferre debet. Dixi *iustitia*. Nam revera peccatum incurritur mortale ex tali inductione, sicut supra diximus de cooperantibus ad damnificãdum in bonis animæ, qui licet mortaliter peccent, sed iniustitiam tamen non committunt.

Secundo est contra hanc sententiam, quod ille etiam si fuisset inductor, tamen vtiliter gesit negotium illorum.
78 Non enim, quia ipse fuit inductor illi erant deobligati, igitur tenentur ratum habere, & eis satisfacere, vt non obscure declarat lex, Cum pecunia, & lex, Soluendo. ff. de Negot. gest. Denique, quia alias peior esset conditio pœnitentis atque celeriter soluentis, quam aliorum rebellium: siquidem eo quod ille primus soluerit, carere debet sua parte. Tandem & potissime. Quia fieri potest, vt inductus sit principalis, vt cum quis consilio alterius scelus commisit.

Respectu

Respectu enim consiliatoris, vt supra ostendimus executor est principalis, cum non sit instrumentum, sed propria causa Physica & realis proxime attingens læsionem, igitur tenetur primo loco respectu inductoris, atque adeo si inductor restituit, inductus tenebitur illi, vel in totum, vel pro rata, vt infra dicemus. Alias principalis ex restitutione minus principalis, omnino liberaretur, à restituendo, quod est omnium sententiæ aduersum.

Tertia opinio dicit, semper & absque distinctione primo restituenti cæteros debere æquis portionibus satisfacere.

Tertia in hac difficili quæstione opinio est, quod ei qui restituit primus tenentur cæteri æquis portionibus satisfacere, sine induxerit, siue sit inductus, siue æquè sponte dãnificauerit cum alijs, siue principalis fuerit in dãnificatione, siue æqualis, siue minus principalis. Hanc sententiã aliqui tribuunt Gabrieli Dub. illo. 2. verum nec Gabriel id docet. Non enim dicit teneri cæteros æquis portionibus, sed pro rata: quod verum esse infra dicemus. Nec doctrina in se vera est, quoniam vt cooperatores sint in diuerso
79 genere causæ in concurrendo, & alij primo loco, & alij secundo, alij deinde per ordinem teneantur, vt infra dicemus, oportet, vt ij si in priori loco tenentur maiorẽ partem soluere teneantur, quam alij qui minus sunt principales, & ita non est iustum, vt æquis portionibus concurrant. Verbi gratia, vnus iussit, alius executus est, alius consilium dedit. Is qui consilium dedit infimo loco tenetur respectu aliorum, si iste à confessore coactus, vel ipse ex se motus pro omnibus soluat, iustitiæ ratio postulat, vt non æqualem portionem soluat, ac ille, sed minorem, sicut in damnificando minorem causalitatem habuit. Si autem omnes essent in pari gradu, vt quia omnes consuluerunt, vel suffragium tulerunt, vel exequuti sunt, tunc vera esset dicta sententia.
80 Cùm enim pares fuerint respectu actionis iniustæ, par etiã debet esse portio ab vnoquoque restituenda ei, qui pro omnibus satisfecit.

Quarta opinio probabilior, ex Alco. & alijs.

Quartus igitur modus dicendi, & cæteris prædictis probabilior docet vniuersaliter, quod si is qui pro omnibus restituit est principalis, cæteri qui consequuntur in obligatione liberi manent omnino à restitutione: si autem minus principalis restituit, liberi sunt qui in inferiori gradu sunt

respectu

respectu illius, qui autem in superiori gradu sunt tenentur illi insolidum. Hanc sententiam docet Alcocer in summa, cap. 21. quam doctrinam dicit esse valde notandam; tamen ipse vlla ratione non probat. Idem censuit Syluester dicto illo 5, dum dicit sub dubitatione, quod cui satisfactum est tenetur in foro animæ cedere actionem ei, qui pro omnibus satisfecit non vt ab vno totum exigatur, nisi forte à principali. Vbi Syluester innuit, quod principalis non tenetur pro rata concurrere cum aliis, sed cum toto, ita vt alij sint liberi. Eandem sententiam sequutus est Couarruuias §. illo. 12. numero 3. Mercad. cap. 7. verficulo: *La primera* regula 2. & 3. Docet enim primum, quod minus principali restituente, tenetur illi soluere principalis, quia eius loco & nomine exbursauit, sed non explicat, an insolidum, sed id colligitur ex sua ratione. Si enim principalis tenebatur insolidum, secundum omnes, & iste soluit pro principali totum debitum, plane sequitur quod principalis ei manet obligatus in totum, quod statim in regula se magis declarans, ait, quod si plures, vt socij etiam ab vno tamen ducti fuerunt, tenetur primo loco exequutor, quo restituente cæteri sunt liberi, neque illi ad aliquid tenentur: quamuis mundi legibus magni rusticitati daretur si princeps in damno miserum occisorem non liberaret ab omni debito, ne sua sola causa totum solueret. 61

Eam sententiam prorsus ante omnes tenuit, doctissimus Ioannes Medina. C. de Restitutione quæstione 8. §. præsuppositio, Cord. in summa. quæstione. 131. & Barth. Medin. in summa lib. 1. cap. 14. §. 30. reg. 5. *de la primera cabeça*. & Diuus Antonius part. 2. titul. 1. cap. 21. §. 14. Huius sententiæ rationem reddit Medin. quia is, qui principalis est tenetur in conscientia primus soluere in totum, & eos indemnes reddere non obstante illorum turpitudine, vt supra habitum est. Cum igitur aliquis ex concurrentibus in integrum, quod principalis debebat, restituit pro ipso principali restituisse videtur, atque ita illi tenebitur in integrum restituere. Addamus nos pro hac sententia, quia minus principalis solum tenetur in defectu principalis, igitur eo non deficiente non tenetur ad aliquid. 82

AEqua

AEqua enim debet esse conditio damni & commodi. Si igitur eo deficiente non pro parte, sed totum restituere tenetur, ergo eo soluente nihil soluere tenebitur. Adde, quod ex omnium sententia, vt docet Syluest. d. 6. si remittat damnificatus damnum minus principali adhuc tenetur ei insolidum principalis, at si remittat principali ad nihil tenetur minus principalis: & id quia minus principalis sub rogatur in locum principalis quasi eius personam repræsentans: igitur illius obligatione sublata nulla manet in alijs cooperantibus, vt restituere teneantur quidquam. Hanc sententiam Anton. tribuit, etiam D. Thom. verum D. Thom. clare non loquitur. Nam. in d. art. 7. ad 2. solum docet, quod principalis in facto, vel qui rem habent tenentur restituere ei, qui pro omnibus restituit. Sed non dicit è contra, quod minus principalis non teneatur principali, si ille restituat pro eo, licet Anton. cap. 12. §. 14. referat Diuum Thomam dicentem, quod principali soluente liberi sunt, qui fuerunt cum eo ad damnum faciendum inducti; sed Diuus Thomas id non habet. Item non dicit, an principalis teneatur pro rata, vel in totum refundere minus principali, qui soluit pro omnibus, imo articulo. 6. ad 3. vniuersaliter docet, & indistinctè, quod vno restituente tenentur cæteri illi refundere. In quarto tamen citato docet, quod si principalis restituit, cæteri liberi sunt à restitutione, sed non dicit, an sint liberi à dānificato, cui tenebantur insolidū, an ab eo qui pro eis soluit. 83

Hæc sententia, etiamsi mihi non certe displiceat, quin potius probabilem valde esse credam, at tamen non omnino satisfacere videtur. Contra eam enim sic obiicere soleo. Primum quoniam vnusquisque damnificator, sicut confert ad actionem iniustam, ita participantem esse restitutionis oportet. Constat autem omnes etiam minus principales concurrisse ad actionem iniustam & damnum datum, igitur tenetur restituere pro ratione cooperationis in damno magis aut minus. Igitur licet principalis restituat, adhuc ipsi restitutionis vinculo tenentur, licet non ad tantum ac ipse, sed ad minus cum minus sint principales in damni datione. Adde, quod principa- 84

lis eorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis eorum negotiũ gesſit vtiliter: igitur ratũ habere illi tenentur gratias agere atque eis satisfacere. Alias peior esſet conditio primi pœnitentis, si ipse quia soluit, totum soluere deberet, cæteri vero nihil.

Quinta opinio, quæ æquior videtur asserit, restituenti omnes reliquos pro suæ damnificationis modulo, & idcirco pro rata, non vero æquis portionibus, iuxta boni viri arbitriũ satisfacere debere.

Et propterea æquius videbatur aliquando nobis, vt omnes concurrere teneantur ei qui primo soluit etiã principali, non æquis portionibus, vt aliqui immerito dicunt: sed pro rata, id est, pro quantitate & proportione damnificationis, & modi concurrendi arbitrio boni viri, verbi gratia, occiderunt vel combusſerunt domum tres, ita vt vnus fuerit iussor & dominus, alter executor, alter nõ prohibuit, cum posſet facile, & teneretur ex officio, vt quia erat persona publica iusſo restituit in insolidum, vt tenetur: tunc sanè executor, & non obstans non sunt liberi, sed tenentur iubenti refundere, non æquis portionibus: sed pro rata, ita vt si damnum æstimetur sex, iubens solueret tres exequens duas, non prohibens vnam, ita vt proportio fiat arbitrio boni viri, atque ita si iubens omnes sex soluit, teneantur alij duo suis portionibus illi satisfacere, qui pro omnibus satisfecit, vnus duas, alter vnã reddẽdo.

85 Hanc sententiam æquiorem ac veriorem putabam duplici ratione. Primum, quia minus principalis verè læsit, & dedit damnum iniusta actione, vere ergo incurrit in obligationem restituendi, vt supra dicebam, pro ratione tamen cooperationis. Igitur ei qui illum ab obligatione liberauit gerens eius negotium vtiliter tenetur secundũ rationem suæ culpæ, nisi ille libere velit ei & cæteris satisfacere. Alioquin peior esſet, vt sæpè dixi, primi pœnitentis conditio. Et certè daretur occasio, vt vnusquisque facile esſe vellet causa minus principalis, præcipue exequẽdo homicidia, & alia damna, ad mandatum alterius spe ductus, quod ipse à restitutione erit immunis, si alter principalis, quem scit esſet diuitem restituat. Non igitur æquum videtur, vt qui læsit non restituat, saltem pro quantitate cooperationis in damno facto & dato, sed vt secundum quantitatẽ culpæ & iniuriæ semper teneatur restituere,
86 insolidum quidem, primo damnificato: pro rata vero suæ cooperationis restituenti pro omnibus, ita vt si restituens, primo

primo est minus principalis, plus ei soluere teneatur, secundum quod exigit excessus suæ culpæ respectu illius, si vero est principalis, vt minus principalis concurrat cum sua 86
portione, licet non æquali.

Secundo mouebar, quia quando pares fuerunt in cooperatione, vt si fuerunt duo exequentes, aut suffragia dantes vnusquisque alteri tenetur soluenti pro æqua portione: cuius nulla alia ratio est, nisi quia vterque æqualiter damnum intulit. Si ergo inæqualiter intulerunt, inæqualiter tenebuntur primo restituenti. Et hoc videtur æquitati cõformius, & ad reprimendos tales læsores conuenientius, vt intelligat vnusquisque etiam minus principalis nunquã de obligatum fore, sed damnificato teneri insolidum, & soluenti primo, pro rata, nisi pro omnibus soluens velit libere satisfacere pro omnibus, & eis ius, quod habet condonare.

Addo aliam rationem, quoniam si verbi gratia, illi tres, scilicet, iubens, executor, & non impediens, vellent simul conuenire inter se, vt damnum restitueretur, ita vt vnusquisque cum sua portione concurrat, principalis cum media parte, sequens cum duabus tertiis ex secunda parte, tertius cum tertia, secundum quod exigit quantitas iniuriæ cuiusque, posſet ita restitui totum damnũ ex omnium sententia. At in opinione præcedenti hæc conuentio esſet iniusta. Quia principali soluente, alij non tenentur. Iniustè ergo cogerentur à principali concurrere ad solutionem, cum ipse eos liberos efficere teneatur, iuxta illorum sententiam. Denique fieri potest, vt causa minus principalis ad damnum induxerit, principalis 87
vero venerit inducta, non est autem fas, vt ille qui ad damnum induxit sit liber omnino à tota restitutione.

In eo certè casu non dubitabam teneri insolidum principalem minus principali restituenti, quando vi, fraude, aut metu etiam reuerentiali, aut pudore coegisſet ad damnificandum. Tunc enim minus principalis, licet teneatur damnificato insolidum: quia nullo metu coactus debuit in cuius peccare, tamen ei tenetur principalis in totum, cum iniuste in eam restituendi necessita-

tem,& statutum cum coniecerit. Est enim vere ab eo damnum passus. In quo certè casu prior Caiet. & aliorum sententia deinducente verissima erit. Postremo id difficultatem facit in hac sententia, quod si minus principalis restituit, tenetur principalis ei totum soluere. Quid enim magis faceret si esset eius fideiussor, & omnino innocens, qui pro eo soluit? Denique sequitur, quod cum plures executi sunt damnum, & iniuriam, verbi gratia, quia vineam diripuerunt, vno soluente cæteri illi participantes essent liberati, quod satis esse difficile ostendetur illatione 2. Et huius sententiæ videtur fuisse D. Thom. art. 6. licet art. 7. ad secundum oppositum insinuet Clarius tamen id sensit in 4. dist. 15. quæst. 1. art. vlt. quæstiuncula 3. Sed Scotus hanc aperte tenet sententiam, dist. 15. quæst. 2. §. De quarto. & Gab. dub. illo 2. & Ray. vt refertur ab Anton. §. 14. Scot. autem & Gabr. verba sunt eadem in hunc modum: *Si vnus restituit, cæteri illi tenentur pro rata portione, quæ eos contingit.* Secundum prædictam autem opinionem, non teneretur pro rata, aut æquis portionibus. Quia si principali tenentur illi in totum, nunquam ergo tenerētur æquis portionibus, vel pro rata, idem docuit Pedraça præcep. 7. §. 1. fol. 6 . dicens, quod vno soluente cæteri manent obligati illi pro parte, quæ eos contingit pro quo citat Caiet. & ita videtur tenere, artic. illo. 5. idem Palud. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 5. versiculo: *Sic contra, &c.* Et vt probabile tenet Syl. vbi supra, dum dicit: *Quod si quis soluit, non potest totum exigere, nisi forte a principali*, quasi in hoc dubius fuerit.

88

89

Quamuis quinta opinio in cōscientia videatur æquissima, tamen a quarta sententia non videtur discedendum.

Quamuis autem his rationibus & authoribus, lector studiose hanc quæ nonunquum cogitanti mihi venire soleret in mentem sententiam, & in conscientia æquissimam, & ad coercendos ac reprimendos scelerum adiutores aptissimam arbitrarer: tamen non eo hæc scripsimus, vt propterea à communi sententia proximè recitata discedendū putemus, sed gratia disputationis, & vt studiosis Theologis, & acuendi ingenia, & veritatis inuestigandi materiam demus. Nostris igitur rationibus solutis, erit communis præfata sententia tenenda, quæ D. Thomæ fuisse videtur, clarorumque virorum, rationibusque validis constās

videtur

videtur, vt ex supra dictis patet. Quæ satis intelligetur, ac illustrabitur, si exemplum adducas de fideiussore, quem principali soluente liberum ab vlla restitutione esse conspicuum est, at si is soluat, ei tenetur principalis in integrū, vt secunda huius capitis parte copiosè dicemus.

Ex dictis ergo in hac difficultate quædam opportune inferre par erit. Primum, quod si multi sint pares in concurrendo ad factum iniustum, tenebuntur æquis portionibus primo restituenti, vt si plures consenserunt iniquæ electioni, aut prouisioni, si vnus, vt debet, insolidum restituerit, cæteri tenebuntur æqualibus partibus concurrere primo restitutori. Idque omnes fatentur, & ex dictis satis constat. 90

Secundo colligo, quod non omnes socij in exequendo tenentur in pari gradu, in quo multos falli existimo, quin potius fieri potest, vt vno soluente cæteri sint liberati omnino, & contra vno soluente alius illi in integrum satisfacere teneatur, quod primo aspectu vix credēdum apparet. Verbi gratia, tres spoliauerunt proximum exequētes per se iniustam actionem. Sine vnus tenetur primo loco respectu aliorū, qui principalis est in eo facto. Quod ex eo cōstat, quia executor damni non connumeratur inter illa nouē genera causarū, cū revera non sint causæ, sed concausæ, & cooperatrices: vnus autē est executor, & iniuriator, cui cæteræ cooperātur. Vnde in illo sexto genere ponuntur participātes nō modo in re aliena, sed in facto, & acceptione iniusta. id est, exequentes physice, & realiter per modum coadiutorij illius, qui est dāni effector & executor, & propterea cō sequēs est, vt non omnes debeant cōcurrere paribus portionibus, sed iuxta cōmunem sententiam, si principalis dānificator restituit, cæteri sint liberati, quod si aliquis horū restituerit, ei teneatur in integrū principalis iniuriator, quod cum difficile sit, sequaturque ex dicta communi sententia, non est leuis ratio præter supra à nobis traditas ad eius sententiæ difficultatem ostendendam. 91

Non omnes socij in exequēdo inæquali gradu tenentur.

Tertio colligo, quod antequam vnus restituat possunt conuenire cooperatores inter se, vt totum debitum damnificato soluatur vnoquoque cum sua portione contribuente si om-

Antequam vnus restituat omnes cum sua portione

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne cõuenire possunt, vt debitum damnificato restituatur.

si omnes fuerunt in eodem genere cooperandi, vt si omnes fuerunt coadistores executionis iniquæ, vel consilium dederunt, suffragia tulerunt. Quod si ita debitum integrum sit solutum, non amplius manet vnus alteri obligatus, quamuis vno deficiente reliqui maneant obligati, vt

92 ex dictis patet. Si autem pares non fuerunt in maleficio conuentio huiusmodi erit iniusta. Siquidem principalis in facto tenetur totũ soluere tam respectu dãnificati (hac enim ratione etiam tenetur minus principalis insolidum) sed etiam respectu sociorum.

9. Dubitatio.

Nona dubitatio. Vtrum remittente damnificato alicui ex participantibus cæteri liberi maneant? In qua re cum fere nulla sit doctorũ dissensio breuiter omnium doctrina dicimus. Primum quod si debitum remittatur principali cæteri sunt omni restitutione liberi. Et ratio est plana, vt Anton. probat. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 15. Quia sublato principali, iure naturali tollitur accessorium. Si quidem solum tenetur in defectum illius, & ratione obligationis in eo existentis, qua expirante per condonationem à damnificato factam, cessat omnis obligatio, non solum respectu læsi, cui iam satisfactum est per acceptionem remissionis, sed respectu etiam principalis, cui à minus principali nihil prorsus debetur, vt supra ostensum est. Si enim principali formaliter soluente cæteri sunt omnino immunes ab vlla restitutione, siue damno passo, siue soluenti, facienda: dum constat debiti condonationem, & illius acceptionem esse virtualem solutionem, consequens erit æque liberos forte accessorios debitores. Sicut enim in debitis ex contractu contingit quod principali soluente, vel illo à debito libero per remissionem ei factam, vel aliam causam, fideiussor omnino est liber tam à creditore, quam à principali debito, sic, &c.

Si principali dãnificatus debitum condonet, reliqui à restituendi obligatione liberantur.

93

Si condonatio fiat minus principali, non erit à restituendo deobligatus principalis, iuxta Ant. & communiter Doct.

Secundo dicimus, quod ob remissionem factam minus principali, docet Anton. §. illo. 15. & communiter doctores, non esse liberum principalem à damnificato, quod nõ aliter probant, quã ex cap. Translato, de Constit. Et quia nõ est de iure naturali, vt ablato accessorio, principale auferatur. Ex alia parte, videri posset alicui fortasis princi-

principalem liberum etiam fore. Ea sane ratione, quoniã vnicum est omnino debitum, quod à principali, & à minus principali iniuriatore debetur, cum vna fuerit læsio ab vtroque data. Si ergo vni remissum est, nullum supereſt omnino debitum exigendum. Alias duo essent debita, aut idem bis esset soluendum. Nunquid si minus principalis 94
soluisset, posset damnum passus à principali quidpiam exigere? Minimè gentium. Non enim ratio patitur, & iustitia, vt idem bis exigatur. Cum ergo condonatio sit quædam solutio, consequens erit, vt ea facta atque acceptata à minus principali, liber sit ipse principalis à damnificato.

Nos igitur distinguendum putamus, vt respondeamus proposito. Duobus enim modis fieri potest remissio minus principali. Primum positiuè, ita vt creditor cedat omnem suam actionem in eum, illi gratis & liberaliter condonando debitum, sicut si formaliter pecuniam soluisset totius damni compensatiuam. Et hac ratione vera erit proxima sententia, quam teste Medina, quæstione illa. 8. tenuerunt plures suo tempore, eamque tenet Ang. furtũ quæst. 16. Et est ratio plana, quam proxime proponebam, imo in hoc sensu iudicio meo licet principalis sit liber à damnum passo: tamen ipsi minus principali, cui condonatio facta est, restituere tenetur, nisi etiam ipse illi remittat. Ex quo enim damnificatus illi condonauit læsionem & in eum omnem suam actionem gratis detulit, iam succedit in eius persona & loco, minus principalis, ac si revera in propria forma ex suis bonis restituisset, ac propterea habet ius à principali exigendi insolidum, debitum. Si vero remissio tantum sit negatiua, puta, quia solum ei remittit obligationem quam habet, seu actionem, quia tam in iudicio, quam in conscientia posset ab eo petere totius damni refusionẽ, non vult autem, quia amicus, vel consanguineus, sed solum vult agere contra principalem, & ab eo recuperare, tunc 95
sanè non liberabitur principalis à restitutione damnificato facienda, in quo sensu Anto. sententia erit accipienda. Si enim est verum, quod iure naturali non habens actionẽ contra principalem, nõ habet omnino contra accessorium. Sed non contrà, nam remissione minus principali facta, ad-

Attendenda est remissio minus principali facta; inde enim pendet, sit à restitutione liber principalis nec ne.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc extare potest,& debet actio contra principalem, cum non ex illa oriatur, imo hæc ex illa, vt patet, sicut appareret in fideiussore,cui creditor posset remittere, ita vt ab eo nolit exigere etiam extra iudicium, non tamen per hoc 95 vult in eum transferre, ius quod habet contra principalem,&c.

Tertio arbitramur,quod si omnes sunt æque principales,aut æquè minus principales,si vni remissio fiat isto secundo modo,nolendo,scilicet,ab vno recuperare,eum omnino etiam in conscientia eximendo, à soluendo ipsi damnificato, non sunt cæteri liberi à damnificato, cui tenentur insolidum : cum ille ita remittat, vt saluam omnem actionem in alios sibi reseruet. Si autem posuisse, & omnino debitum condonet:tunc sane, vt optimè animaduertit Domini. Soto.articul.illo 3. & Medin. in dicta quæst.8.Caitan.2.2.quæst.62.dub.vlt. non potest totum exigere ab alijs,sed ea excepta parte, quam condonauit alteri. Accipe exemplum: Sint tres,qui aliquem occiderunt, vel aliud damnum fecerunt valens sex. Si damnificatus vni remittat,non potest ab aliis totum debitum exigere Licet enim quilibet teneatur ei insolidū, tamen vnusquisque soluens potest à reliquis eorum exi- 96 gere,vt æquis portionibus concurrant, vt supra habitum est : quia si alter excipiat, se non teneri , quia damnificatus ei condonauit, manifestum est primo soluentem,ac pœnitentem damnificari ex tali remissione. Non igitur licet creditori remittere in præiudicium alterius,ac per hoc si sex sibi debebantur ab omnibus insolidum, & vni remittat, non potest, nisi quatuor repetere dimissis duabus partibus respondentibus ei, cui remisit, vt hac ratione si vnusquisque ex duobus debitoribus soluat non in integrum, sed quatuor partes soluat, duas pro se, duas pro socio,alteras duas à quo repetet, à tertio nihil omnino petendo ob remissionem.Horum ratio plana est. Iustitia enim postulat,vt tanto minus habere debeat damnificatus,quantum condonauit.

Tertio, cum plures eodem obligationis gradu restituere tenẽ tur, & vni à dãnificato debitũ remittitur, ex modo remissionis factæ colligendum est, an reliqui liberi maneant.

1o.Dubitatio.

97 Decima dubit.sit,quam mouet Gabr.dub.illo.3.in fine circa sextũ genus,scilicet recursum. An qui receptat furẽ cum

cum spoliis fugiẽntem ad ipsum,vt mortis periculum euadat,teneatur ad restitutionem? Respondet bene ex Alex- 98
and.4.part. quæst. 86. membr. 2. art. 4. §. 5. Atque idem docet Bartholom.Med.in summ.li .1.ca.14.§.30.Primum, quod latronem non debet manifestare. Esset enim proditio iniusta. Secundo,si habet spolia in sua potestate, potestimo tenetur ea domino restituere. Id enim non est proditionis crimen,sed executio iustitiæ & charitatis. Et id verum est etiamsi eius fidei illa omnia latro commiserit: in voto enim illicito est rescindenda fides. Alias si furem, & eius res sibi, vel furi conseruaret, reus esses furti, tam quo ad pœnam mortis ex humana lege, quam in conscientia,& ad restitutionem teneretur,sicut cooperator verus. Quod intelligo,nisi illud metu mortis, vel alio iusto titu- 99
lo retineret apud se. Tunc enim non est tam cooperator censendus,quam proprie vexationis redemptor.

De alijs tribus causis, negatiue concurrentibus.

SVMMARIVM.

DVobus modis explicatur a doctoribus,quis nam dicatur mutus, non obstans, non manifestans.numero. 99

Mutus,non obstans,non manifestans,restituere tenentur, si duæ adsint conditiones.num. 100

Iurans manifestare delinquentem,mortaliter peccat si nõ faciat.num. 101

Quilibet confessarius tenetur restituere, quod ex sua lata culpa a pœnitente restitutũ non est,secundum Nauarr.num. 102

Si huiusmodi confessarius pœnitentis, Episcopus aut parochus fuerit,ob leuem culpam incurret eandem restituendi obligationem.num. 103

Universidad de Deusto
Biblioteca

Custos se abscondens, ac permittens damnum fieri, restituere tenetur, secundum Cord. nu. 103

Custos non peccat tacendo, quando ab eo deprehensi a peccato si cusantur: imo ex eos proderet, videtur obligatus resarcire damnum inde resultans. num. 104

Qui se taciturum significat, vnde alius ad damnum inferendum animatur, a restitutione non excusatur. num. 107

In testem legitime vocatus, ex tacitur nitate obligationẽ satisfaciendi incurrit. num. 108

Ex dictis colligitur contra quosdam, consilium præbentes ei, qui in prædicto casu non obstat, ad restitutionẽ non teneri. num. 110

Cum is qui damnum infert, amicus, vel consanguineus damnificati est, custos denunciare non tenetur, secundum. Cord. num. 112

Custos montis vel piscationis tacens, vel dissimulans, tã vectigal, quam valorẽ rei per venationem acceptæ, restituere tenetur, secundum Barth. & alios. num. 114

Custodem inducens vt taceat, & pecuniam offerens, restituere tenetur. num. 115

Videns furem cum ex officio custodiam non debet, attendere debet magnitudinem damni furis, vel damnificati, & speciem correctionis in ipso fure. num. 116

Insolidum tenentur omnes dicti, quando ex officio obuiare tenentur. num. 117

Si vidente ministro iustitiæ & non obuiante, & vidente custode & non manifestante, in vinea Petri furtum est commissum, custos a restitutione liberatur. num. 118

11. *Dubitatio. Duobus modis explicatur à Doctoribus, quis:*

Vltima dubitat. de aliis tribus causis negatiuè concurrentibus. Quis inquam sit mutus, quis non obstans, & non manifestans? Palud. in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 3. docet mutum esse, qui scit, vbi res est abscondita, & non reuelat: non

non obstans est is, cuius culpa in purgãdo prouinciam furta, & homicidia committuntur: sicut tenetur pastor, ob cuius culpam lupus oues comedit: non manifestans (inquit) est, iudex qui ea de re de qua cognoscit manifestare debet ius partium, quam explicationem refert, & non reiicit Anton. vbi supra. Veruntamen D. Thom. 2.2. quæst. 62. artic. 7. & in fine corporis, & ad quintum, & in quarto citato, Alexand. 4. parte quæst. 62. memb. 3. art. 4. Sotus in 4. dist. 15. quæst. 2. art 4. & lib 4. de Iust. quæst. 7. art. 5. Gabr. dub. illo. 2. Caietan. in summ. verbo, restit. & in dicto. art. 7. Syluest. restit. 6. quæst. illo. 3. dist. 2. Mercad. cap. 18. versiculo, *Los postreros*. Medin. quæstio. 9. & 2. in fine. Nauarr. cap. 17. num. 122. & 123. Cordub. in summ. quæst. 66. Bart. Med. in sum. lib. 1. cap. 14. §. 30. & cęteri omnes aliter explicant, scilicet quod mutus sit, qui tacet cum loquendo impedire posset, scilicet reprehendendo, consulendo, rogando, mandando, denique clamando, & non fecit. Non obstans, qui suo auxilio, & fauore, opere impedire posset damnum, & noluit: præcipue si est iustitiæ minister, Non manifestans, qui posset damnum impedire admonendo eum, qui passurus est damnum de inuasore, vel postquam damnum datum est, vt recuperaretur: præcipue si est custos specialis illius rei.

100

nam dicatur, mutus, non obstans, non manifestans.

Mutus, non obstans, non manifestans restituere tenentur, si duæ adsint conditiones.

Omnes igitur fatentur. Primum, quod taliter concurrentes tenentur restituere. Cuius egregiam rationem reddit Medin. quæst. 9. quia debitor tenetur restituere interesse, quod creditor patitur ex non sibi soluendo. Cum igitur præfatæ personæ teneantur speciali obligatione iustitiæ operam apponere, in eorum vtilitatem, si non apponit proinde est, ac si rem debitam, & cum eorum quibus debetur iactura non soluant defraudantque etiam fructu debito, &c. Secundo fatentur, quod vt incurratur obligatio restitutionis in iis tribus causis negatiuis, duę requiruntur conditiones. Prima, quod ex officio idfacere, teneatur, vt rector ciuitatis, custos prædij, testis in iudicio requisitus iuridice. Et generaliter omnis qui mercedem recipit pro manifestando, obsistẽdo, &c. Denique omnes illi, qui ex contractu tenentur, vt depositarius, commoda-

101

Universidad de Deusto
Biblioteca

tarius,&c. Ij enim, vt supra docui ex quasi officio tenentur, vt patet. Alias tantũ erit peccatũ contra charitatẽ,& nulla restitutionis obligatio orietur, vt supra dicebamus, cum restitutio solũ oriatur ex trãsgressione legis iustitiæ.

Secunda conditio, vt possit id facere, non modo simpliciter, sed, vt possit commode sine detrimento, scilicet sui bonoris, aut vitæ, aut rei familiaris, alias non teneretur lege iustitiæ cum tanto dispendio: & ita præter citatos docuit Scotus in 4. distinct. quæstione. 2. versicul. illo, *de quarto*. Couar. reg. pec. 2. part. num. 5. §. 3. Nauarr. cap. 17. num. 18. & numero 134. & num. 123. & cap. 25. num. 34. Adrianus in 4. agens de rest. in communi, §. concurrentibus. Alcozer cap. illo. 21. Ang. furtum. §. 26. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 7. Cord. in sum. quæst. 66. §. *Io. 2.*

Iurans manifestare delinquentem, mortaliter peccat, si non faciat.

Tertio fatentur, quod peccat mortaliter custos, vel alius qui iurauit manifestare delinquentes si non faciat, etiamsi iudex, vel rector ciuitatis iuberet ne eos scriberet ad pœnam. Solum enim maiores ciuitatis, Hispanice *El ayuntamiento*, vel ipse Princeps posset id præcipere, & iuramentum relaxare, non gubernator, vel iudex. Ita docent

102 Cordu. & Nauar. locis citatis. Medin. C. de Restitutione. quæst. 12. Specialiter autem de confessario nonnulla inter sapientes dissensio est. An is teneatur ad restitutionem damnificato, si eius malitia, vel certe lata culpa, seu crassa ignorantia restitutio non sit facta. Docent siquidem nonnulli eum non teneri: quoniam confessarius ex officio suo non tenetur temporalibus creditorum bonis prospicere. Nam nec ab eius mercedem accipit, nec eorum gratia officium habet, sed principaliter ad salutem animæ pœnitentis. At tamen nos contra putamus, teneri scilicet, si ex lata culpa pœnitens restitutionem dimisit, quam si ei negata esset absolutio, vel certe præcepta restitutio, non dimisset, vti scripserunt Martin. Nauar. in sum. cap. 17. num. 2. Rosell. verb. restitutione. 2. quæstione 5. Angel. rest. vltim. §. 5. Cum enim ex obligatione sui officij teneãtur doctrinã tradere pœnitenti necessariam, consequens est, vt omnia dãna ex tali omissione secuta ei imputẽtur, sicut veræ & efficaci causæ dãni secuti. Nec refert non in gratiã creditorũ officium

Quilibet cõfessarius tenetur restituere, quod ex sua lata culpa à pœnitente restitutum non est, secundum Nauarr.

officium habere, nec ab eo mercedem accipere: quia ex quo habent ex officio facere, causæ damni vere dicuntur. Maxime, quia ex intentione fidelium decimas ministris assignantium, & Ecclesiæ officium huiusmodi eis committentibus ei datur, vt tam salutem animæ pœnitentis, quam damnorum reipub. & iniuriarum vitandarum curam habeant. Et hinc est, quod confessor, Episcopus, vel curatus tenebitur de leui culpa, siquidem officium habet in gratiam, atque vtilitatem suam, & reipub. cum ob id ei decimæ stipendiaq; assignentur, cæterivero de lata dũtaxat, vt ex cap. præcedenti admodum satis apparebit.

Si eiusmodi confessarius pœnitẽtis, Episcopus, aut parochus fuerit, ob leuem culpam incurret eandem restituẽdi obligationẽ.

Quarto certum est, quod non tenetur ipse restituere pœnam illorum, cum eam non acceperit. Ante sententiã enim non debetur, vt Cord. ibidem docet ex Nauar. cap. illo. 17. num. 136. quanuis de hoc Nauar. ibi nihil dicat. 103

Quinto docet Cordub. ex sententia multorum, quod si custos se abscondit ne videretur, vt eos mulctaret, tenetur restituere, tum propter damnum dominorum: tum etiam, quia non excusat illorum peccatum, quod etiam docuit Nauar. num. illo. 123. & Medin. de restitutio. quæst. 12. col. 2. Quod limitat Nauar. num. 124. vt non procedat in eo, qui ingredi eos permittit, quo semel deprehensi iterum ingredi caueant: nec sinunt eos inferre damnum notabile, in huiusmodi locis prohibitis: quod est verum quoad restitutionem, quæ tunc nulla est facienda, quanuis alij, quos refert idem Nauarrus durius opinantes contrarium senserint. Quod ad peccatum vero attinet ego potius consulerem, ne se absconderet, ne alterius peccati sua absconsione occasio esse videatur. Quamquam si eo fine faceret, vt ait Nauarr. vt deprehensus, siue metu pœnæ rubore, aut verecundia, de cætero à mala mente desisteret, non condemnarem peccati mortalis. Sicut sagax pater, qui cum nouerit habet filij aliquam occasionem furandi, vel vel non aufert, vel apponit, quo illum melius reprehẽdere, ac corrigere posset, non videtur omnino damnandus. Facit enim, vel potius permittit ob maius bonum ipsius filij. Quo genere vtitur Deus Opt. Max. cum plura peccata permittit, quo maiora bona inde resultent. Sed id vt.

Custos se abscondens, ac permittẽs damnũ fieri restituere tenetur, secundum Cordub.

104

Universidad de Deusto
Biblioteca

id, vt dicebam non consulerem passim fieri, sed raro, & propter magnum bonum delinquentis. Non enim sicut Deus ita & homo. Ille enim obuiare peccatis minime tenetur, iste tenetur: maxime cum ex officio habet, vt de custode, ac patre dictum est. Vnicuique enim mandauit Dominus de proximo suo, omnibusque correctionis fraternæ præceptum inixit, vt fratrem errantem lucraremur, salutique eius spiritali prospiceremus: cui quidem præcepto, animæque saluti nihil tam repugnat, quam huiusmodi laqueos parare.

Custos non peccat tacendo, quãdo ab eo deprehensi a peccato excusantur, imo si eos proderet, videtur obligatus resarcire damnũ inde resultans.

Sexto docet Cordub. & Nauar. numero. 124. quod si ij, qui prædicta loca ad venandum, vel ad piscandum, vel aliquid aliud accipiendum ingrediuntur, non peccant peccato furti, siue id sit propter necessitatem magnam, quæ custodi constat, siue quia nullum damnum fit prædictis locis, vt si ligna arida, & iam excisa & derelicta, siue denique, quia talis prohibitio est iniusta, & tyrannica, nõ peccat custos tacendo, neque contra iuramentum, neque contra fidelitatem: imo potius manifestando committere videtur contra insontem: maxime si crederet pœnam, cum toto rigore esse ab illis exposcendam. Si enim illi non peccant, iniuste agere videtur, si eos, ita pati velit, vnde videtur etiam, quod restituere teneatur prædictis damnum, quod incurrunt sine culpa. Est enim ac si litem iniustam illis excitet. In eo tamen casu quo iusta esset prohibitio, vel necessitas non excusaret, vel paruitas damni, cum tunc peccent sic ac accipientes (nihil modo loquor de restitutione istorum) non peccaret, imo manifestare teneretur, sibique imputent ingredientes, siue pœnam, siue damnum in quæ incurrunt.

105

Tres ergo difficultates breuiter placet disputare. Prima an cum ex officio non tenetur, sed dolo, vel malitia, vel tacuit, vel non obstitit, incurratur restituendi obligatio. Secunda, an teneatur quis non ex officio obligatus furem detegere ei, a quo rem accipit? Tertia, an omnes isti quando tenentur, teneantur insolidum. Ad primum respondet Angel. §. illo. 26 secutus Richard. in. 4. quo idem tenuit Tabien. verbo restit. §. 25. prope finem, & alij plures, quod etiamsi ex officio vitare damnum non teneatur, si tamen talis

talis omissio fraudulenter, ac nocendi animo fieret, obligat ad restitutionem: Caietan. eandem, paulo tamen restrictius sequitur opinionem. Putat enim in summa, verbo restit. versic. *Aduerte*, prope finem, quod in casu necessitatis vr gentis, si quis sine suo damno & periculo facere potest, si non faciat, tenetur ad restitutionem, vt si sciat aliquem inuasurum, domum alterius rapturum, aut furaturum, nisi ipse præsignificet. Ratio Caietan. est, quia est causa iniustæ actionis, licet iudiricte.

106

Verum neutra sententia placet, & eam merito reiicit Nauar. cap. 17. num. 18. & 136. Med. C. de Resti. quæst. 9. versic. *Primus modus*. Barthol. Medin. in sua instru. lib. 1. capit. 14. §. 30. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 13. & alij permulti, quos latius retulimus supra cap. 3. Cuius ratio est ea quã ibi commemorauimus, neminem scilicet restituendi obligationem incurrere ex transgressione legis charitatis, nisi simul interueniat transgressio legis iustitiæ, qualis certe nõ intercedit, quando quis ex officio suo non tenetur malo proximi obuiare: sed tantũ communi charitatis lege. Quod vero animo nocendi fiat, refert quidem ad constituendum peccatũ, non ad restitutionem, cum efficaciter non noceat, sed in mente tale nocẽdi desiderium manet. Quod si interdum in legibus, maximè canonicis, quæ à Medin. recensetur homicida dici videtur, seu reus homicidij, qui non defendit proximum à morte cum possit, siue eleemosyna, siue alia via, imo etiam fur, raptor, rerumque alienarum inuasor dici solet, qui non elargitur eleemosynam, cum ex charitate teneatur: vnde & particeps furti dicitur, qui non indicat furem, vt habetur in cap. Qui cum, de Furt. hæc inquam, aut similia, vt Ioannes Medin. explicat, accipienda sunt, quantum ad culpam, & peccatum, non quantum ad restitutionem, sicut etiam de ratum habente læsionem suo nomine factam supra diximus. Illud est confitendũ, quod si aliqua ratione positiue se haberet significãs, siue verbis, siue signis se taciturum, quo animus furantis dubitans, aut extimescens firmatur, ac determinatur, qui alioquin timore, ne manifestaretur, nõ ausus esset damnũ dare, non esset à restitutione excusandus. Tunc. n. est positiua causa damni illati

107

Qui se taciturnum significat, vnde alius ad damnum inferẽdum animatur, à restitutione non excusatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illati, consulentis, aut consentientis, vel adiuuantis rationem habens, quod, vt quotidianum notandum putamus.

Illud etiam secundo est concedendum, quod si is, qui officialis non est non iudicio de veritate rogatus legitimè non manifestet, tenebitur damnum secutum satisfacere, vt in hac specie ex Scot. animaduertit Anton. in dict. §. 13. Et autem ratio, sententia mea est. Quoniã ille ex quo est in testem vocatus in iudicio tenetur ex officio, & vt publica quædam persona manifestare, &c.

In testẽ legitimè vocatus, ex taciturnitate obligationem satisfaciendi incurrit.

Sed obiicit Med. in dict. quæst. 7. vltimo loco rationem huiusmodi contra hanc sententiam. Quia causa immediatior potius tenetur restituere, quam remotior, cum sit principalis in damno: sed consulens quicunque sit, tenetur ad restitutionem damni illati, ergo qui non obuiat magis tenetur, cum propinquius se habeat ad illud. Est enim verus
108 damni executor, licet negatiue. Respondet ipse huic rationi negando id esse verum, quod immediatior causa tenetur magis ad restitutionem. Nam contingere potest, in aliquo casu, vt remota causa teneatur, proxima vero non: sicut patet in eo, qui consulit contractum iniustum laboranti ignorantia probabili. Tunc enim laborans illa ignorantia, qui est exequens non tenetur restituere saltem de bona fide consumptis: at iniquus doctor, vel consiliator tenetur omnino.

Sed tamen verissimum est, quod causa immediatior in damno est principalis, & magis obligata, si est propria causa. Dixi, *si est propria causa*, Nam si esset instrumentalis, vt est executor respectu mandantis, non tenetur nisi in posteriori loco, at respectu consiliatoris, vt supra diximus, exequens iniustam actionem semper est causa propria, non instrumentum. Atque ita semper tenetur priori loco respectu illius. Nec horum simile conuincit. Nam ille qui ignorantia probabili laborat, non est cooperator iniustæ damnificationi: sed solum tenetur ratione rei acceptæ, & id quando cognouerit. Si iniuste enim accepisset, magis
109 teneretur.

Vnde ad argumentum resp. verum esse causam immediatiorem potius teneri, quam remotiorem, cæteris tamen paribus,

paribus, scilicet quando vtraque est vera causa, & non vna respectu alterius instrumentum. Et secundo, quando vtra que est particeps criminis. Tunc enim exequens causa semper, & primo loco tenetur. Sed non inde sequitur quod non obstans teneatur magis, quam consulens. Licet enim obstans sit veluti exequens damnum negatiue, itaque immediatius attingere, quam consulens videatur: tamen in nostro casu non incurrit iniuste ad talem negatiuam executionem sicut consulens. Non enim lege iustitiæ, sed charitatis, obuiare tenetur & ita non patitur proximus iniuriam, aut inuoluntarium ab isto, sicut patitur à consulente damnum, etiam si remotius operetur, de quo certe est magis rationabiliter inuite læsus, quam de hoc non obstante; vt patet. Et ita non mirum accidere debet, si causa remotior, quæ tamen iniuriam facit aut violentiã, magis teneatur ad restitutionem, quam ea quæ nullam facit iniuriam, nullam iniustitiam, sed tantum in charitatem delinquit, licet sit propinquior ad effectum. Vnde obligatio restitutionis attendi debet ex immediatiori causa damni immediatione iniusta, quamuis certe si obuiare non teneatur causa dici non potest. 110

Ex quo colligo quosdam male dicere, quod consulens ne obstet, in tali casu tenetur ad restitutionem, quia positiue damna cooperatur: quod aperte docet Med. vbi supra. Si enim ipse non obstans iniustitiam non committit, quomodo consilium iniustum esse potest, cum sit minus principalis causa? Vt enim sæpe diximus consilium respectu executoris etiam negatiue se habentis minus principalis est. Impossibile enim est, vt principalis causa iniustitiæ non teneatur: teneatur autem accessoria & minus principalis. Vt ergo non obuians solum in charitatem proximi delinquit, ita qui consulit tale opus eodem solummodo peccato implicatur. Et ad rationem respond. tunc consilium obligare ad restitutionem. Primum, cum est de actione positiua iniusta, vt defurando vel occidendo. Secundo cum est de causatione priuatiua iniusta, quæ solum est in eo, qui ex officio tenetur. Tertio cum etiam solum ex charitate tenetur, sed mendacibus verbis

Ex dictis colligitur contra quosdam, consilium præbentem ei, qui in prædicto casu non obstat, ad restitutionem non teneri.

& frau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

& fraude facit illum non obuiare. Tunc enim patitur inuoluntarium, & iniustum, ac proinde est restitutionis obligatio: de quo infra cap. 5. cum de impediente bonum alterius disputabimus. Et ita loquitur plane Medin. vt patebit
111 legenti.

Sed dicunt isti, quod ille consulens ne impediat, alter aufert positiue auxilium, quo alter esset liberandus: facit ergo iniustitiam, sicut qui auferret ab alio arma, quibus se defenderet. Sed hoc nihil est: quia ille, qui suadendo aufert, non committit iniustitiam. Volenti enim, vel scienti non fit iniuria. Vnde siue ipse qui laturus erat opem, siue ille, cui esset ferendum auxilium, non possunt esse rationabiliter inuite læsi à consiliatore: cum hic ius non habeat contra ferentem, qui solum ex charitate tenetur. Nec ille, id est opitulator sit rationabiliter coactus, cum voluntarie opem non ferant. Sicut etiã qui consuluerat alicui ne eleemosynã faceret graniter indigenti, nisi fraude, & mendatio eius animum auerteret, non tenetur ad restitutionem, licet mortaliter peccauerit. Qui vero arma aufert, plane iniustitiam committit, & inuoluntariam vim proximo infert. An vero teneatur restituere quod accepit, vt taceret infra explicabitur cap. 2. lib. 4. Interim legatur Cordub. quæstione illa. 66. qui male putat teneri. Melius enim docet Nauarr. quem ille citat, & impugnat, non teneri, vt infra latius dicam. 8. capit. 2.

Sed quid si tacuit, quia ingrediens erat amicus, aut con-
112 sanguineus domini? Respond. Cordub, quod non tenetur denunciare si credit dominum gratum habiturum, nisi, inquit, tales sint, qui nolint licentiam petere, vel ob verecundiam, vel alium causam. Quod ipsum verum putarẽ quoad denunciationem: non autem quoad restitutionem. Licet enim ipse, vel ob verecundiam, vel ob defectum humilitatis, vel alia de causa noluit petere: tamen si acceptio non est domino ingrata futura, certe voluntarie remittit, eique non fit iniuria: quanuis contra senserit Nauar. num. 123. Quorum sententia posset ea ratione probari, quia fieri potest, vt petenti facultatem det, & sit rationabiliter coactus de acceptione sine facultate. Sed certe verius mihi videtur,

Cũ is q. damnũ infert, amicus, vel consanguineus damnificati est, custos denunciare tenetur, secũdũ Cordub.

tur, quod dixi. Si enim ipse Nauar. & Cord. fatentur, quod si inuenti ij sunt, qui si facultatem à domino peterent, obtinerent, iam dominus non videtur iniurius de acceptione, vel de re accepta, licèt sit de modo accipiendi, quod apertè 113
confitetur ipse Naur. num. 139. in hunc modum. *Qui occultè aliquid accipit ab eo, qui non displiceret accepti sibi nota, sed occulta: sic is, licèt peccet venialiter, non tamen mortaliter. Quia eius acceptio, aut retentio non est contra voluntatem domini, sed modus solum accipiendi, quod ad peccãdum mortaliter non sufficit vt definierunt bene Adrian. in 4. de Restit. & Caietan. in summa, verbo furtum: id quod sæpe filij ob verecundiam parentum faciunt.*

Dices, quod aliud est, dicere si ille peteret facultatem dominus concederet. Ex hoc enim solum habetur, quod si peteret placeret facultas, non autem factum: aliud autem est dicere, quòd si peteret daretur venia, sed non petita factum non placeret. Sed mihi idem videtur in vtroque casu. Non enim est distinctio. Si enim, vt omnes fatentur cognito facto si non displicet secundum substantiam, quamuis displiceat modus, non esset mortale, nec restituendi obligationem haberet: ita profectò si petenti facultas concederetur cõsequenter factum placeret. Quomodo enim concederet, quòd non placeret? Non igitur rationabiliter est coactus, nisi de modo. Solum in eo casu admitti posset prædicta sententia quando dominus suam voluntatem declarasset, quòd nollet se inconsulto & nescienter quemquam etiam filium accipere. Tũc enim non solum iudum, sed etiam ipsam oblationem prohibere videtur.

Sed quid dicendum de portante res prohibitas rogato
114 custode, vel munere oblato, vt taceat? Eidem est de piscatione & venatione. Et sane non loquor quando ex illa taciturnitate damnum priuato sequitur, vt sumus vsque locuti de speciali, v. g. custode fundi aut vineę, &c. Sed quãdo priuatæ personæ sit damnum, vt dictum est de custode montis, vel piscationis, vel portitorum. Respondet, primũ quòd custos tacens, vel dissimulans, restituere tenetur, nõ quidem id, quod accepit, quo tacere, vt, dicemus cap. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lib.4.quid quid dicat Corduba quæst.66.sed tenetur restituere id, quod illi soluere debebant, scilicet vectigal, quo iniuste defraudatus est dominus, cuius loco custos erat positus, & similiter valorem rei per venationem, & piscationem acceptæ, cum ipse iniuste fuerit causa acceptionis illorum. Ita docet Bart. Medin. lib.1. summæ, cap.14.§.30.fo.158. Ioan. Medin. C. de Restit. quæst.15. ad finem, Syluest. verbo pœna, quæst.vlt. qui non solum ipsum vectigal, sed etiam pœnam in quam illi condemnarentur, si denunciasset, restituere debere docent, cõtra vero Nauar. cap.25.nu met.34. pœnam non teneri soluere docet, quæ fuit sententia B. Bernardini, vt refert Medin. & Nauar. Sed Medin. vt insuque sententia vetior est, cum ille ex transgressione officij & legis iustitiæ damnificat. Tenebatur enim ex iustitia impedire: ipse vero qui transtulit non tenetur ad pœnam ante sententiam, vt patet.

Custos monris, vel piscationis, tacens, vel dissimulans, tam vectigal, quam valorem rei per venationẽ acceptæ, restituere tenetur, secũdum Bart. & alios.

115

Secundo docet Cordub. quod ipse, qui transtulit, vel piscauit, aut venatus est, non tenetur restituere. Quod, an verum sit, iuxta dicta à nobis supra cap.1. de vectigalibus, & venationibus, est intelligendum. Si autem ille custodem induxit, vt taceret, & pecuniam ob id ablulit: tenetur restituere vterque. Et ita mihi videtur, cum consulat actionem iniustam. Sed primo loco tenebitur ipse custos, qui est executor, & per consequens principalis. Si vero custos petit pecuniam promittens se taciturum, non tenetur etiamsi illam eodem fine det, ait ibi Barthol. Medina.

custodem inducens, vt taceat, & pecuniam offerens, restituere tenetur.

Sed contra est, quia revera illa est efficax cooperatio, & causa etiam sine qua non damni illati à custode. Constat enim, quod si ille pecuniam petitam non dedisset, custos non damnificasset contra iustitiam tacendo, id vero efficaciter facit ob meæ pecuniæ oblationem: igitur pecuniæ concessio est efficax causa damni. Constat enim meam pecuniam mouere eius animum ad tacendum. Alias non teneretur restituere, qui sic rogaretur ab aliquo. Da mihi pecuniam, & occidam Petrum, quis dubitat, quin acquiescens, dansque pecuniam tali homini eius iniustæ actioni cooperetur, & restituere cum illo teneatur in solidum.

dum. Nec excusaretur, qui id rogatus dedit. Quia talis pecuniæ oblatio plus certe mouet animum illius, quam vel preces, vel consilium. Si igitur inducendo obligaretur, vt Med. fatetur, tanto magis obligabitur pecuniam dando, quanto illa datio est efficacior, aut potentior inductio. Fascinant enim oculos, ac vehementer animum mouent pecuniæ. In eo tamen casu veram putarem prædictam sententiam, quando scilicet vel vectigalium solutio esset iniusta, vel venationis prohibitio, aut lignorum cæsio. Tunc.n. liceret petitam pecuniã concedere. Quia nulli facit iniuriã nec custos ipse tacendo facit, sed vtor iure meo meam vexationem redimendo.

116

Ad secundam dub. respon. cum Adria. quæstio. de resti. quod tenetur præmittere fraternam correptionem, & ea non sufficiente domino manifestare, qui prodesse posset, & non obesse, id est, qui possit debitum recuperare sine magno furis damno, & eius infamatione. Conar. vero simpliciter docet esse manifestandum, cum id necessarium est ad recuperandũ rem furto ablatam. Sed ego attendẽdam esse arbitrarer magnitudinem damni, siue furis, sine damnificati, & speciem correctionis in ipso fure. Si enim dãnum esset notabile, & non aliter quam indicando vitare posse videret, Conar. sententiã amplecterer. Innocentis enim causa præferenda est: si autem vel furtũ esset leue, & furis infamatio, seu alia damnificatio magna, vel si magno existente furto spem haberem, vel non dandi læsionem, vel restituendi, tacendũ iudicarem, vt Adri. docet, nisi præmissa correctione. Quanuis si damnum nondum esset datum, sed immineret, maxime in causa sanguinis, melius putarem periclitantem statim admonere. Quod ad forum vero attinet exterius detrimentum incurreret, qui furti conscius non indicaret. Maxime domino quærente, maximeque si, vt taceret pecuniam aciperet, vti sensit Beatus Hieronymus super lib. Parabolarum, seu Prouerbiorum, capite.19. & refertur in cap. Qui cum fure, de furtis: *Qui cum fure*, inquit, *partitur, Occidit animam suam* (Hæc sunt verba Salomonis) inquit ergo Hieronymus. *Non fur solum, sed ille reus tenetur, qui furti conscius quærenti possessori non indicat*: Et ita habetur,

Videt furẽ cum ex officio custodiam non debet, attendere debet magnitudinem damni furis, vel damnificati, & speciem correctionis in fure.

117

Universidad de Deusto
Biblioteca

insti.obligat. quæ ex delict.nas.§. Si vero, legito.ff. de Receptat.l.1. & 2.C. de furt.

Insolidum tenẽtur omnes dicti, quando exofficio obuiare tenentur.

Ad tertiam dub. secundum omnes respon. & in specie tradit Anton.in dicto titu.1.ca. 12.§. 13. teneri insolidum quando ex officio obuiare tenebatur: semper enim est obseruandum an sit vera causa, vt supra ostensum est dubit.2. Inter has vero causas præcipua est non obstans, vt est Princeps, Prælatus, & alij ministri iustitiæ qui ex iustitia tenentur damna, atque iniurias ciuium propulsare. Secunda videtur non manifestans. Tertia non reprehendens. Vnde concionatores, confessores, ac prælati animaduertere debent, si muti fuerint, cum suo consilio, reprehensione, atque præcepto tenebantur damnis obuiare: nam à restitutione damnorum, quæ sua negligentia euenerunt, non erunt immunes. Si vero plures negatiue concurrant, quilibet insolidum tenebitur altero deficiente: alias vel omnes simul contribuendo pro rata, & æqua portione si sint pares in causando, vel ei, qui primo soluit. Vnde colligo, quod si commissum est furtum in vinea Petri, videte ministro iustitiæ, & non obuiante, & similiter videnti custode, & non manifestante, eo quod soluerit in totum iustitiæ minister, liber est custos, nec tenetur soluenti suam ratam soluere cũ sit minus principalis respectu illius, vt supra nostra cogitatione dimissa ex communi sententia diximus. Ex qua sequitur, quod iustitiæ ministro restituente liber omnino maneret custos, quod difficile vt supra dixi, videtur.

Si videnti ministro iustitiæ & nõ obuiante, & videnti custode & non manifestante, in vinea Petri furtum est commissum, custos a restitutione liberatur.

118

SECVN-

SECVNDA PARS,

De participantibus in re aliena ex contractu.

SICVT contingit plures participare in debito aliquo, seu re alieni ex delicto: ita participare solent sine culpa ex licito contractu, vt cum plures sunt vni obligati, ac proinde de ijs etiã breuiter ratiocinari oportet.

Primum suppono de hac re nihil aut paucissima docuisse Doctores, cùm tamen non inutilia sint, sed valde necessaria, & in praxi frequentia, quæ circa hoc solent contingere in ordine ad restitutionem. Secundo suppono, quod teneri insolidum, vel in partem, hos participes solum dependet ex tenore pacti, & conuentionis factæ. Cum enim non ex delicto sint subiecti, sed sua voluntate, non plus extendi potest obligatio, quam sit eorum voluntè conuentum, vnde quandoque tenetur pro parte, quandoque insolidum. Contractus enim ex mutua voluntate contrahentium legem habent, sicut & votum, &c. Tertio suppono, quod sicut in participãtibus ex delicto cõtingit, quosdã esse obligatos in pari gradu, vt plures exequentes, vel consentientes suis suffragijs: alios vero in diuerso ordine, vt iussor, exequens, receptans, &c. Ita in contractu quidã tenẽtur in vno loco, vt omnes qui obligantur simul, vt principalis, fideiussor, testamentarius, hæres, tutor, & si qui sunt huiusmodi. Et quidem de od gradu obligationis planum est teneri ad restitutionem, siue insolidum, siue pro parte, vt obligatio sonat primo loco: ita, vt vnusquisque alio non expectato teneatur, vel totum, vel partem restituere.

119

De fideiussoribus & testamentarijs.

SVMMARIVM.

Sunt qui existimant fideiussorem non teneri in conscie tia debitum soluere, sed solum obligari in foro exteriori, ac subinde non nisi post sententiam latam. num. 120

Oppositum verum apparet. num. 120

Non videtur excusari a peccato creditores, cum iudicialiter, & præsertim per executionem realem & personalem illico termino transacto, debita recuperant, debitoribus, vel eorum fideiussoribus minime admonitis. num. 122

Discrimen est inter promissorem, & fideiussorem. num. 124

Sunt qui dicunt approbatem aliquem contractum, consilio ab eo petito fideiussoris personam inducere, ac proinde fideiussoris instar obligari. num. 124

Fideiussor est ab obligatione immunis, si principalis debitor a debito liberetur. nu. 125

Quo pacto fideiussores obligentur insolidum, an pro rata portione. num. 126

Liberatur fideiussor si ad diē erat obligatus termino trās acto & solutionis pro rogato, secundum Syl. num. 127

Si de nouo fiat obligatio, fideiussor liberabitur. num. 128

Non semper est beneficium fideiussoris, expectare tempus solutionis. num. 128

Damna quæ ob fideiussitionem ex principalis debitoris culpa incurrit fideiussor, resarcieda sunt ab ipso principali debitore. num. 129

An fideiussor vsuras debiti, seu aliud quodlibet interesse pro debitore soluēte, teneatur debitor illi plane pro his omnibus satisfacere. num. 130

Aliqui dicunt ante annum, testamentarios ad testamenti executionem non teneri. num. 132

Verius tamen videtur, quod ad conscientiam attinet, teneri illud exequi cum primum possint, in debitis præsertim soluendis, & in legatis pijs imo & in nonys, quæ debita quædam sunt. num. 132

Animæ defuncti nocet tarditas executionis testamenti ex sententia authoris & Angeli. num. 133. & 134

Restitutio apud doctores, non est pars satisfactionis animæ defuncti. num. 133

Quod satisfactionē nocet tarditas testamentarij, non vt anima puniatur. num. 134

Huiusmodi tarditas præsertim magna, peccatum est mortale iuxta Syl. & authore. num. 134

Hoc in genere sæpe & grauiter peccatur, quod prædicatores & confessarij notare deberent. num. 135

Illa tarditas videtur quodammodo esse sacrilegium. nu. 135.

Legatarius accepto legato debet quidpiam reddere hæredi qui errans falcidiam non extraxit, tam in foro iudiciali, quam in pœnitentiali post sententiam, secundum Sylues. num. 135

Iuxta quosdam, hæres inuentarium non faciens vltra vires hæreditatis, tenetur in conscientia defuncti debita soluere. num. 136

Melius docent Palud. & alij. num. 137

Clericus fideiubere potest, tam pro clerico quā pro eccl. nu. 138

In casu necessitatis pro laico fidereiubere potest, contra Sylues. 139

Fideiussor cogere potest debitorem principalem vt eum liberet a fideiussione, in tribus casibus. num. 141

Principalis ad hoc faciendum tenetur in conscientia. numero. 142

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Dubitatio.

Prima ergo dubitatio sit de fideiussore: An in conscientia teneatur debitum soluere an, solum satis sit esse paratũ soluere si conueniatur à creditore, & condemnetur? Et sanè sunt nonnulli qui putant fideiussorem non teneri in cõscientia ad soluendum debitum: sed solum esse subiectum foro exteriori, vt cogatur soluere post latam sententiam.

120 *Sunt, qui existimant fideiussorem non teneri in conscientia debitum soluere sed solum obligari in foro exteriori, ac subinde non nisi post, sententiam latam.*

Et posset hæc sententia probari: quia cum obligationem huiusmodi ex voluntate subeat fideiussor, non potest eius voluntatem expressam, vel tacitam excedere: at non est voluntatis suę se ad amplius obligare, quam ad ita assecurandum debitum, vt ab eo exigi posset deficiente principali. Id enim satis est ad assecurandum: igitur, &c. Maximè, quia sæpè homines coacti tales obligationes faciunt, & ita credi debet ad quantum minus possibile est se obligare voluisse. Denique durum videtur oppositum, vt ob bonũ charitatis opus se coram Deo debitorem constituat, cum satis fuerit coram iudice esse obligatum, atque subiectum.

Opposita sententia verior apparet.

Verum ego sane oppositum verum esse censeo, licet nullum legerim pro hac, vel illa sententia Doctorem. Moueor ea ratione, quia fideiussor de alieno debito facit proprium, vere igitur debitor est, vereque obligatus in conscientia. Alioqui nullus venderet, aut cõmutaret rem suã, etiam sub fideiussione, si intelligeret coram Deo rem sibi non esse debitam, seducerentque debitores, qui non aliter contractum celebrarent. Maxime, quia sæpe ratione periculi in recuperando capitali dantur fideiussores. Si igitur ij possunt se abscondere, aut fugere, vt ante sententiam nihil deberent, nullius esset fere vtilitatis fideiussio. Denique fideiubere nihil aliud est, quam fidem interponere de solutione debiti, seu alienam obligationem in suam fidem recipere: sed is qui promissionem in se graui, aut fidem interponit suam, tenetur in conscientia implere, ergo, &c. Et huius signum est quod etiam inconsultus, & minime requisitus executioni subiicitur à iudice virtute scripturæ obligationis, etiam antequam à principali debitum exigatur, quæ sane executio iniusta esset, si ipse non teneretur in veritate. Doctorum enim communi sententia idem est iudicium fori & poli, quando falsa præsumptio non intercedit, sed veritas cognita & confessa.

121 Quamuis certe eos non excusarem à peccato, qui debitore saltem fideiussore non requisito, vel vllo modo admonito etiam extra iudicium, iudicialiter petunt: maxime per executionem realem, vel personalem. Licet enim debitor etiam fideiussor teneatur statim elapso termino soluere, vel saltem monere creditorem, vt infra cap. 4. lib. 4. probabimus. Dies enim interpellat pro homine, secundum iura Can. & Ciuilia: tamen si facile potest monere, & non vult, sed executionem facere realem, vel personalem debito nullo modo petito, certe à peccato non liberarem, & etiam quandoque mortali contra charitatem. Est enim quorundam creditorum genus certe minime liberale, atque ingenuum: sed obscurum potius, vafrum, & astutum, qui alioquin nobilem debitorem (& quod peius est) fideiussorem paratum restituere, sed obliuione quadam, vel quia termini parum est lapsum, vel quia considerabat principales de solutione curaturos: hunc igitur ita inculpabiliter obligatum executioni iudiciali subiiciunt eo non admonito, vel, vt lectori aut baliuo, Hispanice *El Alguazil*, gratiam præstent ob decimam executionis. Quo fit, vt ille honorem & fidem, atque authoritatem eo facto amittat in repub. & præterea turbationem & dolorem non mediocrem suscipiant, & tertio murmurationes & querelas, contra ipsum creditorem eo genere, vtentem plures fundant, quorum aliorumque grauium certe malorum creditor subrusticus & malitiosus fortasse causa est, quæ & esse contra charitatem, & ab illo boni viri probitate (ab Ethnicis semper laudata) diena nemo dubitauerit. Licet ergo iudices executionem huiusmodi personalem, vel realem concedentes non peccent: tamen certe prædictum creditorem peccare grauiter non dubito, qui, vt turpitudinem suam, & alterius iniustam ignominam, cuius ipsi causa fuerunt, contegant, asserunt ipsis nescientibus rem esse factam: quo certe ipsi sui erroris, ac peccati testes efficiuntur.

122 *Non videntur excusari à peccato creditores, cum indicialiter, & præsertim per executionem realem, aut personalem cum termino transacto debita recuperarint, à debitoribus, vel eorum fideiussoribus minime admonitis.*

Dico ergo, quod si ij facile debitum recuperare ea admonitione possent, & ob alios fines dicto genere vtuntur, licet non contra iustitiam, grauiter peccant, & offendunt, proximum,

123

Universidad de Deusto
Biblioteca

proximũ cum & ignominiæ proximi fere innocentis occasio existant, magnæ quo illius perturbationi, quæ re larũ, maledictionum, murmurationum, & huiusmodi. Iam enim ingenuorum honos eo exigit, vt si ab eis peruiam publicæ iustitiæ, maxime executionis realis debita petantur, turpe signum duceret, nequè immerito. Secus si tam fideiussor, quam principalis semel saltem admonitus, & dum quantum ei pro termino nolit soluere. Tunc enim sibi imputare debent, quæ vt in praxi frequentia notanda existimamus.

124

Discrimẽ est inter promissorem & fideiussorem.

Vbi obiter notandum promissorem, & fideiussorem eo differre. Nam promissor, alterius obligationem in se transfert ex toto, at fideiussor non transfert, cum alter maneat principaliter obligatus eo non satisfaciente, vt patet Insti. de const. §. fideiussor. & Authent. præsenti. C. eodem.

2 Dubitatio.

Secunda dub. An is à quo petitur consiliũ in aliquo contractu efficiatur fideiussor si approbauerit? Verbi gratia. vult quis mutuo dare pecuniam, vel mercatori ad negociãdum &c. petit à te an dare possit, & respondes bene quidẽ tuta res est, docent aliqui, quod eo ipso fideiussorem te cõstituis, & manes obligatus, sicut fideiussor, & tam in cõscientia, quam iudicio teneris ad soluendum.

Sunt qui dicunt approbãtem alĩquem contractũ consilio ab eo petito fideiussoris personam induere, ac proinde fideiussoris instar obligari.

Verum falsa est iudicio meo ista sentẽtia. Si enim eo ipso se obligare voluit, & fideiussor fieri, igitur nulli in eo consilio culpa intercedẽte teneretur, sicut tenetur quilibet fideiussor deficiente principali etiã sine omni sua culpa, quod est à veritate alienum. Solum enim tenetur cõsiliator, siue in delicto, siue in eõtractu de culpa lata, vel certe leui si ob consiliũ mercedẽ accepit: imo vt multis videtur de dolo tãtum, vt videtur decerni in regula nullus, vt supra late versabã, qua in re nostrũ sensum explicabimus priore parte, cũ de consilium dãte ageremus præcedẽri dub. 3. diximus. Huius autem veritatis signũ est, quod si ille, qui consilium dedit, & si ab eo tũc rogaretur, an vellet pro eo fideiubere, sine dubio negando responderet: non igitur voluntatis eius est fideiussorem, vel vllo modo se debitorem efficere.

125

3 dubitatio.

Tertia dub. An fideiussor teneatur principali deobligato? Respond. breuiter, quod non tenetur, siue ille deobligatur

gatus sit, quia contractus fuit nullus. Ratio est plana, quia fideiubentis obligatio est accessoria, & soluti tenetur ratione principalis, eoque libere ad nihil iste tenetur. Et ita docuit Syluest. verbo, fideiussor, in prin. Et est simile, vt supra dicebam ex communi sententia, quam probauimus de minus principali in delicto. Ille enim liberato principali, quia soluit, non tenetur, siue ob solutionem principalis, siue ob remissionem creditoris liberetur.

Fideiussor est ab obligatione immunis, si principalis debitor à debito liberetur.

4 Dubitatio.

Quarta dubitatio. An teneatur insolidum? Iam supra diximus attendi debere tenorem contractus: fere semper tamen obligatur insolidum indefectu principalis? Imo hodie obligatur fideiussor insolidum Hispanice, *De mancomun*, & vt principalis: adeo, vt non tam fideiussoris rationem habeat, quam veri ac principalis debitoris. Tunc sane primo loco tenetur, simul cum principali. Ex quo colligi videtur, quod non expectato debitore principali, tenetur aduenientẽ termino soluere debitum, sicut teneretur, si esset simul cum illo, vt principalis obligatus, & sicut ille tenetur. Maxime: quia renuntiauit beneficio Authent. præsenti, de Fideiusso. & ita potest conueniri à creditore primum relicto principali, vel ob amicitiam & aliam causam, etiamsi principalis sit soluendo. Vnde animaduertant fideiussores ne sint ita liberales in se obligando & in soluendo negligentes. Tenetur tamen creditor satisfacere fideiussori de omni debito insolidum, cum pro eo sine culpa sua soluerit. Notandũ tamen est, quod cum plures sint fideiussores, licet omnes teneantur insolidum, tamen si debitum vnus soluit, tenentur alij eidem secundum portiones, sicut supra diximus de participantibus in crimine. Gessit enim eorum negotium vtiliter, & ita docuit Syluest. quæstione. 6. & Panor. 10. capite Peruenit, de Fideiussoribus.

126

Quo pacto fideiussores obligentur, insolidum an pro rata portione.

Si autem plures obligentur, vt fideiussores in vna obligatione nihil explicando, tantum tenebitur quilibet respectu creditoris pro parte. Imo si plures, vt principales obligentur, nisi explicetur insolidum Hispanice, *De mancomun*. Secus esset, si vnus post alium siue sit principalis, siue fideiussor. Si enim obligationi factæ ibi à Petro

127

acceda-

Universidad de Deusto
Biblioteca

accedat. Ioannes, subscribens obligansque se ad securitatem, sane hic, & primus debitor in totum tenebuntur. Cū enim sint duæ obligationes, & posterior primæ non debeat præiudicare, dum constat, primum fuisse ad totum obligatum, non minus erit post alterius assecurationem, aut fideiussionem. Vnde vterque qui per se obligatus fuit sine alio, soluere debebit.

5. Dubitatio. Liberatur fideiussor termino solutionis prorogato, si ad diem erat obligatus, secundum Syl.

Quinta dub. An fide iussor maneat obligatus termino prorogato à debitore? Respond. Sylvest. quæst. 14. quod si ad tempus erat obligatus, puta vsque ad annum, non tenetur post annum prorogato termino, vt si quis locabit domum vsque ad annum dato fideiussore, si eam etiam impliciter conducat vsque ad aliud tempus, non tenetur fideiussor. Si vero obligatio fuit pura, solutio vero dilata ad tempus, tunc licet prorogetur solutio, non liberatur ob id fideiussor. Ratio est, quia potius illi beneficium fit ex tali prorogatione. Si enim non esset terminus prorogatus, teneretur plane post terminum: sicut tenetur ipse principalis, non ergo ob beneficium expectandi debet esse creditor peioris conditionis. Verum quidem est, quod si de nouo fiat contractus in quo speretur debitor, liber erit fideiussor, vt si facta executione in bonis principalis debitor illum speraret. Ex quo enim innouatur contractus, iam præcedens expirauit, & ita nisi de nouo obligetur liber est.

128

Si denuo fiat obligatio, fideiussor obligatur.

Non semper est beneficium fideiussoris, expectare tempus solutionis.

Adde etiam, quod non semper est beneficium fideiussoris expectare tempus solutionis. Nam fieri potest in damnum & fraudem illius, vt si debitor videns, pauperem fieri principalem proroget tempus. Fit enim iniuria fideiussori cum noluerit repetere debitum, cum posset à debitore habere, sed distulit, vt fideiussor solueret: & ita videtur quod fideiussor agit cum principali, vt eum liberet, & noluit, tenetur illi ad interesse, & damna, vt statim dicemus. Vnde

129

iufra cap. 5. docebimus non teneri creditorem ad acceptandum solutionem ante terminum, si terminus est appositus in eius fauorem.

Hic non disputamus, an fideiussore soluente teneatur ei principalis insolidum. Id enim supra supponebamus, estque certissimum, cum pro eo innocens soluerit, & ita in cō

muni

muni iure creditoris succedit, quod seruat communis praxis, & habetur expresse in cap. Peruenit, de fideiuss. *Monete*, ait Lucius. 3. *vt pecuniam quam pro eis soluit restituant, ipsumque seruet indemnem*, quod idem habetur in cap. Constitutus, eodem tit. in illo verbo. *Præsentium quoque authoritate.* *129*

6. Dubitatio. Damna, quæ obfideiussionē ex principalis debitoris culpa incurrit fideiussor resarciēda sunt abipso principali debitore,

Sexta dub. Vtrum damna, & interesse quæ incurrit fideiussor, teneatur soluere principalis? Respond. Sylvest. verbo fideiussor, quæst. 12. quod tenetur ea soluere dummodo ex culpa principalis ea incurreret propter fideiussionem, & aperte decernitur in d. cap. peruenit, in illo verbo. Ne igitur, &c. & statim, *vt ipsum*, id est, fideiussorem *seruent indemnem*. Et reddit rationem Rom. Pont. *Quoniam non conuenit, vt dispendium patiatur, vnde videtur præmium meruisse.* Nulli enim officium suum debet esse damnosum, vt ibi adnotat Glossa. ff. de Furt. Si seruus communis. §. Quod vero. 5. quæst. 3. C. Si testes. §. Venturis, & ff. ad Vellcianum. l. 2. §. 1. ff. Quemadmodū testamē. aper. l. Sed & si quis. ff. quibus ex causis maio. l. videlicet & 2. quæst. 6. cap. Hoc etiam placuit, & de Renun. cap. Sane. & de cler. cap. Cum non deceat, lib. 6. Sicut econuerso non debet præmium consequi, vnde pœnam meretur, vt habetur. 16. quæst. 1. cap. lege, & ff. de neg. gest. l. hæreditaria. *130*

An fideiussore vsuras debiti, seu aliud quodlibet interesse pro debitore soluente, tenetur debitor illi plenè pro his omnibus satisfacere.

An autem vsuras quas fideiussor soluit, teneatur ei debitor soluere, & omne interesse, quod passus est, atque idem est de augmento debiti si illud pro debitore soluit, maior quæstio est. Et quidem in hac re multipliciter distinguere solēt iurisperiti tam Canonistæ quam Ciuiles, vt est videre apud Glos. in d. c. Peruenit, & apud Syl. q. 13. Nam vel fideiussor se obligauit, ad solū debitū, vel vniuersaliter ad omnē causam. Si primū nec repetere potest, neq; ei principalis quidquā soluere tenetur, sibi enim imputet cū soluerit, q̄ nō erat obligatus, & ita docuit Ioa. And. in re. dam. li. 6. in merc. & Panormit. in d. cap 2. Pro quo facit. l. centum. ff. de eo quod certo loco, si vero se obligauit in omnem casum ex debito principali procedentem, potest petere interesse, quod soluit & augmētum debiti, & hoc quoad interesse: nam quoad vsuras, non vt interesse sunt, iterum distingunt. Quia si soluit sponte, etiam si esset ad illas specialiter *131*

Universidad de Deusto
Biblioteca

cialiter adnotat Glossa in d. cap. Peruenit: quia erant indebitæ, vnde sibi imputet, quod soluerit eas. Si vero soluerit coactus à iudice, si non opposuit exceptionem, quod non deberentur, similiter non potest petere sed sibi debet imputare. Imo si excepit, sed iussus est suis non obstantibus soluere per iudicis iniquitatem, idem censsent esset dicendum per l. Exceptionem, de fideiuss. & ff. de Euict. l. Si per imprudentiã. Si autem iurauit poterit petere. Quia licet non petierit relaxationem iuramenti, sed non tenetur, sicut tenetur excipere, quæ certe omnia si per tempus liceret examinare oportebat.

131

Vsuræ prout habent rationẽ interesse, soluendæ sunt a principali.

Quare quidquid sit de iure fori, nobis videtur dicendum, quoad conscientiam, quod vsuræ, prout habent rationem interesse, soluendæ sunt à principali. Ipse enim soluere tenebatur creditori, sicut alia damna, quæ non soluendo incurrit, quæ pro eo soluit fideiussor: augmentum vero debiti eadem prorsus ratione. Pro debitore enim illud soluit. Vsuras autem si eas soluit, tenebitur principalis restituere, si fideiussor soluere promisit etiam sine iuramento sciente, & consentiente creditore, siue sponte, siue coacte soluerit. Quia sic intelligitur mandasse, vt soluat, vt ait Sylvest. in dict. quæst. 13. Secus autem, si eas soluit sine vo lũtate saltem implicita debitoris. De his vide Ant. Gom. tom. 2. Varia. resol. cap. 13.

7. Dubitatio.

Septima dub. de testementarijs. De quibus certum est

132

Aliqui dicũt ante annum testamentarios ad testamenti executionẽ nõ teneri.

teneri insolidum ad debita defuncti, vt docet Sylvester hæreditas. 3. quæst. 11. & habetur in. C. de Actio. hær. l. Per hæred. nisi aliter defunctus disposuerit, vel in alijs sex casibus, quos refert ibi Sylvest. Et dicunt aliqui ante annum non teneri ad exequendum testamentum. Annus enim videtur ad id concedi à iure. Sed mihi videtur in cõscientia teneri quam primum possit: maxime in debitis soluendis. In ijs enim neque testator dare potuit dilationem nec testamentarius, vel hæres si commode soluere possunt. Esset enim furtum atque alienum domino inuito retinere. Prædicta vero sententia solum habet locum in foro exteriori, in quo nõ cogetur ante annum soluere, quamuis

Verius tamẽ videtur, quod ad conscientiã attinet, teneri illud exequi, cum primum possint, in

neque

neque id video iure probari. Solum enim de legatis pijs verum est dari dilationem à iure sex tantum mensium: nõ quidem, vt liceat fiat, sed vt non cogatur pœna aliqua ante tale tempus soluere, vt habetur in Authen. de Eccesiast. tit. §. Si autem. Et idem in causis non pijs per argumentũ à maiori. & docet Sylvest. testamentum. 2. quæst. 6. Dixi quoad pœnam, quia quoad obligationem, & conscientiam tenetur quam primum commode possit, sicut de debitis dixi. Et merito nam legata, debita quædam sunt, & ita tenet Sylvest. quæst. illa. 6. ex Panor. in cap. Si hæres de testamentis. Soluenda enim legata docent sine mora, maxime si res legata est in patrimonio testatoris, quoniam statim adita hæreditate transit in legatarium, vt habetur in. l. Si tibi homo. §. Cum seruus. Idem de hæredibus est dicendum, quibus incumbit debita soluere & legata. Quod si per annum à die monitionis iudicis non implet quæcunque relicta, priuari potest tota hæreditate. Imo vt docere videtur Sylvest ipso facto est priuatus, & veniet ad substitutos, vel si non sit, ad heredes ordine seruato, sed non putarem esse verum ante sententiam.

debitis præsertim soluẽdis, & in legatis pijs, immo & in non pijs, quæ debita quædam sunt.

133

Sed de executione legatorum, quæ non concernunt iustitiã aut debitũ alicuius in particulari, maius dubiũ est. Videtur enim ex dilatione talium mortaliter peccari ab hæredibus, & testamentarijs, quia impediunt animam defuncti à satisfactione, & vt videtur à merito, & gloriæ consecutione. Angelus, verbo, testamentum quæstion. docet, anima non intrare cœlum, nisi facta restitutione ab hæredibus, vel testamentarijs.

Anima defuncti nocet tarditas executionis testamenti, ex sententia Angeli.

Verum falsa est omnino hæc sententia, & ex doctrina doctor. in. 4. distinct. 15. facile reiicienda, qui docẽt restitutionem nõ esse partẽ satisfactionis, vt docuimus lib. 1. cap. 2. & est sententia expressa D. Thomæ. Quolib. 6. artic. 13. *Non patitur anima defuncti detrimentum, si restitutio differatur, quam fieri mandauit, licet tarde, id est, in morte, si fecit, quod potuit.* Quanuis ergo ita tardas restitutiones probare non soleo. Tum ob peccatum negligentiæ restituendo, & satisfaciendo proximo: Tum quia solet ese periculum non restituẽdi, vel ex obliuione mortis. Maxime

Restitutio apud Doctor. non est pars satisfactionis animæ defuncti.

134

134 *Infertur testamentariorũ negligentiam nocere animæ, primo quoad meritum.*

xime vbi non est aliqua scriptura, vel ex infirmitatis pressura, aut repentina morte, vel denique ex negligentia hæredum testamentorum, &c. Quod non potest non esse in magnum animæ præiudicium.

Ex his colligo, quod negligentia executorum testamẽti nocet animæ defuncti quo ad meritum, si reliquit illis aliquid disponendum, & tardant. Si vero ipse iam disposuerat elemosynas & huiusmodi, non nocet quoad meritum, vt docet D. Thom. in d. art. 13. Quoniam meritum ex voluntate dependet.

Secundo quoad satisfactionem, non tamen vt puniatur anima.

Secundo nocet quoad satisfactionem etiam si ille disposuerit, si negligens sit executor, non quidem, vt puniatur propter huiusmodi tarditatem. Ob hanc enim executor negligens punietur, sed quia non adhibetur remedium expiationis pœnæ, cum non sit suffragium, vnde subleuetur, vt docuit D. Tho. in d. Quodlib. & Syluest. testamẽtum. 2. quæst. 9. Vnde colligit Syluest. peccare mortaliter hæredem & executorem ob talem dilationem præcipue magnam. Et ita mihi videtur propter notabile nocumentum defuncto illatum. Neque admittendæ sunt inutiles & friuolæ excusationes ad excusandas excusationes in peccatis, cum dicunt se commode non posse, cum possint. Vnde tales dicuntur, gentium necatores, & ab Ecclesia abiicẽdi, vt patet ex ca. Qui, & duobus sequentibus. 13. quæst. 2. Quo in genere frequenter & graniter peccare intelligo, quod confessores & prædicatores animaduertere deberet Deinde in cap. Qui oblationes, citato, quod desumptum est ex Concil. Vasensi. cap. 46. & refertur apud Ino. part. 3. cap. 55. & Deus dedit part. 4. sic leginus. Qui oblationes defunctorum Ecclesiis tradere demorantur, vt infideles sunt ab Ecclesia abiiciendi, quia fideles de corpore recedentes votorum suorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniæ, & necessaria sustentatione fraudantur, & cap. sequenti. *Qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas, &c.* Et certe videtur quodammodo sacrilegiũ committi. Si enim illa penitus auferre, & retinere esset sacrilegium, ita cum mora restituendi eiusdem speciei sit, sequitur, &c.

Hiusmodi tarditas, præsertim magna, peccatũ est mortale, iuxta Syl. & auth.

235 *Hoc in genere sæpe & graniter peccatur, quod prædicatores & confessarij, notare deberent.*

Illa tarditas videtur, quodãmodo esse sacrilegium.

Octaua

Octaua dub. An legatarius teneatur restituere hæredi, qui non detraxit Falcidiam ex errore, quia credebat hæreditatem sufficere? Respond. Syluest. restitut. 2. quæst. 1. quod in foro iudiciali tenetur, & etiam in pœnitentiali post sententiam. Mihi videtur verum, si tantum ex lege iuris ciuilis deberetur Falcidia. Si enim lege nostri regni idem cautum esset teneretur ante sententiam in cõscientia. Error enim facti nõ potuit hæredi præiudicare, & ius suum auferre.

8. Dubitatio.

Legatarius accepto legato debet quidpiam reddere hæredi qui falcidiam non extraxit, tãm foro iudiciali, quam pœnitentiali, post sententiã, secundum Syl.

Nona dubitatio. An teneatur hæres soluere debita defuncti, si semel accepta hæreditate illa non sit sufficiens? Quidam quos refert Syluester verbo, hæred. quæst. 21. docet in conscientia teneri hæredem vltra vires hæreditatis, si non fecit inuentarium. Quod ille non probat, hac tamen ratione probari posset, quia qui sentit honore, sentire debet & onus, & qui commodo expositus est, similiter & damno esse debet: at si semel adita hæreditate cõtingit aliquid deberi defuncto, sine dubio hæres lucraretur, quia personam defuncti repræsentat, igitur è contra si contingat illud alicui debere tenetur soluere ac si eius persona præsens adesset. Secundo id potest probari, quoniam secundum leges semel adita hæreditate tenetur hæres ad omnia etiam vltra vires hæreditatis, siue sint ex contractu, siue ex quasi contractu, siue ex delicto, vel quasi: siue res perueniat ad hæredem siue non, modo inuentarium non fecerit, vt patet ex. l. fin. C. de iur. deliber. sed lex illa fundatur in iusta præsumptione. Quia ex quo sine inuentario aggressus est omnia bona, præsumitur posse omnia soluere, & apud se retinere, ergo illa lege obligatur.

9. Dubitatio.

136 *Iuxta quosdam hæres inuentarium non faciẽs vltra vires hæreditatis, tenetur in conscientia, defuncti debita soluere.*

Verumtamen melius docet Palud. in 4. dist. 15. quæst. 2. artic. 5. Syluester hæreditas. 3. quæst. 5 Ioan. Andr. & Do. Anton. & Panorm. in cap. Quia plerique, de Immunit. Eccles. Non enim iustum est, vt ex beneficio damnificetur, & sine culpa damnum incurrat, lex autem illa non obligat. Tum quia apud nos non est lex, sed velut sententia quædam sapientis accipienda. Tum, quia non obligaret, cum lex foret, nisi post sententiam. Ratio vero facta non conuincit. Nam ob id hæreditas est beneficium, quia vocantur

137 *Melius docent Palud. & alij.*

Nn hæredes

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæredes non damna, sed ad commoda & emolumẽta. Imo si acceptauit hæreditatem cum beneficio inuentarij, nõ cogetur etiam in foro contentioso. Sed de his hactenus, ne longiorem materiam efficiamus quam necesse est. Quomodo teneantur participantes in contractu societatis supra diximus, quomodo etiam pater teneatur ex contractu filij, dominus ex contractu serui, dominus etiam ex contractu sui institoris & gestoris, & ex contractu mediatoris, seu proxenetæ, pro quo vide Sylvest. Resti. 3. quæst. 11. de quo latius tom. 3.

138

10. dubitatio.

Clericus fideiubere potest, tam pro clerico, quã pro ecclesia.

Decima dubitatio. Vtrum clericus possit fideiubere? Et quidem non est dubitatio vtrum pro clerico, vel Ecclesia id posset efficere. Omnes enim fatentur licite posse facere, vt docet Sylvest. verbo, fideiussor, quæst. 3. & satis aperte colligitur ex cap. 2. & 3. supra citatis, de fideiussorib. & docet Glossa in cap. Te quidem. 11. quæst. 1. Secundo fatentur omnes, quod pro laico potest fideiubere in casu necessitatis. Licitum enim est pium ac debitum indigenti subuenire.

Quæstio igitur est extra casum necessitatis. In quo fatetur Sylvest. licite facere non posse. Quod probat ex cap. 1. de fideiusso. & ex dicto. c. Te quidem. Vtrum autem valeat fideiussio facta? putat Glossa in dicto cap. 1. valere. Quod probat ex dicto cap. Peruenit, & cap. Constitutus, quod etiam sentit Panor. in dicto cap. 1. Hostiẽsis vero, vt refert Sylvester existimat, quod si de patrimonio, vel redditibus fuit fideiussio facta, tenet, aliàs non: quia in præiudicium Ecclesiæ fieret. Quam sententiam sequitur ibidem Sylvest. Archidiaconi sententiam reiiciens in cap. Statutum, de rescrip. in. 6. qui docuit etiam de fructibus beneficij non tenere.

139

Causa necessitatis aut pietatis prohibitum non est clericis fideiubere pro laicis, cõtra Syl.

Nobis autem videtur in hac re quantum attinet ad prohibitionem quod causa pietatis, aut necessitatis non est clericis prohibitum fideiubere. Nam in. d. cap. 1. solum prohibetur in seruire fideiussionibus, quod est extra casum necessitatis facere. Solum autem dictum cap. Te quidem, difficultatem facit, vbi beatus Petrus inducitur loquens ad beatum Clementem (siue epistola illa fuerit Petri ad Clementem,

mentem, vt nonnullis placet: siue vt alij volunt sit à Clemente missa ad Iacobum fratrem Domini, vt in Rubrica ibidem dicitur, quas opiniones recenset Glossa) quidquid inquam sit de hoc, illud est verum, vt annotatũ est in Gregoriana editione, verba illa esse beati Petri. Ibi enim vt dicebam. Beatus Petrus inducitur Clementi loquens, siue sit per Epistolam Petri ad Clementem missam, siue per Epistolam Clementis ad Iacobum, in qua ostendit Clemens qualiter Petrus sibi loquebatur, & hic sensus plus quadrare videtur titulo eiusdem Epistolæ. Dicit enim, ex Epistola Clementis ad Iacobum, quasi sit Epistola illa à Clemente ad Iacobum conscripta.

140

Scio Hugonem qui primam sequitur opinionem, sic exponere dictũ tit. Ex Epistola Clementis, id est, ex Epistola ad Clementem missa à beato Petro, & est communis modus loquendi. Hæc est mea Epistola, id est, ad me missa. Sicut dicitur instrumentum meum, quod mei causa factũ est, & habetur. ff. de Edend. l. prætor. §. 1. Et quod is sit verus sensus, ostendit adnotator. d. Gregorianæ editionis in. d. cap. 1. ob cap. sequens. Vbi Petrus loquitur Clementi, & est de eadem Epistola, vt idem Hugo testatur. Magno igitur argumento esse debet eam Epist. esse à Beato Petro conscriptã. Sed, vt dicebam secũda expositio mihi magis placet, quam tradit Beneu. & probat secũdo loco glos. in. d can. Tũ quia, vt dicebam, in titulo dicitur ex Epistola Clementis, quamuis id aliquo pacto dictam expositionem recipere possit, licet non adeò proprié: tamen quod subdit omnino non patitur cum sensu, cum dicit ad *Iacobum fratrem Domini*. Si ergo Epistola Clementis ad Iacobum missa, non relinquitur ambigendi locus vt dicamus esse Epistolam Petri ad Clementem. Præsertim, quod si Petri Epistola esset, maximo in honore semper habita in Ecclesia fuisset, atque inter canonicos libros relata, sicut duæ illæ canonicæ eiusdem Petri Epistolæ. Sed vt ad rem redeam, ibi prohibens fideiubere clericos non excluſit casum pietatis & necessitatis, sed id solum prohibuit, ne frequenter fieret, vt de prohibitione dicti capituli primi dicebamus. Quod ex subiuncta ratione constat. Ait enim: *Oportet te*

141

Universidad de Deusto
Biblioteca

irreprehensibiliter viuere, summo studio niti, vt omnes huius vitæ occupationes abijcias, ne fideiussor existas, ne aduocatus fias, neue in vlla aliqua occupatione prorsus inueniaris mundialis negotij perplexus. Quæ verba sane pietatis ac necessitatis causam (quod charitatis est) non abijciunt. Vt ibi glossa adnotat, & Sylu. docuit, sed quod frequenter fiat. Tũc enim non tã ex necessitate, quam negotiandi causa fit, quod tum hoc loco, tum sæpè in iure clericis prohibetur.

Fideiussor cogere potest debitorem principalẽ, vt eũ liberet à fideiussione in tribus casibus.

Sed rogabis. Vtrũ fideiussor ante solutionem possit agere contra principalem, vt eum ab obligatione liberet? Respondet Syluester quæst. 15. quod in tribus casibus potest, quod etiam docuit glos. Primus casus est, si principalis diu stetit in obligatione (quod Gregorius 9. Romanus Pont. in cap. finali de fideiussor. aliter dicit) *Si debitor,* (inquit) *diu in debiti solutione cessauit.* Secundus casus quãdo principalis incipit vergere ad inopiam, quod Gregorius ait, *Si dissipare*

142 *bona sua cœpit.* Tertius casus, si fideiussor condemnatus sit ad soluendum pro principali. Qui tres casus habentur in iure ciuili. Primus in. l. Lucius Titius. ff. Mand. Secundus Lucius Titius. C. Mand. si pro ea quam. Tertius habetur in. l. Si pro ea contra quam. Omnes autem tres simul habentur in dicto cap. finali. Quartum casum addunt glossa, & Syluester, si hoc ab initio conuentum est, vt in. l. prædicta, ff. pro ea, & ff. de fideiussor. fideiussor pro venditore.

Principalis ad hoc faciendũ tenetur in cõscientia.

Sed an sint vera ista in conscientia non explicant ij authores. Sed certe etiam in foro conscientiæ seruanda existimo, ita vt principalis teneatur illum liberare. Et sane de tertio & quarto casu planum est. Si enim inter eos conuentum est, vel fideiussor condemnatus est, tenetur principalis illi soluere, vel omnino liberare, in duobus etiam primis ipsa ratio postulare videtur. Tenetur enim principalis quan-

143 tum in se est, fideiussorem secum officio vsum indemnem seruare, ne dispẽdium patiatur, vnde videtur præmium meruisse. At si non liberaret plane illum damno exponeret iniuste: igitur, & cætera. Vnde prædictam expositionem, etiam quoad forum conscientiæ accipere debemus.

TERTIA PARS,

De participantibus in re aliena,

SVMMARIVM.

RES aliena haberi potest, & bona, & mala fide. num. 144
Qui bona fide rem habet alienam, debet eam domino reddere cum primũ eius esse nouerit. num. 144
Qui bona fide rem consumpsit alienam, restituere tenetur id, in quo ditior factus est. num. 145
Qui mala fide rem habent alienam, simpliciter tenentur restituere. num. 147
Explicatur quo pacto vere dicunt authores, restituendum esse id, in quo quis factus est locupletior, cum bona fide res aliena consumitur. num. 149
Declaratur, quinam fructus rei alienæ, bona fide possessæ, restitui debeant. 151
Rem alienam esse reddendam vero domino statim ac eius esse cognoscitur, pretio minime recuperato, non autem ei, a quo immediate accepta quouis modo fuit dicũt Caiet. & alij. num. 152
Si quis rem dono accepit, vel alio gratioso nomine possedit, ad restitutionem tenetur vero domino. n. 155
Si res aliena, fide bona acquisita est contractu oneroso, possessor non tenetur restituere, si pretium habere potest a venditore. num. 155
Bona fides non patitur vt idem bis restituatur cum effectu. num. 156
Emens rẽ scienter, vel qua probabiliter præsumẽs esse alienã furi vt accipiat pretiũ reddere nõ potest. n. 159

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si a fure quis poteſt pretium recuperare alia via quam rem emptam tradendo tenetur vero domino reddere.num. 160
Sic emens rem aliam ſcienter, pretium a domino exigere non poteſt.num. 160
Vendens rem alienã bona fide, debet vẽditionẽ reuocare ſecũdũ Sot. & Mer. cognita veritate.n. 162
Si ex rei alienæ emptione quis locupletior factus eſt, cognita veritate domino rei reſtituere tenetur.n. 163
Non eſt eadem ratio de rebus quæ in functione recipiunt, quoad reſtitutionem eorum quæ de manu furis ſcienter recipiuntur, ſecundum Couarr. & alios.num. 164
Quid ſit, rem recipere functionem.num. 166
Duobus modis explicat Couarr. quid ſibi vellit iuris cõſultus dicẽs, res quaſdam recipere functionẽ.n. 167
Theologi res quę functionem recipiunt vocant vſu conſumptibiles, eas vero quæ non habent functionẽ, vſu non conſumptibiles appellant.n. 168
Accipiens de manu furis res vſu conſumptibiles alienas, adeo tamẽ permixtas proprijs, vt dignoſci ne queant, reſtituere tenetur. ſecũdũ Med. & alios.n. 173
Ille ſic accipiens dici poſſet peccare contra charitatẽ, & aliquando peccatum mortale non eſſet.n. 175
Si res illa hipotheca eſſet, tunc peccatũ eſſet cõtra iuſtitiã eam accepere, & ideo reſtitui deberet.n. 175
Si res aliena extaret eadem, peccaret illam accipiẽs, fidans ideo ſoluendo non eſſet.num. 176
Qui bona fide & accepit, & conſumpſit rem prædictam, non tenetur reſtituere, tametſi poſtmodũ, donarem ſoluendo non eſſe cognoſcat, quidquid docuerit Antonin.num. 177

Egimus

EGIMVS de reſtitutione ex participatione in maleficio, deinde ex participatione in contractu. Reſtat diſſeramus de participatione in re aliena. 144

Et prima dubitatio eſſe poteſt. Vtrũ omnis habens rem alienam, teneatur reſtituere? Pro explicatione quædam placet animaduertere, quæ cõfitẽtur doctores infra referẽdi. Primũ, quod res aliena poteſt haberi, bona & mala fide. Bona fide habetur, quãdo ignorãtia inuincibili, aut probabili, tanquã bona poſsidetur, quãdo, vel ſcit eſſe alienam, vel id ignorat craſſa ignorantia, quando vero dubitat magnæ quæſtionis eſt, vt infra explicabimus. *Prima dubitatio.* *Res aliena haberi poteſt, & bona & mala fide.*

Secundo eſt præſupponendum, quod ſapientes adnotare conſueuerunt, quod is qui bona fide rem habuit, cũ primum nouerit eſſe alienam tenetur eam domino reſtituere. Alias ſi in mala fide conſtitueretur, vere eſſet fur, & teneretur non ſolum ratione rei, ſed & ratione iniuſtæ acceptionis. Iniuſta enim detentio tantundem eſt quoad mores attinet, ac iniuſta acceptio. Dominium enim rei nunquam eſt à vero domino deperditum, atque ita illi eſt reddenda. Neque excuſat ſtatutũ aliquod oppoſitum decernẽs. Eſſet enim iniquum, vt docet Gabriel in 4. diſtin. 15. quæſt. 3. dub. 5. propoſitione. 1. Neque quod empta fuerit res in publico foro. &c. Eſt enim contra iuſtitiam, ac ius naturale cognito domino eius retinere rem. Ita docet Alex. 4. parte, quæſt. 86. memb. 3. art. 5. Neque etiam excuſat ignorantia craſſa iuris, vt ſi ſciat probabiliter, eſſe alienam, ſed tamen putat non eſſe reſtituendam. Ignorantia enim quæ a iure naturali traxit originem, non excuſat. Si vero ignorantia eſt facti, certe ſi erat craſſa non excuſat a mortali, imo videtur, quod faciat malam fidem, & ad reſtitutionem obliget, vt. d. Gabriel. diſtin. illa. 5. Syluester quæſt. 7. dicto. 2. *Qui bonæ fidei rem habet alienam, debet eam domino reddere, cum primum eius eſſe nouerit.*

Dicitur vero eſſe craſſa ignorantia, quando debebat cogitare eſſe alienam, vt quia Epiſcopus excommunicabat talium rerum raptores, vel tempore belli emit calicem, vel Miſſale, & huiuſmodi ab ſtipendiarijs, vel dicebatur communiter, vel aliquibus rem eſſe furtiuam. Is enim ſimiliter tenetur, ac ſi ſcienter emiſſet. De ijs enim dicitur, 145

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ignorantia seu negligencia lata æquiparatur dolo.

Tertio est animaduertẽdũ, quod si cũ veritatem noue rit rẽ consumpserat, non tenetur restituere, nisi in quantũ ex ea re ditior est factus, & merito. Quia ex eo, quod ditior est factus, manet quodammodo res aliena, saltem in effectu, vel in valore & pretio, ac proinde tenetur quantum extat de precio apud ipsum relinquere vero domino. Pretium enim rem ipsam repræsentat alienam. Id vero in quo est factus ditior, iam extat in valore ex re aliena, illud igitur est vero domino restituendum. Illud enim est non meum, & id habeo plus in meis, sicut verus dominus illud habet minus ex suis. Vnde dicitur pretium succedere loco rei. ff. de Pet. hæred. l. Si & rem.

Qui bona fide rem consumpsit alienam, restituere tenetur id, in quo ditior factus est.

Accipe simile. Vendidit quis pallium alienũ sibi emptione adquisitũ, quod si ipse vendidit eodem pretio, vel donauit, ad nihil prorsus tenetur. Ex ea enim re ditior non est factus. Vnde solus ille tenetur apud quẽ res est. Item vendidit rem alienam sibi dono datam, ille saltem tenetur totum rei præcium domino reddere si extet, vel si pars partem. Factus est enim in illo ex re aliena ditior. Denique si quis est inuitatus ad cœnam in qua particeps fuit vituli, vel gallinæ alienæ bona fide eam sibi consumens, est distinguendum. Nam si ob id propriæ cœnæ in domo sua non pepercit ad nihil tenetur. Non enim est locupletior ex cœna rei alienæ factus. Si vero propriæ cœnæ pepercit sumptibus, tenetur restituere quantum ipse expensurus in sua cæna fuisset. In eo enim ditior est factus. Paria enim sunt adquirere, & non consumere, quod necessario erat illi consumendum. Atque idem est si pretium rei alienæ dono datæ consumpsit, & eo consumpto cognouit rem esse alienam. Est enim vt dixi distinguendum. Si enim inutiliter illud consumpsit, vel ludo perdidit, vel donauit, aut eleemosynas fecit, nõ tenetur restituere. si autem ita consumpsit in his rebus, quæ ipse de suo implere debebat, vt ad ordinarium victum, vel vestitum, tenetur, quia est ex ea re ditior effectus. Denique si apud ipsum res pereat culpa sua, vel sine culpa, non tenetur, non enim est locupletior factus. Quæ omnia in eo qui rem alienam habent mala fide, id est, sciens esse alienam, vel id supponens, vel crasa ignorantia nesciens, omnia cessant. Tenetur enim siue vendat cum lucro, vel sine illo, siue consumat, & fiat ditior, siue nõ, siue sua culpa pereat, siue sine illa. Cum enim non teneatur solum ratione rei, sed etiam ratione iniustæ acceptionis, consequens est, quo cum teneatur ratione delicti perempta, & omnino non extante neque in se, nec in suo effectu, id est, in pretio adhuc est restituendi obligatio. At quando tenetur solum ratione rei, solum tenetur cum illa extat, vel in se, vel in suo effectu, id est, cum ex ea ditior remansit. In his omnes doctores vno ore conueniunt. Sic docuit Caiet. in sum. & 2. 2. quæst. 62. art. 6. in princ. Paludan. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 3. breuiter, & docte Syluest. restit. 3 quæst. 7 Gabriel. d. 15. q. 3. dubit. 5. Angel. restit. 1. verbo Emens. 1. Alex. 4. par. quæ. 86. memb. 2. art. 5. Sotus, 4. de iust. quæst. 7. art. 2. Nauar. capit. 17. num 8. & 9. Medin. de rest. quæst 10. Couar reg. pecca. 3. part. relectionis in princ. & lib. 1. Variar. resol. cap 3. numer. 6. Mercad. tract. de resti. cap. 14. vers. *Por ellas.* Barthi Med. lib. 1. cap. 14. in sum. fol. 126. Cord. lib. 1. qq. q. 39. col 1 & in sum. quæst. 109. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 16. & 17. & habetur in l. Sed etsi. §. 1. & l. Item veniunt. §. 1. ff. de Peti. hæred.

Qui mala fide rem habent alienam, simpliciter tenentur restituere.

147

148

2. Dubitatio.

Secunda dubita. ergo est, an cum quis rem alienam consumpsit, in quo proprio sumptui pepercit, teneatur restituere tantum quantum ex re aliena accepit, an tantum quantum sibi pepercit? Caietan. & cæteri omnes simpliciter docent, quod non tenetur restituere quantum valet rei alienæ comestio, verbi gratia, sed quantum ex illa ditior est factus. At ex hoc sequitur, quod qui libram, verbi gratia, aristis comedit in cæna, ipse tamen esset in domo sua gallinam comestarus, tenebitur gallinæ pretium restituere. Factus enim est ditior occasione rei alienæ, quam comedit, quod plane est falsum. quod si esset verum, tum idem commensurari debet restitutionis quantitas? An ei in quo est locupletior factus? An rei alienæ quam bona fide consumsit? Respond. proculdubio id esse verissimum, quod prefati doctores authores, attendendum non esse in restitutione quantitatem

149

Explicatur, quo pacto vere dicũt auctores restitutẽdũ esse id, in quo quis est factus locupletior, eũ bona fide res aliena consumitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

titatem rei alienæ consumptæ, sed eius in quo est ditior fac tus, illud autem est, quod ille alias erat consumpturus. Sed non inde sequitur, quod si plus esset consumpturus, omne illud restituere teneatur, aliàs ex restitutione alter plus lu craretur, cum ei plus esset restituendum, quam est ab eo ablatum, quod certe qui mala fide accepit non tenetur, nec dum qui bona fide. Illud enim non est lucratus occasione rei alienæ, aut ex illa sicut ex causa, sed quia ipse solito cibo voluit parcere. Ob id enim dicunt doctores esse restituen-
dum id, in quo est ditior factus ex re aliena, quasi ea quod res aliena restitui non potest, quia non extat, tamen restituatur id, quod ex ea est relictum, sicut effectus ex cau-
sa, scilicet pretium, vel valor rei manens, aut vitatio sump-
150 tus ex illa re orta. Cum ergo ex illa re, verbi gratia, ex arie te solum vitauerit valorem illius, &c. Quod enim alias ille plus esset consumpturus, non ex re aliena ex ariete, scili-
cet consumpto prouenit, sed quia ille voluit parcius ea noc te cœnare, sicut posset omnino abstinere. Atque ita cũ to-
talis illa parcitas, non ex re aliena consumpta oriatur, non est totaliter restituenda, alias plus esset alicui reddẽdum, quam ab eo est ablatum, quod iustitia non postulat. Alias etiam peioris esset conditionis, qui bona fide cœnauit ex furto, quam qui mala fide, is autem solum tenetur restitue-
re quod consumpsit.

3. Dubitatio. Tertia dubitatio. Vtrum fructus rei alienæ etiam bona fide possessæ teneatur quis restituere? Sane quando res ma la fide possidetur, lib. 4. cap. 1. sermo redibit. Nunc ergo de bona fide possessis, docet Couarru. circa hanc quæstionem,
151 lib. 1. Variar. cap. 1. numer. 6. quæ ad ius certe exterius, ma gisque ad conscientiam videntur attinere, licet ille pari pas su leges, conscientiam concurrere doceat. Mihi distinguen dum videtur, vti Theologi citati distinguunt. Nam si ser-
mo est de fructibus naturalibus, quales sunt, qui ex se nas
Declaratur, qui nam fructus rei alienæ bona fide possessæ restitui debeant. cuntur, sine vllo labore, industria, vel expensis, vt est herba nemorum, glandes, castaneæ montium, qui non colun-
tur, redditus annui censuum, jurium, &c. domorum lo catio, hos omnes tenetur restituere, si extant. Si vero consumpsit eos, solum in quibus ditior est factus, vt

supra

supra dictam est de re ipsa. Si vero sunt missi, id est, qui na turaliter quidem noscuntur, sed adiuncta hominum indus-
tria, vt segetes, fruges, atque idem est de domorum redditi-
bus, quæ reparatione egent, hos inquam tenetur restitue-
re, deductis tamen laboribus, & expensis. Et ratio est pla na, quia res domino fructificat, & ita eius sunt, cuius res est. Si vero sunt omnino industriales, vt lucrum ex pecu-
nia aliena. Pecuniæ enim ex se, & aliæ res consumptibi-
les non pariunt, nisi ratione industriæ, eos non tenetur res tituere. Alias esset vsura, vt supra habitum est. Sed tamen Couarruuias pro sua sententia quam in dict. cap. 1. nume. 6. Variarum resolut. tenuerat, citat in regula peccatum. 3. part. in princ. Caietanum, & Ioan. Medin. ac Syluestrum, at
152 isti non in hoc casu loquuntur, vt videre est apud eos.

Sed quid si res aucta est in valore, vt quia triticum creuit tẽporis decursu, vel si valor pecuniæ etiã excreuit, an tenea tur in eo meliori statu restituere infra dicemus lib. 4. cap. 4.

Quarta dubitatio. Vtrum is qui rem alienam bona, vel mala fide tenet, debet eam restituere vero domino, an satis 4. Dubitatio. sit eam reddere ei, à quo accepit. Caiet. 2. 1. q. 62. ar. 6. docet, quod teneatur eam reddere domino, quam primum sciat esse alienam, neque ab eo posse exigere pretium, sed ab eo qui vẽdidit. Ex quo colligitur, quod si dono accepit, à nul lo potest exigere. Ratio Caiet. est, quia ex quo est res alie-
na obligat possessorẽ ad restituendum. Non enim rei domi nium est ab eo translatum. Eandem sententiam sequitur Do mini. Sot. 4. de iust. q. 7. ar. 2. paulo post principium, vers. *Ob hoc forte*: motus ob prædictã rationẽ Caiet. Et quia si latro (inquit) disparuisset, teneretur possessor domino restituere, nullo repetito prætio: at quia latro nõ appareat, nihil iuris in re amisit. Confirmat deinde eam doctrinã: quia à iudice cõpelleretur eam sine pretio reddere, igitur. Eam ipsam sen tẽtiã sequitur Ioan Med. q. illa. 10. & q. 2. § De eo quod se-
cundo loco, cuius rationes sunt à præfictis distinctæ. Eas enim ab eo Sot. accepit. Imo eruditus Couarr. in eam ingres sus est sententiã, libro. 1. Variarum cap. 3. num. 6. & Mer cad. tractatu restitutione capite. 14. versiculo, *Mas jera bien*. Qui limitat dicens, quod si sciat esse alienam, sed

Rem alienã esse reddendam vero domino, statim ac eius esse cognoscitur, pretio minime recu perato, non autẽ ei, à quo immedia te accepta quauis modo fuit, vt aiunt Caiet. & alij.

153

nescit

Universidad de Deusto
Biblioteca

nescit cuius sit in particulari, poterit eam venditori tradere pretio recuperato. Secundo limitat, nisi ex reditione domino vero timeret iurgium, & damnum à possessore: vt si mihi conducit mulam, vel quid aliud, quam ego non illi, sed domino redidi, eam ipsam sentent iam tenet Bart. Medin. cap. illo. 14. fol. 161. Ledes. 24. quæst. 18. art. 6. fol. 269. col. 3. Iosephus Angles in flor. q. cui restitutio facienda, in dubitatione. 3. conclus. 3.

Ij igitur omnes arbitrantur, rem statim esse domino reddendam, etiamsi bona fide emptor atque possessor pretij
154 iacturam faciat. Non enim putat iustum, si res latroni, vel ei à quo est accepta iterum committatur, vt nunquam in veri domini manus deueniat. At enim obiicit sibi Sotus quod res non est cum notabili detrimento restituenda, igitur neque iste, neque iniquus possessor tenebitur, cum tanta iactura totius, scilicet, pretij domino rem tradere. Respõdet non esse simile de periculo extrinseco, quod quis in restituendo patitur. Illud enim subire, vt restituat non tenetur: at periculum seu detrimẽtum intrinsecum, id est, quod ex ipsa re aliena habet ortum subiri debet, quod domino restituat, imputareque sibi emptor, quod rem alienam emerit, siue negligens fuerit, suæ culpæ, siue inculpatus fuerit, suæ fortunæ. Addo pro hac opinione, quod reddens rem latroni, vel alteri à quo accepit, quem scit verisimiliter non restituturum, cooperatur iniustitiæ illius, ac proinde tanquã particeps in crimine tenebitur insolidũ vero domino.

Difficilia sane sunt ista, apertissimeque argumentationes, magnorum porro doctorum authoritate vallata, vt videri iure posset alicui eam doctrinam celeriter esse sectandam, quam etiam confirmat ea ratione Mercad. Quia in
155 foro exteriori res iubebitur vero domino, & non venditori tradi, vt Sotus obiicit, & Iosephus, quod autem tenet iure fori, tenetur etiam iure poli, nisi in falsa præsumptione fundetur, vt doctores tradunt.

Si quis, res dono accepit, vel alio gratioso nomine possedit, tenetur ad restitutionem vero domino.

Porro mihi non probatur genus hoc docendi, ac disputandi. Quapropter sic existimo. Primo si res dono accepit, vel alio gratioso nomine possedit teneri ad restituendum vero domino. In quo prædictis doctoribus cõsentio, idque egregie probari posse adductis rationibus, possequeiudicio nostro reddi ei à quo accepit, si verisimiliter credit eum restituturum. Denique in hoc omnes concedere doctores video.

Secundo arbitror verius æquisque esse, quod si res aliena, fide bona adquisita est contractu oneroso, puta venditione, locatione, &c. non teneatur possessor, si pretium habere potest à venditore, domino restituere. Moueor ea ratione, quia in pari casu innocentiæ vnusquisque magis sibi tenetur, quam alteri, at si dominus rem amisit sine culpa, æque etiam prædictus possessor sine vlla prorsus culpa pretium amisisset, non igitur est obligandus, vt pretij iacturã admittat, vt alterum indemnem seruet. Neque certe cum tanto dispendio restitutionis lex obligat, vt cum æquali meo incommodo, commoda proximi conseruem. Neque vero, vt vult Sotus diuersa est ratio de damno, quod quis incurrit ex re aliena, quam emit, aut ex eo quod non potest restituere. Vterque enim occasione rei alienæ patitur. Quæ enim sit ratio magis vnius quam alterius non facile assignabit. Vt igitur debitum etiamsi in specie extaret non teneretur cũ notabili incommodo, & iactura restituere, vt infra cap. 4. lib. 4. dicemus, quidquid dicat hoc loco Medin. ita nec rem alienam. Maxime, quia iste eam non detinet, sed in eum statum reponit ac relinquit, in quo antea erat; scilicet in manu alterius, cuius malitiæ imputari debet, non meæ cooperationi (qui potius inuo restitutionem, vt ait Nauar. & à peccato extat) quod non restituatur. Ego enim vtor iure meo, nec ille demum inuitus esse rationabiliter potest, cum ego nihil peccauerim accipiendo, aut retinendo, sed meæ consulam vtilitati. Accipe simile. Possideo domum, quam certe post longam possessionem certo cognoui esse Petri, sed tamen scio Ioannem mihi litem excitaturum, & eam euicturum. Nunquid teneor domum secreto Petro tradere, vel aliam rem, vt bis id ipsum soluam? Nõ sane: id igitur erit in nostro casu.

Si res aliena, si de bona acquisita est contractu oneroso, possessor non tenetur si pretiũ habere potest à vẽditore, restituere.

156

Addo quod bona fides non patitur, vt idem bis restituatur in effectu. Nam semel fuit restitutus saltem in valore, cũ fuit primo redditum ac solutum pretium, & iterum quando

Bona fides non patitur vt idem bis restituatur in effectu.

157

res

Universidad de Deusto
Biblioteca

res ipsa domino restituenda esset.

Facit enim pro hac parte, quod secundum iura prædo restituendus est, vt aperte Alexander tertius scribens Brixiensi Episcopo, ait. *Prædo est secundum rigorem iuris restituendus*; & habetur ff. de Vi, & vi armat. l. 1. §. Qui à me, quod certe saltem de prædone iusto verũ esse oportet. Animaduertere enim lectorem putamus debere (quantum iudicare possumus) multipliciter hanc Alexand. iurisque Cæsarei literam posse intelligi, eoquod nonnulli, prima, vt aiunt, facie ab ea solent abhorrere. Primo sane intellectu ita est accipienda, vt placet Ioan. à Medin. q. 2. de resti. §. De eo quod, secundo non quidem de notorio, certoque prædone, illũ enim non tam restitutum, quam interfectum esse oportebat: sed de eo, qui de facto, licet re ipsa iuste possidebat, cuius intererat rationem reddere, dum non constat de vero domino, restituitur secundum iura. Et ita sensit glos. in. d. cap. dum ait: *Restituendus est nisi dominus rem petat eodẽ tẽpore.*

158

Secundus Intellectus est, quod ob id dicit, secundum rigorem, quasi de æquitate sit aliud faciẽdũ. Aequitas enim quandoque præfertur rigori, & seueritati. C. de Iur. l. Placuit. Qua ratione priscam illam sententiam semper acceptam fuisse video, qua dicitur, *Nimium ius, nimia iniuria.* Tertio respondent alij, hunc rigorem legem de prædone restituendo esse correctam iure Authenticorum, vt patet Authen. de posth. in principio, collatio. 6. & signatur. C. de Po. & incipit, sed iam cautum.

Nos autem etsi prædictas expositiones non improbemus: coniicimus tamen id iura loqui posse, vt paulo ante dicebam de iusto prædone. Cõstat enim spolia, cæteraque in bello iusto capta prædam dicti. Vnde prædones, seu prædatores, ij sunt, qui in bello deuastant, depopulantur, ac diripiunt etiam iusto. Quamobrem olim templum fuit Ioui de prædatori dicatũ, quasi præde præesset, vel ei de iusta præda offertur. De hoc ergo prædone intelligi potest esse restituendum.

159

Ex quibus colligo, quod si emit rem scienter, vel quam probabiliter præsumebat esse alienam, non potest furi reddere, vt accipiat pretium, nisi certo intelligeret esse illi reddendam

dendam. Is enim possessor bonæ fidei dici non potest. Nec cauit enim emendo, & insolidum tenetur domino ratione iniustæ acceptionis. Non enim est sola participatio in re aliena: sed etiam in iniusta detentione & contrectatione, & ita sibi imputari debet, si quod damnum patitur ex solutione pretij. Est enim ac si ipse primus surripuisset à domino. Sicut enim non licet propriæ indemnitati consulere rem alienam iniuste accipiendo, vel detinendo ita nec rem alienam contrectando & distrahendo furique reddẽdo, quod omnes prædicti Doctores fatentur. Et ita tenetur de re & fructibus, non solum in quantum est ditior factus: sed etiã omnino, & re cum fructibus percũte, sicut alius fur, in quo omnes cõueniunt, & probat Couar. reg. peccatum, 3 part. num. 2.

Emens rẽ scienter, vel quã probabiliter præsumẽs esse alienã, furi vt accipiat pretium, reddere non potest.

Secundo infero, quod etiam si bona fide emisset: si tamen fur, vel is à quo accepit non compareat, vt pretium recuperet, tenetur eam domino reddere: quia si id nescit iam dominus sine re sua maneret. Denique quia a domino accipere non potest pretium, vt omnes fatentur.

160

Tertio colligo, quod si à fure posset pretium recuperare alia via quam rem tradendo, teneretur domino reddere, & se indemnem seruando institiam cum vtroque seruare: cũ domino, rem ei reddendo suam cum fure, se recompẽsando de damno, quod est ab eo passus.

Si à fure quis potest pretium recuperare alia via, quam rem emptam traddẽdo, tenetur vero domino reddere.

Quarto colligo, quod à domino non posset exigere pretium iuxta omnium sententiam. Quod si rem emit sciens esse alienam animo reddendi domino, posset ab eo pretium exigere, & non aliter dare: quia eius negotium gessit vtiliter, quod verum putarem, si dominus non aliter eam recuperare possit, & ipse minoris quã valeret emit. Alias quid vtilitatis contulisset domino? Ita Sylues. quæst. 7. dict. 4. Couar. cap. illo 3. numer. 5. Angel. resti. 1. §. 5. Maior. in. 4. distinct. 15. quæst. 26. ad finem. Barth. Medin. cap. illo. 14. fol. 162. reg. 5. Qui etiam putat quod talis dominus tenetur soluere expensas, etiam si res periern, & ad ad eum non peruenerit, quod alter eius negotium gessit, & non debet suo labore defraudari.

Sic emens rem alienã scienter, pretium à domino exigere non potest.

161

Ex prædictis argumenta Soti, & Medin. soluta sunt, hãc

nostram.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostram sententiam tenet Nauar. in sum. cap. 17. num. 8, & 9. Alexand. 4. part. quæst. 86. mem. 3. art. 5. Angel. rest. 1. verbo, emens. 1. Sylvest. restit. 3. quæst. 7. dict. 1. & 3. Gabriel in. 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3. dub. 5. propositio. 1. Anto. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 16. & ipse Ioan. Medin. quo ad res vsu consumptibiles probabilem censet.

5. Dubitatio. Quinta dub. An ille qui bona fide rem alienam vendidit cognita veritate teneatur contractum rescindere? Et quanuis Nauar. cap. 17. num. 8. incipiat id defendere, quod scilicet non tenetur contractum rescindere: at tandem confitetur teneri ad rescindendum, & restituendum, cum veritatem cognouerit: sicut tenetur is, qui pecuniam adulterinam, vel pro auro auricalcum vendit bona fide. Est enim vtriusque eadem ratio. Licet enim, vt plurimum diuersa esse ratio appareat: quoniam is, qui tradit monetam defectuosam, vel auricalcum pro auro, cum rem reddat intrinsice defectuosam communiter est in culpa, in qua communiter non est ille, qui rem bonam vendidit, putans esse sanam, tamen si vterque esset sine culpa, vel vterque in ea, concedit, idem esse de vtroque iudicandum.

162 Sed obscure sane loquitur hic author. Non enim id explicat, an illud iudicium, quod idem ferri de vtroque debet, sit quod vterque sine culpa teneatur, vt in venditione rei alienæ dixerat: an vero sensus sit, quod siue in culpa, siue sine illa, vterq; teneatur, sicut tenetur in moneta, & auricalco, vt docet ipse eodem cap. num. 167. Existimo tamen eius sensum primum fuisse: quod scilicet in vtroque casu non teneatur, si in culpa non fuit, siue rem alienam vendendo, siue monetam falsam tradendo, vt ipse docet in dicto numer. 167.

Sotus vero 4. de Iust. quæst. 7. artic. illo 2. versiculo. *Quid autem*, paulo diligentius hanc causam considerans, contra sentit dicens duo. Primum talem venditorem, non teneri domino rei. Non enim ei tenetur ratione iniustæ acceptionis, cum bona fide eam tenuerit, vendiderit que: neque ratione rei, quia nihil eius apud eum extat. Supponimus enim rem æquali, & iusto pretio vendidisse, ac proinde non euasisse ditiorem.

Secundo

Secundo docet teneri ei cui vendidit, quem damnificat. Cum enim sciat alienum esse, quod vendidit, nullumque in re transtulisse dominium, atque ita restituendi onere periclitari: iure tenetur suum illi restituere pretium contractu reuocando: perinde meo iudicio, ac si vitrum pro pretiosa gemma emptum, alicui eodem pretio bona fide venderet, quod ipsum sensit Mercad. cap. 14. ad finem. *Vendens rē alienam bona fide, debet venditionē reuocare, secundum Sotum, & Mercad. cognita veritate.*

Res sane dubia videtur. Et primum fatētur omnes, quod si ex emptione locupletior exiuit, tenetur non alteri, quam domino rei restituere, cum factus fuerit ex re aliena locupletior. Secundo, quod si emptor non comparet, non tenetur venditor domino rei pretium reddere. Non enim tenetur nisi ratione rei: si quidem bona fide & possedit, & vendidit: res autem apud ipsum non remansit, nec ex ea locupletior est effectus. 163

Porrò Sori & Mercad. opinio ac ratio probabilior videtur. Nam revera venditor tenetur emptori sanam, atque securam rem venditam efficere, vt patet ex toto titulo. ff. de Euict. Et ratio postulat, alias res subiecta periculo, veluti si aliquod vitium haberet, minus valeret: igitur tenetur eum seruare indemnem. Quod enim ait Nauarr. quod si venditor cedat actionem in emptorem, quam habet contra primum venditorem, liberabitur tam in foro conscientiæ, quam contentioso, falsum est. Nam revera cogetur ad incolumitatem, vt aiunt, vel securitatem rei venditæ: imò ad soluendum pretium: quin vero communiter non solum obligantur adhoc, vt si res secura non sit & certa, reddat pretium, sed quod etiam accipient vocem pro emptore & litem: & euictam, vel reddent, vel pretium acceptum soluēt, & ad id coguntur in tribunalibus. Qui vero sunt casus in quibus venditor non tenetur de euictione: neque sanam & securam rem venditam efficere; septem, aut octo ponuntur à Sylvest. verbo, emptio, quæst. 25. ex quibus tres priores ponuntur à Gregorio. IX. Pontifice Romano in capitulo finali de Euict. *Si ex rei alienæ emptione quis locupletior factus est, cognita veritate, domino rei restituere tenetur.* 164

Sexta dub. An in rebus quæ in functionem recipiunt sit verū quod accipiens de manu furis scienter tenetur ad restitutionem? Sanè supra dubit. 4. docuimus accipientem etiam 6. Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per emptionem rem non habentem functionem si scienter sit accepta, non posse restituere latroni à quo accepit, vt recipiat pretium, sed vero domino, vt in illatione prima ibidem, omniũ sententia latius dicebamus. Ex quo suborta est inter nonnullos dubitatio. An id etiam locum habeat in rebus recipientibus functionem? Nam Couar. in reg. peccatũ 3. part. num. 3. in princ. refert Ioan. Med. de rest. quæst. 10. quasi senserit non esse eandem rationem de huiusmodi rebus. Recipiens enim illas scienter a iure, non tenetur ad earum restitutionem in iudicio animæ, nisi fur ex hac receptione efficiatur impotens, & minus idoneus ad restituendum: testaturque ea ratione id probare Medinam: quia nõ tenetur ratione rei, quia ex quo fur non sit impotens, sicut rei suæ, potuit transferre dominium in emptorem, vel donatarium, cum res functionem recipientes transeant in dominium, etiam iniusti possessoris. Neque vero teneri potest ratione acceptionis iniquæ: quia acceptio iniusta non est, nisi quatenus damnum infert priori domino quo ad restitutionem, & satisfactionem, si impotens fieret fur ad restituendum, quod hic abesse supponimus. Vnde ipse Couarr. hanc opinionem falsam censens, contrariam omnino sequitur, multisque probare contendit verũ non esse, quod Med. scripsit.

Non est eadem ratio de rebus quæ fũctionẽ recipiunt, quoad restitutionẽ eorum quæ de manu furis scienter recipiũtur, secundũ Couar. & alios.

165

Cæterum in hac re videtur doctissimus, aliàs ac vigilantissimus Couarru. paululum in Med. lectitando dormitauisse. Licet enim nonnullam, ita existimandi materiam dederit in dicta quæst. 10. versiculo: *si denique*. Tum, quia discrimen constituit inter res functionem recipiẽtes & alias, tum quod dicat prædictam doctrinam, maxime verum habere quando res huiusmodi furtiuæ à latrone sint cum alijs mixtæ, quasi senserit aliquando etiam si nõ sint mixtæ per di omnino dominium per iniustam acceptionem à fure: tamen statim suam mentem quam apertissime exposuit, dicens se solummodo loqui quando tales res furto sublatæ, essent cum alijs mixtæ. Aliàs enim secus esset, inquit, Med. quia tunc dominium, & ius certum ad illas easdem, quod prius spoliatus habebat, nõdum amissum est. Et tũc idem est de participantibus in rebus huiusmodi dicendum,

166

quod

quod dictum est de participantibus in rebus furtiuis functionem non recipientibus. Vnde non expectauit Couarr. vt videret finem.

Igitur in hac re duo mihi videntur dicenda. Primum, quid sit rem aliquam functionem recipere. Deinde, quid sit in hac controuersia respondendum. Nam Iurisconsultus in l. 2. §. 1. ff. *Si certum petatur*, loquens de mutuo, scripsit res quasdam eam habere conditionem & naturam, vt functionem recipiant. Id autem, quod non modo a iurisperitis, sed etiam à D. Thom. alijsque Theologis receptum est, duobus modis explicat Couarruuias. Primum, quod res dicitur functionem recipere per solutionem magis, quam in specie: quia propter naturæ, vel artis similitudinem recipit promiscuum vsum, ita vt vna possit alterius vice fungi, sicut frumentum cum frumento, vinum cum vino. &c. Secundo, inquit, intelligi potest rem functionem recipere in genere suo, quæ habet formalem æquipollentiam cum alia, sic quod non eadem res in individuo sit reddenda necessario, sed eadem in genere reddi possit. Has duas expositiones, & parum inter se differre putamus, & non omnino rei naturam, seu vocabuli vim explicare.

Quid sit rẽ recipere functionem.

167

Duobus modis explicat Couar. quid sibi velit Iurisconsultus dicens res quasdam recipere functionem.

Quare nos sic existimamus rem aliquam dici functionẽ recipere: quia eius vsus seu functio est eius consumptio: eas vero res quarum vsum salua re manente habere possumus (funis enim, equo, aut pallio vti sine dilaceratione possumus) illæ inquam, non recipiunt functionem. Vnde oleum, triticum, vinum, & pecunia, quibus vti non possumus (vsu, inquam, quem natura sua postulant) sine earum consumptione, dicuntur functionem recipere. Et hunc sane sensum video D. Thom. omnesque Theologos, quos ipse legerim accipere: præsertim Med. loco citato. Vnde per Antonomasiam dicuntur istæ res vsu cõsumptibiles: quia non habent alium vsum, quam omnino distrahi, atque consumi substãtialiter. Quis enim dubitat, quin domus, equus, seu pallium vsu quodammodo consumantur, & inueterascant; sed, quia non totaliter eius vsus est proprie dissipatio, atque consumptio, nec earum finis est consumi, ideo

168

Theologi res, quæ functionem recipiũt, vocãt vsu consumptibiles, eas vero, quæ non habent functionem, vsu non consumptiles appellitãt.

dicuntur vsu non consumptibilia. Non enim, vt domo, seu pallio vtaris ipsa destruere, seu consumere necesse est, sicut pecunia, oleum, vinum, &c. vsu consumi ac distrahi oportet ex proprio eorum fine & institutione. Et propterea dici solet, quod in huiusmodi rebus functionem recipientibus vsus ab ipsa re non separatur, non quia non sint distincta ista duo. Monachus enim vsum habere potest harum rerum: non autem dominium, seu proprietatẽ, sed quia inuicem ita sunt coniuncta, vt vnum alterum necessario inferat: neque vsus quidquam valeat sine dominio, vel dominium, seu proprietas sine vsu, vnde Glos. in cap. fin. de Pigno. in verb. pecunia ait. *In ijs, quæ vsu consumuntur, non potest cõstitui vsusfructus, quia nõ potest esse salua rei substantia, &c.* & hoc est potissimum fundamẽtũ, vt supra diximus cap. 2. iustitiæ vsurarum: quia scilicet pro vsu exigitur seruato dominio, qui nullius est valoris.

169

Secundo videtur, quod ad rem attinet esse distinguendum vti recte Medin. distinguit. Vel enim res huiusmodi functionem recipientes, seu vsu cõsumptibiles, sunt mixtæ cum alijs rebus ipsius furis, vel certe cum rebus ipsius, qui de manu furis accepit, siue dono, siue contractu oneroso, ita vt discerni ab alijs rebus nequeat: aut est omnino inmixta. Si enim inmixta est, verissima est Couar. sententia, quam non inficiatur Med. imo plane concedit, neque cordatus quispiam dissentire potest. Talium enim rerum, sicut & vsu non consumptibilium per furtum, non adquiritur dominium à fure, neque ipse transferre potest in accipientem, cum sit omnino alienum. Vnde videmus, quod vsurarum dominium fœnerator non adquirit ob præ-

170

dictam rationem, vt supra probabi, & est text. ad hanc rem insignis, quem ita omnium consensus interpretatur in. l. rogasti §. vlti. ff. si cert. peta. quo in loco apertissimi iuris est in his rebus, quæ functionem recipiunt, consumptionem seu alienationem transferre dominium earum cum facta fuerit bona fide, alioquin si mala fide facta sit, posse rem apud quemcunque extantem à domino vindicari. Et ita Bart. & alij interpretantur. Quod etiam habetur in. l. nam etsi. ff. eodem.

Et certe

Et certe est contra rationem, quod si doliũ vini, vel olei furto accepisti, dum non miscuisti cum alijs huiusmodi, solum teneris actione personali & non reali: certe teneris ratione rei alienæ, & iniquæ acceptionis. Vnde comedens seu aliter participãs huiusmodi rebus mala fide tenetur in animæ iudicio ad æstimationem illius partis, etiam si non sit factus locupletior, imo in foro exteriori tenebitur insolidum teste Couar. in pœnam illius criminis, quod commisit ex illa furis in re furtiua societate, vt habetur in. l. eos, C. de furtis hinc illius casus solutionem habes lector qui ad nos allatus est. Quidam a Prælato 500. aureos furto sustulit quibus emit equũ, venditore omnino ignorante pecunias esse furtiuas, postea id certo cognouit ante quã misceret, quærebatur an posset dictos 500. ducatos retinere? Respondi enim negando, illi namque alieni sunt, & realiter vero domino obligati, nõ minus ac si equũ ipsum a Prælato eodem ablatum retineret. Alioquin non posset ipse dominus, si eos certe agnosceret, accipere, secus si eos miscuisset, iam enim nihil esset restituendum vt ex dictis patet. non enim tenetur ratione rei, cum iam aliena non sit in specie permixtionẽ, nec ratione iniustæ acceptionis, cum ipse bona fide acceperit, nullo ergo modo tenetur. Si autem res mixta est, proculdubio verum non habet sententia Couar. Si enim discerni non potest propter prædictam mixtionẽ ipso iure est amissum dominium, vt infra lib. 4. cap. 1. omnium sententia latius probabimus. Atque ita si fur, de cuius mana huiusmodi rem dono vel venditione accepit, siue fur miscuerit sibi ipse, non tenebitur eam restituere, primo dominio ob rationem Medin. & Sylues. resti. 3. quæst. 6. dicto 2. versic. *Et sexto.* Ratione enim rei non tenetur, si quidem illa non est aliena, sed vel furis, vel sua apud quos est mixta. Neque ratione iniustæ acceptionis, siquidem per prædictam acceptionem fur non est factus impotens ad restituendum: secus autem de rebus vsu non consumptibilibus. Illarum enim dominium nunquam amittitur mixtione, vel alia causa domino inuito. Quomodo autem mixtione transferatur dominium harum rerum, tomo. 3. monstrabimus, & infra lib. 4. cap. 1.

171

172

Universidad de Deusto
Biblioteca

7. Dubitatio.

Septima dub. esse potest, an accipiens rem de manu furis gratuito, vel contractu oneroso teneatur eam restituere: Non est quæstio cum bona fide habetur, nec etiam cum res non recipit functionem. De ijs enim satis est supra disputatum. Præterea, non est quæstio quando res accepta mixta non erat, quia vt dictum est dub. præcedenti restituēda est necessario, si fur potens ad soluendū rem mansisset.

173

Quæstio igitur solum procedit de prædictis rebus functionem recipientibus, si inde impotens sit ex eo ad soluendum, & mixta res est. Sunt enim multi, qui existimant talem teneri ad restitutionem, etiamsi contractu gratuito, siue oneroso acceperit. Ita sane videtur colligi ex Medin. C. de restit. in. d. quæstio. 10. in illo versic. *Si denique*, & quæst. de vsur. restit. §. corollarie sequitur, videtur etiam Couarr. num. illo. 2. in princ. 2. par. relect. quatenus indistincte, & vniuersaliter docet etiam in ijs rebus accipientem, comedentem, seu participantem scienter teneri ad restitutionē, maxime quando fur minus idoneus fiat ad restituendum. Sed eam sententiam aperte docuit Gabr. in. 4. distinct. 15. quæst. 5. dub. 5. propos. 3. corol. 1. Palud. in. 4. dist. 15. quæstion. 2. art. 5. ad finem, versic. *De illo autem*, Sylvest. quæst. illa. 6. d. 2. Cordub. lib. 1. qq. quæst. 39. puncto. 3. dict. 2. Antonin. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 17. Ij igitur & alij permulti fatentur, quod etiam si dominium sit ob acceptionem rei de manu furis quæsitum, vt supra diximus de mixtione, & de vsurario, fatetur Palud. loco citato, & probabile tenet Gabr. & si quis alius casus est, in quo fur, vel accipiens à fure dominium harum rerum adquirant: docent inquam, quod accipiens à fure tenetur restituere acceptum, & consequenter gener vsurarij si ob dotis constitutionē remansit impotens ad soluendum, quod est exemplū Palud. cum tamen ipse fateatur dominium habere socerum vsurarum. Hęc sententia ea ratione probatur: quia ex quo per talem acceptionem fur redditus est impotens ad soluendum, iniusta est acceptio mea. Sicut enim si illi consulerem, ne restitueret creditoribus, inique agerem, & ad restitutionem tenerer, si efficax fuit consilium, ergo similiter cum rem acipio, ex quo ille sit non soluendo, cū efficax causa sim, vt ille nō restituat.

Accipiēs de manu furis res vsu consumptibiles alienas, ideo tamen permixtas proprijs, vt dignosci nequeant, restituere tenetur, secūdū Medin. & alios.

174

Sed

Sed vt verum fatear, mihi hæc sententia non placet, etsi neminem actenus legerim, qui eam impugnet. Moueor ea ratione, quia iste ratione rei teneri non potest, cum reuera omnium sententia sit furis, in eiusque dominio existens, neque etiam ratione iustæ acceptionis: quia dominus illius rei non est inuitus, sed sponte, & voluntarie alienat & cōfert, licet malefaciat non restituendo. Primus enim spoliatus, licet sit inuitus, non est rei dominus, sed tantum habet actionem personalem contra eum, qui mihi vendit, aut donat, si ergo dominus rei non est rationabiliter inuitus, nō potest dici iniusta acceptio. Secundo, quia illa venditio, seu donatio valida est, cum res sit donatoris vel venditoris, & ego alias non sum incapax recipiendi, igitur vere dominium adquiritur accipienti, & per consequens restituere non tenebitur, cum res vere sua sit. Tertio, quia si donator esset debitor ex cōtractu licito, teneretur ab eo accipiens restituere, si minus idoneus fiat, &c. quod nullus dixerit.

175

Fateor quidem duo. Primum, quod sic accipiēs dici posset aliquo pacto peccare contra charitatem. Quia sciens alterum non esse soluendo rem accipit, ex quo damnum creditori resultat, at iniustitiam certe nullam facit, vt ostēsum est. Imo si magni sua interesset rem illam habere, quia donatione, vel minus iusto pretio habet, vel ad alios fines ea eget, non etiam peccaret mortaliter contra charitatem cum suo vtatur iure, rem illam sibi comparando. Sibi enim magis consulere lex charitatis permittit, quam tertio.

Ille sic accipiēs dici posset peccare contra charitatē, & aliquādo mortale peccatum nō esset.

Secundo confiteor, quod si res illa esset hypothecata (vt de bonis vsurarij, saltem, de ijs quæ ex vsura resultant aliqui dicunt, quos refellimus infra lib. 4. capit. vltimo) dici posset tunc peccare contra iustitiam, & ad acceptum restituendum teneri talem possessorem. Tunc enim vere est actio iniuriosa, cum tamen sit non sola personalis actio, sed etiam realis obligatio rei. Vnde sicut qui acciperet aliam rem eiusdem debitoris realiter hypothecatam creditoribus, contra iustitiam ageret, & restituere teneretur etiamsi dominium esset penes venditorem, vel donatorem: quia lædit ius, & actionem

Si res illa hypothecata esset, tunc peccatū esset contra iustitiam eam accipere, & ideo restitui deberet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem ad rem, & non solum ad personam, ita, &c. Vnde non mirum, quod Palud. & alij docuerint generum teneri ad re-
176. stitutionem dotis, & huiusmodi quãdo factus est socer vsu rarius impotens ad restituendum. Quia ipsi putant bona vsurariorũ, maxime ipsas vsuras esse hypothecatas tacita obligatione creditoribus, quod nos infra falsum esse ostẽdemus. Et certe in d. opinione plures insurgerent scrupuli, cum vnusquisque à mercatoribus, qui credito, & palliatis vsuris multa adquisierunt deberent examinare, an ille maneat potens ad soluendum, &c.

Si res aliena extaret eadẽ, peccaret illam accipiens, si dans ideo soluẽdo nõ esset.

Tertio consiteor, quod si res illa aliena extaret in specie, vt eadem pecunia, oleum, &c. peccaret plane sic accipiens, si impotens maneret alius ad soluendum. In quo sensu locutus est Corduba, & sic cæteros doctores accipiendos censeo. Vnde saluo meliori iudicio, verius quod diximus putamus, parati meliori iudicio acquiescere.

Illud minime vnquam confiteor, quod docet Antoninus in d. §. 17. quod si quis bona fide accepit & consumpsit, si postea cognoscat eum qui donauit non esse soluendo, teneri ad restitutionem. Si enim is non teneretur restituere, qui rem alienam accepit bona fide, cuius certe dominiũ
177 nunquam adquisiuit, ea solum ratione, quia bona fide accepit & consumpsit, quomodo non magis liber erit, qui eadẽ bona fide accepit & consumpsit rem, cuius vere dominium acquisiuit ab eo, qui eius dominium pro tunc habebat & libere donauit?

Qui bona fide & accepit, & cõsumpsit rem prædictam, non tenetur restituere, tametsi postmodum dominum soluendo nõ esse cognoscat, quod quid docuerit Antonin.

Ad argumenta oppositæ sententiæ patet responsio. Illa enim acceptio non est iniusta, cum domino rei non faciat iniuriam, sed sponte consentiat: ipse vero vitetur iure suo recipiendi beneficium, vnde peccatum ipsius donatoris, seu minus iusto prætio vendentis sibi non imputatur.

CAPVT

CAPVT QVINTVM

De impediente bonum alterius.

SVMMARIVM.

OMnes fatentur impedientem a boni assecutione, ad restitutionem obligari, si impeditus ius in re, vel ad rem iam acquiesierat. num. 1

Ius in re quid dicatur. num. 2

Quid sit ius ad rem. num. 2

Secundo quoque fatentur illum qui bono animo impedit ab assecutione boni alicuius, cui impeditus nullũ tale ius quæsierat, nec peccare, nec ad restitutionẽ teneri. num. 2

Ad restitutionem obligari eum, qui nocendi animo facit, quominus quis rem alias sibi non debitam cõsequatur, sentiunt. d. Tho & alij. num. 3

Nauarri sententiæ & aliorum adhæret autor, qui putant tunc nõ esse obligationẽ restituẽdi, licet peccet mortaliter. num. 4

In concursu beneficiorum, quando ex debito iustitiæ distributiuæ debentur, impediens digniorem vt minus digno detur, etiamsi bona fide se facere putet, ad restitutionem tenetur. num. 7

Precibus & persuasionibus animum firmissimũ legatarij a legato relinquẽdo auertens, nihil restituere tenetur, etiãsi malo fine & odio proximi faciat. n. 8

Si tamen vi, fraude, aut mendatis id faceret, restituere tenetur. num. 8

Faciens vt hæres dimittat famulum malo animo, contra legem iustitiæ tenetur. num. 9

Universidad de Deusto
Biblioteca

Impediens sutorem & similes, vi & fraude, tenetur restituere. num. 9

Fraude aliquam denunciationem, vel ne delinquens veniat ad manus iustitiæ impediens, non tenetur restituere, secundum Syl. num. 10

Impediens antequam animus collatoris esset firmatus in conferendo beneficio, non tenetur in integrum, sed arbitrio boni viri, secus tamen si animus non erat firmatus, secũdum D. Tho. & alios. num. 13

Respondet author sub distinctione. num. 15

Si aliquis certo esset beneficium habiturus, & nullâ via nisi per me foret impediendum, in integrum restituere teneor. num. 21

Aliud est si alia via, vel collatio, vel solutio debiti impediri poterat, quia tunc tantum arbitrio boni viri teneor. num, 22

Si res alias debita non esset, fraude aut alia via iniusta illã impediens, in totũ restituere non tenetur. n. 25

Explicatur illa propositio (quod parum distat nihil distare videtur). num. 28

Cum quis vi aut fraude impeditur a rei sibi nõ debitæ cõsecutione, restitutione maiorẽ vel minorẽ debere fieri pro mensura firmitatis, quæ in collatoris animo gratis dare decernentis erat, putat Cai. num. 29

Sotus existimat huius restitutionis mensuram, potius esse doli, fraudis ve magnitudinẽ aut paruitatẽ. n. 30

Caiet. sententia, authori verior apparet, quoad restitutionem attinet, tametsi sententia Soti, in satisfactione verum habeat. num. 31

Ex dictis plura inferuntur. a num. 28. vsque ad 32

ET

VT omnino de damnificante disputationem absoluamus cum de lædẽtibus, & collidentibus directe disseruimus oportet iam de impediente bonum, qui priuatiue, vt aiunt, concurrendo proximum damnificat, sermonem instituamus. Vt enim illi malum inferendo proximo nocent, sic iste bonum auferendo atque impediendo. Qui enim impedit auferre videtur, iuxta illud Aristot. 2. Phisic. *quod parum distat, nihil distare videtur.* Cum enim tota iustitiæ lex sit recedere à malo & facere bonum, ita econtra iustitiæ tota lex est, facere malum, & recedere a bono. Neque certe minus pernicios̃us nocendi modus hic est, quàm cæteri: sub breuitate tamen transcurremus ne longiorem efficiamus disputationem quam vellemus. 1

De hac re disputat Caiet. 2. 2. quæstio. 62. artic. 1. dubit. 3. Nauarr. cap. 17. num. 64. Adrian. in. 4. de restit. quæst. 18. Sot. 4. lib. de Iust. quæst. 6. art. 3. ad. 6. Sylvest. restit. 3. quæst. 12. S. Thom. in. d. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ad. 3. Scot. in. 4. dist. 15. quæst. 2. ad vlt. argum. Mercad. tracta. de restit. cap. 17. Couarr. reg. peccatum 2. part. §. 7. num. 8. Palud. distin. 15. quæst. 3. artic. 3. Cordub. in sum. quæst. 100. Barth. Medin. in sum. lib. 1. cap. 14. §. 31. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 10. Fatentur omnes, quod si is, qui a boni essecutione impeditur ius habeat quæsitũ in re, vel ius ad rem, tenetur is qui impedit etiamsi vi & fraude non impediat, sed consilio, iussione consensu, vel quouis alio ex illis nouẽ modis cooperãdi, tenetur impediens ad restitutionem insolidum, vel pro parte secundũ regulas supradictas. cap. 4. Ratio est plana, quia ex quo alter ius habebat in re, quod perfectum dicitur, vel ad rem, quod imperfectum, iam fuit efficax causa reuocandi beneficium, vel officium iam consecutum & auferendi ab eo, quod suum erat, & per consequens damnum intulit iniuste. Tenetur igitur ad restitutionem sicut verus damnificator, 'æsorque iustitiæ proximi. Dicitur autem ius perfectum, seu in re, cum quis, vel rem pacifice possidebat, vel erat illi debita perfectè per dispositionem inter viuos, vel vltimam voluntatem, per collationem, confirma- 2

Omnes fatẽtur, impedientẽ a boni assecutione ad restitutionẽ obligari, si impeditus ius in re vel ad rem iam acquisierat.

Ius in re, quid dicatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid sit ius ad rem.

confirmationem, vel alium similem modum, vt haberet actionem realem in re sicut sua. Dicitur vero ius imperfectum ad rem, cum aliqua actio ei competebat, vel implorandi officium iudicis, vel per promissionem, electionem, præsentationem, oppositionem, seu concursus, expectatiua, regressum, accessum, primogenituram legitimam, &c

Secundo quoque fatentur, illum, qui bono animo impedit ab assecutione boni alicuius, cui impeditus nullum tale ius quæsierat, nec peccare, nec ad restitutionem teneri.

Secundo fatentur, quod si tale ius non erat quæsitum, & ex alia parte bono animo talis boni assecutionem impediuit, vel vt rei p. cõsuleret, aut sibi, aut tertio, nec peccat, nec restituere tenetur quidquam. Nulli enim iniuriã facit, sed vel officium præstat alteri, vel suæ vtilitati iurique consulit, vt si impedit etiam dignum ab assecutione beneficij Ecclesiastici, vt detur digniori, vt probat Couar. in illo nu. 8. cont. & S. Thom. ad. 3. vel si impedit legatum diuiti, vt pauperi, vel hospitali relinquat, vt ait Barth. Med.

3 Quæstio ergo est, an quando eum res, seu beneficium alio quam debitum non erat vllo iure, & aliquis animo nocendi illi, eum impedit, ne consequeretur, tenetur sic impedientis ad restitutionem? Et quidem video grauissimos de Theologia viros in eo casu damnare restitutionem sic impedientes. Ita enim sensit D. Thom. Richard. Palud. Anton. Sylvest. Scot. Angel. aliique quam plurimi locis citatis, quibus accedit Cord. de sigillis. 4. de Detract. quæst. 3. concl. 5. ad fin. & probatur hæc sententia per l. Procul. ff de Damn. infect. & l. fluuiorum. §. finali, eodem tit. vbi habetur, quod qui fodit puteum in suo loco non tenetur de damno, licet inciderit venas quibus ad alterum aqua ducebatur, nisi malo animo fecerit. Si enim non nocendi animo faciebat, vt fumarium ædificare sibi necesse, ex quo venarũ præcisio consequitur, nõ tenetur. Et l. 1. §. Denique de Aqua plu. Vbi habetur, quod si quis puteum effodit, vel aliud opus in suo facit, vnde damnum vicinus accipit, non tenetur de damno si non fecit animo nocendi: ergo a contrario sensu si eo animo fecit tenebitur.

Ad restitutionẽ obligari eũ, qui nocendi animo facit, quominus quis rem aliàs sibi non debitã cõsequatur, sentiunt D. Thom. & alij.

4 Ratione etiam probatur, quia quod parum distat nihil distare videtur, teste Arist. ergo cum iam prope erat, vt beneficium assequeretur, fere idem est, ac si esset assecutus, cũ esset verisimile assecuturum fuisse, nisi ille malcuolo animo impe-

impediuisset. Intulit ergo damnum efficaciter, fuitque causa sine qua non damnum datum fuisset. Limitant tamen ij doctores prædicta dupliciter. Primo, vt non teneatur ad totum, quod ille fuisset assecuturus: sed arbitrio boni viri quãtũ illa probabilis valebat spes. Interest enim inter habere, & prope habere. Secũdo, quod si simul fecit odio alterius, & sui vtilitate motus, inspiciendum est motiuum principale, & iuxta illud iudicandum dimisso accessorio. In dubio vero ait Sylvest. standum est propriæ vtilitati, maior enim est amor sui, quã proximi odiũ, quod ex illo causatur.

Sed limitãt primo.

Secundo.

At ego tamen libentius adhæreo aliorum sententiæ, qui putarent nullam esse restitutionis obligationem, licet peccatum intercedat mortale. Ita late probare conatur Nauar. cap. 17. num. illo. 64. Mercad. capit. illo. 17. versicul. *Lo vno.* Couar. num. illo. 8. concl. 2. Barth. Medin. §. illo. 31. regul. 1. neque Caietan. contra sentit. Licet enim latissime satisque plane dub. illo. 3. conetur probare impedientem rectam beneficiorum Ecclesiasticorum distributionem teneri ad restitutionem, licet non ad totum beneficium, sicut tenetur ipse malus distributor, eiusque consiliarius. & c. tamẽ semper loquitur Cai. quãdo res à cuius assecutione præpeditur erat debita, vel vt communis, vel, vt propria, quod certe verissime omnes fatentur, impedientem huiusmodi nexu restitutionis esse implicatum, quod nos late supra probauimus tom. 1. at hic non loquimur de distributore rei alias debitæ, vt communis: sed de distributore rei non debitæ, sed mero beneficio, & dono conferendæ, an scilicet impediens tale beneficium & donum, alias non debitum ex iustitia: quia animo prauo & nociuo fecit, teneatur ad restitutionem, quem, vt dixi, non teneri putamus: quare Caiet. pro neutra videtur posse citari sententia, licet nostræ adhærere magis videatur, tam in toto discursu dub. 3. quam. 2. vbi solum obligat ad restitutionem, quando impediens iniustus fuit, scilicet obstans ne daretur digniori, vel ei, cui debebatur ex iustitia, nunquamque restitutionis obligationem incurrit, nisi vbi est debitum legale. Quamuis à Soto pro sententia opposita citatur in illa solutione. 6. & licet ipse D. Thom. se sequi arbitretur, at fallitur profecto. Nam D. Thom,

Nauarri sententiæ hæret autor, qui putattũc nõ esse obligationẽ restituẽdi, licet mortale peccatũcõmitatur.

5

6

Universidad de Deusto
Biblioteca

Thom. non est solùmodo eloquutus, cum beneficium aliàs erat de iustitia debitum: sed quando omnino erat indebitum: firmatus tamen erat animo collator, vt conferret, quem ego iniquo animo à proximo abalienaui. Hanc ipsam nostram sententiam sequitur Dominicus à Soto loco citato ad 6. imo Sylvest. dict. 2. ex Paludan. Ioan Medin. C. de restit. quæstio. citata.

Itaque sit certa regula & doctrina de impediente. Quãdo res alias ex iustitia non erat debita, non tenetur quis restituere ex eo, quod assecutionẽ impediret, si tamen vis, & dolus absit. Hęc est Nauar. Barth. Med. & Sot. sententia, & vt videtur Caiet. Cuius ratio est, quia licet mortaliter peccet ex odio in fratrẽ tamen iniuriam illi facit nullam. Ipse enim ius non habet in re neque ad rem: liberum igitur est danti non dare, si igitur ille malus consultor non vi, & fraude, sed precibus animum donatoris, vel testatoris auertit, neminem damnificat. Non donatorem, cum ille sponte faciat, & non sit vllo modo inuitus. Non eum, cui erat beneficium faciendũ, cum ille nullo iure spolietur, cum nullũ omnino haberet, igitur, &c. Et certe si secluſa mala intentione nulla est restituendi obligatio, perperã dicitur, quod ob malum animum talis obligatio consurgit, cum, vt sæpe ostensum est à nobis, non intentio nocendi, quæ manet in mente nocentis, sed opus externum nociuum damnificet, & restituendi onus generet. 7

In concursu beneficiorum, quãdo ex debito iustitiæ distributiuæ debentur, impediens dignioręvt minus dignodetur, etiam si bono fine se facere putet, tenetur ad restitutionem.

Ex quibus sequitur. Primum, quod in oppositione, & cõcursu beneficiorum, quãdo ex debito iustitiæ distributiuæ debentur, si quis impediret digniorẽ, vt minus digno detur, tenetur ad restitutionẽ, etsi optimo se fine facere putet. Vt enim supra diximus ius habet dignior in ijs beneficijs, in alijs verò si fecit, vt daretur digno, licet minus digno, non teneretur, de quibus supra late dixi tom. 1. & ita docuit Sylvest. ex Palud. dist. 2. quæst. 12. vbi supra, & Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 16. atque idem erit, cũ quis cathedrã, aut beneficium, quæ concursu applicanda sunt, egit ne currentibus oppositoribus, sed alteri darentur. Is enim impedit, atque obsistit habentes, ex legitima oppositione quæsitum ius à beneficij consecutione, vt patet.

Secundo

Secundo sequitur, quod auertens animum testatoris etiã firmissimum â legato relinquendo, si id precibus, & persuasionibus obtineat, quantumuis malo animo, & odio proximi faciat, nihil restituere tenetur. Legatarius enim nullum ius tunc habebat, & ita illi iniustitia non fit, & habetur. l. finali. C. Si quis aliquem test. proh. Slyvest. dict. 2. & clericus. 4. quæst. 10. Sed bene aduertit Merca. §. Nos que, vt videant quemadmodum efficiant, ne nimis contradicãt infirmum terrendo, voce, vultu, contristatione, vel lachrymis, &c. ita vt sæpissime contingat id concedere, quod nolent, certe nimis importunè preces, si quando vim inferunt, tunc maxime, idem adnotauit Barthol. Medin. lib. 1. capit. 14. §. 31. Cordub. in sum. quæst. 100. Naua. cap. 17. num. 72. & 73. & cap. 26. num. 36. Sotus. 4. de Iustit. quæstio. 6. art. 3. 3. Paludan. locis citatis, & Anton. in. d. §. 20. 8

Precibus & persuasionibus animũ firmissimũ testatoris a legato relinquẽdo auertens, nihil restituere tenetur, etiam si malo fine & odio proximi faciat.

Tertio infero, quod si vi, aut fraude, aut mendacijs id faceret, tenetur restituere. Tunc enim iniuriam facit non modo ei, qui facturus est beneficium, quia inuoluntarie seducitur: sed etiam ei cui erat beneficium impendendum, qui durante illa voluntate, quæ nunquã immutata est, ius habebat quæsitum. Si enim verbis mutatur, at nunquam consensit libere impediente dolo illius, ac propterea de omni damno tenetur.

Si tamen vi, fraude, aut mendatijs id faceret, restituere tenetur.

Quarto colligo, quod qui facit, vt hæres dimicat famulum malo animo, &c. vt Nauar. docet num 70. non tenetur, nisi contra legem iustitiæ, vel ante lapsum temporis præfixi, &c. Hi enim non tam impedire, quam auferre bonum dicuntur, ita Sylvest. dicto 2. 9

Faciens vt hæres dimittat famulũ malo animo, contra legẽ iustitiæ tenetur.

Quinto, quod impediens sutorem, & similes, vi & fraude, etiam tenetur: si verò bonis verbis, & blandis sermonibus, non tenetur, nisi esset persona, cui officiales haberent respectum, & timore quodam reuerentiali, vt ei placeret, omisit suum opus alias non omissurus. Talium enim hominum, vel preces, vel declarata voluntas vim facere videtur vt Nauar. docet num. 64. & Sylvest. d. 4. Anton. d. §. 20.

Impediens sutorem & similes, vi & fraude, tenetur restituere.

Tandem colligo, quid sit dicendum de impediente ne triticum veniat ad ciuitatem, de quo late supra cap. 2. actum est, cum de monopolijs, & de venditione agere- 10

mus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, de quo Sylueſter vbi ſupra dicto vltimo.

Fraude aliqua denũtiationem vel ne delinquẽs veniat ad manus iuſtitiæ impediens, non tenetur reſtituere, ſecũdũ Syl.

Vltimo denique de impediente fraude, licet non vi aliquam denunciationem, vel ne delinquens veniat ad manus iuſtitiæ, &c. aut occultant, vel faciunt fugere officiales tẽpore ſyndicatus, vt docet Sylueſt. dicto. 7. quod nõ tenentur, quoniam ante condemnationem, fiſcus, vel alius ius nõ habebant, vt patet, quod eſt maxime aduertendum. Vnde quod ait Bart. teneri ad reſtitutionem damni in. l. ſi poſt. C. de Aſſer. intelligi debet poſt condemnationem, vt ait Sylueſt. & quod Bald. dicit ibi teneri in quadruplum, vt ex ſe conſtat. Eo enim ipſo quod eſt pœna, non poteſt obligare, niſi lata ſententia.

Vnde ad præcitatas leges, etſi varie reſponderi videam ab aliquibus negantibus argumentum à contrario ſenſu, in
11 hoc caſu, vt ait Nauarrus. *Quia*, inquit, *tunc non valet argumentum à contrario ſenſu, quando contrarium eſt expreſſum in iure.* Præclare. Sed vbi rogo eſt in iure expreſſum oppoſitũ? Reſpondet ille, quod omnes fatentur, nullum nocendi animum inducere obligationem reſtitutionis. Sed miror Nuar. has ſibi ſolutiones admitere? Primum, quod Doctores dicant animum nocendi non ſufficere ad reſtitutionem eſſe in iure expreſſum? Præterea non verum eſt id Doctores omnes aſſeruiſſe, cum contrarij Doctor. & alij per multi quos ſupra retulimus, fateantur, quod mala intentio nocendi inducit obligationem reſtituendi, quæ tamen obligatio ſine illo animo non incurretur, vt de auertẽte aliquem à religione, animo nocendi religioni, vt ex multis Doctoribus diximus ſupra lib. 2. cap. 2. quod licet non probauerimus, at id ſatis eſt, vt non dici poſsit, omnes Doctores oppoſitum ſentire, & ob id eſſe in iure expreſſum, vt inde tamen colligat non valere argumentum à contrario ſenſu. Omitto alias ſolutiones.

Reſpondeo ergo, vt Sot. ipſe, & Nauarr. ſtatim docent, quod illæ leges non ob malum animum id decreuiſſent, nã ſufficiens non erat, nec notus poterat eſſe iudici, ſed ex ac-
12 tione iniurioſa exteriori, quando nullo ſine vtili & neceſſario fiebat, colligit lex doloſe, & inique fieri, & propterea dat actionem de dolo. Si namque venas præſcindit, vt murum

tum ibi vtilem & neceſſarium, vel etiam alia de cauſa, plane quidem conſtat id iure facere, & plane conſtat nulli facere iniuriam, atque ita præſumitur bona fide & bona intentione facere, vt non detur contra illum actio aliqua de dolo, at vero ſi talis nulla neceſsitate facit, clariſsime conſtat iure id facere non poſſe, ſed alterum ſine vlla cauſa, non vtens iure ſuo damnificat, atque ob id facile præſumitur animo damnificandi facere, atque iniuſte, & datur contra illum actio de dolo. Attendit igitur Vlpianus, non ſolum animum damnificandi, ſed etiam attendit actionem externam dolo, atque iniuſte intentam, & etiam damnificantem proximum ſine vere, ſed iniuriam potius admiſsum.

Ad rationem poſitam iam ſatis reſponſum eſt: cum enim dolo & vi non impedit nullam committit iniuſtitiam, illam vero maximam Ariſtotelis *quod parum diſtat, nihil diſtare videtur*, ſtatim explicabimus.

De diuo Thoma vero adhuc mihi non eſt certum quid amplectatur, quamquam putem ſe in primam ſententiam magis inclinaſſe. 13

De non impediente malum quod imminet proximo ſuo quando teneatur reſtituere vel non, & an inſolidum, vel non, ſatis a nobis ſupra diſputatum eſt, & ita ad ſecundam dubitationem accedamus.

Secunda poteſt eſſe dubitatio, vtrum in caſu quo impediens reſtituere tenetur, teneatur reſtituere inſolidum, an vero proparte? vt ſi impediuit eum qui alias ius habebat aliquod ſaltem ad rem, vt ſi talis impediens impediuit nullũ ius habentem, ſed fraude & mendacijs, vi, aut metu, vel comminatione. *2. Dubitatio.*

Impediens antequam animus collatoris eſſet firmatus in conferendo beneficio, non tenetur in integrum, ſed arbitrio boni viri, ſecus tamen ſi animus erat firmatus, ſecũdũ D. Tho. & alios

Diuus Thomas, Caietanus, & Sylueſter, & alij quamplurimi authores dicunt, quod ſi talis impediens impediuit antequam animus collatoris eſſet firmatus in conferendo beneficio, nullo modo tenetur in integrum reſtituere, ſed tantum tenetur arbitrio & conſilio prudentis & boni viri, quia poterat multis vijs impediri. Si vero animus collato

Universidad de Deusto
Biblioteca

tis erat firmatus in conferendo tale beneficium, quando
14 impediens impediuit talis impediens tenetur ad totum
sed secundum suam facultatem.

Hoc etiam docet Nauarrus numero septuagesimo ter-
tio, huius rationem reddit Caietanus, quia obligatio restitu
tionis in istis impedientibus non solum prouenit & con-
surgit ex violatione debitæ iustitiæ distributiuæ, sed etiam
prouenit ex violatione propositi conferentis, quoniam non
solum dignitas eligendi sed vltra hanc dignitatem etiam
præparatio ex parte collatoris requiritur, quæ etiam impe-
diatur, & violenter, si enim nulla esset de illo memoria, &
nulla ad eum esset inclinatio, talis non dicitur impeditus
a consecutione beneficij, licet distribuens beneficium pec-
catum committat, hic dicitur, vere impeditor dicatur,
& nominetur iniustus, requiritur violatio iniusta propositi
collatoris, sequitur, ex his omnibus quod quanto magis
intentio collatoris, & firmatum erat in eius animo confer
re beneficium, quod tanto magis damnum intulisset talis
impediens: & ita sequitur quod dum non omninoerat de-
terminatus collator beneficiū illud conferre, non teneretur
impediens ad totum, cum vero iàm collator erat omnino
firmatus, & eius animus inclinatus ad conferendū benefi-
cium, impediens tenebitur ad totum, secundum facul
tatem.

Atque idem est dicendum de quoqunque alio benefi-
cio non debito, per fraudem tamen vel metum impeditum
quod si determinatum omnino animum benefactoris auer
15 tit, tenetur in totum. Si vero non erat omnino firmatus,
arbitrio boni viri, secundum quod illa spes valebat, quæ
poterat impediri, si ille voluntatem mutasset, sicut qui dam
nificaret in segetibus ille magis læderet, magisque restitue
re teneretur qui agrum magis dispositum vastauit, quam
qui minus dispositum: secundum maiorem enim vel mino-
rem dispositionem maior fructus foret, qui impeditur. Vn-
de si tota adsit perfecta dispositio quam abstulit damnifica
tor, ad

tor ad, totum tenebitur. Sic autem se hab et qui iam omni- 16
no disposuit animum dare beneficium, violauit iniuste,
non minus ac si iam collatum beneficium, vel agrum cum
fructibus destruxisset.

Mihi tamen in hac re varie loquendum videtur de bene *Respondet Au-*
ficio alias debito, ac de non debito, sed fraude & vi impe- *ctor sub distin-*
dito, & aliter de consulente iniustam collationem, & de im *ctione.*
pediente illam. Primum igitur videtur, quod si beneficium
erat alias debitum, vt quia dignior respectu aliorum minus
dignorum, vel quia dignus respectu indigni, quod si plures
erant in vno gradu, scilicet plures digniores, quia scilicet
eorum excessus paruus aut nullus erat, non tenetur resti-
tuere, nec peccat. Tum quia liberum est collatori dare cui
volet. Non enim est diuidendum beneficium, Idem enim
est tàm dicendum, ac de eo qui liberaliter legatum relin-
quere, vel aliud donum dare, de quo idem dictum puta ac
de illis dicemus puncto. 3.

Dixi, *quantum ad restitutionem attinet*. Quia simpliciter
est eadem ratio, cum primus non possit non dare alicui ex
illis, quia vage debitum est alicui, at secundus potest, nulli
dare, ita Couarru. conclusi. 2. Caietanu. articulo. illo. 2. ver-
siculo. *ad.* 1. Palud. articulo. illo. 2 Syluerest. 3. §. vlt. imo Ar-
ton. §. illo. 20.

Sed quid si vi & fraude, doloque impedire contingat? Co
uarr. sane in dict. conclusi. 1. existimat talem impeditorem
teneri ad restitutionem Probat, quia iniuriosa illa mutatio
voluntatis conferentis ac proinde cæteris damnum infer-
tur. Non explicat vero Couarru. cui restitutio facienda
sit: colligitur tamen ex ipso, quod æque digno dimisso: cū
dicat faciendam esse restitutionem, quia iniuria & dam- 17
num alteri sit. Et sane Ecclesiæ restitutio fieri non debet,
quia illi iam est satisfactum per boni ministri prouisio-
nem, quod sane verum existimo sicut si beneficium sim-
plex, vel aliud temporale beneficium vel officium dari im
pediret, fraude, mendacio, vi, &c. ob rationem factam, & di

cemus punct.3 & à fortiori ob eandem, vt idem Couar.do cet,cõc.3.sequitur,quod si impeditus est dignior vi & fraude, vt daretur digno,tenetur restituere impediens, vt ex se patet,& in nostra etiam sententia, quam quidem late & diffuse probauimus libro secundo capite secundo, quam
18 præterea quod Caietanus.Bar.& Medina,& alij quamplũrimi auctores ibi relati videntur tenere, tenet etiam Paludanus loco citato, tenet eam Anton.in dicto capite decimo secundo.§.vigesimo, etiam si absque dolo & vi, sed solo cõsilio, vel aliqua alia via impediat, restitutio quidem est facienda, si dignor dimittatur, multo ergo magis tenebitur si vi & doli causa id fiat, cum vtroque modo fiat & committatur iniuria digniori dimisso, quod idem apertissime fatetur in dicta conclusione tertia.

Quare intelligere non possum,quo pacto suæ possit stare sententiæ atque opinioni,scilicet quod electo nullo modo restituere teneatur si digniorem propter minus dignum repellat.Si enim electo cõtra iustitiam nullo modo peccat, ergo idem dicendum est de eo qui precibus & solicitatione impedit eam electionem,quod non peccat contra iustitiam nec electo restituere tenetur, cum talis, precibus, & solicitatione impediens,non cooperetur actioni iniustæ. Sicut etiam qui precibus & solicitudine sua impediret aliquod beneficiũ dari æque indigno,vel certe impediret dari aliquod legatum quidpiam tẽporale, secluſa vi & fraude ad restitutionem vllam non teneretur, quia nulli iniustitiã facit cum liber sit electo, liber sit testator ad dandũ cui voller. Sic igitur si electo liber est saltem,vt sine eo quod restitutionis obligatione teneatur det minus digno,iuxta
19 eorum sententiam nulli in hoc faciens iniuriam : vt fieri potest, vt qui eam actionem, ius & animum sine vi & fraude, in eam mentem inducendo iniuriam faciat, & ad restitutionem teneatur? Neque etiam videtur suæ consonare sententiæ,secundum id quod docet conclusione quarta, quod ille qui impedit dignum,& etiam digniorem

rem à fortiori sine vi & fraude à beneficio consequendo tenetur restituere digno dimisso. Id enim nostræ magis quã eius sententiæ consonare videtur.Si enim beneficiorũ institutio iuxta eorum sententiam est propter Ecclesiam, & nullo modo propter eligendum, & ob id eligens dignum 19
dimittendo,tenetur Ecclesiæ restituere,consequẽs est aperte quod impediens,id est,qui precibus & sollicitudine facit,vt ne beneficium digno vel digniori detur,sed indigno nihil tenetur restituere dimisso,qui ius non habet, sed Ecclesiæ,cuius læsum est ius,cuique damnum est illatum.

Si Verò vnus solus est,cui est beneficium de iure concedendum,puta quia est vnus solus notabiliter dignior:quàm cæteri,qui sunt minus digni, vel est vnus solus dignus, & alij indigni. Omitto etenim modo beneficia non Curata, nec per concursum conferenda. Hæc enim etiam nulli in particulari sunt debita,nisi vagé,scilicet alicui digno,vt supra diximus, & ita in his eadem erit ratio ac casu præcedenti,quando scilicet in concursu plures sunt in pari gradu. Non enim est credibile, quod vnus tantum sit in republica dignus,igitur si vnus est, cui iure debetur, certum est quod distributor,tenetur in totum, & consequẽter eius consiliarius, aut aliter consentiens ex illis nouem modis. Ita fatetur Caieta.vbi suprà quidquid dicat Couarr. conclusi.4. Et ratio est quia illi totum est debitum,& quod nõ detur solus ipse est causa,& ita in toto damnificat. Sicut etiam tenetur in totum distributor boni communis in ciuitate, vel prælatus si non totum, quod secundum exigentiam personæ,& rectæ distributionis debetur,concederet. Hæc prolixiùs probat Caieta.sed hæc est tota ratio, at impediens non tenetur ad totum ait Caieta. saltem quando animus non est omnino firmatus.Et ratio est: quia consultor gerit vnam personam cum distributore, & tenetur, sicut ex officio consummare distributionem,& quod est de- 20
bitum,vt commune efficere proprium illius, & non venit ex aduerso,vt impeditor,sed ipse nullo habito respectu ad distributoris determinationem cooperatur actioni iniustæ suo consilio totam actionem causat:at impeditor non damnificat, nisi media determinatione distributoris, cum ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niat ex aduerso. Dum maiorem dispositionem peruertit magis damnificat, & dum minorem, minus. Non enim ab eo petit consilium: sed ipse intentionem deprauare intendit. Si enim nulla esset intentio deprauanda, sed simpliciter consuleret, non diceretur impediens, sed consulens. Itaque dum impeditor est, iã supponit alterius voluntatem non indifferentẽ & cõsiliũ suũ sequi paratam: sicut est consultor: sed prætendit damnificare media ablatione dispositionis in collatore, & ita dum plus minusue illius aufert: plus minusue culpæ, & reatus restitutionis habet in impediendo. 21

Si aliquis certo esset beneficiũ habiturus, & nulla via nisi per me foret impediendũ, in integrum restituere teneor.

Ego tamen, etsi ista acute dicta videantur, existimo in integrum teneri talem impeditorem: si tamen certo esset habiturus, id est, non alia via foret ius impediendum nisi per me. Non enim video, quæ maior sit ratio in consiliario distributoris, quam in impediente. Si enim beneficiũ huic est debitum, siue ille habeat animum dandi, siue non dare est actio iniusta, igitur cooperans verbo, sollicitatione, vel consensu, in illa tenetur ratione iniustæ acceptionis, seu læsionis, simul cum distributore, & ita insolidum cum illo, sicut participes delicti. Sicut si Petrus impediret meum debitorem, quo minus mihi centum solueret, proculdubio in totum teneretur, sicut ipse debitor, qui non soluit. Ius enim ad centum non valet minus quam centum, si debitum alioqui est securum.

Aliud est si alia via, vel collatio vel solutio debiti impediri poterat, quia tunc tantũ arbitrio boni viri tenetur

Verum quidem est, quod si poterat impediri beneficij collatio, vel debiti solutio alia de causa sine me, etiam iniusta, non teneretur insolidum, sed arbitrio boni viri. Minus enim valet ius ad rem, quam ius iam quæsitum in re: at contra fiat. quod si iam collatum beneficium, vel debitum solutũ possessionem impediret a me, non teneretur, nisi ad totum ad minus igitur tenetur qui ius ad rem tantum abstulit, & in eo casu D. Thom. & Caiet. aliorumque doctrina verum habere potest, & Caietan. ratio, scilicet, quod est diuersa ratio de collatore & eius consiliario ex vna parte, & de impediente ex alia. Nam collator & consiliarius tenentur incipere, & perficere distributionem, & in integrum dare beneficium, vnde quod sit impedibile, & non omnino certum, 22

corum

eorum culpæ est, sicut, quod debitum non sit certum culpæ est debitoris, & ita ratione illius incertitudinis non potest minus valere respectu illius, quod secus est respectu tertij impedientis. Si enim aliud velit Caietan. facile solutur eius ratio. Quia si distributor, & eius consiliarius tenetur in totum, quia tenetur perficere distributionem, & debitum commune efficere proprium, similiter is qui ex aduerso venit, tenetur lege iustitiæ non obstare, vt perficiatur collatio, nec impedire vt debitum commune fiat proprium. & ita participauit in tota actione iniusta, maxime cum est causa sine qua non, quia nisi ipse obstitisset, collatio perficeretur a distributore & consiliario. Imo maior certe culpa mihi esse videtur in impediente quam in consiliatore. Nam consiliator ex natura consilij non violat bonum propositum, sed dat malum consilium, & fieri potest, vt inueniret distributorem iam ad eandem iniustam actionem propensum, at impeditor ex natura rei violat bonum propositum distributoris, adeo, vt non diceretur impediens, nisi animum distributoris, alias propensum ad bonum, auerteret & corrumperet. 23

In vno casu concedi posset non teneri in totum, quando scilicet electionem debitam impediuit sine consensu ipsius collatoris, adeo vt actioni illius iniustæ non cooperatus est: sed alia via impediuit non cooperando, nec consulendo, vt litem iniustæ excitando, vel male informando de illius virtute, & literis, vt collator quo ad se, & suum consultorem iuste, re tamen ipsa iniustam actionem efficeret. Tunc enim ille impediens, quia rem in spe impedibilem alia via abstulit suo impedimento, non tenetur in totum, vt bene Sotus contra Caietan. docet, si non erat firmatus, maxime si crederet collatorem alias iuste, vel iniuste non esse omnino firmatum in conferendo. Item quando impedit illum, nihil cooperando cum conferente, sed illum, minus detinendo, vel alia via præpediendo, quo auferret ius quod habet petendi, sicut qui pauperem, per vim & fraudem impediret eleemosynam petere, tenetur ad restitutionem, vt Sotus ait, & ex nostra videtur sententia, quod 24

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui vim vel fraudem digno intulit ne obtineat ad restitutionem tenetur. Quanuis (inquit) si in gratiam alterius fecerim, forte non teneor in totum, quasi patenter sentiat teneri in totum si non in gratiam fecerit alterius.

25 *si res alias debita nõ esset, fraude aut alia via iniusta illam impediens, in totũ restituere non tenetur.*

Tertio mihi videtur quod si res aliàs debita non esset, fraude tamen aut alia via iniusta est impedita, non est in totum restituenda, quidquid dicat Sotus in fine illius solutionis, & Merca. cap. 17. versic. *Los que hallan*. & versic. *Si se lo quito*, sed arbitrio boni viri, in quo casu verisimam puto Caiet. & aliorum sententiam, etiam si firmatus esset animus ad conferendum beneficium, vel legatum, quidquid Sot. dicat, in quo melius loquitur Caieta. Et est ratio: quia cum res alias non sit debita, solum aufert spem probabilem cõsequendi tale beneficium, & illa spes impediri poterat multis viis etiam licitis, etiam si animus esset firmatus: nam poterat non solum de facto, sed etiam iure voluntatem mutare. Igitur quocunque tempore ante realem collationem ipsius rei nõ est tãti valoris illa res in spec. e, ac esset in re collata, igitur non ad totum, sed arbitrio boni viri tenetur quantum valet illa probabilis expectatiua. Et sane æquiparare in restitutione & damno dato, auferentem rem iam perfecte adquisitam per collationem & nondum habitam ob propositum firmum conferendi, vt Nauarrus adnotauit, nullo iure vel ratione probari potest. Imo reprobatur manifesta ratione: ea nempe, quod si qui firmiter proposuit conferre beneficium, mutata voluntate alteri conferat rem, quæ aliàs de iure non erat illi debita, valida esset collatio; non autem valeret, si semel vni esset facta, peccaretque mortaliter cũ restituendi obligatione. Vide quam sit diuersum. Adde, quod vt Caiet. dicit dub. 4. si facto decreto accedat dignior teneretur reuocare electionem, at si esset collatio facta esset iniusta reuocatio.

26

Ex his colligo male Nauarr. reprehendere D. Thom. eõ quod dixerit D. Tho. non teneri in integrum quando non erat firmatus animus ad conferendum: quia iam, inquit Nauar. teneretur aliquis ad restitutionem, & non secundum æqualitatem, quod est a natura restitutionis & iustitiæ alienũ. Primũ enim si Nauarr. loquatur in casu secũdi puncti

quando

quando collator beneficij tenetur ex iustitia dare, verum docet tunc teneri in totum, & omnino ad æquiualens cum beneficio à quo impeditus est, sicut tenetur collator & consultor, vt dictum est, in quo casu ea reiecta est sentẽtia, & nescio an sic D. Tho. fuerit eloquutus. Magis enim loqui videtur in casu tertij puncti, cum res alias non erat debita, & obstaculum fraudulenter appositum. Dicit enim: Si quis iniuste ideſt animo nocendi, vt Sot. explicat, &c. Si autem in secundo casu loquitur vt loqui videtur, male & falso eum reprehendit. Intentio enim D. Tho. & nostra ac veritas ipsa non est, quod quis teneatur minus restituere, quam sit valor damni dati: sed quod ille qui impedit nondum habitum beneficium, seu aliud bonum opus, via iniusta, non tenetur ad æquiualens beneficij, ideſt, non tenetur ad restituendum valorem totius beneficij: quia quod abstulit non erat certum, & collatum iam beneficium, sed in spe multisque viis etiam licitis impedibile, quod non est tanti valoris, & ob id dicimus, non ad æqualitatẽ teneri, sicut constat de eo qui damnum dedit in fructibus nondum natis seu collectis. Neque est inter doctores quidquam antiquius quam docere aliquando esse faciendam restitutionem in integrũ, aliquando minus arbitrio boni viri.

27

28

Quamobrem quidam male intelligunt illam propositionem Philosophi, *quod parum distat nihil distare videtur*, obiiciẽtes quod sequeretur ex ea, quòd qui parum abfuit, vt occideret, puniendus esset, & ad restitutionem teneretur, & qui parum abfuit, vt furaretur, &c. Non enim iste est sensus, sed vt bene Sot. docet, quod qui damnum dedit in re quæ parũ aberat, vt esset, tenetur ad restitutionem, sed non ad æquialentem, sicut de eo dicebam, qui fata pessundaret, quæ parum aberant, vt fructus darent, tenetur restituere, non ad aliquam æqualitatem, sicut si iam nata, vel collecta conculcaret. Ex qua conclusione colligo, quod etiam si beneficium esset alias debitum (vt in secunda cõclusione dicebã) quòdque in specie ex Palud. tradit Ant. in d. §. 10. adhuc non esset restituendi obligatio in totum debitum, non inquam in singulari, sed vagè, vt potè, quia alius erat dignus. Tunc enim cum liberum sit collatori vni, vel alteri dare, ha

Explicatur illa propositio, quod parum distat, nihil distare videtur.

29

Universidad de Deusto
Biblioteca

bet seac si liberaliter conferret huic in particulari,& non illi cui etiam dare poterat, & ob id qui illius animum amouit per fraudem & vim non tenebitur in totum,vt dictum est, Secus esset quando vni debitum esset in singulari, vt sup. dicebam,& impeditor illius animum plane auertit. Est
30 enim cooperator iniustæ actionis,& ita in totum teneretur. Si tamen accederet dignior, vt Caie. docet dub.4. reuocandum esset decretum, atque electio,modo non sit facta collatio,vt dictum est.

3 Dubitatio. Tertia dub. Vtrum in eo casu quo tenetur non ad totum sed in parte,sed vt in casu tertij puncti dicebamus dub. præced. cum scilicet vi & fraude rem indebitam impediret ne consequeretur impeditus, vnde quantitas illius restitutionis attendi debeat, vt maior, vel minor iudicetur,a viro prudente:Caie.loco citato putat attendi debere iuxta maiorē vel minorem dispositionem,quam habebat collator in animo conferendi,Si enim firmius decreuerat, certius erat beneficium,seu gratia concedenda. Sicut etiam si ager magis erat dispositus, fructus colligēdi maiores fuissent,& ita impediens maioris damni causa fuit. Sot. in.d. art.3.ad finem putat attendi debere,secundum quantitatem doli,& vsus impediendo adhibitæ,ita vt pro ratione fraudis & vis teneatur plus minusue restituere. Et ratio esse potest, quia si iniustitia,& ratio restituendi est in fraude & vi, consequens est,vt qui plus fraudis,aut vis adhibuit plus teneatur.

Cum quis vi aut fraude impeditur a rei sibi nō debitæ consecutione, restitutionem maiorē vel minorem debere fieri prout mē sura firmitatis, quæ in collatoris animo gratis dare decernē tis erat, putat Caiet.

Sotus existimat huius restitutionis mensuram potius esse doli fraudisue magnitudinem aut paruitatem

Mihi videtur Caie. sententia verior. Nam licet plus peccauerit,maioremque iniuriam fecerit,qui maiorem fraudem & vim atulerit in impediendo, sed non damnum maius fecit imo fieri posset,vt maiore dolo grauioribus mēdacijs & minis minus nocumentum & damnum fecerit : sed attendi debet secundum maiorem voluntatem quam testator,vel alius benefaciens habebat. Quanto enim magis erat firmatus in concedendo beneficio, vel conferenda gratia: tanto certius erat alter consequuturus,& consequenter tanto pluris illa valebat spes. Ob id enim cum iam collatum abstulit,
31 in totum tenetur, quia eum iam esset omnino certum, &
Caiet. sententia auctori verior apparet, quoad extra causam, extra libertatem scilicet donantis, tantum valebat quantum est ipsum beneficium, at quando erat in libertate

libertate illius, sicut in semine, & in causa etiam si firmissimum haberet in animo, tamen mutari poterat, cum sit liber ad vtrumlibet, & ob id supra dicebamus non tantum valere. Quanto igitur magis accedit ad firmitudinem, imo ad existentiam realem extra causam spes illa, quod fit per maiorem determinationem collatoris, tanto erit maioris valoris. Et ita qui illam iniuste impedit etiam
32 vno solo mendacio, tenetur ad plus restituendum, quam
Ex dictis plura inferuntur a n. 31. vsque ad 36 ille, qui metu mortis incusso aliisque grauibus minis, & iniurijs deterruerunt collatorem vacilantem, & non ita firmatum ad conferendum. Minus enim hic de damno alteri intulit, licet plus de vi & fraude adhibuerit. Illud concedendum est Soto, quod dum maior est vis,aut fraus, magis tenetur satisfacere ei qui vim vel fraudem intulit, non autem vt dictum est defraudato.

ad restitutionē attinet tametsi sententia, Soti in satisfactione verum habeat.

Ex dictis in hoc capite plane constat eum, qui impedimentum præstat immediate ipsi damnificato si precibus, vel persuasionibus faciat etiam animo nocendi, ad nihil teneri, si autem vi, & metu illum ligando, seu detitendo, siue vt frequentius contingit mendacijs, seu falsis promissionibus, ob quod alter a lucroso negotio destitit, teneri penitus ad restituendum, vt satis aperte constat ex dictis. Si enim præstando tale impedimentum ei, qui mihi beneficium est concessurus fraude aut vi tenetur mihi restituere, quia in meum resultat damnum, multo magis mihi tenebitur quando & mihi, & in mei incommodum impedimentum apponit. Adeo, vt mihi duplex restitutio debita sit. Prima damni illati ob priuationem boni, quod eram adepturus nisi ille inique obstitisset. Secundo ad satisfactionem ob vim & dolum erga me exercitum, quæ satisfactio collatori erat debita, vt supra ostensum est. Est enim iniuria quædam fallere ac circunuenire fraude, & mendacio, imo certe (quod peius
33 est) vi vti erga proximum. Quare sicut supra docuimus ex mente D. Tho. & doctorum, quod raptor vltra restitutionem rei ablatæ tenetur ad satisfactionem iniuriæ illatæ,ita isti,qui sunt velut raptores, vltra damni reparationem ex bono impedito, tenentur,&c.

Quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

4. Conclusio. Quo fit teneri hoc in genere ad restitutionẽ multos, qui ita securi sunt, & omnino sine scrupulo, ac si penitus nihil damni proximo attulissent. Vult amicus cathedram, vel beneficium a Rege, eo quod vel fauore, vel literis, vel dignitate valet, & plane esset consecuturus: tua interest ne ille rem attentet, vel quia tibi, filio, vel consanguineo cupis: cum autem precibus, aut persuasione nequeas obtinere, promittis si desistat aliquid te daturum, vel mendacibus verbis & huiusmodi ita agis, vt ille desistat, certe si vel mẽdacia dixisti, aut promissa non impleas, teneris arbitrio boni viri tantum restituere quantum illa valebat spes, &c. cũ proximus tua causa sit damnum passus, & ab assecutione boni præpeditus.

34

5. Conclusio. Item promittis puellæ, ne cum altero matrimonio iungatur te post certum tempus eam ducturum, ob quod illa plures sponsos reiecit: profecto si eam non ducas, teneris arbitrio boni viri, quod illa fere iam habitum dimisit.

6. Conclusio. Atque idem est de dominis, & prælatis qui subditos ita tenent suspensos, vt illi plura dimittant, quod ad eorum cõmoditatem maxime interesset confisi eorum fide & verbis

7. Conclusio. Item versabaris in pingui negatione rogatus certis promissionibus dimittis, &c. Post ea deest tibi fides alterius & vtroque fructu, quem sperabas cares. Et hac ratione plurima quotidie euenire putamus. Hi enim vere sunt efficaces causæ damni, & boni impedientes iniuste.

8. Conclusio. Tandem si is qui a te huiusmodi petit sit dominus, vel princeps, & huiusmodi cui respectum ac reuerentiam exhibere debes, & soles etiã si vi & fraude, aut falsa promissione non vtatur, videtur certe intelligere eum teneri ad restitutionem eorum, quæ ille vere amisit. Maxime quando iam consequuta relinquit, vt ei seruiret, eiusque importunis precibus acquieseeret. Talium enim hominum preces iussa sunt, & vere cogunt, metu quodam reuerentiali: quod ita est casu sui consensus, quod certe si non a te obnixe peteret, ac cogeret, nullo pacto ei assentires, & ita ille videtur esse causa efficax talis lucri cessantis, interesse, & aliorum damnorum. Vnde iure illum super his satisfacere oportet. Atque ita in tribunalibus in causis maxime ciuilibus, horũ

35

damnorum

damnorum & interesse, & iacturarum causa, & contemplatione alterius ratio meritò habetur ad moderandam iustitiam vtriusque partis.

Vt autem supra satis ostensum, est huiusmodi restitutio non debet fieri secundum æqualitatem ad rem quæ esset consequenda. Sed arbitrio boni viri, in quo confessarius vel potius aliquis negotiorum peritus iudicare poterit, sicut etiam interesse siue ex mutuando, siue ex vendendo, siue ex non soluendo. &c. Et hæc de hoc cap. 5. & toto lib. 3. dicta sint.

36

LIBER

LIBER QVARTVS,

DE CIRCVNSTANTIIS in restitutione seruandis.

1 DIVINA præueniente gratia, pro exiguitate captus nostri explicauimus in primo huius operis libro necessitatem, naturamque restitutionis generatim. In secundo primam illam & præcipuam circunstantiam, quis scilicet teneretur restituere eramus traditurí. Quoniam vero & longissimum fore putabamus: Et quoniam is, qui restitutioni obnoxius esset duplici ratione diuisus videbatur, ex damno scilicet dato, & ex re aliena erepta, aptè visum fuit in duos totidem distribuere, vt alter qui ordine secundus esset, eos traderet, quia iniuriam, damnumque merum proximo intulissent nullo ad eos lucro perueniente, quod fecimus per plura cap. modo de læsione in bonis animi alijsque spiritualibus, modò de homicidio, porrò de fa-
2 mæ denigratione ac læsione, & cætera: alter autem qui tertius esset liber de re positiuè ac lucrosè ablata disputaret, quod præstitum videtur hoc tomo secundo: cum de furto, rapina, emptione, vsura, de adquisitis in officio, & ex participatione cum fure, aut raptore egimus. Reliquum erat igitur hac potissima restitutionis cognita circunstantia, cæteras communes circunstantias restitutionis explicare, vt sic tandem perfecta quodammodo disputatio tradita videatur. Quia vero circunstantia (quæ quid dicitur) ad obiectum pertinere videtur, prius de ea tanquam ad substantiam magis accedente sermo fiet.

CAPVT

CAP. PRIMVM.

Quid restituẽdum est.

SVMMARIVM.

Si res extat in specie & si sit vsu consumptibilis iniuste illam habens eandem in specie vel in numero, vt dicunt philosophi, restituere tenetur. num. 4

Redens rem eius bonitatis & quantitatis vt cum re ablata adequet, amplius restituere nõ tenetur. nu. 4

Si res erat vsu consuptibilis & cum alijs rebus fuit mixta, non tenetur iniuste habens eandem numero reddere, sed equualentem. num. 5

Honor si in specie restitui potest, detractor in eadem specie restituere tenetur. num. 7

Rem alienam bona fide habens, non tenetur restituere etiam si res pereat culpabiliter. nu. 7

Si tamen rem male accepit, eam restituere tenetur, etiam si sine culpa pereat. num. 8

Si res debita non est in specie sed in genere vt iurisperiti loquntur, etiam si pereat absque vlla culpa & mora debitoris, non excluditur restituendi obligatio num. 10

Si res erat eodem modo apud dominum peritura sicut perijt in manu furis, ad hoc restituenda est, secundum Paludanum. num. 11

Depositarius dum est in mora tenetur de casu fortuito. numero. 12

Res quæ perijt in manu furis, restitui debet secundum meliorem statum, quem aliquando habuit apud furem si postea poterat habere, secundum Nauarrũ. n. 21

Tylis.

Talis res tantum debet restitui secundum meliorationem, quam verisimiliter haberet apud dominum loquendo in foro anim, & secundum authorem.nu. 22.

Si res melior est effecta, expensæ deduci possunt secundum omnium sententiam.num. 23

Furans rem vt modium tritici, & alia huiusmodi, si postea est deteriorata extrinsicè, & dominus eam esset seruaturus, non tenetur latro nocumentum restituere.num. 28

Malæ fidei possessor, fructus quos pecunia aliena ex negociatione lucratus est, restituere non tenetur, secundum omnium sententiam.num. 31

Interesse quod patitur creditor ex carentia rei, tenetur fur, vel alius iniustus detentor restituere.n. 32

Fructus qui a domino percipiendi essent, tenetur fur restituere, secundum omnium sententiam.num. 34

Fructus qui non supersunt actu, nec dominus percipisset, non tenetur fur restituere.num. 36

Si fructus percepti ex meliorametis a malæ vel bonæ fidei possessore factis extent, etiam si dominus non eos percepisset, tenetur fur restituere.num. 37

Alienum torquem aureum quod emerat locans, prætium locationis restituere non tenetur, secundum Nauarrum.num. 39

Si quis mala fide domum alienam retinet, prætium locationis restituere tenetur.num. 41

Tantum quantum est a domino ablatum, restitui debet, secundum Nauar.num. 42

Si quis talem rem amissam cum periculo vitæ eripuit, a restitutione liberatur, secundum eundem.num. 43

Contrarium tenet Caietanus.num. 43

Si prædicta bona ex naufragio amissa in pyratarum etiam

tiam infidelium, non licet retinere nisi cum eis iustum bellum geratur, contra Nauarr.num. 44

Lucrata per pecunias furtiuas vel vsura acceptas, restituenda sunt secundum Altisiod. excepto tamen aliquo ob laborem & industriam.num. 47

Hæc sententia falsa authori videtur. 48

PRIMA difficultas hic esse poterat, an res aliena bona fide accepta si eadem bona fide sit consumpta teneatur quis eam restituere, at id a nobis supra explicatum est libro 3. cap. 4. num. 128. 4

Secunda Difficultas esse posset de re quæ nec bona nec mala fide possidetur, sed dubia quadam conscientia. Quam q̃ prætermitto. Tum, quod longam requirit disputationem cum multa de dubia conscientia repetere oporteat, tam in materia iustitiæ in qua possidentis conditio melior in dubijs esse a sapientibos iure pronuncia tur, quam in aliarum virtutum materia. At metuimus sane ne nimis opus increscat. Tũ ob id quoque dimittimus, q̃ tomo 3. cum agemus de præscriptione, hæc disputatio explicanda erit.

Tertia dubitatio sit, Vtrum qui rem iniuste habet alienam teneatur illam restituere, in specie, an satisfaciat si reddat æquiualens vel in re vel in pecunia. Et primum certum est, quod si res extat in specie etsi sit vsu consumptibilis, teneatur eandem in specie, vel vt Philosophi dicunt eandẽ numero restituere. Et ratio est prima, quia illius rei dominium, a domino non est translatum. Voluntate enim transfertur dominium, igitur fur est, & latro, qui eam retinet. Ita Nauar. cap. 25. numero 24. Et probari potest per l. Cum a quo, & l. Manifestũ. C. de solut. vel si nõ potest, vel ratione infamationis, vel alia causa eius æstimatio, vt habetur in Auth. Hæc nisi, titulo cod. & docet Ant. 2. par. tit. 1. cap. 12. §. 17. & Sylvest. rest. 7. quæst. 5. dict. 2. & 3.

3. Dubitatio.

Si res extat in specie, etsi sit vsu consumptibilis, iniuste illã habens eam in specie, vel in numero vt dicunt philosophi, restituere tenent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Reddens rẽm eius bonitatis & quantitatis, vt cum re ablata adæquet, amplio restituere non tenetur.

Secundo mihi etiam videtur debere esse certum, quod si nollit illam pecuniam, vel rem, sed aliam eius prorsus bonitatis, & quantitatis, reddere, quod non teneatur amplius restituere, cum reparauerit damnum secundum æqualitatẽ imo nec videtur iniuriam illi facere, aut vllo modo peccare licet alter persistat ac proterue suam numero rem expostulet, in eo enim ille non est rationabiliter coactus, vt patet: peccaret tamen contra charitatem, quia est occasio contristationis, & iræ in proximo, quem fit ægre ferre. Peccauit etiã in prima acceptione: Nã licet intẽtione dãdi æqualẽ omnino rẽ acceperit, illi facit iniuriã auferẽdo, & possessione sua pro modico etiã tẽpore cõtra illius voluntatẽ priuãdo. Alioquin licet palliũ de fratris humero tollere, & dicere se aliũ simile & omnino æqualis bonitatis daturũ. Id. n. esset in Republica magnæ confusionis, & perturbationis: Satisfacit ergo si semel ablatũ æque bonũ restituat, licet peccet occasionem turbationis proximo dando, siue accipiendo, siue retinendo, qui licet proterue, suam rem postulet tamen.

Si res erat vsũ consumptibilis & cum alijs rebus fuit immixta, non tenetur iniuste habens eandem numero reddere, sed æquiualentem.

Tertio mihi videtur, quod si res erat consumptibilis vsu, vt pecunia, triticum, oleum, &c. & fur miscuit, cum alijs suis pecunijs non tenetur eandem numero rem reddere, sed æquiualentem. Iam enim per mixtionem est deperditum dominium, cum mixtione facta, non sit maior ratio vnius quam alterius, vt illius esse iudicetur, vt dixi supra libro 3. cap. 4. num. 214. Quod certe vt reor iure positiuo locum habet. Iure enim naturali, si discerni posset vnum ab altero etiam facta mixtione, non est amissum dominium, & ita tenetur in specie soluere. Imo neque etiam puto amissum esse dominium iure positiuo per mixtionem cum rebus alienis, ita vt miscens adquirat illius dominium per talem mixtionem, vt si fur non haberet pecunias, nisi furto sublatas, & vsurarius solum haberet pecuniam vsurariam, & cum illis miscuit nouiter malè acceptũ. Tunc ergo nõ adquireret dominũ fur nisi ibi aliquæ suæ essent pecuniæ. Si tamẽ discerni nõ posset quæ huius, quæ illius esset, tũc iure naturali nullus haberet dominũ alicuius in particulari, sed omnes illi haberent dominium in omnes pecunias, pro quantitate tamen sui debiti.

6

Quarto

Quarto certum est, consequitur quẽ ex dictis, quod si quis accipit rem vsu consumptibilem alienam de manu suis, etiam scienter per contractum licitum alias, vt per emptionem, donationem, &c. vt latius dixi supra lib. 3. cap. 4. num. 214. non tenetur eam restituere etiam fur vel alius possessor, si res mixta est cum alijs eiusdem possessoris. Si enim mixta est, iam ius ad eam in singulari non habet, sed ad simile in genere, vt ex Medina quæst. 10. Gabr. dist. 15. quæst. 3. propositione. 1. 2. & 3. & alijs diximus, secus si immixta esset. Est enim vbique veri domini, ei que realiter obligata. Quod vero mixtione dominium amittatur, si discerni non potest, docet tam ipse Couar. quam Med. Angel. vsura. 2. quæst. 17. Sylueſter. vsura. 6. quæst. 1. & restit. 3. quæst. 6. dict. 2. versiculo: *Et sexto.* & idem Med. de rebus per vsur. restit. arg. 3. & habetur in l. Si aliena. ff. de Sol. in l. nam etsi, ff. Si certum pet. & l. si frumentum. ff. de rei venditione, & ratio suprafacta ex iure naturali id aperte ostendit. 7

Honor si in specie restitui potest, tenetur detractor in eadẽ specie restituere.

Tandem est notandum, quod honor si in specie restitui potest, tenetur detractor in eadem specie restituere, & non satisfacit pecuniam offerendo, Tum, quia, vt lib. 2. cap. 4. dicebamus contra nonnullos honor, & bonum nomẽ non sunt prætio æstimabilia: *Melius enim est bonum nomen, quam diuitiæ multæ*, ac proinde quãuis data pecunia nõ fit iusta retributio ac satisfactio. Tum etiam, quia esto possit compensari pecunia: tamen ille vult rem suam in specie, quæ ab eo obla ta est, & merito. Sicut esto, membrum præcissum esset pecunia æstimabile (quod infra in hoc cap. falsum ostendam) non teneretur ea corporali iniuria læsus pecuniariam restitutionem acceptare, sed posset si possibile foret, in eadem specie restitutionem postulare.

3. Dubitatio. Rem alienam bona fide habens, non tenetur restituere, etiam si res pereat culpabiliter.

Tertia difficultas. Vtrum qui rem habet alienam, si apud eum pereat teneatur eius valorem domino restituere? Primum certum est apud authores infra citatos, quod si bona fide habebat, si pereat etiam culpabiliter, ideſt non solum casu, sed quia ille dissipauit nihil restituere tenetur, nisi ex ea ditior remanserit, vt supra dictum est libro 3. cap. 4. nu. 183. Et hoc verum quidem est quando res aliena perijt, cum esset aliena, vt si esset res non habens functionem, vel 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

si habet, tamen non est mixta, sed obsignata. Habet tamen tunc secum realem obligationem. Si enim obligatur debitor restituere, vel soluere in genere, puta quia debet certam quantitatem pecuniæ, vini, &c. vel bouem, aut equum, vel aliud animal, non hoc, vel illud tunc non liberatur, licet intereant omnes res eius igne, vel aliter. l. incendium C. Si cer. pe. vbi incendium debitorem non liberat ab re alieno. Et ratio est, quia hoc casu non aliqua res sed persona est obligata: vnde apud iuristas dicitur, quasi vulgariter quod genus perire non potest.

9

Si tamen rē male accepit, eam restituere tenetur etiam si sine sua culpa pereat.

Secundo e contra est certum, quod si male accepit aut retinebat, etiam si omnino sine culpa sua pereat: nempe casu fortuito, tenetur eam restituere. Possessor enim male fidei semper est in mora a die acceptionis, vel iniuste retentionis, & propterea omnis casus illi est imputandus. Mora enim seu culpa trahit ad se periculum, secundum iura. Vnde dici etiā solet, ꝙ damnū ꝙ quis sua culpa sentit, sentire non videtur, ita Med. de rest. quæst. 3. causa 6.

Vnde non videtur stare posse duo, quæ docet Merc. capite. 14. ad fin. quod scilicet, si res pereat sine culpa furis, est restituenda, vt omnes fatentur, & tamen subdit, quod si omni diligentia adhibita diminuta est, vel peior facta, confessor arbitrabitur, quasi tunc non teneretur ad restitutionem. Semper tamen (iudicio meo) illi imputatur. Si enim restituisset res fortasse non periret, aut imminuta esset. Adde, quod tenetur ratione iniustæ acceptionis, sicut qui dominum combussit, vel fructus conculcat, qui nullum lucrum ex furto reportat, & ideo sicut isti ratione iniustæ acceptionis nullo existente lucro tenetur eam restituere. Possessor enim malæ fidei, semper est in mora: ita cum in illius manu perijt cuius nullum lucrum sentit, tenetur eam integre restituere. Sententia ista ac ratio est B. Tho. 2. 2. quæstione. 62. articulo. 6. in corpore sic docentis. Quandoque actio est iniuriosa, vt puta contra domini voluntatem existens, vt in furto, rapina, &c. Tunc non solum tenetur ratione rei, sed etiam ratione iniuriosæ actionis, etiam si res apud ipsum non maneat. Sicut qui percutit aliquem tenetur recompensare

10

iniuriam

iniuriam passo, quamquam apud ipsum nihil remaneat, itaque qui furatur, & rapit, tenetur ad recompensationem damni illati, etiam si apud eum nihil remaneat, sicut qui percutit aliquem. Hæc D. Thom. idem sensit Mend. C. de rest. q. 6. Nauar. c. 17, nu. 26. Palud. in. 4. d. 15. q. 2. art. 1. conclu. 3. Coua. reg. peccatū. 2. par. §. 6. n. 1. Ang. furtū. Syl. furtum. q. 16. & rest. 7. q. 5. dist. 3. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 12. §. 16.

Tertio, omnes fatentur, quod si purgauit moram rem domino offerēdo ab eo die si pereat ad nihil tenetur. Tunc. n. solū habet rationē inculpati depositarij, & ita solū tenebitur, vt Palud. bene adnotauit, secūdū naturā cōtractus ex culpa lata, vel dolo, aut leui si in eius gratiā cōtractus fieret

10

Si res debita nō est in specie sed in genere, vt iurisperiti loquuntur, etiam si pereat absque vllæ culpa & moræ debitoris, nō excluditur restituendi obligatio.

Quarto fatentur, quod si res debita non est in specie, sed in genere, vt iurisperiti loquuntur, tunc etiam si pereat absque vlla culpa & mora debitoris non excluditur restituendi obligatio, aut soluendi. Quoniam cum obligatio non esset directe in re, sed immediate in persona debitoris, licet in re mediate & consequenter, ideo re pereunte, modo maneant alia eiusdem personæ bona, tenetur ex illis persoluere. Excipit tamen Ioan. Med. nisi res esset obsignata, & a creditore opportune oblata, verbigratia, termino adueniente, vel si ex delicto deberetur, statim offerendo. Tunc enim si rem determinatam offerat & certam, seu obsignatam, & nolit creditor accipere, si res illa deponatur apud fidelem custodem, imo putarem idem esse si ipse debitor agens vicem depositarij fideliter reseruet, non tenebitur, si res illa casu pereat, vel sine leui, & fortasse sine lata culpa, si stipendium ob eam custodiam non accipiat.

Horum ratio est: Tum, quoniam purgauit moram: Tum quia ex quo res est determinata & certa perinde est, ac si in specie esset debita, & etiam quia tanquā res creditoris habita est & seruata, sibi vero imputet si opportune oblatā noluit accipere. Secus esset si vel in genere obtulit, vel non opportune. Dico in genere, quia debitor obuius creditori factus non satis erit dicere accipe debitum, vel veni vt accipias, nam etsi alter negligens sit ex quo certa & signata res nō est illi oblata, debitori peribit, si pereat. Dico opportune, nam si ante terminum præfixum, vel in loco, aut alia

11

Universidad de Deusto
Biblioteca

circunstancia minime conuenienti ad accipiendum debitū offerat, non liberabitur si pereat res. Rem enim sic oblatā accipere non debebat creditor, & ita illi casus imputari nō debet. Verum est quod si terminus est appositus in fauorē debitoris, opportune dicetur offerre etiam ante terminum, vt in mutuo, & commodato, & ita creditor accipere negligens sibi casum imputabat.

Si res erat eodē modo, apud dominum peritura, sicut perijt in manu furis, adhuc restituenda est, secundū Palud.

Tota ergo dubitatio, est. An si res erat etiam eodem modo apud dominum peritura sicut perijt in manu furis, sit aliqua restitutionis obligatio? Palud. concl. illa. 5. putat adhuc esse restituendam. Et probat ratione suprafacta, quia fur semper est in mora, & cum mora trahat ad se periculū, sequitur quod furi & non domino perijt. Secundo id probatur; quia alias si quis sciret Petrum statuisse furari a Paulo, vel segetes conculcare, vel fructus, posset ipse preuenire & damnum facere licite, dicens quod re vera nihil damni fecit, cum res illa alioquin esset peritura in potestate domini quod certe non videtur verum. Adde, quod si dominus rē vendidit, etiam si statim periret casu aliquo, non teneretur 12 pretium restituere. Periculum enim iam est penes emptorē & si solutio dilata est, tenetur emptor pretium reddere, Igitur igitur similiter tenebitur, &c. Quod enim facit dominij adquisitio licita in emptore, facit mora & culpa in fure. Sibi enim perit, licet dominū non habeat, Alias, liceret emptorem dicere se nolle pretium soluere, quia cum res alias apud venditorem peritura fuisset, nihil damni fecit si nihil restituat de pretio. Non enim meliore conditione fur esse debet, quam emptor. Et pro hac sententia citatur Bart. in l. Quod te mihi dare oportet. ff. Si cer. pe. num. 10. Alex. in l. Cum res. ff. de legatis, ita docuerunt glossa, & alij quos refert Couarr. §. 6. col. 4.

Contrariam autem sententiam tenuisse video Couarruiam, vbi supra & Med. q. illa. 6. & q. 3. causa. 6. & tenet Sylnest. restit. 7. quæst. 5. d. Bart. Med. lib. 1. sum. c. 14. §. 30. fo. 162. Anton. loc. cita. Ij enim distinctione vtuntur. Si enim dominus rem ad illud vsque tempus seruaturus non erat, sed vel consumpturus, vel donaturus, aut venditurus, vel ex ea sibi vsque ad eum terminum seruatam aliquam vtilitatem-

litatem capturus, tenetur fur restituere. In tali enim casu, re vera intulit damnum, vt patet. Si vero non esset seruaturus, non tenetur fur quidquam restituere. Non enim vllum intulit damnum, quod ille alias passurus non fuisset vt constat.

Depositarius dū est in mora tenetur de casu fortuito.

Secundo, quia vt tomo 3. erit a nobis ostensum cum de depositio agemus, depositarius dum est in mora tenetur de casu fortuito. Est enim fur, nisi tamen res esset apud dominum eodem peritura modo. Ita docet Sylvest. vbi supra, de quocunque alio moroso debitore, siue ex dellicto siue ex contractu teneatur. Et probat elegantissimus tex. in l. Itē si cū. §. Sed etsi quis. vers. *Sed etsi nō.* ff. cp̄ metū causa, & in l. Si plures. §. vlt. ff. de Pos. & alij quos refert Couarr. col. 6. 13

Ex quo infert Barth. Medin. quod si dives habet in vinea aliquos manipulos, verbigratia qui ei nihil prosunt, auferens non tenetur restituere: quia diuiti nullum datum est damnum. Sed hoc non est multum ad rem. Illi enim fasces non erant apud dominum perituri. Quamuis verum dicere videatur alia tamen ratione, quia illi videntur haberi pro derelictis, supposito, vt ille ait: *Que de ellos no se sirue, ante los dexa perder.* Quod etiam probare videtur l. 1. ad legem Rhod. iam de Iact. vbi dicitur: *Si nauta cum sciret dominū nolle posse res in nauem deteriorem, quam eum domino mercium conuenerat, & perierint, tenetur, nisi forte illa nauis melior, in quam fuerant ponenda, perierit.*

Ad rationes Paluda. respōdeo cp̄ licet sit in mora: tamen dās nō est dānificatus, nisi ob priuationē dominij, & vsus rei, & fructuū, si qui erant excipiēdi tempore inter medio quo res peritura non erat. & ita illud restituere tenebitur, non rei valorem, cum in eo damnum non sit passus.

Ad secūdū, cp̄ nos in garatiā Paluda. fecimus. Respond. horū opinionē nō esse intelligēdā in eo casu, quo res iniuste esse ab eo auferenda, & ob id periret: sed quando casu peritura erat vel ipsa naturaliter corrumpenda. Diuersitatis autem ratio est, quia dum ab alio destruenda esset iniuste, damnum patitur, dominus: & ita, qui præuenien dō faceret, ipse totale damnum efficeret. Et hic est, quod supra lib. 3. cap. 4. docuimus contra multos, quod etiam si 14

Universidad de Deusto
Biblioteca

damni non sim causa sine qua non, quia per alium fieret: si tamen ego vere ad iniuriosam actionem contuli, teneor de damno, &c. at quando naturaliter, vel causa peritura esset iuste ille priuandus est ea: nec potest esse rationabiliter inuitus: vnde ego non possum dici illius damni causa.

51 Ad tertium respondeo, quod cum in venditorem sit dominium translatum sibi perit, & iniuste facit, si pretium ex iustitia debitum non soluit. Vnde si esset depositarius, vt supra dicebam, etiam si esset in mora, in quo furis malitiam non effugit, non teneretur: quia reuera domino perijt, si apud illum erat alioquin peritura. Et hinc est, quod infra dicemus non esse rem restituendam in meliori statu, quem habuit apud furem: sed in meliori quo a domino, vel consumi, vel vendi, vel donari posset, vt bene probat Medin. quæst. 6. Est enim ratio eadem cum prædicta de ipsa re. Licet enim quidquid res melioris acceperit domini sit ipsius rei: tamen in restitutione non attendi adeo debet quantum res in se valet, quam quantum valeat a domino. Ex hoc enim damnū illatū domino cognoscitur. Vnde dicemus, vt infra probaturi sumus, quod licet res in se nō sit tanti pretij: si tamen ex eius carentia dominus interesse, vel damnum passus est, plus est illi restituendum, quia plus valebat domino: & per consequens in maiore dānificatus est, quam sit rei pretium: sic igitur ècontra quando res domino, vel non tanti erat valitura: quia ipse in meliori illo statu non erat sumpturus, vel venditurus, denique illa vsurus non erat, non damnum datum est illi, ac proinde non debet restitui secundum eius meliorem statum, vel nihil, erat valitura, quia alias erat peritura, tunc demū cum ille ea vti vellet vendendo, vel consumendo: & ita nullum damnum est ei datum omnino.

61 Sed rogant aliqui peracute, an si res illa peritura fuisset apud dominum, sed non eo modo quo apud furem, puta apud dominum casu, vel incendio, vel turbine, aut naufragio perijsset, ac non sic perijt in manu furis, sed culpa sua, vel quia fur non seruauit, vel quia inique destruxit, an tunc teneatur eam restituere. Et quidem audiuisse me quondam memoria teneo religiosissimum, summoque ingenio virum atque

atque in Theologicis literis, tū sibi per se ex Doctoribus discendis, eadem alios edocendis, mira tum constantia, tum laude versatum, solitum dicere; in dicto casu nullam esse restituendi obligationem: impertinens esse asserentem, quod res eodem apud dominum, vel alio esset peritura modo: idemque esse iudicandum, de culpa, ac si absque culpa res illa peritura esset, sed id sufficere, vt sciatur, rem illam alias amittendam fuisse a domino, nisi latro vel inimicus destruxisset. Non enim sua culpa facit maius esse damnum domini, nec innocentia in illius interitu minus illud esse facit. Si enim res docente experientia erat apud illum peritura, in nullo dominus est priuatus, vel damnificatus, etiam malitiose fuerit a fure destructa ante tempus, quo fuisset illa peritura in potestate domini. 71

At enim in contrariam sententiam facilius ducimur, quā tenet Medin. & Couar. vbi supra docentes, tunc solummodo liberari furem a restituenda re, cum eodem modo apud dominum peritura fuisset, cum denique absque furis culpa interit, quasi senserit, quod si commutata ratione, vel modo perijsset teneretur fur illam restituere. Verū ratione id ostendo: quia depositarius saltem tenetur de lata culpa, si res apud eum pereat quamuis illa foret apud dominum peritura; imo si stipendiū accepit de leui etiam culpa ad id ipsum tenetur, at fur multo magis, vel certe ad ipsum teneri oportet. Nam nec melioris conditionis fur esse debet, quā depositarius. Tum quia fur est in mora semper, depositarius vero ob leuem, & latam in reseruando culpam, non potest dici esse in mora. Tum, quia fur de casu fortuito tenetur: at non ita depositarius, vt patet. Tum denique, quia fur iure naturali est depositarius rei alienæ, quam habet apud se, licet speciali fide non promiserit ac se obligauerit seruare, at iure ipso naturali tenetur seruare, quandiu apud se habet & domino tradere. Si ergo magis tenetur fur, quam depositarius, sequitur, &c. 81

Sed dicunt esse diuersū: quia depositarius tenetur ratione custodiæ, at fur solū ratione damnificationis. Sed id non firmiter tentari videtur. Primū enim falsum est, quod depositarius teneatur ratione dānificationis, custodiæ dūtaxat,

non autem ratione damnificationis imo vero nullus restituere tenetur, nisi ratione damnificationis. Si enim tenetur depositarius ratione contractus custodiendi, id tamen est ne damnum patiatur læsus principaliter enim tenetur vitare damnum, & ob id tenetur ad custodiam. Vnde si per
19 impossibile (imo id possibile est) quod esset negligens etiã negligentia lata, & dei vel proximi ope res id periculum euasisset, adnihil teneretur: quia dominus damnum non est passus, licet defecerit custodia. Non ergo tam est attenenda custodia, quam damnificatio in deposito restituendo. Secundo quia etiam falsum videtur, quod latro non teneatur ratione custodiæ; imo iure naturæ eam reddere tenetur, & quamdiu non reddit, fideliter custodire, nõ vt ea vtatur in sui vtilitatem, sed ne pereat, & amittatur. Licet enim vnusquisque non teneatur rem proximi fideliter custodire, si non videat, vel perdi, vel perditum iri tamen postquam se quis eo onerauit iure naturæ, & speciali obligatione tenetur eam seruare, & bonam eius rationem reddere ac per consequens custodire. In eo solummodo video differre furẽ, a depositario, quod tenetur diuersis rationibus, aut viis ad custodiam. Depositarius enim tenetur ex promissione speciali, & contractu licito: fur autem tenetur ex delicto & qui specialiter se illa re onerauit, aut in custodia ab vtroque debita differentiam non video, sed indifferenter tenetur vterque reddere, & conseruare vero domino: imo magis multo teneretur de damno in custodia fur, quam depositarius, cum teneatur de casu fortuito, si res peritura non foret, non autem depositarius.

20 Sed quidquid sit de his (non enim impropobo priorẽ sententiã) id tamen certum esse debet, quod si post tẽpus quo
Y8 res erat peritura apud dominum, pereat apud furem etiã casu fortuito teneatur eã restituere, verbi gratia, palliũ Petri cras erat incendio domus suæ comburendũ, quod tamẽ ego hodie sum furatus: ita, vt mea causa ereptũ sit a periculo, si hodie ego illũ destruo ad nihil restituendũ teneor, quia cũ ante tempus, quo interiturum erat destruxi hil dãni feci, vt dixi, si vero facto incendio apud me retineam, si dissipem teneor ad restitutionem.

Dices

Dices, nihil etiã dãnificio, quia reuera erat periturũ apud dominũ. Sed hoc nihil est. Alias liceret mihi illud retinere, & nõ reddere domino, dices me nõ dãnificare, cũ esset apud eum perituum: & ita liceret omnibus, qui ad sucurrẽda incẽdia, naufragia, dãnaq; alia vitanda veniũt eripere, q̃ vel
21 lẽt, dicentes se in accipiendo & retinẽdo non peccare, cum res illa esset apud dominũ interitura. At nõ ita sapiens sentit, cũ vbicumque res illa salua cõsistat domini est, & ei reddẽda, & cũ liberata semel sit ab illo periculo, si illi vt debetur redderetur plane furtũ cõmitteretur si ab eo subriperetur, quia iã dixi non potest, quod res illa est peritura, si ergo qui ab eo tolleret peccaret, & restituere teneretur etiã si idẽ ipse apud quẽ existens salua fuit, iterũ furaretur: idẽ ergo erit si retineat & soluere nolit: Itaq; multũ refert dicas, q̃ res erat peritura, quę postea apud te perijt, id enim nõ excusat, an vero dicas, quod res foret peritura, quæ apud te antea perijt: id enim sufficit, vt excuseris, vt habitum est.

Quarta dubitatio. Vtrum res illa, quæ perit in manu furis, (quæ cũ alias nõ esset peritura apud dominũ restituẽda est.) An inquã tunc sit restituenda secundũ meliorẽ statũ quem res habuit apud furẽ? Nauar. c. 17. n. 26. putat esse restituendã secundũ meliorẽ statũ quẽ aliquando habuit apud furem, si postea pereat peior sit facta, vt si seruus subtractus creuit, vel si ex argẽto furtiuo facti ũ est poculũ, vt habetur in l. ex argẽt. ff. de Cõ. fur. & ex. ff. de fur. l. iure fur. & l. Nauis. §. si generaliter. ff. de rei vẽdit. vt citat Sylue. & in. c. Grauis de rest. spol. Et potest probari hæc sententia: quia quidquid res incrementi accepit, domini est, & cũ fur semper sit in mora, constat, q̃ tunc eam reddere tenebatur, cum melior erat facta igitur quantum imminuta est tenetur fur restituere, qui iniuste dominum priuauit incremento: eandem sententiam sequutus est Gab. dist. 15. quæst. 2. dub. 1. conclu. 3. Angel. furtum. quæst. 44. cuius sententiæ videtur Syuest. restit. 3. quæstion. 7. d. 1. Limitat vero Anton. vt non procedat quando res exstat. Tum enim non æstimationem secundum meliorem statum, quem habet restituere oportet, sed satis erit rem æquebonam reddere.

Mihi tamẽ verior videtur sententia, quam planius tenet

idem

Quarta dubit.

Resquæ perijt in manu furis, restitui debet secũdũ meliorẽ statũ quẽ aliquãdo habuit apud furẽ, si postea pereat, secundum Nauar.

22

Universidad de Deusto
Biblioteca

Talis res tantũ debet restitui secundum melioratione, quam verisimiliter haberet apud dominum, loquendo in foro animæ, secundum authorem.

idẽ Syluest. q. 26. qui licet id verũ putet q̃ docent prædicti Doctores in foro causarũ, in foro animæ tamẽ, ad eã melioratione quam verisimiliter haberet apud dominum dũtaxat teneri existimat, eandem sententiam sequitur Medin. quæst. 5. & Couarr. reg. peccatum. 2. part. illius relect. §. 6. n. 6. nu. 2. pro cuius rei explicatione breuiter per puncta veritatem explico.

23 Primum si rem domino obtulit ob quod purgauerat mora, non tenetur si res sit deterior effecta, & id fatentur omnes etiam si perijsset omnino, vt dicebamus supra. Et habetur in l. furtiua. §. si ex causa. ff. de Con. fur. & C. de Cond. fur. l. finali.

Si res melior est effecta, expensæ deduci possunt, secundum omnium sententiã.

Secundo fatentur omnes, si melior est effecta potest deducere expensas. Quamuis enim in foro contentioso, solum deducuntur necessariæ, & non vtiles, si mala fide possidebat, vt docet Sylvest, verb. expensæ. quæst. 4. & probatur in l. Si a patre. §. Fructus. ff. de Petit. hæred. & l. Plane. in fine ibidem. & l. Ex argento. ff. de Cond. fur. & Instit. de Rer. diui. §. ex aduerso. Tamen in foro animæ etiam vtiles, & quæ rem auxerunt potest deducere, vt ibidem docet Sylvest. & vbi supra docuit Couarr. & Gabriel loco citato, & quæst. 2. conclus. 2. & Anton. in dicto. §. 16. Non enim iustũ est, vt alius locupletetur, cum iactura alterius, *Nemo enim militat suis stipendijs.* Reddenda igitur res est si extat etiam cũ extante melioramento, vt omnes fatentur Authores, deductis expensis: in foro quidem cõtentioso, si necessariæ erãt, in foro vero animæ etiam si vtiles essent. Vnde non probamus, quod Mercad. cap. 14. versicul *Cerca*, & versicul. *Quæ diremos*, docet, quod si res melior est effecta labore, & industria furis, non est aliquid deducendum, imo debet reddere vsum si quem ex ea vtilem accepit. Itaque distinguit hic author expensas ab industria, & docet quidem expensas esse soluendas, non industriam, & laborem etiam si res longe

24 plus valeat ob eam industriam, quod certe rigidum videtur: nec ipse aliter probat, quam quod ipse ob suam malitiam meretur oleum & operam perdere.

Sed, vt dixi, durior est ista sententia. Satis enim facere videtur si omne damnum recompenset. Fructus enim iste mere

mere industrialis est, & ita iuxta omnium sententiam non necessario restituendus. Atque ita probat Couarr. §. illo. 6. numer. 3. pro qua sententia citat Medin. quatenus ait tantum esse in restitutione facienda damni illati compensationem obseruandam, ergo poterit, ait Couar. vtiles expensas fur in animæ iudicio retinere: imo quod plus est in foro etiam iudiciali repeti posse iuxta Carol. Molin. in Consuet. Paris. tit. 1. §. 1. gloss. 5. nu. 87. Vnde nisi condemnetur poterit eas deducere. Ex quo falsum videtur, quod docet Sylvest. quæst. illa. 16. verbo furtum, quod si res venit ad manus proprij domini cum melioramento, non potest fur eas petere. Quia (inquit) dolo facit qui petit, quod necesse habet restituere. Ex quo colligit, quod dominus poterit eas retinere. Non inquam placet ob prædictam rationem, & omnium sententiam. Si enim omnes, & ipse etiam fatentur, quod in conscientia potest ipse retinere sumptus meliorationis etiam vtiles, & non necessarios. Igitur iniuriam illi facit dominus, qui rem cum illo melioramento sibi retinet, cum ex restitutione locupletior fiat, & plusquam sibi debetur accipiat. Qua eadẽ ratione reijcere soleo sententiam Gabr. in 4. dist. 15. q. 2. conclu. 3. dubit. 1. dicentis, quod si fur rem dolose meliorauit, vt eam scilicet sibi seruaret, tenetur eam cum melioramento reddere domino etiam si propter inopiam non soluat illi melioramenta. Subdi tamen quod vt videtur dominus refundet cum potuerit expensas, id inquam non placet. Tum quia videtur innuere, quod tantum de consilio restituit expensas dominus cum poterit, cum tamen de iustitia teneatur. Tum etiam, quia quamuis impos sit dominus poterit iuste fur expensas deducere, & per consequens tenetur dominus illis satisfacere quærendo, vnde soluat, sicut si esset alius, cui deberet.

His igitur positis, distinctione respondendum esse, & conciliandam vtramque opinionem censemus. Nam repetere oportet, quod dubio præcedenti adnotabam, an scilicet res esset a domino consumenda in optimo illo statu, siue vendenda. Tunc enim siue apud cũ sumpserit illud augmentum, siue apud furem, restituenda est secundum suum ũillum statũ; quia vt constat in eo dominus læsus

25

26

est

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,ac damnum passus, in quo veritatem habet prior sententia. Si vero tempore,quo melior erat, dominus illa vsurus non erat,siue consumendo,siue vendendo,&c. Non tenetur fur de melioramento facto etiam si post sit facta deterior: quia similiter erat apud dominum deterioranda atque minuenda,quando iam tandem illa erat vsurus, & ita
27 in eo non est damnum passus, in quo placet secunda sententia,quam etsi tenere visus est Sylvest. restit.3. quæst.7. circa initium: at tamen verbo furtum,quæst.16.melius loquēs dicit,quod non tenetur de omni melioramēto a se facto in foro animæ,sed de eo quod verisimiliter apud dominū habuisset,ita vt reddat æstimationem, in qua melius habuisset apud dominum a tempore surreptionis, vel malæ retentionis,quod adhuc est limitandum, vt dicebam, si ille tēpore melioratiōnis illa erat vsurus,alias nō tenetur, sicut nec si periret totaliter teneretur,etiam si dominus eo tempore, quo eam habuit, antequam simpliciter perditum iret, ea non erat vsurus.

Quorum omnium ratio est: quia ille non tenetur ratione rei,cum, vt diximus melioramentum non extet, nam si extaret,vt in secundo puncto dicebam,in omni casu est cū illo reddenda sumptibus laboribusque deductis. Cum ergo res non extet,non tenetur ratione rei,sed solum ratione damnificationis,seu iniustæ actionis. At vero nulla est dam
28 nificatio si apud dominum erat deteriorāda, antequam illa esset vsurus,& ob id,&c.

Sed quid si res deteriorata est extrinsice, vt si furatus est modium tritici, vel pondus olei cum valeret.15. & tenuit donec valeat.10 Gabr. simpliciter docet esse quindecim restituenda in.4.dist.15.quæst.2.conclusi.2. & idem censet Mercad.de huiusmodi melioramento extrinseco,capit.illo 14,versiculo. *Dico.*

Furans rē vtmodium tritici,& alia huiusmodi, si postea deteriorata est extrinsice,& dominus eam esset seruaturus tunc non tenetur latro nocumentum restituere.

Sed mihi eodem modo distinguendum videtur. Si enim eam esset seruaturus non teneretur latro. Nullum enim dānum intulit: etsi erat venditurus vel consumpturus verum docet. Tum enim plane damnificatus est dominus. Quod etiam ex eo amplius constat,nam cum si furatus est valebat 10.& postea valet,20.nullō in rē melioramento facto, sed extrinseca

extrinseca æstimatione hominum: tum si dominus erat seruaturus tenebitur damnum recompensare,secus vero si erat consumpturus,aut venditurus.

Sed rogas,an damnum illud in vtroque casu debeat recompensari,secundum omnem quantitatem in qua est pretium auctum, si eam erat seruaturus? Respond. Gabr. quod si valet.v.g.viginti non tenetur.20.reddere, sed tantum ad 29
dictam boni viri,quod ille non probat. Sed posset probari, quia satis est,quod ille reddat rem quam accepit,& cū spe quam tunc habebat. Ex alia parte videtur, quod in integrum teneatur restituere. Si enim dominus seruaturus erat in toto est damnificatus,& ita iustitia postulat, vt in totū restitutio fiat. Et ita docuit Mercad. versic. *Que diremos.* Vn de male docuit idem cap.illo 14.rem esse restituendam cū melioramento,quocunque modo proueniente ex rerum penuria, vel alia causa fortuita, etiam si sit possessor bonæ fidei. Et affert exemplum de tritico cuius pretium est auctū ob caritatem,& de equo, qui plus valet ob bellum repente exortum. Non enim ita distincte verum est, sed cum distinctione,an esset seruaturus,vel non, vt dictum est & ipse Mercad. expresse adnotauit eodem cap. versic. prædicto. *Que diremos.* Ex dictis patet solutio ad rationem quam pro priori sententia nos fecimus. Est autem ex capit. grauis,de restit. spol. quod a Nauarr. & Anton. ad eam sententiam adducitur,non loquitur de melioratione, sed de fructibus, de quibus iam dicere pergimus.

Quinta dubitatio. An interesse ac fructus teneatur fur domino restituere. Sylvest. verb. furtum quæst. illa. 16.& restit.3.quæst.7.&.9.verb.fructus.quæst.1.&.2. Maior.in.4. dist.15.quæst.27.&28. Palud.dist.15. quæst.2.art.5. Scot. dist.dist.15.quæst.2.§. De quarto, Couarr.2.illa part.relect. §.6. Nauar.cap.17.num.25. Gabr.in.4.dist.15. quæst.2.conclusi.2. Caiet.in sum.cap.2.&.3. Mercad.cap.15. versic. Eo quarto, Medin.de restit.quæst.6.versic. *huius ratio est*, Anto. 2.part.titu 2.cap.12.§.16. qui omnes fatentur,quod possessor bonæ fidei tenetur fructus naturales,& etiā partim naturales,& partim industriales, deductis tamen laboribus & expensis restituere, si extent: & ratio est plana, quia sicut 30

Quinta dubitatio.

melioramen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

melioramenta diximus, ita & fructus domini sunt, si vero non extant tenetur de illis in quantum est ditior factus, vt supra lib. 3. docuimus, docet autem Silvest. verbo illo fructus, quæst. 2. quod post triennio potest vsu capere si naturales sint etiam in conscientia, & notatur in l. sequenti. §. 1 ff. de vsucap. &, l. in bello. §. Si quis seruum ff. capt.

31 *Mala fidei possessor eos fructus quos ex pecunia aliena & negotiatione lucratus est, restituere non tenetur*

Secundo certum est, quod etiam si sit malæ fidei possessor, nō tenetur fructus mere industriales restituere, eos scilicet qui pecunia aliena ex negociatione lucratus est. Ij enim non tam fructus rei alienæ quæ non parit: sed industriæ & laboris illius fructus sunt in quo etiam omnes conueniunt, vnde vsurarius qui lucratus est pecunia vsuraria licita negotiatione restituere non tenetur, tenetur tamen restituere lucram cessans, vel damnū emergens, vt statim dicemus. quod probat Gabr. & Scot. quia alias posset quis iuste esse vsurarius. Diceret enim se suæ pecuniæ fructus exigere, a qua doctrina, quia Altisio. dissentit lib. 3. tract. 21. quæst. de restit. vsurari), fol. 227. versic. *Ad primum casum*, idque multis rationibus probare conatur placet infra speciali quæstione disputare dub. in quam. 8.

Interesse quod patitur creditor ex carentia rei, tenetur fur. l. a lius iniustus detētor restituere

Tertio igitur docēt. quod interesse, q patitur creditor ex carentia rei tenetur fur, vel alius iniustus detentor ad restitutionem. Ij enim fructus rei sunt, quos ille percepisset, nisi ab eo res ablata fuisset, vnde si habebat pecuniam negotiationi expositam, tenetur fur ad illud interesse verisimile quod poterat iudicari illū esse percepturū, item si coactus est sub vsuris pecuniam accipere, vt suo solueret creditori ob furtum, tenetur fur eus restituere, vel si coactus est rem vendere minoris, vt soluat, item qui mulam, vel equum furatus est solitum locari a domino, quod in causa est ne dominus in anno aureos centum lucraretur, nec satis sit reddendo mulum, sed tenetur etiam tale interesse, quod est ve-

32 luti fructus ex mula restituere deductis expensis, vt dictū est. Ratio est plana, quia si mutuatarius, vel commodatarius tale interesse, & damna soluere tenetur: multo magis fur, qui non debet melioris esse conditionis ad eadem tenebitur. Et ita docuit Nauarr. cap. 17. num. 26. Palud & alij. & ita censuit Cæbola in l. 3. §. nūc prope finem. ff. de eo quod certo lo-

quod certo loco, cuius hæc verba sunt. *In hanc arbitrariam, quod interfuit veniet, & quidem vltra legitimum modum vsurarū. Quid si metus solebat comparare, an & lucri ratio habeatur? an etiam solius damni puto & lucri habendam rationem.*

Dices quod lucrum cessans & interesse, quod quis patitur ex contractu puta ex mutuo, vel venditione, non potest recipi, nisi deducatur in pactum, vt supra cap. 2. lib. 3. docuimus. Respond Palud. quod licet ita sit in contractu, vt supra docuimus, & habetur in l. Si sterilis. ff. de emptione & venditione. §. Semper venditorem, secus est quando debetur ex delicto. Tunc enim debetur ex natura rei, & iure naturali ob damnum illatum, vt plane habetur in cap. Si culpa, de Iniur. 33

Dices secundo in hanc resolutionem stare videtur responsio Hermogeniani iurisconsulti in l. secundum. ff. de periculo & commodo rei vend. vbi sic ait (si emptor in prętio soluendo moram fecerit, vsuras dumtaxat præstabit, nō omne omnino, quod venditor, mora non facta consequi potuit) cui quidem obiectioniali qui respondent, dictam doctrinam nec prædictis repugnare, nec esse contrariam responsioni Cæbolæ in d. l. 3. eo quod sit sermo de eo, qui negociaturus non erat pecunia, is enim quod consequi poterat nō erit habiturus cum ei nullum lucrum vere esset, sed fictum. At hæc solutio verbis Hermogeniani plane repugnat, cum statim ita scribat, *(Velut si negotiator fuerit & prętio soluto ex mercibus plusquam ex vsuris quærere potuerit.*

Quare ego ita respondere soleo vt explicē, & a nobis prędicta vera esse & iurisconsulti responsum Cæbolæ sententia non aduersari, illud enim est lucrum, quod consequi potest creditor ex prętio soluto, aliud quod re vera in effectu consequeretur, de hoc loquitur Cæbola in d. l. 3. & nos de priori, Hermogenianus in d. l. secundum, & certe erat iustū cum lucrū quod quis quærere potest ex negotiatione quā 34 doque impediatur vt solius lucri re vera percipiendi ratio habeatur, non autem eius omnino, quod quis potuisset consequi aut se consequi posse putabat.

Fructus qui a domino percipiendi essent, tenetur fur restituere secundum communem sententiā.

Quarto fatentur omnes prædicti, quod fructus qui a domino percipiēdi essent tenetur fur restituere, & ratio est ea-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dē ac præcedens, tenetur enim ratione interesse lucri cessan
tis, & ita docuit Mercad. c. 14. cum cæteris authoribus præ
nominatis, & habetur expresse in. c. grauis, de restit. spolia-
torum, vbi Cæles. 3. Roman. Pontif. Sic ait, *Non tantum fru
ctus a nouo, & violento possessore percepti, sed ij quos si eos possidere
fuisset licitum possessores veteres percepissent, reddendi sunt.* Vn
de vt Palud. ait omnia computātur in ratione damni, si est
35 malæ fidei possessor, ponit exemplum Gabri. conclu. illa. 2.
vt si quis ex vsurpato agro viginti modios recepit, quia ne
gligenter coluit, dominus autem qui diligenter colere solebat quadraginta, tenebitur quadraginta restituere, idem de equo & similibus. In o hoc ipsum etiam videtur verum de bonæ fidei possessore, si enim fundū in pignus vel commissionem acceptum neglexit colere, quam ob rem minus fructificatum, tenebitur creditor eo casu excessum restituere, cum fuerit in culpa lata, vt patet. Et quāuis Mercad. vt supra vidimus doceat expensas posse deducere malæ fidei possessorem, sed non laborem, & industriam: quia cōtra domini voluntatem sunt posita, imo contra iustitiā; tamē hunc laborem, & industriā sicut & sumptus bonæ fidei possessorem deducere posse fatetur, cum cōmuni sententia. Tota ergo dubitatio est de fructibus quos dominus nō percepisset & fur percepit. Quidam enim docent eos esse restituendos etiam si non extent, & probari potest hæc sententia, quia ille tenetur ratione iniustæ acceptionis, & retentionis, igitur etiam si pereant tenetur eos restituere, sicut si res etiam in manu sua periret, nam cum sit in mora, interitus illi imputatur. Et hec opinio tenenda est iuxta eorum sententiam,
36 qui docuerunt rem peremptam in manu furis esse restituendam etiam, si apud dominum esset peritura.

Fructus qui non supersunt actu, nec dominus percepisset, non tenetur fur restituere.

At verius est iuxta nostram sententiam supra confirmatam, quod fructus, qui nō supersunt actu, nec dominus percepisset, non tenetur restituere. Ita sane docuit Sylvest. restit. 3. quæst. 7. dict. 1. verficul. 2. tenet Couar. vbi supra. Et ratio est plana ex doctrina supra a nobis probata, quod ille solum tenetur ratione rei, ergo si non extat, nec dominus eos esset percepturus, non tenebitur illi aliquid reparare, sicut de re diximus si perijt totaliter, quæ etiam apud dominum non

nū non esset duratura. Facit. d. præclare. c. grauis de restit. spol. vbi id aperte dicitur, vt ex verbis precitatis constat.

Et ad rationem in oppositum, quod scilicet ille tenetur ratione actionis iniustæ. Est enim apparentissimum argumentum, respondeo, consitendo illum teneri ratione iniustæ actionis. At non recte inferes, ergo tenetur re destructa eam soluere: melius inferes. Ergo tenetur ratione dam 37
nificationis, ergo etiam re destructa tenetur. Est enim aduertendum, vt supra sæpius dixi, quod restitutio solum obligat ratione damni illati: vnde si nullum damnum datum est, etsi iniuste res sit possessa aliena non tenetur restituere: cum autem vel esset peritura res apud dominū, vel fructus non esset percipiendus, vel melioratio non erat faciēda, nullū est dominus damnum passus: & ita re non existente, cū non posset teneri ratione rei, sequitur, vt nullo modo teneatur. Et hoc fundamentum sibi lector persuadeat velim, & memoriæ quam diligentissime commendet, vt innumeras propemodū solutiones in hac materia de restitutione, quā plurimasque quæstiones illustrare valeat.

Ex quo colligere oportet, quod siue fructus extaret, vel ex eis ditior est factus: quia iam quodammodo extant, vel in effectu: quia alijs rebus proprijs pepercit, vel in pretio, tenebitur restituere multo magis quā bonæ fidei possessor, vt patet, & docuit Couar. Tunc enim iā tenetur ratione rei.

Secundo colligo, quod vt Couar. ait. 1. lib. varia. cap. 4. Si fructus percepti ex meliorrmentis factis a malæ, imo etiā a bonæ fidei possessore, tenetur eos restituere si extent, etiam si dominus non eos percepisset, quia melioratione 38
non esset facturus. Tenetur enim ratione rei, & incrementorum eius, vt dictum est. Si vero non extant, non tenetur quia cum dominus non esset facturus meliorāmentum, nō esset tales fructus percepturus: & ita non efficaciter damnificatus, & alia ex parte res non extat, non ergo tenetur vel ratione rei, vel iniustæ damnificationis. Si vero ille meliorāmentum esset facturus, teneretur: quia iam damnificauit, quod etiam recte probat Couar. ex. l. cæterorum. ff. de rei vēdi. vbi habetur, quod qui seruū restituit, tenetur cum fruibus restituere: non tamen debet fructus, quos

Si fructus percepti ex meliorāmentis, a malæ. l. bonæ fidei possessore factis extent, etiam si dominus non eos percepisset, tenetur fur restituere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex artificio serui percepit si artificiū illud sumptibus possessoris didicit. Tum, quia non erat dominus percepturus. Maxime, quia fructus ex artificio, sicut ex negotiatione sunt mere industriales.

Illud ad extremum non prætermittam, quandocunque emptio valida erit, etiamsi iniusta fuerit, nihil restituendū
39 est ex fructibus perceptis, siue naturalibus, siue alijs, vt satis tom. 3. cum de Contractibus agemus liquidum esse potest. Et in hac specie adnotauit Mercad. cap. citato, verſic. *Cerca de los fructos*, in fine. Et ratio est plana, vt ibi tangit Mere. quoniā licet iniustitia fuerit: dū tamē valida fuit, dominium quæsitum est emptori, eiusque est commodum omne, sicut & periculum, & damnum. Si enim res illa periret, emptori, & non venditori peritura erat: igitur si vel aucta est, vel fructus ex sese dedit emptoris commoditas illa erit. Restitutio autem facienda erit ob pretij diminutionem, vel ob aliam causam quamobrem iniusta fuit emptio.

6. Dubitatio. Sexta dub. Vtrum redditus ex locatione rei alienæ, verbigratia, domus, sint domino restituēdi? Hāc mouo quæstionem propter Nauarr. cap. 17. num. 25. qui existimat, quod qui alienum torquem aureum, quod emerat, locauit, non tenetur restituere pretium locationis. Probat Nauar. Nam vsurarius, & latro non tenetur restituere, quod lucrati sunt pecunia aliena, ex negotiatione.

Alienam torquē aurum, quod emerat locans, pretium locationis restituere non tenetur, secundum Nauar.

Verum falsa est hæc sententia omnino, quantum cogitatione assequi possum: quia, vt supra omnium calculo monstrauimus, solum fructus mere industriales non tenetur latro, & illius iniustus possessor restituere. At fructus naturales, aut mixtos omnino tenetur, deductis tamen laboribus & expensis. At putat fortasse Nauar. fructus ex locatione esse mere industriales: sed certe mirarer si viro doctissimo id in mentem venisset. Licet enim partim industriales sint
40 ob laborem, & expensas, & industriam in domo conseruanda, & reparanda tamen partim est naturalis, cum constet multo plus respondere in fructibus, quam sit valor talium laborum & industria. Alias nulli essent fructus, qui non essent mere industriales prēter eos solos quos sua spōte terra pariat, vt sunt nemora, & mōtes, siquidem aliqua industria est

est requisita, vt in vineæ fructibus, segetibus, ouibus, & armentis, &c.

Fateor equidem Syluest. Nauar. cōsentire in verbo fructus, in princ. docens fructus industriales solum esse eos, qui ex negotiatione, vel artificio non ex re proueniunt, sed ex hominis prouisione, & industria præter rem, vt est pensio domus: & huiusmodi. Hæc ille probat ex l. Si naues. ff. de Rei vend. & l. Domum. C. eodem.

Sed certe omnino falsum mihi apparet. Quis enim sapiēns, aut credere, aut dicere audeat, eum qui iniuste ac mala fide domum retinet valens mille aureos non teneri ad restitutionem fructuum decem vel pluriū annorum vltra domus restitutionem, cum re vera illi sint partim naturales. Alioquin licet mutuare cum pacto, vt ex domo data in pignus mutuās redditus percipiat nō computando in sortem. Quod nullus cordatus concedere potest: quod vero sequatur patet. Quia si est mere fructus industrialis, omnes sunt debiti mutuandi, & nihil mutuatario: & ita nihil accipit vltra sortem, quod alienum sit, sed suum sicut habens pecuniam alienam, & ea lucrum reportans, non tenetur aliquid de lucro domino reddere. Omne enim lucrum suæ indu- 41
striæ est solummodo, quare id reijciendum omnino putamus. Et hāc nostram sententiam plane defendit Palu. in 4. dist. 15. q. 2. art. 5. & Merc. c. illo 14. verſic. *Acerca.*, Vnde vt omnes fatētur, & ipse Merc. sentit, si quis mala fide domū alienam retinet tenetur prætium locationis restituere.

Si quis mala fide domum alienā retinet, pretium locationis restituere tenetur.

Septima diffi. in qua quantitate est restituēdum? Nauar. c. 17. nume. 27. & omnes fatentur tantum esse restituendum quantum est a domino ablatum, vel damnum illatum. Ratio est plana, quia cum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ, necesse est, vt ad æqualitātem fiat. Dices, quid est igitur, quod communiter dicitur quandoque restitutionem non esse faciendam ad æquiualens, sed ad arbitrium boni viri, nunquid æqualitatem, ac proinde iustitiam vir bonus est violaturus. Respond. quandoque rei quantitatem non esse certam, & omnino cognitam, sed vel in dubio quodam, vel in spe sub varios, atque incertos casus subiecta. Vt dum quis aliquem impediuit a beneficij consecutione, vel a

Universidad de Deusto
Biblioteca

fructibus futuris, seminibusque satis, aut ab interesse lucri cessantis, & huiusmodi. Quæ omnia, cum non facile dijudicentur a quoque, maxime a creditore qui plus: vel a debitore qui minus esse iudicabit: sed a sapiente & bono viro attentis omnibus circunstantijs loci, temporis, personarum, &c. vt vel æqualitas, vel quod ad æqualitatē propius accedet, cognoscatur: ideo &c. Quod enim sic erit iudicatum æquale esse censeri debet.

42 *Si res ex naufragio amissa sit Pyratarum restitui nō debet ab eo qui a periculo eripuit, secundū Nauar.*

Octaua dub. An res ex naufragio amissa sit restituenda domino ab eo, qui illam a periculo eripuit? Quod disputat Nauar. cap. 17. num. 98. nonnullaque circa hanc difficultatem docet. Primum, quod si talia sint bona Pyratarum, siue Christianorum, siue infidelium capi possunt sine peccato, sine excomunicatione, & sine restituendi obligatione. Secundo docet, quod bona aliorum, si cum vitæ periculo eripiat, non tenetur restituere, nec excomunicationem incurret: quia cum ille cum periculo seruare & cripere, non teneatur, ea sibi quærit, nisi (inquit) dominus speraret ea bona alia via recuperare. Tunc enim sua nō faceret, sed restituere teneretur, accepta sui laboris mercede. In quo secundo dicta consentit Sylvest. verbo, naufragium, quæstione. 2. Angel. ibidem. Armill. eadem quæst. 2. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 15. §. 2.

43 *8. Dubitatio.*

Siquis talē rem amissam eripuit cum periculo vitæ, a restitutione liberatur secundū eiusdem.

Contrariam tenet Caietan.

Contrariam sententiam sequi videtur Caiet. opuscu. de vsur. cap. 1. qui vniuersaliter docet huiusmodi res quacunque ratione saluæ sint esse restituendas domino petenti.

44 Quia, inquit, non habentur pro derelictis: imo ea voluntate proijciuntur, vt quacunque ratione saluæ existāt ad eū pertineant, licet laborem rependere debeat ei, qui eas adquisiuit, vel inuenit.

Si prædicta bona ex naufragio amissa, sint Pyratarum, etiam infidelium, nō licet retinere, nisi cū eis iustū bellū geritur, contra Nauar.

Mihi videtur in hac re. Primum, quod prædicta bona etiam infidelium Pyratarum non licet retinere, nisi ij sint infideles, & Pyratæ, quod cum eis bellum iustū geramus. Quales videntur esse hoc tempore Turcæ Hæretici, & alij Saraceni, a quibus multa mala Christiana respublica, & damna incessanter accipit. Ab ijs enim licitum erit, non modo iure defensionis & compensationis damnorum, sed etiam iure vindicatiui belli eripere. Implicita enim est vo

luntas

luntas Principis, vt tales, & eorum bona capiantur ab vno quoque suæ reipublicæ membro, vnde sicut in actuali bello licet cuique militi de iustorum inimicorum bonis accipere, imo eorum personas capere ita cum ij continuum bellum ingerant, &c. itaque si iustū est contra illos bellū, licitum est prædicta bona accipere, etiā si Christiani sint, nedum a priuatis & fidelibus, publicis latronibus & hostibus existentibus. Si vero bellum iniustum non inferunt etiā si latrones, pyratæ, & infideles sint, nō licebit prædicta bona accipere, maxime, cū illa ab alijs rapuerūt, quorū semper sunt illa bona, non ipsorū pyraticam vitā exercentiū. Ratio est plana, quia non ex eo, quod latro vel pyrata aut infidelis sit potest a quocūque spoliari, priuata authoritate, vt patet. Quare prædicta bona, vel eis sunt reddenda a quibus pyratæ rapuerunt, vel ipsis pyratis, iuxta ea quę diximus de reddenda re de manu latronis accepta. 45

Vnde colligo minus verum esse dictum primum Nauar. Nō enim licebit sine excomunicationis incursu. Christianorū Pyratarū non gerentiū, vt dicebam, iniustum bellum bona capere, vt colligitur ex bulla Cœnæ, quæ hodie legitur, & ex capite excomunicationi, de Raptoribus. Vbi generaliter damnantur, quicunque spolia Christianorum accipiunt, si sint in mora restituendi, vbi de omnibus est sermo.

Secundo videtur dicendum de alijs bonis in bello, vel naufragio adquisitis, parum referre eam distinctionem, Nauar. & Sylvest. de eo, qui sine periculo vitæ, vel cum periculo res quæsiuit & accepit, quia dicunt vnus tenetur, alter non tenetur saluare domino res. Melius enim videtur docuisse Caietan. & Anton. quia vniuersaliter quacunque ratione ad me peruenerit, teneor domino reddere. 46 Rem enim illam non abdicauit a se dominus: & ita vbicūque sit, secum fert obligationem, & passiuum dominium primi, & veri domini. Præterea, quia quādo dominus sperabat alia via recuperaturū, etiā si cū vitæ periculo quęlibet, debet restitui. Frivola est igitur illa ratio, vt sit restituēda: quia tenebatur eripere, non sit autē restituēda quia nō tenebatur. Siquidē in hoc casu non tenebatur cū vitæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

dispendio eripere, & tamen si eripi potuit, ex eiusdem Nauar. sententia est restituenda laboris mercede recepta.

Si ergo tamen audiendus essem, si in hac re dicerem: nam vel his, qui dicta bona amisit, ita ea proiecit, aut reliquit, quod moraliter loquendo non erat verisimile; nec sperandum eas saluas fore vnquam, siue casu, siue industria, vel labore alicuius, & tunc veram putarem, Nauar, & Sylu est. sententiam, quia ex quo omnino nulla supererat spes salutis illarum, iam dominus videtur eas dereliquisse ac proinde qui extra ordinaria quadã industria, aut periculo eripuit, facit suas, sicut primus occupans rem derelictã & per cõsequẽs cõmunẽ iure gentium: si vero id sperauit siue industria aliorum, siue casu eas habere aliquando posset, non dereliquit, ac proinde mercede recepta est restituẽda. Et re vera hæc fuit sententia Nauar. nam pro derelicto haberi potest illud, quo solo vitæ periculo recuperari potest. 47

9. Dubitatio.

Nona dubitatio: An lucrata per pecunias furtiuas, vel vsuras acceptas sint de necessitate restituenda? Altisiodor. lib. 3. tractat. 21. quæst. de restit. vsur. folio. 226. fine præiudicio melioris sententiæ putat esse restituẽda ex cepto (inquit) quod ob laborem & industriam aliquid ei posset assignari. Probat multis rationibus. Primum, quia si radix mortalis est, ergo & arbor, & rami: ergo cum prima pecunia fœnebris fuerit, totum quod ex ea adquisitũ & fœnebre erit. Item, quia sicut dolus, ita iniuria nulli debet patrocinari, ergo emolumentum ex iniusta detentione restituendum est. Tertio probat, quia sicut vsurarius adquisiuit possessiones ex pecunia illa, ita ille cui tenetur reddere adquisiuisset: igitur ei restituere tenetur adquisitas possessiones. Hanc sententiam testatur Medin. C. de vsur. cap. de vsur. restit. §. in. 4. argumento, esse Theologorũ & Iuristarũ, quamuis ego apud neminem aliũ legerim. 48

Lucrata per pecunias furtiuas, vel vsura acceptas, restituenda sunt, secundum Altisiodor. excepto tamẽ aliquo ob laborẽ & industriam.

Hæc sententia falsa authori videtur.

Nos, pace eius dixerimus, falsam omnino putamus hanc sententiam quam refutare cœpimus supra dubitatione. 5. huius capitis. Ita docuit Scotus in 4. distinctione. 15. q. 2. §. de Quarto. Gabriel distinctione 15 quæstione. 2. concl. citata. Ionnes Medin. C. de vsur. cap de vsur. restitut. §. in 4. Nauar.

4. Nauarrus capite 17. num. 8. Maior in. 4 distinctione. 15. quæstione 18.

Hæc vero sententia ratione aperta probatur. Quoniã pecunia, & res quæcunque vsu consumptibiles ex se sterilis est, & non fructificat vt sæpius diximus, & omnes fatentur doctores. Hæc enim ratione, vt statim lucidius explicabo, & non alia illicitum esse probamus mutuare sub vsura. Lucrum igitur ex industria, arte, & labore ipsius furis seu vsurarij prouenit totaliter, & ob id dicuntur fructus mere industriales. Si enim vsui pecuniæ aliquid responderet fructus, certe vsurarius iuste veniret excusandus quærens ex mutuo emolumentum, vt Sco. & Gab. optime argumentantur. Si igitur iniustum est ex mutuo lucrum quærere, quia pecuniæ vsus vendibilis non est, aut vllo modo de se fructuosus, sed ratione industriæ, sequitur plane, quod fur, seu vsurarius ex vsu pecuniæ nihil debet. Ex industria autem sua vel labore multo minus cum sua sit non alterius: igitur ex pecunia furtiua, vel vsuraria partim totaliter est ipsius furis. Alias sequitur quod depositarius teneretur restituere, si quid est cũ aliena pecunia lucratus. Quod enim iuste possideat non excusat, si fructus ille debitus est pecuniæ, vel partim pecuniæ, & partim industriæ. Quod si quia nullius est, nõ potest deponens tale lucrũ exigere, cum etiam nullius etiam sit, cum mala fide possidetur, non poterit quidquam iuste exigere, nisi interesse fortasse si quod passus est, vt supra ostendimus. 49

Quo fit implicatoria & repugnantia dicere Altisio. Si enim fatetur, quod vsuratio debetur valor laboris, artis, & industriæ, & præter laborem & industriam nihil aliud est pretio æstimabile præter ipsam sortem iniuste retentam: sequitur plane omne lucrum esse debitum vsurario, non ei qui vsuram soluit. Ex quo constat, quod tam possessio, quam fructus possessionis vere sunt vsurarij. An vero emptum ex pecunia vsuraria, sit saltem tacite obligatum pro vsuris, infra capite vltimo latius. Quare ad primum respondet præclare Medina, quod pecunia non se habet ad tale lucrum, sicut radix ad ramum. Potius enim radix est industria, sed est velut materia & instrumentũ. 50

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sicut si quis instrumento alieno rem aliquem magni lucri fabricaret: non illam, sed instrumentum restituere tenetur. Artis enim suæ est lucrum adquisitum. Est autem ea differentia, quod ille talis vltra instrumẽtum teneretur pro vsu aliquid reddere, quia locabile, at pecunia locabilis non est, vt bene omnes fatentur, & infra dicemus, docetque idem Medin. loco citato, & fusius Mercad. tractat. de vsu. cap. 2. Et per hæc patet ad secundum. Nam non dolus, & iniuria: sed sua industria illi sufragatur.

Ad tertium, quod rès empta ex aliena pecunia non est domini pecuniæ, vt ementis, vt latius infra cap. vltimo dicemus. Obijcit etiam Altisiodorus quod si vsurarius pœnitere velit, sua illi dicta abit conscientia, quod debet restituere pro uentus, ex fœnebri pecunia. Sed hæc frivola sunt, vt patet. Neque vero pro nostra sententia dimittam argumentatio-
nem quam ipse Altisiodo. contra se facit. Quia (inquit)
51 sit vnus qui habet mille ex vsuris: sit alius qui nihil emit, vel lucratus est, satisfacit restituendo mille, quæ accepit, ergo alius qui lucratus est eadem satisfacit restituendo.

Siquidem non plus, aut minus vnus accepit quam alius, quo plane claresci t industriæ esse excessum lucri debitum, non soluenti vsuram, sed de ijs satis. Diximus quid restituẽdum pro rebus temporalibus: dicamus, quid pro alijs damnis restituendum est, & quidem quid pro damnificatione in rebus spiritualibus sit restituendum, lib. 2. c. 2. dixi. Quid etiam pro fama, & honore. cap 4. fuse tradidi, & cum eius, & vitæ sit quo ad hoc eadem ratione dicamus, tandem hoc loco de restitutione facienda ob vitam ablatam.

De restitutione pecuniæ facta ab homicida.

SVMMARIVM.

DECIDENS aut vulnerans restituere debet damnum, inde læso prouueniens, ac etiam lucrum quod cessat, idque ante vllam iudicis sententiam num. 52

Damnorum restitutio debet esse ad integrum. num. 54
Lucrum quod iã est adquisitum ad integrum restituẽdum est nulla ex parte imminutum propter laborem non impensum, contra Mar. num. 54
Lucrum futurum non est ad integrum restituendum, sed quantum prudens iudicauerit valere spem illam lucrandi. num. 57
Expensæ funeris honesti non sunt inter damna dicta computendæ, nisi forte ob occisionem maioris expensa fierent, tunc enim ille excessus damnum haberi debet. num. 59
Restitutio dicta facienda est, vel læso superstiti, vel hæredibus, & ijs quibus defunctus adiumẽto erat. num. 60
Occidens eum qui iuste erat occidendus, a restitutione liber est, tametsi quo ad peccatum attinet discrimẽ sit inter id iure, vel iniuria facientem. num. 63
Corporea læsio pecunia est compensanda, secundum aliquos. num. 65
In conscientia nihil de iustitiæ rigore pro eiusmodi corporali iniuria debetur, secundum alios. num. 66
Si cicatrix, cæcitas, &c. talia sunt vt ob illa quis vel damnificetur, vel ab omni consecutione impediatur, restitutio est facienda. num. 75
Non obstante quod occisor pertulerit pœnam, tenetur damna illata resarcire. num. 75
Qui se defendens, excedens tamen modum inculpatæ tutelæ occidit, si est efficax causa damnorum sequutorum, sua culpa certe damna illi veniunt imputanda. numer. 77
Maior restitutio fieri non debet, pro digniori persona occisa, vel corporali iniuria inflicta. num. 78

Duo sunt modi restituendi, vnus non necessarius, alter necessarius si sufficiens tamen vterque, secundum Scotum, & alios. num. 80

Forsam in vno casu lege justitiæ tenetur occissor orationibus, & satisfactionibus, occisum iuuare. num. 83

10. Dubitatio.

52 Decima dubit. Vtrum homicida teneatur pro vita & membro ablato pecuniam restituere? Et primum oportet supponere, quod damna omnia, quæ passus est iniuria læsus, tenenur occissor, vel vulnerator resarcire, quales sunt expensæ in curatione factæ, & etiam lucrum cessans. Quia scilicet ob vulnus impeditus est ab officio, lucro. &c. sic plane doctores concorditer sentiunt, Anton. Cordu. lib. 1. quæstionarij, quæst. 31. art. 3. dict. 2. Ledes. 24. quæst. 18. art. 2. dub. 2. fol. 241. Couarru. lib. 2. Var. cap. 10. num. 3. Dominicus Soto. 4. de Iustit. quæst. 6. art. 3. ad tertium. Nauarr. in sum. Lat. cap. 15. a num. 19. Mercad. tractat. de restitut. cap. 6. Anton. Gom. in 3. Opuscu. tomo. cap. 3. num. 37. & cap. 6. a num. 9. imo & antiquiores Theologi idipsum senserunt Scotus in 4. distinctione. 15. quæst. 3. artic. 2. S. Thom. secunda secundæ, quæst. 67. artic. 2. in corpo. & ad. 1. Adrian. in. 4. quæst. vltima de restit. Siluest. homicid. 3. quæst. 2. Angel. restitutio. idest, verbo. homicida. Gabr. in 4. dist. 15. quæst. 15. per totum. Palud. eadem. distict. 15. quæst. 2. art. 5. Armill. verb restitutio. num. 21. Caiet. verb. rest. cap. 2. Maior in 4. distin. 15 quæst. 19. Ioseph. Angles. quæst. de restit. bono. corp. fol. 333 dubit. 1. diffic. 1. Et ratio manifesta est, quoniã iniusta sua actione causam efficacem damni huiusmodi, cessationisque a iusto lucro dedit: tenetur ergo lege iustitiæ id quein conscientia ante vllam iudicis sententiam resarcire. Sicut enim fur qui rem abstulit, vel damnum fecit, ante condemnationem restituere tenetur acceptum, vel damnũ datum, ita cum huiusmodi damna ex huiusmodi iniusto homicidio, vel vulneratione sunt secuta tenebitur, &c.

Decidens aut vulnerans, restituere debet damnum inde læso proueniens, ac etiam lucrum quod cessat, id que ante vllam iudicis sententiam,

53 Vnde impertinens est, quorundam contra hoc obiectio, quod hæredes non tenentur ex delictis defunctis lite non contestata, quobiecit Gom. ex l. ex iudiciorũ. ff. de Causa.

Illud

Illud enim est verum de pœna in qua erat defunctus delinquens damnandus, ad quam successor non tenetur ante litis contestationem, at hic non de pœna, sed de damno agimus iure naturali reparando ante omnem sententiam, vt in exemplis adductis de fure, & de alio immediato damnificatore dictum est. Dico, *immediato damnificatore*, nam prædictus occisor, vel mutilator, aut vulnerator, etiam damnificator est in re familiari, ob dãna secuta, & lucra impedita nõ immediate. Immediate enim non in re familiari, sed corporali damnificat, ex quo sicut ex causa efficaci, & necessaria damna in re familiari sequuntur. 54

Dãnorum restitutio debet esse ad integrum.

Secundo, certum esse debet, quod licet in restitutione amissi lucri difficultas sit an in integrum sit facienda, tamen damna, quæ læsus incurrit, vt sunt expensæ infirmitatis, dãna & iacturæ hæredum, etsi quæ aliæ sint, in integrũ sunt restituẽda. Alias iustitiæ æqualitas nõ seruaretur sicut fur, aut combustor domus damnum integrum restituere debet Si enim certa est quantitas & magnitudo damni, integra & perfecta reparatio ac reformatio damni fieri debet.

Lucrum quod iã est adquisitum, ad integrum restituendum est, nulla ex parte imminutũ, propter laborem non impensum, contra Maio.

Tertio, mihi videtur certum esse debere, quoad lucrũ impeditum attinet, quod si illud sit iam de præterito, integre videtur restituendum. Verbi gratia, si erat officialis, qui per mensem iacuit in lecto, eo elapso termino videtur esse totum restituendum, quod ille lucraturus fuisset, si valens esset, sicut si quis vi, aut fraude aliquem rusticum impediret ne integro die, vel hebdomada laboraret. Ita sane docuit Sotus in dicta solutione. 3. & Couar. num. 3. imo non putant ij doctores esse deducendum vti Maior putauit aliquid ratione laboris impensi in officio. Quoniam cum tẽpore infirmitatis non laboret, sed careat potius molestia in officio annexa non tantum ei debet assignari, ac si in effectu laborem subierit.

Sed quidquid Maior dicat cæteri doctores integram putant esse faciendam restitutionem. Et quidẽ quod attinet, ad hanc Maioris subtilitatem, mihi eius sententia non placet. Verius enim est nullam esse rationem habendam prædicti laboris, vt aliquid ob illud detrahatur. Tum quia merces tota labori respondet. Vnde si pro labore quo ille tũc 45

caret

Universidad de Deusto
Biblioteca

caret aliquid minuas, nihil saue relinquitur. Tum etiã quia, esto, ille laboraturus esset tamen illa dicti laboris liberatio illi non est grata. Quod vero ad primum attinet, etsi probabile videatur in integrum esse restituendum, quoniam id iam est præteritum, & per consequens certo foret consequendum. Tamen, quia quando damnum corporale fecit nondum erat habitum, sed impediri poterat aliquibus vijs,
56 non putamus ad plus teneri, quam valebit illa probabilis spes lucrandi, & ad quirendi, sicut de lucro futuro statim dicemus, & latius lib. 3. cap. 5. est a nobis explicatum. Et ita videtur, quod arbitrio boni viri debeat restitutio fieri, eo attento, vt eo plus minuitur, quo certior erat spes lucrandi. Sicut licet quis impediat iniuste aliquem beneficium Ecclesiasticum consequi, non ex eo, quod in effectu sit alteri prouisum impediens teneatur ad totum, quod ille priuatus est. Non enim ex euentu sed ex spe & probabilitate consequendi quantitas damni est attendenda. Res enim in se non ita valet, sicut in actu, vt supra lib. 3. cap. 5. satis est explicatum. Sic igitur, &c. aliàs si per 40. annos esset impeditus ob truncationem membri. v. g. expletis illis annis
57 tenerentur ad totum, quod respondet, & re vera lucraretur si viueret, quod statim puncto sequenti impugnabimus.

Lucrum futurũ non est ad integrum restituendum, sed quantũ prudens iudicauerit valere spẽ illam lucrandi.

Quarto igitur certum esse debet, quod lucri futuri, maxime vbi modicus esset labor ob excellentiam, & vtilitatẽ industriæ, vt si quis vel membro debilis, vel cæcus & huiusmodi, ob quod non potuit multa & magna consequi, quæ re vera consequuturus esset sine sua industria, vt dicebam, siue aliorum beneficio, & fauore, &c. non est facienda restiturio in integrum, sed tantum iudicio sapientis, quantum,
58 scilicet spes illa valere posset. Quamuis oppositum videam tenere Nauarr. num. 23. Scor. Adria. Panor. vt refert, & sequitur Gom. c. illo 3. nu. 39. Couar. num. 6.

Quorum nobis sententia non placet, meliusque docet Cordu. & Sot. loco citato non teneri humicidam restituere, quidquid defunctus esset lucraturus toto tempore vitæ. Ex ea enim sententia fieret vt si quis mercatorem lucrosum occideret, qui toto vitæ tempore plura ducatorum milia lucraturus esset, teneretur illa omnia restituere, quod ridiculum videtur

videtur. Præterea quia, vt lib. 3. cap. 5. docuimus, omnium sententia interest inter habere, & posse habere. Non enim impediens a consecutione boni futuri, quod multis vijs posset impediri tenetur, integrum restituere, quod ille in effectu, lucraturus fuisset, sed arbitrio boni viri. Vt enim in rebus vitalitijs videmus, quod non attenditur quantũ cum effectu quis viuiturus sit, aut vixerit, sed attenditur attentis omnibus circunstantijs personæ, loci, & tẽporis, &c.
59 quantum valet veri similis illa duratio vitæ periculis subiecta, &c. Sic igitur cum ille occisus, vt g. vel mutilatus per mortem, vel infortunium rei familiaris, & alias causas posset a lucro deficere: ideo damnificator non ad totum, quod in effectu lætus lucraretur, sed ad valorem illius expectationis futurorum lucrorum, iuxta boni viri iudicium, tenetur.

Adde prædicta, quod ab æquitate alienũ est, vt qui occidit eũ, qui multum lucraturus erat, nõ plus restituere cogatur, quã occidens pauperẽ, nullã omnino prorsus expectationem habentẽ. Si enim iacturæ huiusmodi & lucrũ cessans merito inter dãna computantur, cõsequẽs est vt ei qui maiore iacturam patitur a maiorique lucro iniuste impeditur plus compẽsandum sit, cuius oppositum ipse Nauar. docet putans, dum vitæ tempus, 50. annis æstimatum est, 5. Licet ergo diximus interdũ esse restitutionem faciendam, tamen certum nõ debet esse æqualis in omnibus, sed secũdũ diuersitatẽ dãnorum, lucrorum, personarũ atque ita arbitrio boni viri.

Expẽsa funeris honesti, nõ sunt inter dãna dicta computanda nisi forte ob occisionẽ maiores expensas fierent, tunc enim ille excessus pro dãno haberi debet

Quinto putat Nauar. num. 20. quod expensæ funeris honesti sunt soluendæ. Computat enim ista Nauar. inter dãna ex occisione secuta, quod neminem vsque ad illum dixisse testatur, quod adeo verum esse volumus, vt nec a nobis quidem assertum censeatur. Duplicet enim prædicta doctrina. Moueorque ex eo quoniam impensæ funeris etiam si ille naturaliter moreretur essent soluendæ ab ipso, non igitur est in aliquo damnificatus. Non nego quod si ex accelerazione mortis maiores expensa fierent, teneretur læsor restituere excessum: at totum minime. Sicut enim qui rem abstulit a proximo, quæ eodẽ modo erat apud dominũ peritura, quia & dominus erat seruaturus, v. g. furatus est mulã,
60 quæ erat apud dñm peritura eodẽ modo, quã ille seruaturus erat,

erat non tenetis restituere, vt supra est dictum. Quia in nullo re aliter est damnum passus, ita profecto, cum ante eas expensas esset facturus alias, etiam si non esset occisus, cum, tandem esset moriturus non potest dici in dictis expensis damnificatus, nisi vt dicebam minoris esset suspendendum, nisi ita repente, aut violenter esset occisus: talis enim damni causa fuit occissor.

Restitutio dicta facienda est vel læso superstiti, vel hæredibus & ijs quibus defunctus adimēto erat.

Sexto animaduertimus, quod sicut huiusmodi restitutio facienda est ipsi læso quando est superstes, vt si mancus, vel vulneratus manserit: ita si obijt, hæredibus est restitutio facienda, & ijs quos ille iuuare solebat, vt si ijs, cognatis, &c. vt docet Nauar. nu. 22 Scotus loco citato, Panor. in cap. 1. de Iniur. Speculator. titulo de Iniur. §. Sequitur, nume. 20. Hostiensis, Angles loco citato.

61 Id vero nobis placet, quod asserunt tantū esse ijs restituendum quantum ille lucraretur viuens, quia dicunt in eo toto posse fieri factura. Vt enim est ostensum non ex quantitate lucri postea euenientis, sed ex probabili expectatione, quæ titis restitutionis huiusmodi, & in omni alio lucro cessante est attendenda. An vero alijs cognatis, qui non sunt necessarij hæredes, & amicis, qui ad illius mensam vel expensas alebantur sit restituendum aliquid, non caret dubitatione. Videtur enim eis esse satisfaciendum, ex quo iacturam damnumque patiuntur, inaitiatique iniuste.

Accipe simile, vult quis mihi donare, aut beneficium conferre, aut legatum relinquere, cogis illum iniuste, renelque violenter, vt nec faciat, nec facere possit, in quo & ille, & ego iure sumus inuiti, quis dubitauerit, quin illi iniuriā & violentiam, & mihi donationem, legatum aut beneficium debeas compensare? Cum igitur iniuste & omnino violenter adhibeas mei damni iacturæ que causam, teneberis aliquid ratione illius compensare, tanto que plus, quanto certius erat lucrum & beneficium a quo sum tua causa impeditus. Tanto autem certius existimare illud mihi obuenien
62 dum lucrum debemus, quanto defuncti, vel debilitati aut vulnerati voluntas erat magis firmata ad illud præstandū. Et ita videtur sentire Nauar. & prænotati doctores, dum vltra filios & parentes qui necessarij sunt, connumerant cognatos

cognatos occisi. Non memini sane me legere, vel audire de hac re vllum disputātem: interim prædicta ratio ex ijs, quę doctores de impedientibus docent, docuimusque nos supra lib. 3. cap. 5. efficaciam nonnullam habere fortasse alicui videatur.

63

Dices illi non habent ius sicut filij, & parentes: Fateor. At autem si ius haberent etiam si non per vim eorum cōmodum abstulisset, peccaret contra iustitiam, vt dict. cap. 5. dicebamus, sicut is qui vi fraudeque seclusa consulit, ac persuadet beneficium detur digniori ius omnino habenti. Satis ergo fuerit quod reuera certum erat beneficium illud & alimenta & huiusmodi habiturus, nisi violenta iniquaque actione mea impedius esset, sicut de donatione, legato, simplicique beneficio dicebam. Id est, libenter confitendū quod ijs restitutio in totum facienda non est. Et multo certe minor esse debet, quanto cum remotiores sint, poterat pluribus vijs, & occasionibus impediri.

Occidēs eū qui iuste erat occidendus, restitutione liber est, tametsi quoad peccatū attinet discrimen sit inter id iure. l. iniuris facientem

Ex quibus septimo fit, quod is qui occidit eum, qui iuste erat occidendus non tenetur restituere, vt Nauar. docet num. 23. In quo distinguendum censeo. Nam si ille occidit qui iuste facere potest, vt iudex, vel se defendēs, nulla omnino est restitutio facienda, cum nullum sit peccatum. Sin autem ille occidit, qui iure non poterat: in primis peccat mortaliter, vel quia accelerat mortem, vel quia authoritatē non habet id faciendi, ac proinde contra iustitiā peccat. Nō autē restituere tenebitur. Vt enim statim sumus explicaturi pro ipso homicidio, secūdū se nō debetur restitutio in pecunia, sed ob damna vel iacturas rei familiaris, vt sumus hucvsque præfati. At hic nulla sunt talia damna, nec sua nec hæredum, vel consanguineorum, aut amicorum, cū ipse alias erat iuste occidendus, igitur, &c. Nisi ex accelera
46 tione damna incurrerent, quæ ex iusta morte non incurrissent, vt de impensis funeris supra dicebam. Tunc enim iustitia postulat esse resarcienda, cum precisse, & vt conditio sine qua non ex eius actione dāna illa sint sequuta, alioqui non euentura. Si autem modus iniuste erat infligenda ab aliquo, & ego præueniens occidi, tenetur omnino damna sequuta reformare. Vt enim latissime libro. 3. cap. 4. dicebamus, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

mus, non ob id excusatur quis a damno dato per ipsum, quia per alium fieret. Licet enim sine illo fiere, tamen sine illo non est factum, &c.

His igitur prænotatis tandem aliquando veniamus ad præcipuam huius rei difficultatem. Vtrum scilicet occisor, 65
vulnerator, mutilatorque teneãtur vltra damna, iacturas lucrorumque impedimenta in rebus familiaribus aliquid restituere pro vitæ vel membri iniusta ablatione. Quæstio sane non inelegans, quæque doctissimos quosque viros solicitos, atque in varias sententias abire fecit. Sunt enim ijque permulti, quibus sine vlla dubitatione censendum ita videtur esse, vt talis percussor teneatur pecunia compensare illatam iniuriam, ac læsionem, deformitatemque corpoream. Quoniam (aiunt) etsi ad æqualitatem restitui non possit vitæ, vel membri valor, tamen vt potest compensatio fieri debet, sicut si quis totam ieiunare quadragesimam non posset, teneretur tamen partem quam potest, scilicet, dimidiam, vel bis in hebdomada, &c.

Corporea læsio pecuniæ est compensanda, secundum aliquos.

Secundo, quia alias si sola damna essent restituenda, sequitur, quod maior restitutio debita esset pro morte mechanici hominis, quam nobilis & ingenui, quod absurdum videtur, imo identidem absurdum videtur quod pro mula, equo, vel homine seruo occiso, compensatio facienda sit, non vero pro homine libero magnæque dignitatis.

Hãc sententiã docuerũt viri de Theologia clari. S. Tho. quæst. 62. art. 2. ad. 1. Mercad. cap. illo. 6. Caiet. cap. illo. 2. Sotus in illa sol. 3. Sylvester restit. 3. quæst. 2. Armilla. §. 21. Adrian. Scot. & Mai. locis citatis. Cord. & sigil. memb. 4. q. 3. conclus. 9. in probatione. 2. part. Iosephus Angles in flor. 4. quæst. de restit. famæ. dub. 5. Couar. in. d. cap. 10. num. 7. versiculo: *Tenetur.*

66

In conscientia nihil de iustitiæ rigore pro huiusmodi corporali iniuria debetur secundum alios.

Porro quod præter damnorum in rebus fortunæ, seu temporalibus restitutionem pro corporali iniuria siue vitæ, siue membri, vulneris, alapæ, & huiusmodi, nulla ex iustitiæ rigore restitutio pecuniaria in conscientia debita sit, semper mihi, lector restituere visum, vti tenuit glos. in. l. ex hac. ff. si quadrup. paup. fec. dic. & in. l. Qua actione. §. Si quis. ff. ad. l. Aquil. Azo. in sum. ad leg. Aquil. col. 3. Hostiens.

Hostiens. in summ. de vsur. col. 3. quos refert, sequiturque Martinus Azpilcueta in sum. Lati. num. 20. citato. Ledes. 24. q. 20. art. 2. dub. 2. Ant. Gom. cap. 6. num. 12. tom. 3. opus cul. Ios. Angles sui immemor in flor. quæst. de rest. bonorum corp. dub. 4.

Huius autem conclusionis ratio satis erat aperta ex dictis a nobis supra libro secundo cap. 4. vbi ostendimus pro honore, & fama ablata quidquid Sot. & alij docuerint non deberi restitutionem vllam pecuniariam: propterea quod honos & bonum nomen non est pecunia æstimabile, quæ certe ratio eodem prorsus conuincit modo de vitę ablatione quę maiori cum ratione inæstimabilis est vlla pecunia. Qua etiam ratione satis apte est a nobis denonstratum eodem libro secundo cap. 2. pro rerum spiritualium læsione nullam pecuniariam compensationem deberi lege iustitiæ. Si enim damnum pretium omne excedit, quo pacto tandem ad æqualitatem compensatio fieri poterit? ac proinde sicut ille quem impossibile est famam in specie restituere non tenetur pecunia compensationem efficere, vt ibi dicebamus, sic certe cum semel vita ablata, vel membro, fieri nequeat in ea specie reparatio, non erit vltra læsus obligatus. Contra vero sicut is qui famam læsit alienam, si eã cũ suæ detrimento restituere potest, & non aliter, facere debet, sic certe si is qui occidit fratrem posset eum ad vitam reuocare etiam propria morte, facere debebat lege iustitiæ, sicut facere tenetur is, qui suo falso testimonio aliquem vltimo supplicio deputatum agnouerit. Nam cum suæ vitæ dispendio eripere illum tenetur. At quando irreparabilis est omnino vita, vel membrum in specie propria nulla certe restitutio præter consecutorum ex morte damnorum debita est de rigore iustitiæ, alioquin certe pari ratione esset adultera obligata, imo etiam ipse adulter restituere in pecunia marito iniuriam, quam illi adulterando 68
intulerunt, etiam si secretissimum esset delictum, illa. n. quã tuncumque occulta sit vera iniuria est, & essent aliter iniustitij, cũ sit rei alienæ vsurpatio cogere ergo pœnitentes cõfessarius deberet, vt pecunia eam iniuriã cõpensent, ep noc vllus vnquã fecit: neq, fas est vt fiat, quod. n. restitutiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

atq; si id cõcedatur, fieri oporteret, idẽ iudiciũ erit de eo qui non dico virgini violasset, sed quamcunque siue viduã siue solutam & meretricem vi oppressisset: is enim illatam vim, & iniuriam pecuniam restituere deberet. Imo si non vi, sed fallacibus verbis, vt si te fingeres maritum, cui illa credens consensit, obnoxius esses pecuniariæ restitutio
69 ni ipsi mulieri, quod dixerit nemo.

Faciuntque pro hac parte Imperatorum leges, nam in dict. l. ex hac, & dict. l. Qua actione, & ex. l. Liber homo ff. ad. l. Aquil. & l. finali. ff. de His qui deie. vel effud. quibus habetur, & quod liber homo nullam habet æstimationem, & in speciali de cicatrice & deformitate relicta nihil esse compensandum, præter medicationis impensas, stipendia, & quæ alioqui lucri fecisset. Licet autem de cicatrice solum lex expresse loquatur, tamen ratio eadem prorsus est, scilicet vitam, membrum, & similia corporis bona non esse pecunia æstimabilia. Adde prædictis, non contemnendam rationem, quoniam omnium doctorum sententia receptum est, quod si occisor talionis sententiam persoluerit, verbi gratia, vt clarius rem intelligas, in mutilatore, si inquam ipse condemnatus sit, vt abscindatur ab eo manus, aut membrum, quod ipse abscidit, non tenetur quidpiam aliud persoluere, tam ex consuetudine & communi praxi, quam naturali æquitate ita exigente, at si pro corporali iniuria esset necessaria restitutio non satis esset pœnam persoluisse, nisi damnum reparetur illatum, & hæc ideo, quia mei membri abcisio nullius est vtilitatis, & satisfactionis damni alterius, sicut fur non ex eo, quod ad flagella, vel in alia pecuniaria pœna sit multatus liber est continuo a reddenda re ablata, vel satisfaciendo pro damno illato, sed adhuc iure naturali lege iustitiæ tenetur damnum reparare, ac si omnino ad nullam pœnam esset condemna-
70 tus. Sic igitur mutilator atque occisor teneretur vltra mortem, vel truncationem propriam, pecuniam pro iniuria restituere, quod vt dixi omnium sensus est aduersum. Signum igitur est planissimum pro iniuria corporea nihil de rigore iustitiæ satisfactionis pecuniariæ deberi. Quid enim rogo causæ est (si rem lucidius

cidius videre cupis) cur soluta a iudice inflicta pœna, adhuc damna ex homicidio illata esse compensanda, vt probat Nauar. nu. 22. & omnes fatentur, non autem vita ipsa vel membrum compensare, nisi quia damna temporalia natura sua exigunt restitutionem, non autem corporalia. Qua certe ratione Dominicus Soto conuictus videtur fuisse dum asseruit, quod licet hæredes necatoris teneantur damna ex 21
nece illata resarcire, si defunctus relinquit bona, non tenẽtur vitam, vel aliam corporalem iniuriam compensare, in quo dictis non consentit suis. Si enim ille de iustitia tenebatur, quare non tenebuntur hæredes, sicut tenentur ad damna? Quod si ij non tenentur, signum est nec viuentem iniuriatorem teneri ad realem aliquam restitutionem, sed dum taxat ad personalẽ pro iniuria satisfactionem, vulnere, alapa, &c. Sicut enim lib. 2. cap. 4. docuimus, hæredem detractoris, vel contumelioſi hominis in proximum ad nullam teneri restitutionem. Non realem, quia honor pecunia non est compensabilis. Nec personalem, quia ipsi non læserunt, quidquid dixerint alij, quos ibi referebamus: sic in proposito, &c. Denique sequitur quod in honore deberet satisfacere, vt in specie Diuus Tho. concedit, quod certe difficile videtur.

Ad argumenta igitur in oppositum respondeamus oportet. Et ad primum satis videtur esse responsum, cum vita & membrum liberi hominis æstimari pecunia nequeant. Sed instas, si non ad æqualitatem, saltem restituat quoad fieri possit. Creditor enim excessum remittit, quippe qui irrestituibilis, ob inæstimabilitatem. Sitque exemplum, si quis haberet infinitam pecuniam, vellerque creditor sibi satisfieri si non ad rigorem, tamen quoad fieri posset, remittendo totum excessum. Cur tandem dicere debebimus hũc esse ab omni restitutione immunem, quia totum debitum 22
est inæstimabile, & irreparabile, omninoque irrestituibile.

Verum respond. non esse simile, pecuniæ enim ad pecuniam est aliqua similitudo, & proportio. Quamuis enim finitæ pecuniæ ad infinitam non sit comparatio, aut proportio: tamẽ pecuniæ solutæ ad partẽ infinitæ pecuniæ debitę proportio, & cõmensuratio est. Tantũ enim valet aureum

ex infinita pecunia debitum, quantum adreum ſolutum; & in hoc lorum habet, quod ſi in totum reſtitutio fieri non poteſt, fiat ſaltem pro parte, ſicut etiam in exemplo, quod nos de ieiunio pro arguente adduximus. At vitæ ad pecuniam nulla eſt prorſus commenſuratio. Non enim dici poteſt, quod vita tota vel pars minima vitæ ſit æqualis valoris, cum ſoluta pecunia, ſicut dare debemus in exemplo adducto, quod pars pecuniæ pro infinita pecunia debita ſoluta habeat commenſurationem, & æqualitatem, ſi non ad totum debitum, tamen ad aliquam illius partem. Alias cõfitendum eſſet, quod is qui læſit in ſpiritualibus bonis iniuſte teneretur ſatisfacere quando in eiidem nõ poſſet, in vita, vel honore, vel re familiari. Item ſi in pecunia dictus occiſor reſtituere non poſſet, teneretur in honore compenſare, ſiquidem vita inferior eſt ad bona animi, & honor ad bona corporis. Et ita ſicut pecuniæ magna quantitate tenetur, vti, ſi dicunt honorem, & vitam reſarcire: ita honoris magna copia teneretur vitam reſtituere, vt ſi non in totum ſaltem quoad poſſunt fiat reſtitutio. Tandem pone, q̃ creditor nullã remiſsionẽ facere velit, ſed velit licet arbitrio prudentis totũ quod ſibi debetur, ex iuſtitia reſtitui, quantum rogo pecuniarum vir ſapiens iudicare pro vita ablata debebit? Certe quacumque quantitate aſsignata poterit iure dicere liber homo læſus, ſe non eſſe contentũ plus æſtimare ſuam vitam: nec irrationabilis iſta æſtimatio iudicanda eſt, ſed cum ratione valde conſentanea, cum omniũ ſententia, & citatarum legum apertiſsimum ſit liberi hominis vitam non eſſe pretio pecuniarum comparabilem.

73

Ad ſecundum reſpondeo non eſſe ſtultum, vel abſurdũ vt Scot. & Adrian. obijciunt aſſerere pro cane, aut ſeruo eſſe pecuniam reſtituendam, non autem pro homine nobili & ingenuo, quaſi canem, aut ſeruum præferamus nobili & patricio, imo potius quia longe maioris æſtimamus nobilem ac liberum, quam brutum aut ſeruum, hinc eſt, vt aſſeramus pro ijs eſſe reſtitutionem faciendam, non pro illis. Illi enim iuſtam & condignam compenſationem nõ habent, ſed excedunt omne pretium, at brutum & ſeruus pecunia vendi & appretiari iure poteſt. Alioquin æqua ratione dicere

74

ne dicere liceret eſſe ſtultum, & abſurdum aſſerere pro bonis animæ ablatis iniuſte, & pro ſpiritualibus ſacriſque rebus nihil pecuniæ eſſe reſtituendum: eſſe autem reſtituendum pro pallio ablato, vel domo deſtructa, quaſi iſta illis anteferremus, quod ſapiens non dixerit. Non ergo negamus vllam eſſe reſtitutionem omnino faciendam pro vita, membro, vulnere, alapa, aliaque corporali iniuria: ſed id contendimus ne pecuniaria compenſatio ac reſtitutio ſit de lege iuſtitiæ debita in conſcientia. Nobilior enim & proportionata ſatisfactio pro iniuria illata neganda non eſt.

75

Si cicatrix cæcitas, &c. talia ſunt vt ob illa quis vel damnificetur, vel ab omni conſecutione impediatur, reſtitutio eſt facienda.

Ex ijs infero, primum, quod ſi cicatrix, cæcitas, debilitas, & huiuſmodi talia ſunt, vt ob illa quis, vel damnificetur, vel a boni conſecutione impediatur, reſtitutio eſt facienda, vt ſupra dictum, qualis eſt cicatrix puellæ, ob quẽ defectum matrimonium perdidit, &c. vt Couarru. in ſpeci: adnotauit. Et quamuis Couar. num. 4. ad fin. ſentiat dãna ex cicatrice non eſſe reſtituenda, niſi in fœmina, ſi de damno temporali loquatur, falſum erit, vt ex dictis patet. Si tamen de damno ipſo & iniuria corporali loquitur, verum ſentit, at ipſe non eam ſequitur ſententiam, vt patet ex princ. num. 7. Maxime, quia in fœmina conſet eſſe reſtituendum.

Non obſtante quod occiſor pertulerit pœnam, tenetur damna illata reſarcire

Secundo colligo, quod non obſtante, quod occiſor pertulerit pœnam, tenetur damna illata reſarcire, vt ſupra docuimus arguẽdo. Atque idem eſt de ſatisfactione pro corporali iniuria, a qua non eſt liber ratione pœnæ iudicialis, ſed tenetur eam exhibere iuxta qualitatem iniuriæ, & patriæ morẽ, &c. ſicut etiam latro verberibus, vel alia pœna multatus, tenetur ablatum reſtituere: cuius ratio eſt, vt ait Nauar. quod ea pœna non eſt ad ſatisfaciendum parti læſæ, ſed reipub. cui iniuria illata eſt, & ita non liberat a debito parti exhibendo iure naturali & diuino, ita in ſpecie Couar. num. 7. & Gom. cap. 3. num. 37. Nauar. cap. 22.

76

Tertio colligo quid dicendum de eo, qui ſe defendens occidit, excedẽs tamen modũ inculpatæ tutelæ? Sũt enim qui dicant, quod ſi ipſe non voluntarie occidit, ſed quaſi coactus, vt ſe defenderet, minime quãdo non dedit cauſã

Universidad de Deusto
Biblioteca

aggressionis, sed occisus, minus est restituendum, vt Gom. num. 38. docet Sylues. quæst. illa. 2. restitution. 3. & Angelus vbi supra. Alij similiter esse minuendam restitutionem docent, si non atrociter, nec per insidias, vt Cord. libr. 1. qq. q. 31. verficulo, *quod si quæratur*, Sot. vbi supra. Melius enim iudicio nostro docet Nauar. num. 24. quod licet peccatum augeatur vel minuatur ex dictis circunstantijs quoad malitiam, non autem quoad restitutionem. Modo enim peccatum intercedat mortale ait Nauarr. quod in delictis ex culpa lata procedere semper docuimus lib. 2. cap. 1. satis est ad restitutionis vinculum in integrum inferēdum. Si enim vere est efficax causa damnorum secutorum sua culpa, certe damna illi veniunt imputanda, per cap. *si culpa*, de vsuris. Et cum nec maiora sint damna ob maiorem malitiam, vel animositatem, aut crudelitatem, nec minora, ob minorem atrocitatem, &c. non erit restitutio vllo modo ob eas circunstantias varianda, licet peccatum maius fuerit, imo & satisfactio etiam debet esse maior: satisfactio inquam illa non pecuniaria, sed quæ inter nobiles & liberos ob corporales iniurias fieri consueuit, vel sapiens iudicabit. Vnde sicut qui centum abstulit per vim & rapinam, metuque mortis incussō, & alijs modis iniquis non plus quam centum restituere tenetur, ac ille qui occulte adquisiuit, licet satisfactio iniuriæ & peccatum maior sit: sic, &c.

77 *Qui se defendēs, excedens tamen modum inculpatæ tutelæ occidit, sicut efficax causa damnorum sequutorum sua culpa, certe damna illi veniunt imputanda.*

78 *Maior restitutio fieri non debet pro digniori persona occisa, vel corporali iniuria inflicta.*

Quarto infero, quidquid dicat Cordub. Sotus & alij, vbi supra, non esse maiorem restitutionem faciendam pro digniori persona occisa, vel corporali iniuria inflicta, vt satis est ostensum. Id est, confitendum, quod satisfactio personalis maior debet esse, quo persona offensa dignior est, vt ad rigorem iustitiæ & æqualitas seruetur, quod vero ad pecuniariam & realem satisfactionem attinet maior est facienda pro lucroso homine, & huiusmodi, vt supra monstratū esse arbitror, & in specie docuit Nauar. nu. 22. Mai. quæst. 19.

Quinto colligo, quid sit dicendum de quorundam opinione, qui existimant quod homicida tenetur si non pecunia, saltem orationibus pro defuncto satisfacere, imo & vitam propriam iusto quodam bello exponēdo, vt sic æqualitas,

litas & iustitia seruetur, quæ opinio tribuitur Scotus Gabr. Adrian. Mai & Angel. locis præallegat. Quia istorum vero doctorum sententiam, non ita fideliter referri video, præcipue a Dominico Soto, placet eam breuiter & distincte tradere. Primum docent Scotus, Gabr. & cæteri ex eo, quod si pœna talionis statuta sit, & eam soluat interfector, liber est ab omni restitutione. Si quidem iam tantum soluit, quantum abstulerat. Secundo docent, quod si eam pœnam non soluit, vel quia statura nō est in ea regione, vel quia ipse captus non est, securius ageret, eique expediret si sponte se subijceret iustæ morti, siue apud iudicem pœnę se cōmittendo, siue iusto in bello pugnando pro Ecclesia, &c. quoniam cum talionis satisfactio iussa sit, & sufficiens iure naturali, cum reddatur æquale: iure etiam diuino tam antiquo, quam nouo, vt patet Matth. 26. *qui gladio interfecit, gladio peribit*, sequitur expediens esse ac securum ita facere. Tertio docent, quod nō tenetur imo nec esset securum, vel expediens istam pœnam sibi inferre: alias esset sui homicida, cum sine Dei speciali authoritate in se manus iniiciat. Quarto censent, quod si hanc satisfactionem tantam nolit subire occisor, tenetur lege iustitiæ aliam restitutionem facere orationibus vel passionibus, pijsque operibus præstitis pro defuncto. Quoniam restitutio fieri debet quantum potest in æquiualentia: vnde si in temporalibus fieri non potest, debet in spiritualibus fieri. Hæc illi.

79

80

Duo sunt modi restituēdi, vnus non necessarius alter necessarius, sufficiens tamen vterque secundum Scot. & alios.

Ex quibus patet Scot. & hos doct. duos proponere restituendi modos dictis interemptoribus. Primum vitam propriam offerendo, siue a iudice imposita sit, siue ipse sponte quærat a iudice, vel ab iniusto hoste, modo tamen sibi non inferat, vt patet ex tribus prioribus dictis. Et hic modus est sufficiens, non autem necessarius. Satisfacit enim si subeat, non tamen subire tenetur tantam restitutionem & obligationem. Secundus modus est sufficiens & necessarius, scilicet, per spiritualia opera defuncto, vt patet ex. 4. dicto. Vnde grauiter reprehendit Scotus eos confessores fatuos (vt ille appellat) qui absoluunt homicidas non eis ostendentes restitutionem necessario incumbentem. Ex quo constat iniuste a Soto, & alijs Scoto imputari, quod senserit teneri homicidam

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidam eam pœnam subire, a qua temeritate excusatum ac liberatum Scotum video a Ioseph o Angles. Licet ipse non ita distincte, vt opus erat Scoti mentem retulerit. Sane si Scot. huius esset sententia non erat cur diceret malefactorem occultum, & non confictum etiam rogatum a iudice
81 nō teneri ad cōfitendū crimē: teneretur siquidē si verū esset, quoniā in cōscientia se iudici ad mortē offerre teneretur.

Horum autem doctorum sententia mihi omnibus modis displicet. Primum omitto illa duo asserta, quæ vera videntur, scilicet, & quod expediens est se morti offerre in bello ab hoste vel in pace a iudice. Et quod ipse ipse exequi non debet, neque potest, illud falsum videtur, quod vitam ita exibendo satisfacit. Et quod si nollit ita satisfacere tenetur per pia opera restituere. Quid enim rogo refert parti læsæ ad sui damni reparationem, quod ille morte velit occumbere voluntarie? Licet enim illa ratione, & peccati pœnitentiam, & satisfactionem apud Deum faciat, imo etiā reipub. injuriam illo modo persoluat, tamen damnum & læsionem
82 proximo datam, & eius hæredibus nullo modo sua morte compensatur: neque vllo modo pars læsa satisfacta manet. Sicut nec ex eo quod fur suspendatur, vel pœna alia pecuniaria multetur, ei qui passus est damnū vlla ratione satisfit. Inanis ergo est ille soluendi, & restituendi modus parti læsæ, & damnificatæ. Adde, quod si quis in bello, vt suam restitutionem compleret, per multos annos militās, non esset occisus, peccaret ad suos redeundo, vel teneretur quærere pericula, & occasiones mortis propriæ, vel si id non faceret non deberet arbitrari se satisfeciſſe, quod est omnino cum æquitate rectaque ratione pugnans. Alterum autem minus est verum quod non modo sufficit, sed tenetur per pia opera satisfacere. Cum enim res spiritualis & sacræ pretia vitæ, honoris, aut alterius temporalis rei non sint, quomodo ex iustitiæ lege ea præstare tenebitur iure restitutionis? Alias teneretur multo plus restituere, quam accepit. Siquidem
83 opera spiritualia lōge excedūt quācunque rem tēporalem: iustitia autem cogere non potest, vt plus restituatur, quam est ablatum, lege igitur iustitiæ ad id non tenetur.

Id fortasse cōcedi posset nō per vā restitutionis vāræ tēporalis ablatæ, sed in cōpēsatione dānorū tēporaliū. Si enim verisimile

verisimile erat, q̄ ille cuius pro suis peccatis satisfaceret in melioriq; statu decessisset, qui mea iniqua occasione decesſit, teneor. l. iust. illū iuuare orationibus & satisfactionibus meis, vel aliorū cū ille fuerit iniust. & per vim illis dānificatus, sicut dictū est de lucris temporalibus, quæ ille lucraturus fuisset, si viueret, & hæc de hoc cap. 1. *Forsam in vno casu lege iniustitiæ tenetur occisor orationibus & satisfactionibus occisi suminare.*

CAP. SECVNDVM. 84

Cui restitutio facienda est.

SVMMARIVM.

RES vero domino reddenda est, secundum omnes doctores. n. 1
Dominus appellatur omnis iustus possessor, tametsi verū rei dominium minime habeat. num. 2
Sunt quædam leges prohibētes remitti domino dari, proximo iusto possessore prætermisso. num. 3
Sed nihilominus id in conscientia licere, si damna inde oriatur, proximo possessori tenentur putat Nauarrus. num. 3
Si erat depositarius is qui per annum v. g. erat apud se pecuniam habiturus, & ex lucraturus, tenetur fur depositi. 10, & pecuniā & interesse reddere, & non domino. num. 5
Expēsæ quas fecit quis ut acutius in re inuestiganda sunt illi restituendæ. num. 5
A sartore, vel a fullone, vestem accipiens, eidem, & non domino tenetur restituere. num. 6
Accipiens pignus a pignoratario, peccat si reddat domino. num 6
Auferens rem a tutore, vel a curatore, vel dispensatore, &c. nō domino sed eisdem restituere tenetur. num. 8
Quando ille, aquo ablata est res domini, vel administrationis non est capax, illi restituenda non est secundum omnes. num. 8
Res illæ quæ sunt de patrimonio clericorum, vel quasi patrimoniales, illis restituendæ sunt. num. 9
Si bona ablata a clericis sint immobilia, imo etiam mobilia, in specie si autē, eisdem si boni sint dispensatores restituenda sunt: alioqui ecclesiæ. l. successori reseruanda. num. 10
Si bona sint mobilia ex ecclesiasticis redditibus, ministro ecclesiæ, etiam dissipatori restituenda sunt. num. 12

Rem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rem furis manu acceptam, eidem esse reddendam docet Nauar. num. 14
Contrarium tenet Sylu. & alij. num. 14
Si talis res accepta fuit bona fide, per emptionem aut alium oneros um contractu, furi restitui debet, præ tio ab eo acepto. num. 14
Res mala fide a fure accepta ei posset reddi si verisimile sit ad dominum venturam esse, secus vero si probabiliter creditur furem nõ esse restituendam num. 15
Sed verior est opinio Syluestri. num. 15
Reddere vero domino rem acceptam ab aliquo bona fide eam possidentem, nemo potest, sed tantum possidenti, secundũ Grauiel, num. 17
Debitorem restituentem creditori sui creditoris satisfacere, cum eadem est ratio debiti, non vero cum est diuersa, existimant Bart & alij. num. 18
Bartoli sententia in foro contentioso valida est, si tamen fiat in damnum creditoris immediate & peccatum committitur, & restitutionis obligatio oritur. num. 20
Quando res in specie erat reddenda immediato creditori culpa committitur si eius creditori reddatur, secundum Med. num. 22
Res etiam vero domino restitui non debet, si sciore ipsa alterum damnificaturum secundũ Caiet. & alios. num. 25
Solutio differri potest, ne accipiens tali pecunia male abutatur, secundum Ioseph. num. 26
Si solum ipsius creditoris dispendium futurum est, solutio ei maxime differri potest. num. 27
Qui lucratus est a filio familias, si sciat iterum eum lu-

furum

furum, lucrum ei reddere non debet. num. 27
Debens pecuniam principi, gerenti iniustum bellũ, restituere non tenetur. num. 27
Soluens rem in damnum tertij, tenetur ad restitutionem illius damni, secundum Sotum. num. 28
Si dominus cui restitutio facienda est, ita longe distat, vt sine magnis sumptibus non possit ei remitti, talis res, debet poni in aliquo tuto loco, vt pro eo cõseruetur. n. 30
Si vero dominus est mortuus, restitutio hæredibus facienda est. num. 30
Si dominus est ignotus omnino, fieri debet diligens inquisitio. num. 30
Quando vnus est creditor & ille penitus ignoratur, pauperibus erogandum est, secundum S. Thom. & alios nu. 31
Debitor eodem modo quo potest debet restituere. num. 32
Obligatio dandi pauperibus bona, domini omnino ignoti non est obligatio iustitiæ naturalis, sed ob dispositionem principis. num. 36
Bona spiritualia sunt communia positiue. num. 38
Nomine pauperum tam egenies, quam mendici, intelligũtur. num. 39
Si habens rem domini ignoti, esset vere pauper, posset illam sibi retinere. num. 40
Sed ad hoc Episcopum, vel parochum, vel confessarium debet consulere, secundum S. Tho. & alios. 40
Alij tenent non esse necessarium aliquem consulere, num 41
Si certus est se esse pauperem, nullum tenetur consulere num. 41
Si vero indigentia non esset ita certa, confessarium saltem consulere debet. num. 42
Si semel debita diligentia in inquirendo domino facta est & non apparente, distributio prædicta facta sit, non tene-

tur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur in conscientia restituere distributor, nec pauper ipse cui facta est distributio, etiam si ad pinguiorem venerit fortunam. num. 45

Si ex vna parte esset comuniter indigens, & ex alia graviter, & ex alia extreme indigens, pretermissis duobus, & graviter indigent' prætermisso, primo restitutio fieri debet. 48

Bona peregrini ab intestato morientis, in pia opera sunt erogãda. num. 48

Si plures sunt domini alicuius rei, & qualis sit ignoratur l. dividẽda. est, l. sidividi nõ potest, in sortem mittẽda. n. 50

Quando damnum est illatũ multis de ciuitate, qui in particulari ignorãtur, ciuitati facienda est restitutio, secũdum aliquos. num. 51

Alij tenent pauperibus faciendam esse. num. 52

Adhoc respondet author sub distinctione. num. 53

Vendẽs ciuitati (para el alholi) plus iusto pretio, excessũ nõ pauperibus restituere debet, cõtra aliquos, nec satisfacit se cõponendo, sed tenetur (ipsi posito) restituere. n. 56

EXPLICATVM est a nobis, quid ac proinde quantũ sit id, quod restituendũ est, ordine procedentes proxime sequitur disputemus, cui restitutio facienda sit. Vt vero lector diligentior maiore luce procedat: primũ omnium nonnullos Theologos, qui de hac re sermonem fecerunt, narrabimus. Deinde more nostro clara quadam brevitate rem omnem coercere complectique curabimus.

Disputãt de hac re igitur, Nauar. in sum. Lat. c. 17. a n. 28. & seqq. Sylvester verbo restitutio. 4 q. 1. & seqq & rest. 2. dict. 2. & eleemosyna. q. 4 S. Tõ 2. 2. q. 32. artic. 2 ad. 2. & q. 62. artic. 5. & in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. quæstiuncula. 4. Caieta ibidẽ. Paluda eadẽ distinctione, q. 3. artic. 5. & q. 2. artic. 4. Cordub in sum. q. 66 & q. 32. Gerson. in regula, peccatum 2. parte. §. 2. Gabriel. eadẽ dist. q. 2. dub. 3. & q. 3. dubitatione 5. propo-

§. propositi. 1, & quæst. 7. not. 4. & q. 13. per totam. Durandus. q. 8 Scotus. q. 21. §. De quarto. Sotus. 4. de Iustitia. q. 3. artic. 1. Angel. restit. 1. Caietanus in summa, cap. 4. Anto- 2. parte, titulo. 2. cap. 1. §. 4. Ioannes Nedina C. de restit. q. 2. verficulo, *De eo quod secundo*. Iosephus Angles in flor. Theologicarum. q. 4. Senten. secunda parte. q. Cui restitutio est facienda, Bartholomeus Nedina in summa, libro 1. capite 14. §. 30. 2

Omnes fatentur. Primum rem vero domino esse restituendam. Et ratio est plana, vt S. Tho. ait: Quia cum restitutio sit damni illati recompensatiua, ipsa iustitiæ ratio postulat, vt ei fiat recompensatio, cui damnum est datum, vt adæquatio rei ablatæ fiat. Vnde Paulus ad Rom. 13. *Reddite omnibus debitum. Cui tributum. Cui vectigal, &c.* Et Christus, *Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, &c.* Vnde pro se, & pro Petro soluit. Secundo fatentur omnes, quod nomine veri domini intelligatur omnis iustus possessor illius rei, etiam si verum dominium eius non habeat, vt habens pignus sibi in assecurationem, depositarius rei sibi in custodiam datæ, & commodatarius rei commodatæ, & conductor rei locatæ. &c.

Res vero domino reddenda est secundum omnes DD.

Sed quid si putans bona fide, & omni culpa secluſa se domino reddere, alteri dedisset, nunquid iterum restituere tenebitur vero domino? Sane videtur, quod si dubium esset quis ex duobus aut tribus sit creditor, vt si essent duo aut tres hæredes, & huiusmodi, si facta sufficienti diligentia alter putaretur creditor, tunc non teneretur iterum restituere, alteri etiam si postea constaret eum fuisse verum dominum, ille enim legitime restituit, ac propterea non debet obligari iterum restituere, sed agat contra possidentem sicut infra dicemus, quia si restitutio pauperibus fiat, quia ignoratur dominus, omni facta diligentia, etiamsi postea compareat dominus, non est illi aliquid restituendũ fic. &c. si autem debitor ignorãtia, oblivione, etiam per errorem etsi inculpabilem alteri restituit quam creditori tenebitur cum veritas constet vero domino restituere, error enim suos tenet authores, nec ob id prioris conditionis creditor esse debet. 3

Dominus appellatur omnis iustus possessor, tametsi verũ rei dominium minime habeat.

Primũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Dubitatio.

Sunt quædam leges prohibentes rem vero domino dari proximo, iusto possessore prætermisso. Sed nihilominus id in conscientia licere, si damna inde veniunt proximo possessori viteutur putat Nauarr.

Primum dub. sit. An aliquando liceat dare vero domino prætermisso proximo iusto possessore, quales sunt prædicti? Videtur enim non licere, vt patet per. l. Cuius, & l. Sui & l. itaque fullo, in principio. §. Sed si res pignifl. de Furtis. Verum Nauar. putat, in foro conscientiæ veris dominis restitui posse dummodo caueat fur, ne talis possessor esset suspectus; & damnum iterum restitutionis incurrat, aut alia effi ciatur molestia: ne etiam notam aut negligentis vel infidelis, aut improbi, &c. incurrat.

Mihi videtur, quod si talis possessor esset suspectus de retinenda re sibi iniuste, vel quia fur, versutus, opulētus, prodigus, &c. potest. Sic debet vero domino restituere, & sentiunt idem Nauar. & Sot. art. illo. 1. Vnde si rem a filio familias accepisti, patri restituere debet, & prælato si a monacho accepisti, &c. Id autem Sotus moderatur, primum, vt habeat locum quando talis suspectio esset verisimilis existimatio, quod nūquam esset vero domino reddenda. Si enim tantum esset quædam dubietas, putat non licere vero domino tradere: in dubio enim melior est conditio possidentis. Vnde nisi certitudo sit saltem moralis, quod res illa iniuste detinetur, aut quod non restituetur vero domino, nisi per me, non licet proximum possessorem illa re priuare. Vnde in foro iudiciali cogetur ei a quo accepit restituere: nisi probauerit rem illius non esse, vt Nauarr. & Sotus docēt, & habetur in legibus citatis. Secundo limitat vterque Doctor. nisi iactura vitæ, vel honoris, vel alia similis immineat ei, qui rem redditurus est, vt puta si latro tibi minetur si rem ei non reddas. Tunc enim licebit illi, & nō domino restituere, admonito tamen latrone & domino, ne bis rem iterum procuret, & ne alter rem iterum restituat.

4

Secundo mihi videtur, quod si talis non dominus, qui tamen iuste rem possidebat, non est illo modo suspectus, non licet etiam in foro conscientiæ quidquid Nauar. dicat illo prætermisso domino restituere, ita Medin. quæst. illa. 2. §. citato, & Iosephus. in flor. quæst. cui restit. est, facienda, dub. 3. non lus. 4. Ratio huius est meo iudicio: quia ille cum licite rem possideat, & ea vtatur, non potest non illi fieri iniuria, cum ab eo ablata est, cum iniuste præfuctur iusta possessione.

5

sessione, & vsu rei, igitur eidem recompensatio, ac restitutio facienda est. Quis enim non videat talem possessionem & vsum vtilem illi esse, & rationabiliter esse inuitum, quod ab eo resit ablata qui iuste possidebat, & ea vtebatur neque eidem restituatur, ita Sylvest. restit. 4. quæst. 1. Vnde vt Medin. ait in iuditio repetere potest, & ei restitui iubebitur. Ex quo colligo primum, quod si erat depositarius is, qui per annum v.g. erat apud se pecuniam habiturus, & cā negotio exponens lucraturus, teneatur fur depositario, & pecuniam, & interesse reddere, & non domino. Quoniam dominus negotiaturus non erat: cum depositam habere velit, & certam, ita interesse ei non debet. Neque etiam res, cum fidei alterius eam commiserit: at depositarius licite poterat, modo non defuisset domino petenti depositum cum eo negotiari, & lucrum reportare: sibi igitur tale verimile interesse, & pecuniam tenetur illi restituere.

Si erat depositarius is qui per annum v.g. erat apud se pecuniā habiturus, & ea lucraturus, tenetur fur depositario, & pecuniam & interesse reddere, & nō domino.

Secundo colligo expensas, quas fecit commodatarius in re inuestiganda esse illi restituendas, vt in ea specie tradidit Iosephus sicut etiam eas, quas facit spoliatus tenetur fur restituere, vt docet Nauarrus. cap. 17. num. 29.

Expensæ quas fecit commodatarius in re inuestiganda, sunt illi restituendæ.

Tertio colligo, quod si quis a sartore, vel a fullone vestē accipit, eidem, & non domino reddere tenetur in conscientia. Priuat enim illum iusta possessione, & etiam suum laborem in illa re impensum furatur, & non domino reddit: ex quo & molestia sartori, & difficultas in laborc suo recuperando, imo negligentia in seruando, &c. accumulantur illi.

6

A sartore vel a fullone vestem accipiens, eidem & non domino tenetur restituere.

Quarto, colligo quod qui pignus accepit a pignoratario peccat si reddat domino, cum aperte inferat iniuriam creditori assecurationem sui debiti auferendo, & ita in specie adnotauit Barthol. Medin. §. illo. 34. folio. 169. Denique regulariter fit iniuria & peccat. Tum cōtra charitatem: Tum etiam contra iustitiam sæpe. Si vero domino restituio fiat & non ei a quo res ablata est. Tamē tunc putarem licitum esse domino reddere, quando nihil prædictorum possessorum interesset, quo domino redderetur, sed ipsē aut facturi erant, aut gratum habere putarentur.

Accipiens pignus a pignoratario, peccat si reddat domino.

Sed obijcit Sotus, quia cum graui periculo saltem rei familiaris

Universidad de Deusto
Biblioteca

miliaris tenetur quis vero domino restituere: ergo rem de latronis manu acceptam tenebitur cum eodem detrimento reddere? Respondet Sotus articulo illo 1. quod dupliciter potest quis ad restitutionem teneri. Primum ratione iniustæ acceptionis,& tũc putat, quod cum detrimento quocũque, excepto vitæ detrimento, tenetur restituere: quod licet non ex toto verum sit, infra tamen examinabimus, si vero tantũ teneretur ratione rei, licet ex iustitia,& non solum ex charitate teneatur, nullum tenetur subire periculum, vt dictum est, quod restituat,& merito. Quia cum ipse non sit in culpa, non est iustum, vt in commoda subire teneatur, vt officium alijs præstat, quod inferius capite. 4. latius explicabimus. 7

Auferens rem a tutore vel curatore, dispensatore, &c. nõ domino eisdẽ restituere tenetur.

Quinto colligo, vt adnotauit Medin. in. d. quæstione 2. quod auferens rem a tutore, vel curatore, dispensatore, procuratore, thesaurario, &c. non domino sed eisdem restituere tenetur. Ex quo enim eorum habet administrationẽ iustum ratione officij et incumbit rationem reddere alioqui tenebitur de damno tali officiali, vel administratori secuto, vt dictum est, nisi per bonam fidem excusetur.

Quando ille a quo ablata est res, dominij vel administrationis nõ est capax, illi restituenda non est secundũ omnium sententiam.

Excipiunt tamen doctores aliquos casus in quibus res non est domino restituenda. Primus, quando ille a quo ablata res est, non est capax dominij, vel administrationis, puta religiosus aut filius familias, vel habens tutorem, aut curatorem. Tunc enim non illi, sed prælato, aut patri, aut curatori est reddenda. Et ita habetur in lege pupillus. ff. de Sor.§. furiosus,& institu. de inutil. stipulato.§. pupillus. & l. obligari. ff. de Autho. Et idem est si ex restitutione grauius damnum sequitur, vt si depositum gladium petat dominus, vt aliquem vel se interficiat, &c. In his enim omnibus cedit præceptum restitutionis propter maius præceptum,& bonum, quod in eius concurrentia est potius seruandum, quæ in specie adnotauit Barthol. Medin. lib. 3. cap. 13.§. 33. 9

Si autem donatio est nulla non ratione incapacitatis dominij in donante, sed aliunde siue iure naturali, siue positiuo, tunc danti est restituenda res, vt Ioan. Medin. docuit in dicto

dicto §. De eo quod secundo. Quoniam ex quo donatio nõ valuit perinde est ac si facta non fuisset, atque ita semper apud illum remanet dominium, ad eumque deuoluitur.

Quando l. dominus ignoratur, vel in tanta est longuinquitate vt ad eum sine magnis sumptibus,& scandalo mitti non possit, illi restituenda non est, secundũ omnium sententiam.

Secundum casum admittunt omnes, quando vel dominus ignoratur, vel in tanta est longuinquitate, vt non sine magnis sumptibus, aut maioribus, quam res valet, periculo, aut scãdalo mitti possit ad eũ. De quo infra latius, cap. 4 Ita Nauar. Sot. Gabr. Pal.& Med. quæst. illa. 2. vers. *De eo quod secundo.*

2. Dubitatio. Res illæ quæ sũt ex patrimonio clericorum. vel quasi patrimoniales, illis restituendæ sunt.

Secunda dubitatio sit. Vtrum res ablata a personis ecclesiasticis sit eisdem restituenda, an vero pauperibus illis præmissis? Et sane si res illæ sint de patrimonio ipsorum, vel quasi patrimoniales, vt sunt ea, quæ ipsi ex redditibus Ecclesiasticis adquisierunt parcius viuendo, quam eorum sustẽtatio decens,& honesta viuendi ratio & pompa permittebat, non dubium quin eisdem sint restituẽdæ. Harũ enim sunt veri domini omnium sententia. Licet enim de redditibus beneficiorum, qui eis supersunt respectu decentiæ sui status controuerti soleat apud doctores, an eos extra pios vsus erogando restituere teneantur; tamẽ de prædictis redditibus, quos quidem ipsi ex sua decentia subtraxerũt, nullaque dissentio est: vere enim eorum dominium habẽt, prohibitoque alienare possunt sine vlla restituẽdi obligatione, neque in pias causas, neque Ecclesiæ, neque vlli alteri. Quod quarto tomo huius operis, vbi de bonis Ecclesiasticis disponendis disputabitur, Deo fauente, fusius examinandum relinquere visum est. 10

Si bona ablata a clericis sint immobilia, imo etiã mobilia in specie extantia, eisdem si boni sint dispensatores restituenda sunt, alioqui ecclesiæ, vsque ad successori reseruanda.

Secundo e contra existimamus, quod si bona sunt Ecclesiastica immobilia, imo etiam mobilia in specie extantia, eisdem si boni sunt dispensatores, sunt restituẽda. Alioqui Ecclesiæ, vel successori reseruentur, vt D. Tho. docet in 4. dist. 15. quæst. 1. artic. 1. quæstiuncula vlti. ad vltimũ, & Ioseph. dist. 3. licet enim domini non sint, vt supra dicebamus, habent iustam administrationem sibi commissam, ac proinde quod ad restitutionem attinet taliũ bonorum domini sunt. De bonis vero mobilibus, de redditibus, scilicet Ecclesiasticis, grauior disquisitio est. Licet enim omnes fateantur eisdem esse restituendos, si boni dispensatores sint, aut 11

Universidad de Deusto
Biblioteca

fideles inueniantur: sicut de immobilibus dictum est, tamē si dilapidator, aut dissipator, horum bonorum sit, dubium est an ei sit restitutio facienda, an Ecclesiæ, vel Christo, id est pauperibus. Caiet. enim in sum. c. illo. 4. & Ioseph. dist. 3. putat nō ei, sed Ecclesiæ, quæ vera domina est restitutionē est sese faciendā, cōuertendo restituenda in vtilitatem Ecclesię. Sed contra existimat Nauar. nu. 29. Si enim prælatus non est suspensus, neque ei coadiutor datus, siue quod est restituendum sint fructus, siue bona Ecclesię immobilia, debentur ei restitui. Horum enim omnium est legitimus dispensator: probatque ex argumento cap. Cum dilect. de dolo & contumac. & cap venerabili, de officio delegati, & cap. fin. de accusatione, & cap. Peruenit, de fideiussor. neque vllo in loco contrarium statuitur. Addit tamen, quod si bona sunt Ecclesiæ immobilia, quæ ipse sine causa alienare non potest melius esset in dicto casu non ei restituere sed Ecclesiæ, vt Caieta. docet: non tamen ad id tenetur, vt dictum est, Bart. Medin. §. illo. 43. docet simpliciter prælato non esse restituēda: sed non distinguit de quibus bonis loquatur.

Mihi sane non eodem modo dicendum videtur de fructibus beneficij, & de bonis eiusdem Ecclesiæ, quidquid Nauar. dicat. Si enim bona sint mobilia ex Ecclesiasticis redditibus, illi certe sunt restituenda, etiam si prodigus, vel dissipator existat: in quo Nauar. consentio, non certe ob eius rationem, quoniam ille est legitimus dispensator putat enim ipse prælatos Eleſiæ non habere dominium fructuū Ecclesiasticorum, sed esse meros dispensatores, id enim falsum esse alibi ostendimus, sed eā potius ratione: quia veri sunt domini, licet malefaciant & peccēt extra pios vsus erogando, at nullus est re sua priuandus ob prodigalitatem, vel aliam malā administrationem. Alias liceret a quocunque priuata authoritate res auferre male expendente, vel non restituere, quod debetur, quod nullus dixerit. Imo si esset merus dispensator, doctrina illa vera esse non posset, vt statim dicam de bonis immobilibus. Igitur si bona sint immobilia verissima est Caiet. sententia: quod si verisimiliter credit, quod ea dilapidabit, & id sine scandalo fieri potest, non ei, sed Ecclesiæ cuius sunt, restituenda sunt.

12 *si bona sunt mobilia ex ecclesiasticis redditibus, ministro ecclesiæ, etiam dissipatori, restituenda sunt.*

Quod

Quod ea ratione probatur. Primum ipse Nauar. fatetur bonum esse consilium, ac per consequens licitum ita facere adhibita tamen cautela ne alia inconuenientia sequatur. At quod teneatur ita facere probo: quia vt supra ostendimus, & fatetur ipse Nauar. nu. 28. quando depositarius, vel commodatarius, & similes personæ, quæ non habent verum dominium suspecti essent, quod non restituent domino, quia est fur, vel versutus, opulētus, aut prodigus, restituendum est vero domino. Cum igitur illa bona non sint ipsius prælati, 13
sed Ecclesiæ, ipse solum est dispensator & custos: sequitur plane, quod dum probabiliter scit eum esse alienaturum, & dilapidaturum non potest ei sine peccato restitui, est enim dare gladium furioso, & bona alterius dare furi. Vnde non consequenter Nauar. loquitur. Si enim bona, ex fructibus nō sunt illius, sed Christi, & pauperum eius personam gerētium, consequenter inferri debet etiam illa non esse ei restituenda. Sicut non licet dare furi rem proximi. Non ergo recte docet esse tantum dispensatorem, sed dominum, ac perinde ei illa reddenda, non cætera, vt probatum est, licet nullus text. obliget dare illi, sed Ecclesiæ bona secundi ordinis, & ipsa ratio naturalis, & iustitia prohibet illi alienum dare, vt dilapidet & verus dominus defraudetur iniuste. Et ne his bonis duntaxat videtur loquutus Caietanus, vt patet. 2. 2. quæstione. 62. artic. 5. vbi clarius loquitur. 14

Tertia dubitatio. Vtrum qui rem accipit de manu furis possit ei eam restituere? Nauar. num. 29. simpliciter docet furi esse restituendam: contra vero docet Siluest. restitut. 4. quæst. 1. Med. C. de Restitut. quæst. 2. 8. De eo quod secundo loco, Angles, quæst. cui restit. est, diffi. 3. & dub. 1. Horum ratio est: quia illi est restitutio facienda, cui damnum est illatum, qualis est verus dominus: vnde qui rem domino latrone dimisso, restituit vtriusque rem vtiliter agit, latronis, & domini. Mihi videtur primum, certum esse, quod si eam bona fide accepit per emptionem, vel alium oneroſum contractum, non tenetur domino reddere: sed furi potest restitui, accepto ab eo pretio, vt supra lib. 3. c. 4. ostensum est, licet aliquibus videatur secus, quos ibi retuli: potest enim se seruare indemnē. Maxime, cū ipse sit innocēs.

3. Dubitatio. *Rem e furis manu acceptam, eidem esse reddendā docet Naua. Contrarium tenent Syl. & alij. Si talis res accepta fuit bona fide, per emptionem aut alium oneroſum contractum, furi restitui debet, pretio ab eo accepto*

Universidad de Deusto
Biblioteca

15 *Res mala fide a fure accepta ei potest reddi, si verisimile sit ad dominum ventura esse: secus vero si probabiliter creditur furem non esse restituendum.*

Sed verior est opinio Sylvestri.

Secundo videtur, quod si mala fide emit a fure est distinguendum. Si enim est verisimile, quod is a quo accepit restituet, & tandem dominus verus recuperaturus est, licite potest furi a quo accepit restituere, in quo casu procedit sententia Nauar. Nam nec tunc damnum infert vero domino, sed potius iuuat restitutionem, simulque conscientiæ furis consulit. Eadem est autem ratio in hoc casu dare furi, & ei cui fur mandauerit, vt idem Nauar. docet. Paria enim sunt reddere alicui, & eius mandato alteri, vt docetur in l. 1. & l. inter causas, ff. Mandat. Si vero probabiliter credit furem non ei restituturum: tūc vera non est Nauar. sententia. Verius enim docet Sylvest. & Anton. Medin. & Angles, vbi supra, & Gabriel dub. illo. 3. & Caieta. quæst. illa. 62. Artic. 1. in princ. Sot. artic. illo. 1. quod tenetur vero domino restituere. Cum enim ipse non faciat, vt se seruet indemnem, vt. d. l. 3. cap. 4. diceb amus, nullo suo iure vtitur, sed potius damnificat verum dominum, si ei potest commode restituere, & nō vult, sed furi rem tradidit. In quo casu certe, & peccato illius cooperari videtur, & ad restitutionem tenetur insolidum vero domino, sicut, damni causa, & consequēter multo minus licebit dare ei, cui fur mandauerit.

Bene autem admonet Sylvest. & Angles, vt ita facere procuret ne furis persona prodatur. Secundo etiam admonent Caieta. & Sotus, quod significetur aliqua bona via, illi qui rē iniuste occupatā habebat, quod etiam est ei facta restitutio & nihil debet ne veniēs ad penitētiā bis restituat.

Tertio admonet Caiet. esse intelligendam in conscientia, cum secreto fieri potest agendo, causam vtriusque vtiliter, scilicet domini & occupatoris iniusti: nam absolute non licet nisi publica potestate etiam prædonem spoliare, de quo supra late egimus.

4. *Dubitatio.*

Quarta dubitatio. Vtrum quando aliquis rem accepit de manu eius, qui non est verus dominus illius, sed bona fide possidet, liceat vero domino eā restituere? Gabriel, quæst. illa. 2 dub. 3. putat non esse faciendam restitutionem vero
17 domino, sed ei qui bona fide possedit, vel domino de huius consensu. Ratio est: quia ille iusto titulo possidet, igitur ab eo iniuste auferretur si ei non restituetur multo magis quā depositario

depositario, vel commodatario, vt dictum est. Et quidem quamuis satisfaceret tali bonæ fidei possessori reddendo: sed an teneatur ita ei restituere, quod si vero domino restitueretur peccet, maius dubium est. Videtur enim quod nō peccet, quoniam iste talis posset admonere verum dominū de re illa ab alio possessa, vt eam recuperaret. Quid autem refert an hoc, vel illo modo illum re illa spolies?

Reddere vero domino rem acceptam ab aliquo bona fide eā possidente nemo potest, sed tātū possidenti, secūdum Gabr.

Adde, quod etiam posset significare dicto possessori, quo facto posset illum vero domino restituere, cum iam ille sit in mala fide, & in mora si rem accipiat sine animo reddendi domino. & ita sicut furi reddere non licet, ita videtur, quod neque illi. Neque est eadem ratio de depositario; & similibus: ij enim licet possideant rem, non possident tamen vt suam, sed animo & intentione reddendi domino, quod certe in bonæ fidei possessore locum non habet: igitur, &c. 18

Adde secundo, quod ipse dominus, si rem inueniisset, quam certo scit esse suam posset a quocunque in conscientia accipere: cur igitur aliquis eum iuuare in eo actu, & cooperari non poterit? Res sane difficilis, & Gabr. sententiam saltē veram putarem quando probari non posset rem esse alienā licet ego certo sciam. Tunc enim ille iusto titulo possidet, & ab eo nullo iure auferri potest, neque ipse vero durante bona fide in conscientia restituere tenetur. Igitur quandiu non potest probari semper durat bona fides, igitur, &c. Id enim certum esse oporteret, quod si dubium sit an res sit aliena, nullo modo liceret non restituere dicto possessori: in dubio enim melior est possidentis conditio, ac perinde illi iniuria plane fieret, vt Sotus adnotauit articulo illo, etiamsi dubium esset, an esset furis a quo accepisti.

5. *Dubitatio.*

Quinta dubit. Vtrum debitor restituens creditori sui creditoris sit liber a restitutione? Cui quæstioni quidam in hunc modum distinguendo respondent. Nam si secundus creditor sit ex eadem causa, ac primus: puta quia domum conduxi ab eo, qui ab alio conduxerat, sic licitum est, liberorque si remoto creditori persoluam, proximo creditore, cui ego debeo neglecto, atque inuito, atque ille est, si meus creditor negotia gerendo mea, cambium, aut mutuum accepit ab alio.

Debitore restituente creditori sui creditoris satisfaceret cū ea dē est ratio debiti, non vero cū est diuersa, existimat Bart. & alij.

Satisfacerem enim si ei, cui meus creditor debet persolu im. Oritur enim ex eadem causa, quod probant isti ex l. vtrum præsente. ff. de Const. pecun. & ex l. nomẽ. C. Quæ res pigno. obli. po. & l. si liber homo. ff. de Neg. gest. Si vero causa sit separata a mea non liberabitur, nisi de consensu primi creditoris, vel si ignorantia fecit, idque ope exceptionis. Hanc sententiam tenet Bart. in l. solutum. §. solutam. ff. de pig. act.

19

Alij, quos Medin refert, in omni euentu aiunt tẽ esse dandam immediato creditori, alias peccare, & restituendi obligationem durare.

Alij vero quos refert Medin. C. de restit. quæst. 3. causa 5. versus finem, acriter & sine dubitatione defendere conãtur in nullo casu fieri a restitutione immunem, ita soluentẽ in conscientia, sed peccare potius, & ad iteratam restitutionem faciẽdam teneri suo creditori. Cõtra iustitiam enim est quod vni debeo alteri restituere, & aliena sine domini consensu alienare. Alioqui liceret depositario, verbi gratia, vel ei, cui mulam meam commodauit eã tradere alicui meo creditori: cui ego aliquid debeam, quod certe absurdum videtur. Vnde in iudicio cogetur illi, cui debet reddere, quod signum videtur in conscientia non satisfeciſſe: quin etiam liceret mihi sciẽti Petrum Ioanni debere centum clam, imo aperte subripere a Petro, vt Ioanni darem. Paria enim sunt auferre ab eo, & nolle restituere rem illius, vt alteri dem. Porro neutra mihi sententia placet. Existimo siquidem ad nullam teneri restitutionem in foro animæ, qui ita restituerit. Sic sensit Medin. in dict. quæst. 3. Sylvest. verbo, solutio quæst. 4. gloss. Inst. quib. mod. toll. oblig. in princip. & in l. penult. ff. de Negot. gest. quam sententiam sic accipe de more distinctius.

20

Bart. sententia in foro contẽtioso valida est, si tamen fiat in dãnũ creditoris immediate, & peccatum committitur, & restitutionis obligatio oritur.

Primum enim dicimus Bart. dictam sententiam in foro contentioso locum habituram, vt sensit Sylvest. & Medin. id tamen iudex videbit legibus inspectis. Secundo putamus, quod si fiat in fraudem, & damnum creditoris immediati, non solum peccat, sed tenetur de damno, vt de se constat, & docuit Medin. vbi supra, quale esset si iterum ab eo exigeretur debitum in iudicio.

Tertio ergo mihi videtur, quod si debitum est personale, siue ex mutuo, siue emptione, vel furto, & alia simili causa procedat, nulla est culpa, nec restituendi obligatio in conscientia

scientia contra secundam opinionem, siue ex eadem, siue ex separata causa debitum emanet, contra Bart. & alios de prima sententia. Moueor ea ratione, quia nullam facit iniuriam ita restituens, nullam inquam facit iniuriam proximo creditori: cum ipse liberetur a debito, quo tenebatur priori creditori, ac ita non potest esse rationabiliter inuitus. Sicut enim quando plures sunt in damno dato participantes, si vnus soluit insolidum damnificato, tenentur illi cæteri, qui & negotium eorum gessit vtiliter, & successit in persona & actione damnum passi: ita certe, cum iste soluens remoto creditori loco sui creditoris, negotium gessit vtiliter sui creditoris & in actione successit alterius, ac proinde nullã iniuriam illi intulit. 21

Quod apertissime hac intelliges ratione. Quis enim dubitat quin prædictus debitor posset ita pascisci cum creditore sui creditoris, vt ei centum daret, pro centum quæ illi debentur a suo creditore. Emptio enim debiti, si ad æqualitatem fiat iusta est. Tũc igitur planum est empto eo debito creditorem meum factum iam esse debitorem eiusdem quãtitatis quam ego ei debebam, cum emerim actionem alterius in ipsum, & eius personam repræsentem. Quid igitur est aliud illi eadem soluere pro illo, qui est meus creditor, quam actionem illius pro ea pecunia adquirere, quo facto non tenebor ad restituendum quidpiam proximo creditori, cum ipse mihi eiusdem summæ sit debitor: igitur, &c. Quod igitur ad iustitiam attinet nulla intercedit iniuria, neque certe peccatum est contra charitatem illo inuito pro eo soluere, si vt dicebam in fraudem, seu damnum illius nõ resultet, imo gratus mihi esse debebit, qui eius negotiorum gestor efficiar, solum mihi præiudicium generem, cum possit ipse meus creditor in iudicio repetere debitum, vt iterum idem restituam, & hæc fuit sententia Medin. gloss. & Sylvest. vbi supra, & Ang. verbo, solutio. quæst. 13.

22

Quando res in specie erat reddenda immediato creditori, culpa cõmittitur si eius creditori reddatur, secundum Medin.

Quarto tandem maiorem in eo difficultatem positã putamus esse, quando res in specie erat reddenda immediato creditori, an tunc liceat creditori eius reddere? Medi. enim tantum docuit culpam commiti si immediato creditori nõ reddatur. At vero non probat, nec de restitutione quidquã

dicit: ideo putarem distinctione in hac specie agendum fore. Nam si ille a quo depositum, vel commodatum accepit, aut locatam domum iuste rem possidet, nō licet alteri eam tradere etiam si sit creditor personali actione: imo quamuis realem haberet actionem: puta quia ille est verus dominus rei, is autem a quo ego accepi locator, administrator,
23 &c. Vt enim supra ostendimus, non licet tibi proximum iustum rei possessorem spoliare, vel ei non dare rem, vt vero domino des, cum ille ius habeat ad rem, & possit rationabiliter tecum expostulare de ea iniuria, & in hoc casu loquitur Med. & illa secunda sententia est accipienda. Alioquī iudicis officium usurpas, imo nec iudex dum ille iuste retinet vero domino adiudicabit. Alias daretur bellū vtraque parte iustum. Siue ergo res in specie extans sit vere remoti creditoris, siue solum habeat actionem personalem non licet meum creditorem re sua spoliare, vel ei non reddere, vt alteri creditori, scilicet illius restituam. Sin autem meus creditor iniuste retinet, tunc licitum est eo inuito vero domino tradere. Est enim ille fur, ac proinde res illi non erat cōmittenda, vt supra lib. 3. cap. 4. docuimus. Quamuis enim ibi docuimus licitum esse si rem emptione accepisti bona fide a fure pretium, vt recuperes, eidem reddere, tamen ad id nō teneris. Melius enim faceres si illo neglecto vero domino redderes. Maxime quia quando tua non interest, vt scilicet te serues indemnem, non solum potes, sed teneris vero domino rem tradere.

In vtroque autem casu putarem te ad restitutionem nō teneri, si rē creditori tui creditoris redderes. Et sane in hoc casu postremo res plana est: in primo vero etsi male agas, nō teneberis restituere, nisi forte asse valore illius actionis iustæquā ille habet, non rem ipsam. Quoniam ex quo illa res
24 vel alterius est, vel illi debita neminem defraudas, imo rem omnem ad iustitiam æqualitatemque redigis. Nam secundus creditor habet iam, quod sibi a priore debebatur: ipse vero prior debitor est per mea debito, quo alteri tenebatur liberatus eo proviso, ne iterum ab eo petatur in iudicio vel extra: ipse tandem debitor reddidit, quod debebat, nulli ergo iniustitia facta est, quamobrem nulla erit restitu

nionis obli-

tionis obligatio, sicut is, qui de facto compensationem fecit licet peccare potuerit, tamen restitutio nulla est faciendo, si quod sibi debebatur subripuit.

Sexta dubitat. An liceat restituere, aut soluere debitum domino quem scio ipsa pecunia alteri damnificaturum: verbi gratia, debeo regi magnam quantitatem, petit eam dum bellum gerit iniustum, vt illud faciat: Num liceat illi soluere debitum. Caiet. quæst. 62. art. 5. & Couar. in reg. peccatū 1. part. num. 6. ad finem. Iosch. Angles diffic. 2. putant nō esse illi restituendum. Probatque ex D. Thom. in solutione ad primum, non esse restituendum gladium depositum furioso. Quia (inquit) est illi nocumento futurum: ergo idē erit si alicui tertio nociturus sit. 25

6. dubitatio.

Res etiam vero domino restitui non debet, si scio ipsa re alteri damnificaturum, secundum Caietan. & alios.

Sed cōtra nos obijcere solemus: quoniam illa non est sufficiēs cooperatio ad peccatū illius. Neque damnū tertij, vel proprīū, sed sibi imputare debet, cum materia quam exhibeo sit indifferens ad bonum & malū. Alias si creditor peteret debitū non licet soluere, si scirem ad ludū iniquū vel le, vel ad fornicationem, vel ad mutuandū alteri sub vsuris, quod certe verū non videtur, licet in specie Iosephus cōcedat, quod latius explicabo. Neque videtur eadē ratio de gladio dato furioso: quia ille passione excæcatus petit. Tunc enim danti gladiū imputaretur peccatū & damnū: Sotus in solutione ad primū ita respondet. Fateturque id quod nos probamus esse verum, cum non vergit solutio in damnū tertij, vt cum ad scortandū requirit debitum: quod etiam Caietanus dicit esse verū, cum in dānū tertij, & multo magis reipublicæ vergit, vt est pecunia mutuata Regi tyranno, &c. & similiter cum ei soluitur debitum, quando asturus est iniustum bellum.

Quamuis quid peius horum duorum sit, non satis constare videtur. Quidam enim peius putant esse, quod ei debitum in tali casu restituatur: at Caietanus non ita damnabile esse arbitratur, quā si mutuo daret. Et certe hoc videtur iniquius, quanto coactius, & magis obligatorium est debitum solnere, quod præceptum est, quam mutuare quod liberū, & consilij est, quod facere non tenetur. Sed nunquid differri posset solutio, ne ille pecunia abutatur? Respondet 26

Ioseph,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioseph differri posse. Probat ea ratione, quia potissima ratio ob quam facienda est restitutio, est ea quia rei alienæ detentio est in detrimentum domini: igitur quando in eius damnum redundaret differri posset. Cæterum ego sic distinguendum censerem. Aut enim dominus in eam dilationem consentit,, vel certe non dissentit,& tum vera esset dicta sententia. Aut potius (vt aiunt) dissentit, & est inuitus: Et tunc minime eam sententiam subscriberem, si in dã num tertij solutio non vergeret. Itaque si solum ipsius creditoris dispendium futurum est, vt quia ad ludos, ebrietates, meretrices, &c. pecuniam vult, non licet eam detinere exigentique denegare (etiam secluso scandalo: in hoc enim casu ipse Ioseph. Angles fatetur esse restituendũ,) Moueor ea ratione, quia cum ille meæ curæ specialiter nõ sit commissus, non interest mea, an ille ad pios, vel necessarios vsus petat, an ad abutendum,& prodigẽdum, sed mea interest restituere,& soluere, quod debeo sine alicuius iniuria: at cum tertius non damnificatur, sed ipse, qui suo iure renunciare potest, nulli fit ex mea restitutione iniuria, perindeque non possum, nec per horam debitum, seu depositum illius detinere. Iuste enim ille est inuitus. Alioqui liceret nunquam soluere, si verisimile foret dissipaturum esse dominum quocunque tempore illi restitueretur, quod expresse negat idem Ioseph. Angles. Consecutio aperta est: nam qua ratione iustificatur detentio per horam domino inuito, iustificatur per diem, aut mensem, aut annum, Quæ enim est mayor ratio huius quam illius horæ.

Solutio differri potest, ne accipiens tali pecunia male abutatur, secundum Ioseph.

27

Si solum ipsius creditoris dispẽdium futurũ est solutio ei minime differri potest.

Collectiones vero dicti Ioseph. Angel. quarum prima est quod qui lucratus est a filio familias non debet ei restituere, si sciat eum iterum lusurum: secunda, quod debens pecuniam Principi non debet restituere, si gerat iniustum bellũ Hæ enim illationes veræ sunt: non sane ob eius doctrinam, ex qua eas infert: sed quia restitutio tunc fieret, cum iniuria tertij, vt in bello iniusto, vel cum iniuria sui, cui renuncia re non potest minor. Non enim est administrationis capax vt supra dicebam.

Qui lucratus est a filio familias, si sciat iterũ eum lusurũ, lucrum ei reddere non debet.

Debens pecuniam Principi gerenti iniustũ bellum, restituere non tenetur

28

Sed difficultas est, an teneatis ad restitutionem damnorũ quæ ex tali solutione, vel depositi gladij, vel solutæ pecuniæ sequuntur

sequuntur. Sotus iuxta datam a se distinctionem respõdet Si enim debitum, vel depositum soluat in damnum creditoris, vel tertij, vt si gladium concedat quo se, vel alium interimat, tenetur restituere. Quia tenebatur ex iustitia negare, & ita damna inde sequuta, ei imputantur, vt causæ iniustæ. Quia causam dat iniuriæ,& etiam in foro iudiciali condemnaretur, quod est signum iniustitiæ factæ. Si vero, vt sorte tur, vel ad alium abusum petat, non tenetur restituere. Tunc enim solum ex charitate tenebatur negare, atque ita licet nõ committat iniustitiam negãdo, quia ius suũ reposcit differenda tamen esset solutio,& ei negandum pro tunc debitum. Vnde qui solueret debitum empturo Cardinalatum vel aliam rem spiritualem, non tenetur restituere, licet Caietanus iniustum esse fateri videatur. Nulli enim facit iniuriã, licet petat ad dationem illicitam. Id vero quod Sotus ait, mihi non probatur, quod dum petit, vt damnum sibi inferat tenetur ad restitutionem is, qui soluit. Falsum enim est iudicio meo. Scienti enim,& volenti non fit iniuria, vt supra late diximus tomo. 1. in 2. libro, capite 2. numero. 34. cũ probassemus eum, qui se ipsum occidit, non peccare contra iustitiam. Si enim teneor restituere, cum tertius est damnificatus, id prouenit, quia alter inuoluntarium patitur mea causa,& per consequens iniustum: at ille non patitur inuoluntarium, quamuis tanta posset esse furia, vt censeretur actus penitus indeliberatus,& tunc locum habere posset Soti opinio. Id etiam, quod ait de differenda restitutione, & debitum negando iam ostendi non satis solide esse assertum.

28

Soluens rem in damnum tertij, tenetur ad restitutionem illius damni, secundũ Sotum.

7. Dubitatio.

Septima dubitatio circa illos duos casus quos omnes admittere supra docui, & eos probat S. Thomas. 2. 2. quæstio. 62. artic. 7. ad tertium, scilicet quando dominus est omnino ignotus. Tantum enim ait D. Thom. pro salute eius esse dandum: in eleemosynas, siue sit mortuus, siue viuus, &c. dubium inquam est quo pacto ista vera sint, & an ita pauperibus ista sint restituenda, quod non possit homo ista incerta debita sibi reddere.

29

30

Primum certum est, quod si dominus viuit, tamen quia lõge distat, & non potest commode debitum ad eũ mitti sine magnis sumptibus, vel certe maioribus, quã res valeat: tunc non

Si dominus cui restitutio faciẽda est ita longe distat vt sine ma

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis sumptibus non possit ei res mitti, talis res debet poni in aliquo tuto loco vt pro eo conseruetur.

tūc non omnino excusari debitorem a solutione, neque pauperibus esse erogandum, sed reponendum in aliquo tuto loco, vt pro eo conseruetur, & domino significetur, ita Med. quæst. 2. de rest. §. De eo quod secundo loco, D. Tho. vbi supra, Caietan. Gab. Palud. & omnes. Sed an teneatur mittere cum suo sumptu, infra dicemus cap. 3.

Si verò dominus est mortuus, restitutio hæredibus facienda est.

Secundo certum est, quod si dominus mortuus est, nō obid liberatur debitor a restitutione. Hæredibus enim restitutio facienda est, qui eius personam repræsentant.

Si dominus est ignotus, omnino fieri debet diligens inquisitio.

Tertio certum est, quod si dominus est ignotus omnino, facienda est diligens inquisitio. Alias non satisfaceret, qui pauperibus erogaret. Ita Caiet. in solutione. 3. & gloss. in cap. Cum tu de Vsuris. Et ita videtur haberi in cap. Sicut dignum, de homicidio. §. Eos, & de iureiurando. cap. Eam te, vt ciuat eadem gloss. Sed inuento domino teneretur eidem restituere suæ imprudentiæ imputando, quod

31 rem alienauerit. Neque excusatur, si aliquam notitiam habeat generalem, si non procedat vlterius ad particularia. Si enim sciat vnum de tali ciuitate, vel villa esse creditorem, tenetur vlterius inquirere. Si ergo omnino est ignotus dominus, tunc quæstio procedit, an pauperibus sit erogandum. Et quidem dupliciter potest hoc contingere. Primum, quando vnus est creditor, & ille penitus ignoratur, Secundo quando sunt plures, vt contingit in bello iniusto vel cum quis plures per venditionem vel vsuras defraudauit, scit enim hunc, vel illum de ciuitate esse defraudatum,

Quādo vnus est creditor, & ille penitus ignoratur, pauperibus erogandum est, secundū. S. Tho. & alios.

& nescit, quis in singulari, cuienim tunc fiet restitutio.

In primo ergo casu fatentur omnes esse pauperibus erogandum. Nomine autem pauperum quodlibet pium opus intelligitur, vt ijdem fatentur Authores. Sic sane D. Tho. sensit in solutio. 3. Caiet. Palud. Scot. Gab. Syluest. & reliqui omnes supra citati. Quibus adde Ledes. 24 quæst. 18.

32 artic. 5. §. Præcipue. Couar. 3. prælect. §. 1. Ioseph. Angles. 2. part. flor. Theol. q. cui rest. difficul. 4. Cord. lib. 1. quæstionarij, q. 39. in fine. Nauar. n. 29. Med. q. 3. de rest. eadē cō cl. definita est in. c. Cū tu, de vsur. vbi Alex. 3. præcipit restituere vsuras his a quibus sunt extortæ, vel eorū hæredib9. vel his nō extātibus pauperibus erogare. Idē habetur in. c.

Non sane

Non sane. & in cap. Qui habetis, vt Gratianus explicat, & sentit in dict. c. Qui habetis. Quamuis in. d. cap. Non sane consilium est Augustini meo iudicio, non autem præceptum cum aperte loquatur (& plane explicat Glossa) de turpiter lucratis: quando dominium trāslatum est in accipientem. Qualia sunt, vt infra dicemus lucra meretricum, & data iudici, vel officiali, ne suum munus rite exequatur, quod longe est a nostro casu. Vnde sensus Augustini est, vt fiat eleemosyna de sic adquisitis, vt malum conuertatur in bonum vt ipse dixit, iuxta illud: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Quare hæc. c. nō puto pro hac conclusione esse afferenda. Modo enim loquimur de acquisitis & retentis

33 alienis, quorum non est dominium quæsitum. Et ita eleemosyna, de qua modo est sermo, non pro seipso, sed pro anima veri domini est eroganda, quomodo loquitur dictū cap. Cum tu.

Debitor eodem modo quo potest debet restituere &c.

Horū rationem reddunt Doctores, quia debitor eodem modo quo potest debet restituere, nimirū pro anima illius pauperibus illa erogando, vt sic in vtilitatem, vel viui, vel defuncti domini cōuertatur. Ita docuit specialiter S. Tho. in dict. art. 5. & in. 4. citato, Caietan. & Syluest. ac proinde sensisse videntur ij authores esse necessario faciendum iure naturali, & lege iustitiæ, & non solum ex dispositione illorū iuriū. Et plane ita sensisse videtur Angel. dū eā reddit rationē ex iure naturali ductā. Quia, inquit, cum facta diligentia particularis dominus non cōparet, vniuersali domino Deo, scilicet est reddendum, verū tamen Sor. artic. illo 1. ad tertium, melius putat hanc rationem non conuincere obligationem iustitiæ, ad eum cuius erant talia debita, q aperte docuit Couar. in reg. peccatum, 2. part. in princ. n. 6. Med. q. 3. de rest. causa. 11. vers. *Verum si*. Primum quoniā fieri potest, vt ille iam obiret, & fortasse in peccato mortali, vel si infidelis esset: ac proinde illa bona nihil proderūt:

34 iam ergo tūc saltem nō esset restituendi obligatio pauperibus. Secundo, quia si esset obligatio iustitiæ ad animam, neque authore Pontifice posset alteri applicare, aut saltem non posset cum minori quantitate applicare, aut satisfacere: sed deberet sē per tota quātitas pro illius salute expēdi:

cuius oppo-si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cuius oppositum patet ex bullis compositionũ. Sicut enim viuentis & cogniti debitoris, ita non apparentis, aut defuncti, non posset partem debiti remittere, sicut nec totum debitum.

Tertio denique, quia eadem ratione esset dicendum bona perdita applicanda esse pro anima veri domini, & in eleemosynas conuertenda: cuius contrarium fieri legibus cernimus, non igitur est vlla iustitiæ obligatio per eleemosynas, vel per pia opera satisfaciendi vero domino. Denique, vt Sot. obijcit natura non docet, vt ignoto domino pauperibus erogetur, cum tamen lex restitutionis, lex naturæ sit. Vnde ante illa decreta hic restituendi modus non erat necessarius.

Propterea melius dicemus ita esse faciendum, non quidẽ lege naturæ, aut iustitiæ: sed ex dispositione iuris positiui, vel speciali præcepto Principis, qui merito ad pia opera talia debita applicata esse voluerunt, vt patet ex d. cap. Cum tu, de vsuris. Cum enim Princeps sit caput populi, & Pontifex caput Ecclesiæ, ad eum pertinet incerta ista bona meliori modo, quo fieri posset distribuere. Et ita seruatum in Ecclesia videmus hunc morem, vt in pios erogentur vsus talia bona, vt componantur tales debitores certa eleemosyna tributa ad pios fines & causas. Dices ij retinere non possunt sibi, faciunt ergo contra iustitiam retinendo. Respond. quod non faciunt contra iustitiam: ita, vt iniuriam faciant domino illius rei, sed dicuntur contra iustitiam facere publicam, in quantum sunt incapaces talium bonorum cum ex legum positiuarum dispensatione, teneantur, illa in pios vsus erogare, in quo etiam reipublicæ & pauperibus damnum inferunt.

35

36

Dices secundo, pauperes ergo ius habent ad ea bona? respondeo, quod in particulari nullus damnificatur, cum ius non habeat, sed omnes in communi & respub. Nõ enim tenetur alicui certo pauperi, vel operi pio conferre, vt docet Nauar. num. 32. & Ledes. vbi supra. nec pauperibus de parrochia, vel ciuitate, vnde erat dominus: sed cuicũque pauperi, vel pio operi dando satisfaciunt. Ex quibus quædam vtiliter inferenda sunt.

37

Primum

Primum quod si diues est, & mala fide dicta aliena bona retinebat non potest sibi retinere, vt patet, Dixi *si mala fide*: Quoniam reuera, si debita ex licito contractu essent, crederem sibi retinere posse, nec teneri ad restitutionẽ pauperibus, vel alteri pio operi. Mouetur ea ratione: quoniam vt dictum est, hæc obligatio dandi pauperibus non est obligatio iustitiæ iure naturali, vt dictum est, sed ob dispositionem principis, qui est talium bonorum incertorum distributor, at tamen solum iure statutum videmus de debitis ex maleficio contractis, & furto, & rapina & vsura, vt habetur in d. cap. Cum tu, & de extortis prætextu offic. vt in c. Cum sit, de Iud &c. vt pauperibus erogentur, & merito ne furtis, aut sceleribus ille ditescat, de alijs vero debitoribus nihil est cautum, igitur de rigore iustitiæ, aut iuris, nulli tenetur talia debita restituere. Hæc dixi tamen sub aliorum censura.

36 *Obligatio dandi pauperibus bona domini omnino ignota, non est obligatio iustitiæ naturalis, sed ob dispositionẽ principis.*

Ad quod non obscure facit, quod vt infra dicemus, inuẽta non tenetur quis restituere, nisi vbi lex aliqua id specialiter decernit vel iudex per sententiã distribuat: cuius eadem est ratio: quia cum ipse ea retinendo non peccauerit, si aliqua positiua dispositio non impediat sua esse sunt censenda, sicut primi occupantis, talia ergo esse censeri debent debita iusto contractu. Est enim ac si ea inueniret casu quodam, tituloque non inhonesto. Cum enim dominus non cõparet, perinde est, ac si dominum non haberent, vt dicebam & habentur Insti. de rerum diuisio. Res cuius non est dominus occupanti conceditur, & ita trãsire potest in ius possidentis. Vnde miror Sot. qui, vt dicemus dub. 8. putat inuẽta non esse restituenda pauperibus, quod vniuersaliter docuerit debita ex licito contractu depositi mutui, &c. esse danda pauperibus. Re enim vera idem est, ac si inuenirentur. Imo maiori profecto iure ista honesta ac licita, debita, ad debitorem pertinere debent omnia deficiente creditore atque ignoto, cum habeat licitam, & indubitatam ante possessionem, quam certe de inuentis habere non potuit.

37

Sed obijcies. Fatetur equidem nihil esse humano iure circa hæc debita positum, at tamen ius naturale dictat in vsus communes reipub. cedere, & ita cõsulendus esset prin

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceps, vt illa distribuat. Sed respondetur, quod sicut diuisio prima iure gentium non fuit facta ex necessitate & authoritate iudicis, sed primi occupantis res fiebant: sic cum hæc bona expectato domino, non ille comparet, iterato redeunt ad communem rationem, quam habebant ante introductam per ius gentium diuisionem. Et ita dum princeps non disponit oppositum, sicut de incuntis dicebam, sibi retinere potest.

38

Bona spiritualia sunt communia positiue.

Secundo obijcies, quod nullus fidelis etiam in clericali gradu, & ordine constitutus potest bona communia, & spiritualia Ecclesiæ sibi occupare: sed solus Princeps Ecclesiæ de thesauro Ecclesiæ ipsius & cõmunibus bonis potest ea applicare. Non ergo licebit temporalia bona priuata authoritate sibi reseruare, & vsurpare, ac omnino retinere.

39

Respondeo, non esse simile, bona enim spiritualia sunt cõmunia positiue, sicut bona aliqua cõmunia alicuius ciuitatis in qua sola ciuitas, vel Princeps habet potestatẽ dispẽsandi, & applicandi, atque ita vel tota Ecclesia, vel Ecclesiæ vniuersalis princeps ea distribuere potest, sed sunt cõmunia negatiue, id est, nulli propria iure naturæ per occupationẽ tamen appropriãda. Sicut factum videmus in prima rerum diuisione fuisse, & modo etiam contigit in rebus nondum diuisis, vt in auibus cœli, & alijs similibus, quæ si specialiter prohibita non sunt, primi occupantis sunt: atque idem propemodum esset dicendum de debitis incertis iniuria contractis ante prædicta decreta & iura.

Nomine pauperũ tam egẽtes, quam mẽdici intelliguntur.

Primo colligo, quod nomine pauperum non solum intelliguntur mendici, sed etiam egentes, secundum statum suũ vt Nauar. adnotauit, & fortasse horũ acceptior est eleemosyna. Tum, quia secretior: Tum etiam, quia sæpius ieiuni ad lectum accedere solent, tanto miseriores, quanto minus eorum miseria atque egentia cognita est, propter quos dictum esse videtur. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem:* Qui enim has necessitates secretius intelligere laborant, vt multi horum tẽporum sanctissimi prælati, magna certe apud Deum gloria cohonestandos fore putamus.

40

Si habens rẽ domini ignoti esset vere pauper,

Secundo colligitur, quod si ipse esset pauper aliquo ex dictis modis, posset sibi retinere, dummodo vere pauper sit, neque sibi

neque si bi auaritiæ causa necessitatẽ fingat, vt docuit Cajet. art. illo. 5. Ledes. §. illo Præcipue, etiam si ex dilicto habeat, quidq id distinguat Barthol. Medin. lib. 1. cap. 14. §. 33. Sed rogas, an sit tunc necessarium aliquem consulere? Quidam enim docent debere Episcopum consulere, vel parochum, vel confessarium, & ita citatur D. Thom. in 4. distinct. 15. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula. 4. ad tertium, quã uis ille solum loquitur in secundo casu quem statim disputabimus, quando aliquis ob depredationem ciuitatis iniuste aliquid accepit, Docet tamen consilio Episcopi, vel domini ciuitatis esse faciendum: eam tamen sententiam plane tenuit Hostiens. in cap. Cum sit, de Iud. & in. c. Cum tu, de vsur. Feder. de Sena. consi. 38. Innocent. in cap. Quia pleriq; de Immuni. Eccles. Richard. in. 4. distinct. 15. art. 4. quæst. 4.

posset illam sibi retinere.

Sed ad hoc Episcopum. l. parochum. l. confessarium debet cõsulere, secundũ S. Thom. & alios

41

Alij vero contra sentiunt non esse necessariam vllam 3. personam, nec Episcopi, nec parochi, nec cõfessoris. & c. Ita Med. C. de resti. q. 3. causa 10. §. Esto igitur Scot. in. 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4. principali, & art. 4. minus principali. Archid. in. c. 1. de testam. Ioan. Cardin. in c. Quamquam, de vsur. in. 6. Calder. in Clem. 1. de priuileg. Quam sententiam probat Medin. ex cap. sicut dignum, de Homic. & cap. Cum tu, de vsur. & cap. Religiosus de Test. in. 6. vbi cum fiat mentio distribuendorum debitorum in pauperes, non fit mentio Episcopi, vel alterius. Sed non multum vrgent hæ argumentationes. Licet enim non fiat mentio Episcopi intelligi tamen debet secundum iura. Ratio ergo potior est quia nullo iure stabilitum est. Vbi autem non est lex diuina, vel Ecclesiastica, sequenda est ratio naturalis, quam rationem scribit Scot. art. illo. 4. versi. *Si quæras*. Ratio autem naturalis ait Scot. magis dictat, vt persona, quæ tenetur sic restituere pauperibus per se ipsam, magis quam per alias efficiat, licet non excluendo alicuius boni viri consilium.

Alij tenent non esse necessarium vllum consulere.

Verum mihi distinguendum videtur. Quoniam si certus se esse vere pauperem, nõ tenetur, iam enim id iure expressum est dari posse pauperibus: his vero, vel alijs non est necessarium, vt supra dixi, quod Episcopus, vel confessarius facturus erat, vt late probat Nauarrus, si autem indigentia non esset ita certa, ne mẽtiatur iniquitas sibi neve

Si certus est se esse pauperẽ, nullum tenetur cõsulere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

amor sui, aut pecuniarum, vt solet mentem obnubilet, vnusquisque enim, vt ait Ledesma statim se fingeret pauperem pro ratione sui status, debet saltem confessarium consulere & eius authoritate facere, vt Sotus docet, imo & Ledesma vbi supra, & sic intelligo Richardum eadem distinct. 15. q. 42 4. art. 5. Scot. quæst. 2. ad quartum dub. Gabri. quæst. 2. dub 4. Medin. vbi supra, Nauar. num. 92. Sylvest. quæst. 5. Angel restit. 2. quæst. 12. & S. Thom. vt Sylvest. citat in opusculo ad Ducissam Brabant. & cæteros doctores. Imo docet Nauar. & Sylvest. esse irrationabilem consuetudinem, quã do Episcopus, vel Princeps sibi eam distribui reseruarent, & illam obseruandã non esse, nisi in quatuor casibus quos refert Nauar. qui late id disputat, num. 92. Sicut autem potest sibi retinere, vt patri vel consanguineis indigentibus se rogare posset. Id tamen animaduerto, quod si indigens est ad tempus, non poterit sibi retinere, & a restitutione liberari. Licet enim restitutionem differre posset, vt pro instanti necessitate, remedium sibi quæreret, at cum necessitas nõ sit simpliciter, non potest dici pauper. Quis etenim prædiues pro aliquo tempore non indigeat pecunia? Spes enim proxime habendi, diuitem illum facit simpliciter, licet pro tempore indigeat. Et ita quamuis pro eo tempore retineri posset, simpliciter tamen non potest, nec pium opus simpliciter dici potest, vt infra, capit. fusius traditur a nobis.

Si vero indigentia non esset ita certa, confessarium saltem cõsulere debet.

43 Sed contra prædicta videtur existere. c. Cum sit, de Iud. quo loco Innocent. 3. cum incerta quædam debita restituẽda esse pauperibus decerneret ait: *Officiali huiusmodi tandiu Christianorum communio denegetur, donec in vsus pauperum Christianorum secundum prouidentiam diœcesani Episcopi conuertatur quidquid fuerit a Christianis adeptus occasione officij, &c.* Sed bene respond. Medin. merito in casu illius capitis esse faciendum. Quoniam ille, qui restituere cogebatur erat Iudæus, a proinde de illius fidelitate in restituendo pauperibus Christianis merito dubitabatur. Tunc quia alienarum rerum cupidus: tũc quia Christianos odio habebat, quos spoliare officii prætextu conabatur. Et ita generaliter est concedendum primæ sententiæ, quod vbi distributio

distributio suspecta esset, non esset fidei debitoris committenda, sed Episcopi, vel parochi arbitrio facienda. Et ita in hoc casu fatendum est per ordinarium esse faciendam distributionem. Cui addo alium casum, quando ad Episcopum pertinere dicta dispensatio, quando scilicet ille ad quem pertinet restituere, siue sit ipse debitor incertorum, siue eius hæres, non faceret. Tunc enim Episcopus vel parochus haberet actionem accipiendi, & distribuẽdi, ne scilicet pauperes defraudentur. 45

Tertio colligo ex communi sententia, quod si semel debita diligentia in inquirendo domino facta, & non apparẽte, distributio prædicta facta sit, non tenetur in conscientia restituere, cum iam semel, ac licite dispensata sit. Neque pauper ipse cui res tributa est, tenetur quidquam restituere, etiam si ad pinguiorem fortunam venerit, vt dicunt Ledesma, & Sot. & dominus compareat. Non eis enim mutuo data sunt illa bona, sed eleemosyna, veraque donatione, cũ tamen necessitas non ad tempus, sed simpliciter putaretur. Sed quid si res extaret in specie? videtur sane, quod esset reddenda, nisi tempus præscriptionis decurrisset, quia licet bona fide possideat, tamen res illa alterius est, sicut in iure postliminij, quamuis & oppositum videtur dici posse. In eo saltem casu putarem esse restituendam, quando ex contractu licito deberet, & cum diues esset, sibi applicauit. Licet enim bona fide possideat, vt supra dicebam, sicut aliam rẽ inuentam vel derelictam, tamẽ ea implicita conditione retinere est putandus, vt si dominus apparet eidem reddere teneatur, si res extet, vel ex ea fuerit ditior factus, non tamẽ si consumpserit ex bona fide, teneatur ratione rei. Imo quidam hoc ipsum verum putant etiã si ipse esset pauper simpliciter, & sibi applicuerit. Quia dicunt debitum respectu creditoris non tolli ob necessitatem, sed consopiri. Neque idem esse de inuentis putant, sicut de debitis incertis, quando alius pauper, qui non erat debitor, ea adquisiuit titulo paupertatis, sed nos infra cap. 4. nostrum in hac parte sensum explicabimus, & eo loco dicemus quod ab

Si semel debita diligentia in inquirendo domino facta, & non apparente, distributio prædicta facta sit, nõ tenetur in conscientia restituere distributor, nec pauper ipse cui facta est distributio, etiã si ad pinguiorem venerit fortunã.

46 Quæro autem hic posse in dubium vocari: an teneatur talis bonorum distributor siue Episcopus, siue Parochus, vel confes-

Universidad de Deusto
Biblioteca

confessor, aut ipse sua priuata authoritate faciens talia bona erogare magis indigentibus, & melioribus, an sit satis dare indigentibus? Videri enim potest alicui, quod restitutio sit facienda magis indigenti. Tùc quia si ratio distributionis est paupertas, vbi erit maior paupertas erit restitutio facienda, tanquam in hac materia digniori. sicut de beneficijs patet: ex eo enim quod lege saltem positiua distribui debent laborantibus in virtute, & literis, cõsequens est, vt dignioribus probitate & literis dari debeant, vt copiose satis supra ostendimus. Atque huius sententiæ videtur Ledesma, qui docet loco citato, quod si non est certum se habere maiorem necessitatem quam alij, non potest propria authoritate sibi retinere vel consanguineis, vel authoritate Episcopi, vel parochi, aut prudentis confessoris, vt deducitur ex cap.. Est probanda. &.c. Non satis. 86. dist. vbi dicitur grandis culpa si sciente te, fidelis egeat, &c. Si iustus excrucietur, nam etsi omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius.

47

Veruntamẽ mihi videtur nõ esse necessariũ, siue ad peccatũ vitãdũ, vel restitutionis obligationem non incurrendã, eligere pauperiores aut meliores: sed satis esse, vt veri pauperes eligantur. ita docuit Nauar. cap. 17. nu 93. & in Apolog. de redditibus. q. 1. monit. 77. num. 2. Moueor eadem ratione: quoniam ex natura rei ista bona non debentur pauperibus, sed solum ex dispositione iuris positiui, & iure nõ decernitur pauperioribus cõferenda, sed pauperibus, sicut de beneficijs simplicibus supra docuimus satis esse si dignis conferantur. Non enim statutum est, sicut præmiũ certantium, sic beneficia concursu conferenda.

Verum quidem est, quod si ex vn parte esset communiter indigens, ex alia grauiter indigens, & ex alia extreme, teneretur dare extreme indigenti prætermissis duobus primis, & grauiter etiam indigenti prætermisso primo. Cum enim, vt l. b. 3 probaui: tam in necessitate extrema quam in graui, teneatur quis eleemosynam facere de suo, multo magis de his bonis quæ iuris dispositione pauperibus debentur. Atque idem videtur dicendum de redditibus Ecclesiasticis distribuendis, & de legatis pijs, quæ pauperibus de-

48

Si ex vna parte esset communiter indigens, & ex alia grauiter & ex alia extreme, extremi indigenti, prætermissis duobus &

relicta sunt, secluſa tamen graui necessitate, cum cuicunque etiam non ita indigenti dari posset, vt dictum est. Ad omnia autem ista bonum est consilium Soti, quod nos supra probauimus, vt arbitrio fiat saltem confessarij, vel parochi, vt dubietas quæ fortasse erit abstergatur.

grauiter indigẽti, prætermisso primo, restitutio fieri debet.

Septimo colligo, quod peregrino ab intestato morienti eius bona sunt in pia opera erogãda, licet enim iure nostri regni, moriente ab intestato siue hæredibus vsque ad decimum gradum, succedit Rex, tamen si specialis sit constitutio alicuius generis personarum, quod aliud disponat, illa est seruanda, & ita est in hoc casu, iure enim stabilitum est talia bona esse pauperibus, vel pijs vsibus eroganda, vt habetur in Authentica Omnes peregrini. C. cõmunia de successionibus lib. 6. tit. 58. & l. Regia, tit. 1. part. 6. vt dicit Couarruuias, regula peccatum. 2. part. §. 1. num 3. Ex quo subinfero, quod si quis ab intestato moriatur in hospitali habente priuilegium, vt omnibus qui ibi ab intestato moriũtur, succedat sicut legitimus hæres ipsum hospitale, si talis consuetudo vel constitutio a Papa sit confirmata, ei debita bona sunt restituenda, vt plane sequitur ex dictis. Et certe non solum hospitali, sed etiam animæ defuncti iniuria fieret, si aliter res dispensaretur. Cum enim siue peregrini, siue talis infirmi bona in pios vsus eroganda lex iusta decernit, perinde est ac si animam hæredem fecisset, quod lex facere potuit, cum in fauorem morientis ab intestato, & eius animæ: Tum etiam in fauorem piæ causæ & hospitalis.

Bona peregrini ab intestato morientis, in pia opera sunt erogãda.

49

Octaua dubitatio sit, quando debitum est incertũ, & creditor non est persona particularis, sed aliqua communitas, vt contingit in deprædatione vrbis, & cum quis per vsuram, vel iniustam venditionem plures defraudauit, cui & quomodo est restitutio facienda. Primo suppono, vt docet Sotus ad tertium, & Caietanus in eadem solutione tertij, & Iosephus, quæst. cui restitutio facienda est, diffi. 4. conclusio. 4. Quod si scit duorum vel trium esse debitum, & non cognoscatur quis eorum sit verus dominus, tunc vel res diuidẽda est, vel si diuidi nõ potest, sorte applicãda alteri, vel ex pacto vni applicãda, alteri vero æstimatione.

8. Dubitatio.

50

Denique

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si tres sint domini alicuius rei & qualis sit ignoratur. l. dividenda est. l. si dividi non potest, & sortem mittenda.

Denique de consensu vtriusque res est determinanda. Alias si vni dedero, is, & postea dominus comperiatur, tenebitur rem totam illi restituere, quod si vt diximus restitutio fieret, vel ex eorum consensu applicationem faciendo, vel ipse certe communi voluntate rem dividendo, non tenebitur postea, si comparet, vel totam, si non diuisit ex eorum consensu, vel partem, si diuisit sine eorum consensu restituere, sed alter tenebitur suam partem reddere omnino, liberato primo restitutore. Et ratio est meo iudicio, quoniã iste iam non tenetur ratione rei, cum iam non habeat, neq; sit ex illa ditior factus, nec ratione insultæ acceptionis, cũ facta sufficienti diligentia cum possibili modo restituerit: igitur &c.

51

Quando damnũ est illatum multis de ciuitate, qui in particulari ignorãtur, ciuitati facienda est restitutio, secundum aliquos

Dubitatio igitur est, an quando damnum illatũ est multis de ciuitate, quos tamen in particulari ignoras, siue quia in prædam data est, siue quia vsuris, aut fraudibus vendendo vsus es, tenearis eidẽ ciuitati restituere, an satis sit pauperibus? Et quidem aliquibus videtur eidem ciuitati, aut villæ faciendam esse restitutionem, nõ autem pauperibus. Ratio huius sententiæ est, quoniam non est omnino ignotus verus dominus, igitur ciuitati est restitutio facienda, & non pauperibus, & saltem aliquibus ex ciuibus posset aliquam eiusdem debiti partem damnique recompensare. Ita Caiet. quæst. illa. 62. ad tertium, & Ioseph. Angles conclus. illa. 2. Non enim ait Caiet. dãdum est pauperibus, nec ædificanda monasteria, cum extent damnum passi. Quod si obijcias Caiet. difficultatem inquirendi tales dominos. Respondet, quod sibi imputet dãnificator, qui posuit seipsum in tali difficultate, ponendo alios in paupertate.

Alij tenent pauperibus faciendam esse.

Secunda opinio est aliorum, qui putant eo casu restitutionem faciendam pauperibus, sed dicunt tamen pauperibus eiusdem loci fieri debere. Sic existimat D. Thomas in 4. dist. 15. quæst. 1. articulo 5. quæstiuncula vltima, ad tertiũ dicens: qui illo modo accepit, debet pauperibus illius villæ restituere, aut in alios vsus ciuitatis expendere, secundum arbitrium Episcopi, vel eorum ad quos cura illius ciuitatis spectat, in qua distinctione proposuit vtramque opinionem probasse videtur.

52

Tertiam

Tertiam opinionem sequitur Dominicus de Soto in illa solutione tertij, dicẽs non esse necessarium, vel ciuitati, vel pauperibus eiusdem ciuitatis distribuere. Quod limitat nisi per iniuriam toti simul ciuitati facta res adquisita sit. Itaque distinguendum censet. Nam si per iniuriam ciuitati facta adquisitũ est, vt per prædam iniustam tũc (inquit) forte restitutionem esse faciendam reipublicæ, vt illa distribuat, sed non explicat, an pauperibus, vel damnificatis. Si vero per iniuriam singularibus ciuibus facta quæsitum est, vt per minutas venditiones oleij, tritici, vel similium, liberum est eiusdem loci pauperibus erogare. Id autem Sotus non probat, neque vllam differentiam inter ista assignat.

53

Quare ego sic quæstionem resoluerem. Si enim spoliandorum, aut restituendarum rerum magna esset copia, præcipue aliquarum rerum ablatarum in specie extantium, vt si dux, vel alius, qui in solidum tenetur restitutionem copiosam facere, velit, tũc non pauperibus, sed vt prima dicit opinio, vel hominibus illius ciuitatis, vel in vsus eiusdem, secundum arbitrium rectoris essent expendenda. Ratio huius est, quoniam in tanta rerum multitudine, & quantitate verisimile est, multos, & fortasse maiorem partem damnificatorum recompensandam fore. Si autem damnum non ita magnum toti ciuitati est illatum, sed minutatim, similiter putarem, non pauperibus esse restituendum, sed singularibus de ciuitate, si aliquo pacto verisimiliter potest excogitari damnum passis aliquid, vel maiorem partem esse restituendam, verbi gratia, ciuitas habet triticum depositum, illud vendidit plus iusto. Tunc debet in eodem panem pretio minus iusto vendere. Cum enim fere idem sint, qui tunc veniebant ad emendum, & qui modo veniunt, iam potest præsumi multos damnum passos esse recompensandos. Et idem esset de eo qui vendens vinum, vel carnem, vel similia aliquibus solitis ad suam tabernam venire, defraudasset. Tunc enim minori pretio vendendo satisfaceret.

Respondet author subdistinctione.

54

Quod intelligo, si vt dicebam, magna esset restitutio facienda, præsumitur enim multos, aut fere omnes, quod eẽ dũ a se venissent esse defraudatos. Et in his casibus Caiet.

V u 5 sententia

Universidad de Deusto
Biblioteca

est accipienda, quod stantibus, & aliquo modo cognitis damnum passis: non est restitutio pauperibus et ficienda. Et ob hanc causam existimo decretum esse in cap. Cum sit, de Iudicis, „extorta a Christianis incerta, etiam in pauperes Christianos eroganda. Quia illi erant damnum passi, nō
55 allij pauperes Iudæi, vel Sarraceni. Si autem vix dicerni potest, aut omnes qui damnum passi sunt, aut maiorem partē posse satisfieri, tunc pauperibus restitutio est facienda, Neque opus est illius loci pauperibus erogare, vt bene Sotus in tertia opinione docet. Si enim ab obligatione defraudatorum est liberatus cum pauperes illi non sint defraudati, non plus illi ius habent quam quicūque alij pauperes. Nec iura vt supra dicebam decernūt, vel pauperioribus, vel eiusdem loci pauperibus esse restituendum, sed tantum, quod pauperibus distribuantur. Alias non possent Pontifices Bullas compositionis concedere, cum pauperes illius loci defraudarentur, debita illis restitutione, si illis debita essent.

Ex quibus colligo parum referre, quidquid Sotus dicat, quod Reipublicæ toti per vim damnū intulerit, an singularibus ciuibus, solum in eo est differentia. Quod dum aliqua ciuitas est deuastata, cum magna sit restitutionis quantitas, probabile est multos damnificatos, ratione sui damni esse satisfaciendos, quod nō ita est, cum singularibus ciuibus in modica quantitate læsio facta est.

Secūdo colligo, cuiusdam casus qui sæpius est a nobis requisitus resolutio. Quidam vendidit ciuitati: *Para el posito, o Alholi*, triticum, tempore necessitatis plus iusto prætio per legem taxato, is enim vt to. 3. dicemus, quidquid nonnulli dicant restituere tenetur excessum. Quare id modo dubitamus, cui potissimum restituet, nunquid communitati, id est,
56 *Posito*, vel *Alholy*, aut pauperibus? Audini nonnullos doctissimos homines respondere solitos, pauperibus, & non communitati, seu *posito* restitutionem esse faciendam. Probāt ea ratione, quoniam communitas non fuit læsa, sed ciues. Nam Respublica in gratiam ciuium, imo eorum nomine carius emit ne fame perirēt. Vnde ea lege atque pacto licet implicito emptum esse a primatibus triticum putari debet, vt dā

na ciues

na ciues persoluāt ex cariori emptione facta, iuxta eorum iudicium in distributione, vnde qui primo vendidit non damnificauit communitatem, sed ciues. Quod autem hoc pactū interueniat non inficior ipse. Tum, quia respublica eorum gratia, & nomine triticum emit, sicut famulus, seu gestor negotiorum, qui non suo damno & commodo, sed eius cuius 57
gratia, & nomine negotium gerit, rem emit. Tum secundo, quia alias non posset respublica vendere carius, sicut emit carius. Nullus enim particularis potest vltra pretium legis vendere, quia sic ipse emit, vt aliquos minus sapienter dicere intelligo, & to. 3. probabo, ex hoc autem prædictæ sententiæ fautores colligunt, quod qui ita carius vendiderunt communitati, possunt pauperibus restitutionem facere, vel se componere, cum sit debitum incertum, vt pote particularibus de re publica tam ciuibus quam alienigenis.

Hæc igitur resolutio, etsi doctissimorum, & a me suspiciendorum virorum sit, non omnino mihi probatur. Non enim vel pauperibus tribuendo, vel se componendo liberari debeat a restitutione. Quoniam vt ex supra dictis constat ex Caietano, & aliorum doctrina, cum extant damnum passi, & aliquo modo cogniti, ijs quantum fieri potest restitutio est facienda, si autem ille restituat ipsi *posito*, vel *Alholy*, proculdubio in distributione per ciuitatem facienda panis pretium minuetur, ac proinde idem illi, vel certe plures ex illis qui damnum passi sunt, carius emendo, vilius emendo recompensabuntur. Quare non iustum videtur vt vel pauperibus tribuat, vel se componat.

Vēdēs ciuitati. (para el Alholy) plus iusto prætio excessum non pauperibus restituere debet, contra aliquos, nec satisfacit se cōponendo, sed tenetur ipsi posito restituere.

De inuentis, & turpiter adquisitis, 58

SVMMARIVM.

INVENTA *quæ alias alicuius in particulari fuerunt, ad rempublicam eiusque principem pertinēt, secundum aliquos. num.* 57

Altera

Universidad de Deusto
Biblioteca

Altera opinio dicit eiusmodi inuenta pauperibus esse reddenda, hæc est omnium fere doctorum.num. 57
Contraria sententia (quæ tertia est) asserit, inuentore posse sibi inuenta retinere, quoad dominus compareat.num. 58
Bullæ compositionis quam maxime licitæ sunt.num. 61
Bona perdita, quæ mostrenca dicuntur, Regi in conscientia deberi probabile est.num. 65
Quid dicendum de his, qui apud Indos argenti fodinas, & alias huiusmodi minas exquirunt.num. 67
Facta sufficienti diligentia, res quæ flumina inundationis tempore defferunt, capientis sunt.num. 69
Idem dico de rebus in naufragio relictis.num. 70
Acceptum per actum iniustum, omnino restituendum est.num. 71
Turpiter adquisita cum voluntate domini, non sunt necessario restituenda.num. 72
Turpiter adquisita, si adquirens lege aliqua positiua incapax.l.inhabilis redditur, restituenda sunt.num. 72
Accepta a Notario, Iudice, &c. Vltra stipendium debitum ratione muneris publici, sunt restituenda.n. 73
Accepta ab aliquo, vt faciat quod tenebatur facere, omnino restituenda sunt. 74
Non semper est verum quod aliquis tenetur restituere id quod accepit pro eo, quod ex iustitia tenebatur facere.num. 76
Opus ex charitate potest dupliciter attendi.num. 78
Neque ex Regis dispositione, officiales publici vltra taxationem accipere possunt, per modum exactionis.num. 82
Extorta per concussionis vitium, pauperibus restituenda sunt, secundum Medinam.num. 83

Accepta

Accepta a meretrice restituenda non sunt.num. 87
Fornicator in foro contentioso, tenetur reddere pretium turpitudinis.num. 89
Meretrix ob turpitudinem accepta, titulo donationis, & gratiæ retinere potest, secundum Medinam.num. 90
Opus meretricis, sine peccato nec emi, nec vēdi potest.num. 91
Meretrix in foro iudiciali, sui coporis p retium petere potest.num. 92
Licet acceptum a meretrice, titulo contractus, & iustitiæ accipi posset, & retineri, frequentius tamen titulo donationis accipitur num. 93
De Viris aliquid accipientibus ob fornicationem, idem iuditium quod de fœminis.num. 94
Acceptum a mulieribus quæ meretrices non sunt, ob turpitudinem, restituendum est secundum aliquos.num. 94
Sed de his, idem iudicium ac de meretricibus habendum est.num. 95
Acceptum a meretrice.l.alia muliere, ab eo qui dare non poterat, restitui debet.num. 95
Acceptum a militibus restitui debet a meretrice, non tamen ante sententiam iudicis.num. 96
Accepta a meretrice per blandicias, restitui debet, secundum Med & alios.num. 97
Acquisita ex turpi negotiatione, ratione circumstantiæ restituenda non sunt.num. 98
Recipiens lucrum, si illud non accipere iniuste, mortaliter peccat.num. 98
Sic accipiens restituere non tenetur.num. 99
Acceptum ob turpem causam iniustam, vt pro homicidio, &c. restituendum non est, contra Soium, &

alios.

Universidad de Deusto
Biblioteca

alios.num. 101
Sacrilegium, non contra iustitiam, sed contra religionem est.num. 103
Explicatur sententia D.Tho.dicentis, acceptum esse restituendum, cum ipsa acceptio prohibita est.num. 106
Adquisita per simoniam, sunt omnino restituenda.n. 107
Iudices, & officiales Regis, & nonnulli alij, tenentur restituere munera gratis eis oblata a negotiatoribus.n. 107
Damnum vltra stipendium debitum prætextu officij, ei, qui dedit, restituendum est.num. 109
In casu quo quis restituere debeat id quod accepit, vt faceret id ad quod tenebatur, ipsi dati restituendū est.n. 109
Licet accipiē turpiter accipiat, dans nō turpiter dat.n. 110
Si dās munera turpiter recipienti, causa redimēdi iustā vexationem nō det turpiter dare dicitur.num. 111
Si tam dans quam accipiens turpiter se habeant, sic acquisitum pauperibus dare debet, secundū aliquos.nu. 111
Alij tenent sic acceptum retineri posse, & tantū pauperibus restitui, de cōsilio tantū nō vero de præcepto.n. 112
Sotus putat simpliciter danti restituendum esse.nu. 113
Si causa ob quam datur non est consequuta, danti restituendum est.num. 114
Si vero causa est consequuta, nulli restituendum est.n. 115
Si recipiens incapax est, licet causa sit subsequuta, restitui debet ipsi danti.num. 115

9. Dubitatio.

57 Nona dubitatio sit de inuentis. Et quidem inuenta dupliciter attendi possunt, ea scilicet quæ inueniuntur, cum nūquā habuerint ab initio possessorem vllum, vt animalia communia, mineralia, &c. & thesauri ab antiquo positi, & lapilli, at Gemmæ, quæ sunt in littore maris, de quibus fatē tur omnes esse primi capientis. Secundo vt habuerint possessorem, & illa possunt adhuc esse, vel debita, vel derelicta.

De perd

De perditis ergo, & quæ non habentur pro derelictis, placet breuiter disputare, hæc enim vsu frequentius venire solent. In qua difficultate quidam existimant talia bona pertinere ad principem ciuitatis, seu ad rempublicam a quibus distribuantur, vel in pios vsus, vel eiusdem Reipublicæ, itaque debitor sibi applicare non posset. Probant. Tum quia debita incerta debent per Rempublicam, vel caput distribui, ergo & inuēta, non enim est maior ratio. Ex quo enim dominium non habent in vsus communes Reipublicæ cedere oportet. Placet eam sententiam probare ex. l. 6. & 7. lib. 6. tit. 13. Recopil. vbi sic decernitur: *Toda cosa hallada se entregue a la justicia, y deue ser guardada vn año, y dos meses, y sino pareciere dueño despues de pregonada, deue ser dada para la camara del Rey* Et ita videtur secundum hanc sententiam non esse pauperibus tribuendam, sed Regi accrescere.

Inuēta quæ alicuius in particulari fuerunt, ad remp., eiusue principem pertinent, secundum aliquos.

Secunda opinio est omnium fere doctorum, quos in ea video esse sententia, vt existiment talia inuenta pauperibus esse reddenda: vtraque tamen in eo conuenit opinio, vt inuentor sibi nequeat retinere. Ita docuit Palu. in 4. d. 15. q. 2. Richardus. d. eadē. art. 5. q. 7. Sylvest. verbo, inuentum. q. 1. dict. 1. & 2. Ang. q. vlt. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 15. §. 2. D. Tho. 2. 2. q. 66. artic. 5, ad. 2. Caietanus in summa, verbo furtū ad fin, & in. d. q. 66. art. 5. ad. 2. Couarruuias regula peccatū 3. par. §. 1. num. 1. Nauar. cap. 17. num. 171. Merc. tract. de rest. cap. 15. verlic. *El quanto.* Angles. 2. par. flor. Theolog. q. de restit. diffic. 16. Gabr. d. 16. q. 3, dub. 7. Hi omnes fatentur, quod possessor sibi retinere nō potest, sed in pios vsus esse eroganda, factos animo iuuandi dominum rei. Horum omnium ea ratio est, quoniam ista bona sciuntur esse alicuius, non derelicta, ergo debet distribui, secūdum illius voluntatem interpretatiuam, quæ sane ea est, vt eius animæ prodesse possint. Secundo probatur ex capite Si quid inueniſti. 14. quæstione. 5. & capit. multi, ibidem, qui canon est desumptus ex Origine, Hom. 4. Gratianus vero Hieronymo attribuit, vbi dicitur, quod *qui inuenta non reddit, rapit,* & est sententia August. homil. 9. libro 50. homil. & Serm. 2. de verbis Apostoli, & Hieron. in lib. Leuit. & Origenis homil. 4. ad cap. 6. Leuit.

Altera opinio dicit eiusmodi inuenta pauperibus esse reddenda. Hæc est omnium fere doctorum.

58

Verumtamē

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tertia sententia affert, inuentorem posse inuenta sibi retinere, quo ad dominus eius appareat.

Verumtamen mihi (quod bona pace tantorum dixerim doctorum) magis placeret (nisi alicui videretur secus) contraria sententia, quam conatur defendere Sotus lib. 5. de iust. quæst. 3. art. 2. ad. 2. L. de fin. 24. q. 1. art. 5. fol. 266. & Merc. capit. 5. vers. *De los hallazgos*, & vt probabilem tenet Bartholomeus Medina lib. 1. cap. 14. §. *Quarta cabeça*. regula 5. Limitat tamen, ita vt semper quod dominus appareat tenetur in conscientia restituere, Quia non adquirit dominium, sed vsum tantum.

59 Impellor autem in hanc sententiam. Primum, quoniam, vt supra ostensum est, iure naturali, seu ex aliqua iustitiæ obligatione, incerta debita non debentur pauperibus, vel Reipublicæ, vel animæ cuius sunt, etiam si essēt debita ex delicto: sed tantum ex dispotione iuris positiui, vel speciali mandato principis, qui facta sufficienti diligentia, potest vel pauperibus vel ciuitatis vsibus applicare. vt supra latius ostendimus, & in specie probat Ioannes Med. quæst. 3. de rest. causa. 11. vers. *Verum sic*. Cōstat autē iure humano, & speciali statuto principis vel mādato, nō esse talia bona inuēta alicui, vel pauperibus applicata, nec applicāda. Solum enim pro horum doctorum oppinione affertur d. cap. Cum tu. quod loquitur de debitis, ex delicto contractis, quæ merito a domino retineri non posse decernuntur, sed pauperibus esse eroganda. Ino neque vniuersaliter caput illud loquitur de omni debito iniusto, sed tantum de vsuris in pœnam vsurariorum, sed ex ratione text. recte colligitur de omni iniuste accepto. Dum dicit: *secundum verbum Augustini non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*, idest, male acceptum. Et ratio ipsa probat ne iniurijs, & peccatis aliquis ditescat.

60 Igitur nullo iure, aut firma ratione probari potest talia bona esse, vel regi, vel pauperibus eroganda iure naturali, vel positiuo communi.

Deinde, quoniam ista bona postquam facta omni diligētia, eorum dominus non apparet, merito censentur, ac si essent sine domino, & iure naturali reputantur vt communes & primi occupantis: eadem prorsus ratione ac inuenies thesaurum, vel sylue flores aues vinas, aut grandine occisas (vt nos quondam inuenimus) vel alia ratione. Quod enim ista bona

bona aliquando in alterius dominio fuerunt, non refert: solum enim id probat, quod apparente domino tenebitur ex tantem, vel si ditior est factus ex re soluere, vel si debitam diligentiam non fecit integram eam reddere; etiam si consumpta ab eo fuisset, non tamen quod dum nō apparet dominus, non possit illam apprehendere ac sibi retinere. Sicut ergo thesaurus, & similia iure naturali, secluso iure humano est inuenientis, vt infra dicemus (thesaurus enim nō 61
est sicut minerale etiam auri, quod nunquam fuit alicuius) sed reuera thesaurus alicuius fuit, nisi quod ab antiquo ibi est repositum, vnde vt habetur in. l. nunquam. ff. de Adquirendo rerum domin. est vetus dispositio pecuniæ, cuius nō extat memoria, vt quasi iam dominium non habeat. Quod autem ab antiquis fuerit, vel de recēti in alicuius potestate vt Sotus ait, idem est, prorsus quando omnino indagari dominus non potest, ita certe omnia inuenta quando omnis possibilis diligentia facta est, iure naturali communia sunt, & fortunati inuentoris esse debent. Neque certe est leue signum, quod talia bona pauperibus eroganda non sunt; nam nunquam vidimus Bullam compositionis ob hanc rē emanasse, quod argumento esse debet, vt obligatio nulla restituendi sit, sicut in debitis ex male facto contractis.

Bullæ compositionis quāmaxime licitæ sunt.

De huiusmodi autem Bullarū ratione hic nihil aliud dicimus, quam esse quāmaxime licitas. Vt probat Med. C. de rest. q. 3. causa. 11. contra quosdam, qui oppositum immerito existimauerunt, cuius præcipua ratio inter alias, quas Med. ad id probandum affert, est meo iudicio, quia bona, vt diximus incerta non iure naturali, aut diuino debētur pauperibus, sed iure humano, in quo potest Papa dispensare. Sicut enim ipse voluit incerta debita applicata esse pauperibus, ita potest ob iustas causas in alios vsus, maximo pios & Ecclesiæ conuenientes cōuertere. Si enim decimas quæ magis debentur Episcopis & clericis, quam incerta debita pauperibus, potuit, vt fecit regibus, alijsque sæcularibus applicare: ita &c. Nec ex hoc colligitur esse dominum temporalē omnium bonorum, sed esse dispensatorē causa subsistēte, sicut nec etiam omnium decimarū dominus est, nec thesauri Ecclesiæ, nec votorum & iuramentorum sed dispensa-

tor, vt dictum est. Licita ergo est, & consequenter expediens iudicanda dicta compositio, licet Sotus nonnulla inconuenientia, vt non expediat eas concedere annumerare conetur. Imo certe potius iuuant restitutionem, quã ille gravari putat, multi enim in proposito manerent nõ restituendi, nisi eo remedio adhibito. 63

Ad rationes ergo aliarum opinionum respondeamus omnino falsum esse, quod res inuentæ pertineant ad Rempublicam, si sensus sit, quod ipso iure naturali ante omnẽ sententiam, vel præceptum, aut legem humanam transeant, sicut bona communia in Rempublicam: id enim est contra omnium Theologorum sententiam, qui potius pauperibus esse tribuenda pro animæ domini salute expendenda: vnde solum principis essent quoad distributionem in pauperes, & neque id est verum. Nam cui rogo, principi magis ista pertinet distributio, quam principibus Ecclesiæ, & prælatis? vt supra probauimus, ex Nauarro, & alijs, qui id late probant: at non est vllo modo necessaria Episcopi authoritas, etiam ad ipsa debita incerte distribuenda, imo si esset talis consuetudo irrationabilem esse, & nullo modo seruandam, docet idem Nauarrus, & Syluest. si igitur ipsa debita, & omnia bona incerta, nec quoad distributionem pertinent ad speciales Ecclesiæ prælatos, quomodo tandem pertinebunt ad seculares principes, seu Rempublicam quoad dominium, & id ipso facto iure naturali ante omnem declarationem, vel iuris positiui, vel sententiæ iudicis?

Vnde ad secundam rationem, quam nos pro ea sententia fecimus desumptam ex illis legibus: Respondeo primũ aperte loqui non de inuẽto omni, sed de *los mostrencos*, quæ sunt animalia errantia & perdita, vt patet ex dictis legibus. Deinde non loquuntur, id esse faciendum ante sententiam, sed post condemnationem, & ita sunt accipiẽdæ. Alias multo irrationabiliores essent, quam si præciperent Reipublicæ esse tradenda, vt darentur pauperibus, quam tamen consuetudinem vel legem prædicti doctores irrationabilem putant. Si autem sensus sit, quod dicta bona pertinent ad Rempublicam, ita vt cum ad eius aures peruenerit, vel iudicium, possit illa regi vel alteri applicare, verum est. Licet 64

cet enim communiter fatentur Theologi esse pauperibus pro animã illius distribuenda, tamen vt sæpe dixi, id ex iustitia non est necessarium. Vnde si cui potuit lex bona defuncti ab intestato morientis vltra decimum gradum regi applicare, cum tamen pro anima illius nihil Rex faciat, ita potuit sine iniuria animę eius, qui rem perdidit statuere, vt talia bona perdita applicarentur cameræ Regis, lata tamen sententia. 65

Bona perdita, quæ mostrẽca dicuntur, Regi in conscientia deberi, probabile est.

Quanuis etiam dici potest probabiliter bona perdita *mostrenca*, in conscientia Regi deberi, ita vt illæ leges in cõscientia, loquantur, non tamen id de omnibus perditis est dicendum. Ad authoritates Augustini, Origenis, seu Hieronymi ductas ex illis cap. respondeo, vt Sotus explicat, quando eo animo retinentur, vt etiamsi dominus appareat non restituent, vel si nolunt debitam facere diligentiam, vt explicat glossa, & ex textu aperte colligitur, cum dicitur alienum negares & tolleres, si posses, Deus corda interrogat, non manum. Sed quoniam in more nostro est raro à communi doctorum sententia discedere, etiã ratione multum coacti, idcirco hæc omnia dubitando, & à me dici, & ab alijs accipi volo.

Hic plurima disputari possent de intentione thesaurorũ, tam eorum qui in locis communibus, quam qui in priuatis fundis, vel domibus inueniantur, & de eorum applicatione & diuisione per leges facta, & an leges de his loquentes obligent in conscientia, nulla expectata sententia, sed quoniam paucos his temporibus inueniri thesauros putamus, & intentionis nostræ est vsu venientium quæstionum ad conscientiam pertinentium breuiter veritatem resoluere, consulto prætermimus, de alijs vero mineralibus, de *Azogue, alumbre*, de fontibus, herbis, &c. quæ sponte terra pariat, suo alio dicemus tempore, legatur tamen Sotus, lib. 5. q. 3. art. 3. ad secundum. Syluest. verbo inuentum. q. 3. Couarr. in prælect. cap. citato, & alij supra citati. 66

Decima dubitatio. De transeuntibus tandem ad Indos placet quia contingere potest vnum verbum addicere. Docet enim Sotus art. illo. 3. ad secũdum, non licere, verbi gra. Hispanos ad Indos trãseuntes sine consensu illorũ, vel nisi

10. Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi eos thesauros haberent pro derelictis ex illis thesauris aliquid accipere, etiamsi thesaurum inuenirent. Nam regiones (inquit) iure gentium diuisæ sunt, & ideo non licet aduenis incolis inuitis eos vsurpare. Id tamen ita generaliter acceptum non videtur verum, & ita Mercad. sensit excusans prædictos auri & argenti exquisitores, cap. 15. versi. *Cercà desta.* Primum quoniam hi si cum regis licentia proficiscãtur, iam adest regni consensus, cum rex sit legitimus eorum princeps, atque ita eius consensus sufficiens, & consequenter talis regis licentia, est velut rescriptum tribuens naturalitatem, vel vicinitatem.

67 *Quid dicendũ de his, qui apud Indos argenti fodinas, & huiusmodi minas exquirunt.*

Deinde esto, quis sine licentia proficisceretur ad dictã occidentalem plagam, licet peccaret faciens contra legem, tamen si animo iret ibi viuendi, & commorandi apud illos verevicinus esset, & poterat sicut incola quærere aurum in locis communibus, & inuentum retinere, seruatis tamen iuris positiui dispositionibus. In eo ergo solo casu verea esse potest dicta sententia, cũ sine consensu regis, & animo non ibi manendi, sed statim redeũdi proficisceretur. Et neque tũc sane ad restitutionẽ obligare auderẽ, modo ille nõ in alieno agro, vel in communibus partitis iam, & designatis ciuitatibus, & consequenter specialiter prohibitis, foderet, aut aurum quæreret. Sicut etiam apud nos contingit. Aduenæ enim ex alijs regnis regnis bene possunt in montibus, castanea, & glande frui, si ita communia sunt, vt nulli certo non solum domino, sed ne communibus ciuitatis sint assignata, quales multi agri apud Indos erant. In eis igitur, qui vel certi domini priuati, vel ciuitatis, vel villæ, vt communia assignata sunt, vera erit Soti sententia, vt peregrini aurum in de quærere non possent, non autem in alijs, vt dixi quæ iure gentium communia cuicunque sunt. Sicut etiam aquæ, herba, & lapilli littoris maris, &c. Adde, quod secundum leges Hispaniæ, vt patet toto tit. 13. lib. 13. Recopilationum, etiam in priuato alieno fundo licet fodere thesaurum, seu minerale quærere, modo fiat domino satisfactio damnorum & ne illi si ipse vult quærere sit impedimento. Multo ergo magis licebit in regno alieno, quod omnibus est quoddammodo commune, thesaurum quærere, modo

68 tamen

tamen non impediat Indos quærere, & modo illis fiat damnorum recompensatio.

Vndecima dubitatio, & quotidiana esse potest de his rebus quas flumen defert ob multarum aquarum confluxũ. Qualia sunt, ligna, trabes, arietes, & alia animalia, etiam fruges, &c. Primum omnes fatentur, quod ante factam diligentiam debitam, maxime in re grauis momenti non fit primo occupantis, & id planum est: ea vero facta quæ certe parua aut nulla videtur esse necessaria in rebus parui momenti, & quæ creduntur èlonginquo venire quæstio est. Facta igitur sufficienti diligentia, iuxta nostram sentẽtiam facile est intelligere esse capientis: sunt enim velut communia bona, vt dictum est, imo etiam derelicta videntur. Atque ita sensit Nauarr. cap. 17. num. 260. & Gabr. in 4. distinctio. 15. q. 3. dub. 7. propositione. 3. qui asserunt, quod si facta diligentia debita, dominus non comparet, habentur pro derelictis. Et ob eam rationem possunt sibi applicare. Eadem autem est ratio de his quando in agro meo relicta sunt per vim fluminis, aut quando ex ipso flumine eripiuntur arte & labore. Potrò idẽ est iudicium de rebus ex naufragio relictis. Omnes enim Doctores fatentur, quod si causa alleuiandæ nauis sunt in mari proiecta, non potest inuentor sibi retinere: non enim est credendum dominum ea voluisse derelinquere si autem ex naufragio res perierunt seruanda sunt supra dicta, vt si diligentia facta dominus non appareat efficiuntur capientis, vt supra dictum est ex Soti opinione, sed de ijs supra, capite primo, disputatum est.

69 11. *Dubitatio.*

Facta sufficienti diligentia, res quæ flumina inũdationis tempore defferunt, capientis sunt.

70 *Idem dico de rebus in naufragio derelictis.*

Duodecima dub. & potissima sit de turpiter adquisitis an sint pauperibus restituenda? Quæstio hæc præcipua est in hac materia de restitutione quotidiana, & necessaria, adeo excreuit hodie hominum malitia, & illicitæ artes adquirendi, ita vt paucos reperias quos turpis quæstus labes non infecerit atque imbuerit: quique non in aliquo turpi lucrandi genere versentur. Quare perneccessariũ erit explicare nõ modo quando in ijs peccatum committatur, cuius salutaris pœnitentiæ est necessaria, verum etiam quando in restituẽdi obligationem incurrant. Qua in re tanta est doctissimorum hominum inter sese dissidentium in dicendo varietas,

12. *Dubitatio.*

71 vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt per molestum mihi videri soleat eorum annumerare sententias. Ob id satius putamus in hac re tres generales regulas tradere, quæ nobis ex omnibus electæ verioresappareant. Deinde ne curiosum lectorem debita eruditione & doctorum annotationibus, quas adhibere soliti videmur, defraudemus, sigillatim colligendo, quæ contraria erunt animaduertenda, breuiter describemus.

72

Acceptum per actũ iniustũ, omnino restituendum est.

Sit igitur prima regula. Acceptum turpiter, id est, per actum iniustum (est autem iniustum, quod per iniuriam, seu contra iustam voluntatem dantis occupatur, vt sæpissime in hac materia diximus omnino est restituendum. Talia sunt adquisita per rapinam, furtum, vsuram, &c. Ratio est plana: quia cum contra domini voluntatem adquirantur, & possideantur, merito ille est inuitus, ac per consequens damnum iniuste passus. Atque ita taliter adquisita omnino reddenda sunt, sicut furto detracta, vel rapina occupata.

Turpiter adquisita cum voluntate domini, nõ sunt necessario restituenda.

Secunda regula, ea quæ iudicio nostro arbitrioque prosita. Adquisita turpiter, id est, per actum malũ, qui est peccatum, si voluntate domini adquirantur, non sunt ex necessitate restituenda, nec danti, nec vlli alteri. Talia sunt adquisita per meretricem, & vt Hispanice *Por coechos de escribanos y otros officiales &c* Ratio horum est, quia licet peccet accipiendo: tamen non facit iniuriam vlli. Turpis quidem est acceptio meretricis per fornicationem: at non iniusta tamen cum voluntate domini pecuniam accipiat, at tamen nulli facit iniuriam accipiendo.

Turpiter adquisita si adquirẽs lege aliqua positiua incapax. l. inhabilis redditur, restituenda sunt.

Tertia regula: turpiter adquisita etiam de voluntate dantis sunt restituenda, quando adquirens lege aliqua positiua incapax, vel inhabilis redditur rei accipiendæ, vel quando actus ipse annulatur a lege. v. g. adquisita per simoniam de voluntate dantis accipiuntur, at per legem statutum est, eos esse incapaces, ac retinere non posse. Item cum quis sine testamento solemni rem adquirit, vel per censum sine publica scriptura impositum: licet testator voluntarie dederit, & venditor census voluntarie imponat, tamen retineri non potest neque eo solo, quod iste contra legem accipiat, sed ex eo quod lex tales actus nullos esse voluit, ac proinde in

73

de in conscientia dominij translatio impeditur: quare nullo modo retineri possunt sed restituenda sunt. His igitur tribus regulis obseruatis innumerabiles pene quæstiones huius disputationis facile lector resoluet.

Ex prima igitur regula in qua conueniunt omnes quos ego viderim Anton. 2. part. capit. 5. in princ. &. §. 1. Nauar. cap. 17. num. 33. Angel. restit. verbo. turpe lucrum, Syluest. restit. 2. quæst. 3. eleemosy. quæst. 4. S. Thom. 2. 2. quæst. 32 art. 7. ad secundum, & ibi Caiet, Durand. in 4. distin. 15. q. 8. art. 2. Palud. quæst. 3. art. 5. concluſi. 4. Gabr. quæst. 13. art 1. Cordu. lib. 1. qq. quæst. 32. Adria. in 4. de restit. §. oritur alia quæst. Angles. 2. part. flor. Theolog. quæst. cui restit. faciendа est, diffic. 12. Medin. de restit. quæst. 20. Couarr. 2. part. relect. regu. peccatum. §. 2. num. 1. & seq. Sot. in 4. de Iusti. quæst. 7. art. 1. ad secundum, omnes enim conueniunt in hoc, quod accepta a notario, iudice, lictore, &c. vltra taxationem seu stipendium debitum ratione muneris publici sunt restituenda. Quia vt constat hæc non voluntarie dantur, sicut alius quiuis mercator, vendens vltra iustum pretium, & hæc dicuntur a doctoribus extorta per conuſsionem, vrentes verbo Ioannis Baptistæ: qui consulens militi, vt contentus esset suis stipendijs, ait. *Nominem concutiatis, sed contenti estote stipendijs vestris.*

Accepta a notario, iudice, &c. vltra stipendiũ debitum ratione muneris publici sunt restituẽda.

74

Accepta ab aliquo vt faciat id quod tenebatur facere, omnino restituẽda sunt.

Secundo sequitur. quod accepta, vt faciat, id quod quis tenebatur, scilicet ne furetur, ne sententiam iniustam ferat, aut recte testificetur, ne iniuriam tentet, &c. est omnino restituendum. Ita fatentur omnes prædicti doctores. Et est plana ratio ex rudice eadem primæ regulæ. Quia cum ille facere teneatur, dans dare non debebat, atque ita dare nolle, si ipse facere vellet, quod facere cum oportebat. Proinde coacte dat, & rationabiliter inuite, cum aliter redimere suam vexationem non posset. Et idem est de soluente vsuras, quia habere non potest mutuum sine vsura, quod si hic omnium consensu iniquitas intercedit, cum re vera illa mutuaco non teneatur, sed liber, si ad non mutuandam, multo magis peccabit ille, qui pecuniam accipit turpiter, vt hoc faciat, q ipse, & facere & gratis facere tenebatur. Licet enim mutuator teneatur gratis mutuare

sed nō tenetur mutuare: at isti tales multo iniquiores sunt ac scelerationes, quam vsurarij. Nam & facere bonum, seu nō inferre malum tenentur, & gratis sine vllo quæstu facere tenentur. Turpe igitur est, & iniustum tale lucrum.

Dubium autem est, An id semper sit verum? Sotus enim articulo illo primo fatetur prædicta esse vera quando bo-
75 num quod facere tenetur est ex iustitia, vt ferre sententiam recte aut malū quod omittit iustitiæ legibus est omittendum, vt datum ne furetur, vel occidat, vel falso testificetur, &c. Vnde (inquit) quod qui aliquid acciperet, vt non fornicaretur, aut vt Missam tempore festi audiret, non est necessario reddēdū: cuius etiam sententiæ est Nauar. vbi supra: licet enim contra eius sententiam argumentetur, & idem concludat opinionem Soti esse veram, quando debitū est tantum morale ex virtute, scilicet liberalitatis & gratiæ, & ita simpliciter fatetur, quod siue sit contra virtutem iustitiæ, siue charitatis, modo tamē ex præcepto & sub peccato obligetur, tenetur ad restitutionem acceptis: tamen fatetur cum eodem Soto, quod non tenetur restituere, nisi repetatur, vel exigatur a dante. Quia quandiu non petit, ait vterque doctor, videtur libere donare voluisse. Horum ratio est: quia licet ille iure naturali teneatur tale opus facere tamē quod id faciat in gratiam mei pretio æstimari potest. Mercado autem lib. 6. cap. 6. hanc Soti opinionem tenet aliter intellectam, scilicet, quod in conscientia antequam repetatur tenetur restituere acceptum, ne faciat iniustitiam, nō tamen tenetur restituere acceptum, ne contra aliam virtutem peccet: ille vero non probat vlla ratione.

At vero aliorum doctorum ea sententia est, vt etiam acceptum pro actu bono, quem quis facere tenetur, siue pro malo, quem vitare tenetur, etiam ex charitate, vel religione tenetur ad restitutionem: ita docet Med. C. de restit. quæst.
76 25. & 26. argumento 4. Couar. 2. illa part. §. 3 Cordub. lib. 1. quæstionum. quæst. 32. in 4. opinione, vnde pro sacrilegio vitando, vel periurio, blasphemia, aut fornicatione propria vel vt ieiunet, aut sacrum audiat tempore præcepti, &c. restituere tenetur. Quia illud gratis facere tenetur, & ita veniale non est.

Mihi

Mihi ergo videtur dicendum: Primum, quod non semper est verum, quod si teneatur facere etiam ex iustitia sit reddendum sic acceptum. Multa enim sunt secundum iustitiam, quæ quis facere tenetur, sed non tenetur gratis facere. v. g. scriba, vel notarius tenetur scripturam reddere petenti, ad suum ius prosequendum, sed non tenetur gratis facere, & sic de similibus. Vnde acceptum, vt id faciat non est restituendum, vt probat Medin. C. de vsur. cap. in quibus casibus, vers. sic. *Quinta conditio.* Quando tamen est moderatum, secundum taxationem publicam, siue quod labor inuestigandi, vel aliud simile faciendi arbitrio boni viri metur. Si autem gratis facere tenetur, vt iudex quo sententiam iustam ferret, quia aliunde salarium accipit, vel alia de causa: tunc procedit doctorum omnium sententia, quod accepta, vt faciat, quod ex iustitia tenetur, vel ne iniustitiam faciat, sunt restituenda. Sed numquid ista retinebit antequam repetantur? Sot. & Nauarr. vniuersaliter loquuntur, dum dicant omne acceptum, &c. Sed ego sic putarem in conscientia teneri ad restitutionem. Quoniam sic accepta inuoluntarie dantur: non enim darentur, si ille, vt debet, gratis faceret; & ita cum dans habeat ius, vt sine pecunia ei talis actus præstetur, dānificatur in eo iure, vt patet: ac per hoc non solum repeti potest, & post repetitionem etiam extra iudicialem restituere tenetur, verum antequam petatur. Et ita decernitur in l. 3. 6. & 7. C. de Condit. ob turpcau. & l. 4. ff. eod. & l. iurisgentium. ff. Si ob mal. vix autem puto in eis præsumi posse liberam donationem, quæ si esset ex vehementibus signis, retineri posset, sed id in quouis alio actu emptis & venditis &c. cōtingere potest. Ex quibus a fortiori colligitur datum alicui, ne dantem offendat, vulneret, vel infamet esse restituendum. Quod apertē dat voluntarie vi aut metu coactus.

Non semper est verum quod aliquis teneatur restituere id quod accepit pro eo, quod ex iustitia tenebatur facere.

77

Secūdo mihi videtur, quod opus ex charitate potest dupliciter attendi. Aut enim vtilitatem habet alicui, vt date eleemosynam in graui necessitati, ferre testimoniū, vt Nauar. dicit num. 34. & tunc idem etiam putarem omnino esse dicendum, ac de præcedentibus actibus iustitiæ lege debitis dixi. Si enim habent aliquem laborem extra ordinariū

78 *Opus ex charitate, potest dupliciter attendi.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

annexum, non tenetur gratis facere. Non enim tenetur ele
emosynam mittere longe, vel ad testificandum iter facere,
&c. & ita accepta pro eo labore retinere possunt. Si vero
nullum habent laborem restituere tenentur: iam enim vende
79 ret, quod gratis facere debet, & in vtilitatem proximi. Et
ita dans aliquid, vt sibi succurrat, vt vexationem redimat fa
cit, & ita inuoluntarie. Si autem eius commodum non con-
cernit, quod alter male, aut beneficiat. Quid enim interest
mihi, quod ille non audiat sacrum, aut quod falsum iuret,
aut blasphemet, aut votum violet, &c. Licet enim ob Dei
honorem, & animam proximi, (quam maxime facere de-
beo) vehementer solicitū esse debeat, at ex eo quod ille ita
faciat, nullum mihi sequitur incommodum temporale, &
ita quod do, nō coacte, sed perlibēter amore Dei, & illius
charitate motus dono. Ac per cōsequens non restituendū.

Dices non darem si ille faceret, quod facere eum oporte
bat? Preclare. Sed ego non cogor aliqua prorsus necessita-
te, vel metu, vel incommodo, vt dem: vnde non possum di-
ci rationabiliter coactus, si non ferret testimonium, vt elee
mosynam daret, vel aliud temporale, vel spirituale confer-
ret, quod ex præcepto licet charitatis facere tenebatur. Et
hinc est quod infidelis, vel hereticus, qui regum promissio-
nibus, & donationibus ad fidem conuertuntur, non tenen
tur restituere, vt patet. Vnde consequentia illa Nauar. nu.
34. quam validam ille putat ibi. Iste tenetur gratis facere,
ergo turpiter recipit, firma non est vniuersaliter, vt ex di-
ctis satis patet. Accipiens enim ne ieiunium frangat, vel
vt Missam audiat, non turpiter recipit, licet gratis id ipsum
facere debet. Turpe est sane ieiunium, vel Missam dimitte-
re, sed accipere a liberaliter dante, vt audiat, malum, aut tur
pe esse non potest. Nam neque ex obiecto malam est pecu-
niam accipere a dare valente, & volente, nec ex fine, quin
potius laudabilis est.

80 Vides igitur quomodo ex illa prima regula, & radice a
nobis posita, cuius rationē sæpe repetiimus colligatur veri
tas in his omnibus, sicque colligi posse in omnibus alijs si-
milibus Doctorumque varietatem ad hanc normam reuocā
dā esse. Alioquin falsa multa esse oportere, vt ostēsum est.

Specialiter

Specialiter autem non placet, quod ait Cordub. quæst.
67. in summ. de teste, quod si ex iustitia tenebatur testificari
non potest pro labore eundi ad testificandum, vel pro inte-
resse aliquid accipere, quia ad id cogi poterat: si vero ex
charitate, poterit pro labore, & interesse, &c. Ego enim dif
ferentiam nullam reperio: si enim pro testimonio ferendo,
veritate ferenda accipiret, in vtroque casu tenetur restituere. 81
Tum, quia in voluntarie extorquet, tum quia veritas
vendibilis non est: & ita iure naturali obligatio est nulla ex
parte dantis. Si vero pro labore accipit, cum etiam mihi de-
bitus sit, licet ex charitate, re vera deduci non potest in
pactū, nec pro eo quidquam accipere. Si enim ille gratis te-
netur tale iter facere, &c. non quia ex charitate sit obliga
tio, est minus mihi debitum opus, & extortum pro eo non
minus inuoluntarie confero. Si autem non tenetur gratis
ire, siue sit ex iustitia, siue ex charitate obligatus, potest
pro labore accipere, vt supra dicebam. Vnde ista distinctio
Mercad. & Cordub. quam a Soto acceperūt omnino imper
tinens mihi videtur in hac materia. Nō enim tam est atten
dendum, an ex iustitia, vel ex charitate teneatur, vel an
actus turpis pro quo patiendo datum sit cōtra iustitiam, vel
contra charitatem: sed an ipsa acceptio sit cōtra iustitiā vel
tantum contra charitatem. Nam si ipsa pecuniæ oblatæ ac-
ceptio est iniusta, restituendum est: si vero contra charitatē
esset, nihil tantum esset restituendum, vt infra latius dicā. 82

Tertium sequitur, & sentit Mercad. lib. de Restitut. cap.
16. quod neque ex regis dispensatione possent predicti of-
ficiales publici vltra taxationem accipere per modum exa-
ctionis. Nam per modum donationis infra dicemus, cum de
gratis oblatis, & muneribus agemus. Et mihi ita videtur es-
se personarum exceptio. Vel enim eorum labor, & occupa
tio plus meretur, & tunc nisi omnibus augeat pretium non
potest Rex concedere licentiam, sicut, quod vnus vendat
triticum pro 20. vendentibus cæteris pro 14. sic, &c. si tamen
specialis esset labor, & occupatio in aliquo negotio, recte
posset Regis dispensatione, imo sine illa fieri, vt statim dicā, & nulla erit restituēdi obligatio. Horum ratio ex præ-
dicta prima regula manifesta est: quia cum vltra iustum pre

Neque ex regis dispensatione, officiales publici vltra taxationē accipere possunt, per modū exactionis.

tium

tium exigatur, coacte atque inuoluntarie datur atque ita non transfertur dominium excessus taxationis iure naturali. In his vero, quæ sunt contra ius naturale Principis dispensatio impertinens est.

Sed rogas cur tandem sic extorta per concussionis vitiũ erunt restituenda? Quia Innocent pauperibus esse restituenda conatur probare Med. C. de Restitut. quæst. 3. causa 10. referens ac refutans quorundam sententiam, qui opinarentur tantum de consilio, non de præcepto id verum esse, quasi sibi sic accepta retinere posset. Vtraque vero sententia confirmari videtur ex Innocent. in cap. Quia plerique. de immunitate Ecclesiarum, dicente in hunc modum, teste Medina in tertia ratione: *Officiales aliquid in debitũ extorquentes, prudenter facerent, si illud pauperibus erogarent: non tamen*, inquit, *damnarem, si illud hæredibus relinquerent, &c.*

83 *Ex torta per cõcussionis vitiũ, pauperibus restituenda sunt, secundum Med.*

Verum dubia & falsa ista putamus. Primum ex dictis constat nullo modo salua iustitia, rectaque ad Deum conscientia sic acceptum retineri posse, sed esse restituendum de precepto, & per consequens asserere esse pauperibus erogandum, omnibus modis falsum est. Si enim ex consilio tantum est restituendum pauperibus, secura ergo conscientia retineretur, quod a vero longe esse est obuium. Neque vero quod Medin. videtur velle esse restituendum pauperibus de præcepto, vllam etiam habet veritatẽ. Quoniam dum cognitus est qui dedit, ei restitutio est facienda, cum omnino inuoluntarie dederit, ab eoque sit per iniuriã extortum. Neque locum habere potest apparens illa, & inanis ratio quam Medin. ex Innoc. in dicto cap. refert, qua dicitur, *in pari causa turpitudinis*, &c. Qui enim per concussionẽ dedit non turpiter dedit. Turpe enim passus est, non turpe fecit. Turpis enim non est, qui turpia patitur, sed qui turpia agit.

84 Ad textum citatum accedamus. Nescio enim an Medin. illum legerit: nam verba quæ retulimus, & alia quæ ipse refert minime ibi scribuntur ab Innocent. Immo oppositum omnino. Sic enim ait Innoc. III. *Quia plerique prælati, vt procurationem, aut seruitium aliquod impendant legato, vel alij, plus extorquent a subditis, quam soluant, in eorũ damnis lucra sectantes, quærunt*

quærunt prædam potius, quam subsidium in subiectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis contra præsumpserit, & sic extorta restituat, & tandem cogatur pauperibus elargiri. Vbi apertissime restitutio fieri mandatur, & cum ex præda sit, & damno subditorum, manifestum est subditis damnum passis esse restituendum, quare quod ait: *Et tandem cogatur pauperibus elargiri*, iudicio meo, non est accipiendum de eo, quod restituendum est: id enim damnificato fieri debet, sed pœna est apposita ob peccatum concussionis. Ob id enim dicit, & quod extorta restituat: & quod tandem cogatur à iudice, scilicet per sententiam pauperibus elargiri. Vnde præfata Innocent. litera nequaquam iuuat illam sententiam, & multo minus priorem opinionem, cum plane decernat sic extortum esse restituendum, ac proinde verba à Medin. citata in. d. capit. non continentur, vt videre est in Gregoriana editione. Fortasse Medin. citauit Innoc. 2. glossam ad dictum cap. Quod si id voluit non debuit tex. ipsum citare, qui est Innocent. 3. in generali concil. Vbi breuiter adnotet lector in dicta Gregoriana editione deficere verbũ, *Contra*, Ait enim, *quod si quis præsumpserit*: legendum enim est *Si quis contra præsumpserit*. Alias sensus esset mancus, & ita intelexit Glos. quæ casum proponit in dicto decretali. 85

Quærit autem hoc loco Glos. quomodo in dicto capite. Quia plerique, pauperibus erogari iubetur, cum in cap. Procurationes de Censibus iubeatur dari Ecclesiæ extortum per concussionem? Huic dubitationi, vt dicta Glos. refert, respondit Ioan. id ita esse factum: quia ignorabatur quantum quilibet contulisset in d. cap. Quia plerique. & ob id sicut debitum incertum iubetur dari pauperibus. Sed merito hæc solutio reiicitur ibidem à Glos. Sicut enim accepta vltra debitum stipendium restituit pauperibus, ita poterat eis à quibus extorsit eadem restituere. Maxime, quia facile scire potest quisque quantum dedit. Ideo Glos. aliter, & melius respõdet, q̃ aliud est casus dicti. c. Procurationes. Ibi enim est de Prælato visitante Ecclesiã sibi subiectã, qui plures exigit, quam sint dies quibus ibi moratur, in quo grauius excedit, quam in casu dicti cap. Quia plerique, cum plus grauetur Ecclesia per manifestum crimen concussionis, 86

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis, & posset puniri in quadruplum. 18. dist. cap. Quoniam quidem, in fine. & 1. quæst. 7. sancimus, & 23. quæst. 1. militare: pro quo facit. 1. quæstio. 7. In eum. At in hoc casu non ita excedit crimen concussionis, quia à nullo exigit, vt vltra quam debet soluat, sed facta coaceruatione plus recipit. Sufficit ergo, ait Gloss. istis, vt recipiant, quod dederunt, & ille in pœnam criminis tantundem soluat pauperibus. 87

Verùtamen etsi verissima ista sint, quæ docet Glos. dum dicit crimen esse minoris grauitatis, & quod ij qui dederùt, accipere debent: pauperes vero tantùdem per modum pœnæ criminis in concutiendo subditos commissi, vt à me explicatum est: tamen non respõdet ad dubitationem à se propositam in forma, quam quærebat, cur in dicto cap. Procurationes, restituio Ecclesiæ facienda sit, in hoc autem pauperibus? Hæc enim erat quæstio mota ab ipsa Gloss. quare ego sic ad dictam quæstionem responderem. Tum, quod in dicto cap. Procurationes, grauata, & defraudata erat Ecclesia, plures soluens procurationes, quam deberet, & ob id Innoc. 3 (cuius etiam est ille tex.) vltra restitutionem, quã fieri mandat superaccepti salarij, & procurationis, eidem damnificatæ Ecclesiæ, iubet, vt per modum pœnæ tantundem eidem soluatur Ecclesiæ. Cum enim in eodem concurrant duo, scilicet damnificatio passiua, & pia causa, vult iustissime Pontif. vt vtrique duplum restituatur, in quantum damnificata est, ei restituatur in integrũ extortum: in quantum pia causa est, pœna eidẽ applicetur, at in dicto cap. Procurationes, à particularibus subditis, erat extortum: non enim ibi dicitur eos fuisse pauperes, & ob id illis, vt dãnificatis deberetur restitutio: pœna vero nõ Ecclesiæ, quæ damnificata non erat, sed pauperibus applicatur. Et fortasse si subditi concussionẽ passi pauperes essent, eidem facta fuit pœnæ applicatio. Quid? quod facillime ista quæstio expedietur, si dicas, id quod est in casu vtriusq; cap. De iure naturali, scilicet restituere damnum passis vtrobique æqualiter esse à Pontifice mandatum, & seruatum, id vero quod erat iuris positiui, seu sententiæ impositæ, nempe pœnæ, potuit modo Ecclesiæ, modo pauperibus, modo alteri applicari prout volũtas Põtificis, & tẽpus, & locorum, aliarumque circunst- 88

circunstantiarum ratio exigebat. Non enim oportet pœnã impositam ob crimina læsoi applicari, sed quandoque Ecclesiæ, quandoque pauperibus, quandoque captiuorum redẽptioni, vt discretus iudex arbitrabitur, vnde non mirũ si Pontifex varijs applicandã pœnam censuerit, in dict. capit.

Ex secunda regula sequitur. Primo, quod accepta à meretrice non sunt restituenda: dantur enim voluntarie, secus si fraude & mendacijs, dicens se à nullo esse cognitam, &c. Iam enim esset restituendum per primam regulam, cum in uoluntarie extorqueantur. 89

Accepta à meretrice restituenda non sunt.

Sed dubitãt Doctores supposito, quod non tenentur restituere, vt omnes fatentur doctores, & habetur in l. 4. ff. de Condit. ob turp. causam. Imo in foro contentioso cogitur fornicator reddere pretium turpitudinis, vt communis praxis docet, etsi nulla promissio præcesserit, quonam titulo ista accipi, & retineri possunt à meretrice? Varie enim scriptores sensisse video. Nam S. Thom. eam reddit rationẽ 2. 2. quæst. 32. articulo. 7. & multi post eum, & habetur in l. 4. §. Sed & quod. ff. de Cond. ob turp. causam. Quod scilicet licet turpiter faciat meretricando, sed non turpiter facit recipiendo. Quam rationem Nauar. multis ponderationibus refellit. Cuius ea solues argumenta, si dicas, quod licet in foro conscietiæ vtramque sit malum: tamen potest vnũ a malitia denudari, & non aliud. Meretricari enim quouis fine facias malum est, sed recipere potest sine illo fine, vel titulo donationis, & amoris, vel delectationis exhibitę, &c. Et ita accipere non est de se turpe, sed tantum ex fine, quo potest actus carere, at meretricari ex obiecto est malum, & à malitia omnino inexcusabile.

Fornicator in foro contentioso, tenetur reddere pretiũ turpitudinis.

Ioannes Medin. C. de restitut. quæstio. 20. putat tantum titulo donationis, & gratiæ retinere posse, non autem titulo emptionis, vel locationis, vel denique contractus innominati, *scilicet do ut facias*. Ratio huius est, quia sicut data simoniace retineri possunt: quia dantur pro re, quæ omne pretium excedit: ita data ob peccatum, iuste accipi, & retineri nequeunt, vt quia sunt infra omne pretium, & omni nonnullius æstimationis. Vnde peccatũ dicitur ab Augustino nihil. Cum ergo in contractu iustitiæ attendi debeat dato, & ac- 90

Meretrix ob turpitudinẽ accepta titulo donationis, & gratiæ retinere potest, secundum Med.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& acceptum, & æqualitas inter vtrumque sequitur aperte, quod iniuste omnino acciperetur pecunia pro re vtilissima & nullius pretij, sicut qui rem valentem dipondium, aut omnino nihil, venderet pro magna auri quantitate. Solum ergo accipi potest titulo donationis, & gratiæ factæ à fornicario. Huius etiam sententiæ videtur Nauar. vt infra, cum meam exponam sententiam dicam.

91 Hanc opinionem conatur refellere Sot. in illa solutione secundi, Cordub. quæst. illa. 32. qq. Couar. & Caiet. locis citatis: quia dicunt licet actus in genere moris nullius sit pretij & nihil, vt ait Medin. & priuatio quædam rectitudinis debite in esse, quod vendibile nõ esse manifestum est, cum nullius sit pretij, aut in genere naturæ, & materiali ratione, scilicet vtilitatis, vel voluptatis in eo actu coniunctæ, vendi potest, & pretium recipi. Vnde ab Alexandro Magno fertur prece, & pretio Amazona consequuta fuisse, vt secum coiret, ait Sotus.

Mihi tamen videtur in hac re duo esse dicenda. Primum, quod simpliciter loquendo emi, aut vendi non potest tale opus sine peccato. Et ratio est plana, quia licet quoad materiale sit vendibile: tamen totus ille actus vnus ex materiali & formali, nec potest vnum vendi sine alio. Est enim entitas moralis, siue priuatio illa, necessario coniuncta cũ vtili & delectabili illius actus. & ita inuendibilis est quacunque ratione consideretur, id est, licite vendi nõ potest. Neque aliud probant rationes Nauar. factæ pro Med. vt diligenter consideranti patere potest. Solum enim probat talẽ actum etiam ratione vtilitatis, & delectationis esse inuendibilem adhunc sensum, quod non potest licite vendi: sed non probant esse vendibilem in eo sensu, vt fit iniustum illud vendere ratione vtilitatis, vel voluptatis. Non enim iniuriam vlli facit accipiẽdo & retinendo pecuniam, pro opere vtili, vel delectabili sui corporis facta, & ita iustum est pretium talis actus, id est, non iniuste accipitur. Et ita in foro iudiciali potest petere pretium sui corporis, vt supra docebamus, & cogetur soluere. Quod nisi ex iustitia exigeret, fieri non posset. Si enim tantum titulo donationis interueniret, quomodo cogi posset ad soluendum.

Opus meretricis sine peccato, nec emi, nec vendi potest.

92 *Meretrix in foro iudiciali sui corporis pretiũ petere potest.*

Secun-

Secundo videtur dicendum, quod licet titulo contractus, & iustitiæ accipi posset, & retineri, tamen frequentius titulo donationis accipitur, in quo vera est Medin. sententia. Sæpius enim excessiua quantitas dari solet, quæ nisi donatio interueniret, vix ex rigore iustitiæ iustificari posset. Verum quidem est, quod dum est celebris quædam fœmina, aut non exposita in eo miserrimo officio, non potest taxari iustum pretium, cum tantum valeat, quantum ipse, vel ipsa æstimare velit. Vt enim supra docuimus cum de iusto rerum venaliũ pretio ageremus, in mercibus quæ non necessariæ sunt ad vitam, vt panis, vinum, caro, &c. quas homo non cogitur ad emendum secluſa fraude illud est iustum pretium, in quo haberi possunt ex partium conuentione, vnde Gemma, & similia tantũ valent, quantum venditor æstimat, & vẽdere potest secluſa fraude, & rei necessitas si. n. nulla necessitate præmitur ad emendũ, & scit & vult omni vi, & fraude secluſa cõueniuntq; partes, illud est iustũ pretiũ. Sic igitur in præsenti cũ nullus cogi possit ad fornicandũ: non est coactus, nec potest dici rationabiliter coactus, eo quod multum ab eo exigatur: & ita illa sine iniuria vltra alterius potest quanti voluerit suum corpus æstimare, vsumque eius vendere. In hoc enim casu, & in prædictis mercibus minime in republica necessarijs, & non taxatis, verum habet illud, *tantum res valet quantum vendi potest*. Vnde nullam puto esse iniustitiã, etiamsi nulla præsumeretur donatio, sed merus contractus venditionis. Quare si nullum præcessit pactum, arbitrio boni viri debitum iustitiæ taxabitur. Sed vt dixi, fœpissime interuenit donatio, cum amore semper capiantur tales, siue hoc siue illo modo nulla est restituendi obligatio in prædictis fœminis. Atque idem erit ẽcontra, vt Sotus notauit, de viris respectu fœminarum, qui etiam acceptum retinere possunt, tam titulo donationis, quam etiam locationis, seu venditionis.

Licet acceptum à meretrice, titulo contractus & iustitiæ accipi possunt & retineri, frequẽtius tamen titulo donationis accipiũtur.

93

94 Sed tamẽ non desunt Doct. qui etsi prædicta fateantur de mulieribus publice meretricibus, id tamen negant de alijs generibus fœminarum, vnde nutant acceptum a virgine, vel a coniugata, & a moniali, &c. esse restituendum, ita sensit

Viris aliquid accipiẽtibus ob fornicationem, idẽ iudiciũ quod de fœminis habendum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Acceptum à mulieribus, quæ meretrices nõ sunt ob turpitudinẽ restituendũ est, secũdũ alios.

sensit Pàno.in.c.plerique,de Immunit.Eccles.& alij quos refert Couar, quam sententiam communem esse testatur Adrian.loco citato,& tenuit Nauar.in sum.Hisp.c.17,nu. 40.& D.Ant.2.par.tit.2.c.5.§.2.Horum ratio est,quia in ijs talis licentia per legem non conceditur, & ita neque accipere,nec retinere possunt.

95 *Sed de his idem iudicium, ac de meretricibus habendum est.*

Verumtamen sine dubio idem est de istis iudicium, ac de cæteris.Quoniam,vt dictũ est,ratione cõtractus,autdonationis iustificatur hæc acceptio, adeo vt nulli sit iniuria.Licet igitur in iudicio tali generi personarum non dare tur actio,quod adhuc dubiũ est,(nã & actionem his concedi sentit Couar.)non tamen inde sequetur in conscientia restituendũ esse ante sententiam.Quanuis enim lex id prohiberet accipere,dum tamen dominij translationẽ non impedit,vere retinere possunt:de coniugatis tamen supra specialiter disputatum est,an, & cui restituẽdum sit pretium adulterij.Hanc igitur sententiam veluti certũ, & communẽ tenent cæteri doctores,Med.q.illa.20.Cord.in,d.quę.32. Nauar.num.34.Sotin d.sol.2.& quæ.7.art.14.de iust.Caiet.2.2.quæst.61.art.5.Ledes.quæst.illa.18.Couar.2.part.§. 2.num.3.Sylvest.rest.2.quæst.2.

Acceptum à meretrice, vel alia muliere, ab eo qui dare non poterat, restitui debet.

Vnum tamen est maxime hic aduertendum,quod is qui dedit meretrici, vel alteri mulieri,qui tamen dare non poterat,est acceptũ restituendum:quod inde probatur.Nam si licito contractu à tali persona donare non potente dare tur,retineri nõ posset:multo igitur minus cũ turpi actu ab eadẽ persona recipit.Et ita videtur,quod acceptũ à monacho sit restituendum,cũ ille non habeat dominium vllius rei,etiamsi in eleemosynã daretur,nec sit implicita licẽtia superioris,vt posset dare ad tales actus: imo nec dare ipse posset,cum non nisi in pios vsus sint bona monasterij,erogãda,& ita docuit Palu.in.4.dist.11.quæst.4.art 5.cont. 4.Pala.Rub.in rubri.de Donat.inter vir.& vxor.§.41.

96 De militibus aũt docet Med.in so.1.nõ posse dare,& acceptũ ab eis esse restituendũ. Sed melius docet Adria.dub.1 in fin.& Sot loco cita.q licet habeat ius repetendi,tamen ante sententiã non est restituendum.Maxime, quia eis nõ prohibetur pretium turpitudinis dare,sed largas donationes,

nes, vt ait Sotus,& habetur in.l.2.C. de Donat.inter vir & vxor.& l.miles.ff.de testam. De clericis autem,cũ vere sint domini suorum redditũum dicẽdum est,non esse restituendum,licet ipsi peccent bona Ecclesiæ extra pios vsus erogãdo,de quo.4.tom.Et secundũ prædicta colligitur,quod acceptum à filio familias,vel minore,a seruo, & vxore, est restituendũ in casu quo ipse alienare nõ possunt. Vnde si ibi consulant miseræ mulieres, quæ magnam quantitatem a iubentibus donare non potentibus accipiunt.

Acceptum à militibus, restitui debet à meretrice,non tamẽ ante sententiã iudicis.

97

Dubium tamen est,an accepta per blanditias amatorias sint restituenda? Sunt enim nonnulli,qui existiment,quod si mulier hac via per blandimenta aliquid accipit,tenetur restituere,vt sane docuit Med.quæst.illa.20. quam sententiam secutus est Caiet. quæst.illa.32. art.7. Quorum ratio est,quia(dicunt)non minus excæcat amor, quam ebrietas. Sed reverà ista non sufficit ratio. Quod enim amore fit,maxime voluntarie fit, nihilque magis libere, quam quod amore fit. Licet enim quandoque amor excæcet mentem, & rationabilem partem,& operationes;tamen licet contra rationem fiat,voluntarie maxime fit,sicut quando quis prodigit rem suam sciens, & volens, licet contra rationem faciat:tamen voluntarie facit voluntate appetitus simpliciter,& ita ei nulla fit iniuria accipiendo. Sic igitur amor. & blanditiæ,licet minuant rationem,& volũtatem rectam tamen apetitum, & voluntatem simpliciter ita augent,vt nulla fiat iniuria danti ex tali amore. Quid; quod nunquã ita excæcant rationalem adhuc partem, vt priuent libertate liberoque rectæ rationis iudicio. Maxime, quia huiusmodi theenæ, & blanditiæ sunt vsitatissimæ inter amatores, & omnibus notissimæ vt Sotus ait. Seclusa igitur, vi, metu, & fraudulentis, falsisque verbis, nulla est restituendi obligatio,ita idem Sotus in solutione secundi,versiculo,*Sed falsi.*

Accepta à meretrice per blanditias, restitui debent, secundum Medin.& alios.

98

Secundo sequitur ex hac secunda regula de his turpibus generibus adquirendi ex voluntate dantis nõ esse restituenda, vt sunt adquisita ex illicita negociatione,quando illicitæ sunt negotiationes solũ ex circunstantia,vel loci

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adquisita ex negotiatione turpi ratione circunstantiæ, restituēda non sunt.

vt si in loco sacro, vel temporis, vt si diebus festis, vel vendas, vel negocieris, vel labores, operibus seruilibus texendo, sartiendo, & alia opera seruilia ob lucrum exercēdo. Licet enim hæc turpiter sint adquisita, tamen cum voluntate domini accipiantur, vel vero contractu, vel donatione, nulli fit iniuria. Et ita iuxta eam regulam restituenda non sunt saltem danti. Et idem est de acceptis contra iuramentum, vt si iurasti mercem non vendere, & vendidisti, &c.

Recipiens lucrū si illud non accipere iurauit, mortaliter peccat.

Sed quid si iurasti lucrum illud non accipere, vel munus, an accepto iam munere tenearis restituere? Primum mihi videtur, quod iuramentum debet esse de materia alicuius virtutis, vt patet, quod late probauimus alibi, ex omnium sententia. Secundo videtur, quod recipiendo peccauit mortaliter vt patet, cum fuerit periurus. Tertio videtur, quod retinendo sicut & accipiendo non facit contra iustitiam, cum alter voluntarie dederit: ita non necessario est restituendum danti, cum ei iniuria non fiat in accipiēdo, & retinendo, sed tantum si qua fit iniuria, fit diuino nomini. Quarto tandem videtur, quod non est necessario vlli restituendum. Tum, quia non iurauit restituere, vel non retinere, sed non recipere: vnde cum iam semel peccauerit accipiendo, & alias non sit incapax muneris, vel ex lege, vel ex iuramento, retentionem prohibentibus, non facit cōtra iuramentum retinendo, & ita non tenetur à se abdicare rem acceptam. Secundo, quia etiamsi faceret contra iuramentum retinendo, tamen vt infra dicemus, non quia turpiter retineatur vlli est restituendum, neque pauperibus quando volente dante acceptum est: nulli enim facit iniuriam accipiendo, & retinendo. Et has duas illationes accipe de adquisitis ex meretricio, & alijs turpibus acceptionibus. Pergamus ad tertiam, quæ est de acceptis ob causam turpem faciendam, vel peccatum patrandum. Finis enim etiam est circunstantia faciens actum turpem, sicut facit, vel tempus, vel locus, vel persona.

99

Sic accipiēs restituere nō tenetur.

100

Tertio igitur colligo de acceptis ob turpem causam, maxime quando tale peccatum patrādum est intrinsice malū, vt si accipias pecuniā, quo aliquē occidas, vel infames, vel ob lenocinium, sortilegium, ob sententiam iniustam ferendam, ob sacrilegium committendum, vt in hæresim consentias, vt falsum testimonium dicas, vt ædifices templum idolo, vt bellum geras iniustum, &c. de ijs inquam variæ sunt Doctorum sententiæ.

Sententia ergo est Dominici de Soto quæst. illa. 7. artic. 1. ad. 2. Mercad. lib. 6. cap. 16. Cord. quæst. 32. in. 4. propos. dubit. 1. & 4. Ij igitur Doctores docent, q̄ acceptum ob turpem causam iniustam, vt pro homicidio, iniusta sententia, vel testimonio, vel patrocinio, esse restituendum, imo acceptum pro sacrilegio, vel peccato in Deum carratione, qua est Dei offensa. Hanc sententiam intelligit Sotus, quando turpitudo iniustitiæ est ex vtraque parte, dantis, scilicet, & recipientis, vt si dedisti pecuniam, vt ille occideret proximū. Si enim turpitudo tantum fuit ex parte recipientis, vt si dedit tibi pecuniam aliquis, ne malum faceres proximo, tunc licet recipias, vt ne facias iniustum, tamen ante sententiam retinere potes. Sed de hoc, prima parte supra late egimus, vbi nec hanc Soti sententiam ita generaliter, neque alias plures indistincte probauimus, sed esse semper oculum habendum, an coacte, vel voluntarie detur, &c.

101

Probat autem Sot. quoad primam partem ex. l. multa. C. de Mod. mul. & l. illa. de Verb. oblig. quibus legibus, ait Sot. inhabilis redditur accipiens muneris accepti, in odium delicti contra iustitiam commissi, & idem probat Aug. relatus. 14. quæst. 5. can. Non sane, secus quando turpitudo non est vtraque ex parte, tunc enim per legem non sit inhabilis accipiens. Secundo probari potest ex ratione, & doctrina ipsius Sot. supra habita, quod accipiens aliquid, vt faciat id, ad quod ex iustitia tenetur, scilicet vt recte iudicia ferat, vel ne faciat, quod iustitia prohibet, scilicet, ne aliquem iniuste condemnet, tenetur ad restitutionē, quia gratis id tenetur efficere: ergo multo magis tenebitur restituere acceptum, vt iniustum faciat, cum magis contra iustitiam delinquat accipiendo.

Sed, vt verum fatear, hæc distinctio & doctrina mihi nūquam placuit. Impertinens enim iudico, esse contra iustitiam, vel aliam virtutem, quod faciendum est, vt rectitudi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Acceptum ob turpem causam iniustam, vt pro homicidio &c. restituendū non est, Contra Sot. & alios.

obligatio incurratur. Aliud quippe est iudicium de damno ob iniustitiam commissam dato, vt ob homicidium, vel iniustam sententiam, detractionem, &c. aliud de acceptis, vt talia mala perpetrentur: illud enim proculdubio est restituendum, tam ab executore homicidij, quam ab eo, qui conduxit, vel pretium dedit, vt fieret, in quo nullus dubitauit: acceptum autem non eidem legi subiectum est. Non enim

102 accipiendo alicui iniuriam infero. Homicidium certe iniustum est, sed acceptio muneris, vel pretij pro labore, vel periculo, vel industria in damno dando, iniusta non est. Vnde licet datio, & acceptio sit illicita, sed alter libere dat nulla necessitate coactus, aut metu, nullo mēdacio, aut fraude inductus, nulla ergo ei fit iniuria danti, nec damnificando, quia illi occidendo fit iniuria, non accipiendo, vnde si nullo accepto prētio similiter occideret, non minus teneretur. Eadem ratione reiicienda est aliorū sententia persimilis huic, quod refert Angel. restitution. 2. §. 4. in princi. & Medin. quæst. 2. versic. *de eo, quod secundo* & tenet Caietan. verb. restit. cap. 4. & citatur Gabr. in. 4. dist. 15. quæst. 2. dub. 2. asserēs datum ob causam nocendi alicui esse restituendum, non danti sed damnificato. Ex dictis enim id conuincitur, & refellit Medin. Non enim res illa debita est iure naturali ei, in cuius iniuriam data est. Solum enim illi debetur damni reparatio, ac restitutio, nec ex lege vlla positiua vt constat.

101

103 Deinde falsum docet Sotus acceptum ob sacrilegium esse restituendum, (quia inquit) est contra iustitiam, vt in dictis legibus dicitur, Tum, quia sacrilegium non est cōtra iustitiam, sed contra religionem, & ita nulli fit iniuria per illud, sed Deo offensa, qui restitutionem non postulat: alias acceptum à monialli ob fornicationem esset restituendum, q̄ ipse in eadem solutione ad secundū impugnat. Et hāc sententiam docte defendit Nauar. c. 17. nu. 30. Antoni. 2. parte tit. 2 c. 5. Sylu. est. restitu. 2. q. 2. & resti. 4. q. 2. & eleemosina. quæst. 4. & restitutio 8. quæstio. 2. Angel. restitutio. 1. verbo turpe lucrum. §. 1 Ij igitur omnes fatentur, quando turpitudo est ex vtraque parte, licet non concedatur repetitio eius, quod datum est, vt patet ex l. vbi & sequentibus ff. de

Sacrilegium nō contra iustitiā, sed contra religionem est.

de Condictione ob turpem causam, & l. iuris gentium. §. Si ob maleficium. ff. de Pactis, & cap. in pari. de Regulis iuris in. 6. Tamen in conscientia non ita, cum reuera de voluntate dantis sit acceptum, quod est regula nostra secunda, ex qua aperte, quæ diximus deducuntur.

104 Vnde ad rationes Soti respond. leges illas non facere inhabilem recipientem rei acceptæ, licet, vel actum prohibeat, vel actionem repetendi, quod datum est, vt legenti patebit. Maxime, quia illæ sunt iuris communis Cæsarei, quæ non tam vt leges, quam, vt dicta sapientium sunt seruanda, vt per illas iudex iudicet, non autem, vt inhabilem quemque reddere possit, vel peccatum efficere quod alias iure naturali contrarium non est. Est enim à nobis ostensum iure naturali retineri posse, cum nulli fiat iniuria. Ad Augustin. authoritatem in d. capit. Non sane, quæ habetur epistol. 54. Respond. quod non dicit Augustinus iniuste talia recipi. sed quod peccatum est accipere. Sic enim ait. Cum autem iudicia, & testimonia, quæ nec vera, nec iusta vendenda sunt, iniqua, & falsa venduntur, multo sceleratius vtique pecunia sumitur, quia scelerate quamuis à volentibus datur. Quod verissimum est. Sceleratius enim pecunia sumitur pro iniusta sententia, quam pro iusta. Quia quando est pro iniusta, vterque peccat. Et aliam reddens rationem Augustinus ait, quia scelerate quamuis à volentibus datur. In eo autem, quod dicit à volentibus dari, plane sensit data ob iustam sententiam esse restituenda, quia à nolentibus dantur, data vero ob iniustam, licet sceleratius dentur, & accipiantur, tamen quia à volentibus dantur, non esse restituenda. Volenti enim non fit iniustitia. Et pe hæc soluta est secunda ratio, quæ in maiori peccato fundatur, non in maiori iniustitia.

105 Ex quibus sequitur, quomodo sententia Diu. Thom. in hac materia sit intelligenda. Nisi enim secundū pr dicta intelligatur difficilis est. Docet enim Diu. Thom. quem multi sequuntur, vt Sot. in solut. illa. 2. Pa'ud. 1 c. distinct. quæst. 3. artic. 3. Rylucst. resti. 2. dic. 2. quod quando ipsa acceptio est prohibita, vt puta, quia lex prohibet accipere, est

Universidad de Deusto
Biblioteca

Explicatur sententia D. Tho dicentis acceptū esse restituendum, cū ipsa acceptio prohibita est.

acceptum restituēdum. Quia, quod male accipitur (inquit) male retinetur, quam cōclusionem, & rationem probat Medin. C. de restitut. quæst. 3. causa, tom. 5. ratione. & Caietan. in sum. verbo restit. cap. 4. Iosephus Angles difficult. illa. 19. Quando vero turpis est acceptio solum ob causam, vt hic loquimur, non est restituendum, vt acceptum à meretrice. Licet enim causa sit mala, & prohibita, tamen acceptio non

106 est mala nec prohibita, Re enim vera sola legis prohibitio non inducit restitutionem, nisi faciat incapacem retinentem, vel donationem annullet, aut dominium impediat. Vnde consultissime in quibusdam legibus constitutionibusq. tam iuris communis, quam nostri regni, præsertim ijs, quæ nostris temporibus feruntur, cum aliquid fieri prohibetur etiam sub pœnis, subditur: & aliter facta sint nulla. Vnde hanc sententiam sic accipiendam putamus, quando ita prohibetur actus, quod vel aliter factum annulletur, vel dominij translatio impediatur, vel denique, quod idem est, incapax reddatur contrahens, vel re vel pretio, vel donatione etiam gratis facta, vt in simonia, & similibus. Alias enim secundum illam regulam nostram secundam, si inhabilis non est retinendi per legem positiuam, cum iure naturali capax sit accipiendi, & ei libenter detur, certe nulli facit iniuriam retinendo. Alias adquisita per ludum prohibitum essent restituenda. Male enim accipiuntur, ac proinde male retinerentur, & secundum prædicta intelligere oportet Paludanum vbi supra, & Couarruuiam in regul. peccatum. 2. parte. §. 2.

Ex tertia autem regula sequitur, quod adquisita per si-

107 moniam sunt omnino restituenda. Lex enim non solū pro hibet dationem rei spiritualis pro pecunia, & econtra: eam enim sola ratio, vt supra dicebam, cum D. Thom. sententiā tractarem, non sufficeret: sed ob id sane, ꝙ lex eos facit incapaces retinendi sic adquisita, & contractū annullat. Omnis enim pactio, omnisque conuentio in spiritualibus cessare debet, & nullius est momenti, ait lex canonica, de quo fusius supra dixi lib. 2. cap. 2. dub. vlt.

Adquisita per simoniā, sunt omnino restituēda.

Secundo colligo ex hac regula, quod iudices, & officiales regij, & nonnulli alij tenentur restituere munera gratis obla-

oblata eis, à negociatoribus quando lex eos non modo prohibet recipere, sed etiam incapaces facit retinendi, vt supra in explicatione primæ regulæ dicebam, nihil tamen de vllo officio dicimus in particulari, sed vnusquisque mittat manum in sinum suum, & leges sui officij quo pacto loquantur expendat. Vbi in eis excusandis, vel damnandis illud est potissimum animaduertendum, an leges sint abrogatæ, & an obseruentur in praxi, quod vero ad scribarum, & iuratorum officium attinet, fuse supra dixi lib. 3. capit. 5. dubitation. 5.

Iudices & officiales regis, & nonnulli alij tenentur restituere munera gratis eis oblata à negociatoribus.

108

Sed rogabis an sufficiat, quod tales puniantur, vt colligamus ad restitutionem teneri? Cordub. vbi supra refert sententiam Couar. & Medin. quod id sufficit. Est enim signū, quod lex in domini translationem non consentiat, atque ita non esse abrogatam. Sed Cordub. existimat, id non sufficere.

Mihi distinguendum videtur. Nam vel lex tantum est prohibitiua contractus donationis, vel alterius actus, & tunc etiamsi pœnam stricte exequatur, non est sufficiēs signum, quod alter teneatur ante sententiam ad restituendum in quo, sententia Cord. placet. Pœna enim signum est peccati in transgrediendo, non autem est signum, quod non poterat in conscientia teneri: sicut neque econtra ex eo quod lex non concedat actionem repetendi ei, qui turpiter, vel coacte dedit, non recte colligas posse retineri ab altero. Dāti enim est restituendum iuxta primam nostram regulam, & veram iustitiam. Si autem lex incapacem facit adquirentē, & punit ex alia parte transgressorē, verisima est opposita sententia. Quia est manifestum signum, quod non est abrogata, & per consequens, quod nō adquirit dominium sed ante sententiam male retinetur, & restituendum est.

Ex dictis, cui restituendum est turpiter adquisitum, satis erat facile intelligere: sed propter eos, qui in morali hac disciplina essent iuniores, placet sigillatim breuiterque explicare. Primum certum est apud doctores omnes quod supra late probaui, quod datum vltra stipēdium debitum præ-

109

Datum vltra stipendium debitum prætextu officij ei, qui dedit restituendum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne vlera iustum pretium coactus, vel deceptus dediſset. Secundo fatentur omnes, quod datum, vt id faciat alter ad quod tenetur, ſcilicet vt vel recte iudicet, &c. ſi alter qui accipit non tenetur reſtituere, vt in multis caſibus ſupra docuimus contra communem, nulli tenebitur reſtituere. Si enim reſtituere non tenetur, vt ibi oſtendimus, nulli reſtitutio erit facienda. In caſu autem, quo accipiens tenetur, tunc ſine danti eſt reſtituendum, quia cũ ille coactus, atque inuitus dederit, non poteſt aliter ſuo commodo, ſibique ex præcepto debito prouidere, non vere tranſtulit dominium ſicut de ſoluente vſuras dicebamus. Ita Medin. quæſtio. 2. verſicul. *De eo, quod ſecundo loco.* Docet tamen Sot. in dict. ſolutio. 2. quod danti non eſt reſtituendum, cum ſit incapax per legem ob quandam turpitudinem repertam in illa donatione, quoniam in l. 2. de Condictio. ob turp. cauſam dicit Vlpianus, *qui dedit aliquid iudici, vt iuſtam ferret ſententiam, repetere non poteſt, quia ille etiam male dedit*, & ita putat etiam redimendæ propriæ vexationis cauſa non eſſe licitum dare iudici munera, ne ſit occaſio iudicis corrumpendi, & ita in dicta l. 2. dicitur, quod qui dedit, perdat litem, & crimen contrahit, ſicut qui accepit.

In caſu quo quis reſtituere debet id quod accepit, vt faceret id ad quod tenebatur, ipſi danti reſtituendum eſt.

110

Sed longe melius docet Cordub. quæſtio. 32. opinion. 4. poſt dictum primum. Non enim turpiter dat, licet alter turpiter accipiat, cum ius naturale ſit propriam redimere vexationem, quod lex humana non intendit, neque poteſt tollere, cum naturalis defenſio omnibus conceſſa ſit.

Licet accipiens turpiter accipiat, dãs nõ turpiter dat.

Ad rationem Soti reſpond. primum, vt ſæpe dixi, dictum Vlpiani non habere vim legis apud nos, niſi alioquin legibus noſtri regni ſit confirmatum: vnde cum res alias mala non ſit ob id, quod ſit contra illam legem, nõ eſt turpis datio. Secundo lex illa fundatur in præſumptione corrumpendi iudicem. Vnde quando tantum abeſt ab ea corrumpendo, quod ne male iudicet, munus dat, non agit contra legem. Denique vt exponit Couar. 2. parte relect. §. 3. in eo lex illa locum habet quando iudex ob opinionem probabilitatem poterat, & volebat pro contraria parte ferre ſententiam. Tunc quid, videtur corrumpere iudicem turpiter dat, & perdit litem. Sed certe licet iuſte perderet litem

111

tem ob eam præſumptionem, tamen neſcio quomodo omnino quadret hæc expoſitio, cum dicat lex, *crimen contrahit.* Quod enim eſt crimen, ſi ego etiam iuſtitiam habeo, & probabili iudicio poteſt ille in mei fauorem ferre ſententiam? Cæteris enim paribus mihi magis teneor, non ergo pecco, precibus & muneribus illum in meam partem inclinando, quam æque iuſte ſequi poteſt.

Soti autem ſententia vera erit quando non, vt redimeret manifeſtã vexationem, ſed nulla explicata cõditione munera daret. Tunc enim crimen admittit dando, nõ modo, quia cooperatur peccato alterius, qui turpiter recipit quando non vtens iure redimendę vexationis facit, ſed & commit tit, in l. 6. tit. 9. lib. 3. Recopil. vbi id prohibetur, & ita expli cari poteſt melius illa lex. 2. Loquitur enim abſolute ſeclu- ſo caſu redimendæ vexationis.

Si dans munera turpiter recipiẽti, cauſa redimẽdi iuſtam vexationem non det, turpiter dare dicitur.

Si tam dans, quã accipiens turpiter ſe habeant, ſic adquiſitum pauperibus dari debet, ſecundum aliquos.

Tertio videtur, quod ſi vterque turpiter ſe haberet, vt cum a volente accipitur pro iniuſta ſententia, vel actu varia eſt doctorum ſententia. Quidam docent pauperibus eſſe reſtituendum. Secundo dicunt, quod ſi cauſa non eſſet conſequuta ob quam quod datur, danti eſſet reſtituendum vt ſi dedit vt male iudicaret, & iudex id non fecit, ſed iuſte potius iudicauit, ita Palud. quæſt. 3. art. 3. concl. 3. & 4. Medin. C. de Reſtit. quæſt. 2. §. De eo. Cord. q. 32. diſt. 5. Hæc ſententia probatur, quia cum ille (licet turpiter) voluntarie tamen dederit, iam abdicauit à ſe dominium, iam ergo ius non habet ad rem, atque adeo manet, ſicut res perdita ſine vllo domino, ſiquidem recipiens inhabilis eſt ratione ſuæ turpitudinis ad retinendum. Cum vero cauſa non eſt ſubſequuta, cum non abdicauerit à ſe dominium niſi ea conditione, conſequens eſt, vt ea non ſtante, ei ſit reſtituenda res. Hanc igitur ſententiam ſequitur Couarrub. ſine dicta limitatione. Siue enim conditio exter, ſiue non, putat non eſſe reſtituendum danti, ſed pauperibus, & huius ſententiæ videtur Diu. Thom. 2. 2. quæ. 62. ad. 2. art. 5. Ratio eius eſt, quia ratione turpitudinis, tam qui dedit, quam qui accepit eſt incapax per legem.

112

Aliorum autẽ ſentẽtia eſt, quod nulli omnino eſt reſtitutio faciẽda, ſed retineri poteſt, niſi tãtũ pauperibus de conſilio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

filio, non de præcepto. Ita docent Nauar. Sylueſt. & Ant. Et ratio eſt plana ex doctrina noſtræ regulæ, quia ex eo quod ille volens dedit, nulla fit ei, vel alicui iniuria retinendo. Alij autem ſub diſiuntiuo concedunt, vel pauperibus, vel danti eſſe neceſſario reſtituendum, quidquid autem horum feceris ſatisfeciſti. Ita docet Adrianus quæſt. illa reſtat inquirere. Hoc autem non aliter ille probat, quam quia leges illæ ſunt pœnales, & ita ante ſententiam non faciunt inabilem dantem recipiendi quod dedit.

Alij tenẽt ſic acceptum retinere poſſe & tantum pauperibus reſtitui, de conſilio tantum, non vero de præcepto.

113 Vltima opinio eſt Soti, qui ſimpliciter putat eſſe reſtituendum danti, quando ſcilicet reſtitutio eſt facienda, ſecũdum ipſum, ſcilicet, cum acceptum eſt peccatum patrandum contra iuſtitiam. Ratio eius eſt, quid dans non abdicat a ſe dominium, niſi vt habeat ille cui dat. Si ergo ille non poteſt retinere, non vtique eius eſt voluntatis dare, ac proinde ſibi cedit res, ſicut vero domino, qui non abſolute à ſe dominium abdicauit, ſed virtuali illa conditione, ſi alter eam habiturus eſſet, qua eleganti ratione ſupra oſtẽdimus ex eiuſdem Soti opinione accepta per ſimoniam eſſe reſtituenda danti, & non pauperibus de neceſſitate.

Sotus putat ſimpliciter dãti reſtituendum eſſe.

Sed quod ad noſtrum attinet propoſitum, ego ſane diſtinctione opus eſſe arbitror, in tanta varietate ſententiarum. 114 Nam vel cauſa eſt ſubſecuta ob quam pecunia data eſt, vel non. Item vel recipiens eſt per legem inhabilis, vel ſecus. iuxta hæc enim varie eſt reſpondendum. Primum igitur dico, quod ſi cauſa non eſt conſequuta, reſtituendum eſt danti, vt optime docuit Medi. Cordub. Palud. Nauar. num. 30. Ratio eſt plana, quia aliter non eſt libera datio, cum cauſa non extet, ob quam donatio facta eſt. Vnde ratio Couatr. coæquantis vtrumque caſum in hoc friuola eſt. Nulla enim eſt lex in toto titulo de Cond. ob turp. cauſam, quæ ipſo facto faciat inabilem recipientem cauſa ſecuta, & quando eſſet vt ſæpe dixi, illæ non ſunt leges, quæ in conſcientia vim habeant obligandi, ſed poſt ſententiam, quod autem ſolum negent actionem, nihil eſt ad rem.

Si cauſa ob quã datur non eſt cõſecuta, danti eſt reſtituendum.

115 Quare ſecundo videtur, quod cauſa ſecuta, nulli eſt reſtitutio facienda. Non danti, quia voluntarie dominium abdicauit. Nec fiſco, aut pauperibus ante ſententiam. Quia vt diximus

Si vero cauſa cõſecuta eſt, nulli reſtituenda eſt.

vt diximus, ille ſimpliciter fit dominus, ac per conſequens res illa non eſt reddenda, vt Nauarr. & Sylueſter, & alij de tertia opinione docuerunt. Vnde præclara eſt illa Ver ue. ſententia a multis doctoribus probata: *Quotieſcunque certæ perſonæ reſtitutio non eſt facienda, nulli omnino ex præcepto debetur*, cum limitationibus tamen Nauar. quas ponit numer. 30. & Sylueſter, reſtit. 2. quæſt 2. ſed ſolum eſt neceſſaria, ſi per legem vel ſententiam pauperibus ſit adiudicatũ, vt de debitis ex delicto contractis ſupra diximus. Vt enim ſæpe diximus pauperes iure naturali, & ex iuſtitia nunquam ſuccedunt. Itaque cauſa ſecuta nulli eſt neceſſaria reſtitutio ex præcepto, ſi recipiens habilis eſt, ſed ſi incapax, *hoc opus hic labor eſt*. Tunc enim communis opinio videtur maiorem habere apparientiam, quod ſi pauperibus reſtituendum, quia cum ille ſit per legem incapax, & dominus iam dominium abdicauerit, manet res, ſicut nullius domini. Sed reſpondeo cum Soto eſſe domino reſtituendam, vt de ſimoniace adquiſitis dixi ſupra lib. 2. ca. 2. Cuius ratio eſt ea, quam ex Soto ſupra tetigi, non enim aliter dans illius a ſe dominium abdicat, niſi vt in recipientem tranſferat. Ex eo ergo quod aliter recipere, & retinere non poteſt, reuera noluit abdicare, ac proinde non eſt 116 re ſua ſpoliandus, niſi ſpeciali lege incapax fieret retinendi, ſicut de facto ei non datur repetitio, vel poſt latam contra eum ſententiam: id maxime eſt verum, quãdo bona fide munera dedit iudici, vel alteri putans eum recipere, aut retinere poſſe. Nec refert, quod ſcienter det, ſemper enim ſiue licite, ſiue illicite, ſiue apparenter non intendit rei dominium abdicare, niſi in alium tranſferendo. Ob hanc ergo rationem pecunia ſimoniace accepta danti, non pauperibus eſt reſtituenda, vt in ſpecie Sotus docuit, & nos late tom. 4. probaturi ſumus. Ex his ſequitur, quod poſſet eſſe aliqua iuſta lege decretum, vt in eo caſu nõ danti, ſed pauperibus eſſet reſtitũendum. Et tunc illis eſſet facienda, ſicut eſt poſitiua lege decretum, quod debita incerta ex delicto pauperibus dentur, id enim in pœnam turpitudinis vtriuſque ſtatui poſſet.

Recipiens ſi incapax eſt, licet cauſa ſit ſubſecuta, reſtitui debet ipſi danti.

Denique ſequitur male Adrian. vbi ſupra & Ang. reſtitutio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tutio.2.§.4.putare satis esse restituere, vel dãti, vel pauperi bus, imo cui maluerit, vt Nauar. refert, nu.32. Si enim dans non abdicauit dominium, vt probauimus illi est solum restituendum. Et alias non est incapax recipiendi, si vero ab
117 dicauit a se dominium, cuicunque etiam non pauperi poterat dari, vt ipse concedit, quod est ridiculum. De promissionibus autem ob turpem causam, hic non agimus. Id enim fuse tom.3.tractabitur, qui de contractibus disputabit.

CAPVT TERTIVM.

Vbi restitutio facienda est?

SVMMARIVM.

SI restitutio procedat ex causa iniusta, vt ex furto, &c. deferri debet ad locum creditoris cum sumptibus necessarijs si nimis distet, alias vero, si restitutio ex causa iusta procedat.nu. 2

Sumptus quos dominus facturus esset in re asportanda ad locum, vbi modo est iniquus possessor, deduci possunt, cum res ad dominum mittitur restituenda. num. 5

Si debitum non est ex contractu, vel furto, sed ex delicto per modum pœnæ, non tenetur debitor deferre pœnam ad modum iudicis.nu. 8

Si dubius sit debitor de debito, nõ tenetur se offerre cũ pecunia vel re, sed licite potest retinere, donec petatur nu. 9

Etiamsi debitum sit liquidum vt ex mutuo, venditione, &c. debeatur, & de tempore nihil est conuentum, licite potest illud detinere nu. 10

Si

Si creditor vel obliuione, vel ignorantia debitum non petit, debitor teneturillud significare.nu. 10

Si debitũ sit ex dilecto, vel ex licito cõtractu, elapso termino iustæ possessionis, tenetur debitor deferre ad creditorem suis expensis.nu. 11

Debitor qui aliquam rem in Indis accepit, vt ubicunque terrarum solueret, si postea esset in Hispania, satisfacit deducendo cambia, quibus translatio constat.nu. 13

Si à loco depositi recedat dominus, non tenebitur depositarius ad eum rem mittere, secus vero si depositarius loco abcessit.nu. 15

POST explicationem circunstantiæ personæ, cui restitutio est facienda, proximum est explicare loci circunstantiam.

Prima ergo dubitatio. Vtrum teneatur debitor suis expensis rem deferre ad locũ creditoris, si nimis distet? S. Thom. 2. 2. quæst.62.articu.5.ad.3. indistincte docet. 4. quod debet creditori transmitti, cp ei debetur, præcipue si sit res magni valoris, & possit commode transmitti, alioqui debet in loco tuto reponi, quod sensit Ioseph. Angl. quæs. cui restitutio facienda est, diffi. & vt domino seruetur. Scot. in. 4. d.15.q.2. vers. *ad agrũ*, docet quod si dominus sit in loco remoto, ita vt nõ sine magnis expẽsis res ad eũ mitti possit tradenda est parentibus, qui si non adsint danda est pauperibus pro anima illius, idẽ tenet Richar, vt Caiet. refert in d.art, & per omnia sequitur Gab. in.4, dist.15.q.2. conc.2. litera H. Ratio horũ est, quia ille tãtum accepit rem, ergo non tenetur ad plus quam rem vel eius valorẽ restituẽdũ alias esset maior restitutio quã dãnũ cp iustitia nõ postulat. 1 1. Dubitatio.

Mihi magis placet sententia Caie. in. d. 2.2.q. 62. art. 5. & in sum. verb. resti. c. 5. Soti. 4. de iust. quæ. 7. art. 1. ad 4. imo eiusdem. D. Thom. in. 4 d. 15. q. 1. artic. 5. quæstiuncu. vlti. ad 2. Barth. Led. lib. 1. c. 14. §. 33. fol. 167. Nauar. c. 17. n. 4. 2

Armil.

Armil.restit.§.25.Medin C.de Restit.q.2.vers. *Ad id.* Couar.in reg.peccatum.2.part.num.7.Ang.Resti.1.q.7.8.& 9.Sylvest restit.4.q.4.Ant.2.part.tit.2.c.3.§.1.Ij ergo distinguentes docent,quod aut restitutionis causa fuit iniusta acceptio,vt furtum,vsura,&c. & tunc dicunt restituendum esse etiam cum cõsumptis in quadruplum, si opus sit. Cuius ratio est,quia dominus sine culpa grauari, aut damnificari non debet ex restitutione sibi facienda, sed potius iniquus debitor:grauaretur autẽ si suis sumptibus ille teneretur rem ad se trahere:igitur,&c.Neque hoc est debitorem etiam ad plus,quam ad restitutionem rei teneri. Nã damnum expensarum non est restitutio formaliter, sed medium ad restitutionem, ad quod peraccidens tenetur, quia dominus abest, qui grauari non debet. Sibi imputari debet(ait.D.Thom.) si damnum patiatur ex remittenda re,cum ipse in eo statu se reposuerit. Si ergo ea restitutio fuit ex causa iusta,vt depositum,mutuum, emptio, successio,&c.vera esset. Vnde reiicienda est sententia glos.in.c. Cum tu,de vsur.dicentis,quod vsurarius non tenetur mittere absentibus vsuras suis sumptibus,sed absentis. Et probat ex arg.l. operæ.ff. de oper. li. Ex qua colligit,quod si sumptus itineris debitum excedat, debet dari pauperibus,& id probat ex.d.c. Cum tu. Sed certe perperã,vt patet legenti,cum ibi de sumptibus factis in remmittendo, nulla fiat mentio, probat etiam ex.2. q.6.c.anteriorum. Sed inde nihil probatur, neque in toto illo longissimo capite Imperator iustinianus, quidquam ad rem profert, vt legenti patebit.

Si restitutio procedit ex causa iniusta, vt ex furto,&c. deferri debet ad locũ creditoris, cum sumptibus necessarijs, si nimis distet, alias erit si restitutio ex causa iusta procedit.

4

Sed nunc vera erit ista sententia cum moderatione. Syl. Angel. Ant. Panormi. Anani. Rauc. in d. cap. qui sic opinantur, & defendunt prædictam glossam, cum ipse debitor non mutauit domicilium, sed creditor, tunc expensis creditoris est restitutio facienda, quod si debitor à loco, vbi rem exportsit, vel damnum dedit, ibidem manente creditore discessit, tenebitur proprijs expensis: iuxta.l. Cum res ff. de Legat. quæ in solutione legati hoc sane distinguit. Hanc autem distinctionem admittere in re, quæ iusta, & voluntate domini detinetur, fas est, vt in exẽplo de legato

constat inducto à lege. Et eam admittit Couar. relect. reg. peccatum. 1. part. num. 7. in eo vero qui iniuste abstulit rem reddendam, vt dicimus, & reiicit Couar. ibidem. Verum ergo esset tunc omnium doctorum sent. glos. & aliorũ, & in hoc sensu accipienda est D. Thom. 2. 2. dum dicit quod si nõ potest commode transmitti, conseruetur in loco tuto, & domino seruetur. Maxime si est quantitas magna, vt prædicti docent authores, quibus accedit Med. C. de restit. quæs. 2. vers. *De eo, quod sic nõ loco*, ad fine. Vnde neque illud, quod Scot. & Hab. docent, mihi placet, vt bene Sotus adnotauit. Dicunt esse parentibus, vel si eos non habet creditor, pauperibus esse dandum, id enim nisi post longissimam absentiam & rare cautu, vt res quasi perdita putaretur, non licet. Cõstat igitur est, & verissima doctorum dicta distinctio sicut infra dicemus, de eo qui iniustis vijs statum adquisiuit, teneri omnino statum admittere, qui non est suus sed potius, vt bene Mercad. & Sot. docuerunt, est alienum relinquere, & id alicui, qui erat suus, redire, sibique imputari debere, quod se in statu restitutionis, & damnanis collocarit. Si vero iuste quæsita habet, non teneri cum notabili damno, vt inferius capite quarto fusius diximus.

5

Vtiam tamen ego animaduertẽdum puto, circa horũ doctorum opinionem pro ea temperanda, quod vt existimo illi non negarent, quod scilicet, non tenetur, dictus iniquus possessor, totos sumptus transmittendæ rei soluere, sed deducendos esse eos, quos dominus fecisset in re asportanda ad eum locum vbi modo est. Verbi gratia, spoliasti aliquẽ in monte, auferens ab eo, vel tritici, vel olei magnam quantitatem, non debes mittere tuis expensis, sed deducendæ sunt quas dominus facturus erat, si quidem dominus ad ciuitatem erat eam portaturus, quem casum ita inspecie decisum legi, non inuitus apud Medin. quæst. illa. 2. vers. *ea soluitur*, & postea apud Ang. 3. parte, S. 1. Theologorum. q. 62. restitutio faciendi, art. 9. dubitatione 6. id ni dicendum est de illo qui in ciuitate spoliasti, qui postea se contulit Dist. ad Romam. Certum enim est peccatum id fore facturum. Quod si facto ibi constitutum, retrahi potest, non

Sumptus quos dominus facturus esset in re asportanda ad locũ vbi modo est iniquus possessor, deducere potest, cum res ad dominum mittitur restituenda.

6

Universidad de Deusto
Biblioteca

reddit, quo ille erat portaturus debent tales expensæ computari. Cuius ratio est, quia aliud est creditorem seruare indemnem, aliud ex furto lucrari: indemnis seruari debet, lucrari certè non debet. Verum est quod si dominus nullas, vel paucas expensas erat facturus casu, vel industria, vel amicitia alterius, nihil est tunc deducendum, sed simpliciter & integre deportatio soluenda: etiamsi maiores in duplo sumptus, aut in quadruplum essent faciendi, vt optime Caiet. Angles, & cæteri docent de secunda opinione. Creditor enim qui innocens est, seruari debet indemnis. Si cut enim lucrum cessans tenetur restituere debitor, quod ex non solutione culpabili creditor incurrit, vt supra dicebamus: ita etiam hoc quod esset lucraturus, si ei gratis, aut modico pretio, translatio offerretur, suum est, ac proinde nihil potest debitor de asportatione detrahere, quod expresè docuit Sylvest. q. illa vltima, restit. 4. dum dicit, *Si dominus sine expensis vel priuis rem suam deduxisset, non posset debitor computare expensos, si ex delicto tenetur.* Est enim tunc causa iniusta earum expensarum, imo Couar. num. illo. 7. Med. C. de restit. q. 2. versic. *Ad id*, folio. 7.

7

Sed obiicies caput Redintegranda. 3. q. 1. vbi Ioan. Romanæ vrbis Episcopus in Epistola prima ad Zachariam Episcopum, sic scribit: *Redintegranda sunt omnia spoliatis, vel ecclis Episcopis, & in loco vnde recesserant funditus reuocanda.* Quod ipsum docuit Euseb. in Epist. 2. & in 5. Synodo Romana sub Simacho, Anselm. lib. 3. cap. 52. & 44. Igitur satis erit latroni, vel spoliatori, si ad eum locum, vbi damnum fecit, rem ipsam reduxerit. Respondeo id esse verum, quando dominus alio non erat translaturus, vt bene Medin. exponit. Notat autem Iosephus in. d. dific. 9. conclus. 2. quod si debitor timet expensas à creditore debitas sibi nõ soluẽdas, non tenetur restitutionem facere.

2. Dubitatio.

Secunda dubitatio. Vtrum teneatur debitor, in eadem verbi gratia, ciuitate existens, rem ipsam ad domum creditoris perferre? Sane sunt nonnulli qui putant, nisi ab eis debitum petatur, saltem extra iudicium, non teneri ad restitutionem. Imo sunt alij, qui nisi in iudicio exigatur, & lata sit contra eos sententia solutionis, se in conscientia se

8

curos

curos existimant, quos longe falli existimamus. Ac propterea dicendum putamus. Primum, quod si debitum non est ex cõtractu, vel furto, sed ex delicto quodam per modum pœnæ, non tenetur ipse deferre ad fiscum, vel iudicem pœnam in lege contentam. Et sane si pœna sit differenda planum est, cum fiscus, nec alius ius habeat ante sententiam ad rem, vel in re, & ob id proprie debitum dici non potest, in quo omnes, quos ego legi, conueniunt. Si autem latam continet sententiam, cum nemo executor eius esse teneatur contra se ipsum, consequenter non tenetur se spoliare ac sponte ad fisci, vel alterius, ad quem pertinet, domum venire ad soluendum. Non disputo modo, an lex pœnalis possit obligare ad pœnam ante sententiam soluendam, quando illius executio requirit actionem ab ipso reo exercendã, in quo doctissimos de scola doctores non vno modo sentire video. Quod enim non cadat sub humanæ legis potestatem putauit Caietanus. 2. 2. quæstio. 62. art. 3. & in sum. verbo pœna, quem secutum video Dominicum Sor. 1. de Iust. q. 6. art. 6. & alios plures, quibus ego non soleo acquiescere. Id ergo dicere intendimus, quod de facto non obligat ad pœnæ solutionem ante sententiam, nisi legis tenor, id expræse contineat, vt si vel contractum annullet, vel electionem, vel restitutionem præcipiat pœnæ pecuniariæ, vel bonorum & huiusmodi. Alioqui enim satis fuerit pati, & humiliter sustinere exactionem, & cum petatur soluere, de quibus alibi latius.

Si debitum non est ex cõtractu vel furto, sed ex delicto per modũ pœnæ, nõ tenetur debitor deferre pœnam ad domum iudicis.

9

Secundo mihi videtur, quod si dubium est, an debeatur, non tenetur se offerre, cum pecunia, vel re, sed licite potest retinere donec petatur, & certificetur, sive in iudicio, sive extra rem esse alienam, cum in dubio melior sit conditio possidentis. Quid vero sit faciendum, quando nullus possederat, an res forte tribuenda sit, vel diuisione applicanda, tom. 3. disputabitur, cum agemus de Præscriptionibus.

Si dubius sit debitor de debito, nõ teneatur se offerre cũ pecunia vel re, sed licite potest retinere donec petatur.

Tertio videtur, quod si liquidum est rem esse alienam, eamque iusto possidet titulo, vt depositio, mutuo, venditione, vel commodato, &c. si de tempore nihil est conuentum licite potest retinere, donec petatur, nec tenetur etiamsi longo tempore apud se habeat deferre ad domum

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditoris. Quia ex quo terminus non est appositus deposito commodato, &c. non potest dici in mora, sed præsumere potest ad hæc velle dominum, vt ipse habet ita Ioannes Medin. C. de Resti. q. 2. versiculo: *ad aliud quod quarto.* Et id maxime, quando depositum habet publica authoritate, nec debet ipse dominum quærere, sed paratum esse, et efflagitare cum petetur.

10 *Et ipsi debitum sit liquidum, vt ex mutuo, venditione &c. debeatur, & de tempore nihil sit conuentum, licite potest illud detinere.*

Hinc est, quod si vehementes, vel probabiles habet coniecturas, quo minus non consentit, vel obliuione quadam vel ignorantia, vel timore, aut alia impotentia non petit, tenebitur offere, vel illi significare, vt re cognita ille, quod magis placebit efficiat. Alioquin rem contra domini voluntatem retinebit alienam. Et inde etiam est, quod debitū ex emptione, mutuo, & huiusmodi elapso termino etiā si non admoneatur à creditore semper est in mora, vt declarat Gregorius. IX. in cap. vlt. de locat. & conduct. Nō obstante, inquit, quod ei, vt solueret, non fuit nunciatum, cum dies statutus à domino interpellet, &. C. de contrahen. stipulatione. l. Magnam, & C. de iure emphyteo. l. 2. & glos. in dicto capit. vltimo, Syluester verbo mora, quæstion. 1. & 4. & verbo obligatio, quæst. 9. & verb. solutio. quæst. 5. dict. 4. Quæ limitanda sunt in foro animæ, nisi iusta causa excuset, tunc enim non est in mora, & habetur in. l. Celsus §. 1. ff. de arbit.

Si creditor vel obliuione vel ignorantia debitum non petit, debitor tenetur illud significare

11 *Si debitū est ex delicto, vel ex licito contractu, elapso termino iustæ possessionis, tenetur debitor deferre ad creditorē suis expensis.*

Quarto mihi videtur, q̄ si debitum est ex delicto, vt furtum, vel rapina statim, vel ex licito contractu depositi, venditionis &c. elapso termino iustæ possessionis, aut crediti, tenetur deferre ad creditorem suis expensis, vt supra ostensum est. Æquiparatur enim morosus debitor quodammodo furi. Quanuis eam differentiam ego inuenio inter debitorem ex contractu elapso termino, & inter furē, vel vsura, aut alia iniquitate adquirentem. Licet enim vtrumque sit iniuste retentum, cum mora pariat delictum, tamen in illo satis erit domino indicare, vt ille mittat ad recuperandum, nisi aliter, vt supra dicebam, dubio. 1. expresse, vel tacite fuerit conuentum: at in secundo casu non satis est significare, sed deferre ipse tenetur. Et ratio diuersitatis est, quoniam cum ego retineo res apud me non permanent,

12 & proin-

& proinde sicut ille ante morā debebat mittere, ita modo potest sine nouis sumptibus. Non enim mea mora, quæ nō tam mea, quā illius dici potest, cū ille nō venerit ad petendum, non inquam maiorū sumptuum causa fuit, at cùm ab initio iniustè abstulit, cum rem ab eo amouerit, meum profecto est in primum statum reuocare, cum ille nullos sumptus facturus fuisset, qui apud se rem haberet. 13

Hæc igitur omnia certo iudicio, æquitate, atque prudentia sunt existimāda, cum occurrent. Parum enim certè aut nihil Doctores in particulari tradidere. Vltimo tandem sunt qui doceant, quod tributū, quod in Hispania *Alcauala* vocatur, non tenetur debitor non modo deferre ad Publicanum, sed neque indicare: satis esse dicunt, si debitor soluat, cum exigatur. Sed de his supra disputatum est.

Tertia dub. Vtrum, qui mutuos dedit in India mille aureos, vt vbicunque terrarū eos peteret mutuatarius, solueret, an si postea debitor in Hispania, vel in Italia teneatur eos ibidē restituere, aut soluere? An vero possit deducère cābia quibus trāslatio cōstat? Naua. c. 17. nu 43. docet satis facere, si deductis cābijs soluat in vrbe. Probat illud per legem. 1. & 4. de eo quod cer. lo. quæ leges ait Nauar. non solum locum habent in rebus alterum specierum, sed etiā in pecunia. Sed quid illæ leges contineant, ipse non explicat. 3 *Dubitatio.*

Quare eius sentētia accipiēda videtur ea ratione, quoniā ille cōtractus est vsurarius, si quidē ex vi mutui extorquet lucrosam obligationem, scilicet, vt vbicunque petatur eo loco restituat. Fieri enim potest, vt in loco vbi pluris æstimatur pecunia, petat, & ita subiectus est mutuatarius illi & ad dandam etiam vltra copitale. Vt ergo sit licitus contractus, nō debet libertas adimi mutuatario soluēdi ibidem, vbi accepit, & ita vbicumque petatur satisfacit dando integrum, siue in eadem India, siue Romæ deductis expēsis, quas sine dubio facturus esset mutuator, si rem, aut pecuniam Romæ habere voluisset. Nec refert, quod explicita fuerit conditio, vt vbinis terrarum peteret, sibi esset pecunia soluenda, vt in conuentione fuit appositum. Quia talis conditio est vsuraria & iniusta, ac proinde nulla, cū pacificatur lucrum ex mutuo, vt ostensum est. *Debitor qui aliquam rem in Indijs accepit, vt vbicunque terrarum solueret, si postea esset in Hispania, satisfacit deducendo cambia, quibus translatio constat.*

14

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed rogabis fortasse quid erit dicendum, quando non extorquetur illa obligatio, vt vbicũq; petatur pecunia, ancto res mutuo data, reddere teneatur, sed simpliciter mutuo dedit in India, petit autem Toleti, nunquid debitor tenebitur suis expensis rem ad eum mittere? Circa quem casum nihil docuit Nauar. sed respondeo ex Med. C. de resti. q. 2. versiculo, *Ad id*, fol. 2. esse distinguendum. Nam si mercator erat rem secum Hispalim portaturus, nisi ad instantiam alterius mutuasset, tunc tenetur debitor rem mittere, expensis tamẽ creditoris, quas poterit ex debito defalcare, quod ego limitarem, vt supra dixi, si dominus expensas in deportando erat facturus. Si enim vel nullis, vel paucis rem secũ detulisset, non potest mutuatarius maiores expensas computare in sortem, alias sentiret mutuator ex mutuatione grauamẽ, si deberet ab Hispali Toletum mittere aliquem, qui recuperaret, & fortasse maioribus expensis, quam ipse faceret, secum rem deportando. Si autem non erat secum asportaturus, non tenetur debitor proprijs expensis mittere, nec creditor sine vsura ad id obligare posset mutuatarium, vt supra dicebam. Satisfacit ergo si Toleti vbi mutuum accepit, vel reddat, vel deponat, vel indicet absenti, vt sibi consulat.

15

Si à loco depositi recedat dominus, non tenebitur depositarius ad eum rem mittere, secus vero, si depositarius loco abcesserit.

Sed nunquid depositarius tenebitur ad dominum proprium rem depositam mittere? Respondet Medina nullo modo teneri, sed satisfacere, si paratus sit reddere domino petenti: ego sic distinguerem, nam, si a loco depositi recessit dominus, non tenetur depositarius mittere, vt bene Medin. & Ang. docent diffic. 3. concor. 1. Alias iniuste, & sine culpa grauaretur depositarius, quem oportebat mercedem potius, quam grauamen accipere. Nec refert, quod ob depositum stipendium accipiat, quoniam semper depositum principaliter fit in gratiam deponentis, sicut econtra mutuum in gratiam mutuatarij, & hæc est iudicio meo ratio diuersitatis, cur depositarius non tenetur suis expensis mittere, etiam cum dominus esset rem secum importaturus, tenetur mutuatarius, & commodatarius. Si autem ipse depositarius loco abscesit, tunc equidem putarem teneri suis expensis rem ad locum depositi mittere, vbi est dominus cum expensarum illarum causa, sit ipse depositarius. Et ita

16

ipsi

ipsi, & non creditori imputari debent expensæ, nec id negaret Medin.

Quarta dubita. Vtrum si debitor mittat ad locum creditoris rem debitam, & ob infidelitatem nuncij, vel alia causa res pereat, maneat in eadem restituendi obligatione, ac antea? Sylvester restitution. 4. quæstion. vltim. docet, quod si debitor suo proprio motu rem mittat ad dominum, & pereat, tenetur denuo restituere. Sed id melius explicat Medina. C. de Restitution. loco citato, infra tamen nos capit 5. latius id explicaturi sumus.

4. Dubitatio.

17

CAPVT QVARTVM.

Quando est restitutio facienda?

SVMMARIVM.

Restituenda statim fieri debent, quoad præparationem animi. nu. 2

Præceptum restitutionis in homine, si negatiuum sit, obligat ad statim ad restitutionem. nu. 3

Si vero sit affirmatiuum, obligat quamprimum potuerit. nu. 4

Statim habenda est voluntas restituendi, cum primũ fieri quent. nu. 4

Qui per negligentiam restitutionem differt, non continue peccat, sed est in statu peccati, secundum Caiet. 5

Circa hanc Caiet. sentẽ. alios quatuor ponit Sot. casus, in quibus homo peccat. nu. 6

Vtens re aliena non aduertens esse alienam, non peccat nouo peccato, contra Nauar. nu. 7

Per negligentiam restitutionem differens, non sæpius, sed semel peccat. nu. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui semel delinquit non restituēdo, & posthac pœnitet restituereque proponit si desinceps vel propositū abijciat, vel saltē restituere negligat, iterum peccat. nu. 12

Quando alienum iniuste retinens, vetus continuare peccatum dicatur, nec nouum admittere? nu. 14

Extrinsice magis peccat, qui per mensem tem sæpius furatur, quam qui per idem statum detinet, intrinsice tamen econtra. nu. 15

Restituere nemo tenetur cum periculo vitæ, aut salutis, etiamsi ex maleficio adquisierit. nu. 16

De ijs quibus quis egeat extreme ad vitæ suæ cōseruationem vel suorum, non tenetur restituere, etiam si aliena essent. nu 16

In extreme indigenti, ob talem necessetatem non expirat restituendi obligatio sed tenetur cum ad pinguiorem venerit fortunā, secundum Nauar. nu. 17

Si simpliciter in extremam necessitatem deuenerit, extinguetur restituendi obligatio, alias non. nu. 18

Si debita non sunt ex mutuo emptione, vel alio contractu, in quo debitor adquirit dominium si illa in extrema necessitate consumpta essent, extinguetur restituendi obligatio. nu. 21

Creditori in extrema necessitate peruenienti, non tenetur debitor in eadem existens restituere, contra Syluest. & alios. nu. 22

CONSVLATVR S. Thom. 2.2. quæst. 62. & ibi Caietan. & verbo, restitutio. 6. Sotus 4. de Iustitia. quæst. 7. artic. 4. Nauar. cap. 17 num. 54. Paludan. in 4. distinct. 15. q. 2. articul. 6. Scot. in 4. d. 15. quæst. 2. & 6. De quarto Anton. 2. par. titul. 2. cap. 8. in fin. Syluest. restit. 5. per totum. Gabriel eadem. d. art. 2. quæst. 3. conc. 2. dubi-

tatio. 5. & 1. concl. 1. Couaru. in regul. peccatum. 1. parte. §. 1. num. 1. Cordub. in sum. q. 2. & 5. Maior d. 15. quæst. 8. Medin. C. de Restit. q. 2. Richardus eadem. d. articulo. 4. ad tertiam rationem. Angelus Restit. 3. q. 5. Ioseph. Ang. in flor. 4. q. de restit. artic. 2 difficult. 3. & c. Omnes fatentur, primum quod restitutio statim fieri debet, vel inducias obtinere, quia siue sit præceptum negatiuum principaliter, vt nos libro. 1. docuimus, siue affirmatiuum, vt Caiet. & Sotus, & alij docent, cum habeant ex eorundem sententia annexum præceptum negatiuum, scilicet, non detinebis alienum inuito domino. vt idem Caiet. docet in summa fit, vt obliget semper & pro semper, & per consequens ad statim. Vnde dici solet, quod debetur sine termini præfixione, at statim debetur. ff. de re iud. & in. l. Eum qui. §. Quoties de Verb. obligat. & in praxi forensi cogitur debitor sine statuta die, statim persoluere, & in iuramentis, promissionibusque Deo factis, ita docent Doctores esse statim (cum primum sit commoditas) ad implendas. Vnde Deuter. 23. *cum votum vouisti Deo, non tardabis reddere. Quia requiret Dominus Deus tuus: et si immoraberis imputabitur tibi ad peccatum.*

2

Restituenda statim fieri debent saltē quoad præparationem animi.

Secundo fatentur omnes, & specialiter docet Caiet. Sot. & Nauar. hoc esse intelligendum quoad præparationem animi, & voluntatē restituēdi, & id, meo iudicio, quoniam, vt lib. 1. docuimus principaliter, & directe præceptum restituendi idem est, quod non retinendi alienum. quod negatiuum est. Vnde actio illa quæ consequitur, & extrinsice importatur, nempe redditio talis rei, ob rationabiles causas differri potest. Non enim oportet media nocte surgere ad exequendum restitutionem, de mensa recedere, vel interdum illarum solemnia exire: sed tempore congruo, vt cum prudentia actum restitutionis, sicut & cæteros virtutum actus, exerceamus. Maxime, quia vt Nauar. ait, ille commode eo tempore restituere non potest. Sicut enim commoditas ex parte facultatis attendi debet, ita etiam ex parte temporis, & loci, & personæ, & c. vt in omnibus rationabile sit obsequium nostrum, & cum grano salis opera nostra condita, & sapida censeantur.

2

3

Prima dubitatio, quando peccet homo contra hoc præcep

1 Dubitatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum? Pro cuius intelligentia notandum est, id quod paulo ante dicebamus in restitutione duo esse hominis præcepta, alterum directe & principaliter, quod est non retinere alienum, quod negatiuum esse diximus, alterum consequēter, & minus principaliter, scilicet realis quædam actio, qua proximo redditur, quod illi debetur, quam non semper cōsequi restitutionem ostendimus, si de primo loquimur, cum negatiuum sit, obligat ad statim, & semper, & pro semper. Tenere enim alienum domino inuito rationabiliter, nec per momentum licitum est, imo etiam non restituere positiue illo rationabiliter inuito, nec per momentum licet. Ex quo certe apparet, omnibus modis esse negatiuū hoc præceptum. Sed esto sit affirmatiuum, quoad illam partem, certum esse debet hominem teneri ad restitutionem, tam vt restitutio est non retinere, quam, vt est datio, vel cōpensatio damni, teneri inquam, quam primum potest. Cum enim quocunque tempore retineat, damnificet proximum, sicut peccatum est prima acceptio, quia damnificatiua, ita, illius continuatio per quodcunque tempus est damnificatiua, & peccatum, sicut vota, & iuramenta simpliciciter facta tenetur quis quam primum possit implere.

Præceptum restitutionis in homine, si negatiuum sit obligat ad statim ad restitutionem.

4

Si vero sit affirmatiuum obligat quamprimū potuerit.

Atque hinc est quod cum in voluntate esse non possit, vllum negocium seu impedimentum, tenetur statim actu interiori restituere, id est, statim habere voluntatē restituendi, cum primum possit, quæ vero causæ excusent aliquem a restitutione dicemus infra.

Statim habenda est voluntas restituendi, cum primum fieri queat.

An vero qui nullo legitimo impedimento existente negligit restituere, peccet continue, aut quoties, magna doctorum dissensio est. Caiet. 2.2. quæst. 66. circa tertium docet. Primū, quod nō continue peccat, sed est tantū in statu peccati. Ratio eius est hæc, quia si continuaretur actus maxime in actu exteriori, in quo continue retinet, at retinere (inquit) non est actio, sed actionis effectus. Est enim effectus primæ acceptionis seu furti, ergo non semper peccat quandiu non restituit, quod vero non sit actio ipsa retentio, probat ille, quia ex quo rem furtiuam reposuit in loco tuto, iam nullum actum voluntarium facit, & ita solum est in

5

Qui per negligentiam restitutionem differt, nō continue peccat, sed est in statu peccati, secundum Caiet.

statu

statu peccati, sicut qui vult occidere hominem, & propositum non mutauit, sed sic mansit. Secundo docet, quod quoties vtitur re aliena in suam vtilitatem, non in vtilitatem veri domini scilicet, vt defendat à fure, sed ad propriam vtilitatem, puta quia est vas argenteum in quo bibit, si formaliter (inquit) vtatur ea vt aliena, id est, cogitans esse alienam toties peccet mortaliter, si vterque actus discōtinuetur, scilicet exterior & interior. Cum enim sit vnicum peccatum actus interior & exterior, si durante actu externo. v.g. quo bibit, aut aliter re vtetur, habet plures volitiones retinendi non essent plura peccata. & econtra si durante vna volitione pluries res vteretur exterius, nō essent plura peccata, & hoc vt infra dicam verissimum est. Docet ergo Caietan. quod quoties re vtetur aliena cogitans esse alienam ob propriam vtilitatem & proprium interesse prima vice tam interno quam externo actu denuo applicatur ad aliū vsum peccat nouo peccato mortali. 6

Hanc sententiam tenent Sot. 4. de Iustit. quæst. 6. art. 1. qui etiam addit alios tres casus. Primus est, quando proponit non restituere. Secundus quando ab eo exigeretur debitum, & non reddit. Tertius quando videt proximum egere, & non soluit. Quartus est supra dictus ex Caietan. quando re vtitur aduertens esse alienam. Idem sensit Nauarr. numer. illo. 15. sæpius, inquam peccare cum, qui non restituit. Primo quando proponit, vt docet Sot. non soluere. Secundo quando vtitur re aliena, vt Caietan. & Sot. sed addit etiam si non cogitet esse alienam. Tertio quādo commode posset, & aduertens nō restituit. Maior, cū his doctor. sentit plura scilicet peccata committere cū qui non restituit in 4. dist. 15. quæst. 26. arg. 2. tunc autē docet esse plura peccata cum debitor cogitat, vel cogitare debet de nō retinendo, Canus cū eisdē authoribus fatetur esse plura peccata, relect. de pœ. 4. par. vers. *Rursus*. Dicit. n. toties peccare, quoties est comoditas restituēdi, & non restituit. Quia (inquit) satis est ad nouum peccatum retentio rei alienæ exterior, eo tēpore quo oportebat illam restitui, idē sensit Angl. q. de resti. arti. 2. dissic. 3. Hæc est horum doctorum sententia quam ratione aliqua efficaci confirmasse eos cuperemus. 7

Circa hanc Caiet. sententiam alios quatuor ponit Sot. casus in quibus homo peccat.

Mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtens re aliena nor. aduertens esse alienam non peccat nouo peccato, cõtra Nauar.

Mihi videtur in hac re primo, etiamsi horum sententiã teneamus falsum esse, quod docet Nauar. vtentem re aliena non aduertentem esse alienam, peccare nouo peccato. Primum enim male citat Caiet. pro hac sententia, cum ipse expræse dicat illum vsum esse rei alienæ tantum materialiter, non formaliter, sic ille loquitur, id est, sciens esse alienam: ratio est clara, quia ille actus non est humanus, ergo nec peccatũ esse potest. Adde ipsum Nauar. fateri, quod dormiens non peccat retinendo, sed quid refert rogo, an voluntate careas per somnum, vel inaduertẽtiam? Adde secundo, quod supposita obliuione non potest restituere ergo tunc non peccat non restituendo.

8

Per negligentiã restitutionẽ differens, non sæpius, sed semel peccat.

Mihi videtur, licet sit contra prædictos athores, quod non sæpius peccet, sed tantum vnum est peccatum, etiam in illo casu, quo illorum sententia est verisimilior, scilicet quando expræse proponit non restituere, & a fortiori in omnibus alijs casibus. Sot Nauar. &c. Cuius ratio est, quia quandiu durat exterior retentio, & damnificatio, etiam si intercipiantur volitiones damnificandi, vnum est continue peccatum manens in externa damnificatione continua, sed externa læsio continue perseuerat, cum permaneat retentio & vsurpatio alieni. Huius ratiocinationis maior propositio verissima est, & conceditur a Caiet. lib. 17. respon. in respon. 15 ad. 2. dub. & 2. 2. quæst. 66. art. 3. ad. 3. Ledes. 24. quæst 8. art. 2. dub. 2 & a Nauar. in sum. ca. 17. 6. nu. 16. & ab omnibus, vt alibi cum de confessione susceptа esset oratio diximus agentes de distinctione numerica peccatorum.

9

Præterea quoniam alias sequeretur quod ille qui volens occidere inimicum incipit exequi parando arma, interrogando de illo, exeundo domum, multotiesque proponẽs occidere, peccat luribus peccatis homicidij, quod est aperte falsum. Item etiam, qui cœpit fornicare per oculos, amplexus, & consumationem, aduertens sæpius se male facere, aut impeditus ne vltro procedat, & non vult actu non ut propositi, nõ peccat multis peccatis, sed semper cõtinuat primum illud peccatum ex interiori, in esse moris, igitur qui cœpit etiam retinere etsi aduertat exire posse a peccato, vel rogatur a debitore, vel reputatur aduertenter, aut

10

denique positiue proponat non restituere semper est idem peccatum, quod augetur, & grauius fit duratione, quam si simul interciperet retentionem exteriorem. Sicut qui interciperet actum externæ occisionis & fornicationis, & iterũ proponeret occidere, aut fornicaretur. Nam tũc proculdubio non essent plura peccata.

10

SED hæc bene tangeretur Caiet. quippe quæ verissima, si ille putasset retentionem alieni esse actionem, at ipse existimat non esse actionem, de quo tamen alij authores nihil cu. auerunt, cum hinc certe pendeat difficultas. Verum, vt supra ostendi, retentio nihil est aliud quàm ipsa acceptio prima continuata. Et quamuis daremus non esse actionẽ physicam & realem, tamen revera in esse moris actio est exterior. Est enim damnificatio exterior, vt constat. Sicut qui aliquem detinet in carcere. Etsi enim nihil agat realiter; tamen detinendo realiter, damnificat. Sic ergo damnificatio exterior continua est, ergo peccatum est continuum, & ita etiam si multiplicentur volitiones internæ non fit distinctum peccatum, sed primum cõtinuatur, & aggrauatur duratione. Alias teneretur quis confiteri quoties proposuit non soluere in animo, quo rem detinuit quoties re vsus est aliena, quoties aduertit, & tenebatur aduertere: & quoties debitor petit: & quoties vidit illum egere. Hi etenim sunt casus dictorum doctorum, quæ & pœnitenti scrupulosissima, & onerosissima: & confessario molestissima erunt, & cum aliqui creditores ita sint soliciti, vt vno die centies petant, toties ille peccaret non restituens, & confiteri tot peccata teneretur. Tũc ergo est vnũ peccatum cõtinuatum, cuius si tempus excedit satisfacit.

11

Adde, si quis piam licite alienum retinẽs, vt depositarius transacto termino, & requisitus à domino rem nõ reddat. etsi positiuam notitiam non habeat, dicitur furtum committere quo ad conscientiam attinet. non minus ac si tunc manu apprehenderet, igitur nihil refert in rea, vel in alio loco tuto habeas, vt non sit vere actio & illatio dammi. Adde, secundo si res talis esset, vt semper in vsu continuo haberatur à tuo, vt annulus, aut vestis, qui continue vtitur: cum continue contrectet alienum, continenter peccatum com-

committit iuxta eorum sententiam. Quid ergo quoad mores refert, vt in arca habeas? Non enim ob id desinit esse vsurpatio, & contrectatio rei alienæ, & perpetua quædam
12 damnificatio. Quid? quod positiua quædam entitas est illa possessio pertinens ad prædicamenta Habere, seu Habitus, cuius oppositum est priuatio, vt Aristo. docet, at oppositum non esset priuatio, nisi illud habere, seu habitatio esset quid reale, imo certe existimo, quod si esset pura omnino negatio, si tamen esset exterioris actus, satis esset ad cõtinuationem peccati. v. g. dum quis proposuit nõ audire sacrum in festo, & posteà sæpius recordatur ante meridiem, & non vult, sed proponit iterum, & iterum hodie non audire, non sæpius peccat, sed semel. Quia illa negatio semper durat, & in illa manet prima intentio virtualiter in genere moris, non minus ac si esset realis actio.

Qui semel deliquit non restituendo, & post hæc pœnitet, restituereq; ponit, si deinceps vel propositum illud abijciat, vel saltem restituere negligat, iterum peccat.

EX quibus colligo quiddam notatu dignum, quod si quis habens alienum semel pœnituit retinere soluereque proposuit, si postea bonum illud propositum abiecit, vel negligat soluere, vel expressa voluntate, nouum committit peccatum. Quia licet perseuerauerit retentio exterior materialiter, & realiter, sed non mansit formaliter, & materialiter in ratione peccati. Quia cum prima intentio retinendi fuerit intercisa, iam exterior retentio non erat peccatum, cum non fuerit in ea virtus primæ nolitionis iniquæ, & ita peccatum rescissum fuit, & nullo modo continuatũ: & ita postea proponens, vel aduertens non vult restituere denuo peccat, siue ea vtendo, siue proponendo, &c. Et in hoc casu vera est doctorum à me recitata sententia, quod
13 pluries peccat, & toties quoties proponit, &c. Oportet ergo adnotare Maximam illam supra positam, quæ in omni materia, cum de peccatorum multiplicitate agitur plurimum valet, & ab omnibus conceditur, scilicet quod quamdiu durat actus externus in esse moris, id est, bonus vel malus moraliter ob intentionem voluntatis præcedentem, etsi multiplicentur actus exteriores, non multiplicatur peccatum. Cuius quidem receptæ doctrinæ ea potest esse ratio, iudicio meo. Quia quandiu durat actus exterior, durat etiam virtus primæ intentionis, qua cœptus est, nisi

est, nisi contrario actu fuerit præcisa, & ita semper manet virtualis intentio perseuerans. Vnde quando quis nouum facit propositum, v.g. retinendi, solum facit, vt antiqua intentio, quæ erat implicita & virtualis imperans actum exterioremefficiatur explicita & formalis, & ita solum mutatur actus secundum accidentalia manens idem secundum substantiam individualem.

14 Quando alienum iniuste retinẽs, retus cõtinuare peccatũ dicatur, nec nouũ admittere?

Notandum autem est circa prædicta, non putare nos eum, qui non restituit semper continue peccare in omni momento: id enim est à veritate alienum, sed id dicimus quamdiu voluntarie retinet siue formaliter, quia proponit non restituere, aut aduertit debere, & non soluit: aut virtualiter, cum deberet cogitare. Tunc enim peccat, sed non nouo peccato, vt ostensum est. Sicut ille, qui vult occidere inimicum, etsi inter parandum arma ad alias actiones se diuertat, scilicet, vt comedat, dormiat, &c. tunc cum iterum redit, non facit nouum peccatum, sed primum in esse moris continuatur, licet in esse naturali videatur actio interrupta: sic igitur, qui diu voluntarie retinet, quia vel cogitat, vel cogitare debet de solutione, tandiu continuat peccatum, licet aliqua sint inter media tempora, in quibus retinet retentione inuoluntaria, & in esse naturæ. Tunc enim non moraliter, sed naturaliter retinet, vt dum dormit, & denique cum non aduertit se retinere. Si quidem retentio non est voluntaria.

Dices ergo qui parat arma inaduertenter non peccaret? Respond. primum. Quid tum postea? Non enim improbabiliter diceretur, eum quandiu non aduertit, non continuare peccatum, sed solum quando ea aduertendo parat. Deinde respondeo non esse simile: Nam qui parat etiamsi non cogitet de inimico, tamen voluntarie peccat: *15* at qui retinet, quamdiu non cogitat, vel cum dormit, vel ad alia negotia diuertit, non voluntarie retinet, sed tantũ naturaliter, vt patet.

2. Dubitatio. Secunda dubit. esse potest. An magis peccet, qui rem detinet, verbi gratia, per mensem, quam qui illã furatur sæpius intra idem spaciũ? Palud. vbi supra artic. 1. cẽset magis peccare detentorem, quia magis detinet alienũ. Sotus tamẽ licet

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet id probabile reputet, docet tamen cum, qui sæpius furatur magis peccare. Quia, inquit, maior est contumelia. Qui enim detinet quamuis longius detineat, tamen id videtur esse ex quadam negligentia.

Extẽsiue magis peccat qui per mensem rem sepius furatur, quã qui peridem spatiũ detinet, intensiue tamẽ econtra.

16 MIHI videtur, quod extensiue magis peccat qui redit, & iterum furatur: quoniam plura committit peccata, & ita tenetur confiteri se bis, aut ter furatum esse. Intensiue autem primus magis peccat, quia grauius peccat eodem numero peccato, & ei respondet maior pœna: in quo vera est sententia Paludan. Grauius ergo, & peius peccat, licet non teneatur confiteri, nisi vnum peccatum. Imo neque hanc aggrauantem circunstantiam tenetur confiteri, vt alibi ostendi, cum speciem non mutet.

3. Dubitatio.

Tertia dubitatio esse potest de causis differendi restitutionem. Primum fatentur omnes prædicti Authores, quod cũ periculo vitæ aut salutis non tenetur restituere alienum, etiamsi ex maleficio adquisierit. Et ratio est plana, quia nõ postulat iustitia, neque proximus potest esse rationabiliter coactus, si vt tantum damnum vitem, vel restitutionem differam, vel omnino non restituam, si semper idem exterior impedimentum. Imo ipse tenetur de suis bonis, quæ possidet lege charitatis alterius vitæ consulere, & rei familiaris sustinere iacturam, iuxta regulas supra traditas tom. 1. lib. 2. cap. 4. cum de restitutione famæ loqueremur. Vnde constat, quod de ijs, quibus quis eget extremè ad vitæ conseruationem suæ, vel suorum, non tenetur restituere, etiamsi essent aliena. Idem enim est ius illorum conseruandorum, atque propriæ ipsius vitæ, & ita docent Scotus, & Sylvester quæst. 2. Nauar. num. 5. & 6.

Restituere nemo tenetur eum periculo vitæ aut salutis, etiã si ex maleficio adquisierit.

De ijs quibus quis eget extreme ad vitæ suæ conseruationem vel suorum, non tenetur restituere, etiãsi aliena essent.

4. Dubitatio.

17 Quarta dub. eaque præcipua. An ob talem necessitatem debitum extinguatur, ita vt si ad pinguiorem fortunam venerit, nihil teneatur restituere. Et sane videtur, quod ratione talis necessitatis omnino sit liber. Primum ex ratione doctorum, quia in tali necessitate omnia sunt communia? & Sylvest. id ipsum probat ex l. 1. §. Cum in eadem ff. ad l. gem Rhod. & in cap. Exiit. de Verborum significat. in 6. vnde illa res iure poli efficitur detinentis, vt prædicti dicunt authores. Igitur non tenetur quidquam restituere. Secundo

do, quia si ille ob instantem necessitatem furto, vt ita dicamus accepisset, quo suæ necessitati opitularetur simpliciter, non teneretur restituere, vt supra lib. 3. cap. 1. late docuimus: tenetur enim alter non mutuare modo, sed donare: igitur multo melius, quam iam possidebat, licet debitum alteri, simpliciter facit suam, vt nihil restituere teneatur, veniens ad pinguiorem fortunam.

In extremè indigenti ob talẽ necessitatẽ non expirat restituẽdi obligatio, sed tenetur cũ ad pinguiorẽ venerit fortunam secundũ Nauar.

In hac re quidam docent, quod siue ante necessitatem rẽ præoccupauerat, siue post iuste, aut iniuste, non liberatur per superuenientem necessitatem, sed tenetur semper cum ad pinguiorem venerit fortunam. Ita docet Nauar. nu. 62. & infra. Ratio est, quia secundum eius opinionem non tenetur, donare, sed mutuo dare extreme indigenti, & idem tutius putat Sylvest. quæst. 2. Alij vero docent, quod si rem non ante præoccupauerit, siue iniuste, siue ex contractu, non tenetur restituere, cum ad pinguiorem venerit fortunam. Si vero iam antea debebat, tenetur restituere cum poterit, quia dicunt debiti obligatio non est extincta, sed consopita ob illam necessitatem ad tempus. Ita Scot. & Paludan. loco citato, & Richardus, vt refert Sylu. Gabriel. dist. 15. quæst. 2. conclus. 2. sub litera. H.

18

Si simpliciter in extremã necessitatẽ deuenerit, extinguetur restituendi obligatio, alias non.

Sed certe ego quondam libentius putabam in omni casu non teneri, etiamsi ad pinguiorem fortunam venerit, modo tamen necessitas simpliciter fuerit. Itaque distinguẽdũ censebam. Si enim necessitas non est simpliciter, ita vt vel alibi habeat bona, vel proxime sperat probabiliter habere, aut per amicum se iuuare potest mutuo petendo, & huiusmodi, quam necessitatem extremam improprium appellat Sylvest. quæst. illa. 2. tũc verissimam esse vtramque sententiam, cum sopita non extincta fuisse obligatio videretur. Si vero in necessitatem simpliciter extremam incidit, ita vt neque per se, neque per quemquã alium sibi subuenire posset, nec actu alibi, neque in spe proxima bona habeat, certe putabam omnino debitum extingui, moueburque rationibus supra factis. Si enim illi ego soluissem, & in necessitate existens peterem, nõne teneretur mihi donando concedere. Prorsus, vt supra cap. 1. lib. 3. ostẽdimus. Cur igitur, quia ego præhaberem cũ in eam veni necessitatem,

19

Universidad de Deusto
Biblioteca

peioris conditionis esse debeo, vt mihi tantum vsus, nō res concedatur? Item si possem ab eo etiam inuito accipere sine spe soluendi, cur si ego iam habeo ex eius bonis, aut sibi debitis non æquo iure accipiam. Itaque debitū illud iam res communis est factū: & ita sicut rem meam expendens non tenebor, cum ad meliorem venero fortunam, ita. &c.

Atque ita docet Sot. locis citatis addens, quod si res qua extreme eget non est consumpta, tenetur eam restituere transacta necessitate, & merito, quia dominium seu proprietas non est necessaria ad subueniēdum necessitati, sed vsus: vnde si res vsu consumptibilis erat, cum eius vsus fuerit cōsumptio, nihil restituere tenetur. Nauarrus autem multis conatur probare oppositum decisionis nostræ, duobus innixus fundamentis. Primum, quod per extremam necessitatem res non efficitur communis, seu propria capientis. Secundum, quod præceptum eleemosynæ non obligat donare, sed tantum necessitatem subleuare, quod locando, vendendo, aut mutuando fieri potest. Oppositum autem horum fundamentorum supra lib. 3. cap. 1. probatum est a nobis.

Sed me hercule re diligenter inspecta simpliciter arbitror in hac re, verissimam esse illam recitatam doctorū sententiam. Licet enim efficaces videantur rationes factæ quas nos nobis aliquando proponebamus. Sed respondere ad eas satis commode potest, discrimen assignando, inter debitorem, & inter eum qui rem subripit, etiam si furto sustulerat antequam necessitatem incurrat. Eadem enim de vtroque ratio est, mea sententia. Est inquam discrimen: nā cum quis habet debitum, eo ipso non est in extrema necessitate. Nam id, quod soluere debebat suum est, eiusque dominium habet, atque ita si illud consumit suum consumit, vnde a restitutione nō potest fieri immunis, cum bonam habeat fortunam, cum revera ex re proximi, nunquam vesci potuerit, cum ipse, vt supponimus rem propriam habeat, licet debitam, quam consumere eum oportebat, sibique cuius erat, non alteri, cui debebat consumi, aut perire deberet: at autem quando furatus est, vt sibi subueniret: vel certe iam furatus erat ante necessitatem, res qua in extrema

rema necessitate vtitur, alterius est, non sua, & quam vt supra dicto capite. 2. docuimus alter elargiri tenebatur donādo, ac proinde alteri perit, & consumitur iuste ac licite: ipse igitur, cum meliorem fortunam nactus erit ad nihil tenebitur. Est tamen differentia quædam: nam cum ante necessitatem furatus est, peccauit mortaliter, & restituere tenebatur antequam in necessitatem incurreret: at quando accepit instante necessitate, non peccauit, sed in vtroque casu res alterius erat, quoad dominiū, & ita ille perire debebit. 21

Si debita non sunt ex mutuo, emptione vel alio cōtractu, in quo debitor adquirit dominiū, si illa in extrema necessitate consumpta essent, extinguetur restituendi obligatio.

Vnde colligo, quod si debita non sunt ex mutuo, vel emptione, siue alio contractu, in quo debitor adquirit dominium, sed est depositum, vel cōmodatum. &c. si illud in tali necessitate consumeret, non teneretur, cum ad prosperam fortunam appulerit ob eandem rationem, quia tenebatur dare: & ita ille ea vtendo, & consumendo non peccauit, & cū res semper sit alterius, & non mea: ex re alterius vescor, ac per consequens debitum omnino extinguitur, non consopitur, si cui in alijs debitis, quæ certe valde notāda, & verissima esse censemus. Itaque vt vno verbo dicam, quando debita sunt realia, licet eis vti, & sine obligatione restitutionis, cum arrideat melior fortuna, siue licita, vt depositum, siue illicita, vt furtum: si vero personalia, tenetur cum venerit ad pinguiorem fortunam, etiam si ex delicto ea debeat, vt ostensum est, quo sensu sequitur Gregorius IX. in d. cap. Odoardus, de Sol.

5. Dubitatio.

Quinta diffic. Vtrum si dominus etiam sit in extrema necessitate restituere teneatur? Respond. Sylvest. ex Scot. in dicta quæst. 2. quod siue dominus prior in eam necessitatem devenerit, siue vterque simul, tenetur domino restituere, idem Medin. quæstio. 3. de Restit. causa. 4. in solutio. 4. quia tunc cum ipse etiam æque indigeret, & alias maius ius habeat, cum habeat ius necessitatis, & etiam dominij, non est dicendum, quod vnquam excidit a domino: duobus autem concurrentibus præualet quod est potius: si vero ipse prior in dictam necessitatem incidit, ait Scot. Richard. & Gabriel, sicut potest iuste consumere, ita necessitate transacta, & re consumpta non tenetur, etiamsi veniat ad pinguiorem fortunam. 22

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditori in extrema necessitate peruenienti, non tenetur debitor in eadē existēs restituere, contra Sylu. & alios.

Ego certe existimarem, non teneri restituere: natura enim in eo casu rem facit communem, nec tunc est meum, aut tuum, sed vel primi capientis, si à nullo possideatur, vel à fortiori eius, qui iamiuste possidebat, ac proinde, non tenetur se expoliare seque mori sinere, vt alteri succurrat, de quo tractat Nauar. idem ac nos docens, num. 6. loco citato, probatque ex cap. Si non licet. 23. quæst. 5. & l. si præsens. C. de Adquir. si tamen ait Nauar. dominium rei penes creditorem remansit, vera est prior sententia. Sed non placet, quia, vt dixi per extremam necessitatem iste adquisiuit dominium, si modo res vsu est consumptibilis, vt suppo nimus: & ita res communis efficitur, quod Tab. sensit rest. §. 4. Caiet. 2. 2. quæst. 61. art. 5. Sot. 4. de Iust. quæst. 7. art. 1. ad. 4 Ledes. 24. fol. 267. si vero dominus possidebat iniuste ab eo subriperet, vt patet, cum habeat æquale ius cum illo, & vltra possessionem, esset que illum occidere vt ait Sot.

23

An cum detrimēto honoris, & propriæ rei familiaris, restitutio fieri debeat?

SVMMARIVM.

AN honoris iactura liberet a restitutione. num. 24

Vna opinio asserit restituendum esse, vel bonis cedendum, ijs tantum retentis quæ ad vitæ sustentationem extrema necessaria sunt. num. 24

Altera opinio dicit restitutionem differri posse, si ex illa statim facta, notabile rei familiaris detrimentum nascitur, aut ab status decentia cadendum sit. num. 25

Peccatū non in eo consistit, quod proximus offendatur, sed quod Deus aut ratio offendatur. num. 26

Differri potest restitutio, cum ex illa tunc facta, boni communis

communis damnum immineret, aut etiā cum peccatum aliquod committendum timeretur. num. 29

Declaratur quando ob vitandum peccatum, restitutio differri queat. num. 30

Debitor potest sibi dilata solutione consulere, cum ex ea creditor parum iuuatur, ipse vero notabile damnum pateretur. num. 32

Debita ex illicito titulo contracta, solutionē dilationis patiuntur, cum debitor notabile damnum, in rebus iuste possessis, ex solutione passurus esset, nec creditor extreme aut grauiter eget. num 33

Iniuste a debito quæsita restituenda sunt, tametsi notabili aut magno suo damno cadēdum sit ab statu per male parta quæsito. num. 34

Imo ab statu licite quæsito cadendum quoque illi est, vt restituat debita iniuste contracta, quæ tamē male expendit. num. 35

Restitutio potest paulatim fieri, ad honorem tuendum, peccatumque cælandum. num. 36

Illa licentia paulatim restituendi, maior esse debet in eo qui bona fide ex alienis statum actus est. n. 37

Famæ restitutio, tantisper differri potest ob magnum in fama propria detrimentum, quoad læsio ea cesset. num. 37

Si debita sint incerta ex delicto contracta, quæ sine magno propriarum rerum detrimento restitui nequeunt, non solum potest differri restitutio, sed omnino extingueretur debitum. num. 40

Quando ob exercēdum lucrum restitutionis dilatio aut permittatur, aut neget ur. num. 42

Cum debitor creditorque pari, eaque extrema necessitate præmuntur, restitutio non urget, secus vero est

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum per illa necessitas grauis existit, nam tunc re
stituendum omnino est. num. 43

Quæ dicta sunt, in famæ quoque restitutione locum ha
bent, num. 44

An semel dilata restitutione sit postea aliquid in di-
lationis compensationem soluendum. num. 45

Bonorũ cessionem a restitutione in foro exteriori excu
sare quoad interesse priuatũ, nõ vero quoad publicũ
interesse docet Nauarr. sed in foro conscientiæ
ait, necessitatem quidem excussare posse, cessionẽ
vero non posse. num. 46

Opinio Syl. & Couar. Cord. Scot. tenenda est hac in resti-
tutione, ex qua vnus est casus, in quo bonis cedens
nihil sibi potest reseruare, alter vero casus est in
quo occulte potest sibi aliqua retinere. num. 47

6. Dubitatio. Sexta difficultas. Vtrum cum detrimento honoris teneatur quis restituere? Quam disputationem copiose supra tradidimus lib. 2. cap. 4. vbi late ostendimus cõtra Sotum, & Mercadum cap. 13. versic. *Lo primero*, cum famæ periculo res etiam furto sublatas non esse restituendas, etiam si amplum sit patrimonium iuxta omnium fere Doctorum sententiã quos ibi referebamus, quibus iungito Cord. in sum. quæst. 68. & Sylu. quæst. 3. citata, & verb. rest. 7. quæst. 11. dicto. 2. Med. C. de Rest. quæst. 2. versic. *Ad tertium*, & versic. *Ad aliud, quod*. Omnes autem fatentur, quod debet operã dare, vt restitutio secreto fiat. Si enim in eo negligens sit excusari nõ poterit à peccato mortali, si differt, vel omnino nõ soluat, quod etiam adnotabit Nauar. nu. 55. ex cap. cun in cunctis, de Electione. Gabr. distin. 15. quæst. 2. conclus. 2. casu. 2. De muliere vero de adulterio filium suscipiente libro. 3. ca. 1. loquuti sumus, quod tangit Gabr. quæst. illa. 2. conclus. 2. Couar. satis copiose atque ornate in reg. peccatũ. 1. part. numer. 3. 4 5. &c. Mercad. in dicto. cap. 13. versiculo, *Particularmente*.

24 *An honoris iactura liberet a restitutione?*

7. Dubitatio. Septima dubit. Vtrum cum detrimento rei propriæ familiaris

miliaris teneatur quis restituere debita iusta, vel etiam res iniuste acceptas? Prima in hac re opinio docet, quod tenetur quis restituere alienum, in quocunque rei familiaris detrimento, vsque ad mendicitatem suam, & suæ familiæ reseruatis solum necessarijs ad vitæ sustentationem extremã, vel cedere debet bonis, ita docuit Richardus in. 4. vt docet Sylu. quæst. 1. Archid. in cap. Si res. 14. quæst. 6 Bernar. Hostien. & Innoc. in cap. Cum tu, de vsuris. Medin. de Restit. quæst. 5. versic. *Est tamen dub.* Et videtur probari ex cap. Si quis, de Furtis, & cap. Cum tu, de Vsuris, hanc sententiam ratione non probant ij Doctores, sed probari potest. Primo, quia cum æquali detrimento creditoris, & debitoris excepta extrema necessitate restitutio facienda est, cum potius sit ius veri domini, quam alieni: cum igitur res aliena sit cum eo detrimento restituẽda est, in quo nõ potest esse rationabiliter inuitus debitor, cum ex alieno ditior sit factus, neque ratio postulat, vt statum faustumque ex alieno sustentare velit.

Vna opinio asserit restituendũ esse, vel bonis cedendum, ijs tantũ retentis, quæ ad vitæ sustẽtationem extremam necessaria sunt.

25

Verumtamen Cord. quæst illa. 68. puncto. 1. Sylu. quæst. 1. & 3. & in Aurea Rosea. quæst. impertinenti casu. 4. Scot. vbi supra. Anton. cap. illo. 8. Nauar. c. 17. nu. 63 Gabr. dist. 15. quæst. 2. concl. 2. Armill. rest. §. 28. Medin. quæst. 2. § Ad aliud quod quarto. Couarr. num. illo. 2. Adrian. in. 4. agens de bello. § Incipiẽti aggreditor. Bart. Med. lib. 1. c. 14. §. 33. versiculo, *Sexta cabeça*. Angles quæst. quando est rest. faciẽda. diffic. 9 Fatentur (quod ipsum tenent alij plures) nõ teneri, vel cum notabili damno suarum rerum, vel cadendo à decẽtia sui status restitutionem exequi. Procuius, & multorum solutione statuunt Sylu. Gabr. Couar. 6. Med & alij cæteri ex Scot. regulam veluti clauem, seu Maximã in hac materia, quæ talis est: *Quandocunque dominus rei rationabiliter velle debet, restitutionem differri, potest illo inuito solutio differri, vel omitti, licet ipse quadam cupiditate, vel passione, nolit consentire.* Quæ regula probatur ex August. 22. quæstione. 2. cap. Ne quis. Et de ratione naturali: nam si gladium depositum furiosus petat se, vel alium iugulaturus non est restituendum, ea certe ratione, quia inordinate petit, & petere non debebat, atque idem in similibus casibus. Cuius doctrinæ

Altera opinio dicit, restitutionem differri posse, si ex illa statim facta, notabile rei familiaris detrimentũ nascitur, aut decentia status cadendum est.

26

ratio est, quia dominus non esse inuitus actu debito. Nam licet non consentiat actu illicito, tamen cõsentire debebat: & ita ei nulla fit iniuria, cum iniuria omnis contra rationem esse debeat.

Et ita ei nulla fit iniuria, cum iustitia omnis contra rectã rationem esse debeat, vbi vero recta ratio non læditur, aut ommittitur iniustitia esse non potest, ac per consequẽs nec restituendi obligatio, & hinc breuiter perspicere potest, quare peccatum non sit peccatum, ex eo quod proximus offendatur, sed ex eo, quod Deus, aut ratio. Si enim fieri posset, vt hoc loco vides, proximum offendi, non Deum, aut rectam rationem. Et sæpius in alijs causis, quibus homo offendi, sed leuiter, & irrationabiliter solet, nullum prorsus committeretur peccatum, vt pater. Et ratio est plana, quia cum solus Deus sit certa regula rectæ rationis, eo ipso quod ille offenditur, regula rationis rectæ prætermittitur, nõ sic autẽ est de creatura, quæ inordinate plura velle potest, siue ob stultitiã ex parte intellectus, siue ob deordinationem ex parte appetitus. Vnde merito quidam dicebat dandam esse operam, non quidem, vt nullum nostra actio offenderet, sed vt nullum iure possit offendere, quod Theologi illis verbis de scandalo dato, & accepto: actiuo, & passiuo explicare solent. Vnde August. probans, quod peccans in fratrem, peccant in Deum, inquit: *Quomodo non peccas in Christum, qui peccas in membrum Christi?* Quasi obsit peccatum fratrem offendere, quod Christus rectaque ratio offendatur. Sed de his alias. Verum quidem est Sot. non admittere hãc doctrinam, art. illo. 4. Docet enim Creditorem nõ teneri id velle. Nemo enim tenetur iuri suo cedere, ad eui tandum alterius damnum.

Peccatum nõ in eo cõsistit quod proximus offendatur, sed quod Deus aut ratio offendatur.

27

Sed certe immerito omnium doctorum regulam, veriss mamque doctrinam reiicit. Non enim est sensus, vt creditor teneatur sub culpa id ita velle. In eo enim sensu consentire non tenetur, nisi cum debitoris extrema est necessitas,
28 vel grauis, vt ipse dicit, sed sensus est, quod tenetur velle negatiue, id est, quod non habet ius in eo casu exigẽdi. Cum enim alter ob dispendium statim restituere non teneatur, consequens est, vt creditor ius non habeat exigendi: & ita non

non sit rationabiliter inuitus, si ei non restituitur: quia ergo ius non habet petendi, ob id dicitur irrationabiliter, & inordinate petere, ac per consequens debere non petere, & in dilationem consentire, vnde in modo loquendi vis facilẽ da non est quando de re constat. Rationem vero Sot. scilicet ex impotentia ij non negant Doctores, imo ratione impotentiæ asserunt creditorem irrationabiliter velle, sibi ita incommode solui, & ob id dicunt debere consentire, vel si vis formaliter loqui, non debere, aut non posse iuste exigere, aut cogere.

Contra hanc ipsam regulam plura obijcit Medina C. de Restit. quæst. 2. §. tertio, quia, vt probet non idem operari consensum debitum, & expressum. Nam confessor potest cõfessionem detegere ad consensum expressum, non ad debitum. Item matrimonium verbis expressum cum interno consensu tenet, & tamen cum debito non teneret. Item in sacramentis verus consensus elicitus facit verum sacramẽtum, quod non faceret debitus. Item si Papa dispensat in voto, vel gradu prohibito actu elicito, sufficeret: non tamẽ sufficeret, quod deberet consentire. &c. Sed respõdent esse 29
diuersam rationem: nam in ijs, & similibus non agitur de iniuria alicuius, sicut in distractione & detentione rerum temporaliũ, quæ nõ est vllo modo iniuriosa quando ille debebat velle, quia eo ipso, quod velle debebat cessat ratio iuriæ. Et hæc est ratio quare sufficit consensus debitus in restitutione, & alijs commutationibus, non autem in matrimonio in sacramentis, in dispensatione, &c.

Ex hac igitur doctrina facile est intelligere, primũ quando teneatur homo restituere cum notabili detrimento rei familiaris, quando vero secus. Primum enim si restitutio, redundaret in damnum boni communis differi potest, vt specialiter adnotauit Cord. Scot. Medin. Anton. & Syluest. vt si ex redditione alicuius castelli, aut villæ bella excitarentur, vel vt supra dicebamus, si ex solutione debiti Regij iniustum bellũ nutriretur, vel si ex restitutione statim facta sequeretur mors, infamatio, vel alia damna temporalia, vel spiritualia, sibi, vel alijs &c. & ratio est supra facta, quia in tali casu consentire debet creditor in dilationem, vel, vt

Differri potest restitutio, cum ex illa tunc fata, boni communis damnũ imminet, aut etiam cum peccatum aliquod cõmittendum timetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ait Med. si dux, vel miles arma venderet, quibus rempub. defendit, vt sic restituat.

30 Sed ex primo exemplo posito à Cordub. videtur sequi, quod si quis ex restitutione, quam est facturus, timeret se peccatum aliquod commissurum: & à fortiori si timeret creditorem peccaturum pecunia soluta abutendo in fornicationes, & similia: non teneretur statim restituere. Ratio enim Cordub. Sylvest. & Nauar. num. 63. id probat. Quia, inquit, sæpius ob necessitatem solent peccata admittere homines, & maxime mulieres, furta, scilicet, vel prostitutiones. Vnde Probet cap. 3. petit Salomon necessaria vitæ: *Ne egestate compulsus*, inquit, *furer aut periurem*, & ita se in necessitatē coniicit, vt soluat, iam se peccandi periculo exponeret.

Declaratur quādo obvitandum peccatum restitutio differri queat.

Sed videtur id quod ait Cordub. esse intelligendum, quādo ita esset infirmus, vt probabiliter timeret sibi dāmnum spirituale, peccatum scilicet esse incurrendū ex quadam vehementi passione, quod docuit Med. C. de Rest. quæst. 2. ad 2. argu. Tunc enim (ait ille) creditor consentire debet, vt ille non restituat, qui ex fragilitate peccat. Imo & illi donare temporalia ad impediendū peccatum ex passione, vel fragilitate debere arbitratur, de quo. 3. tom. Si autem non ita esset infirmus, ac vehementer tentatus, non putarem ob id excusari à restitutione. Cū enim tale damnum voluntarie incurrat, & facile vitare posset, cum passio vt suppono, vel infirmitas non ita cogat, sibi imputare debet, quod accidit, non creditori suam pecuniam petenti, cum autem alteri cui soluit, id est, creditor est abusurus pecunia, iam supra docuimus, capite. 2. an sit solutio differenda. Corduba enim vniuersaliter videtur dicere, quod ad vitandum peccatum mortale alterius licerit differre, & Syuest. quæst. 3. Cauar. regul peccatum. 1. part. num. 6. versic. *Decimo*, vt, ad finem. Sotus vero quem supra retuli, id tantūm verum putat quā

31 do peccatum, quod admissurus est in dāmnum tertij esset. Sed iam supra nostram sententiam explicauimus, & consequenter ex dicta regula sequitur, quod si solutio redundaret in magnas expensas restituētis, vt Sylvest. ait, differri posset, sed de hoc supra egimus.

Secundo ex eadem regula, & doctrina sequitur, & in hac

in hac specie adnotauit Cord. & Syl. quæst. 3. & bene Bart. Medi. §. illo. 53. Ioann. Medin. quæstion. illa. 2. §. ad aliud quod quarto. Quod si dominus ex solutione parum iuuaretur, debitor autem notabiliter damnificaretur, vt quia oporteret eum ad soluendum domum, aut possessionem vendere, notabiliter minus iusto pretio, aut deberet vendere instrumenta, quibus viueret, aut artem aliquam reliquere, posset differri solutio. Non enim rationabiliter velle debet dominus propter parum suum commodum ita grauiter debitorem incommodare, atque ita iam actu debito consentit. Et hæc vera existimat Cordu. etiamsi illicite ex furto, vel vsura debet restituere. Nauar. nu. 58. Anto. vbi supra contra Caiet. Vt Nauar. citat quæst. 66. art. 3. Med. quæst. 2. versu. *Ad tertium*. Couar. loco citato.

32 *Debitor potest sibi dilata solutione cōsulere, cum ex ea creditor parum iuuatur, ipse vero notabile damnum pateretur.*

Sed rogas, an id verum sit, etiam quando notabile damnum timetur ex dicta restitutione? Cord. quæst. illa. 68. in 1. puncto, distinguit de dāno magno, & de notabili. Docet enim cum magno damno, vt in exemplis positis, non teneatur, restituere etiam debita ex furto, at cum notabili damno tenetur non debita ex iusto cōtractu, sed illicite contracta, vt furto, rapina, vsura, &c. id vero ipse non probat. Cōtrariam censet Med. quæst. 10. de Rest. versic. *Hic haberet*.

33 Ego aliter distinguendum putarem de debitis prædictis titulo illicito: quia si ex solutione illorū, siue magnum siue notabile (idem enim esse videtur vtrumque) damnum est passurus in rebus suis licite habitis, insteque possessis, potest solutionem differre, vt si debet. 1000. aureos, & vt restituat debet Domum valentem. 2000. pro mille vendere, vel artis instrumenta. Tunc enim dominus non est rationabiliter inuitus, vt ille in rebus suis licite possessis, ita notabile ac magnum damnum sentiat, cum vt suppono ipse non sit in necessitate graui, aut extrema, sed parum, aut aliquantum sit iuuandus ex restitutione, siquidem ipse illi dare tenebatur, vt dicit Corduba, & sic plane tenet Nauar. num. 63. quod male intelligit Cordub. dicens, loqui etiam de debitis ex contractu, sed fallitur, quia, num 58. quem ille citat solum loquitur, quādo in rebus propriis debet damnū pati, quod verissimū est, imo vt patet nu. 86. in pri-

Debita ex illicito contracta, solutionē dilationis patiuntur, cum debitor notabile damnū, in rebus iuste possessis ex solutione passurus esset, nec creditor extreme aut grauiter eget.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in primam sententiam videtur deflectere omnino contrariam.

Si autem damnum, quod passurus est, est in rebus etiã iniuste adquisitis: tunc certe putarem, quod nõ modo, cum notabili, (vt ait Cordub.) sed cum magno damno tenetur restituere. Illud enim damnum proprium dici non debet, sed dimittere alienum. Iacturam enim ipse nullam facit, cum ipse de suo nihil amittat. Nam cum ipse diues sit effectus, siue ex furto, siue ex vsuris palliatis, vt hodie nonnulli mercatores ratione dilationis plus iusto pretio exigentes, aut in officio scribæ, vel simili defraudans, vel in administratione alicuius Prælati, aut Principis, & huiusmodi ipsa ratio, & iustitia postulat, vt illorum iacturam faciat, quæ sua non sunt, vt suum cuique tribuat. Vnde sibi consulant mercatores, & ij qui excessiuis lucris iniustis diuites repente prodeunt, & ob id magnum statum sustentant: tenentur enim statum imminuere, non solum parce viuendo, sed si id non sufficit omnino restituendo. Nam vt diximus, id non est damnificari in aliquo, sed à damnificando cessare. Alias qui simul furatus esset 200. millia aureos, ex quibus magnũ statum est adeptus, non teneretur restituere, ne ab eo statu caderet, quod certe non est cadere, cum suus non fuerit, quin potius contra, vt adnotauit Sotus, cum eo esse vult, in suo esse non vult. Quid autem refert, quod simul, vel paulatim aliquem spolies? Et idem est si adquisiuit, sed male expendit ludis, luxurijs, prophanitatibus, &c. vt ait Cordub. & Sot. Nõ enim fas est, vt qui ex ijs, quæ debet quauis illicito contractu, lusibus, luxurijs, & prophanitatibus expẽdit aliena, velit suum statum sustentare non soluendo, sed teneatur restituere, ac si iniuste acquisiuisset, vt dictum est: in vtroque enim casu semper est in culpa. Hanc ipsam sententiam plane docuit Caiet. in sum. capi. 6. dum dicit cum. qui tenetur ratione rei, non teneri ad restitutionem, cum tãto damno suorum bonorum, sed iniustæ acceptionis causa tenetur, quia se in tali damnoso casu reposuit, quod ipsum latius docet Mercad. cap. 18. versiculo. *Muchos*. Couar. 2. lib. Variar. cap. 1. numero 6. & 8. & regul. peccatum, supra cita. Sot. l. b. 4. quæst. 7. artic. 4. Sylues. quæst. vbi particu-

34 *Iniuste à debitore quæsita restituenda sunt, tametsi notabili aut magno suo damno cadẽdũ sit ab statu per male parta acquisito.*

35 *Imo ab statu licite quæsito cadendum quoque illi est, vt restituat debita iniuste cõtracta, que tamen male expendit.*

larizãdo (sic ille loquitur) magis se explicat, humanius circa hoc de mente Archidiaconi sentiendo, & ita intelligendum censeo Medin. in illa quæstion. 5. vt non sibi contrarius existat. 36

Vnde crederem, quod si paulatim parce viuendo possent satisfacere, maxime si iam in honore habiti sunt in re publica: maximeque si eorum peccatum esset aliquo modo intelligendum à ciuibus, possent, inquam, illo modo satisfacere ac restituere, etiamsi simul non omnia restituat, neque enim dominus est rationabiliter inuitus. Non enim velle debet nobilem, aut bonæ æstimationis hominem turpiter, & subito mendicare, aut manibus victum laborando quærere. Et in hoc sensu accipienda etiam est sententia Nauar. numer. 93. & tenet Cordub. quæstion. illa. 68. opinione. 3. quod Syluester, vt dicebam humanius sentiendo docuit. 37

Restitutio potest paulatim fieri ad honorẽ tuendum, peccatumque cælandum.

Cuius sententiam limitandam censeo, eoquod paulo latior videatur iuxta prædicta, & multo maior licentia dari debet ei, qui bona fide sicut sua possidebat ex hæreditate, vel alia causa: quia res est empta bona fide. Tunc enim si ante tempus legitimæ perscriptionis constat rem esse alienam, si ejus occasione statum habeat, non est facile spoliandus, vt docet Merca. cap. 14. versi. *Acerca*

Illa licẽtia paulatim restituendi, maior debet esse in eo, qui bona fide ex alienis statum auctus est.

Quod vero ad famam attinet omnes fatẽtur, vt lib. 2. cap. 4. docuimus, & adnotat Couar. reg. peccat. 1. part. num. 6. quod si magnum in eadem fama, necdum in rebus altioris ordinis detrimentum patiatur debitor, potest licite famæ restitutio differri quousque cesset dicta læsio: quod tamen contra prædicta militare videtur, cum ille teneatur ratione iniustæ acceptionis, ac proinde tenebitur iuxta prædicta, cum quouis detrimento, cum iniuste, & per delictum in eo statu existat.

Famæ restitutio tãtisper differri potest, ob magnam in fama propria detrimẽtũ, quoad læsio ea cesset.

Sed responderi potest non esse simile, quia in re familiari, adquisiuit quis nouum & non suum statum, idque per delictum: & ita non mirum si iniusto statu & lucro priuari debeat, at per infamationem nihil noui ipse adquisiuit, vnde non est similis ratio. Ex quo deducitur, quod si alterius famam minuendo, ipse suam notabiliter auxit, tenebitur adquisitam famam, atque honorem iniuste demittendo, alterius 38

Universidad de Deusto
Biblioteca

rius honorem restituere. Vnde bene docet Cordub. vbi supra. Sotus art. 4. Caietan. cap. 6. & Mercad. cap. 18. & Bart. Medin. loco citato, quod non dicitur magnum damnum quando esset magna quantitas restituenda. Illud enim non est pati damnum suorum bonorum, sed relinquere alienum, & eo non vti, quod etiam adnotauit Nauar. num. 59. Alioquin, vt ait Mercad. & Sot. melioris conditionis esset, qui furaretur maiorem quantitatē. Ille enim ratione maioris damni excusaretur. Eam autem putat Mercad. esse magnā, erga hos latiores (sic ille loquitur) pietatem, vt si omnia penitus, quæ habent sunt aliena restituant simul duas partes, & primam ad præsens retinentes paulatim illam soluant. 39

Et certe huius sententiæ fuit plane Scotus, dum in solu. ad quintum sub litera. H. dicit, quod etiamsi *persona tenens alienum habeat illud nō simpliciter necessarium ad vitam, sed statū seruandum, tenetur restituere. Quia* (inquit) *non licet alicui statū solemnem tenere de alieno, nec tantum valet istius status solemnis, quem tenet, quantum valet fidelitas, & iustitia communis*: Hæc Scot. Denique si res aliena in specie extet, vt redditus alienus, &c. etiamsi mutet statum tenetur restituere, vt Angles quæst. de resti. diffic. 9.

Ex quibus sequitur, quod illa opinio quam probat Cordub. vt hanc nostram sententiam ex ea confirmet, quod debitor, qui ex cōtractu aliquid debet, nō tenetur restituere, si casu fortuito res suas perdiderit, nō est vera vniuersaliter. Si enim debitum in specie extaret, esset que ex contractu, vt est depositum, vel commodatum, redditus, & similia debita licita, quorum dominium semper est apud verum dominum, verissima est dicta sententia, quod non tenetur restituere, sed domino pereunt, etiamsi debitor esset dives, vt supra late probauimus, cum de rerum interitu ageremus ex casu seu culpa, &c. Si vero tale debitum licitum esset ex re, cuius dominium est apud debitorem, vt mutuum, aut 40 res vendita certe sibi perijt, & non creditori: sed restitutio differri potest, vt dictum est. si non sua culpa, maxime nota bili, in eam necessitatem deuenit, sed successibus fortunæ, vt Cord & Sot. docent, & nos diximus.

Vltimo

Vltimo addo, quod si debita essent incerta, quæ quis soluere nō posset sine magno suarum rerū detrimēto, nō solū posset differre restitutionem pro tempore dictæ necessitatis, sed omnino extingueretur debitum, ita vt necessitate cessante pinguem consecuturus fortunam, nec in testamento restitutionem mandare tenebitur, etiamsi debita prædicta ex delicto originem habeant, vt sunt scribæ, & huiusmodi, qui plus extorquentes à pluribus, magna restitutione tenentur. Moueor ea ratione, quia dicta restitutio pauperibus debetur, vt libr. 3. dicebam, & vt ibi explicabā pauperes sunt huiusmodi viri honorati, qui secundum statutos decentiam graues necessitates pariuntur. Posset igitur, sicut vere pauper sibi applicare, atque adeo in torum restitutionis obligatio cessaret. Sed videat vnusquisque qualem habeat necessitatem, ne mentiatur iniquitas sibi.

Si debita sunt incerta, ex delicto contracta, quæ sine magno proprijs rerum detrimento restitui nequeūt, nō solū potest differri restitutio sed omnino extingueretur debitum.

Ex quo constabit non fore admittendam Bart. Medin. in hac re sententiam lib. 1. capit. 14. § 30. vers. *Quinta cabeca reg.* 4. asserentis, quod si mercator, & quiuis alius, qui restitutionem facturus est, pauper fuerit, si iniquè rem adquisiuit, non debet ei restitutio applicari à confessore, vel distributore, quia (inquit) latro est iniquus. Si vero alio titulo habet bene posset ei restitutio applicari. Additque, quod si iam semel cōfessor, vel prælatus rem habeat restituendam, poterit, si voluerit latroni, atque iniquo possessori, si pauper sit restituere. 41

Hoc igitur non videtur probandum. Quia si huiusmodi debita pauperibus saltem de consilio debentur, cum fieri possit eum esse pauperiorem, non iustum esset illi denegare. Deinde, quia esto, essent cætera paria, quo casu melius esset iustiori æque pauperi dare, tamen, vt supra ostendimus non est necessariū pauperiori, vel sanctiori, sed vere egeno & pauperi dando satisfacit, quicunque illesit. Præterea, si semel, accepta à confessore restitutionis quantitate potest, si vult latroni dare, vt pauperi. Cur rogo antequam eam confessor accipiat, non poterit illi eidem aplicare, nunquid est sanctior, aut egentior post factam restitutionem, ac quando vere animum habet restituēdi, & quando iustior pauperiorq; non esset vt dicebam, non ob 42

id di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

id dicere debemus ei applicationem fieri non posse, si vere pauper est in suo statu.

1. Dubitatio.

Octaua dub. an prætextu lucrãdi possit debitor solutionem differre? Videtur enim quod sic. Quia sicut ratione damni sita ratione lucri cessantis iustificantur contractus huiusmodi, & commutationes. Si ergo vt non ex rebus proprijs perdat, potest differre solutionem, vt dictum est, sequitur, quod ne etiam interesse amittat poterit differe. Nam etiam est damnum in rebus propriis, cum interesse etiam ex pecunia aliena sit ipsius debitoris. Respondeo distinguẽdo, nam si faceret, vt paulatim multis creditoribus solueret, quibus nequit simul soluere, siue aliquo ex iustis incõueniẽtibus dictis, vt solutionem differendo lucretur, quo omnibus soluat, bene facere potest. vt docet Cordu. puncto illo 3. & Med. vbi supra quæst. 5. fol. 30. versi. *Dixi notanter.* In hoc enim agit vtiliter negotium creditorum. Si vero non eo fine, & necessitate faciat, nõ licet, vt bene Nauar. num. 59. & Cord. punct. 1. adnotauerunt, & Caiet. cap. illo. 6. Illud enim non est amittere lucrum proprium, sed alieno non vti.

Quãdo ob exercendum lucrũ, restitutionis dilatio aut permittatur, aut negetur?

43

9. Dubitatio.

Nona difficultas. Vtrum pari existente necessitate in creditore liceat eam differre? Respondeo. Primum, quod si par necessitas sit extrema, etiamsi dominium apud dominum maneret posset miser debitor suæ necessitati subuenire, vt supra dixi, quidquid alij dixerint. Si vero par necessitas et grauis, id est decentiæ status, tunc omnium sententia est dicendum, quod etiamsi debita sint iuste contracta, tenetur restituere, cũ sui status amissione: ita docent Nauar. num. 59. & Sylues. quæst. illa. 3. 4. & 7. Gabriel. conclus. 2. litera. I. dicto art. 4. Sot. & Palud. quæst. 1. art. 5. conclus. 1. & id probo ex regula illa supra tradita. Debitor enim si æque magnum damnum passurus est ipse ex dilatione restitutionis ac debitor irrationabiliter velle potest, vt alter qui debet patiatur & non ipse, qui omnino melioris est conditionis, & potius ius habet, nec alteri natura tribuit eam plenissimam facultatem, sicut in extrema necessitate tribuebat. Vnde quæ supra diximus, semper procedunt quando creditor vel nullum, vel leue damnum ex dilatione patere-

Cũ debitor, creditorque pari, ea que extrema necessitate præmuntur, restitutio non vrget, sed cus vero est cũ per illa necessitas grauis existit, nã tunc restituendum omnino est.

44

tur sit, vt docet Mercad. cap. 18. Si enim graue peccatum esset, minus egentem à magis egente furari, idem prorsus est damnum, si impedis eius rem familiarem, cum sibi esset ob necessitatem, quam patitur, succurrendum. Quod est etiam dicendum de famæ restitutione. Nam si vt ait Mercad. infamatus habet aliquod sibi occurrens negocium in quo maxime fama indigebat ad sui augmentum, tenetur infamator non differre restitutionem, alias nouum grauiusq. peccatum non restituendo committeret.

Quæ dicta sũt, in famæ quoque restitutionẽ locum habent.

Ex his colligo, quod ijs prædictis & similibus non restituendi causis intercedentibus non est peccatum mortale restitutionem differre, imo nunquam restituere, si nunquã dictæ causæ cessent. Non enim est maior ratio cur hodie magis quam cras excusetur, eadem rationabili causa perseuerante. Is vero non existentibus peccatum esset mortale iuxta omnium sententiã. Est enim ac si tunc furaretur, imo vt supra diximus grauius peccat, tam qui retinet, quam qui accipit, & habetur in cap. sæpe de restitutione spol. An vero sæpius peccet, & quando, diximus supra de quo Cor. puæst. illa. 68. punct. 1.

45

An semel dilata restitutione sit postea aliquid in dilationis compẽsationem soluendũ?

Sed rogas an teneatur restituere aliquid ratione dilationis vltra ipsum debitum principale? Respond. quod si creditor ex dilatione passus est danum, quia necessitate coactus vendit rem minori pretio, vel omisit lucrari sua pecunia, proculdubio tenetur restituere damnum & interesse vltra ipsum debitum. Cum enim sit in mora transacto termino, illi veniunt damna imputanda: ita docuit Merc. cap. 18. de restit. §. *Resta declarar*, sicut de fure diximus, cap. 1. Si vero aliqua ex rationabilibus causis prædictis differat, non sibi imputabitur damnum alterius, vel interesse, non enim est in mora. Item si nulla talis subesset causa, sed tamen dominus ex dilatione non damnificaretur, quia dies vel alia causa, non putarem esse restituendum, imo posse differri solutionem aliquantum, nisi de voluntate domini constaret illud velle.

46

10. Dubitatio.

Decima dub. Vtrum cessio bonorum excuset a restitutione? Nauar. nu. 86. docet, quod in foro exteriori excusat etiamsi debitum sit ex delicto, si concurrat interesse priua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bonorum cessio nõ a restitutione in foro exteriori excusare quoad interesse priuatum, nõ vero quoad publicũ interesse docet Nauar. sed in foro cõscientiæ ait, necessitatem quidẽ excusare posse, cessionem vero nõ posse.

tũ, nã quoad interesse publicũ etiam in foro exteriori non excusat, si quidem quo ad illum, qui non habet in ære luet in corpore, vt patet ex l. 1. §. generaliter de Pœnis, & Glos. in cap. Non sane. 84. d. & cap. Si res. 14. q. 6. in conscientia autem non excusat, nisi necessitas sit talis, vt excuset: qualis est, vt ei instrumenta artis relinquãtur, & ad victum necessaria arbitrio boni viri duntaxat.

47

Opinio Sylu. & Couar. Cordub. Sot. tenenda est hac in restitutione, ex qua vnus est casus, in quo bonis cedens nihil sibi potest reseruare, alter vero casus est in quo occulte potest sibi aliqua retinere

Hæc Nauarr. sententia difficilis est intellectu. Videtur enim ad primam sententiam supra relatam deflectere, vt sola extrema necessitas excuset à restitutione, & ita docuisse videtur num. 60. ad quem ipse se refert, cum tamen, nu. 58. & 63. videatur docuisse necessitatem decentiæ status excusare. Quidquid ergo ille senserit, arbitror esse dicendum cum Syluest. restit. 7. quæst. 6. dict. 2. & Couarr. 1. part. nu. 2. versic. *Hinc etiam*, Cord. q. 68. dub. 1. Sot. loco citato iuxta prædicta, dub. 7. quod si male peperit furto, vel vsura vel alijs iniustis artibus: vel si bene possessa male expendit in vsus illicitos & prophanos, non potest licite occultare bona, vt decentiam sui status conseruet, nec cessio excusat a dicta reseruatione. Si vero licite ea debita contraxit, sed casibus, aut alijs successibus humanis in aduersam fortunam est coniectus, poterit licite bonis cedens aliqua occulta sibi relinquere, ne a decentia sui status turpiter cadat. Horum eadem est ratio ac supra dubitat. 7. dictum est. Ex illa regula & fundamento supra posita id conuincitur. Cum enim secundo hoc modo sine sui iniquitate, aut notabili culpa, eam patiatur necessitatem non debet rationabiliter velle creditor, vt ab statu cadẽdo restituat. Si vero status ille non suus erat, sed ex alieno partus, vel si suus, tamẽ prodige, luxuriose, & vane expendit, rationabiliter coactus ille ex alienis bonis statum, aut pompam nutrit. Vnde non possunt legum beneficio de *cedendo bonis* in conscientia vti, neque est verisimile aut rationabile, quod eis in hoc casu legum conditores faueant nec possunt, & sic accipiendus est Ioann. Medin. quæstio. illa. 5. Fatentur etiam omnes, quod ea quæ lucratur post cessionẽ, si necessaria sunt ad decentiam status, non tenetur restituere. Et mihi ita in vtroque casu videtur. Is enim statũ istum iam licite adqui-

48

siuit, & ita non tenetur restituere, cum casu illius, secus si ad pinguiorem fortunam venerit.

Ex quo colligit Cord. quod mercatores, qui mutuum accipiendo, & credito magnam quantitatem, accipiunt, qua splendide viuunt, & postea, vel non potentes, vel non volentes soluere se absentãt, vel in Ecclesiam se recipiunt, vt creditores, vel totum debitum, vel partem remittant, vel soluendi dilationem concedant, non sunt in conscientia tuti, nec à restitutione immunes. Talis enim remissio coacta magis quam spontanea est, estque genus quoddam raptorum in Republi. admittere. Qui autem bona fide, & intentione in plura, vel ampla negocia ingrediuntur, quibus res non succedit ex voto, &c. possunt vti beneficio prædictarum legum, præcipue. l. 1. C. Qui bonis cedunt, quibus eis permittitur decens sui status sustentatio, etiamsi oppositum velit Medina, vbi supra. 49

Secundo colligo eam doctrinam quam affert idem Corduba in dict. dubit. 3. quod scilicet, Respublica habet potestatem ordinandi & disponendi de bonis subditorum in hac parte, quia sic conuenit Reipublicæ & creditores consentire debẽt, quam sententiam ducit ex Adriano. Quodlib. 6. articul. 3. Scotus in. 4. distin. 15 Gabriel eadem dict. quæst. 2. nota. 2. & dubit. 1. Syluester restitutio. 7. quæst. 1. & 7. colligo inquam non esse simpliciter veram, nisi quando ipsi creditores rationabiliter velle debebant, & tunc etiam sine legum authoritate, vel iudicum poterat de tanto, vt supra diximus. Si enim illi non debebant consentire, vt in casu quo ille scelere, & iniquitate adquisiuit, non possunt leges ita illi debitori decentem sustentationem assignare, vt ipse ob eam cæremoniam, & bonorũ cessionem, sit liber a restitutione in conscientia, vt ipse Corduba fatetur. Posset autem, si leges, vel Respublica potestatem haberent pro libito disponendi de bonis subditorum, quod non est dicẽdum. Vnde tales raptores secum ipsi cogitent per dictã cessionem & legum beneficium non iusta conscientia retinere posse ea, quæ ad rationẽ decẽtis status pertinerent. Nõ inficior, quod si bonum totius Reipublicæ indigeret bonis priuatorũ, vt ad bellũ ingruẽs, vel ad vias 50

custodiendas, &c. disponere posset pro ratione necessitatis. Sed in hoc casu de reliquenda decenti sustentatione ad statum debitoris, non est totius boni communis vrgens necessitas, vt patet. Imo magis videtur ad
51 bonum commune pertinere ne illis relinquatur decens sustentatio, ne sit occasio abscondendi bona & debita etiam illicite contrahendi spe illa. Vnde in praxi forensi non seruantur illæ leges a Corduba citatæ ex iure communi, sed nulla prorsus habetur ratione egeat. Id tamen æquum est, vt si maior pars creditorum expectat solutionem cogatur minor pars expectare, & in practica seruatur.

Sed quamuis in hoc casu Respub. id efficere possit, sed vt dicebam non est suæ intentionis per dictas leges, aut cessiones dominos facere huiusmodi raptores & inuasores omnium bonorum, quæ ad solemnem suum statum male adquisitum conseruandum, requiruntur, & ita tuta concientia, occultate non possunt. Omnes tamen fatentur, quod si prædicti venerint ad pinguiorem fortunam, tenentur restituere, quia non vt supra dicebamus de necessitate extrema, debitum est extinctum, sed consopitum ob instantem necessitatem, vnde ea cessante reuiuiscit obligatio, vt habetur in l. 1. C. qui bonis cedi possunt, & l. Cum filij, eodem. & l. ijs qui bonis. ff. eodem, quamuis si res extaret in specie & grauem pateretur necessitatem debitor, omnino debitum extingueretur, vt aperte conuincitur ex dictis supra in hoc cap. dubit. quarto & supra lib. 2. cap. 1.

Vnde colligo vix tandem videri verum illud quod Ioann. Medina scribit in dicta quæstio. 5. C. de restit. versic. *est iam*, non esse habendam rationem in talibus ne
52 egeant in conscientia, etiamsi per leges humanius debitoribus suffragetur. Sunt enim (ait ille) contra ius naturale, & diuinum de restituendo alieno, post sententiam tamen (inquit) iuxta eas leges latam post factam cessionem, licite possit retineri. Id enim vix probare possum. Vel enim loquitur in illicite, ac scelerate adquisitis, & sane huiusmodi, sicut nec ante, ita nec post sententiam retineri

retineri: poterunt, cum vt ostensum sit proximus sit rationabiliter inuitus, neque legibus faueri ijs raptoribus, & sceleratis est putandum. Ac proinde omni facta cessione non obstante egestate contra iustitiam retinebunt prædicti, neque erunt in conscientia tuti, nisi ablata restituant. Si vero loquitur de iustis debitis, eadem etiam est prorsus ratio ante & post iudicis sententiam. Sicut enim post, ita ante creditor non est rationabiliter inuitus, de retentione eorum, 53
quæ necessaria erunt, vt ne egeat. De ijs enim leges loquuntur, ac proinde nec contra ius naturale est, sed illi valde conforme sic retinere. Ei enim qui condemnatur in id, quod potest (ait lex) in condemnatione de Reg. iuris, deducì debet nec egeat. Inhumanum enim videtur spoliatum fortunis suis insolidum cõdemnari, Inst. it. act. ca. vlt. Alioquin si contra ius diuinum, & naturale de restituendo aliena essent illæ leges, nescio quo pacto post sententiam iuxta eas latam teneri possit, quod necessarium est ad decentem sustentationem & alimenta?

De debitore paulatim soluente, & restituẽte.

SVMMARIVM.

SI debens sine magno suo incommodo simul omnia restituere potest & nõ vult, paulatim restituendo, mortaliter peccat & absoluendus non est. n. 54

Si negata dilatione nunquam vel non ita vtiliter restituenda res esset, confessor dilationem solutionis concedere potest. num. 55

Tres alias causas differendi restitutionẽ Gabriel memorat, Hæ sunt consensus domini, præscriptio, & impotentia. num. 58

Quo pacto securus minime moriatur is, qui cum per se posset restituere, & id mauult per hæredes ex testamento præstare. num. 60

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anima defuncti in purgatorio nõ detinetur ex eo quod debita sua non soluantur.num. 62
Sunt qui dicant non esse absoluendum pœnitẽtem, nisi restitutione reali præmissa.num. 63
Alij dicunt saltem non esse absoluendum quoad rem ipsam restituat, qui semel iam de restitutione faciẽda admonitus fuit.num. 64
Tertia est aliorum opinio, quæ docet prudentiam esse adhibendam, iubendumque a confessario, quod pro faciẽda restitutione commodius iudicauerit.n. 65
Improbabile est, quod Angelus asserit, absolui posse sæpius promitentem restituere, tametsi id opere minime impleuerit.num. 66
Nauarrus docuit absolui posse decimas re ipsa non soluentem, concilio Tridentino non obstante.num. 66
Cur hac in re Concilius Trident.non obstet.num. 66
Duo sensus habere possunt verba Concilij Tridentini vbi absolutio non soluentibus decimas interdicitur. 68
Prima opinio sub initium huius dubitationis recitata, seruanda est cum manifestis vsurarijs, cum publicis raptoribus, cum violatoribus ecclesiarum, & cum peccatoribus publicis.num. 69
Quoad incertorum restitutionem attinet, dilatio danda nõ est a confessario absque Episcopi licentia.n. 69
De debitore qui solutionem ante vertit.n. 70
De creditore ante præscriptũ terminum solutionẽ repetente.num. 70
Vna opinio asserit, ob excommunicationem qua vel debitor vel creditor ligatur, posse restitutionem differri.num. 70
Contrarium & merito docent Medina, & alij.n. 71

Pro-

Pro priori sententia citantur quædam capita.n. 73
Posterior sententia verior est.num. 74
Debitis grabatum religiosum fieri nõ debere, nec per professionẽ a restitutione liberari, quin imo quoad restituat semper manere obligatũ ait Medina & alij.num. 75
Talem vero posse absque peccato religionem ingredi asseuerant D.Thomas & alij.num. 76
Suam explicat Author sententiam aliquibus dictis.n. 77

Vndecima dub. Vtrum satisfaciat debitor paulatim soluendo & restituendo? Et quidem certum est, quod si nõ potest omnia restituere ob aliquam rationabilem causam ex prædictis supra, licite potest paulatim facere. Sicut enim potest totam summam suspendere & differre magnam solutionem ob aliquam ex prædictis causis, ita à fortiori poterit solutionis partem suspendere. Si autem posset commode restituere totam simul, sed non vult nisi per partes, dubiũ est apud doctores, an talis veniat absoluendus. Duas refert opiniones Corduba quæst.illa.68. puncto.2. Prima docet absolui posse, ac per consequens non peccare mortaliter quibusdam conditionibus existentibus. Prima si cõfessor videt aliter non esse restituturũ. Secunda, quod creditor non incurrat damnum notabile. Tertia, quod nunquam, vel non tam vtiliter dominus recuperabit, sicut hanc dando dilationem. Quarta, quod putet debitor ita satisfacere: aliàs paratus simul restituere, si cogitaret eo modo, nõ satisfacere. Probant hi doctores, quia creditor hoc ratũ haberet, si sciret debitoris animum. Pro hac opinione refert Sylvest.restit.5.quæst.5. Angel.restit.vlt.§.5. Gabriel dist. 15.quæst.2.conclus 2.&3 Nauar.cap.17.num.65. 11 Dubitatio. 54

Secundam sententiam refert, quod talem licentiam dare non potest sacerdos, quam veriorem esse docet ipse Corduba, eamque dicit fuisse Medinæ loco citato. Mai.in.4. dist.15.quæst.28 Sotus & Adrian.in 4. Quia dicũt confessor talem facultatem non habet à Deo, nec a creditore, nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

creditor saltem implicite consentiret: quod expræsse tenet Ioseph. vbi supra difficult. 6. & 7. Cæterum mihi videtur hos doctores contraria non habere, vnde claritatis gratia de more veritatem, secundum omnium sententiam explico.

Si debens, sine magno suo incõmodo simul omnia restituere potest, & non vult, paulatim restituẽdo mortaliter peccat, & absoluendus non est.

Primũ mihi videtur, quod simpliciter loquẽdo si ille potest sine incõmodo suo magno, vt supra docuimus simul omnia restituere, & non vult, peccat mortaliter paulatim restituendo, & absoluendus non est, nisi de creditoris voluntate rationabiliter præsumeretur talis dilatio. Ratio est plana, quia plane retinet inuito domino, qui consentire non debet in eandem dilationem, vel modum soluendi, quando ipse sine cõmodo potest restituere, & ita fatentur Medin. Cord. Sot. Mai. & ipse Nauar. num. 66. & Adrian. in. 4. de restitution. artic. 17.

55

Si negata dilatione nũquã vel non ita vtiliter restituenda res esset, confessor dilationem solutionis concedere posset.

Secundo mihi videtur, quod si confessor probabiliter crederet, quod negata dilatione nunquam, vel non ita vtiliter restituenda res esset, posset dilationem concedere, vt Nauar. docet, neque vllus negat, quem legerim. Quia in hoc implicitus est domini consensus, cum potius confessor eius negocium gerat vtiliter, vt patet: ita inquã docuit Nauar. Ang. Syluest. & alij præter Sotũ, qui dicit id, quod dicitur de agendo vtiliter negocium creditoris ad forum exterius pertinere, & ad officium procuratoris, non confessarij (ait ille) cuius officium est nomine Dei conscientiam expurgare, sed certe fallitur. Quoniam si creditor sciret intime conscientiam pœnitentis plane consentiret. Quis enim credit, quod si quis meum negocium gerit vtiliter, non ei consentiam? At si dominus consentit, dilatio illicita est, ergo, &c. idem Armil. §. 34. sensit. Non putat tamen Syluest. accipiendum esse iuramentum, sed verbum, aut fidem, aut aliam similem cautionẽ, & ita sensit Direct. & Host: vt refert Syl. Hoc tamen est intelligẽdum quando non haberet

56

conscientiã oppositã. q̃ scilicet sic : õ satisfacit, alias vt asserit Syl. negãda esset absolutio, quo casu Sot. sentia verior erit, quia habet animũ perseuerãdi in mortali. Si vero putat se ita satisfacere, quia credit se simul soluere nõ posse, cum possit, iã saltẽ habet attritionem, & certe ita frequẽtissime in praxi contingit. Putant enim debitores se soluere sine magna

magna incommoditatẽ sua, vel suorum non posse & eo prætextu solutionem, aut restitutionem differunt, in quo revera falluntur. Est enim incommoditas quædam apparens, & opinata fundata in turpi cupiditate. Et certe supposita hac existimatione videtur talis ignorantia excusare. Alioquin certe maior reipublicæ pars in statu dãnationis existeret. 57
Quis est enim qui vel testamenti implectionem vel debiti solutionem non hoc prætextu suspendat? Tantus est sui amor & pecuniæ cupiditas, vt facile sibi persuadeant non posse sine magna incommoditate restituere.

Est igitur resolutio, & consilium nostrum, vt si sacerdos discretus intime cognita natura, & ingenio pœnitentis, intelligat, quod si plane doceatur, mẽtiri iniquitatem sibi, & falsam esse suam existimationem, & apparentem necessitatem, aut damnum, assentietur, non ei det prædictam licentiam. Si vero nihil profuturum præuideat, vt prædicti docẽt authores, cum dicta existimatione, qua non habet animum perseuerandi in mortali, attritus esse videatur, eum absoluat, in quo & negocium creditoris gerit vtiliter, vt dicebã, & cõscientiam pœnitentis præuidendo sanat, cum hoc autem nulla est doctorum diuersitas. Notat autem Nauar. numer. 68. Maior, & Cord. hæc procedere siue debitum sit ex contractu, siue ex delicto. 58

Tres alias causas differẽdi restitutionem Gabriel memorat.

Vltra prædictos casus in quibus quis ad statim restituendo deobligatur, annumerat Gabriel in. 4. dist. 15. quæ. 2. art. 2. alium, scilicet, impotentiam ad restituendum, præterea perscriptionem, item cõsensum domini. Sed de duobus planum est excusare, si consensus est probabilis tacitus, vel rationabiliter præsumptus, aut debitus. Atque idem si præscriptio legitima est, de qua tomo tertio. Quod vero ad impotentiam attinet, non est censenda causa distincta à supra relatis. Nam si ideo non potest, quia prorsus non habet, plane est excusatus, cum nemo ad impossibile obligari possit. Vnde Gregorius nonus Roder. Episcopus in capite Odoardus, de Solut. *Mandamus*, inquit, *vt si prædictus Odoardus vel in totum, vel pro parte non possit soluere debita supradicta, excommunicationis sententiam sine difficultate qualibet relaxetis.* Vnde nie

Hæ sunt, cõsensus domini, præscriptio, & impotentia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rito scriptum est in.l. nam is.ff.de Dolo: inanem esse actionem quam inopia debitoris excludit. Si autem habet dumtaxat vitæ necessaria eodem prorsus modo impotens dicitur. Nam vt peracute Syluest. dixit.q.4. vere dicere possumus, qui talia bona habet, nihil habere præter vitam, vnde vtramque impotentiam, ego absolutam nominauerim. Si autem restituere non potest sine infamia vel scandalo, aut præiudicio boni communis, vt supra diximus etiam impotens dicitur, vt ibidem docet Syluester, & Caiet. in sum. ca. 6. non equidem impotentia absoluta, sed modificata, honestate, vel commoditate. Hac enim ratione impotens dicitur, qui honeste, aut commode aliquid facere non potest: pro quo citatur caput Caritatis, de pœni. dist. 2. sed extra rem. Aliud enim ibi tractat August. Adduci, etiam solet lex filius, de Const. inst. & glos. in cap. faciat. 12. q. 2. sed res de se aperta est, quare non opus est testibus.

59

12. Dubitatio,

Duodecima dubitatio. Vtrum qui restituere tenetur satisfaciat, si in testamēto mādet hæredibus, vt ipsi restituāt? Cord. puncto illo. 1. ad finem. Syluester. restit. 5. q. 7. Naua. cap. 17. num. 68. Ange. restit. 2. §. 2. Anton. 2. part. tit. 2. §. 25. cap. 1. Angler. q. de Restit. articulo. 2. dist. 4. Sotus artic. illo. 4. verticulo. Ex his Merc. cap. vltim. ad fin. docent, quod secluſis supraposſitis, quæ excusant peccatū mortale differendo restitutionē vsq; ad mortem, etiāsi habeat propositū tunc restituendi, vel id mandandi in testamento, cū plane toto eo tempore iniustitiam committat retinendo. Vnde etiamsi rem signatam, & certam, ad id relinquat, non sufficit ad salutem, sed vt prædicti docent authores, non securus moritur, sed in statu damnationis, vt in specie docet Iosephus. Sed intellige, vt ait Sot. si subito sit morte correptus, vt revera nonnullis huiusmodi contingere solet, vel nisi proponat statim quamprimum possit restituere, vno addit Angles, & bene, quod si in articulo mortis existens, potens non restituit, non est absoluendus, etiamsi promittat restitutionem, quia non præsumitur habere propositum verum restituendi, si superuixerit.

60

Quo pacto securius minime moriatur is, qui ēt per se posset restituere, & id mandat per hæredes ex testamēto præstare.

Limitat tamen prædicta Cord. nisi id faceret, quia putat hæredem vel testamentarium melius esse factum, quod nisi

nisi credidisset, ipse per se restitueret. Sed profecto hac distinctionē raro habere locū, parūque in ea fidendum putarem. Nam experientia docemur, vt ipse Cord. admonet, vel nunquam, vel tardissime has debitorum restitutiones fieri ab hæredibus. Si enim ipse sui immemor est, dum viuit, neque sui curam gerit, quomodo tandem alij eius mortui curam habebunt? Est etiam periculum, vt abscondatur vel non appareat testamentum, quod non raro contingit. Deniq; lites a creditoribus hæredibus, vel è contra ab hæredibus creditoribus solent excitari. Quare cogitare deberent non melius, sed longe peius esse ab hæredibus restitutionē præstandam. Quam ob rem, in cap. Quamquam, de Cens. in.6. video decretum per Gregorium.X. vsuratum manifestum, etiamsi in testamento mandet restitutionem certæ, vel incertæ quantitatis, non esse sæpeliendum in loco sacro, quousque restitutio sit facta damnificato, vel eius hæredibus, aut loci ordinario, aut cautio idonea recipiatur, vt sic tandem defraudatis actio adquiratur. Cuius constitutionis ea videtur esse ratio, quia sæpius vt diximus, illa nō implentur.

61

Rogat autem Nauar. num. illo. 68. an defuncti anima in purgatorio detineatur donec debita soluantur? Cui negatiue respōdet, vt nos supra respōdimus ex. S. Thoma, Quot libeto. 6. articulo. 13. Adrian. Quodlibeto. 8. Syluest. restament. q. 9. Soto libro. 6. q. 1. artic. 1. ad finem, quidquid dixerit Angelus, quem ille refert. Motus est autem Angelus ad id putandum ob caput, in literis, de rap. vbi sic dicitur: *Hæredes moneas & compellas, vt quibus defunctus per incendium, vel alio modo damna contra iustitiam irrogauerat, iuxta facultates suas condigne satisfaciat, vt sic a peccato valeat liberari.* Respondet Nauarrus literam esse mendosam. Dicere enim debet *valeant*, quasi ipsi hæredes sint qui restituēdo pro illo a peccato debent liberari. Sed huius expositionis nullam rationē adducit. Vnde diuinatione magis dictum esse videtur quam ratione. Quanuis in Greg. editione ex Io. And. ita obseruante notetur in margi. *Secūdo respondet, quod est sermo de ope per creditores, vel pauperes, quibus restitutio est faciēda, ferenda de defuncto per præces eorum, & ita accidentaliter prodest restitu-*

62

Anima defuncti, in purgatorio non detinetur ex eo quod eius debita statim nō soluātur

63

Universidad de Deusto
Biblioteca

restitutio ad pœnæ breuiorem solutionem. Vnde falsissimum est, quod ait Ange. animam non intrare cœlum, nisi restitutione facta. Restitutio enim non est pars satisfactionis, vt doct. docēt & probat Gab. dist. 15. q. 2. cōclus. 3. & nos probauimus lib. 1. cap. 1. Alias si moreretur martyr, aut post Baptismum, facto, quod in se est ad restituendum, non iret recta in cœlum via, si moreretur contritus cōtritione sufficienti ad omnem pœnam, vel absolutus ab omni pœna virtute indulgentiæ, quæ certe falsa sunt omnino.

13. Dubitatio.

Decimatertia dubit. Vtrum sacerdos licite negare possit absolutionem pœnitenti, nisi prius fuerit facta restitutio? Quidam docent non esse absoluendum pœnitentem, nisi præmissa reali restitutione, ita videtur docere Mere. cap. 16. sic dicens: *Prudens confessor non potest absoluere debitorem, si prius non debitum soluit.* Sed certe horum sententia nullo fundamento nititur. Sicut enim pœnitenti credere potest, & debet contra se, ita pro se. Vnde sicut in alijs, quæ pro se dicit credere debemus, ita cum promittit se restituturū. Alias nec credere deberemus eum cum proponit non amplius peccaturum.

Sunt, qui dicāt, non esse absolu- dum pœnitentē, nisi restitutione reali præmissa.

64

Alij autem docent, quod si semel admonitus non restituit, non est absoluendus, ita docuit Caietan. in sum. cap. 6. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 8. Armill. verbo restit. q. 34. Horū ratio est, quia ex quo admonitus neglexit restituere, nō satisfacit dicendo se restituturum. Mora enim parit delictū. Tunc enim ait Caietanus esset ei dicendū si, ita recte dispositus es, vade, & restitue, vt absolutionis beneficium valeas adipisci. Potest etiam probari hæc sentētia ex Cōcil. Trident. sess. 25. cap. 12. decreto de Reform. vbi non soluentes, vel impedientes decimarum solutionem iubentur non absolui nisi secuta plena restitutione. Verum melius docet Nauar. cap. 17. num. 59. Bart. Medin. lib. 2. sum. cap. 11. Palud. in 4. d. 15. q. 2. artic. 6 conclus. 2. qui docet attendendas esse circunstantias loci, temporis, aut personæ, & commoditates restituendi, & iuxta prudentiam iudicandum. Et certe ex natura rei non mihi videtur quod propter primam negligētiam præsumi debet, quod non restituet. Sæpius enim homines in vnam, aut alteram negligant, incurrere solent,

Alij dicunt sal tem non esse ab soluendū, quoad rē ipsam restituat, qui semel iam de restitutione facienda admonitus fuit.

65

Tertia est aliorū opinio, *que docet prudētia esse adhibendā, iubendumque à cōfessario, quod pro faciēda restitutione commodius iudicauerit.*

neque ob id certa regula non restituendi assignari potest. Atque idem est de alijs occasionibus peccandi. Non enim quia quis semel iussus, vt occasionem fugeret, aut concubinam dimitteret, statim est absolutionis beneficio priuādus, sed expectare oportet patienter bis, aut ter, & deinde indicandum de propositi veritate. Posset autem Mercad. sententia commodius defendi, cum quis in articulo mortis existens potens restituere non facit, vt dub. præcedenti dicebam ex Angles. Qui enim in eo articulo potens restituere vel aliā peccandi occasionem vitare nō facit iure præsumitur non habere verum propositum faciendi. Vnde immerito Ang. vbi supra diff. 8. putat, vt probabile, quod etiamsi multoties restituere promiserit, & non fecerit, est absoluendus, quia dicūt, quoties de præteritis dolet est absoluēdus: id igitur omnino improbabile est. Si enim multoties restituere proponens non restituit, iure conijci potest restituendi propositum non habere. Ex his colligit Nauarrus, quod impediens decimarum solutionem, vel non soluentes possunt absolui, non obstante (inquit) Nauarrus Concilio Tridentino. Sed explicare deberet Nauar. cur non obstet Cōcilium Tridentinum.

66

Improbabile est, quod Angelus asserit, absolui posse sæpius promittētem restituere, tametsi id opare minime impleuerit.

Nauarrus docuit absolui posse Decimas re ipsa non soluentes concilio Tridentino nō obstante,

Mihi ergo videtur ex eo non obstare, quod prædictum Conc. præcipit talem subtrahentem aut impedientem decimarum solutionem excommunicari, & non absolui ab eo crimine, nisi secuta restitutione. Cum ergo loquitur de excommunicato, qui iam bis, aut ter admonitus esse debebat, vt excommunicationem incurreret, recte præsumi potest, non vere proponere, sed ficte, & ob id merito tali negandam esse absolutionem, nisi prius restitutione facta, patres decreuerunt. Cui addo, quod vbi excommunicatio ob damnum tertij lata est, non debet absolui, nisi parte satisfacta, vt omnes docent, & iustitia postulat. Ob quas duas rationes non esse absoluendum talem post excommunicationem putamus: sed seruandam esse prædictam constitutionem, quidquid Nauarr. dicat. Cuius vera sententia esse posset, quando, vel impotentia, vel alia causa solutionem illi facere non potuisset, & excommunicatus esset sine culpa. Tūc enim absolui, & non aliter posset.

67

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

68 Sed quid si semel non soluit, vel impediuit iussus à confessore, ante tamen quam excommunicetur? Crederem in eo casu si vere proponat absolui posse, sicut de alijs restitutionibus dixi. Non enim de hoc loqui videntur patres, sed de eo qui ob tale crimen, est excommunicatus: de hoc enim docuere non debere absolui, nisi secuta restitutione. Et ita sensus erit, qui eas subtrahunt, aut impediunt excommunicentur, nec ab hoc crimine nisi restitutione secuta, &c. id est nec si excommunicatus, nisi restitutione secuta, &c. & in hoc sensu Nauar. sententia teneri posset. Non nego autem contrarium sensum facere posse dicta verba, vt sint veluti disiunctiua: ita vt sensus sit, qui eas subtrahit, vel impedit excommunicetur, ita vt hoc præceptum referatur ad Prælatos. Deinde loquens cum confessoribus, dicat *neque ab eo crimine absoluantur. &c.* Et sane in fauorem Ecclesiæ sanctæ statui posset, ne quis ab eo crimine, etiã nõ admonitus prima vice, vt prima dicebat opinio, nõ absoluatur, nisi præmissa prius restitutione dictarũ decimarum. Sed primum sensum & magis proprium, magisque habere dictam constitutionem putamus. Prima vero opinio supra recitata etiam tenenda est in manifestis vsurarijs, vt docet Paludanus in. 4. dist. 15. quæst. 2. art. 6. Debent enim restituere, vel idoneam cautionem reddere de restituẽdo ante confessionem, & Eucharistiam, quod probat ex capit. vltimo. de Vsuris. Sed ibi nihil dicitur. Habetur tamen in cap. Quia, codẽ titulo: idẽ est dicẽdum de raptoribus publicis & violatoribus Ecclesiarũ, vt docet Palud. cõclus. 4. & habetur in capi. 2. de Raptor. Idem est dicendum de alio quocunque publico peccatore, qui ære alieno tenetur vt ait Mercad. qui non est absoluendus, nisi vel restituat, vel se componat cum creditore: alioquin graue esset scandalum, si hic videretur ad sacramenta accedere, quod vero attinet ad restitutionem incertorum docet Antonius in capite, Cum tu, de vsuris, quod non potest dare dilationem si ne authoritate Episcopi. Sed melius docet Syluester, restitution. 7. quæstione prma quod ex rationabili causa potest, secus verro ad pompam & superfluitatẽ detinentium vt patet.

Duo sensus habere possunt verba Concilij Tridentini, vbi absolutio non soluẽtibus decimas infertur dicitur.

Prima opinio sub initium huius dubitationis recitata, seruanda est cum manifestis vsurarijs, cum publicis raptoribus, cum violatoribus ecclesiarũ, & cum peccatoribus publicis.

Quoad incertorum restitutionem attinet, dilatio danda nõ est a confessario absque Episcopi licentia.

Decima

Decima quarta dubitatio. An si debitor anticipat solutionem teneatur creditor acceptare, ita vt debitor liber maneat? Respondet Medina. C. de Resti. quæst. 2. versiculo *Ad aliud quod.* 4. & q. 3. causa. 6. & Syluester verbo solutio. quæst. 6. Ang. §. 25. quod si terminus est appositus in fauorem debitoris, potest anticipare & tenetur creditor accipere, si præueniatur. Sed an possit creditor repetere ante terminum posset dubitari, Syluester & Ang. negant ex capite vnico, de plus peti. nisi in trious casibus. Primo si creditor vergit in inopiam. Secundo si debitor fugere velle credatur, quanuis si esset suspectus de fuga tempore contractus, non ita, quæ in exteriori foro præcipue locum habere videntur.

14. Dubitatio.

70 *De debitore qui solutionẽ ante nertit.*

De creditore ante præscriptum terminum solutionem repente.

Decimaquinta dubitatio. An debitor possit ommittere. vel differre restitutionem, quia creditor, vel ipse debitor est excommunicatus. Sentit enim Adria. id facere posse in. 4. quæstione. 3. de Clauibus. Felinus in cap. inter alia, de sententia excommunicationis. Panor. in cap. Veritatis, de Dolo & contum. Decius in cap. Intelligimus, de iudicijs, glos. in capit. Absolutos, de Hæreticis. Probant ex. d. cap. intelligimus, vbi excommunicatus in iudicio nõ admittitur. Veruntamen melius docet Medina. C. de rest. quæ. 3. causa. 9, Syluester excomun. 5. q. 12. Mai. in. 4. d. 18. 4. Couar. regul. peccatum. 1. part. num. vlt. & Innoc. in. d. cap. veritatis. Ratio est, quia ista communio, vt ait Couarruuias leuis est, & vt deducitur ex. d. cap. inter alia, nequaquam prohibita. Alioquin excommunicatus commodum reportaret ex excommunicatione. Vnde in. d. cap. Intelleximus, dicitur, quod conueniri potest ne videatur de sua malitia commodum reportare: vide quam alienus est ille textus ab oppositæ opinione, cui ipsa innititur. Per quod patet solutio ad illud non modo ex ratione ibi allata, quæ vt dixi contrarium probat, sed ex ipsa etiam litera Nam tantum abest, vt ibi negetur communio in iudicio, quod potius oppositum decernitur, dum dicitur: Respondemus conueniri posse, & respondere per alium, quod certe satis erit, vt restitutionem exequatur. Vbi obiter notandum quod conueniri potest per procuratorem, vt in dicto cap. dicitur, non tamẽ

15. Dubitatio.

Vna opinio asserit, ob excõmunicationem qua vel debitor vel creditor ligatur, posse restitutionẽ differri

71 *Contrarium & merito docent Medina, & alij.*

ipse

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse conuenire potest etiam per procurationem,, vt ibidem
adnotat glossa,& habetur in cap. Excommunicamus, de hæ
reticis.§. Credentes,& de Senten. excomun. cap. Si vero,
72 Maxime, quia vt Couarruuias docet, vbi supra, vsu foresi
minime receptum est apud seculares iudices, quod in dicto
cap. est statutum. Denique meo iudicio facillime potest ali-
ter responderi, quod in dicto cap. solum prohibetur publi-
ca commutatio in iudicio, quod certe præter alia plura ad
vitandum scandalum maxime oportebat, ne quem ex-
communicatum scimus, publice communicare cum fideli-
bus videamus. Secus autem est in priuato, vt hic loquimur.
Hanc ipsam nostram sententiam probat Couar. ex dicto ca
pit. Inter alia,& ex cap. Quoniam multos. 11. quæst. 3. sed
non omnino clare id deducitur, quodammodo vero ex dic-
to cap. inter alia, potest elici, quatenus ait. In necessitate li
cere excommunicato communicare. Videtur autem neces-
sitatis esse, vt vnusquisque soluat, vel restituat,& necessita
tis iuris naturalis, diuinique præcepti. Et sane si ipse credi-
tor excommunicatus potest licite debitum petere, saltem
extra iudicium. Necessitatis enim est res proprias seu debi-
tas recuperare, multo magis licebit non excommunicato
debitori, soluere creditori excommunicato. Vnde doctores
agentes de excommunicatione fatentur, quod ratione vtili
73 tatis meæ, vel ipsius licet communicare, adferentes exem-
plum de debiti petitione.

Pro priori sententia citantur quædam capita.

Verumtamen asserunt contrariæ sententiæ doctores, ca.
Nos Sanctorum, & cap. Iurados. 16. quæst. 5. vt Couar. ci-
tat, at videtur error calami, nam econtra citari debet, causa
inquam 15. quæst. 6. vbi glos. hanc quæstionem erudite ver
sat, probatque priorem sententiam, quam etiam tenet Bart.
sic notatur Extra de Hære. ca. vlt. imo Innoc. de conness.
præb. cap. Cum nostris, licet Couar. pro opposita setentia
retulerit. Dicit enim. *Excommunicato nihil debet solui*,& c. pro-
bat inquam glos. Tum, quia qualitercunque debemus ve-
xare malos, vt cessent à malo, vt habetur. 11. quæst. 6. iam ve
ro: tum, quia excommunicatis communicandum nõ est, nisi
ijs quæ expectant ad eorum correctionem. 11. quæstion. 3.
cum excommunicato,& vt habetur. ff. de Depo. bona fides,
male

male meriti male egestate laborent. Vnde nonnulli coacti sunt
dicere, quod illis pecunia non est reddenda, sed ponenda in 74
ædes sacras, vt ibi refert Glos.

Sed veriorem putat nostram sententiam,& ad prædicta *Posterior sentẽ*
cap. Nos Sanctorum,& iuratos, facile respond. Couarr. & *tia verior est.*
Glos. ibi esse sermonem de sacramento fidelitatis facto
Principi a quo Gregor. VII. Roman. Synodo præsidens,
& Vrbanus. III. Episcopo Vapicensi scribens, subditos
absoluit. Vnde licet tollat excõmunicatio obligationem
iuramenti & fidelitatis, non tamen tollit alijs iniustitiæ con
tractus. Quo patet pro contraria sententia allata parui esse
momenti. Tandem nostram sententiam probo ex cap. Si
vero, quod miror Couar. non vidisse: vbi aperte id vide-
tur declaratum ab Innocent. III. *Si nec satisfacere*, inquit,
*voluerint, nec absolui, vobis permittimus, vt cum ipsis, iuxta quod in
ter vos conuenit, & ipsos nauigo transeatis cum dolore tamen, & in
ueritudine, cordis, & sub spe veniæ communicantes eisdem. Cum
enim à vobis receperint quantitatem, nec ad eam possint restituen
dam iudici, aut etiam coarctaris si aliter fieret, videremini vos dam
num ex pœnitentia: ipsi vero præmium ex contumacia reportare,
cum à hoc debitum exoluendum ipsi vobis maneant obligati, & ab
excommunicatis exigi possit, & recipi quod debetur.* Vnde mi- 75
ror Glossam illius cap. Nos Sanctorum, & iuratos, proba-
biliter teneri posse cum prima opinione, dixerit.

Vltima dubitat. Vtrum propter ingressum religionis li- *Vltima dubita-*
beretur quis a debitorum solutione? Medin. Ge de Restit. *tio.*
quæst. 31. causa 8. hãc quæstionem vers. 31. D. Thom. 2. 2. quæs.
fin. li, artic. 6. ad 3. & ibi Caietan. Ge son Alphabeto, seu *Debitis grauã-*
Abecedario 39. quod incipit subditus T. vsque in finem, *tum religiosam*
inter par. Sylu. religio 3. quæst. 4. Pedraza in sum. præcep. *ingressi nõ debere,*
187. §. 39. Major, in 4. dist. 8. quæst. 17. Palud. in 4. dist. 38. *nec per professio*
Ang. verbo, religiosus §. 6. *nẽ à restitutio*

Ergo præfatus Med. sequens Gersonem & Maiorem lo- *ne liberari, quin*
cis citatis, grauiter opinatur, & probare contendit, & illi ei *immo, quoad re*
tum esse debitorem religionem ingredi, & ingressum consti- *stituat, semper*
tuat, semper professum semper esse debitorem, & ad soluendum obli- *manere obliga-*
gatum, tenerique arte, vel labore procurare, vt aliquando *tũ*, ait Medin.
tandem restituat. Quod ipsum sensit Rayn. à Sylueft. verbo *& aly.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

latus. Probat Medin. primum, quia iure naturæ tenetur creditori satisfacere, incauta ergo & iniusta est obligatio, & voti promissio, ad id quo in potens efficitur, vt naturalis iuris obligationem impleat. Malum enim faciendum
76 non est ob bonum, maxime cum est præcisse de consilio, vt damnum tertio fiat. Secundo probat, quod etiamsi ingrediatur, saltem extincta non sit obligatio, quia si totum monasterium aliquid deberet per viam furti, vel honesti contractus teneretur restituere, ergo multo magis vnumquodque membrum. Vnde sicut professio nõ liberat seruũ â domino, aut filiũ ab obligatione succurrendi parentibus, vel leuandi ex puteo quemcunque proximum, ne sufocetur, quia ista sunt iuris naturalis, sic profecto, cum iuris naturalis sit debita soluere, sequitur, &c.

Attamen D. Thom Syluest. & Caietan Paludan. loco citato. Armil. verbo religio, quæstion. 5 Hostiens. Innoc. & Raymun. quos refert Syluest. contra sentiunt. Siue enim quis ex delicto, puta furto, vel vsura, siue ex contractu, vt mutui, aut emptionis, siue promissione, aut iuramento obligatus sit ad soluendum, potest sine peccato religionem ingredi, neque in hoc iniuriam facit creditori. Probat Syluest. ex Raymun. quia hoc facit feruore charitatis, & authoritate Spiritus sancti: sed friuola est ista ratio. Id enim ratiocinari oportebat, non supponere, cum potius contra alij doctor. ex diaboli ad peccatum sugestione procedere probent. Aliter ergo probat D. Tho. quia persona liberi hominis nõ obligatur pro pecunia, secundũ iura, & ita satisfacit si cedat omnibus bonis. Nos addamus pro hac sent. quia maior est obligatio iustitiæ in matrimonio, quã in quouis alio ciuili contractu, vt patet: sed tanti vigoris est religionis ingressus, vt liberet ad se conuolantem coniugem a debito
77 alterius coniugis, multo ergo magis liberabit a debito pecuniario.

Talem vero posse absque peccato religionem ingredi, asseuerãt D. Tho. & alij.

Nos in hac re breuiter per puncta rem explicamus. Primum certum est, quod professio sic facta tenebit, quod omnes prædicti fatentur. Et ratio est ea, quam D. Thom. tangit, & probat Medin. quia persona libera est, & ita licet male faceret se religioni donando, tamen donatio iure firma,

ma, & valida erit. Sicut si eas facultates, quas habet ad soluendum creditoribus necessarias alteri donaret, male certe faceret, sed donatio tenebit, quia res huiusmodi illius sunt. Et hæc est ratio, quare nec coniux matrimonio consummato, nec seruus professentes possunt valide promittere, quia sui iuris non sunt. Secundo omnes fatentur, quod si aliquid debet in specie extans, non potest prætermissa solutione ingredi religionem, vt constat. Secundo certum est, quod si breuiter, & sine magno labore posset creditoribus satisfacere, tenetur id efficere, quo casu rationes Medin. satis vrgebunt, cum apertam iniuriam creditoribus faciat, in quo illi sunt rationabiliter inuiti, cum potens sit simpliciter, vel sine magno saltem labore ad soluendum. Neque certe in hoc casu legibus libertatem habebit, imo cogetur soluere si commode potest, ac facile, vt dictum est. Alias religio & votum iustitiæ impedimentum, atque fraudis, & iniquitatis vinculum existerẽt. Atque in ijs casibus Gersonis, ac Medin. veram sententiã putamus.

Suam explicat author sententiam aliquibus dictis.

78

Tertio igitur nobis videtur, quod si ad soluendum aere stituendum, est illi necesse laborare, ac arte vel industria aliqua victum quærere, & reliquum ad soluendum seruare, verior est D. Thom. & exterorum sententia, quod scilicet licite potest omnibus bonis relictis ad religionem se cẽferre, neque in hoc iniuriam facere creditoribus. Neque id probo ratione Ray. supra â me, vt friuola reiecta. Neque ratione D. Thom. quam non omnino firmam puto: quia, inquit, persona liberi hominis, secundum iura ciuilia libera est. Sed ea, quia est nobilis, aut principalis persona, & hãc nemo obligauerit seruire, famulum fieri, aut manibus laborare. Turpe enim id patritius, aut honoratus iure optimo ducit, & cum constet honorem, & libertatem altioris esse
79 ordinis, quam pecunias, manifestum est neminem teneri, vel dignitatẽ amittere, vel libertatem, vt vel seruiens, vel manibus laborans restituat. Vel is est cui debetur non est, vel seruire, vel artem aliam exercere, & sine, quamuis de hoc verisimilior dicta sententia appareat, tamen adhuc non placet. Nam is meo iudicio, qui actu bona non habet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec de proximo, aut facile est habiturus, simpliciter est impotens ad soluendum, ac proinde a restitutionis obligatione excusatus. Neque vero, vt quærat industria & labore difficili est obligandus. Non enim cum tanto detrimento libertatis, tantoque labore ad solutionem obnoxius esse debet, in quo rationabiliter inuiti non sunt creditores, cum omnia desetat. Et ita, quidquid dicat Medin. non tenetur
80 dare operam, vt bonam habeat fortunam, vt soluat, nisi id commode speraret.

Ex quibus colligo non esse priuilegium religionis, vt de matrimonio, sed ex natura rei eam obligationem cessare ratione impotentiæ, neque vnquam iudices quemquã obligant, vt manibus quærat ad soluendum, sed cum vere in præsenti statu impotens iudicatur, non plus cogitur, vel ad carcerem, vel ad seruiendum. Vnde minus verum est, quod Medina putat, quod scilicet si Monasterium vel non habet, vel non vult pro eo soluere, tenetur illũ dimittere sine habitu, vt secedens possit lucrari ad soluendum.

(?)

CAPVT QVINTVM,

De modo restituendi.

SVMMARIVM.

Restitutio per tertiam personam fieri potest. num. 1

Cum debitum est occultum, nec per interpositam personam restitui potest quin debitor detegatur, dilatio aliqua permittitur. num. 2

Cum debitum est publicum, restitutio publice facienda est ex lege charitatis. num. 2

Sunt qui opinentur debitorem liberari a restitutione si confessarius internuncium agat, tametsi ipse minime restituat. num. 3

Contrarium sensit Nauarr. num. 3

De alijs internuncijs quid sylu. sentiat. 3

Si internuntius pro fideli nõ habetur, debitor iterum restituere non tenetur. num. 3

Si persona per quam restitutio fit, missa sit a domino, etiamsi non sit fidelis, non tenetur iterum debitor restituere. num. 4

An si fidelis sit nuncius. v. g. confessarius, debitor a restitutione liberetur? num. 4

Respondet Author num. 5

Litteras excommunicationis quæ in ecclesia parochiali leguntur, generales sunt, & ita si sint ab homine potest quilibet confessor approbatus ab eis absoluere. num. 13

An excommunicatus pro facienda restitutione si copiam confessario, qui non restituit tradat, ab ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

communicatione libertur? num. 13
Respondet Author. num. 14. & 15
Cum precibus importunis debiti remissio a creditore obtinetur, vis & fraus abesse debet. num. 17
Si debiti remissio per Principis aut magnatis preces fiat, secura omnino non erit. num. 17
Debitum remittes, debet esse persona quæ donare possit. num. 18
Raptor non solum reddere acceptum tenetur, verum etiam veniam petere. num. 19
An semper quod remissio libera est & ex corde, sit creditor liberatus a restitutione? num. 19
Respondet Author. num. 20
Cum debitor ponès se in manibus creditoris, & ab eo remissionem petens eam obtinet, etiamsi animum habeat non restituendi, si remissio ei non concedatur, a restitutione liberatur. num. 21
In certo creditore Princeps, debitū remittere potest. n. 23
Creditore certo si debitum est iure naturali, nisi urgens vel publica causa esset, a Principe remitti non potest. num. 23

1 CAPVT hoc breuiter absoluendum erit: omnia enim quæ penè hic erant dicenda supra sunt a nobis explicata. Legatur Nauar. cap. 17 num. 44. & 66. Caiet. in sum. verb. restit. cap. 7 Gabriel. dist. 15. quæst. 2. dubit. 2. & 4. & conclus. 2. litera. F. Richard. eadem distin. artic. 4. quæst. 4. Scot. ibidem quæst. §. De quarto, sub litera D. versic. *Si quæras* & versic. *Vnus specialis*. S. Thom. 2. 2. quæst. 62. artic. 6. ad. 2. Sot. 4. de Iustit. quæst. 7 artic. 4. versic. *Cauendum*. Medin. C. de Restit. quæstio. 2 fol 7. Barth. Medin. lib. 1. sum. cap. 14. §. 30. versic. *La sexta caleça*. Angles in flor. Theolog. 2 part. quæst. cui restit. facienda

Restitutio per tertiam personā fieri potest.

cienda est, diffic. 10. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 4. §. 1. Omnes fatentur primum, quod restitutio non necessario facienda est per eundem, qui damnum fecit, vel rem abstulit, sed satis est quod per tertiam personam fiat, vt eius fama seruetur. Vnde, vt supra docuimus omnium sententia, si nec per tertiam personam fieri possit, sine detectione debitoris differri potest ad tempus, quo cesset dictum inconueniens; & ita colligitur ex cap. Qui per aliū, de Reg. iur. in. 6. &c. Si peccauerit. 2. q. Med. 1. versic. *Non dico*. Quod est intelligēdum quādo delictum, quo res ablata est, occultum est: alioquin si peccatum est publicum, publice est restitutio facienda propter scandalum vitandum, vt Doctores fatentur, & in specie Bart. Medin. vbi supra. Vbi adnot 1. quod si de facto restitutio secreto facta est, non est necessarium iterum restituere publice, sed aliter occurrere scandalo. Obligatio enim restitutionis publice non ex iustitiæ, sed ex charitatis præcepto, scilicet ædificationis, quæ non obligat restituere, vt constat, ac per consequens, neque iterum restituere..

Cum debitū est occultū, nec per interpositam personam restitui potest, quin debitor detegatur, dilatio aliqua permittitur.

2 *Cum debitū est publicum, restitutio publice facienda est lege charitatis.*

Prima dubitatio Vtrum si internuntius nō restituat, vel casu, vel malitia, teneatur debitor restituere? S. Thom. Gabriel. & Richard. fatētur optime fieri posse, & debere per confessarium, vt ex ipsis colligitur, etiamsi ille defecerit, nō tenebitur pœnitens restituere iterum. Satis enim credi debuit, aiunt Scot. & Gabr. quod per talem personam fideliter fiet.

1 *Dubitatio. Sunt, qui opinētur, debitorem liberari a restitutione, si cōfessarius internūtium ad restitutionē exequendā agat, tametsi ipse minime restituat.*

Verum Nauar. num. illo. 76. contrariū sentit: putat enim quod etiamsi per confessarium fiat, & qui pro fideli habeatur, si in effectu non restituat ille, non liberatur debitor à noua restitutione si dominiū rei, quæ restituitur erat apud ipsum. Si enim esset apud creditorem, vt in commodato, & depositō, non teneretur iterum restituere. Quod probat Nauarr. ex notatis in cap. Significante. de pignor. De alijs autem internuntijs a confessore docet Sylu. restit. 4. quæst. vltim. quod si debitor suo motu mittat, tenetur, si pereat de nouo restituere, Med. C. de Rest. fol. 7. distinctius loquitur in hac re, &c.

Contrariū sentit Nauar.

3 *De alijs internūcijs quid Sylu. sentiat.*

In hac quæst. primum mihi videtur, quod si internuntius

De qua re Med. distinctiō loquitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si internũcius pro fideli nõ habetur, debitor iterum restituere non tenetur.

tius pro fideli non habetur, tenetur iterum restituere. Et hoc nullus dubitare potest, siue res aliena extet in specie, siue non. Quia mittẽs illo modo fuit in culpa lata, ac proinde sibi imputare debet, quod euenit, & hoc omnes fatentur.

4

Si persona per quam restitutio fit, missa sit a domino, etiam si non sit fidelis, non tenetur iterum debitor restituere.

Secundo mihi videtur, quod si persõna per quam fit restitutio missa sit à domino, etiam si nõ sit fidelis, non tenetur debitor iterum restituere. Ex quo enim ille misit, vel notus mihi est, vel chirographum affert, sibi imputari debet si perit, cum non ego sponte, sed eius causa illi rem tradiderim. Atque idem putarem in eo casu esse dicendum, quo Petrus verb. gra. mihi mulam commodauit, & seruum, vel famulum. Si enim famulo illius mulam dedi, etiamsi ille aufugiat, non teneor restituere. Si enim eius est famulus, vel ab eo missus, nulla est ex mea parte culpa, saltem non est lata culpa, cum præsumere potius debeam fore fidelem, quam econtra: ita Medin. & Syluest.

An si fidelis sit nuntius vt. v. g. cõfessario, debitor a restitutione liberetur.

Tertio videtur, quod si fidelis sit nuncius, maxime si esset confessor videri posset alicui, vt visum est doctissimo, ac religiosissimo viro, cum quo rem cõmunicauimus, quod non teneatur. Quod vt lucidius lector accipiat, placet referre casum, quem ad nos religiosus, & perdoctus confessarius detulit resoluendum. Sic igitur res se habet. Luta fuit excommunicatio ob furta quædam: incurrit illam Petrus, qui pœnitentia ductus absolutionem petit: cui cum absolutionis beneficiũ negaretur, nisi prius restitueret, vt suæ famæ consuleret, tradit totam restitutionis summam confessori, vt pro eo solueret, confessor autẽ pecunia solutionis acceptata, nunquã restituit. Quid igitur faciet miser debitor? cui respõdimus, hic duo esse videnda. Primum de restitutione, an ille sit liberatus à restituendo. Secundum de excõmunicatione, an sit excommunicatus. Docent ergo circa primam partem, tum religiosi, tum summa doctrina exculti viri non teneri ad restitutionem, siue res sit in specie eadem, quæ est ablata, siue non. Quorum ratio est: quia dominus non est rationabiliter inuitus, ob illã pecuniæ commissionem. Si enim ipse sciret debitorem sine infamia soluere non posse, consentiret certe, vel consentire debebat, vt pecunia daretur

5

confessario,

confessario, vel cuicunque pro fideli habito, si ergo ipse actu saltem debito consentit, vel res illa casu perijt, vel malitia internuncij, nõ tenetur debitor ad vllam restitutionem, & hæc videtur fuisse D. Thom. Scot. & Gabr. sententia locis citatis: cum dicant: Satis credi debere per talem personã restitutionem fideliter fieri. Sed certe nobis aliter tum est visum, scilicet tum demum liberari dumtaxat à restitutione quando res, quæ illo modo per illam, scilicet fidelem personam restitueretur, erat in eadem specie, non vero liberari secus. Quamuis tamen etiam sub verbo *forte* dicebamus etiã teneri, cũ restituenda res in specie aliena extabat, quod postea apud Nauar. legentes, nuillo. 67. placere cœpit magis, quod tenet Anton. dist. 2. part. tit. 2. cap. 4. §. 1. & aperte tenet Angles, conclus. 2. Moueor autem ea ratione: quia res illa, seu pecunia, quæ restituitur est alia in specie ab accepta, atque ita dominium illius est penes mittentem: sed res cum casu omnique culpa secluſa perit, domino perit, consequitur ergo plane, quod si res hæc sine culpa creditoris, & debitoris, perijt, domino proprio perijt, & multo magis si culpa intercederet in committenda re, debitor ergo nullo pacto liberari potest in eo casu a restitutione.

Respondet author.

6

Secundo id ipsum plane ostendo per decisionem Rom. Pont. in cap. Si generante, de pignoribus, vbi Innoc. 3. eum qui per certum & fidelem nuncium pecuniam debitam remisit, nuncio, vt ibi dicitur, perfide agente, obligat iterum restituere, igitur, &c. Dices fortasse potius cõtra ibidem haberi, malitiam nuncij non nocere debitori rem debitam statuto termino sincere mittenti. Iustificans enim Pont. prædictum debitorem ait. *Cum igitur prædictus debitor, quantum in eo fuit iuramentum ad debito soluendo adimpleuit, cum per eum, quem certum nuncium esse putabat pecuniam remiserit termino statuto, mandamus, &c.* Verumtamen respon. probe literam esse intelligendam. Duo quidem in eo cap. agebantur. Primum de pecunia Secundum, & principalius de domo in pignus data sub pacto legis commissoriæ. Volebat igitur creditor ibi, non quidem pecuniam sibi iterato restitui, imo id fugiebat, sed id cupiebat, domum pignore datam sibi retinere,

7

eo quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

co quod termino statuto pecunia sibi restituta non est. Ea enim lege pecuniam dedit, iuramento interueniente, quod si in termino ei non fuisset pecunia tradita, & domus recollecta, id est, redempta, cederet in commissum. Declarat ergo Pont. ꝙ malitia internuncij nō nocet debitori quoad amissionem domus, cum sine sua culpa terminus fuerit lapsus. Maxime (ait Papa) *quia pactum commissoriæ legis est improbatū in pignoribus.* Ac proinde iubet creditorem domum cū redditibus restituere accepta sua pecunia. Vide aperte quē admodum faueat debitori in domo recuperanda, non autem in pecunia tradita nuncio, imo cogit illum et ā per certum & fidelem nuncium remittentem iterum soluere. 8

Si autem res in specie staret, cum revera illius dominium esset creditoris, cum sine culpa pereat, illi perijt, & non debitori. Debitor enim iam fecit, quod in se est: non enim re nebatur per se ipsum, sed satis erat si per tertiam personam satisfaceret. Quæ autem tertia persona aptior, & fidelior esse poterat quam sacerdos & confessarius cui propriam animam confidebat? Quique alias fidelis habebatur. Si ergo faciens quod debebat res perijt, non debitori, sed domino casus venit imputandus.

Dixi autē me tūc dixisse, sub verbo, *forte*, etiam in hoc casu teneri ad restitutionem debitorem. Ferebar ea ratione quoniam sacerdos gerit personā debitoris, sicut si famulus, vel alius suorum negociorū gestor rem ipsam portaret, atq; ita de illius casu ita esse iudicandum putabamus, ac si in manu ipsius, qui mittebat periret, cū illius personā repræsentēt, sed si periret res illa in manu debitoris, sibi & nō domino esset restitutio facienda: vnde ego possem antequā restitutio fiat reuocare commissionem, & dicere me nolle restituere: quia iam restitutio facta est, vel alia de causa, & tenetur commissarius reddere mihi, signum ergo est rem illam nondum esse egressam meæ potestatis cancellos. Atq; adeo semper est sub mea potestate & periculo. Sed respondet nō esse simile: quia cum res commissa est sacerdoti, vel alteri mediatori fideli, quo melius domino restituatur: iam debitor non est in mora, sicut esset si in propria periret manu: propterea illi non debet imputari interitus. 9

Sed

Sed hoc non videbatur satis sufficienter dictum. Quia bene fieri posset, vt esset in manu domini inculpabiliter, siue quia purgauit moram, vel si post moram pœnitentia ductus surgeret, & rem in arca omni diligentia adhibita asseruasset, vt postridie etiam per se ipsum redderet, vel idoneū expectans tempus soluendi, vt quia dominus aberat, qui postera die esset venturus, vel tandem si nondum terminus accesserat solutionis. In ijs igitur casibus & similibus sequitur ex ea doctrina, quod si ea nocte res esset ab eo furto sublata, vel casu periret, non teneretur: siquidem iā erat in mora, atque ita domino res peritura esset, quod ipsi fatentur immerito. Vel pone quod non apud se rem habeat, sed vt primum recordatus est debiti, rem detulit ad fidelissimū tertium, vel ad generalem depositarium, qui seruaret, vt omnem suæ concupiscentiæ occasionem vitaret, si apud se res maneret: casu autem fortuito res illa perijt apud prædictum depositarium: quis dicat, quod res illa creditori pereat, & non teneatur debitor iniustus ad restitutionem? Sane ipsi etiam fatentur. Sed non par est, vt concedatur. Ob hanc igitur rationem sub dubitatione quadam putabamus etiam cum res extaret, teneri ad restitutionem ratione præcedentis moræ, & delicti in auferendo, à qua nunquam videtur sufficienter purgatus, nisi domino significaretur prius, vt nomine & beneplacito illius, alicui res committenda traderetur, vel certe eius famulo, qui eius nomine accipiat, & per consequens illi pereat, si casu pereat. 10

Sed quoniam legimus Nauarrum, qui cum Anton. sentiret in hoc casu non esse restituendum, & prædictus omni sanctarum literarum genere ornatissimus vir secus arbitraretur, ac nos, etiam in re cuius dominium apud mittentem extaret, ideo modo placuit, ne nimis nobis confidere videamur, Nauar. opinionem sequi. Quamuis revera attente Nauarr. legenti nostræ sententiæ fuisse apparebit. Dicit enim non teneri quando dominium rei, quæ mittitur erat penes creditorem, & iuste accepta fuit. Vide nouam conditionem, quasi furto accepisset, vel iniusta via, etiamsi dominiū esset penes creditorem debitori pereat ratione 11

Universidad de Deusto
Biblioteca

tione mo-
12 do solu haberet iuste, vt depositã, excusetur a Nauar. si fideli cõfessario, vel alteri id reddendum. Cõsulit autem Nauar. & Anto. vt singraphã a creditore acciperet internuncius. Atque in hoc sensu de iusto, scilicet debitore tenet Med. C. de rest. quæst. 2. versi. *ad id, quod tertio*, idẽ quod Nauar. & nos docuimus, & Angel. verbo solut. §. 20. secuti in hoc Pano. in cap. Significante de Pignoribus Legat qui volet plura de hac re, quoad iuramentũ, & legem comissoriã de quo hic non agimus) caput prædictũ significante, de Pignoribus, & Anto. Gomes. tom. 2. Variar. resol. cap. 7. &
13 Couar. in cap. Quamuis, de pact. lib. 6. in 2. part. relect. §. 3. nu. 3. & Glos. in dict. cap. Significante in verbo, Certum.

Literas excommunicationis, quæ in Ecclesia parochiali leguntur, generales sunt, & ita si sint ab homine potest quivis confessor approbatus absoluere

Circa secundam partem de excommunicatione, dubium esse videtur, & maius, pro quo suppono. Primum has literas excommunicationis, quæ in Ecclesia parochiali leguntur esse generales, & ita quamuis sint ab homine, potest quiuis confessor approbatus ab eis absoluere, vt potest absoluere ab excõmunicationibus à iure non reseruatis, vt docet Nauar. cap. 27. nu. 44. & nos alibi diximus, & à fortiori virtute Bullæ Cruciatæ. Igitur difficultas est, an debitor sit excõmunicatus. Videtur enim excõmunicatus. Bulla enim solũ cõcedit facultatẽ absoluendi, dũmodo parti satisfiat: igitur antequã satisfactio sit efficaciter facta nõ potuit absolui ab excõmunicatione. Nõ enim dicitur pars satisfacta eoquod pecunia sit tradita sacerdoti, vel nuncio, nisi debitũ sit traditũ in effectu, & creditor cõtentus. Deinde quamuis posset eũ absoluere, tũ illa absolutio semper debet intelligi sub conditione implicita, quod pars satisfiat, & ei debitum reddatur. Et ita quãuis pro eo tempore, quo tradita pecunia mediatori bonæ fidei, sit ab excommunicatione absolutus, tamen quamprimum intelligat mediatorem infideliter egisse, & creditorem debitum non recuperasse, resumet excõmunicatio vires, quæ semper est lata in eum, ac si tunc denuo legeretur. Quod si modo legeretur, non dubium quin debitor ligaretur, ergo idem erit quandiu lecta est, sed non impleta conditio, scilicet quoad parti satisfactum sit.

An excommunicatus pro faciẽda restitutione, si copiã confessario tradat, qui non restituit, liberetur ab excõmunicatione.

Pro

Pro alia parte videtur dici posse, non esse excommunicatũ maxime si habet voluntatẽ satisfaciendi. Cuius ratio est, quia pro illo tunc bene potuit absolui, quoniam debitor non tenebatur se infamare, qua de causa obtulit pecuniam 14
volens ad confessionis, & Eucharistiæ Sacramentum accedere, faciens totum quod in se esset. Si igitur semel est rite absolutus, sequitur, quod si per nouam censuram non excommunicetur, liber est omnino, sicut ille qui virtute Iubilei absolvitur intentione bona illud consequendi: postea vero non illud consequitur, vel quia mentem mutauit, vel conditionem non impleuit, etiamsi ex oblivione quadam. Hi enim semel absoluti non reincidunt, quamuis concessum sit, cum illa conditione non modo implicita, sed etiam expressa.

Respondet Author.

Mihi videtur primum semel illud fuisse absolutum pro eo saltem tempore rite, & valide. Tum, quia, vt dictum est facienti, quod est in se non est deneganda absolutio. Deinde, quia si confessarius ille fideliter solueret, nemo iudicaret noua absolutione esse opus, signum igitur est validam fuisse præcedentem absolutionem. Præterea si esset impotens ad soluendum data sufficienti cautione pignoris, vel iuramenti, sine dubio absolui poterat & debebat. Quæ autem melior cautio, quam ipsa realis & inculpata solutio, cũ vt in dict. capit. Significante, dicitur, malitia mediatoris, non debet nocere debitori. Secundo videtur, quod si postquam sciuit, non esse traditam pecuniam creditori animo proposuit soluere, quamprimum possit, non est excommunicatus. Ratio est plana, quoniam si ille antequam veritatẽ sciret erat vere absolutus: postea vero non commisit delictum contumaciæ, vel quidpiam aliud, quamuis esset expresse absolutus ad reincidiam, non incurreret, si enim modo excommunicari denuo non poterat, similiter effici non poterit, vt reincidat in antiquam. Nam quod attinet ad iustitiam excommunicationis, nihil refert antiquam esse vel nouam. 15

Vltimo asserimus, quod in casu quo tenetur restituere, qui colligendus est ex supra dictis, si denuo sit rebellis faciens propositum non restituendi, quamuis peccet mortali

ter,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter, & excommunicari posset, sed non videtur esse excommunicatus: quia, vt dictum est, semel fuit absolutus legitimè, & absolutio non fuit ad reincidentiam. Est enim, vt supra dicebam, sicut excommunicatio reseruata in Iubileo, quæ licet expresse exigat certas conditiones: tamen semel bona fide absolutus, etsi postea nolit implere liber est omnino maxime, quia si recte perspicias quodammodo impleuit conditionem implicitam. Genus enim quoddam satisfactionis est, exburlare (vt aiunt) pecuniam, & fideli me-
16 diatori restituendam tradere. Certe si concedamus, vt concedere debemus, quod si non potest soluere satisfaciat pignus dando, vel iurando, vel aliam cautionem præstando confessori, cum iste multo plus fecerit debitam realiter fideli mediatori tradendo, potest certe verificari, quod parti satisfecerit. Et quamuis daremus absolutionem ab excommunione esse conditionalem, & ad reincidentiam (quæ certe non fuit) adhuc extaret conditio, scilicet quod parti satisfactum est. satisfactum (inquam) quodãmodo vt requirit index excommunicãs. Iuxta opinionem autem docti, grauisque viri præfati, quod non tenetur ille restituere, planius consequitur non esse excommunicatum, sed nec etiam excõmunicari posse. sed de hoc iam meam protuli sentẽtiam.

Ad extremum placet adnotare, quod contrarium eius, quod in hoc vltimo puncto diximus, quod scilicet etiamsi denuo faciat propositum non restituendi, non est excommunicatus, sed excommunicandus: cõtrarium (inquam) huius videtur docere Sot. in 4. distinct. 22. quæst. 2. art. 2. post 4. conclusion. casu. 2. Docet enim, quod si excommunicatio non ligat Petrum, quia tunc erat impotens ad soluendum quando fuit lata: si postea habet vnde soluat, tenetur sub excommunicatione restituere: quia, inquit ille, semper
17 durat: licet itaque hæc doctrina videatur quodammodo contra hoc tertium punctum: tamen quod dixi probabilius apparet.

2. Dubitatio. Secunda dubitatio. Vtrum modus ille restituẽdi quo precibus importunis, & huiusmodi remissio obtinetur à creditore, vel dilatio, sit securus? In hac re primũ dicimus omnẽ vim, & fraudem abesse debere: alias remissio libera nõ erit, vt si

vt si dicas minus debere, quam debes; aut non tanta æquitate in ea debita esse collapsum: aut non tanta egestate premaris, quam ostendis: aut si minaris, nisi te speret, vel remittat, non soluturum, quod patet, vt doctores infra citandi tradunt, & in specie Sot. & Sylvest. restit. 7. quæst. 2. dict. 1. & 2. & restit. 2. dict. 9. Deinde cum preces Principis, aut magnatis iussa censeantur, etiam remissio ab eis precibus obtenta non libera esse videtur, vt Nauar. docet num. 46. preces tamen aliæ quæcunque, siue eiusdem debitoris, siue confessoris, siue alterius mediatoris non cogunt. Vnde si ad has preces restitutionem remisit creditor, non est cur scrupulosius agatur. Nemo enim melior testis esse potest, quã verbum vnius cuiusque voluntatis, vt Caietan. & Nauar. fatentur. Quanuis Sylvest. rest. 2. dict. 9. doceat simpliciter esse restituendum quando ex post facto non efficitur mere volẽs. Ratio eius est, quia ideo dat, vt importunitatem repellat, sed inconscientia, quod diximus est seruandum. Nam secluso vi, & metu, quod etiam est verum de reuerentiali, in quibus secundum omnes est restituendum, non est inuoluntarium. Preces enim, & suasiones non cogunt. Alias pauperes tenerentur elemosynam per importunationem acceptam, quod dicendum non est, restituere. Imo id confutat Christus Luc. 18. Quãuis statim doceat dict. 2. quod si media persona honesta tractat cum creditore, & clare loquitur, & non decipiat, & velit ex corde remittere residuũ, vel dilationem dare, satis erit, nec coactio censenda est. Tãdem dicimus non esse necessarium pecuniam, vel aliam rem restituendam ante omnia offerre, vt omnes fatentur contra Anto. 2. part. tit. 2. cap. 4. & Dionys. in regul. peccatum, de Regul. iur. lib. 6. vt latius dixi cap. præcedenti. Denique fatentur omnes, quod remittens debet esse persona, quæ donare possit, alias non excusabitur à restitutione, vt Nauar. docet vbi supra Palud. distinct. 15. quæst. 22. Præterea, quia quando remissio a iure est annullata non excusatur a restitutione, vt Paludan. docet in. d. concl. 2. talis est remissio facta iudici delegato ob indebita munera, & expensas, vt patet ex cap. Statutũ. de Referip. in 6. §. Si quid

Cum precibus importunis debiti remissio a creditore obtinetur, vis & fraus abesse debet.

Si debiti remissio per Principis aut magnatis preces fiat, secura omnino non erit.

18

Debitum remittens, debet esse persona quæ donare possit.

3. Dubitatio. Tertia dubit. de modo quo debet raptor restituere, respondeo

Universidad de Deusto
Biblioteca

19 *Raptor non solum rem accepta tenetur, verumetiam veniam petere.*

rep. male secundum omnes, & specialiter docet Mercad. c.3. fo. D. Tho. hi quæst. 63. artic. 9. quod non satisfacit reddendo acceptum, sed tenetur veniam petere ratione iniuriæ admixtæ. An autem teneatur ipse, vel satis sit per interpositam personam petere, supra lib. 2 capit. 4. docuimus, idem sensit in summ. confess. lib. 1. tit. 5. quæst. 14. Glos. & Raym. vt refert Sylvest. dicto illo. 1.

4. Dubitatio.

Quarta dubitat. An semper quod remissio libera est, & ex corde sit creditor liberatus a restitutione? Respond. si retinens administrationē nō habet, vt minor, monachus, &c. planum est debitorem non esse liberum, & id fatentur omnes. Cum enim remissio sit quædā virtualis donatio sic dominium, vel administrationem non habet, planum est remissionem esse nullam, ita Sylvest. d. 4. quæst. 2. & Anton. dicto. 4. Secundo, meo iudicio tenetur restituere non obstante liberali, & voluntaria remissione, quando lege aliqua, vel incapax sit retinendi, vel remissione ei facta. Tales sunt omnes officiales, & similes, de quibus supra eg. late cap. 2. cum de turpi lucro disputarem, & aperte declaratur in d. cap. Statutū. §. Si quid, de Rescript. in. 6. Neque verosufficit, vt illic dicebamus licet D. Thomas & alij, qui illum sequuntur aliter sentiant, quod ipsa acceptio prohibita per leges sit. Fieri enim potest, vt prohibeatur etiā ipsa acceptio: non tamen vt donatio, seu acceptio, aut retentio annulletur, sed tūc solum restitutio est necessario facienda, quando ita actio prohibetur, quod aliter facta sit nulla, vel quod dominij translatio non adspiretur, aut quod sit inhabilis ad retinendum, aut quod restituere teneatur, &c. & ratione sunt remissiones factæ confessoribus, de quibus habetur in Clemen. Nolentes, de Haret. vbi docet Sylvest. ibi resp. & excom. 9. §. 42. Et etiam remissa tacita visitatione, valuit vt habetur in cap. Felicis de Cens. lib. 6. & cap. Exigit, eodem. & docet idem Sylv. quæst. 1. & verbo, restitutio quæst. 5. Denique facta legato, vt apertè dicitur in cap. Sed nunc.

20 *Respondet author.*

5. Dubitatio.

Quinta difficultas. An tam debitor obligatus teneatur humiliter, ac misericorditer petere remissionem, & animo tamen quod si non concederetur, non solveret, vt sæpe contingit, obtenta libera remissione teneatur restituere? Qui-

re? Quidam enim docent adhuc teneri ad restituendum, ita docuit Gerard. quem refert Sylvest. restit. 7. quæst. 2. dict. 3. Dyn. & Ioan. And. in regul. peccatum. in. 6. Abas, & Anna. in cap. Consuluit. de vsuris. & cap. Cum tu, eodem. Posset autem, iudicio meo, probari hæc sententia: quia si creditor sciret illum fingere, & ex corde non esset paratum soluere, nō remitteret: causa enim remittendi videtur esse, quod humiliter, & ex animo petit, sciens autem se ab eo eludi, nō remitteret: igitur remissio nō est libera, sed subreptitia, vt supra lib. 3. ca. 1. dicebam de donatione subreptitia ob fictam paupertatem. 21

Verius tamen est oppositum, quod etiam si debitor perseueret in crimine, modo tamen creditor sponte remittat, non tenetur amplius restituere. Ita docuit Gloss. 2. in dict. cap. Peccatum. Frideric. consi. 22. Archid. in cap. Quanquā de Vsur. in. 6. quos refert, & sequitur Sylu. rest. 7. quæst. 2. dict. 3. Couar. in. d. c. Peccatum. 2. part. in prin. num. 5. Anton. 2. part. tit. 2. c. 6. Med. C. de Rest. quæst. 3. causa. 4. Caietan. in sum. verb. rest. cap. 7. Tabien. rest. §. 3. Ang. ibid. §. vltimo. Quorum ratio est, quia licet quoad rationem peccati attendenda sit voluntas debitoris, tamen quoad obligationem restitutionis, non spoliatoris, sed spoliati voluntas est attendenda. Vnde parum refert, quod ipse non habeat animum restituendi, si creditor vere & ex animo remittit. Vnde Instit. de Furtis. §. Placuit, dicitur quod in dominiorum translatione plus attenditur voluntas domini, quam alterius. Et in. l. inter omnes. §. Patre. ff. eodem, dicitur, qui etiam inimico sicut donare, ita & remittere potest, cum remittere sit quoddam donare. Vnde in. l. 1. ff. qui satisd. cog. dicitur, quod satisfacit quicunque desiderium implens debitoris, etiam si non soluat. Rationem vero a nobis factam solues, si dicas, quod licet cognita debitoris hipocrysi, & malitia, non remitteret: tamē id esset accidentaliter motiuū, & minus principale. Principale enim est, vel amicitia, vel cognatio, vel certe misericordia. Vnde nisi decipiat dicens, se non posse, quod potest, vel nolle facere, quod debet, nō euacuat libertatem donationis, quidquid interius ipse proponat. 22

Cum debitor ponens se in manibus creditoris, & a eo remissionem petens eā obtinet, etiā si animū habeat non restituendi si remissio ei nō concedatur, a restitutione liberatur.

6. Dubitatio.

23 SEXTA dub. Vtrum Princeps possit remittere debitori debitũ? Respond. Primum certũ esse debet, quid si non sit certus creditor potest id facere, vt de facto contingit in debitis incertis, & inuentis, quæ ex voluntate Papæ, & Principis applicãtur, & per Bullam compositionis remittuntur, vt supra docuimus cap. 1. Si vero est certus creditor, maior est difficultas. Sed resp. Sylu. rest. 7. q. 2. d. 5. sub distinctione, Nam si debitũ est iure naturali, vt ex mutuo, emptione, &c. non potest remittere contra voluntatem domini etiam consilium, vel Senatus Regius, aut Papa, nisi adsit rationabilis causa. Hac enim existente posset, vt docet idem Sylu. & Innoc. in ca. Qui in Eccles. de Const. Gloss. in l. finali. C. Si eo ius, vel vti. pu. Quæ vero sit hæc causa ij non explicant Doctores. Mihi videtur arbitrio boni viri relinquendum esse, nisi enim vrgens esset, vel publica causa, non facile est quis iure suo spoliandus. Esset enim intrinsece malum, & contra iustitiam, nisi ob maius bonum id fieret, vt probat Med. C. de restit. quæst. 3. causa 11. Si autem debitum esset iure ciuili tantum, qualis est Falcida in hæredibus & restitutio in integrum, docet idem Sylues. & Innoc. in cap. Nostra, de Iniur.

24 id etiam facere posse, sed nõ explicat, an sit necessaria causa rationabilis, sed videtur sentire etiã sine causa facere posse. Alias nullam poneret differentiam inter debitum iure naturali, & iure ciuili tantum. Adde, quod cum hoc ius sit a Principe tributũ, videtur quod hic etiã pro libito possit auferre.

Sed certe putarem causam esse necessariam, licet minus vrgentem, quam in primo casu. Alioqui & personarum esset acceptio, & iniustitia illi fieret, vt patet. In legum enim dispensatione causam rationabilem assignari oportet, ne dissipatio magis, quam dispensatio dicatur. Pro his autem videat curiosus, l. finalem. C. de sen. poss. & l. in causa. ff. de Damno, & quod notat Bart. in l. Gallus. §. quid si tantum. ff. de liberis & posth. quæ valde not. esse censet Sylues. in dict. quæ-

25 stione. 2. ad finem. Quia faciunt, vt videamus quando Papa dispensare potest super certis, & quando domini, vel communitates habentes bellum possunt componere supra damnis datis.

Incerto creditore Princeps debitum remittere potest.

Creditore certo, si debitum est iure naturali, nisi vrgẽs vel publica causa esset, a Principe remittinõ potest.

CAPVT

CAPVT FINALE

De ordine restitutionis

SVMMARIVM.

Cum debitor cunctis est creditoribus soluendo sine ordine restituere potest. num. 1

Cum debitor omnibus soluendo non est, legitimus ordo seruari debet, ne alicui quoad possit iniuria fiat. num. 2

Res in eadem specie extans, cuius dominus ignoratur, ante certorum debitorum solutionem dari pauperibus, vel Ecclesiæ potest. num. 4

Debita prius quam legata etiam pia, soluẽda sunt, cum vtraque certis personis debetur. num. 6

Inter ea, quæ certis debentur personis, primum restituenda sunt, quæ adhuc in eadem specie durant. num. 6

Cum res aliqua eadem numero perseuerans speciatim est debito alicui soluendo obligata, præcedere debet restitutio vnius debiti. num. 8

Res emptæ ex pretio earum rerum, quæ speciatim obligatæ erant, realiter obligatæ non sunt. num. 11

Res specialiter ex aliena pecunia empta, est quoque pecuniæ domino specialiter obligata, quod intellige dummodo eius nomine emptio fiat. num. 12

Emptũ ex pecunia aliena, si non fuit facta emptio nomine eius cuius pecunia erat, illi specialiter obligatum non est. num. 12

Excipitur vero ex Ecclesiæ pecunia emptum, quod statim in Ecclesiæ transit dominium, iuxta Sylues. aut saltem

Universidad de Deusto
Biblioteca

post latam sententiam, secundum Glos. num 13
Emptum nomine eius, cuius est pecunia, quando ipsi ius esse incipiat. num. 15
Statuta quæ restituendi ordinem præscribunt, seruanda sunt si tamẽ cõtra ius naturale nõ fuerint, in quo cautos esse oportet confessarios. num. 15
Post statuta seruandum est ius commune, ordinem restituendi præscribens. num. 16
Iuxta quod dos Vxori præfertur? Cui fiscus adiungitur. numero. 17
Notandum primo circa dotem, & fiscum. num 17
Dos Vxoris quando præferatur expressis Hypothecis. numero. 18
Quo pacto dos præferatur tacitis hypothecis. num. 19
Bona prælati tacitè Ecclesiæ hypothecata sunt, pro mala administratione. num. 21
Quo pacto expensę honesti funeris, debitorum solutionem præcedere queant. num. 23
Depositum, commodatum vè in specie non manens, qualiter postponẽdũ aut etiã præponẽ ũ in restitutione sit. nu.. 24
De priuilegiatis: reali, vel personali priuilegio. num 24
Priuilegiatis creditoribus etiam tẽpore posterioribus prius est restitutio ad integrũ facienda, quam habentibus sola chirographa, aut solas personales actiones. num. 25
An creditores, quibus reddendæ sunt ab Vsurario, non extantes Vsuræ, præferri debeant aliis creditoribus non priuilegiatis. num. 27
Quidam docent esse præferendos. num. 27
Alij vero id verius negant. num. 27
Prius esse restituenda debita licitè contracta, idque ad integrum, quam quæ per delictum incurruntur, putant Caie. Galij. num. 29

Cum

Cum sit restitutio pro rata inter huiusmodi creditores, seruandus est aliquis ordo, quo ad solutionem inselectioribus bonis. num. 36
An paupertas sit sufficiens ratio præferendi creditorẽ cæteris. num 37
De ordine quo hæres debet restituere. num. 39
Quæ debita sint præferenda legatis. num. 39
Legata pia videntur aliis legatis præponenda. num. 41
Dictus ordo de modo restituendi, est regulariter in restitutionibus, conscientia cogente seruandus. num. 41
Creditori ante alios petẽti quod tibi debetur, prius est restitutio facienda, si non obstent alij magis priuilegiati numero. 24

OMNIBVS ferè difficultatibus, quæ circa hanc de restitutione materiã possent occurrere explicatis. Quid inquam sit restitutio? quæ eius necessitas? quis restituere teneatur, tam ex damno dato, quàm ex rei alienæ occupatione, quid, & cui, vbi, quando, & quomodo? nihil aliud superesse videtur, quàm, vt ordinẽ explicemus, quem in restitutione seruare oportet, vt omnia tandem iuxta rectæ rationis, & iustitiæ regulas exequamur. I

Circa ordinem restitutionis legatur Nauar. in suma cap. 17. num. 47. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 7. §. 2. Sylues. restit. 6. per totum. Ang. restit. 2. §. 16. Caiet. in sum. restit. cap. 8. Gabr. distinct. 15. quæst. 2. dub. 6. Armil. rest. quæst. 35. idem Sylues. hæreditas. 3. quæst. 9. Medin. C. de rest. quæst. 12. versic. *ad aliud quod* 5. Bartholomeus Medina lib. 1. sum. cap. 14. §. Octaua cabeça. Ang. 2. part. flor. quæst. de restit. artic. 3. per totum. Omnes predicti doctores fatentur, quod si debitor est omnibus soluendo, nullus est ordo ex necessitate seruandus. Et ratio est plana, quia ex conuersione, vel immutatione ordinis, nullus defraudabitur potiore iure,

Cum debitor cunctis est creditoribus soluendo, sine ordine restituere potest.

quod habet, nisi aliunde iniuria fiat. Secundo fatentur, quod si debitor omnibus soluendo non est, seruari debet legitimus ordo vt nemini fiat iniuria, quoad fieri poterit, prius ergo soluenda esse docent debita certa, quam incerta, ita vt si quid desit incertis, non certis creditoribus auferatur.

2 *Cum debitor omnibus solue do non est, legitimus ordo seruari debet, ne alicuius quoad possit iniuria fiat.*

Huius ratio, ait Medin. est, quia obligatio restituendi incerta, est generalis: ita vt si pauperibus detur, & non Ecclesiæ, non fiat Ecclesiæ præiudicium: atque idem est, si iis, & non illis pauperibus detur: actio autem creditorum certorum specifica est, naturalis & ciuilis. Ea verò est ratio, meo iudicio: quia cum debitum est certum, interuenit iustitia commutatiua, iusque naturale strictissimum: at vt supra dicebam incerta debita non iure naturali, & ex iustitia, sed ex dispositione iuris positiui debentur. Cum igitur in concurrentia duorum præceptorum strictius seruandum iuxta Theologorum sententiam, fit consequens, vt cum certæ personæ restituere, sit obligatio iustitiæ, quæ est de iure naturali, & diuino, præferenda esset alteri obligationi ad pauperes, quæ nascitur ex solo humano iure, & principis dispositione. Vnde pauperes non habent actionē ad petendum lege iustitiæ prædicta bona, sicut habent certi creditores. Bartholom. Medin. docet quod si incerta debita sunt Ecclesiæ poterūt primo restitui. Sed in duobus videtur deficere hic autor. Primum in eo quod dicit si res incerta sit, Ecclesiæ, &c. Hoc enim difficile est intellectu. Si enim res est ecclesiæ, iam ergo non est debitum incertum. Quis enim vnquam dixerit, quod debitum incertum est reddendum Petro, si eius est. Deinde falsum dicit, quod debitum incertum prius sit restituendum Ecclesiæ, quam certum, quasi sit Ecclesiæ priuilegium, quod debita incerta

3 illius præferantur cæteris creditoribus, id enim a nullo conceditur doctore, neque vlla ratione probari potest. Lex enim iustitiæ contrarium exigit, vt prius certa reddantur quam incerta, vbi iustitiæ nulla est lex & obligatio, vt ostēdi. Quod si loquitur de re, quam scimus esse Ecclesiæ alicuius vage, sed nescimus cuius: profecto id ipsum in rebus secularibus dicere posset. Si enim scitur pallium esse alicuius

alicuius ex duobus, sed nescitur cuius in singulari, non licebit dare pauperibus. Denique quomodo fiet illa restitutio? aut cui Ecclesiæ in singulari? Cur enim huic magis quam illi?

4

Res in eadem specie extans cuius dominus ignoratur, ante certorū debitorum solutionē dari pauperibus, vel ecclesiæ poterit.

Quare communis doctrina in hac re est, vt a Caie. traditur, quod scilicet si res incerta extaret in specie, vt calix vel quid aliud, poteris prius dare pauperibus, vel Ecclesiæ. Quia cum certum sit illud esse Ecclesiæ, & nullius ex creditoribus, non tenetur quis de alienis, vt infra dicemus, aliis satisfacere etiam certis. Cum enim suum non sit, non tenetur de illo restituere illis. Hoc autem etiam est verum, quando res illa incerta est ab Ecclesia, vt dicebam. Verum est esse posse coniecturas, vt in calice vel capsula, &c. Sed iam certe si probabiles adsint coniecturæ de aliqua Ecclesia in singulari debitum certum, non incertum, nominauerim. Illud ego consulerem, si sciretur res esse Ecclesiæ vt calix: nescitur tamen omnino cuius deberet Episcopo tradi, qui est eius diœcesis prælatus, & communis bonorum incertorum earum Ecclesiarū dispensator, vt ille applicet, vt magis expedit.

Ex quo colligo, vt Nauar. Angel. Syluest. Caie. & Armil. adnotarunt, quod peccat, qui prius de incertis se componit: cum sit aperte in fraudem certorum creditor, neque esset in conscientia securum, nisi eis restituat. Est enim vafra quædam & astuta cogitatio, vt sic ex alieno viuant & creditores eludant. Quibus dicendū est (ait Caietan.) nolite errare, Deus non irridetur. Et vt Syluest. docet non liberatur a restitutione certorum. Excipiunt tamen merito Caiet. Armil. & Nauar. si res incerto domino (vt paulo ante dixit) debita in specie, maneret. Tunc enim bene posset, vel pauperibus erogare, vel se componere. v. g furto abstulisti vas argenteum, ignoratur dominus omni facta diligentia etiam si non habeas ad alia debita certa licita vel illicita, nisi illud vas poteris, vel pauperibus dare, vel tibi, vt pauper vel cōpositionē facere. Nō enim teneris de alieno creditoribus satisfacere, sed vel de tuis, si extant accepta, vel de tuis si habes, quæ si nulla sunt, supponimus non teneberis vt dixi de alieno restituere.

5

6

Secundo mihi videtur, prius esse soluendo debita certæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Debita prius quam legata etiam pia, solenda sunt cũ vtraque certis personis debetur.

personæ, quam legata etiam pia, certæ etiam personæ, vel Ecclesiæ. Et ratio est, quoniam præcepta propter consilia dimittenda non sunt. Prædicta autem legata etiam pia non debentur, vel si debentur, vt supra dicebam, non ex iustitia, igitur præferendi sunt certi creditores, & deinde ex reliquo donationes & legata etiam pia, & pro anima propria soluenda. Adde, quod non par est, vt de alieno eleemosyna vel donatio fiat. Esset enim offerre sacrificiũ de rapina: quãuis quod in hoc. 2. puncto dixi doctores non adnotauerint.

Inter ea quæ certis debentur personis, primum restituenda sunt, quæ adhuc in eadem specie durant.

Tertio docent prædicti doctores, quod inter debita certæ personæ prius restituendum est, id quod in specie adhuc extat, vt depositum, commodatum, pignus, furto, vel vsura, aut rapina sublatum, si in spe maneat, & docet Bald. communiter receptus a iuris peritis in l. pro debito. C. de bon. aut iud. Et ratione id probatur, quia talium bonorum possessor nunquam adquisiuit dominium, sed semper apud verum dominum dominium mansit, atque adeo ac si apud eum esset, spoliari non potest. Si enim alteri ex illis bonis restitueretur de alieno illis restitueretur, neque illi possent accipere, sed restituere tenentur vero domino, vt constat. l. veri. §. de bonis. de pr inc. cred. 7

Quarto docet Caietan. in dict. cap. 8. Nauar. num. 49. Armill. §. illo 35. & Sylu. vt probabilius tenet. q. illa 5. citans ad id Rosell. idem tenet Med. quæst. illa 2. versic. 3. *dictum*. Angles vbi supra conclu. 3. quod prius restituendũ est precium rei emptæ, quandiu res empta in sua forma & specie extat apud emptorem, quia licet dominium illius sit in emptorem translatum, illud tamen remansit obligatum solutioni quamdiu in sua specie inueniatur, vt docet Bald. vbi supra, & l. 3. ff. Quibus cau. pig. vel hypothec. cont. per arg. a maiori. Probat Nauar. quia id videtur valde æquũ vt saltem creditor ratione illius rei cæteris præferatur.

Sed certè quamuis ita esse faciendum æquitas postulet, & iudex id facere debeat: sed non video quo iure aut ratione sit ita in conscientia faciendum, sub mortali peccato & restitutionis onere. Quod enim res empta velaliter possessa, dũ preciũ nõ soluitur facta iam traditione emptori obligationi reali subiecta maneat, nulla ratione probatur neque

neque vllo iure tale priuilegium est illi concessum, & ita docuit Angel. & refert Sylvest. quæst. 5. Et sane iure naturali aperte fatetur Med. non esse hypothecatam. Nam eo ipso (inquit) quod à venditore emptori traditur, siue differatur solutio, siue non, efficitur emptoris, & inter bona illius debet computari, nullo iure reali in re ipsa manente, plusquam ad alia bona ipsius emptoris, hæc ille. Sed quod sit illud ius humanum ipse non adducit. Imo vero vt facta rei traditione in emptorem, perfecta est venditio & dominium rei adquisitum, sicut si tunc solutio fieret. Quod enim dilationem dare voluerit venditor suæ voluntatis fuit, & beneficium, quod fecit emptori, vt eum expectaret, neque ob id iure naturali, neque etiam vllo positiuo, res solutioni hypotecata est, vel obligata, nisi specialis hypotheca & obligatio appposita esset. Quamuis reuera, vt dicebam implorare posset iudicis officiũ, & ille de æquitate præferret talé credtorẽ. 8

Cum res aliqua eadem numero perseuerans specialiter est debito alicui soluendo obligata præ cæteris debet illius debiti restitutio.

Id tamen ego libenter concederem, quod si aliqua res obligata est specialiter solutioni alicuius rei, siue, vt pignus siue speciali hypotheca vel generali, prius esset tali creditori, restituendum ex illa re extante: id enim iustitia requirit alias ei fieret iniuria, cum iure pignoris hypothecæ, vel assecurationis priuaretur. Et de his verum est, quod ait Caiet. & Armill. talia esse computanda inter bona ac si nõ essent debitoris. Et quod Nauar. docet num. 50. hoc est, de omni eo, quod titulo oneroso datum est. Nam tunc re vera non est actio personalis, sed etiam realis obligatio.

Vbi est not. Barth. Medin. sequi Caiet. sed obscure dum ait, quod si aliquis emerat fundum, sed non soluit pretium, primum restituendum est venditori, vt dictum est de deposito, seu alia re extante in specie. Si autem inquit, esset emptio credita pecunia aliter esset dicendum. Quibus verbis hic author mediam sententiam excogitasse videtur inter opin. Caiet. & nostram, melius dicam vtranque aggressus esse. In eo enim quod ait: fundus emptus precio non soluto, Caiet. consentit, dum vero inquit emptum credita pecunia contrariam rationem induere, nostram complexus est opinionem. 9

Verum certe ego vix eius mentem percipio. Nam si

Universidad de Deusto
Biblioteca

emptum est, iam iusto contractu quæsitum est dominum
10 emptori, quamuis peccet non soluendo, non amittit dominium rei, atque adeo non potest dici alieno in specie sicut depositum. Præsertim, quia si solutionis dilatio fuit de consensu venditoris, idem est, ac si credito venderet: si autem sine consensu, non emptionem, sed furtum dixerim. Et ita fortasse in hoc sensu loquitur, dum dicit, quod res empta ante quam sit solutum precium pertinet, secundum propriam speciem ad venditorem. Aliàs omnino falsum dicit: quia vt dicebã, si venditor cõsensitiam per horam dumtaxat, confidens pretium, iam res facta est emptoris, licet non soluendo, cum debet peccet, sicut qui per longũ tempus est in mora.

Quare dicendum est, stando in nostra sententia vel emptor praua animo rem accepit sine animo (inquam) contrahendi aut soluendi, & cum furtum sit, non adquirit dominiũ ante solutionem, & ita res est venditoris, secundum speciem. Si autem vere emere voluit & soluere promisit, etiam post breuissimum tempus, siue ante solutionem, siue post, semper est dominus illius rei, & per consequens nulla est obligatio realis, vt dictum est, & ita expresse docuit Sylvest. restit. 6. quæst. 5. versic. *igitur in rebus.*

Omnes tamen fatentur, vt Nauar. & Sylvest. adnotauerunt, quod si res in specie non extat etiam si aliæ sint in earum loco subrogatæ ex precio illarum, non sunt realiter obligatæ. Huius rationem reddit Sylvester: quia pretiũ quo emptæ sunt, non erat obligatũ, ac proinde, nec res ex pretio empta. Quæ ratio si valet, in eum certe valebit. Nam obiicio ego contra mea sententia. Si enim res esset obligata realiter & pretium similiter pro ea acceptum, si ab emptore venderetur, esset etiam realiter obligatũ cum in eis locum subrogetur, & per consequens eisdem conditionibus. Præterea si res illa vendita ante solutionem permutaretur pro alia, sequeretur, quod illa quæ in eius locũ succedit haberet eandem obligationem, quod ipse Sylvester negat & merito. Non ergo illa esset sufficiens ratio. Denique emptum specialiter ex pecunia alterius est illi specialiter obligatum, vt idem Sylvest docet restit. 6. quæstione 5 & solut. quæst. 4.

11 *Res emptæ ex pretio earum rerum quæ speciatim obligatæ erant, realiter obligatæ non sunt.*

Cuius

Cuius nulla est alia ratio, nisi, quia succedit rei specialiter obligatæ, scilicet pecuniæ. Si enim pecunia commissa, vt emeretur, non esset specialiter obligata danti illam, neque res empta ex illa esset obligata, vt ipse Sylvester fatetur. Cum igitur ipse doceat & veritas sit, quod specialiter est res obligata empta ex alterius pecunia ad certã negotiationem quod intelligo vt statim dicam, si eius nomine emptio fiat, & quod præponi debet cæteris, consequens est vt in permutatione, cum ex re specialiter obligata altera adquiratur, esset etiã illa obligata, quod nullus dicit, imo ipse Syl. plane negat. Igitur ex sola ratione venditionis credita pecunia nõ manet res, etiãsi extet specialiter, vel vllo modo obligata solutioni.

12 *Res specialiter ex aliena pecunia empta, est quoque pecuniæ dominoſpecialiter obligata, dummodo eius nomine emptio fiat.*

Quo adhuc autem, quod tactum est, an emptum scilicet ex pecunia alterius sit ille specialiter obligatum, breuiter adnotare oportet ex Sylvest. emptio. 22. & Glos. in c. Cum tu, de Vsur. verb. debent vendi, quod in empto ex pecunia non nomine meo, nihil iuris habeo. Quod probat ex l. Si ex ea. C. de rei venditione. C. de probatione, & ff. de furtis. l. Qui vas, in fine. C. de rei vendit. si vt proponis. C. arb. tut. l. 3. Vnde taliter emens, si nomine suo emptio fiat, sibi adquirit. Fallit autem doctrina in empto ex pecunia Ecclesiæ, siue sint redditus, siue oblationes, siue decimæ, siue alia vota fidelium: quia hæc ita sunt Ecclesiæ, vt emptum ex illa ipso facto transeat in dominium Ecclesiæ, & Ecclesia potest ea vendicare, vt aperte decernitur in capite, inquirendum, de pecul. clericorum, vbi sic habetur: *Si quis præsbyterorum de redditibus Ecclesiæ, vel oblationibus, vel vetis fidelium, alieno nomine res comparauit, qui sicut nec suo, ita neque alieno nomine præsbyter fraudem facere de facultatibus Ecclesiasticis debet.* Ex quo constat, quod neque suo nomine, neque alieno emptũ potest emere.

13 *Excipitur vero ex ecclesiæ pecunia emptũ, quod statim in ecclesiæ trãsit dominium, iuxta Syl. aut saltem post latam sententiam secundum Glos.*

Circa quod, primum animaduerto eam decretalem, quæ citatur ex Conc. Rhemensi, non haberi in impressis Concil. to. in d. Conc. eius mentem tribuunt Burcar. lib. 3. Decret. c. 123. Iuo. 3. p. c. 96. & habetur c. 6. eo. tit. in 1. Compil. Secundo adnoto committere sacrilegium clericum sic ementem. Dicitur enim in dicto capite. Quoniam, hoc sacrilegium est, vel, vt alia litera habet sacrilegium est, & par crimini Iudæ

furis

Universidad de Deusto
Biblioteca

14 furis, qui sacras oblationes asportabat & furabatur. Sed notat glossa hoc esse sacrilegium largè sumpto vocabulo, vt in cap. prædia. 7. q. 2. & cap. Gloria Episcopi eodem, & de foro compet. cap. Conquæstus. Tertio adnoto, quod Syluester existimat ipso facto transire prædium in dominium Ecclesiæ, propter dictum cap. & 12. quæst. 3. cap. 1. & 2. q. 5 cap. Fixum, quod apud me dubium est. Quoniam in dictis iuribus id non decernitur, sed tantum post latam sententiam quod significat Glossa ibidem, dum inquit: Si hoc fecerit, puniendus est, & Ecclesia poterit vendicare, licet suæ non sint, & c. vide latius de hac re Hostiensem, & Ioan. And. & doct. in l. Minimè. ff. de Legibus, adde Ioan. And. in ca. 1. de Voto, & in cap. 2. de Offi. deleg. Vnde minus verũ est, quod Syluest. infert, quod prædium de fructibus præbendæ emptum, non potest dari intuitu pietatis, maxime quia ipse fatetur quod pecuniam dare potuisset. Si enim pecunia dare potest, igitur non ex alieno emit. Rursus si pecunia dare potest, nõ ergo commit itfurtũ aut sacrilegium veluti Iudas vt in dict. cap. dicitur. Vnde frustra cap. illi inixius est Syl.

15 Ex eo enim etiam probare neque pecuniam alienare posse.

Emptum nomine eius cuius est pecunia, quando ipsius esse incipiat.

Si autem nomine ipsius cuius est pecunia emptum est, tum meo iudicio non modo illi est realiter obligatum, sed etiam est illius in specie, a die emptionis, & eius periculo, & commodo stat. Vnde sicut alias aes illius extans in specie est primum omnium illi restituenda ante omnem hypothecam realem. Cuius ratio est, quia ille exhibet nudum ministerium sicut famulus, qui meo præcepto rem emitit. Verum quidem est meo iudicio si meo nomine, ideſt, mei causa, atque in mei gratiam, sua tamen sponte sine meo consensu rem emit mihi, nondum est mea quousque ego consentiam, & ita tunc est iudicandum ac si non esset mea, quamuis ille mihi emeret.

Statuta, quæ restituẽdi ordinẽ præscribũt seruanda sunt, si tamen contra ius naturale non fuerint,

Quinto fatentur post hæc seruanda esse statuta municipalia vel particularia regionum. Qualia esse solent de ordine restitutionis in multis locis, vt Nauarrus & Caietanus docent. Sed id intelligit Ctietanus & merito, quãdo non esset contra ius naturale, in quo confessor cautus esse debet, & nolle facile iudicare, ne restitutionis onere

grauetur

grauetur. Sed consulere debet peritos de his statutis specialibus, vt Caiet. & Armill. admonent. Existimat autem Caiet. & bene statuta contra prædictum ordinem esse iniqua & non seruanda, cum contra ius naturale sit bona aliena extantia in veritate, atque indubie computari promiscue, sicut alia bona debitoris, quo inquam naturali iure docemur aliena non esse occupanda, vel minuenda, vt alteri benefiat, &c. In hoc autem vltimo casu putat Caiet. seruari posse, quando scilicet res empta extaret. Tolerabile enim esset, ait ille, vt pro comuni bono creditorum certorũ, quos oportebat aliquid perdere de suo, res empræ extantes inter bona debitoris computentur, quod (inquit) non est contra ius naturæ, sed ciuile, quo nostra sententia in puncto præcedenti plane confirmatur, quod repetere non oportet.

Post statuta seruandum est ius commune, ordinem restituendi præscribens.

Sexto fatentur prædicti authores, post statuta prædicta seruandum esse ius commune, quo statuitur primum venire vxorem pro dote, quæ inter actiones personales potior est imo, vt Syluest. docet, quæst. illa 5. versic. secundo: non solum præfertur habentibus actiones personales, sed etiam habentibus tacitas hypotecas, etiam anteriores, quod probat per l. Assiduis. C. qui pot. in ping. hab. & l. vbi. C. de jure dot. & in l. 2. C. de ser ping. da. & simile etiã priuilegium cum vxoribus habet fiscus, vt docet Syluest. Circa quod mihi videtur notandum, quod si plures occurrant habentes idem priuilegium, anteriori est restitutio facienda, vt docet Syluest. quæst. 5. Et de his est accipiẽdum, quod dicitur: *Prior in tempore, est potior in iure*. Quo fit, vt filij prioris matrimonij præferri debeant vxori præsenti, etiam pro dote, quia illi agunt de dote suæ matris anterioris, & ita docuit Syluest. vbi supra, & idem est dicendum de fisco respectu vxoris, & contra.

17 *Iuxta quod dos vxoris præfertur, cui fiscus adiungitur.*

Notandum primo circa dotẽ & fiscum.

Tertio animaduerto, quod si bona sint expresse obligata, præferenda sunt doti vxoris & fisco, vt supra dictum est & ita docuit Syluester, & Nauarrus. Ratio est plana, vt supra dicebam: quia alias fieret iniuria creditori, qui iure specialis, & expressæ hypothecæ, & realis actionis priuaretur, quod verum putat Syluester, vbi supra, quando tales creditores habentes reales hypothecas erunt anteriores, alias

18

non

Dos vxorisquã do præferatur expresis hypothecis.

non præferrentur, & probat Glos. ex d. l. Assiduis. Quod uero specialiter attinet ad dotem, disputat late Sylvest. ver. Dos, quæst. 12. dicto 2. vbi pro vtraque parte refert rationes & opiniones, vbi tandem ex sua sententia concludit, quod mulier præfertur habentibus expressas hypotecas, nisi eas habebant ante tempus quo mulier habet ius repetendi dotem. Et mihi æquior videtur ista sententia ob faborem viduarum, ita vt si post dotis constitutionẽ & collationem expressa hypoteca fuerit adhibita, preferatur vxoris dos, vt in d. l. Assiduis, dicitur, & in regula, Qui prior, lib. 6. & Accurt in dict. l. Assiduis, & Bart. ibidem, Rosell. verbo Dos, & sic intelligendus est Ange. verbo Dos, & Petr. & Cyn. & Ioan. And. & Mar. in dicta l. Assiduis. Iacob. de Aret. & Gend. de sobli autem præcedant dotis constitutionem, præferendi sunt creditores, & ita docuit ibidem Sylvest. Et sic
19 intelligenda est glos. in d. l. Assiduis, supra citata. Et ratio est: quia lex nõ potest contra ius naturale concedere alicui beneficiũ, at contra naturale ius est, vt vni conferat beneficium cum diminutione, & ablatione iuris alterius, vt patet, & ita habetur in l. 2. §. Si quis à Principe, ff. Nunquid in loco publico. Ex his ergo constat, quod vxoris dos præferatur actionibus personalibus quorumcunque creditorum. Secundo etiam præfertur tacitis hypothecis, vt omnes fatẽtur authores, & adnotauit Nauar. numero 50. & Sylvester loco citato. Expresis vero hypotecis præfertur, si fuerint apposi tæ post dotis constitutionem, vt Sylvester bene conciliãdo docuit. Et ratio est, meo iudicio: quia post quam dos est constituta, non potuit in eius præiudicium expressa hypotheca consignari, cum auferat ius vxoris & priuilegiũ, si autem ante dotis constitutionem erat apposita, præfertur mulieri, vt dictum est.

Si autem obijcias, quod ius anteriorum minuitur, etiam
20 tacita hypotheca. Respondet bene Sylvest. in dict. quæstione. 12. non esse simile: quoniam tacita inducitur a lege, & ob id dicitur tacita, quia legis beneficio introducta. Et meo iudicio posset exemplũ poni in bigamia virtuali, quæ iuxta canones multis modis incurritur, etiam si nobis duxeris vxorẽ. vt cum quis iam cognitam duxit, & huiusmodi. Lex autem

autem potuit suum beneficium restringere præferendo priuilegium mulieris, secus in expressa quæ habetur facto contrahentium. Quod autem bona viri tacite sint hypothecata pro dote, fatetur, vt supra dixit, Nauar. num illo 50. & Sylvest. quæst. illa 2. d. 1. & omnes communiter doctores. Et est aperta decisio cap. ex literis, de pign. vbi sic ait Inno-III. *Fauor multus mulieribus in recuperandis dotibus debetur, cum etiam bona viri tacitè sint pro dote mulieris obligata, & cum suo onere transeant ad possidentem, &c.* Vbi notat glos. istud priuilegium non extendi ad paraphernalia. C. de Pact. conuen. super dote, l. vlt. Nec ad donationem propter nuptias. C. qui po. in pign. ha. l. vlt. in fi. & dict. l. Assiduis.

Priuilegiũ dotis ad filios transit.

Vbi duo breuiter adnotare debemus. Primum quod istud priuilegium transit ad filios, vt docet Sylvest. d. q. 12. Alex. de Imo. in l. Etiam. ff. Solu. matr. & ibi glos. & in l. 1 C. de priui. do. Licet Bartol. teneat contrarium, cuius opinio melius teneri posset de aliis hæredibus extraneis qui non habent hoc priuilegiũ, vt patet ex l. vnica. C. de priuileg. do. quamuis meo iudicio, nec in his esset tenenda, quoniam hoc priuilegium non est personale, sed reale ipsius dotis, vt infra dicemus: ac per consequens cum re transit priuilegiũ vbicunque sit, sicut transit etiam onus, quod res habet.
21

Bona prælati tacitè Ecclesiæ hypothecata sunt pro mala administratione.

Secundo adnoto, quod bona prælati sunt tacite hypothecata Ecclesiæ pro mala administratione, vt vult glos. in dict. cap. Ex literis, & Sylvest. d. 1. licet in tex. nihil dicatur, & sic poterit Ecclesia agere contra tertium possessorẽ, sicut mulier pro dote. Tertio animaduerto, quod creditor cuius pecunia domus est structa vel reparata, aut nauis, aut quid aliud extans præfertur doti mulieris, vt docet Sylu. q. illa. 5. verbo restit. versiculo: *secundo*, & ita habetur in §. His consequens, in Auth. de col. de eo, & ibi Angel. & idẽ docuit Bart. in l. Assiduis citata. Et ratio est, quia lex tollere non potest, nec vult, quod per pactum creditores quærunt. Vt enim supra dicebam id, quod non priuilegio legis, sed facto contrahentium constat, tolli non potest a lege. Quod ego limitarem, si ante constitutionem nauis vel domus esset iam structa & reparata: nõ ergo magis potest esse talis res creditori obligata, quam si haberet expressam hypotecã, at vero si
22

expressam

Universidad de Deusto
Biblioteca

expressam haberet, nisi esset ante dotem constituta non præferretur: igitur, &c.

Secundo non parerem locum habere in conscientia, nisi esset aliqua lege nostri regni id ipsum dispositum, & non solum lege pœnali. Iure enim naturali emptum ex pecunia aliena, vel ædificatum, aut extructum, nisi eius nomine fiat non est eius, vel illi obligatum ante sententiam, vt supra dicebam, licet ex officio iudicis debeat res illa vendi, & satisfieri creditoribus, vt illo capite, Cum tu, de Vsuris decernitur.

secunda dub. SECVNDA dubitatio sit. Vtrum cum debita totam hæreditatem exhauriunt, possint solui expensæ funeris? Mihi videtur: Primum, quod si omnia sint aliena in specie, nullo modo, nisi de licentia creditorum potest aliquid assumi pro funere. Non enim de alieno potest quisquam honorari. Quod intelligē, nisi esset simpliciter necessarium, 23
Quo pacto ex pēsæ honestiſu neris debitorū ſolutionempræ cedere queant? putà quia nō esset aliud remedium, vt humaretur, & funus etiam temperatissimum fieret. Tunc enim sicut existens in extrema, vel graui necessitate, accipere posset. Verum est iam in ciuitatibus saltem alicuius momenti, esse institutas confraternitates, quæ pauperes, licet temperata pompa sæpeliunt.

Secundo mihi videtur, & docet Syluester. q. illa. 5. etiā si sint tacitæ, imo expresse hypothecæ, ante soluendæ sunt expensæ funeris, quam satisfaciendum habētibus tacitas, vel expressas hypothecas in bonis defuncti. Et ratio est meo iudicio, quia illa bona etsi sint creditoribus obligata, tamen non sunt aliena, sed propria defuncti bona, & ita pro re tam necessaria, non sunt rationabiliter inuiti creditores, vt prius accipiatur. Est enim hoc strictius debitum, & ex tex. in. l. pen. ff. de rel. & su. vbi aperte dicitur impensas funeris omne debitum præcedere, & in l. si quis. §. 1. eod. tit. Atque idem est de omnibus alijs impensis at factis 24 causa hæreditaris, vt testamento, inuentario, &c. quoniā debita quando totam hæreditatem exhauriunt hæres, sicut à lucro est immunis ita à grauamine esse debet, & habetur C. de Iure delib. l. Sanemus. Expensas autem superfluas ad honorem & pompam mundanam, tuta conscientia hæres

fieres facere non potest, vt docet Syluest. in. d. q. 5. Palud. in. 4. d. 15. q. 3. Nauar. capit. 17. num. 50. Anton. 2. par. tit. 2 cap. 7. §. 3. & ita intelligetur facere de suo, nec poterit creditoribus detrahere.

Tertia dub. Vtrum deponens & commodans præferatur, vbi depositum vel commodatum, vel etiam pignus non extat. Respond. primum cæteris prædictis non anteponi, sed post poni, cū nec res extet, nec hypotheca sit aliqua ex præsa, vel tacita specialis, vel generalis, & etiam funeri honesto posponitur, & ita docuit Syluest. quæs. illa. 5. versic *Quarto.* Præfertur tamen omnibus habētibus actiones personales. Atque idem est dicendum de habente pecuniam in negociatione, si inquam illa iam non extat, vel mixta extaret, primum locum teneret, cum res in specie maneat, & dominium non sit amissum, ita sensit idem Syluester, & habetur in l. Si hominem. ff. de po. §. fin. *3. Dubitatio.*

QVARTA dub. Quid dicendum de priuilegiatis? Respondeo, quod si priuilegium est reale, vt supra docuimus de dote & similibus, inter quæ etiam adnumerantur tacitæ hypothecæ ex iuris beneficio, est enim ius ad rem, vt Syl. docet, quæst. 5. versiculo. *Quinto*, manifestum est præferri ordine supra dicto. Si vero esset personale, præferretur omnibus habentibus actiones personales, non reales, vt dictum est. *4. Dubitatio.*

De priuilegiatis, reali vel personali priuilegio.

25

QVINTA dub. Vtrum cum plures sunt creditores, & hæreditas non sufficit, licitum sit vni etiam priori in tempore, aut in priuilegio totum soluere? An debeat pro rata omnibus satisfieri? Respondeo. Primum, quod si debitor sit aliquis ex supra dictis, putà habens dominium, vel hypothecam expressam, vel tacitam, vel aliquo modo actionem realem, vel saltem priuilegium personale, debeat illi satisfieri insolidum, etiam si tempore sit posterior, quam habentibus personales tantum actiones, vel chirographa. Et sane quando prælatio vnius, vel alterius contingit ratione dominij, planum est. Cum ius ipsum naturæ exigat rem in integrum domino proprio restitui. Cum autem est realis hypotheca tacita, vel expressa, etiā ipsum ius naturale exigit, vt totaliter ex illa re, habēti hypotecā restituatur, cū data sit *5. Dubitatio.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Priuilegiatis creditoribus, etiã tẽpore posteriori bus prius est restituẽdum, quàm habentibus sola chyirographa, aut solas personales actiones.

in assecurationem, & ius ipsi creditori. Cum autem est priuilegium personale, id sane legis beneficio fieri potuit ob commune bonum. Quando autem nullum est priuilegium, siue ratione dominij, siue hypothecæ, aut personalis priuilegij, sed omnes sunt ex æquo personales actiones, tamen putat Ioan. Med. esse præferendum antiquiorem, & vt videtur insolidum, ita vt illiprius totũ debitum persoluatur. Probat ex reg. qui prior, in 6. Sed verius videtur, q̃ tunc non tenetur debitum insolidum alicui creditori etiam antiquior, sed pro rata satisfacere, ita docuit Nauarrus, numero 50. Syluester, quæstione illa 5. versic. Post hos autẽ. Licitum

26 enim est, (inquit) debitori propter cumulum creditorum facere deteriorem causam creditorum, modo tamen dominij ratio, vel hypothecæ, vel priuilegij legalis nõ accedat. Vnde regula iuris, quod prior in tempore potior est in iure, est intelligẽda in habentibus reales actiones, & ita priori doti est satisfaciẽdum, ante posteriorem, & sic de aliis. Pro quo facit lex 1. §. Contractio. ff. de Separ. bon. & Bal. in l. pro dẽbito C. de bon. Auth. iu. po.

6. Dubitatio. SEXTA dubitatio. Vtrum prædictus ordo sit necessario seruandus in conscientia ante omnẽ iuris declarationem? Angles concl. 6. putat ita in conscientia obligare, vt prætermittens eum ordinem peccet mortaliter, quoniam committit iniustitiam contra primum creditorem. Sylu. quæst. illa. 5. ad fin. ex Archid. docet, quod nisi expresse aliquando esset contra Deum (quod non est facile iudicandum) seruãdus est prædictus ordo in conscientia.

27 Cæterum nos iam supra adnotauimus quando in conscientia locum non habet prædictus ordo, siue quia est contrarius naturæ, vt de municipalibus, & aliis huiusmodi constitutionibus supra dicebamus de mente Caietani: siue quia leges non habent vim obligandi, quia iuris communis ciuilis sunt, vel si sunt iura regni nostri non loquuntur ante sententiam, regulariter tamen, ac fere semper locum habet prædictus ordo etiam in foro animæ, vt Syluest. & Archid. adnotarunt.

7. Dubitatio. SEPTIMA dubitatio. De vsurario, de quo omnia prædicta seruanda sunt. Ea solum cõtingit hoc in loco difficultas

tas. An creditores vsurarum, vsuris non extantibus sint aliis præferendi, qui priuilegiati non sunt, sed solum personalem habent actionem? Quidam docent esse præferendos, quia dicunt habent tacitam hypotecam in bonis vsurarij. Bona enim fœneratorum sunt realiter obligata soluentibus vsuras. Ex quo colligunt, quod cum hypothecis habenda sit ratio temporis, præferendi erunt, qui prius vsuras solue runt. Et consequenter inferunt, quod non pro rata omnibus, sed priori in tempore est restituendum. Sic docuit Ioannes Andreas, in capite. Quamquam, de Vsuris, in 6. Et probat ex cap. Cum tu, de Vsuris, quod ipsum sensit ibidem, vt supra tangebam. Idem tenet Angles vbi supra, conclus. 1. dub. 3. Sed melius docet Syluest. quæst. illa 5. Med. c. de vsuris, restit. in solut. 5. C. de vsuris, fol. 242. Hostiens. Archid. Fede. & Goffred. quos refert Syluest. quod scilicet, nõ sint vllo modo hypothecatæ: non iure naturali, vt patet: nec positiuo, cum nullo textu id possit probari. Vnde ipse Ioannes Andre. fatetur, quod de hac hypotheca non habetur text. expressus. Quare ad illud. Cum tu, non est ad rem. Solum enim ibi dicitur, quod bona vsurariis pecuniis empta vendantur, & creditoribus satisfiat. Quin potius nec ego puto recte deduci, quod empta ab vsurario ex pecunia vsuraria sunt specialiter obligata, licet dicat textus esse vendendæ, vt adnotauit glos. in eum locum, & late ostendit cõtra Altisiodorensem, & alios cap. 1. Et ita minus verum est, quod omnia bona vsurarij sunt realiter obligata.

An creditores quibus reddenda sunt ab vsurario non extãtes vsuræ, præferri debeant aliis creditoribus non priuilegiatis?

Quidam docẽt, esse præferẽdos. alij vero id vedius negant.

28

Adde pro hac sententia, quod vt infra dicemus, dubium est: an debita ex licito contractu præferenda sint debitis ex vsuris, vt Caietan. & Nauar. docent, licet nos non eis assentiamur, at si esset realis hypotheca tacita, præferenda essent vsura extortæ: non ergo est maior ratio de his, quam de aliis debitis iniuste contractis. Quin ex contraria sentẽtia fieret, quod cum hoc tempore non sint vsurarij manifesti, sed palliati, vt sunt mercatores ratione dilationis plus extorquendo cum hæc sit vera vsura, horum bona essent hypothecata creditoribus, quod non est dicendum.

29

OCTAVA dubitatio, de debitis personalibus. An debita ex cõtractu præponi debeãt debitis ex delicto? Caietan

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum. cap. 8. Nauar. cap. 17. nu. 50. Armil. rest. §. 38. Anto. 2. part. tit. 2. c. 7. §. 1. & 2. Bart. Med. lib. 1. sum. cap. 14. §. 33. versic. *Octaua cabeça.* putant, prius esse restituenda debita ex licito contractu. Accipe simile: furto vas argenteũ occupasti, deinde depositum accepisti annulum aureum, vendidisti vtrunque, vel pone quod credita pecunia emeris, aut mutuum accepisti, vel domum conduxisti: non habes vnde soluas vtrique, sed alteri tantum, cui restituetur, altero pretermisso? Atque idem est exemplũ de vsurario, qui habet etiam honesta debita ex emptione, mutuo honesto, locatione, &c.

Prius esse restituenda debita ex licite contracta idque ad integrum, quãquam per delictũ incurruntur, putat Caiet. Ant. & alij.

Caietanus igitur, & prædicti existimant esse præferenda licita debita. Ac proinde prius esse integre soluenda, etiamsi desit ad alia debita ex vsuris contracta. Limitat tamen Caiet. & prædicti autores suam sententiam. Primum 30
quod debita ex vsuris nõ extenet in specie, vt pignus, vel quid simile. Tũc enim vt supra habitum est, cum eius dominiũ sit mutuatarij, illi primum esset restituendum. Secundo, vt debitum illud licitum non fuerit ex gratuito cõtractu habitum, vt est promissio dotis, & cõditiones infructuosæ, & similia. Si enim talia sint, non essent prius restituenda, sicut si essent contracta ex contractu oneroso, vt venditione, mutuo, &c. & diuersitatis ratio ea est, quia quando titulo gratioso debitum est contractum, iam ob talem contractum factus est pauperior vsurarius ad restituẽdas vsuras, & ob id non fas est, vt creditores vsurarum, iam existẽtes damnificentur, at cum titulo oneroso cõtraxit debitũ, non fit impotens magis ad soluendum. Nam si pecuniã dedit, tamen res empta apud eum manſit, et si mutuo dedit, ei est reddendum, atque ita ex istis debitis non est pauperior, aut impotentior ad restituendum factus. Probat autẽ Caiet. suam sic limitatam sententiam, quoniam non sunt accipienda aliena inuito domino, vt debita iniusta restituãtur, alias liceret furari a Petro, vt restituas Paulo rem ab eo male ablatam. Si autem non prius licita debita redderentur, eo ipso, quod detinentur inuito domino, acciperentur iniuste, quæ vsque ad illam horam iuste erant retentã & possessa. Secundo probat Nauar. quoniam de vsuris dubiũ 31
est apud

est apud multos, an debeãtur, at nullus vnquam dubitauit, quin quod mutuo dediſti, est reddendum: ergo magis debetur, quod licite est contractum. Tertio placet in gratiam opinionis huius sic obijcere. Quoniam debita licita solum sunt soluenda ob iustitiæ obligationem, at in debitis iustis est obligatio iustitiæ, & vltra id fidelitatis, cum fides sit de solutione data, igitur illa sunt magis obligata & præferẽda.

Verumtamen Ioannes Medina melius docet. C. de vsu. fol. 88. & C. de restit. q. 2. versic. *Quartum dictum*, ex sententia bon. & eadem. q. versic. *illud tamen.* Angelus restit. 2. §. 15. Angles vbi supra, concl. 2. quod non prius restituẽda 32
sunt prædicta debita licita, imo è contra ait incipiendum à debitis iniuste contractis, & idem tenet D. Thomas opusc. 76. cap. 18. dicens, ablata prius sunt restituenda, quam debita. Quia in hoc tollitur iniuria facta Deo & proximo, sed in solutione debitorũ nulla tollitur iniuria, sed tãtũ impletur iustitia. Atque ita ratio huius opinionis est, quia magis est in præcepto alienorũ restitutio, quam debitorũ solutio, cum magis iniuste detineantur. Vbi enim minus proximus consentit in rei suæ alienationem, magis est de iustitia, ac proinde rapina occupata prius sunt restituẽda. Item de furto ablata, quæ non ita iniuriose, & domino contradicente accepta sunt. Licet enim ignorantia causet inuoluntarium, tamen vis & violentia multo magis quam fraudulenter & occulte. Deinde vero vsu accepta vbi magis est de voluntario, quam in rapina & furto. Cũ autem per vsuram pecunia aliena magis iniuste detineatur, quam per licitum contractum, in quo dominus simpliciter sciens, & volens in alienationem suæ rei consensit, hinc est, quod ius naturale & diuinum magis obligat iniuste accepta restituere, quam iuste: & è contra magis detestatur iniustorum acceptionem & detentionem, quam debitorem iustorum: imo & ius etiam humanum. Magis enim detestabile est, & infame rapina, furto, & vsuris aliena accipere, quam debi- 33
ta licita non restituere, vt de se cõstat. Et tandem inter debita honesta causa contracta, vltimo loco sunt soluenda titulo gratuito contracta, vt dos filiæ promissa, legatum, & cætera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et secundum hanc opinionem: prius restituendum est integre creditoribus ex rapina, deinde ex furto insolidum, & cæt. etiam si posterioribus desit, si tamen causæ restituendi in specie non differant, quia scilicet sunt plura debita ex furto, vel plura ex vsuris, aut plura ex contractu licito: seruandus est tunc ordo prioritatis in specie, vt Medina docet.

Quamuis tamen, vt dixi, hæc Medinæ sententia rectius philosophetur, quam Caiet. & Nauar. mihi etiam non placet: sed verius esse quod Syluest. docet quæst. illa 5. quod neque ij, neque illi præferri debent, sed omnibus pro rata sit in bonis, quæ supersunt restituendum. Supposito enim quod res in specie non extat, neque vlla est realis hypotheca, aut
34 priuilegium personale, sed personaliter sunt bona obligata, nullo iure, aut rationi probari potest hunc, vel illũ esse præferendum, sed omnibus pro rata satisfaciendũ esse. Et quidem quod nullũ sit ius, omnes fatenteur. Nam si quod esset maxime in fauorẽ soluentium vsuras, cum vsuræ per leges quam maxime sint odio habitæ: at supra dicebamus, nullo textu probari potest, aut quod bona vsurarij sint tacite hypothecata, aut aliud priuilegiũ creditoribus vsurarũ cõcessum. Ratio vero nulla cogit, cum illa bona nõ magis sint huius quam alterius. Omnia enim sunt bona ipsius debitoris, atque ita omnes habere debent ius ad illa, sine aliorum præiudicio: & perconsequens pro rata, alias fieret cæteris iniuria, vt vni beneficium conferretur. Secundo verior hæc sententia mihi apparet, quia in foro iudiciali nulla habetur ratio debiti ex delicto, vel licito contractu, si tantum est actio personalis. Nullus enim præfertur alteri, at si iure naturali, debita licita essent soluenda, totaliter, vt docet Caietanus, vel è contra debita iuste contracta, vt vult Bartholomeus Medina talia iudici essent iniqua & teneretur iudex ad restitutionem ob transgressionem ordinis iure naturali necessarij & seruandi, quod certe nullus dixerit: cum hæc sit communis praxis forensis omnium tribunalium. Tertio moueor grauissime in hanc sententiam ob eam rationem, quia vt statim dicemus ex omniũ sententia quando nullum est hypotheca, vel priuilegium

giũm, sed tantum personalis actio: primo venienti creditori 35
soluendum esse fatentur, at si vel res extaret aliena, vel hypotheca, vel priuilegiũ etiam diligentiori non est restituendum habenti tamen personalẽ actionem, sed peccatum esset mortale, & cum onere restituendi priuilegiatis, igitur manifestum signum est, quod cum omnes sint personales actiones non necessario est seruandus. Si enim seruandus esset & ex iure naturali ad id obligante, vt tam Caiet. quam Med. volunt, peccaret distributor, qui posterior in actione ad rem, quia diligentior fuit, restitueret, prioribus in iure & actione omissis: sicut etiam peccaret, si prioribus ex iure positiuo, vel ratione tacitæ hypothecæ, vel priuilegij dimissis restituere, diligentiori habenti tantum actionem personalem, imo eo magis peccaret, quantum maius peccatum est iure naturali priorem posteponere, quam iure tantum positiuo, & legis beneficio. Non ergo iure naturali præferendum est debitum ablato, vel ablatum debito, nec inter debita vnum alteri, vel inter ablata, sed vel omnibus pro rata si simul accedant, vel primo venienti soluendum totum. Hoc 36
autem quod de rata dixi ex Syluestro, non explicat ille an sit æquis portionibus, vel proportionaliter, ita vt arbitris boni viri magis alteri restituatur, iuxta maiorem rationem, vel temporis, vel iniuriæ illatæ, ita vt creditori ex delicto plus restituatur, quam debitori ex contractu, & inter eos, qui sunt ex delicto plus ei, qui passus est rapinam, vel furtum, quam ei soluit vsuras: & cõsequenter illi cui debetur ex contractu oneroso, putà, ex venditione præferatur in aliquo ei cui debetur ex gratuito, vt est gener pro dote, vel pro legato. Illud ego dicerem, quod saltem præferri in eo deberet, vt in melioribus bonis sua pars assignaretur.

Cum sit restitutio pro rata inter huiusmodi creditores, seruandus est aliquis ordo quoad solutionem in selectioribus bonis.

Hinc soluenda sunt argumenta. Ad primum Caiet. bene Med. respon. quod fallitur Caie. putans illa bona esse aliena. Pecunia enim mutuo accepta, vel pro mercibus etsi debita sint, sed non sunt debita, sed bona debitoris. Prima vero ratio Nauarri friuola est valde. Nam certe nullus dubitat quin furto, & rapina occupatum, sit restituendum, sicut mutuo acceptum, vel pretium rei venditæ, saltem ergo in his locũ nõ habet eius argumentum. Deniq; si aliquid dubitauerunt

uerunt, an vsura possit retineri: tamen id stultissimè. Alia, cum multi dubitauerint, an Deus sit, vel prouidentiâ habeat dicemus, non ita esse certum, ac alia in quibus non fuit talis dubitatio, quod dicendum non est. Ad tertium respond. vt Med. docet, quæst. illa 2. §. respõdeo, opera charitatis operibus iustitiæ cedere in obligatione faciendi, vnde licet lege gratitudinis magis teneatur quis mutuum soluere, cum beneficium acceperit: tamen lege iustitiæ magis tenetur spoliato a quo nullum accepit, sic etiam lex iustitiæ præualet fidelitati. Et licet in debito licito etiam sit materia iustitiæ, tamen quia de iustitia plus debemus spoliato, quam mutuo danti, hinc est, quod ratione huius excessus vincitur fidelitas alterius contractus. Cum enim quilibet gradus seu augmẽtum iustitiæ, eiusdem sit rationis consequens est, quod illa maior ratio iustitiæ, maioris sit obligationis quam fidelitas alterius contractus. Maxime, quod etiam fur, vt supra dixi lib. 3. cap. 5. etiã tenetur ratione fidelitatis rem proximi ablatam, non secus ac depositarius seruare.

37

9. Dubitatio.

NONA dubitatio. Vtrum paupertas sit sufficiens ratio præferendi creditorem cæteris? Med. C. de restit. quæstione 2. versic. Illud tamẽ, docet quod licet antiquior præferri debeat cæteris paribus: tamen si creditor posterior, est lõge pauperior, ei est prius restituendum, imo idẽ censet esse dicendum, etiam si creditores sint diuersi ordinis & generis. Quia inquit cætera non sint paria. Probat ille quia restitutio ordinatur ad vitandum damnum proximo illatum, sed stat multo maius damnum euenire posteriori, quando est pauper, si debitum non soluatur, quam priori: igitur, &c. Et id docet seruandum in conscientia cum priuata voluntate fit restitutio, nam cum sit iudicis auctoritate, ille iura seruando iudicium efficiet iustum.

An paupertas sit sufficiens ratio præferendi creditorem cæteris.

Hæc sane doctrina dubia est apud me. Hic enim iustitiã, & æqualitatem quærimus, non pietatem solam. Quamuis enim magis pium sit, quod ille docet, sed nescio an magis iustum. Priuare enim diuitem suo iure ne alter damnificetur, vel vt alteri benefacias, iustitia nõ patitur. Alias liceret cum diues præferendus est rationi rei extantis de illa pauperi personalem habenti actionem tantum, satisfacere; quod si

38

hoc

hoc non licet, quia ille priuaretur re sua, ita certe non licebit cũ haberet tacitã hypothecam, vel ex re ssam, vel haberet personale priuilegium, cum illi plane fiat injuria contra iustitiam commutatiuam, non personas, sed æqualitatem rei ad rem attendentem. Non inficior si debita essent mere personalia, vel si re alia: pari tamen priuilegio, & antiquitate seruandam esse prædictam doctrinam, quia tunc nemo potiore iure defraudatur, vt dictum est.

10. Dubitatio,

Decima dubitatio. Quo ordine teneatur soluere hæres? Respond. Primum debita sunt persoluenda eo prosus ordine, quo defunctus soluere debebat. Secundo quod debita contracta per defunctũ debent præponi legatis etiam pijs. Vtrumque docet Siluest. restitutio. 6. quæst. 6. & ex supra dictis satis colligitur. Dubium autem est, an debita contracta per ipsum hæredem sint præferenda legatis? Siluest. quæst. illa. 6 docet legata esse prius soluenda. Probat ille, quia bona defuncti sunt tacite hypothecata pro legatis, & fideicommissis, vt est tex. in. l. 1 C. commu. de lega. Verum non placet mihi hæc sententia. Primum quo ad conscientiam; quoniam lex illa quam certe ego non legi, non est certum an sit pœnalis, vel ante sententiam obligans. Deinde etiam si esset dispositiua, & ante sententiam seruanda: tamen non est lex nostri Regni, sed iuris communis Cæsarei, quæ vim legis non habet, & in conscientia non obligat. Tertio, quia sequeretur debita contracta à defuncto esse posponenda legatis. Si enim bona defuncti sunt pro legatis hypothecata, igitur ante omne debitum personale etiam antiquissimum, essent soluenda, quod neque ipse Syluester, neque vllus sanæ mentis concedat. Tandem quia debita contracta ex honesto funere, sunt præferenda debitis etiam ipsius defuncti, vt supra omnium sententia diximus: at hæc sunt debita per hæredem contracta, igitur. Item ipse fatetur verbo hæres. 3. quæst. 9. quod si debitor prius veniat, vel si simul veniant creditores, & legatarij, ei est soluendum, at si pro legatis bona essent hypothecata, non liceret primo venienti soluere, vt supra omnium sententia diximus. Vnde non cohæret istud, & quod statim dicit, nempe, quod nihil debet dari lega-

De ordine quo debet restituere heres.

Quæ debita sint præferẽda legatis.

39

40

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri legatarijs, quousque sit creditoribus satisfactum. Si enim verum est, quod bona defuncti sunt tacite hipothecata pro legatis, non autem pro debitis etiam a defuncto contractis, vt supponimus: iam ergo præferendi sunt legatarij, & non solum eis soluendum, quando diligentiores sunt, & primo veniunt, sed etiam quando simul veniunt imo, etiam si post veniant.

41 Quare mihi videtur, quod debita etiam a se contracta, intuitu tamen defuncti, vt impensæ funeris, & impensæ factæ ad vindicandas, vel conseruandas res, ad inuentariũ & huiusmodi prius esse soluenda, quam legata, quod supra ex omnium sentẽtia docuimus. Hæc enim ex iustitia debentur, legata vero ex consilio: præcepta autem ob cõsilia dimittenda non sunt, nec grauari debet hæres ob hæreditatem, vt supra diximus ex ipsius Syluest. doctrina: solutis autem omnibus debitis etiam personalibus tam defũcti, quam hæredis causa defuncti factis, soluenda sunt legata, & inter hæc pia videntur præferenda.

Legata pia aliis legatis videtur præponenda.

Vltima dub.

Vltima dub. Vtrum sit peccatum mortale hunc ordinem transgredi? Facilis est huius dub. solutio. Primum supra docuimus in conscientia esse hunc ordinem regulariter seruandum, & ita docuit Syluest. quæst. illa. 5. & Nauar. cap. 17. num. 52. Host. & Monal. vt refert Nauar. Dixi autem *regulariter*, quia, vt supra adnotaui, quando tacitę hypothecæ, quæ solo priuilegio legis sunt introductæ, vel alia priuilegia sunt tantum ex iure communi ciuili ante declarationem vel sententiam, non tenetur illas personas præferre, cum illæ non habeant apud nos vim legis, nisi acceptæ sint & confirmatæ per leges nostri Regni. Et tũc videndum est, an sint pœnales, vel etiam disponentes, & in conscientia obligantes. Cætera vero quæ diximus, cum in ratione naturali & iustitia fundentur, sine dubio in conscientia obligabunt, vt prædicto docent authores. Si autẽ in conscientia obligant, planũ est peccare mortaliter transgressorem, nisi ignorantia, vt Nauar. ait facti, vel iuris excuset.

Dictus ordo est regulariter in restitutionibus, conscientia cogẽte seruãdus.

42 Secundo docent, quod si creditor in iudicio, vel extra fuit alijs in petendo diligentior, illi est prius restituendum, nisi

nisi sint alij magis priuilegiati. Tum enim etiamsi petat prius minus priuilegiatus, non liceret ei restituere relicto magis priuilegiato, sed teneretur ad restitutionem distribuens, cum violet iustitiam distributiuam, vt patet, qua vnicuique iuxta dignitatem personę ob priuilegium ordine est restituendum. Imo & simul commutatiua iustitia lædituer, vt patet. Idem docet Nauar. de creditore petente, quod non peccat accipiendo suum debitum, quod diligentius petit, nisi illi sint magis priuilegiati, vt dictum est. Vnde colligitur, & docet Nauarrus peccare generos, & nurus accipientes de bonis socerũ scientes magis priuilegiatis deberi, teneri ad restitutionem. Secundo, quod cum in iudicio, vel extra petitur debitum, tenetur restituens, cum omnes sint personales actiones restituere primo petẽti & diligentiori. Si enim ille ius habet (etiamsi posterior sit in tempore, quia tamen prior petit) accipiet secũdum omnes secluſa hypotheca, & priuilegio. In alijs igitur distributor tenetur in conscientia restituere. Alias daretur vtraque ex parte bellum iustum secluſa ignorantia inuincibili, quod non est dicendum. Vnde illud, quod ait Syluc. quæst. ill. 5. versiculo: *Post hos autem*, quod licitum est debitori propter cumulum creditorum deteriorem facere partem priorum creditorum, vt videtur haberi in l. 1. §. Contrario. ff. de Separa. bonorum, intelligendum est, quando nullus venit ad petendũ, sed ipse sua spõte mouetur, & eligit, quem vult: alias certe iniuria fieret antiquioribus, vt dictum est. De ordine igitur restitutionis hactenus.

Creditori ante alios petenti, quod sibi debetur, prius est restitutio facienda, si non obstent alij magis priuilegiati.

43

(;)

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hæc de toto hoc secũdo volumine, vbi de rebus iniuste occupatis restituendis, de participantibus, deque debitis circumstantijs in restitutione agendi seruandis, prò modo & ratione cœptus nostri, disserũ est. In quo, sicut & in priore, omnibus q; quæ Deo adiuuãte edituri sumus, si quæ erũt quæ Sãctæ Romanæ Ecclesiæ sensui (quod absit) dissona per transuersum quidem vnguem videantur, omnia celeriter reuoco, retracto, quasi non dicta haberi volo: omnia hum iliter vtidem Catholicæ ac Romanæ Ecclesiæ (quæ veræ fidei regula est infallibilis) censuræ & correctioni submittens, fideiq; eorum consilio & iudicio incorrupto. Iam igitur ad tertium tomum de contractibus, & quartũ de bonis Ecclesiasticis disponendis, elaborãdos properemus, quos breuiter prælo committemus, si intellexerimus eos, qui scripti sunt æquis bonisque consultos.

FINIS SECVNDI TOML

INDEX ALPHABETICVS RERVM AC NOTABILIVM SENtentiarum, quæ in hoc secundo de Restitutione Tomo continentur: vbi prior numerus paginam, posterior vero capitis numerum demonstrat.

A.

Abbas, & Abbatissa.

ABBAS de monasterij bonis, paruã tantum quantitatem in pias causas dispensare potest, idest vsque ad decem ducatos, nec plus. 100. 169.

Abbatissa vsq; ad decem ducatos de bonis monasterij, in pias causas dispensare potest. 100. 169.

Adulter, & adultera.

TEneatur ne adulter, ipsi credere adulteræ dicenti se ab eo concepisse. 85. 149.

Adulter quo pacto insolidũ restituere obligetur damna sequuta ob filium ex adulterio habitũ. 86. 149.

Adulter non tenetur pecunia cõpensare iniuriam, quam adulterando intulit adulteræ marito. 643. 68.

Quid facere debeat adultera, cum ex adulterio filium suscepit? 83 144. *præsertim.* 84. 147. & seqq.

Adultera nõ est obligata pecunia compẽsare iniuriam, quam marito adulterãdo intulit. 643. 68

Alcauala.

Vide Vectigal.

Alchimia.

NVm alchimia simpliciter ars illicita sit, adeo vt absq; peccato exerceri nequeat. 257. 55.

An alchimicum aurum pro vero aliquando vendere liceat. 256. 54. *item.* 257. 55.

Anima.

AN propter dilationem executionis testamẽti, anima defuncti à gloriæ consequtione impediatur. 559. 133. & 134.

Quo pacto animæ defuncti noceat executorũ testamenti negligentia, & quoad meritum, & quoad satisfactionem. 560. 134.

Falsa est Angeli sententia, qua dicit, defuncti animam cœlum non intrare nisi post factam restitutionem. 763. 62. *item.* 764. 63.

Universidad de Deusto
Biblioteca

B.

Bona.

Bona castrēsia, vel quasi castrē sia filiorū, quę dicantur. 41. 73. *item.* 42. 74. & 75. *item.* 43. 77.
Bona adventitia filiorū, quæ sint, & ad quem eorum vsusfructus pertineat. 42. 75. *item.* 43. 76.
Bona à filio illicite adquisita quo modo sint patris. 44. 78.
Quę dicātur bona, profectitia. 44. 79.
Bona matrimonio constāte super lucrata, sunt mariti, atque vxoris, ad partes æquales communia, à quouis eorum acquirātur, non naturali iure, diuino, canonico, aut Cæsareo, sed iure regni Castellę. 55. 95. & deinceps.
Ad bona quæ durante matrimonio acquiruntur pertinēt fructus, tam naturales, quam mixti ex patrimonio vtriusque coniugū percepti. Item fructus bonorū castrensium, & quasi castrensiū, & donationum quarumcūque, atque etiam fructus maioratus, imo & fructus bonorum paraphernalium. 57. 99. & 100.
Ad bona communia cōiugum ob societatē matrimonij, ij fructus pertinent, qui actu existunt, siue appareant, siue nō appareāt, dūmodo actu pendent. 57. 100.
Bona consulum tēpore superlucrata non sunt communia, cum adhuc matrimonium contractū non sit. Immo ad hanc bonorū communionem non sufficit cōtractum atque consummatum esse matrimonium, sed cohabitatio simultanea requiritur. 58. 101. & 102.
Qui pacto coniuges, qui diuortio separantur, lucra inter se diuidere debeant. 58. 103.
Lucra in matrimonio putatiuo quæsita, quo pacto sint diuidēda, vtrq; cōiux ex inuincibili ignorantia contraxerit, sine altertantum, aut etiam quando vterque mala fide contraxit. 59. 104. & 105.
Dominium bonorum, quæ durāte matrimonio acquiruntur ad vtrūque coniugem, taxim pertinēt. 67. 109. & 110.
Ad bona inter coniuges cōmunia pertinent fructus rei dotalis, & etiam rei donatæ propter nuptias. 65. 112.
Quid facto opus sit cū ob inuentarij defectum subest dubium, an bona coniugum patrimonialia sint, an vero durante cōiugio lucrata. 66. 116.
An ad cōmunicationē lucrorū ob societatē coniugalem domicilia coniugū attendi debeant, an vero locus celebrationis contractus, aut potius locus cohabitationis. 67. 117. & 118.
Lucra quæ ex venditione, aut alia quauis negociatione, atque etiā ex oneroso cōtractu prouenīunt communia inter coniuges haberi debent, non tamen quæ titulo donationis, vel ex successione ab altero acquirūtur. 68. 120. & 121. *item.* 69. 122. & seq.
Quæ donationes alterutro coniugū factæ inter communia bona computari debeant. 70. 124. *itē* 71. 125.
Bona contra iustitiā ab alterutro coniuge acquisita, nullo pacto communia efficiuntur. 72.
Bona ab altero coniugū illicitē, ob turpē scilicet causam, vel aliās cum peccato acquisita, vtriusq; coniugis communia esse debēt. 73. 127. & 128.
Perludum etiam prohibitū lucri facta inter coniuges communicantur. 73. 128.
Bona quo pacto amittat vxor, ob adulterium, post iudicis sententiam. 74. 129. & 130.
Ad cōmunia coniugū bona in Castellæ regno pertinet, quod alteruter ex adulterio acquirit. 75. 131. & seqq.
Quo pacto bona castrēsia, aut quasi castrensia censeri debeant ad vtrūq;, vel ad alterū cōiugē pertinere. 76. 134. vsq; ad. 78. 138.
In Bello iusto immobilia bona soli Regi acquiruntur. 78. 138.
Bona mobilia in bello iusto quæsita Duci tradi debēt, vt ordine iustitiæ seruato, ea pro cuiusq; meritis distribuat, quinta tū parte regi adiudicata. 78. 138. *itē.* 79.
Cum ciuitas in bello ob famē, aut aliā necessitatē, Regi ex pacto se tradit, nihil bonorū eius militēs acquirūt, sed rex pro suo arbitrio ea illis diuidet. 79.
Qualiter bonorū damna matrimonio constāte incurſa ad cōiuges pertineant. 80. *item.* 81. 141.
Lucrum veniens ex præscriptione ob bonam vtriusque coniugis fidem ante contractū matrimonium habitā, alteri coniugi non communicatur. 82. 142.
Quando ad coniugū cōmunia bona pertinēā maioratus meliorationes. 82. 143. *præsertim.* 83. 144.
Vsurariorum bona num sint creditoribus hypothecata. 803.
Bona prælati an tacitè sint ecclesię hypothecata pro mala administratione. 799. 21.

Bulla.

COmpositionis bullæ licitę quam maximè sunt. 689. 62. *item.* 690. 62.

C.

Cambium.

VNde nam cambiorū lucra, cū nō intra idem regnum sed ex vno ad aliud regnum fiunt, iustificentur. 178. 296.
Quo pacto pecuniam currenti valore æstimatam in cambio deponens, si sciat breui eius valorem ex Regis decreto etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

iam facto licet non promulgato minuendũ, possit eam iuxta currentem illum valorem repetere. 263.67.
Pius. V. in decretali de cambijs damnat eos, qui pecuniæ quasi monopolium faciunt. 268.74.
Cambia lica iniusta sunt. 298.123
Quo signo lica cambia deprehendantur. 298.124.

Causa.

EXplicatur quæ dicatur causa principalis, quæ minus principalis, quæ finalis, quæ demum impulsiua. 321.159. & 160.
Idem effectus, & eodem modo à duabus causis totalibus vel supernaturalibus, vel moralibus naturalibus fieri potest. 485.13
Vna causa perfectius, ac proximius effectum attingit, quã alia 518.65.
In ratione causandi specie differũt hæ causæ, scilicet cõsiliator consentiẽs, & adulator. 518.65.
Explicatur quæ nam sit principalis causa damni proximo illati. à. 514. vsque ad. 519.
Damni executor inter nouem genera causarum cooperantium non cõnumeratur, ille enim causa est, cooperantes vero concausæ. 531.90.
An damni illati immediatior causa potius teneatur restituere, quam causa remotior. 542.108. & sequentibus.

Charitas.

CHaritas, seu amor, vult bonũ futurum prout est in se. 327. 170.
Charitate volumus Deum esse, viuere, esse Beatum, tametsi nos eo non fruamur. 327. 170.

Census.

CEnsus sine publica scriptura impositi reditus retineri non queunt. 694.73.

Cessio bonorum.

QVid sentiẽdum sit de his, qui bonis cedũt quod attinet ad restituendi obligationẽ. 753. 46. & deinceps.

Clemens Romanus.

CAp. te quidẽ. 11. q. 1. desumptum est ex epistola Clemẽtis ad Iacobũ fratrem domini; tametsi à nõnullis acceptũ dicatur ab epistola B. P. ad Clementem. 563.

Clericus.

QVando clericus possit licitè esse fideiussor. 562. 138. & deinceps.
An clericus ex ecclesiæ pecunia quidpiam emens, sacrilegium cõmittat. 795. 13. *item.* 796. 14.
Vide Vectigal.

Creditor.

Quo pacto grauiter peccẽt creditores, & aliquando mortaliter cõtra charitatem, termino solutionis elapso, iudicialiter recuperantes debita, maximè per executionem realem, aut personalem, debitore aut fideiussore nullatenus admonitis. 553. *item* 554. 123.
Teneatur nè creditor acceptare solutionem, cũ eam debitor anticipat? 767. 70.
Quando creditor possit ante terminum præfixum, debitum repetere. 777. 70.

Commodatum.

COmmodatum cõmuniter fit in cõmodatarij gratiam. 207. 343.
Commodati dominium, commodatarius non acquirit. 312. 146.

Compensatio.

QVibus nam in rebus compensatio in conscientia locum habeat. à 205. 338. vsque ad. 207. 341.
Compensatio fieri potest, aut positiuè, aut negatiuè. 206. 340. & 341.
An negatiua compensatio in depositis locum habeat? 207. 342. *item.* 208. 343.
Deductio est quædam partialis compensatio. 207. 342.
Rem etiam propiam siuè in specie extantem, siuè non extantem, recompensationis titulo occultè ac dolosè, seu ignorante possessore accipere, cũ honestiori via recuperare potest, ex natura rei peccatum est. 208. 344. *item.* 394. 285.
Recompẽsatio, nisi debitæ adsint conditiones, rationi cõsentanea non est. 208. 345.
Quæ nam sint conditiones in recompensatione seruandæ, latè explicatur. à 208. 345. vsque ad 216. 359.
In delictis compensatio locum habet, atque etiam in pœnis. 215. 358.
Qualiter ex illicita recõpensatione restituendi obligatio nascatur. 217. 361. *item.* 218. 363.

Confessio, & confessarius.

QVamuis confessio diacono facta non sit sacramẽtalis, valet tamen vt sic confitenti oratio non negetur, & vt excommunicatus non censeatur. 14. 25.
Si confessio laico fiat, non negabitur ita confitenti sepultura, ac pro eo orari poterit. 14. 26.
Vtrum confessarius ob cuius malitiam, latam culpam, aut crasam ignorantiam, vel etiam negligẽtiam, pœnitens restitutionem omittit, restitutioni sit obnoxius. 538. 102. *item.* 548. 118.
Confessarius, qui pœnitẽtis Episcopus est, aut curatus, de leui culpa tenetur, ceteri vero delata

duntaxat. 539. 102.
Confessarij atq; prædicatores animadvertere debent testamentarios, atque hæredes mandates testamenta exequi, mortaliter peccare ob magnam dilationē. 560. 135.
Confessarius detegere nequit confessionē ad pœnitentis debitū cōsensum, secus ad expressum. 745. 28.
Quando confessarius pœnitenti concedere possit restitutionis dilationem. 760. 55. *item.* 761. 57.
An absoluere queat confessarius pœnitētem, qui semel admonitus non restituit prius quam re ipsa restituat. 764. 64. & seqq.
Declaratur decretū concilij Triden. prohibēs, nè absolvatur de cimarū solutionē impedientes, vel eas non soluentes, nisi præmissa restitutione. 765. 65. *item.* 766. 68.

Consensus.

ESt consensus qui est causa, & qui solum est consensus & nō causa. 480. 4. *item.* 493.
Quādo cōsensus restitutionis obligationē inducat. 493. *item.* 494.
Ponitur discrimen inter consensū debitū & expressū. 745. 28. & 29

Consilium.

QVando qui delictum consulit de consilio nociuo teneatur. 488. 17.
Qua ratione consilium præbentes circa cōtractus, ad dāna inde sequuta obligētur. 489. 18. & seqq
Per reuocationē consilij, antequā opus executioni mandetur, excusatur consulens à restitutione. 490. 21.
An consulēs à restitutione liberetur, eo q; postillatū dānū, illud resarcire cōsulet. 490. 21. & seq.
Quo pacto liceat minus damnum cōsulere, vt maius vitetur. 491. 23. *item.* 492.
Quando consilium, restitutionis obligationem inducat. 490. 20. *item.* 594. *item.* 554. 124.
Quomodo ad restitutionē obligetur ob consiliū quo quis consulit, ne quispiā damno proximi obuiet. 543. *item.* 544. 121.
Consilio suo, â contrahente interrogatus contractum approbās, fideiussoris personā nō induit. 554. 124.

Contractus.

DE leui culpa tenetur quis, in his cōtractibus, qui in vtriusq; cōtrahētis gratiā fiūt. 461. 5
Qui ex cōtractu tenētur, ex quasi officio quodammodo obligantur. 461. 6.
Contractus ex mutua cōtrahētiū volūtatē, legē habent. 549. 119.

Custos.

MOrtaliter peccat custos postquam iurauit delinquentes manifestare, si id non faciat, neque iudex, aut ciuitatis rector, illud potest iuramentum relaxare. 538. 101.
Non potest custos nō scribere ad pœnam delinquentes, tametsi iudex, vel ciuitatis rector, id præcipiant. 538. 101.
Dictum custodis iuramentum, solus Princeps, aut ciuitatis maiores, vulgo, *el dyuramento*, relaxare possunt, ac subinde præcipere, ne delinquentes ad pœnā scribat. 538. 101.
An peccet custos, restituere qute teneatur, qui ne videatur, delinquentesque pœna mulctet, debita se opera abscondit. 539. 103. *item.* 540. 104.
Peccet ne custos restituere q; teneatur, manifestans eos, qui absque peccato ex locis vetitis sibi aliqua accipiunt. 540. 105.
Ad quid teneatur custos non manifestans ingredientes in locum prohibitū, q; sint amici, aut consanguinei domini illius loci. 544. 122. *item.* 545. 113.
Ad quid obligetur is, qui custodi, etiā pecunia oblata, suadet, vt, aut res vetitas efferre sinat, aut venari, aut piscari in locis prohibitis permittat. 545. 114. & sequentibus.
Custos motis, piscationis, aut Portarum, pecuniam vt taceat accipiens, quam obligationem incurrat. 548. 114. & seqq.
Liber erit à restitutionē custos nō manifestans, cum in vinea furtum cōmittitur, ipso, & aliquo iustitiæ ministro, qui non obuiat videntibus, si minister ille totum damnum restituat, nec soluenti tenetur ratā soluere. 548. 118.

D.

Damnificatio.

DAmnificatio bifariā dicitur, nam aut est lucrosa, aut non lucrosa. 12.
Damnificatio non lucrosa est, qua nihil sibi quis accipit, licet dānum inferat, lucrosa vero est qua vtile aliquid sibi ab alio aufert. 13. 23.
Qui lucrosè damnū infert, obligatur proximo, & ratione rei acceptæ, & ratione acceptionis, qui vero non lucrosè damnificat, solū ratione iniustæ acceptionis obnoxius est. 13. 23.

Debitor.

DEbitor legato, aut hæreditati, aut etiam donationi, in creditoris fraudem renunciare posset iuxta Gomeziū. Sed verius est, id esse contra charitatem & forte contra iustitiam. 64. 112. *item.* 65.
Possit ne aliquando debitor rem quācunque etiam in specie restituendā, & absq; peccato, & absque

Universidad de Deusto
Biblioteca

absque restitutionis obligatione, creditori sui creditoris reddere. à 663. 18. vsq; ad. 666. 24.
An possit debitor differre gladij, aut pecuniæ restitutionem, ne creditor aut eis abutatur, aut alijs noceat. 667. *item.* 668.
Vtrum debitor reddens gladium, aut pecuniam teneatur restitue re damna, quæ ex illa sequntur solutione. 669. 28.
An debitor sibi retinere valeat quæ ex licito contractu debet, cum vel de est creditor, vel quis sit ignoratur. à 673. vsque ad 674. 39.
Quo pacto facienda sit restitutio à debitore, cum creditor in loco degit longè distanti, & an suis vel creditoris sumptibus. à 719. vsque ad 722.
Morosus debitor, furi quodammodo æquiparatur. 366. 236. *item*, 384. 266. *item.* 385. 270. *item.* 724 11.
Assignatur differentia inter furē, & morosum debitorem. 724. 11 & 12.
Quando debitor teneatur debitū creditori, & non petenti offerre ad eiusq; domum deferre, aut saltem ei illud indicare. 722. 8. & deinceps.
An debitor à quo Toleti petitur quod ei in India mutuatum fuerat, illud nullis deductis expensis teneatur Toleti restituere. 726. 15.
An debitor creditori absenti rem debitam mittens, illa in via pereunte, adhuc restitutionis obligatione grauetur. 727. 17.
Quando debitor propter necessitatem extremam à debiti solutione deobligetur, & quando ad pinguiorē fortunam veniēs restituere teneatur. 736. 17. & sequentibus.
Quid faciendum sit debitori extremè indigenti, cū eius creditor in similem extremam necessitatem incidit. 739. 22. *item.* 740. & quid cum vterque graui necessitate præmitur. 752. 43.
An lucrādi gratia debitori liceat, debiti solutionē differre. 752. 42.
Vtrum debitor restitutionem differens, teneatur præter debiti solutionem, aliquid in dilationis compensationē restituere. 753. 45.
Quando debitor commodè valēs, totū simul debitum soluere, absolui queat, tametsi paulatim tā tummodo restituat, dilationem plenariæ restitutionis confessario concedente. 759. & seqq.
Quando in statu damnationis moriatur debitor, per se non restituens, sed in testamento hæredibus restituere præcipiēs. 762 60. *item.* 763. 61.
Num omittere vel differre possit restitutionem debitor, quòd vel ipse, vel creditor excommunicatus sit. 767. 70. & seqq.
Possit ne debitor anfē debiti solutionē, religionē ingredi, eamq; profiteri. 769. 75. & seqq.
Explicatur latè quando liberetur aut nō liberetur à restitutione debitor, per internuncium restituens, si casu, vel malitia internūcij, res restituta non fuerit. 775. 2. & deinceps.
An ille debitor censendus sit, vel excommunicandus, vel excommunicatus, qui cum esset ligatus excōmunicatione, pecuniam restituendā tradidit confessario, qui nolluit illam domino restituere. 776. 4. *præsertim.* 780. 13. & seqq.
Remissio debiti qualiter sit à debitore obtinenda, vt à restituendi obligatione liberetur. 782. 17. *item.* 783. de huiusmodi remissione, duæ quæstiones tractātur 784. *item* 785.
Quando debitor per remissionem à Principe factam, à debiti solutione liberetur. 786.
De ordine quem debitor seruare debet in debitis soluendis, latè disputatur 789. & deinceps.

Deceptio.

Deceptio propriè dicta, semper est peccatum. 233. 16.
Cum dicitur licere contrahentes inuicem se decipere, sermo est de deceptione similitudinaria qua intra iusti prerij latitudinem, sibi, quisque consulere curat, non autē de vera deceptione. 233. 16.

Depositū & depositarius.

Depositum gratia deponentis fit. 207. 343. *item.* 726. 15.
Depositi dominiū, depositarius non acquirit. 312. 146.
In depositio restituendo, non tam est attendenda custodia, quam damnificatio. 618. 18. & 19.
Depositarius dum est in mora, tenetur de casu fortuito. 615. 12.
Depositarius, si apud eum res pereat, de lata culpa tenetur, & si stipendium accepit, de leui etiā tenetur culpa, sed non de casu fortuito. 617. 16.
Fur iure naturali est depositarius rei alienę, quam apud se habet. 617. 17.
Ad custodiam tenentur fur, & depositarius, diuersis rationibus, magisque de damno in custodia tenetur fur, quam depositarius. 618. 19.
Teneatur ne depositarius rem depositam ad dominum absentē, suis expensis mittere. 726. 15. & 16.

Dominium.

Rerum dominia, iustē, necessarioque introducta fuere. 5. 6.
Diuino ac naturali iure, cōmunia sunt omnia. 6. 6.
Post naturam lapsam, conuenientius fuit rerum dominia diuidi, cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum ob cõmune, tum etiam ob particulare bonum.6.6.
Hæresis fuit quorundã, quos schismaticos Epichanus vocat, & aliorum, asserentium non licere ecclesiasticis personis, rerum dominia habere.6.7.
Dominium iuxta doctorũ doctrinam, ab vsu, & vsufructu distinguitur.7.9.
Nos dominij nomine promiscuè intelligimus, quidquid vtilitatis, ex temporalibus rebus obuenit.7.9.
Iusta rerum diuisio non naturali iure, aut diuino, sed humano, aut gentiũ introducta fuit.7.9.
Rerum diuisio fieri potuit à parẽtibus primis, & alijs deinceps. & à populo antequã Regem crearet, & à Rege, aut Principe populi.9.13.
Homo triplicter rerum dominiũ, & iuste habere, & illud ammittere potest.à 9.14. vsq; ad.11.18.
Ad dominij acquisitionem mutuus contrahentium assensus satis est, nec requiritur rei traditio.301.130.
Quando dominium vtile consolidetur cum directo.407.308.
Rerum vsu consumptibiliũ dominium ipso iure ammittitur per talem cum alijs suis rebus mixtionem, qua ab eis discerni nequeunt.578.166. *item*.581.171.
Hoc an procedat iure positiuo, an vero iure naturali, explicatur.610.5.& 6.*item*.611.7.
Vide Bona.
Vide Societas.

Donatio.

DOnationes filio à patre factæ referuntur.46.82.& 83. *item*.47.
Simplex donatio interputatiuos coniuges facta, morte confirmatur, contra quosdam.60.106.
Donatio inter virum & vxorem, lege cęsarea prohibetur.64.111
Donatio inter virũ & vxorẽ tunc valet, cum ex ea alteruter pauperior non fit, licet alter ditior fiat.64.111.& 112.
Donationes factæ à marito ad dotandam filiam, ad vxorem quoque pertinent.66.115.
Quando quæ maritus donauit absque vxoris consensu, à donatario vxori restituẽda sint.66.115
Cum res aliqua duobus fuerit donata, ille donatarius secundum forense iudicium in rei vendicatione præponitur, cui prius res tradita fuerit, licet alteri prius fuisset donata.128.219.
Donatio iuxta leges valida nõ est, nisi eo, quo donatur animo, accipiatur.162.271.
Donatio in conscientia, nec valet, nec obligatoria est ante veri donatarij acceptationem.161.270
Quo pacto per metum omnem, donatio annulletur.200.332.
An donatio venditionibus, atque emptionibus quandoque adiungatur.239.26.*item*.240.27. *item* à 245.37. vsque ad.249.43.
Exactio donationi repugnat.279.90.
De donatione quæ potest mutuãtem, cum aliquid vltra fortẽ accipit ab vsura excusare, sparsim agitur à 329. vsque ad.338. *item* à 380.258. vsque ad.384.266.
Ex omnium sententia mutuum est donatio reuocabilis.343.196.
Affertur signum, quo internosci queunt donationes, verbo tenus, aut ex corde mere liberali factæ.384.266.
De ratione donationis est, vt ex omnino spontanea, ac liberali voluntate procedat.414.318.
Vide Bona.

Dos.

FRuctus pignoris, pro dote non soluta, cur in sortem computare non teneatur vir, siue sit gener, siue extraneus ei, qui dotẽ promisit.397.290. & deinceps. *item*.400.295.

Dubitatio.

DVbitatio tum esse dicitur, cũ quis veritatem ignorans, ita perplexus hæret, vt non magis ad vnam, quam ad alteram partem inclinet.139.235.

Dux.

QVando dux insolidum obligetur restituere damna, à se, & à subditis iniustè illata.504.44. *item*.505.

E.

Eleemosyna.

PEccat is, qui simulata paupertate, aut alia quapiam qualitate, eleemosynam postulat.160.267.
Qui paupertatem, aut aliquam qualitatem fingit, vt à quopiã eleemosynam accipiat, sibi eam retinere non potest, nisi probabiliter putet, breui, se ad inopiam peruenturum.159.267. & sequentibus, *præsertim*.161.271. *item*.162.
Restitutio eleemosynæ acceptæ à deceptiore fingente paupertatem, aut aliam qualitatem, non est danti facienda nisi eam reuocet, quam tamen, cum Dei causa dedit, nequit reuocare, priusquam tamen simulator ei tribuat, cui danda est.160.267. & seqq. *item*.161.270.
Eleemosyna ab huiusmodi simulatore accepta, aut veris pauperibus, aut pijs operibus, aut veris dantis consanguineis, aut denique habentibus circunstan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stantiam à dante intentam, restituenda est. 160. *item.* 161. *item.* 163.

Quilibet in extrema necessitate non cõstitutus, tenetur sua eleemosyna succurrere proximo extremè indigenti. 183.302.

An huiusmodi obligatio subueniendi proximo in extrema necessitate, nascatur à iustitia, an vero tantum à charitate. 184. 303. & respondetur nasci ex iustitia subsidiaria, cum extrema necessitas est rerũ temporaliũ. Adduntur autẽ quædam limitationes. 184.304. & seqq. *præsertim.* à. 188.311. vsque ad. 190 314.

De superfluis status, tam ecclesiastici, quam seculares obligantur conferre eleemosynam grauiter indigẽtibus, seu in magnis necessitatibus à 190. 314. vsq; ad. 193.320.

Necessaria status, ac necessitas grauis, in pũcto non consistũt. 193.320.

Eleemosynæ præcepto minime satisfacit, qui mutuat, locat, aut vendit, sed opus est vt simpliciter donet. 193.320. Hoc tamen explicatur ac limitatur. à 194. 321. vsque ad. 196.326.

Possit ne in extrema, aut graui, seu magna necessitate existens alienum, domino etiam nollẽte occultè sibi accipere, & an ad pinguiorem veniens fortunam, quod sic egens abstulit, restituere debeat. 196.327. & seqq. *item* 209.345.

Extrema necessitate laborans, vi illata, aliquando poterit rem necessariam ad vitam tuendam, à diuite darenollente sibi accipere, si tamen antequam vim inferat, beneuole petat, aliàs non excusabitur à peccato rapinæ. 221.369.

Quales eleemosynas iustè largiatur socius, ex bonis communibus sociorum. 452.374.

Eleemosyna ijs, qui secũdum statum suum egent facta, fortasse acceptior est. 674.40.

Emptio.

EMptio natura sua est irreuocabilis. 343.196.
Vide Venditio.

Excommunicatio.

EXcommunicatio lata ob furta, non comprehendit eum, qui rem paruam furatur, tametsi iniustitiam mortalem cõmiserit, & restituere debeat. à 23.42. vsque ad. 24.45.

Cum alicui notabili damnum illatum est per minima furta, ecclesia poterit sub excommunicatione præcipere, vt qui modica acceperunt, ea restituãt, licet consilium sit ne huiusmodi ferãtur excommunicationes. 35. 65. & 66.

Excommunicatio ob vineæ deuastationem lata, comprehẽdit de facto eum, nisi restituat, qui talẽ subripuit quantitatem, quæ etsi in se parua sit, damnum proximi complet. 35.64.

Huiusmodi excommunicatio nõ comprehendit illum, qui modicam accepit quantitatem, si ea talis est, vt damnum notabile non cesset quamuis restituatur. 35.64. & 65.

Excommunicatio ob furta ad patris instantiam lata, filium, ac vxores furantes non comprehendit iuxta Soti interpretationem. 47.85.

Excommunicatio contra furantes lata eos non comprehendit, qui debitis seruatis conditionibus, rem proximi, in debiti recompensationem acceperunt, quod si debitæ recompensationis conditiones non seruentur, controuersia est, num liget excommunicatio. à 213. 353. vsque ad. 215.358. vbi explicatur, quo pacto segerere debeant in prædicto casu, alij scientes, cum denunciare iubentur. 215.357 & 358.

Excommunicatio non ligat soluere impotentem. 387.272.

Christiani in Turcarum triremibus contra Christianos remigantes, excommunicati per Cœnæ Bulla non sunt. 507.56.

Examinatur specialis casus, in quo excommunicatus quidam absolutus fuit, ab excommunicatione, à confessario accipiente pecuniam restituendã, eamq; nollente restituere. 776.4. *præsertim.* 780.13. & seqq.

F.

Falsarius.

MOnetæ falsarij, ideſt eam adulterantes, vel adulterata vtentes, eamque conferantes, mortaliter peccant, ac damna inde sequuta restituere debent. 165.274.

Qui bona fide pecunia quouis modo adulterata vtitur, licet à peccato excusetur, restitutioni tamen, veritate cognita obnoxius est. 165.274 & 275.

An qui adulteratam pecuniam, pro bona cãdidè accepit, ad alios eam absque peccato, ac restitutionis onere, siue ignoranter, siue scienter, transmittere queat. & cui, hinc resultans restitutio facienda sit. 165.275. *item.* 166.276

Qui occultè, & absque Principis facultate, monetã in materia debita, ac iusto ponderẽ cudũt, vè rè falsarij sunt, & ordinaria falsariorum pœna sunt puniendi. 167.279.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Publico Papæ aut Regis sigillo vtens, etiam ad id, quod aliàs à Papa aut Rege concessum erat, falsarius planè dicetur. 168. 281. *item.* 169.

Pœna à ciuili, ac Regio iure, falsarij monetæ imposita. 171. 285.

Monetam ex parte materiæ, aut ponderis adulterantes, ad restitutionem tenentur, ac similiter eam circuncedentes, radentes, tingentes, extenuantes, atque etiam expendentes. 172. 288. *item.* 173. 290.

Publicam formam ac sigillum Regium monetæ, aliàs integræ atque perfectæ falsantes, restitutioni Regi, ac monetario faciendæ, obnoxius est. 173. 290. *item* 174. 292.

Quando falsarij haberi debeant, atque restituere teneantur, qui minoris ponderis nummos excudunt, eo quod alios exsuperantes excuserant. 174. 292.

Falsarius esse scribas, notarios, secretarios, & denique officiales, ac mercatores, scripturas, libros rationum, testamenta, aliaque instrumenta celantes, lacerantes, aut comburentes existimant quidam, quod in foro exteriori tantum videtur procedere. 180. 299.

Comburens, lacerans, celansve scripturam, licet falsariorum pœna, saltem extraordinaria, iuxta leges puniatur, in conscientia tamen, non videtur committere speciale falsitatis peccatum, quod specie ab iniustitia differat. 180. 299. Hi tamen iniustitiæ peccatum admittunt contra debitam officij sui fidelitatem, & contra iustitiam cõmutatiuam, & contra iuramentum. 180. 300.

Scripturæ litteram rasura aliqua vitians, vel adulterinum apponens sigillum, vel litteris, ac sensui, quidpiam addens, aut ex eis demens, falsarius est. 180. 299.

Omnia damna ex scripturarum, litterarumque falsificationis sequuta, à falsarijs sunt restituenda. 179. *item.* 180. 299.

Clausum aperiens testamentũ, falsarius videtur, quod tamen difficultate non caret. 180. 299.

Falsitas est veritatis mutatio cum dolo, & iactura, ex his tribus vnum si desit falsitas non erit. 166. 277. *item.* 180. 300.

Qui instrumenta apud se deposita aduersarijs ostendant, in falsi crimen, in exteriori foro incidunt, iuxta doctores, immo fortasse etiam in conscientia. 180. 300.

Aduocati & notarij, instrumenta partis aduersariæ apud se deposita non ostendant, neque eius iura reuelent. 180. 300.

Mortaliter peccant, & damna inde sequuta restituere debent ij, qui

qui aliorum litteras, aut epistolas clausas, vel sigillatas aperiunt, recensetur tamen plures casus, in quibus excusantur. 181. 301.

Famulus.

QVo peccato peccent famuli, dominorum bona sibi accipiẽtes, aut alijs conferentes, etiam eleemosynæ gratia. 117. 200.

Quâ ratione ob legem charitatis quilibet famulus impedire debeat, ne domini res familiaris, furto ab alijs accipiatur. 118. 201. & 202.

Lege iustitiæ quilibet famulus, domini sui domus custos cõtra extraneos esse videtur, ideoque si eam ab extraneorũ furtis non vindicet, restitutioni fiet obnoxius. 118. 202.

Famulus aut ancilla, cui specialiter domus cura cõmissa est, ex iustitia tenetur eam, & à domesticis furibus, & ab extraneis custodire, alias restitutionis obligationem incurret. 118. 202. *item.* 119. 203.

An qui vel discendi officij causa, vel aliàs obcertum stipendium determinato annorum tempore seruire promisit, mortaliter peccet ab hero fugiens. 119. 204.

Quod nam censeri debeant famulorum iustum salarium. 216. 359. *item.* 217. 361.

Quid de famulis, dominorum bona compensationis gratia accipientibus, sentiendum sit. 216. 359.

Fideiussor.

FIdeiubere, nihil aliud est quã se obligare, ad mutuandam pecuniam principali debitori. 347. 203.

Potest fideiussor ratione fideiussionis aliquid exigere ratione periculi soluendi pro principali debitore imo etiam si nullum existat periculum. 346. 202. *item* 347. 203. *item.* 392. 281.

Male docuit Sylu. vsuram in fideiussione esse nõ posse. 347. 203.

Fideiussor ita fidem suam interponit, vt ciuiliter obligetur ad debiti assecurationem, atque ad mutuandã pecuniam principali debitori si opus fuerit. 347. 204.

Fideiubere in effectu, est mutuare 362. 229. *item.* 368. 239. *item.* 392. 281.

Creditor primo conuenire potest fideiussorem, etiã debitori principali relicto. 368. 239.

Fideiussor hunc principalis debitoris culpa soluere solet. 368. 239.

Fideiussori de omni damno, & interesse quod ex fideiussione incurrit satisfaciendum est. 368. 239.

Debitore principali à debito

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoque modo liberato, fideiussor liber omnino redditur. 532. 93.
Fideiussor in conscientia debitum soluere tenetur. 552.
Discrimen est inter fideiussorem, atque promissore n. 554. 124.
Qui ab aliquo interrogatus suo consilio aliquem approbat contractum, in conscientia non efficitur fideiussor contra quosdam, 554 124.
Quando fideiussor liberatur, debitore principali deobligato. 555. 125.
Quo pacto fideiussor insolidū obligetur, ita vt debitore principali relicto, possit creditor primū illum conuenire. 555. 126.
Quando debitor teneatur fideiussori satisfacere insolidū de omni debito. 555. 126. *item*. 556. 129.
Explicatur obligatio fideiussorū, cum plures pro vno obligantur. 555. 126. *item*. 556. 127.
Qualiter fideiussor maneat aut nō maneat obligatus, termino solutionis prorrogato. 556.
Quādo teneatur debitor fideiussori restituere dāna, interesse, augmētū debiti, atque vsuras, quæ eius loco fideiussor soluerat. 557 *item* 558. 131.
Quibus in casibus clericus fideiubere queat. 561. 138. & deinceps.
Referuntur quatuor casus, in quibus tā in foro exteriori, quam in foro conscientiæ, debitor principalis tenetur fideiussorē etiam ante solutionē, ab obligatione liberare. 564.

Filius.

FIlius qualiter absque peccato eleemosinā de bonis aut paternis, aut suis castrēsibus aut quasi castrāsibus prębere possit. 41. 73. *item*. 42. 74.
An filius furtū cōmittat de bonis aduentitijs, quidquā sibi accipiēdo. à. 42. 85. vsque ad. 44. 78.
Cum filius sub patris est potestate, ad patrem omnino pertinent bona profectitia. 45. 81.
Si filius in patris potestate nō fuerit, aliquid ex bonis profectitijs ratione industriæ filio debetur si duæ adsint cōditiones. 45 80. & 81.
Quænā donationes filio à patre facta ratæ habeātur. 46 82. & 83. *item*. 47.
Quando furtū cōmittat filius, & restituere obligetur, si de patris bonis quidpiā accipiat. 47. 84.
Num credere teneatur filius matri dicenti, se eum ex adulterio concepisse. 85 148.
Vide. Bona.
Vide. excommunicatio.

Fornicator.

FOrnicator in foro contentioso reddere cogitur pretium turpitudinis, tametsi nulla præcesserit promissio. 703 89.

Forus.

IDem est fori, ac polli iudicium, quando falsa non intercedit præsumptio, sed veritas cognita est & confessa. 552. 121.

Furtum.

FVrtum peccatum est. 11. 18.
Furtū à rapina specie differt. 11. 19.
Furtum est dolosa rei alienæ, domino inuito vsurpatio. à. 11. 20. vsque ad. 13. 24.
Furtum ex suo genere peccatum mortale est, contra 7. Decalogi præceptum. 13. 24. *item*. 14. 25
Falsa est Gabriel. sententia dicentis, acceptionem rei quantūuis modicæ ex malitia, vel nocendi animo, vel ex rei alienę cupiditate factam peccatū esse mortale. 15. 27 & seqq.
Rei minimæ furtum quomodolibet fiat, si animus ad magnam summam accipiendam non extenditur, peccatum mortale nō est. 15. 28. *item*. 16. 30.
Certa regula ad discernēdū mortale peccatum furti cōstitui nō potest, nisi in ordine ad personas. 20. 34.
Notabilis quantitas, quæ furto accepta mortale peccatum inducit, in ordine ad diuites, vnus aut eo plus aureus erit, in ordine vero ad communes personas quatuor & quinque argentei, sed in ordine ad pauperes erit vnum, aut duo regalia, nisi alia extrinseca damna adsint. 21. 36. *item*. 22. 39.
An qui animum habet furandi, nihil de notabili aut parua quantitate cogitans, mortaliter peccet. 22. 40.
Num ille mortaliter peccet, qui ita ad furtum faciendum paratus est, vt magnam sit acceptarus quantitatem, si eam inuenerit. 23. 41.
Omnis iniustitia est quodammodo furtum. 24. 45.
Vsurarij, & qui decimas, vel aliud iustum debitum soluere nollūt, furtum committere, & res alienas inuadere dicuntur, tametsi id propriè furtum nō sit. 24. 45
Furtum rei paruæ, ex quo notabile damnum nascitur, peccatum est mortale. 23 42.
Quanuis iniustitia mortalis sit rē paruam auferre, ex quo sequitur notabile damnum, non tamē propriè est furtum mortale, sed veniale. à 23. 42. vsq; ad. 24. 45
Qui rem paruam furatur, sciens notabilem molestiam domino sequturam, mortaliter contra charitem peccat. 25. 46.
Cum plures coniunctim vineam destruunt, singuli mortaliter peccant, & ad restitutionem in solidum tenentur. 26.
An cum damnum notabile à pluribus infertur, ita vt singulis

Universidad de Deusto
Biblioteca

modicum quid, aliis scientibus, non tamen cooperantibus sibi accipiant, mortaliter peccetur, & obligatio restituendi sub mortali indè nascatur. à 27. 47. vsq; ad. 29. 52.

Qui, postquam notabilis quãtitas ab aliis accepta est, modicum quid furatur, quamuis mortaliter non peccet; videtur tamen obligatus sub mortali ad eius restitutionem. 27. 48. *item* 28. 48. & 50.

Qui postquam modicas iniuste accepit quantitates, iterum modicum quid aufert, quod ob præcedentes acceptiones notabile damnum complet, & mortaliter peccat, & sub mortali restituere tenetur. 29. 52. *item*. 30. 56.

Qui magnam à plurib⁹ furatur quãtitatem, ita vt à singulis minimum quid auferat, & mortaliter peccat, & sub mortali debet restituere, vel ipsis dominis si certi sint id modicum cuique reddendo, vel pauperibus, si dominj sint incerti. à. 31. 56. vsque ad. 33. 62.

Qui paulatim modica furans, ad notabilem peruenit quantitatẽ, tenetur restituere sub mortali, non totam summam, sed illam, qua reddita notabile damnum esset. à 36. 67. vsque ad. 38. 71.

Certa regula constitui non potest circa notabilem quantitatem illius furti, quod vxor, aut filij, inuitis, marito vel patre, committunt. 40. 72. *item*. 41.

Quando quis rem sibi accipiens, domino vidente nec contradicente, à furto, & a restitutione excusetur, aut non excusetur. 200. 332.

Cum probabilis est præsumptio, dominum non male laturũ, posset quis licite sibi rem eius accipere, secus cum de domini animo dubitaretur. 200. 332.

Non licet occulte spoliare rei propriæ possessorem, quando ille iuste possidet, ac ita, vt dare non teneatur. 218. 364. *item*. 219. 365.

An liceat rem propriam, vel etiam debitam vi aperte illata, aliquãdo recuperare. à. 219. 365. vsque ad. 221. 369.

Furtum si secundum atomam, seu vltimam differentiam consideretur, essentialiter, & intrinsecè malum est 316. 154.

In furto proprie loquendo nunquam Deus dispensauit. 316. 155.

Fur restituere tenetur, non solum rem ablatam, sed etiam damna, & interesse creditoris. 363. 231. *item*. 366. 236. *item*. 370. 243.

Fur æquiparatur debitor ex contractu licito, si in mora sit. 366. 236. *item*. 384. 266. *item*. 389. 270. *item*. 724. 11.

Fur

Fur semper est in mora, & de casu fortuito tenetur, estque rei alienæ, quam apud se habet, iure naturali depositarius. 619. 17.

Differentia inter furem, & morosum debitorem. 724. 11. & 12.

G.

Gabella.

Vide Vectigal.

Gener.

RAtione lucri cessantis quod patitur gener, dum ei dos non soluitur, percipit fructus pignoris pro dote non soluta, aliæ autem rationes sunt insufficientes. 397. & deinceps.

H.

Hæres.

TEnetur mariti hæres restituere vxori quæ in magna quantitate absque eius consensu, maritus illicitè dissipauit. 65. 114.

Lex fecit vt fratres abintestato hæredes essent, cum illi naturæ iure non succederent. 88. 153.

Qualiter hæreditatem trãdens hæredi, iuxta inuẽtarij appreciationem, à Gabella excusetur. 144. 244. *item*. 145. 245.

Quando hæredes dotem, aut etiam alimenta, præbere teneantur viduæ. 405. 300 & 301.

Sit ne licitum pactum, aut statutũ quo hæredes obligantur certã pensionẽ conferre viduæ, quam diu dotem nõ soluunt. 403. 301. *item*. 404. 302. & 303.

Hæredes vsuratiorum, quo pacto vsuras restituere obligẽtur. 426. 335. & seqq.

Qualiter hæredes, quibus defuncti debita, atque legata soluere incumbit, debeant etiam ante annum id præstare quam primum commodè possint. 559. 133.

Mortaliter peccant hæredes, notabiliter tardantes testamentum exequi, propter notabile nocumentum defuncto illatum quod peccatum quodammodo videtur sacrilegium. 559. 133. *item*. 560. 134. & 135.

An hæredi ex errore non extrahenti falcidiam, legatarius quidpiam debeat restituere. 561. 135.

Num hæres inuentarium non faciens in conscientia teneatur defuncti debita, vltra vires etiã hæreditatis soluere. 561. 136. & sequentibus.

Hospitale, quando sit vel vt legitimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

timus hæres eius, qui in eo abintestato moritur. 679. 49.
Iure nostri Regni morienti ab intestator sine hæredibus, vsque ad decimum gradum, succedit Rex. 679. 48. *item.* 691. 64.
Filij, aut hæredes extranei, an ratione dotis præferendi sint alijs creditoribus 799. 21.
Hæres, sicut á lucro est immunis, ita á grauamine immunis esse debet. 809. 24.
Vnde debeat hæres solnere funeris expensas, quando debita totũ hæreditatẽ exhauriunt. 800.
Quem ordinem seruare debeat hæres debita defuncti soluens. 809. 39.

Hæresis.

Hæresis fuit quorundam, quos schismaticos Epiphanius vocat, & aliorum asserentium non licere Ecclesiasticis personis rerũ dominia habere. 6. 7.
Hæretici sunt pertinaciter asserentes, esse licitas vsuras. 313. 148.

Hypotheca.

Hypotheca expressa, facto cõtrahentium inducitur. 799. 20.
Hypotheca tacita, legis beneficio introducitur 798. 20.
Bona viri, tacite sunt pro dote hypothecata. 798. *item.* 799.
Prælati bona, tacite sunt Ecclesiæ hypothecata pro mala administratione. 799. 21.
Bona specialiter, vel generaliter creditoribus hypothecata computanda sunt, ac si nõ essent debitoris 793. 8.

Homicidium.

Homicidium si secundum atomã, & vltimam differentiam consideretur, essentialiter, & intrinsice malum est. 316. 154.
In homicidio proprie loquendo; nunquã Deus dispensauit. 316. 155.
Etsi homicidium nihil aliud quam proximum de medio tollere importet, nõn est intrinsice, & ex obiecto malum, cum ratione circunstantiæ licitum esse queat. 316. 153. *item.* 317.
Homicidij pẽccatum omni furto maius est. 317. 156.

Honor.

Honor idem in specie, quoad eius fieri possit, restituendus est á detractore. 611. 7.

I.

Iudex.

Satis est quem, aut ex charitate, aut ex iustitia, aut ex vlia virtute ad aliquid obligari, vt adid implendũ á iudice cogatur. 197. 328. *item.* 209. 346.
Iudices publica potestate, vlciscũtur non modo personales ciuiũ iniurias, sed etiam rerum familiarum. 220. 367.
Iudices, ac domini temporales, & communitates iubẽtes, aut permittentes soluere vsuras, qualiter peccent, aut restituere debeant. 430. 341. & 342.
Iudices delegati, á negotiatoribus munera neque exigant, nec recipiant, præter, &c. 469. 18.
Accepta á iudice vltra debitum stipendium, dicuntur per concusionem extorta, & restituenda sunt. 695. 73. *item.* 713. 109. & an ex Regis dispensatione aliquid exigere valeãt. 699. 83. & cui hæc per concusionis vitiũ extorta, restituenda sint. á 700. 82. vsque ad. 705. 88.
Quod iudex accepit, ne sententiã iniustam ferat, restituẽdum est 695. 74. *item.* 697. 77. & an id retinere queat priusq; repetatur. 697. 77.
Iudices quando restituere teneantur munera gratis eis á negotiatoribus oblata. 713.

Iuratus.

Explicantur obligationes officij iuratorũ. 469. & deinceps.
Referuntur, atque examinantur casus, in quibus cõtra suum munus peccãt iurati. á 469. 20. vsque ad 476.
Quando iuratus absque præuia monitione, fraternaq; correctione, possit delinquentes manifestare. 470. 21. & 22.

Ius.

Ius diuinum est, quod in scripturis reperitur. 8. 12.
Ius canonicum in sacris litteris non reperitur. 8. 12.
Iure diuino, omnia iustorum esse dicuntur. 8. 12.
Iure hominum, aut gentium, non vero naturali, aut diuino, diuisio rerum fuit introducta. 7. 9.
Ius perfectum, seu in re, quod dicatur. 587. 1. & 2.
Ius imperfectum, seu ad rem, quid sit. 587. 1. *item.* 588. 2.

Iustus.

Cvr iustorum, iuxta diuinũ ius omnia esse dicantur. 8. 12.
Si iuxta diuinas regulas bona applicarentur, iusti præferri deberent. 8. 12. & 13.
Omnia sunt creata propter iustos 8. 12.
Iusti sunt filij Dei, ac Dij. 8. 12.
Vir bonus semper facere debet, non solũ quod licet, sed etiam quod honestum est. 233. 16.

L.

Laicus.

Vide Vectigal.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legatum.

RElinquens suo creditori legatum, præsumitur, id soluendi debiti gratia legare. 47. 84.

Qui ob iniquum titulum debitis grauantur, suæque bonæ existimationi volunt consulere, satisfaciunt dicentes, se tali personę (creditori inquam) tale legatū relinquere. 47. 84.

Legatum relictum puellæ, vt nuberet, quæ valide se nubere putauit, cum tamen ob ignoratum impedimentum dirimens, inualidè nupsit, licitè propter putatiuum matrimonium retineri potuit, atque ad hæredes transmitti. 60. 107.

Legatum renunciare in fraudem creditoris non posset debitor, ob legem charitatis, & fortasse iustitiæ. 64. 112. *item.* 65.

Quo pacto à Gabella excusetur, legatum valorem legatario tradens, secundum inuentarij appreciationem, aut etiam secundum venditionem sub hasta. 144. 244. *item.* 145. 245.

Legatarius quomodo obligetur restituere, ob legatum sibi ab vsurario relictum. 426. 335. *item* 428. 338.

Vtrum legatarius aliquid restituere debeat hæredi, qui ob errorem Falcidiam non detraxit. 561. 135.

Legata pia alijs legatis in solutione præferenda sunt. 810. 41.

Legata in restitutione postponẽda sunt debitis certis. 792. 6.

Lex.

DVobus modis pœnalis lex seri potest. 155. 260.

Leges, cum circunstantiæ notabiliter variantur, mutari debent, quòd si Princeps hac in re negligens notabiliter fuerit, lex iniusta esse inciperet, atque in conscientia non obligaret. 224. 3

Ecclesia, aut humana aliqua lex, præcipere, vel prohibere actus internos, iuxta communiorem doctorum sententiam non potest. 338. 191.

Tota iustitiæ lex, est recedere à malo & facere bonum. 587. 1.

Iniustitiæ tota lex est, facere malum, & recedere à bono. 587. 1.

Leges iuris communis Cæsarei à nobis, non tam vt leges, quam vt sapientum dicta, seruandæ sunt. 711. 174. nisi legibus nostri regni sint confirmatæ. 724. 111.

Libri.

LIbros imprimens secreto, atque sine licentia eius, ad quem eos imprimendi priuilegium pertinet, restituere iuxta boni viri arbitrium tenetur quantum ea fraude, priuilegiatus à lucro impeditus est. 173. 291.

Qui à priuilegiato facultatem habens mille quingentos excudendi libros, hunc numerum, bis mille cudendo, præter greditur restituere tenetur. 184. 292.

Locatio.

LOcatio natura sua est irreuocabilis. 343. 196.

Quomodo grauiter peccent, & restituere teneantur aliqui mulatum locatores. 453. 377. *item.* 454.

M.

Mandatum.

QVando iussio obligationem restitutionis inducat. 490. 20. *item.* 494.

Imperans à restitutione liberatur si mandatum reuocet, priusquã iniusta actio executioni mandetur. 490. 21.

An iussor à restitutione liberetur si post damnũ illatum, restituere mandet. 490. 21.

Maritus.

MAritus tenetur restituere si vxoris dotem, aut donatum propter nuptias expensis extraordinarijs, vel in vxoris fraudem distrahat. 54. 94.

Si maritus ad status decentiam sustentandam, vxoris dotem, ac sibi factas donationes propter nuptias consumat, non peccat, tametsi teneatur, si aliunde habeat, eas resarcire. 54. 94.

An maritus obligetur restituere vxori, eiusque hæredibus, si bona communia dissipet, atque alienet. 65. 113. & 114. *item.* 66. 115.

Debet maritus alere non excommunibus bonis, sed ex propijs pauperes parentes, ac filios, nec non & fratres legitimos, immo fortasse & naturales, ex præscripto legum Castellæ, & vt quidam volunt exiure communi. 87. 152. *item.* 88. 153.

Maritus siuè sit gener, siuè exteraneus, ei, qui dotem promittit ratione lucri cessantis, potest percipere fructus pignoris, quandiu dos non soluitur. 397. & deinceps, *præsertim.* 400. 295.

Mendatium.

MEndatium iocosum, etiã ex deliberatione prolatum, veniale tantum peccatum est. 16. 29.

Meretrix.

QVæmeretrix turpiter acquirit, restitutioni obnoxia non sunt. 694. 72. si fraus, aut mendatium absint. 703. 89.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quo nam titulo meretrix sibi data, & accipere, & retinere queat 703. 89.

An acceptum à virgine, aut à coniugata, aut etiam à moniali, fornicationis titulo, restituendum sit. 705. 94. *item.* 706. 95. *item.* 710 103.

Id quod fœmina obturpem actum à monacho, vel ab alio, qui domare nō potest recipit, restituē dum est. 706. 95. Item quid dicendum sit de huiusmodi mulieribus aliquid accipientibus, à militibus, à clericis, à filijs familijs, à minoribus, à seruis. 706. 96. *item.* 707. 96.

Idem dicendū est de viris aliquid à fœminis recipientibus ob turpem actum, quod de fœminis fuit dictum. 705. 94. & quod à fœminis vxoratus alienare non potentibus hi accepesunt, restituendum est. 707. 97.

Vtrum restituenda sint, quæ per blanditias amatorias accipiuntur. 707. 97.

Miles.

AD quam restitutionem obligentur milites, vrbem iniustè spoliantes. à 503. 43. vsque ad 506. 48.

Minerale.

QVid sentiēdum sit de ijs, qui mineralia quęsituri, ad Indos proficiscuntur. 692.

Moneta.

TRia sunt de monetæ substantia, materia scilicet, pondus, & publica forma, aut signum, ex quibus, si vnum deficiat, non vera, sed falsa moneta existit. 167 279.

Publica cusio magis est de veritate, ac ratione monetæ, quam pondus, ac materia. 168. 279. & sequentibus.

Falsa moneta à Bart. definitur, est ea, quæ ab eo cuditur, qui non habet publicam cudendi facultatem. 168. 280.

Cum ex auro, aut argento, fur monetam publicam falsam facit, in thesauro publico conseruabitur. 169. 282.

A priuatis personis moneta deprauatur, per occultam sigilli Regij violationē, à publicis vero personis per legitimæ materiæ & ponderis subtractionem. 170. 284. *item.* 171.

Quando monetæ tōsores, falsarij haberi debeant. 171. 286.

Falsam nescienter expendens monetam, licet falsarius non sit, ijs tamē quibus illam dedit, re cognita, restituere tenebitur. 172. 287.

Qui scienter falsam expendit monetam, falsarius est, & qua, ille pœna puniri debeat. 172. 287.

Monetam tondentes ac radentes restituere obligatur, & cui sit illa restitutio facienda. 173. 290.

Mortaliter peccant, restituereque tenentur, qui cum potestatem à Rege habeant viginti mille ducatos cudendi, ipsi tamen triginta mille occulte cudunt. 174 292.

Iuxta consuetudinem in praxi receptam, labor, ac expensæ cudendi monetam ex ipsa educitur, cum ei, aliquid, aut ex materia, aut pondere detrahitur. 176 293.

An princeps, ita minuere monetā queat, vt vltra laborem, ac expensas, aliquid lucri sibi ex ea acquirat, siue eius vsus, intra sui regni terminos se se contineat, siue ad extraneos etiam extendatur. 176. 293. & seqq.

Monetæ valor, non ex natura rei, sed ex hominum beneplacito, atque conuentione pendet. 177 295.

Ex propio regno in aliud, monetā extrahi vetatur. 178. 297.

Licet pecunia per vsum non absumatur, dicitur tamen vsu consumptibilis, quia cum expenditur, consumi dicitur, & Hispane. *gastar el dinero*, dicimus. 314. 150.

Pecunia diuersum quid est, à suo pretio, ac valore. 352. 213.

In pecunia tria sunt, quæ per se se habent valorem, scilicet ipsa pecunia, in se, & quatenus est negotiationi exposita, & quatenus periculo obijcitur. 446. 364.

Vide Falsarius.

Monopolium.

QVatuor sunt monopoliorum genera. 266. 70.

Quo pacto conspiratione, seu monopoliū aliquo ex quatuor modis facientes peccent, ac restituere debeant. à 266. 70. vsque ad. 271. 80.

Qualiter prudentium arbitrio, restitutio monopolia exercentiū facienda sit. 271. 79.

Raro, aut nunquam in mercibus reip. non adeo necessarijs, monopolium committitur. 271. 79.

Cauere debent lanarum venditores monopoliū, cū anticipata solutione eas vēdūt, pretio futuro, tēpore traditionis. 296. 120.

Mora.

MOra vitium voluntarię retentionis importat. 384. 266.

Mora culpa vacans, mora dici nequit. 384. 266.

Purgare dicitur moram, qui vt soluerer, quod in se erat fecit. 384. 266.

Debitor ob moram soluendi, restitutioni fit obnoxius. 384. 266.

An post moram, apud debitorem dominij translatio duret. 384. 267. & seqq.

Debitori propter moram, pœna potest

Universidad de Deusto
Biblioteca

rest imponi, aut legalis, aut iudicialis, aut etiam conuentionalis, 385.270.
Quali esse debeat mora debitoris, vt pœnam sibi impositam incurrat. 389.-76.
Mora peccatum est, rei alienæ inuito domino retentio, & ideo est semiliter est iniusta. 390.278.
Quando ita cessat ex mora lucrum debeatur 390.279. *item*.391.180.
Mora secundum iura, id se periculum trahit. 612.9. *item*.614.11.
Possessor malæ fidei, semper est in mora.612.9.
Qui rem habet alienam, si domino illam offerendo moram purgauerit, deinceps re peremptæ fit ar depositarij, ad restitutionem obligabitur.613.10.&.11.
Depositarius dum est in mora tenetur de casu fortuito 615.12.
Fur semper est in mora.617.17.

Mostrenca.

MOstrenca dicuntur animalia errantia, & perdita.690.63.
Cui inconscientia mostrenca debeantur.690.64. *item*. 691.65.

Mutuum.

QValiter pecuniam mutuans cum tanti æstimatur, & sciens breui eius valorem ex decreto Regis nondum promulgato minuendum, possit eum exigere, iuxta valorem tempore mutui currentem.263.67.
Implicitum ac virtuale quoddam mutuum est solutio dilata, atq; extra anticipata solutio. 277.87.
Mutuum est datio reuocabilis rei vsu consumptibilis, tranfacto do minio.312.145.
Si mutuum etiam absque mutuata in culpa pereat, ipsi perijt, non vero mutuanti.312.146.
Mutuator ex mutui natura solum habet personalem actionem ad rem quam mutuauit, vel ad aliã illi in genere similem.312.146. *item*.313.147.
Mutuum in his solum rebus contingit, quæ vsu consumuntur. 314.149.
Mutuum idem est, ac dotis meũ, & ideo in hac mutui datione dominium transfertur. 315.151.
Licitum est mutuando intendere amicitiam, beneuolentiamque conciliare, siue ea finaliter, siue principaliter intendatur. 323.162.
Non licet immediate intendere lucrum ex mutuo.ã.321.160.vsq; ad.323.163.
Potest quis cum mutuat, intendere, atque sperare ex amicitia sibi lucrum obuenire.323.136.& 164. *item*.324.165.
Nullatenus licet, immediate sine respectu ad amicitiã ex mutuo lucrum quasi debitum etiam minus principaliter intẽdere.ã 324 165.vsque ad.326,169.
Inutilis est ea Medin. distinctio qua de mutuo agens ait, licere aliquando lucrum sperare, non vero intendere.324.169.& seqq. *item*.326.169.& 327.170.
Virtualis mutuatio est solutionis anticipatio.342.195.
Mutuum est donatio reuocabilis. 343.196.
Mutuum omnino est rescindibile. 343.196.
Illicitum nõ est pecuniã mutuare adiecto pacto vt illum in alijs alium contractum celebret, dũmodo mutuatarius, ex huiusmodi adiecto contractu non dominificetur.ã.344.198, vsque ad 346.202.
Fidiubere quoddam mutuum est implicitũ, seu tacitum. 347.204.
Licitum est cum quis mutuat, aliũ contractum exigere, quo sortẽ mutuatam assecuret.347.204.
Explicatur qualis esse debeat mutui solutio quoad pondus, mensuram, ac numerum, cum illius valor, ac pretiũ mutatur.ã.348. 205.vsque ad.354.218.
Mutuans potest certis conditionibus seruatis, damnum sibi emergens à mutuatario exigere.ã 354 vsque ad.364.
Si mutuatarij necessitas puperatis extrema sit, aut grauis, tenetur mutuator gratis ei subuenire, nec potest lucrum cessans deducere.372.248.*item*.373.249.
Potest mutuans à mutuatario lucrum quod sibi ob mutuum cessat, exigere, si nonnullæ seruentur conditiones.365.235.& deinceps.*item*.376.255.&.256.
Ratione damni cessantis gener sibi suscipit fructus pignoris, ãi dos illi non soluitur.398.291.& deinceps.
Cum mutuans ob lucrum cessans quidpiã recipit, dicitur implicite celebrat contractus, mutui scilicet, & emtionis quasi futuri dominij conditionis.375.249.
Solutionis anticipatio mutuũ est. 375.252.
Non potest mutuans in promptu seu statim exigere, vt mutuatarius soluat lucrum quod sibi ob mutuum cessat.ã 373.249.vsq; ad.376.255.
Num qui alicui aliquid mutuauit petere valeat à mutuatario temporale aliquod bonum, præcedentia munera ad memoriam reuocando.383.264.
Sit ne licitus ille contractus, quo principes in schedula aliquid gratis dandũ promittũt vt ijs diuitibus, qui sortem debitam soluerint 383.265.*item*.384.266.
Solutionis dilatio, est quoddã mutuum.390.281.item.392.293.
Expenduntur quatuor causæ accipiendi aliquid vltra mutuatã sortem, scilicet ratione donationis, moræ, periculi, ac damni.ã 388.vsque ad.393.
Mutuum principaliter in mutuatarij gratiam fit.726.15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

N.

Negociatio.

NEgotiatio, non est quæcunque venditio, contra Cai. 127. 216.

O.

Officium.

OFficium habentes, quando resarcire debeant damna, quæ ex eorum omissione contingunt; siuè, quando de lata culpa, quando de leui, quando vero de leuissima tenentur. à 460. 2. vsque ad. 462. 8.

Qui ex officio tenentur, ex quasi contractu obligantur. 461. 6.

Quando officiales Regij, & nonnulli alij teneantur restituere munera, eis à negociationibus gratis oblata. 713.

Quod officij prætextu vltra debitum stipendium à quoquam datum est, ei, cui dedit, est restituendum. 713. 109.

Opinio.

OPinio dicitur cum licet veritas ignoretur, probabiles tamen rationes, atque authoritates ex vtraque parte existunt. 139. 235.

Iuxta communiorem theologorũ sententiam ad conscientiæ securitatem satis est, opinioni etiam minus probabili se cõformare. 140. 237.

Nec Deus, nec ratio cogit, certam inhumanis actionibus veritatẽ sequi, satisfuerit probabilẽ, atq; verisimilem sequi veritatẽ. 140. 237.

P.

Pactum.

SInt ne licita pacta de retrouendendo, atque de retro emendo. à 272. 81. vsque ad. 274. 85.

Pauper.

NOmine pauperum quodlibet pium opus intelligitur. 670. 32.

Quando ex legis positiuæ dispositione pauperibus eroganda sint ea, quorũ dominus pœnitus ignoratur. 670. 31. & seqq.

An pauperes ad prædicta bona ius aliquod habeant. 672. 37.

Pauperum nomine non solum mẽdici, sed etiam secundum statum suum egentes intelliguntur. 674. 40.

Qualiter qui verè pauper est sibi retinere queat, quæ alias pauperibus restituere tenebatur, & an tunc Episcopi, Parochi, cõfessarij, aut alterius consilium sit necessariò adhibendum. à 674. 40 vsque ad. 677. 45.

Teneatur ne pauper, cui restitutionis titulo res legitimè tributa est, quod dominus non appareret, rem saltem in specie stantẽ, domino postea cõparanti restituere. 677. 45.

An Episcopus. Parochus, confessarius, aut quicunque, qui restitutionis nomine bona pauperibus distribuit, eligere debeat paupe riores ac meliores. 677. 46. *item.* 678.

Bona pauperibus distribuenda, ita ordine dispensanda sunt, vt extreme indigens præcedat, deinde sequantur graui necessitate presi, & tandem reliqui pauperes. 678. 48. *item* 679. 48.

Quando bona peregrini ab intestato morientis, pauperibus, vel pijs operibus sint eroganda. 679. 49.

Quãdo hospitale, velut legitimus hæres succedat ab intestato in eo morienti. 679. 49.

An quando certo scitur oppidum cuius ciuibus damnum datum est possit restitutio fieri quibuscunque pauperibus, tametsi illius loci nõ sint, 680. 51. & seqq.

Debeat ne pauperibus restituere is, qui *para elpasito, o alholi*, triticũ pluris vẽdidit. 682. 56. *item.* 683.

Sint ne pauperibus restituẽda ea, quæ quis ab alijs perdita inuenerit. à 687. vsque ad. 691. 65. *item.* 751.

Creditor pauper in restituendi ordine, an sit præferendus diuiti. 808. 37.

Pharmacopola.

QVid de pharmacopolarũ vsu dandi quid, pro quo sit sentiendum. 256. 54.

Peccatum.

A peccato mortali excusat paruitas materiæ in omni præcepto iustitiæ. 15. 29. *item.* 16. 30.

Materiæ modicitas non excusat in infidelitate, odio Dei, & peccato contemptus. 16. 30.

Pro peccatoribus qui pro suis sceleribus puniuntur, si absq; contritionis signis decedant nulla fiet oblatio. 14. 26.

Orandũ non est pro ijs furibus, & latronibus, quos in mortali peccato decessisse constat. 14. 25.

Iniustitiæ species innominata tamen est nolle intra præscriptũ terminum soluere id, quod ex cõtractu licito promissione, venditione, aut mutuo debetur. 24. 45.

Iniustitia omnis illo præcepto nõ furtũ facies, prohibita est. 24. 45.

An peccent mortaliter siue contra iustitiam, siue peccato scandali, christiani remigãtes cõtra christianos in Turcarum triremibus 507. 50. *item.* 508. 51. & 52.

Peccatum, nõ est peccatũ ex eo φ proximus offendatur, sed ex eo φ Deus, & ratio offenditur. 744.

Pecunia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vide Moneta.

Pœna.

MOroso debitori pœna potest imponi, à lege pœna legalis, à iudice pœna iudicialis, ab ipsis contrahentibus pœna conuentionalis. 385. 270.

Pœna apponi solet in cõtractibus illi, qui perperam â contractu recesserit. 385. 271.

A contractu recedens ipsofacto amittit arhã Hispanè, *la señal.* 388. 272.

Conditiones requisitæ ad licitè imponendã, pœnam conuentionalem. 387. 271. & seqq. *item.* 389. 275. & seqq.

Discrimẽ inter pœnas, legalẽ, iudicialẽ, atq; conuentionalẽ. 388. 274. *item.* 389. 275. & seqq.

Conditiones seruãdæ in pœnis iudicialiatq; legali imponẽdis mutuatario in termino præfixo nõ soluẽte. 389. 275. & seqq.

Possit ne pœna exigi ab eo, qui sua culpa legitimũ nõ soluendi impedimentũ incurrit. 390. 278.

Pignus.

PIgnoris fructus, quandiu dos non soluitur, cur gener in sortẽ nõ cõputet. 397. 290. & deinceps.

An fructus pignoris feudalis, in sortem sint computandi. 401. & deinceps.

Populus.

MAior est populi authoritas in subditos quam Regis â populo electi. 9. 14.

Populus diuidere potuit rerũ dominia priusquã Regem super se constitueret. 9. 13.

Rex & Princeps â populo eligun tur. 10. 15.

Populus postquam Regi se subiecit in id cõsensit quod iustè fuerit ab illo decretum. 9. 14.

Non solũ cuiusque de populo superior, est iure naturali populus in communi, sed etiam hic populus. 10. 15.

Illud (vox populi, vox Dei) non solum sic est intelligendũ vt id certum sit quod vt plurimũ homines populi affirmãt, sed etiã quia tanq; Dei vox audienda sunt præcepta maiorum. 10. 16.

Populus vt multis placet ita suã in Regẽ trãstulit potestatẽ, vt nõ se ea omnino priuauerit. 10. 16

Quo pacto sit intelligendum illud (nulla ex alia causa nos leges tenent quam quod iudicio populi sunt receptæ.) 10. 16.

Quid nã populi nomine intelligatur cum dicitur, populi consensum requiri ad pecuniam notabiliter minuendam. 179. 298.

Priuilegium.

REgum priuilegium, quo alicui cõceditur, vt ipse tantũ libros aliasve merces vẽdat, in reip. beneficijs numerari debet, cum simul

simul à principe earum pretium taxatur, quæ taxatio si abesset, iniustum prorsus esset priuilegium. 268. 74.

Dotis priuilegiũ ad filios transire: imo ad hæredes extraneos. 799. 21.

R.

Rapina.

RApina peccatum est. 11. 18.

Rapina à furto specie differt. 11. 19.

In rapina præter rei ablatę restitutionem satisfactio pro illata in iuria distinctè facienda est. 11. 19. *item.* 603. 33.

Qui rapinam cõmisit, non satisfacit, si in confessione dicat furatum fuisse, sed circunstantia rapinæ ab eo explicãda est. 11. 19.

Religiosus.

QVæ monacho acquirũtur intra, vel extra monasteriũ, etiã illicitè monasterij sunt. 73. 127

Quatuor sunt religiosorum genera. 94. 158. & 159.

Qui nam religiosi notabile quidpiam accipientes, aut retinẽtes in scio superiore mortaliter peccẽt. 94. 159 *item.* 95. 160.

Qui religiosi paupertatis votũ frãgant, etiam aliquid ex supperioris volũtate irreuocabiliter possidentes. 95. 160. & 161.

Qualiter in monialiũ monasterijs liceat apud officialem, quam *bolsera* vocant, pecunias, aliavè bona religiosas habere. 96. 162.

Quamuis iure naturali & communi, ex superioris facultate liceret religioso priuato bona aliqua stabilia possidere, id tamen per Concilij Trid. decretũ prohibetur. 96. 162. & deinceps.

Solum ad pios & honestos ac necessarios vsus, non vero ad prophanos & illicitos potest concedere religioso aliquorum bonorum dispensationem. 97. 164.

Bonorum propietas ex iure naturali atq; ex voti paupertatis vi, prohibita est religiosis. 95. 160. *item.* 97. 163. *item.* 98. 166.

Quidquid religiosi habent monasterij est. 97. 164.

Religiosorũ superior erogare nequit monasterij bona extra pios ac licitos vsus, cum dispensator sit, non dominus. 97. 164.

Concedere potest superior religioso certã pecuniã ad determinatũ vsum etiã post Cõcilij. Trid. decretũ, quo vetatur administratio, idest vaga dispositio ad indeterminatum vsum. 98. 165.

Dispensare potest Papa in solẽnibus votis, etiam continentiæ, religiosorum. 98. 166.

Mobilia bona vt libros &c, habere potest religiosus de Prælati licentia, dũmodo paratus sit ad Prelati nutũ relinquere. 98. 166

Religiosi cõmuniter viuentes, de mobilibus sibi quoad vsum cõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceſsis teſtari nõ poſſant.98.167.
Religioſus poteſt eſſe teſtamentarius, niſi in eius inſtituto prohibeatur: ſicut prohibitũ eſt per ius commune Franciſcanis, & per ſuas conſtitutiones religioſis ſocietatis Ieſu.99.167.
Quo pacto monialium conſuetudo habendi officialm, quam *bolſera* vocãt, defendẽda ſit.99.168.
Quomodo peccent religioſæ extra pios, & neceſſarios vſus bona aliqua expẽdentes, item ad quam reſtitutionem teneantur ea recipiẽtes 99.169.*item*. 100.
Quanta poſsit in pias cauſas pecuniæ quaãtitas ex ſuperioris cõſeſu, religioſis expẽdi. 100.169.
Religioſi in quorũ cõſtitutionib⁹ ſtabilitum eſt ne pro Miſsis, cõfeſsionibus, &c. ſolitum ſtipendium accipiatur, mortaliter peccant contra paupertatis votum, ſi id etiã de licentia ſuperioris implicita acceperint, vel alteri dare iuſſerint. 100.170.& dein.
Cõſtitutio noua religionis vetans ne pro Miſsis, alijſq; ſpiritualibus miniſterijs ſtipendium accipiatur, his tẽporibus ſanctiſſima eſt. 103.176.& deinceps.
An reſtituendũ ſit, quod contra ſuam conſtitutionẽ pro Miſsis religioſus accipit. 105.179.
Quando mortaliter peccet, & reſtituere teneatur religioſus, aliquid de monaſterij bonis abſq; ſuperioris licentia in ſuũ vſum vſurpans. 105.181.*item*. 106.
Mortaliter peccat religioſus alicui extra monaſterium quæcũq; illi bona præbens, tamque ipſe, quam recipiens reſtituere debent, qualiterque ea reſtitutio facienda ſit. 106.182.*item*.107.
Maior eſt incapacitas in religioſo ad rerum dominium, ac poſſeſſionem, quã in ſeruo. 116.198.
De debitore in religionem ingrediente ac proficiente, ac eius obligatione agitur. 769.75.& ſe.

Reſtitutio.

QVo pacto à reſtitutione & peccato excuſetur, qui tempeſtate iactatus, vt nauim alleuiet merces alienas in mari proijcit. 200.333.& ſeqq.
Non requiritur vt is, cui ſit reſtitutio, intelligat ſibi id ab illo reſtitui. 211.349.
Decem perſonarum genera obvnam actionem, aliquãdo reſtituere tenentur. 479.2.&.3.
Late explicatur, quãdo nouẽ perſonarũ genera ob dãnificãtem cooperationem, reſtituere debeant. à 480. vſque ad. 486.
Qui ita damnum infert, vt ipſo non inferente, alius omnino inferret, à reſtitutione non excuſatur. 482.7.& ſeqq.
Ob laudationem crimims lætificatiuã non incurrit quis reſtituendi obligationem, ſecus ob cauſatiuam iniuſtitiæ. 495.31.
Qui derisione, aut vituperio quempiam mouet ad damnum inferendum, reſtituere tenetur. 495 31.*item*. 496.
Quando receptans, aut defendens malefactores, ad reſtitutionem obligetur. 496.32.
Qualiter ij, qui damnificatores, bona, aut mala intentione comitantur, reſtituere teneantur. 496.33.*item*. 497.
An reſtituere teneatur is, qui dubitat, fuerit ne poſitiuè dãni alicuius efficax cauſa. 506.48.
Inſolidum ne reſtituere debeant ij, qui poſitiuè ad actionem iniuſtam cooperantur, latè explicatur. 499.& deinceps.
Quando reſtituere obligentur cõſulens, palpo, mutus, & non manifeſtans. 509.*item*. 510.
An obrati habitionem, quis reſtituere teneatur. 511.
Quo ordine reſtituere debeant, qui ob diuerſas cauſas hanc reſtituendi obligationem contraxerunt ſuſè declaratur. à 514. vſque ad 519.
Latiſsimè explicatur quomodo pluribus ad reſtituendum obligatis, atque illorũ vno reſtituente, reliqui vel à reſtitutione liberentur, vel vni illi reſtituenti reſtituere debeant. à 520. vſq; ad. 531.
Non omnes ſocij in aliquo patrando malefitio parem reſtituendi obligationem incurrunt à 531. 90. *item*. 532. 91. *item*. 549. 119.
Quo pacto damnificato damnum vni ex damnificantibus condemnante, reliqui reſtituere obligẽtur. 532.*item*. 533.*item*. 534.
Quid efficere, atque reſtituere debeat receptans furem cum ſpolijs fugientem. 535.
Qui nam dicantur mutus, non obſtans, & nõ manifeſtãs. 537.100
Mutus, non obſtans, & non manifeſtans, ſi duæ adſint conditiones reſtituere obligantur. 537. 100.*item*. 538.101.
An qui ex officio damnum proximi impedire non tenetur, reſtituendi incurrat obligationẽ, ſi dolo, aut malitia, illud nõ impedierit. 540.105.*itẽ*. 541.*item*. 542 *item*. 543.
Cauſa immediatior in dãno ſi propria cauſa fuerit habenda eſt principalis, & ad reſtitutionẽ magis obligata. 542.108.
Quando verum ſit immediatiorẽ damni cauſam, potius ad reſtitutionem teneri, quam remotiorem. 542.*item*. 543.
Videns furem damnum inferentẽ nec ex officio impedire obligatus, an debeat illum damnificato detegere. 540.105.*item*. 547. 116.& 117.
Quo pacto inſolidũ teneãtur reſtituere, nõ obſtans, non manifeſtans, non reprehendens. 540. 105.*item*. 548.118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõcionatores, confessarij, ac Prælati, si muti fuerint, nec damnis obuiauerint, à restitutione immunes non erunt. 548. 118.
Quidam ex contractu ad restitutionem obligati, eodem loco tenentur, vt principalis, fideiussor, testamentarius, hæres tutor 549. 119.
Qui bona fide rem habet alienã, tenetur eam domino restituere, cum primum eius esse nouerit. 567. 144.
Consumẽs bona fide rem alienã, veritate cognita, solũ obligatur restituere illud, in quo ditior est factus à 568. vsque ad. 570.
Qui mala fide aut habet, aut consumpsit rem alienam, absolute tenetur illam restituere. 569. 147. & 148.
Quos fructus rei alienæ debeat bona fide possessor domino restituere. 576. 161. *item.* 171.
Late explicatur, cui nam debeat restituere rem alienam is, qui illam siue bona, siue mala fide habet, an scilicet vero domino, an vero latroni, aut alijs, à quo immediate accepit. à 171. 172. vsque ad. 576. 161.
Ad quid tenẽatur is, qui bona fide rem vendidit alienam, post quam veritatem cognouerit. 576. *item.* 577.
An sit aliquod discrimen quod attinet ad restitutionem, inter res vsu consumptibiles, quæ dicuntur functionem recipere, & res vsu non consumptibiles quæ scilicet functionẽ non recipiunt. à. 578. vsq; ad 581.
Peccet ne, ac restituere teneatur is, qui res vsu consumptibiles quoquo modo accipit à fure, qui ideo impotens redditur ad soluendum. 582. & deinceps.
Impediens à boni alicuius consequutione eũ, qui ius ad illud, siue perfecte, siue imperfecte, ea quę erat restituere tenetur. 587
Quo pacto peccet, & restituere obligetur is, q bono aut malo animo impedit proximũ ab assecutione illius boni, ad quod ius nullũ habebat. à 588. vsq; ad. 593.
Explicatur latissime quãdo bonũ alienũ impediens, ad integrũ, aut solũ pro parte restituere debeat. à 597. 13. vsq; ad. 602. 30.
Vnde nam sumi debeat mensura quantitatis ablato restituendæ, qui alium à rei sibi non debitæ consequutione impediuit, quãdo partem tãtum restituere obligatur. 602. 30. *item.* 603. 32.
Ponũtur casus, in quib⁹ restitutiõni obnoxius dupliciter sit is, qui impedimẽto est ipsi dãnificato quominus bonũ aliquod præterea dar, aũt sequatur. 603. 32. & seqq
Res aliena eodem numero manẽs, domino redẽda est, nec sufficit eius valorẽ restituere, exceptis quibusdã casibus. à 609. 4. vsq; ad. 611. 9.

Honor idẽ in specie, cũ fieri potest restituẽdus est, nec satis erit p eo pecuniam offerre. 611. 7.
Si res aliena pereat apud illã bona fide habentẽ, non tenetur restituere, nisi ex illa ditior remaneat. 611. 8.
Qui mala fide rem habet alienam si illa pereat, etiam absque sua culpa, restitutioni fit obnoxius 612. 9. & seqq.
An sit aliqua restitutionis obligatio, cum res in manu furis perit, si eodem modo erat apud dominum peritura. 614. 11.
Vtrũ sit obligatio restituẽdi rem, quę in manu furis perit, eũ apud dominum erat quoq; peritura, tametsi non eodẽ modo. 616. 16. & seqq.
Si post tẽpus quo res erat apud dominũ peritura, apud furem etiã casu fortuito pereat, eã tenetur restituere. 618. 20. *item.* 619. 21.
An res aliena quæ apud furẽ periit, restituenda sit secundũ meliorem statum, quem in eius manu habuit. 619. 21. & seqq.
Res aliena apud furẽ extãs meliorata, siuẽ intrinsicẽ, siue extrinsicẽ, cũ quali sit melioratione restituẽda à 620. 23. vsq; ad. 623. 29.
Declaratur quos fructꝰ & quale interesse rei alienę debeat fur dño restituere. à 623. 30. vsq; ad. 629.
An alienũ torquem aureũ locans, debeat locationis pretium restituere. 628. 40. *item.* 629.
Quantum sit restituendũ. 629. 41 *item.* 630. 42.
Sint ne restituenda quorumlibet bona naufragio amissa ab eo, qui illa, vel cum vitæ periculo eripuit, vel alias quomodolibet sibi accepit à 360. 43 vsque ad 362. 47. *item.* 693 70.
An sint obnoxia restitutioni ea lucra, quæ quis, vel per pecuniam furto ablatã, vel vsura acceptã, sibi acquirit. 632. 47. & seqq.
Restitutio vero domino seu iusto possessori facienda est. 655. 2.
Num qui bona fide existimat se vero domino rem dare, cum tamen alteri det, teneatur veritate cognita iterum vero domino restituere 655. 3.
Declaratur quãdo restitutio faciẽda sit vero domino, & quãdo nõ ei, sed iusto possessori, aut alijs facienda sit. à 656. vsque ad 659. 9.
Cui nam sint restituenda bona à personis ecclesiasticis ablata, quæcunque illa sint. à 659. vsq; ad. 661. 14.
Quando possit quis, aut non possit furi restituere rem de eius manu acceptam. 661. 14. *item* 662.
An aliquando liceat vero domino reddere rem acceptã ab eo qui illã bona prorsus fide possidet, vel quãdo dubium adest, sit ne res illa aliena. 662. 17. *item* 663. 18.
Quid sentiẽdũ sit de debitore restituẽte rem quamcũq; à se debitã

creditori remoto, seu creditori sui creditoris. à .663. 18. vsque ad. 666. 24.
An differri possit restitutio, ne creditor pecunia, verbi gratia abutatur, aut nocumentum alijs inferat. 667. *item.* 668. *item.* 669.
Quomodo restitutio fieri debeat domino absenti. 669. *item.* 670. 30.
Si is cui restitutio facienda erat mortuus fuerit, eius hæredibus restituendum est. 670. 30.
Quando rei restituendæ dominus fuerit omnino ignotus, antequã illa pauperibus detur, diligens debet præcedere inquisitio. 670. 31.
Cum rei restituendæ vnus est creditor, & ille post diligentem inquisitionem est prorsus ignotus, restitutio facienda est pauperibus, non iure naturali, sed ex legis positiuæ dispositione. 670. 31. *item.* 671. *item.* 672.
Debita ex licito contractu, an retineri absque peccato possint à debitore, etiam diuite, quando creditor vnus est, & is post diligentem inquisitionem omnino ignotus. à. 673. vsq. ad. 674. 39.
De restitutione pauperibus faciẽda latè agitur. 670. 32. *item.* 671. 37. *item.* à 672. 39. vsque ad. 678. *item.* 751.
An qui semel legitime pauperibus restituit quòd rei dominus non compareret, vel sibi licite applicauit, debeat domino apparente iteratò restituere. 677. 45.
Quomodo facienda sit restitutio, quando creditor non est persona particularis, sed aliqua multitudo. 679. 50. & seqq.
An pluris vendẽs triticum *para el posito, o alholi*, debeat pauperibus restituere, an potius ipsi alholi 682. 56. *item.* 683.
Vtrum bona inueniens, quæ alius perdidit, nec pro derelictis habẽtur, possit ea sibi retinere an potius restituere debeat, vel Regi, vel pauperibus. à 687. vsque ad. 691. 65. *item.* 673. 36.
Quid de ijs, quæ flumen inundationis tempore affert, faciendũ sit. 693. 69.
Quod quis accipit, vt faciat quod tenetur, restituendum est. 695. 74. an hoc sem per sit verũ, latè examinatur. à 696. 75. vsque ad 699. 82.
Cui sint restituenda quæ per concussionis vitium extorquẽtur. 700. & deinceps.
Quid dicendũ de his, qui propter opera ex circunstantia tantum illicita pretiũ turpiter accipiũt 707. 98 *item.* 708 98.
An cum quis iurauit lucrũ aut munus non accipere, peccet illud accipiendo, & acceptũ restituere teneatur. 708. 99.
Declaratur an sit restituendum, q̃ ob turpem causam accipitur. à 708, 100. vsq; ad. 712. 106.

Cui

Cui restituendum sit turpiter acquisitum, latè explicatur. à 713 109. vsque ad. 718.
Restitutio statim faciẽda est quod ad animi præparationem, & restituendi voluntatem attinet. 739. *item* 730. 4.
Restitutionis præceptum negatiuum est, tametsi consequenter importet realem quãdam actionem. 730. 4.
Quoties peccare cendensum sit is, qui diu culpabiliter restituere negligit. à 730. 5. vsq; ad. 735. 15
Grauius ni peccet ille, qui per mẽ sem rem alienam culpabiliter retinet, quam qui intra idem tempus eam sæpius furaretur. 736. 15.
Cum vitæ periculo, non tenetur, quis alienum restituere. 736. 16.
Vtrum propter necessitatem extremam omnino extinguatur obligatio reddendi debitũ, an vero tantum consopiatur. 736. 17. & sequentibus.
Cum famæ periculo res etiam furto ablata restituẽda non est, sed danda est opera, vt secreto restitutio fiat. 742.
Quando cum famæ propriæ diminutione teneatur quis alienum honorẽ restituere. 749. 37. & 38.
Quo pacto consensus, non solum expressus, sed etiam debitus creditoris, sufficiat ad restitutionem differendam. 743. 26. *item.* 744. *præsertim.* 745. 29.
Quando cum propriæ rei familiaris detrimento obligetur quis restituere, satis fusè declaratur. à 743. vsque ad. 759.
Quando restitutio differri possit, vel obuiandum aut commune damnum, aut peccatũ aliquod, vel ob aliam causam. à 745. 29. vsque ad. 753. 45.
Num per bonorũ cessionem quis a restitutione excusetur. 753. 46 & deinceps.
A restitutione excusant, domini consensus probabilis etiam tacitus, vel rationabiliter præsumptus, aut debitus. Itẽ præscriptio legitima, & tandem impotẽtia. 761. 58. *item.* 762. 59.
Absoluendus ne sit ante quam re ipsa restituerit is, qui semel admonitus adhuc non restituit. 764. 64. & seqq.
An possint absolui impedientes decimarum solutionem, vel eas non soluẽtes priusquam reipsa soluant, & declaratur Concilij Trid, decretum hac de re. 765. 66. *item.* 766. 68.
Restitutio per tertiam personam fieri potest, vt debitoris fama seruetur. 775. 1.
Publicè propter vitandũ scandalum restitutio facienda est, quãdo peccatũ quo res aliena fuit ablata publicũ fuit. 775. 1. & 2.
Qualis creditoris remissio à restitutione debitorem liberet. 782. 17. *item.* 783. *item.* 784. *item.* 785.

Quando Princeps debitum remittendo possit debitorem à restitutione excusare.786.
Raptor quomodo debeat restituere.784.19.

Vitæ restitutio.

HOmicida, mutilator atque vulnerator restituere tenẽtur ad integrum damna omnia quæ la sus passus est.636.*item*.637.54.*item*.647.76.
Lucrum cessans restituendũ quoque est ab homicida, vulnerante, atque mutilante, sed dicepta tio est an sit illud integrè per soluendum, siue præteritum lucrum id fuerit, siuè futurum. à 636. vsque ad.639.59.
An funeris honesti expensæ, sint ab homicida soluend æ.639.59.
Prædicta restitutio ab homicida faciẽda fieri debet defuncti hæredibus, & ijs, quibus ille adiumento esse solebat, mutilator ve roipsi læso superstiti restituere debet.640.
Quantum sit defuncti hæredibus restituendum.640.61.
Vtrum alijs cognatis atque amicis, quos iuuare solebat læsus, aliquid sit ab homicida, vel mutilatore reddendum.640.61.*item*.641.63.
An is, qui occidendum occidit, ad restitutionem obligetur. 641.63.& 64.
Num occisor, vulnerator, atque mutilator, aliquid pro vitæ, vel membri iniusta ablatione, restituere teneantur.à 642.65. vsque ad.651.
Ad quid teneatur se defendendo occidens cum inculpatæ tutelę moderamen excedit. 647.76.*item*.648.77.
Refertur quorundam opinio existimantium, teneri homicidam, orationibus, pro homicidio satisfacere, immo & propriam vitam morti offerre.648.78.& deinceps.

Restituendi ordo.

DE ordine in restitutione faciẽda seruando, fusè agitur. 789.& deinceps.
De debitis certis, præponendis incertis.790.*item*.791.
Delegatis postponendis debitis certis.792.6.
Inter debita certa quis ordo generatim tenẽdus 792.6.& deinceps.
Pretium rei credito emptæ, in specieq; extantis, an prius quã alia debita soluendum. 792.7.*item*.793.8.& 9.*item*.794.10.*item*.795.12.*item*.797.16.
An creditor, cuius pecunia domus extãs, vel nauis structa vel reparata est, vxoris doti sit præferendus.799.22.*item*.800.22.
Præponi debet creditor, cui rei ex qua fit restitutio, est generaliter, vel specialiter hypotheca, vel in pignus tradita.793.8.

Res

Res emptæ ex pretio aliarũ, quæ obligatæ erant, realiter obligatæ non sunt.794.11.
An emptum specialiter ex alterius pecunia, sit illi quoq; specialiter obligatum.794.11.*itẽ*.795.*item*.796.
Quæ statuta ordinem restituendi præscribentia sint seruanda.796.15.*item*.797.16.
De dote vxoris, & de filio præponendis, itẽ dotẽ priorẽ præferri debere posteriori.797.17.& 18.*itẽ*.798.*itẽ*.799.21.*itẽ*.802.26.
Bona Prælati an tacite sint hypothecata pro mala administratione.799.21.
Expensæ funeris an sint præponendæ debitis.800.23.& 24.& subinde legatis.809.*itẽ*.810.41.
An expensæ ratione testamenti factæ præcedere debita possint.800.24.& an præcedere debeant legata.810.41.
An deponens, & commodans præferendi.801.24.
An creditores priuilegiati præponendi 801.24.
An creditoribus sit pro rata soluendum.801.25.
Ordo restitutionis in conscientia seruandus.802.26.& 27.*itẽ*.810.41.& 42.& an ex tãli gressione incurratur restituendi obligatio 810.42.*item*.811.
An creditores, quibus vsuræ debentur sint alijs anteponendi.803.
Sint ne prius soluenda debita ex cõtractu, quã ablata, seu debita ex delicto. à.803.29. vsque ad.808.37.
An ob paupertatem aliquis creditor, alijs præponi debeat.808.37
De ordine, quem seruare debet hæres, in defuncti debitis soluẽdis.809.39.*item*.810.41.
Quando creditori in petendo diligentiori restitui prius licitè possit.810.42.*item*.811.

Rex.

REx seu Princeps à populo electus populi vices habet.9.14.
Rex potuit temporalia bona suo iudicio diuidere.9.14.
Ex quo populus se Regi subiecit in id, quod ille iustè decreuerit consensit.9.14.
Non est tanta auctoritas Regis in subditos, quanta est populi in eosdem.9.14.
Licet iure naturali Regi obediendum sit, de iure tamen humano est, & quod hic sit Rex, & quod huic teneamur obedire.9.15.
Rex iure tantum humano ex voluntate scilicet populi dominationem habet.9.14.
Rex totius regni publicus custos existit.134.227.
Rex regni curam absque peccato dimittere nequit.134.227.
Rex bellũ indicere potest quamuis de causæ iustitia sint opiniones.140.237.

Prin

Universidad de Deusto
Biblioteca

Princeps quando ob commune bonum præcipere possit inscribi, manifestarique triticum, vt relata cuique ciui quantitate illi necessaria, reliquũ iusto pretio cogat vendere. 270. 77. & 78.

Quando poterit Princeps merces viliori pretio, quam de præsenti valeant, iuste taxare. 271. 79.

Earum rerum, quæ ad humanum vsum necessaria sunt, iuxtum pretium à Principibus iuxte taxatur. 271. 80.

Quando Rex teneatur in totum restituere dãna à militibus iniuste illata. 504. 45.

Principum ac dominorum, & aliorum huiusmõdi preces, iussa sunt, vereque metu reuerentiali cogunt. 604. 35.

Vide. Vectigal.

S.

Sacrilegium.

SAcrilegium non est contra iustitiam, sed contra religionẽ. 710. 103.

Seruus.

QVidquid serui est domini est, & quod seruus etiam illicite acquirit, domino acquirit. 73 127.

Serui a seruando sic sunt appellati. 113. 192.

Serui alij in bello sunt capti, alij se vendũt, alij a patre ob extremam necessitatem venduntur, alij nascuntur domini. à. 109. vsque ad. 115.

Qua imitatione serui in bello iusto capti, imo & ab eis nati, fugere in patriam possint. 109. 185. & deinceps, siue in potestate sint capiẽtis, siue ab aljis emptifuerint. 112. 190.

Post quot annos seruia domino fugientes, inter Christianosq; extra domini domos manẽtes libertatẽ recuperent. 112. 191. *item.* 113.

Seruus Christianus iusto bello ab infidelibus captus, si eius fides periclitetur, a domino fugere tenetur. 113. 191.

Christianus ab alio christiano bello iusto captus, seruus nõ fit, ob receptam inter christianos consuetudinem. 113. 192.

De seruis qui domi nascuntur, & de infantibus in bello captis. 114. 194.

De serum Ethiopibus, ex Cabo verde, atque Guinea allatis. 114 195. *item.* 115. 196.

Quo pacto serui bona aliqua propia sibi acquirere queant. 116. 197. & 198. *& præsertim.* 117. 199.

Non est tanta incapacitas in seruo ad dominium acquirendum, atque ad res temporales possidendas, quanta in religioso. 116. 198.

Symonia.

IVxta forensẽ Rotæ praxim pẽnæ excommunicationis, atque priuationis beneficiorũ ipsofacto latæ non incurrũtur, quoad traditio per quam fit symonia realis, subsequta fuerit. 129. 220.

Per mentalem symoniam acceptata, si exterius pactum absit, restituẽda non sunt. 332. 180. *item* 333. 181.

Per symoniam acquisita restituenda sunt. 694. 73. *item.* 712. 107.

Societas.

IN omni societate dominiũ atq; possessio eorum quę acquiruntur, statim transit ad socios. 63. 108. & 109.

Societas viri ac fœminæ non est contractus societatis ad lucra. 63. 110.

In societate communia esse non videntur illicitè lucrata. 73. 127.

Societas in mercatura est contractus plurium suam pecuniam, industriam, & laborem conferẽtium ad lucrum. 439. 353.

Triplex est genus societatis ad lucrum. 439. 353. *item.* 440. 354.

Contractus societatis ad lucrum ex obiecto licitus est, nisi per circunstantiam aliquam vitietur. 441. 355.

Licitus est ille societatis contractus, quo apud mercatorem deponũtur centũ ea lege, vt quot annis quatuor reddat, & capitale ipsum tandem integrum seruet. à 441. 356. vsq; ad. 445. 360.

Quo pacto lucrorum distributio in societate fieri debeat. à 443. 360. vsque ad. 448. 368.

Quomodo damna diuidi debeant inter socios. 443. 360. & deinceps, *præsertim.* 449. *item.* 450. *item.* 451.

Cui perire debeat capitale in societate positum. 449. *item.* 450.

Qualiter sociorũ damna extra capitale communicentur. 451. 372.

Vnde deducẽdę sint expẽsæ, à socio ponente industriã. 451. 373.

Quas eleemosynas largiri queat ex bonis societatis is, qui industriã confert. 452. 374.

Damna quæ socij ob aliquem sociorum patiuntur, ab eo satisfaciẽda sunt cuius culpa accidũt. 453. 376.

An societate ad quinquennium inter duos contracta, quorum alter mille aureos apponit, alter industriam tantundem valentẽ (dato pecuniã primo anno perire) teneatur socius valorem operarum quadrienij soluere. 452. 375. *item.* 453.

De societate circa pecudes. 453. 376. *item.* 454.

An agricola aut pastor cum societatis contractũ ineunt, de culpa leui,

leui,& casu fortuito, aliquando obligentur.454.378.
Promissum premium, vulgo, *El prometido*, quod in locationibus quibusdam, socius industriam apponens lucratur cõmunicandũ esse videtur cum reliquis socijs 455.279.& seqq.
Vide. Vxor.

Suffragium.

QVando quis ob suffragiũ peccet, & restitutionis obligationem incurrat. 494. *item.* 495.

Scriba.

QVando tabellio instrumentũ conficiens vsurarium, pecet, ac restituere teneatur. 453. 347.& seqq.
Peccat scriba accipiens id, q̃ Hispane dicitur, *Cohecho*. 463.9.
An scriba qui iurpe lucrum, vulgo, *cohecho* dictum, accipit illud in conscientia restituere teneatur. 463.9.
Scriba maius accipiẽs stipendium quam lege, *Arancel* dicta taxatur mortaliter peccat. 464.10.
Periuri ac sacrilegij sunt scribæ, qui postquam stipendij sui taxam, seu, *Arancell*, seruare iurarunt, illam transgrediuntur. 464.10.
Quibus nam indicijs cognoscet tabellio, sibi nõ dare gratis, quod supra stipendium offertur. 464. 11.
Possit ne scriba absque peccato accipere, quod mere libere litigator offert. 465.12.
An restituere teneantur, tam scribæ, *de camara*, dicti, quam reliqui ciuitatum, ac opidorum id, quod gratis a litigantibus supra stipendium datur. 465.12. &.13. *item*. 466.14.
Num ob extraordinarias diligentias, possit scriba aliquid vltra stipendium accipere. 466.14. *item*. 467.16.& 18.
Vtrum licite accipiãt scribæ, quod suarum personarum intuitu, aut etiam ob dantis magnificentiam vltra stipendium gratis offertur. 466. 14. *item*. 468. 17.
Regula datur scribis circa modũ accipiendi excessiuum stipendium. 468. 18. *item*. 469.
De notarijs ac scribis iudicum delegatorum. 469. 19.
Tabelliones examinantur,& probantur. 473. 26.
Accepta á notario vltra stipendium taxatum, extorta per concussionem dicuntur, & restituenda sunt. 695. 73. & vtrum Rege dispensante huiusmodi accipere valeat. 699. 82. Item cui restituenda sunt hæc, quæ per concussionis vitium extorquentur. à. 700. 82. vsque ad. 703. 88. *item*. 713. 109.
Vide. Falsarius.

Spolium.

SPolium non est vitium, aut peccatum. 13.22.
Res iusto bello captæ spolia dicuntur. 13.22.
Res mobiles in bello acquisitæ vocantur spolia. 13.22.
Dicendum non est spolium esse iustam rei immobilis acceptionem. 13.22.
Spolia, quæ de Egipto tulerunt Iudei, vere furta non erant, tametsi quandam furti haberent imaginem. 316. 154.

T.

Tabellio.

Vide Scriba.

Testamentum, & testamentarius.

TEstamentum minus solemne, in conscientia est nullum, nisi in causa pia. 594. 287.
Quæquis absque testamento solẽni acquirit, licet testator voluntarie dederit, restituenda tamen sunt. 694. 73.
Testamentarij quando ad debita defuncti in solidum teneantur. 558. 132.
Quomodo testamentarius etiam ante annum à iure concessum, in conscientia teneatur testamẽtum exequi quam primum possit maximẽ in soluendis debitis & legatis. 558. 132. *item*. 559. 133.
Negligentia executorum testamẽti, qualiter animæ defuncti noceat, & quoad meritum, & quoad satisfactionem. 559. 133. *item* 560. 134.
Mortaliter peccat testamenti executor, notabiliter per negligentiam tardans testamentum exequi, & huiusmodi peccatum, quodammodo sacrilegium esse videtur. 560. 134.& 135.

Testis.

QVando in testem legitimẽ vocatus, ex officio, & vt publica persona, teneatur veritatẽ manifestare sub onere satisfaciẽdi damnum ex taciturnitate secutum. 542. 107.
Acceptum á teste vt recte testificetur, restituendum est. 695. 74. *item*. 699. 81.
An testis licitẽ accipere quidquã possit, pro labore eunti ad testificandum, vel etiam pro interesse. 698. 78. *item*. 699. 80. & 81.

Thesaurus.

THesaurus antiquitus alicuius fuit, vnde à Minerale differt. 689. 61.

Thesaurus est pecuniæ vetus depositio, cuius non extat memoria, quasi iam dominum non habeat. 689. 611.

Tutor.

TVtor iuxta omnium sententiam, de leui culpa tenetur. 462. 7.

Tributa.

Vide Vectigal.

V.

Vsura.

VSura est quædam iniustitiæ species quę inter furtum ac rapinam mediat. 24. 44.

Vsurarij furtum committere dicũtur, licet vsura propiè furtũ nó sit. 24. 45.

Vsura palliata dicitur, quæ non expresso sed virtuali mutuo adiungitur. 277. 88.

Vsura est eaque palliata, rem, vel ob dilatam solutionem maioris vendere, vel absolutionem anticipatam minoris emere. 277. 88. atque oppositum esse (vt videtur) periculosum in fide. 278. 89

Vsura est, pretium, vsus rei mutuo datæ, seu quasi illicita venditio vsurę rei mutuatæ 313. 147.

Lege diuino in vtroque testamento vsuræ prohibẽtur, ideoq; pertinaciter dicẽtes, vsuras esse licitas, vt hæretici puniuntur. 313. 148.

Vsurarium lucrum contra ius est naturale. 314. 149.

Vtrum vsura intrinsicè mala sit. 315. 152.

Quando vsurarius mẽtalis, debeat aut non debeat restituere, latè explicatur. â 328. 172. vsque ad 339. 192.

Vsura est cum quis mutuans, ex vi mutui, alium extorquet contractum, & ciuilem mutuatario imponit obligationem. 341. 193 *item.* 342. 194. & seq. de restitutione vero facienda in his casibus. 420. 328. & seqq.

Vsura est pecuniã mutuare, vt futuro tempore mutuatarius mutuanti remutuet, aut alium contractum in posterum celebret. 343. 196. *item.* 344. 197. *item.* 346. 200. & 201.

Vsurarius, planèque damnabilis est contractus ille, in praxi frequens, quo debens mille post biennium soluendos, primo anno dimidium ea lege soluit, vt creditor tres annos pro altero dimidio spectet: explicaturque quo pacto hic contractus, vt iustus sit, celebrari queat. 344. 197

Omne lucrum ex mutuo, atq; ex mutuatarij obligatione seu coactione quæ situm, vsura est. 353. 216. *item.* 354.

Vsura est aliquid mutuare adiecto pacto vt mutuanti, vel alteri eius nomine tẽporale officiũ à mutuatario in posterũ conferatur. 355. 216. & seqq. *item.* 357 223 de restitutione in hoc casu facienda. 422. 331. & seqq.

Vsura, verè furtum est, & septimo decalogi præcepto vetita. 356. 222.

Omnis vsura ad restitutionem obligat, quòd si ex pacto exteriori nascatur, restitutio danti tantũ facienda est, non vero pauperibus. 356. 222. *item.* 418. 323.

Cum mutui causa obligatur mutuatarius conferre in posterum ecclesiasticum beneficium, vel ad illud aliquẽ præsentare, vsura est, & non solũ symonia. 328. 225. de restitutione vero facienda. 422. 331. & seqq.

Si statim ac mutuatarius mutuum accipit, ecclesiasticum conferrat beneficium, vel quempiam ad illud præsentet, vsura non erit. 358. 225. est tamen symonia. 355. 219. *item.* 358. 226. de restitutione tunc facienda. 422. 331 & sequentibus.

Vsurarius est ille contractus, quo quis pecunias ea lege mutuat, vt si alteruter ante decennium moriatur, nihil prorsus mutuatarius soluat, sin vero vterq, fuerit superstes aliquid vltra sortẽ reddat. 392. 282. & seqq.

Vsura videtur mutuare testamentario cum pacto, vt soluat legatum mutuanti, in testamento minus solemni, relictum. 394. 286. & 287.

Cur ab vsura excusetur gener, fructus pignoris dotis non solutæ in sortem non computans. 397. 290. & deinceps.

Vsura ob paupertatem admittẽda non est. 404. 302.

Quo pacto dominꝰ feudi sine vxore recipere queat aut nequeat fructus feudi cum ei à feudatario in pignus traditur. 405. & deinceps.

Quando liceat, aut absque vsura nõ liceat mutuum dare, adiecta pactione, vt mutuum, atque iniuriam, mutuatarius remittat. 409. 312 & seqq.

Aperta esset vsura mutuare ea lege vt mutuatarius restitutionem contumeliæ, aut occultæ detractionis condonet. 411. 315.

Vsura est fœminæ aliquid mutuo dare, vt sui corporis copiam faciat 411. 319.

Vsurarius, nullũ vsurarũ dominiũ acquirit. 414. 317. & deinceps.

Vsuras, qualiter restituere debẽāt vsuriariorum hæredes. 426. 335. & sequentibus.

Quo pacto teneãtur restituere cooperatores vsuriariorum. 429. & deinceps.

De iudicibus iuuẽtibus vsuras soluere. 430. 341.

De famulis, procuratoribus, aduocatis, & alijs factoribus, & mediato-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diatoribus cooperãtibus ad vsuras. 430. 342.
De famulis vsurariorum. 431.
De conseruante pecuniam fœnebrem. 433.
De Barbitonsoribus vsurariorum 433. 347.
De tabellione conficiente vsurarium instrumentum. 433. 347. & sequentibus.
De testibus concurrẽtibus ad probandum debitum vsurariũ. 436.
Describentibus debita vsuraria in libris. 436.
Vsura est ille contractus, quo quis mille in India ea cõditione mutuauit, vt eos mutuatari° reddat vbicunque terrarum mutuator petierit. 725. 13.
Quo ordine sint vsuræ restituẽdæ. 813.

Vxor.

QVibus in casibus vxor marito viuente, atque ignorante, eleemosynas facere queat. à 50. 86 vsque. 53. 91.
Deficiente viro, vxor domus est gubernatrix, si statutum superioram, aut maritus, contrarium non constituerint. 52. 90.
Vxor de lucris durante matrimonio quæsitis, nihil potest ad alios erogandum, occultè accipere. 53. 92.
Cum quidpiam aut ex dote, aut ex lucris communibus vxor de facto accepit, ac erogauit, & furtum committit, & restituere tenetur, tam ipsa, quam qui ab ea accepit, nec satisfacit volens suam in sortem id computare soluto matrimonio. 53. 93. *item*. 54. 94.
An vxor renunciare possit acquisitionem dominij bonorũ quæ durante matrimonio quæruntur. 64. 111.
Num possit vxor cum moribundus est maritus, qui communia bona dissipauit sibi aliqua secretò recompensationis loco accipere. 65. 113. & 114. *item*. 66. 115.
Vxor nihil potest sibi in compensationẽ accipere ob ea, quæ maritus in ludo perdidit. 66. 115.
Quo pacto vxor etiam ex matrimonio putatiuo, aut sponsa adulterans amittat lucra, aut alia bona post iudicis sententiam. 74. 129. & 130.
Quo nam modo restituet vxor, teneatur quæ ex adulterio filium suscepit, vel alienũ partum sibi suppositum. 831. 44. & deinceps.
Vxor ex mariti beneplacito, aut etiam occultè si absque in commodo ille consentire nollet, ex bonis suis dotalibus vel lucratis, sustentare debet patrem, matrem, ac filios ex altero matrimonio, si illi egerent tametsi non extremè. 87. 151.
Probabile videtur vxorem debere aut palam, aut occultè grauiter

ter indigentes fratres pauperes ex bonis propijs alere, postulare, scilicet à marito prius licentia, aut etiam iudice requisito, idq; iuxta decentiam status ex legis positiuæ beneficio. 88. 153 *item*. 89. 155.
Mulier dubitans de mariti morte, neque nubere, neque debitum petere potest. 139. 236.
Vide Bona.
Vide Excommunicatio.

Vectigal.

QVæ nam sint iniusta Vectigalia, ministræ vẽ gabellæ. 124. 211
Iustæ gabellæ, quas Hispani *Alcaualas* vocant, in conscientia debentur, etiam priusquam exigantur, sicuti decimæ ecclesiasticis quoque debẽtur ministris. 122. 207. & deinceps.
Quamuis gabellas, seu *Alcaualas*, ad exactoris domum mercator deferre non teneatur, debet tamen eas illi manifestare. 124. 210.
Eadem est ratio de vectigalibus, quæ Hispane *Portazgos* dicũtur ac gabellis, quæ vocantur *Alcauales*. 124. 211.
An gabellarum taxatio, qua vnũ de decem solui præcipitur, iusta sit, non ad theologum pertinet determinare, sed bonorum, prudentumque arbitrio relinquitur. 124. 211.
Quo pacto gabellæ, seu *Alcauales*, à laicis debeantur ex rebus venditis ad necessitates magnas & extremam depellendas, & an cõsuetudo soluẽdi de his rebus gabellas iusta sit. 125. 212. & 213 *item*. 126. 214.
Res suas, aut earum fructus ad statum seruandum vendentes, aut aliò transferẽtes, soluere debẽt gabellas. 126. 214.
Ex rebus negotiationis ac lucri causa venditis, atque translatis, gabella debetur. 126. 215.
Priuilegium ac immunitas clericorum, seu exemptio à gabellarum solutione, in quo cõsistat 126. 215.
An ex paruarum rerum venditione, gabella debeatur. 126. 215. *item*. 127. 216.
Gabella, seu *Alcauala*, ob venditionis contractum debetur etiam ante publici instrumenti celebrationem, dummodo res fuerit tradita, sub melius tamen censentis censura. 128. 218. *item* 129. 220.
Quo pacto Iesus à Rege possit ex gabellis sibi recompensare, etiá cum gabellæ publicatæ, locatæ, aut venditæ sunt. á 132. 222. vsque ad. 134. 226.
Quando exigendo tributa Princeps peccet, atque ad earum restitutionem teneatur, etiam si damna restituendi animum habeat. 135. 229.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid de his vectigabilibus sentiendum, quorū causa cessauit, siue aliæ fuerint causæ sobortæ, siue secus. à 136. 230. vsque ad. 138.

Quo pacto princeps peccet, tributa aut imponens, aut exigens, cum tantum subest causa dubia & subditi ignorātes, tunc exigēdo a peccato excusentur, docti vero, ac periti non excusentur 139. 235. & 236.

Cum subest causa probabilis, non peccat Princeps noua tributa imponens, ac exigens, & nihilominus possunt subditi ea tunc defraudare. 140. 237. *item*. 141. 239.

Emens à vendente, defraudante gabellas, non videtur peccare, aut ad restitutionem obligari, eo quod etiā fide data taceat, nec gabellarum exactori exemptionē manifestēt, nec Regni lex videtur suadere contrarium, dummodo consilio suo hanc non iubet defraudationem. à 142. 240. vsque ad. 144. 243.

Gabella non debetur eo quod defuncti bona hæredi obuientia ex apretiatione inuentarij illi tradantur, secus si aliquid præter suam partem ei detur. 144. 244. *item*. 145. 245.

Quamuis videri posset, gabellam deberi eo quod in re aliqua iuxta inuentarij apreciationem, vel iuxta apreciationem sub hasta factam legatario detur, tamen magis pium, ac probabilius videtur, in conscientia eam non deberi, si tamen nihil præter id quod legatū est ei tradatur. 144 244. *item*. 145. 245.

Venatio.

VEnationem iustis de causis domini prohibere possūt, & quæ illæ causæ sunt. 148. 247. & sequentibus.

Quilibet dominus, immo quilibet homo priuatus, in propijs prædijs venationem vetare potest. 149. 249.

Per venationis prohibitionem feræ nulli appropiantur. 150. 252. *item*. 151. 253.

Per legem iustam debitor sine latā applicari posset alicui ferarum dominium, ita vt eas venatione caperēs, dominium minime acquirant. 151. 254. *item*. 152.

Qualis venatio clericis, ac etiā episcopis iure humano prohibita sit 152. 255. *item*. 153. 256.

Qui contra prohibitionem venantur, prædam captam restituere nō tenētur, nisi animalia capta alicui fuissent applicata. 153. 257 *item*. 154.

An qui in alieno fundo seu prædio præsertim vndique clauso, vel ante domini prohibitionem, vel etiam contra expressam eius voluntatem, aut conductoris seu vsufructuarij venatur, prædam captam, siue quidpiam aliud restituere tenatur à 154. 258. vsque ad. 157. 265.

Venditio.

SEcundum iudicia forensia, ille emptor, in vendicationē præponitur, cui res empta traditur, tametsi prius alteri vendita fuisset. 128. 219. *item*. 129.

Iustum rerum pretium est illud, quando per legem, aut vbis refertur taxatur. 223. 1.

Pretium lege taxatum quod legitimū dicitur, in indiuisibili consistit, ideoque illud in re notabiliter non est, in re vero exigua veniale. 223. 2. *item*. 224. *item*. 228. 11.

Non licet clericis, aut exteris pretium à lege taxatum excedere. 224. 3.

Num liceat totum legis pretium accipere, quando communis estimationi res taxam non attingat à 224. 4. vsque ad. 226. 6.

An in loco vbi res minoris estimatur, aut ob legis taxationē, aut ob estimationem cōmunem liceat eam vendere pretio maiori, quo in alio loco venditur, siue illuc sit eam vendens transfecturus, siue secus. 226. 7. *item*. 227. 9.

Quando publica taxatione rerum pretium constitutum non est, illud erit earum iustum pretium, quod ex communi prudentum hominum sex circunstātias perpendentium, estimatione desumitur. 227. 9.

Num liceat rem pluris vendere, quam communiter æstimatur, tametsi priuatus quispiam, maioris eam faciat. 228. 10.

Rerum pretium quod ex cōmuni æstimatione nascitur, in indiuisibili minime consistit, immo habet latitudinem, distinguiturq; in infimum, medium, ac summū. 228. 11.

Explicantur tria illa axiomata, vnusquisque in rebus suis est moderator & arbiter, & tantum valet res, quanti vendi potest, & licet contrahentibus inuicem se decipere. 229. 12. & 13. *item*. 233 17. *item*. 234.

Res particulares legitimo ac communi pretio carentes, tanti vendi possunt, quanti ab earum domino, attentis debitis circūstantijs prudenter æstimabitur. 229 12. *item*. 139. 29. *item*. 262. 66.

Falsa est eorū sententia, qui aiunt licitum esse rem carius iusto pretio vendere, aut eam vilius emere, dummodo iusti pretij mediotas non excedatur, immo Antoni. eam existimat erroneam, & animarum saluti periculosam. 232. 14. & 15. *item*. 236. 16.

Quilibet excessus pretij iusti sciēter acceptus, illicitus est, debeturque in conscientia vel con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mutractus rescindi, vel ad æqualitatem reduci. 233. 13. &c. 161.

Qui sentiendum sit de venditionibus atque emptionibus, in quibus rerum vendendarum defectus vel occultantur, vel non manifestantur, tum quoad culpam, tum etiam quoad restitutionem & contractus vallorem. à 251. 44. vsque ad. 256. 54.

An res iuxta currens pretium maioris æstimatæ, quæ tamen brevi minus sunt valituræ, integro illo pretio currenti vendi à quocunque in omni euentu licitè queant. 255. 56. *item.* 258. 57.

Quando venditor rei vænalis pretium scit cito minuendum, ob futurā, verbi gratia morcium, quæ fortasse iam actu, secreto tamen, in ciuitate existunt abundantiam, proteritu iuxtā præsens currentique pretium vendere, tametsi emptor eam futuram diminutionem prorsus ignoret. à 258. 57. vsque ad. 263. 68.

Insignem rerum reipub. necessariarum copiam habentes, vendere eas obligantur cum primū extrema, immo & grauis necessitas in rep. incipit. 269. 76. *item* 270. 77. & 78.

Quando ob commune bonum, res reip. necessarias habens, cogi potest à Principe eas vendere. 270. 77. & 78.

Cum Princeps ob commune bonum iuramento accepto manifestari cogit tritticum, vt quisque retenta quantitate sibi necessaria, reliquum iusto pretio vendat, huiusce modi mandatū in conscientia obligat, atque adeo qui ei non parent, & periuri sunt, & mortaliter peccant 270. 77. & 78.

Qualiter culpa, restituendique obligatio venditionibus atque emptionibus, ob quatuor monopoliorum genera, admisceri queat. à 265. 69. vsque ad. 271. 80.

Quæ nam mercesdicantur reipub. necessariæ. 269. 76.

Iuste à Principibus taxatur rerū ad humanum vsum necessarium pretium. 271. 80.

Quæ sint illæ merces sine quibus hominum vita honestè transigi potest. 271. 79.

Qualiter venditiones factæ adiectis pactis, aut de retro vendendo, aut de retro emendo iustæ esse possint. à 272. 81. vsque ad 274. 85.

Iniustum est atque omnino vsurarium, rem puluris vendere, ob solutionis dilationem, aut vilius emere ob solutionis anticipationem. 277. 88. contrarium vero in fide videtur periculosum. 278. 89.

Quod ob solam dilationem res carius vendatur, signum licet non infabile, est illam eo maioris vē di, quo remotior solutionis terminus præfigitur. 278. 89. *item.* 298. 124.

Tanguntur causæ ob quas aliquando liceat, vel creditā pecunia maioris vendere, vel ea anticipata minoris vendere, & certe cadere apud authores dissidium est. à 278. 89. vsque ad. 290. 113. *item.* 296. 121.

Vtrum ratione periculi cui pretium exponitur cum res venditur credita pecunia, liceat carius vendere. à 279. 92. vsque ad 288. 109.

Debitorum venditione, quæ fieri solet solutione anticipata. à 292. 114. vsque ad. 298. 125.

In contractu emptionis & venditionis dominium rei in emptorem transfertur, etiam quando pretij non soluti fides datur. 301. 129. *item.* 303. 133.

Expeditur lex, curauit. C. de actī. empt. & explicatur qua ratione, venditio rei fructiferæ fructibus reseruatis licita esse queat. à 299. 125. vsque ad. 304. 134.

Nullo modo licet emere centum, quæ verbi gratia post annū soluenda debentur, pro nonaginta statim solutis. 305. 135. & sequentibus.

Declaratur iustitia, atq; iniustitia, quæ in contractibus, *mohatras*, dictis

dictis inueniri potest, non solũ quoad ipsos contrahentes, sed etiã quoad proxenetas, seu mediatores. à 307. 138. vsq; ad 310. 144.

Vidua.

AN vxor vidua siue pauper, siue diues fuerit, gaudeat illo priuilegio, ob quod gener absque vsura percipit fructus pignoris, quandiu dos non soluitur. 403. 300. & 301.

Possit ne ex pacto, aut etiam ex statuto vxori viduæ, præsertim pauperi, certa pẽsio quotannis soluenda assignari, quandiu hæredes dotem detinent. 403. 301 *item.* 404. 302.

Vinum.

QVi vinum quod, *de su entrada*, vulgo vocant, occulte in ciuitatem inferunt, restituendi obligationẽ incurrunt. 174. 281.

TOLETI,

Typis Petri Roderici, Typographi Regij.

Anno 1597.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca